ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟΜΟΣ Η΄

Η ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

(1929 - 1932)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1995

ΠΤΔ
210 Η2

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
026000197533

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Αρ. εισ. 1732 1997

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟΜΟΣ Η΄

Η ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

(1929 - 1932)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1995

Ἐξώφυλλο: Ὁ πρωθυπουργὸς Ἐλευθέριος Βενιζέλος διαβάζει στὴ Βουλὴ τὶς προγραμματικὲς δηλώσεις της κυβέρνησής του.

Ὅλα τὰ σκίτσα ανήκουν στὸν Ἀπόστολο Βερτόδουλο.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
Ὁπλαρχηγοῦ Πουτέτση 23
Ἰωάννινα 453 32
Τηλ. 28.315

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἔναρξη τῆς διακυβέρνησης τῆς χώρας ἀπὸ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο, εἶχε συνοδευτεῖ μὲ μεγάλες προσδοκίες. «Θὰ τὴν κάνω ἀγνώριστη», εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Βενιζέλος. Ἔγινε στ' ἀλήθεια ἀγνώριστη ἡ Ἑλλάδα; Ὄχι βέβαια. Γιὰ πολλοὺς λόγους, ὁ κυριότερος ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν ὅτι δὲν ὑπῆρχε ὁ χρόνος γιὰ μιὰ τέτοια γιγαντιαία προσπάθεια. Τέσσερα χρόνια εἶναι λίγα γιὰ νὰ γίνει κατορθωτὴ ἡ ἐκ βάθρων ἀναμόρφωση μιᾶς χώρας, πεισματικὰ προσηλωμένης, σὲ πολλοὺς τομεῖς, σ' ἕνα ἀναχρονιστικὸ παρελθὸν καὶ βαθειὰ διαιρεμένης, ἐξαιτίας τοῦ Διχασμοῦ. Ἕνας, ἀκόμα, σοβαρότατος λόγος, ἦταν ἡ παγκόσμια οἰκονομικὴ κρίση ποὺ ἔπληξε, τὴν περίοδο αὐτή, καὶ τὴν Ἑλλάδα, μὲ σοβαρὲς ἐπιπτώσεις στὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ. Παρόλα αὐτά, καὶ παρὰ τὰ λάθη ποὺ ἔγιναν, ὁ ἀπολογισμὸς τῆς τετραετίας τοῦ Βενιζέλου ἦταν στὸ σύνολό του θετικός. Τὰ σύμφωνα μὲ τὴν Ἰταλία, τὶς βαλκανικὲς χῶρες καὶ προπαντὸς τὸ σύμφωνο φιλίας μὲ τὴν Τουρκία, παρότι ἐπικρίθηκαν, κυρίως τὸ τελευταῖο, σφοδρὰ ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευση, ἐξυπηρετοῦσαν, στὴ δεδομένη στιγμή, τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδας. Ἡ διασφάλιση τῆς τάξης στὸ ἐσωτερικό, μὲ τὴν ἐξόντωση τῆς ληστείας, ἐπέτρεψε, μαζὶ μὲ ἄλλους παράγοντες, τὴν ἐκτέλεση μεγάλων παραγωγικῶν ἔργων, τὴ διάνοιξη συγχρονισμένου ὁδικοῦ δικτύου, τὴν ἐνίσχυση τῆς ἀγροτικῆς πίστης καὶ τὴν αὔξηση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ ἐκπαιδευτική, ἐξάλλου, μεταρρύθμιση καὶ ἡ ἐξασφάλιση τῶν ἀναγκαίων πόρων, δημιούργησαν τὶς δυνατότητες γιὰ ἵδρυση χιλιάδων διδακτηρίων, τὸν περιορισμὸ τῆς κλασσικῆς ἐκπαίδευσης καὶ τὸν προσανατολισμό της καὶ σὲ πρακτικὲς κατευθύνσεις, μὲ τὴν ἵδρυση σχολῶν γεωργικῶν, βιοτεχνικῶν, οἰκονομικῶν κ.ἄ. Ἡ μέριμνα τέλος, γιὰ τοὺς πρόσφυγες, ἡ ἵδρυση τοῦ Συμβουλίου ἐπικρατείας καὶ ἄλλες ἀποφάσεις συμπεριλαμβάνονται στὸ ἐνεργητικὸ τῆς τετραετίας.

Σοβαρὰ τὰ ἐπιτεύγματα, ἀλλὰ σοβαρὰ καὶ μεγάλα τὰ λάθη ποὺ ἔγιναν. Διασπάθιση τοῦ δημόσιου χρήματος, σπατάλες, μεγάλες καταχρήσεις, νοθεῖες, ἡ κυριότερη ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ νοθεία τῆς κινίνης, ποὺ ἔγινε καὶ τὸ κυριότερο ὅπλο τῆς ἀντιπολίτευσης γιὰ νὰ ἀμαυρωθεῖ ἡ εἰκόνα τῆς κυβέρνησης, λανθασμένοι πολιτικοὶ χειρισμοὶ καὶ ἀστοχίες, μείωσαν τὴν ἀξιοπιστία της καὶ αὔξησαν τὴ φθορά της. Οἱ συνέπειες φάνηκαν στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1932.

Στὸ πλαίσιο τῆς τετραετίας τοῦ Βενιζέλου, ποιὰ ἦταν ἡ κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε στὴν Ἤπειρο; Παρότι, ὅπως σ' ὅλες τὶς ἐκλογικὲς ἀναμετρήσεις, ἡ ἀκριτικὴ αὐτὴ περιοχὴ ψήφιζε τοὺς συνδυασμοὺς τῶν Φιλελευθέρων, ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐκπροσώπηση τῆς Ἠπείρου, δὲν στάθηκε ἱκανὴ νὰ ἀξιώσει ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ἐπίδειξη μεγαλύτερου ἐνδιαφέροντος, ὅμοιου τουλάχιστο μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔδειχνε γιὰ ἄλλες ἀκριτικὲς περιοχές. Ἔγιναν, βέβαια, καὶ στὴν Ἤπειρο κάποια ἔργα, δὲν ἀρκοῦσαν ὅμως γιὰ νὰ βγάλουν τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὴν ὑποβάθμιση καὶ τὴν ἀπομόνωση. Ἡ μόνη

δραστηριότητα ποὺ ἀνακούφισε τὴν Ἤπειρο καὶ τῆς ἐπέτρεψε νὰ πάρει βαθειά ἀνάσα καὶ νὰ κάμει κάποια βήματα, ἦταν ἡ ἐξάλειψη τῆς ληστείας. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα οἱ Ἠπειρῶτες, καὶ γιὰ νὰ κυριολεκτοῦμε οἱ Γιαννιῶτες καὶ οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας, κατατρίβονταν μὲ ἐνασχολήσεις γύρω ἀπὸ τὶς κομματικὲς διενέξεις -ἰδιαίτερα ἐκεῖνες ποὺ σημειώνονταν στοὺς κόλπους τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ὅπου ὁ Δ. Μπότσαρης προσπαθοῦσε νὰ διασφαλίσει ἐσαεὶ τὸν τίτλο τοῦ «Ἠπειρωτάρχη», διαμφισβητούμενο ἀπὸ ὅλους καὶ κυρίως ἀπὸ τὸ Σπ. Σῖμο, ἐκδότη τῆς «Πατρίδος» τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὴ σκανδαλολογία, ποὺ πῆρε τεράστιες διαστάσεις, μὲ ὑπαρκτὰ καὶ ἀνύπαρκτα σκάνδαλα, καὶ τὶς κρίσεις γύρω ἀπὸ τὶς δυὸ μεγάλες δίκες τῶν Ρετζαίων καὶ τῶν Κουμπαίων. Ἡ ἐνασχόληση μὲ τὰ σκάνδαλα ὁδήγησε τοὺς Γιαννιῶτες, σ' ἄλλου εἴδους διχασμό, ἐξίσου ἐπικίνδυνο μὲ τὸν ἰδεολογικὸ διχασμό, οἱ παρενέργειες τοῦ ὁποίου ἦταν ἐμφανεῖς ἐπὶ δεκαετίες, ἀκόμα καὶ μετὰ τὸν πόλεμο. Ὀργάνωση ὀγκωδῶν συλλαλητηρίων, σχηματισμὸς ἐπιτροπῶν, ποὺ πολλὲς φορὲς δροῦσαν ἀνεξέλεγκτα, ὡς κράτος ἐν κράτει, ἐμπλοκὴ στὶς διαμάχες καὶ τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνος, ἔντονη καὶ πολλὲς φορὲς ὑβριστικὴ ἀρθρογραφία τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀθηνῶν, δημιούργησαν, σὲ πανελλήνια κλίμακα, μιὰ ἀτμόσφαιρα, ποὺ ἔδινε τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ τόπος εἶχε μεταβληθεῖ σὲ Σόδομα καὶ Γόμορα! Ὅλα αὐτά, οἱ ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐπιβίωση, οἱ γερουσιαστικὲς καὶ δημαρχιακὲς ἐκλογές, οἱ δίκες τῶν ληστάρχων, ἡ ἀναταραχὴ στὸ Πεντατάξιο Διδασκαλεῖο, τὰ ὑπαρκτὰ καὶ ἀνύπαρκτα σκάνδαλα τῶν καθηγητῶν τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς, μὲ τὶς ἐπιπτώσεις ποὺ εἶχαν (ἀπομάκρυνση τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ Ἀχ. Καλεύρα, αἰφνίδιος θάνατος τοῦ γυμνασιάρχη Ἀλ. Κυρούση, κ.ἄ.), ὁ θάνατος τοῦ διευθυντῆ τῆς Ἠπείρου Γεωργίου Χατζῆ, ἐπίλεκτου ἐκπρόσωπου τῶν Ἠπειρωτικῶν γραμμάτων, οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς πόλης, οἱ γιορτὲς τῆς Ἑκατονταετηρίδας, ἡ ἀντίσταση τῶν Βορειοηπειρωτῶν ν' ἀνακόψουν τὸν ἐπιχειρούμενο ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ κυβέρνηση ἀφελληνισμὸ τῆς περιοχῆς τους, ὅλη ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς πόλης κι ὅλα τὰ γεγονότα ποὺ ἐναπόθεσαν τὴ σφραγίδα τους κατὰ τὴν τετραετία αὐτή, ἀναφέρονται, κρίνονται καὶ ἀναλύονται διεξοδικὰ στὰ κεφάλαια τοῦ τόμου, ποὺ ὁλοκληρώνεται μὲ τὶς βουλευτικὲς ἐκλογὲς τοῦ 1932 καὶ τὶς συνέπειές τους.

Καί, ὅπως πάντα, γεγονότα, πολιτικὲς ἐξελίξεις, κρίσεις, σκάνδαλα, οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ κι ἄλλες ἐκφάνσεις της, περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν ἀνέλιξη τοῦ μύθου τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Πετρίδη, τοῦ Κεϊβανίδη, τοῦ Θεριανοῦ, τοῦ Μάνου Βεζάνη, ἄντρα τώρα τῆς Θεώνης, καὶ ὅσων ἄλλων σχετίζονταν μ' αὐτές.

Θερμὲς εὐχαριστίες ἐκφράζω καὶ πάλι πρὸς τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς, ποὺ κάλυψε μέρος τῶν μεγάλων δαπανῶν αὐτῆς τῆς ἔκδοσης, τῆς ὁποίας τὰ ἀντίτυπα, ὅπως καὶ τῶν προηγούμενων ἐκδόσεων, παραχωρῶ στὸ Πνευματικὸ κέντρο τοῦ Ζαγοριοῦ «Κώστας Λαζαρίδης», γιὰ ἐνίσχυση τῶν σκοπῶν του.

Ἰωάννινα, Αὔγουστος 1995 ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΑΓΩΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΒΙΩΣΗ

Τὸ 1929 «ἀνέτειλε ὑπὸ αἰσίους οἰωνούς», ἔτσι τουλάχιστο πίστευε ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ ἔφερε στὴν ἐξουσία τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο. Περισσότερο ἀπ' ὅλους τὸ πίστευαν αὐτὸ οἱ Ἠπειρῶτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ ἄγχος, τὸ φόβο καὶ τὶς συνέπειες τῆς ληστείας. Κατατυράννησε τὸν Ἠπειρωτικὸ λαὸ χρόνια ὁλόκληρα, καταρράκωσε θεσμούς, ἐξευτέλισε τὸ κράτος, διέφθειρε συνειδήσεις, ὀρφάνεψε δεκάδες οἰκογένειες καὶ προκάλεσε ἀντιδράσεις μὲ ὀδυνηρὲς ἐπιπτώσεις στὸν ἀγροτικὸ κυρίως πληθυσμό. Βέβαια δὲν εἶχε ἐξαφανιστεῖ ὁλοσχερῶς, ὑπῆρχαν ἀκόμα ὑπολείμματά της, ὅμως ἡ λερναία ὕδρα εἶχε χτυπηθεῖ καίρια, τὰ ἐμφανιζόμενα κρούσματα ἦταν οἱ τελευταῖοι σπασμοὶ τοῦ τέρατος. Οἱ Ρετζαῖοι καὶ οἱ Κουμπαῖοι βρίσκονταν στὶς φυλακὲς καὶ περίμεναν νὰ δικαστοῦν, τὰ κεφάλια τῶν πιὸ ἐπικίνδυνων ληστάρχων κρέμονταν σὲ στύλους μπροστὰ ἀπὸ τὰ κτίρια τῶν νομαρχιῶν τῆς Ἠπείρου, κυρίως τῶν Γιαννίνων, «πρὸς παραδειγματισμόν», δὲν θ' ἀργοῦσαν νὰ ἐξαλειφθοῦν καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ληστείας καὶ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ «βασιλεῖς τῶν ὀρέων». Ὅλοι; Ὄχι, δυστυχῶς. Γιατὶ κοντὰ στοὺς ἐπώνυμους «βασιλεῖς», εἴχαμε καὶ τοὺς ἀνώνυμους, -ἂν καὶ κάποιοι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν πολὺ γνωστοί, τοὺς ἤξερε ὁ κόσμος καὶ τοὺς δακτυλοδεικτοῦσε-, ἀποτελοῦσαν τὴν πολιτική, ἂς ποῦμε, ὀργάνωση τῶν συμμοριτῶν, ποὺ δροῦσε μέσα στὶς πόλεις, μὲ παρακλάδια στὰ περισσότερα χωριὰ τῆς Ἠπείρου. Οἱ συνεργάτες τῶν ληστῶν στὴν Ἤπειρο, -ἄλλοι γιατὶ χρηματίζονταν καὶ ἄλλοι ἀπὸ φόβο- ἐξαρθρώθηκαν γρήγορα, οἱ συνωμότες ὅμως τῶν πόλεων, οἱ καθοδηγητὲς τῶν συμμοριῶν, ἐκτός ἀπό λίγες ἐξαιρέσεις, ἔμειναν στὸ σκοτάδι, παρίσταναν τοὺς εὐϋπόληπτους πολίτες, ξεχάστηκαν. Ὅσοι εἶχαν ἐκτεθεῖ κι ἦταν γνωστοί, ἀγωνίστηκαν ν' ἀποτρέψουν τὶς ἀποκαλύψεις τῶν ληστάρχων, σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ πέτυχαν. Οἱ κυρώσεις ἦταν μικρὲς καὶ ἀντισταθμίστηκαν ἀπὸ τὰ ὠφέλη ποὺ εἶχαν ἀποκομίσει, προπαντὸς ἀπό τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολιτικὴ δύναμη, ποὺ κάποιοι ἐξασφάλισαν. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, οἱ περισσότερες, θ' ἀγωνιστοῦν γιὰ ν' ἀποκαλύψουν τὴ δράση τῶν συνωμοτῶν τῶν πόλεων, χωρὶς καὶ νὰ πετύχουν οὐσιαστικὰ ἀποτελέσματα. Οἱ διασυνδέσεις τους ἐξασφάλιζαν ὄχι μόνο ἀτιμωρησία, ἀλλὰ καὶ διακρίσεις καὶ θέσεις σημαντικὲς στὸν κρατικὸ μηχανισμό, συχνὰ καὶ κοινωνικὴ ἀναγνώριση. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς θεωροῦσαν τίτλο τιμῆς τὴ συνεργασία τους με τοὺς ληστάρχους καὶ ὑπερηφανεύονταν γι' αὐτό...

Βέβαια τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ἕνα πρόβλημα τῆς Ἠπείρου, ἡ ληστεία, εἶχε λυθεῖ. Παρέμειναν ὅμως ἄλυτα τόσα ἄλλα, ὅλα πρωταρχικῆς σημασίας γιὰ τὴ ζωὴ τῶν Ἠπειρωτῶν, ἡ ἀδυναμία τῆς κυβέρνησης νὰ τὰ ἐπιλύσει θὰ τοὺς φέρει σὲ σύγκρουση μαζί της, ὅπως ἔγινε καὶ σ' ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας. Ἐξάλλου, ἡ πολιτικὴ κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε μετὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ Βενιζέλου, ἀντὶ νὰ κατευνάσει τὰ πνεύματα, μὲ τὴ λήθη, ἡ ὁποία ἐξαγγέλθηκε προεκλογικά, τὰ ὄξυνε. Ἔτσι ὁ Διχασμὸς ἔγινε βαθύτερος καὶ προκάλεσε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἀντιδράσεις ποὺ ὁδήγησαν στὸ θάνατο τῆς Δημοκρατίας. Ὁ Γρηγόριος Δαφνῆς θὰ παρατηρήσει (*Ἡ Ἑλλὰς μεταξὺ δύο πολέμω*, τόμ. Β΄ σελ. 8): *Ὁ ἐκλογικὸς θρίαμβος* (τοῦ Βενιζέλου, τῆς 19-8-28) *ἦτο συγχρόνως καὶ τὸ τέλος. Διότι εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν προσωπικότητα τοῦ θριαμβευτοῦ ὑπῆρχον τὰ στοιχεῖα τῆς πτώσεως. Εἶχεν ὑποσχεθῆ τὴν λήθην, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας ἀπαραίτητος προϋπόθεσις ἦτο ἡ ἐξαφάνισις τοῦ δώσαντος τὴν ὑπόσχεσιν. Αὐτὴ ἡ ἄρνησις τοῦ ἑαυτοῦ του θὰ παρακολουθῇ τὸν Ἐλ. Βενιζέλον μέχρι τοῦ θανάτου του.* Τὰ γεγονότα δὲ δημιουργοῦνται μόνα τους, ἔχουν γενεσιουργό αἰτία. Τὰ ὅσα συνέβησαν στὴν τετραετία τῆς διακυβέρνησης τῆς χώρας ἀπὸ τὸ Βενιζέλο, ἀναμφίβολα πολλὰ θετικά, ἀλλὰ κυρίως, ὅσα διαδραματίστηκαν μετὰ τὴν ἐκλογικὴ ἧττα του στὸ τέλος τῆς τετραετίας, ἑρμηνεύουν σὲ πολλὰ σημεῖα τὶς κατοπινὲς ἐξελίξεις. Σὲ πολλὰ σημεῖα, ὄχι ὅμως σ' ὅλα, γιατί στὴ διαμόρφωση τῆς κατάστασης συνέβαλε ἀποφασιστικὰ καὶ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ξένου παράγοντα, κυρίως τοῦ ἀγγλικοῦ, ποὺ εἶχε τότε τὸν πρῶτο λόγο στὴν περιοχὴ τῆς Μεσογείου.

Μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ 1929, ἡ ἀντιπολίτευση, ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὴν ἑπόμενη τῶν ἐκλογῶν, ὀξύνθηκε περισσότερο. Τὸν τόνο ἔδινε ἡ ἀρθρογραφία τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, οἱ ἐπαρχιακὲς προσάρμοζαν τὴν τακτικὴ τους, σὲ θέματα πολιτικῆς ἀντιπαράθεσης, στὸ πνεῦμα τῶν συναδέλφων τους τῆς πρωτεύουσας. Στὰ Γιάννινα πανίσχυρος, ὕστερα ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς ἀναδείχτηκε ὁ *Κῆρυξ*, τὸ μόνο ὄργανο τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων. Ἦταν φυσικὸ ὁ ἰδιοκτήτης καὶ διευθυντὴς του Δημ. Πανίδης ν' ἀποχτήσει τόση ἰσχύ, ὅσο κανένας ἄλλος δημοσιογράφος στὴν πόλη, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Αὐτὴ τὴ δύναμη τοῦ τὴν ἀναγνώριζαν καὶ οἱ ἀντίπαλοί του. Σημείωνε π.χ. ὁ Χρηστοβασίλης στὴν *Ἐλευθερία* του (28-1-29): *Μόλις ἀφιχθεὶς ἐξ Ἀργυροκάστρου ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐγχωρίου «Κήρυκος», κ. Δ. Πανίδης, ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας. Ὁ «Κῆρυξ» λέγει ὅτι ἐκλήθη ἐπειγόντως (παρὰ τῆς κυβερνήσεως βεβαίως), ἴσως δὲ καθ' ἡμᾶς ἢ μᾶλλον βέβαιον τὸ ταξίδιον τοῦ κ. Πανίδη, ὅστις ἤχθη ἤδη εἰς περιωπὴν ἰσχυροῦ παράγοντος, νὰ ἔχῃ σχέσιν κ.λπ.».*

Ὁ *Ἠπειρωτικὸς Ἀγών* ὑποστήριζε τὴν κυβέρνηση Βενιζέλου, κρατώντας πάντοτε ἐπιφυλάξεις στὸ θέμα τῆς χρησιμοποίησης τῶν στελεχῶν, μὲ

ἐπικρίσεις, σὲ προσωπικὸ συχνὰ ἐπίπεδο, τοῦ τρόπου ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν, ἀποδίδοντας εὐθύνη στὸν ἐπικεφαλῆς τοῦ συνδυασμοῦ στρατηγὸ Δημ. Μπότσαρη καὶ τοὺς στενοὺς συνεργάτες του. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ θὰ προβληθεῖ ἐντονώτερα κατὰ τὴ διαδικασία τῆς προεκλογικῆς περιόδου Μαρτίου-Ἀπριλίου (ἐκλογὴ τριῶν γερουσιαστῶν καὶ ἀναπληρωματικὴ ἐκλογὴ ἑνὸς βουλευτῆ). *Ἡ Ἀγροτικὴ ἠχώ*, παρὰ τὶς φιλελεύθερες καταβολές της, ἀσκοῦσε ἐντονώτερη κριτικὴ στὸ κυβερνητικὸ ἔργο, μὲ τὴν καθημερινὴ προβολὴ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς Ἠπείρου, καὶ εἰδικότερα τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ ἰδιαίτερα στὸν ἀγροτικό. Πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα, ὅπως ἡ φορολογία, ἡ τιμὴ τοῦ ψωμιοῦ κ.ἄ. ἦταν πανελλήνιου ἐνδιαφέροντος, ἡ ἐφημερίδα ὅμως προσπαθοῦσε νὰ δώσει τὴν τοπικὴ ἀπόχρωση καὶ τὴ δική της ἄποψη στὴν ἐπίλυσή τους. Ἦταν ἐπίσης καὶ αὐτὴ ἀντίθετη μὲ τὸν τρόπο ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν, μὲ βάση τὸ «χρῖσμα» καὶ θ' ἀγωνιζόταν, μάταια, μαζὶ μὲ ἄλλες γιαννιώτικες ἐφημερίδες, γιὰ τὴν κατάργησή του. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο θὰ ὑποστηρίξει στὶς ἐκλογὲς τοῦ Ἀπριλίου τόν, χωρὶς χρῖσμα, δεύτερο συνδυασμὸ τῶν Φιλελευθέρων.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἀντιβενιζελικῶν ἡ *Ἤπειρος* ἐξακολουθοῦσε τυπικὰ νὰ ἀνήκει στὸν ἀντιπολιτευόμενο χῶρο, ἡ κριτική της ὅμως δὲν εἶχε τὸ πάθος τῶν προηγούμενων χρόνων, εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐκδηλώνεται ἡ μεταστροφὴ τοῦ Χατζῆ, ἡ ὁποία ἔγινε φανερὴ πιὰ μὲ τὶς ἐκλογὲς τοῦ Ἀπριλίου, ὅταν ὑποστήριξε τὶς ὑποψηφιότητες τοῦ ἐπίσημου βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ καὶ ὅλους τοὺς χειρισμοὺς τοῦ Μπότσαρη. Μόνος σθεναρὸς ὑπερασπιστὴς τῆς ἀντιβενιζελικῆς ἰδεολογίας ἀπόμεινε ὁ Χρηστοβασίλης, ὁ ὁποῖος στὸ πρῶτο κιόλας ἄρθρο του, με τὴν ἔναρξη τοῦ 1929, ἔκανε σφοδρὴ ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου (*Ἐλευθερία*, 3-1-29). *Ἐνῶ* -ἔγραφε- *ἐβαδίζαμε κοινοβουλευτικῶς ὁπωσδήποτε καλὰ καὶ ἐνῶ ἤρχισε νὰ γεφυροῦται τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἑλληνικῶν πολιτικῶν κόσμων χάσμα, ἐνῶ ὁπωσδήποτε ἠρχίσαμεν οἱ δημοκρατικοὶ καὶ βασιλόφρονες νὰ ἐλπίζωμεν εἰς μίαν καλλιτέραν αὔριον, φθονήσας τὴν κατάστασιν ταύτην ὁ Μέγας Ἀταξίας* (Βενιζέλος) *ἐνέσκηψεν ὡς λαῖλαψ, ἔδωκε μιὰ κλωτσιὰ εἰς τὴν ὁμαλῶς ἐργαζομένην βουλήν, τὴν διέλυσεν εἰς τὰ ἐξ ὧν ἦτο συντεθεμένη καὶ ψηφισθεὶς 225 φορὰς ὑπό τοῦ ἐκμωραθέντος ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐσχημάτισε μάνδραν ἀντὶ βουλῆς περικλείουσαν ἀγέλην ἀπὸ 225 κεφάλια, ἡ ὁποία ὀνομάζεται κατ' εὐφημισμὸν βουλὴ τῶν Ἑλλήνων καί, ὡς ἐλέφας ἐντὸς ὑαλοπωλείου, ἤρχισε ν' ἀναποδογυρίζῃ ὅ,τι ἴστατο ὁπωσδήποτε ὄρθιον.*

Ὁ Χρηστοβασίλης βέβαια εἶναι ἄδικος στὶς κρίσεις του, κυρίως σ' ὅσες ἀναφέρονται στὴν ὑποτίμηση τῆς νοημοσύνης τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ. Εὐστοχεῖ μόνο στὴν ἄποψη ὅτι ἡ συνεργασία μεταξὺ τῶν δυὸ μεγάλων παρατάξεων, βενιζελικῶν καὶ ἀντιβενιζελικῶν, ἦταν δυνατή, χωρὶς ὅμως τὴν παρουσία τοῦ Βενιζέλου. Γιὰ τοὺς βενιζελικοὺς ὁ Βενιζέλος ἦταν ὁ σωτή-

ρας τῆς Ἑλλάδος, γιὰ τοὺς ἀντιβενιζελικοὺς ὁ κακὸς δαίμονάς της, προπαντὸς σ' ὅ,τι εἶχε σχέση μὲ τὴν πρόσφατη ἱστορία, τὴν τόσο ὀδυνηρὴ γιὰ τὴν ἀντιπολιτευόμενη παράταξη. Ἡ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ἀκόμα τοῦ νέου ἔτους, ἔδωσε ἀφορμὲς γιὰ τὴν ὄξυνση τῆς διάστασης καὶ τὸ βάθεμα τοῦ Διχασμοῦ. Στὶς 30 Ἰανουαρίου, μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ νόμου (16-1-29) γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῶν γερουσιαστῶν (τοῦ δεύτερου νομοθετικοῦ σώματος ποὺ πρόβλεπε τὸ σύνταγμα τοῦ 1927) στὴ βενιζελικὴ *Ἑστία* δημοσιευόταν ἡ εἴδηση ὅτι ὁ Βενιζέλος θὰ πρότεινε νὰ ἐκλεγεῖ ὡς «ἀριστίνδην» γερουσιαστὴς ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1922, Νικ. Πλαστήρας, ἦταν τὸ κόκκινο πανὶ γιὰ τοὺς ἀντιβενιζελικούς. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ *Λαϊκοῦ Κόμματος* Π. Τσαλδάρης ζήτησε ἀμέσως ἐξηγήσεις καὶ ὁ Βενιζέλος ἀπάντησε ὅτι δὲν εἶχε ἀποφασιστεῖ τίποτε ἀκόμα, ἦταν ὅμως δυνατὸ νὰ προταθεῖ ἡ ὑποψηφιότητα τοῦ Πλαστήρα καὶ ἄλλων στελεχῶν τῆς Ἐπανάστασης, γιατὶ οἱ ἀρχηγοί της δὲν εἶχαν καθόλου μειωμένα πολιτικὰ δικαιώματα, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ ἐκθέτουν ὑποψηφιότητα, ὅπως ἤθελαν οἱ ἀντιβενιζελικοί. Ἐπειδὴ στὴν ἀπάντηση δὲν ἀναφερόταν καθόλου τὸ ζήτημα τῆς ἐκτέλεσης τῶν ἓξ, ὁ Τσαλδάρης σὲ ἐπιστολή του ἄφηνε νὰ ἐννοηθεῖ, ὅτι θὰ μποροῦσαν οἱ ἀντιπολιτευόμενοι νὰ *θυσιάσουν* τοὺς ἓξ νεκρούς τους, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι θὰ *θυσίαζαν* καὶ οἱ ἀντιβενιζελικοὶ τοὺς ἐκτελεστές τους, ἀλλοιῶς ὁ Διχασμὸς θὰ συνεχιζόταν. Ὅπως καὶ ἔγινε. Νέα ἀπάντηση τοῦ Βενιζέλου ἔρριχνε περισσότερο λάδι στὴ φωτιά. Ἀγνόησε τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ πρότεινε ὡς γερουσιαστὲς στελέχη τῆς Ἐπανάστασης ὅπως π.χ. τὸ Γονατᾶ. Ἀξιόπιστοι ἱστορικοὶ πιστεύουν ὅτι ἡ πολιτικὴ ποὺ ἀκολούθησε ἦταν λάθος. Τα γεγονότα ποὺ διαδραματίστηκαν, μετὰ τὴν παρέλευση τῆς βενιζελικῆς τετραετίας τοὺς δικαίωσαν.

Ἦταν φυσικὸ ὁ ἀπόηχος τῶν διαδραματιζόμενων στὴν Ἀθήνα, νὰ φτάσει καὶ στὰ Γιάννινα. Ἡ *Ἐλευθερία* προπαντός, ἡ αὐθεντικὴ ἐκπρόσωπος τοῦ *Λαϊκοῦ Κόμματος*, ἀντέδρασε, ὅπως καὶ οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν. Μὲ δυὸ ἄρθρα της *(Βενιζέλος, Πλαστήρας καὶ Σία*, 7-2-29 καὶ *ὁ Βενιζέλος αὐτοδιαψευδόμενος*, 11-2-29) κάκιζε τὸ Βενιζέλο, γιὰ τὶς ἀποφάσεις του νὰ ἐπαναφέρει σὲ καίριες θέσεις καὶ νὰ προτείνει ὡς γερουσιαστὲς τὰ κύρια στελέχη τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1922 (Πλαστήρα, Γονατᾶ, Ὀθωναῖο, Ν. Πολίτη κ.ἄ.). Ἀπευθυνόμενος στοὺς ἀντιβενιζελικοὺς τῆς Ἠπείρου ἔγραφε: *Ὁ Βενιζέλος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ γνωστὸς καὶ πραγματικὸς Βενιζέλος μας, ἐπαρθεὶς δέ, ἢ μᾶλλον μεθυσθεὶς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐκλογῶν, τῆς 19ης Αὐγούστου 1927, ἐνόμισεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοῦ συνεχώρησεν ἅπαντα τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ὡς παραγεγραμμένα πλέον, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε κρύπτης του καὶ λέγει εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν: Ἐγὼ διέταξα τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἓξ, ἀλλ' ὅμως δὲν ἦσαν προδόται.* Τὸ τελευταῖο τὸ ἐπιβεβαίωνε ὁ Βενιζέλος στὴ δεύτερη ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του πρὸς τὸν Τσαλδάρη, ὅταν ἔγραφε: *Δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὑμᾶς,*

μὲ τὸν πλέον κατηγορηματικὸν τρόπον ὅτι οὐδεὶς τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῆς δημοκρατικῆς παρατάξεως θεωρεῖ ὅτι οἱ ἡγέται τῆς πολιτικῆς, ἥτις ἠκολουθήθη μετὰ τὸ 1920, διέπραξεν προδοσίαν κατὰ τῆς πατρίδος, ἢ ὅτι ἐν γνώσει ὡδήγησαν τὸν τόπον εἰς τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν. Δύναμαι μάλιστα νὰ σᾶς διαβεβιώσω ὅτι τὸ ἐπ' ἐμοὶ πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι θὰ ἦσαν εὐτυχεῖς, ἂν ἡ πολιτική των ὡδήγει τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐθνικὸν θρίαμβον. Ἄλλα εἶχε πεῖ ὁ ἴδιος στὴ Λωζάννη, ὑποστήριζε ὁ Χρηστοβασίλης, τὸ 1922, σὲ ἀνταποκριτὴ τοῦ *Βήματος τῆς Νέας Ὑόρκης*, δηλώνοντας ὅτι ἂν αὐτὸς ἦταν ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης τότε (μετὰ τὴν κατάρρευση τοῦ Μικρασιατικοῦ μετώπου) θὰ ἐπέτρεπε τὴν θανάτωση τῶν καταδικασθέντων. *Αὐτὸς εἶναι ὁ Βενιζέλος, ὁ «Μπάμπας» τῶν Ἠπειρωτῶν* -κατέληγε στὸ δεύτερο ἄρθρο του-, *ὁ ὁποῖος ἄλλα ἔλεγε τότε ἐν τῇ μέθῃ τῆς χαρᾶς του διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων ἐν Λωζάννῃ, ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἄλλα λέγει σήμερον, πάλιν ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου!*

Καθὼς τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὶς δυὸ μεγάλες παρατάξεις ἄρχισε πάλι νὰ διευρύνεται καὶ νὰ δημιουργεῖ ὀξύτατες ἀντιθέσεις, ἡ πίεση ἀπὸ τὴν ἐπίλυση τῶν πολλῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὴ χώρα, γινόταν αἰτία ἄλλων ἀντιπαραθέσεων, τὴ φορὰ αὐτὴ ἀνάμεσα στὸ λαό, ἀνεξάρτητα ἀπὸ πολιτικὲς τοποθετήσεις, καὶ τὴν κυβέρνηση. Εἶναι ἀληθεια πὼς ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ ἀνέλαβε τὴ διακυβέρνηση, κατέβαλλε σύντονες προσπάθειες γιὰ νὰ ἐπουλώσει πληγὲς ποὺ ἦταν ἀνοιχτές, ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας ἀκόμα, καὶ νὰ δώσει ὤθηση στὴν ἐπίλυση πλήθους προβλημάτων. Πρῶτο μεγάλο ἐπίτευγμά του, ἡ ἐξόντωση τῆς ληστείας, ἰδιαίτερα εὐεργετικὸ γιὰ τὴν Ἤπειρο, ποὺ τόσο εἶχε δεινοπαθήσει ἀπ' αὐτή. Ἀλλά, γιὰ νὰ μείνουμε στὴν Ἤπειρο, ἀφοῦ καταλάγιασαν οἱ ἐνθουσιασμοὶ καὶ ἱκανοποιήθηκε τὸ κοινὸ αἴσθημα, βγῆκαν στὸ προσκήνιο ὅλα τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς περιοχῆς· καλύπτονταν ὡς τώρα, κατὰ ἕνα τρόπο, ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῆς ἀνασφάλειας, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι δὲν προβάλλονταν συχνὰ ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν τοπικῶν ἐφημερίδων. Τώρα φούντωσαν. Πρῶτο καὶ κύριο αἴτημα τῶν Ἠπειρωτῶν ἦταν ἡ ἐπίλυση τοῦ θέματος τῆς ὁδοποιΐας. Ἡ ἀνυπαρξία δρόμων ἀπομόνωνε τὴν Ἤπειρο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιδροῦσε δυσμενέστατα στὴν οἰκονομική της ἀνάπτυξη.

Αἱ κατώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις πένονται, πρέπει ν' ἀρχίσουν τὰ ἔργα ὁδοποιΐας, τόνιζε ἀπὸ τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ νέου ἔτους ἡ *Ἀγροτικὴ Ἠχώ* (5-1-29) καὶ πρόσθετε: *Προεκλογικῶς διετυμπανίσθη καὶ ἐπισήμως, ὅτι μετὰ τὰς ἐκλογὰς θὰ ἠχήσῃ εἰς τὴν δεινοπαθοῦσαν καὶ παραμελημένην Ἤπειρον ἡ σκαπάνη. Δυστυχῶς ὅμως μετὰ τὰς ἐκλογὰς ἐλησμόνησαν τὴν ὑπόσχεσιν ποὺ ἔδωσαν εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν λαὸν καὶ ἔτσι σήμερον οὔτε δρόμους ἔχομεν, οὔτε ἐργασία ὑπάρχει διὰ τοὺς ἐργάτας (ἐνῶ ἡ τιμὴ τοῦ ἀραβοσίτου ἔφτασε τὰς 7 δρχ. κατ' ὀκᾶν). Ἡ Ἤπειρος ὑστερεῖ εἰς τὸ ζή-*

τημα τῆς συγκοινωνίας, πολὺ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ κράτους, διαπίστωνε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (31-1-29), ἐνῶ σὲ προηγούμενο ἄρθρο του (15-1-29) καταφερόταν κατὰ τῆς πολιτικῆς ποὺ εὐνοοῦσε προκλητικὰ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα καὶ προπαντὸς τὴν Πελοπόννησο. *Το κράτος* -ἔγραφε- *συνῆψε μέγα δάνειον διὰ τὴν κατασκευὴν ἐθνικῶν ὁδῶν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ προτιμηθῶσιν αἱ βόρειαι ἐπαρχίαι καὶ δι' ἐθνικοὺς σκοποὺς ἀλλὰ καὶ διότι στεροῦνται ἐντελῶς σχεδὸν ὁδῶν καὶ ἄλλων μέσων συγκοινωνίας, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία, συνδέονται ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου διὰ μεγάλων ἐθνικῶν ὁδῶν, ὡσεὶ νὰ μὴν ὑπάρχουν οἱ ὑπεράριθμοι λιμένες αὐτῆς καὶ τὸ πυκνὸν σιδηροδρομικὸν δίκτυον.*

Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ὁδοποιΐα δὲν γινόταν μόνον γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν μεγάλων (ἐθνικῶν) ὁδῶν Ἰωαννίνων - Μετσόβου - Καλαμπάκας, Ἰωαννίνων - Γρεβενῶν, Ἰωαννίνων - Κονίτσης, μὲ περαιτέρω ἐπεκτάσεις, ποὺ θὰ συνέδεαν τὴν Ἤπειρο μὲ τὴ Θεσσαλία, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Βόρειο Ἤπειρο, καὶ τὴν ἀνακατασκευὴ ἄλλων, ὅπως τῶν Ἰωαννίνων - Ἡγουμενίτσης, Ἰωαννίνων - Πρεβέζης, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ διάνοιξη μεγάλων καὶ μικρῶν ἐπαρχιακῶν ὁδῶν, μὲ τὶς ὁποῖες θὰ διευκολυνόταν ἡ ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ οἱ οἰκονομικὲς συναλλαγές. Θὰ περνοῦσαν ἀρκετὰ χρόνια ἀκόμα γιὰ νὰ ἀποκτήσει ἡ Ἤπειρος κάποιο ὑποτυπῶδες ὁδικὸ δίκτυο, καὶ δεκάδες ἄλλα ἀκόμα γιὰ νὰ φτάσουμε στὴ σημερινὴ κατάσταση, τὴν αἰσθητὰ βέβαια βελτιωμένη, ἀλλὰ ποὺ χρειάζεται πολλὰ ἀκόμη γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ὑπηρετήσει σωστὰ τὴν ἐπικοινωνία καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἠπείρου. Ἡ σιδηροδρομικὴ σύνδεσή της μὲ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, αἴτημα ποὺ εἶχε ὑποβληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀπελευθέρωσής της ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ἔγινε ἀγώνας γι' αὐτό, φαίνεται ὅτι ἐγκαταλείπεται, παρὰ τὴν ἐπαναπροβολή του τὰ τελευταῖα χρόνια.

Φλέγον ζήτημα γιὰ τὴν ἀπομονωμένη Ἤπειρο, ἦταν καὶ αὐτὸ τῆς τιμῆς τοῦ ψωμιοῦ. Πενήντα λεπτὰ στὴν ὀκά, πάνω ἢ κάτω, ὑπολογίζονταν πολὺ κι ἔδινε τὸ ἔναυσμα στὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες γιὰ ἀρθρογραφία καὶ σχολιασμὸ γιὰ μῆνες καὶ χρόνια, περισσότερο στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Τὴν ἴδια σημασία εἶχε καὶ ἡ αὐξομοίωση τῆς τιμῆς τοῦ εἰσαγόμενου καλαμποκιοῦ. Ἀπὸ τὴν κυβέρνηση Βενιζέλου, τὴν προεκλογική, εἶχε μειωθεῖ ἡ τιμή του κατὰ πενήντα λεπτά, μετὰ τὶς ἐκλογὲς ἀνέβηκε καὶ πάλι στὰ προηγούμενα ἐπίπεδα. Αὐτὸ θεωρήθηκε ὡς ἀθέτηση προεκλογικῶν ὑποσχέσεων καὶ προκάλεσε ἀντιδράσεις.

Πολλὲς στῆλες τῶν τετρασέλιδων κυρίως ἐφημερίδων, ἀπασχολοῦσαν καὶ τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα καὶ ἰδιαίτερα τὰ διαδραματιζόμενα στὴ Βαλκανική. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (τέλη τοῦ 1928, ἀρχὲς τοῦ 1929) βρισκόταν σὲ ἐξέλιξη ἡ ἐξέγερση τῶν Κροατῶν ἐναντίον τῶν Σέρβων -τελικὰ κατεστάλη μὲ βαρειὲς συνέπειες γιὰ τοὺς ἐξεγερθέντες-, καθὼς καὶ οἱ ἀντεπαναστατικὲς ἐνέργειες ἐναντίον τοῦ Κεμὰλ στην Τουρκία. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες,

στηριζόμενες στοὺς ἀνταποκριτὲς τους στὴν Ἀθήνα, ἔδιναν μεγάλες διαστάσεις στὰ γεγονότα, ὅπως φανερώνουν καὶ οἱ τίτλοι τῶν εἰδήσεων: *Ἡ Γιουγκοσλαβία εἰς τὰ πρόθυρα διαλύσεως, Ἡ Τουρκία εἰς τὰ πρόθυρα ἐπαναστάσεως (Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 4-1-29).

Ἀλλὰ καὶ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ ἦρθε καὶ πάλι στὸ προσκήνιο τῆς ἐπικαιρότητας, μὲ ἀφορμὴ δημοσιεύματα τοῦ *Κήρυκος*. Ὁ Δημοσθ. Πανίδης, Βορειοηπειρώτης ὁ ἴδιος, εἶχε μεταβεῖ μετὰ τὶς ἐκλογὲς στὸ Ἀργυρόκαστρο, συναντήθηκε μὲ τὸ νομάρχη καὶ τοῦ πῆρε συνέντευξη, τὴν ὁποία δημοσίευσε στὴν ἐφημερίδα του. Τόσο ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ νομάρχη, ὅσο καὶ κατὰ τὴ δική του κρίση, ἡ κατάσταση στὴ Βόρειο Ἤπειρο ἦταν *πλέον ἢ καλὴ καὶ ἀπόλυτος ἐλευθερία καὶ τάξις ἐπικρατεῖ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον*. Οἱ τοποθετήσεις προκάλεσαν τὴν ἄμεση ἀντίδραση τῶν Βορειοηπειρωτῶν τῶν Ἰωαννίνων, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρόσφατα εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν Ἀλβανία. Ἄρθρο ἐκπροσώπου τους, δημοσιευμένο στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (27-1-29), ἀναιρεῖ ὅλες τὶς θέσεις τοῦ Πανίδη. *Ἐρωτῶμεν τὸν κ. Πανίδην: Εἶναι ἀρκετὸν ἕνα ταξίδι μόνον ἕως τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἵνα μεταβάλῃ τὰς σκέψεις, τὴν στάσιν καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς ἐφημερίδος του; Δὲν ἔπρεπεν ὡς δημοσιογράφος νὰ βγῇ καὶ παραέξω ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρον, διὰ νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν πραγματικὴν κατάστασιν; Ποῦ εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα τάξις καὶ εὐνομία; Δὲν παίρνατε ὡς παράδειγμα τὰς τελευταίας ἐκλογὰς ποὺ πᾶν ἄλλο ἢ ἐκλογαὶ ἦσαν, διότι οἱ ἐκλέκτορες ἐψήφισαν ὡρισμένα πρόσωπα ὑποδειχθέντα ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ νῦν Ἀλβανοῦ Μονάρχου; Ἀγνοεῖτε ὅτι οἱ ἐκλεγόμενοι οὐδόλως ἀναγνωρίζονται ἐὰν δὲν εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν;... Ἀγνοεῖτε ἐπίσης ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν Θεολόγου τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα εἶναι κλειστὰ καὶ ὅτι παντοῖαι μέθοδοι τίθενται πρὸς ἐνέργειαν πρὸς ἐξόντωσιν τῆς ἑλληνικότητος τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ ὅτι ἡ ἀλβανικὴ βουλὴ ἐψήφισε νόμον, ὅπως ἐκ τῆς Β. Ἠπείρου ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ ἀνάδειξις ὑπουργοῦ ἢ πρωθυπουργοῦ;...

Στὴν *Ἐλευθερία* (3-1-29 καὶ 24-1-29) δημοσιεύτηκαν κρίσεις τοῦ μητροπολίτη Παραμυθιᾶς Ἀθηναγόρα γιὰ τὴν σειρὰ τῶν ἱστορικῶν ἄρθρων τοῦ Γ. Χατζῆ, στὴν *Ἤπειρο* (δὲς τὸν προηγούμενο τόμο), μὲ τὸ γενικὸ τίτλο: *Τὸ περὶ τὴν Ἤπειρον ἄστυ...* Στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, δημοσιεύονταν σὲ συνέχειες (εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο) ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς «φυλλάδες» ποὺ κυκλοφοροῦσαν γύρω ἀπὸ τὰ «κατορθώματα» τῶν Ρετζαίων. Ἡ δημοσίευση γινόταν γιὰ νὰ ἀποδειχθοῦν οἱ σχέσεις τοῦ ὑποψήφιου βουλευτῆ Γ. Καγιᾶ μὲ τοὺς ληστές. Παραθέτω ἕνα ἀπόσπασμα τῆς μυθιστορίας τῶν «φυλλάδων» (ἀφηγοῦνται στὴ φυλακὴ ἐναλλὰξ, φυλακισμένοι πιά, οἱ Θύμιος καὶ Γιάννης Ρέτζος καὶ μιλοῦν γιὰ τὰ παζάρια ποὺ ἔκανε ὁ Γιάννης μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ αἰχμαλώτου του Παπαγιαννοπούλου, οἱ ὁποῖοι ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν «καπετάνιο» νὰ κατεβάσει πολὺ τὸ ποσὸ τῶν λύτρων): *Ἀπὸ δῶ ἀρχίζει τὸ μεγάλο «νταβαντούρι», διηγεῖται συνεχίζοντας ὁ Θύμιος. Ὅταν αὐτὸς (ὁ Γιάννης Ρέτζος) ἔφτασε* (στὸ «γιατάκι» τῶν ληστῶν) *καὶ μᾶς εἶπε τ' ἀποτελέσματα, ὅλοι ἀρχί-*

σαν ν' ἀγαναχτοῦν. -Νὰ χάσουμε παραπάνω ἀπὸ τὰ μισά... ἔλεγε ὁ ἕνας. -Κρῖμα στὸν κόπο μας, ἔλεγε ὁ ἄλλος. Καὶ ὁ Σιντόρης θεριεμένος φώναξε: -Βρὲ μᾶς πουλάει γιὰ ξυνότυρο. Σεῖς δὲν τὸ καταλάβατε ἀκόμα;... -Ποιός μωρέ; ρώτησε ὁ Γιάννης. -Ἐσύ, ποιός ἄλλος; Γιὰ νὰ πάρῃς ἀμνηστεία, νὰ γυρίσῃς στὸ χωριό σου... Τότε ἄναψε καὶ τοῦτος καὶ φώναξε: -Σιντόρη πάρε τὴν κουβέντα σου πίσω, ἂν θέλῃς τὴ ζωή σου. Μὰ ὁ Σιντόρης δὲν ἦταν ἄνθρωπος ποὺ ἔπαιζε. Ἔπεσε μπροὺμυτα σ' ἕνα «τούμπι» μὲ τὸ πιστόλι στὸ χέρι. Ἔτρεξε καὶ τοῦτος νὰ πιάσῃ ἄλλο πόστο. Καὶ χωρὶς ἄλλη κουβέντα ἄρχισαν τὶς ντουφεκιές. Μπὰμ, μπούμ, μπάμ!Τὰ βόλια ἔσκαγαν στὴ γῆς καὶ τὰ χαλίκια τιναζόντουσαν στὰ μοῦτρα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Εὐτύχημα ἦταν ποὺ τὰ κεφάλια τους ἦταν κρυμμένα, ἀλλοιῶς κάποιος ἀπὸ μᾶς θάλειπε σήμερα. Καὶ τὸ χειρότερο εἶναι τοῦτο: Δυὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους συντάχτηκαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Σιντόρη. Ὁ αἰχμάλωτος πρασίνισε καὶ λιγοθύμησε ἀπὸ τὸ φόβο του. Βροχὴ οἱ σφαῖρες πέφταν γύρω καὶ σὲ λίγο, ὅπως πήγαινε ἡ ἱστορία, κανεὶς δὲν θάμενε ζωντανός. Τότε -συμπλήρωσε ὁ Θύμιος μὲ ὑπερηφάνεια- ἀπεφάσισα, χωρὶς νὰ χάνω στιγμή, νὰ σταματήσω αὐτὸ τὸ μακελειό. Ὥρμησα καὶ ἅρπαξα τὸν αἰχμάλωτο ἀπ' τὴ μέση. -Καὶ πῶς τελείωσε αὐτὴ ἡ φαγωμάρα σας; ρωτῶ τὸ Γιάννη Ρέτζο. Ὁ λήσταρχος τινάζει τὸ κεφάλι του σὰ νὰ θέλῃ νὰ διώξῃ ἀπὸ τὴ μνήμη του ἕνα κακὸ ὄνειρο. Ἕνα τενεκεδάκι μὲ νερὸ εἶναι δίπλα του. Βουρκόνερο σχεδόν. Ἴσως καὶ νὰ μὴν ἦταν καὶ γιὰ πιοτό. Ἀλλ' ὁ ἁλυσσοδεμένος πρὶν ἡγεμὼν τῆς Ἠπείρου ἔχει ἀνάγκη νὰ δροσίσῃ τὸ καυτὸ λαρύγγι του. Κάποια προσβολὴ καίει τὰ σωθικά του. -Πῶς τελείωσε; λέγει ἀφοῦ τράβηξε τρεῖς τέσσαρες γουλιὲς νερό. Πήγαμε νὰ «μαλλοκοφτοῦμε». Τὰ βόλια ριχνόντουσαν κι ἀπὸ μένα κι ἀπὸ κεῖνον, ἐπάνω ἀπὸ ἕνα τέταρτο, ἀλλὰ μπῆκε στὴ μέση ὁ Θύμιος. -Σταθῆτε! Μή! φώναξε. Θὰ σκοτῶστε ἐμένα. Κατεβάσαμε καὶ οἱ δυὸ τὰ ντουφέκια. -Τί θέλεις στὴ μέση; ρώτησε ὁ Σιντόρης. -Γιατί μαλώνετε; Ἔχετε τὴν ἰδέα πὼς κάποιος κάνει μπαμπεσιὰ στὸν ἄλλο; -Ὁ ἀδελφός σου, εἶπε ὁ Σιντόρης. -Πῶς τὸ ξέρεις; -Νά, πηγαίνει κάτω, δὲν συννενογιέται γιὰ τὰ λεφτά, κι ἀφήνει ζωντανὸ τὸν αἰχμάλωτο, γιὰ ν' ἀναγκαστοῦμε νὰ τὸν ἀφήσουμε. -Ἔτσι λὲς ἐσύ; Πῶς τὸ κάνει αὐτὸ ὁ Γιάννης; Λοιπὸν γιὰ νὰ ξεμπερδεύουμε. Νὰ τοῦ κόψουμε τὸ κεφάλι τοῦ αἰχμαλώτου, νὰ μουντζώσουμε τὰ λύτρα καὶ νὰ φύγουμε. Συμφωνεῖτε; -Ναί, φώναξαν ὅλοι τους -συνεχίζει ὁ Θύμιος- παρ' ὅλον ὅτι ἐγὼ τὸ εἶπα στ' ἀστεῖα, γιατί ποτὲ δὲν φανταζόμουν, ὅτι γιὰ ἕνα ἀθρώπινο κεφάλι θάφηναν τὰ λύτρα. Πρέπει νὰ ξέρῃς ὅτι ὁ «ντόμπρος» ληστὴς ποτὲ δὲν κόβει κεφάλια. Δουλειά του εἶναι νὰ βγάλῃ τὸ ψωμί του παίρνοντας λύτρα. -Λοιπόν! Λοιπόν, παρατηρῶ μὲ ἀδημονία, τί ἔγινε; -Τί νὰ γίνῃ; Ὁ Σιντόρης ἐνθουσιάστηκε μὲ τὴν ἰδέα. Ἤθελε νὰ πέσῃ τὸ κεφάλι τοῦ αἰχμαλώτου ὅπως-ὅπως γιὰ νὰ προσβάλῃ τὸ Γιάννη, ποὺ εἶχε τὴν ἰδέα πὼς τὸν προστάτευε. -Φέρτε χαρτιά, εἶπε. Ἕνας σύντροφος τοῦ ἔδωσε μιὰ κόλλα χαρτὶ καὶ τὴν ἔκοψε στὰ πέντε. -Πάρτε ἕνα κομμάτι καὶ γράψτε τὰ ὀνόματά σας. Ὁποιανοῦ τὸ ὄνομα βγῇ στὸν κλῆρο θὰ κόψῃ τὸ κεφάλι τοῦ Χρηστάκη. -Ὁ αἰχμάλωτος ἄκουγε αὐτὰ τὰ πράγματα; Ἐρωτῶ μὲ φρίκη. -Δὲν ξέρω. Ἦταν λίγο πιὸ πέρα. Μπορεῖ ναί, μπορεῖ ὄχι. Ἀλλά αὐτὸ δὲν ἐνδιαφέρει. Νὰ δῇς τί ἔγινε εἶναι περίεργο. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐξιστόρηση τοῦ «κόλπου» ποὺ σοφίστηκε ὁ Γιάννης Ρέτζος γιὰ νὰ σώσει τὸν αἰχμάλωτο. (Τὸ ἀπόσπασμα εἶναι ἀπὸ τὸ κεφάλαιο: *Ἡ μονομαχία* ἀπὸ τὴ «φυλλάδα» *Οἱ λήσταρχοι Ρετζαῖοι.*

Ἀπ' ὅ,τι θυμᾶμαι τὸ ἔργο ποὺ κυκλοφοροῦσε σὲ ἑβδομαδιαῖα φυλλάδια εἶχε μεγάλη κυκλοφορία).-Μὲ τὸ γενικὸ τίτλο: *Τὰ αἴσχη τοῦ Δήμου, ἡ Ἀγροτικὴ ἠχώ* (ἄρχισε ἀπὸ 8-1-29) τὴ δημοσίευση σειρᾶς ἐπικριτικῶν ἄρθρων ἐναντίον τοῦ Δήμου, γιὰ κάθε τομέα τῆς δράσης του (ἠλεκτροφωτισμός, ὕδρευση, καθαριότητα, μηχανικὴ ὑπηρεσία, τὰ μόνιμα ὁδοστρώματα, κ.ἄ.).- Πέθανε στὴν Ἀθήνα ὁ Τιμολέων Δ. Μπότσαρης, τελευταῖος ἐγγονὸς τοῦ Σουλιώτη ἥρωα Νότη Μπότσαρη καὶ πατέρας τοῦ βουλευτῆ Ἰωαννίνων Δημ. Μπότσαρη.- Ὁ δικηγόρος Ἀθηνῶν, δραστήριο στέλεχος τῶν ἐμποροβιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων καὶ θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀποκέντρωσης Δημ. Ζῶτος, ἔδωσε, στὶς 5-1-29 διάλεξη στὸ θέατρο Εὐστρατιάδου μὲ θέμα: *Ἡ Ἤπειρος θέλει τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν.* Ἡ διάλεξη δημοσιεύτηκε ὁλόκληρη στὴν *Ἐλευθερία).* Οἱ ἰδέες ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν καὶ σήμερα τὴν ἀξία τους.- Ὁ καιρὸς: *Ἀπὸ τῆς Δευτέρας μέχρι τῆς Παρασκευῆς τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος* (7-11 Γενάρη) *ἰσχυρότατος καὶ σφοδρότατος ἄνεμος ἐτυράννησεν ὁλόκληρον τὴν Ἤπειρον. Ἡ μεταξὺ Ἰωαννίνων καὶ Νήσου συγκοινωνία διεκόπη διὰ πλοιαρίων, τὰ κεραμίδια καὶ τὰ τζάμια τῶν σπιτιῶν τῆς πόλεως ἐθραύσθησαν ἢ μετετοπίσθησαν, ἡ ἀναπνοὴ ἐπάγωνε καὶ οἱ δρόμοι ὡμοίαζαν δρόμους νεκροπόλεως. Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ἐπάγωσε. Ἡ θερμοκρασία τοῦ μεσονυκτίου 10 ὑπὸ τὸ μηδέν.* Μὲ ἀφορμὴ τὸ πάγωμα τῆς λίμνης κάποιος ὑπογραφόμενος Χ. (μᾶλλον ὁ Χρηστοβασίλης κρύβεται πίσω), (*Ἐλευθερία* 17-1-29) ἀναφέρθηκε στὸ πάγωμα τῆς λίμνης τοῦ 1869, πρὶν 60 χρόνια, ποὺ κράτησε δυὸ-τρεῖς ἑβδομάδες. Ὁ Ρῶσος πρόξενος -τὸν μιμήθηκαν καὶ πολλοὶ Γιαννιῶτες- ἔκανε παγοδρομίες πάνω στὴν παγωμένη λίμνη. Ἀναφορὰ ἔγινε καὶ σὲ παλαιότερο πάγωμα, τότε ποὺ πέρασε ἀπὸ πάνω τους, νομίζοντας πὼς ἦταν χιονισμένος κάμπος, ὁ Ντουραχὰν πασὰς μὲ τ' ἀσκέρι του. Ὅταν τὸ ἔμαθε, γιὰ νὰ εὐχαριστήσει τὸ θεὸ ποὺ τὸν προστάτευσε, ἔχτισε τὸ μοναστήρι τῆς Ντουραχάνης (γιὰ τοὺς παγετοὺς τῆς λίμνης τοὺς τελευταίους αἰῶνες, λεπτομέρειες ἀναφέρει ὁ Δημ. Σαλαμάγκας στὰ βιβλία του). Τὸ 1929 τὸ πρῶτο πάγωμα τῆς λίμνης κράτησε τρεῖς μέρες: Σάββατο, Κυριακὴ καὶ Δευτέρα (12-14 Γενάρη). Σημείωνε ὁ εἰδησιογράφος τῆς ἐποχῆς: *Πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, παιδιὰ καὶ γερόντοι ἔτρεχαν νὰ τὴν ἰδοῦν μὲ τὸ κρυσταλλένιο της φόρεμα, ποὺ στὰ 50 ἢ στὰ 60 χρόνια μιὰ φορὰ τὸ φοράει... Κατὰ τὶς τρεῖς αὐτὲς ἡμέρες τὸ ὡραῖο μας Νησὶ ἀποκλείστηκε ἀπὸ τὴν πόλιν μας, καὶ κόντεψε νὰ πεθάνῃ τῆς πείνας καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας κατόρθωσαν ν' ἀνοίξουν τὸ δρόμο δυὸ-τρεῖς βάρκες, σπάζοντας μὲ σιδερένια ἐργαλεῖα τὸν πάγο. Πολλοὶ ἔκαναν περίπατο ἀπάνω στὰ παγωμένα νερὰ τῆς λίμνης μας καὶ οἱ τολμηρώτεροι -παιδιὰ αὐτοὶ- πῆγαν μὲ τὰ ποδήλατα ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὸ Νησί.* Σ' αὐτοὺς τοὺς «τολμηροὺς» συγκαταλέγεται καὶ ὁ γράφων, μαθητὴς τότε τῆς α΄ τάξης τοῦ Β΄ Γυμνασίου ἀρρένων. Ἔκανα ἕνα μικρὸ περίπατο, ὄχι βέβαια μὲ ποδήλατο, ποτὲ δὲν ἔμαθα νὰ ποδηλατῶ, ἀλλὰ μὲ τὰ πόδια, σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ στεριά, μὲ συνεῖχε ἀκόμα ὁ φόβος τοῦ ὑγροῦ στοιχείου καὶ γιὰ μένα ἡ λίμνη -μόλις πρὶν λίγους μῆνες εἶχα κατέβει στὰ Γιάννινα- προπαντὸς τώρα ποὺ εἶχε παγώσει, ἦταν ὁ μεγάλος ἄγνωστος. Ἡ λίμνη ξεπάγωσε ἀλλὰ ὁ καιρός, ὅπως ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες, φαινόταν *εὐμεταβλητότερος καὶ ἀπὸ γυναῖκα. Ἀπὸ τὴν καλοκαιρίαν μεταπηδάει εἰς τρομερὸν βοριάν, ἀπὸ τὸν βοριὰν εἰς τὸ πάγωμα τῆς λίμνης, καὶ ἀπὸ τὴν παγωνιὰν εἰς τρο-*

μεραν βροχήν, εἰς τὸ χιόνι καὶ ἀπὸ τὸ χιόνι εἰς τὴν εὐδείαν καὶ τἀνάπαλιν. Συνέπεια: Στὶς 10 Φεβρουαρίου, Κυριακή, ξαναπάγωσε ἡ λίμνη, καὶ ἑκατοντάδες Γιανιωτῶν ἔκαμαν πάλι τὴν ἐκδρομή τους, μόνο πεζοὶ αὐτὴ τὴ φορὰ πρὸς τὸ Νησὶ καὶ τὸ Στρούνι. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ πάγος διαλύθηκε καὶ ἡ λίμνη *ἀνέκτησε τὴν προτέραν φυσικήν της μορφήν.*- Οἱ διορισμοὶ γυμναστῶν στὰ γυμνάσια ἦταν τότε δύσκολη. Τὸ Β΄ γυμνάσιο, γιὰ να καλύψει τὶς ἀνάγκες του, ἀπευθύνθηκε στὸ στρατηγὸ τῆς VIII μεραρχίας Χαρ. Παναγιωτόπουλο, ποὺ πρόθυμα παραχώρησε τὸν ἀξιωματικὸ καὶ γυμναστὴ Θεόδ. Νταλιάνη, γιὰ διδασκαλία καὶ ἐκγύμναση τῶν μαθητῶν τοῦ γυμνασίου.- Συγκινητικὲς στιγμὲς ἔζησαν τὰ Γιάννινα στὶς 25 Γενάρη. Στὸ μητροπολιτικὸ ναό, μὲ χοροστασία τοῦ Σπυρίδωνος ἔγινε *ἐπιμνημόσυνος λειτουργία ἐπὶ τῇ διακομιδῇ τῶν ὀστῶν τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1912-13 πεσόντων ἐν Ἠπείρῳ ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν.* Τὰ *ἱερὰ ὀστᾶ* εἶχαν ἐναποτεθεῖ σὲ μεγάλη δρύϊνη λάρνακα, πολλοὶ Γιαννιῶτες δάκρυσαν ὅταν ἄρχισε ἡ ἐπιμνημόσυνη δέηση. Ὁ ναός, καθὼς καὶ τὸ προαύλιο εἶχε γεμίσει ἀπὸ κόσμο. Παροῦσες ὅλες οἱ ἀρχές, οἱ ἐκπρόσωποι σωματείων καὶ οἱ πρόξενοι *τῶν φίλων δυνάμεων* (αὐτῶν ποὺ εἶχαν συγκατατεθεῖ στὴ διχοτόμηση τῆς Ἠπείρου). Λόγο γιὰ τὴ θυσία τῶν ἡρώων ἐκφώνησε ὁ στρατηγὸς Παναγιωτόπουλος καὶ κατατέθηκαν στεφάνια. *Ὕστερα, ἡ ὀστεοφόρος λάρναξ ἐναπετέθη ἐπὶ τεθρίππου κανονιοφόρου ἁμάξης καὶ προπορευομένου τοῦ μητροπολίτου μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου, τῶν ψαλτῶν, τῶν φανῶν καὶ τῶν ἑξαπτερύγων καὶ ἀκολουθούντων ὅλων τῶν ἐπισήμων καὶ τῶν προξένων ἐν στολῇ, συνωδεύθη μέχρι τῶν προθύρων τῆς πόλεως, ὅπου ἐναπετέθη εἰς αὐτοκίνητον ἅμαξαν ἵνα παραμείνη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μπουνίλας, ὁπόθεν ἡ αὐτὴ ἅμαξα τὴν 27ην Ἰανουαρίου ἀνεχώρησε διὰ Φιλιππιάδα, ὅπου καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ ἐκεῖ ἀνεγερθὲν μνημεῖον.*- Στὶς ἀρχὲς τοῦ ἔτους ἱδρύθηκε στὰ Γιάννινα *Σύλλογος πολυτέκνων.*- Στὶς 3 Γενάρη, συγκροτήθηκε μεγάλη σύσκεψη τῶν ἐμποροβιοτεχνῶν καὶ ἐπαγγελματιῶν τῆς πόλης, γιὰ θέματα ποὺ ἀπασχολοῦσαν τοὺς ἐνδιαφερόμενους, ἀλλὰ καὶ γενικότερα. Στὸ ψήφισμά τους ζητοῦσαν, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα, ἀπὸ τὴν κυβέρνηση: α) Νὰ συνεχιστεῖ ἡ προσπάθεια γιὰ ἁπλούστευση τοῦ φορολογικοῦ νόμου β) Νὰ στραφεῖ ἡ προσοχὴ τῆς κυβέρνησης στὴν παραγωγή, χωρὶς τὴν ἀνάπτυξή της ἦταν ἀδύνατη ἡ βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ. γ) Νὰ ἐπισπευστεῖ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀποκέντρωσης καὶ αὐτοδιοίκησης. δ) Νὰ ἐπισπευστεῖ ἡ ἐκτέλεση ἔργων γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς συγκοινωνίας τῆς Ἠπείρου, ν' ἀρχίσουν τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα κ.ἄ. Τὸ ψήφισμα ὑπέ-

Ἡ λίμνη παγωμένη

γραφε ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπή: Κων. Γκωλέτσης, Ἐπ. Βέλλης καὶ Ἀθ. Βακαλόπουλος.- Διαλέξεις: Στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* ἔδωσαν διαλέξεις οἱ: Μ. Κατσουρὸς Γεν. Ἐπιθεωρητὴς Μ.Ε. μὲ θέμα: *Περὶ τῶν νεωτέρων παιδαγωγικῶν κατευθύνσεων* (19-1-29) καὶ Β. Γκορτζῆς μὲ θέμα: *Ἡ ἱστορία τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τοὺς μυθολογικοὺς χρόνους μέχρι τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου* (29-1-29). Εἴσοδος δρχ. 3.- Ἀρραβῶνες: *Ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου* οἱ: Λάμπρος Βενέτης-Ἀνδρομάχη Γ. Σάρρα, Κωνσταντῖνος Γεωργιάδης-Ἀναστασία Στεφανίδου, Σωτήριος Ρώϊμπας-Ὄλγα Ζαμάνη.- Ὁ γραμματέας τῆς Γ.Δ. Ἠπείρου Εὐστράτιος Ἀθανασάκος διορίστηκε ἔπαρχος Παραμυθιᾶς. Ὁ Χρηστοβασίλης ἔπλεκε τὸ ἐγκώμιό του στὴν *Ἐλευθερία* (31-1-29). Μετὰ τὸν πόλεμο ὁ Ἀθανασάκος διεδραμάτισε σημαντικὸ ρόλο στὴν πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἠπείρου, μὲ τὴν ἐκλογή του ὡς βουλευτῆ.- Οἱ ἐπιθέσεις τοῦ Χρηστοβασίλη ἐναντίον τοῦ Γ.Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρα καὶ ἰδιαιτέρως ἐναντίον τοῦ Διοικητοῦ Χωροφυλακῆς Μπριλλάκη συνεχίζονταν μὲ ὀξύτερους κάθε φορὰ τόνους. Θερμὸς ὑπερασπιστὴς τοῦ Μπριλλάκη ἦταν ὁ *Κῆρυξ*. Ὅλες τὶς παρεκτροπὲς τῶν ὀργάνων τῆς Χωροφυλακῆς ὁ Χρηστοβασίλης τὶς φόρτωνε στὸ Μπριλλάκη. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ὁ Χρηστοβασίλης θὰ γίνει ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τοῦ Καλεύρα.- Οἱ τριτοβάθμιοι δάσκαλοι, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν δραστήριο πρόεδρό τους Γ. Ἴκκο, συνέχιζαν τὸν ἀγώνα τους γιὰ ἐξομοίωση μὲ τοὺς ἄλλους συναδέλφους τους, ὕστερα ἀπὸ μετεκπαίδευση.- Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες πληγές της ἡ Ἤπειρος μαστιζόταν καὶ ἀπὸ τὴν τοκογλυφία: *Πιστεύομεν* -ἔγραφε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 17-1-29, *ὅτι εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἐπιβάλη ὁ κ. Καλεύρας καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ κράτος τοῦ νόμου, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ Ἤπειρος ἀπὸ τὴν μεγάλην πληγήν, ἥτις λέγεται τοκογλυφία καὶ ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον καταβολῆς τῶν λύτρων μιᾶς ληστείας τοῦ λαοῦ.* (Στὸ ἄρθρο ἀποκαλύπτονταν πολλὰ ὀνόματα τοκογλύφων καθὼς καὶ ὀνόματα ὅσων εἶχαν πέσει θύματά των). Ἡ ἴδια ἐφημερίδα σὲ ἄρθρο της (21-2-29) ἀσχολούμενη καὶ πάλι μὲ τὴν τοκογλυφία, ζητοῦσε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση νὰ λάβει ἀμέσως μέτρα, ἔτσι μόνο θὰ γινόταν πιστευτὴ γιὰ τὴ φιλολαϊκὴ πολιτική της.- Ὕστερα ἀπὸ ἔντονες διαμαρτυρίες τοῦ σωματείου τσαρουχοποιῶν καὶ σανδαλοποιῶν, μὲ τὴ συμπαράσταση καὶ τῶν ἐφημερίδων στὸν ἀγώνα τους, ἀνατέθηκε καὶ σ' αὐτοὺς ἡ κατασκευὴ 3250 ζευγῶν τσαρουχιῶν.- Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν διαμαρτύρονταν ἔντονα γιὰ τὴν κατάργηση τῆς μητρόπολής τους, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ μητροπολίτη.- «Ἰσχυρὸς παράγων ἀνηθικότητος τὸ αὐτοκίνητον», ὑποστήριζε σὲ μελέτη του Ἀμερικανός συγγραφέας, δημοσιευόμενη στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (1-2-39). Τὸ αὐτοκίνητο, μαζὶ μὲ τὰ καλά του, ἀποδείχτηκε πρόξενος καὶ πολλῶν ἄλλων κακῶν (μόλυνσης τοῦ περιβάλλοντος, πρόξενος θανατηφόρων ἀτυχημάτων κ.ἄ). Κάθε πρόοδος ἔχει τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατά.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Γενάρη τοῦ 1929, ποὺ δημοσιεύτηκε ὁ νόμος γιὰ τὴ σύνθεση τῆς Γερουσίας, ἄρχισε καὶ στὴν Ἤπειρο, ὅπως καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ὁ προεκλογικὸς ἀγώνας. Ἡ πρόσφατη νίκη τῶν Φιλελευθέρων στὶς βουλευτικὲς ἐκλογές, προοιώνιζε καὶ δεύτερη μεγάλη νίκη καὶ στὶς γερουσιαστικὲς (στὰ Γιάννινα καὶ στὴν ἀναπληρωματικὴ ἐκλογὴ βουλευτῆ),

γι' αὐτὸ καὶ ὁ συνωστισμὸς ὑποψηφιοτήτων στελεχῶν Φιλελευθέρων γιὰ νὰ περιληφθοῦν στὸ συνδυασμό, νὰ λάβουν δηλαδὴ τὸ περιβόητο χρῖσμα, ἦταν μεγάλος. Τὸ χρῖσμα δινόταν φυσικὰ ἀπὸ τὸ Βενιζέλο, στὴν Ἤπειρο ὅμως λειτουργοῦσε ὡς ἐκπρόσωπός του, μὲ ἀποφασιστικὴ γνώμη, ὁ στρατηγὸς Δημήτριος Μπότσαρης. Τὰ πυρὰ τῶν ἀντιπάλων του -στελεχῶν ἀπὸ τὸ ἴδιο κόμμα- στράφηκαν ἐναντίον του, γιὰ χίλια δυὸ τὸν κατηγοροῦσαν, μὲ πρῶτο στόχο τὴ «μονοκρατορία» του. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα στελέχη τῶν Φιλελευθέρων, ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, ἦταν ἐναντίον του, μὲ πρώτο τὸν -Ἠπειρώτη- διευθυντὴ τῆς *Πατρίδος* Σπ. Σῖμο, οἱ δηλώσεις τοῦ ὁποίου κρίνονταν ἀπὸ τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες ὡς *χαστούκι σφοδρὸν καὶ βαρύ. Οὔτε πολύ, οὔτε ὀλίγον* -ἔγραφε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (5-2-29)- *ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν δηλώσεων τοῦ κ. Σίμου, ἑνὸς ἐπισήμου προσώπου, ὅτι ὁ κ. Μπότσαρης τῶβαλε νὰ ἐρημώσῃ τὴν Ἤπειρο, ἀπομακρύνων ἀπ' αὐτὴν πᾶν πολύτιμον πολιτικὸν στοιχεῖον.* Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν Ἤπειρο -συνέχιζε ἡ ἐφημερίδα-, τῶν Μυλωνᾶ, Μελλά, Χασιώτη, Σίμου καὶ κάθε ἄλλης προσωπικότητας, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐγκλήματα τοῦ Μπότσαρη. *Καὶ ἡ θεία δίκη θὰ τὸν τιμωρήσῃ ὅπως τοῦ χρειάζεται.* Δὲν τὸν «τιμώρησε». Στὸ πρόσωπο τοῦ Μπότσαρη οἱ Ἠπειρῶτες ἔβλεπαν τὸν «Μπάμπα», τὸ Βενιζέλο, αὐτὸν ψήφιζαν, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται καὶ πολὺ γιὰ τὰ πρόσωπα.

Ὁ συνωστισμὸς τῶν Φιλελευθέρων πολιτευτῶν καὶ ἡ ἀδυναμία νὰ συμπεριληφθοῦν ὅλοι στὸ ψηφοδέλτιο, ὁδήγησε στὴ διάσπαση τοῦ κόμματος στὸ νομὸ Ἰωαννίνων καὶ στὴ δημιουργία δεύτερου βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ. Στὸν πρῶτο μπῆκαν οἱ φίλοι τοῦ Μπότσαρη, στὸ δεύτερο ἱκανὰ φιλελεύθερα στελέχη ποὺ ἀποκλείστηκαν. Ἄλλοι, ποὺ δὲν συμμετεῖχαν, ἀλλὰ ὑποστήριζαν τὸ δεύτερο ψηφοδέλτιο, ἀρθρογραφοῦσαν ἐναντίον τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ Μπότσαρη· ἕνας μάλιστα ὁ δικηγόρος Γεώργ. Βλαχλείδης, σὲ ἐμπεριστατωμένο ἄρθρο του (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών* 17.3.39), ἀμφισβητοῦσε τὴ χρησιμότητα τοῦ νέου θεσμοῦ, τῆς Γερουσίας: *Καθ' ὃν τρόπον* -ἔγραφε- *πρόκειται νὰ συγκροτηθεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Γερουσία, διὰ τῆς μεθόδου τοῦ χρίσματος, θὰ ἀποτελέσῃ μίαν ἄλλην βουλήν, ἐντελῶς περιττήν, χρήσιμον δὲ μόνον ἵνα στεγάσῃ ὅσους φίλους τοῦ κόμματος δὲν ἐχώρησεν ἡ νέα βουλή. Εἶναι καιρὸς ὅμως περιττῶν δαπανῶν;* Τὸ τελευταῖο ἐνδιέφερε ὁλόκληρη τὴ χώρα, περισσότερο ὅμως τὴν Ἤπειρο, περιοχὴ γιὰ τὴν ὁποία, ὅπως πάντοτε, οἱ πιστώσεις γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἔργων δίνονταν μὲ τὸ σταγονόμετρο, ἐνῶ οἱ ἀνάγκες ἦταν τεράστιες.

Ὅπως ἀναφέρθηκε, καθὼς ἡ Ἤπειρος ἀπαλλασσόταν ἀπὸ τὴ μεγάλη πληγὴ τῆς ληστείας ἔρχονταν στὴν ἐπιφάνεια τὰ σοβαρότα προβλήματα ποὺ τὴν ἀπασχολοῦσαν. Μὲ τὴ συνεπικουρία καὶ κάποιων ἄστοχων κυβερνητικῶν ἀποφάσεων, πῆραν ὀξύτατη μορφή. Τὴν κατάσταση ἐπιδείνωσε καὶ ἡ κακοκαιρία ποὺ ἔπληξε τὴ χώρα γιὰ πολλὲς ἑβδομάδες μὲ καταρακτώδεις βροχές, πλημμύρες, πάγους, ἀποκλεισμοὺς δεκάδων ὀρεινῶν χω-

ριῶν τῆς Ἠπείρου, πολλοὶ κινδύνεψαν νὰ πεθάνουν ἀπὸ τὴν πεῖνα. Τὰ προβλήματα γνωστὰ ἤδη, τὰ ἐκθέτει στὸ ψήφισμά της ἀναλυτικὰ ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ μεγάλου συλλαλητηρίου ποὺ συγκροτήθηκε στὶς 20 Φεβρουαρίου στὸ κινηματοθέατρο *Εὐστρατιάδη* καὶ ἔξω ἀπ' αὐτό, ἀπὸ τὸν ἐμπορικὸ καὶ ἐπαγγελματικὸ κόσμο τῶν Γιαννίνων (οἱ ἐφημερίδες τὸ χαρακτήρισαν συλλαλητήριο τῶν φορολογούμενων Ἠπειρωτῶν). Οἱ συγκεντρωθέντες διαμαρτύρονταν πρῶτα *ἐντόνως κατὰ τῆς ἀχαρακτηρίστου καὶ ἀψυχολογήτου ἀστοργίας τῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἤπειρον, ἡ ὁποία ἐνῶ ἄλλοτε ὑπῆρξε ἡ ἑστία ἐξ ἧς ἀνεπήδησαν αἱ ἐθνικαὶ ὁρμαὶ καὶ ἐσφυρηλατήθησαν τὰ ὡραιότερα ἐθνικὰ ὄνειρα, σήμερον χάρις εἰς τὴν κυβερνητικὴν αὐτὴν ἀναλγησίαν, ἐπωφελεθεῖσαν τῆς ὑπερβολικῆς νομιμοφροσύνης καὶ συντηρητικότητος τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, φθίνει καὶ στενάζει ὑπὸ τὸ βάρος μιᾶς πρωτοφανοῦς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἡ ὁποία μαστίζει τὸν τόπον ἔτι πλέον μετὰ τὴν ἀποκοπὴν μεγάλου αὐτῆς τμήματος* (τῆς Β. Ἠπείρου) *διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς ὁποίας οὐδὲν οὐδέποτε κρατικὸν μέτρον ἐλήφθη.* Ζητοῦσαν (ἀξιοῦσαν) λοιπόν: 1) Τὴν ἀναστολὴ τῆς καταβολῆς ὅλων τῶν φόρων, ὡς τὴ λήξη τοῦ διαχειριστικοῦ ἔτους. 2) Νέα φορολογικὴ κατάταξη γιὰ τὸ οἰκον. ἔτος 1929-1930, ἀνάλογα μὲ τὶς τραγικὲς συνθῆκες ποὺ περνοῦσε ἡ Ἤπειρος καὶ τὴν πραγματικὴ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ καθενός. 3) Τὴ διαγραφὴ τῶν συμπληρωματικῶν φόρων ποὺ ἀπαιτοῦσε τὸ κράτος γιὰ τὰ ἔτη 1919-1925. 4) Νὰ μὴ συμπεριληφθεῖ ἡ Ἤπειρος στὰ διαμερίσματα, στὰ ὁποῖα εἶχε ἀπαγορευτεῖ ἡ καπνοφυτεία στὸ νομοσχέδιο ποὺ ἔφερε στὴ βουλὴ γιὰ ψήφιση ἡ κυβέρνηση· ὁ εἰσηγητὴς ὑποστήριζε ὅτι οἱ μικροκαλλιεργητὲς καπνοῦ στὴν Ἤπειρο ἦταν οἱ κατασκευαστὲς καὶ διακινητὲς τοῦ λαθραίου καπνοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχανε πολλὰ ἑκατομμύρια τὸ κράτος, ὅπως γίνεται σήμερα μὲ τὰ λαθραῖα τσιγάρα. Ἡ ἀγόρευση τοῦ βουλευτῆ Πρέβεζας Θ. Χαβίνη στὴ βουλή, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγραψαν ἐπαίνους οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ὁδήγησε στὴν ἀπάλειψη τοῦ ἄρθρου). 5) Τὴν ἄμεση ἔναρξη τῶν ἔργων ὁδοποιΐας, μὲ τὴν πρόσληψη τοῦ ἀναγκαίου ὑπαλληλικοῦ καὶ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ, ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν Ἤπειρο. 6) Νὰ ἐπαναφερθεῖ ὁ νόμος 3251 γιὰ τὴ φορολογία τῶν ἀμβύκων. 7) Νὰ συμπεριληφθεῖ ἡ Ἤπειρος στὸν πρῶτο κατάλογο γιὰ τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα. 8) Νὰ ἀνατεθεῖ ἡ πώληση τοῦ ἀδασμολόγητου καλαμποκιοῦ στοὺς ἔμπορους καὶ ἐπαγγελματίες πωλητὲς κι ὄχι μονοπωλιακὰ στὴν τράπεζα. 9) Νὰ κατασκευάζονται τὰ στρατιωτικὰ εἴδη τῆς μεραρχίας στὴν Ἤπειρο, ὕστερα ἀπὸ ἐπιτόπιο δημοπρασία, γιὰ νὰ βροῦν ἐργασία οἱ τάξεις τῶν τσαρουχοποιῶν, ἀρβυλοποιῶν, ραφτάδων κ.ἄ. *Εἰς τὴν ὑποβολὴν τῶν ἀνωτέρω αἰτημάτων ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς προσδίδει τὴν ἔννοιαν ἐντόνου ἀξιώσεως, διατεθειμένος μετ' ἀποφασιστικότητος νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν καὶ ἀποφασισμένος συγχρόνως νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς τὴν ὑποβολὴν μόνον τοῦ παρόντος ψηφίσματος, ἀλλὰ νὰ ἐπιφυλάξῃ συνάμα εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα νὰ*

ἐμμείνῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις του μετὰ σταθερότητος, μέχρις οὗ τὸ κράτος ἤθελεν ἀντιληφθῆ τὴν ἀνάγκην τῆς πραγματοποιήσεως τῶν δικαιοτάτων ἀξιώσεών του, κατέληγε τὸ ψήφισμα. (Τὸ ὑπέγραφε ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπή, ἀποτελούμενη ἀπὸ τούς: Ἐ. Βέλλη, πρόεδρο Ἐμπορικοῦ συλλόγου, Γ. Τζοβάρα, προεδρεύοντα τῆς Ὁμοσπονδίας ἐπαγγελματιῶν Ἠπείρου, Α. Λεβῆ, ἔμπορο, Γ. Κοράκη, πρόεδρο Συνδέσμου καπνοπωλῶν, Δ. Δούμα ἔμπορο ἀποικιακῶν, Ι. Παπαζήση, γραμματέα τῆς Συντεχίας ξενοδόχων, Α. Ἀθανασιάδη, ὑφασματέμπορο, Β. Τσσουκανέλη, ἔμπορο εἰδῶν πολυτελείας, κ.ἄ).

Τὸ μαχαίρι εἶχε φτάσει στὸ κόκαλο. Καὶ δὲν ἦταν μόνο αὐτὲς οἱ ἀνάγκες τῆς Ἠπείρου, ἦταν καὶ πολλὲς ἄλλες, ἔχουν ἤδη ἀναφερθεῖ. Ὁ Βενιζέλος ὑποχρεώθηκε νὰ ἀπαντήσει μὲ μακροσκελέστατο τηλεγράφημα, ἐκφράζοντας συγχρόνως καὶ τὴν πικρία του γιὰ τὴν ἀντικυβερνητικὴ χροιὰ ποὺ εἶχε τὸ ψήφισμα (στὴν ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ μετεῖχαν ἐκπρόσωποι ὅλων τῶν κομμάτων, μὲ πρῶτο τὸν Ἐπ. Βέλλη, ἀπὸ τὰ βασικὰ στελέχη τῶν Φιλελευθέρων στὰ Γιάννινα). *Ἡ σημερινὴ κυβέρνησις* -τηλεγραφοῦσε ὁ Βενιζέλος- *δικαιοῦται νὰ ἐκφράσῃ ἔκπληξιν διότι ἀπευθύνεται καὶ κατ' αὐτῆς κατηγορία ὅτι ἐγκατέλειψεν ἀστόργως εἰς τὴν τύχην της τὴν Ἤπειρον...* Καὶ ἀφοῦ ἀνεφερε τὶς ἀποφάσεις τῆς κυβέρνησης γιὰ τὴν κατασκευὴ ἐθνικῶν καὶ περιφερειακῶν δρόμων, πρόσθετε: *Ὅταν, λοιπόν, κατηγορεῖτε τὴν σημερινὴν κυβέρνησιν* (γιὰ ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴ διοίκηση καὶ τὴν ὁδοποιΐα) *ὅτι ἄφησε τὴν Ἤπειρον ἄνευ μερίμνης, ἐκθέτετε, ὄχι τὴν κυβέρνησιν ἀλλὰ τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν φιλαλήθειαν ὑμῶν αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾶ τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, ἡ ὁποία ἀμφισβητήτως μαστίζει τὴν Ἤπειρον, παρατηρῶ ὅτι πλανᾶσθε, πιστεύοντες ὅτι ἡ λοιπὴ Ἑλλὰς εὐημερεῖ οἰκονομικῶς· ἡ κρίσις μαστίζει ὅλην τὴν χώραν, ἀλλοῦ περισσότερον καὶ ἀλλοῦ ὀλιγώτερον καὶ ἡ ἀνάρρωσις κατ' ἀνάγκην θὰ εἶναι βραδεῖα. Ἡ ἐξασφάλισις ὅμως τῆς δημοσίας τάξεως, διὰ τῆς ἐξοντώσεως τῆς ληστείας καὶ ἡ ἐπικειμένη ἔναρξις τῆς κατασκευῆς ὁδῶν... εἶναι δύο ἀπὸ τὰ ἀσφαλέστερα μέσα ὅπως βοηθηθῇ καὶ ἡ Ἤπειρος νὰ ἐξέλθῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ την μαστίζουσαν αὐτὴν οἰκονομικὴν δυσχέρειαν.* Ὡς πρὸς τὰ αἰτήματα: 1) Δὲν ἀνέστειλε τὴν εἴσπραξη τῶν φόρων. 2) Δὲν θὰ γινόταν ἀναπροσαρμογὴ του φορολογικοῦ. 3) Δὲν θὰ διαγράφονταν οἱ καθυστερούμενοι φόροι. 4) Δὲν θὰ ἐπαναφερόταν ὁ νόμος περὶ ἀμβύκων. 5) Θὰ ἐξακολουθοῦσε ἡ παρεμβολὴ τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας στὴν πώληση τοῦ ἀδασμολόγητου ἀραβόσιτου γιατὶ γινόταν πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα αἰτήματα γίνονταν ἀποδεκτά: ἡ συνέχιση τῆς καπνοκαλλιέργειας καὶ ἡ ἀνάθεση ἐργασιῶν τοῦ στρατοῦ στοὺς ἀρβυλοποιοὺς κ.λπ., τῆς Ἠπείρου. (Καὶ ἐνῶ τὰ κυριότερα αἰτήματα ἀπορρίπτονταν, μερικὲς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, προπαντὸς ὁ *Κῆρυξ*, ἔγραφαν πὼς ὅλα σχεδὸν τὰ αἰτήματα ἔγιναν δεκτά). Κλείνοντας τὴν ἀπάντησή του ὁ Βενιζέλος, ἔκανε στοὺς Ἠπειρῶτες ἕναν ἐκβιασμό, ποὺ δὲν ταίριαζε σὲ μεγάλο πολιτικὸ

ἄνδρα, ὅπως αὐτός, ποὺ κάποτε τοὺς εἶχε ἀποκαλέσει *αἰωνίους Ἕλληνας*. Τηλεγραφοῦσε: *Τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦν ἀπάντησιν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰ αἰτήματά σας. Εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν λαὸν ἀπόκειται, ἀφοῦ ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ ψήφισμά σας, διεψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες, τὰς ὁποίας οὗτος εἶχε στηρίξει εἰς τὴν σημερινὴν κυβέρνησιν νὰ καταψηφίσῃ τοὺς ὑποψηφίους της εἰς τὰς προσεχεῖς γερουσιαστικὰς ἐκλογὰς ἢ νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς ἐν λόγω ὑποψηφίους νὰ ἐγκαταλείψουν ἀπὸ τοῦδε τὰς κυβερνητικὰς τάξεις. Ἐὰν τὰ αἰσθήματα ταῦτα ποὺ φαίνονται ἐπικρατοῦντα εἰς τὴν Ἤπειρον ἐκδηλωθοῦν καὶ ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὰς γερουσιαστικὰς ἐκλογάς, ἡ κυβέρνησις δὲν θὰ θελήσῃ νὰ στηριχθῇ εἰς τὴν πλειοψηφίαν τῆς βουλῆς καὶ θὰ σπεύσῃ νὰ καταλίπῃ τὴν ἀρχὴν καὶ ἑπομένως δὲν θὰ εὑρεθῆτε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προβῆτε καὶ εἰς ἄλλα ἐντονώτερα μέτρα πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἀξιώσεών σας.* Ἦταν σκληρὴ ἡ ἀπάντηση τοῦ πρωθυπουργοῦ στὰ αἰτήματα ἑνὸς ἀκριτικοῦ λαοῦ ποὺ ὑπέφερε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐπαρχία, κι ἂς ἔλεγε ὁ Βενιζέλος πὼς ὅλες οἱ ἐπαρχίες, λίγο, πολύ, τὴν ἴδια κρίση περνοῦσαν. Δὲν ἦταν σωστὴ ἡ ἐκτίμησή του, τοῦ ἴδιου ἢ τῶν συμβούλων του. Ἔπαζε μὲ τὰ αἰσθήματα τῶν Ἠπειρωτῶν, ὅταν τοὺς ἔβαζε σὲ δίλημμα ὅτι στὶς ἐκλογὲς ποὺ ἔρχονταν μποροῦσαν νὰ τὸν καταψηφίσουν μιὰ καὶ ἀπέρριπτε τὰ αἰτήματά τους. Ἤξερε ὅτι δὲν θὰ τὸ ἔκαναν, θὰ ὑπέφεραν ἀλλὰ δὲν θὰ τὸν καταψήφιζαν. Ὅπως δὲν τὸν καταψήφισε καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάδα, δὲν εἶχαν περάσει οὔτε ἑφτὰ μῆνες ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς ποὺ τὸν ἔφεραν στὴν ἐξουσία, ἦταν σὰ νὰ σκότωναν τὶς ἐλπίδες τους. Βέβαια δὲν ἔμεινε ἀναπάντητη ἡ πρόκληση τοῦ Βενιζέλου. Μὲ τηλεγράφημά της (26-2-29) ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ ποὺ συμπληρώθηκε στὸ μεταξὺ μὲ νέα μέλη, γιὰ νὰ εἶναι περισσότερο ἀντιπροσωπευτική, ἐπέμεινε καὶ πάλι στὴν ἱκανοποίηση τῶν αἰτημάτων, ἀντιπαραθέτοντας τὶς ἀπόψεις της σ' ὅλες τὶς ἀπορριπτικὲς θέσεις τοῦ Βενιζέλου. Προλογικὰ σημείωνε: *Κατανοοῦμεν ὅτι ἡ κυβέρνησις προφανῶς ἀγνοεῖ δυστυχίαν Ἠπείρου καὶ πρὶν καταθέσωμεν ἐντολὴν ὀφείλομεν νὰ τὴν πληροφορήσωμεν περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀθλιότητος τοῦ τόπου. Ἡ οἰκονομικὴ κρίσις τῆς Ἠπείρου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀποκοπῆς τῆς βορείου αὐτῆς τμήματος, διαρκῶς ἐπαυξανομένη. Συνεχεῖς θερομηνίαι, ὡς ἡ παντελὴς καταστροφὴ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν, ἡ ἐπιζωοτία, πλήξασα μικρὰ καὶ μεγάλα ζῶα κατερήμωσε ποιμνιοστάσια καὶ ὁ ἐνσκήψας βαρύτατος χειμὼν συνεπλήρωσε τὴν καταστροφήν. Ὁλόκληραι περιφέρειαι στερούμεναι ἄρτου τρέφονται μὲ χόρτα νερόβραστα καὶ λιμώττουν ἀποκλεισθεῖσαι ὑπὸ χιόνων. Πολυάριθμοι ἐργάται εἶναι ἄνεργοι. Μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως ἐζήτησε βοηθήματα παρὰ τῆς Γενικῆς διοικήσεως πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ κινδύνου ἐκ τοῦ λιμοῦ καὶ τοῦ ψύχους. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἰωαννίνων πλήρης ἀπραξία. Ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης τῆς ἀγόνου Ἠπείρου οὐδόλως δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ ἄλλας πε-*

ριφερείας τῆς Ἑλλάδος, αἴτινες, ὡς πλουτοπαραγωγικαί, δύνανται πληττόμεναι προσωρινῶς ταχέως ν' ἀναλάβωσι. Καὶ τὸ τηλεγράφημα κατέληγε: *Ἐν τέλει θλιβόμεθα διότι ἡ κυβέρνησις ἔθεσεν ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν φιλαλήθειαν ἑνὸς πονεμένου λαοῦ, ἐν ἀπογνώσει εὑρισκομένου καὶ ἀλλοίαν ἔδωκεν ἔννοιαν εἰς μίαν δεδικαιολογημένην ἔντονον ἐκδήλωσιν τοῦ πόνου του καὶ παρακαλοῦμεν δι' ὑστάτην φορὰν τὴν κυβέρνησιν, λαμβάνουσα ἤδη πληρεστέραν γνῶσιν τῆς τραγικῆς καταστάσεως τῆς Ἠπείρου, προβῇ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν δικαίων αἰτημάτων τοῦ ἐμποροεπαγγελματικοῦ κόσμου τῆς Ἠπείρου.*

Οἱ θεομηνίες, μὲ τὶς καταστροφὲς ποὺ προξενοῦσαν, ἀποτελοῦσαν πρόσθετο στοιχεῖο γιὰ τὸ βάσιμο τῶν αἰτημάτων καὶ ὑπενθύμιζαν σ' ὅλους, καὶ προπαντὸς στὴν κυβέρνηση, τὴν ἀνάγκη λήψης μέτρων. Ὅμως ὁ ὀρυμαγδὸς τῶν πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν, ποὺ ἄρχισε στὸ μεταξὺ μὲ τὴν ἔναρξη τοὺ προεκλογικοῦ ἀγώνα, ἄλλαξαν τὴν ἀτμόσφαιρα στὰ Γιάννινα καὶ ἀπὸ ἀγωνιστική, τὴ μετέτρεψαν σὲ καθαρὰ προεκλογική, μὲ νησίδες ληστοφιλολογίας καὶ μ' ὅλες τὶς συνέπειες ποὺ συνεπάγεται μιὰ τέτοια μετατροπὴ γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ κόσμου τοῦ ἀγωνιζόμενου γιὰ τὸν ἐπιούσιο. Οἱ χαμηλὲς θερμοκρασίες τοῦ πρώτου δίμηνου τοῦ 1929, μπορεῖ νὰ πρόσφεραν αἰσθητικὲς ἀπολαύσεις μὲ τὴν παγωμένη λίμνη καὶ τὰ κρύσταλλα ποὺ κρέμονταν ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τῶν δέντρων, ἀποστεροῦσαν ὅμως τὴν ἀγορὰ ἀπὸ βασικὰ ἀγαθά, κρέας, γάλα καὶ κάρβουνα· ἦταν τυχεροὶ ὅσοι μποροῦσαν νὰ ἐξασφαλίσουν λίγες ὀκάδες κι ἂς τοὺς κατάκλεβαν οἱ καρβουνιάρηδες ποτίζοντάς τα μὲ νερὸ γιὰ νὰ πάρουν βάρος· στεγνὰ κάρβουνα καὶ ἀνέρωτο γάλα δὲν ἔβρισκες ἐκείνη τὴν ἐποχή, οὔτε καὶ κατὰ τὶς ἑπόμενες δεκαετίες.

Τὰ *ληστρικά*, ποὺ ἀπέσπασαν καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ κόσμου, περιστρέφονταν γύρω ἀπὸ τὴν ἀπόδραση ἀπὸ τὶς φυλακὲς τῶν Γιαννίνων τοῦ ληστῆ Τακούλα Γόγολου, ἀπὸ τοὺς αὐτουργοὺς τῆς ληστείας τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, καὶ ἡ σύλληψή του, στὶς ἀρχὲς Φεβρουαρίου στὴ Φιλιππιάδα (οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, ἐπιρρεπεῖς καθὼς ἦταν στὸ κουτσομπολιὸ καὶ τὴν ἀντιδικία, μετέβαλαν σὲ ἀνάγνωσμα τὴ σύλληψη τοῦ Γόγολου, κάθε μιὰ ἐμφάνιζε κι ἕνα δικό της προστατευόμενο ὡς πρωταγωνιστὴ τῆς σύλληψης), καθὼς καὶ ἡ σύλληψη τοῦ αὐτουργοῦ τῆς ληστείας τῆς Πέτρας Λάμπρου Στάθη στὴν Ἀλβανία, ἀπ' ὅπου ἀναμενόταν ἡ ἔκδοσή του. Σχετικὰ μὲ τὸν Λάμπρο Στάθη (τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοση θὰ περνοῦσε ἀπὸ πολλὰ ἀκόμα στάδια), οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν πὼς μαζὶ μὲ τὸ Μερεμέτη καὶ κάποιους ἄλλους, ἀποτελοῦσαν τὴ συμμορία τῶν Ρετζαίων. Στὴ θηριωδία του, κυρίως, ὀφειλόταν ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν θυμάτων τῆς συμμορίας. Μὲ τὴν ἀμνήστευση τῶν Ρετζαίων ἀμνηστεύθηκε κι αὐτός, γιατὶ εἶχε συμβάλει στὴν ἐξόντωση πέντε ἄλλων ληστῶν. Μετὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας καὶ τὸ

πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποδεικνυόταν ἡ ἐνοχὴ τοῦ Μερεμέτη και τοῦ Λάμπρου Στάθη, ὁ τελευταῖος ἐξαφανίστηκε μαζὶ μὲ τοὺς Ρετζαίους. Ἐφοδιαμένος μὲ νέο διαβατήριο καὶ μὲ τὸ ὄνομα Φῶτος Ζῆκος, κρυβόταν στὴν Ἤπειρο. Τελικὰ κατόρθωσε νὰ μπεῖ στὴν Ἀλβανία, ὅπου πῆγαν καὶ τὸν συνάντησαν ἡ γυναίκα του καὶ ἡ κόρη του. Ὅταν οἱ Ἀλβανοὶ τὸν ἀνακάλυψαν καὶ ἐπιχείρησαν νὰ τὸν συλλάβουν, πρόβαλε ὅπως ἰσχυρίζονταν, ἀντίσταση. Γι' αὐτὸ θ' ἀργοῦσαν, ἔλεγαν, νὰ τὸν ἐκδόσουν στὴν Ἑλλάδα, θὰ τὸν δίκαζαν πρῶτα οἱ ἴδιοι. Εὐχάριστη εἴδηση ἦρθε καὶ ἀπὸ τὴ Θεσσαλία. Ὁ ληστὴς Ζώγας, ποὺ εἶχε δράσει καὶ στὴν Ἤπειρο, ἐξοντώθηκε καὶ τὸ κεφάλι του, κατὰ τὰ εἰωθότα, κρεμάστηκε σ' ἕνα στύλο στὴν πλατεία Ἐλλασσόνας.

Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Βενιζέλου δὲν ἔχασαν τὴν εὐκαιρία, ἐκμεταλλεύτηκαν τὸ γεγονὸς καὶ ἄρχισαν σκληρὴ ἀντιπολίτευση, δικαιολογημένη αὐτὴ τὴ φορά. Ἡ *Ἐλευθερία*, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, χαρακτήρισε τὴν ἀπάντηση *ὑβριστικὴν καὶ μωροτάτην* καὶ κατηγοροῦσε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὸν εὑρισκόμενο στὴ Θεσσαλονίκη Γ.Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρα γιὰ δηλώσεις ποὺ εἶχε κάνει, μὲ περιεχόμενο παρόμοιο μὲ ἐκεῖνο τῆς ἀπάντησης τοῦ Βενιζέλου. Μάλιστα γιὰ τὶς δηλώσεις Καλεύρα -δημοσιεύτηκαν στὸν *Κήρυκα*- ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ συλλαλητηρίου, ἐξέφραζε τὴν ἔκπληξή της, γιὰ τὸ λόγο ὅτι, λίγες μέρες πρὶν γίνει τὸ συλλαλητήριο, ὁ Καλεύρας, ἀναγνωρίζοντας τὴν τραγικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ ἐμποροεπαγγελματικοῦ κόσμου τῶν Γιαννίνων, τηλεγραφοῦσε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸ Διευθυντὴ τοῦ Ταμείου τῶν Γιαννίνων, ν' ἀναστείλει τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐνταλμάτων. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Καλεύρας ἀμφισβητοῦσε τὴν ἀντιπροσωπευτικότητα του συλλαλητηρίου -ὁ κύριος ὀργανωτὴς του ἦταν ὁ Ἐπ. Βέλλης, ἀπὸ τὰ φανατικότερα στελέχη τῶν Φιλελευθέρων, ἀλλ' οἱ Βενιζελικοὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι ἐπειδὴ εἶχε παραγκωνιστεῖ, συνεργάστηκε μὲ τοὺς ἀντιβενιζελικοὺς γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὸ συλλαλητήριο- οἱ ὀργανωτὲς τοῦ ἀπαντοῦσαν: *Τὸ αὐθόρμητον καὶ πρωτοφανὲς εἰς τὰ Ἠπειρωτικὰ χρονικὰ συλλαλητήριον, ὑπαγορεύθη, οὐχὶ ὑπὸ ὁρισμένων προσώπων, ἀλλ' ἀπεφασίσθη εἰς ἐπανειλημμένας γενικὰς συνελεύσεις τῶν ἐμπροεπαγγελματικῶν ὀργανώσεων, οἱ δὲ ὀργανώσαντες αὐτὸ δὲν ἐκπροσωποῦν τὴν ἀτομικὴν γνώμην, ἀλλὰ τὴν γνώμην καὶ τὴν ἐπιτακτικὴν θέλησιν τῶν ὀργανωμένων τάξεων.* Τὴν ὀργάνωση τοῦ συλλαλητηρίου, ὅπως καὶ τὰ αἰτήματά του, ὑποστήριξαν καὶ οἱ δημοκρατικὲς ἐφημερίδες *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*· συμπαραστάθηκαν ἐπίσης καὶ οἱ βενιζελικοὶ βουλευτὲς Γ. Καλούδης καὶ Κων. Κατσαδήμας. Σφοδρὸς πολέμιος τοῦ συλλαλητηρίου στάθηκε ὁ Δημ. Μπότσαρης, μᾶλλον αὐτὸς ἐπηρέασε τὸ Βενιζέλο νὰ στείλει τὴν ἀπαράδεκτη ἀπάντηση. Ὁ ἐπικεφαλῆς ὀργάνωσης τοῦ συλλαλητηρίου, πρόεδρος τοῦ Ἐμπορικοῦ συλλόγου Ἐπ. Βέλλης, τὸν κατήγγειλε ἀνοιχτὰ σὲ ἀθηναϊκὲς (*Ἐλεύθερο βῆμα, Ἀκρόπολις* καὶ γιαννιώτικες ἐφημερίδες *(Κῆρυξ, Ἠπειρωτικὸς ἀγών).*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Μὲ τὴν προπτικὴ ὅτι οἱ γερουσιαστικὲς ἐκλογὲς θὰ διεξάγονταν σύντομα, ὁ προεκλογικὸς ἀγώνας ἄρχισε ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Γενάρη. Στὰ Γιάννινα, ἡ ἔναρξη ἔγινε νωρίτερα, γιατὶ ὁ συνωστισμὸς τῶν ὑποψηφίων ὁδήγησε, ὅπως σημειώθηκε, στὴν κατάρτιση καὶ δεύτερου βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, πῆραν μέρος σ' αὐτὸν ὅσοι δὲν εἶχαν λάβει τὸ *χρῖσμα*. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τὶς ὑποψηφιότητες τῆς ἀναπληρωματικῆς ἐκλογῆς βουλευτῆ. Ἄρθρα ἐπὶ ἄρθρων γράφτηκαν γιὰ τὸ περιβόητο *χρῖσμα*, ἀπὸ τὶς πρῶτες κι ὅλας ἐκλογὲς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Οἱ Ἠπειρῶτες ζητοῦσαν τὴν κατάργησή του, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ποτὲ δὲν τὸ πέτυχαν, οὔτε καὶ σήμερα ἀκόμα. *Ἄχρηστους χρισμένους*, χαρακτήριζε ὁ Χρηστοβασίλης τοὺς ὑποψηφίους τοῦ α΄ βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, μὲ τὸ δικό του ἰδιότυπο ὕφος, προσθέτοντας πὼς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ὑποψηφίους οἱ δυό: Ἀθανάσιος Τραχήλης καὶ Πέτρος Μπέμπης ἦταν ἐπιλογὴ τοῦ «Μπάμπα» Βενιζέλου, ἐνῶ ὁ τρίτος τῆς «Μπάμπως» Βενιζέλαινας.

Θ' ἀνοίξω μιὰ παρένθεση γιὰ ν' ἀναφερθῶ στὴν ὑποψηφιότητα ἑνὸς στενοῦ συγγενῆ μου (ἀδελφοῦ τῆς γιαγιᾶς μου Βασιλικῆς) Στεφάνου Καραγιώργου ἢ Καραγιώργη, ἀπὸ τὴ Βίτσα τοῦ Ζαγοριοῦ, μεγαλοεπιχειρηματία καπνέμπορου, ἐγκατεστημένου στὴν Καβάλα, ὅπου εἶχε ἐκλεγεῖ καὶ βουλευτὴς τὰ προηγούμενα χρόνια. Ἐπιλέχτηκε ἀπὸ τὸ Βενιζέλο (πῆρε τὸ *χρῖσμα)* γιὰ νὰ ἀγωνιστεῖ καὶ ἐκλεγεῖ βουλευτὴς τῶν Φιλελευθέρων στὸ νομὸ Ἰωαννίνων, σ' ἀντικατάσταση τοῦ Λ. Μίσιου, ποὺ εἶχε πεθάνει. Ὅταν πρωτοῆρθε στὰ Γιάννινα (μέσα Γενάρη) ὁ Χρηστοβασίλης ἔγραφε: *Ὁ ἐκ Βίτσης καὶ ἐν Καβάλᾳ ἐγκατεστημένος μεγαλέμπορος κ. Στέφ. Καραγιώργης, τέως βουλευτὴς τῆς εἰρημένης μακεδονικῆς πόλεως, οὐχὶ διὰ πρώτην φορὰν σήμερον προέβη εἰς τὰς μεγάλας δωρεὰς* (τὶς ὁποῖες καὶ ἀπαριθμεῖ). *Τὰ θερμότατα συγχαρητήριά μας εἰς τὸν φίλον κ. Στέφ. Καραγιώργην, εὐχόμενοι νὰ τὸν μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι πλούσιοι συμπατριῶται μας.* Στὶς 16-2-29 ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* δημοσίευε τὸ παρακάτω σχόλιο: *Μεταφύτευσις καπνεμπόρου. Καθ' ἃ πληροφορούμεθα, τὴν θέσιν τοῦ βουλευτοῦ Ἰωαννίνων ἐξηγόρασεν ὁ καπνέμπορος καὶ πολυτάλαντος κ. Καραγιῶργος, ἀναλαβὼν τὴν πληρωμὴν ὅλων τῶν προηγουμένων χρεῶν τοῦ συνδυασμοῦ Μπότσαρη, τοῦ ὁποίου ὑπόσχεται νὰ εἶναι ὁ τακτικὸς διὰ τὸ μέλλον χρηματοδότης. Ὁ κ. Καραγεῶργος φαντάζεται ὅτι τὰ πάντα δύ-*

ναται νὰ ἐξαγοράσῃ διὰ τοῦ χρήματος. Καὶ διενοήθη ν' ἀγοράσῃ τὴν πολιτικὴν συνείδησιν τῶν ἐκλογέων τοῦ νομοῦ μας. Εὗρε προστάτην καὶ θαυμαστὴν τὸν κ. Μπότσαρην, τὸν ὁποῖον ὡς ἄλλος χρυσοῦς μόσχος, κατέθελξε διὰ τῆς λάμψεως τοῦ χρυσίου του καὶ τὸν κατεμάγευσεν. Καὶ ὁ κ. Μπότσαρης ἀνέλαβε νὰ τὸν ἀναδείξῃ ἐκλεκτὸν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, ἀσχέτως ἂν ἀγνοοῦνται πρὸς ἀλλήλους. Καὶ ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνίερον πολιτικὴν καπηλείαν, εἰς βάρος τῆς συνειδήσεως τοῦ φιλελευθέρου κόσμου τῆς Ἠπείρου, νὰ μεταφυτεύσῃ τὸν ἐν Καβάλᾳ καπνέμπορον ὡς πολιτευόμενον καὶ βουλευτὴν Ἰωαννίνων... Φίλος μὲν ὁ θεῖος Στέφανος, ἀλλὰ φιλτάτη ἡ ἀλήθεια. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, εἶχε δίκιο στὶς κρίσεις της. Δὲν εἶχε σχέση μὲ τὴν πολιτικὴ ὁ Στ. Καραγιῶργος, οὔτε κατὰ τὴ θητεία του στὴ βουλὴ πρόσφερε κάτι ἄξιο λόγου, εἴτε ὡς βουλευτὴς Καβάλας, εἴτε ὡς βουλευτὴς Ἰωαννίνων. Ὁ Μπότσαρης καὶ κατ' ἐπέκταση ὁ Βενιζέλος, τὸν ἐπέλεξαν ὡς ὑποψήφιο, τοῦ ἔδωκαν τὸ *χρῖσμα*, μόνο καὶ μόνο γιατὶ εἶχε χρήματα καὶ συμφώνησε νὰ καταβάλει ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας τοῦ α΄ συνδυασμοῦ τῶν Φιλελευθέρων στὸ νομὸ Ἰωαννίνων. Πιστεύω ὅτι δὲν ἦταν μεμονωμένη περίπτωση ἡ ἐπιλογὴ τοῦ Καραγεώργου. Καὶ σ' ἄλλες περιοχὲς θἄγιναν παρόμοια. Κάτι ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι μὲ τὸ *χρῖσμα* ἡ ἀξιοκρατία εἶχε πάει περίπατο κι εἶχαν μεγάλο δίκιο ὅσοι ὑποστήριζαν τὴν κατάργησή του. Ποιὸς νὰ τοὺς ἀκούσει; Οἱ ἀρχηγοὶ ἤθελαν πειθήνια ὄργανα στὴ βουλή, κι ὄχι βουλευτὲς ἄξιους τῆς ἀποστολῆς τους... Κλείνω τὴν παρένθεση, μὲ τὴν προσθήκη ὅτι ὁ Καραγιῶργος, ἀποτελώντας τὴν ἀχίλλειο πτέρνα τῆς Φιλελεύθερης παράταξης, δέχτηκε τὰ περισσότερα πυρὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ὑποψήφιους, ἰδίως ἀπὸ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἐκλογή του. Ὡς βουλευτὴς Ἰωαννίνων σπάνια ἐπισκεπτόταν τὴν ἐκλογική του περιφέρεια καὶ ἡ ἐδῶ παρουσία του ἔδινε πάντα ἀφορμὲς γιὰ πικρόχολα σχόλια.

Ὅταν ἄρχισε ὁ προεκλογικὸς ἀγῶνας, τὰ πράγματα στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου Κωστίδη ἦταν ξεκαθαρισμένα. Ὁ ἴδιος, ἡ Λευκή, ὁ Νῖκος καὶ ἡ Φιλίτσα θὰ ψήφιζαν τὸν Ἀλέξανδρο Μυλωνᾶ, ἂν ἦταν ὑποψήφιος, σ' αὐτὸν ἔδιναν πάντοτε τὴν ψῆφο τους μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Δαγκλῆ. Δὲν ξεχνοῦσαν ποτὲ τί εἶχε κάνει ὁ στρατηγὸς γιὰ τὸ Βασίλη, μὲ τὴν ψῆφο τους ἐξέφραζαν τὴν εὐγνωμοσύνη τους στὴ μνήμη του. Ὁ Δημήτρης, ἐξακολουθοῦσε νὰ μένει πιστὸς στὴ δική του ἰδεολογία, μὲ τὴ γυναίκα του θὰ ψήφιζαν τὸ Χρηστοβασίλη, ἐκτιμοῦσαν τὸ γέρο Σουλιώτη λογοτέχνη, τοὺς ἄρεσε ἡ ἀρθρογραφία του, μόνο σ' ἐκείνη τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τοῦ Χατζῆ, διαφωνοῦσαν. Δὲν ἔπρεπε νὰ συμμαχήσει μὲ τὸν *Κήρυκα* ὁ Χρηστοβασίλης γιὰ νὰ στήσουν σὲ βάρος τοῦ Χατζῆ τὴν ψεύτικη κατηγορία, πὼς τάχα ζητοῦσε τὴν ἀμνήστευση τῶν Ρετζαίων, τὴ στιγμὴ ποὺ ἤξερε πὼς τοὺς πολεμοῦσε μὲ πάθος, ὅπως ἄλλωστε κι ὁ ἴδιος... *Ἔχουν κάτι τέτοιες*

ἀδυναμίες οἱ μεγάλοι, συμπέρανε ὁ Πέτρος, *καὶ στὴν Ἀθήνα οἱ συγγραφεῖς ἀλληλοτρώγονται μεταξύ τους, ἴσως δίνουν ἔτσι διέξοδο στοὺς πληθωρικοὺς ἐρεθισμοὺς ποὺ δέχονται ἀπὸ παντοῦ. Ἂς εἶναι...* Ἂν πολιτευόταν ὁ Μυλωνᾶς, σίγουρα κι αὐτὸς μὲ τὸ δεύτερο συνδυασμὸ τῶν Φιλελευθέρων θὰ κατέβαινε. Ὅμως ὁ Βενιζέλος, ἐκτιμώντας τὰ προσόντα του, τὸν ἤθελε, παρ' ὅλο ποὺ ἀκολουθοῦσε τὸν Καφαντάρη καὶ ἐκλέχτηκε ὡς ἀριστίνδην γερουσιαστής. Σὲ λίγο θὰ τοῦ ἀνέθετε, ἔλεγαν, καὶ τὴ διοίκηση τῆς Γεωργικῆς τράπεζας. Ἐπειδὴ οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, μιλοῦσαν γιὰ τὴ συμμετοχή του στὸ β΄ ψηφοδέλτιο, ὁ Μυλωνᾶς μὲ τηλεγράφημά του, διευκρίνιζε, ὅτι δὲ θὰ ἦταν ὑποψήφιος. *—Ποιὸν θὰ ψηφίσουμε τώρα;* συλλογιζόταν ὁ Πέτρος. *Θὰ τοὺς παρακολουθήσουμε κατὰ τὴν προεκλογικὴ ἐκστρατεία καὶ στὸν καλλίτερο θὰ δώσουμε τὴν ψῆφο μας. Ὄχι σ' ἐκεῖνον ποὺ ὑπόσχεται πολλὰ καὶ ἐκφωνεῖ ὡραίους λόγους, ἀλλὰ σ' ὅποιον δείξει ὅτι εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ἐργαστεῖ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἠπείρου, κάνοντας πράξη τὶς ὑποσχέσεις του. Θὰ δοῦμε...*

Οἱ ἐφημερίδες, καθὼς ὁ προεκλογικὸς ἀγώνας ἄρχισε νωρὶς -οἱ ἐκλογὲς ἀναβλήθηκαν δυὸ φορές, ἐξ αἰτίας τῆς κακοκαιρίας-, ἦταν γεμάτες ἀπὸ ἄρθρα, σχόλια, εἰδήσεις, ἀποκαλύψεις ἀδυναμιῶν τῶν ὑποψηφίων καὶ κυρίως, τῶν σχέσεών τους μὲ τὴ ληστεία, σκάνδαλα, κουτσομπολιά, πληροφορίες γιὰ τὴν κατάρτιση τῶν συνδυασμῶν· ἄλλους πρόβαλλαν ὡς ὑποψήφιους τὴ μιὰ μέρα, ἄλλους τὴν ἄλλη, ὅπως γίνεται, ἀκόμα καὶ σήμερα, κατὰ τὴν περίοδο τῶν προεκλογικῶν ζυμώσεων. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἀνακήρυξη τῶν ὑποψηφίων, σταμάτησαν οἱ εἰκασίες καὶ κάθε μιὰ ἔπιασε τὸ μετερίζι της γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τοὺς ἐκλεκτούς της, κατακεραυνώνοντας τοὺς ἀντιπάλους. Τὰ πράγματα ἦταν πιὰ σαφῆ: Ὁ *Κῆρυξ* ὑποστήριζε τὸν συνδυασμὸ τῶν *Φιλελευθέρων*, ποὺ εἶχε πάρει τὸ χρῖσμα, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, τὸν δεύτερο βενιζελικὸ συνδυασμὸ καὶ ἡ *Ἐλευθερία* ἐκεῖνον τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*. Καὶ ἡ *Ἤπειρος* τοῦ Γ. Χατζῆ; Ὁ Πέτρος, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀντιβενιζελικὴ τοποθέτηση τοῦ φίλου του, πίστευε πὼς θὰ ὑποστήριζε τοὺς *Λαϊκούς*. Ὅμως ἡ ἀρθρογραφία καὶ τὰ σχόλιά του, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς χρονιᾶς ἀκόμα, γιὰ ἕναν προσεκτικὸ παρατηρητή, δημιουργοῦσαν ἀπορίες. Ναί, βέβαια, δὲν ἀπεμπολοῦσε τὶς ἀντιβενιζελικὲς πεποιθήσεις του, ἀλλὰ νά, ἡ ἀρθρογραφία του δὲν εἶχε τὸν παλμὸ καὶ τὸ πάθος τῶν προηγούμενων χρόνων, χείμαρρος ὁρμητικὸς ἦταν τότε ὁ Χατζῆς, τίποτα δὲ μποροῦσε νὰ σταθεῖ στὸ διάβα του. Τώρα; Διάβαζε τὴν *Ἤπειρο* ὁ Πέτρος καὶ δὲ μποροῦσε νὰ προσανατολιστεῖ. Μέρα μὲ τὴ μέρα ὁ Χατζῆς, ἀποστασιοποιόταν ἀπὸ τοὺς ἀντιβενιζελικούς, προσπαθοῦσε νὰ καλύψει τὴ νέα του τοποθέτηση μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἄξιων ἀπὸ τοὺς ὑποψήφιους, κάτι ποὺ ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὑποστήριζε μὲ θέρμη. Ὅμως ὁ τρόπος ποὺ χειριζόταν τὸ θέμα αὐτὴ τὴ φορὰ φανέρωνε καὶ τὶς προτιμήσεις του: οἱ ἄξιοι συμπεριλαμβά-

νονταν ὅλοι στὸ ἐπίσημο ψηφοδέλτιο τοῦ βενιζελικοῦ κόμματος... Ἡ πολιτική του μετάσταση, δὲν σχολιάστηκε καθόλου ἀπὸ τὴν *Ἐλευθερία* καὶ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* ὅμως ποὺ ἄρχισε τώρα νὰ δέχεται πυρὰ ἀπὸ τὸ Χατζῆ, τόσο γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ β΄ βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, ὅσες καὶ γιὰ ἄλλες κρίσεις του σὲ διάφορα θέματα (ὁδοποιΐας κ.ἄ.), ἀντέδρασε ἤπια μέν, ἀλλὰ κατὰ τρόπο ποὺ ἀμφισβητοῦσε τὴν ὀρθὴ κρίση του, ὡς πρὸς τὶς σωστὲς ἐπιλογὲς τῶν ἄξιων νὰ ὑποστηριχθοῦν πολιτικῶν προσώπων. Ὁ Χατζῆς, προσπαθώντας νὰ δώσει κουράγιο στὸν ἑαυτό του γιὰ τὴν ἀλλαγὴ πολιτικῆς, ἀγωνιζόταν, μὲ τραχὺ τρόπο κάποτε, νὰ ἐπιβάλει τὴν ἄποψή του, στηριζόμενος στὴν πολύχρονη πεῖρα του ὡς δημοσιογράφου καὶ στὸ ταλέντο του. Οἱ ἄλλοι τὸ ἀμφισβητοῦσαν, ἀκόμα καὶ μέσω τῶν ἐπιλογῶν του κι αὐτὸ τὸν πλήγωνε πολύ, δὲν ἤθελε νὰ τοῦ θυμίζουν τὴν ἀλλαξοπιστία του. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* ἐπέμενε καὶ τοῦ τὴ θύμιζε: *Ἄλλοτε μὲ τὴν καλὴν συνάδελφον «Ἤπειρον» ἦτο φυσικὸν κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἐκλογάς, νὰ εἴχωμεν πολιτικὰς διενέξεις, διότι μᾶς ἐχώριζεν ὁλόκληρος κόσμος ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν. Τότε, δηλονότι, ἡ φίλη «Ἤπειρος» ἦτο ἀρχῶν βασιλοφρόνων, ἡμεῖς δὲ φιλελευθέρων τοιούτων. Οὕτω ἐδικαιολογεῖτο πᾶσα ἀπὸ τῶν στηλῶν ἐκείνης καὶ ἐντεῦθεν συζήτησις. Κατὰ τὰς παρούσας ὅμως ἐκλογὰς -εὐτυχῶς δι' ἡμᾶς- καὶ αὕτη καὶ ἡμεῖς ἀνήκομεν εἰς τὴν αὐτὴν πολιτικὴν παράταξιν, εἴμεθα τῶν αὐτῶν πολιτικῶν φρονημάτων καὶ συνεπῶς οὐδὲν μᾶς χωρίζει καὶ οὐδεὶς λόγος δικαιολογεῖ ν' ἀνοιχθῇ ἕνας δημοσιογραφικὸς ἀγών, ὅστις στερεῖται βασικῶν ἀρχῶν καὶ πάσης οὐσίας.* (12-4-29). Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς δύο ἐφημερίδες ἦταν πὼς ὁ Χατζῆς ὑποστήριζε τώρα, μετὰ τὴ μετάστασή του, τὸν Μπότσαρη καὶ τὸ συνδυασμό του, ἐνῶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* τὸν καταπολεμοῦσε. Λίγες μέρες νωρίτερα (7-4-29) ἡ ἴδια ἐφημερίδα εἶχε ἀμφισβητήσει τὴν ὀρθὴ κρίση τοῦ Χατζῆ: *Προσεπιδηλοῦμεν ὅτι πάντοτε θεωρῶμεν τὸν ἀγαπητὸν κ. συνάδελφον* (τὸν Γ. Χατζῆ) *ὡς δυνάμενον, καθ' ὅσον ἀρχαιότερος, πολλὰ νὰ μᾶς συστήσῃ, ἀλλ' ὄχι καὶ μὲ τὸ τυφλὸν τῆς πειθαρχίας αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἄριστα ἐκφράζεται μὲ τὴν ἱστορικὴν φράσιν «αὐτὸς ἔφα».* Καὶ τάγραφε αὐτὰ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, τὴν ἴδια μέρα ποὺ ὁ Χατζῆς προσπαθοῦσε νὰ δικαιολογήσει τὴν ὑποστήριξη τοῦ βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, μὲ πολλὴ πίκρα, παρὰ τὸν ἐπιθετικὸ καὶ σαρκαστικὸ κάποτε χαρακτήρα τῆς ἀπολογίας του, ἀναφέροντας τοὺς λόγους ποὺ τὸν ὁδήγησαν στὴ νέα του τοποθέτηση. Ἀπαντώντας σὲ κάποιον ὑπογραφόμενο μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ἰδεολόγος» -«ρομαντικὸ ἐπιστολογράφο» τὸν χαρακτήριζε- ἔγραφε: *Κανεὶς νόμος ἠθικός, κανεὶς νόμος κοινωνικός, κανεὶς νόμος ἀνθρωπίνης φιλοτιμίας καὶ προσπαθείας ἀναδείξεως καὶ προαγωγῆς εἰς τὸ ἐπάγγελμά του δὲν ἐπιτρέπει ὡς θεμιτὸν καὶ ὅσιον, νὰ θυσιάζῃ τὰ πάντα ὁ εἷς, διὰ νὰ εὐχαριστῆται ἡ ἀζημίωτος καὶ εὔκολος καὶ πολὺ ἐλαφρᾶς κάποτε ποιότητος ἰδεολογία δῆθεν τῶν ἄλλων. Σᾶς φέρνομεν παραδείγματα ἁπλᾶ καὶ*

νοητά: Ἂν εἴσαστε φαρμακοποιὸς στὰ Γιάννινα καὶ στὰ δεκαέξη ἔτη κανεὶς δὲν θὰ ἐπλησίαζεν τὸ μαγαζί σας παρὰ οἱ ἓξ φίλοι σας, ὄχι ὅλοι ἀλλὰ μερικοί, ἐνῶ ἡ οἰκογένειά σας θὰ ἐστερεῖτο, τὸ φαρμακεῖον θὰ ἄδειαζε καὶ θ' ἀπέμεινε σκελετὰ μονάχα, ἐνῶ σεῖς μὲν θὰ περιεφέρεσθε μὲ κάμποσα μπουκάλια γιατρικὰ στὰ χέρια καὶ θὰ ἐφωνάζατε στὶς πλατεῖες: -Εἶναι λοιπὸν κανένας μουστερῆς νὰ μοῦ ἀγοράσῃ τίποτε; -Οἱ δὲ ἀσπλάχνως ἀνιδεολόγητοι πιστωταί σας καὶ οἱ σώφρονες φύλακες τῶν συμφερόντων των θὰ σᾶς ἠπείλουν μὲ κατασχέσεις καὶ διαμαρτυρίας γραμματίων ἐκδιδομένων διὰ νὰ κρατῆτε φαρμακεῖον ἐπὶ ἔτη ἀνώφελον καὶ εἰς σᾶς καὶ εἰς τοὺς πολίτας- τί θὰ ἐκάματε παρακαλοῦμεν; Θὰ ἐστέργατε εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν αὐτὴν κατάπτωσιν, τὴν ὄχι ἐξ ὑπαιτιότητος ἰδικῆς σας, διότι σεῖς θὰ εἴσαστε ἄριστος ἐπιστήμων, ἀλλὰ τήν, λόγῳ πολιτικῆς συμπαθείας τῶν ἀντιπάλων σας, προτίμησιν σπευδόντων εἰς φαρμακεῖα ὁμοφρόνων σωρηδὸν ὥστε καὶ οἱ τζεράχηδες καὶ οἱ γουδοκοπανισταὶ τῆς μάννας καὶ συναμικῆς νὰ παρουσιάζωνται εὐπρεπέστεροι ἐπαγγελματικῶς ἀπέναντί σας, ἐνῶ οἱ κακοὶ καὶ εἰρωνικοὶ συνάδελφοι θὰ ἐδακτυλοδείκτουν τὸ ἀξιοθρήνητον ἰσχνὸν φαρμακεῖον σας, ὅπου μάταια ἡ ἐπιστήμη σας θ' ἀνέμενε συνταγὴν νὰ ἐκτελέσῃ... Εἰπέτε μας τί θὰ ἐκάνατε, διότι ἄλλως ἀδυνατοῦμεν νὰ συζητῶμεν εὐκόλους τοιαύτας ἰδεολογίας ἀζημιώτους, τὰς ὁποίας ἐκθέτετε. Καὶ ἂν εἴσαστε αἴφνης ἀξιωματικός, λοχαγὸς πρὸ δεκαεξαετίας, καὶ ἐμένατε μέσα στὸ στράτευμα καὶ ὑπηρετεῖτε ἔκτοτε καὶ ἐνῶ οἱ λοχίαι ὑφιστάμενοι καὶ ἱπποκόμοι σας ἔγιναν συνταγματάρχαι, ἐσεῖς, παρὰ πᾶσαν ἀξίαν σας, σὰν περιφρονημένος καραβανᾶς εὐεργετικὸς παλαιοῦ καιροῦ θὰ ἐμένατε ὡς μία εἰκὼν μειωμένης ἐπαγγελματικῆς ἀξιοπρεπείας -διότι ὅλοι δὲν εἰμποροῦν νὰ ξέρουν ὅλα τὰ μυστικὰ καὶ κρυφὰ δράματά σας καὶ τὰς ἀγωνίας καὶ τὰς ἀγρυπνίας τῆς ζωῆς σας, οὔτε σεῖς εἰμπορεῖτε νὰ τὰ διαγγέλλετε μ' ἀνακοινωθέντα καθημερινῶς -τί θὰ ἐκάματε; Ἢ ἔπρεπε, ἂν δὲν εἴχατε χρήματα νὰ ζήσετε, λόγω ἐντίμου ἀσκήσεως ἐπαγγέλματος νὰ παραιτηθῆτε καὶ νὰ τινάξητε τὰ μυαλά σας στὸν βωμὸν μιᾶς ἀτομικῆς ἀνδρικῆς ἀξιοπρεπείας, ἢ ἂν τὰ παιδιά σας, ἡ γυναίκα σας, οἱ γονεῖς σας, τὸ βαρὺ κῦμα ὑπερτάτων ἠθικῶν ὑποχρεώσεων σᾶς ἐνέπνεεν πραεῖαν ὑποταγὴν εἰς τὴν μοῖραν καὶ τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων· νὰ προσπαθήσητε νὰ προαχθῆτε καὶ νὰ σᾶς περιλάβῃ καὶ σᾶς ἡ ἐπετηρίς; Ἀπὸ λοχαγὸς δὲ νὰ γίνητε καὶ σεῖς συνταγματάρχης ἢ στρατηγός. Φίλτατε! Εἰς τὴν δημοσιογραφικὴν ἐπετηρίδα τῶν Ἰωαννίνων, ἐντὸς μιᾶς δεκαεξαετίας, οἱ δεκανεῖς καὶ οἱ ἱπποκόμοι τῆς δημοσιογραφικῆς ὑπηρεσίας μας ἔγιναν στρατηγοί, ὑποστράτηγοι καὶ συνταγματάρχαι. Ἕνας ἀτυχὴς μόνον, ματαιπονῶν καὶ σκιαμαχῶν, καὶ παλαίων ἐν πλήρει ἀδιαφορίᾳ, παρελείφθη πάντοτε εἰς κάθε στιγμήν, κάθε ἐποχήν, κάθε περίστασιν καὶ ἀπὸ ἰδικούς του καὶ ἀπὸ ἀντιθέτους νὰ σημειωθῇ ὡς προακτέος. Κι ἔμεινε λοχαγός. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ζητεῖ τώρα νὰ καταλάβῃ εἰς τὴν ἐπετηρίδα τῆς δημοσιο-

γραφίας τῆς πατρίδος του τὴν σειρὰν καὶ τὸν βαθμὸν ποὺ αἰσθάνεται αὐτὸς ὅτι τοῦ ἀξίζει. Παρακαλοῦμεν, λοιπόν, ἐννοήσατέ μας καὶ παύσατε μίαν ρωμαντικὴν ἀλληλογραφίαν ὁμοιάζουσαν ὀλίγον τὰ νεφελώδη καὶ πλήρη ποιήσεως ἰδεαλιστικῆς λόγια μερικῶν σεμνοτύφων δεσποινίδων, ποὺ ἐπιτηδεύονται ὅτι λυποθυμοῦν εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τῆς ἀΰλου γλυκάδας τοῦ ὡραίου φεγγαριοῦ ἀλλά, ὑπὸ τὸ θεῖον καὶ ἄϋλον φῶς του, ἀνοίγουν τὸ μεσονύκτιον τὴν ὀπισθίαν θύραν τῆς ὑπηρεσίας δι' ὑποθέσεις πολὺ εὐχαρίστους καὶ ὑλιστικὰς τῆς ματαίας αὐτῆς ζωῆς... Ἄλλωστε, σᾶς εἴπωμεν, ἐννοοῦμεν πλέον νὰ συμβοηθήσωμεν μίαν ἔντονον προσπάθειαν πρὸς ἀναδημιουργίαν τῆς Ἠπείρου, ὡς θέσις καὶ ὄχι ὡς ἄρνησις.

Στὸ ἐξομολογητικό του κείμενο ὁ Χατζῆς συμπεριφέρεται σκληρὰ πρὸς τοὺς ὁμοϊδεάτες του, κυρίως πρὸς τὴν ἡγεσία τους, ποὺ τὸν ἄφησαν ἀβοήθητο νὰ μάχεται μὲ τοὺς κάθε λογῆς ἐχθρούς, ν' ἀγωνίζεται νὰ ἐπιπλεύσει, ἄλλοτε ἀμυνόμενος, κι ἄλλες φορὲς ἐπιτιθέμενος ἐναντίον πανίσχυρων ἀντιπάλων, οἱ ὁποῖοι ἀντλοῦσαν τὴ δύναμή τους ἀπὸ τὴν πάλλουσα βενιζελικὴ ἰδεολογία, εἶχε πλημμυρίσει ὅλη τὴν Ἤπειρο, χωρὶς ποτὲ νὰ δείχνει σημεῖα κάμψης. Κανένας δὲν τοῦ ἔτεινε χέρι βοήθειας νὰ τὸν ἐνδυναμώσει, νὰ τονώσει τὴν πίστη του, νὰ ἐνισχύσει τὴν προσπάθειά του. Ἔμεινε μόνος, τριγυρισμένος ἀπὸ πολυάριθμους ἐχθρούς, ἀγνοημένος ἀπὸ τοὺς δικούς του, κάποιοι μάλιστα τὸν χτυποῦσαν χειρότερα κι ἀπὸ τοὺς ἀντίπαλους, ἔρρεψε οἰκονομικά, ἐξουθενώθηκε. Τὰ λόγια του, εἶναι ἀπολογητικά, παρὰ τὴν προσπάθεια ποὺ καταβάλλει νὰ προσδώσει σ' αὐτὰ τόνο εἰρωνικό. Στὴν πραγματικότητα στάζουν δάκρυ καὶ πόνο, ἀποκαλύπτουν τὸ δράμα τοῦ ἀπελπισμένου ποὺ μὴ ἔχοντας διέξοδο διαφυγῆς, καταφεύγει στὴ μεγαλοψυχία τοῦ ἀντίπαλου... Πρὶν τὴ δημοσίευση αὐτῆς τῆς ἐξομολόγησης, μὲ τὴν ὁποία ἐπιβεβαίωνε τὴ μετάστασή του, ὁ Χατζῆς ἄρχισε νὰ προλειαίνει τὸ ἔδαφος, συνιστώντας στοὺς ἀντιβενιζελικοὺς νὰ ὑπερψηφίσουν τοὺς κυβερνητικοὺς ὑποψήφιους, ἂν ψήφιζαν τοὺς ὑποψήφιους τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* οἱ ψῆφοι τους θ' ἀχρηστεύονταν, ἔλεγε. Ὑπαινιγμὸ μόνο, κι αὐτὸν ἔμμεσο, γιὰ τοὺς νέους προσανατολισμοὺς τοῦ Χατζῆ, ἔκανε ὁ Χρηστοβασίλης γράφοντας (28-3-29) πὼς ἡ *Ἐλευθερία* του ἀπόμεινε ἡ μόνη ἀντιβενιζελικὴ ἐφημερίδα στὰ Γιάννινα.

Ὁ Πέτρος συγκλονίστηκε ἀπὸ τὴν ἐξομολόγηση. Ἑρμήνευε τώρα, σ' ὅλες τὶς πτυχές της, τὴν ἀπελπισία τοῦ φίλου του, κατὰ τὴ συνομιλία τους, στὰ γραφεῖα τῆς *Ἠπείρου*, τὶς παραμονὲς τοῦ νέου ἔτους. Διάβαζε σὰν ἀνοιχτὸ βιβλίο τὸ δράμα ποὺ περνοῦσε ὁ Χατζῆς ἐκεῖνες τὶς μέρες· εἶχε πάρει τὴν ἀπόφασή του ν' ἀλλάξει στρατόπεδο, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ πεῖ σὲ κανένα. Τώρα μποροῦσε νὰ δώσει ἐξηγήσεις σ' ἐκεῖνα ποὺ πρὶν λίγους μῆνες θεωροῦσε ἀνεξήγητα. Τὸ πρῶτο ποὺ σκέφτηκε ἦταν νὰ πάει νὰ τὸν συναντήσει, νὰ τοῦ συμπαρασταθεῖ ἠθικὰ καὶ ὑλικά, ἦταν διατεθειμένος νὰ δώσει ὅσα χρήματα τοῦ ζητοῦσε ὁ Χατζῆς γιὰ νὰ κρατήσει στὴ ζωὴ τὴν

ἐφημερίδα του· *τί νὰ κρατήσει*, σκέφτηκε ὕστερα, *τώρα κι ὁ ἴδιος καὶ ἡ ἐφημερίδα εἶχαν γίνει ἐρείπια*. Ἔπειτα, ἀναλογίστηκε, ὁ Χατζῆς ἦταν περήφανος ἄνθρωπος, κάθε βοήθεια ποὺ θὰ τοῦ πρόσφερε, θὰ τὴν ἐκλάμβανε ὡς ἐλεημοσύνη, ἀπὸ οἶκτο θὰ ἔλεγε μοῦ τὴ δίνουν, τέτοιο συναίσθημα δὲν ἤθελε ποτὲ νὰ νοιώσουν οἱ ἄλλοι γι' αὐτόν, καλλίτερα νὰ ἐξαφανιζόταν, νὰ πέθαινε, παρὰ νὰ τὸν λυποῦνται. *Θ' ἀφήσω νὰ περάσουν οἱ ἐκλογὲς καὶ ὕστερα θὰ προσπαθήσω νὰ τὸν συναντήσω*, ἀποφάσισε ὁ Πέτρος. Ὀρθὰ σκέφτηκε. Ὁ Χατζῆς δὲν ἤθελε νὰ δεῖ κανέναν. Εἶχε ἀπομονωθεῖ στὸν ἑαυτό του κι ἀγωνιζόταν νὰ ξεπεράσει τὶς τύψεις του. Ἔτσι ἔνοιωθε. Μιὰ δεκαπενταετία μαχητικῆς δημοσιογραφίας καὶ φανατικῆς προσήλωσης στὰ πολιτικά του «πιστεύω», δὲν ἐγκαταλείπονται χωρὶς τύψεις. Ὁ Χατζῆς τὸ ἤξερε, ἦταν περήφανος, γι' αὐτὸ καὶ αὐτοτυραννιόταν...

Στὶς ἀρχὲς Μαρτίου ἕνα νέο γεγονός, ἦρθε νὰ χαροποιήσει τὶς οἰκογένειες, τοῦ Πέτρου, τοῦ Γιάγκου, καὶ τοῦ Θερειανοῦ. Στὴν πραγματικότητα, ἀπὸ χρόνια τώρα, οἱ τρεῖς οἰκογένειες ἀποτελοῦσαν μιὰ μεγάλη, χωρισμένη σὲ τρία σπίτια. Ἔτσι ἡ χαρά, ὅταν ἐρχόταν, ἦταν κοινὴ γιὰ ὅλους, τὸ ἴδιο καὶ ἡ λύπη. Τὸ «εὐτυχὲς γεγονὸς» ποὺ ἀναγγέλθηκε στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, ἔγινε σὲ λίγο κοινὴ χαρὰ γιὰ ὅλους, ἀκόμα γιὰ τὴν οἰκογένεια τῆς Χριστίνας, τῆς κόρης του. Ποτὲ ὁ Πέτρος δὲν τὴν λογάριαζε ἔξω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἦταν πάντοτε γι' αὐτὸν τὸ ἀγαπημένο του κοριτσάκι μὲ τὴ μεγάλη καρδιά, τὴν ὀρθὴ κρίση, τὴν ὥριμη σκέψη, τὰ εὐγενικὰ συναισθήματα, ποὺ μποροῦσες νὰ τὰ διαβάσεις σὰν ἀνοιχτὸ βιβλίο στὸ ὄμορφο πρόσωπό της. Κάποτε ὁ πατέρας σκεφτόταν τὴ μοῖρα της κι ἔπιανε τὸν ἑαυτό του νὰ αἰσθάνεται τύψεις, ὄχι γιατὶ εἶχε κάνει κάτι ποὺ στάθηκε ἐμπόδιο στὸ δρόμο της ἢ στὶς ἐπιλογές της, ἀλλὰ νά, ὁ ἄνδρας της, ἡ ἴδια τὸν ἀγάπησε καὶ τὸν παντρεύτηκε μὲ τὴ θέλησή της, δὲν δικαίωσε τὶς προσδοκίες της. Ποτὲ ἡ ἴδια δὲν παραδεχόταν κάτι τέτοιο, ἦταν πολὺ περήφανη, στὰ τόσα χρόνια τοῦ γάμου της ποτὲ δὲν εἶπε κάτι ὑποτιμητικὸ γιὰ τὸν ἄνδρα της, ἕνα παράπονο, κάποιον καϋμό της, σήκωνε τὸ κεφάλι ψηλὰ γιὰ νὰ δείξει σ' ὅλους τὴν περηφάνεια της· ἔτσι ἐξάλλου τὸ ἤθελαν καὶ οἱ παραδόσεις τῆς ἀρχοντικῆς οἰκογένειας, ποὺ τὴν ἔκανε νύφη της. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Πέτρος δὲν γελιόταν. Κάτι ροκάνιζε τὴν καρδιὰ της κόρης του, πολλὲς φορὲς τὸ πρόσωπό της ἔμοιαζε μὲ μαραμένο τριαντάφυλλο. Δὲν ἔφταιγε, βέβαια, σὲ τίποτε ὁ ἄντρας της, ὁ Σπύρος, καλός, καλότατος ἦταν, ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε γιὰ νὰ κρατήσει τὴν ἀγάπη της, ἔνοιωθε πὼς δὲν τὰ κατάφερνε, ἔπεφτε σὲ ἀπελπισία καὶ χειροτέρευε τὴν κατάσταση. Ἡ γυναίκα του, ἀντιλαμβανόταν πὼς τὸν ὁδηγοῦσε στὸν κατήφορο, ἔβαζε τότε τὰ δυνατά της νὰ τὸν συνεφέρει, νὰ σταθεῖ ὄρθιος, γιὰ λίγο διάστημα τὰ πράγματα πήγαιναν καλά, ἔπειτα ἡ κατρακύλα ξανάρχιζε, κι ἄντε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Δὲν κρατοῦσε κακία στὸν ἄνδρα της ἡ Χριστίνα, αὐτὴ τὸν διάλεξε, ὅλα ἔδειχαν στὴν ἀρχὴ ὅτι θὰ ἀνταποκρινόταν στὶς προσδοκίες της, δὲν ἔγινε,

κανένας δὲν εἶχε εὐθύνη· μόνος ὑπαίτιος ἦταν ὁ παρατηρούμενος συχνὰ στὶς ἀριστοκρατικὲς οἰκογένειες ἐκφυλισμὸς τῶν ἀπογόνων, σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία ἀνῆκε καὶ ὁ Σπῦρος. Τὸ καταλάβαινε, προσπαθοῦσε νὰ ἀντιδράσει στὶς καταστάσεις ποὺ δημιουργοῦσε ἡ μοῖρα τῆς οἰκογένειας, δὲν τὸ κατόρθωνε, οἱ πληγὲς γίνονταν βαθύτερες, ἀθεράπευτες. Κοντά του μαράζωνε καὶ ἡ Χριστίνα, ἔνοιωθε πὼς ματαιοπονοῦσε, ὁ φαῦλος κύκλος συνεχιζόταν, χωρὶς διέξοδο.

Ἡ Φιλίτσα, λοιπόν, μὲ τὰ τολμηρά της ὄνειρα... Τώρα, μὲ τὸ «εὐτυχὲς γεγονός», ὅλα θὰ φυλλορροοῦσαν;... Τὸ πανεπιστήμιο, οἱ σπουδές, ἡ ζωὴ τῆς Ἀθήνας, τὸ ὅραμα τῆς μελλοντικῆς της σταδιοδρομίας, τῆς στηριγμένης στὶς δικές της καὶ μόνο δυνάμεις, θὰ γίνονταν ἀπροσπέλαστα ἢ ἡ ζωὴ θὰ ἐπέβαλλε τοὺς δικούς της νόμους; Ἦταν ἔγκυος στὸ δεύτερο μῆνα της. Ὅταν τὸ ἀνακοίνωσε, πρῶτα στὸν ἄντρα της, καὶ ὕστερα στὴν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ πατέρα της, τὸ ἀπόγευμα τὸ εἶχε μάθει καὶ ἡ Χριστίνα κι ὁ Θερειανός, ὅλοι μαζεύτηκαν στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου γιὰ νὰ γιορτάσουν, καινοὐργιο φύτρο μεγάλωνε στὴν οἰκογένεια, σὲ λίγους μῆνες θ' ἀντίκρυζε τὴ ζωή· ὁ παπποὺς πρῶτα, κι ὅλοι κοντά του, δὲν ἔκρυβαν τὴ χαρά τους. Ἡ Θεώνη, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ Φιλίτσα τοὺς ἀνακοίνωσε ὅτι θὰ γινόταν μητέρα, δὲν ἔλεγε ν' ἀφήσει τὴν ἀδερφή της ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά της, τῆς κρατοῦσε σφιχτὰ τὰ χέρια, κανέναν δὲν ἄφηνε νὰ τὴν πλησιάσει, οὔτε τὸν ἄνδρα της, ἤθελε τὴ Φιλίτσα μόνο δική της. Ξεχείλισε ἀπὸ τὰ σπλάχνα της, ὅλη ἡ στερημένη ἀγάπη τόσων χρόνων, ὡς τὴν ἀπελευθέρωσή της μόνο τὸ θάνατο ἀντίκρυζε, αὐτὸς ἦταν ἡ καθημερινή της συντροφιά, τώρα κοινωνοῦσε μὲ τὸ μυστήριο τῆς γένεσης, μιὰ νέα ζωὴ ἄνθιζε στὰ σπλάχνα τῆς ἀδελφῆς της, ἡ καρδιά της πλημμύριζε ἀπὸ ἕνα πρωτόγνωρο αἴσθημα, νόμιζε πὼς εἶχε νεκρωθεῖ, συνειδητοποιοῦσε τώρα πὼς κι ἡ ἴδια ἦταν μιὰ νέα γυναίκα, ποὺ θἄθελε νὰ γίνει μητέρα. -*Ἀδερφούλα μου! Ἀδερφούλα μου!* ψιθύριζε κάθε τόσο στὴ Φιλίτσα καὶ τὴν ἀγκάλιαζε, *σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὸ ἀνεκτίμητο δῶρο ποὺ μοῦ χάρισες σήμερα...* Ἡ Φιλίτσα δὲν καταλάβαινε γιατὶ τῆς μιλοῦσε, οὔτε κι ἄλλοι ποὺ ἦταν κοντὰ καὶ τὴν ἄκουσαν...

Τὸ «εὐτυχὲς γεγονὸς» γιὰ τὴ Φιλίτσα εἶχε ἐπίδραση καταλυτική. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ γιατρὸς τὴ βεβαίωσε πὼς θὰ γινόταν μητέρα, ὁ ἐσωτερικός της κόσμος ἄλλαξε ριζικά. Ὄνειρα κι ἐλπίδες, προγράμματα καὶ προεκτάσεις στὸ μέλλον, ὁ φωτεινὸς δρόμος ποὺ ὁραματιζόταν πὼς ἄνοιγε μπροστά της, τὰ νέα πλαίσια ζωῆς στὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦσε νὰ ἐνταχθεῖ μὲ τὸ πλῆθος τῶν κοινωνικῶν διασυνδέσεων, ἡ διεύρυνση τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτιστικῶν της ὁριζόντων, κι ἄλλα πολλὰ -προγευόταν ἀκόμη καὶ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἱκανοποίηση ποὺ θὰ ἔννοιωθε ἀνεβαίνοντας στὴν ἔδρα νὰ διδάξει- ὅλα ἐξαφανίστηκαν, γιὰ νὰ παραχωρήσουν τὴ θέση τους στὸ ἕνα καὶ μοναδικό, στὸ πλάσμα ποὺ μεγάλωνε στὰ σπλάχνα της, στὴ νέα ὕπαρξη ποὺ θὰ ἔδινε οὐσιαστικὸ νόημα στὴ ζωή της, ἐξασφαλίζοντας τὴ συνέ-

χειά της. Δὲν ἄργησε πολὺ νὰ πάρει τὴν ἀπόφαση. Σὲ λίγες ὧρες, ἄνοιξε ἕνα βαθὺ λάκκο κι ἔθαψε τὰ ὄνειρά της, στὴν πραγματικότητα ἔνοιωθε πὼς ἔθαβε τὶς καλλίτερες στιγμὲς τῆς ὡς τότε ζωῆς της, ἔβαλε μιὰ βαρειὰ πλάκα πάνω τους, νὰ μὴ βρυκολακιάσουν, ἔκλαψε τὴ θανή τους, ἔτσι νόμιζε, σήκωσε σὲ λίγο τὸ κεφάλι της ψηλά, ἦταν τὼρα ἕτοιμη ν' ἀντιμετωπίσει τοὺς δικούς της κι ὅλο τὸν κόσμο με καινούργιο βλέμμα, μὲ νέα αἰσθήματα, αὐτὰ ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴ νέα κατάσταση στὴν ὁποία βρέθηκε...

Ἀπὸ τὴ μέρα τῆς προκήρυξης τῶν γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν καὶ τῆς ἀκενῆς βουλευτικῆς ἕδρας στὰ Γιάννινα, οἱ ἐφημερίδες τῆς πόλης ἄρχισαν ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ θὰ στελέχωναν τὰ ψηφοδέλτια τῶν κομμάτων. Οἱ ζυμώσεις στὴν Ἀθήνα πρῶτα, ὅπου ἐκεῖ γίνονταν, στὰ παρασκήνια, οἱ ἀγῶνες γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ περιβόητου *χρίσματος*, ἀλλὰ καὶ στὰ Γιάννινα, δὲν ἄργησαν νὰ ὁδηγήσουν τοὺς συντάκτες τῶν ἐφημερίδων στὴν ἐπισήμανση τῶν προσώπων τῶν ὑποψηφίων. Δὲν ἔπεσαν ἔξω στὶς προβλέψεις τους. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Γενάρη τὰ πράγματα εἶχαν ξεκαθαρίσει: Στὸ ψηφοδέλτιο τῶν *χρισμένων-ἄχρηστων*, ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦσε ὁ Χρηστοβασίλης, ἤ, κατὰ τὴν ἐπίσημη ἔκφραση, στὸν *Κυβερνητικὸ συνδυασμὸ τῶν Φιλελευθέρων Ἰωαννίνων*, θὰ συμμετεῖχαν οἱ «κεχρισμένοι»: Γεώργιος Βηλαρᾶς, Πέτρος Μπέμπης, Ἀθανάσιος Τραχήλης (ὑποψήφιοι γερουσιαστὲς) καὶ Στέφανος Καραγιώργης (ὑποψήφιος βουλευτής), ὅλοι πρώην βουλευτές. Στὸ *Β΄ Βενιζελικὸ συνδυασμὸ* μετεῖχαν οἱ Βάσιος Φωτήλας, Ἀναστάσιος Χρηστίδης (γιατρός), Νικόλαος Φωτεινὸς (ὑποψήφιοι γερουσιαστὲς) καὶ Γεώργιος Καγιᾶς (ὑποψήφιος βουλευτής, πρώην βουλευτής). Στὸ ψηφοδέλτιο τέλος, τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* μετεῖχαν οἱ: Ἀθανάσιος Δ. Μπότσαρης, Μιχ. Γούδας καὶ Χρ. Χρηστοβασίλης (ὑποψήφιοι γερουσιαστές, οἱ δύο τελευταῖοι πρώην βουλευτὲς) καὶ Σπῦρος Α. Μπότσαρης (ὑποψ. βουλευτής). Κι ἐνῶ τὸ ψηφοδέλτιο τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* χρειάστηκε πολὺς κόπος γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ, ἡ πληθώρα ὑποψηφίων στὸ βενιζελικὸ στρατόπεδο καὶ τὸ ἀρχηγικὸ πεῖσμα τοῦ Μπότσαρη, ὁδήγησαν στὴ διάσπαση. Μέγας ἐκλογομάγειρας τὴν περίοδο αὐτὴ ἀναδείχτηκε ὁ διευθυντὴς τοῦ *Κήρυκος* Δημοσθένης Πανίδης -ὁ Χρηστοβασίλης ποτὲ δὲν παρέλειπε νὰ ἐκφράζει τὸν θαυμασμόν του γι' αὐτόν- ὁ ὁποῖος ἀγωνίστηκε νὰ συμπεριληφθεῖ ὁ φίλος του καὶ παλαιὸς ἀρθρογράφος τῆς ἐφημερίδας του Γεώργιος Καγιᾶς στὸ ἐπίσημο ψηφοδέλτιο τῶν βενιζελικῶν, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσει. Νίκησε στὴ διαπάλη ὁ θεῖος μου Στέφανος Καραγιώργης ὄχι γιὰ τὰ προσόντα του, ἀλλὰ γιὰ τὰ χρήματά του. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν περνοῦσε μέρα, μέχρι τὶς ἐκλογές, ποὺ νὰ μὴν δέχεται ἐπίθεση.

Τὸν πρῶτο συνδυασμὸ τῶν βενιζελικῶν, ὑποστήριζε, κατὰ κύριο λόγο ὁ *Κῆρυξ*, σὲ λίγο ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς ἐμφανίστηκε καὶ ὁ Γεώργιος Χατζῆς-Πελλερέν, μὲ τὴν *Ἤπειρο*. Ἀναφέρθηκαν οἱ συνθῆκες κάτω ἀπὸ τὶς

ὁποῖες ὑποχρεώθηκε ὁ Χατζῆς ν' ἀλλάξει στρατόπεδο. Πολλοὶ τὸν δικαιολόγησαν, ἄλλοι ὄχι. Πάντως οἱ παλιοὶ ἀναγνῶστες του, ὅσοι τοῦ ἔμειναν, τὸν λυπόνταν, γιὰ τὴν προσπάθεια ποὺ κατέβαλε νὰ φανεῖ ἀρεστός στοὺς νέους φίλους του καὶ νὰ ὑποχρεώνεται αὐτός, ὁ σκληρὸς ἀντίπαλος του βενιζελισμοῦ καὶ τῶν κυβερνήσεών του, νὰ γράφει, τὴν παραμονὴ τῶν ἐκλογῶν, κείμενα ὅπως αὐτό: *Ἠπειρῶται! Ὁλοκληρώσατε τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπόν τῆς ψήφου σας τῆς 19ης Αὐγούστου. Ἐψηφίσατε τότε ὁλοψήφως μίαν κυβέρνησιν ἰσχυράν, καὶ ἐδώσατε εἰς τὸν κ. Βενιζέλον μίαν πλειόψηφον καὶ κατοχυρωμένην εἰς τὴν πλέον ἀδιάσειστον κοινοβουλευτικὴν πλειοψηφίαν κυβερνητικὴν δύναμιν. Ἐπράξατε τοῦτο, ἰδιαιτέρως καὶ σεῖς διὰ τὴν Ἤπειρον, θέλοντες πλέον νὰ διοικηθῆτε, νὰ ἴδητε ἀσφάλειαν, ἔργα ὁδοποιΐας, ἡμέρας ἀνακουφίσεως καὶ ἀναδημιουργίας διὰ τὴν Ἤπειρον. Ἡ ἔννοια καὶ ὁ σκοπός τῆς ψήφου σας ἦτο ἐκείνη. Καὶ δὲν διεψεύσθη εἰς τοὺς σκοπούς της, οὔτε ἡ κυβέρνησις ἐλησμόνησε τὰς ὑποσχέσεις της. Ἰδιαιτέρως διὰ τὴν Ἤπειρον, ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς 19ης Αὐγούστου, ἡ μέριμνά της ὑπῆρξε στοργική, εἰλικρινὴς καὶ τιμία. Κουμπῆδες, Ρετζαῖοι, Φορφόληδες, ὅλη ἡ αἱμοσταγὴς αὐτὴ στρατιὰ ποικιλωνύμων δαιμόνων διεσκορπίσθη καὶ συνετρίβη. Ἔργα ὁδοποιΐας συντελοῦνται. Νόμοι εὐεργετικοὶ καὶ προστατευτικοὶ τῆς γεωργίας καὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, νόμοι κοινωνικῆς καὶ φορολογικῆς ἀνακουφίσεως νομοθετοῦνται. Εἶναι ἀλήθεια ἔκδηλος ἡ ἐν Ἠπείρῳ συντελεσθεῖσα διὰ τῆς κυβερνητικῆς στοργῆς εὐεργετικὴ ἐργασία. Ὁλοκληρώσατε, λοιπόν, τήν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ψήφου σας τῆς 19ης Αὐγούστου. Ψηφίσατε τοὺς κυβερνητικοὺς ὑποψηφίους καὶ ἐνισχύσατε τὴν κυβερνητικὴν ὑπὲρ τῆς Ἠπείρου προσπάθειαν. Πράττετε πρᾶξιν φιλοπάτριδος Ἠπειρωτισμοῦ, συνεπῆ πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος σας Ἠπείρου ἀγάπην.* Βέβαια περιεῖχε ἀρκετὲς ἀλήθειες τὸ κείμενο αὐτό, ἀλλὰ νὰ γραφονται τέτοιοι ἔπανοι γιὰ τὴν βενιζελικὴ παράταξη, διὰ χειρὸς Χατζή, κανένας δὲν τὸ περίμενε...

Ὁ ἀγώνας τῶν ὑποψήφιων τοῦ *Β΄ Βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ* στράφηκε πρῶτα πρὸς τὴν προσπάθεια νὰ πεισθοῦν οἱ ψηφοφόροι ὅτι ὅλοι βενιζελικοὶ ἦταν, ὅτι ὁ Βενιζέλος σὲ κανένα δὲν εἶχε δώσει τὸ *χρῖσμα* καὶ ὅτι, ἐπιτέλους, ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἔπρεπε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ σατραπεία τοῦ Δ. Μπότσαρη ποὺ ὅριζε ἢ διέγραφε ὑποψήφιους, ἀνάλογα μὲ τὶς προσωπικὲς του συμπάθειες καὶ πρὸς βλάβη τοῦ συμφέροντος τοῦ κόμματος. Ἰδιαίτερη προσπάθεια καταβλήθηκε νὰ μειωθοῦν τὰ προσόντα τῶν ὑποψηφίων τοῦ κυβερνητικοῦ συνδυασμοῦ, μὲ ἀντιπαραθέσεις πρὸς τὰ προσόντα τῶν ὑποψηφίων τοῦ β΄ συνδυασμοῦ. Ἔγραφαν π.χ. γιὰ τοὺς πρώτους οἱ δεύτεροι στὰ ὄργανά τους: *Τραχήλης: Ἄνθρωπος κτηνίατρος, χωρὶς πνεῦμα, χωρὶς δρᾶσιν, χωρὶς φιλοτιμίαν πολιτικήν. Ἀνδρείκελον ἄχρηστον, ἄνευ φωνῆς.Θέλει νὰ βγῇ γιὰ νὰ παίρνῃ μόνον μισθὸν καὶ νὰ ὑβρίζῃ ἔπειτα τοὺς Ἠπειρώτας. Μπέμπης: Ἰατρὸς μὲ ὑπογένειον καὶ*

ἠλιθιότητα πολλήν, χίλιες φορὲς βγῆκε βουλευτής. Πότε μὲν ἦτο Παγκαλικός, πότε δὲ Παπαναστασιακός. Δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τίποτε ἐκτὸς μόνον ὅτι διώρισε τὸν ἑαυτόν του εἰς κάποιο νοσοκομεῖον καὶ τὰ παιδιά του εἰς τὴν Ἐθνικὴν τράπεζα. Βηλαρᾶς: Ἄνθρωπος ἀνίκανος κλασσικῶς. Ἀνίσχυρος διὰ τὸ τίποτε. Καλὸς μόνον διὰ καλόγηρος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐχρεωκόπησε ὄχι μόνον στὴν πολιτική, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν ἰδιωτικήν του δρᾶσιν. Θέλει ὁ καϋμένος νὰ βγῇ μαζὶ μὲ τοὺς παραπάνω, ἵνα χρησιμεύσουν ὅλοι μαζὶ ὡς κοπέλια τοῦ Μπότσαρη καὶ ὄχι ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ. Καραγιώργης: (γιὰ ὅλους τοὺς προηγούμενους οἱ σχολιασμοὶ δὲν ἦταν καὶ τόσο δίκαιοι, γιὰ τὸ θεῖο μου ὅμως ἦταν καὶ ὑβριστικοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ εὐσταθοῦσαν): *Ἀγνώστου πατρός, μητρός, πατρίδος. Ἀγνώστου δράσεως καὶ μορφώσεως. Ἔχει πολὺν παρὰν καὶ λέγει: Ἅμα ἔχω παράδες βγαίνω καὶ παραβγαίνω βουλευτής. Ὕβρισεν ἐπανειλημμένως τὴν Ἤπειρον εἰς τὴν Καβάλλαν, ὅπου βγῆκε κατὰ λάθος βουλευτὴς μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρὸν καὶ ἐπειδὴ δὲν ξαναβγῆκε τὴν δευτέραν φορὰν οὔτε βλαχοδήμαρχος, τράβηξε τὸ πουγκί του καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Πρέβεζαν ἕνα πρωΐ, ζητῶν τραῖνο διὰ τὰ Ἰωάννινα, ἵνα ἔλθῃ νὰ πολιτευθῇ. Εἶναι τύπος κωμικὸς καὶ ἐνθυμίζει τὸν Μολὼχ τοῦ χρυσοῦ. Ξοδεύει νομίζοντας ὅτι θὰ βγῇ βουλευτής. Γι' αὐτὸν καὶ τοὺς τρεῖς παραπάνω γελᾷ σαρκαστικῶς ...ὡς καὶ ὁ Γαμβέττας!!* (ὁ γνωστὸς ἀνισόρροπος τύπος τῆς πόλης).

Τὰ πιὸ αἰχμηρὰ βέλη τῆς κριτικῆς τῶν ἐφημερίδων *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* συγκέντρωσαν ὁ Δ. Μπότσαρης καὶ οἱ περὶ αὐτόν: Λούλης, Σταυρόπουλος (οἱ δυὸ κατηγοροῦνταν συνεχῶς γιὰ συνεργασία μὲ τοὺς ληστὲς) καὶ Φλῶρος. Οἱ δυὸ ἐφημερίδες δὲν ἄφησαν ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ ποὺ νὰ μὴν χρησιμοποιήσουν σὲ βάρος τους. Ἀπὸ τὴν πλευρά τους, τόσον οἱ ὑποψήφιοι γερουσιαστὲς τοῦ κυβερνητικοῦ συνδυασμοῦ, ὅσο καὶ οἱ ἐκλεγέντες στὶς 19 Αὐγούστου βουλευτές, καὶ βέβαια οἱ ἀρθρογράφοι τοῦ *Κήρυκος* καὶ τῆς *Ἠπείρου* καυτηρίαζαν μὲ σκληρὴ γλώσσα, τὰ ἔργα καὶ τὶς ἡμέρες τῶν ὑποψηφίων τοῦ β΄ βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, τοῦ διασπαστικοῦ, ὅπως τὸν χαρακτήριζαν, ὑπηρετοῦσαν, ἔλεγαν, ἄλλους σκοπούς, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐμφάνιζαν. Πάντως ἡ ἐπιμονὴ τῶν ὑποψηφίων τοῦ β΄ συνδυασμοῦ νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι δὲν ὑπῆρχε *χρῖσμα* καὶ ὅτι αὐτοὶ ἦταν οἱ γνήσιοι ἐκπρόσωποι τῶν *Φιλελευθέρων*, ὑποχρέωσε τὸν Βενιζέλο, ὁ ὁποῖος διέβλεπε κινδύνους νὰ καταψηφισθοῦν οἱ ὑποψήφιοί του, νὰ τηλεγραφήσει στὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες τὰ ἑξῆς: *Μετ' ἐκπλήξεως πληροφοροῦμαι ἐμφάνισιν καὶ δευτέρου δῆθεν Φιλελευθέρου συνδυασμοῦ. Ὑπενθυμίζω Ἠπειρώτας ὅτι συνδυασμὸς Φιλελευθέρων Ἰωαννίνων ἀποτελεῖται ἐξ ὑποψηφίων γερουσιαστῶν Βηλαρᾶ, Μπέμπη καὶ Τραχήλη καὶ ὑποψηφίου βουλευτοῦ Καραγιώργη. Τούτους παρακαλῶ τοὺς Ἠπειρώτας νὰ ψηφίσουν, ἐφ' ὅσον κρίνουν ὅτι ἡ κυβέρνησίς μου ἔμεινε πιστὴ εἰς τὸ*

πρόγραμμά της καὶ ἐφ' ὅσον ἐγκρίνουν τὴν παραμονήν της εἰς τὴν ἀρχήν.

Ἀπὸ τὴν πλευρά του τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, μέσω τῆς *Ἐλευθερίας* τοῦ Χρηστοβασίλη, ἐξακολουθοῦσε νὰ θεωρεῖ τὸ Βενιζέλο τὸν κακὸ δαίμονα τῆς Ἑλλάδας. Ἀνέξεε συνεχῶς τὶς πληγὲς τοῦ παρελθόντος, τονίζοντας πάντοτε ὅτι ὁ Βενιζέλος διέταξε τὴν ἐκτέλεση τῶν ἓξ. Ἡ ἀποκατάσταση τῆς πολιτικῆς τιμῆς τῶν ἐκτελεσθέντων, τὴν ὁποία ἔκανε ὁ Βενιζέλος, κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴ ἐπιστολῶν μὲ τὸν Τσαλδάρη, ἐνῶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, τὴ χαρακτήριζε ὡς ἡρωϊκὴ πράξη, ἡ *Ἐλευθερία* ἀμφισβητοῦσε τὴν εἰλικρίνεια τῶν δηλώσεών του, ἀπόδειξη ὅτι ἐπανέφερε στὴν ἐνεργὸ πολιτικὴ ζωή, τοὺς ὀργανωτὲς τῆς ἐκτέλεσης τῶν ἓξ (Πλαστήρα, Γονατᾶ, Ὀθωναῖο, Ν. Πολίτη κ.ἄ.). Τίποτα τὸ καλὸ δὲν ἀνεγνώριζε στὸ Βενιζέλο ὡς κυβερνήτη, τίποτα δὲν εἶχε κάνει γιὰ τὴν Ἤπειρο, ἀκόμα καὶ ἡ ἐξόντωση τῆς ληστείας, ποὺ ἀπὸ κάθε πλευρὰ ἀναγνωριζόταν ὅτι ἦταν ἔργο τῆς κυβέρνησης, ἡ *Ἐλευθερία* τὸ ἀμφισβητοῦσε: *...Ἡ ἐξόντωσις τῆς ἐν Ἠπείρῳ ληστείας ὀφείλεται* -ἔγραφε- *μόνον εἰς τὰς ξένας κυβερνήσεις τῆς Ἀλβανίας, ἥτις παρέδωσε τοὺς Κουμπαίους, καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἥτις παρέδωσε τοὺς Ρετζαίους, ἐν μέρει δέ, ὡς πρὸς τοὺς τελευταίους, καὶ εἰς τὴν ρωμουνικὴν κυβέρνησιν. Ταῦτα χάριν τῆς ἀληθείας καὶ μόνον, διὰ νὰ μὴν νομίζῃ ὁ ἐκτὸς τῆς Ἠπείρου κόσμος ὅτι ἀληθῶς ὁ Βενιζέλος ἐξόντωσε τὴν ἐν Ἠπείρῳ ληστείαν διὰ τῆς εὐλογίας του!.* (*Ἐλευθερία* 4-3-29). Ἀνάλογου περιεχομένου, καὶ μὲ καταγγελίες ἐναντίον τῶν βουλευτῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων καὶ τῶν ὑποψήφιων Φιλελεύθερων γερουσιαστῶν -φυσικὰ καὶ τοῦ Καραγιώργη- ἦταν καὶ τὰ ἑπόμενα σχόλια καὶ ἄρθρα του ὡς τὶς ἐκλογές, (τίτλοι: *Ὁ μέγας πολιτικὸς ψεύτης, Ἡ κατάπτωσις τῆς βενιζελοκρατίας ἐν Ἠπείρῳ, Ὁ ἔντιμος πολιτικός μας ἀγών, Πολιτικὸν πανόραμα* κ.ἄ.). Σὲ ἀντίκρουση τοῦ *Δεκαλόγου* ποὺ εἶχαν κυκλοφορήσει οἱ βενιζελικοὶ στὶς ἐκλογὲς τοῦ Αὐγούστου καὶ χρησιμοποιοῦσαν καὶ στὶς γερουσιαστικές, (δημοσιεύτηκε στὸν προηγούμενο τόμο) τοιχοκολλώντας τον στοὺς δρόμους, ὁ Χρηστοβασίλης δημοσίευσε (18-4-29) τὸ δικό του *Δεκάλογο* τοῦ βενιζελικοῦ ψηφοφόρου, τὸν ἑξῆς: *1) Πιστεύω εἰς τὸν Βενιζέλον ὡς μόνον ἀπόλυτον κύριον τῆς Ἑλλάδος, ὅλους δὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας δούλους του. 2) Ὁ Βενιζέλος εἶναι δι' ἐμὲ θεὸς καὶ πᾶς ἄλλος θεὸς ἐξαφανισθήτω ἐνώπιόν μου. 3) Διὰ τὸν βενιζελικὸν δὲν ὑπάρχει συγκεκριμένον ἔγκλημα, πᾶσα δὲ ἐγκληματικὴ πρᾶξις φθάνει νὰ ἔχῃ τὸ βενιζελισμὸν ἐλατήριον καὶ δύναται νὰ καταλήξῃ μέχρι τῶν ἰσοβίων δεσμῶν καὶ μέχρις ἀγχόνης, χωρὶς νὰ θεωρῆται ἔγκλημα. 4) Διὰ τὸν βενιζελισμὸν δὲν ὑπάρχει χριστιανικὴ θρησκεία. 5) Ἔμβλημα παντὸς βενιζελικοῦ ἡ νεκροκεφαλὴ τοῦ Βενιζέλου. 6) Διὰ τὸν βενιζελισμὸν δὲν ὑπάρχει ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος. Πατρίδα καὶ θρησκεία θεωροῦνται προλήψεις βενιζελικαί. 7) Ὁ δουλεύων ὑπὲρ τοῦ Βενιζέλου, δουλεύει ὑπὲρ ἑαυτοῦ. 8) Τὸ ἀστικὸν καθεστὼς εἶναι καταδικασμένον ὑπὸ παντὸς βενιζελικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξις σήμερον*

εἶναι ἀνεκτή, λόγῳ συρροῆς ἀντιθέτων ρευμάτων. 9) Πᾶς Ἕλλην μὴ βενιζελικὸς θεωρεῖται ἄσπονδος ἐχθρὸς παντός βενιζελικοῦ καὶ ἐπιτρέπεται οἱαδήποτε πρᾶξις ἐναντίον του. 10) Ὁ μὴ ψηφίζων τὸν Βενιζέλον, ἀρνεῖται αὐτὸν ὡς ἀπόστολον τοῦ κομμουνισμοῦ. Βενιζελισμὸς καὶ κομμουνισμὸς εἶναι ταυτόσημα.

Παρὰ τὶς αἰσιόδοξες προβλέψεις τῶν ὑποψήφιων τοῦ Β΄ Βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῶν δημοσιογραφικῶν τους ὀργάνων, οἱ ἐκλογὲς τῆς 21ης Ἀπριλίου ἀνέδειξαν νικητὲς τοὺς ὑποψήφιους τοῦ ἐπίσημου κυβερνητικοὺ συνδυασμοῦ. Ἔτσι ἐκλέχτηκαν γερουσιαστές οἱ: Ἀθ. Τραχήλης, Πέτρος Μπέμπης καὶ Γεώργ. Βηλαρᾶς καὶ βουλευτὴς ὁ Στέφ. Καραγιῶργος. Σὲ ψήφους: ὁ ἐπίσημος βενιζελικὸς συνδυασμὸς -στὴν ἐκλογὴ τῶν γερουσιαστῶν- πῆρε 7.407, ὁ β΄ βενιζελικὸς συνδυασμὸς (ὁ ἐπωνομαζόμενος καὶ *Ἀνεξάρτητος Δημοκρατικὸς*) 3.926 καὶ οἱ *Λαϊκοὶ* 2.837. Στὴν ἀναπληρωματικὴ ἐκλογὴ βουλευτῆ πῆραν: ὁ Στέφ. Καραγιῶργος 5.850 ψήφους, ὁ Γεώργ. Καγιᾶς 4.653 καὶ ὁ ὑποψήφιος τῶν *Λαϊκῶν* Σπ. Βότσαρης 1.784. (Συμπλήρωση σὲ παράλειψη του Ζ΄ τόμου: Κατὰ τὶς βουλευτικὲς τοῦ Αὐγούστου 1928, οἱ ὑποψήφιοι τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ *Προοδευτικοῦ κόμματος - συμπράξει Ἀγροτικοῦ*, πῆραν τὶς παρακάτω ψήφους: Ἀλ. Μελᾶς 4.987, Ἀλ. Μυλωνᾶς 4.585, Σπ. Χασιώτης 1.851, Ν. Γούσιας 1.607, Β. Δημάρατος 1.510, Δ. Κονταξῆς 1.325, Θ. Μέρτζιος 1.102).

Τὸ ἀποτέλεσμα σχολιάστηκε ἀνάλογα μὲ τὶς προεκλογικὲς τοποθετήσεις κάθε ἐφημερίδας. Ὁ *Κήρυξ* θριαμβολόγησε γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ κυβερνητικοῦ ψηφοδελτίου, καὶ μὲ τὸ δίκιο του. *Ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ὑποστηρικτὴς τοῦ β΄ βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, σημείωνε ἀμέσως μετὰ τὴ δημοσίευση τῶν ἀποτελεσμάτων: *Ἁπλὴ παράστασις τῶν ἀνωτέρω ἀποτελεσμάτων βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν τῆς 19ης Αὐγούστου, καταδεικνύει πλήρως τὴν ἐξασθένησιν καὶ τὴν σημαντικωτάτην μείωσιν τῶν δυνάμεων τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, μείωσιν τὴν ὁποίαν καθιστᾶ ἔτι ἐμφανῆ ἡ τεραστία ἀλλὰ καὶ σκόπιμος ἀποχὴ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ἐκλογῶν. Οὐδὲν κακὸν ὅμως ἀμιγὲς καλοῦ, διότι τὰ ἀνωτέρω θὰ ἔχουν καὶ τὸ καλὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀποπομπῆς τῆς Μποτσαρικῆς κλίκας ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν πολιτικῶν τῆς ἐπαρχίας μας καὶ θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἀγνοὺς Φιλελευθέρους νὰ ἐπανεύρουν τὸν σύνδεσμό τους μὲ τὸν ἀρχηγόν τους, ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως ἐνδιαμέσων ἐκμεταλλευτῶν.* (Ἡ ἐφημερίδα δὲν ἦταν καλὸς προφήτης. Ὁ Δ. Μπότσαρης σὲ λίγο θὰ γινόταν ὑπουργός, θὰ ἀποκτοῦσε μεγαλύτερη δύναμη καὶ φυσικὰ θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐπηρεάζει τὴν πολιτικὴ κατάσταση στὸ νομὸ Ἰωαννίνων, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν Ἤπειρο. Ἐξάλλου, ἡ ἐκτίμηση ὅτι ἐξασθένισε σημαντικὰ τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων* στὸ νομό, δὲν ἦταν σωστή. Στοὺς ψήφους τοῦ κυβερνητικοῦ συνδυασμοῦ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ ψῆφοι

του β΄ συνδυασμοῦ, γιατὶ κι αὐτοὶ βενιζελικοῖ ὑποστήριζαν πὼς ἦταν καὶ μὲ ἔμβλημα τὴ φωτογραφία τοῦ Βενιζέλου κατέβηκαν στὶς ἐκλογές. Ἂς σημειωθεῖ ἀκόμα, ὅτι τὰ γενικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ἀπέδειξαν ὅτι τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων* αὔξησε τὴ δύναμή του πανελλήνια, μέσα στὸ ὀκτάμηνο ποὺ πέρασε ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς τοῦ Αὐγούστου. Ἀπὸ τοὺς 92 γερουσιαστὲς ποὺ ἐκλέχτηκαν ἀπὸ τὸ λαό, οἱ *Φιλελεύθεροι* πῆραν τοὺς 72, οἱ *Λαϊκοὶ* 10, οἱ *Προοδευτικοὶ* 3, οἱ *Ἐλευθερόφρονες* 2, οἱ *Συντηρητικοὶ Δημοκρατικοὶ* 2, οἱ *Ἀγροτικοὶ* 2 καὶ οἱ *Ἐργατικοὶ* 1).

Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (23-4-29) ἔδωσε τὴ δική της ἑρμηνεία: *Τὰ ἀποτελέσματα τῆς παρελθούσης Κυριακῆς ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἐξηντλημένος οἰκονομικῶς καὶ ἀηδιασμένος ἀπὸ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ τόπου του, διὰ τῆς καθόδου εἰς τὴν πολιτικὴν προσώπων, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμία ἐγγύησις πολιτικῆς ὀντότητος ὑπάρχει, κατὰ μείστην πλειοψηφίαν ἀπέσχεν τῶν ἐκλογῶν, διαμαρτυρόμενος καὶ ἀποκηρύσσων οὕτω τοὺς ὑπευθύνους διαχειριζομένους τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἠπείρου... Μὴ προσελθὼν εἰς τὰς κάλπας ἐτιμώρησε παραδειγματικῶς τοὺς βουλευτάς του, διότι κατ' αὐτῶν ἐστρέφετο αὐτὴ ἡ ἐνέργεια... πνέων μένεα διὰ τὴν κακὴν διαχείρισιν τῶν Ἠπειρωτικῶν ζητημάτων ὡς καὶ τῶν πολιτικῶν τοιούτων. Προσελθὼν δέ, κόλαφον δεινὸν κατ' αὐτῶν ἐξέρριψε, διότι οἱ ὑποψήφιοι γερουσιασταὶ ἐξελέγησαν μὲ ἐλαχίστην πλειοψηφίαν, διωκόμενοι κατὰ πόδας ὑπὸ τῶν λοιπῶν ὑποψηφίων καὶ εἰς ἕτερον συνδυασμὸν ἀνηκόντων.* Εἶχε σημειωθεῖ, πράγματι, ἀποχὴ -στὶς ἐκλογὲς τῆς 19ης Αὐγούστου ψήφισαν 21.000, στὶς ἐκλογὲς τῆς 21ης Ἀπριλίου 15.000, κάπου 6.000 λιγότεροι-, ἕνα ποσοστὸ τῆς ὁποίας ὀφειλόταν στοὺς λόγους ποὺ ἐξέθετε στὸ ἄρθρο της ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Πάντως οἱ βενιζελικοὶ βουλευτὲς καὶ ἐκλεγμένοι γερουσιαστὲς σὲ κοινὴ ἀνακοίνωση ἀπέδιδαν τὴν ἀποχὴ στὸ ὅτι *ὑπερδισχίλιοι κτηνοτρόφοι, λόγῳ τῆς ἐποχῆς, ἦταν στὰ χειμαδιά, μακρυὰ ἀπὸ τὸν τόπο ὅπου ἦταν ἐγγεγραμμένοι, καὶ δισχίλιοι τουλάχιστον ἐργάται ὁδοποιΐας, λόγω τῆς ἐργασίας των εὑρέθησαν ἀκουσίως μακρὰν τῶν ἐκλογικῶν των περιοχῶν. Θὰ συνομολογηθῇ ἐπίσης ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ ἔτους καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις παρεκώλυσαν πλείστους Ἠπειρώτας τῆς εὐχερείας νὰ ἀσκήσουν τὰ ἐκλογικά των καθήκοντα.*

Τὸ ἄρθρο τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* ἀποκάλυπτε καὶ μιὰ ἄλλη -θλιβερὴ- πτυχὴ τῶν πολιτικῶν γεγονότων. Οἱ ὑποψήφιοι του β΄ Βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, οἱ ὁποῖοι, μέσω τῶν ἐφημερίδων ποὺ τοὺς ὑποστήριζαν, εἶχαν δημιουργήσει μιὰ ἀτμόσφαιρα ὑπερβολικῆς αἰσιοδοξίας -μᾶλλον βεβαιότητα, γιὰ τὴν ἐπιτυχία- ἔπρεπε νὰ βροῦν κάποια δικαιολογία γιὰ τὴν ἀποτυχία, ἕναν ἀποδιοπομπαῖο τράγο γιὰ νὰ ἐναποθέσουν σ' αὐτὸν τὰ λάθη τους καὶ τὴν ἀδυναμία τους νὰ πείσουν τὸ ἐκλογικὸ σῶμα. Ἔτσι, στὸ ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας, μαζὶ μὲ τὴ γενικότερη κριτικὴ γιὰ τ' ἀποτελέσματα, δημοσιευόταν καὶ ὁ ὑπαινιγμὸς: *Καὶ ἐὰν μὴ ἐλάμβανε χώραν μία ἀχαρα-*

κτήριστος καὶ προδοτικὴ ἐνέργεια ἑνὸς ἐκ τῶν ὑποψηφίων τοῦ δευτέρου βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, ἡ πανωλεθρία των (τοῦ κυβερνητικοῦ συνδυασμοῦ) *ἦτο βεβαία.* Τὸν ὑπαινιγμὸ συγκεκριμενοποιοῦσε τὴν ἄλλη μέρα, μὲ ἐπιστολή του στὸν *Κήρυκα* καὶ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* ὁ ἀποτυχὼν ὑποψήφιος βουλευτὴς Γ. Καγιᾶς. Κατηγοροῦσε τὸν ὑποψήφιο γερουσιαστὴ (τοῦ δικοῦ του ψηφοδελτίου) Γ. Φωτεινό, γιὰ ἀπάτη, παρασπονδία, ἀπιστία, χρηματικὸ ἐκβιασμὸ κ.ἄ. Σύμφωνα μὲ τὶς καταγγελίες τοῦ Καγιᾶ, ὁ Φωτεινὸς ζήτησε ἀπὸ τὸν ἐπικεφαλῆς τοῦ συνδυασμοῦ Β. Φωτήλα 30.000 δρχ. γιὰ νὰ συνεχίσει νὰ παραμένει στὸ ψηφοδέλτιο, λέγοντάς του, δῆθεν, ὅτι οἱ ἀντίπαλοι (Μπότσαρης) τοῦ ἔδιναν 100.000 δρχ, γιὰ νὰ ἐγκαταλείψει τὸ συνδυασμό. Οἱ κατηγορίες ἦταν σοβαρές, ἀλλὰ ἀναπόδεικτες. Φαίνεται ὅτι πράγματι ὁ Φωτεινὸς ἐγκατέλειψε τὴν ὑποψηφιότητά του, γιὰ ἄλλους λόγους (κατάλαβε ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἦταν ἀνέφικτη), ὄχι ὅμως γιὰ ἐκβιασμὸ χρηματικό. Τὸ ἀνυπόστατο τῆς κατηγορίας ἀντελήφθηκαν καὶ οἱ προσκείμενες στὸ β΄ συνδυασμό ἐφημερίδες, γι' αὐτὸ καὶ ἔσπευσαν νὰ τὸ διαψεύσουν. *Δὲν ἠμπορεῖ βέβαια νὰ ὑποστηρίξῃ τὶς* -ἔγραφε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ*- *ὅτι ὁ κ. Φωτεινὸς παρητήθη κατόπιν οἱασδήποτε παροχῆς, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν αἱ πρὸς τοῦτο ἀποδείξεις. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ἡ παραίτησις τοῦ κ. Φωτεινοῦ, γενομένη περὶ τὸ μεσονύκτιον τοῦ Σαββάτου, ἀποτελεῖ πολιτικὴν παρασπονδίαν, πρωτάκουστον εἰς τὰ πολιτικὰ χρονικὰ τῆς Ἑλλάδος.* Φυσικὰ στὶς καταγγελίες ἀντέδρασαν καὶ οἱ τοῦ κυβερνητικοῦ συνδυασμοῦ μὲ τὴ δήλωση: *Ἐπειδὴ προφανῶς ἡ εἴδησις αὕτη* -ὅτι δηλαδὴ προσφέρθηκαν στὸ Φωτεινὸ ἀπὸ τὸ Μπότσαρη 100.000 δρχ. γιὰ νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν ὑποψηφιότητά του- *ἀφορᾶ ἡμᾶς, καθ' ὧν κυριώτατα ἐστράφησαν οἱ «Ἀνεξάρτητοι Δημοκρατικοί», εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δηλώσωμεν ὅτι οὐδένα ποτὲ διενοήθημεν νὰ ἐξαγοράσωμεν, πολλῷ μᾶλλον τὸν κ. Φωτεινόν.* Ἐπικριτικὸ σχόλιο γιὰ τὶς καταγγελίες τοῦ Καγιᾶ μὲ τὸν τίτλο: *Ἀχρειότητες ἐκλογικαί,* ἔγραφε καὶ ἡ βενιζελικὴ πιὰ *Ἤπειρος* (25-4-29). Ὅπως καὶ νἄταν, ἡ παραίτηση τοῦ Φωτεινοῦ μιὰ μέρα πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς δὲν ἀποτελοῦσε ἠθικὴ πράξη.

Ὁλοκληρώνοντας τοὺς σχολιασμοὺς γιὰ τὰ ἀποτελέσματα, σημειώνουμε πὼς ἡ *Ἐλευθερία* (25-4-29) ἐκφράζοντας τὶς ἀπόψεις τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* σημείωνε: *Ὅπως καὶ κατά τὴν 19ην Αὐγούστου, οὕτω καὶ τὴν 21ην Ἀπριλίου, ἐπεκράτησεν ἐν Ἠπείρῳ ὁ Βενιζελισμός.* Τὸ σπουδαιότερο λόγο στὴν ἐπιτυχία αὐτὴ -κατὰ τὸ Χρηστοβασίλη- ἔπαιξαν τὰ ἑξῆς γεγονότα: α) Οἱ 6 βουλευτὲς τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων καὶ οἱ τέσσαρες ὑποψήφιοι (τρεῖς γερουσιαστὲς καὶ ἕνας βουλευτής), *διέσχιζαν νυχθημερὸν τὴν Ἤπειρον, κηρύττοντες τὸν βενιζελισμόν, ἐνῷ οἱ ἀντιβενιζελικοὶ δὲν εἶχον οὔτε ἕνα νὰ πράξῃ τὸ τοιοῦτον ὑπὲρ τοῦ κόμματός των.* β) Τὸ *χρῖσμα* ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸ Βενιζέλο, πάνω στὸ ὁποῖο βασίστηκε ἡ βενιζελικὴ προπαγάνδα. γ) *Ὁ πακτωλὸς τοῦ καπνεμπόρου Στεφ. Καραγιώργου ὁ ὁποῖος*

ἐπλημμύρισεν ὁλόκληρον τὴν Ἤπειρον καὶ τὰ γραφεῖα ἐφημερίδων τινῶν τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ ὁ Χρηστοβασίλης κατέληγε: *Ἠπειρωτικὲ λαέ! Ἑτοιμάσου μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ φᾶς μ' ἀσημένια κουτάλια, τὰ ὁποῖα θὰ σοῦ στείλῃ ὁ Μπάμπας σου ὁ Βενιζέλος.* Ἂς σημειωθεῖ, γιὰ νὰ κλείσει τὸ κεφάλαιο περὶ ἐκλογῶν, ὅτι ἀπὸ τοὺς ὑποδειχθέντες ἀπὸ τὸ Βενιζέλο, γιὰ νὰ ἐκλεγοῦν ὡς ἀριστίνδην γερουσιαστές, ἦταν κι ὁ Ἀλ. Μυλωνᾶς (Καφανταρικός). Ἐπιθυμία τοῦ Βενιζέλου ἦταν νὰ διοριστεῖ ὁ γερουσιαστὴς Μυλωνᾶς καὶ διοικητὴς τῆς *Γεωργικῆς τράπεζας* -οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες καὶ προπαντὸς ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ἔγραψε πολλὰ ἐπαινετικὰ σχόλια γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ Βενιζέλου- ἡ τοποθέτησή του ὅμως καθυστεροῦσε, ἀπὸ ἐσωκομματικὲς ἀντιδράσεις. Γερουσιαστὴς ἐκλέχτηκε κι ὁ Σπ. Χασιώτης, ἀπὸ τὰ Γεωργικὰ Ἐπιμελητήρια καὶ ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας, ὑποψήφιος στὸ νομὸ Ξάνθης. Ὁ Βενιζέλος ὅμως τὸν κράτησε στὰ Γιάννινα, ὁρκίζοντάς τον πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς ὡς ὑφυπουργό.

Ἀπὸ νωρὶς ἄρχισαν στὰ Γιάννινα οἱ χοροί, ἐπίσημοι κι ἀνεπίσημοι, γιὰ νὰ κορυφωθοῦν μὲ τὶς γιορτὲς τῆς Ἀποκριᾶς. Στὸ πλαίσιο τῆς διοργάνωσης τῶν χορῶν αὐτῶν ἔγινε καὶ ἡ ἐκλογὴ τῆς *Μὶς Ἠπείρου*, ἡ ὁποία χώρισε τοὺς Γιαννιῶτες σὲ δυό: τοὺς ὑποστηρικτὲς καὶ τοὺς ἐπικριτές. *Ἀσθένεια τῆς ἐποχῆς, ἐπιδημία*, χαρακτήριζαν οἱ χρονογράφοι τὴν καθιέρωση τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ, εἶχε ξαπλωθεῖ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ δημιούργησε ἄλλου εἴδους διχασμὸ στοὺς Ἕλληνες. Οἱ Γιαννιῶτες ἂν δὲν ἐνθουσιάστηκαν γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς δικῆς τους *Μὶς Ἤπειρος*, ἔνοιωσαν ὅμως περήφανοι ὅταν διάβασαν πὼς *Μὶς Δράμα* ἐκλέχτηκε ἡ Ἄννα Κουτσάφτη, ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο. *Μὶς Ἤπειρος* ἐκλέχτηκε, στὶς 2 Μαρτίου, στὸ χορὸ τῆς β΄ ὁμάδας προσκόπων, ἡ Περσεφόνη Χασιώτη, *τῆς δίδος Δάφνης Χ. Χρηστοβασίλη, ἀποσχούσης τῆς ἐκλογῆς*, ὅπως ἔγραφε ἡ *Ἐλευθερία*. Ὁ χορὸς γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς *Μὶς Ἤπειρος* (*Μὶς Γιάννινα* κανονικὰ ἔπρεπε νὰ λέγεται) ὀργανώθηκε, ὅπως σημειώθηκε, ἀπὸ τοὺς προσκόπους. Εἶχε ἀποφασιστεῖ, ὅμως, (ἄγνωστο γιατὶ δὲν πραγματοποιήθηκε), ἡ ἐκλογὴ νὰ γίνει ἀπὸ τὴν *Ἕνωσιν ἐφέδρων ὑπαξιωματικῶν*, μὲ ἑλλανόδικη ἐπιτροπὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς: στρατηγὸ Χασαπίδη, δήμαρχο Πυρσινέλλα, καλλιτέχνες, διευθυντὲς τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων καὶ *κυρίους καὶ κυρίας τῆς ἀριστοκρατίας* (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 23-2-29). Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς δὲν ἀνακοινώθηκε στοὺς μετέχοντες στὴ χοροεσπερίδα, ἀλλὰ τὴν ἄλλη μέρα μέσω τῶν ἐφημερίδων. Τὸ μυστικὸ ὅμως εἶχε διαρρεύσει καὶ γι' αὐτὸ δημοσιεύτηκαν ἐπικριτικὰ σχόλια σὲ βάρος τῆς ἐπιτροπῆς. Οἱ δημοσιογράφοι, ἀπὸ τὴν πλευρά τους, διαμαρτύρονταν γιατὶ ἀποκλείστηκαν ἀπὸ *τὴν ἑλλανόδικον ἐπιτροπήν*, στὴν ὁποία μετεῖχαν, κατ' αὐτούς, ἄλλοι ἄσχετοι. Βασικὴ αἰτία, ὅμως. τοῦ διχασμοῦ ἦταν τὸ ὅτι ἡ Χασιώτη καταγόταν ἀπὸ τὰ Τρίκαλα, γι' αὐτὸ καὶ οἱ δυσαρεστημένοι ἔλεγαν πὼς τὰ Γιάννινα ἐξέλεξαν τὴ *Μὶς Τρίκαλα* κι ὄχι τὴ *Μὶς Ἤπειρο*. Ἄξιο μνείας εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι στὶς προετοιμασίες γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς χοροεσπερίδας τῶν προσκόπων πῆραν μέρος καὶ οἱ φοιτητές, μέσω τῆς *Ἐφημερίδος τῶν φοιτητῶν* ποὺ ἐξέδιδαν. Νὰ σώζεται τάχα κάποιο φύλλο της; Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ἐξακολούθησε νὰ μιλάει γιὰ ἐκλογὴ τῆς Χασιώτη ὡς *Μὶς*

Τρίκαλα. Κατὰ τὸ δημοσίευμα, δημιούργησε καὶ ἐπεισόδιο, *τὸ ὁποῖον ἐπεσκίασεν τὸν χορὸν τῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων,* ὅταν ἡ Χασιώτη, θέλησε νὰ μπεῖ στὸ χορὸ ὡς *Μὶς* χωρὶς εἰσιτήριο, ἀλλὰ ἐμποδίστηκε ἀπὸ τὴν ὀργανωτικὴ ἐπιτροπή. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι, στοὺς ὁποίους δόθηκαν εἰσιτήρια γιὰ τὸ χορό τῆς ἐκλογῆς τῆς *Μὶς Ἠπείρου -ὅλοι ἀνεξαιρέτως, μηδὲ τοῦ κοσμοπολίτου Σαμπεθάϊ Καμπιλῆ ἐξαιρουμένου-* τὰ ἐπέστρεψαν. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (3-3-29) προειδοποιοῦσε ὅτι τὸ ἴδιο θὰ γινόταν καὶ ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο κατὰ τὸ χορὸ τῆς Ἰσραηλιτικῆς κοινότητας, θὰ ἐπέστρεφε δηλαδὴ τὰ εἰσιτήρια. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς *Μὶς Ἄρτας,* στὸ χορὸ ποὺ ὀργάνωσε ὁ ἱστορικὸς σύλλογος *Σκουφᾶς,* τόσο ἡ *ἑλλανόδικος ἐπιτροπή,* ὅσο κι ὁ κόσμος διαχάστηκαν. Τελικά, ὕστερα ἀπὸ ψηφοφορία τῆς ἐπιτροπῆς καὶ μὲ διαφορὰ μιᾶς ψήφου (6-5), *Μὶς Ἄρτα* ἐκλέχτηκε ἡ δασκάλα Ἀντιγόνη Μασαλᾶ. Μεγάλη μερίδα τοῦ κοινοῦ ποὺ ἔλαβε μέρος στὸ χορὸ διαμαρτυρήθηκε, εἶχε κάνει τὴ δικιά του ἐπιλογή. Εἶχε τὴν ἀπαίτηση νὰ ἐκλεγεῖ ἡ Ἀνθούλα Διαμάντη.- Γιὰ ἔκδοση ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδας (προεκλογικά), τῆς *Λαϊκῆς φωνῆς* ἔκαναν λόγο οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες. Ὡς ἱδρυτὴς καὶ ἰδιοκτήτης ἀναφερόταν ὁ Τηλέμαχος Ζαφειρίδης. Φαίνεται ὅμως πὼς τελικὰ δὲν κυκλοφόρησε. Ὁ *Δαίμων* καὶ ὁ *Σατανᾶς* τοῦ Γρ. Σακκᾶ συνέχιζαν τὴν κυκλοφορία τους, *μὲ πλουσίαν πολιτικὴν σάτυραν καὶ διάφορα κοινωνικὰ σκάνδαλα,* ὅπως ὁ ἐκδότης τους ὑποσχόταν.- *Ἀρραβῶνες: Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Γεώργιος Τσῖτος καὶ ἡ δὶς Ἀντιγόνη Δεληκούρα. Ὁ Χρῆστος Κωνσταντόπουλος, δικηγόρος καὶ ἡ Ἀφροδίτη Στρουγγάρη. Ὁ λεβεντότερος καὶ ὠμορφότερος καὶ ὁ ἠθικώτερος νέος τῶν Ἰωαννίνων, ὡς εἶναι ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου παπᾶ Σταύρου, ὁ Νῖκος Ἰωαννίδης, ἠρραβωνίσθη μετὰ τῆς σεμνοτάτης καὶ καλλιμόρφου καὶ χαριτωμένης δίδος Μαρίας Γρ. Δούμα. Ἡ «Ἐλευθερία» ραίνει μὲ τὰ εὐοσμότερα καὶ ὡραιότερα τῆς ἀνοίξεως ἄνθη τὸ χαριτωμένον ζευγάρι, εὐχομένη ταχεῖαν τὴν στέψιν καὶ τὸν βίον χαρμόσυνον* (28-3-29).- *Θάνατοι:* Πέθανε στὶς 4-4-29 ὁ Γαλαξῆ μπέης, *ἀνὴρ εὐθύς, ἀνδρεῖος, τίμιος, γόνος τῶν σημαντικοτέρων καὶ ἱστορικοτέρων τζακιῶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀνάγων τὴν καταγωγὴν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς οἴκους τοῦ πασιᾶ Καλοῦ, τοῦ Ταχὴρ μπέη καὶ τοῦ μεγάλου Ἀσλὰν πασᾶ Ραχμέτ-ι οὐλάϊ ἀλέϊ* (*Ἐλευθερία,* 8-4-29). -Σὲ σύσκεψη στὴ Γενικὴ διοίκηση (πῆραν μέρος οἱ: Δ. Βλαχόπουλος, ἀναπληρωτὴς Γ.Δ. Ἠπείρου, μητροπολίτης Σπυρί-

Τὰ παιδιὰ τοῦ παπᾶ Σταύρου Ἰωαννίδη. Ἀπὸ δεξιὰ πρὸς ἀριστερά: Ἀλέξης (ὁ μικρότερος), Τάκης (ὁ μεσαῖος), Νίκος (ὁ μεγαλύτερος(.

δων, Β. Πυρσινέλλας, δήμαρχος, Π. Πουτέτσης, νομίατρος, Δημοσθ. Δάνος, χειρουργὸς καὶ Ἰωάν. Τζόγιας, διευθυντὴς νοσοκομείου ἀφροδισίων) ἀποφασίστηκε -γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ- ἡ ἵδρυση στὰ Γιάννινα *Φθισιατρείου* καὶ ἡ ἐγκατάστασή του στὸ νοσοκομεῖο Χατζηκώστα. Οἱ ἀσθενεῖς τοῦ νοσοκομείου θὰ μεταφέρονταν στὸ Δημοτικὸ νοσοκομεῖο Κουραμπᾶ. Ὁ Σπυρίδων φαίνεται ὅτι εἶχε ἀντιρρήσεις. Ταυτόχρονα ἄρχισε καὶ ἔρανος μεταξὺ τῶν Ἠπειρωτῶν τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.- Τὸ διευθυνόμενο ἀπὸ τὸν Εὐρ. Σούρλα 5/τάξιο Διδασκαλεῖο ὀργάνωσε, κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς ἀποκριᾶς, μιὰ ὡραιότατη -ἐκπληκτικὴ τὴ χαρακτήριζαν- γιορτή. Σὲ μιὰ αἴθουσα στολισμένη ἀπὸ ἔργα σπουδαστῶν καὶ ἀποκριάτικες γελοιογραφίες κάθε εἴδους, οἱ μαθητὲς τῶν Προτύπων δημοτικῶν σχολείων παρουσίασαν μιὰ μικρὴ κωμωδία ποὺ καταχειροκροτήθηκε. Οἱ σπουδαστὲς ἔπαιξαν τὴ δική τους κωμωδία, τὸν *Καζανᾶ*, μὲ πρωταγωνιστὲς τοὺς Μ. Στράτη, Σ. Τσουλφανίδη, Ε. Καλλιαρέκο, Δ. Παπανικολάου καὶ Α. Τσούκλα. Στὰ διαλείμματα ἡ ὀρχήστρα τοῦ Διδασκαλείου ἔπαιζε εὔθυμα μουσικὰ κομμάτια. Σὲ λίγους μῆνες στὸ Διδασκαλεῖο θὰ ξεσποῦσε μεγάλη ἀναταραχή, θὰ διέκοπτε τὶς δημιουργικὲς δραστηριότητες καὶ θὰ ὁδηγοῦσε στὴν προσωρινὴ ἀπομάκρυνση τοῦ διευθυντῆ του. Τὸ Διδασκαλεῖο ὀργάνωσε σὲ λίγες μέρες κι ἄλλη μεγάλη ἐκδήλωση, γιὰ νὰ τιμήσει τὴν ἐθνικὴ ἐπέτειο. Πρωταγωνιστὲς τὴ φορὰ αὐτή, οἱ: Μ. Πανούση, Δώρα Τσαϊμίδου, Ν. Γκάνιος, Κ. Γκραίκας.- Ὁ χειμώνας ἐξακολουθοῦσε καὶ τὸ Μάρτιο βαρύς, δημιουργώντας πολλὰ προβλήματα στὶς ὀρεινὲς περιοχές. Στὶς Νεγάδες τὸ χιόνι ἔφτασε τὸ 1½ μ., στὸ Καπέσοβο τὸ ἴδιο, στὸ Σκαμνέλι καὶ τὸ Τσεπέλοβο τὰ δυό. Ὅσο γιὰ το Βραδέτο, ἐκεῖ *ὁ θεὸς ἔχασε τὸ μέτρο του*. Ἄλλες περιοχές τῆς Ἑλλάδας καταστρέφονταν ἀπὸ πρωτοφανεῖς πλημμύρες, χειρότερες ἀπ' αὐτὲς ποὺ σημειώθηκαν τὸ 1994 στὴν Ἀττικὴ καὶ τὴ Θεσσαλία. Τότε δικαιολογοῦνταν, γιὰ τὴ Θεσσαλία τουλάχιστον, γιατὶ δὲν ὑπῆρχαν ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα. Ἑξήντα πέντε χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε κι ἀκόμα δὲν μποροῦν ν' ἀντιμετωπισθοῦν.- Ὁ μηχανικὸς Γ. Μελιγγάνος, παρέδωσε στὸν Δῆμο τὸν τοπογραφικὸ χάρτη τῆς πόλης. Ἑπόμενες ἐνέργειες τοῦ Δήμου ἦταν οἱ ρυμοτομήσεις καὶ ἡ κατάρτιση τοῦ ὁριστικοῦ σχεδίου τῆς πόλης. -Διάλεξη δόθηκε στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* ἀπὸ τὸν Εὐθ. Σταλήμερο, περιφερειακὸ διευθυντὴ τῶν Τ.Τ.Τ. (σημερινὸ Ο.Τ.Ε.) μὲ θέμα τὴ *Δωδώνη*.- Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (29-3-29 κ.ἑ.) δημοσίευσε σὲ συνέχειες, μὲ ὁρισμένες ἐπιφυλάξεις, μακροσκελὲς ὑπόμνημα τῶν γονέων τῶν μαθητῶν τῆς πόλης, ἀπευθυνόμενο πρὸς τὴν κυβέρνηση. Στὸ ὑπόμνημα ὑποστηριζόταν ὅτι μὲ τὶς ἐφαρμοζόμενες στὰ σχολεῖα διδακτικὲς μεθόδους, ποὺ ἐπέβαλλε τὸ κράτος, μὲ τὰ βιβλία ποὺ κυκλοφόρησαν καὶ μὲ τὴν εἰσαγωγὴ στὴ διδασκαλία τῆς δημοτικῆς, δῆθεν, γλώσσας, στὴν πραγματικότητα ὅμως -κατὰ τὸ ὑπόμνημα- *χυδαίας καὶ μαλλιαρῆς, τὰ παιδιὰ ἀποφοιτοῦσαν ἐντελῶς ἀγράμματα καὶ γλωσσικῶς κατεστραμμένα*. Ὅλα τὰ κυκλοφοροῦντα βιβλία (δημοτικοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ γυμνασίου) ἦταν ἀκατάλληλα, *δημιουργήματα πατριδοκάπηλων καὶ σπείρας ξενομανῶν*. Ζητοῦσαν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ αἰτήματα (δέκα), νὰ καθιερωθεῖ ὁριστικὰ στὰ σχολεῖα ὡς διδακτικὴ γλῶσσα ἡ καθαρεύουσα. Ἐξ ὀνόματος τῶν γονέων τὸ ὑπόμνημα ὑπόγραφε ἐπιτροπή, ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς Ἰω. Βαδαλούκα, γιατρό, Ἀδ. Τσατσάνη, γιατρό, Ἀν. Μπαμπασίκα, φαρμακοποιό, Ν. Ἀργυρό, φαρμακοποιό, Σ. Δάκαρη, ἔμπορο

καὶ Ὀρ. Καλογήρου, ἐπίσης ἔμπορο.- Στὶς 25 Μαρτίου ἱδρύθηκε στὰ Γιάννινα θρησκευτικὸς σύλλογος, μὲ τὴν ἐπωνυμία Ἡ *Ὑπεραγία Θεοτόκος*. Σκοποί του: α) Ἡ παρακολούθηση ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τοῦ τακτικοῦ ἑσπερινοῦ κηρύγματος τὶς Κυριακές. β) Ἡ ἵδρυση ἐθνικοθρησκευτικῆς βιβλιοθήκης. Τὸ πρῶτο διοικητικὸ συμβούλιο (ἐκλογὲς 28-4-29), ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς: Γ. Ράδο, Γεώργ. Βλαχλείδη, Ἀθ. Μπούντα, Γεώργ. Οἰκονόμου, Ἀναστ. Βλαχόπουλο, Δημ. Τσονίδη, Ἰω. Γκαραμάνη, Ἀθ. Ἀθανασιάδη, Βασ. Βακάλη, Ὀρ. Καλογήρου καὶ Θεόδ. Κόντο.- *Τὸ φάσμα τῆς πείνης πλανᾶται ὑπεράνω τῶν χωρίων τοῦ Σουλίου*. Αὐτὸ ὑποστήριξε σὲ ὑπόμνημά του ὁ σύλλογος *Κιάφα*. Στάλθηκε σὲ βουλευτὲς καὶ κυβέρνηση καὶ στὰ Ἠπειρωτικὰ σωματεῖα τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὴν παράκληση νὰ ἐνισχύσουν τὰ χωριά.- Ἐγκαταστάθηκε στὰ Γιάννινα καὶ ἄρχισε τὶς ἐργασίες του *ὁ ἄρτι ἀφιχθεὶς ἐκ Βουκουρεστίου* γιατρὸς Κ. Ἀτζεμόπουλος.- Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐκλογῶν τῆς 21ης Ἀπριλίου, κύκλοι διανοουμένων τῆς πόλης ἄρχισαν συζητήσεις γιὰ τὴ συγκρότηση *Πολιτικοῦ συλλόγου*, σκοπὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἦταν ἡ ἐξυπηρέτηση τῶν συμφερόντων τῆς παραγκωνισμένης Ἠπείρου. *Αἱ συνεννοήσεις ἤδη προάγονται καὶ μετ' ἀνακουφίσεως ἐγνώσθη ἡ τοιαύτη πολιτικὴ κίνησις, ἥτις ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἐνδόμυχον ἐπιθυμίαν σύμπαντος τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ* (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 27-4-29). Ἡ κίνηση σταμάτησε φαίνεται στὸ στάδιο τῶν συζητήσεων, ἀφοῦ δὲν σημειώθηκε ἄλλη ἐκδήλωση.- Μεγάλη κατάχρηση σημειώθηκε στὸ ταμεῖο τοῦ Δήμου, ποὺ ἀπασχόλησε γιὰ μεγάλο διάστημα τὸν Τύπο καὶ τὴν κοινὴ γνώμη. Ὁ ὑπεύθυνος τῆς κατάχρησης ταμίας προφυλακίστηκε. Τὸ θέμα συζητήθηκε σὲ πολλὲς συνεδριάσεις τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου ποὺ κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ εὐθύνη βάραινε τὸ Δήμαρχο, γιατὶ δὲν εἶχε μεριμνήσει γιὰ τὴ διασφάλιση τῆς δημοτικῆς περιουσίας. Ἀντίθετα ὁ δήμαρχος, μὲ ἔκθεσή του ποὺ ὑπέβαλε στὴ Γενικὴ διοίκηση, ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνη, γιὰ τὸν ἔλεγχο ποὺ δὲν ἔγινε, στὸ Δημοτικὸ συμβούλιο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐκλογές, πού, ὅπως ἦταν φυσικό, κράτησαν τὴν πρώτη θέση στὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ κοινοῦ -τὴν ἀτμόσφαιρα, ἐξάλλου τὴ δημιουργοῦσαν καθημερινὰ οἱ ἐφημερίδες, μὲ τὴν πλούσια εἰδησεογραφία, ἀρθρογραφία καὶ σχολιασμὸ- ἐμφανίστηκαν κι ἄλλα θέματα, ποὺ ἐνδιέφεραν τὸ πανελλήνιο ἀλλὰ ἰδιαίτερα τοὺς Ἠπειρῶτες, καὶ βρίσκονταν σὲ ἐξέλιξη. Τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Φεβρουαρίου, ὁ βασιλιὰς τῆς Ἀλβανίας Ἀχμὲτ Ζώγου προχώρησε σὲ *ἐκκλησιαστικὸ πραξικόπημα*, ὅπως χαρακτηρίστηκε, μὲ τὴ δημιουργία *Αὐτοκέφαλης Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας*, χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ *Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, τὸ ὁποῖο ἀπὸ χρόνια εἶχε συγκατατεθεῖ στὴν παραχώρηση τοῦ *Αὐτοκεφάλου*, μὲ ὁρισμένες προϋποθέσεις. Ἡ βασικὴ ἦταν ἡ ἐξασφάλιση τῶν δικαιωμάτων (θρησκευτικῶν, γλωσσικῶν, ἐκπαιδευτικῶν, κοινοτικῶν κ.ἄ.), τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων (αὐτὰ ζητάει καὶ σήμερα ἡ ἑλληνικὴ μειονότητα ἀπὸ τὸν Μπερίσα). Ἡ βραδύτητα στὴ λήψη ἀποφάσεων ἐκ μέρους τοῦ *Πατριαρχείου*, ἔδωσε τὴν εὐχέρεια στὴν ἀλβανικὴ κυβέρνηση νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἀντικανονικὴ χειροτονία ἀλβανιστῶν ἀρχιερέων, χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ *Πατριαρχείου*. Ἔτσι, στὶς

ἀρχὲς τοῦ 1929, ὁ ἀλβανὸς ἐπίσκοπος Βησσαρίων Τζοβάνη, χειροτονημένος στὴ Σερβία, ὄργανο τῆς κυβέρνησης, μαζὶ μὲ τὸ Σέρβο ἐπίσκοπο Βίκτωρα Μιχαήλοβιτς (ἔμεινε στὴ Σκόδρα) χειροτόνησαν ἱερεῖς σὲ ἀρχιερεῖς τούς: Ἀγαθάγγελο Τσάμτση, ὡς μητροπολίτη Βελεγράδων (ἀργότερα ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο ὡς ἐπίσκοπος Βερατίου, Αὐλῶνος καὶ Κανίνης), τὸν Ἀμβρόσιο (ἀπὸ τὸ Ἐλβασὰν) ὡς μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως καὶ τὸν Εὐθύμιο (ἀπὸ τὴ Χοστέβα) ὡς βοηθὸ ἐπίσκοπο τοῦ Βησσαρίωνα Τζοβάνη, ποὺ ἀνακηρύχτηκε καὶ σὲ ἀρχιεπίσκοπο Ἀλβανίας. Ἡ σύνοδος ποὺ συγκροτήθηκε, μὲ τὴν ἀντικανονικὴ χειροτονία τῶν ἀναφερθέντων ἀναγνωρίσηκε ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ κυβέρνηση στὶς 26-2-1929. Τὸ ἐκκλησιαστικὸ πραξικόπημα εἶχε συντελεστεῖ. Τὸ *Πατριαρχεῖο* καθαίρεσε ὅλους τοὺς χειροτονηθέντες, διαμαρτυρήθηκε στὴν ἀλβανικὴ κυβέρνηση καὶ ἐνημέρωσε ὅλες τὶς ὀρθόδοξες ἐκκλησίες. (Ἡ κατάσταση αὐτή, ποὺ εἶχε σοβαρὲς ἐπιπτώσεις στοὺς ὀρθόδοξους τῆς Ἀλβανίας, κράτησε ὡς τὸ 1937, ὅταν τὸ Πατριαρχεῖο, ὕστερα ἀπὸ συνεννοήσεις, ἀναγνώρισε μὲ συνοδικὸ τόμο, τὸ *Αὐτοκέφαλο* στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας. Λεπτομερῆ ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων, καθὼς καὶ τῆς τύχης τῆς Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1940, ὑπάρχουν στὶς μελέτες τοῦ καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἀπ. Γκλαβίνα, πολλὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔχουν δημοσιευθεῖ στὸ *Ἠπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο* τῆς *Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν* τόμοι 2, 3, 4, 5, 6, σὲ αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις ἀπὸ τὴν *ΕΗΜ* καὶ τὸ *ΙΜΙΑΧ* καὶ στὸ τελευταῖο βιβλίο του: *Ἡ Ὀρθόδοξη Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας*, β΄ ἔκδοση, Θεσσαλονίκη 1989.

Στὶς πραξικοπηματικὲς ἐνέργειες σὲ βάρος τῶν ὀρθόδοξων τῆς Ἀλβανίας, ἀντέδρασαν, ἐκτὸς τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ Ἑλλάδα, καθὼς καὶ οἱ Βορειοηπειρωτικοὶ σύλλογοι καὶ πολλὲς ὀργανώσεις κυρίως ἀπὸ τὸν Ἠπειρωτικὸ χῶρο. Ἔντονη ἦταν καὶ ἡ ἀντίδραση τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων μὲ ἄρθρα καὶ σχολιασμούς. Ἐνδεικτικὰ σημειώνονται οἱ τίτλοι τῶν ἄρθρων: α) τῆς *Ἐλευθερίας: Ὁ Ἑλληνοαλβανικὸς σύνδεσμος διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν πραξικόπημα* (18-3-29), *Ἡ Ἑλληνικὴ μειονότης ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν πραξικόπημα* (18-3-29) *Ἡ Ἑλληνικὴ μειονότης ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα* (21-3-29), *Ἡ Ἀλβανία καταπατοῦσα τὴν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συνθήκην της* (9-5-29), *Τὸ κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πραξικόπημα τοῦ βασιλέως τῶν Ἀλβανῶν Ζὼγ Α΄* (13-5-29), *Ἡ Τουρκοαλβανικὴ κυβέρνησις καὶ ἡ ἐν τῇ Βορείᾳ Ἠπείρῳ Ἑλληνορθόδοξος Ἐκκλησία* (20-3-29), *Τὸ καθῆκον τῶν Βορειοηπειρωτῶν* (23-5-29). Τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος: Τὸ Ἀλβανικὸ πραξικόπημα* (5-3-29), *Τὸ Ἀλβανικὸν πραξικόπημα* (12-3-29), *Ἐξακολουθεῖ ἡ ἐξέγερσις τοῦ ὀρθοδόξου στοιχείου τῆς Ἀλβανίας διὰ τὸ πραξικόπημα* (17-3-29). Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴ νέα κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε, δὲν ἀντέδρασαν μόνο οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι

οἱ Βορειοηπειρῶτες, παρὰ τοὺς διωγμούς. Ἀπέφευγαν νὰ ἐκκλησιάζονται, ὅταν ἱερουργοῦσαν οἱ νεοχειροτονηθέντες ἀλβανοὶ ἐπίσκοποι· σ' ἄλλες περιπτώσεις ἔδιωχναν ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες τοὺς ἱερεῖς ποὺ ὑποπτεύονταν ὅτι ἦταν ὄργανα τῶν ἐπισκόπων.

Οἱ ἐκλεγέντες γερουσιαστές: Γεώργ. Βηλαρᾶς, Π. Μπέμπης, Ἀθαν. Τραχήλης καὶ ὁ βουλευτὴς Στ. Καραγιώργης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΚΟΥΜΠΑΙΩΝ

Μεγάλο μέρος τῆς εἰδησεογραφίας τῶν ἐφημερίδων, τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1929, κάλυψαν τὰ γεγονότα τὰ συνδεόμενα μὲ τὴ ληστεία. Βέβαια, οἱ *βασιλεῖς τῶν ὀρέων* εἶχαν συλληφθεῖ καὶ εἶχαν ἐγκλειστεῖ στὶς φυλακὲς τῆς Κέρκυρας. Οἱ ἐφημερίδες -ἐννοῶ πάντα τῶν Γιαννίνων- ἔγραφαν πὼς εἶχαν ἀποκαλύψει πολλοὺς συνεργάτες τους στὴν ὕπαιθρο, στὰ Γιάννινα, σ' ἄλλες ἠπειρωτικὲς πόλεις, ἀκόμα καὶ ὀνόματα τραπεζικῶν καὶ χρηματιστῶν τῆς Ἀθήνας, μὲ τοὺς ὁποίους συναλλάσσονταν. Οἱ πληροφορίες δὲν εἶχαν πάντα ἐπίσημη προέλευση καὶ γι' αὐτὸ πολλὲς διαψεύδονταν. Φῆμες κυκλοφοροῦσαν ὅτι ἔγιναν ἀπόπειρες ἀπόδρασης τῶν Ρετζαίων ἀπὸ τὶς φυλακὲς Κέρκυρας, ἄλλες μιλοῦσαν ὅτι ὁ Θύμιος Ρέτζος δὲν ἦταν μόνο ἠθικὸς αὐτουργὸς στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, ἀλλά κι ὅτι βρισκόταν κι αὐτὸς ἐκεῖ, ἐπικεφαλῆς τῆς ὁμάδας τῶν δολοφόνων, καὶ πὼς γιὰ νὰ παραπλανήσει τὶς ἀρχές, νοίκιασε ἕνα αὐτοκίνητο, τὸ εἶχε στὴ διάθεσή του ὅλη μέρα, κι ἀπὸ τὴν Πέτρα βρέθηκε στὴ Δοβρὰ κι ἀπ' ἐκεῖ στὴ Μπάγια, ὅπου διασκέδασε μὲ φίλους του, τὸ βεβαίωνε κι ὁ ἐκεῖ σταθμάρχης. Κάθε μέρα ἀναγγέλλονταν καὶ νέες συλλήψεις, τοὺς ἀνέκριναν καὶ τοὺς ἔκλειναν στὶς φυλακές· γιὰ κάποιους τὰ νέα στοιχεῖα ποὺ συγκεντρώνονταν, δὲν ἔδειχναν ἐνοχή, τοὺς ἄφηναν καὶ πάλι ἐλεύθερους. Ἀρκετοὶ ἀπὸ τὴν πόλη τῶν Γιαννίνων κρίθηκαν ἔνοχοι, ἄλλοι φυλακίστηκαν κι ἄλλοι ἐξορίστηκαν. Στενοὶ συνεργάτες τῶν Ρετζαίων, ποὺ εἶχαν διαφύγει στὸ ἐξωτερικό, ὅπως ὁ Ματσάγκας, συνελήφθησαν, ἐνῶ ὁ Λάμπρος Στάθης ποὺ εἶχε ἀποδράσει, ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένει ἀσύλληπτος. Πάντως ἡ ἀνάκριση ποὺ διεξαγόταν μὲ γρήγορους ρυθμούς, ἀποκάλυψε τὶς σημαντικότερες πτυχὲς -ἦταν κι ἄλλες που ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν ὡς σήμερα στὸ σκοτάδι- τῶν ἐγκληματικῶν δραστηριοτήτων τῶν δύο συμμοριῶν, Ρετζαίων καὶ Κουμπαίων, καὶ τὸ δίκτυο τῶν συνεργατῶν τους, κάθε εἴδους. Στὶς εἰκασίες, τὶς φῆμες καὶ τὶς ὅποιες ἐπίσημες ἢ ἀνεπίσημες πληροφορίες, σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴ συμμορία τῶν Κουμπαίων καὶ ἰδιαίτερα τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, ἦρθε νὰ δώσει τέρμα τὸ βούλευμα τοῦ Συμβουλίου Πλημμελειοδικῶν Κέρκυρας (δημοσιεύτηκε ὁλόκληρο σχεδὸν καὶ σὲ πολλὲς συνέχειες στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, ἀπὸ 21-4-29 μέχρι 1-5-29). Ὅπως σημείωνε καὶ ἡ ἐφημερίδα, ἡ ἐπιμελὴς καὶ προσεκτικὴ ἀνάκριση ξεδίπλωνε ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς αἰχμαλωσίας τῶν δυὸ ὑποψήφιων βουλευτῶν, καθὼς καὶ τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ δικηγόρου τῆς Ζίτσας Γύρα. Ἑκα-

τοντάδες μάρτυρες ἐξετάστηκαν καὶ σύμφωνα μὲ τὶς μαρτυρίες τους, ὁ εἰσαγγελέας Μαυροπούλης, στὸν ὁποῖο ὁ ἀνακριτὴς Πίκουλας εἶχε διαβιβάσει τὴ δικογραφία, στήριξε τὴν εἰσήγησή του πρὸς τὸ Συμβούλιο Πλημμελειοδικῶν. Στὴν εἰσήγησή του ὁ εἰσαγγελέας, ἀνέφερε καὶ τοὺς λόγους, στοὺς ὁποίους στηρίχτηκαν οἱ αἰχμαλωτισθέντες Μελᾶς καὶ Μυλωνᾶς, γιὰ νὰ ἐκφράσουν ὑποψίες, ὅτι πίσω ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τους κρύβονταν πολιτικὰ ἐλατήρια. Κατὰ τὸν εἰσαγγελέα, ἡ πλευρὰ αὐτὴ ἐρευνήθηκε λεπτομερέστατα καὶ δὲν ἀποκαλύφθηκε τίποτα ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ὁδηγήσει τὴν ἀνάκριση στὴ λήψη καταδιωκτικῶν μέτρων. Τὸ συμπέρασμα τοῦ εἰσαγγελέα, ἀμφισβητήθηκε, κατὰ κάποιο τρόπο, κατὰ τὴ δίκη τῶν Κουμπαίων στὴν Κέρκυρα καὶ τὴν ἀπροσδόκητη ἀπόφαση τοῦ Κακουργοδικείου, ἀπὸ τὸν Ἀλ. Μελᾶ, κυρίως. Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τὸ βούλευμα παραπέμπονταν γιὰ νὰ δικαστοῦν: *Ὡς φυσικοὶ αὐτουργοί* οἱ: 1) Χρῆστος ἢ Τάκης Δημ. Κουμπῆς, ἐτῶν 23, 2) Κων. Θ. Κουμπῆς, ἐτῶν 26, 3) Σωτ. Χρ. Πάσχος, ἐτῶν 19, 4) Βασ. Θ. Γόγολος, ἐτῶν 36 (κάτοικος Τσοντήλας), 5) Δημ. ἢ Τακούλης, Θ. Γόγολος, ἐτῶν 45 (κάτοικος Μακρίνου), ὅλοι σκηνίτες, ποιμένες, οἱ περισσότεροι γεννημένοι στὸ ὕπαιθρο. 6) Μιχ. Βλάχος, ἐτῶν 26, γεωργός, ἀπὸ τὴ Δίσπερη, 7) Νικ. Α. Τσουκάλης, ἐτῶν 58, κτηνοτρόφος (κάτοικος Ζίτσας). *Ὡς ἠθικοὶ αὐτουργοί:* 1) Σταῦρος Δόσης, ἐτῶν 37, ἀπὸ τὸ Πέραμα. *Ὡς συνεργοί:* 1) Κων. Τζουμερκιώτης, 2) Χρ. Τζουμερκιώτης, 3) Εὐ. Ἀρβανίτης (κάτοικοι Σκαμνελιοῦ) καὶ 4) Λάκης ἢ Θεόδ. Χρ. Ζῆκος *γεννηθεὶς καὶ κατοικῶν εἰς ὕπαιθρον.* Ἀπολύονταν δύο κατηγορούμενοι ὡς συνεργοὶ κι ἀπαλλάσσονταν ὁριστικὰ ἀπὸ κάθε κατηγορία 22 (43 κατὰ τὴν *Ἐλευθερία)* οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀποφυλακιστεῖ πρὶν λίγες μέρες. Τὸ νερὸ εἶχε μπεῖ στ' αὐλάκι. Ὅμως ἡ δίκη τῶν Κουμπαίων στὴν Κέρκυρα ἐπεφύλασσε πολλὲς ἐκπλήξεις...

Στὶς 20 Μαΐου ἄρχισε ἡ δίκη τῶν Κουμπαίων καὶ τῶν ἄλλων παραπεμπόμενων γιὰ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ. Μιὰ ἄλλη δίκη γιὰ ἐγκληματικὲς ἐνέργειες τῶν δύο ληστῶν, ἀναβλήθηκε γιὰ τὶς 10 Ἰουνίου, ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης μαρτύρων. Τὸ νησὶ εἶχε κατακλυστεῖ ἀπὸ ἑκατοντάδες ἀνθρώπους, κατήγορους, δημοσιογράφους ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Ἤπειρο, προπαντὸς ὅμως ἀπὸ συγγενεῖς καὶ φίλους τῶν κατηγορούμενων. Τί γύρευαν ὅλοι αὐτοί, *οἱ φίλοι*, στὴν Κέρκυρα; Ὁ ἀπεσταλμένος τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* (28-5-29) τὸ ἀποκαλύπτει: *Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι τῶν ληστῶν, ποὺ ἔχουν πυκνώσει ἀρκετὰ καλὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς Νήσου μὲ τὴν παρουσίαν τους, ἀναπτύσσουν διαβολεμένην δραστηριότητα... Οἱ «φίλοι» κινοῦνται. Σκορπίζουν χρήματα καὶ ἀπειλάς, δημιουργοῦν ἀτμόσφαιραν φόβου μεταξὺ τῶν μαρτύρων, ἐπιστρατεύουν τὴν ἀφρόκρεμα τοῦ δικηγορικοῦ κόσμου διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν «τὰ παιδιά».* Ἡ παρουσία καὶ ἡ δράση τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν στὴν Κέρκυρα δημιούργησε ἔντονη δυσφορία στοὺς κατοίκους. Σ' αὐτὴ προστέθηκε καὶ ἡ ἀγανά-

κτηση τῶν Κερκυραίων ἀπὸ τὴ στάση τῶν ἀθηναίων δημοσιογράφων, οἱ ὁποῖοι γιὰ νὰ γεμίσουν τὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων τους, παραποιοῦσαν τὰ γεγονότα, στηρίζονταν σὲ φῆμες καὶ εἰκασίες, τηλεγραφοῦσαν ψευδεῖς εἰδήσεις καὶ μιλοῦσαν μὲ τρόπο μειωτικὸ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Κερκυραίων. Τὴν ἀπαράδεκτη στάση τους καυτηρίασε ἡ κοινωνία τοῦ νησιοῦ, ἐκφραστὴς τῆς ὁποίας ἦταν ὁ δημοσιογράφος καὶ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας *Ἐλευθερία* τῆς Κέρκυρας (ἄλλοτε στενὸς συνεργάτης τοῦ Χατζῆ στὴν *Ἤπειρο*). *Διαμαρτυρόμεθα ἐντόνως*, τιτλοφορεῖ τὸ ἄρθρο του, στὸ ὁποῖο καὶ παρέθετε ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπρεποῦς συμπεριφορᾶς τῶν Ἀθηναίων δημοσιογράφων, γιὰ νὰ καταλήξει: *Ἐκεῖνο ὅμως εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλετε νὰ εἶσθε προσεκτικώτεροι, εἶναι πᾶσα πλαστὴ καὶ μυθώδης πληροφορία, ἥτις θίγει τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ τόπου, διότι ἡ συνέχισις τῆς τοιαύτης τακτικῆς θὰ ὑποχρεώσῃ ἡμᾶς, τὸν ἐγχώριον τύπον καὶ τὴν κοινωνίαν ὁλόκληρον, νὰ ζητήσωμεν τὴν ἄμεσον ἐντεῦθεν ἀνάκλησίν σας καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς θιγείσης Κερκυραϊκῆς φιλοτιμίας καὶ ὑπερηφανείας.*

Ἡ σύνθεση τοῦ δικαστηρίου ἦταν ἡ ἑξῆς: Πρόεδρος ὁ ἐφέτης Φωκᾶς, εἰσαγγελεὺς ὁ Γρανίτσας, σύνεδροι οἱ Πετρόπουλος καὶ Μπουνιᾶς καὶ δώδεκα ἔνορκοι ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Κέρκυρας. Πρὶν ἀκόμα ἀρχίσει ἡ δίκη τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο στὶς συζητήσεις τῶν διαδρόμων ἦταν ἂν ἡ αἰχμαλωσία εἶχε πολιτικὰ ἐλατήρια. Τὴν ἄποψη ὑποστήριζε καὶ ἡ πολιτικὴ ἀγωγή, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ἡ ὑπεράσπιση τῶν κατηγορουμένων, κύριος ἐκπρόσωπος τῆς ὁποίας ἦταν ὁ Γιωτόπουλος, πρώην βουλευτὴς *Φιλελευθέρων* Ἰωαννίνων. Ἡ πολιτικὴ ἀγωγή, στηριζόμενη στὴ γνώμη τῶν δύο θυμάτων τῆς αἰχμαλωσίας, ἤθελε νὰ ἐπισημοποιήσει τὶς ἀπόψεις, ὅτι οἱ Κουμπαῖοι δὲ θὰ τολμοῦσαν νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀπαγωγή τους, ἂν δὲν στηρίζονταν σὲ πολιτικοὺς κύκλους, ποὺ τοὺς πρόσφεραν κάλυψη. Ἡ στάση τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς, χρησιμοποιήθηκε ὡς σοβαρὸ ἐπιχείρημα τῆς ὑπεράσπισης, ποὺ τὸ ἐκμεταλλεύτηκε ἐπιδεξιότατα γιὰ νὰ πείσει τοὺς ἐνόρκους, ὅτι ἡ εὐθύνη τῆς αἰχμαλωσίας δὲ βάραινε μόνο τοὺς κατηγορουμένους, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ πρόσωπα ποὺ κρύβονταν πίσω ἀπ' αὐτούς. Καὶ τὸ πέτυχαν. Ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκπλήξει τοὺς Ἠπειρῶτες, ἦταν ἀναμενόμενη, μετὰ τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἀναπτύχθηκαν.

Στὴ δίκη ἦταν παρόντες καὶ οἱ τρεῖς αἰχμαλωτισθέντες Μυλωνᾶς, Μελᾶς καὶ Χασιώτης καὶ κατέθεσαν ὡς μάρτυρες κατηγορίας. Ὁ Μυλωνᾶς ἦταν ἐπιφυλακτικὸς ὡς πρὸς τὴν ἄποψη τῆς ὕπαρξης πολιτικῶν ἐλατηρίων, ὁ Μελᾶς ὅμως, ἀφοῦ ἀφηγήθηκε μ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες τὰ τῆς αἰχμαλωσίας του, σὲ ἐρώτηση τοῦ προέδρου ἂν διέβλεπε πολιτικὰ ἐλατήρια στὴν ὅλη ὑπόθεση, ἀπάντησε καταφατικά, στηρίζοντας τὴ γνώμη του σὲ διάφορα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀποδείκνυαν *τρανότατα* τὴν ὕπαρξη φιλικῶν σχέσεων, ἀνάμεσα στοὺς ληστὲς καὶ σὲ πολιτευόμενους καὶ βουλευτές τῆς Ἠπείρου. Καὶ βρέθηκε, πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης, ἀθηναϊκὴ ἐφη-

μερίδα, ἡ βενιζελικότατη τότε *Ἑστία*, νὰ δικαιολογήσει αὐτὴ τὴ συνεργασία πολιτευόμενων καὶ ληστῶν: *Εἰς τὴν Ἤπειρον* -ἔγραφε (τὸ σχόλιο ἀναδημοσίευε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν στὶς* 28-5-29)- *διατελέσασαν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον σχεδὸν κυριαρχίαν τῶν ληστῶν, ἐκράτησαν ἔθιμα καὶ ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι ἐπέτρεπον εἰς πολιτευομένους καὶ βουλευτὰς σχέσεις καὶ γνωριμίας, αἱ ὁποῖαι ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ εἰς οἱονδήποτε πραγματικῶς πολιτισμένον κόσμον θὰ ἐφαίνοντο σκανδαλώδεις καὶ ἐξωφρενικαί.* Κατὰ τὴν ἐφημερίδα, λοιπόν, τέτοιες συναλλαγὲς μποροῦσαν νὰ γίνονται στὴν Ἤπειρο, τὸ ἐπέτρεπε ἡ παράδοση, ὄχι ὅμως καὶ στὴν πολιτισμένη Ἀθήνα, κι ἂς εἶχαν ἐκεῖ οἱ Ρετζαίοι τοὺς κύριους οἰκονομικοὺς συνεργάτες τους...

Γὴν ἄποψη τῶν πολιτικῶν ἐλατηρίων ἐρχόταν νὰ ἐπιβεβαιώσουν πολλὲς καταθέσεις μαρτύρων καὶ κατηγορουμένων. Εἶχαν βάση τὰ καταγγελλόμενα ἢ οἱ μάρτυρες καὶ κατηγορούμενοι ἀκολούθησαν τὶς ὑποδείξεις τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς, γιὰ τὴν ὕπαρξη πολιτικῶν ἐλατηρίων γύρω ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, μὲ στόχο ἢ τὴν ἀναβολὴ τῆς δίκης, ἤ, τὸ σπουδαιότερο, νὰ μὴ ἐπιβληθεῖ ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου στοὺς Κουμπαίους; Ἀπάντηση ἀπόλυτα πειστικὴ δὲν ὑπάρχει. Πάντως ὁ συνήγορος τῆς ὑπεράσπισης Π. Γιωτόπουλος, Καθηγητὴς τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, ὑποστήριξε στὴν ἀγόρευσή του ὅτι ὑπῆρχαν δέκα ἐνδείξεις πολιτικῶν ἐλατηρίων στὴν αἰχμαλωσία, τὶς ὁποῖες κι ἀνέπτυξε. Ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἀμφισβητεῖται ἀπὸ κανένα εἶναι ὅτι κατὰ τὴν περίοδο τῆς ληστοκρατίας στὴν Ἤπειρο, ὑπῆρξε συνεργασία μεταξὺ πολιτευόμενων καὶ ληστῶν *πρὸς ἀμοιβαῖον ὄφελος.*

Ἄλλη περίπτωση ποὺ δημιούργησε ὑπόνοιες -κατ' ἄλλους βεβαιότητα- ἦταν ἡ μετάβαση κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δίκης, στὴν Κέρκυρα, τοῦ Γ.Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρα. Ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευση ἡ παρουσία τοῦ Καλεύρα ἐκεῖ, θεωρήθηκε ὡς ἄμεση πολιτικὴ παρέμβαση πρὸς ἐπηρεασμὸ τοῦ δικαστηρίου ὑπὲρ τῶν κατηγορουμένων καὶ ὡς προσπάθεια, μὲ ἀνακοινώσεις μάλιστα, νὰ μὴν ἀκουστοῦν κατὰ τὴ διαδικασία ἄλλοι ὑπαινιγμοὶ ἐναντίον βουλευτῶν καὶ νὰ σταματήσει ὁ διασυρμὸς τοῦ ὀνόματός τους. Ἀθηναϊκὲς καὶ γιαννιώτικες ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες ἐφρύαξαν! Ἡ *Ἐλευθερία* ἀφοῦ σὲ προηγούμενο ἄρθρο της (27-5-29) κατήγγειλε *τὸν διασυρμὸν καὶ τὴν καταρρύπανσιν τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος*, ἐπιτεθέμενη δριμύτατα κατὰ τοῦ βουλευτῆ, στὶς 30.5.29 ἔγραφε: *Τὰ ὑψηλὰ ἀξιώματα ἀπαιτοῦν καὶ ὑψηλοὺς νόας, ὥστε νὰ μὴ καταρρίπτωνται ταῦτα εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου. Ὁ κ. Καλεύρας, μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ τὴν λεπτότητα τῆς ὑψηλῆς του θέσεως, ἠδίκησε τὰ ἀξιώματά του, μεταβὰς κατὰ κυβερνητικὴν ἢ ἄλλην παραγγελίαν εἰς τὴν Κέρκυραν ἵνα παριστάμενος εἰς τὴν δίκην τῶν Κουμπαίων, ἐκδίδῃ, σκανδαλωδῶς δι' ἕνα ἀνώτατον τοῦ κράτους ὑπάλληλον καὶ ἀνώτατον λειτουργὸν αὐτοῦ, ὕποπτα πιστοποιητικὰ καλῆς διαγωγῆς ὑπὲρ βουλευτοῦ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, κατὰ τοῦ ὁποίου βοᾷ*

ὁλόκληρος ἡ Ἤπειρος ἐπὶ ληστοφιλίᾳ καὶ ἀναμίξει εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν κ.κ. Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ. Διατὶ δὲν ἀφίετο ἐλευθέρα ἡ κοινὴ γνώμη νὰ σχηματίσῃ μόνη της τὴν ἰδέαν κατὰ πόσον ἐνέχεται ἢ δὲν ἐνέχεται ὁ διασυρόμενος βουλευτὴς Ἰωαννίνων ὡς ληστόφιλος, ληστοπεριθάλπτης καὶ ληστοπροστατευόμενος, χάριν πολιτικῆς ἐπικρατήσεως; Διατὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐπηρεάσει τὴν κοινὴν γνώμην ὁ κ. Καλεύρας διὰ πολλῶν ἀνακοινωθέντων του; Οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες ἦταν καυστικότερες. Ἡ *Πολιτεία* (25-5-29), σημείωνε: *Προκαλεῖ ἀληθῶς τὴν κατάπληξιν ἡ ἐν Κερκύρᾳ παρουσία τοῦ κ. Καλεύρα, Γ.Δ. Ἠπείρου καὶ γερουσιαστοῦ, δρῶντος καὶ ἐπιδρῶντος ἀπὸ τῶν παρασκηνίων ἐν τῇ κατευθύνσει καὶ τῇ ἐκτυλίξει τῆς δίκης τῶν δικαζομένων ληστῶν. Τί εἶναι ὁ ἁρμοστὴς οὗτος τῆς Δικαιοσύνης ἵνα ἐκφράζῃ ἢ νὰ μὴ ἐκφράζῃ γνώμην ἐπὶ τῆς διαδικασίας, ἐφ' ἧς δικαιοῦνται νὰ ἐκφράζωσι γνώμην μόνον οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ καὶ οἱ ἔνορκοι; Ὁ πεφυσιωμένος οὗτος κύριος, ὁ ἐπιτηδειώτατα συγκεντρώσας ἀξιώματα καὶ βαθμούς, τίς εἶναι ἐπὶ τέλους, ἵνα ἐκτελῇ χρέη ἁρμοστοῦ καὶ τιμητοῦ; Τί ἐπιδιώκει καὶ τί ἐπιζητεῖ παραμένων ἐν Κερκύρᾳ; Ὁ κ. Καλεύρας ὀφείλει ἢ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις θέσιν αὐτοῦ ἢ νὰ ἐπανέλθῃ ἀμέσως εἰς Ἀθήνας, ἵνα παράσχει πρὸ τοῦ κοινοβουλίου ἐξηγήσεις ἐπὶ πράξεων ἀσυμβιβάστων καὶ πρὸς τὸ τοῦ διοικητικοῦ ὑπαλλήλου ἀξίωμα καὶ πρὸς τὸ τοῦ γερουσιαστοῦ.* Ἡ *Ἑλληνικὴ* (27-5-29) δημοσίευε ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Κέρκυρα: *Ἡ ἐνταῦθα ἔλευσις καὶ παραμονὴ τοῦ Γ.Δ. Ἠπείρου κ. Καλεύρα ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελῇ τὸ θέμα κρίσεων καὶ σχολίων. Ἡ κρατοῦσα γνώμη εἶναι ὅτι ὁ κ. Καλεύρας ἀφίκετο ἐνταῦθα μὲ ὡρισμένας ὁδηγίας ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπως ἐπηρεάσῃ τοὺς ἐνόρκους καὶ τὸ δικαστήριον. Ὁ κ. Καλεύρας πληροφορηθεὶς τὰ εἰς βάρος του καταγγελλόμενα ἔδωσε σήμερον πρὸς δημοσίευσιν τὴν ἑξῆς ἔγγραφον δήλωσιν: «Ἡ ἐνταῦθα ἄφιξίς μου ἀποβλέπει εἰς τὴν λῆψιν μέτρων τοιούτων, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτραπῇ οὔτε ἡ ἐλαχίστη ἐνθάρρυνσις τῶν κακοποιῶν στοιχείων τῆς Ἠπείρου ἢ τῶν φίλων αὐτῶν. Ἡ σημειωθεῖσα κίνησις τῶν συγγενῶν τῶν ληστῶν ἢ τῶν ληστοφίλων περὶ τὴν δίκην τῶν Κουμπαίων, δὲν ἠμποροῦσε παρὰ νὰ ἔχῃ ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς Ἠπείρου. Αὐτὸ μὲ ἐνδιέφερε πρωτίστως καὶ περὶ τούτου ἠσχολήθην. Πᾶς ἀντίθετος ἰσχυρισμὸς εἶναι ἀπολύτως ἀνακριβής».* Ἡ *Καθημερινὴ* (27-5-29) ὅμως ἀπαντοῦσε: *Διὰ νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα, ὡς ἐδήλωσεν ὁ ἴδιος, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Ἠπείρου ἔκρινε καλὸν νὰ μεταβῇ εἰς Κέρκυραν ὁ κ. Καλεύρας; Δὲν ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς περιοχῆς του μένων εἰς τὴν ἕδραν του; Καὶ ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν τάξιν εἰς Ἰωάννινα; Ἀπὸ τί δὲ ἠπειλήθη τάχα ἐπ' ἐσχάτων ἡ ἀσφάλεια τῆς Ἠπείρου; Ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν ὡρισμένων χωρικῶν κληθέντων ὡς μαρτύρων εἰς τὴν δίκην τῶν Κουμπαίων; Ὡρισμένως ὁ κ. Καλεύρας δὲν ἔχει ἐφευρετικότητα εἰς τὰς δικαιολογίας του.*

Τὴν ὑπεράσπιση τοῦ κ. Καλεύρα ἀλλὰ καὶ τοῦ βουλευτοῦ Ἀλ. Λούλη ἀνέλαβε μὲ σθένος, ὅπως πάντα, ὁ *Κῆρυξ*. Ἐπεστράτευσε τοὺς καλλίτερους ἀρθρογράφους καὶ βέβαια τὴ δυνατὴ γραφίδα τοῦ *Ἠπειρωτάρχη* (χαρακτηρισμὸς ποὺ χρησιμοποιήθηκε πολὺ γιὰ τοὺς ἰσχυροὺς βουλευτὲς τῶν Γιαννίνων, μετὰ τὸ 1945) βουλευτῆ -καὶ σὲ λίγο ὑπουργοῦ- Δ. Μπότσαρη, γιὰ νὰ ἀνατραποῦν ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιπάλων. Οἱ δυὸ ἄλλες φιλελεύθερες ἐφημερίδες τῆς πόλης, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἐνῶ ἐξαπέλυαν ἱερεμιάδες ἐναντίον τῶν Μπότσαρη καὶ Λούλη, δὲν θέλησαν νὰ σχολιάσουν τὸ ταξίδι τοῦ Καλεύρα στὴν Κέρκυρα. Οὔτε, φυσικά, καὶ ἡ *Ἤπειρος*, ἔκανε ὑπαινιγμούς, εἶχε ἤδη προσδεθεῖ, ἀπὸ τὶς ἐκλογές, στὸ ἅρμα τοῦ Μπότσαρη.

Ἦταν πράγματι ἀληθινὲς οἱ κατηγορίες ποὺ ἀπέδιδαν στὸν Καλεύρα οἱ ἀντίπαλοί του; Ὅλα, ὅσα δημοσίευαν οἱ ἐφημερίδες μπορεῖ νὰ μὴν ἀπέδιδαν τὴν πραγματικότητα, ὅπου ὅμως ὑπάρχει καπνὸς ὑπάρχει καὶ φωτιά. Ἦταν φυσικὸ νὰ παρεξηγηθεῖ ἡ παρουσία του στὴν Κέρκυρα, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δίκης, ὅπως καὶ οἱ δηλώσεις του. Καὶ ἦταν ἐπίσης φυσικὸ νὰ σχολιαστεῖ δυσμενέστατα ἡ μετάβαση, τὴν ἴδια ἐποχή, καὶ τοῦ Μπότσαρη ἐκεῖ, πολὺ περισσότερο γιατὶ μὲ τὶς προτροπές του διορίστηκε συνήγορος τῶν Κουμπαίων ὁ φίλος του βουλευτὴς Πρέβεζας, Κοκκινάτος.

Ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου ἐκδόθηκε στὴ 1 Ἰουνίου 1929. Μ' αὐτήν: Οἱ δυὸ ἐξάδελφοι Κουμπαῖοι καὶ ὁ Πάσχος καταδικάστηκαν σὲ ἰσόβια δεσμά, ὁ Β. Γόγολος σὲ εἰρκτὴ 18 ἐτῶν, ὁ Βλάχος σὲ εἰρκτὴ 13 ἐτῶν, ὁ Τσουκάλης σὲ 12, ὁ Τ. Γόγολος σὲ 10. Κρίθηκαν ἀθῶοι ὁ Λ. Ζῆγος, οἱ δυὸ Τζουμερκιώτηδες κι ὁ Ἀρβανίτης. Ὅταν μαθεύτηκε στὰ Γιάννινα ἡ ἀπόφαση, στὴν ἀρχὴ ὁ κόσμος ἔμεινε κατάπληκτος, ὕστερα ἄφησε ὅλη τὴν ὀργὴ καὶ τὴν ἀγανάκτησή του νὰ ξεσπάσει μὲ κάθε εἴδους διαμαρτυρίες. Ποτὲ δὲν φανταζόταν πὼς ληστὲς βαρυνόμενοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπαγωγὴ τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, μὲ κάθε εἴδους ἐγκλήματα θὰ τιμωροῦνταν μὲ τόση ἐπιείκεια. Ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀθηναϊκές, τὴν ἴδια ὀργίλη ἀντίδραση ἐξέφραζαν. Ἡ ἀρθρογραφία γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς ἀπόφασης, μὲ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Κερκυραίων ἐνόρκων -μὲ τὴν ψῆφο τους κυρίως συνέβαλαν στὴν ἔκδοση μιᾶς τέτοιας ἀπόφασης- καὶ ἐναντίον τῶν βουλευτῶν Μπότσαρη καὶ Λούλη, κράτησε μέρες. Ὁ Χρηστοβασίλης ἦταν ὀξύτατος γιὰ τοὺς ἐνόρκους: *Ἐπειδὴ πολὺς λόγος ἔγινε* -σημείωνε- *γιὰ τοὺς ἐνόρκους τῆς Κερκύρας ποὺ ἀθώωσαν τοὺς Κουμπαίους* (γιὰ τὶς ἐφημερίδες καὶ τὴν κοινὴ γνώμη ἡ ποινὴ τῶν ἰσοβίων δεσμῶν θεωροῦνταν ἀθώωση) *κι ἔδωκαν στὸν καθένα τὸ δικαίωμα νὰ ληστεύῃ καὶ νὰ αἰχμαλωτίζῃ, χωρὶς νὰ φοβᾶται τὸν κίνδυνον τῆς καταδίκης εἰς θάνατον, καταχωρίζομεν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα τῶν ἐνόρκων τούτων γιὰ νὰ τὰ μάθῃ ὁ Ἠπειρωτικὸς κόσμος* (δημοσιεύονται τὰ ὀνόματα τῶν 12 ἐνόρκων, ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦταν ὁ συνταξιοῦχος ἀρχίατρος Παπακώστας). *Ὅλοι τους*

εἶναι ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, ἐπιστήμονες καὶ ἀνώτεροι πάσης ὑπονοίας, δωροληψίας, διὰ τὴν ὁποίαν ἔγινεν δυστυχῶς τόσος λόγος. Οὕτως ἔκριναν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί... Ἔκριναν ὡς ψύχραιμοι Κερκυραῖοι καὶ ὄχι ὡς παθόντες καὶ δικαίως νευριάζοντες Ἠπειρῶτες. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπωμεν διὰ τὰς κυρίας καὶ τὰς δεσποινίδας ἐκείνας Κερκυραίας, αἱ ὁποῖαι παρηκολούθησαν μετὰ συγκινητικοῦ ἐνδιαφέροντος τὴν δίκην τῶν Κουμπαίων καὶ ἔσπευσαν νὰ τοὺς συγχαροῦν ἀθωωθέντας καὶ μὲ τὰ μυρωμένα χέρια των νὰ πιάσουν τὰ αἱματοβαμμένα χέρια τῶν φοβερῶν ληστάρχων ἀπὸ Ἠπειρωτικὰ αἵματα; Αὐτὰ εἶναι τ' ἀποτελέσματα τῆς γυναικείας χειραφετήσεως καὶ τοῦ ἀγῶνα τῆς γυναίκας! (*Ἐλευθερία*, 10-6-29). Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ζητοῦσε ἀπὸ τὴ Βουλὴ νὰ ἄρει τὴν ἀσυλία τοῦ Λούλη γιὰ νὰ δικαστεῖ. Ἀνάλογα ἦταν καὶ τὰ σχόλια τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*, ἀκόμα καὶ τῆς *Ἠπείρου*, μόνο ὁ *Κήρυξ*, προσπαθοῦσε νὰ κρατήσει μακρὰ ἀπὸ τὴν ὑπόθεση τοὺς δύο βουλευτές, συμμετεῖχε ὅμως στὴν ἔκφραση τῆς ἀγανάκτησης του Γιαννιώτικου λαοῦ.

Τί ἔγινε, ἀλήθεια, στὰ Γιάννινα, μετὰ τὴ γνωστοποίηση τῆς ἀπόφασης; Πραγματικὸς σεισμός! *Ἡ ἀπόφασις τῶν ἐνόρκων Κερκύρας* -ἔγραφε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, (4-6-29) *ἐξαγγελθεῖσα τὸ Σάββατον* (1 Ἰουνίου) *ἀναστάτωσε τὴν πόλιν μας καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἤπειρον. Οἱ πολῖται καθ' ὁμίλους διαμαρτυρόμενοι ἐντονώτατα, ἐξεδήλουν τὴν ἀγανάκτησίν των καὶ τὸν πόνον διὰ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Πολλοὶ πολῖται μεταβάντες παρὰ τῷ κ. Καλεύρᾳ διεμαρτυρήθησαν ἐντονώτατα καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ διαβιβάσῃ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὸν πόνον τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ.* Στὶς 11.30 τὸ πρωῒ παρουσιάστηκε στὸ Γ.Δ. Ἠπείρου τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ *Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου* καὶ τὸν παρακέλεσε ἐκ μέρους τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ κόσμου νὰ διαβιβάσει στὴν κυβέρνηση τὰ αἰσθήματα ἀγανάκτησης τῶν Ἠπειρωτῶν. Τὸ μεσημέρι τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ *Ἐπιμελητηρίου*, σὲ σύσκεψή του ἀποφάσισε τὴν ὀργάνωση συλλαλητηρίου καὶ κατάρτισε ἐπιτροπὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ τούς: Κων. Τόδουλο καὶ Σπ. Μέρτζο (τοῦ *Ἐπιμελητηρίου*), Ἀθ. Βακαλόπουλο (*τῶν ἐπαγγελματιῶν*), Σπ. Σούρλα (τοῦ *Δικηγορικοῦ συλλόγου*), Δημ. Δάνου (*τοῦ Ἰατρικοῦ*), Β. Μιχαηλίδη (τοῦ *Συλλόγου Ζαγορισίων*), Γ. Νιαβῆ (τοῦ *Συλλόγου Κατσανοχωριτῶν*), Γ. Τζαβέλλα (τοῦ *Φαρμακευτικοῦ συλλόγου*) καὶ τοὺς διευθυντὲς τῶν ἐφημερίδων. Ἀπὸ τὴν πλευρά του ὁ δήμαρχος κάλεσε τὸ συμβούλιο καί τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὀργανώσεων καὶ τοὺς διευθυντὲς τῶν ἐφημερίδων γιὰ νὰ συσκεφθοῦν καὶ ἀποφασίσουν. Χωρὶς καμμιὰ ἀντίρρηση ἐπικροτήθηκε ἡ ἀπόφαση τοῦ *Ἐπιμελητηρίου* γιὰ τὴ συγκρότηση συλλαλητηρίου καὶ στάλθηκε τὸ παρακάτω τηλεγράφημα πρὸς τὸν πρωθυπουργό, τοὺς βουλευτές, τοὺς γερουσιαστές, τὴ Βουλὴ καὶ τὸν ὑπουργὸ Δικαιοσύνης: *Κατάπληκτος Ἤπειρος ἐκ τῆς ἐκδοθείσης ἀπροσδοκήτου ἐπιεικοῦς ἀποφάσεως ἐνόρκων Κερκύρας, αἰσθάνεται ἐπι-*

τακτικὴν ἀνάγκην ἑρμηνεύσῃ βαθύτατον ψυχικὸν πόνον καὶ ζωηρὰν ἀγανάκτησιν διὰ τὴν οὕτω ἐκδηλωθεῖσαν ἔλλειψιν ἀλληλεγγύης, εἰς κοινὸν ἀγῶνα πρὸς παγίωσιν τάξεως, ἀπὸ μέρους ὁρκωτοῦ δικαστηρίου μεγαλονήσου. Στόπ. Μετὰ σθεναρὰν ὑπὸ κράτους δίωξιν ληστείας, ἔπρεπε νὰ ἐπήρχετο σκληρὰ καὶ δικαιοσύνης κύρωσις Στόπ. Δυστυχῶς εἰς ἐσκεμμένον ἔγκλημα καταταράξαν Ἤπειρον καὶ ὅλην χώραν ἀνεζητήθησαν κακῶς ἐλαφρυντικαὶ περιπτώσεις. Στόπ. Μὲ τὴν ἔκφρασιν τῆς βαθείας ὀδύνης καὶ ἀγανακτήσεώς μας, παρακαλοῦμεν νὰ διατυπώσωμεν καὶ τὴν σφοδρὰν διαμαρτυρίαν μας. Τὸ τηλεγράφημα ὑπογράφει ὁ δήμαρχος Β. Πυρσινέλλας, ὁ πρόεδρος τοῦ Δημ. συμβουλίου Στούπης, ὁ Κ. Γκωλέτσης τοῦ *Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου*, ὁ Κ. Τόδουλος τοῦ *Ἐπαγγελματικοῦ*, ὁ Δημ. Δάνος τοῦ *Ἰατρικοῦ συλλόγου*, ὁ Ἰωάν. Τζαβέλλας τοῦ *Φαρμακευτικοῦ*, ὁ Ἀθαν. Βακαλόπουλος τῆς *Ὁμοσπονδίας ἐπαγγελματιῶν* καὶ οἱ διευθυντὲς τῶν τοπικῶν ἐφημερίδων: Γεώργ. Χατζῆς, Εὐθ. Τζάλλας, Δημ. Πανίδης, Π. Τσιμογιάννης καὶ Χρ. Χρηστοβασίλης.

Τὸ συλλαλητήριο συγκροτήθηκε τὴν ἄλλη μέρα (2 Ἰουνίου), τὸ ἀπόγευμα στὴν κεντρικὴ πλατεῖα. Μίλησαν πολλοὶ μὲ πρῶτο τὸ δήμαρχο. Τὸ ψήφισμα ποὺ στάλθηκε σ' ὅλες τὶς ἀρχὲς καὶ τὶς Ἠπειρωτικὲς ὀργανώσεις τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ, περιλάμβανε τὰ ἑξῆς: *Ὁ λαὸς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν περιχώρων, συνελθὼν σήμερον εἰς τὴν πλατεῖαν Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀποφάσεως τοῦ Κακουργοδικείου Κερκύρας, διὰ τὴν ληστείαν Μελᾶ - Μυλωνᾶ, ἥτις τόσον συνετάραξε τὸ πανελλήνιον καὶ ἐστιγμάτισε τὴν Ἑλλάδα ἐνώπιον πεπολιτισμένου κόσμου, καὶ λαβὼν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη ὄχι μόνον θέτει ἐν κινδύνῳ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἠπείρου καὶ καθιστᾷ προβληματικὴν τὴν ζωὴν αὐτῆς, τὴν ὁποίαν τόσον δεινῶς κατετυρράνησεν καὶ κατερήμωσεν ἡ ληστοκρατία, ἀλλὰ καὶ τὸ γόητρον τοῦ κράτους καταρρίπτει καὶ ἐκθέτει, ἐνώπιον τῶν ἑλλήνων πολιτῶν καὶ ξένων καὶ τὴν σθεναρὰν καὶ ἀποτελεσματικὴν τῆς κυβερνήσεως καταδίωξιν τῆς ληστείας ἐξουδετερώνει, ἀποθρασύνουσα τοὺς κακοποιοὺς καὶ ἐνισχύουσα τὴν ἐγκληματικότητα, ἀφοῦ εἰς ἔγκλημα ληστείας βεβουλευμένως καὶ ἐσκεμμένως προσχεδιασμένον εὗρον ἐλαφρυντικὰ ψηφίζει: 1) Διαδηλοῖ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ἀγανάκτησιν διὰ τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν τοῦ Κακουργιοδικείου Κερκύρας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας οὐδεμία εὔλογον καὶ σοβαρὰν δικαιολογίαν εὑρίσκει καὶ διαμαρτύρεται ἐντονώτατα διὰ τὸ κατὰ τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας τῆς Ἠπείρου ἐπενεχθὲν δεινὸν πλῆγμα. 2) Παρακαλεῖ τὴν κυβέρνησιν ὅπως λάβῃ ἀποτελεσματικὰ μέτρα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς παραδειγματικῆς τιμωρίας τῶν ληστῶν καὶ τῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον συνενόχων αὐτῶν, πρὸς περιφρούρησιν τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν Δικαιοσύνην τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον τόσον βαθέως ἐπλήγη, καὶ ἀναστήλωσιν τοῦ καταρρακωθέντος γοήτρου τοῦ κράτους, κυρουμένων*

καὶ δικαστικῶς τῶν κατὰ τῶν ληστῶν προσπαθειῶν τῆς κυβερνήσεως. 3) Παρακαλεῖ τὰς ἀπανταχοῦ Ἠπειρωτικὰς ὀργανώσεις, ὅπως διὰ συντονισμένων ἐνεργειῶν ἐνισχύσωσι τὴν φωνὴν τῆς Ἠπειρωτικῆς διαμαρτυρίας. 4)Ἀναθέτει εἰς τὴν ὀργανωτικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ συλλαλητηρίου ὅπως ὑποβάλῃ τὸ παρόν ψήφισμα κ.λ. Τὸ ψήφισμα ὑπέγραφαν, πέραν ἐκείνων ποὺ ἔστειλαν τὸ τηλεγράφημα τοῦ Δημαρχείου καὶ οἱ: Μωϋσῆς Κοφίνας (τῆς *Ἰσραηλιτικῆς κοινότητας*), Ἐπ. Βέλλης (*Ἐμπορικοῦ συλλόγου*), Χαρ. Μαστορίδης (τοῦ *Συλλόγου Ζαγορισίων*), Ἰωάν. Τζόγιας (*Πανηπειρωτικοῦ συλλόγου Κόνιτσας*) Ἀθ. Βακαλόπουλος (τοῦ *Συλλόγου Σουλιωτῶν τὸ «Κούγκι»*) καὶ βέβαια οἱ διευθυντὲς τῶν ἐφημερίδων. Ἡ ἔκκληση τῶν ὀργανωτῶν τοῦ συλλαλητηρίου γιὰ κοινὴ ἀντίδραση τῶν Ἠπειρωτικῶν ὀργανώσεων, εἶχε εὐρύτατη ἀπήχηση. Μὲ πρωτοπόρο τὸν *Ἠπειρωτικὸ σύνδεσμο Πειραιῶς*, οἱ Ἠπειρωτικὲς ὀργανώσεις τῆς πρωτεύουσας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης (*Πανηπειρωτικὴ ἕνωσις Θεσσαλονίκης*), ἡ *Πανηπειρωτικὴ ἕνωσις ἐφέδρων Ἀθηνῶν - Πειραιῶς* καὶ ἄλλα σωματεῖα καὶ ὀργανώσεις, ἐξέφρασαν τὴν ἀγανάκτησή τους πρὸς τὴν κυβέρνηση γιὰ τὴν ἀπόφαση καὶ ζητοῦσαν ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης τὴν ἀναθεώρηση τῆς δίκης καὶ νέα ἐκδίκαση τῆς ὑπόθεσης, ἔξω ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ὁ Δημ. Μπότσαρης, ἐκτιμώντας τὴ σοβαρότητα τῆς κατάστασης, ἀλλὰ καὶ τὶς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις ποὺ εἶχε ἡ ἀπόφαση γιὰ τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων*, μὲ τηλεγράφημά του πρὸς τὸν δυσφοροῦντα πρωθυπουργὸ Βενιζέλο, ὑπογράμμιζε ὅτι ἡ ἀπόφαση δικαστηρίου τῆς Κέρκυρας, προκάλεσε τὴν πανηπειρωτικὴ ἐξέγερση καὶ τὴν ὀργάνωση τοῦ συλλαλητηρίου, καὶ δημιούργησε ἀντιδράσεις καὶ στοὺς Ἠπειρῶτες βουλευτὲς καὶ γερουσιαστές, ποὺ πάντοτε μεριμνοῦσαν καὶ συμπαραστέκονταν στὴν τήρηση τῆς ἀσφάλειας, ἔργου τῆς κυβέρνησης. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, μόλις ἄρχισε ἡ δίκη φρόντισαν ὅλοι (δικαιολογία γιὰ τὴν παρουσία τῶν Μπότσαρη, καὶ Καλεύρα, χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευση) γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ἀναγκαίων ἐπίσημων στοιχείων, γιὰ νὰ συζητηθεῖ τὸ θέμα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία. Στὴ συνέχεια ὁ Μπότσαρης κάκιζε τοὺς ὑποστηρίζοντες ὅτι ὑπῆρχαν πολιτικὰ ἐλατήρια στὴν ἀπαγωγὴ τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν καὶ κατηγοροῦσε τὸν Ἀλ. Μελᾶ *διότι ἐκ τῶν ὑστέρων συγκινεῖται διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δίκης*, ἀφοῦ -ἔλεγε- πέντε μέρες πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης εἶχε ὑποβάλλει ὑπόμνημα στὸ Βενιζέλο, ζητώντας νὰ μὴ καταδικαστοῦν οἱ Κουμπαῖοι σὲ θάνατο.

Ἡ ἀντίδραση τοῦ Μελᾶ ἦταν ἔντονη καὶ σὲ κάποια σημεῖα ἀποκαλυπτική. Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης, δήλωνε ὅτι δὲ θὰ ἔλεγε τίποτα πρὶν φτάσει στὴν Ἀθήνα, *Ἀναμένω ὅμως* -πρόσθετε- *τὴν ἐξωτερίκευσιν τῆς ἀγανακτήσεως παντὸς Ἠπειρώτου, διὰ τὴν χθεσινὴν ἀπόφασιν κατὰ τῶν ληστῶν, ἥτις ὀφείλεται κατὰ 99/100 εἰς πνεῦμα ἀντιδράσεως τῆς κερκυραϊκῆς κοινωνίας, ἐναντίον τῆς ἀναμίξεως τῆς κυβερνή-*

σεως, ἥτις ἐξεδηλώθη διὰ τῆς ἐλεύσεως ἐνταῦθα, τῶν κ.κ. Μπότσαρη καὶ Καλεύρα, φθάσαντος μέχρι τοῦ σημείου νὰ παραστῇ καὶ αὐτοπροσώπως ἀκόμη ἀπὸ ἕδρας προέδρου, προβαίνων εἰς δηλώσεις, τὰς ὁποίας μόνον ἡ Κοινὴ γνώμη δύναται νὰ κρίνῃ. Τὸ τηλεγράφημα τοῦ Μπότσαρη τοῦ ἔδωσε νέα εὐκαιρία νὰ τὸν κατηγορήσει ὅτι διέστρεψε τὴν ἀλήθεια κι ὅτι τὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν Βενιζέλο, δὲ μιλοῦσε καθόλου γιὰ μὴ ἐπιβολὴ θανατικῆς ποινῆς στοὺς Κουμπαίους, ἄλλες ὑποδείξεις ἔκανε, ἐξάλλου εἶχε δημοσιευτεῖ στὶς ἀντιπολιτευόμενες ἐφημερίδες. Κατήγγειλε τὸν Μπότσαρη γιὰ διαστρέβλωση τῶν γεγονότων, κατάπτωση καὶ στρεψοδικία, προσθέτοντας: *Εἶναι τόσον περίεργον ν' ἀκούηται ἀπὸ τοῦ στόματος του κ. Μπότσαρη ὅτι ἀνέκαθεν οἱ Ἠπειρῶται ἀντιπρόσωποι μετεῖχον εἰς τὴν ζηλότυπον μέριμναν ὑπὲρ τῆς τηρήσεως τῆς ἀποκατασταθείσης ἀσφαλείας ἐν Ἠπείρῳ... διότι ὁ ἔχων τόσον τρανὰς ἀποδείξεις ληστοφιλίας καὶ ληστοτροφίας κ. Ἀλκιβ. Λούλης, ἂς ἀνέφερον καὶ κατὰ τὴν ἐν Κερκύρᾳ δίκην, τυγχάνει στενώτατα συνδεδεμένος μετὰ τοῦ κ. Μπότσαρη, εἰς οὐδεμίαν δυνάμενος νὰ προβῇ ἐνέργειαν ἢ ὑποστήριξιν προσώπου τινός, ἄνευ τῆς ἀπολύτου ἐκ τῶν προτέρων ἐγκρίσεως τοῦ φερομένου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ὁμάδος κ. Μπότσαρη.* Στὴ συνέχεια τόνιζε ὅτι συμφωνοῦσε ἀπόλυτα νὰ ἔρθει τὸ θέμα γιὰ συζήτηση στὴν ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία, φοβόταν ὅμως πὼς καὶ πάλι *θὰ τηρηθῇ ἄκρα σιωπή, διότι γνωρίζουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὅτι πρὸ τῶν πραγματικῶν γεγονότων, οὐδεμίαν δύνανται νὰ προβάλλουν δικαιολογίαν.* Στὸ διορισμὸ τοῦ βουλευτῆ Πρεβέζης Κοκκινάτου ἀπέδιδε προθέσεις τοῦ Μπότσαρη γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ Κουμπαῖοι, ἀποκαλύφθηκε ἔτσι *ἡ πλήρης συμφωνία μεταξὺ τῶν κ.κ. Μποτσαρολούληδων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Κουμπαιοδόσηδων ἀφ' ἑτέρου. Ἡ στάσις μου* -κατέληγε- *δὲν εἶναι παράδοξος* (ἔτσι τὴ χαρακτήρισε ὁ Μπότσαρης, ἀναφερόμενος στὸ ὑπόμνημα τοῦ Μελᾶ, γιὰ μὴ καταδίκη σὲ θάνατο τῶν Κουμπαίων). *Ἐγὼ μεταβὰς εἰς Κέρκυραν, τόσον αὐτοπροσώπως, ὅσον καὶ διὰ τῶν συνηγόρων τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς, ἐζήτησα τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν διὰ τοὺς κατηγορουμένους, ὁ κ. Μπότσαρης ὅμως, ἀφοῦ διώρισεν κοινὸν μετὰ τῶν Κουμπαίων συνήγορον, ἐπεσκέφθη δὶς τὴν Κέρκυραν πρὸ τῆς δίκης, δῆθεν χάριν ἀναψυχῆς!.* (*Πολιτεία*, 5-6-29).

Ἡ δίκη τῆς Κέρκυρας εἶχε καὶ ἄλλες παρενέργειες. Ὁ εἰσαγγελέας τοῦ Κακουργιοδικείου Γρανίτσας ἐξέφρασε, κατὰ τὴ δευτερολογία του, τὴ λύπη, ἐπειδὴ ὁ *Δικηγορικὸς σύλλογος* Ἰωαννίνων, δὲν παρέστη στὴ δίκη ὡς πολιτικὸς ἐνάγων, γιὰ νὰ ἐκφράσει τὸν πόνο τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν ληστῶν. *Ἀνέμενον* —εἶπε ο Γρανίτσας— *τοὺς ἐπιστήμονες τῆς Ἠπείρου ἐν Κερκύρᾳ, ἵνα ἐνισχύσωσι τὴν ἀσθενῆ φωνὴν τῆς κατηγορούσης ἀρχῆς, ὑπὲρ τῆς ταλαίνης ταύτης ἑλληνικῆς ἐπαρχίας.* Μερίδα τοῦ γιαννιώτικου τύπου πῆρε ἀφορμὴ νὰ καυτηριάσει τὴ στάση τῶν δικηγόρων. *Καὶ ὕβριν δεινὴν προσάπτει* -ὁ εἰσαγγελέας Γρανίτσας- *οὐχὶ ἄνευ λόγου, διὰ τὴν πνευματικὴν τοῦ τόπου ὑπόστασιν καὶ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν*

τούτου, ἡ ἔλλειψις ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἴχνους ἠπειρωτικῆς φωνῆς. Τί πρέπει, λοιπόν, νὰ δεχθῇ κανείς; Ὅτι στερούμεθα ἐπιστημόνων; Ἀλλὰ καὶ τὰ καφενεία καὶ τὰ λοιπὰ κέντρα τῶν Ἰωαννίνων, βρίθουν τοιούτων, διαρκῶς ἀσχολουμένων περὶ πολλά... Τί τέλος πάντων συμβαίνει καὶ διατὶ τόση σιωπὴ καὶ τοιαύτη παχυλὴ ἀδιαφορία διὰ τὰ κοινὰ τοῦ τόπου; (Ἀγροτικὴ ἠχώ, τίτλος ἄρθρου: *Ποῦ ἦσαν;*, (6-6-29). Οἱ δικηγόροι τῆς πόλης ἀντέδρασαν, τόσο στὰ λεχθέντα ἀπὸ τὸν Γρανίτσα, ὅσο καὶ στὶς αἰτιάσεις τοῦ γιαννιώτικου τύπου. Ὁ *Δικηγορικὸς σύλλογος*, πρῶτα, μὲ ἀνακοίνωσή του, ὑπογράμμιζε τὴ συμβολή του, σὲ συνεργασία μὲ τὶς ἀρχές, γιὰ τὴν πάταξη τῆς ληστείας καὶ ὑποστήριζε πὼς ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε τὴν παράστασή του στὴ δίκη. Ὁ *Σύλλογος ἡμῶν* —ἔγραφαν στὴν ἀπάντηση— *μὴ ἀποτελῶν κατὰ νόμον παράρτημα τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς, οὔτε ὑποκατάστατον ταύτης ὀργάνωσιν, δὲν δύναται συλλογικῶς οὔτε νὰ κατηγορήσῃ, οὔτε νὰ ὑπερασπισθῇ, ἀλλὰ μόνον κατ' ἐντολὴν καὶ δὴ ὡρισμένην καὶ ἀτομικὴν τοιαύτην εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ ἀσκοῦντα λειτούργημα ἐξίσου χρήσιμον, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ νομοθέτου, ὅσον καὶ τὸ τῆς δημοσίας κατηγορίας.* Ἀπὸ τὸ ἴδιο πνεῦμα διαπνέονταν καὶ αἱ ἀπαντήσεις ἀρθρογράφων δικηγόρων.

Ἐνισχυτικὸ τῆς ἀγανάκτησης ποὺ αἰσθάνθηκαν οἱ Ἠπειρῶτες γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δίκης καὶ τῶν ἐπιπτώσεών της στὴν ἀσφάλεια τῆς Ἠπείρου, ἦταν ἡ ἐμφάνιση καὶ δράση στὸν Ἠπειρωτικὸ χῶρο καὶ σὲ γειτονικὰ διαμερίσματα τῶν συμμοριῶν Μπάμπανου καὶ Τζατζιᾶ, χρειάστηκε καταδίωξη μηνῶν γιὰ νὰ ἐξοντωθοῦν. Ἡ «ἀθωωτικὴ» ἀπόφαση (ἀθώωση θεωροῦσαν τὰ ἰσόβια δεσμὰ) τοῦ δικαστηρίου -ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες- θὰ ἐνθάρρυνε κι ἄλλους *νὰ ζηλώσουν δόξαν «βασιλέων τῶν ὀρέων»*, ἀφοῦ, μὲ τέτοιες ἀποφάσεις δὲν διέτρεχαν τὸν κίνδυνον νὰ ἐκτελεστοῦν.

Μεγάλη δίκη κομμουνιστῶν ἄρχισε, ἀπὸ τὰ μέσα Ἀπριλίου, στὸ Στρατοδικεῖο Ἰωαννίνων. Κατηγορούμενοι ἦταν οἱ: Δημ. Σταμούλης, Ἀγησ. Βλάχος (γυιὸς τοῦ ἐ.ἀ. στρατηγοῦ Βλάχου), Σωτ. Μακρυγιάννης, Σπ. Διακάκης, Χαρ. Πέτσκος, Γ. Σταματέλος, συμβολαιογράφος, Ἰω. Τέσσας, Παῦλος Κουτσός, Ἐπ. Στάμος, Ι. Βαβαρέτος, Παῦλος Σουλῆς. Κατηγοροῦνταν ὅλοι τους γιὰ προπαγάνδα κομμουνιστική, ὅταν ὑπηρετοῦσαν στὸ γνωστὸ *Λόχο Καλπακίου* καὶ εἰδικότερα γιὰ παρότρυνση *πρὸς ἀνυποταξίαν*. Συνήγοροί τους ἦταν οἱ καλλίτεροι δικηγόροι τῆς πόλης: Γ. Κωνσταντινίδης, Γ. Μουλαϊμίδης, Βασ. Τσαντῆς, Ἀλ. Μπάρδας, Στέφαν. Κατσαδήμας κι ὁ κομμουνιστὴς δικηγόρος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα Πορφυρογέννης. Ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὲς μέρες διαδικασίας ἐκδόθηκε ἡ ἀπόφαση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, κρίθηκαν ἀθῶοι 4 κι ἀποφυλακίστηκαν, ἄλλων ἡ δίκη ἀναβλήθηκε, *λόγῳ ἐλλείψεως οὐσιωδῶν μαρτύρων* καὶ ἐπαναλήφτηκε τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ἰουνίου. Πολλὰ ἔγραφε γι' αὐτὴ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, δημοσιεύοντας περιλήψεις τῶν καταθέσεων τῶν μαρτύρων κατηγορίας καὶ ὑπεράσπισης. Σύμφωνα μὲ λεπτομέρειες τοῦ κατηγορητηρίου, οἱ κατηγορούμενοι εἶχαν μοιράσει στοὺς στρατιῶτες τοῦ *Λόχου Καλπακίου*, ὅπου ὑπηρετοῦσαν, προκηρύξεις, μὲ τὶς ὁποῖες διαμαρτύρονταν γιὰ τὴν κακὴ διαβίωση καὶ ζητοῦσαν βελτιώσεις στὸ συσσίτιο, στὴν ἐνδυμασία

καὶ στὸ στρατωνισμό, αὔξηση τῆς ἀποζημίωσης τοῦ κάθε στρατιώτη σὲ 5 δρχ., ἐλάττωση τῆς στρατιωτικῆς θητείας σὲ δώδεκα μῆνες καὶ κατάργηση τοῦ *Πειθαρχικοῦ οὐλαμοῦ* τοῦ Καλπακίου. Ὅλα αὐτὰ ζητοῦνταν διατυπωμένα μὲ μιὰ φρασεολογία κομμουνιστική, μὲ ἐκτενεῖς ἀναφορὲς στὴν ἐπανάσταση καὶ στὸν καπιταλισμό. Οἱ ἀνακριτικὲς ἀρχὲς ἔκριναν πὼς τὸ περιεχόμενο τῶν προκηρύξεων ἀποτελοῦσε παρότρυνση γιὰ ἀπείθεια, ταυτόχρονα καὶ ἐξύβριση. Πάντως αἴσθηση προκάλεσαν στὸ ἀκροατήριο οἱ καταθέσεις τῶν μαρτύρων ὑπεράσπισης, μὲ τὶς ὁποῖες ἤρθαν σὲ φῶς κακοποιήσεις στρατιωτῶν ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὸν *Πειθαρχικὸ οὐλαμό* καὶ μάλιστα τῶν κατηγορουμένων, πρὶν καὶ μετὰ τὴ διανομὴ τῶν προκηρύξεων. Κατὰ τὴν κρίση τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος, διεπιστώθη ὅτι ὁ Πειθαρχικὸς οὐλαμὸς Καλπακίου ἦτο μία ἀληθινὴ κόλασις, στῖγμα τοῦ 20οῦ αἰῶνος, αἶσχος διὰ τὸ Δημοκρατικόν μας πολίτευμα. Στρατιῶται ἐδέροντο ὑπὸ ἀλβανῶν συναδέλφων των μέχρις αἱματώσεως, ἄλλοι προσεδένοντο γυμνοὶ εἰς τὸν ἥλιον εἰς κορμοὺς δένδρων, ἄλλοι ὑπεχρεώνοντο νὰ ποτίζουν ὑπὸ τὸν ἥλιον τοὺς τηλεγραφικοὺς στύλους, ἵνα λάβουν ἔμπρακτον δίδαγμα περὶ τοῦ ἀκατορθώτου τῆς ἐπιτυχίας τῶν κομμουνιστικῶν ἰδεῶν, ὅπως ἀκατόρθωτος τυγχάνει ἡ βλάστησις τοῦ ξηροῦ στύλου, καίπερ ποτιζομένου....* Τὸ Στρατοδικεῖο ἔκρινε παμψηφεὶ ἔνοχους τοὺς ὀκτὼ κατηγορούμενους γιὰ τὸ ἀδίκημα τῆς παρότρυνσης γιὰ ἀπείθεια καὶ τοὺς ἀθώωσε γιὰ τὴν κατηγορία τῆς ἐξύβρισης. Καταδικάστηκαν: α) Οἱ Ἀγ. Βλάχος, Σ. Μακρυγιάννης σὲ φυλάκιση ἑνάμιση χρόνου, 500 δρχ. πρόστιμο ὁ καθένας καὶ ἑνάμιση χρόνο στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τους. β) Χαράλ. Πέτσκος σὲ δυὸ χρόνια φυλάκιση, 1000 δρχ, πρόστιμο καὶ δυὸ χρόνια στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων του. γ) Οἱ Σπ. Διακάκης καὶ Ι. Βαβαρέτος σὲ ἑνὸς χρόνου φυλάκιση, σὲ 1000 δρχ. πρόστιμο ὁ πρῶτος καὶ 500 ὁ δεύτερος καὶ στέρηση πολιτικῶν δικαιωμάτων γιὰ ἕνα χρόνο. δ) Οἱ Δ. Σταμούλης, Ι. Τέσσας καὶ Ἐπ. Στάμος σὲ ἓξ μηνῶν φυλάκιση, 500 δρχ. πρόστιμο καὶ ἑνὸς χρόνου στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* θεωροῦσε ἐπιεικὴ τὴν ἀπόφαση τοῦ Στρατοδικείου καὶ διατύπωνε εὐμενῆ σχόλια γιὰ τὴ διοίκηση τῆς Μεραρχίας ποὺ ἐπανέφερε στὸν πραγματικό του προορισμὸ τὸν *Πειθαρχικὸ οὐλαμὸ* Καλπακίου, *ἐξαλείψασα τὸ στῖγμα αὐτὸ τῆς ἐποχῆς μας.* -Στὸ Διδασκαλικὸ συνέδριο ποὺ συγκροτήθηκε στὰ Γιάννινα τέλη Μαρτίου, ὁ καθηγητὴς Ἀλκ. Κοντοπάνος παρακλήθηκε νὰ ἐκφέρει τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὴν *Ἠθικὴ ἀγωγὴ τῶν μαθητῶν.* Ἡ ἐμπεριστατωμένη ἐπιστημονική του εἰσήγηση δημοσιεύτηκε, σὲ πολλὲς συνέχειες, στὴν *Ἤπειρο* τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ Ἀπριλίου 1929. Σὲ λίγους μῆνες θὰ ξεσποῦσε μεγάλο «σκάνδαλο», ἠθικῆς τάξης, στὰ Γιάννινα, ὅπου φερόταν ὡς πρωταγωνιστὴς κι ὁ Κοντοπάνος... -Στὶς 5 Μαΐου γιορτάστηκε τὸ Πάσχα, πολλὲς ὅμως μέρες πρὶν -κι αὐτὸ συνέβαινε κάθε χρόνο- τὰ βασικὰ εἴδη διατροφῆς ἀπὸ τὴν ἀγορὰ εἶχαν ἐξαφανιστεῖ. *Ἀλλὰ τί κατάραν, λοιπόν, ἔχει ὁ τόπος αὐτὸς* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος*, 21-4-29), *ὥστε ἡ μὲν ἀγορά του, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας, ἀλλὰ ἰδίως εἰς πᾶσαν ἑορτάσιμον ἐποχήν, νὰ εἶναι τελείως ἀδειανή, οἱ δὲ δυστυχεῖς πολῖται νὰ μὴ εὑρίσκωσι ν' ἀγοράσωσι τίποτε, ἤ, καὶ ἂν εὑρίσκωσι, μετὰ χίλια βάσανα καὶ τρεξίματα καὶ παρακλήσεις, νὰ τὸ ἀκριβοπληρώνωσι εἰς τὸ τριπλάσιον τῆς ἀξίας:... Κόττες, αὐγά, κρέατα, βούτυρα, τυριά, ὅλα τὰ πάντα φεύγουν -οἱ δὲ κάτοικοι ἔπειτα ἀναγκάζονται κάποτε, νὰ παραγγείλλουν φίλους των εἰς Ἀθήνας, νὰ τοὺς στείλουν ἀπ' ἐκεῖ*

φθηνότερα τ' αὐγὰ ἢ ἄλλα εἴδη τὰ ὁποῖα ἐφυγαδεύθησαν ἀπ' ἐδῶ... Εἶναι ντροπὴ ἀστυνομικὴ καὶ ντροπὴ διοικητική, ἀλλὰ καὶ ἀδικία πρὸς τοὺς πολίτας τὸ γενόμενον στερεοτύπως κάθε Πάσχα καὶ κάθε Χριστούγεννα, ἐδῶ στὰ Γιάννινα. -Ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων, ὄντας ἀσθενὴς ἀπὸ γρίππη γιὰ δεύτερη φορά, ἀποφάσισε νὰ γυρίσει στὰ Γιάννινα, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὅπου βρισκόταν, *ἵνα πρυτανεύση τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν τελετῶν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τῆς Ἀναστάσεως, τὰς ὁποίας ὄντως ἐλάμπρυνε διὰ τῆς παρουσίας του, πρὸς χαρὰν τοῦ συνωστιζομένου εὐσεβοῦς πλήθους.* (*Ἐλευθερία*, 9-5-39). Στὴν Ἀθήνα πῆγε *πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν πολλαπλῶν συμφερόντων τῆς Μητροπόλεως.* Ὅλο καὶ περισσότερο συχνότερα ἀρρωστοῦσε ὁ Σπυρίδων, ἡ ἀρρώστεια τῆς ἐποχῆς ἦταν ἡ αἰτία, τὸν ὁδήγησε στὸ χεῖλος τοῦ τάφου, τελικὰ τὴ δάμασε. Δὲν κατέφερε τὸ ἴδιο καὶ ὁ φίλος του ὁ Χατζῆς, τὸ 1929 ἦταν τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς ζωῆς του.- Στόχος τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*, τὸ δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Μαΐου, ἔγινε ὁ διευθυντὴς τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς *Ἐθνικῆς Τράπεζας* στὰ Γιάννινα, Ἀλ. Λειβαδεύς. Ἡ ἐφημερίδα σὲ μιὰ δημοσιογραφική της ἔρευνα γιὰ τὴν πάταξη τῆς τοκογλυφίας, ποὺ εἶχε καταντήσει, γιὰ τὸν ἀγροτικὸ κυρίως κόσμο τῆς Ἠπείρου μεγάλη πληγή, ἔμπλεκε καὶ τὸν Λειβαδέα, τὸν ὁποῖο ὑποστήριξε σθεναρὰ ἡ *Ἤπειρος*.- Ἔγραφε ἡ *Ἐλευθερία* (27-5-29): *Διῆλθεν ἐντεῦθεν ὡς διάττων ἀστὴρ καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας καὶ Βουκουρέστιον, ὁ ἀεικίνητος, ὁ ἀκαταπόνητος, ὁ μεγαλεπήβουλος, ὁ μεγαλοεπιχειρηματίας, ὁ μεγαλοϊδεολόγος πρόξενος τῆς Ρουμανίας ἐν Ἁγίοις Σαράντα τῆς ἀλβανικῆς ἐπικρατείας κ. Ἀλκιβ. Διαμάντης, Σαμαρινιώτης, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο ἄριστα νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Ρουμανίαν ἢ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ μεγαλύτερα εὐρωπαϊκὰ κράτη.* Ἂν βέβαια ἤξερε ὁ Χρηστοβασίλης σὲ τί θὰ ἐξελισσόταν ὁ Διαμάντης, ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους πράκτορες τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, ἱδρυτὴς κατὰ τὴν κατοχὴ τῆς *Ρωμαϊκῆς λεγεῶνος* καὶ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ *πριγκηπάτου τῆς Πίνδου*, δὲν θὰ ἔγραφε αὐτὰ τὰ ἐγκώμια. Ναί, εἶχε πολλὰ προσόντα ὁ Διαμάντης, τὰ χρησιμοποίησε ὅμως σὲ βάρος τῆς Ἑλλάδας.- Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐκτενεῖς πληροφορίες γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ ρουμανικοῦ γυμνασίου καὶ οἰκοτροφείου στὰ Γιάννινα -μεγάλου κι αὐτοῦ κέντρου τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας- ἔδινε σὲ ἔρευνά της ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (25 καὶ 28-5-29), μὲ ἐγκωμιαστικὰ σχόλια, χωρὶς νὰ ὑποψιάζεται τοὺς βαθύτερους σκοποὺς τῆς λειτουργίας τέτοιων σχολείων στὴν Ἑλλάδα. Πόσο ἀνυποψίαστος ἦταν ὁ Γιαννιώτης δημοσιογράφος γιὰ τὴν προπαγανιστικὴ δραστηριότητα τῶν σχολείων αὐτῶν, φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅλο δημοσίευμά του: *Μανθάνομεν* -ἔγραφε, μετὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὸ οἰκοτροφεῖο- *ὅτι πλέον τῶν 70 παιδιῶν, σπουδάζουν καὶ διαιτῶνται ἐκεῖ μέσα, ὑπὸ τοὺς πλέον ὑγιεινοὺς ὅρους καὶ ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν καὶ πατρικὴν ἐπίβλεψιν προοδευτικῶν καθηγητῶν. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἐν Ἠπείρῳ ρουμανικὸν στοιχεῖον καὶ ἰδίως τοῦ ἐγκατεστημένου εἰς τὰ βλαχόφωνα τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζαγορίου* (ρουμανικὸ στοιχεῖο ἐννοεῖ τοὺς ρουμανίζοντες Κουτσόβλαχους, ποὺ ἀποτελοῦσαν ἐλάχιστη μειοψηφία ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες Κουτσόβλαχους) *καὶ ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἄπορα,* (ἐξαγόραζαν τοὺς γονεῖς τους οἱ πράκτορες τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ ἔπαιρναν τὰ παιδιά τους) *καὶ τυγχάνουσιν ἐκεῖ μέσα ἀληθοῦς μορφωτικῆς ἀναπτύξεως καὶ βρίσκουν τὰς καλλιτέρας περιποιήσεις τῆς οἰκογενειακῆς των ἑστίας.* Τὸ μόνο ποὺ δὲ λέει ὁ δημοσιογράφος -οὔτε βέβαια θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ἀνακαλύψει σὲ

μιὰ ἁπλὴ ἐπίσκεψη- εἶναι πὼς μαζὶ τὰ διδασκόμενα μαθήματα οἱ οἰκότροφοι μάθαιναν πῶς νὰ μισοῦν κάθε τὶ τὸ ἑλληνινό...- Οἱ ὑπάλληλοι τῶν Τ.Τ.Τ. συγκρότησαν στὰ Γιάννινα Ἀθλητικὸ ὅμιλο. -Στὶς 12 Μαΐου, χοροστατοῦντος τοῦ Σπυρίδωνος, ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς *Τραπέζης Ἀθηνῶν, εις τὸ μεγαλοπρεπὲς κτίριον τῆς ὁδοῦ Κρυστάλλη.* Τὸ θυμᾶμαι αὐτὸ τὸ κτίριο, γιὰ τὴν ἐποχή του ἦταν ἐντυπωσιακό. -Ἡ ἔκδοση τῆς «ἀθωωτικῆς» ἀπόφασης γιὰ τοὺς Κουμπαίους, ὅπως προέβλεψαν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ἀποθράσυνε τοὺς ληστόφιλους καὶ ληστοτρόφους, κυρίως τῆς ὑπαίθρου. Στὰ Ζαγοροχώρια ἄρχισαν κιόλας οἱ ἀπειλὲς ἐναντίον τῶν κατοίκων.- Στὰ μέσα Μαΐου ὁ μαθητὴς τοῦ Πενταταξίου Διδασκαλείου καὶ οἰκότροφος Μ. Γκιώκας ἔδειρε τὸν καθηγητὴ τῶν γεωπονικῶν μαθημάτων Π. Λαγίδη. Οἱ ἐφημερίδες, ποὺ δὲ γώριζαν τὰ αἴτια, σχολίασαν τὸ γεγονὸς κατακρίνοντας τὸ σπουδαστὴ (τοῦ ὁποίου ἡ συμπεριφορά, μὲ ὅλα τὰ ἐλαφρυντικὰ ποὺ εἶχε -καὶ εἶχε- ἦταν ἀπαράδεκτη). Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (20-5-29) ἔγραψε: *Τὸ θλιβερὸν καὶ ἀπαράδεκτον ἐπεισόδιον τοῦ Διδασκαλείου δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον... Ἡ ἀνταρσία, ἡ ἀσέβεια, ἡ ἀπειθαρχία πρέπει νὰ καταπνίγωνται ἅμα τῇ γενέσει των. Ὁ παρεκτραπεὶς μαθητής, πρέπει νὰ τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς.* Ἀκριβῶς γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς τιμωρίας του δημιουργήθηκε σοβαρὴ κρίση στὴ ζωὴ τοῦ Διδασκαλείου, γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνει λόγος στὴ συνέχεια. Σχετικὰ μὲ τὰ αἴτια τοῦ ἐπεισοδίου ἔγιναν γνωστὰ τὰ ἑξῆς: Ὁ καθηγητὴς Λαγίδης ἐπέμεινε νὰ καθήσει ὁ σπουδαστὴς Γκιώκας, Σάββατο ἀπόγευμα, στὸ Διδασκαλεῖο νὰ ἐργαστεῖ μὲ τὴν ὁμάδα του στὸ σχολικὸ κῆπο. Ὁ Γκιώκας ὅμως, ἦταν κι ὁμαδάρχης παιδιῶν στὸ Οἰκοτροφεῖο καὶ ἔπρεπε νὰ τὰ ὁδηγήσει στὰ Δημοτικὰ λουτρὰ γιὰ μπάνιο. Ὁ Λαγίδης ἐπέμεινε νὰ μείνει στὸ Διδασκαλεῖο, ὁ Γκιώκας ἀντέτασσε τὶς ὑποχρεώσεις του στὸ Οἰκοτροφεῖο, λογομάχησαν κι ὁ σπουδαστὴς χειροδίκησε σὲ βάρος τοῦ καθηγητῆ. Τὸ ἐπεισόδιο ἦταν ἐκμεταλλεύσιμο ἀπὸ ἀντίπαλους τοῦ διευθυντῆ τοῦ Διδασκαλείου Εὐρ. Σούρλα, ποὺ κινήθηκαν γιὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του.- Στὴν Ἀλβανία ἀπαγορεύτηκε γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ ἡ εἰσαγωγὴ καὶ κυκλοφορία ἑλληνικῶν ἐφημερίδων. Ἡ ἀπαγόρευση ἔληξε τὴν 25η Μαΐου.- Τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο Ἰωαννίνων ἔγραψε στὸν προϋπολογισμὸ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1929-30 κονδύλιο 10.000 δρχ. *δι' ἀπαρχὴν συστάσεως Δημοτικῆς βιβλιοθήκης, λαβὼν ἀφορμὴν ἐξ αἰτήσεως φιλοπροόδων καὶ φιλαναγνωστῶν νέων.* Οἱ ἐφημερίδες σχολίασαν μὲ καλὰ λόγια τὴν ἀπόφαση.- Στὶς 25 Μαΐου γιόρτασε στὴν Κατσικά, μὲ ἐκκλησιασμὸ πρῶτα στὸν *Ἅγιο Ἀθανάσιο* τοῦ χωριοῦ, τὴν γιορτή της ἡ *Συντεχνία σιδηρουργῶν καὶ μουσικῶν.* Τί τὸ κοινὸ τάχα συνέδεε τοὺς σιδηρουργοὺς μὲ τοὺς μουσικοὺς ὥστε νὰ ἐνταχθοῦν στὴν ἴδια συντεχνία; Μήπως ἡ ὕλη ἀπὸ τὴν ὁποία κατασκευάζονται ὁρισμένα μουσικὰ ὄργανα; -Ὁ *Κῆρυξ* δημοσίευσε τὴν εἴδηση, ποὺ σχολιάστηκε καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐφημερίδες, ὅτι σύσσωμος ὁ Κερκυραϊκὸς τύπος, ζήτησε, πρὶν τὴν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης τὸ μετριασμὸ τῆς ποινῆς τῶν Κουμπαίων, τὴν μὴ ἐπιβολὴ δηλαδὴ τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ ἐπηρεαστοῦν οἱ ἔνορκοι, ὅλοι Κερκυραῖοι, ἀπ' αὐτὴν τὴν τοποθέτηση τῶν ἐφημερίδων τοῦ νησιοῦ τους;- *Ἐκλεκτοὶ ἀρραβῶνες: Ὑπὸ τοὺς αἰσιωτέρους οἰωνοὺς ὁ ἄριστος ὀδοντοϊατρὸς τῆς πόλεώς μας κ. Ἀνδρέας Πάμπανος καὶ ἡ εὖ ἠγμένη καλλίμορφος δεσποινὶς Μαρία Κάτσαρου, ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, (31-5-29). -Γεγονὸς γιὰ τὰ Γιάννινα ἀποτέλεσαν οἱ γάμοι τῆς τό-

σο γνωστῆς στὴν πόλη -καὶ σήμερα ἀκόμα- Ραφὲτ Μουσταφᾶ πασὰ μὲ τὸ Μ. Βρυώνη, Γενικὸ πρόξενο τῆς Ἀλβανίας στὴν Κέρκυρα. Ἀντιγράφουμε ἀπὸ τὴν *Ἐλευθερία* (10-6-29): *Ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς, τὴν ἑσπέραν τῆς 6ης τρέχοντος, οἱ εὐτυχεῖς γάμοι τῆς ὑπερχαριτωμένης πασιοπούλας τῶν Ἰωαννίνων Δίδος Ραφὲτ Μουσταφᾶ πασᾶ, προσφιλοῦς ἀδελφῆς τοῦ συμπαθεστάτου παρὰ τῇ κοινωνίᾳ τῶν Ἰωαννίνων καὶ εὐγενοῦς Ρεμζῆ βέη, Γενικοῦ προξένου τῆς Ἀλβανίας ἐνταῦθα, μετὰ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Γενικοῦ προξένου τῆς Ἀλβανίας κ. Μ. Βρυώνη, τῆς ἐκ Μπερατίου μεγάλης καὶ ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Βρυώνηδων (ἀπόγονο τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση Ὁμὲρ Βρυώνη). Τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μας τόσον εἰς τὸ εὐτυχὲς ζεῦγος, ὅσον καὶ εἰς τὴν μητέρα τῆς νύφης κυρίαν Μουσταφᾶ πασᾶ, τὴν ἀδελφήν της κ. Γανιμὲτ Χ. Βρυώνη καὶ τὸν ἀδελφόν της Ρεμζῆ βέην Μουσταφᾶ πασᾶ.*- Στὸ μεταξύ ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἤπειρο μιλοῦσαν γιὰ συνεχιζόμενη τρομοκράτηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξαιτίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Οἱ Ἀλβανοὶ -ἔλεγαν- πλαστογραφοῦσαν τὸ φρόνημα τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου. Στὸ Δέλβινο φυλακίστηκαν 4 ἱερεῖς. Τὸ ψευτοσυνέδριο τοῦ Ἀργυροκάστρου (ὑποχρεωτικὴ συγκέντρωση τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἱερέων τῆς ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου) ἀπέβλεπε στὴν ἐκλογή, μὲ τὴ βία ἐπιτροπῆς, ἀρεστῆς στοὺς Ἀλβανούς, ποὺ θὰ ἐκπροσωποῦσε τὴν ἐπαρχία στὴν «παρασυναγωγή» τῆς Κορυτσᾶς (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 8-6-29). - Ἀπὸ μεγάλη πυρκαϊὰ ποὺ ξέσπασε στὴν ὁδὸ Ἀνεξαρτησίας κινδύνεψε νὰ καεῖ ἡ οἰκογένεια τοῦ γυμνασιάρχη τοῦ Β΄ γυμνασίου Δημ. Σακελλαρίδη.

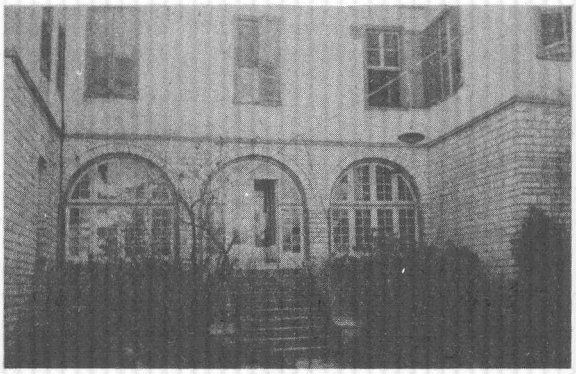

Τὸ ἀρχοντικὸ Μουσταφᾶ, ἀργότερα τῆς Ραφὲτ Μεσαρέ,

Κατεβαίνοντας μιὰ Κυριακὴ ἀπόγευμα τὴν ὁδὸ Ἀβέρωφ ὁ Γιάγκος Κεϊβανίδης, στάθηκε σὲ μιὰ μεγάλη ταμπέλα, ἀριστερὰ τοῦ δρόμου, στὸ ἰσόγειο τοῦ πολὺ γνωστοῦ τότε ξενοδοχείου *Ὁ Βενιζέλος* (μετὰ τὸν πόλεμο στὸ ξενοδοχεῖο αὐτό, εγκαταστάθηκαν τὰ γραφεῖα καὶ τὰ τυπογραφεῖα τῆς ἐφημερίδας *Ἡ Πρόοδος τῶν Ἰωαννίνων*, τῆς ὁποίας διετέλεσα ἀρχισυντάκτης· ἀργότερα τὸ ξενοδοχεῖο κατεδαφίστηκε, γιὰ ν' ἀναγερθεῖ στὴ θέση του πολυκατοικία). *Μέγα βαφεῖον καὶ καθαριστήριον (δι' ἀτμοῦ) «Ἡ ὡραία Σμύρνη»*, διάβασε, καὶ ἡ καρδιά του σκίρτησε στὴν ἀνάμνηση τῆς ἀγαπημένης του πόλης. Τὴ ρεκλάμα τὴν εἶχε δεῖ τὸν τελευταῖο καιρὸ καὶ στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, δὲν τῆς ἔδωσε ὅμως σημασία,

δὲν εἶχε προσέξει καλὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπαγγελματία. Βέβαια πολλοὶ πρόσφυγες, ποὺ ἄνοιξαν δουλειὲς στὰ Γιάννινα, τιμοῦσαν τὴ γενέτειρά τους, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴ Σμύρνη, γι' αὐτὸ οἱ περισσότεροι τὸ ἔγραφαν στὶς ταμπέλες τῶν μαγαζιῶν τους. Ἦταν ὁ ἐλάχιστος φόρος τιμῆς ποὺ μποροῦσαν ν' ἀποδώσουν στὴ χαμένη πατρίδα. Συνήθισε σ' αὐτοὺς τοὺς ὀπτικοὺς ἐρεθισμοὺς ὁ Γιάγκος καὶ στὶς συναισθηματικὲς ἐπιπτώσεις ποὺ εἶχαν, ἔτσι τοὺς προσπερνοῦσε πάντοτε, κάνοντας τοὺς συνειρμούς του, χωρὶς ὅμως νὰ σφίγγεται ἡ καρδιά του ὅπως τὰ πρῶτα χρόνια. Αὐτὴ τὴ φορὰ κάτι τὸν σταμάτησε. *Ὁ γνωστὸς σὲ ὅλους ὡς εἰδικὸς βαφεὺς Σπυρόπουλος ἐκ Σμύρνης...* ἀναφερόταν στὴ ρεκλάμα τῆς ἐφημερίδας, διάβαζε τώρα τὸ ὄνομα μὲ μεγάλα γράμματα καὶ στὴν ταμπέλα... Σπυρόπουλος... Σπυρόπουλος..., προσπαθοῦσε νὰ θυμηθεῖ, κάτι τοὔλεγε τὸ ὄνομα, δυσκολευόταν ὅμως νὰ τὸ συνταιριάσει μὲ συγκεκριμένο πρόσωπο. *Πρέπει νὰ δῶ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο*, σκέφτηκε, ἄνοιξε τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ καὶ μπῆκε. Στὴν ἀρχὴ ὁ ἀτμὸς ποὺ εἶχε πλημμυρίσει τὸ χῶρο, δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ξεχωρίσει τίποτε. Ὕστερα καθὼς ὁ ἄλλος σταμάτησε, ὅταν κατάλαβε πὼς μπῆκε πελάτης, τὸ πρόσωπο ποὺ ἀντίκρυσε τοῦ θύμιζε πολλά. Εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς τὴν ἴδια προσπάθεια ἀναγνώρισης κατέβαλε κι ὁ ἐπισκέπτης, δὲν ἄργησε νὰ γίνει ἡ ταύτιση. *Σταῦρο! Γιάγκο!*, ἀκούστηκαν φωνὲς ταυτόχρονα καὶ οἱ δυὸ ἄντρες ἔπεσαν ὁ ἕνας στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου... Τί παράξενο πράγμα! Συναντιῶνται στὴ ζωὴ ἄνθρωποι ποὺ τοὺς χωρίζουν τεράστιες ἀποστάσεις, ὠκεανοὶ καὶ θάλασσες, καὶ δὲ μποροῦν ν' ἀνταμώσουν ἄλλοι ποὺ ζοῦν στὴν ἴδια πόλη, περπατοῦν στοὺς ἴδιους δρόμους, ἐκκλησιάζονται ἴσως μαζί, ἔχουν τόσες εὐκαιρίες νὰ βροῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, κι ὅμως προσπερνᾶν ἀδιάφοροι, χωρὶς νὰ ἐπικοινωνοῦν... Πόσες φορὲς δὲν πέρασε ὁ Γιάγκος ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Σταύρου, πόσες φορὲς δὲν συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν *Ὡραία Σμύρνη* τῆς ταμπέλας, κι ὅμως ποτὲ δὲν εἶχε προσέξει τὸ ὄνομα τοῦ μαγαζάτορα. Κάτι ἀνάλογο εἶχε συμβεῖ καὶ μὲ τὸν Σταῦρο. Ἀρκετὲς φορὲς ψώνισε στὸ κατάστημα τοῦ Γιάγκου, σίγουρα θὰ τὸν εἶδε, ἀνεξήγητο γιατὶ δὲν τὸν πρόσεξε. Ἡ μοίρα διαλέγει τὶς δικές της στιγμὲς γιὰ νὰ χωρίσει ἢ ν' ἀνταμώσει ἀνθρώπους...

Στὴ Σμύρνη ὁ Σταῦρος εἶχε τὸ μαγαζί του, βαφεῖο κι ἐκεῖ, στὸν ἴδιο δρόμο μὲ τὸ μεγάλο κατάστημα τοῦ Γιάγκου. Χωρὶς νὰ ἔχουν ἀναπτύξει στενὲς οἰκογενειακὲς σχέσεις, οἱ δυὸ ἄντρες συναντιόντουσαν συχνά, κουβέντιαζαν, κάποτε ἔπιναν μαζὶ καὶ τὸ οὔζο τους στὰ ἀριστοκρατικὰ οὐζερὶ τῆς παραλίας τῆς πόλης, ἢ στὶς λαϊκὲς συνοικίες, ὅπου ἀφθονοῦσαν τὰ οὐζοπωλεῖα, μὲ οὔζο, ρακὶ καὶ τσικουδιά, σὲ ὧρες σχόλης περιδιάβαζαν, χωρὶς τὶς οἰκογένειές τους, εἴτε στὸ λιμάνι, εἴτε στοὺς δρόμους τῆς πόλης, ἀναζητώντας ἀτομικὲς στιγμὲς ἀπόλαυσης ἢ καὶ περισυλλογῆς. Ἄρχισαν τώρα σ' αὐτή τους τὴ συνάντηση νὰ τὰ θυμοῦνται ὅλα, ἡ ὥρα περνοῦσε, σὲ κάποια στιγμὴ σκέφτηκε πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶχε δουλειά, *ἄκου Σταῦρο*, τοῦ εἶπε

σὲ κάποια στιγμή, *φεύγω τώρα, οἱ ἀναμνήσεις μας δὲν ἔχουν τέλος, νὰ μὴν σὲ ἀπασχολῶ ἄλλο, μόνο ἕνα θὰ σὲ ρωτήσω, ἔχεις οἰκογένεια;*. Ὁ ἄλλος ἔσκυψε τὸ κεφάλι, ὁ Γιάγκος κατάλαβε ὅτι τοῦ ἀνέξυε πληγές, ἔπρεπε ὅμως νὰ μάθει: *Μόνος;* τὸν ρώτησε. —*Μόνος κι ἔρημος*, ἀποκρίθηκε ὁ Σταῦρος μὲ σπασμένη φωνή, κι ἦταν ὁ τόνος της τέτοιος, ποὺ ἀποκάλυπτε τὸ δράμα ποὺ κρυβόταν... Σεβάστηκαν κι οἱ δυὸ τὴν ἱερότητα τῆς στιγμῆς, σώπασαν. —*Καλά*, μίλησε ὁ Γιάγκος ἔτσι γιὰ νὰ σπάσει ἡ σιωπή, *θὰ μιλήσουμε γιὰ ὅλα αὐτά, γιὰ τὰ δικά σου καὶ τὰ δικά μου, στὴ νέα μας συνάντηση, ὄχι ἐδῶ, στὸ σπίτι μου. Πλησιάζουν οἱ μέρες τοῦ Πάσχα, τὴ δεύτερη μέρα τῆς μεγάλης γιορτῆς εἶσαι καλεσμένος σπίτι μου, τὸ μεσημέρι. Μὴ μοῦ τὸ ἀρνηθεῖς. ...—Δὲν θὰ εἶμαι βάρος;... ρώτησε δειλὰ ὁ Σταῦρος... —Μὴν τὸ ξαναπεῖς αὐτό, ἀπὸ σήμερα εἶσαι δικός μου ἄνθρωπος. Καὶ μὴν τὰ βλέπεις ὅλα μαῦρα, κάποτε ξαστερώνει ὁ οὐρανός, τὰ πέρασα καὶ τὰ ξέρω, θὰ τὰ ποῦμε. Σὲ περιμένω.* Ὅταν ἔκλεισε ἡ πόρτα, ὁ ἄλλος ἔβαλε σὲ κίνηση τὶς μηχανές, τό μικρό ἰσόγειο γέμισε πάλι ἀτμούς, ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὶς βαφὲς ἐρέθιζε τὰ ρουθούνια, ὅλα θόλωσαν τὴν ἀτμόσφαιρα, παραποιοῦσαν τὴν πραγματικότητα, μέσα σ' αὐτὰ προσπαθοῦσε νὰ βρεῖ τὴ λησμοσύνη ὁ Σταῦρος...

Λίγες μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ Πάσχα, ὁ Πέτρος πῆγε νὰ δεῖ τὸ Χατζῆ. Εἶχε νὰ τὸν συναντήσει μῆνες, ἀπὸ τὶς παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων, ἄρχισε σὲ λίγο ἡ προεκλογικὴ κίνηση καὶ ἡ ἀνεπάντεχη γιὰ ὅλους μεταστροφὴ τοῦ Χατζῆ, ὁ Πέτρος δὲν ἤθελε νὰ προσθέσει προβλήματα στὴν ψυχολογικὴ κατάσταση ποὺ βρισκόταν, ἀπὸ τὴν τελευταία συνομιλία τους εἶχε ὑποψιαστεῖ πὼς κάτι τοῦ συνέβαινε. Λόγοι ὑγείας, σκεπτόταν, μόνο στὴν πολιτικὴ μετάσταση δὲν πήγαινε ὁ νοῦς του, ἄφησε νὰ περάσει ὁ σάλος καὶ ἡ ἐκνευριστικὴ περίοδος τῶν ἐκλογῶν, πίστευε πὼς θὰ εἶχαν καταλαγιάσει καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ Χατζῆ οἱ ἐσωτερικὲς ἀντιδράσεις, ἦταν καιρὸς νὰ τὸν δεῖ. Δὲ θὰ τοῦ ἔκανε λόγο γιὰ τὰ πολιτικά, διαισθανόταν ὅτι θὰ τοῦ προξενοῦσε πολὺ πόνο, μόνο γιὰ τὴν ὑγεία του ἐνδιαφερόταν, φῆμες κυκλοφοροῦσαν τελευταῖα, ὅτι δὲν πήγαινε καλά, ἦταν σοβαρὰ ἄρρωστος. Ὅταν μπῆκε στὸ γραφεῖο καὶ τὸν ἀντίκρυσε, δὲν χρειάστηκε νὰ τὸν ρωτήσει, ἡ ὅλη του ἐμφάνιση ἔδειχνε τὴν κατάσταση τῆς ὑγείας του. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του εἶχαν ἀλλοιωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀπίσχνανση, τὸ χρῶμα κίτρινο μὲ κάποιες βοῦλες σπασμένου κόκκινου στὰ ἔντονα τώρα προεξέχοντα μῆλα, ἐρχόταν ὕστερα κι ὁ βήχας νὰ ἐπιβεβαιώσει τὴν ὕπαρξη τῆς φοβερῆς ἀρρώστειας ποὺ τὸν βασάνιζε. —*Χρόνια πολλά, κυρ-Γιώργη*, τοῦ εὐχήθηκε ὁ Πέτρος. Ὁ Χατζῆς τοῦ ἔτεινε ἕνα χέρι ποὺ ἔκαιγε ἀπὸ τὸν πυρετό, *Χρόνια πολλὰ Πέτρο*, ἀπάντησε μὲ ἀδύναμη φωνή, *ὄχι γιὰ μένα*, πρόσθεσε μὲ φωνὴ ποὺ ράγισε τὴν καρδιὰ τοῦ ἄλλου, *γιὰ μένα εἶναι ὁ τελευταῖος χρόνος. —Τί εἶν' αὐτὰ ποὺ λές;* φώναξε ὁ Πέτρος, προσπαθώντας νὰ τοῦ δώσει κουράγιο μὲ τὶς φωνές, ὁ Χατζῆς κατάλαβε τὴν πρόθεσή του καὶ χαμογέλασε πικρά. —*Ἡσύχασε Πέτρο, δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ ψεύ-*

τικο κουράγιο, ξέρω τὶ μοῦ συμβαίνει κι ἔχω πάρει τὴν ἀπόφασή μου.... —Μὰ πῶς;... πήγε νὰ ρωτήσει, ὁ Χατζῆς τὸν διέκοψε. *—Τὰ συμπτώματα εἶχαν φανεῖ ἀπὸ καιρό, ἐγὼ δὲν ἤθελα νὰ τὸ παραδεχτῶ. Πίστευα πὼς θὰ καταπολεμοῦσα τὸν ἐχθρό μὲ τὴν ἰσχυρή μου θέληση, ἔκανα λάθος, τὸν ὑποτίμησα, μὲ ὁδήγησε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση τὸ πείσμα μου, ἡ ἀποκοτιὰ πὲς καὶ ἡ ἐπιμονή μου νὰ συνεχίζω τὴν ἴδια ζωὴ καὶ μετὰ τὶς πρῶτες ἐκδηλώσεις τῆς ἀρρώστειας... Μπορεῖ νὰ πολεμηθεῖ ἡ φυματίωση μὲ τὴ ζωὴ ποὺ κάνω; Τσιγάρο, ἀντιμόνιο, ἄγχος, ἀφόρητο ἄγχος; ἐξαιτίας τῆς οἰκονομικῆς κατάστασης τῆς ἐφημερίδας, καὶ τῆς καθημερινῆς προσπάθειας ν' ἀνταποκριθῶ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς παράδοσης ποὺ δημιούργησε ἡ ἐφημερίδα αυτή, προστέθηκαν τὸν τελευταῖο καιρὸ καὶ οἱ στενοχώριες ἀπὸ τὴν πολιτικὴ μετακίνηση ποὺ ἔκανα, ἔχω τὴν αἴσθηση πὼς ἐγκατέλειψα ἀβοήθητους παλιοὺς ἀγαπημένους φίλους, τὰ ξέρεις ὅλα αὐτά, μοῦ κάνουν κακὸ νὰ τὰ ξαναλέω...* Σταμάτησε. Τὸν ὑποχρέωσε ἕνας δυνατὸς βήχας, ὁ Πέτρος εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς ἔβγαινε μέσα ἀπὸ βαθὺ σπήλαιο, ἀνατρίχιασε... *—Σὰ νὰ μὴν ἔφταναν ὅλα αὐτὰ δέχτηκα καὶ μιὰ πρόσκληση φίλων μου, νὰ λάβω μέρος σὲ κυνήγι ποὺ ὀργάνωσαν στὴ δυτικὴ Μακεδονία. Βαρὺ κλῖμα, ὑγρασία, ταλαιπωρία, κόπος, γύρισα ἐξουθενωμένος, περισσότερο ἄρρωστος ἀπὸ κάθε φορά... Σκέφτομαι σὲ λίγες μέρες νὰ φύγω γιὰ τὴν Ἀθήνα, νὰ κάνω ἐξετάσεις μὲ καθηγητές, τί νὰ μοῦ ποῦν κι αὐτοί, ξέρω μόνος μου τὶ ἔχω, αὐτὸ ποὺ μὲ βασανίζει δὲν ἔχει γιατρειά. Νοιώθω τὴν ἀρρώστεια νὰ προχωράει μὲ μεγάλα βήματα, φεύγω Πέτρο, κανένας δὲ μπορεῖ νὰ μὲ σώσει πιά...* Ὁ Πέτρος κατάλαβε πὼς ὁ φίλος του εἶχε φτάσει στὸ ἔσχατο ὅριο τῆς ἀπελπισίας, ἂν τοῦ μιλοῦσε, τὰ λόγια του θὰ τὸν συντρίβανε. Σηκώθηκε, πῆρε τὰ φλεγόμενα ἀπὸ τὸ πυρετὸ χέρια του καὶ τὰ ἔσφιξε στὰ δικά του, τὸν φίλησε στὸ μέτωπο κι ἔφυγε. Ἦταν ἡ τελευταία τους συνάντηση... Σὲ λίγες μέρες διάβαζε στὴν ἐφημερίδα του ὅτι *ἀνεχώρησε δι' Ἀθήνας ὁ ἡμέτερος διευθυντής, ἀνεχώρησε δι' Ἀθήνας ὁ φίλος συνάδελφος κ. Γεώργιος Χατζῆς,* ἔγραφε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικός ἀγών, νὰ βοηθήσει ὁ θεὸς νὰ γυρίσεις μὲ τὸ καλὸ κύρ-Γιώργη,* μουρμούρισε ὁ Πέτρος, ὅταν διάβασε τὴν εἴδηση... Γύρισε στὰ Γιάννινα ὁ Χατζῆς, ὕστερα ἀπὸ τριάντα πέντε μέρες, τί ἔκανε, ποιοὺς εἶδε, ποιοὶ γιατροὶ τὸν ἐξέτασαν, δὲν ἔμαθε ὁ Πέτρος. Τὸ μόνο ποὺ ἀκούστηκε ἦταν πὼς ἡ κατάστασή του χειροτέρεψε. Τὸ τέλος πλησίαζε. Θὰ ἔμενε ἀρκετοὺς μῆνες στὰ Γιάνννινα -τὸ Νοέμβριο θὰ διασταύρωνε τὸ ξίφος του μὲ τὶς ἄλλες ἐφημερίδες, σὲ σχολιασμὸ καὶ ἀρθρογραφία -ὕστερα θά 'φευγε πάλι γιὰ τὴν Ἀθήνα, δὲ θὰ ξαναγύριζε, ἐκεῖ θ' ἄφηνε τὴν τελευταία πνοή του... Τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τὸν ὑποχρέωσε νὰ φύγει ἀπὸ τὸ σπίτι του, νὰ κλειστεῖ σ' ἕνα ξενοδοχεῖο καὶ νὰ παλαίψει μὲ τὸ χάρο, μακρυὰ ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα του Γιάννινα, ποὺ τόσο ὄμορφα εἶχε τραγουδήσει στοὺς στίχους του; Ὁ νεώτερός του, δικηγόρος Γεώργιος Βαβαρέτος, ἀλλὰ καὶ συνάδελφος του Χατζῆ, στὰ πρῶτα χρόνια στὴ δημοσιο-

γραφία, δίνει μιὰ ἐξήγηση, ποὺ πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα: *Δὲν νομίζω ὅτι τυχαῖα ὁ θάνατος συνήντησε τὸν Πελλερὲν στὰς Ἀθήνας. Πιστεύω, ἀντιθέτως, πὼς τοῦ εἶχε δώσει ὁ ἴδιος ἐδῶ* (στὴν Ἀθήνα) *τὸ ραντεβού τους. Ὁ Πελλερέν, ποὺ διέσχιζε καμαρωτὸς τὰ Γιάννινα, καλοντυμένος, ἀρχοντικὰ πάντοτε, μὲ τὸ σκληρὸ καπέλλο τὶς γιορτές, τὴ ρεμπούπλικα λοξὰ φορεμένη τὶς καθημερινές, μὲ τὸ μπαστουνάκι του τ' ἀχώριστο, μὲ τὶς καλοδιαλεγμένες γραββάτες, γόης γιὰ τὶς γυναῖκες, μὲ τὰ σπινθηροβόλα μάτια του καὶ τὸ ὁλόξανθο μουστάκι, ποτὲ δὲν θὰ ἐπέτρεπε στὸν ἑαυτό του νὰ τὸν περάσουν στοὺς δρόμους τῆς γενέτειράς του σκέλεθρο ἄψυχο, χωρὶς πνοή, μὲ σβησμένα μάτια. Ὁ Πελλερέν, ποὺ τραγούδησε: «Ὅ,τι δὲν εἶναι ὄμορφο! μὴ μοῦ τὸ θυμίζεις», δὲν μποροῦσε νὰ τὸ δεχθῇ αὐτό. Ἔτσι, ὅταν ἡ φυματίωσις, ἀδυσώπητη τότε ἀρρώστεια, τοῦ ἔφαγε καὶ τὸ τελευταῖο ἴχνος σάρκας καὶ τὸν ἔκανε ἐλαφρό, σκιά, καπνό, ἀντίκρυσε γιὰ τελευταία φορὰ τὴ λίμνη τῶν ὀνείρων, τὸ Κάστρο τῶν μυστικῶν γιὰ ν' ἀφεθῇ στὰ χέρια τοῦ θανάτου...* (Γεωργ. Βαβαρέτου: *Γεώργιος Χατζῆς-Πελλερέν. -Ὁ Ἠπειρώτης ἀγωνιστής, ὁ δημοσιογράφος, ὁ ποιητής-* Ἐν Ἀθήναις 1963). Ὁ Πέτρος θὰ τὸν θυμόταν πάντα ὅπως τὸν εἶχε δεῖ τὴν τελευταία φορά. Δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα στὸ στάδιο τῆς ὁλοκληρωτικῆς φθορᾶς τοῦ σώματός του, ὅπως τὰ περιγράφει ὁ Βαβαρέτος...

Τὴ δεύτερη μέρα τοῦ Πάσχα, ὁ Σταῦρος Σπυρόπουλος, ἀνηφορίζοντας ἀπὸ τὴν Καλούτσανη, ὅπου καθόταν, -ἕνα δωμάτιο κρατοῦσε, τοῦ ἔφτανε- ἀνέβηκε στὴν πλατεία κι ἀπὸ ἐκεῖ πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Γιάγκου Κεϊβανίδη, τοῦ εἶχε πεῖ τὴν ὁδὸ καὶ τὸν ἀριθμὸ στὴν πρώτη τους συνάντηση. Ὁ καιρὸς ἦταν καλός, Μάιος μήνας, ἡ ἄνοιξη εἶχε θεριέψει, τὰ μῦρα της διάχυτα παντοῦ, τὰ σκορποῦσαν ἄφθονα οἱ μεγάλοι κῆποι τῶν Γιαννιώτικων σπιτιῶν -χάθηκαν ἐκεῖνα τὰ πανέμορφα στολίδια τῆς πόλης, ἔπνιξε τὸ σύμπαν, σὰν κατάρα θεοῦ, τὸ τσιμέντο-, ἡ πόρτα τῆς μικρῆς πολυκατοικίας ἦταν ἀνοιχτή, ἀνέβηκε τὶς σκάλες καὶ σὲ λίγο ἔμπαινε στὸ διαμέρισμα τοῦ Γιάγκου. Τὸν ὑποδέχτηκαν σὰν δικό τους ἄνθρωπο, μ' ἀνοιχτὲς ἀγκάλες ὁ Γιάγκος, ἡ Φωτεινή, καὶ ἡ Θεώνη καὶ βέβαια δικός τους ἄνθρωπος ἦταν, ὅλοι οἱ πρόσφυγες ἦταν δικοί τους, πιὸ πολὺ οἱ Σμυρνιῶτες, κοινὴ μήτρα ἡ πόλη τους, τὰ σπίτια, οἱ δρόμοι, οἱ συνοικίες τους, κοινὲς οἱ ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρα· χωρὶς νὰ μιλήσουν τὰ ἴδια σκέφτονταν ἢ ἔφεραν ἀστραπιαία στὴ μνήμη τους, χαρὲς καὶ λύπες, κάθε εὐτυχισμένη στιγμή, προπαντὸς ἐκείνη τοῦ μεγάλου θαύματος, τότε ποὺ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβαζόταν στὴ Σμύρνη καὶ χάριζε τὴ λευτεριὰ στοὺς ὑπόδουλους, αἰῶνες τὴν πρόσμεναν... Τέτοιες μέρες ἦταν καὶ τότε, στὶς 2 Μαΐου τοῦ 1919, χαρὰ θεοῦ, ἡ Σμύρνη ντυμένη στὰ πιὸ λαμπρὰ ἀνοιξιάτικα στολίδια της γιὰ νὰ ὑποδεχτεῖ τοὺς ἐλευθερωτές, δέκα χρόνια εἶχαν περάσει ἀπὸ τότε, μιὰ δεκαετία θριάμβων, καταστροφῶν καὶ ὀδύνης. Γιὰ ὅλους τοὺς πρόσφυγες τὸ διάστημα αὐτό, τὸ τόσο μικρό, ἰσοδυναμοῦσε μὲ αἰῶνες,

εἶχε χωρέσει μέσα του τὴν ἱστορία χιλιάδων χρόνων, ἀπὸ τότε ποὺ ἄνθιζε στὴν Ἰωνία ὁ Ἑλληνισμός, ὡς τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν προσφυγιά. Ὅλα πέρασαν ἀπὸ τὸ νοῦ τους, καθὼς στέκονταν ἀγκαλιασμένοι, μὲ τὰ μάτια πνιγμένα στὰ δάκρυα, δυὸ βήματα πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, ὕστερα, σιωπηλὰ ξέμπλεξαν τὰ χέρια τους, *ἀπὸ δῶ*, εἶπε ὁ Γιάγκος κι ὁδήγησε τὸ Σταῦρο στὸ σαλόνι τοῦ σπιτιοῦ, ἐκεῖ εἶχε στρώσει τὸ πασχαλινὸ τραπέζι ἡ Φωτεινή. Κάθησαν ἔκαναν τὸ σταυρό τους, ὁ Γιάγκος ἔψαλλε πάλι ἕνα ἀναστάσιμο τροπάριο, τὸ αἰσθανόταν σὰν ἀνάγκη αὐτὸ κάθε μεγάλη γιορτή, μεταφερόταν στὴ μεγάλη ἐκκλησία τῆς ἁγίας Φωτεινῆς, ἐκεῖ στὸ δεξιὸ χορό, ὅπου ἔνωνε τὴ φωνή του μὲ τοὺς ἄλλους καλλίφωνους ψαλτάδες. Εὐχήθηκαν, καί: —*Ἄκουσε Σταῦρο*, εἶπε ὁ Γιάγκος, *ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ ξεχνᾶμε τὴ Σμύρνη καὶ τὴν Ἰωνία, εἴμαστε στὰ Γιάννινα, θὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν πόλη ποὺ μᾶς δέχτηκε, γιὰ τὶς δουλιές μας, γιὰ τὴ ζωή μας, τὶς χαμένες πατρίδες μας θὰ τὶς ξαναβροῦμε ἀργότερα.* Κι' ὅμως! Χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκουν, ἡ Σμύρνη μπλέκονταν σ' ὅλες τὶς κουβέντες τους, σ'ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ γεύματος, πῶς μποροῦσαν νὰ τὴν ἀποφύγουν ὅταν ἄρχισαν νὰ μιλᾶν γιὰ τὴ ζωή τους; Ἡ μοίρα τοῦ Σταύρου ἦταν τραγικότερη ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Γιάγκου καὶ τῆς Φωτεινῆς. Ἔμοιαζε μ' ἐκείνη τοῦ Θεολόγου. Ὅλη ἡ οἰκογένειά του, ἡ γυναίκα καὶ τὰ δυὸ παιδιά, ἕνα ἀγόρι κι ἕνα κορίτσι στὴν ἀκμὴ τῆς ἐφηβείας τους, εἶχε ξεκληριστεῖ. Τοὺς ἔσφαξαν οἱ Τσέτηδες, μὲ τὴν εἴσοδό τους στὴ Σμύρνη, θαῦμα ἦταν τὸ ποὺ γλύτωσε ὁ ἴδιος. Τὰ ὑπόλοιπα ἀποτελοῦσαν κοινὴ ἱστορία ὅλων τῶν προσφύγων. Ἕνα καράβι τὸν ἔφερε στὴν Ἑλλάδα, καὶ σὲ λίγο καιρὸ βρέθηκε στὰ Γιάννινα. Στὴν ἀρχὴ δὲν τὸν ἐνδιέφερε τίποτα, οὔτε ἡ ἴδια ἡ ζωή. Ζοῦσε στοὺς καταυλισμοὺς τῶν προσφύγων, στὰ μεγάλα τούρκικα σπίτια ποὺ εἶχαν ἐπιτάξει οἱ ἀρχές, τοῦ ἔφτανε ἕνα πιάτο φαΐ ποὺ τοῦ ἔδιναν, δὲν ἤθελε τίποτε ἄλλο. Οἱ ἄλλοι θορυβοῦσαν γύρω του, μόνο μερικοὶ ποὺ εἶχαν τὴν τύχη τὴ δική του, δὲν ἤθελαν νὰ προσαρμοστοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα, ζοῦσαν μὲ τὶς ὀδυνηρὲς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, ἔμοιαζαν νὰ νοιώθουν ἡδονή, στριφογυρίζοντας τὸ μαχαίρι στὶς ἀνοιχτὲς πληγές τους... Κάποιος ποὺ ἔμενε στὸ ἴδιο δωμάτιο, ἀπὸ τὴ Σμύρνη κι αὐτός, ἤξερε τὶ δουλειὰ ἔκανε, τὸν σήκωσε μὲ τὸ ζόρι, *θὰ σὲ πάω νὰ δουλέψεις*, τοῦ εἶπε, *πρέπει νὰ κάνεις τὰ πρῶτα βήματα στὴν καινούρια ζωή, ἂν ἤθελες νὰ πεθάνεις ἂς ἔμενες στὴ Σμύρνη, εἶσαι νέος ἀκόμα, ἡ ζωὴ ἔχει τὶς ἀπαιτήσεις της, δὲν μπορεῖς νὰ μένεις ἔξω ἀπ' αὐτή.* Τὸν πήγε στὸ βαφεῖο ποὺ δούλευε κι ὁ ἴδιος, ἄρχισε δουλειὰ μὲ τὸ ζόρι, χωρὶς κανένα ἐνδιαφέρον· καθὼς οἱ μέρες περνοῦσαν καταλάβαινε πὼς ἡ ἀπασχόλησή του ξυπνοῦσε τὰ ἐνδιαφέροντά του, ἔνοιωθε πὼς ἔμπαινε στὴ διαδικασία τῆς νέας ζωῆς, ξανάβρισκε τὸν ἑαυτό του, ἄρχισε νὰ προσαρμόζεται στὸ περιβάλλον, νὰ γνωρίζει τὴν πόλη, ὅπου μιὰ μέρα τὸν ξέβρασε τὸ τεράστιο κῦμα τῆς καταστροφῆς, παρατηροῦσε τώρα στὶς καθημερινὲς διαδρομές του, -μετάβαση καὶ ἐπιστροφὴ στὸ ἐργαστήριο- τοὺς ἀνθρώπους

ποὺ κυκλοφοροῦσαν γύρω του, τὰ σπίτια, τοὺς δρόμους, τὰ μαγαζιά, κάθε μέρα ἀνακάλυπτε κάτι καινούριο· ἦρθε στιγμὴ ποὺ κατάλαβε πὼς εἶχε ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς νοσηρῆς νοσταλγίας, ὅπου ὡς τότε ζοῦσε, χωρὶς νὰ βεβηλώσει τὴν ἁγιότητα τῆς ἀνάμνησης τῆς πατρογονικῆς ἑστίας καὶ τῶν δικῶν του. Ὅταν ἔγινε τὸ πρῶτο βῆμα, τὰ ἄλλα ἦταν εὔκολα. Σὲ λίγο συνειδητοποίησε πὼς εἶχε τὶς ἱκανότητες νὰ κάνει περισσότερα ἀπὸ ὅσους δούλευαν στὸ βαφεῖο καὶ νὰ ἔχει καλλίτερα ἀποτελέσματα. Ἔτσι ἀποφάσισε ν' ἀνοίξει δικό του μαγαζί. Ἕνας Γιαννιώτης τὸν βοήθησε, πῆρε δάνειο ἀπὸ τὴν τράπεζα, ἐγγυήθηκε ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἐξόφλησή του, ἤξερε πὼς δὲ θὰ ἔχανε τὰ χρήματά του, ὁ Σταῦρος περίμενε νὰ πάρει τὶς ὁμολογίες, ἀπὸ τὶς ἀποζημιώσεις ἀνταλλαγῆς τῶν περιουσιῶν, βρῆκε κατάλληλο τὸ ἰσόγειο τοῦ ξενοδοχείου «Βενιζέλος», τὸ νοίκιασε, ἐγκατέστησε ἐκεῖ τὰ μηχανήματά του κι ἄρχισε νὰ δουλεύει. Ἡ ποιότητα τῆς ἐργασίας του ἐκτιμήθηκε, οἱ πελάτες μέρα τὴ μέρα γίνονταν περισσότεροι, δὲν εἶχε παράπονο, θά 'παιρνε αὐτὲς τὶς μέρες δυὸ προσφυγόπαιδα γιὰ βοηθούς, θὰ μάθαιναν τὴν τέχνη, καὶ θὰ μποροῦσαν νὰ ζήσουν.

Σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἀφήγησής του, ὁ Γιάγκος, ἡ Φωτεινὴ καὶ ἡ Θεώνη, δὲν τὸν διέκοψαν. Τὸν ἄφησαν νὰ κάνει τὴν ἐκ βαθέων ἐξομολόγησή του, ὅπως αὐτὸς ἤθελε, σίγουροι πὼς τὸν βοηθοῦσε νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ἕνα κομμάτι πίκρας ποὺ ἦταν συσσωρευμένη στὴν καρδιά του. Οἱ ἄλλοι ἄρχισαν ὕστερα τὴν ἐξιστόρηση τῶν δικῶν τους παθῶν, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς εἰσόδου τῶν Τούρκων στὴ Σμύρνη, ὡς τὴ στιγμὴ τῆς ἀπολύτρωσης ἀπὸ τὴ δυστυχία καὶ τὴν ἀπόγνωση μὲ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Πέτρου στὸ τούρκικο σπίτι, ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένοι. Ἡ Θεώνη δὲν ἄντεξε σ' αὐτὴ τὴν αναδρομή, ἡ καρδιά της ἔγινε κομμάτια, σὲ λίγο θάρχιζαν οἱ γονεῖς της νὰ μιλᾶνε καὶ γιὰ τὸ δικό της μαρτύριο, θὰ ὑποχρεωνόταν ν' ἀναπλάσει ὅλες τὶς στιγμὲς τῆς ζωῆς τῶν τελευταίων χρόνων, κάθε μιά τους ἔσταζε πόνο, δάκρυ, ἀπελπισία, ἀπόγνωση. Ὄχι, δὲ θὰ ξαναβάδιζε τὸ δρόμο τοῦ μαρτυρίου, *θὰ πάω νὰ ξαπλώσω, πατέρα, μὲ συγχωρεῖτε κύριε Σταῦρο, μητέρα, δὲν αἰσθάνομαι καλά. —Νάρθω μαζί σου, κόρη μου,* πετάχτηκε ἡ Φωτεινὴ ἀνήσυχη. *—Ὄχι, ὄχι, καθῆστε ἐσεῖς, συνεχῖστε τὴν κουβέντα σας, θὰ μοῦ περάσει.* Ὁ Γιάγκος συνειδητοποίησε ἀμέσως τὶ σήμαινε ἡ ἀδιαθεσία καὶ ἡ ἀποχώρηση. Μετάνοιωσε, γιατὶ εἶχε παρασυρθεῖ σὲ ἀναμνήσεις ποὺ δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσει ἡ κόρη του. Οἱ πληγὲς της ἦταν ἀκόμη ἀνοιχτές, ὁ νευρικὸς κλονισμὸς εἶχε βέβαια ἐξαφανιστεῖ, ἕτοιμος ὅμως πάντα νὰ ὑποτροπιάσει, ὅταν δεχόταν προκλητικὰ ἐρεθίσματα, ἡ ἄκρα εὐαισθησία της μαρτυροῦσε τὶ ἐσωτερικὲς συγκρούσεις γίνονταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, χρειαζόταν ἀκόμα μεγάλη προσοχή, αὐτὸ ὁ Γιάγκος τὸ εἶχε ξεχάσει. Εἶπε λίγα λόγια γιὰ τὴ δραματικὴ περιπέτεια τῆς Θεώνης, *ἄλλη φορὰ θὰ σοῦ μιλήσω μὲ λεπτομέρειες, πρέπει νάμαστε μόνο οἱ δυό μας, οἱ γυναῖκες δὲν ἀντέχουν νὰ τ' ἀκούν. —Ἔχει δίκιο τὸ κορίτσι, μὲ τὰ τόσα ποὺ τράβηξε,*

συμφώνησε κι ὁ Σταύρος, *θὰ φύγω τώρα, μοῦ δώσατε μεγάλη χαρὰ μὲ τὸ κάλεσμά σας, γιόρτασα πάλι Πάσχα οἰκογενειακά, εἶχα ξεχάσει τὶ σημαίνει οἰκογένεια τέτοιες μέρες...* Ἔσφιξαν τὰ χέρια καὶ καθὼς ὁ Σταῦρος ἔβγαινε: *ἡ ζωή μου μοιάζει μὲ τὴ δική σου Γιάγκο, σὲ πολλὰ σημεῖα. Λὲς ν' ἀλλάξει κι ἡ δική μου μοῖρα; Ἐσένα σ' ἔσωσε ὁ Πέτρος, ἐσὺ ἔρχεσαι καὶ βρίσκεις ἐμένα καὶ μοῦ χαρίζεις τὴ φιλία σου, καλοσήμαδη ἦταν ἡ συνάντησή μας... —Ὅλα γίνονται, μόνο χρειάζεται πίστη, ὅλα γίνονται,* ἐπανέλαβε ὁ Γιάγκος κι ἔσφιξε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὸ χέρι τοῦ Σταύρου...

Ο Βενιζέλος, ἐνισχυμένος πιὸ πολὺ μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῶν γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν, καταπιάστηκε μὲ τὴν ἀποτελεσματικότερη ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματός του. Βέβαια ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν ποὺ ἀνῆκαν στὸ κόμμα του, τοῦ δημιουργοῦσε καὶ προβλήματα μὲ τὶς παρουσιαζόμενες φιλοδοξίες γιὰ ὑπουργοποίηση. Ἦταν ἕνας «πονοκέφαλος» ποὺ τὸν ἀντιμετώπιζε συχνὰ ἰδιαίτερα σὲ περιόδους ἀνασχηματισμῶν. Τὸν ξεπερνοῦσε, γιατὶ εἶχε τὴν εὐχέρεια τῆς ἐπιλογῆς, χωρὶς κραδασμοὺς τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας. Πάντως μέσα στὸ κόμμα του εἶχαν δημιουργηθεῖ τάσεις καὶ ὁμάδες, ποὺ κάθε μιὰ ἀγωνιζόταν, μὲ τὰ δικά της ὅπλα, γιὰ τὴν ἐπιβολή της. Μετὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ ναυάρχου Π. Κουντουριώτη, ὕστερα ἀπὸ ἐπιμονὴ τοῦ Βενιζέλου, ὡς ὁριστικοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας (ὁ Κουντουριώτης ἦταν τότε 74 χρόνων, ἔλεγε πὼς εἶναι γέρος, πρόβαλε ἄρνηση, πίστευε πὼς δὲ θὰ μποροῦσε ν' ἀσκήσει τὰ καθήκοντά του ὅπως ἔπρεπε...) ὁ Βενιζέλος ἀνασχημάτισε τὴν κυβέρνησή του (7 Ἰουνίου). Συμμετεῖχε τώρα σ' αὐτὴ καὶ ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἠπείρου, ὁ Δημ. Μπότσαρης, ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Ἐπειδὴ ἔγιναν ὑπουργοὶ ὁ Στυλ. Γονατᾶς καὶ ὁ Βύρων Καραπαναγιώτης (ὑφυπουργός), προπαντὸς ὁ τελευταῖος -ἦταν μέλος τοῦ Στρατοδικείου ποὺ κατεδίκασε τοὺς ἓξ- οἱ ἀντιβενιζελικοὶ ἀντέδρασαν. Ὁ Διχασμὸς μετὰ τὴν ἐκλογικὴ ἐπιτυχία τοῦ Βενιζέλου εἶχε καὶ πάλι ἀναζωπυρωθεῖ, κι ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια θὰ προσλάμβανε μεγαλύτερες διαστάσεις. Τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* ἀπέσχε γιὰ μεγάλο διάστημα ἀπὸ τὶς ἐργασίες τῆς Βουλῆς.

Ὅλα τὰ γεγονότα, τὴν ἀποχὴ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* καὶ κυρίως τὴν ὑπουργοποίηση τοῦ Μπότσαρη, τα σχολίασε ἐκτενῶς ὁ γιαννιώτικος τύπος, κάθε μιὰ ἐφημερίδα ἀνάλογα μὲ τὴν τοποθέτησή της. Μετὰ τὴν προσχώρηση τοῦ Χατζῆ στοὺς *Φιλελευθέρους* ἡ μόνη ἀντιβενιζελικὴ ἐφημερίδα στὰ Γιάννινα εἶχε μείνει ἡ *Ἐλευθερία* τοῦ Χρηστοβασίλη. Ἔτσι τὴν ἀποχώρηση τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* τὴ δικαιολόγησε μόνο αὐτή. Μὲ τὴν ὑπουργοποίηση τοῦ Μπότσαρη δὲν ἔγινε τὸ ἴδιο. Ἡ πολιτεία τοῦ Μπότσαρη εἶχε δημιουργήσει ἀντιδράσεις στὸν εὐρύτερο δημοκρατικὸ χῶρο, ὁ μόνος ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς του ἀπέμεινε ὁ *Κῆρυξ*. Οἱ δυὸ ἄλλες δημοκρατικὲς ἐφημερίδες, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ἀντέδρασαν

ἀρνητικά. Εἶχαν πολεμήσει σκληρὰ ὡς τώρα τὸν Μπότσαρη καὶ τὴν πολιτική του, δὲ θὰ ἄλλαζαν στάση, οὔτε τώρα ποὺ ἔγινε ὑπουργός, οὔτε στὸ μέλλον. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* φανέρωσε τὴν ἀντίδρασή του ἄμεσα καὶ ἔμμεσα, μὲ τὰ συνεχιζόμενα δημοσιεύματα κι ἀποκαλύψεις γιὰ τὸ *σκάνδαλο* Μπότσαρη - Φωτεινοῦ (ὅπως σημειώθηκε ἡ κατηγορία κατὰ τοῦ Μπότσαρη ἦταν πὼς δωροδόκησε τὸν ὑποψήφιο τοῦ δεύτερου συνδυασμοῦ τῶν Βενιζελικῶν στὶς τελευταῖες γερουσιαστικὲς ἐκλογές, γιὰ ν' ἀποσύρει τὴν ὑποψηφιότητά του, κάτι ποὺ ἔγινε τὴν παραμονὴ τῶν ἐκλογῶν καὶ κατὰ τοὺς ὑποψήφιους τοῦ β΄ συνδυσμοῦ συνέβαλε στὴν ἧττα τους), τὴ δῆθεν διάσταση Μπότσαρη - Λούλη καὶ τὴν ἔντονη ἐπικριτικὴ ἀρθρογραφία τοῦ Ἀλ. Μελᾶ γιὰ τὴν πολιτεία τοῦ Μπότσαρη καὶ τῶν φίλων του μὲ προκλητικοὺς τίτλους: *Καταγγέλλω* (13-6-29) καὶ *Κάτω οἱ ληστοτρόφοι...* (16-6-29). Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἀκολούθησε τὸ παράδειγμα τῆς βενιζελικῆς *Πατρίδος* τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Ἠπειρώτη Σ. Σίμου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ὑπουργοποίηση τοῦ Μπότσαρη εἶχε γράψει καυστικὸ ἄρθρο ἐναντίον του. (Ἕνα ἀπόσπασμα: *Ἐρωτῶ ἀκόμη πρὸς τί ἐκρίθη ἁρμόδιος διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῆς θαλάσσης ἀνὴρ χερσαῖος, φιλοτίμως καταγινόμενος ἀπὸ ἐτῶν μὲ τὴν μελέτην τῶν «κρεμερί» καὶ τῶν σιδηροδρόμων τῆς Βαγδάτης; Μὴ τυχὸν ἀπουσίαζον τῆς βουλῆς εἰδικαὶ προσωπικότητες διὰ νὰ διευθύνουν ἐγκύρως τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν εἰς στιγμὰς μάλιστα ἀνασυγκροτήσεως τῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων τῆς χώρας;*). Ἡ ἀρθρογραφία τῆς *Πατρίδος* εἶναι ἀποδεικτικὴ τῶν τάσεων ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων* -σχολίασε τὸ γεγονὸς ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ: Παρὰ προσώπων τὰ ὁποῖα ἔχουν στενὰς σχέσεις μὲ τοὺς ἐπισήμους κύκλους, ἐκοινολογήθη ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐζήτησε ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας τοὺς σχετικοὺς φακέλλους τοῦ ὑπουργείου διὰ νὰ πληροφορηθῇ εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκεται ὁ στόλος μας... Διώρισεν ὑποναύαρχον τὸν κ. Τραχήλην* (γερουσιαστὴ Ἰωαννίνων) *καὶ τὸν διέταξεν ἐσπευσμένως νὰ μεταβῇ ἀμέσως εἰς Ἰωάννινα καὶ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ καΐκια τῆς λίμνης. Τὸν κ. ὑποναύαρχον θὰ συνοδεύσῃ ὁ ναυπηγὸς κ. Βηλαρᾶς* (γερουσιαστής), *ὅστις διετάχθη νὰ περιμαζεύσῃ ὅλα τὰ τσέφλια τῶν καραβίδων, τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμεύσουν ὡς θώρακες διὰ τὰ ὑπὸ ἐπισκευὴν καΐκια τοῦ στόλου...* Καὶ συνέχιζε, στὸν ἴδιο πάντοτε εἰρωνικὸ τόνο, μιλώντας γιὰ τὰ καθήκοντα ποὺ ἀνέθεσε ὁ Μπότσαρης στὸν τρίτο γερουσιαστή, τὸν Μπέμπη (ἕνωση τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων μὲ τὸν λιμένα τῆς Σαγιάδας) στὸ βουλευτὴ Λούλη (τὴ ναυτολόγηση πληρωμάτων γιὰ τὸ στόλο τῆς λίμνης), καὶ στὸ βουλευτὴ Καραγιώργη (τοῦ ἔδινε τὸ παράσημο τῆς ἀξίας γιὰ τή... μεγάλη του μόρφωση... (11-6-29).

Γιὰ τὸ Χρηστοβασίλη ἦταν δύσκολο νὰ σχολιάσει τὴν ὑπουργοποίηση τοῦ Μπότσαρη. Παρότι ἀποτελοῦσε τὸν κυριότερο πολιτικὸ ἀντίπαλο τοῦ ἀντιβενιζελικοῦ χώρου, ἡ κοινὴ καταγωγή τους, τὸ Σούλι, ἔκανε σχεδὸν φιλικὴ τὴ συμπεριφορὰ ἀπέναντί του. Δὲ συνέβαινε στὸ παρελθὸν τὸ ἴδιο

καὶ μὲ τὸν ἄλλο, Σουλιώτικης καταγωγῆς, ἀρχηγὸ τῶν *Φιλελευθέρων* στὴν Ἤπειρο, τὸν ἀντιστράτηγο Π. Δαγκλῆ. Δὲν ἤθελε οὔτε νὰ τὸν δεῖ, οὔτε νὰ τὸν ἀκούσει γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἄρθρα, τὰ πολλὰ ποὺ ἔχει γράψει, κι ὁ σχολιασμός, ἦταν ἔντονα ἐπικριτικός, ἐχθρικὸς ἐναντίον του. Ἄγνωστη ἡ αἰτία τῆς διαφορετικῆς ἐκτίμησης τῶν δυὸ στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν συμπατριωτῶν του. Ἴσως γιατὶ δὲν ἤθελε ν' ἀναγνωρίσει τὴ Σουλιώτικη καταγωγὴ τοῦ Δαγκλῆ...

Τί νὰ γράψει, λοιπόν, γιὰ τὸν Μπότσαρη; Σημείωσε τοῦτα μόνο: *Ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων κ. Δημ. Νότη Μπότσαρης τυγχάνει ἐκ τῶν ἱκανοτέρων τοῦ σημερινοῦ ὑπουργικοῦ συγκροτήματος τοῦ Βενιζέλου, ὁ διορισμός του ὡς ὑπουργοῦ, ἔστω καὶ τῶν Ναυτικῶν, ἐνῶ ἡ θέσις του ἦτο εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἢ τὸ τῆς Συγκοινωνίας, ὀφείλεται ὡς ἀπάντησις εἰς τὰς ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς ἀποκαλύψεις κατὰ τὴν ἐν Κερκύρᾳ δίκην τῶν Κουμπαίων, περὶ ὑπάρξεως πολιτικῶν ἐλατηρίων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν Μελᾶ-Μυλωνᾶ. Διὰ τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ὁ Βενιζέλος ἐξέφερε τὴν ἐτυμηγορίαν του εἰπών: —Ὄχι δὲν ὑπάρχουν πολιτικὰ ἐλατήρια! Καὶ συνεπῶς: Ζήτω τοῦ Λούλη μας! Γιατὶ ὄχι κύριοι Ἠπειρῶτες, ἀφοῦ τὸ λέγει ὁ Μπάμπας σας;* (*Ἐλευθερία*, 13-6-29). Ἀργότερα, (9-9-29) μετὰ τὴν ἀνάμιξη τοῦ Μπότσαρη στὴν ἐκλογὴ δημάρχου, ὅταν ὑποστήριξε τὸν κύριο ἀντίπαλο τοῦ ἐκλεγέντος δημάρχου Δημ. Βλαχλείδη, θὰ σχολιάσει δυσμενῶς τὴ στάση του καὶ τὴ γενικότερη πολιτική του στὴν Ἤπειρο: *Τὸν κ. Δημ. Νότη Μπότσαρην* -ἔγραψε τότε- *ἀρχιβουλευτὴν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων καὶ γερουσιαστοποιόν, μὲ ὅλον τὸν ἀντιβενιζελικώτατον αὐτοῦ χαρακτῆρα, τιμῶμεν καὶ σεβόμεθα καὶ ὡς φέροντα ἓν τῶν ἐνδοξοτέρων ὀνομάτων τῆς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας καὶ ὡς Ἠπειρώτην ἁπλῶς, καὶ χάριν τούτου οὐδέποτε ἐδημοσιογραφήσαμεν κατ' αὐτοῦ προσωπικῶς... Ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλην τὴν τιμὴν καὶ τὸ σέβας ὅπερ ἀπονέμομεν εἰς τὸ ἐκλεκτὸν τέκνον τῆς Ἠπείρου, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ψέξωμεν τὰς πολιτικὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων,* (διότι) *μετετράπη εἰς θεράποντα τοῦ Βενιζέλου, ἀπολακτήσας πᾶν ὑγιὲς πολιτικὸν στοιχεῖον τοῦ τόπου καὶ* (ἐνεκολπώθη) *στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ὤφειλε νὰ ἀξιώσῃ οὐδ' αὐτῆς τῆς καλημέρας του!* Τὴν ἴδια πολιτικὴ -συνέχιζε- τήρησε, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γερουσιαστικὲς καὶ βουλευτικὲς ἐκλογὲς καὶ στὶς ἐκλογὲς δημάρχου καὶ εἶχαν ἀπόλυτο δίκιο οἱ ἀδελφοὶ Βλαχλείδη νὰ διαμαρτύρονται γιὰ τὴ στάση του (περισσότερες λεπτομέρειες θ' ἀναφερθοῦν στὸ κεφάλαιο γιὰ τὶς δημοτικὲς ἐκλογές). Στὸν ἐπίλογο τοῦ ἄρθρου ὁ Χρηστοβασίλης σημείωνε: *Ὁ κ. Δ. Μπότσαρης ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ τοῦ Βενιζέλου, τῇ ὑπεροψίᾳ του καὶ τῇ ἐγωπαθείᾳ του, προέβη εἰς τοιαῦτα παρακινδυνευμένα μέτρα, ὥστε νὰ ἐκπέσῃ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, καὶ εἶναι γεγονὸς ὅτι ἐξέπεσεν ἤδη θριαμβευτικῶς.*

Ἡ ταλαιπωρία ἀπὸ τὴν μετάβαση τῶν μαρτύρων, κατὰ τὴ δίκη τῶν Κουμπαίων στὴν Κέρκυρα, ἐπανέφερε στὸ προσκήνιο τὴν ἀνάγκη ἵδρυσης Ἐφε-

τείου στὰ Γιάννινα, αἴτημα ποὺ εἶχε προβληθεῖ ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἠπείρου. -Γεγονὸς ἄξιο νὰ ἀναγραφεῖ ὡς εἴδηση: Οἱ μαθητὲς τῆς *Ἐμπορικῆς Σχολῆς* Ἰωαννίνων, μὲ τοὺς καθηγητές τους καὶ τὸν ἀκούραστο διευθυντὴ τῆς σχολῆς Κ. Μολυβάδα, *ἐξέδραμον ἀπὸ πρωΐας* (4-6-29) *στὰ Μάρμαρα* (Σαντοβίτσα). *Ἐκεῖ ἔμειναν ὅλην τὴν ἡμέραν, διασκέδασαν καὶ τὸ βράδυ γύρισαν εἰς τὴν πόλιν κατευχαριστημένοι...* Τί νάγραφαν τάχα οἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς, ἂν ἄκουαν γιὰ πολυήμερες ἐκδρομὲς μαθητῶν; Σίγουρα θ' ἀνακάλυπταν σκάνδαλα... Τόσος θόρυβος, γιὰ ἑβδομάδες, ὁλόκληρες, ἔγινε γιὰ μιὰ ἐκδρομὴ τῶν σπουδαστῶν τοῦ Μονοταξίου Διδασκαλείου στὸ Τσεπέλοβο, σημεῖα καὶ τέρατα ἀποκαλύφθηκαν... Μιὰ ἐκδρομὴ πολυήμερη, στὴν Κρήτη π.χ., θὰ ἔδινε τροφὴ γιὰ μεγάλα σκάνδαλα, στὴ ρέπουσα πρὸς τὴν σκανδαλολογία γιαννιώτικη δημοσιογραφία... Δὲν εἶναι, λοιπόν, παράξενο τὸ ὅτι σὲ λίγο καιρὸ νέα «σκάνδαλα» ἤρθαν στὸ φῶς... *-Χάρις εἰς τὰς προοδευτικὰς τάσεις μερικῶν νέων ἱδρύθη καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα «Σύνδεσμος νέων», μὲ πρόγραμμα τὴν ἠθικὴν διάπλασιν τῶν νέων. Ὑπὲρ τῆς ὠφελίμου ταύτης κοινωνικῆς ὀργανώσεως ὁ Γενικὸς διοικητὴς κ. Καλεύρας ἐκδηλώνει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον»* (*Ἠπειρωτικος ἀγών*, 6-6-29).- Τὸ ὑποκατάστημα τῆς *Ἐθνικῆς τραπέζης Ἰωαννίνων*, ἀνακοίνωσε ὅτι ἡ Ἕνωση ἑλληνικῶν τραπεζῶν ἀνήγγειλε τὴν πτώχευση τῆς *Τραπέζης Θεσσαλίας* (ὑποκατάστημά της λειτουργοῦσε καὶ στὰ Γιάννινα) καὶ τὴν ἀνάληψη τῶν ὑποχρεώσεών της ἀπὸ τὴν Ἕνωση... Πάλι καλά. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* συνιστοῦσε στοὺς βιοπαλαιστὲς νὰ καταθέτουν τὰ χρήματά τους στὰ κρατικὰ ταμεῖα, γιατὶ ἐκεῖ δὲν διέτρεχαν κίνδυνο...- Ἡ *Ἐλευθερία* (20-6-29), διαπίστωνε ὅτι ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη κάθε μέρα ἔκανε προόδους στὰ Γιάννινα. *Ἔχομεν -ἔγραφε- ἀκτινοθεραπείαν μὲ ἰατροὺς τοὺς κ.κ. Δημ. Βλαχλείδην, Γεώργ. Δευτεραῖον, Βασ. Λάππαν καὶ Β. Μιχαηλίδην. Ἔχομεν μικροβιολογικὸν ἐργαστήριον τοῦ κ. Γ. Δευτεραίου. Ἔχομεν δερματολόγον τὸν κ. Π. Ἀποστολίδην, ἔχομεν ὀφθαλμιάτρους τοὺς κ.κ. Γ. Γκαρτζούνην καὶ Κων. Ἀγνάντην, ἔχομεν ἀρίστους παθολόγους, ἐκτὸς τῶν ἄλλων μνημονευθέντων καὶ πολλοὺς ἄλλους, ὡς τοὺς κ.κ. Εὐάγγελον Παππᾶν, Ἰω. Τζόγιαν, Ἀν. Χρηστίδην, Ἀ. Τσατσάνην, Ἐπαμ. Λέκκαν κ.λπ. κ.λπ... Ἔχομεν ὀδοντιάτρους τοὺς κ.κ. Γεώργ. Καππᾶν, Μιχ. Καππᾶν, Νικόλ. Σακκελίωνα, Κων. Σακκελίωνα, Ἀ. Ξιούραν, Ἀρ. Λεύκοβιτς,* (Μιὰ ἀναγκαία διόρθωση στὸν προηγούμενο τόμο: Οἱ γάμοι τοῦ Λεύκοβιτς ἔγιναν στὶς 22-12-1928 -καὶ ὄχι 1929- καὶ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του ἦταν Ἀνδρομάχη καὶ ὄχι Ἀλεξάνδρα). *...Ἔχομεν, τέλος, χειροῦργον μοναδικὸν εἰς ἅπασαν τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν, τὸν Δημοσθ. Δάνον, μετὰ χειρουργικῆς κλινικῆς καὶ ἤδη ἀπεκτήσαμεν καὶ ἰατρὸν χειροῦργον-γυναικολόγον, ἀρτίως ἀφιχθέντα ἐκ Παρισίων, ὅπου εἰδικῶς ἐσπούδασε τὰ γυναικολογικά, τὸν κ. Γεώργιον Σούλην, ὅστις ἱδρύσας καὶ γυναικολογικὴν κλινικήν, ἐθεράπευσε μίαν μεγάλην ἔλλειψιν καὶ ἐπλήρωσε ἕνα μέγα κενὸν διὰ τὴν πόλιν μας καὶ ὅλην τὴν Ἤπειρον... Ἐὰν δὲ ἀποκτήσωμεν καὶ ὠτολαρυγγολόγον ἰατρόν, τότε ἡ πόλις μας θὰ καταστεῖ ἀληθὲς κέντρον τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ὄχι μόνον διὰ τὴν Ἤπειρον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὅμορον Ἀλβανίαν.* Πόσο ὀλιγαρκεῖς, ἀλλὰ καὶ πόσο περήφανοι γιὰ τοὺς ἐπιστήμονές τους ἦταν οἱ Γιαννιώτες! Σήμερα ἔχουμε ἑκατοντάδες γιατροὺς ὅλων τῶν εἰδικοτήτων, καθηγητὲς Πανεπιστημίου, ἐλεύθερους ἐπαγγελματίες ἔξοχους, δυὸ τεράστια νοσοκομεῖα, τὸ Πανεπιστημιακὸ καὶ τοῦ Χατζηκώστα, καὶ πάλι δὲν εἴμαστε εὐχαριστημένοι. Τόσο

πολὺ πλεόνασε ἡ ἀρρώστεια στὴν ἐποχή μας καὶ δὲ μποροῦμε νὰ ἀνταποκριθούμε στὶς ἀνάγκες τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ αὐτὲς τῶν ὅμορων νομῶν; Ἔτσι φαίνεται...- Ἡ ἀντιδικία μεταξὺ *Κήρυκος* καὶ τῶν ἄλλων γιαννιώτικων ἐφημερίδων, ὅλων σχεδόν, σχετικὰ μὲ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν πολιτεία τοῦ ταγματάρχη Μπριλλάκη συνεχιζόταν γιὰ μῆνες, ὡς τὴν ἡμέρα τῆς μετάθεσής του. Ὁ Μπριλλάκης, διοικητὴς Χωροφυλακὴς Ἰωαννίνων, ἦταν στενὸς φίλος τοῦ *Κήρυκος*, -καὶ βέβαια καὶ τοῦ Μπότσαρη καὶ τῶν *Φιλελευθέρων* γενικότερα- καὶ ἡ ἐφημερίδα μὲ τοὺς ἐπαίνους ποὺ τοῦ ἔκανε κάθε τόσο, *δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῆς Ἠπείρου ἔπραξε*, προκαλοῦσε τοὺς ἄλλους, ποὺ ἀμφισβητοῦσαν τὶς ἱκανότητές του καὶ τοῦ καταλόγιζαν σοβαρότατα λάθη, δὲ δίσταζαν νὰ τὸν χαρακτηρίζουν ὡς κακὸ δαίμονα τῆς Ἠπείρου. Ἰδιαίτερα ὁ Χρηστοβασίλης ἔγραψε πολλὰ ἄρθρα ἐναντίον του, καταγγέλλοντας τὶς μεθόδους ποὺ χρησιμοποιοῦσε. (Ἐνδεικτικὰ σημειώνονται τὰ ἄρθρα, πρὶν τὴ μετάθεση τοῦ Μπριλλάκη στὴν *Ἐλευθερία: Τεχνουργίαι τοῦ Μπριλλάκη.* (24-6-29), *Ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ κ. Μπριλλάκη.* (18-6-29), *«Τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ κ. Μπριλλάκη»* (22-7-29). Ὁ ἐπίλογος τοῦ ἄρθρου: *Ἡ Χωροφυλακὴ τῆς Ἠπείρου κακῶς διοικηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Μπριλλάκη, δὲν ἀπέφερε κανὲν ληστοδιωκτικὸν καρπόν, ἡ δὲ σύλληψις τῶν Κουμπαίων καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ἔνεκα τούτου παγίωσις τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας ἐν Ἠπείρῳ, ὀφείλεται εἰς τὴν παράδοσιν τῶν Κουμπαίων ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας, ὁ δὲ Μπριλλάκης ἀναχωρῶν ἐξ Ἰωαννίνων ἀφήνει τὰς χειροτέρας τῶν ἀναμνήσεων καὶ τὰς κατάρας ἑκατοντάδων οἰκογενειῶν ποιμνιοτρόφων, οὓς κατεδυνάστευσεν περισσότερον ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰσοὺφ Ἀράπη! Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια.* Ἀντίθετα, ὁ Γενικὸς διοικητής, ἄλλες ἀρχές, σωματεῖα καὶ ὀργανώσεις, καὶ φυσικὰ ὁ *Κῆρυξ*, ἀπένειμαν εὔσημα στὸ Μπριλλάκη, κι ἂς διαμαρτυρόταν ὁ Χρηστοβασίλης). -Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Ἰουλίου ἄρχισε τὶς παραστάσεις του στὸ κέντρο *Παράδεισος* ὁ θίασος Δ. Ζαφειρίου, μὲ τὴν ὀπερέττα τοῦ Ν. Χατζηαποστόλου: *Μποέμικη ἀγάπη.* Στὸ θίασο μετεῖχε καὶ ὁ νεαρὸς τότε ἠθοποιὸς Βασ. Αὐλωνίτης κι ἕνας Ἠπειρώτης, ὁ Χρ. Μαρέττας.- Στὴν *Ἤπειρο* (11-7-29) δημοσιεύτηκε μιὰ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Ἡγουμενίτσα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ὁ ἐκεῖ ἐπιθεωρητὴς Δημοτικῶν σχολείων Παραμυθιᾶς Π. Βεργόπουλος, σὲ τοπικὸ συνέδριο ἀνέπτυξε τὰ ἑξῆς καταπληκτικά, ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη: α) Δὲν εἶναι ἀνάγκη -εἶπε- νὰ πᾶνε τὰ παιδιὰ στὴν ἐκκλησία. Τί νὰ κάνουν ἐκεῖ; Ν' ἀκοῦνε τοὺς παπάδες; Ἀντὶ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία, καλλίτερα θὰ ἔκαναν νὰ πάρουν λαγοῦτα, μαντολίνα, κιθάρες, πίπιζες καὶ ἀηδονοκλαρίνα καὶ νὰ τὸ ρίξουν στὸ

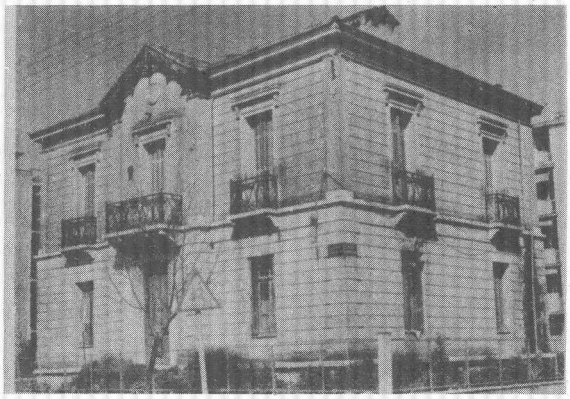

Ἡ Ἐμπορικὴ Σχολὴ

γλέντι. β) Ἀντὶ τῆς φυσικῆς πειραματικῆς, τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἄλλων σαχλῶν μαθημάτων, πρέπει νὰ μάθουν *ἐν βάθει καὶ πλάτει* τὰ ὅσα γίνονται μὲ τὴ σύλληψη, τὴν κυοφορία καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν βρεφῶν. γ) Δὲν καταδίκαζε τὴν ἑτεροφυλία, ἀντίθετα συνηγοροῦσε γι' αὐτή. δ) Δήλωσε πὼς θὰ ἐργασθεῖ *δραστηρίως ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν διδασκαλισσῶν καὶ ὑπὲρ τῆς τεκνοποιΐας καὶ τῆς εὐημερίας καὶ ὑπερπαραγωγῆς τέκνων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου...* Ἀναδημοσιεύοντας τὴν εἴδηση ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (13-7-29), σχολίαζε: *Πάει πιά, ἔχασαν αἱ λέξεις τὴν σημασίαν των καὶ ἡμεῖς οἱ ἀκούοντες καὶ ἀναγιγνώσκοντες αὐτὰ τὰ αἴσχη, κοντεύομεν νὰ χάσωμεν τὸ μυαλό μας διερωτώμενοι: Ποῦ ζῶμεν ἐπὶ τέλους;* Ἀντίθετα μὲ τὶς ἄλλες ἐφημερίδες ὁ Χρηστοβασίλης ἔπλεκε τὸ ἐγκώμιο τοῦ Βεργόπουλου, χρησιμοποιώντας τὰ πιὸ κολακευτικὰ ἐπίθετα γιὰ νὰ τὸν χαρακτηρίσει: *Ἔχομεν στὴν Ἤπειρο ἐπιθεωρητὰς τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ποὺ μισθοδοτοῦνται γιὰ νὰ κοιμοῦνται, ἐπιθεωρητὰς ποὺ κουτσοεργάζονται, ἐπιθεωρητὰς ποὺ ἐργάζονται. Μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων εἶναι καὶ ἕνας ἐπιθεωρητὴς ποὺ ἐθαυματούργησε καὶ θαυματουργεῖ... ὁ Π. Βεργόπουλος. Αὐτὸς δὲν εἶναι μόνο ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους ἐπιθεωρητάς, ἀλλὰ εἶναι καὶ δημιουργικὸς ἐπιθεωρητής.* Στὴ συνέχεια ἀναφερόταν στὶς δραστηριότητές του καὶ χαρακτήριζε τὸν ἐπιθεωρητὴ ὡς ἀπαράμιλλο, δαιμόνιο, πρωτότυπο, ἄοκνο, ἀκαταπόνητο, δραστήριο, εἰλικρινή, δίκαιο ἀλλὰ καὶ αὐστηρὸ στὴν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων του. Καλὰ ὅλα αὐτά, ἀλλὰ γιατὶ τὸν κατηγοροῦσαν οἱ ἀντίπαλοί του; Αὐτὸ ὀφειλόταν, κατὰ τὸν Χρηστοβασίλη, σὲ *μερικὰς σκανδαλοποιοὺς διδασκαλίσσας τῆς περιφερείας του* καὶ στὴν ἀπόφαση τοῦ ἐπιθεωρητῆ νὰ ζητήσει τὴ μετάθεση 60-65 δασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, τῶν μισῶν δηλαδὴ ἐκπαιδευτικῶν τῆς περιφερείας του. Ὅμως τὸ *Ἀνώτερο ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο Ἠπείρου* (τὸ ἀποτελοῦσαν τότε οἱ Ι. Κουσουρός, Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Μ.Ε., Ι. Βασιλείου πρόεδρος πρωτοδικῶν, Ι. Κυπριώτης, δικηγόρος καὶ Γ. Ράδος, μεγαλοβιομήχανος) ἀντὶ νὰ μεταθέσει τοὺς δασκάλους, μετέθεσε τὸν Βεργόπουλο. Ὁ Χρηστοβασίλης διαμαρτυρήθηκε καὶ ζητοῦσε ἀναθεώρηση τῆς ἀπόφασης (16-9-29) ἀφήνοντας ὑπαινιγμοὺς ὅτι ὁ Βεργόπουλος καταδιωκόταν γιατὶ ἦταν ἀντιβενιζελικός.- Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Δημ. Εὐαγγελίδης, ἀπὸ τὴν Πλεσίβιτσα Φιλιατῶν, ἐγκαταστάθηκε στὴ Δωδώνη γιὰ νὰ συνεχίσει τὶς ἀνασκαφές, τὶς ὁποῖες, μετὰ τὸν Καραπάνο, εἶχε ἀρχίσει ὁ Σωτηριάδης, χωρὶς ἀποτελέσματα...- Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀλβανίας Κώτσιο Κόττα -κατὰ τὸν Χρηστοβασίλη 15-8-29)- εἶναι *ὁ πρώην Ἕλλην καὶ πρώην ὀρθόδοξος χριστιανός, ἀπόφοιτος τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐκ Κορυτσᾶς, Κωνσταντῖνος Κόττας.* Ἡ μάνα του -συνέχιζε- φανατικὴ χριστιανὴ ὀρθόδοξη, ἀφότου ἀπαγορεύτηκε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες τῆς Κορυτσᾶς κι ἀντικαταστάθηκε μὲ τὴν ἀλβανική, δὲν πάτησε στὴν ἐκκλησία, γιὰ νὰ μὴν ἀκούει τὴν ἀλβανικὴ· πήγαινε σὲ μακρυνὰ χωριά, ὅπου ἐκκλησιαζόταν καὶ μεταλάβαινε. *Ὁποῖον ὑψηλὸν μάθημα διὰ τὸν ἀρνησίθρησκον, ἀρνησιεθνῆ καὶ ἄθεον υἱόν της, ὅστις ἀπὸ Ἕλλην μετεβλήθη εἰς διώκτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης!,* κατέληγε ὁ Χρηστοβασίλης. -Ἀπὸ τὶς τρεῖς Ἱερατικὲς σχολὲς τῆς Ἠπείρου (ἀποφοιτοῦσαν παπάδες καὶ δάσκαλοι, οἱ τελευταῖοι ἦταν περισσότεροι) τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας ἔκλεισε τὶς δυό: τῆς Ἄρτας καὶ τοῦ Νησιοῦ Ἰωαννίνων.Ἄφησε νὰ λειτουργεῖ μόνον ἡ τῆς Βελλᾶς. Φυσικὰ ὁ μητροπολίτης

Σπυρίδων φρόντισε ν' ἀποφοιτοῦν ἀπ' αὐτὴ ὄχι μόνο παπάδες, ἀλλὰ καὶ δάσκαλοι, κυρίως Βορειοηπειρῶτες. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες κατέκριναν τὴν ἀπόφαση, χωρὶς ἀποτέλεσμα.- Γάμοι: *Ἐτελέσθησαν χθὲς* (18 Αὐγούστου) *ἐν στενῷ οἰκογενειακῷ κύκλῳ οἱ γάμοι τοῦ λαμπροῦ νέου κ. Νικ. Π.Σ. Ἰωαννίδου, συνιδιοκτήτου τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν: «Τυπογραφεῖον καὶ Χαρτοπωλεῖον ἀδελφῶν Ἰωαννίδου», μετὰ τῆς ὑπερχαριτωμένης καὶ εὖ ἠγμένης Δίδος Μαρίκας Δούμα* (*Ἐλευθερία*, 19-8-29). -Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1929-1930 περιλάμβανε: Ἔσοδα δρχ. 4.903.136 καὶ ἔξοδα 4.782.135 δρχ., μὲ ἀποθεματικὸ 121.000 δρχ. Οἱ μεγαλύτερες δαπάνες προορίζονταν: α) *Ἔξοδα κινήσεως δημάρχου κ.λπ., ἐν τῇ πόλει 476.000 δρχ.* β) *Ὑγεία 340.145 δρχ.*, γ) *Κατάβρεγμα ὁδῶν 587.000 δρχ.*, δ) *Φωτισμὸς 1.338.285 δρχ.*, ε) *Χορηγήματα εἰς ἱδρύματα, σωματεῖα κ.λπ. 431.000 δρχ.* Τὸ μικρότερο ποσὸ δινόταν γιὰ τὴν ὕδρευση, μόνο 5.000 δρχ!- Συνεχιζόταν ἀκόμα σφοδρὴ ἡ διένεξη ἀνάμεσα στοὺς ὀπαδοὺς τοῦ νέου ἡμερολογίου καὶ τοῦ παλαιοῦ (τοὺς παλαιοημερολογίτες). Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (22, 23 καὶ 24-7-29) δημοσιεύτηκε μελέτη τοῦ πτυχιούχου φυσικῆς καὶ ἀργότερα λυκειάρχη, ἀπὸ τὸ Τσερβάρι, Πελοπίδα Οἰκονομίδη, μὲ τίτλο: *Τὸ Ἡμερολογιακόν.* Στὸ μεταξὺ ὁ θεολόγος καθηγητὴς Γεώργ. Οἰκονόμου, συνέχισε ἀπὸ τὸν ἄμβωνα νὰ ὑποστηρίζει τὴν ὀρθότητα τοῦ νέου ἡμερολογίου. Οἱ ἐλάχιστοι παλαιοημερολογῖτες τῶν Γιαννίνων, οἱ ἀποκαλούμενοι καὶ *Γνήσιοι ὀρθόδοξοι χριστιανοί*, ἐκπροσωπούμενοι ἀπὸ τούς: Γ. Τρικαλινό, Δ. Τρικαλινὸ καὶ Δ. Τσάγκαλο, ἔδωσαν ἀπάντηση στὸν Γ. Οἰκονόμου, ἐκθέτοντας τὰ δικά τους ἐπιχειρήματα (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 20-7-29).- Στὶς ἐφημερίδες δημοσιευόταν ὁ ἀπολογισμὸς τῶν πεπραγμένων τοῦ *Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων* τῆς περιόδου 1926-1929. Σύμφωνα μ' αὐτόν: α) Ἀπὸ τὸ *Φιλολογικὸ τμῆμα* δόθηκαν 37 διαλέξεις. β) Στὸ *τμῆμα ἑλληνικῶν χορῶν*, διδάχτηκαν 15 χοροί, φωτογραφήθηκαν οἱ κυριότερες Ἠπειρωτικὲς στολὲς καὶ ἔγινε μεγένθυση τῶν φωτογραφιῶν ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη Κενὰν Μπεὰς (μᾶλλον θὰ.πρόκειται γιὰ τὸν Κενὰν Μεσαρέ). γ) Τὸ *τμῆμα ζωγραφικῆς* δὲν λειτούργησε, ἐξαιτίας τῆς ἀναχώρησης τοῦ καλλιτέχνη ποὺ δίδασκε. δ) *Τμῆμα ἐκπαιδευτικό:* Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1926 ἱδρύθηκε στὰ Γιάννινα *Σωματεῖον Ἠπειρωτικῆς τέχνης.* Μετὰ τὴ διάλυσή του ἀνατέθηκε στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* ἡ ἵδρυση τμήματος *Ἠπειρωτικῆς τέχνης.* Τὰ χρήματα ποὺ εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἀπὸ τὸ διαλυθὲν σωματεῖο, χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τὸ *Λύκειο* γιὰ τὴν ἀγορὰ Ἠπειρωτικῶν στολῶν. Τὴν ἔκθεση ὑπέγραφε τὸ νεοεκλεγμένο διοικητικὸ συμβούλιο': Μαρία Πυρσινέλλα, πρόεδρος, Μερόπη Σαλαμάγκα (μητέρα τοῦ ἱστοριογράφου καὶ λαογράφου Δημήτρη Σαλαμάγκα), ἀντιπρόεδρος, Ἐλευθερία Χατζηαλεξίου, ταμίας, Ὄγλα Χαρούσια καὶ Ἐλπινίκη Χαρισιάδου, γραμματεῖς. Σύμβουλοι: Καλλιόπη Κούρεντα, Ἀθηνᾶ Χατζῆ, Φρόσω Ἰωαννίδου, Ἀντιγόνη Τζαβέλλα καὶ Ἐλπὶς Βαζακίδου.

Ὁ Δημήτριος Εὐαγγελίδης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑΚΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΗΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Ἀκόμα δὲν εἶχε κοπάσει ὁ ἀπόηχος ἀπὸ τὰ «σκάνδαλα» τοῦ Μονοταξίου, νέα κρίση ξέσπασε στὸ χῶρο τῆς ἐκπαίδευσης, αὐτὴ τὴ φορὰ στὸ *Πεντατάξιο Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων*. Δὲν εἶχε σχέση μὲ «σκάνδαλα» ἡ νέα κρίση, τὰ αἴτια ἦταν σοβαρότερα καὶ βαθύτερα. Ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων, τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν ἐκπαίδευση, γινόταν φανερό, ὅτι εἶχε ἀρχίσει ἕνας σκληρὸς ἀγῶνας μεταξὺ «συντηρητικῶν» καὶ «προοδευτικῶν» (βάζω σε εἰσαγωγικὰ τὶς ἔννοιες, γιατὶ σὲ πολλὲς περιπτώσεις οἱ θεωρούμενοι συντηρητικοὶ ἦταν περισσότερο προοδευτικοί, ἀπὸ ὅσους ἤθελαν νὰ τιτλοφοροῦνται ἔτσι καὶ τ' ἀντίθετο), ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς γενικότερης ὀργάνωσης τῆς ἐκπαίδευσης. Οἱ συντηρητικοὶ δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουν τίποτε γιὰ ἐφαρμογὴ στὴν ἐργασία τοῦ σχολείου νέων μεθόδων, γιὰ τὸν τρόπο ὀργάνωσής του πάνω σὲ νέες βάσεις, γιὰ τὸν καταρτισμὸ προγραμμάτων ποὺ θὰ ὑπηρετοῦσαν θετικὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Παιδείας. Ὅλα αὐτὰ τὰ θεωροῦσαν βλαπτικὰ γιὰ τὸ σχολεῖο, τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ συνεχίσει νὰ στηρίζεται στὴν παράδοση, ὅπως εἶχε διαμορφωθεῖ στὰ Γιάννινα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἀκόμα τῆς τουρκοκρατίας· τὰ εἰσαγόμενα ἀπὸ τὴν Εὐρώπη παιδαγωγικὰ συστήματα τὰ ἐξόρκιζαν, προσωποποιοῦσαν μάλιστα καταστάσεις καὶ θεωροῦσαν τοὺς νέους παιδαγωγοὺς ποὺ σπούδαζαν στὴν Εὐρώπη καὶ γύριζαν στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν ὅσα διδάχτηκαν -προσαρμοσμένα, τὶς περισσότερες φορές, καὶ στὰ δεδομένα τοῦ τόπου- ὡς τοὺς κακοὺς δαίμονες τῆς ἐκπαίδευσης, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἐξοβελιστοῦν ἀπὸ τὰ σχολεῖα.

Γιὰ τοὺς διδάσκοντες στὸ *Πεντατάξιο Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων*, ὁ κακὸς δαίμονας ἦταν ὁ συντηρητικός, στὰ πολιτικὰ φρονήματα, διευθυντής του Εὐριπίδης Σούρλας. Προερχόταν ἀπὸ οἰκογένεια ποὺ πίστευε στὸ βασιλικὸ θεσμὸ -ὁ ἴδιος, νέος ἀκόμα, εἶχε ἐνεργὸ συμμετοχὴ στὴν ὀργάνωση τῶν *Ἐπιστράτων Κονίτσης*, τὴν ἐποχὴ τῆς διένεξης μεταξὺ Κωνσταντίνου καὶ Βενιζέλου-, ἦταν στενὸς φίλος τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνα, καὶ συνεργάτης τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*, ὅπου δημοσίευσε ἀξιόλογες ἱστορικὲς μελέτες, στηριζόμενες στὴν ἀναδίφηση τῶν ἀρχείων τῆς Βιέννης. Ἦταν ὅμως ταυτόχρονα κι ἕνα φωτεινὸ μυαλὸ ἕτοιμο νὰ δεχτεῖ καὶ νὰ ἀφομοιώσει κριτικὰ τὶς νέες παιδαγωγικὲς ἰδέες, ποὺ τὶς γνώρισε καὶ τὶς

σπούδασε κατὰ τὴ μετεκπαίδευσή του στὶς γερμανόφωνες χῶρες, ἰδέες, διατυπωμένες ἀπὸ κορυφαίους παιδαγωγοὺς τῆς ἐποχῆς. Ὅ,τι διδάχτηκε ἐκεῖ, θέλησε νὰ τὸ ἐφαρμόσει καὶ στὸ *Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων*, τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση. Σὲ λίγο διάστημα ὅλα ἄλλαξαν στὸ ἐκπαιδευτικὸ αὐτὸ ἵδρυμα, τὸ προορισμένο νὰ μορφώνει δασκάλους. Καὶ ἄλλαξαν πρὸς τὸ καλλίτερο. Ἀέρας ἀναδημιουργίας ἔπνεε παντοῦ, νέα συστήματα, νέοι μέθοδοι, νέα ὀργάνωση, νέοι τρόποι ἀντιμετώπισης τῶν προβλημάτων, νέα μορφὴ πειθαρχίας, συνειδητῆς καὶ ὄχι ἀναγκαστικῆς, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦσαν τὸ κόκκινο πανὶ γιὰ τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τοῦ σχολείου, τὸ προσκολλημένο στὶς παλιὲς μεθόδους καὶ ἀποφασισμένο ν' ἀντιδράσει μὲ κάθε μέσο στὴν ἐπέλαση τῶν νέων ἰδεῶν. Ἀφορμὴ ζητοῦσαν γιὰ ν' ἀρχίσουν τὸν πόλεμο ἐναντίον τοῦ Ε. Σούρλα, τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν καθηγητὴ Γ. Λαγίδη καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀντιμετώπισής του, τοὺς τὴν ἔδωσε. Ὅπως ἔχει ἀναφερθεῖ, κατὰ τὸ ἐπεισόδιο ἀνάμεσα στὸν καθηγητὴ κι ἕνα σπουδαστή, ὁ τελευταῖος χειροδίκησε ἐναντίον τοῦ πρώτου, ἔπρεπε, λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ συλλόγου τῶν διδασκόντων, πλὴν τοῦ διευθυντῆ, νὰ τιμωρηθεῖ αὐστηρότατα. Δὲν εἶχε ὅμως τὴν ἴδια γνώμη καὶ ὁ Εὐρ. Σούρλας. Μιὰ ἀποβολὴ τοῦ σπουδαστῆ θὰ τὸν καταβαράθρωνε· ἔβλεπε ἀκόμα πὼς εἶχε κάποιο δίκιο κι ὁ σπουδαστής· ὁ καθηγητὴς ἐπέμεινε νὰ τὸν κρατήσει στὸ σχολεῖο, παρὰ τὶς ἀνειλημμένες ὑποχρεώσεις του ὡς ὁμαδάρχη παιδιῶν τοῦ *Ἐθνικοῦ οἰκοτροφείου*. Εἶχε ἐνεργήσει *ἐν βρασμῷ ψυχῆς*, ὅπως λένε στὴ δικαστικὴ ὁρολογία, εἶχε συνεπῶς ἐλαφρυντικά, ὁ διευθυντὴς δὲν τὸν τιμώρησε. Αὐτὸ ἦταν! Ὁ σύλλογος τῶν καθηγητῶν διαφώνησε μὲ τὸν διευθυντὴ καὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν καθηγητὴ φιλόλογο Ν. Τζούφη, κατήγγειλαν τὴ στάση τοῦ Σούρλα καὶ ζήτησαν νὰ ἐπιβληθοῦν κυρώσεις.

Στὸ μεταξύ, ὅλα τα διαδραματιζόμενα στὸ *Διδασκαλεῖο*, ἦταν τότε τὸ ἀνώτερο ἵδρυμα στὴν Ἠπειρωτικὴ πρωτεύουσα, δὲν ἔμειναν ἀσχολίαστα ἀπὸ τὴ γιαννιώτικη κοινωνία καὶ φυσικὰ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες, που σὲ χαμηλοὺς τόνους στὴν ἀρχὴ καὶ ἐντονότατα κατόπιν ἄρχισαν, μὲ σχόλια καὶ ἄρθρα, νὰ τοποθετοῦνται ἀπέναντι στὸ ζήτημα. Παρόλες τὶς ἀντιθέσεις τους, τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων τάχθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ Σούρλα. *Εἰς τὰ ὄμματα τῆς κοινωνίας* (ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* στὶς 15-6-29) *ἐκθέτουν φοβερὰ τὸ Διδασκαλεῖον μας τὰ ὅσα ἐκεῖ συμβαίνουν, ὀφειλόμενα δυστυχῶς εἰς τὸν κακῶς ἐννοούμενον ἐγωϊσμὸν καὶ τὸν φθόνον. Ἡ κοινὴ συνείδησις βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτιμήσῃ διαφωνίας ἐπὶ παιδαγωγικῶν ζητημάτων. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δύναται νὰ κρίνῃ εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ καθηγηταὶ τοῦ Διδασκαλείου τὰ ἔβαλαν μὲ τὸν διευθυντήν του. Ποῖος θὰ ἠττηθῇ; Καθ' ἡμᾶς μόνον οἱ διδασκόμενοι, οἱ ὁποῖοι θὰ κληθοῦν νὰ πληρώσουν τὰ σπασμένα καὶ τὴν διάστασιν.* Ὕστερα ἀπὸ 10 μέρες (24-6-29) ἡ ἴδια ἐφημερίδα ἔψεγε δριμύτατα τοὺς κα-

θηγητὲς γιατί, ἀντὶ νὰ δώσουν λύση στὸ πρόβλημα, ὅπως ἀπαιτοῦσε ἡ γιαννιώτικη κοινωνία, αὐτοὶ ἀπεργοῦσαν.

Ὁ Χρηστοβασίλης, γνώστης τῶν ὅσων συνέβαιναν στὸ *Διδασκαλεῖο*, προσπαθοῦσε νὰ συμβιβάσει τὰ διεστῶτα, χωρὶς νὰ καταλογίζει εὐθύνες σὲ καμμιά παράταξη. Ἔδινε ὁ ἴδιος τὴν ἑρμηνεία γι' αὐτό: *Συνδεόμεθα προσωπικῶς* -ἔγραφε- *μετὰ τῶν διϊσταμένων καθηγητῶν, ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ διευθυντοῦ ἀφ' ἑτέρου, ἀναμένοντες τὰς ἐνεργείας τοῦ κ. Γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ, εἰς ἃς δὲν ἀπήντησεν ἀκόμη τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας.* Πρὸς τὸ ὑπουργεῖο εἶχαν ἀπευθυνθεῖ καὶ οἱ κηδεμόνες τῶν μαθητῶν, γιὰ νὰ λάβει μέτρα τερματισμοῦ τῆς διένεξης, ζητώντας τὴν ἀποστολὴ ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου γιὰ τὴν διενέργεια ἀνακρίσεων καὶ ἀπόδοση τοῦ δικαίου. Ὁ Χρηστοβασίλης πρότεινε ὡς τὸν πιὸ κατάλληλο σύμβουλο τὸ φίλο του Δημ. Σάρρο.

Στὸ ἐπίπεδο συμβιβαστικῶν κάπως τόνων, κατὰ βάθος ἀρνητικῶν γιὰ τὸν Σούρλα, κινήθηκε ὁ *Κῆρυξ*, (πίσω ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφία του κρύβονταν κι οἱ καθηγητές, ὁ ἐπικεφαλῆς μάλιστα τῶν «στασιαστῶν» Μ. Τζούφης ἀρθρογραφοῦσε ἐπώνυμα), ἐνῶ ἡ *Ἤπειρος* ὑπεράσπιζε σθεναρὰ τὴ διεύθυνση, καταλογίζοντας εὐθύνες στοὺς καθηγητές. Ἡ ἐφημερίδα ὅμως, ποὺ κατακεραύνωνε τὴ στάση τῶν καθηγητῶν καὶ ἀνέλυε σὲ βάθος τὰ αἴτια τῆς διένεξης ἦταν ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Στὶς 15 Ἰουνίου σχολίαζε: *Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς παρακολουθήσαμεν μετ' ἐνδιαφέροντος τὰ πράγματα, ἀλλὰ δὲν ἠθελήσαμεν νὰ ἐπέμβωμεν, περιμένοντες νὰ δοθῇ πρῶτα τὸ ἀποτελεσματικὸν μάτς. Καὶ πραγματικῶς περὶ τοιούτου πρόκειται, ἐφ' ὅσον μία δουζίνα καθηγητῶν εἶχεν ἐπιτεθῇ ἐναντίον ἑνὸς κορυφαίου παιδαγωγοῦ, ὅστις ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων του εἰργάσθη μὲ μεγάλην ζέσιν καὶ ἐνέτεινε ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὰς ψυχὰς τόσων νεαρῶν ὑπάρξεων τὸ δηλητήριον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπὶ τόσον καιρὸν τὰ ἔτρεφεν ἡ ἄσκοπος καὶ ἀσυγχρόνιστος διδασκαλία τῶν κυρίων αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς φύλλου θ' ἀρχίσωμεν σειρὰν κυρίων ἄρθρων μὲ τὰ ὁποῖα θ' ἀποκολύψωμεν τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης ἐξωφρενικῆς στάσεως τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Διδασκαλείου καὶ ἐπαφίεμεν τὰς κρίσεις ἐπὶ τούτων εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ κοινοῦ, τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως μετ' ἀρκετοῦ ενδιαφέροντος.*

Πράγματι δημοσιεύτηκαν, τὴν ἑπόμενη ἑβδομάδα τρία κύρια ἄρθρα, πολὺ ἀποκαλυπτικὰ γιὰ τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ *Διδασκαλεῖο*, μὲ ἀναγωγὴ στὰ κύρια αἴτια τῆς κρίσης. Τὸ πρῶτο (18-6-29) ἔφερε τὸν τίτλο: *Οἱ ἐχθροὶ τῆς παιδαγωγικῆς: Μία δωδεκὰς καθηγητῶν, μὴ ἀνεχομένη, ἄγνωστον διὰ ποῖον λόγον, τὰς πράξεις καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀρίστου τῶν παιδαγωγῶν μας κ. Σούρλα, ἀπεφάσισε τὴν διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου μέσου ἐκδίωξιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ σχολείου. Δὲν πρόκειται νὰ πλέξωμεν τὸ ἐγκώμιον τοῦ κ. Σούρλα..., διότι ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ἰδιαιτέρως ὁ διανοού-*

μενος κόσμος ἐγνώρισε τὴν προσωπικήν αὐτοῦ ἀξίαν πρὸ καιροῦ καὶ ἐννόησε ὅτι ἔχει ἀπέναντί του πραγματικὸν ἔρεισμα τῆς παιδαγωγικῆς. Ἀλλ' ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει τὸ μέσον πρὸς τὴν πρόοδον ὑπάρχει καὶ ἀντίδρασις. Ὁ κ. Σούρλας ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων του, ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ τὸ σχολεῖον εἰς πραγματικὸν τοιοῦτον, ποὺ ν' ἀντιπροσωπεύῃ κάποιαν ἰδέαν καὶ ἀξίαν, ἀνωτέραν τῆς ὕλης καὶ τοῦ στομάχου. Καὶ οἱ καθηγηταὶ (ὄχι βεβαίως ὅλοι) ἀναγνωρίζοντες ἀξίαν εἰς τὸν διευθυντὴν καὶ συγχρόνως προβλέποντες ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἤθελον σαρωθῇ μὲ τὸ σάρωθρον τῆς ἐκκαθαρίσεως, ἂν δὲν ἀπεφάσιζαν νὰ βγάλουν καὶ νὰ ρίψουν μακρὰν τὰς πεπαλαιωμένας καὶ ἀσυγχρονίστους ἰδέας των, ἤρχισαν ἐναντίον τῆς διευθύνσεώς των ἕνα πόλεμον ὕπουλον καὶ ἥκιστα τιμητικόν. Ἡ ἐφημερίδα, ἀφοῦ ἐπεσήμανε τὰ αἴτια τῆς ἀναταραχῆς, ἀναφέρθηκε στὶς ἐξελίξεις τοῦ θέματος, ἀπὸ τὶς ὁποῖες πρωταρχικῆς σημασίας ἦταν ἡ ὑποβολὴ παραίτησης τοῦ διευθυντῆ. Σὲ ἀποχαιρετιστήρια ἐπιστολὴ ποὺ ἀπηύθυνε ὁ Σούρλας, μετὰ τὴν παραίτησή του, πρὸς τοὺς σπουδαστὲς τοῦ *Διδασκαλείου* καὶ τοὺς μαθητὲς τῶν Προτύπων δημοτικῶν σχολείων (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 4-7-29) ἐξηγοῦσε τοὺς λόγους ποὺ τὸν ὁδήγησαν σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, λόγους σχετιζόμενους μὲ τὶς ἀντιδράσεις ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ νέων παιδαγωγικῶν ἰδεῶν καὶ μεθόδων: *Εἰς τὸ βάθος καὶ γύρω ἀπὸ τὸ διαστραφὲν ἐπεισόδιον* -ἔλεγε-, *ὅπερ ἐξεβίασε τὴν ἀπομάκρυνσίν μου, ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει ἀγὼν ἐπικρατήσεως ἰδεῶν, γιὰ νὰ στηριχθῇ καὶ τὸ σχολεῖον σιγὰ-σιγὰ ὡς Ἰδέα, ὡς ὀργανισμός, ὡς ὅλον ἁρμονικόν, ὡς μικροσκοπικὴ κοινωνία. Τὸ νὰ παλαίῃ τις γύρω ἀπὸ μίαν Ἰδέαν ἢ κόσμον ἰδεῶν, ὅσον καὶ ἂν αὗται δὲν φαίνονται στὴν ἀρχὴ χτυπηταί, εἶναι κάτι τι τιμητικὸν καὶ ἐπιβεβλημένον, ἰδίᾳ εἰς τὴν σημερινὴν ὑλιστικὴν καὶ ἄψυχον ἐποχὴν τῆς κατακρημνίσεως καὶ ποδοπατήσεως τῶν πάντων. Αἱ ἰδέαι, ὅμως, διὰ νὰ ἐπικρατήσουν, ἀπαιτοῦν μακροχρόνιον πάλην καὶ μερικὰς θυσίας. Ὅσοι εἶναι ὑπηρέται αὐτῶν, πρέπει νὰ ὑφίστανται καὶ τὰς συνεπείας. Δὲν πρέπει, ὅμως, νὰ λησμονῆται ὅτι αἱ ἰδέαι οὐδέποτε νικῶνται, ὑποχωροῦν ἴσως πρὸς στιγμὴν καὶ παραμένουν εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν, ἀλλὰ μὲ τὸν χρόνον προβάλλουν καὶ πάλιν μὲ τὴν συναρπαστικὴν καὶ γοητευτικήν των αἴγλην, γιὰ νὰ ὑποτάξουν καὶ τοὺς πλέον πείσμονας καὶ ὀπισθοβούλους. Τὸ ὅτι γύρω ἀπὸ τὸ σχολεῖο μας ἔγινε μιὰ πάλη γιὰ ἰδέες, εἶναι μεγαλυτέρα τιμὴ γιὰ ἕνα κατ' ἐξοχὴν παιδαγωγικὸν σχολεῖον καὶ γιὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἱστορίαν του· ἴσως ἡ πάλη αὕτη ἀπολήξασα φαινομενικῶς εἰς τὴν ὑποχώρησιν τῆς ἰδέας, ἀποτελέσῃ σταθμὸν τελικὸν διὰ τὴν ἀπαρχὴν καλλιτέρου μέλλοντος.* Καταλήγοντας -καὶ γιὰ ν' ἀποδείξει ὅτι ἦταν πραγματικὸς παιδαγωγὸς- συνιστοῦσε στοὺς σπουδαστὲς νὰ πειθαρχήσουν στὴν ἰδέα τοῦ σχολείου, στοὺς τελειόφοιτους δὲ νὰ ὁπλίσουν τὴν ψυχή τους μὲ *Πετσταλότσειον ἀγάπην*, γιὰ τοὺς μαθητὲς στὰ σχολεῖα ποὺ θὰ ὑπηρετοῦσαν.

Πρὶν ἀπὸ τὴν παραίτηση τοῦ διευθυντῆ τὰ πράγματα φαινόταν πὼς πήγαιναν νὰ ἠρεμήσουν μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ ὑπουργείου Παιδείας νὰ ἀκυρώσει τὴν ποινὴ ποὺ εἶχε ἐπιβάλλει ὁ σύλλογος τῶν καθηγητῶν στὸ σπουδαστὴ (συμφωνώντας μὲ τὸ διευθυντή), οἱ καθηγητὲς ὅμως ἀντέδρασαν, μὲ ἄρνηση προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ ἵδρυμα καὶ συνεργασίας μὲ τὸ διευθυντή, ἀπήργησαν δηλαδή. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἔγραψε τότε τὸ δεύτερο ἄρθρο της: *Ἀπεργοὶ παιδαγωγοί*... (20-6-29): Πιστέψαμε -ἔλεγε- πὼς μετὰ τὴν ἐπέμβαση τοῦ ὑπουργείου Παιδείας τὰ ὑπερδιεγερμένα νεῦρα τῶν κ.κ. καθηγητῶν θὰ εἶχαν κατευνασθῆ καὶ ὅτι τὸ σχολείο θὰ συνέχιζε τὴ βασικὴ πορεία ποὺ εἶχε χαράξει ὁ διευθυντής. Γελαστήκαμε. Καὶ βέβαια ἐκπλήσσονται ὅλοι, ὅταν βλέπουν τὰ συμβαίνοντα καὶ θέλουν νὰ μάθουν τὴν ἀλήθεια, ποὺ δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ ἀποσιωπηθεῖ. Καὶ ἡ ἀλήθεια γιὰ τὴ συνέχιση τῆς κατάστασης εἶναι ἡ ἑξῆς: Ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ ὑπουργείου Παιδείας ν' ἀνακληθεῖ ἡ ἀπόφαση τοῦ καθηγητικοῦ συλλόγου γιὰ τὴν τιμωρία τοῦ σπουδαστῆ, οἱ καθηγητὲς *ἐξεμάνησαν*, ἐπειδὴ ἡ ἀπόφαση ἦταν σύμφωνη μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ διευθυντῆ καὶ ἀπήργησαν. Ἡ ἀπόφαση ξεσκέπασε τὴ γύμνια καὶ τὴν πνευματική τους ἀπομόνωση, πρᾶγμα ποὺ τοὺς ὁδήγησε νὰ κηρύξουν ἀμείλικτο πόλεμο ἐναντίον τοῦ διευθυντῆ. *Ἡ διεύθυνσις τοὺς καλεῖ εἰς συνεργασίαν καὶ αὐτοὶ ἀπουσιάζουν, συνεδριάζοντες, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, εἰς τὸ μέγαρον κάποιου ἐρημοσπίτη καθηγητοῦ καὶ συντάσσοντες μακροσκελέστατα τηλεγραφήματα πρὸς τὸν ὑπουργόν, τοὺς βουλευτὰς καὶ γερουσιαστὰς καὶ εἰς πᾶν πρόσωπον δυνάμενον νὰ τοὺς παράσχῃ τὴν ἔντιμον ἐκδούλευσίν του.* Ἡ ἀποχὴ τῶν καθηγητῶν -συνέχιζε- δὲν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσει ἄλλο, γιατὶ ἀπέβαινε σὲ βάρος τῶν σπουδαστῶν. Τὸ ὑπουργείο ἦταν ὑποχρεωμένο νὰ ἐπέμβει καὶ ν' ἀποφασίσει. Κατὰ τὸν Γενικὸ ἐπιθεωρητὴ Κατσουρό, μιὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἐτυμηγορία τοῦ ὑπουργείου: *Διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ Διδασκαλεῖον κανονικῶς πρέπει ἢ οἱ καθηγηταὶ νὰ φύγουν ἢ ὁ κ. διευθυντὴς μὲ ὅλους τοὺς μαθητάς.* Προτίμησε νὰ παραιτηθεῖ ὁ διευθυντὴς καλώντας ὅμως τοὺς σπουδαστὲς νὰ παραμείνουν γιὰ νὰ ὁλοκληρώσουν τὸν κύκλο τῶν μαθημάτων τους καὶ νὰ πάρουν τοὺς τίτλους σπουδῶν. Τὴ διεύθυνση τοῦ Διδασκαλείου ἀνέλαβε ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ καθηγητικοῦ συλλόγου Ν. Τζούφης, αὐτὸς ἔκανε καὶ τὶς ἐξετάσεις καὶ ὑπέγραψε καὶ τὰ ἀπολυτήρια τῶν τελειοφοίτων.

Γιὰ τὰ συμβαίνοντα στὸ σχολεῖο τους ὁ σπουδαστικὸς κόσμος δὲν ἔμεινε ἀπαθής· ἀντέδρασε ἔντονα. Ἕνας σπουδαστὴς ὑπογραφόμενος ὡς *Διδασκαλιστής*, ἀνέλαβε νὰ μεταφέρει τὴν ὀδύνη καὶ τὰ αἰσθήματα ὅλων γιὰ τὰ πρόσωπα ποὺ πρωταγωνίστησαν στὰ γεγονότα. Μὲ ἐρωτήματα καυτὰ πρὸς τοὺς καθηγητὲς ζητοῦσε ἐξηγήσεις γιὰ τὴ στάση τους, ἀποκαλύπτοντας ταυτόχρονα καὶ τὰ βαθύτερα αἴτια τῆς διαφωνίας τους μὲ τὸ διευθυντή, γιὰ τὸν ὁποῖο μόνο καλὰ λόγια εἶχε νὰ πεῖ. Κατέληγε: *Ὅλοι οἱ*

μαθηταὶ τοῦ Διδασκαλείου ζητᾶμε ἀπὸ τὸν εὐσυνείδητο ἐκπαιδευτικὸ κόσμο τῆς πόλεώς μας, ἀπὸ τὸν τύπο, ἀπὸ τὴν κοινωνία, νὰ μᾶς προστατεύση ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας. Ὅλοι... ζητᾶμε τὸν Πατέρα μας, τοῦ ὁποίου τὰ μάτια πολλὲς φορὲς εἴδαμε νὰ γεμίζουν δάκρυα ἀκούοντας τὰ παράπονά μας. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ τοῦ Διδασκαλείου ζητᾶμε προστασία, γιατὶ γιὰ μᾶς τώρα ἀρχίζει τὸ τραγικὸ ἐπεισόδιο, ἡ τραγικὴ ζωή. (25-6-29).

Πρὶν τὴ δημοσίευση τῆς ἐπιστολῆς, ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* εἶχε γράψει καὶ τρίτο ἄρθρο (22-6-29), μὲ τίτλο: *Διδάσκαλοι τορπιλληταί*, στὸ ὁποῖο ἀποκάλυπτε καὶ νέα στοιχεῖα γύρω ἀπὸ τὰ αἴτια τῆς ἀντιδικίας Σούρλα καὶ καθηγητῶν, ποὺ ὁδήγησαν στὴν παραίτηση τοῦ πρώτου: *Ἡ διεύθυνσις βλέπουσα ὅτι οἱ καθηγηταί, παρὰ πάντα νόμον, ἠρνοῦντο νὰ συνεργασθῶσιν, ἂν δὲν ἤθελον γίνει δεκταὶ ὡρισμέναι ἀπόψεις των, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὴν παρέλκυσιν τοῦ ζητήματος, ἐφ' ὅσον ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπός των ἦτο νὰ ἀπομακρύνουν τὸν διευθυντὴν καὶ ν' ἀναλάβουν αὐτοὶ τὴν διεύθυνσιν, ἠναγκάσθη ν' ἀναφερθῇ εἰς τὸ ὑπουργεῖον καὶ κανονίσῃ τὰ πράγματα.* Τὸ τελευταῖο, ἐπειδὴ πλησίαζαν οἱ ἐξετάσεις, ἀνέθεσε στὸ Γενικὸ ἐπιθεωρητὴ νὰ ἐπιβλέψει τὶς ἐξετάσεις καὶ ἄφησε γι' ἀργότερα τὴν ἀποστολὴ ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου γιὰ διενέργεια ἀνακρίσεων. Ἡ ἀπόφαση δὲν ἱκανοποίησε τὸ Σούρλα καὶ ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του.

Σὲ λίγες μέρες (27-6-29) ἡ ἴδια ἐφημερίδα καταλόγιζε εὐθύνες στὸ ὑπουργεῖο γιὰ ἀργοπορία στὴ λήψη ἀποφάσεων καὶ ἀποκατάσταση τῶν πραγμάτων: Μιὰ βδομάδα πέρασε -σημείωνε- ἀφότου ὁ Εὐρ. Σούρλας *τὸ καύχημα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου, ὁ ἰδεώδης χαρακτήρ, ὁ τέλειος ἄνθρωπος, ὁ δάσκαλος ποὺ ἄλλον δρόμον δὲν ἐγνώρισε παρὰ τοῦ Διδασκαλείου πρὸς τὸ σπίτι του καὶ τανάπαλιν, ἐξηναγκάσθη εἰς παραίτησιν καὶ οὐδεμία ἀπάντησις θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ ἐδόθη ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον... Ἀλλοίμονον ἂν ἄνθρωποι τῆς περιωπῆς τοῦ κ. Σούρλα ρίπτονται βορρὰ κακεντρεχῶν ἐνστίκτων. Ἀλλοίμονον ἂν ἐπιστημονικαὶ κορυφαὶ καταδικάζονται εἰς ἀφάνειαν, διότι μὲ τὴν αἴγλην των σκιάζονται μηδαμηνότητες. Τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαισιοδοξοῦμεν διὰ τὸ μέλλον μας ὡς ἔθνους. Ὅμως πιστεύομεν ὅτι ἡ ἀλήθεια θὰ θριαμβεύσῃ, καὶ τὸ δίκαιον θὰ διαλάμψῃ...*

Τὸ ὑπουργεῖο ἄργησε πράγματι ν' ἀντιδράσει, δὲν ἀποδέχτηκε ὅμως τὴν παραίτηση τοῦ Σούρλα, τὴν ὁποία μετέτρεψε σὲ προσωρινὴ παύση, μέχρι νὰ ὁλοκληρωθοῦν οἱ ἀνακρίσεις, τὶς ὁποῖες ἀνέθεσε στὸν ἐκπαιδευτικὸ σύμβουλο Δ. Σουχλέρη, ἔφτασε στὰ Γιάννινα στὰ μέσα Ἰουλίου. (Εἶχε διατελέσει τὰ προηγούμενα χρόνια διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου καὶ γνώριζε καλὰ πρόσωπα καὶ πράγματα). Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ εὐμενεῖς σχολιασμοὺς καὶ πίστη πὼς θὰ καταλόγιζε τὶς εὐθύνες ἐκεῖ ποὺ ἀνῆκαν καὶ θὰ ἀπέδιδε τὸ δίκαιο, ἀποκαθιστώντας τὸ καλὸ ὄνομα τοῦ ἱδρύματος ποὺ τόσο εἶχε δυσφημισθεῖ ἐξαιτίας τῶν γεγονότων.

Φαίνεται ὅτι τελικὰ τὸ δίκαιο ἀποδόθηκε, κι αὐτὸ ὀφειλόταν, κατὰ με-

γάλο μέρος στὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων τοῦ Σουχλέρη. Τὸ ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο, *μετὰ μεγάλης συνέσεως καὶ λογικότητος* -συνέβαλε καὶ ἡ ἐπέμβαση τοῦ Γ. Διοικητῆ Ἀχ. Καλεύρα πρὸς τὴν κυβέρνηση, εἶχε ταχθεῖ μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ Σούρλα- ἀποφάσισε τὸν ἐπαναδιορισμὸ τοῦ Εὐρ. Σούρλα ὡς διευθυντῆ τοῦ *Διδασκαλείου* καὶ τὴν μετάθεση ἀπὸ τὸ ἵδρυμα τῶν καθηγητῶν Ν. Τζούφη, Κ. Λούτση καὶ Μ. Παλάσχα, κύριων ἀντίπαλων τῶν μεθόδων τοῦ Σούρλα, καὶ τὴν ἀντικατάστασή τους ἀπὸ τοὺς Ἀλκ. Κοντοπάνο, Χρ. Σούλη καὶ Μ. Νικολάου. Τελικὰ ὁ Εὐρ. Σούρλας ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Νοεμβρίου. Ἡ ἐπάνοδός του χαιρετίστηκε μὲ ἐπαινετικὰ σχόλια απ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες. Συνέχισε ἔτσι ἀπερίσπαστος τὸ δημιουργικὸ ἔργο του.

Ἴσως συνεχιζόταν γιὰ πολὺ ἀκόμα ὁ θόρυβος γύρω ἀπὸ τὰ *Διδασκαλειακὰ* -οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ὅταν ἔπιαναν ἕνα θέμα, δύσκολα τἄφηναν- ἂν στὸ μεταξὺ δὲν ἄρχιζε ἡ προεκλογικὴ κίνηση γιὰ τὴν ἀνάδειξη νέων δημάρχων. Οἱ ἐκλογὲς εἶχαν ὁριστεῖ γιὰ τὶς 4 Αὐγούστου. Πρὶν ἀπ' αὐτὲς ὅμως, τὸν ἴδιο χρόνο ποὺ ἄρχισαν τὰ *Διδασκαλειακά*, ἐκδόθηκε τὸ ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἀναμενόμενο βούλευμα τοῦ Συμβουλίου Πλημμελειοδικῶν Ἰωαννίνων (τὸ βούλευμα, ἐκτενὲς καὶ ἐξονυχιστικὸ γιὰ ὅλες τὶς πτυχὲς τοῦ ἐγκλήματος καὶ μὲ λεπτομερῆ ἀνάλυση τοῦ ρόλου ποὺ εἶχαν διαδραματίσει οἱ πρωταγωνιστὲς καὶ οἱ κομπάρσοι τους, δημοσίευσε ὁλόκληρο, σὲ καθημερινὲς συνέχειες, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ἀπὸ τὶς 19-6-29 μέχρι τὶς 21-7-29) γιὰ τοὺς ἐνόχους τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας. Σύμφωνα μ' αὐτό, παραπέμπονταν γιὰ νὰ δικαστοῦν στὸ Ἐφετεῖο τῆς Κέρκυρας οἱ: 1) Ἰωάννης Ρέτζος, 2) Εὐθύμιος Ρέτζος, 3) Ἰωάννης Ματσάγγας, 4) Λεων. Τσιάρας (ἀκόμα δὲν εἶχε ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὴ Ρουμανία, ὅπου εἶχε συλληφθεῖ), 5) Βασίλ. Βασιλειάδης, 6) Λάμπρος Στάθης, 7) Νικόλ. Σταμάτης, 8) Ἀν. Κώτσης, 9) Χ. Κιτσιοβαγγέλης, (γιὰ ἀπόπειρα ληστείας τῆς χρηματαποστολῆς τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας, τὸν Αὔγουστο τοῦ 1925). Οἱ ἴδιοι, (ἐκτὸς τοῦ Κιτσιοβαγγέλη) καὶ οἱ: 1) Κ. Καψάλης, 2) Φ. Διαμάντης καὶ 3) Κων. Καψάλης, παραπέμπονταν γιὰ ἀπόπειρα ληστείας τῆς χρηματαποστολῆς τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1925. Ὅλοι τους, μαζὶ μὲ τὸ Λάμπρο Στάθη, παραπέμπονταν γιὰ φόνους καὶ ληστεία τῆς χρηματαποστολῆς τῆς ἴδιας τράπεζας τὸν Ἰούνιο τοῦ 1926 καὶ μαζὶ μὲ τούς: 1) Χ. Παπαθανασίου, 2) Β. Τσιάρα, 3) Κων. Ρέτζο, 4) Βασ. Κολοβό, 5) Αἰκ. Κώτση, 6) Χ. Κολιό, ἄλλοι ὡς αὐτουργοί, ἄλλοι ὡς ἠθικοὶ αὐτουργοὶ καὶ ἄλλοι ὡς συνεργοί, γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ τὴ ληστεία τῆς χρηματαποστολῆς. Τὸ βούλευμα εἶχε συνταχτεῖ στὶς 29 Μαΐου ἀπὸ τοὺς δικαστὲς: Ἰωάν. Βασιλείου, πρόεδρο, Ἀρίσταρχο Μουστάκη καὶ Δημ. Ἀργυράκη, εἰδικὸ ἀνακριτή. Συμμετεῖχε καὶ ὁ εἰσαγγελέας Πέτρος Μαρκόπουλος.

Ο *Κῆρυξ*, στὶς ἀρχὲς Ἰουλίου, πρὶν ἀκόμα γίνουν γνωστὰ τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψήφιων δημάρχων, καταφέρθηκε ἐναντίον τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν γερουσιαστῶν τοῦ νομοῦ, καταλογίζοντάς τους ἀνάμιξη στὴν ἐπιλογὴ τῶν ὑποψηφίων καὶ τὸν καταρτισμὸ τῶν συνδυασμῶν. *Νὰ σιωπᾷ ὁ Κῆρυξ καὶ νὰ μὴ βγάζῃ τσιμουδιά*, ἀπαντοῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (2-7-29), γιατὶ ὁ ἴδιος βοήθησε αὐτοὺς ποὺ κατηγορεῖ νὰ ἐκλεγοῦν. Ὅταν ἡ κατάσταση ἄρχιζε νὰ ξεκαθαρίζει καὶ οἱ φῆμες νὰ κατασταλάζουν, ἐκεῖνος ποὺ θὰ κατηγορηθεῖ γιὰ ἄμεση ἀνάμιξη στὶς δημοτικὲς ἐκλογὲς ἦταν ὁ στενὸς φίλος τοῦ *Κήρυκος* ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Δημ. Μπότσαρης. Τὴν ἴδια ἐποχή, ὁ ἀντιπολιτευόμενος τὸν Μπότσαρη τύπος (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, *Ἐλευθερία*, *Ἀγροτικὴ ἠχώ*), μιλοῦσε σὲ συνεχῆ δημοσιεύματα, γιὰ διάσταση ἀνάμεσα στὸ Δημ. Μπόταρη καὶ τὸ βουλευτὴ Ἀλκ. Λούλη, ὀφειλόμενη, ὅπως κάποιοι διέδιδαν, στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ ἀναθεση τῆς κατασκευῆς 5.000 ζευγῶν ἀρβυλῶν. Ἄλλοι μιλοῦσαν γιὰ προσπάθεια τοῦ Μπότσαρη νὰ ἀποστασιοποιηθεῖ ἀπὸ τὸν Λούλη, ὕστερα ἀπὸ ὅσα εἶχαν ἀποκαλυφθεῖ κατὰ τὴ δίκη τῶν Κουμπαίων στὴν Κέρκυρα. Ἔφτασε ἕνα τραπέζι ποὺ ὀργάνωσε ὁ Μπότσαρης γιὰ τοὺς φίλους του, -πρῶτος ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ Λούλης- γιὰ νὰ διαλυθοῦν ὅλες οἱ φῆμες καὶ νὰ ἀποσυντεθοῦν τὰ θεωρούμενα ὡς γεγονότα.

Στὶς δημοτικὲς ἐκλογὲς τοῦ Αὐγούστου, οἱ *Φιλελεύθεροι*, ὅπως ἔγινε καὶ παλαιότερα, διασπάστηκαν. Αἰτία τῆς διάσπασης, κατὰ τοὺς ἀντιπάλους τους, ἦταν ὁ Δημ. Μπότσαρης. Ὁ Βενιζέλος, ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες τους, εἶχε διακηρύξει ὅτι οἱ δημοτικὲς ἐκλογὲς θὰ ἦταν ἀχρωμάτιστες. Καὶ κράτησε τὸ λόγο του (ἀπόδειξη ὅτι δὲν θέλησε νὰ ἐπέμβει στὴν ἐκλογικὴ διαμάχη τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ἐκεῖ οἱ Φιλελεύθεροι διασπάστηκαν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκλεγεῖ δήμαρχος ὁ ἀντιβενιζελικὸς ὑποψήφιος Σπῦρος Μερκούρης, ἐπιτυχία ποὺ ἀναπτέρωσε τὸ ἠθικὸ τῶν ἀντιβενιζελικῶν). Μοναδικὴ ἐξαίρεση γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα -ἔλεγαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Μπότσαρη- ἀπετέλεσαν τὰ Γιάννινα, ὅπου δὲν ἴσχυσε ἡ διακήρυξη τοῦ Βενιζέλου, ἐξαιτίας *τοῦ ὑπερφιάλου ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ἐνδομύχου πρὸς πολιτικὴν μονοκρατορίαν διαθέσεως τοῦ κ. Μπότσαρη*. Ἡ ἐπέμβασή του στὰ δημοτικὰ πράγματα ἦταν ἄμεση καὶ ἐμφανὴς ἡ πρόθεσή του νὰ διαμορφώσει τὴν κατάσταση ὅπως αὐτὸς ἤθελε. Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἀκόμα, πρόσθεταν, ἐνεργοῦσε γιὰ νὰ δοθεῖ τὸ χρῖσμα στὸν δήμαρχο Βασ. Πυρσινέλλα, κι ὅταν αὐτὸ δὲν ἔγινε δυνατό, διάλεξε γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸ γιατρὸ Βασίλειο Κούρεντα καλώντας τοὺς ὀπαδούς του νὰ τὸν ψηφίσουν. Παρόλη τὴν σημαντικὴ πολιτικὴ δύναμη ποὺ διέθετε ὁ Μπότσαρης καὶ οἱ συνεργαζόμενοι μ' αὐτὸν βουλευτὲς καὶ γερουσιαστές, μεγάλη μερίδα τῶν *Φιλελευθέρων* -ὅπως ἀποδείχτηκε ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς ἦταν ἡ σημαντικότερη- δὲν τὸν ἀκολούθησε καὶ ἐπέλεξε ὡς ὑποψήφιο τὸ γιατρὸ Δημήτριο Βλαχλείδη. Ὁ Μπότσαρης ἄρχισε ἐναντίον του σκληρὸ ἀγῶνα, μὲ κύριο ὄργανο τὸν *Κήρυκα*, γιὰ νὰ ἀπο-

τρέψει τὴν ἐκλογή του. Καὶ πρὶν τὶς ἐκλογὲς ὁ Δημ. Βλαχλείδης κατήγγειλε τὴ στάση τοῦ Μπότσαρη, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπ' αὐτές, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ δηλώσεις τοῦ ὑπουργοῦ, οἱ ἀδελφοὶ Δημ. Βλαχλείδης καὶ Γεώργιος Βλαχλείδης, ἀποκάλυψαν ὅλες τὶς ἐναντίον τους δραστηριότητες.

Ὕστερα ἀπὸ συμβούλια, διαβουλεύσεις καὶ παρασκηνιακὲς ἐνέργειες, ἡ κατάσταση διαμορφώθηκε ὡς ἑξῆς: Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ δημάρχου ὑπέβαλλαν ὑποψηφιότητα οἱ: 1) Δημ. Βλαχλείδης, γιατρός, 2) Β. Κούρεντας, γιατρός, 3) Ἰω. Βαδαλούκας, γιατρός, 4) Σπ. Δάκαρης, ἐπιχειρηματίας, ὁ αὐτοανακηρυχθεὶς καὶ *δήμαρχος τῆς φτωχολογιᾶς*, 5) Α. Μοσχέτας, διευθυντὴς καφενείου καὶ Στ. Καπόγλου, ἐκπρόσωπος κυρίως τοῦ προσφυγικοῦ στοιχείου (ὁ Καπόγλου, γεωπόνος τὸ ἐπάγγελμα, θὰ ἐκτεθεῖ καὶ μετὰ τὸν πόλεμο, ὡς ὑποψήφιος βουλευτής, χωρὶς νὰ ἐκλεγεῖ ποτέ). Ἀπὸ τοὺς ἓξ ὑποψήφιους ψηφοδέλτιο πλῆρες κατάρτισε μόνο ὁ Δημ. Βλαχλείδης. Οἱ ἄλλοι κατέβηκαν χωρὶς ψηφοδέλτιο, ἀφήνοντας στοὺς ψηφοφόρους τὴν ἐπιλογή. Οἱ Γιαννιῶτες ὅμως καταλάβαιναν πὼς στὴν πραγματικότητα αὐτὸ σήμαινε ἀδυναμία. Δικαιολογημένα, συνεπῶς, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (4-8-29), τὴ μέρα τῶν ἐκλογῶν, παρατηροῦσε: *Εἶναι πρωτοφανὲς τὸ φαινόμενον νὰ ἐκδίδουν προγράμματα ὑποψήφιοι δήμαρχοι, χωρὶς νὰ ἔχουν καταρτίσει ψηφοδέλτια, ἀφοῦ εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ ἑνὸς προγράμματος ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἀπὸ ἕνα ἐπ' αὐτοῦ ὁμόφωνον δημοτικὸν συμβούλιον.*

Ὑποψηφιότητα γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ δημοτικοῦ συμβούλου ὑπέβαλαν πενῆντα τρεῖς. Οἱ δέκα ὀχτὼ (μὲ ἐπιπλέον τρεῖς ὑποψήφιους παρέδρους) ἀνῆκαν στὸ ψηφοδέλτιο τοῦ Δημ. Βλαχλείδη καὶ ἦταν οἱ ἑξῆς: Πάρεδροι: Νικόλαος Γ. Στάμος ἢ Τσιγκρῆς, Θεόδωρος Α. Τσακελίδης, Σταύρος Τσονίδης. Δημοτικοὶ σύμβουλοι: Μιχαὴλ Ἀράπης, Ἰωάν. Βογᾶς, Τιμολέων Γιαννῆς, Γεώργ. Γκωλέτσης, Ἀναστ. Γρηγοριάδης, Γεώργ. Καππᾶς, Θεόδ. Κόντος, Πέτρος Λάππας, Ἀβραὰμ Λεβῆ Δαβιτσιόν, Ἐμμανουὴλ Λεβῆ Ἰεουδᾶ, Σωτ. Μαρτίνης, Ἀθαν. Μπούντας, Κωνστ. Ρώϊμπας, Γεώργιος Ράδος, Πέτρος Σεπετᾶς, Παῦλος Τζώρτζης, Σπυρίδων Τζώρτζης, Ἀναστάσιος Τσουκανέλης. Οἱ ἄλλοι ὑποψήφιοι δημοτικοὶ σύμβουλοι ἢ εἶχαν ὑποδειχθεῖ ἀπὸ ὀργανώσεις ἢ κατέρχονταν ὡς ἀνεξάρτητοι. Ἔτσι: α) Ὑποψήφιοι ὑποδειχθέντες ἀπὸ τοὺς ἐργατικοὺς (κατὰ βάση ἀριστεροὺς)ἦσαν οἱ: Κυρ. Κούσης, Βασ. Καρασκόγιας, Γεώργ. Μπαγιάτης καὶ Ἀπ. Καραπάνος. β) Ὑποψήφιοι ὑποδειχθέντες ἀπὸ ὀργανώσεις ἐφέδρων: Κων. Σ. Σπέγγος, Βασ. Ι. Λάππας, Ζώης Κ. Γκλίναβος, Κων. Μ. Κιούρης, Βασ. Τσουκανέλης, Στέφ. Θ. Σιομπότης, Κων. Α. Βενέτης, Γεώργ. Ν. Κουντουρατζῆς. γ) Ὑποψήφιοι τῶν πολυτέκνων: Βασ. Μπακάλης, Ἀθαν. Μπούντας, Δαβιτσιὸν Λεβῆ, Θωμᾶς Νούσιας, Ἰωάν. Πορφύρης. δ) Οἱ ἀνεξάρτητοι, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν πολυπληθέστερη ὁμάδα, ἦταν οἱ: Ἰωάν. Θεοδωρίκας, Πέτρος Ἀποστολίδης, Σ. Σπαθάρης, Ἀναστ. Ξιούρας, Μ. Καραμάνος, Κων.

Φρίγγας, Εὐθ. Τζάλλας (ἐκδότης τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος)*, Κ. Γεωργιάδης, Ι. Καραμάνης, Ἰωσὴφ Μαρκάδης, Μ. Μπατῆς, Ἀδ. Τσατσάνης, Ἀρ. Παναγιωτόπουλος, Κ. Εὐστρατιάδης, Δημοσθ. Πανίδης (διευθυντὴς τοῦ *Κήρυκος*), Χαρ. Θῶμος, Στ. Κάτσαρος, Κ. Στατηρᾶς, Δαυῒδ Λεβῆς, Κων. Πετσαλίτης, Β. Δῆμος, Κ. Βλέτσας, Γ. Μαρνέλης, Ἰωάν. Τσίπας, Θεμ. Μέλης, Στέφ. Βερτόδουλος.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ ὑποψήφιοι δήμαρχοι ἀνῆκαν στὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων*. Ἐκεῖνοι ποὺ συγκέντρωναν τὶς περισσότερες πιθανότητες ἐπιτυχίας ἦταν οἱ δυὸ πρῶτοι: Ὁ Δ. Βλαχλείδης καὶ ὁ Β. Κούρεντας. Ὁ δεύτερος ἦταν ἐπιλογὴ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Δ. Μπότσαρη καὶ ὑποστηρίχτηκε, μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα, ἀπ' αὐτὸν καὶ τὴν ὁμάδα τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν. Δημοσιογραφικὰ ὄργανα στήριξης ἦταν ὁ *Κῆρυξ* καί, σὲ δεύτερη μοῖρα, ἡ *Ἤπειρος*. Τὸν Δ. Βλαχλείδη, ποὺ πρῶτος κατάρτισε καὶ δημοσίευσε στὶς ἐφημερίδες πρόγραμμα, ὑποστήριξαν τὰ στελέχη τῶν *Φιλελευθέρων* ποὺ δὲν συμπαθοῦσαν τὸν Μπότσαρη, ἀλλὰ καὶ ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἀντιβενιζελικῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων. Οἱ ἐφημερίδες ποὺ τὸν στήριξαν ἦταν οἱ: *Ἠπειρωτικὸς ἀγών, Ἐλευθερία* καὶ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*.

Ὁ ἀγώνας μεταξὺ τῶν ἀντίπαλων, κυρίως ἀνάμεσα στὸ Βλαχλείδη καὶ τὸν Κούρεντα, ἦταν σκληρός. Οἱ ἀντίπαλοι χρησιμοποίησαν τόσο τὴν ἀρθρογραφία -ἔγραφαν καὶ οἱ ἴδιοι καὶ οἱ ὑποστηρικτές τους- ὅσο καὶ τὸν προφορικὸ λόγο γιὰ τὴν ἐπικράτηση. Οἱ φίλοι τοῦ Κούρεντα κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος τους τοὺς Γιαννιῶτες ἑβραίους, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν. Ὁ Κούρεντας κατηγόρησε τὸ Βλαχλείδη γιὰ ἀνάμειξή του στὶς ταμειακὲς ἀνωμαλίες τοῦ Δήμου, χωρὶς ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, (μάλιστα ἡ Γενικὴ διοίκηση Ἠπείρου ἀνακοίνωσε ὅτι: *Οὐδεμία εὐθύνη βαρύνει διὰ τὰς καταχρήσεις τοῦ Δημοτικοῦ ταμείου τὸν ἐπὶ τρίμηνον δημαρχεύσαντα κ. Δημ. Βλαχλείδην)* καὶ κυκλοφόρησε φέϊγ βολὰν μὲ φῆμες, κουτσομπολιὰ καὶ κατηγορίες ἐναντίον του, μιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν ὅτι ἀνῆκε στὴν ἀριστοκρατία τοῦ πλούτου, προφανῶς γιὰ ἐξασφάλιση ψήφων ἀπὸ τὶς φτωχὲς τάξεις. Οἱ Βλαχλειδικοὶ ὅμως γρήγορα ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Κούρεντας ἦταν πολὺ πλουσιότερος ἀπὸ τὸ Βλαχλείδη, καθότι μεγάλος κτηματίας. Γενικὰ τὸ ἐπίπεδο τῆς ἀντιπαράθεσης μεταξὺ τῶν δυὸ ὑποψήφιων ἦταν χαμηλό, τὸ μόνο ποὺ δέσποζε στὸν ἀγῶνα τους ἦταν ἡ ἐμφανὴς ἀνάμιξη τοῦ Μπότσαρη.

Ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους ὑποψηφίους κάποια δύναμη διέθετε ὁ Στ. Καπόγλου στὸ προσφυγικὸ στοιχεῖο -πρόσφυγας καὶ ὁ ἴδιος· ὁ Ἰω. Βαδαλούκας, ποὺ καὶ στὸ παρελθὸν εἶχε διεκδικήσει μὲ μεγάλες πιθανότητες τὸ ἀξίωμα τοῦ δημάρχου, αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν εἶχε τὴν ὑποστήριξη καμιᾶς παράταξης, μόνο οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι τοῦ συμπαραστέκονταν. Σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τοὺς ἄλλους δυὸ ὑποψήφιους, αὐτοὶ εἶχαν περιέλθει στὴ δικαι-

οδοσία τῆς σάτιρας. Ἀνάλογα εἰρωνικὰ σχόλια ἀντιμετώπισε καὶ ὁ Σπ. Δάκαρης, ποὺ πῆρε μόνο 105 ψήφους, ἐνῶ στὶς προηγούμενες δημοτικὲς ἐκλογὲς εἶχε συγκεντρώσει περισσότερους ἀπὸ δυὸ χιλιάδες.

Συγκροτημένο ἐκλογικὸ πρόγραμμα, ὅπως ἀναφέρθηκε, διακήρυξε καὶ δημοσίευσε μόνο ὁ Δημ. Βλαχλείδης. Ἀντίθετα μὲ ὁρισμένες ἐφημερίδες, ὅπως *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ *Ἐλευθερία*, ὁ Βλαχλείδης στὶς διακηρύξεις του ἀναγνώριζε τὴν ἀνορθωτικὴ προσπάθεια ποὺ εἶχε καταβληθεῖ *ὑπὸ τὴν προοδευτικὴν δημαρχίαν τοῦ κ. Βασ. Πυρσινέλλα*. Τὰ ἔργα, μὲ τῶν ὁποίων τὴν ἐπίλυση θὰ ασχολοῦνταν ἡ νέα δημοτικὴ ἀρχή, κατὰ τὸ πρόγραμμα, ἦταν κατὰ σειρὰ προτεραιότητας: α) *Ὕδρευσις*. Προτασσόταν γιατὶ τὸ ἄφθονο καὶ καθαρὸ νερὸ ἀποτελοῦσε κατὰ τὸ Βλαχλείδη, οὐσιώδη ὅρο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς πόλης. β) *Λαχαναγορά*. Συνδεόταν μὲ τὴν καθαριότητα τῶν τροφίμων καὶ ἀποτελοῦσε ζήτημα στοιχειώδους πολιτισμοῦ. γ) *Ὑπόνομοι*. Ἀπαραίτητο στοιχεῖο μιᾶς πόλης καθαρῆς καὶ ὑγιεινῆς. δ) *Σχέδιο πόλεως*. ε) *Ἀποπεράτωση τῶν ἔργων ὁδοποιΐας*. στ) *Πυροσβεστικὴ ὀργάνωσις*. ζ) *Ἵδρυσις νοσοκομείου φθισιώντων*. η) *Ἀνακαίνισις καὶ ἀναδιοργάνωσις τοῦ Δημοτικοῦ νοσοκομείου ἡ «Ἀγάπη»*. θ) *Ἐνίσχυσις καὶ τελειοποίησις τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου καί, ἐπιτρεπόντων τῶν πόρων, ἀνέγερσις Δημοτικοῦ θεάτρου*. ι) *Ἐξωραϊστικὰ ἔργα*. ια) *Ἀποπεράτωσις τοῦ περιτειχίσματος τοῦ Δημοτικοῦ νεκροταφείου* (ἁγίου Νικολάου). ιβ) *Ὀργάνωσις τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Δήμου*. Ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Γιαννιῶτες ὁ Βλαχλείδης πρόσθετε: *Ὅλα τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, τιθέμενα εἰς ἐφαρμογὴν καὶ τελειοποιούμενα σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἠδύναντο ριζικῶς νὰ μεταβάλλουν τὴν ὄψιν τῆς πόλεως. Ἀπαιτεῖται μόνον καλὴ θέλησις καὶ ἐργασία δημάρχου καὶ δημοτικῶν συμβούλων συνεργαζομένων ἐν πραγματικῇ ἁρμονίᾳ*. Γι' αὐτὸ τοὺς παρακαλοῦσε νὰ ψηφίσουν ὄχι μόνο αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑποψήφιους δημοτικοὺς συμβούλους τοῦ ψηφοδελτίου του.

Δημήτριος Βλαχλείδης, Δήμαρχος Ἰωαννιτῶν

Τῶν ἄλλων ὑποψήφιων τὰ προγράμματα, προφορικὰ κυρίως διακηρυσσόμενα, περιεῖχαν ὑποσχέσεις γιὰ ριζικὴ ἀντιμετώπιση ὁρισμένων βασικῶν προβλημάτων τῆς πόλης, χωρὶς ὅμως ἐπίσημη καταγραφή τους. Πάντως γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ Κούρεντα, μὲ προτροπὴ πάντοτε τοῦ Δημ. Μπό-

τσαρη, ἐργάστηκαν τόσο ὁ μηχανισμὸς τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*, ὅσο καὶ ὅλοι οἱ βουλευτὲς καὶ γερουσιαστές. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Κούρεντας δὲν κατόρθωσε νὰ ἐκλεγεῖ. Τόσο γιατὶ ὁ Δημ. Βλαχλείδης καὶ περισσότερο ὁ ἀδελφός του Γεώργιος Βλαχλείδης ἦταν ἀξιόλογα στελέχη τοῦ κόμματος καὶ διέθεταν σημαντικὴ πολιτικὴ δύναμη, ὅσο καὶ γιατὶ ὁ Βλαχλείδης ἐξασφάλισε τὴν ὑποστήριξη τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τῶν ἀντιβενιζελικῶν καὶ τῶν ὀργάνων τους -ἡ *Ἐλευθερία* χαρακτήριζε τὸ Βλαχλείδη ὡς τὸν ἰδεώδη δήμαρχο- καθὼς καὶ τῶν ὀπαδῶν τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων (Ἀκόμα καὶ ἀναφορὰ στὴν καταγωγὴ τοῦ Βλαχλείδη ἔγινε -καταγόταν ἀπὸ τὰ Κάτω Σουδενὰ- γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ ψῆφος τῶν Ζαγορίσιων). Στὶς ἐκλογὲς τῆς 4ης Αὐγούστου, οἱ Γιαννιῶτες ψήφισαν στὰ τμήματα: 1) *Καπλάνειος σχολή*, (ἐνορία Μητροπόλεως), 2) *Ὀρφανοτροφεῖο «Γεωργίου Σταύρου»* (ἐνορία ἁγίου Νικολάου), 3) *Ζωσιμαία σχολὴ* (ἐνορία Ἀρχιμανδρείου), 4) *Μαρούτσειος σχολή*, (ἐνορία ἁγίας Μαρίνης), 5) *Παυλίδειος σχολὴ* (ἐνορία Περιβλέπτου), 6) *Ἀγροτικὸν Β΄ Ἐλισαβετείου παρθεναγωγείου* (ψήφιζαν οἱ ἐκλογεῖς τῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν Ἀνατολῆς, Νεοκαισάρειας, Μπάφρας καὶ Ἀσφάκας).

Δήμαρχος ἐκλέχτηκε ὁ Δ. Βλαχλείδης. Συγκέντρωσε σὲ σύνολο 2.218 ψήφων τὶς 1.106 (ποσοστὸ 49,86%), ὁ κύριος ἀντίπαλός του ὁ Βασ. Κούρεντας πῆρε 738 ψήφους. Οἱ ὑπόλοιποι, κατὰ σειρά, πῆραν: Σταῦρος Καπόγλου 176 ψήφους, Σπ. Δάκαρης 105, Ἰω. Βαδαλούκας 78 καὶ Ἀν. Μοσχέτας 10. Ἄκυρα 7.

Δημοτικοὶ σύμβουλοι ἐκλέχτηκαν, κατὰ σειρὰ ἐπιτυχίας: α) Ἀπὸ τὸ ψηφοδέλτιο τοῦ Δ. Βλαχλείδη (τῆς πλειοψηφίας) οἱ ἑξῆς: 1) Μιχ. Ἀράπης μὲ 1.244 ψήφους, 2) Γεώργ. Ράδος 1.149, 3) Π. Τζώρτζης 1.122, 4) Π. Σεπετᾶς 1.099, 5) Π. Λάππας 1.089, 6) Α. Τσουκανέλης 1.029, 7) Τιμ. Γιαννῆς 1.029, 8) Γ. Καππᾶς 1.028, 9) Ἰω. Βογᾶς 998, 10) Σωτ. Μαρτίνης 982, 11) Ἀβραὰμ Λεβῆς 964 καὶ 12) Θ. Κόντος 953. Ἀπὸ τὴ μειοψηφία ἐκλέχτηκαν: 1) Βασ. Λάππας 697, 2) Στ. Κάτσαρος 657, 3) Στ. Βερτόδουλος 654, 4) Β. Βακάλης 646, 5) Κων. Πετσαλίτης 602 καὶ 6) Θεμ. Μέλης 594.

Ἦταν φυσικὸ τὸ βάρος τῆς ἥττας νὰ ἐπωμιστεῖ ὄχι μόνο ὁ ἀποτυχὼν δήμαρχος, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποστηρικτές του, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Δημ. Μπότσαρη. Ἡ ἀπόφαση τοῦ γιαννιώτικου λαοῦ νὰ ψηφίσει τὸ Βλαχλείδη -ἔγραφε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ- ὑπῆρξε ἀνδρικὴ καὶ ἐπιβεβλημένη διὰ νὰ μάθῃ ὁ κ. Μπότσαρης ὅτι ἔπαυσε πλέον νὰ ἀσκῇ ἐπιρροὴν ἡ ὕπαρξίς του καὶ ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐχειραφετήθη πλέον καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην χειραγωγήσεως. Πιστεύομεν ὅτι τὸ πάθημα θὰ τοῦ χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα.* Οἱ βολὲς τῆς ἐφημερίδας στράφηκαν καὶ ἐναντίον τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν ποὺ ὑποστήριξαν τὸν Κούρεντα: *Ὁ λαὸς τῆς Ἠπειρωτικῆς πρωτευούσης ἐτίναξε τὸν ζυγὸν τῶν δερβεναγάδων καὶ ἔδειξε ζηλευτὴν ἀνεξαρτησίαν ἀναδείξας κοινοτικοὺς ἄρχοντας ἐκείνους τοὺς ὁποίους*

αὐτὸς ἠθέλησε. Καὶ τώρα δὲν θὰ τραγουδοῦν πλέον: Πάλ' ἡμεῖς, πάλ' ἡμεῖς/πάλ' ὁ Μπότσαρης βαλῆς/πάλ' ἡμεῖς δερβεναγάδες, (6-8-29). *Ἠχηρὸν ράπισμα κατὰ τοῦ κ. Μπότσαρη* χαρακτήριζε τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (6-8-29): *Ὁ κ. Μπότσαρης, μὴ ὢν καὶ δημότης Ἰωαννίνων, ἀνεμιχθεὶς σκανδαλωδέστατα εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα διὰ τῶν πρακτόρων καὶ ὀργάνων του, ἐκήρυξεν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τοῦ κ. Βλαχλείδη. Παρὰ τὴν λυσσώδη ὅμως πολεμικήν, ἐνίκησεν ἡ Δημοκρατικὴ συνείδησις τοῦ λαοῦ* (ἂς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Κούρεντας χαρακτηριζόταν ἀπὸ τοὺς δημοκρατικοὺς ὡς βασιλόφρων· ἡ *Ἐλευθερία* σημείωνε ὅτι ποτὲ δὲν ὑπῆρξε Τσαλδαρικός, ἀλλὰ Μεταξικὸς) *καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς ἐχειραφετήθη ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ κ. Μπότσαρη. Ἀλλὰ ἡ Ἐλευθερία* τοῦ Χρηστοβασίλη δὲν φάνηκε αὐτὴ τὴ φορὰ εὐγενικὴ ἀπέναντι στὸ Σουλιώτη Δ. Μπότσαρη: *Συνώμωσαν* -ἔγραφε- *ὅλα τὰ ἄτακτα στοιχεῖα κατὰ τοῦ κ. Βλαχλείδη, συνώμωσαν καὶ ὅλοι οἱ συνυποψήφιοί του ἐναντίον του, συνώμωσεν ἡ ἰσχύουσα πολιτικὴ καὶ ἐκίνησεν πάντα λίθον ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν κ. Δημ. Μπότσαρης πρὸς ἀποτυχίαν του· διελθὼν ἐκ Πρεβέζης διὰ τοῦ ἀντιτορπιλικοῦ, ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὸ Μπρίντιζι, ὅπου σκοπίμως συνώδευσε τὸν πρωθυπουργόν, καλέσας τοὺς ἐνταῦθα βουλευτὰς καὶ ἐξορκίσας αὐτοὺς νὰ συντελέσουν διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου τρόπου εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἄλλου ὑποψηφίου, ἐὰν δὲν συναινοῦσε ὁ κ. Βλαχλείδης νὰ κηρυχθῇ τουλάχιστον οὐδέτερος... Τίποτε δὲν ἴσχυσε νὰ μεταστραφῇ ἡ γνώμη καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ τῶν Ἰωαννίνων καὶ οὕτω ἐπέτυχε δήμαρχος ὁ λαοπρόβλητος κ. Δημ. Βλαχλείδης* (8-8-29).

Τὶς μεγαλύτερες ὅμως κατηγορίες κατὰ τοῦ Μπότσαρη ἐκτόξευσαν οἱ δυὸ ἀδελφοὶ Δημήτριος καὶ Γεώργιος Βλαχλείδης, ἰδιαίτερα ὁ δεύτερος, μετὰ τὴν ἔκδοση τῶν ἀποτελεσμάτων. *Ἀντιμετωπίσαμεν ἀγῶνα σκληρὸν* - εἶπε, μιλώντας πρὸς τὸ λαὸ τῆς πόλης ὁ νεοεκλεγεὶς δήμαρχος- *διότι δυστυχῶς οἱ βουλευταὶ Ἠπείρου, διευθύνοντος καὶ ἀρχηγεύοντος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν, παρὰ τὸν νόμον τὸν ἀπαγορεύοντα τὴν ἀνάμιξιν τῶν ὑπουργῶν εἰς τὰς ἐκλογάς, ἤγειραν πόλεμον ἐναντίον μας, διότι δὲν ἤθελον νὰ ὑποταχθῶ νὰ μὲ διορίσωσιν αὐτοὶ δήμαρχον. Δηλαδή, διότι δὲν ἠθέλησα νὰ καθυποτάξω τὸν Δῆμον εἰς αὐτούς, ὥστε ὁ δήμαρχος νὰ εἶναι ὄργανόν των...* Πιὸ δριμὺς ἐναντίον τοῦ Μπότσαρη ἦταν ὁ Γεώργιος Βλαχλείδης. Ἐξιστόρησε τὶς ἀπὸ χρόνια καταβαλλόμενες προσπάθειες τοῦ Δ. Μπότσαρη νὰ ἀναδειχθεῖ σὲ *Ἠπειρωτάρχη*, καὶ τὶς δικές του προσπάθειες νὰ ἐξουδετερώσει τέτοιες φιλοδοξίες. Εἶπε: *Ἀφότου ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὁ κ. Μπότσαρης, εἶχον διαγνώσει ὅτι ἔτρεφε τὴν διάθεσιν τῆς ἐγκαθιδρύσεως μιᾶς πολιτικῆς τοπαρχίας του ἐν Ἠπείρῳ, πρᾶγμα ὅπερ ἔκρινα ἀνέκαθε ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Δημοκρατίας, τοπικῶς δὲ ὀλέθριον, διότι ἐσήμαινεν τὴν δημιουργίαν προσωπικοῦ κόμμα-*

τος τοῦ κ. Μπότσαρη, δηλαδὴ ἑνὸς Μποτσαρισμοῦ, παραπλεύρως πρὸς τὴν γενικὴν πολιτικὴν ἰδέαν, τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἀντέκειτο εἰς τὴν πολιτικὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Ἠπείρου, ἀλλ' οὐσιαστικῶς κατέληγεν εἰς τὴν μὴ ἐκλογὴν τῶν βουλευτῶν διὰ τῆς ἐλευθέρας ψήφου τοῦ λαοῦ, πλὴν εἰς τὸν διορισμὸν αὐτῶν... Κατὰ τὸν Γ. Βλαχλείδη αὐτὸ ὁδηγοῦσε στὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν πολιτικὴ κάθε ἱκανοῦ στελέχους, ἂν δὲν ἦταν πειθήνιο ὄργανο τοῦ Μπότσαρη, γι' αὐτὸ καὶ ἀντιτάχθηκε στὴν πολιτικὴ τοπαρχία καὶ ἀγωνίστηκε νὰ καθιερωθεῖ ἡ ἰσοτιμία μεταξὺ τῶν βουλευτῶν. Τὸ εἶχε πετύχει μὲ τὸν Γ. Καφαντάρη στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1926, αὐτὸ ὅμως δὲν ἐφαρμόστηκε στὶς τελευταίες ἐκλογές, γιατὶ εἶχε *ὑποβολιμιαίως* πεισθεῖ ὁ Βενιζέλος πὼς στὴν Ἤπειρο, ἐκτὸς τοῦ Βενιζελισμοῦ ὑπῆρχε καὶ Μποτσαρισμός. Αὐτὸ ὁδήγησε τὸν πρωθυπουργὸ στὴν ἀπόφαση νὰ ἀναθέσει στὸ Μπότσαρη τὴ συγκρότηση τοῦ συνδυασμοῦ τῶν *Φιλελευθέρων* κατὰ τὶς ἐκλογές, καθὼς καὶ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ νέου δημάρχου. Ἡ ἀντίθεσή του πρὸς τὴν ἐγκαθίδρυση Μποτσαρικῆς τοπαρχίας ἦταν ἡ αἰτία *τοῦ ἀγρίου, τοῦ λυσσώδους ἀγῶνος* ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, κατὰ τὶς δημοτικὲς ἐκλογές. *Ἀντιμετωπίσαμεν* -πρόσθεσε- *ἀγῶνα σκληρόν, πεισματώδη, πολιτικῶς ἀνήθικον... Ἔφθασαν οἱ βουλευταὶ εἰς σημεῖον νὰ ἀποπειραθοῦν τρομοκράτησιν τῆς Ἰσραηλιτικῆς κοινότητος, ἀλλ' ἀπέτυχον... Ἐπίσης κατέβαλον* (οἱ βουλευτὲς) *ἀπεγνωσμένας προσπαθείας ἵνα παρασύρουν τὸν πολιτικὸν κόσμον τῆς πόλεως, κινητοποιήσαντες ὅλας τὰς δυνάμεις των... Δι' αὐτὸ ἡ νίκη μας* -κατέληξε- *εἶναι νίκη τοῦ λαοῦ, ἀγωνισθέντος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Δήμου καὶ κατὰ τῆς πολιτικῆς τοπαρχίας.*

Πολλὰ «κατηγορῶ» κατὰ τοῦ Μπότσαρη, ἀκούστηκαν καὶ ἀπὸ πολλοὺς φιλελεύθερους πολιτευτές, μὲ ἀρθρογραφία τους στὶς ἐφημερίδες. Σκληρὴ ὅμως ἦταν καὶ ἡ ἀπάντηση του Μπότσαρη στοὺς κατηγόρους του: *Εἰς ἄρθρα ἀμφιβόλων ἐλατηρίων* -δήλωνε- *ἀποστέργομεν ν' ἀπαντήσωμεν. Διότι τὴν διάνοιαν τῶν γραφόντων στρεβλοῖ ὁ φθόνος. Διότι εἰς πρόχειρον ἐκκαθάρισιν τῶν γραφείων ἡμῶν ἀντελήφθημεν πόσον περιττὸν χῶρον κατέχουν εἰς τὰ ἀρχεῖα ἡμῶν αἱ ἱκετήριοι ἢ ἐξευτελισμέναι ἐπιστολαὶ τῶν συγγραφέων τῶν ἐν λόγῳ δημοσιευμάτων πρὸς ἡμᾶς, διεκδικούντων ἀδικαιολογήτως θέσιν εἰς τοὺς συνδυασμοὺς τῶν Φιλελευθέρων.* Ὀξύτατη ἦταν ἡ ἀντίδραση στὶς δηλώσεις του, ἀπὸ ἕνα πολιτευτὴ τῶν *Φιλελευθέρων*, τὸ δικηγόρο Θρασύβουλο Στέα, ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι, ποὺ εἶχε ἀρθρογραφήσει ἐναντίον τοῦ Μπότσαρη: *Ἡ γλῶσσα του* -ἔγραφε- (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 5-9-29)- *θυμίζει τοὺς «ἐλέῳ θεοῦ» αὐτοκράτορας τοῦ μεσαίωνα* καὶ προκαλοῦσε τὸ Μπότσαρη νὰ δηλώσει δημόσια ἂν τοῦ ἔστειλε ἔστω καὶ *μίαν ἱκετήριον ἢ ἐξευτελισμένην ἐπιστολὴν* γιὰ νὰ συμπεριληφθεῖ σὲ ἐκλογικὸ συνδυασμό.

Γιὰ νὰ ολοκληρωθεῖ τὸ κεφάλαιο γιὰ τὶς δημοτικὲς ἐκλογές, σημειώνω πὼς, ἀκούστηκαν πολλὰ ἀκόμα ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ Μπότσαρη ἀπὸ τὸ

συμπολιτευόμενο καὶ ἀντιπολιτευόμενο γιαννιώτικο τύπο. Πικραμένος ἀπὸ τὴν ἀποτυχία του ὁ Β. Κούρεντας ὑπέβαλε ἔνσταση στὸ Πρωτοδικεῖο Ἰωαννίνων ζητώντας τὴν ἀκύρωση τῆς ἐκλογῆς Βλαχλείδη. Ἡ ἔνσταση ἀπορρίφθηκε. Ἀκυρώθηκε ὅμως ἡ ἐκλογὴ δυὸ συμβούλων, τῶν Ἰω. Βογᾶ καὶ Κ. Πετσαλίτη γιατὶ κρίθηκε ὅτι εἶχαν συμφέροντα μὲ τὸ Δῆμο. Τοὺς ἀντικατέστησαν οἱ ἐπιλαχόντες. Τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου, πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου ἐκλέχτηκε ὁ πρῶτος πλειοψηφήσας τοῦ ψηφοδελτίου Βλαχλείδη, Μιχαὴλ Ἀράπης, διευθυντὴς τοῦ *Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἠπείρου*. Ὁ Μ. Ἀράπης ἦταν γυιὸς τοῦ παιδαγωγοῦ Ἀναστασίου Ἀράπη (εἶχε σπουδάσει στὴ Γερμανία καὶ εἶχε ἱδρύσει στὰ Γιάννινα τὸ Λύκειο Ἀράπη, γνωστὸ σ' ὅλη τὴν Ἤπειρο κι ἔξω ἀπ' αὐτή). Ὑπηρέτησε καὶ ὡς Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Γεωργίας στὴν Κύπρο. Ἀδελφὸς τοῦ Μ. Ἀράπη ἦταν ὁ Κων. Ἀράπης, γυμνασιάρχης στὸ Α΄ γυμνάσιο τῆς πόλης.

Μὲ τὴν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων ἀπὸ τὴ νέα δημοτικὴ ἀρχή, σφοδρότατη ἐπίθεση δέχτηκε ὁ πρώην δήμαρχος Βασ. Πυρσινέλλας, ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, τὴν *Ἐλευθερία* καὶ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, γιὰ αὐθαίρετες πράξεις, γιὰ κλοπὲς στὸ ταμεῖο τοῦ Δήμου, καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα. Σθεναρὰ ὑποστήριξε τὸν Πυρσινέλλα ὁ *Κῆρυξ*, γι' αὐτὸ καὶ ἀντιμετώπισε τὴν ἔντονη κριτικὴ τῶν ἄλλων συναδέλφων του. Οἱ κατηγορίες δὲν πρέπει νὰ εὐσταθοῦσαν, καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἀποδυναμώθηκαν, σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τὸν ἴδιο τὸν Πυρσινέλλα.- *Οἱ γηγενεῖς (κατ' ἀναλογία μὲ τοὺς Γιαννιῶτες «γέννημα καὶ θρέμμα») διαμαρτύρονταν γιὰ τὴν ἀλλοίωση τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων, ἐξαιτίας τῆς ψήφου τῶν κτηνοτρόφων, ποὺ δὲν ἦταν μόνιμοι κάτοικοι τῆς περιοχῆς*. -Σάλο δημιούργησε, γιὰ μῆνες, ἀνάμεσα στὸν ἐκπαιδευτικὸ κόσμο ἡ δημοσίευση ἑνὸς βιβλίου, ἀναφερόμενο στὴν *Ἀναγνωστοπούλειο Γεωργικὴ σχολή*, ἀπὸ τὴ δασκάλα Ὄλγα Οἰκονόμου. Ὁ *Διδασκαλικὸς σύλλογος Κονίτσης* τὴν κατηγοροῦσε ὅτι παραποίησε τὴν πραγματικότητα καὶ μείωσε τὸ κῦρος τῶν δασκάλων. Οἱ δάσκαλοι, ἀλλὰ καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι τῆς Κόνιτσας τὴν ἀποκαλοῦσαν φαντασιόπληκτη, καὶ τὰ κείμενά της τὰ χαρακτήριζαν ὡς ἀριστερῆς ἀπόκλισης. Μέσω τῶν στηλῶν τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* -ὁ ὁποῖος δημοσίευσε καὶ ἀποσπάσματα τοῦ βιβλίου τῆς Οἰκονόμου γιὰ νὰ προκαλέσει συζήτηση- παρήλασαν οἱ ἀπόψεις πολλῶν ἀρθρογράφων, κατήγορων καὶ ὑποστηρικτῶν τῆς δασκάλας. (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 13-8-29, 21-8-29 καὶ συνέχεια, 4, 8, 17-9-29). Στὴν ἴδια ἐφημερίδα ἄρχισε ἀπὸ τὶς 6 Σεπτεμβρίου, σὲ συνέχειες, ἡ δημοσίευση τῶν *Πωγωνιακῶν* τοῦ Ι. Λαμπρίδη. Ἀπὸ τὶς 5 τοῦ ἴδιου μήνα, μιὰ σειρὰ δημοσιευμάτων ἀναφέρονταν στὰ

Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλος

Οἰκοτροφεῖα καὶ *Ὀρφανοτροφεῖα* τῶν Γιαννίνων (5 ἕως 14-9-29) ἀπὸ τὸν Δημ. Σκ....α (ψευδώνυμο Δάμων Θεσπρώτιος). Στὴν ἴδια πάλι ἐφημερίδα δημοσιεύθηκαν οἱ ἐντυπώσεις τοῦ Γ. Παπασταματάκη ἀπὸ τὸ προσκύνημά του στοὺς ἁγίους τόπους, μὲ τὸν τίτλο *Οἱ θεοβάδιστοι τόποι* (15, 17, 22-6-29)..... Μὲ τὸν ἴδιο τίτλο δημοσίευσε ἀργότερα τὶς ἐντυπώσεις του, στὴν ἴδια ἐφημερίδα, ὁ Δημ. Σαλαμάγκας, μὲ βάση τὶς ἀναμνήσεις τῆς μητέρας του.- Ἡ *Ἐλευθερία* συνέχιζε νὰ δημοσιεύει σχεδὸν σὲ κάθε της ἔκδοση, γράμματα τοῦ ἱστοριοδίφη καὶ λόγιου Ν. Νίτσου, ἀπὸ τὸν Τσαμαντᾶ, πάντοτε ἐνδιαφέροντα, τόσο γιὰ τὸ σχολιασμὸ τῆς ἐπικαιρότητας, ὅσο καὶ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν στοιχείων ποὺ περιέχουν. Στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* δημοσίευσε τὰ πρῶτα χρονογραφήματά του, μὲ τὸν ἐπίτιτλο *Ἱστορίες τοῦ χωριοῦ* ὁ Βαγγέλης Ψηνιώτης (ψευδώνυμο τοῦ δασκάλου Βαγγέλη Παπανικολάου, ἀπὸ τὴν Ψήνα).- Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μετάθεσης τοῦ Διοικητῆ Χωροφυλακῆς Ἰωαννίνων Μπριλλάκη, ὁ *Κήρυξ* ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιό του, *δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῆς Ἠπείρου ἔπραξε*. Δέχτηκε τὰ ἐπικριτικὰ σχόλια τῶν ἄλλων ἐφημερίδων, ἰδιαίτερα τοῦ Χρηστοβασίλη, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε ὅτι ὁ Μπριλλάκης -ἀγωνιζόταν ἐπὶ μῆνες ἐναντίον του- δὲν εἶχε προσφέρει τίποτε στὴν ἀσφάλεια τῆς Ἠπείρου. -Ἡ *Λαϊκὴ τράπεζα* ἄνοιξε ὑποκατάστημα στὰ Γιάννινα, ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ ἀπὸ 26 Αὐγούστου. Διευθυντὴς διορίσθηκε ὁ Γεώργ. Κραψίτης. -Συνεχίστηκε ὁ θόρυβος γύρω ἀπὸ τὴν πολιτεία τοῦ ἐπιθεωρητῆ τῶν δημοτικῶν σχολείων Παραμυθιᾶς, Π. Βεργοπούλου. Τηλεγραφήματα συλλόγων καὶ ὀργανώσεων ἀπὸ τὴν Παραμυθιά, ἀκόμα καὶ μουσουλμάνων ζητοῦσαν νὰ μὴ μετατεθεῖ, γιατὶ ἦταν ἱκανός ἐπιθεωρητής. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* τὸν ὑποστήριζε σθεναρά, ἀποκαλώντας τὴν παρέα τῶν δασκάλων, ποὺ εἶχε στείλει στὴν *Ἤπειρο* τὴν ἐπιστολὴ μὲ τὶς κατηγορίες ἐναντίον του, ὡς *διδασκαλικὴ μαφία* (31-8-29).- Μὲ κλήρωση που ἔγινε στὴ Γερουσία, τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ἰουλίου, ἡ θητεία τῶν γερουσιαστῶν 16 περιοχῶν, ἀνάμεσά τους καὶ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, θὰ ἦταν ἑξαετής. Γιὰ τοὺς γερουσιαστὲς 12 περιοχῶν τριετής.- Νεκρολογία: *Περσεφόνη Μ. Κιούρη. Πανέμορφη καὶ χιλιοχαριτωμένη παρθένα, ἁγνὴ ὡς νιφάδα χιονιοῦ, στεφανωμένη μὲ δεκαοχτὼ Μαΐους, ἕνα ἀπὸ τὰ πλειὸ εὔοσμα λουλούδια τοῦ γιαννιώτικου ἀνθῶνα, νύφη πολυζήλευτη καὶ καμαρωμένη, ἡ Περσεφόνη Μ. Κιούρη, γλύστρησε καὶ ἔπεσε στὸ πηγάδι τῆς αὐλῆς της, κι ἀπ' ἐκεῖ, φορώντας τὸ στεφάνι τοῦ θανάτου, πέταξε στοὺς οὐρανούς, γιὰ νὰ συγκατοικήσῃ μὲ τ' ἀδέρφια της, τοὺς Ἀγγέλους, ἀφήνοντας ἀπαρηγόρητη λύπη στὴ μάνα της, στὰ ἕξη της ἀδέρφια καὶ στὴ μακροταξειδευμένη της ἀδελφὴ* (*Ἐλευθερία*, 27-6-29).- *Νέος ἐπιστήμων: Ὁ κ. Στέφανος Γ. Ρώϊμπας, ἀδελφὸς τοῦ παρ' ἡμῖν ἐγκριτωτάτου δικηγόρου κ. Κων. Γ. Ρώϊμπα, δοὺς τὰς ἐπὶ διδακτορικῷ διπλώματι ἐξετάσεις αὐτοῦ εἰς τὴν Νομικὴν σχολήν, ἠξιώθη τοῦ ἐπιζήλου βαθμοῦ λίαν καλῶς* (*Ἐλευθερία*, 4-7-29).- Σὲ ἄρθρο του γιὰ τὸν Γ. Κονδύλη, ὁ Χρηστοβασίλης (9-7-29) ἔγραφε γι' αὐτὸν τὰ ἑξῆς... προφητικά: *Ἀπ' ὅλο τὸ ἐγκληματικὸν βενιζελικὸν σκυλολόγι, τὸ συνεγκληματῆσαν μετὰ τοῦ Βενιζέλου, μόνος ὁ Κονδύλης ἐγείρεται σήμερον τιμωρὸς τοῦ μεγάλου τούτου ἐγκληματίου καὶ μόνος αὐτός, ὁ Κονδύλης, θὰ τὸν ρίψῃ , ὅπως ἔρριψε καὶ τὸν Πάγκαλον. Ὁ νικητὴς τοῦ Παγκάλου, θὰ εἶναι καὶ ὁ νικητὴς τοῦ Βενιζέλου!... Ἂς ἑτοιμασθῶμεν νὰ ἴδωμεν τὸ μεταξὺ Κονδύλη καὶ Βενιζέλου παιχθησόμενον δρᾶμα, τὸ*

ὁποῖον πιθανὸν νὰ ἔχῃ αἱματηροτάτας συνεπείας καὶ ἴσως καὶ ἐμφύλιον μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πόλεμον! Σὲ λίγα χρόνια οἱ προφητεῖες τοῦ Χρηστοβασίλη πραγματοποιήθηκαν...- Κάποιοι χατζῆδες στὰ Γιάννινα ἔκαναν στοὺς πελάτες τους τὸν μεσίτη νεαρῶν δικηγόρων. *Καλὰ θὰ κάνουν οἱ χατζῆδες αὐτοί* -ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης- *νὰ μὴν ἀνακατεύονται στὰ δικηγορικὰ ζητήματα, κι ἂν ἀγαποῦν τοὺς πελάτες των νὰ μὴν τοὺς ἐπηρεάζουν στὸ ζήτημα τοῦ ποιὸν δικηγόρον θὰ πιάσουν, διότι φέρουν ἠθικὴν εὐθύνην...*- Θάνατοι: Στὶς 2 Αὐγούστου πέθανε καὶ κηδεύτηκε τὴν ἄλλη μέρα *σεμνοπρεπῶς, ὁ Δημήτριος Κούτσικος, ἐκ τῶν μᾶλλον σημαινόντων πολιτῶν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἐκ τῶν φλογεροτέρων πατριωτῶν, δι' ὃ καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων, τὸ 1912, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, μὴ ἐκτελεσθείσης τῆς ποινῆς του, ἕνεκα τῆς πτώσεως τῆς πόλεως, τῆς αἰχμαλωσίας τῆς φρουρᾶς της καὶ τῆς εἰσόδου εἰς αὐτὴν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων.* Ὁ Δ. Κούτσικος ἦταν ὁ ἐκδότης τῆς *Ἠπείρου*, τῆς ὁποίας διευθυντὴς καὶ ψυχή της ἦταν ὁ Γεώργιος Χατζῆς, καταδικασμένος καὶ ὁ ἴδιος σὲ θάνατο.- Κάποιος στὸ χωριὸ Πλαίσια, ποὺ θὰ εἶχε φαίνεται προηγούμενα μὲ τὸ γαμπρό, κατὰ τὸ χορὸ τοῦ Ἁγίου, τὸν σημάδεψε μὲ ἕνα κουφέτο, τὸν χτύπησε στὸ μάτι καὶ παρολίγο νὰ τὸν τυφλώσει. Νὰ καταργηθεῖ αὐτὸ τὸ ἔθιμο, ζητοῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*.- Οἱ ἀνασκαφὲς στὴ Δωδώνη τοῦ ἀρχαιολόγου Δημ. Εὐαγγελίδη, ἔφεραν σὲ φῶς σημαντικὰ εὑρήματα. Δὲν ἔγινε δυνατὸ νὰ συνεχιστοῦν ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης χρημάτων. -Γεγονὸς γιὰ τὴν ἐπαρχία Πωγωνίου ἀποτέλεσε ἡ ποδοσφαιρικὴ συνάντηση στὴ Βήσσανη, τῆς ὁμάδας τοῦ χωριοῦ μὲ ἐκείνης τοῦ Βασιλικοῦ. Πλήρη περιγραφὴ τοῦ ἀγῶνα δημοσίευσε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (14-9-29) ὁ κατόπιν ἐκδότης τῆς *Φωνῆς τοῦ Πωγωνίου* Χριστόφορος Κ. Σακελλάριος. -Ὕστερα ἀπὸ ἔφεση, τὸ *Ἀναθεωρητικὸ δικαστήριον* μείωσε στὸ ἥμισυ τὶς ποινὲς τῶν καταδικασθέντων ἀπὸ τὸ Στρατοδικεῖο Ἰωαννίνων κομμουνιστῶν στρατιωτῶν τοῦ Καλπακίου. Ἔτσι, ἀπὸ τὶς 10-9-29 ἀποφυλακίστηκαν ὅλοι.- Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* δημοσιεύει ἀποσπάσματα -ὅπως λέγει- ἄγνωστης ἔμμετρης ἱστορίας γιὰ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, «γραφείσης διὰ χειρὸς Ἀναστασίου Ἀποστόλη τοῦ ἐκ Γραμπόβου ἐν ἔτει αωκστ΄ ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ 14». Παραθέτω τὶς τελευταῖες στροφές, τὶς ἀναφερόμενες στὸ θάνατο τοῦ Ἀλῆ:

Ὁ ἥλιος ἀπ' τὸν οὐρανὸ
τραβιέται, βασιλεύει
κι Ἀλῆ πασᾶς ξεψύχησε
χάρος τὸν κυριεύει.

Χουρσὶτ πασᾶς ἐδάκρυσεν
τὰ μάτια του σφουγγίζει·
φέρνει στὸ νοῦ του τὸν ντουνιὰ
ποὺ σὰν τροχὸς γυρίζει.

Ἐσβήστηκε ὁ ραχμετλῆς
καὶ πειὰ λαλιὰ δὲν δίνει
ὕπνος βαθὺς τὸν ἔλαβε
ποτὲ δὲν τὸν ἀφήνει...

Ποὺ τοὺς ἀνθρώπους κάποτε
στὰ σύννεφ' ἀνεβάζει
καὶ πάλιν τοὺς ταλαίπωρους
στὸν Ἅδην κατεβάζει...

Δὲν ξέρω ἂν ἔχει ἀξιοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς αὐτὴ ἡ ἔμμετρη ἱστορία.

Πέρασαν γιορτές, μεγάλες καὶ μικρές, πέρασαν ἐκλογὲς βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν, πέρασαν δημαρχιακὲς ἐκλογές, χωρὶς ἰδιαίτερη ἐπίδραση στὴ ροὴ τῆς ζωῆς τῶν οἰκογειῶν τοῦ Πέτρου, τοῦ Γιάγκου καὶ τῶν φίλων τους. Στὶς γερουσιαστικὲς ὁ Πέτρος ψήφισε τὸν α΄ Βενιζελικὸ συνδυασμό, δὲν ἤθελε νὰ ξεμακρύνει ἀπὸ τὴν παράδοση, πίστευε πὼς αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς ἦταν ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Βενιζέλου, κι ἀφοῦ ὁ Βενιζέλος τὸν ὑποστήριζε δὲν ἔπρεπε νὰ διαφοροποιηθεῖ ἐπιλέγοντας ἀποχρώσεις τῆς ἰδεολογίας του. Τὸ ἴδιο ἔκαναν κι ὁ Γιάγκος καὶ ὁ Θεολόγος. Τὸ νέο τους φίλο -τὸν εἶχε γνωρίσει στὸ μεταξὺ καὶ ὁ Πέτρος- τὸ Σταῦρο Σπυρόπουλο, δὲν θέλησαν νὰ τὸν ἐπηρεάσουν, ἂς ψήφιζε ὅποιον ἤθελε. Ὁ Δημήτρης, πιστὸς στὴν ἰδεολογία του, ψήφισε τὸ Χρηστοβασίλη, ἀπὸ τὸ ψηφοδέλτιο τῶν *Λαϊκῶν*. Ἤξερε πὼς ἡ ψῆφος ποὺ ἔδινε ἦταν χαμένη, μέσα στὴν πλημμύρα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βενιζέλου, δὲν ἤθελε ὅμως νὰ προδώσει τὶς ἰδέες του. Κατὰ βάθος δικαιολογοῦσε τὴν ἀποστασία τοῦ Χατζῆ, εἶχε φτάσει σὲ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο, κι ἂν ἔκλεινε τὴν ἐφημερίδα θὰ τέλειωνε καὶ ἡ ζωή του, τόσο εἶχε ταυτιστεῖ μὲ τὸ δημιούργημά του. Παρόλα αὐτὰ ἔνοιωσε πίκρα ὅταν διάβασε τὰ ἄρθρα τοῦ Χατζῆ, δὲν τὸ χωροῦσε ὁ νοῦς του. Ὁ Χατζῆς ὑποστηρικτὴς τοῦ Μπότσαρη καὶ τῶν *Φιλελεύθερων!...* Ποιὸς θὰ τολμοῦσε νὰ τοῦ προτείνει κάτι τέτοιο πρὶν λίγους μῆνες, χωρὶς νὰ ἀντιμετωπίσει τοὺς κεραυνοὺς τῆς ὀργῆς του. Ἡ περιπέτεια τοῦ Χατζῆ τὸν πίκρανε, ἀλλὰ καὶ τὸν δίδαξε ὅτι τίποτα δὲν μένει σταθερό, οὔτε στὴ ζωή, οὔτε στὴν πολιτική. Ἡ ἰδεολογικὴ ἀκαμψία πολλὲς φορὲς γίνεται αἰτία ὀπισθοδρόμησης κι ὄχι προόδου...

Στὶς δημαρχιακὲς ἐκλογὲς ὅλοι τάχθηκαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Βλαχλείδη, ἀκόμα κι ὁ Δημήτρης, ποὺ στὴν ἀρχὴ ἐκδήλωσε τὴν πρόθεση νὰ ψηφίσει τὸν Κούρεντα, ἐξαιτίας τῆς παλιότερης φιλοβασιλικῆς τοποθέτησής του. Ὕστερα ἄλλαξε γνώμη. —*Ἂς πᾶμε αὐτὴ τὴ φορὰ στὴν κάλπη μονιασμένοι* εἶπε στὸν πατέρα του, *βαρέθηκα νὰ παριστάνω τὸ κακὸ πρόβατο τῆς οἰκογένειας...*

Ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἐκλογὲς κάθε εἴδους, δίκες ληστῶν, οἰκονομικὴ κρίση, ποὺ πάντα γιὰ τὴν ἀπομονωμένη Ἤπειρο ἦταν ὀξύτερη, κι ὅτι ἀκόμα σοβαρὸ συνέβαινε στὴν πόλη καὶ στὴν περιοχή της, τὰ ἐπισκίαζε τὸ ἀναμενόμενο *«εὐτυχὲς γεγονὸς»* τῆς Φιλίτσας. Ὁ μήνας τοῦ τοκετοῦ πλησίαζε, κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ὑπολόγιζε ὁ Δημήτρης καὶ ὁ γυναικολόγος Ἐπαμ. Λέκκας, ποὺ τὴν παρακολουθούσε ἐπὶ μῆνες. Ὁ ἄντρας της, ὁ Νῖκος, δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὸ πλευρό της, ὅλες τὶς ὧρες τῆς σχόλης του, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν μαθημάτων, κι ὅλες τὶς μέρες τῶν καλοκαιρινῶν διακοπῶν, βρισκόταν δίπλα της, ἕτοιμος νὰ ἱκανοποιήσει κάθε ἐπιθυμία της, ἔρχονταν στιγμὲς ποὺ ἡ Φιλίτσα δυσανασχετοῦσε γιὰ τὸ ἀσφυκτικὸ ἐνδιαφέρον του· τοῦ τόλεγε, κι ὁ Νῖκος, χωρὶς ἴχνος δυσαρέσκειας, ἀποσυρόταν διακριτικά, καταλάβαινε πὼς ἤθελε νὰ μείνει μόνη της, νὰ πλέξει τὰ ὄνειρα

τῆς μελλοντικῆς ζωῆς της ὡς μητέρας, δὲν τὴν ἐνδιέφερε ἂν τὸ παιδί της ἦταν ἀγόρι ἢ κορίτσι, γερὸ κι ὄμορφο τὸ ἤθελε, ὅπως αὐτὴ κι ὁ ἄντρας της. Κάποιες στιγμὲς σκεφτόταν καὶ τὴν ἀδελφή της, τὴ Θεώνη, εὐχόταν ὅλα νὰ πᾶνε καλὰ καὶ νὰ διαλέξει ἕνα σύντροφο τῆς ζωής της, ἀντάξιό της, νάταν τὸ ἴδιο καλός, ὅπως κι ὁ δικός της...

Ἡ Θεώνη, τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου ἀναστατώθηκε ἀπὸ μιὰ εἴδηση ποὺ διάβασε στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Ἡ εἴδηση ἔλεγε πὼς δυὸ αἰχμάλωτοι ποὺ ἔφθασαν ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία ὑποστήριζαν ὅτι οἱ Τοῦρκοι κρατοῦσαν ἀκόμα ἑπτὰ χιλιάδες Ἕλληνες αἰχμαλώτους, ποὺ τοὺς ἀνάγκαζαν νὰ ἐξισλαμιστοῦν καὶ τοὺς ὑποχρέωναν νὰ ἐργάζονται σκληρά, κάτω ἀπὸ τὶς χειρότερες συνθῆκες. Ἡ ἐφημερίδα διατύπωνε κάποιες ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν ἀνακοινώσεων τῶν δυὸ αἰχμαλώτων, συνιστοῦσε ὅμως στὴν κυβέρνηση νὰ ἀπευθυνθεῖ στὴν *Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν* γιὰ νὰ ἐρευνήσει τὸ θέμα. Τὸ μεσημέρι ἡ Θεώνη ἔδειξε τὴν ἐφημερίδα στὸ Γιάγκο καὶ τὸν ρώτησε νὰ τοῦ πεῖ τὴ γνώμη της. Ὁ πατέρας της διάβασε τὴν εἴδηση μὲ προσοχή, εἶχε ὅμως καὶ ὁ ἴδιος τὶς ἀμφιβολίες του. *—Μὴν ἀμφιβάλλεις πατέρα*, φώναξε μ' ἕνα τόνο ὀργῆς στὴ φωνή της. *Ξέχασες τὸ δικό μου μαρτύριο; Ἂν δὲν βρισκόταν ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς νὰ φροντίσει γιὰ τὴν τύχη μου, στὴν ἴδια μοῖρα θὰ βρισκόμουν κι ἐγώ. Δοξάζω τὸ θεὸ ποὺ ἔπεσα σὲ χέρια ἀνθρώπων μὲ καλὰ αἰσθήματα καὶ δὲν μ' ἀνάγκασαν ν' ἀλλάξω τὴν πίστη μου. Πόσο ὅμως θὰ κρατοῦσε αὐτό; Κάποτε θὰ μ' ἀνακάλυπταν καὶ θὰ μ' ἀνάγκαζαν ν' ἀσπαστῶ τὸ κοράνι. Κι' ἡ κόρη σου θὰ ἦταν σήμερα μουσουλμάνα, παντρεμένη μὲ κάποιο τοῦρκο ἀγᾶ, καὶ θ' ἀράδιαζε τουρκόπουλα, ποὺ θὰ τοὺς δίδασκαν ὅταν μεγάλωναν, πῶς νὰ μισοῦν τὴν Ἑλλάδα. Ὅλα εἶναι ἀλήθεια πατέρα... Κρατοῦν πολλοὺς ἀκόμα στὰ βάθη τῆς Τουρκιᾶς. Ἂν δὲν κάνουν ἔντονα διαβήματα οἱ δικοί μας στοὺς Μεγάλους θὰ χαθοῦν γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὅλες αὐτὲς οἱ χιλιάδες...* Τὸ πρόσωπο τῆς Θεώνης εἶχε ἀγριέψει ἀπὸ τὴν ἀναπόληση γεγονότων ποὺ ποτὲ δὲν ἤθελε νὰ ξαναφέρει στὴ μνήμη της. Τὴν ὑποχρέωσε νὰ τὰ θυμηθεῖ ἡ εἴδηση τῆς ἐφημερίδας. Ἀναστατώθηκε κι ἐξοργίστηκε ἀπὸ τὶς ἀμφιβολίες ποὺ διατυπώνονταν... *Ὅποιος δὲν ἔζησε τὴ φρίκη, ἀμφιβάλλει γι' αὐτή*... συλλογίστηκε. Σὲ λίγο ξέσπασε σ' ἕνα γοερὸ κλάμα, ἦρθε ἔτσι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, σὰν ἀσφαλιστικὴ δικλεῖδα γιὰ νὰ καταλαγιάσει τὴν τρικυμία τοῦ ἐσωτερικοῦ της κόσμου. Ὁ Γιάγκος καὶ ἡ Φωτεινὴ ἀναστατώθηκαν... *—Μὴν ἀνησυχεῖτε*... τοὺς διαβεβαίωσε ἡ Θεώνη, σφουγγίζοντας τὰ δάκρυά της, *καλὸ μοῦ ἔκανε τὸ κλάμμα, μὲ ἀνακούφισε*... Ὅταν τ' ἀπόγευμα κατέβηκε στὸ μαγαζὶ ὁ Γιάγκος, διηγήθηκε στὸν Πέτρο τὸ περιστατικό. Εἶχε κάποιο τόνο ἀνησυχίας ἡ φωνή του, ὁ Πέτρος τὸ κατάλαβε. *Τί σὲ ἀναστατώνει;* τὸν ρώτησε. *—Νά, αὐτὴ ἡ εὐσυγκινησία... ἐπαναλαμβάνεται συχνά... μήπως*... Φοβόταν νὰ ὁλοκληρώσει τοὺς συλλογισμοὺς του. *—Σκέφτεσαι τοὺς γιατρούς*, πῆρε τὴν κουβέντα του ὁ Πέτρος. *Ἄφησε τὸ κορίτσι ἥσυχο,*

νὰ ἠρεμήσει, μὴν τὴν ταλαιπωρεῖς μὲ νέες δοκιμασίες, ὁ χρόνος εἶναι ὁ καλλίτερος γιατρός. Ἂν θέλεις νὰ κάνεις κάτι γιὰ τὴ Θεώνη, φρόντισε νὰ βρεθεῖ ἕνας καλὸς γαμπρός. Νὰ φροντίσουμε ὅλοι μας δηλαδή... Ἡ Θεώνη εἶναι καὶ δικό μας κορίτσι...

Κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ἡ Φιλίτσα γέννησε, στὴν κλινικὴ τοῦ Δάνου, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ γυναικολόγου Ἐπ. Λέκκα. Ἔφερε στὸν κόσμο ἕνα χαριτωμένο ἀγοράκι, στὸ μικρὸ προσωπάκι του ξεχώριζες σὲ μιὰ ἁρμονικὴ σύνθεση, τὰ ἁδρὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἠπειρώτη καὶ τὶς ἁπαλὲς γραμμὲς τῆς Ἰωνίας. Ὁ Νίκος, ὁ πατέρας του, δὲν ἔλεγε νὰ φύγει ἀπὸ κοντά του, τὸ μικρὸ πλασματάκι ἦταν ὅ,τι καλλίτερο τοῦ εἶχε χαρίσει ὡς τώρα ἡ ζωή. Ὁ Πέτρος, γιὰ τρίτη φορὰ παππούς, δὲν ἄφηνε τρόπο νὰ ἐκδηλώσει τὴ χαρά του. Εἶχε στήσει στὸ μαγαζὶ εἰδικὸ μπάγκο μὲ κρασιὰ καὶ ἄλλα ποτὰ γιὰ νὰ κερνάει τοὺς πελάτες, ἤθελε νὰ τοὺς κάνει κοινωνοὺς τῶν αἰσθημάτων του. Στιγμὲς εὐτυχίας ζοῦσαν καὶ στὸ σπίτι τοῦ Γιάγκου. Ἀσυγκράτητη στὶς ἐκδηλώσεις της ἦταν ἡ Θεώνη. Ζοῦσε τὸ γεγονὸς μὲ τὶς προεκτάσεις τῶν δικῶν της συναισθημάτων, καλοτύχιζε τὴν ἀδερφή της, ἔπαιρνε τὴ θέση της κι ἄφηνε τὴ φαντασία της, νὰ πλέκει τὸ ὄνειρο τῆς ζωῆς της, ὅπως ἡ ἴδια τὸ εἶχε σχεδιάσει. Ἕνα ταιριαστὸ σύντροφο, καὶ παιδιά, πολλὰ παιδιά, νὰ γεμίζουν τὸ σπίτι μὲ τὶς φωνὲς καὶ νὰ μεγαλώνουν μακρυὰ ἀπὸ τὴν βαρειὰ σκιὰ ὁποιασδήποτε ἀπειλῆς... Ξεχνιόταν σὲ κάποιες τέτοιες στιγμὲς ἀναπόλησης, ἦταν σὰ νὰ ταξίδευε σὲ ξένους τόπους, τὴν ἔβλεπε ἡ Φωτεινὴ κι ἀνησυχοῦσε, τὸ ἔλεγε στὸ Γιάγκο καὶ τὸν ἔβαζε κι αὐτὸν σὲ σκέψεις...

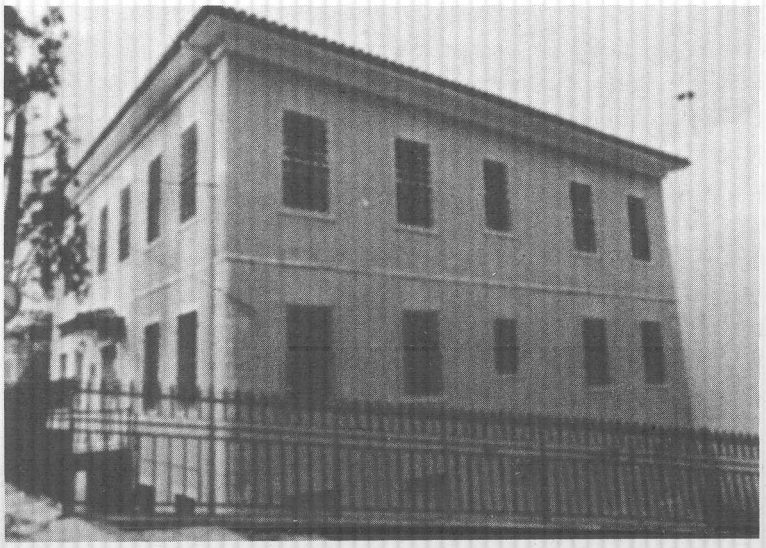

Τὸ κτίριο τοῦ *Διδασκαλείου Ἰωαννίνων*,
σήμερα *Λαογραφικὸ Μουσεῖο «Κώστας Φρόντζος»*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΡΕΤΖΑΙΩΝ - ΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΙΚΑ ΣΚΑΝΔΑΛΑ

Τὸ αἴσθημα τῆς ἀσφάλειας ποὺ εἶχε ἐμπεδωθεῖ στὴν Ἤπειρο, ὕστερα ἀπὸ τὶς συλλήψεις τῶν Ρετζαίων καὶ τῶν Κουμπαίων καὶ τὴν ἐξόντωση πολλῶν ληστάρχων καὶ τῶν συμμοριῶν τους, ἄρχιζε πάλι νὰ κλονίζεται. Δυὸ ληστοσυμμορίες ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμα τὴ δράση τους, σὲ ὅμορους μὲ τὴν Ἤπειρο νομούς, συχνὰ ἔμπαιναν καὶ στὸ Ἠπειρωτικὸ ἔδαφος. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν τους εἶχαν γίνει παντοῦ γνωστὰ καὶ δημιουργοῦσαν ἀνησυχίες. Ἦταν ὁ Τζατζᾶς κι ὁ Μπάμπανος, σκληροὶ κι ἀδίστακτοι ληστές. Τὸ ὄνομα τοῦ Τζατζᾶ, διαιωνίστηκε κι ἔγινε συνώνυμο τοῦ τρόμου, φόβητρο γιὰ τὶς ἀταξίες τῶν μικρῶν παιδιῶν. Τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου ἡ συμμορία του, μὲ τὴν πιθανὴ σύμπραξη καὶ τῆς συμμορίας τοῦ Μπάμπανου, αἰχμαλώτισε ἔξω ἀπὸ τὰ Τρίκαλα, τὸ γερουσιαστὴ Σωτήρη Χατζηγάκη, μαζὶ μὲ ἄλλους καὶ πῆρε λύτρα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους. Ἀναστατώθηκε πάλι ἡ Ἑλλάδα καὶ πρώτη ἀπ' ὅλες τὶς περιοχὲς ἡ Ἤπειρος. Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχ. Καλεύρας, κατανοώντας τὶς ἀνησυχίες τῶν Ἠπειρωτῶν, ἔδωσε καθησυχαστικὲς διαβεβαιώσεις γιὰ τὴ γρήγορη ἐξόντωση καὶ τῶν τελευταίων συμμοριῶν. Παρὰ τὴ συνεχὴ καταδίωξη τῶν ἀποσπασμάτων καὶ οἱ δύο συμμορίες ἐξακολουθοῦσαν τὴ δράση τους καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ 1929, αὐξάνοντας τὶς ἀνησυχίες ὅλων.

Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἔφεραν στὸ προσκήνιο τὸ θέμα τῶν συνεργατῶν τῶν ληστῶν καὶ τῶν ληστοτρόφων, ἰδιαίτερα τῶν πολιτευόμενων. *Ὑπενθυμίζομεν* -ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (19-9-29)- *εἰς τὸν πρωθυπουργόν, ὅτι τὰ μεγαλώνυμα πρόσωπα δὲν θὰ δυνηθοῦν πλέον νὰ σιγήσουν τὴν φωνὴν τῆς καταβοώσης ἀληθείας. Ὑπάρχουν εἰς τὸν τόπον αὐτὸν μερικαὶ ἐκκρεμότητες καὶ μερικοὶ ἐκκρεμεῖς λογαριασμοί. Πρέπει νὰ λήξουν οἱ μὲν καὶ νὰ κλείσουν οἱ δέ. Ἔφτασεν ἡ ὥρα τῆς τιμωρίας καὶ τῆς ἐξαγνίσεως... Τὰ γεγονότα τῶν Τρικκάλων πιστεύομεν νὰ πείσουν τὸν κ. Βενιζέλον, ὅτι πρέπει νὰ προσέξῃ μερικοὺς ψιθύρους. Δὲν θὰ χάσῃ τίποτε ἂν θελήσῃ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν...*

Στὴν Κέρκυρα, στὸ μεταξύ, ἄνοιγε ἡ αὐλαία γιὰ τὴν τελευταία πράξη τοῦ δράματος, τοῦ ὁποίου πρωταγωνιστὲς ἦταν οἱ Ρετζαῖοι. Στὶς 23 Σεπτεμβρίου ἄρχιζε ἡ δεύτερη δίκη γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, μὲ κατηγορούμενους ὅλους τοὺς ἠθικοὺς καὶ φυσικοὺς αὐτουργοὺς καὶ τοὺς συνεργάτες τους. Ἡ Κέρκυρα γέμισε πάλι ἀπὸ Ἠπειρῶτες, μάρτυρες κατηγορίας καὶ ὑπεράσπισης, συγγενεῖς καὶ φίλους τῶν κατηγορουμένων, ἀπεσταλμένους ἐφημερίδων, κόσμος πολύς. Λίγοι ἦταν οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν γιαννιώτικων

ἐφημερίδων καὶ πολὺ ἰσχνὲς οἱ ἀνταποκρίσεις τους, σὲ σύγκριση μὲ ὅσα καὶ μὲ πολλὲς λεπτομέρειες, δημοσιεύονταν, κατὰ τὴν πρώτη δίκη γιὰ τὸ ἴδιο ἔγκλημα. Ὑπερασπιστὲς τῶν Ρετζαίων ἦταν οἱ Β. Καραπάνος καὶ Ρωμανός, τῶν συνεργατῶν τους ἀρκετοὶ ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ὅπως ὁ Γ. Καγιᾶς, Γ. Μουλαϊμίδης κ.ἄ. *Φρεσκοσιδερωμένοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ δικαστήριον οἱ Ρετζαῖοι* -ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες- *καὶ κατέλαβον τὸ ἐδώλιον τοῦ κατηγορουμένου, προσπαθοῦντες νὰ δείξουν ψυχραιμίαν. Ὁ Ἰωάν. Ρέτζος ἐκδηλώνει ποιὰν τινὰ ἀνησυχίαν.* Μὲ τὴν πρόοδο τῆς δίκης καὶ τὶς ἐπιβαρυντικὲς καταθέσεις τῶν μαρτύρων, ἡ ἀνησυχία τους μεγάλωνε. Συνειδητοποιοῦσαν τώρα ὅτι εἶχε φτάσει ἡ ὥρα νὰ δώσουν λόγο γιὰ τὰ ἐγκλήματά τους. Τρεῖς κατηγορίες τοὺς βάραιναν: οἱ δυὸ ἀφοροῦσαν ἀπόπειρες ληστείας τῆς χρηματαποστολῆς τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας ποὺ δὲν ἔγιναν καὶ ἡ τρίτη, ἡ σπουδαιότερη, τὴν πολύνεκρη ληστεία τῆς Πέτρας.

Ἀπὸ τὶς 30 Σεπτεμβρίου, μετὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῶν καταθέσεων τῶν μαρτύρων, ἄρχισαν οἱ ἀπολογίες τῶν κατηγορούμενων, μέσα σ' ἕνα κλίμα καθόλου εὐνοϊκὸ γι' αὐτούς. Ἀκόμα καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῆς Κερκυραϊκῆς κοινωνίας ἦταν διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη ποὺ εἶχε παρατηρηθεῖ κατὰ τὴ δίκη τῶν Κουμπαίων καὶ εἶχε ὁδηγήσει στὴ γνωστὴ ἀπόφαση. Ἐκφραστὲς τῶν ἀπόψεων τοῦ λαοῦ τῆς Κέρκυρας ἦταν οἱ ἐφημερίδες τῆς πόλης, οἱ ὁποῖες ἀπερίφραστα ζητοῦσαν τὴν καταδίκη ὅλων τῶν ἐνόχων σὲ θάνατο καὶ τὴν ἐκτέλεσή τους στὸν τόπο τοῦ ἐγκλήματος. (*Ἐλευθερία* Κερκύρας, 2-10-29). Ἰδιαίτερη ἐπιβαρυντικὴ γιὰ τοὺς Ρετζαίους ἦταν ἡ κατάθεση τοῦ Β. Κολοβοῦ (πεθεροῦ τοῦ Ἰω. Ρέτζου), ὁ ὁποῖος προσπάθησε βέβαια μὲ ὑπεκφυγὲς καὶ περιστροφὲς ν' ἀποφύγει νὰ πεῖ τὴν ἀλήθεια, ὑποχρεώθηκε ὅμως στὸ τέλος νὰ ὁμολογήσει ὅτι τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐκτελεστεῖ ἀπὸ κανένα ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ρετζαίους. Οἱ ἴδιοι στὴν ἀπολογία τους ἰσχυρίστηκαν ὅτι γνώριζαν ὅτι θὰ γινόταν ἡ ληστεία τῆς Πέτρας, ἀλλὰ εἶχαν τὴν «ἀφέλεια» νὰ μὴν τὴν καταγγείλουν στὶς ἀρχὲς πρὶν τὴ διάπραξή της. Δὲν τὴν κατήγγειλαν οὔτε καὶ μετὰ τὴ λήστευση τῆς χρηματαποστολῆς καὶ τὴ δολοφονία τόσων ἀνθρώπων, γιατὶ φοβοῦνταν ὅτι δὲ θὰ γίνονταν πιστευτοὶ ἐξ αἰτίας τοῦ παρελθόντος τους. Ὁ ἴδιος φόβος -εἶπαν- τοὺς ἔκαμε νὰ μὴ παρουσιαστοῦν στὶς ἀρχὲς καὶ νὰ ἐξαφανιστοῦν, ὕστερα ἀπὸ συμβουλὴ τῶν δικηγόρων τους.

Ὁ εἰσαγγελεὺς Γρανίτσας, στὴν τετράωρη ἀγόρευσή του, ἀνέλυσε ὅλες τὶς πτυχὲς τοῦ ἐγκλήματος, ἐπιμέρισε εὐθύνες καὶ ζήτησε τὴν καταδίκη σὲ θάνατο τῶν ἠθικῶν αὐτουργῶν ἀδελφῶν Ρέτζου, καθὼς καὶ τῶν αὐτουργῶν Κόκκαλη, Διαμάντη, Κώτση κ.ἄ. Δὲν παρέλειψε νὰ κακίσει, στὴν ἀγόρευσή του, καὶ τὴ γιαννιώτικη κοινωνία *διὰ τὰς ἐπιδαψιλεύσεις καὶ τὴν ἐκτίμησιν πρὸς τοὺς ληστάς, ἀντὶ νὰ ἀποτρέψῃ τὸ πρόσωπόν της ἀπὸ τὰ καθάρματα αὐτά.* Οἱ κατηγορίες τοῦ Γρανίτσα κατὰ τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας ὑποχρέωσαν τὸ δικηγόρο Γ. Μουλαϊμίδη, συνήγορο συγκατηγορουμέ-

νων τῶν Ρετζαίων, νὰ τὸν ἀντικρούσει καὶ νὰ τὸν ὑποχρεώσει ν' ἀνακαλέσει τὴ μομφή του. (Μπορεῖ νὰ μὴν εἶχε δίκιο, ὁ Γρανίτσας γενικεύοντας τὶς κατηγορίες του γιὰ ὅλη τὴ γιαννιώτικη κοινωνία, σημαντικὸ ὅμως τμῆμα της ἔδειξε ἀξιόμεμπτη ληστοφιλία καὶ ἐπιδαψίλευσε τιμὲς στοὺς ληστάρχους. Δὲν ἦταν λίγοι κι ὅσοι συνεργάστηκαν μαζί τους γιὰ οἰκονομικοὺς καὶ πολιτικοὺς λόγους).

Στὶς 7 Σεπτεμβρίου ἐκδόθηκε ἡ ἀπόφαση. Ἀπό τοὺς 18 κατηγορούμενους, καταδικάστηκαν σὲ θάνατο οἱ: Ἰωάν. Ρέτζος, Εὐθ. Ρέτζος, Κόκκαλης, Φ. Διαμάντης καὶ Καψάλης. Σὲ ἰσόβια δεσμὰ οἱ: Ἰω. Ματσάγκας καὶ Β. Βασιλειάδης, τρεῖς καταδικάστηκαν σὲ εἱρκτὴ ἀπὸ 20 ὡς 5½ χρόνια, ἕνας σὲ φυλάκιση 5 ἐτῶν καὶ πέντε οἱ: Βασ. Κολοβός, Νικ. Σταμάτης, Παπαϊωάνου, Νικ. Κώτσης καὶ Ἀθ. Ρέτζος ἀπαλλάχτηκαν, «λόγω ἀμφιβολιῶν». Ἔμειναν δυὸ ἀκόμα κατηγορούμενοι φυσικοὶ αὐτουργοί. Ὁ Μερεμέτης, ποὺ εἶχε καταδικαστεῖ σὲ θάνατο κατὰ τὴν πρώτη δίκη τῆς Πέτρας καὶ εἶχε ἐκτελεστεῖ κι ὁ Λάμπρος Στάθης, ὁ ἀρχηγὸς τῶν αὐτουργῶν, ποὺ φυγοδικοῦσε.

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας ἔγινε, αὐτὴ τὴ φορά, δεκτὴ μὲ ἱκανοποίηση ἀπ' ὅλο σχεδὸν τὸν γιαννιώτικο τύπο. Ἐνδεικτικὰ ἦταν τὰ σχόλια τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* (12-10-29): *Ἡ ἀπόφασις τοῦ πενταμελοῦς Ἐφετείου Κερκύρας ὑπῆρξε καθ' ὅλα δικαιοτάτη. Διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀποκαθίσταται τὸ γόητρον τῆς Δικαιοσύνης, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐκπίπτῃ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἰδίως τῆς Ἠπειρωτικῆς τοιαύτης* (ἐννοεῖ τὴν ἀγανάκτηση ποὺ εἶχε προκαλέσει ἡ ἀπόφαση γιὰ τοὺς Κουμπαίους). *Σήμερον ὅμως σύμπας ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς εἶναι κατευχαριστημένος καὶ μὲ ἄκραν συγκίνησιν περιφέρεται νοερῶς ὑπεράνω τῶν ἐφετῶν, τοὺς ὁποίους καὶ θὰ εὐγνωμονῇ αἰωνίως, διότι, διὰ τῆς καταδίκης τῶν Ρετζαίων, ἀπαλλάσσεται ὁ δύσμοιρος αὐτὸς τόπος ἀπὸ δύο μάστιγας ποὺ ἐπὶ πολὺν καιρὸν τοῦ ἐρρούφηξαν τὸ αἷμα του. Εἴθε καὶ αἱ ἄλλαι ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν ἄλλων ληστῶν νὰ εἶναι τοιαῦται.* Ὅμως γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη δὲν ἀρκοῦσε ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου. *Ἔπρεπε* -συνέχιζε- ἡ ἀπόφαση νὰ ἐπικυρωθεῖ ἀμέσως καὶ ἡ ἐκτέλεση νὰ γίνει τὸ γρηγορότερο. Ὑπῆρχαν -ὑπενθύμιζε- ληστὲς ποὺ εἶχαν καταδικαστεῖ σὲ θάνατο πρὶν πέντε χρόνια κι ἀκόμα βρίσκονταν στὶς φυλακές. Οἱ Ρετζαῖοι ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθοῦν τὸ ταχύτερο, γιατὶ *ἕως ὅτου αὐτοὶ ὑπάρχουν ἡ Ἠπειρωτικὴ κοινωνία ποτὲ δὲν θὰ ἡσυχάσῃ.*

Ὁ Χρηστοβασίλης δὲν ἦταν σύμφωνος μὲ κάποιες ἀθωωτικὲς ἀποφάσεις. Διαφωνοῦσε ριζικὰ προπαντὸς μὲ τὴν ἀθώωση τοῦ Β. Κολοβοῦ, πεθεροῦ τοῦ Ἰω. Ρέτζου.

Γιατὶ ἀθωώθηκε, ρωτοῦσε, τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτὸς ἦταν *ὁ ἐμπνευστής, ὁ περιθάλπτης, ὁ στύλος, ὁ τροφοδότης καὶ ὁ συναντιλήπτωρ πάσης ληστείας καὶ δολοφονίας ὑπὸ τῶν Ρετζαίων: Ὑπέθαλπτε τοὺς Ρετζαίους καὶ ἐν*

αὐτῇ ἀκόμη τῇ κατοικίᾳ του μέσα στὰ Γιάννινα καὶ εἶχε τὴν πρωτοβουλίαν ἐπὶ παντὸς κακουργήματος τῶν Ρετζαίων, ἐξ οὗ καὶ ἐσχηματίσθη γενικὴ ἐν Ἠπείρῳ πεποίθησις ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρχε Βασίλειος Κολοβός, δὲν θὰ ὑπῆρχαν καὶ Ρετζαῖοι... (*Ἐλευθερία*, 10-10-29). Εὔσημα πάντως ἀπένειμε ὁ Χρηστοβασίλης στοὺς δικηγόρους τῶν Ἰωαννίνων Γ. Μουλαϊμίδη καὶ Γ. Καγιᾶ, γιὰ τὴν ἐπιτυχὴ ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντός των, γι' αὐτὸ εἶχαν δεχτεῖ καὶ τὰ συγχαρητήρια τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου. Οἱ δυὸ δικηγόροι, μὲ τὶς ἐρωτήσεις, τὶς ἀναφορὲς καὶ τὶς ἀγορεύσεις τους, συνέβαλαν στὴν πλήρη διελεύκανση τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, στὴν πιστοποίηση τῆς ἐνοχῆς τῶν Ρετζαίων καὶ στὴ θανατική τους καταδίκη.

Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν Κ. Ζαβιτσιάνου ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, ἐξαιτίας τῆς διαφωνίας του μὲ τὸ Βενιζέλο, ἀποφασισμένο ν' ἀναθέσει στὸν ἀρχηγὸ τῶν *Συντηρητικῶν Δημοκρατικῶν* Ἀνδρ. Μιχαλακόπουλο τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν καὶ τὴν ἀντιπροεδρία τῆς κυβέρνησης, ἔγινε μερικὸς ἀνασχηματισμὸς καὶ τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν ἀνέλαβε ὁ Π. Ἀργυρόπουλος. Ὁ νέος ὑπουργὸς θέλησε νὰ σχηματίσει προσωπικὴ ἀντίληψη γιὰ τὰ προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας γι' αὐτὸ καὶ ἄρχισε νὰ ἐπισκέπτεται τὰ ἀστικὰ κέντρα, κυρίως τὰ μεγαλύτερα. Στὶς 25 Σεπτεμβρίου βρισκόταν στὰ Γιάννινα. Τὶ προσδοκοῦσαν οἱ Γιαννιῶτες ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη; Ὁ τύπος τῆς πόλης ἀντικατόπτριζε τὶς ἐπιθυμίες τῆς κοινῆς γνώμης, δὲν ταυτίζονταν ὅμως σὲ πολλὰ σημεῖα.

Τὸ κύριο αἴτημα ποὺ ὑποβλήθηκε στὸν ὑπουργὸ τῶν Ἐσωτερικῶν ἦταν ἡ ἄμεση ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ τῆς *Αὐτοδιοικήσεως* στὴν Ἤπειρο. Ἐξάλλου καὶ ἡ περιοδεία τοῦ ὑπουργοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπέβλεπε κυρίως στὸ νὰ διακριβώσει τὶς ἐπιθυμίες τοῦ λαοῦ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, διερμήνευε, σὲ ἄρθρο του (26-9-29) κατὰ τὸν καλλίτερο τρόπο τὴ βούληση τῶν Ἠπειρωτῶν: *Ὁ Ἠπειρώτης* -ἔγραφε- *εἰθισμένος εἰς ἕνα διοικητικὸν σύστημα ἀπολύτως ἀποκεντρωτικὸν* (ἀναφέρεται στὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας), *ἀντελήφθη εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀπελευθερώσεώς του, ὅτι τὸ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐφαρμοζόμενον διοικητικὸν σύστημα δὲν εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ καταστήσῃ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας εὐτυχεῖς, οἰκονομικῶς ἰσχυράς, εὑρισκούσας τέλος λόγους νὰ εὐλογοῦν τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν. Δι' ὃ καὶ ἀντέδρασεν ἔκτοτε. Δυστυχῶς ὅμως ὁ ἀθηναϊκὸς ὑδροκέφαλος, ὁ πανσυγκεντρωτισμός, δὲν ἔδωσαν προσοχήν. Καὶ ἐδέησε νὰ παρέλθῃ δεκαπενταετὴς ἐλεύθερος βίος διὰ τὰς Νέας χώρας, νὰ φθάσῃ ἡ Διοίκησις εἰς αὐτὰς εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀθλιότητος, νὰ ἀκουσθοῦν ἀκόμη φωναὶ ἀντεθνικῆς ἐννοίας, νὰ κηρύξουν, τέλος, ἀναφανδὸν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Κέντρου* (γιὰ νὰ μελετήσει τὸ θέμα ἡ κυβέρνηση). *Αὐτὴν τὴν ἰαχήν, αὐτὴν τὴν διαμαρτυρίαν, αὐτὴν τὴν ἀξίωσιν, αὐτὸν τὸν πόθον σήμερον (κύριε ὑπουργὲ) φέρομεν ἐνώπιόν σας: ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΙΝ... Ἡ*

ἐδῶ ἄφιξίς σας δὲν πρέπει οὐδεμίαν νὰ ἔχῃ σχέσιν μὲ τὴν ἔρευναν ἂν καὶ κατὰ πόσον ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς θέλει τὴν Αὐτοδιοίκησιν. Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς δὲν συζητεῖ πλέον περὶ τοῦ τοιούτου. Συζητεῖ μόνον περὶ τοῦ καλλιτέρου τρόπου τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Αὐτοδιοικήσεως ἵνα ἀποδώσῃ τὸ σύστημα τοῦτο τὰ ἀγαθά του ἀποτελέσματα.

Ὑπῆρχε ὅμως μερίδα τῶν Γιαννιωτῶν ποὺ συζητοῦσε τὰ αἴτια ποὺ ὁδήγησαν τὴν κυβέρνηση νὰ ὑπόσχεται τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ. Οἱ ἀντιβενιζελικοί, τοὺς ὁποίους ἐκπροσωποῦσε ὁ Χρηστοβασίλης, πίστευαν ὅτι *ἡ βενιζελικὴ Αὐτοδιοίκησις* θὰ ἐφαρμοστεῖ ὄχι γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν νέες θέσεις, γιὰ νὰ βολευτοῦν στελέχη τοῦ κόμματος, ἀδιάφορο ἂν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο αὐξάνονταν καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καὶ ἐπειδὴ μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἄφιξης τοῦ ὑπουργοῦ, γέμισαν, σὲ μιὰ νύχτα, οἱ τοῖχοι τῆς πόλης καὶ τὰ καταστήματα τῆς ἀγορᾶς μὲ κίτρινες τοιχοκολλήσεις ποὺ ἔγραφαν, μὲ κεφαλαῖα γράμματα τὴ λέξη: *Αὐτοδιοίκησις*, ὁ Χρηστοβασίλης ἔκανε μιὰ ἔρευνα, γκάλοπ -τί κακόηχη λέξη!- θὰ τὸ λέγαμε σήμερα, ρωτώντας, τραπεζίτες, ἐμπορους, δικηγόρους, γιατρούς, φαρμακοποιούς, ἀλλὰ καὶ διάφορους ἐργαστηριαραίους (τσαρουχοποιούς, χαλκουργούς, σιδηρουργούς, ξενοδόχους, χατζῆδες, ἑστιάτορες, κ.ἄ.) ποὺ εἶχαν κολλήσει αὐτὰ τὰ κίτρινα χαρτιὰ στὰ μαγαζιά τους τί ἦταν αὐτὴ ἡ *Αὐτοδιοίκησις* ποὺ τοὺς ὑποσχόταν ἡ κυβέρνηση *καὶ ὅλοι μ' ἕνα στόμα* -συνέχιζε- *μοῦ εἶπαν ὅτι δὲν γνωρίζουν τὸ τί σύστημα αὐτοδιοικήσεως χαλκεύει ἡ κυβέρνησις, πολλοὶ δὲ μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἐννοοῦσαν οὔτε αὐτὴν ἀκόμα τὴν λέξιν «Αὐτοδιοίκησις». -Καὶ τότε ποιὸς τὰ κόλλησε αὐτὰ τὰ χαρτιά;* (ρώτησε)- *Ποιὸς ἄλλος παρὰ ὄργανα τῆς κυβερνήσεως...* (3-10-29). Δημοσίευσε κι ἄλλο ἄρθρο ὁ Χρηστοβασίλης γιὰ τὸ ἴδιο θέμα (10-10-29) γιὰ νὰ ὑποστηρίξει καὶ πάλι ὅτι: *«Ἡ Αὐτοδιοίκησις»* καὶ ἡ *«Ἀποκέντρωσις»* (ἦταν) *δίδυμα ἔμβρυα τῆς μωρᾶς κεφαλῆς τοῦ Βενιζέλου, διὰ τὰ ὁποῖα ἕνας ὑπουργός, ὁ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐταξίδευσεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξώδευσεν ἀρκετὰς χιλιάδας δραχμῶν...* -Ὅλα αὐτὰ ἔμειναν ἁπλὴ φιλολογία. Ὁ Βενιζέλος, μὲ δηλώσεις του ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, ἄφηνε νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι ἀναστελλόταν πρὸς τὸ παρὸν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ.

Κι ἐκεῖ ποὺ ἡ προσοχὴ τοῦ κόσμου ἦταν στραμμένη στὴν ἀπόφαση τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας, γιὰ τοὺς Ρετζαίους καὶ στὴν ἀναμενόμενη νέα δίκη τῶν Κουμπαίων, βόμβα «σκανδάλου» ἐξερράγη ἀπρόσμενα κι ἀναστάτωσε τὴν κοινωνία τῆς πόλης. Ἡ ἀναστάτωση, τὸν πρῶτο τουλάχιστο καιρό, ἦταν πολὺ ἔντονη, γιατί, ὅπως ἀκουγόταν, καθηγητὲς εἶχαν διαφθείρει μαθήτριες τῆς *Ἀστικῆς Σχολῆς* Ἰωαννίνων, μιὰ ἀπ' αὐτὲς μάλιστα εἶχε μείνει ἔγκυος! Φαίνεται πὼς τὰ Γιάννινα δὲ μποροῦσαν νὰ ζήσουν χωρὶς σκάνδαλα, ἀποτελοῦσαν τὸ ὀξυγόνο τους. Ἀκόμα κι ἂν δὲν ὑπῆρχαν, ἔπρεπε νὰ ἐφευρεθοῦν. Δὲν ἰσχύει καθ' ὁλοκληρία ἡ δεύτερη ἄποψη, οἱ μεγε-

θύνσεις ὅμως ποὺ προσέλαβε τὸ «σκάνδαλο» ἀναστάτωσαν γιὰ ὁλόκληρους μῆνες τὴ ζωὴ τῆς πόλης καὶ χώρισαν τὸν κόσμο σὲ δυὸ στρατόπεδα, σὲ ἄλλου εἴδους διχασμό.

Τὴν ἀποκάλυψη τοῦ σκανδάλου ἔκανε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, στηριζόμενος σὲ μαρτυρίες -ὅπως ὁ ἴδιος διαβεβαίωνε- γιατρῶν. Τὸ πρῶτο δημοσίευμα (8-10-29), μὲ τίτλο *Καθηγηταὶ προαγωγοί*, μιλοῦσε γιὰ πολλὰ καὶ καυτηρίαζε καταστάσεις, χωρὶς καμιὰ ἀναφορὰ ὀνομάτων, κάτι ποὺ ἔδωσε λαβὴ νὰ κατακλυσθεῖ ἡ πόλη ἀπὸ φῆμες καὶ ἀνησυχίες ταυτόχρονα. *Ὁ* πρόλογος τοῦ ἄρθρου ἔμοιαζε μὲ ἔναρξη κεφαλαίου μυθιστορήματος: *Ἡ θύρα τοῦ ἰατρείου τοῦ Δήμου ἀνοίγει ἐλαφρῶς. Ὁ θεράπων ἰατρὸς ἐνόμισεν ὅτι τὴν ὠθεῖ ἡ εὐγένεια καὶ ἡ λεπτὴ συμπεριφορά. Ἠπατᾶτο ὅμως... Τὸ ἰατρεῖον του ἐπεσκέπτετο ἡ νεανικὴ αἰδώ, συνοδευομένη μὲ τὴν μητρικὴν σεμνότητα, τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησεν ἡ παράδοσις καὶ τὸ ἔθιμον. Τοῦ ἰατροῦ ἡ περιέργεια ηὔξανε καὶ εἰς τὴν συνείδησίν του μύρια ἐρωτήματα ἠγείροντο, τὰ ὁποῖα ἀνέμενον καὶ τὴν ἀπάντησιν! Καὶ ἡ ἀπάντησις ἐδόθη. Σύντομος ἱστορικὴ ἀφήγησις ἀπεκάλυψεν ὅτι ἡ νεᾶνις ὤδευεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς μητρότητος, ἐνῶ ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἐκόπτετο καὶ ὠδείρετο διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τιμαλφεστέρου, τὸ ὁποῖον κληρονομεῖ καὶ κληροδοτεῖ ἑκάστη ἑλληνικὴ οἰκογένεια, βαδίζουσα ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν προγόνων της καὶ φιλοτιμουμένη πάντοτε ν' ἀποβαίνῃ τὸ ἔρεισμα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας... Ἀπεκαλύφθη ὅμως καὶ μία ἄλλη τρομακτικωτέρα ἀλήθεια: Ὅτι ἡ θυσιασθεῖσα εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἀκολασίας καὶ τῆς Ἡδονῆς ἦτο μαθήτρια καὶ ὅτι οἱ πρῶτοι της προαγωγοὶ ὑπῆρξαν οἱ καθηγηταί της.*

Ἡ ἱστορία εἶχε κι ἄλλη συνέχεια, θλιβερωτάτην καὶ ἄτιμον. *Ὑπῆρχαν* - δηλαδὴ- *καὶ ἄλλαι Ἑλληνίδες ἑστιάδες, αἱ ὁποῖαι παρεπλανήθησαν ὑπὸ τῶν καθηγητῶν των προαγωγῶν καὶ ἄλλων ὑποκειμένων, ἀνατρεφομένων εἰς τὴν ἀκολασίαν, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι νῦν φοιτῶσαι μαθήτριαι, αἱ ὁποῖαι ὡδηγήθησαν θύματα εἰς τὸν Καιάδα τῆς διαφθορᾶς καὶ παρεδόθησαν πρὸς χορτασμὸν τῆς ἀκορέστου καὶ ἀκολάστου λαγνείας, μεταβληθεῖσαι πλέον εἰς προκλητικὰς καὶ ἀναιδεῖς ἱερείας τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης...*

Ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου προβλέποντας τὴν ἀναστάτωση ποὺ θὰ προξενοῦσε μὲ τὶς καταγγελίες του, ἔθετε τὸ ἐρώτημα: Μπορεῖ νὰ πιστεύσει κανεὶς τέτοιες καταγγελίες; Ἀμέσως ὅμως ἔδινε ὁ ἴδιος τὴν ἀπάντηση. Δυστυχῶς πρέπει νὰ τὶς πιστεύσει, γιατὶ ἡ μαθήτρια ποὺ πρόκειται νὰ γίνει μητέρα ἐξομολογήθηκε τὸ πάθημά της καὶ σὲ δεύτερο γιατρὸ τῆς πόλης. Δυὸ μάρτυρες, ἐπιστήμονες, πιστοποιοῦσαν τὸ σκάνδαλο (ἀργότερα οἱ μάρτυρες αὐτοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πῆρε τὶς πληροφορίες ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου, κι ἦταν ὁ ἴδιος ὁ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας, ἄρχισαν νὰ διαφοροποιοῦνται, ἀφήνοντας τὸ δημοσιογράφο ἀκάλυπτο, ὡς ἕνα σημεῖο, συνεπῶς τὸ *«κατηγορῶ»* εἶχε τὴ θέση του. *Ὁ* ἐπίλογος τοῦ ἄρθρου: *Ἔλθετε τώρα οἱ κήνσορες τοῦ σημερινοῦ καταντήματος... οἱ κοπτόμενοι διὰ τὰς*

ἑλληνοχριστιανικὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν... οἱ ἐντεταλμένοι τὴν περιφρούρησιν τῆς ἠθικῆς... οἱ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πληρωνόμενοι διὰ νὰ ἀσελγῆτε ἐπὶ τῆς τιμῆς του... Ἔλθετε διὰ νὰ σᾶς πτύσωμεν κατὰ πρόσωπον καὶ νὰ σᾶς παραδώσωμεν εἰς τὴν τιμωρὸν Δικαιοσύνην, καὶ εἰς τὴν κοινὴν περιφρόνησιν καὶ τὸ λαϊκὸν ἀνάθεμα καὶ τὴν κατάραν...

Ἡ καταγγελία ἀναστάτωσε τὴν πόλη. *Ἐνεποίησεν ἀληθῆ κατάπληξιν παρὰ τῇ Κοινῇ Γνώμῃ,* διαπίστωνε ἡ ἴδια ἐφημερίδα. Ἀκριβῶς γιὰ τὸ λόγο αὐτό, πολλοὶ ἀδυνατοῦσαν νὰ πιστέψουν ὅτι συνέβαιναν τόσο φοβερὰ πράγματα. Καθηγητὲς νὰ διαφθείρουν μαθήτριές τους καὶ νὰ γίνονται μάλιστα καὶ προαγωγοί! Ἄρχισαν λοιπὸν οἱ ἀμφιβολίες, ἂν οἱ καταγγελίες ἦταν ἀληθινές. Τὶς ἀμφιβολίες -ἰσχυριζόταν ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (9-10-29)- τὶς ἐκμεταλλεύονταν οἱ κατηγορούμενοι (ὀνόματα ἀκόμα δὲν εἶχαν ἀναφερθεῖ) γιὰ νὰ ἀποσιωπηθεῖ τὸ σκάνδαλο. Ματαιοπονοῦν, πρόσθετε, *λακτίζουν εἰς κέντρα.* Στὸ μεταξύ, ἀπὸ τὴν ἑπόμενη τῆς δημοσίευσης τοῦ ἄρθρου, ἄρχισαν οἱ ἀντιρρήσεις τῶν ἄλλων ἐφημερίδων. Ὁ *Κῆρυξ* (9-10-29) καταφερόταν κατὰ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* γιὰ τὴν ἀοριστία τῶν καταγγελιῶν καὶ τὸν προκαλοῦσε νὰ κατονομάσει τὰ πρόσωπα ποὺ ἐνέχονταν. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἀπαντοῦσε, ὅτι δὲν τὸ κάνει, γιατὶ τὸ ἀπαγορεύει ὁ νόμος. Τὰ ὀνόματα θὰ γίνονταν γνωστὰ μὲ τὴν ὁλοκλήρωση τῶν ἀνακρίσεων, οἱ ὁποῖες ἄρχισαν, ὅταν ὁ εἰσαγγελέας κάλεσε τὸ διευθυντὴ τῆς ἐφημερίδας ν' ἀποκαλύψει τὶς πηγὲς τῶν πληροφοριῶν του. Ὁ Εὐθ. Τζάλλας κατέθεσε ὅτι τρεῖς ἐπιστήμονες τὸν ἐπισκέφτηκαν στὸ γραφεῖο του καὶ τοῦ κατήγγειλαν τὶς ἀνηθικότητες. Τὰ ὀνόματά τους θὰ γίνονταν γνωστὰ σύντομα.

Ἡ ἀντίδραση τῆς κοινωνίας τῶν Γιαννίνων ἐκδηλώθηκε μὲ τὴν αἴτηση ποὺ ὑπέβαλαν οἱ πρόεδροι σωματείων καὶ ὀργανώσεων στὸ νέο δήμαρχο Δ. Βλαχλείδη, γιὰ σύγκληση σύσκεψης στὸ Δημαρχεῖο καὶ λήψη ἀποφάσεων, *πρὸς ἐξαγνισμὸν τῆς πόλεως ἐκ τοῦ στίγματος τούτου. Ἡ Ἕνωσις λειτουργῶν Μέσης ἐκπαιδεύσεως* Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὴν πλευρά της, διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὸ δημοσίευμα τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, γιατὶ κατὰ τὴν ἄποψή της, καταφερόταν ἐναντίον ὅλου τοῦ κλάδου καὶ δήλωνε ὅτι *ἐπαφίεται εἰς τὰς ἀρχὰς νὰ ἐνεργήσουν τὴν ἐπιβαλλομένην ἔρευναν ἐπὶ τοῦ δημοσιεύματος.* Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἔρευνας ἡ *Ἕνωσις* θὰ μιλοῦσε καὶ θὰ ἐξέθετε τὴν ἄποψή της.

Στὶς 10 Ὀκτωβρίου ὁ *Ηπειρωτικὸς ἀγών* κατήγειλε καὶ πάλι ὅτι καταβαλλόταν προσπάθεια νὰ ἐμφανισθεῖ *ἡ δῆθεν κοπτομένη διὰ τὴν τιμήν της* ὡς πόρνη, ὅτι δὲν ὑπῆρχαν καθηγητὲς ποὺ τὴν ἀποπλάνησαν κι ὅτι *ἀνέμιξεν εἰς τὰς ἐξομολογήσεις της πρὸς τοὺς ἰατροὺς ὀνόματα καθηγητῶν, διὰ νὰ ἐμφανισθῇ ὡς θῦμα.* Ὑπῆρχε κίνδυνος -πρόσθετε- μὲ μιὰ τέτοια τακτικὴ *τὸ μίασμα τῆς διαφθορᾶς νὰ προσβάλη καὶ ἄλλους, ἠθικῶς ὑγιεῖς, ὀργανισμούς.*

Ἡ συγκέντρωση ποὺ ἔγινε στὸ Δημαρχεῖο (9-10-29) ἦταν ὀγκώδης. Παραβρέθηκαν τὰ διοικητικὰ συμβούλια 40 καὶ πλέον ὀργανώσεων. Ὁ Εὐθ. Τζάλλας, κύριος ὁμιλητής, ἐνημέρωσε τοὺς συγκεντρωθέντες γιὰ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς ὑπόθεσης. Μετὰ τὴ δήλωση τοῦ δημάρχου, ὅτι δὲν ἀμφέβαλλε γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ καταγγέλλοντος, ἀποφασίστηκε ἡ συγκρότηση ἐπιτροπῆς, ἀπ' ὅλους τοὺς προέδρους τῶν σωματείων, μὲ ἐντολὴ νὰ ἐπισκεφτοῦν τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸ Γενικὸ διοικητὴ καὶ νὰ ζητήσουν τὸν ταχύτερο τερματισμὸ τῶν ἀνακρίσεων. Ἡ ἐπιτροπὴ τὴν ἄλλη μέρα ἐπισκέφτηκε τὸν Ἀχ. Καλεύρα, ἀνέφερε σ' αὐτὸν ὅτι ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις ἡ κοινὴ γνώμη ἦταν ἀνάστατη καὶ ζήτησε, ὅπως κι ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα, τὴν ἐπίσπευση τῶν ἀνακρίσεων. Ὁ Καλεύρας τὸ ὑποσχέθηκε, πρόσθεσε μάλιστα, ὅτι συμμεριζόταν τὴν ἀγανάκτηση τῆς κοινῆς γνώμης, συνέστησε ὅμως, νὰ μὴ γίνουν ἄλλες ἐνέργειες, μέχρι νὰ τελειώσει ἡ ἀνάκριση.

Ἡ *Ἕνωσις λειτουργῶν* στὸ μεταξύ, δὲν περιορίστηκε μόνο στὴν ἔκφραση διαμαρτυρίας γιὰ τὰ καταγγελλόμενα, ἀλλὰ προχώρησε καὶ στὴν ὑποβολὴ μήνυσης, ἐκδίδοντας ἀνακοινωθὲν στὸ ὁποῖο τόνιζε ὅτι πῆρε αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, γιατὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* εἶχε ἐξυβρίσει ὁλόκληρο τὸν κλάδο. Καλοῦσε ἐπίσης, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, τὴν ἐφημερίδα *ὅπως κατονομάσῃ ποίους καθηγητὰς ἐννοεῖ καὶ ποίας μαθητρίας καὶ δηλώσῃ τὰς σχολικὰς μεταξὺ τούτων σχέσεις.*

Στὸν κύκλο τῆς ἀντιπαράθεσης ἐναντίον τῶν δημοσιευμάτων τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, μπῆκε σὲ λίγο καὶ ἡ *Ἤπειρος*, μὲ δριμὺ ἄρθρο της, τελευταῖες ἀναλαμπὲς τοῦ δημοσιογραφικοῦ καλάμου τοῦ Χατζῆ. Κατηγοροῦσε τὸ γιατρὸ τοῦ Δήμου Λεων. Χαρίση, ὅτι γιὰ ἰδιοτελεῖς λόγους δημιούργησε τὸ πρόβλημα σὲ βάρος τῶν καθηγητῶν -ἤθελε νὰ τοὺς ἐκδικηθεῖ, ἐπειδὴ ὁ γυιός του εἶχε ἀπορριφθεῖ στὶς ἐξετάσεις-, γνώριζε ὅτι ἡ καταγγέλουσα ἦταν ἔγκυος ἀπὸ μῆνες, ἀφοῦ τὴν ἐπισκέπτονταν στὸ σπίτι της, καὶ ἐπίτηδες κάλεσε τὸ χειροῦργο Γ. Σούλη στὸ ἰατρεῖο τοῦ Δήμου, γιὰ νὰ τὸν συμβουλευτεῖ γιὰ μελετώμενη ἔκτρωση, κι ἄλλα παρόμοια (14-10-29). Ὁ Χαρίσης, μὲ ἐπιστολή του στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (15-10-29) χαρακτήριζε τὰ δημοσιεύματα τῆς *Ἠπείρου* ὡς ἀνακριβῆ, ἐκφράζοντας τὴ βεβαιότητα ὅτι οἱ καταγγελθέντες ἦταν ἔνοχοι καὶ θὰ καταδικάζονταν. Ὅσα ἀποκαλύφτηκαν -συνέχιζε- τὰ ἐξομολογήθηκε πρῶτα στὸ διευθυντὴ τῆς *Ἠπείρου*, ὁ ὁποῖος ὑποσχέθηκε νὰ τὰ ἐρευνήσει καὶ νὰ τὰ καταγγείλει, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαμε. Ἡ ἐμφανισθεῖσα στὸ ἰατρεῖο ὁμολόγησε -ἦταν παρὼν ἔλεγε καὶ ὁ Γ. Σούλης- ὅτι τὸν προηγούμενο χρόνο ἦταν μαθήτρια τῆς Ἀστικῆς σχολῆς καὶ *ἐβιάσθη ὑπὸ καθηγητοῦ της ἐν τῷ γραφείῳ του, ὅτι καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ συνουσιάσθησαν μετ' αὐτῆς καὶ ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ἄλλαι ὁμοιοπαθοῦσαι μαθήτριαι.* Ἐπέμεινε ὅτι δὲν εἶχε καλέσει τὸ Γ. Σούλη νὰ τὸν συμβουλευτεῖ γιὰ τὴν ἔκτρωση, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξετάσει καὶ ὁ ἴδιος τὴ μαθήτρια καὶ *ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς δεύτερος μάρτυς.* Χαρακτήριζε ὡς συκοφαντι-

κοὺς κι ἄτιμους τοὺς ὑπαινιγμοὺς ὅτι γνώριζε τὴν ἐγκυμοσύνη τῆς πρώην μαθήτριας, τὴν ὁποία ἐπισκεπτόταν στὸ σπίτι της τρεῖς μῆνες. Οἱ ἐπισκέψεις του ἦταν μετρημένες καὶ οἱ περισσότερες γίνονταν ὕστερα ἀπὸ ἔγγραφη ἐντολὴ τοῦ δημάρχου πρὸς αὐτόν, ὡς δημοτικοῦ ἰατροῦ. Δὲν εἶχε -κατέληγε- πάθος ἐναντίον τῶν καθηγητῶν, γιατὶ ὁ γυιός του εἶχε ἀπορριφθεῖ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Φ. Σαγκούνη, *ἄνθρωπον ἠθικώτατον καὶ ἐντιμώτατον.*

Ἐπειδὴ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἀμφισβητοῦσε ἂν ἡ μήνυση ἐναντίον του ἐκπροσωποῦσε τὴ θέληση ὅλων τῶν καθηγητῶν, ἀφοῦ τὴν εἶχαν ὑπογράψει μόνο 13, ἡ ΕΛΜΕ Ἰωαννίνων μὲ ἀνακοίνωσή της διευκρίνιζε ὅτι ἡ μήνυση ὑποβλήθηκε ἀπ' ὅλους τοὺς καθηγητές, ὕστερα ἀπὸ ἔκτακτη γενικὴ συνέλευση, καὶ ἐξουσιοδότηση τοῦ διοικητικοῦ της συμβουλίου, νὰ τὴν ὑπογράψει. Καὶ ἐνῶ ὁ θόρυβος πήγαινε νὰ καταλαγιάσει, ἦρθε ἡ ἀρθρογραφία τοῦ Χρηστοβασίλη νὰ ρίξει καινούριο λάδι στὴ φωτιά, μὲ τὴ δημοσιοποίηση τῶν δικῶν του κρίσεων κι ἀποκαλύψεων. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἡ μόνη ἐφημερίδα ποὺ δὲν ἀναμίχτηκε ἐνεργῶς στὴν ὑπόθεση, κράτησε κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τὶς καταγγελίες, ἂν καὶ θεωροῦσε τὸ σκάνδαλο ὡς γεγονός. Ἔγραφε σὲ κύριο ἄρθρο της (12-10-29): *Διασταυρούμενα πυρὰ ἐγχωρίων συναδέλφων δέχεται συνεχῶς ὁ καθηγητικὸς σύλλογος, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ προκληθέντος κοινωνικοῦ σκανδάλου. Μέχρι τοῦδε ἐτηρήσαμεν σιγήν, ἀναμένοντες τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, ὅπως ἐπιτεθῶμεν κατὰ τῶν ἐνόχων. Ἡ πορεία τῆς ὑποθέσεως λαμβάνει τὴν ἐμπρέπουσαν κατεύθυνσιν, ὥστε περιττεύει οἱαδήποτε ἐκ τῶν προτέρων γνώμη, ἐφ' ὅσον ἡ δικαιοσύνη, ἥτις ἀνέλαβε τὸ ἔργον, εὑρίσκεται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐξονυχίσεως τοῦ σκανδάλου. Ὀλίγη ὑπομονὴ λοιπόν.* Ὑπομονὴ συνιστοῦσε καὶ σὲ μεταγενέστερα σχόλιά της.

Ἡ ἀντίδραση τοῦ Χρηστοβασίλη ἦταν σφοδροτάτη. Μὲ τρία κύρια ἄρθρα (14, 17 καὶ 24-10-29 καὶ τίτλους: *Περὶ τὸ δημιουργηθέν σκάνδαλον, Γιὰ τὶς βρακοζῶνες* καὶ *Ἐπὶ τοῦ ψευτοσκανδάλου*), ἔλεγε καὶ τί δὲν ἔλεγε!... *Τὴν παρελθοῦσαν Τετάρτην* -ἔγραφε στὸ α΄ ἄρθρο- *ἐγχώριος καθημερινὴ ἐφημερὶς ἀνεστάτωσε τὴν πόλιν μας μὲ κύριον ἄρθρον, γραμμένον εἰς τραγικώτατον ὕφος, πεσοῦσα θῦμα ἑνὸς ἀνοήτου ἰατροῦ, δι' οὗ ἄρθρου, ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως, ἐδημιούργησε σκάνδαλον εἰς βάρος ὁλοκλήρου τοῦ ἐνταῦθα ἠθικωτάτου καθηγητικοῦ καὶ διδασκαλικοῦ κόσμου καὶ ὁλοκλήρου τῆς θήλυος μαθητιώσης νεολαίας, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα. Καὶ δικαίως γονεῖς, σωματεῖα, καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι ἐξηγέρθησαν, διότι τὸ σκάνδαλον, ὅπως μάλιστα παρεστάθη, δὲν ἦτο δυνατόν, παρὰ νὰ διεγείρῃ τὴν κοινωνίαν μας καὶ πρὸ πάντων τὸν διδασκαλικὸν κλάδον.* Ὁ Χρηστοβασίλης, ὕστερα ἀπὸ συζήτηση ποὺ εἶχε μὲ τὸ δημοτικὸ ἰατρὸ Λ. Χαρίση, κατέληξε στὴ διαπίστωση ὅτι δὲν ἐπρόκειτο γιὰ κανένα σκάνδαλο, ἀλλὰ γιὰ προσπάθεια κάποιας δεκατετράχρονης (ἀναφέρει καὶ ὄνομα καὶ ἐπίθετο) νὰ συγκαλύψει τὴν ἀνήθικη διαγωγή της,

κατηγορώντας σωρεία ἀνθρώπων, καθηγητῶν καὶ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ πολλες πρώην συμμαθήτριές της στὴν Ἀστική σχολὴ Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχε ἀποχωρήσει πρὶν δυὸ χρόνια. Στὸ γιατρὸ ποὺ τὴν ἐξέτασε, ἐμφανιζόμενη ὡς μαθήτρια, *νομίζουσα ὅτι μειώνει τὴν ἀνήθικον ἐπὶ διετίαν διαγωγήν της, ἐνοχοποίησε καθηγητήν τινα, μετατεθέντα ἐνταῦθα πρὸ διετίας, ἐνῶ αὕτη εἶναι ἔγκυος τεσσάρων μηνῶν, πλείστους τῶν ἐνταῦθα ἐμπόρων, ἕνα ἐξάδελφόν της καὶ δύο ἢ τρεῖς καθηγητάς, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἔγγαμος, οἱ ὁποῖοι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι αὐστηροτάτης ἠθικῆς ἄνθρωποι ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ὑπηρεσίας των, ἔχουν καὶ ὅλην τὴν συναίσθησιν τῆς ὑψηλῆς των θέσεως. Ἀλλὰ τὸ χειρότερον ἀκόμη: τὸ διεφθαρμένον τοῦτο γύναιον, τὸ ὁποῖον ἠμπορεύετο τὸ σῶμα του ἐπὶ ἔτη καὶ ἐπὶ χρηματισμῷ, διὰ νὰ παραστῇ δῆθεν ὡς θῦμα καὶ νὰ μειώσῃ ἔτι περισσότερον τὸ ἔγκλημά της, προέβη εἰς μεγαλύτερον ἔγκλημα, συκοφαντήσασα καὶ πλέον τῶν δέκα συμμαθητριῶν της, ἀνεπιλήπτου ἠθικῆς, κοράσια μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν!Οὕτως ἐνόμισεν τὸ φαῦλον τοῦτο γύναιον ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐξαγνισθῇ ἐνώπιον τοῦ ἰατροῦ καὶ τῆς κοινωνίας!* Δὲν ὑπάρχει σκάνδαλο, κατέληγε ὁ Χρηστοβασίλης καὶ ἐπέρριπτε εὐθύνες στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, γιατί, πρὶν μάθει τὶ ἀκριβῶς συνέβαινε, ἔγραψε τὸ σκανδαλοθηρικὸ ἄρθρο του, στηριζόμενος ὄχι στὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ στὰ ὅσα τοῦ *σφύριξεν ἕνας ἀνόητος ἰατρός*.

Στὸ δεύτερο ἄρθρο του, *Γιὰ τὶς βρακοζῶνες*, ἀνέτρεχε προλογικὰ σὲ παρόμοιο γεγονός, ποὺ εἶχε ἀναστατώσει πρὸ διετίας τὰ Γιάννινα, καὶ ἔδωσε καὶ τότε τροφὴ στὶς ἐφημερίδες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν *Ἐλευθερία*, νὰ σκανδαλολογήσουν. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ τώρα, ὑποστήριζε. Κατάντησε νὰ κρέμεται ἡ τιμὴ τῶν οἰκογενειῶν τῶν Γιαννίνων, ἀπὸ τὴ *βρακοζώνα* μιᾶς νεαρῆς, *γυναίου 14 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ἔγκυον*, ποὺ κατέφυγε στὴ σωρεία τῶν ψευδῶν (ἀναφέρθηκαν στὸ προηγούμενο ἄρθρο) γιὰ νὰ σκεπάσει τὴν ἐνοχή της. *Καὶ ἰδοὺ τὰ διάφορα σωματεῖα τῆς πόλεως, ὡς ἐκπρόσωποι τῆς οἰκογενειακῆς αὐτῆς τιμῆς, σηκώνονται στὸ πόδι, ἀναστατώνουν τὴν κοινωνίαν μας, συνέρχονται εἰς τὸ Δημαρχεῖον νύκτα, διὰ τὸ μᾶλλον ἐπεῖγον, χαλοῦν τὸν κόσμον, ἐξεγείρουν δήμαρχον, Γενικὸν διοικητήν, εἰσαγγελέα, ὅπως καὶ πρωθυπουργὸν καὶ ὑπουργεῖα καὶ ζητοῦν καταδίκας καὶ παύσεις καθηγητῶν καὶ ἰατρικὴν ἐξέτασιν τῶν συκοφαντηθέντων ἐντίμων κορασίων, διότι ἄλλως πάει, χάθηκε ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ τῶν Ἰωαννίνων! - Ποῦ πᾶτε, ὦ ἀνόητοι; Πῶς σκέπτεσθε ἔτσι, ὦ θεοπάλαβοι; Νομίζετε ὅτι ἡ οἰκογενιακὴ τιμὴ τῆς ἐναρετωτάτης καὶ σεμνοτάτης κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν βρακοζώναν μιᾶς διεφθαρμένης παιδίσκης; Γιατί, ὦ μωρότατοι θορυβοποιοί, ταρταρινίζετε καὶ δονκιχωτίζετε γιὰ ἕνα τέτοιο ἀσήμαντο γεγονός, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε ν' ἀντιπαρέλθητε μετὰ περιφρονήσεως, καὶ ἐπιστεύσατε τὶ εἶπε μία ἱερόδουλη γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἄτιμην διαγωγήν της καὶ νὰ κρύψῃ τὴν πομπήν της, διὰ τῆς συκοφαντίας ἐντίμων*

καθηγητῶν, ἐμπόρων, τραπεζιτῶν, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων, φαρμακοποιῶν, φαρμακεμπόρων κ.λπ. κ.λπ. καὶ τέλος ἐναρετωτάτων κορασίων; Τὶ σᾶς χρεωστοῦν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ πρὸ πάντων τὰ ἀθῶα κοράσια, νὰ κατασπιλώνονται διὰ τοῦ θορύβου σας, περὶ τῆς κινδυνευούσης δῆθεν οἰκογενειακῆς τιμῆς τῆς κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων, αὐτοχειροτονούμενοι κήνσορες;... Καὶ ἀφοῦ εἶσθε τόσον εὔφλεκτοι καὶ εὔθικτοι αἰσθηματίαι, διατὶ δὲν ἐφλέχθητε καὶ ἀνεστατώθητε καὶ δὲν διεμαρτυρήθητε, ὅταν οἱ πολιτικοὶ δεσπόται σας ἐχάλκευον ἐν Ἀθήναις τὴν ἀμνηστείαν τῶν αἱμοσταγῶν Ρετζαίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον αἱματοκυλίσει τὴν Ἤπειρον μὲ 46, γνωστοὺς εἰς τὴν ἀνάκρισιν, φόνους καὶ ἄλλους τόσους ἀγνώστους; Διατὶ δὲν ἐσηκωθήκατε στὸ πόδι ὅταν, ἀμνηστευθέντες, εἰσῆλθον οἱ Ρετζαῖοι ὡς νικηταί, θριαμβευταὶ καὶ κατακτηταὶ ἐδῶ μέσα στὰ Γιάννινα, τὰ ὁποῖα κατησχύνατε διὰ τῆς δειλίας σας καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ρετζαίους δουλοφροσύνης καὶ δουλοπρεπείας σας; Διατί, ὅταν ὁ Γιάννης Ρέτζος ἐνυμφεύετο τὴν θυγατέρα τοῦ προστάτου των, τοῦ συναντιλήπτορός των καὶ τοῦ συνεργάτου καὶ συνενόχου των Βασίλη Κολοβοῦ, ἐβλέπατε ἀπαθεῖς νὰ προσφέρουν εἰς αὐτὸν τὸν σφαγέα τῶν Ἠπειρωτῶν, κατὰ δεκάδες τὲς τοῦρτες καὶ τὰ ἀρνιὰ καὶ τὰ κριάρια «διὰ τὸ εὐτυχὲς γεγονὸς» καὶ ἐτηρεῖτε σιγὴν ἰχθύος ἢ εἰσήρχεσθο, ἐν εἴδει κοχλιῶν, εἰς τὸ ὄστρακόν σας; Τότε σᾶς ἤθελα νὰ δείξετε τὸν ἀνδρισμόν σας καὶ τὴν παλληκαριά σας, ἀλλὰ βρωμοῦσε μπαρούτι.... Καὶ τώρα ἀσχολεῖσθε μὲ τὸ βρωμοσώβρακο καὶ τὴν βρακοζώνα τῆς (ἀναφέρει τὸ ὄνομα), *εἰς βάρος τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων! Δὲν ἐντρέπεσθε;*

Στὶς κρίσεις του, γιὰ τὴ δουλοπρεπὴ στάση τῶν Γιαννιωτῶν ἀπέναντι στοὺς Ρετζαίους, εἶχε δίκιο ὁ Χρηστοβασίλης. Γιὰ τὶς «βρακοζῶνες» ὅμως καὶ τὰ ἄλλα συναφῆ κάπου ἔπεφτε ἔξω. Ὑπῆρχε κάποιο σκάνδαλο, ὄχι βέβαια στὴν ἔκταση ποὺ τοῦ ἔδωσαν, ὅσοι τὸ ἀποκάλυψαν, καὶ οἱ ὀργιάζουσες φῆμες ποὺ τὸ μεγέθυναν σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ ἐμφανίζονται ἔνοχοι οἱ μισοὶ Γιαννιώτες· οἱ ἀνακρίσεις θὰ ἔδιναν τὶς διαστάσεις του. Ὅπως καὶ νάταν ὁ θόρυβος καὶ ἡ φημολογία ἦταν ἀδύνατο νὰ περιορίσουν τὰ σχόλια καὶ τὶς κρίσεις στὸ στενὸ κύκλο τῆς κοινωνίας τῶν Γιαννίνων. Ἔτσι δόθηκε εὐκαιρία στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες καὶ σ' ἄλλες ἐπαρχιακὲς ἐκτὸς τῶν Γιαννίνων, νὰ τὸ κάνουν, ὅπως συνήθιζαν, μυθιστόρημα γιὰ ἑβδομάδες καὶ νὰ δημιουργήσουν προβλήματα μὲ πολλοὺς Γιαννιῶτες. Ἐπιμένοντας στὶς ἀπόψεις του ὁ Χρηστοβασίλης καὶ θέλοντας νὰ ὑπογραμμίσει πόσο κακὸ ἔκανε στὸ καλὸ ὄνομα τῶν Γιαννίνων ἡ πανελλήνια διαπόμπευση τῆς κοινωνίας της, ἔγραψε (24-10-29) τὸ τρίτο ἄρθρο, μὲ τίτλο: *Ἐπὶ τοῦ ψευδοσκανδάλου.* Ἔλεγε προλογικά: *Ἡ βδελυρὰ ἀπόπειρα πρὸς κατασπίλωσιν τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τῆς τιμῆς τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν κορασίων της, ἐξῆλθε τῶν στενῶν ὁρίων αὐτῆς καὶ εὑροῦσα ἠχὼ ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ τύπῳ, διετυμπανίσθη ἤδη καθ'*

ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἀπανταχοῦ διεσπαρμένον Ἑλληνισμόν, ὅτι ἡ θρυλικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου, τὰ χιλιοτραγουδισμένα μας Γιάννινα, τὰ διαφυλάξαντα τὴν οἰκογενειακὴν τιμήν των διὰ μέσου τῶν τεσσάρων χαλεπῶν αἰώνων τῆς τουρκοκρατίας, ὅταν οἱ πατέρες, διὰ νὰ φυλάξουν ἀμόλυντον τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν ἐφόνευον τὰς ὡραίας των θυγατέρας, ἂς τυχὸν ἐπωφθλαμία ν' ἁρπάσῃ ὁ Τοῦρκος, τὰ Γιάννινά μας μετεβλήθησαν, ὑπὸ τὸ ἱερὸν φῶς τῆς Ἐλευθερίας, εἰς Σόδομα καὶ Γόμορα! Στὴ συνέχεια ἀνέπτυσσε, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, τὰ γνωστὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὸ ποιὸν τῆς πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια μαθήτριας τῆς *Ἀστικῆς σχολῆς*, ποὺ εἶχε ἀποβληθεῖ μάλιστα *διὰ μὴ σώφρονα διαγωγήν*, ὅτι δὲν ὑπῆρχε σκάνδαλο καὶ κάκιζε τὴν στάση τῶν σωματείων ποὺ ξεσηκώθηκαν, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουν τὸ κακὸ ποὺ ἔκαναν στὴν πόλη. Καταλόγιζε εὐθύνες στοὺς γιατροὺς γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐμφάνισαν τὰ πράγματα καὶ στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* ποὺ ἔκανε τὴν ἀποκάλυψη καὶ κατέληγε: *Καὶ ἤδη, οἱ ἥρωες οὗτοι, οἱ κήνσορες τῆς τιμῆς τῆς πόλεώς μας, βλέποντες ἀφενὸς μὲν τὸ σβήσιμο τοῦ ἀχρείου πυροτεχνήματός των, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ὑποχρέωσίν των νὰ λογοδοτήσουν πρὸς τὴν Δικαιοσύνην* (ὕστερα ἀπὸ τὴ μήνυση τῆς ΕΛΜΕ Ἰωαννίνων)... *ἤρχισαν νὰ τὰ στρίβουν καὶ οἱ ἰατροὶ διαμαρτύρονται ὅτι δὲν εἶπαν τίποτε εἰς τὸν δημοσιογράφον, οὗτος δὲ ὅτι οὐδὲν ἐγνώριζεν ἐξ ἰδίας γνώσεως καὶ ὅτι ἔγραψε βασιζόμενος εἰς τὰς πληροφορίας, ποὺ τοῦ ἔδωσαν ἐκεῖνοι.*

Οἱ ἔντονες ἐπικρίσεις τοῦ *Κήρυκος*, τῆς *Ἠπείρου* καὶ τῆς *Ἐλευθερίας*, κυρίως τῶν δύο τελευταίων ἐφημερίδων, ἐναντίον τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, καὶ τῶν γιατρῶν, ὑποχρέωσαν τὸν Εὐθ. Τζάλλα, νὰ βρίσκεται σὲ διαρκὴ ἐγρήγορση γιὰ ν' ἀμύνεται καὶ νὰ ἐπιτίθεται ταυτόχρονα. Οἱ φῆμες στὸ μεταξὺ ὀργίαζαν.

Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐπικριτὲς τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἀμφισβητοῦσαν τὶς μαρτυρίες τῶν γιατρῶν, ἡ ἐφημερίδα ὑποχρεώθηκε νὰ δημοσιεύσει ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς συνάντησής του μ' αὐτοὺς καὶ τῶν καταγγελιῶν τους. (17-10-29): *Περὶ λύχνων ἀφὰς τὴν 6ην Ὀκτωβρίου, μὲ ἐπισκέφθησαν εἰς τὸ γραφεῖον μου οἱ ἰατροὶ Λ. Χαρίσης, Κων. Ἀγνάντης καὶ Ἀρ. Χρηστίδης. Μὲ ἕνα στόμα μοῦ εἶπαν καὶ οἱ τρεῖς ὅτι συμβαίνουν τρομακτικὰ πράγματα εἰς τὴν πόλιν μας καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀσχοληθεῖ μ' αὐτὰ ἡ ἐφημερίς.* Στὴ συνέχεια ὁ Χαρίσης ἄρχισε νὰ διηγεῖται μὲ λεπτομέρειες τὰ περιστατικὰ τῶν ἀποκαλύψεων ποὺ τοῦ εἶχε κάνει ἡ πρώτη μαθήτρια, ἐνῶ οἱ δύο ἄλλοι συμπλήρωναν τυχὸν κενά. Ἀφοῦ ἐτελείωσε ἡ ἐξιστόρηση τῶν ἀποκαλύψεων, ὁ Χαρίσης πρόσθεσε ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχε καταγγείλει καὶ στὸ Γ. Χατζῆ, τοῦ ὑποσχέθηκε νὰ κάνει σχετικὴ ἔρευνα, ἀλλὰ εἶχαν περάσει 8 μέρες, χωρὶς νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέμα. Ἀναγκάστηκε -συνέχιζε- νὰ καταφύγει στὸν εἰσαγγελέα, ἀναφέροντάς του ὅσα τοῦ εἶπε ἡ παθοῦσα μαθήτρια, κι αὐτὸς τοῦ ἔδωσε τὴν ἀπάντηση ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἀδίκημα *διώκεται*

κατ' ἔγκλισιν, δὲν μποροῦσε νὰ ἐπέμβει. Ὅταν, πρόσθεσε, εἶπε στὸν εἰσαγγελέα ὅτι κατ' ἀνάγκη θὰ πηγαίναμε στὶς ἐφημερίδες νὰ καταγγείλουμε τὸ γεγονός, ὁπότε θὰ ὑποχρεωνόταν ν' ἀσχοληθεῖ, αὐτὸς ἀπάντησε: *Δικαίωμά σας, ἀλλὰ προσέξατε, διότι θὰ φέρετε ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην.* Ὁ Τζάλλας δήλωσε στοὺς γιατροὺς ὅτι εἶναι πρόθυμος ν' ἀναλάβει τὸν ἀγῶνα, ἀφοῦ τρεῖς ἐπιστήμονες ἔκαμαν τὶς καταγγελίες, τοὺς ὑπέμνησε ὅμως ὅτι *αὐτὰ τὰ πράγματα ἔχουν συνεπείας, θὰ ἔχετε τὸ θάρρος νὰ τὰ καταθέσητε καὶ εἰς τὰ δικαστήρια;* Τὸν διαβεβαίωσαν μὲ τὸν κατηγορηματικότερο τρόπο ὅτι θὰ τὸ ἔκαναν, κι ἔτσι προχώρησε στὴ συγγραφὴ τοῦ κυρίου ἄρθρου: *Καθηγηταὶ προαγωγοί.*

Στὶς 18-10-29 ἡ *Ἤπειρος* σὲ σχόλιό της τόνιζε ὅτι ἀφοῦ συνεχίζονταν οἱ ἀνακρίσεις *διὰ τὰ δῆθεν σχολικὰ σκάνδαλα*, περίττευαν οἱ ἐκνευρισμοὶ καὶ κάθε ἄλλη δημόσια ἐκμετάλλευση τοῦ θορύβου, ποὺ ἀδικεῖ καὶ τὴν πόλη καὶ τὴν πραγματικὴ ἠθικὴ τῶν σχολείων. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* συμφώνησε καὶ ὑποσχέθηκε νὰ μιλήσει μόνο μετὰ τὸ τέλος τῶν ἀνακρίσεων. Φάνηκε πὼς ὁ θόρυβος θὰ κόπαζε, ἀλλὰ δὲν ἔγινε κάτι τέτοιο· πρῶτα γιατί δὲν ὑπῆρχε διάθεση καὶ ἐκ μέρους τῶν ἐφημερίδων κι ὕστερα γιατὶ τὸ θέμα πῆρε εὐρύτερες διατάσεις καὶ ἄρχισε νὰ γίνεται «μυθιστόρημα» ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Ἡ σκανδαλοθηρία ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὀργίαζε σὲ πανελλαδικὴ κλίμακα καὶ ὁ τύπος τῆς πρωτεύουσας δὲν θὰ ἄφηνε ἀνεκμετάλλευτο ἕνα τέτοιο σκάνδαλο, ὑπαρκτὸ ἢ ἀνύπαρκτο. Στὶς 22 Ὀκτωβρίου, ὁ πρόεδρος τῆς ΕΛΜΕ Ἰωαννίνων, Χαρ. Ἰωαννίδης, ἔστειλε τηλεγράφημα στὴν *Ἀκρόπολιν*, παρακαλώντας την νὰ διαψεύσει τὶς πληροφορίες ποὺ δημοσίευσε, γιὰ δῆθεν σχολικὰ σκάνδαλα στὰ Γιάννινα, γιατὶ ἦταν τελείως ἀβάσιμες· πρόσθετε ὅτι ἡ ΕΛΜΕ Ἰωαννίνων μήνυσε τὴν ἐφημερίδα ποὺ δημοσίευσε τὰ σκάνδαλα, χωρὶς νὰ κατονομάζει πρόσωπα. *Ὁ θόρυβος ἀπεδείχθη ἀβάσιμος καὶ σκόπιμος, προκαλῶν τὴν ἀγανάκτησιν τῆς κοινωνίας κατὰ τῶν σκηνοθετῶν.* Μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ τηλεγραφήματος ὁ Εὐθ. Τζάλλας ἀναγκάστηκε νὰ στείλει δικό του τηλεγράφημα πρὸς τὴν *Ἀκρόπολιν* στὸ ὁποῖο τόνιζε ὅτι: *Ἡ διάψευσις τοῦ προέδρου τῆς ΕΛΜΕ προτρέχει τῶν πραγμάτων. Ἡ διεξαγομένη ἀνάκρισις θὰ ἀποδείξῃ κατὰ πόσον ἡ καταγγελία ἐπιστημόνων ἰατρῶν σημαίνει ὅτι ὁ θόρυβος ἠγέρθη δῆθεν σκοπίμως καὶ ἐσκηνοθετήθη.* Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ Χαρ. Ἰωαννίδης ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς κατηγορούμενους καθηγητές.

Νέο λάδι στὴ φωτιὰ ἔριξε ὁ *Κῆρυξ* ὅταν ἔγραψε ὅτι οἱ καθηγητὲς τῆς ΕΛΜΕ ζήτησαν ἀπὸ τὸν παρεπιδημοῦντα στὰ Γιάννινα εἰσαγγελέα Ἐφετῶν Κερκύρας Γρανίτσα νὰ ἐπέμβει γιὰ τὴν ἐπίσπευση τῶν ἀνακρίσεων, τὸν παρεκάλεσαν μάλιστα νὰ τὶς ἀναλάβει ὁ ἴδιος. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* χαρακτήριζε τὴν ἐνέργεια αὐτὴ ὡς πρόκληση καὶ ὡς παρέμβαση τῶν καθηγητῶν μὲ σκοποὺς ἄλλους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀνέφεραν: Ἡ κοινὴ γνώ-

μη -ἔλεγε- τρέφει τυφλὴ ἐμπιστοσύνη στὸν ἀνακριτὴ Τρύφο, ὁ ὁποῖος προχωροῦσε καλὰ στὸ ἔργο του καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη ἀντικατάστασής του. Γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ κάτι τέτοιο κάποιοι ζητοῦσαν ἀπὸ τὸ δήμαρχο, νὰ συγκαλέσει τὴν μεγάλη ἐπιτροπή, ποὺ εἶχε συγκροτηθεῖ γιὰ τὰ σκάνδαλα, γιὰ νὰ προβεῖ σὲ παραστάσεις στὶς ἀρχές.

Ἐπειδὴ οἱ ἀντίπαλοι, μὲ πρώτη τὴν *Ἤπειρο,* ποὺ καθημερινὰ δημοσίευε σχόλια κι ἄρθρα, ὑποστηρίζοντας πὼς οἱ γιατροὶ κι ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* εἶχαν κάμει μεγάλο σφάλμα, νὰ καταγγείλουν σκάνδαλα, στηριζόμενοι στὶς καταθέσεις μιᾶς «πόρνης», ἡ ἐφημερίδα ἀνακοίνωσε πὼς θὰ ἔλυε τὴ σιωπή της καὶ θὰ κατέρριπτε τὰ ἐπιχειρήματά τους (ἄρθρο: *Ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης* 3-11-29).

Καὶ οἱ δύο παρατάξεις -ἀντίπαλοι καὶ ὑπέρμαχοι τῶν καθηγητῶν- ἐπικαλοῦνταν συνεχῶς τὴν Κοινὴ γνώμη γιὰ νὰ στηρίξουν τὶς ἀπόψεις τους. Τὶ νὰ πιστεύσει ὅμως αὐτὴ ἡ ταλαίπωρη Κοινὴ γνώμη; Τοὺς καθηγητὲς ἢ τὶς καταγγελίες μιᾶς ὄχι ἠθικὰ ἀνεπίληπτης πρώην μαθήτριας τῆς *Ἀστικῆς σχολῆς;* Οἱ Γιαννιῶτες ἄκουγαν καθημερινὰ νέες λεπτομέρειες τῶν σκανδάλων, ἡ φαντασία ὀργίαζε, ὀνόματα καὶ ὑπολήψεις, δικαίων καὶ ἀδίκων, ρίχνονταν στὴ λάσπη, ὁ κόσμος διχάστηκε. Κι ὅλοι περίμεναν τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων, ποὺ δὲν ἔλεγαν νὰ τελειώσουν. Στὸ μεταξὺ καινούρια δημοσιεύματα τροφοδοτοῦσαν τὴ μυθοπλασία, τὰ σκάνδαλα θὰ ἦταν τὸ θέμα τῆς ἡμέρας γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα.

Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ ἀντιδικία περιορίστηκε ἀνάμεσα σὲ δύο κυρίως ἐφημερίδες: Τὴν *Ἤπειρο,* σθεναρὸ ὑποστηρικτὴ τῶν καθηγητῶν, καὶ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα,* σφοδρὸ πολέμιό τους. Ἡ στάση τῆς *Ἠπείρου,* ἦταν ἐπιθετικὴ -ποῦ ἔβρισκε τὴ δύναμη ὁ Χατζῆς, βαρειὰ ἄρρωστος τώρα, νὰ γράφει ἄρθρα ἐπὶ ἄρθρων, ὅλα γεμάτα ζωντάνια καὶ παλμό, ὅπως τὶς παλιὲς καλὲς μέρες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ὀρθότητα ἢ ὄχι τῶν ἐπιχειρημάτων του- ἐνῶ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ποὺ δημιούργησε τὸ θέμα, ἦταν μᾶλλον ἀμυντική.

Σ' ἕνα ἀπὸ τὰ καθημερινὰ ἄρθρα του, ὁ Χατζῆς, ἐπικρίνοντας τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* καὶ ἔμμεσα τὴν κοινωνία τῆς πόλης, γιὰ τὴ στάση ἀπέναντι στοὺς καθηγητές, ὑπενθύμιζε πὼς καὶ στὸ παρελθόν, ἡ καταλαλιὰ τῆς κοινωνίας ἔδιωξε ἀπὸ τὰ Γιάννινα, κυνηγημένους, πνευματικοὺς ἀνθρώπους - ἀναστήματα, ὅπως τὸ Μεθόδιο Ἀνθρακίτη, τὸν Ἀναστάσιο Σακελλαρίου, κ.ἄ. Ἀπαντοῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών,* (ἄρθρο: *Οἱ Ἀνθρακίται,* 6-11-29): *Καὶ ἀφοῦ ἔπεισαν ἑαυτούς, ὅτι οὐδεμίαν προσοχὴν καὶ πίστιν πρέπει τὸ κοινὸν νὰ δώσῃ εἰς μίαν «πόρνην» καὶ νὰ μὴν παραδεχθῇ ὅτι ἴσως κάτι νὰ κρύπτῃ ἡ ἐξομολόγησίς της πρὸς δύο συμπαρισταμένους ἰατροὺς -ἐκ τῶν ὁποίων περιέργως ὁ εἷς ὅλως σιωπᾷ* (ἄρχισαν, ὅπως ὁμολογεῖ ἡ ἐφημερίδα, οἱ διαρροὲς τῶν κατηγόρων)- *ἤλλαξαν πυροβολεῖον! Ἀνέσυρον ἐκ τῆς ὁπλοθήκης των τὸ βέλος τῆς χρονογραφίας. Καὶ ἤνοιξαν*

παλαιὰν βίβλον καὶ ἀνέγνωσαν καὶ ἐκήρυξαν ὅτι ὁ διδασκαλισμός, τὸ μῖσος, ἡ κακοπιστία καὶ τὸ παφλάζον κῦμα τῆς καταλαλιᾶς, ἔδιωξαν Ἀνθρακίτας καὶ ἄλλας ἐξεχούσας καθηγητικὰς φυσιογνωμίας! Ἀλλὰ πρὸς ποίους ἀπευθύνονται; Δὲν ἐνθυμοῦνται μόνον ἐκεῖνοι. Ἐνθυμεῖται ὅλη ἡ πόλις. Καὶ ἐνθυμεῖται ὅτι ἐκ τῶν ἐκπαιδευτηρίων της διῆλθον καὶ Εὐγένιοι Βούλγαροι καὶ Ψαλλίδαι καὶ Μανάρηδες καὶ Πανταζῆδες καὶ Ζαμαρίαι.

Σπυρίδων Μανάρης, γυμνασιάρχης *Ζωσιμαίας σχολῆς*.
(Περιοδικὸ *Ἔσπερος*, ἀρ. φύλ. 160, 15/27-2-1887)

Ἀλλὰ καὶ σύγχρονοι, ὅπως ὁ Κων. Ἀράπης, Ἀπ. Ἀράπης, Ἀθαν. Στούπης, Ἀλκ. Κυρούσης, Φίλ. Σαγκούνας, Δημ. Σακελλαρίδης. Ὅλοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν μίαν φωτεινὴν πλειάδα, ἡ ὁποία ἐφώτισε τὰ θρυλικὰ Γιάννινα καὶ ὅλην τὴν Ἤπειρον μὲ τὸ φῶς των. Οὐδὲν νέφος καταλαλιᾶς ἢ συκοφαντίας ἠγέρθη ἐναντίον των. Συνεπῶς ἐματαιοπόνησαν καὶ μὲ τὴν ἐπίδειξιν τῶν χρονογραφιῶν των. Ὁ Χατζῆς, βέβαια, ἐπέμενε νὰ ὑποστηρίζει μὲ πεῖσμα τὴν ἄποψή του: οἱ καθηγητὲς ἦταν ἀθῶοι κι ὅλα δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴ βιασύνη τῶν νέων δημοσιογράφων, στὰ γραφόμενα τῶν ὁποίων ὁ κόσμος δὲν ἔπρεπε νὰ δίδει πίστη. *Ὁ κ. Χατζῆς* -ἀπαντοῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (10-10-29), *ἄξιος καὶ τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ μας, ὡς παλιὸς δημοσιογράφος κατατρύχεται ἀπὸ τὸ ἀλάθητον, καὶ κατηγορεῖ τοὺς νέους δημοσιογράφους ὅτι βιάζονται.... Τὸ ἀλάθητον δὲν ἔχει πλέον πέρασιν. Δύναται συνεπῶς νὰ ἀναμείνῃ καὶ ὅταν ἡ ἀνάκρισις τῶν σκανδάλων γίνῃ κοινὸν κτῆμα, τότε ἂς λάβῃ ἐκ δευτέρου τὸν λόγον, ἵνα πείσῃ τοὺς ἀναγνώστας του ὅτι καὶ ἡ ἀνάκρισις ἔσφαλλεν.* Καὶ ἂς μὴ ξεχνάει, πρόσθετε, ὅτι καὶ αὐτὸς ἦταν κάποτε νέος δημοσιογράφος.

Ἡ κατάσταση ἔγινε περισσότερο θολή, ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, πολλὲς φορὲς ἔγραφαν ὅ,τι ἤθελαν. Μιὰ μάλιστα ἀπ' αὐτές, ἡ *Ἑλληνική*, ἔστειλε στὰ Γιάννινα τὸν καταγόμενο ἀπὸ τὴν πόλη δημοσιογράφο Μαρκόπουλο, ποὺ ἔκανε τὶς δικές του ἀνακρίσεις καὶ κατέληξε σὲ δικό του πόρισμα. Ὁρισμένα ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματά του, ὑποχρεώθηκε νὰ τὰ διαψεύσει ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ὅπως π.χ. ὅτι τὰ σκάνδαλα κατήγγειλε ὁ γιατρὸς Γ. Σούλης, καθὼς κι ἀνακρίβειες γύρω ἀπὸ τὴν κατάθεση τοῦ Εὐθ. Τζάλλα στὸν ἀνακριτή. Ἔγραφε ὅμως, κι ἄλλες ἀνακρίβειες ὁ Μαρκόπουλος: *Ἄλλος μάρτυς, ὁ ἰατρὸς κ. Π. Ἀποστολίδης, κατέθεσεν πολλὰ ἐπιβαρυντικὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι πᾶν ἄλλο ἢ ἐτηρήθη ἡ εὐπρέπεια εἰς τὰς σχέσεις διδασκόντων καὶ διδασκομέ-*

νων εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπίσης κατέθεσεν ὅτι ὁ ἴδιος, λόγω τῆς ἰδιότητός του, καὶ εἶδε καὶ ἐθεράπευσε πολλὰς μαθητρίας, ἐκ δὲ τῆς θεραπείας αὐτῶν ἐπείσθη ὅτι ἡ ἠθικὴ ἐφυγαδεύθη τελείως ἐκ τῶν σχολείων... Τὸ δημοσίευμα προκάλεσε τὴν ὀργίλη ἀπάντηση τοῦ Π. Ἀποστολίδη: *Μετ' ἐκπλήξεως ἀνέγνωσα ὅτι ἐγώ, λόγω τῆς ἰδιότητός μου, κατέθεσα πολλὰ στοιχεῖα κατὰ τῶν καθηγητῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ σχολικοῦ σκανδάλου... Οὐδέποτε εἶπον, ὅτι εἰς τὰς σχέσεις τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν διδασκομένων δὲν ἐτηρεῖτο ἡ εὐπρέπεια, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον οὔτε μαθητὴς εἶμαι, οὔτε καθηγητής, ὥστε ν' ἀντιληφθῶ τοιοῦτον τι. Ἀφ' ἑτέρου εἶναι τελείως ἀντίθετον τῆς ἀληθείας, ὅτι ἐγὼ ἐθεράπευσα μαθητρίας καὶ μάλιστα πολλὰς ἐν τῷ ἰατρείῳ μου. Δηλῶ δὲ δημοσίᾳ καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς μου ὅτι οὐδέποτε ἐνοσήλευσα μαθήτριαν, πάσχουσαν ἐξ ἀφροδισίου νοσήματος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν τοιοῦτον τι συνέβαινεν, πάλιν θὰ ἤμην ἀνόητος εἰς τὸν κύβον, ἀλλὰ καὶ ἀπείρως κακοήθης, ἂν τὸ ἐπαγγελματικόν μου μυστικὸν τὸ διέσυρα ἀνὰ τὰς ῥύμας καὶ τὰς ἀγυιὰς καὶ τὰ καφενεῖα. Παρακαλῶ νὰ τονιστῇ τοῦτο διότι μὲ θίγει καὶ ἠθικῶς καὶ ἐπαγγελματικῶς.* Ἡ *Ἑλληνικὴ* δημοσίευσε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Π. Ἀποστολίδη, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ὁ Μαρκόπουλος ἔπαψε νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα καὶ τὸν ἐπιστολογράφο, παρ' ὅτι ὁ τελευταῖος ἐξακολούθησε καὶ μὲ δεύτερη ἐπιστολή του ἐπέμενε ὅτι *οὔτε κατ' ὄψιν ἐγνώριζε τὸν Μαρκόπουλον καὶ ἦτο περίεργος νὰ μάθῃ πῶς ἐπληροφορήθη ὅσα ἔγραφε.* Μὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς πληροφορίες, «ἔγκυρες» πάντα κατὰ τὶς ἐφημερίδες, τροφοδοτοῦνταν τὸ γιαννώτικο κοινὸ καὶ σχημάτιζε γνώμη γιὰ τὴν ἠθικὴ τῶν καθηγητῶν τῆς πόλης καὶ τῶν μαθητῶν τους. Καὶ ἐπειδὴ τὰ «σκάνδαλα» κάθε μορφῆς, γίνονται πάντοτε πιστευτὰ ἀπὸ τοὺς πολλούς, ποὺ δίνουν μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη στὶς φῆμες κι ὄχι στὰ πραγματικὰ γεγονότα καὶ τὶς ἀποδείξεις, αὐτὸ ὑποχρέωσε τὸ Χατζῆ νὰ γράψει (7-12-29), ἕνα ἀκόμη σκληρὸ ἄρθρο ἐναντίον τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας τῆς πόλης γιὰ νὰ ἐπαναλάβει ὅτι *αἱ μικροπρέπειαι καὶ αἱ χυδαιότητες* (τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*), *ἐὰν εὗρον ἀπήχησιν καὶ τὴν ἐξύψωσαν εἰς μίαν κοινωνίαν ἀμόρφωτον καὶ ἀπαιδαγώγητον καὶ βρωμεράν, τσαρουχάδων καὶ μπακάληδων, εἰς τὴν συνείδησιν ὅμως τῶν ὀλίγων -τῶν ἐλαχίστων- μορφωμένων καὶ εὐγενῶν ἀνθρώπων ποὺ ὑπάρχουν ἐδῶ, τὸν κατεβίβασαν χαμηλά...* Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (16-12-29) ὑπερασπιζόταν σθεναρὰ *αὐτὴν τὴν βρωμερὰν κοινωνίαν τῶν μπακάληδων καὶ τῶν τσαρουχάδων* -λαϊκίζοντας σὲ πολλὰ σημεῖα- τὴν θεωροῦσε πρωτοπόρο στοὺς ἀγώνες γιὰ τὴν πρόοδο καὶ συνεχιστὴ τῶν ἠθικῶν παραδόσεων τῆς πόλης, καὶ κατέληγε: *Ἀλλ' ἡσυχάσατε. Ἡ ἡμέρα καθ' ἣν σεῖς οἱ ὀλίγοι, οἱ ἐλάχιστοι θὰ διαπομπευθῆτε εἰς τὴν συνείδησιν τῆς βρωμερᾶς κοινωνίας τῶν τσαρουχάδων καὶ τῶν μπακάληδων ἐγγίζει. Καὶ τότε θὰ διδαχῆτε ὅτι δὲν ὑβρίζει τις τὸν λαὸν ἀτιμωρητεί.* Παρὰ τὴν ὑπόσχεση ποὺ εἶχε δοθεῖ, νὰ στα-

ματήσουν οἱ σχολιασμοὶ γιὰ τὰ σκάνδαλα ὣς τὸ πέρας τῶν ἀνακρίσεων, οἱ δυὸ ἐφημερίδες, *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ *Ἤπειρος* δὲν κράτησαν τὸ λόγο τους. Ἔβρισκαν ἀφορμὲς γιὰ νὰ συντηροῦν τὴν ἀντιδικία. Οἱ εὐχαριστίες π.χ. ποὺ ἐξέφρασαν τὰ σωματεῖα τῶν τσαρουχάδων καὶ τῶν μπακάληδων στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα, διότι ὑπεραμύνθη τῶν καθυβρισθεισῶν τούτων ὀργανώσεων*, ἦταν μιὰ καλὴ ἀρχὴ γιὰ νὰ ἐπαναφερθεῖ στὴ συζήτηση τὸ περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου καὶ ν' ἀποκαλυφθεῖ -ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο*- ὅτι τὸ ἄρθρο τὸ εἶχε γράψει γι' αὐτὴν ὁ καθηγητὴς Ἀλκ. Κοντοπάνος, ὁμολογία ποὺ ἐκμεταλλεύτηκε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, γιατὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κοντοπάνου κυκλοφοροῦσε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο στὶς φῆμες καὶ τὰ κουτσομπολιὰ τῆς πόλης, γιὰ ἐνοχὴ στὰ σκάνδαλα.

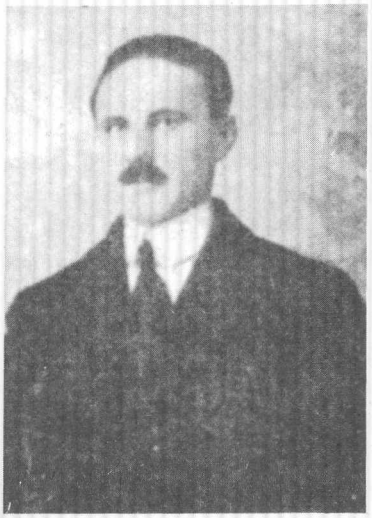

Ἀλκιβιάδης Κοντοπάνος

Νέο ἔναυσμα γιὰ ἀντιδικία ἔδωσε δημοσίευμα τοῦ *Ἡμερησίου τύπου* τῆς πρωτεύουσας, βασισμένο σὲ ἀπάντηση πρὸς τὴν ἐφημερίδα τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, τὸ ὁποῖο, στηριζόμενο σὲ ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητῆ Κατσουροῦ, μιλοῦσε γιὰ μὴ ἐνοχὴ τῶν καθηγητῶν. Ὁ Εὐθ. Τζάλλας, *εὑρισκόμενος ἐν ἀμύνῃ*, ὅπως ἔγραφε, τηλεγράφησε στὶς κυριότερες ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, ὅτι ἡ ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητῆ *δὲν ὑπῆρξεν ἔργον οὔτε ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως, ἀλλ' οὔτε καὶ παρακολουθήσεως τῶν πραγμάτων*. Ὁ Κατσουρός, συνέχιζε, μετὰ τὴν καταγγελία μας γιὰ τὰ σκάνδαλα, ἐξαφανίστηκε, ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, ἀπὸ τὰ Γιάννινα γιὰ ἐπιθεώρηση σχολείων στὴν Τσαμουριὰ καὶ τὸ Πωγώνι. Ἐξάλλου ἡ τακτικὴ ἀνάκριση -κατέληγε- δὲ μπορεῖ νὰ στηριχτεῖ, γιὰ τὴ διακρίβωση τῶν καταγγελιῶν, σὲ μιὰ πρόχειρη ἀνάκριση τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητῆ, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴ γνώμη ὅτι μιὰ μαθήτρια ποὺ προσκαλεῖται ἀπὸ καθηγητὴ της στὸ Χημεῖο μόνη της καὶ σὲ ἀκατάληλη ὥρα, πρέπει νὰ ὑπακούει. Ἡ ἐπίθεση κατὰ Κατσουροῦ δὲ θὰ κρατοῦσε πολύ. Σὲ λίγο ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς θὰ γινόταν ὁ πιὸ πιστὸς σύμμαχος τῆς ἐφημερίδας κι ὁ κύριος κατήγορος ἐναντίον τῶν καθηγητῶν.

Ἡ ὑπόθεση τῶν ἀντιδηλώσεων γιὰ τὰ σκάνδαλα θὰ συνεχιζόταν, ἂν ἄλλα σοβαρὰ γεγονότα, ὅπως ἡ πυρκαϊὰ καὶ ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀποτέφρωση τοῦ Διοικητηρίου, δὲν ἔστρεφαν τὴν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ σ' αὐτά. Ὁ διεθυντής, πάντως τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* μὲ μακροσκελὲς ὑπόμνημα στὸν ἀνακριτὴ -εἶχε παραπεμφθεῖ ὡς κατηγορούμενος ὕστερα ἀπὸ τὴ μήνυση τῶν καθηγητῶν- ἀγω-

νιζόταν ν' ἀνατρέψει τὸ κατηγορητήριο γιὰ ἐξύβριση, μὲ λεπτομερὴ ἀναφορὰ στὸ ἱστορικὸ τῆς ὑπόθεσης καὶ τὴν προσθήκη νέων μαρτυριῶν.- Κατὰ στατιστικὴ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν, ἡ θνησιμότητα τῶν ἐκθέτων στὴν πόλη κατὰ τὴ δεκαετία 1920-29 ἔφτασε τὸ 50% περίπου. Ἀπὸ τὰ 92 νόθα, εἶχαν πεθάνει τὰ 48.- Στὶς 10 Δεκεμβρίου 1929, στὴν πλατεῖα τῶν Στρατώνων ἡ ποδοσφαιρικὴ ὁμάδα τοῦ *Πύρρου*, ἀντιμετώπισε τὴν ὁμάδα τῆς VIII μεραρχίας, τὴν ὁποία καὶ νίκησε μὲ 3-1. Τὴ συνάντηση παρακολούθησαν ὅλες οἱ ἀρχές, τὸ γεγονὸς θεωρήθηκε σημαντικὸ γιὰ τὴν πόλη καὶ οἱ ἐφημερίδες διέθεσαν πολλὲς στῆλες γιὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ ἀγῶνα.- Ὁ Μπαμπάνης, καθὼς κι ὁ Τζατζᾶς, ἐξακολουθοῦσαν νὰ τρομοκρατοῦν τὴν ὕπαιθρο μὲ τὰ ἐγκλήματά τους. Ὁ πρῶτος συλλάμβανε αἰχμαλώτους γιὰ νὰ εἰσπράττει λύτρα. Ἕναν ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους, τὸ μεγαλοκτηνοτρόφο Σάρρο, τὸν ἀποκεφάλισαν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐλασσόνα.- Ἀρραβῶνες: *Πέτρος Ζωνίδης καὶ Ἐλευθερία Ἀναστασιάδου, ἠρραβωνίσθησαν.* Δέχτηκαν εὐχὲς ἀπὸ πολλούς.- Θάνατοι: Στὰ Γιάννινα πέθανε ὁ φαρμακοποιὸς Ἀλεξ. Νιτσίδης καὶ στὴ Ζίτσα ὁ *διακεκριμένος ἰατρὸς* τοῦ χωριοῦ Δημ. Παπαπέτρου (μέσα Νοεμβρίου).- Ὁ Ἰω. Χαντέλης, ἀπὸ τὰ Κάτω Σουδενά, διορίστηκε ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος τοῦ ὑπουργείου Παιδείας.- Διορισμοὶ ἐπιθεωρητῶν: Διορίσθησαν ἐπιθεωρητὲς στὴν περιφέρεια Φιλιατῶν ὁ Ἰω. Φωτόπουλος (μετὰ τὸν πόλεμο ὑπηρέτησε γιὰ πολλὰ χρόνια ὡς Γενικὸς ἐπιθεωρητής, κι ἦταν, γιὰ ὁρισμένους δασκάλους *σημεῖον ἀντιλεγόμενον*, ἐξαιτίας τῆς ἐξωστρεφείας του καὶ τῶν συχνῶν ἐκρήξεών του σὲ βάρος ἐκπαιδευτικῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦταν ἄρτια μορφωμένος καὶ ἱκανὸς ἐπιθεωρητής), στὴν περιοχὴ Φιλιατῶν, ὁ Δ. Παυλοῦρος. Μορφωμένος καὶ ἱκανὸς ἐπιθεωρητής, κάπου ὅμως καὶ τὸ δικό του ὄνομα ἀναμίχτηκε σὲ σκάνδαλα.- Ἡ ὁδὸς Ἰωαννίνων-Ζαγορίου-Γρεβενῶν ποὺ συχνὰ ἐξαγγελόταν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἄρχισε ἡ κατασκευή της, ἔγινε ἀντικείμενο ἀρθογραφίας μεταξὺ ἐξεχόντων Ζαγορίσιων, ποὺ καθένας εἶχε τὰ ἐπιχειρήματά του ἀπὸ ποῦ ἔπρεπε νὰ περάσει. Ὁ δικηγόρος Θρ. Στέας π.χ., ἀπὸ τὸ Μονοδέντρι, εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἡ σωστὴ χάραξη τοῦ δρόμου ἦταν ἐκείνη ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦσε τὰ χωριὰ τοῦ κεντρικοῦ Ζαγοριοῦ. Ἀντίθετα ὁ Δ. Παπαβρανούσης ἐπέμεινε, μὲ τὰ δικά του ἐπιχειρήματα, ὅτι ἔπρεπε νὰ περάσει ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ Ζαγόρι. Μεταπολεμικά, ὅταν ἔγινε ἡ σύνδεση, δὲν πέρασε ἀπὸ κανένα μέρος τοῦ Ζαγοριοῦ.- Στὶς 24-11-29 ἔγινε μέσα σὲ μιὰ συγκινητικὴ ἀτμόσφαιρα, ἀρχιερατικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸν ἐθνομάρτυρα δεσπότη τῆς Σμύρνης Χρυσόστομο, στὸ μητροπολιτικὸ ναό. Ὅλες οἱ ἀρχὲς ἦταν ἐκεῖ καὶ πλήθη κόσμου. Ὁ Χρηστοβασίλης, τὸν ὁποῖο ἡ Μητρόπολη εἶχε ὁρίσει ὡς ὁμιλητή, ἀπήγγειλε μακροσκελὲς ποίημα ἀπὸ 144 στίχους (δεκαπεντασύλλαβους), ἀπὸ τοὺς ὁποίους παραθέτω τοὺς παρακάτω:

Ἰωάννης Χαντέλης,
Ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος

Τὴν ὥρα αὐτὴ τὴν πένθιμη, ποὺ ὅλο τὸ γένος γέρνει
γονατιστὸ στὴν ἱερὴ καὶ δοξασμένη Μνήμη
τοῦ πλειὸ ὑστερνοῦ μας μάρτυρα καὶ τοῦ πλειὸ δοξασμένου,
τοῦ Χρυστοστόμου τοῦ ὑστερνοῦ Μητροπολίτη Σμύρνης,
σὰν σύννεφο κατάμαυρο προβάλλουνε μπροστά μου
ὅλοι οἱ λευῖτες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας...
Εἶναι πολλοί, πάρα πολλοί, καὶ μετρημὸ δὲν ἔχουν.
Ἄλλοι εἶναι γέροι κι ἄλλοι νειοί, μ' ἄσπρα ἢ μαῦρα γένεια,
στρατὸς ἀκέριος, ποιὸς μπορεῖ νὰ τοὺς μετρήσει ὅλους;
Τὴν ὥρα αὐτὴ τὴν ἱερή, τὴν ὥρα αὐτὴ τὴν ἅγια,
ποὺ ὅλο τὸ γένος σύσσωμο μὲ σέβας γονατίζει
στὴ Μνήμη σου τὴν πάνσεπτη, ἀκέρια τὴν Ἑλλάδα
σκεπάζεις μὲ τὴν ἄχραντη σκιά σου ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη
ὦ ἅγιε Χρυσόστομε, τῆς Σμύρνης τελευταῖε,
Μητροπολίτη θαυμαστὲ καὶ χιλιοτιμημένε!
Σ' ἤξερε ἡ Θεία Πρόνοια ποιὸς ἱεράρχης εἶσαι
κι ἀπὸ τὴ Δράμα σ' ἔστειλε στὴ Σμύρνη γιὰ ν' ἁγιάσῃς,
νὰ πλύνῃς μὲ τὸ αἷμα σου μιὰν ἐθνικὴ κηλίδα...

Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς Μετσόβου ἀντέδρασαν ἔντονα στὴ μελετώμενη ἀπόσπαση τῆς μικρῆς Μητρόπολης Μετσόβου -καταργήθηκε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ μητροπολίτη της- στὴ Μητρόπολη Γρεβενῶν. Ζητοῦσαν νὰ ὑπαχθοῦν στὴ Μητρόπολη Ἰωαννίνων, ὅπως τελικὰ ἔγινε.- Στὸ μεταξὺ ὁ Χρηστοβασίλης κατηγορούσε τοὺς βουλευτὲς Ἰωαννίνων γιὰ τὴν ἀδιαφορία τους ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἠπειρῶτες ποὺ ψήφιζαν αὐτοὺς καὶ τὸν «Μπάμπα». *Ἐντροπή σου προβατώδη Ἠπειρωτικὲ λαέ!Ἐντροπή σου!*, κατέληγε σ' ἕνα σχετικὸ σχόλιο.- Στὶς 5 Νοεμβρίου, μετὰ τὴν τέλεση στὸ μητροπολιτικὸ ναὸ τοῦ μνημοσύνου γιὰ τοὺς Ζωσιμάδες, ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὶς ἀρχὲς κι ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα, *μετέβη ἐν πομπῇ μετὰ τῶν ἱερέων, προπορευομένων τῶν ἐξαπτερύγων καὶ ὅλων τῶν σχολείων καὶ τῶν προσκόπων εἰς τὴν ὁδὸν Δωδώνης, ἔνθα ἐγένετο ἡ κατάθεσις τοῦ θεμελίου λίθου τῆς Νέας Ζωσιμαίας σχολῆς*, τῆς μετέπειτα *Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας*. Γιὰ τὴν ἀνέγερσή της βοήθησε βέβαια καὶ τὸ κράτος, ὅμως ἡ βάση στὴν ὁποία στηρίχτηκε ὁ Σπυρίδων γιὰ ν' ἀρχίσει ἦταν *τὰ περισσεύματα τῶν τόκων τοῦ μεγάλου Ζωσιμαίου κληροδοτήματος. Ἡ σχολὴ αὐτὴ πρόσφερε πολλὰ στὴν ἐκπαίδευση τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν ὅμορων περιοχῶν*.- Μὲ ἐπέμβαση τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρα ἔληξε ἡ διαμάχη ἀνάμεσα στὸν διευθυντὴ τοῦ Διδασκαλείου Εὐρ. Σούρλα καὶ τοὺς καθηγητὲς τῆς σχολῆς (ἔχουν ἐκτεθεῖ στὰ προηγούμενα οἱ λεπτομέρειες). Ὁ Σούρλας, ποὺ εἶχε ἀπομακρυνθεῖ προσωρινά, ἐπαναδιορίστηκε διευθυντὴς καὶ ἀνέλαβε καθήκοντα τὸ πρώτο δεκαπενθήμερο τοῦ Νοεμβρίου. Ταυτόχρονα ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ σχολὴ δύο καθηγητές, μὲ τοὺς ὁποίους ἦταν ἀδύνατο νὰ συνεργαστεῖ. Στὴ θέση τους τοποθετήθηκαν *οἱ διακεκριμένοι καθηγηταί, Ἀλκ. Κοντοπάνος καὶ Χρ. Σούλης*. (Τὸν πρῶτο τὸν εἶχα καθηγητὴ φιλολογίας στὶς ἀνώτερες τάξεις τοῦ Διδασκαλείου. Μᾶς ἔμαθε πολλά, τοῦ χρωστᾶμε τὶς βάσεις τῆς πνευματικῆς μας συγκρότησης. Περισσότερα γράφω γι' αὐτὸν στὸν α΄ τόμο τῶν Ἀναμνήσεών μου *Τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν*, 1992).

Ὅλες οἱ ἐφημερίδες σχολίασαν μὲ κολακευτικὰ λόγια τὴν ἐπάνοδο τοῦ Σούρλα. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* μάλιστα (12-11-29) ἔγραψε κύριο ἄρθρο γι' αὐτό. *Ἡ τόσον ἀπρόοπτος καὶ δραματικὴ ἀποχώρησίς του* -ἔλεγε- *ἔσχε τοιοῦτον ἀντίκτυπον τότε εἰς τὰς καρδίας τῆς μαθητιώσης νεολαίας, ὥστε νὰ καθίσταται πρωτοφανὴς ὄχι μόνον διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλα ταῦτα τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἄλλοι διευθυνταί, παιδαγωγοὶ καὶ αὐτοὶ διηύθυναν τὸ Διδασκαλεῖον, καὶ μάλιστα ἐπὶ ἔτη ἀρκετά, ἀλλ' ἡ ἀναχώρησίς των δὲν εἶχε ποτὲ καμμίαν ἰδιάζουσαν σημασίαν διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ ποτὲ δὲν ἐνδιέφερε αὐτούς. Καὶ ὅμως, ὅταν ὁ κ. Σούρλας ἀνεχώρησεν, ἢ μᾶλλον ἠναγκάσθη ἐκ τῶν πραγμάτων ν' ἀποχωρήσῃ, τότε ἐξεχύθη ὅλη ἡ ἀγάπη, ὅλη ἡ ἀφοσίωσις, ὅλη ἡ λαχτάρα ποὺ κρύβεται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ καὶ ποὺ φαίνεται καὶ ὑπάρχει μόνον δι' ἐκείνους ποὺ πραγματικῶς τὴν θέλουν καὶ τὴν ποθοῦν καὶ οἱ ὁποῖοι ποτέ τους δὲν ἠθέλησαν νὰ την ἀγνοήσουν καὶ τὴν παραγνωρίσουν. «Γιατὶ φεύγει; Γιατὶ μᾶς τὸν παίρνουν; Τί πρέπει νὰ κάνωμεν;»* ἦταν τὰ ἐναγώνια ἐρωτήματα ποὺ ἐτίθεντο ὑπ' αὐτῶν, χωρὶς ὅμως νὰ βρεθῇ κανεὶς νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ. Ὁ Εὐρ. Σούρλας ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ πρὶν λίγα χρόνια, πλήρης ἡμερῶν, πλησίαζε νὰ συμπληρώσει αἰῶνα ζωῆς. Μ' ὅλους τοὺς μαθητές του στὸ Διδασκαλεῖο κρατοῦσε σύνδεσμο καὶ περηφανευόταν γιὰ τὶς ἐπιτυχίες τους (Στὸ ἀρχεῖο μου κρατῶ πολλὰ γράμματά του τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς, μὲ ἀξιοπρόσεκτες κρίσεις. Τὸ μεγάλο πάθος του, ὡς ποὺ πέθανε, ἦταν ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ *στενώτερη πατρίδα* καὶ τὸ λαϊκό της πολιτισμό. Σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα θεμελίωσε καὶ τὶς παιδαγωγικές του ἀντιλήψεις. -Χάρη στοὺς σθεναροὺς ἀγῶνες τῶν τριτοβαθμίων δασκάλων (πρόεδρος τῆς *Ἑνώσεώς* των ὁ Ἠπειρώτης Γεώργιος Ἴκκος) ἔγινε δυνατὴ ἡ ὁμότιμη ἔνταξή τους στὸ σῶμα τῶν πτυχιούχων δασκάλων, ὕστερα ἀπὸ μετεκπαίδευση στὰ κατὰ τόπους Διδασκαλεῖα, ὅσων πετύχαιναν σὲ αὐστηρότατες εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν συμμαθητές μου. Μερικοὶ διακρίθηκαν ὅπως ὁ Γ. Ἴκκος, συγγραφέας παιδικῶν ἀναγνωσμάτων κ.ἄ., ὁ Σπ. Μουσελίμης (ποιητής, ἱστοριοδίφης, λαογράφος κ.ἄ).- Στὶς 30 Ὀκτωβρίου συγκροτήθηκε στὴ Γενικὴ διοίκηση σύσκεψη, μὲ τὴν παρουσία τοῦ δημάρχου κι ἁρμοδίων παραγόντων, στὴν ὁποία διερευνήθηκε τὸ θέμα *διὰ τὴν σύστασιν καὶ ἐξάπλωσιν καὶ ἐν Ἠπείρῳ τοῦ Τουρισμοῦ.* Ὁ δήμαρχος Δ. Βλαχλείδης ἀνέλαβε *τὴν περαιτέρω μελέτην τοῦ θέματος.*- Στὶς 10 Νοεμβρίου, μετὰ τὴ λειτουργία στὸ Ἀρχιμανδρειό, ὁ Σπυρίδων ἐγκαινίασε *τὸ νέον περικαλλὲς μέγαρον τοῦ Γηροκομείου,* κι αὐτὸ κτισμένο μὲ χρήματα τῶν Ζωσιμαδῶν. Ὁ Σπυρίδων τὴ μιὰ μέρα θεμέλιωνε σχολεῖα στὰ Γιάννινα καὶ τὴν ὕπαιθρο καὶ τὴν ἄλλη ἐγκαινίαζε κοινωφελῆ ἱδρύματα, καὶ μεριμνοῦσε γιὰ τὴν ἀνέγερσή τους. Ὁ Χρηστοβασίλης ἔγραψε καὶ σχετικὸ ποίημα (*Ἐλευθερία* 14-11-29).- Στὶς 29 Νοεμβρίου τὰ Γιάννινα γιόρτασαν τὴν *ἑορτὴν τοῦ πρασίνου,* ὄχι μόνο μὲ λόγια καὶ εὐχές, ἀλλὰ μὲ ἔργα. Οἱ μαθητὲς καὶ οἱ μαθήτριες ὅλων τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλης, (Διδασκαλείου, γυμνασίων, δημοτικῶν σχολείων, οἰκοτροφείων κ.λπ.) συγκεντρώθηκαν στὸ *Γεωργικὸ σταθμὸ Ἰωαννίνων,* ὅπου παραδόθηκε στὸν καθένα τὸ δέντρο ποὺ θὰ φύτευε. Ἀπὸ ἐκεῖ *ἐν παρελάσει οἱ μαθηταὶ διῆλθον, παιανιζουσῶν τῶν μουσικῶν τὴν ὁδὸν Μητροπόλεως, Ἀβέρωφ καὶ διὰ τῆς πλατείας τῆς Ἐθνικῆς ἀμύνης κατευθύνθησαν πρὸς τὸν δυτικὸν τῆς πόλεως λόφον, ὅπου ἔλαβε χώραν ἡ ἑορτή.* Ἁγιασμὸς ἔγινε ἀπὸ

τὸν ἐπίσκοπο Δημήτριο, ἐνθουσιώδης λόγος ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸ δήμαρχο Δ. Βλαχλείδη καὶ ἡ δενδροφύτευση ἄρχισε. (Εἶμαι περήφανος γιατὶ συγκαταλέγομαι ἀνάμεσα στοὺς μαθητὲς ποὺ φύτεψαν τότε τὸ δέντρο τους -ὅπως κι ὅλοι, ὅσοι ἐπιζοῦν. Χάρη στοὺς δενδροφυτευμένους αὐτοὺς λόφους ἀναπνέει σήμερα ἡ πόλη μας).- Γάμοι: *Ἐτελέσθησαν ἐν Ἄρτῃ, τὴν 17ην Νοεμβρίου οἱ γάμοι τοῦ φερέλπιδος συμπολίτου μας δικηγόρου κ. Μιχ. Δερδεμέζη, ἐκ Δερβιζιάνων, μετὰ τῆς σεμνῆς καὶ καλλιμόρφου Δίδος Ντίας Λαλάκου.*

Τὰ γεγονότα ποὺ ἔθεσαν προσωρινὰ σὲ δεύτερη μοῖρα τὸ θέμα τῆς σκανδαλολογίας ἦταν πολλά. Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἦταν ἡ μεγάλη πυρκαϊά ποὺ ἀποτέφρωσε τὸ Διοικητήριο. Πρὶν δυὸ χρόνια μικρότερης ἔκτασης πυρκαϊά, εἶχε καταστρέψει μεγάλο μέρος τοῦ κτιρίου, ἡ νέα τὸ μετέτρεψε ὁλόκληρο σὲ στάχτη. Ἡ πυρκαϊὰ ἄρχισε στὶς τέσσερες καὶ μισὴ τῆς νύχτας τῆς 6ης Νοεμβρίου καὶ πῆρε γρήγορα μεγάλες διαστάσεις. Ὁ κόσμος βρέθηκε στὸ πόδι ἀπὸ τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ τὶς κωδωνοκρουσίες ποὺ ἠχοῦσαν ἀπ' ὅλα τὰ καμπαναριὰ τῶν ἐκκλησιῶν. Ἔτρεξαν γρήγορα ἐκεῖ ὅλες οἱ ἀντλίες τοῦ Δήμου καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ πολὺς κόσμος, ἕτοιμος νὰ βοηθήσει γιὰ τὴν κατάσβεση τῆς πυρκαϊᾶς (Ἀνάμεσα στὸ πλῆθος βρέθηκα κι ἐγώ. Ἦταν ἡ πρώτη ἄσχημη ἐμπειρία ἀπὸ τὴ ζωή μου στὰ Γιάννινα· ἐκείνη τὴ χρονιὰ εἶχα κατεβεῖ ἀπὸ τὸ χωριό μου, γιὰ νὰ φοιτήσω στὴν πρώτη τάξη τοῦ β΄ γυμνασίου. Ἔμεινα ἁπλὸς θεατής, σὲ τί μποροῦσα ἄλλωστε νὰ βοηθήσω; Παρέα μὲ ἄλλους μαθητές, παρακολουθούσαμε τὸ τρομερὸ θέαμα τῆς καταστροφῆς, οἱ φλόγες νὰ πετιοῦνται δεκάδες μέτρα ψηλά, ἡ κάτω πλατεία πάμφωτη, λὲς καὶ ἦταν Ἀνάσταση, ὁ κόσμος νὰ φτάνει συνεχῶς ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς πόλης, τόσους πολλοὺς ἀνθρώπους εἶδα μόνο στὴ συγκέντρωση ποὺ ἔγινε ὅταν κηρύχτηκε ὁ πόλεμος μὲ τὴν Ἰταλία, (τότε ὑπηρετοῦσα στὸ Στρατηγεῖο της VIII μεραρχίας).

Παρὰ τὶς μεγάλες προσπάθειες, τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν μηδαμινό. Παλιὸ τὸ κτίριο, παλιὰ ἡ ξυλεία, γεμάτο χαρτιά, χιλιάδες οἱ φάκελλοι τῶν γραφείων, οἱ περισσότερες ὑπηρεσίες ἦταν συγκεντρωμένες ἐκεῖ, ἡ φωτιὰ βρῆκε πρόσφορο ὑλικὸ τύλιξε σιγὰ-σιγὰ ὅλο τὸ κτίριο καὶ τὸ κατέφαγε. *Πᾶσα προσπάθεια πρὸς καταστολὴν ἀπέβη ματαία,* ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες τὴν ἄλλη μέρα. Κάποιες ὑπηρεσίες πρὶν ξαπλωθεῖ ἡ πυρκαϊὰ πρὸς τὴν πλευρὰ ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένες, κατόρθωσαν νὰ διασώσουν λίγα ἀρχεῖα μὲ φακέλλους θεμάτων ποὺ ἐνδιέφεραν πολλοὺς, τὸ μεγαλύτερο ὅμως μέρος τῶν ἀρχείων καταστράφηκε.

Τὸ ἐρώτημα ποὺ ἔκαιγε τὰ χείλη ὅλων ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἦταν: Ἀπὸ ποιὰ αἰτία προκλήθηκε ἡ πυρκαϊά; Ὁ πολὺς κόσμος δὲν ἄργησε νὰ δώσει τὴν ἀπάντηση, κι αὐτὴ πρέπει νὰ ἦταν ἡ σωστή: Ἐμπρησμός! Μὰ ἦταν τόσο εὔκολη μιὰ τέτοια ἀπόπειρα; Εὐκολότατη. Τὸ Διοικητήριο, καθὼς διαπιστώθηκε ἀπὸ τὶς ἀνακρίσεις ἦταν ἔρμαιο στὶς διαθέσεις κάθε ἐπίδοξου ἐμπρηστῆ... Ἡ ἐξώθυρά του τὴ νύχτα ἀνοιχτή, οὔτε φύλακας ὑπῆρχε, οὔτε

φρουρὰ στρατοῦ ἢ χωροφυλακῆς. Ὅποιος ἤθελε ἔμπαινε κι ἔβγαινε ἐλεύθερα. Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχ. Καλεύρας τηλεγραφοῦσε πρὸς τὴν κυβέρνηση: *Μετὰ πρώτην πρὸ διετίας πυρκαϊὰν Διοικητηρίου, Γενικὴ διοίκησις ἐπανειλημμένως ἐζήτησε τὴν φύλαξιν τοῦ ὑπολοίπου Διοικητηρίου, τοποθετουμένης στρατιωτικῆς φρουρᾶς ἀνεξαρτήτως τῶν ἑκάστοτε ἐν τῇ πλατείᾳ τοποθετουμένων σκοπῶν τῆς Χωροφυλακῆς. Ταυτοχρόνως ὑπεδείχθη εἰς ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν ἀνάγκη διορισμοῦ φυλάκων τῶν δημοσίων κτιρίων, θεσπιζομένης εἰδικῆς ὀργανικῆς θέσεως. Ἡ μὲν στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἠρνήθη διαρρήδην συνεπείᾳ ρητῶν διαταγῶν ὑπουργείου, ἡ δὲ ὑπόδειξις περὶ εἰδικῶν φυλάκων δὲν ἐπέφερεν ἀποτελέσματα.* Ἦταν, λοιπόν, κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθῆκες, εὐκολότατος ὁ ἐμπρησμός. Γιὰ ἐμπρησμὸ μιλοῦσε κι ὁ Γενικὸς διοικητής, πρὶν ἀκόμα ἀρχίσουν οἱ ἀνακρίσεις. Ποιοί, ὅμως, ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιζητοῦσαν τὴν καταστροφὴ τῶν φακέλλων, ἰδιαίτερα τῶν δικαστικῶν ὑπηρεσιῶν; Πάμπολλοι. Ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τὸ λαϊκὸ κριτήριο ἐπισήμανε τοὺς πιθανότερους δράστες: ἦταν ὅλοι, ὅσοι βα-

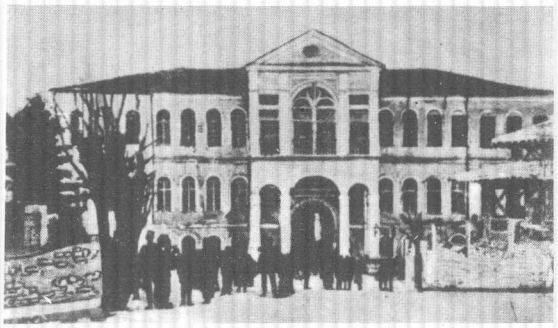

Το Διοικητήριο πριν από την πυρκαϊά.

Το Διοικητήριο φλεγόμενο

Στη θέση του Διοικητηρίου ἀναγέρθηκε τὸ μέγαρο τῆς *Ἐθνικῆς Τραπέζης*, σήμερα Δημαρχείο.

ρύνονταν μὲ κάποια ἀνάμιξη στὶς ληστεῖες καὶ τὰ ἐγκλήματα τῶν συμμοριῶν, εἴτε ὡς ἠθικοὶ αὐτουργοί, εἴτε ὡς συμπαραστάτες κάθε μορφῆς, κυρίως τῶν δύο μεγάλων συμμοριακῶν συγκροτημάτων, τῶν Ρετζαίων καὶ τῶν Κουμπαίων. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τέτοιων ὕποπτων κυκλοφοροῦσαν ἤδη στὴν ἀγορά, ἦταν ὅμως κι ὀνόματα ἄλλων ποὺ ἔμειναν ἐπιμελῶς κρυμμένα στοὺς φακέλους, ἡ γνωστοποίησή τους θ' ἀποτελοῦσε μέγιστο κίνδυνο γιὰ τοὺς ἐνδιαφερόμενους.

Οἱ ἀνακρίσεις γιὰ τὴν πυρκαϊὰ ἄρχισαν, τὸ ποιὸ ἐπεῖγον ὅμως, τὴν ἑπόμενη μέρα, ἦταν ἡ ἐξεύρεση κτιρίων γιὰ τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες ποὺ ἔμειναν ἄστεγες. Παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τοῦ Σπυρίδωνα, ἐπιτάχθηκε πάλι ἡ Παπαζόγλειος σχολὴ -ποτὲ τὸ ἵδρυμα αὐτὸ δὲν λειτούργησε γιὰ τὸ σκοπὸ ποὺ ἱδρύθηκε- ἐπιτάχθηκαν ἢ ἐνοικιάστηκαν καὶ ἄλλα κτήρια. Ἡ λύση ἦταν προσωρινὴ κι αὐτὸ τὸ κατανοοῦσαν ὅλοι. Ἔπρεπε, λοιπόν, ἢ ν' ἀνοικοδομηθεῖ τὸ καμμένο διοικητήριο ἢ ν' ἀνεγερθεῖ καινούριο σ' ἄλλη θέση. Οἱ γνῶμες ἦταν διχασμένες. Ὁ Μπότσαρης, κι ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦσαν, ὑποστήριζαν ὅτι οἱ ὑπηρεσίες ἔπρεπε νὰ ἐγκατασταθοῦν μόνιμα στοὺς Στρατῶνες, θὰ γινόταν ἔτσι καὶ ἐξοικονόμηση χρημάτων. Ὄχι, ἀπαντοῦσαν οἱ περισσότεροι, μέσω τῶν ἐφημερίδων, ὄχι ἔλεγαν καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν σωματείων τῆς πόλης, συνεδρίαζαν συνεχῶς στὸ Δημαρχεῖο, συγκροτοῦσαν ἐπιτροπὲς καὶ διαμαρτύρονταν μὲ ὑπομνήματα καὶ τηλεγραφήματα πρὸς τὴν κυβέρνηση, ἡ ὁποία ὅπως φαίνεται, ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὶς εἰσηγήσεις τοῦ Μπότσαρη, ἀπέκλινε στὴν ἄποψη τῆς μόνιμης ἐγκατάστασης τῶν ὑπηρεσιῶν στοὺς Στρατῶνες. Ὄχι, ἀπαντοῦσε κι ὁ πολιτευτὴς Γεώργιος Βλαχλείδης, ἀδερφὸς τοῦ δημάρχου, *ὁ τουρκικὸς στρατὸν εἶναι ἕνα κτίριον ἀνοικοδομηθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων, διὰ νὰ στεγάζῃ Τούρκους νιζάμηδες ἀγεληδόν, καὶ εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποτελέσῃ Διοικητήριον, διότι τὸ ἀπαγορεύει τεχνικῶς ἡ διαίρεσίς του ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς* (ἄρθρο του στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα*, 14-12-29, μὲ τίτλο: *Ἡ στέγασις τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ ἡ τουρκικὴ καζάρμα τοῦ κ. Μπότσαρη*). Διαμαρτυρία γιὰ τὴ λύση τῶν Στρατώνων ἔστειλε ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς πόλης πρὸς τὴν κυβέρνηση, γιὰ ν' ἀντικρούσει τὴ θέση τοῦ Μπότσαρη, καὶ νὰ ἐκφράσει τὰ παράπονά της πρὸς τὸ Βενιζέλο, ποὺ φαινόταν ἕτοιμος νὰ τὴν ἀποδεχτεῖ. Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Καλεύρας, ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ὅπου βρισκόταν, τηλεγράφησε στὴν ἐπιτροπὴ ὅτι αἰσθάνθηκε λύπη καὶ κατάπληξη ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς διαμαρτυρίας. Ὁ Βενιζέλος -συνέχιζε- ποτὲ δὲν ἀρνήθηκε νὰ χορηγηθεῖ ἀπὸ τὸ κράτος τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὴν ἀνέγερση διοικητηρίου. Ἀκόμα κι ὅταν γινόταν ἁπλὴ σκέψη γιὰ ἐγκατάσταση τῶν ὑπηρεσιῶν στοὺς Στρατῶνες, ὁ Βενιζέλος ἔδωσε τὴν ὑπόσχεση νὰ δώσει στὰ Γιάννινα τὸ ποσὸ ποὺ θὰ χρειαζόταν γιὰ τὴν ἀνέγερση διοικητηρίου, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴν κατασκευὴ ἔργου κοινωνικῆς πρόνοιας, ἐξυπηρετικοῦ τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλης. Εἶναι ἐμφανεῖς -κατέληγε- οἱ ἀγαθὲς προ-

θέσεις τοῦ προέδρου τῆς κυβέρνησης καὶ δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ παραμείνει μὲ τὴν ἐντύπωση τῆς δυσφορίας ποὺ τοῦ δημιούργησε ἡ ἀποστολὴ τῆς διαμαρτυρίας, μὲ τὴν ὁποία παρεξηγοῦνταν οἱ προθέσεις του.

Ὁ ἀρχιτέκτονας Ἀριστ. Ζάχος

Οἱ συσκέψεις τῶν ἁρμοδίων φορέων γιὰ τὴ στέγαση τῶν ὑπηρεσιῶν, ὑπὸ τὴν προεδρία συνήθως τοῦ Καλεύρα, θὰ συνεχιζόταν ἐπὶ μῆνες. Στὸ μεταξὺ διχάστηκαν οἱ γνῶμες γιὰ τὸ ἂν ἔπρεπε ν' ἀνοικοδομηθεῖ τὸ Διοικητήριο ποὺ κάηκε ἢ νὰ ἀναγερθεῖ νέο σὲ ἄλλη τοποθεσία. Οἱ ἐκτιμήσεις τοῦ μηχανικοῦ τοῦ ὑπουργείου Συγκοινωνιῶν Σαδούκα, μὲ τὶς ὁποῖες συμφωνοῦσε κι ὁ ἀρχιτέκτων Ἀρ. Ζάχος, βρισκόταν στὰ Γιάννινα γιὰ τὴν κατάθεση τοῦ θεμέλιου λίθου τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, δικά του ἦταν τὰ σχέδια -κατέληγαν στὸ ὅτι ἡ δαπάνη γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ Διοικητηρίου στὴν παλιά θέση θὰ ἔφτανε στὸ ποσὸ τῶν 8.000.000 δρχ. Κάποιοι ἔρριξαν τὴν ἰδέα νὰ ἀνεγερθεῖ τὸ Διοικητήριο στὴ θέση τοῦ καφενείου *Αἴγλη* τῆς ἄνω πλατείας, μερικοὶ μίλησαν γιὰ ἀνέγερση στὴ θέση τοῦ μεγάλου τζαμιοῦ τοῦ Ναμάζ Γκιὰχ, ἄλλοι διέψευδαν ὅτι ἔγινε τέτοια παραχώρηση. Τελικὰ τὸ νέο διοικητήριο ἱδρύθηκε στὴ θέση τοῦ Ναμάζ Γκιὰχ, ὅπου βρίσκεται σήμερα. Ἄρχισε ἡ ἀνοικοδόμησή του πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ συμπληρώθηκε ὕστερα ἀπὸ πολλὲς δεκαετίες.

Τὸ αἴσθημα τῆς ἀσφάλειας ποὺ ἄρχισε νὰ ἐμπεδώνεται στὴν Ἤπειρο μὲ τὴν ἐξόντωση πολλῶν συμμοριῶν καὶ τὴ σύλληψη τῶν Ρετζαίων καὶ Κουμπαίων, ἄρχισε πάλι, ὅπως ἀναφέρθηκε, νὰ κλονίζεται. Οἱ συμμορίες τῶν Μπαμπάνη καὶ Τζατζᾶ, κυρίως τοῦ πρώτου, ἀλώνιζαν τοὺς ὄμορους πρὸς τὴν Ἤπειρο νομούς, αἰχμαλώτιζαν ἀνθρώπους γιὰ λύτρα κι ἐκτελοῦσαν ἄλλους. *Ὁ Μπαμπάνης οἰκονομικὸς ἔφορος!*, τιτλοφοροῦσε εἴδησή του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (9-12-29). Καὶ τοῦτο γιατὶ εἶχε ἐπιβάλλει φορολογία στοὺς«ὑπηκόους» του κτηνοτρόφους. Ἀνάλογες ἦταν οἱ δραστηριότητες καὶ τῆς ἄλλης συμμορίας τοῦ Τζατζᾶ, στὰ τέλη Δεκεμβρίου εἶχε εἰσβάλει στὴν περιοχὴ Ἄρτας. Παρὰ τὶς καταδιώξεις τῶν ἀποσπασμάτων, οἱ δυὸ συμμορίες δὲ σταμάτησαν νὰ κακουργοῦν σὲ βάρος τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, καθόλη τὴ διάρκεια τοῦ 1929.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα ἀνησυχίας, καὶ παρὰ τὸ ὅτι ἡ προσοχή

τῆς κοινῆς γνώμης ἦταν στραμμένη στὰ σκάνδαλα, ἦταν φυσικὸ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ νέα δίκη τῶν Κουμπαίων (ἄρχισε στὴν Ἀθήνα στὸ τέλος τοῦ δεύτερου δεκαήμερου τοῦ Ὀκτωβρίου), κατηγορούμενων γιὰ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ Γ. Καραγκούνη στὴν Ἄρτα. Παρά τὶς προβλέψεις γιὰ θανατικὴ καταδίκη, οἱ Κουμπαῖοι καὶ πάλι τὴ γλύτωσαν μὲ ποινὴ ἰσοβίων δεσμῶν. Σημειώθηκε μία ἀντίδραση τῆς κοινῆς γνώμης, ὄχι ὅμως τῆς ἔκτασης καὶ τῆς ἔντασης τῆς πρώτης δίκης. Πάντως, κανείς δὲ μποροῦσε νὰ δώσει ἑρμηνεία γιὰ τὴν τόση ἐπιείκεια τῶν δικαστηρίων, ἀπέναντι σὲ ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν ἐπανειλημμένα ἐγκληματίσει. Μὲ αἴσθημα ἀπογοήτευσης ὁ Χρηστοβασίλης παρατηροῦσε: *Ἰδοὺ ὅτι τὸ Κακουργιοδικεῖον Ἀθηνῶν, διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἐμπόρου Καραγκούνη, ἐδίκασεν τοὺς Κουμπαίους εἰς τὴν αὐτὴν ποινήν, ποὺ τοὺς εἶχε καταδικάσει καὶ τὸ Κακουργιοδικεῖον Κερκύρας, διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ δημιουργηθεῖσα πανηπειρωτικὴ κατακραυγὴ ἐναντίον τοῦ Κακουργιοδικείου Κερκύρας;* (31-10-29). Τελικὰ οἱ Κουμπαῖοι δὲ γλύτωσαν. Λίγες μέρες μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς προηγούμενης ἀπόφασης, ἔγινε ἡ τέταρτη δίκη τους στὸ Κακουργιοδικεῖο τῆς Ἀθήνας μὲ τὶς κατηγορίες φόνων αὐτὴ τὴ φορά, τῶν Παπαδιώτη καὶ Κιτσάκη. Δυὸ μέρες κράτησε ἡ δίκη, στὶς 5 Νοεμβρίου ἐκδόθηκε ἡ ἀπόφαση: *Τὸ δικαστήριον κατεδίκασεν τοὺς ληστάρχους Κουμπαίους εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ἐκτελεσθησομένην διὰ τυφεκισμοῦ.* Ἡ δικαιοσύνη εἶχε ἀποδοθεῖ.

Στὴ Βόρειο Ἤπειρο ἡ κατάσταση, ἐξαιτίας τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀλβανικῶν ἀρχῶν, ἦταν πάλι τεταμμένη. Σὲ κύριο ἄρθρο της ἡ *Ἤπειρος* (12-11-29), μὲ τίτλο *Ἑλλὰς καὶ Ἀλβανία* -τὸ ἀναδημοσίευσε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (14-11-29) συμφωνώντας ἀπόλυτα μὲ τὸ περιεχόμενό του- τόνιζε ὅτι ἐπιθυμία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἦταν ἡ στενότερη προσέγγιση ἀνάμεσα στὶς δύο χῶρες, ἀλλ' αὐτὴ ἔπρεπε νὰ στηριχτεῖ σὲ στέρεες βάσεις καὶ προπαντὸς στὴν εἰλικρίνεια. Πῶς ὅμως νὰ γίνει δυνατὴ ἡ προσέγγιση, ὅταν ἐξακολουθοῦσαν οἱ διώξεις τῶν Ἀλβανῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων; Στὸ Ἀργυρόκαστρο π.χ. ἀπαγορεύτηκε νὰ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ πάνω στό φέρετρο στὰ ἑλληνικά, ὅπως ἦταν ἡ συνήθεια. Σ' ἄλλα χωριὰ (Γκουλιαράτι, Σελιό, Χρυσοβίτσα) ἀπαγόρευσαν στοὺς δασκάλους νὰ διδάσκουν. Στὸ Δέλβινο οἱ ἀρχὲς διέταξαν τοὺς κατοίκους νὰ σβήσουν ἀπὸ τοὺς τάφους τὰ ὀνόματα τῶν νεκρῶν, γραμμένα στὰ ἑλληνικά, καὶ νὰ τὰ ἀντικαταστήσουν μὲ τὰ ἀλβανικά, παρά τὶς ἀντίθετες ἀποφάσεις τῆς *Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν*, τὶς ἀναφερόμενες στὴ χρήση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἀπὸ τὴ μειονότητα. Ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἔγραφαν ἐπικριτικὰ σχόλια γιὰ τὴν κατάσταση στὴ Βόρειο Ἤπειρο, μὲ ἐξαίρεση τὸν *Κήρυκα*. Ὁ διευθυντής του εἶχε ἐπισκεφτεῖ τὸν Δεκέμβριο τὴν Ἀλβανία καὶ ἔγραφε ἐπαινετικὰ σχόλια γιὰ τὸ καθεστώς, κάτι ποὺ ἄλλες ἐφημερίδες ἐπέκριναν.

Ηταν τόσα τὰ προβλήματα, ποὺ ἀπασχολοῦσαν τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ 1929 τοὺς Γιαννιῶτες, ὥστε πέρασε ἀσχολίαστη σχεδὸν ἡ ἐκλογὴ νέου προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ὁ ναύαρχος Π. Κουντουριώτης, ὡς τότε πρόεδρος, ἐξέφρασε τὴ θέλησή του νὰ παραιτηθεῖ, πίστευε πὼς ἡ ἡλικία του δὲν ἐπέτρεπε περαιτέρω παραμονὴ στὸ ἀξίωμα. Προσπάθειες νὰ μεταπειστεῖ δὲν ἀπέδωσαν. Ἡ ἐκλογὴ θὰ γινόταν στὶς 14 Δεκεμβρίου, ἀπὸ τὰ δύο νομοθετικὰ σώματα. Τρεῖς κυρίως ἦταν οἱ ὑποψήφιοι: ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας, Ἀλ. Ζαΐμης, ὁ ἀρχηγὸς τῶν *Προοδευτικῶν* Γ. Καφαντάρης καὶ ὁ Θεμ. Σοφούλης. Τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Ζαΐμη ὑποστήριζε ὁ Βενιζέλος καὶ ἡ αὐλή του, τὸν Καφαντάρη ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ καὶ μεγάλος ἀριθμὸς στελεχῶν καὶ ὀπαδῶν τοῦ κόμματος ποὺ ἐξέφραζαν τὶς προοδευτικὲς ἰδέες τῶν *Φιλελευθέρων*. Τὸ Σοφούλη ἤθελαν οἱ παλιοὶ ὀπαδοὶ τοῦ κόμματος, τῆς συντηρητικῆς πλευρᾶς. Ὁ Βενιζέλος ἤθελε τὸ Ζαΐμη, ἔβλεπε ὅμως ὅτι τὴ μεγαλύτερη ὑποστήριξη, ἀπὸ *Φιλελευθέρους* καὶ μή, εἶχε ὁ Καφαντάρης, βρέθηκε, λοιπόν, σὲ δύσκολη θέση κατὰ τὴ λήψη τῆς ὁριστικῆς ἀπόφασης. Ἀπὸ δῶ καὶ ὕστερα τὰ πράγματα ἐξελίχτηκαν κατὰ τρόπο ποὺ ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὰ ὅσα ἔγιναν κατὰ τὴν ἐκλογὴ προέδρου Δημοκρατίας τὸ 1985. Τὴν παραμονὴ τῆς ἐκλογῆς ὁ Βενιζέλος ζήτησε καὶ συναντήθηκε μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς *Δημοκρατικῆς παράταξης* Παπαναστασίου, γιὰ νὰ τοῦ ζητήσει τὴ γνώμη γιὰ τὸ ποιὸς ἀπ' ὅλους ἦταν ὁ καταλληλότερος γιὰ πρόεδρος. Ἡ πρόσκληση τοῦ Παπαναστασίου δὲν ἦταν τυχαία. Ἔγινε ὕστερα ἀπὸ ὑπόδειξη τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος τοῦ πρωθυπουργοῦ, τὸ ὁποῖο πίστευε, ὅτι ὁ Παπαναστασίου θὰ ἦταν ἀντίθετος μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Καφαντάρη, λόγω ἀντιζηλίας. Τὰ σχέδια τῆς αὐλῆς ὅμως ἀνατράπηκαν, ὅταν ὁ Παπαναστασίου, δήλωσε στὸ Βενιζέλο ὅτι ὁ Καφαντάρης ἦταν ἡ καλλίτερη ἐπιλογή. Μάλιστα ὁ Παπαναστασίου, μετὰ τὴ συνομιλία μὲ τὸ Βενιζέλο, τηλεφώνησε στὸν Καφαντάρη γιὰ νὰ τοῦ πεῖ τὰ εὐχάριστα νέα καὶ τὴν εἰκαζόμενη πρόθεση τοῦ Βενιζέλου νὰ τὸν προτείνει. Πανέξυπνος πολιτικὸς ὁ Καφαντάρης δὲν πίστεψε: *Σὲ γελάει Ἀλέκο*, ἀπάντησε στὸν Παπαναστασίου. Ὁ Βενιζέλος, ἂν καὶ προτιμοῦσε τὸν Ζαΐμη, ἔστειλε ἐπιστολὴ στὸν Καφαντάρη, ἀνακοινώνοντάς του τὴν ἀπόφαση νὰ τὸν προτείνει ὡς πρόεδρο, παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις πολλῶν φίλων του, ποὺ ἐπέμειναν πὼς ἡ διένεξη ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἄντρες κατὰ τὸ παρελθόν, μὲ τὴν προεδροποίηση τοῦ Καφαντάρη θὰ ἀπέβαινε σὲ βάρος τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*. Ὁ Καφαντάρης στὴν ἀπάντησή του, εἰλικρινὴς καὶ ὑπερήφανος, βεβαίωνε τὸ Βενιζέλο, ὅτι ἂν ἐκλεγόταν προέδρος τῆς Δημοκρατίας, θὰ ἔκανε τὸ καθῆκον του, ὅπως πάντοτε. Ἀναφερόταν καὶ στὴν παλιὰ διάστασή τους, ἀλλὰ ἔδινε σ' αὐτὴ τὴ σωστὴ ἑρμηνεία, σὲ συνάρτηση μὲ τὶς εὐθύνες ποὺ θὰ ἀναλάμβανε. Γιὰ τὸ Βενιζέλο ἡ ἀπάντηση τοῦ Καφαντάρη ἦταν ἱκανοποιητική. Ὅμως ἡ γυναίκα του Ἔλενα κι ὁ Β. Σκουλᾶς, «ἐκ τῶν ἀπορρήτων» του, ὅταν τοὺς ἔδωσε ὁ Βενιζέ-

λος νὰ διαβάσουν τὴν ἐπιστολή, ἐρμήνευσαν κάποια σημεῖα της, ὡς ὁμολογία τοῦ Καφαντάρη ὅτι δὲν εἶχε ξεχάσει τὴν παλιὰ διένεξη. Ὅταν τὴν ξαναδιάβασε ὁ Βενιζέλος βρῆκε πὼς οἱ δικοί του εἶχαν δίκιο. Ἦταν ἀσύμφορη γιὰ τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων* ἡ ἐκλογὴ τοῦ Καφαντάρη. Ἔτσι ἐνῶ ὁ πολιτικὸς κόσμος τῆς χώρας κοιμήθηκε μὲ τὴν ἐντύπωση -εἶχαν γίνει γνωστὰ τὰ παρασκήνια- ὅτι ὁ Καφαντάρης θὰ ἐκλεγόταν πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, στὶς 14 Δεκεμβρίου ὁ Βενιζέλος πρότεινε τὸν Ζαΐμη, ἀναφέροντας στὴν εἰσήγησή του πολλὲς δικαιολογίες γιὰ τὴν προτίμησή του. (Ὅλα τὰ παρασκήνια τὰ ἐκθέτει γλαφυρὰ καὶ μὲ πολλὲς ἀκόμα λεπτομέρειες ὁ Γ. Δαφνῆς στὸ βιβλίο του: *Ἡ Ἑλλὰς μεταξὺ δύο πολέμων*, τ. Β΄, β΄ ἔκδοση, Ἀθήνα, 1974, σελ. 20-25). Ἡ ψηφοφορία -κατὰ τὴν ὁποία πολλοὶ *Φιλελεύθεροι* καταψήφισαν τὸ Ζαΐμη- ἀπέδειξε ὅτι *ἡ ἐκλογὴ του ἀπετέλει μέγα λάθος.*

Ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κύκλους τῶν *Φιλελευθέρων* διαπιστωνόταν ὅτι ὁ Ζαΐμης ἦταν μιὰ προσωπικότητα οὐδέτερη, *ἄχρωμη καὶ ἄγευστη*, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα. Γινόταν πρωθυπουργὸς μόνο σὲ περιπτώσεις ποὺ οἱ πολιτικοὶ ἔδειχναν ἀπροθυμία ν' ἀναλάβουν τὶς εὐθύνες τῆς διακυβέρνησης τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντιβενιζελικοὶ τὴν ἴδια σχεδὸν γνώμη εἶχαν γιὰ τὸν Ζαΐμη. Τὸ πορτραῖτο του ζωγράφιζε, ἀντικειμενικὰ μπορεῖ νὰ πεῖ κανείς, ὁ Χρηστοβασίλης σὲ σχόλιό του στὴν *Ἐλευθερία* (19-12-29): *Μὴ διακρινόμενος εἰς τίποτε, οὔτε εἰς σωματικὴν ἐπιβολήν... οὔτε εἰς κάλλος προσώπου, οὔτε εἰς συγγραφάς, οὔτε κομματικὴν δύναμιν, οὔτε ρητορικὴν ἱκανότητα, ἀνῆλθεν ὅλας τὰς πολιτικὰς βαθμίδας, χωρὶς νὰ τὰς ἐπιζητεῖ (ὑπουργός, πρωθυπουργός, Ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης, διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης, γερουσιαστής, πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τοῦ Βενιζέλου)... Ὑπῆρξεν ὁ μοιραῖος ἄνθρωπος τῶν κακῶν περιστάσεων, ὑπῆρξε κάτι τὸ ἀμφίβιον, κάτι τὸ ἑρμαφρόδιτον. Δὲν εἶχεν ἐχθρούς, ὡς δὲν εἶχε καὶ φίλους. Οὐδέποτε ἐθύμωσε, ὡς καὶ οὐδέποτε ἐνθουσιάσθη. Οὐδέποτε ἠράσθη, καίτοι ὑπῆρξεν εὐγενέστατος πρὸς τὸ ὡραῖον φύλον. Ἄνθρωπος μυστήριον... Διὰ τῆς ἐκλογῆς του εἰς τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα, οὐδένα ἐλύπησεν ὡς καὶ οὐδένα ἐχαροποίησεν. Ἐγεννήθη διὰ μεγάλος, χωρὶς νὰ εἶναι μεγάλος. Αὐτὸς εἶναι ὁ νέος πρόεδρος τῆς Βενιζελικῆς Δημοκρατίας!.*

Λύκοι! Λύκοι! ἀνέκραξε, τιτλοφορώντας σχετικὴ εἴδηση ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (11-12-29). Στὴν Κορτίνιστα τῆς Κόνιτσας, πέντε θεονήστικοι λύκοι μπῆκαν στὸ χωριὸ *καὶ κατέφαγον ἕνα βοῦν καὶ δέκα τράγους.* -Ὁ Ν. Δόσιος, δ.φ. δημοσίευσε, σὲ συνέχειες, ἀξιόλογη μονογραφία γιὰ τὸν παλιὸ γυμνασιάρχη τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς Σπυρ. Μανάρη.- Τὶ διαφήμιζαν ὡς σωτήρια φάρμακα οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ὅπως βέβαια καὶ οἱ ἀθηναϊκές, γιὰ τρεῖς μεγάλες ἀρρώστειες: Γιὰ τὰ *ἀρθριτικά*, τὸ *Μεξικανικὸν διαλυτικόν*, διέλυε, ἔλεγαν ὅλα τὰ ἀσβεστοῦχα καθιζήματα. Γιὰ τὴ *φυματίωση*, τὸ *Ρεασάρ*, τὴ θεράπευε στὸ α΄, καὶ β΄ στάδιο. Γιὰ τὸ *πρόωρο γῆρας:* Τὸ *Βουργουδιακὸν σανοφλουΐδ* (τονω-

τικό, στομαχικό, χωνευτικό, καθαρτικό, καταπολεμοῦσε καὶ τὴν ἀνεπάρκεια καὶ «κακοχυμία» τοῦ αἵματος). Ἀμφιβάλλω ἂν χρησιμοποιεῖται κανένα ἀπὸ τὰ παλιὰ αὐτὰ φάρμακα σήμερα. -Ἀρραβῶνες: *Ὁ ἐξαίρετος ὀδοντοϊατρὸς τῆς πόλεώς μας Ἀπ. Τσιόδουλος καὶ ἡ διὰ πολλῶν χαρισμάτων κεκοσμημένη Δὶς Εὐλαμπία Γ. Σακελλαρίου, ἀντήλλαξαν δακτύλιον ἀρραβῶνος.* -Γάμοι: *Μετὰ μεγίστης χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως ἀναγγέλλομεν τοὺς ἐν Ἀθήναις τελεσθέντας εὐτυχεῖς γάμους τοῦ φιλτάτου μας καὶ ἐγκριτωτάτου δικηγόρου Ἀλέκου Ι. Μπάρδα, τῆς μεγάλης ἀρχιτσελιγκικῆς οἰκογενείας τῆς Θεσσαλίας, μετὰ τῆς Δίδος Θάλειας Β. Μιχαηλίδου, ἰατροῦ, ἐκ τῶν πλέον χαριτωμένων καὶ μυρωμένων ἀνθέων τοῦ Ἰωαννιτικοῦ μας παραδείσου. Εἰς τὸ νεαρὸν ζεῦγος, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου συνεδέθη τόσον ἁρμονικὰ ἡ τσελεγκικὴ κάπα τοῦ Πίνδου μετὰ τῆς ἀρχοντικῆς γούνας τοῦ Ζαγορίου, ἀποτείνομεν τὰ ἐγκαρδιώτερα συγχαρητήριά μας καὶ τὰς θερμοτέρας εὐχάς μας* (*Ἐλευθερία*, 2-12-1929).- *Νέος ἐπιστήμων: Μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγγέλλομεν ὅτι ὁ ἐπιμελέστατος καὶ ἐκλεκτὸς νέος κ. Μιχ. Σπ. Τσάντης, ἐκ Μονοδενδρίου τοῦ Ζαγορίου, υἱὸς τοῦ φαρμακοποιοῦ τῆς πόλεώς μας κ. Σπ. Τσάντη, δοὺς τὰς ἐπὶ διδακτορίᾳ ἐξετάσεις του εἰς τὴν Νομικὴν σχολήν, ἠρίστευσεν* (*Ἐλευθερία*, 9-12-29). Ἀργότερα ὁ Μιχ. Τσάντης, ἀπὸ τοὺς πιὸ μορφωμένους δικηγόρους τῆς πόλης, ἔγινε κορυφαίο στέλεχος τοῦ Κ.Κ.Ε., μὲ ὅλες τὶς συνέπειες ποὺ εἶχε μιὰ τέτοια ἔνταξη, γιὰ ν' ἀποχωρήσει κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ἢ μᾶλλον νὰ διαγραφεῖ, μὲ μιὰ κατηγορία παρέκλισης ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ κόμματος. -Οἱ ἐφημερίδες *Κῆρυξ* καὶ *Ἀγροτικὴ ἠχώ* ἔγραψαν πὼς κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἐπετείου τῆς ἀλβανικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀπὸ τὸ Γενικὸ ἀλβανικὸ προξενεῖο Ἰωαννίνων, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, *ἐπεσκέφθη τὸ προξενεῖον καὶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ. Τοῦτο εἶναι ψευδέστατον,* διαμαρτυρόταν ὁ Χρηστοβασίλης. Ὁ κόσμος οὔτε γνώριζε ὅτι γιόρταζε τὸ προξενεῖο, οὔτε εἶχε κανένα λόγο νὰ τὸ ἐπισκεφτεῖ. Τιμᾶμε βέβαια, πρόσθετε, τὸν ἀλβανὸ πρόξενο, τὸν εὐγενέστατο Ρεμζῆ βέη καὶ ἀγαποῦμε *τὸ συγγενὲς καὶ ὅμορον ἀλβανικὸν ἔθνος, ἀνεξαρτήτως τῆς πολεμικῆς, ἣν διεξάγομεν κατὰ τῆς ἀνθελληνικωτάτης κυβερνήσεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ, μέχρι τοῦ σημείου ὅτι πλῆθος λαοῦ ἐπεσκέφθη τὸ ἀλβανικὸν προξενεῖον ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγίστη.* (*Ἐλευθερία*, 9-12-29).- Θάνατοι: *Μετὰ πολυώδυνον ἀσθένειαν, ἀπεβίωσεν ἡ τόσον χρηστὴ καὶ ἐνάρετος δέσποινα, ὅσον καὶ δυστυχὴς καὶ ἀτυχής, Ἀθηνᾶ Ι. Χαρισιάδου, ἀμίμητος τύπος ἀφοσιωμένης συζύγου, ἀφήσασα ὅλην της τὴν περιουσίαν εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον «Γεωργίου Σταύρου».* Ἐπίσης πέθανε στὶς 21 Δεκεμβρίου ὁ Γεώργιος Λ. Μελᾶς, *γόνος τῆς ἀρχοντικῆς καὶ παλαιᾶς οἰκογενείας τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις, ἀπερχόμενος τοῦ ἐφημέρου τούτου κόσμου, οὐδένα ἐχθρὸν ἀφήνει ὄπισθέν του.*- Κατὰ τὶς ἀρχαιρεσίες τοῦ Δικηγορικοῦ συλλόγου Ἰωαννίνων (πρῶτο δεκαήμερο Δεκεμβρίου) ἐκλέχτηκαν στὸ διοικητικὸ συμβούλιο οἱ: Σπ. Σούρλας πρόεδρος, Κων. Ρώϊμπας, Γεώργ. Καγιᾶς, Σωτ. Συρμακέσης, Δ. Ἀναγνωστόπουλος, Βασ. Σόμπολας, Γεώργ. Μουλαϊμίδης. -Ὁ λόγιος, ἱστοριοδίφης καὶ συγγραφέας, ἐρημίτης τοῦ Τσαμαντᾶ Ν. Νίτσος -ὁ Χρηστοβασίλης τὸν εἶχε ὀνομάσει «συνδιευθυντή» τῆς ἐφημερίδος του- συνέχιζε τὴ δημοσίευση στὴν *Ἐλευθερία* ἐπιστολῶν μὲ πλῆθος στοιχείων ἀπὸ τὴν τοπικὴ ἐπικαιρότητα, ἀλλὰ καὶ συχνὲς ἀναφορὲς στὴν ἱστορία τῆς περιοχῆς καὶ τῆς Ἠπείρου γενικότερα, κι ἄλλες,

χρήσιμες πάντοτε, πληροφορίες. -Τὰ Γιάννινά μας, -ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης- ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμό τους, ἔχουν πολλοὺς τύπους, γιὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ὑπερηφανεύονται. *Καὶ πρῶτα-πρῶτα ὁ προσφιλέστατός μας κυνικὸς φιλόσοφος Μιχάλης Δανέζης, ὁ Γαμβέττας, ὅστις, ἀπαρνηθεὶς τὴν γενέτειρά του Σάμον, ἀπεφάσισε νὰ ρίψῃ τὰ κῶλά του ἐνταῦθα. Δεύτερος ἔρχεται ὁ Γιάννης ὁ Ρετσινόλαδος Δὲ Γκούστης, ὁ ἐπικαλούμενος ἅγιος Ἰωάννης, ὁ ζωντανός, ὅστις ποιεῖται τὰς διατριβάς του ἔν τινι κελλίῳ τοῦ τζαμιοῦ Ἀσλὰν πασιᾶ. Τρίτος ἔρχεται ὁ Γιῶργος ὁ ψάλτης, ὅστις περιφέρεται τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεώς μας ψάλλων «τὸ ἄξιον ἐστὶν ὡς ἀληθῶς». Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Κούλα, ποὺ περπατοῦσε ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἑσπέρας μὲ τὸ σκυλάκι της καὶ παρεπονεῖτο ὅτι δὲν τῆς δίδουν τὰ ἐνοίκια τῶν ἀπειραρίθμων οἰκιῶν καὶ ὅτι τῆς ἔκλεπτον τὰ χρηματοφόρα γράμματα ἐξ Ἀμερικῆς. Τὴν Κούλαν τὴν ἔχασαν πλέον τὰ Γιάννινα. Ἔγινε Κερκυραία μαζὶ μὲ τὸ σκυλάκι της...* Ὅλους τοὺς γνώρισα καὶ γιὰ ὅλους ἔχω γράψει στοὺς τόμους ποὺ ἐκδόθηκαν.

Πλησίαζαν τὰ Χριστούγεννα καὶ στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου ἄρχισαν οἱ προετοιμασίες γιὰ τὸ κοινὸ τραπέζι τῆς μεγάλης μέρας. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Κωστίδη θὰ τοὺς φιλοξενοῦσε ὅλους κι αὐτὴ τὴ χρονιά, ἔπρεπε νὰ γιορταστεῖ τὸ μεγάλο γεγονὸς τῆς γέννησης τοῦ παιδιοῦ τῆς Φιλίτσας καὶ τοῦ Νίκου, νιὸ βλαστάρι τῆς οἰκογένειας, ποὺ ὅλο αὔξαινε, δέντρο πολύκλωνο τὸ ὀνειρευόταν ὁ Πέτρος. Ὅλοι θάπαιρναν μέρος στὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι. Οἱ οἰκογένειες τοῦ Γιάγκου, τοῦ Θεολόγου, τῆς Χριστίνας, ἀκόμα κι ὁ νέος φίλος τους, ὁ Σταῦρος Σπυρόπουλος, εἶχε προσκληθεῖ.

Ὅλες οἱ οἰκογένειες, μὲ ἐξαίρεση τῆς Χριστίνας, εἶχαν ἀποκτήσει οἰκονομικὴ εὐχέρεια καὶ ἡ ζωὴ τοὺς ἐπέστρεφε ὅ,τι τοὺς εἶχε στερήσει στὸ πρόσφατο παρελθόν. Ὄχι ὅλα, γιατί, μὲ τίποτα δὲν ἀναπληρώνονται οἱ ζωὲς ποὺ χάνονται, μὲ τίποτα δὲν ἀποξεχνιοῦνται τὰ μαρτύρια καὶ οἱ θάνατοι τῆς Μικρασιατικῆς τραγωδίας· ἀλλὰ νά, *τὸ χάσμα ποὺ εἶχε ἀνοίξει ὁ σεισμός, γέμισε μὲ ἄνθη,* τί ὄμορφος στίχος σκεφτόταν κάποιες στιγμὲς ἡ Θεώνη, ὅταν ἀναπολοῦσε τὰ περασμένα. Τὴν ἄνοιξη κυρίως, κάτω ἀπὸ τὴ σκιὰ τῶν δέντρων, μὲ τὴν αἴσθηση τοῦ μύρου τῶν λουλουδιῶν, ξανοίγονταν σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς καρδιᾶς ὅλων, οἱ ἀγαπημένες μορφὲς ὅσων χάθηκαν· δὲν ἐνοχλοῦσαν, ἦταν διακριτικές, μόνο σὲ ἐξαιρετικὰ δύσκολες στιγμὲς δραπέτευαν ἀπ' ἐκεῖ, κατακυρίευαν τὸ λογικὸ καὶ μετέτρεπαν τὴν ἀναπόληση σὲ τυραννία μνήμης. Στὴν ἀρχὴ αὐτὸ γινόταν πολὺ συχνά, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ὅλο καὶ ἀραίωνε, σπάνια τελευταῖα ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του. Ἡ ζωὴ εἶχε ἀποκαταστήσει τὶς ἰσορροπίες της.

Τοὺς τρεῖς τελευταίους μῆνες ὁ Πέτρος βρισκόταν σὲ μιὰ ἰδιότυπη κατάσταση. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ ἐγγονοῦ τὸν ἔκανε νὰ αἰσθανθεῖ μιὰ πρωτόγνωρη πληρότητα, τόνωσε τὸ ἠθικό του καὶ τὸν γέμισε μὲ αἰσιοδοξία. Ἦρθαν πολλὰ γεγονότα γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν αὐτὰ τὰ συναισθήματα, καὶ τὰ ὅσα

πλουσιοπάροχα τοῦ χάριζαν ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἀγαπημένα πρόσωπα τῆς οἰκογένειας καὶ τῶν φίλων του. Δὲν ἦταν ἕνα ἢ δυό, ἦταν πολλά. Πρῶτα ἡ οἰκονομικὴ κρίση· μάστιζε κυρίως τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμό, παρουσίαζε ὄξυνση καὶ παρὰ τὶς προσπάθειες τοῦ Βενιζέλου νὰ βελτιώσει τὴν κατάσταση, τὰ πράγματα χειροτέρευαν. Στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία οἱ ἀγρότες ξεσηκώνονταν, διαμαρτύρονταν μὲ ὀγκώδη συλλαλητήρια, ἀρκετὲς φορὲς ὄχι ἀναίμακτα. Ἀλλὰ καὶ στὴν ἴδια τὴν πόλη ἦταν ἔκδηλα τὰ σημάδια τῆς οἰκονομικῆς κρίσης. Οἱ πωλήσεις στὰ μαγαζιὰ μειώθηκαν, ὁ κόσμος δὲν εἶχε χρήματα, πολλὲς οἰκογένειες πεινοῦσαν, τὸ ἤξερε ὁ Πέτρος, ἔφερνε γύρα τὶς συνοικίες καὶ συγκέντρωνε τὶς πληροφορίες του. Μὲ τὸ Γιάγκο συμφώνησαν νὰ βοηθήσουν κι ἄρχισαν τὴν ἑτοιμασία μεγάλων δεμάτων μὲ τρόφιμα καὶ ροῦχα γιὰ τὰ Χριστούγεννα, τὸ ἴδιο θὰ ἔκανε κι ὁ Θεολογος· σταγόνα στὸν ὠκεανὸ ἦταν ἡ βοήθειά τους, τόξεραν, προσπάθησαν νὰ πείσουν κι ἄλλους καταστηματάρχες νὰ κάνουν τὸ ἴδιο καὶ τὸ πέτυχαν. Παρόλα αὐτὰ ὁ Πέτρος δὲν ἦταν ἱκανοποιημένος. Ὁ ἄρρωστος μπορεῖ νὰ κρατιέται στὴ ζωὴ μὲ ἐνέσεις, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ὁδηγεῖ πάντοτε στὴν ἐπιβίωση. Ἡ κρίση ἦταν γενική, θὰ γινόταν χειρότερη στὸ μέλλον, ἡ οἰκονομία τοῦ κόσμου θὰ συνταραζόταν συθέμελα ἀπὸ τὴν κρίση ποὺ εἶχε ἐμφανιστεῖ στὴν Ἀμερικὴ καὶ ἔρριξε στὴν ἔσχατη ἀπελπισία ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Θὰ χτυποῦσε καὶ τὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες, περισσότερο ἀπ' ὅλες τὴ Γερμανία, ἔτσι βρῆκε πρόσφορο ἔδαφος ν' ἀναπτυχθεῖ ὁ ναζισμός. Ὁ Πέτρος ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ χαιρόταν ποὺ βοηθοῦσε φτωχοὺς κι ἀπὸ τὴν ἄλλη λυπόταν πὼς αὐτὴ ἡ βοήθεια δὲν πρόσφερε λύση. Θὰ τὰ κατάφερνε ὁ Βενιζέλος, ἀναλογιζόταν, νὰ βγάλει τὴ χώρα ἀπὸ τὶς δύσκολες στιγμές της; Αἰσιοδοξοῦσε, διατηροῦσε ὅμως καὶ τὶς ἀμφιβολίες του.

Τοῦ προξενοῦσε ὕστερα μεγάλη λύπη, ὅσα λέγονταν καὶ γράφονταν γιὰ τὰ σκάνδαλα τῶν καθηγητῶν. Γιὰ τὸ σχολεῖο καὶ τοὺς λειτουργούς του ὁ Πέτρος ἔνοιωθε ἰδιαίτερο σεβασμὸ καὶ ἐκτίμηση, γι' αὐτὸ καὶ συμπαραστάθηκε στὸ Σπυρίδωνα, ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά του ὡς μητροπολίτη Ἰωαννίνων, στὸ μεγαλόπνοο σχέδιό του νὰ χτίσει ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα σχολεῖα, στὴν πόλη καὶ στὴν ὕπαιθρο. Ἔνοιωσε μεγάλη ἱκανοποίηση ὅταν θεμελιώθηκε τὸ κτιριακὸ συγκρότημα ὅπου ἐγκαταστάθηκε ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία καὶ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς πόλης. Θὰ πλουτιζόταν περισσότερο ὁ συναισθηματικός του κόσμος, ὅταν ἀργότερα ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Γεώργιος Παπανδρέου θὰ γέμιζε ὅλη τὴν Ἑλλάδα μὲ σχολεῖα. Δυσφοροῦσε, λοιπόν, ὅταν ἄκουε καὶ διάβαζε τόσες κατηγορίες σὲ βάρος καθηγητῶν· δὲν ἦταν μόνο οἱ ἐφημερίδες ποὺ τὰ ἔγραφαν, ὅλα τὰ Γιάννινα μιλοῦσαν γιὰ σκάνδαλα, τέτοιας ἔκτασης, ἐπικρίσεις καὶ σχόλια, ποτὲ δὲν εἶχαν ἀκουστεῖ στὰ καφενεῖα, στὶς κοσμικὲς συγκεντρώσεις καὶ τὶς οἰκογενειακὲς συναναστροφές. Ὁ Πέτρος ἀμφέβαλλε γι' αὐτά, δὲν ἤθελε νὰ τὰ πιστέψει. Ἦταν δυνατὸ νὰ φτάσουν καθηγητὲς στὸ ἔσχατο ὅριο διαστροφῆς γιὰ νὰ ἱκανο-

ποιήσουν τὶς σεξουαλικὲς ἀνάγκες τους σὲ βάρος μαθητριών τους; Ἡ ἀμφιβολία τὸν τυραννοῦσε καὶ προσπαθοῦε νὰ ἐκμαιεύσει γνῶμες κι ἄλλων, μὲ τὴν πεποίθηση πὼς θὰ ἔπαιρνε ἀπαντήσεις σύμφωνες μὲ τὶς ἐνδόμυχες ἐπιθυμίες του. Περίμενε νὰ ἐπιβεβαιώσουν οἱ ἄλλοι τὴ δική του ἄποψη, πὼς ὅλα τὰ διαδιδόμενα ἦταν ψέμματα. Τὸ ἀντίθετο συνέβαινε. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς συνομιλητές του εἶχαν τὶς ἴδιες ἢ καὶ μεγαλύτερες ἀκόμα ἀμφιβολίες, ἔτσι ἡ σύγχυση καὶ ἡ ἀπογοήτευση μεγάλωνε· γκρεμίζονταν εἴδωλα, ἰδέες, πίστεις, ρυπαίνονταν εἰκόνες, ποὺ τὶς εἶχε στήσει στὸ εἰκονοστάσι τῆς καρδιᾶς του, ἔρχονταν τὰ πάνω κάτω, δὲ μποροῦσαν νὰ ἦταν ἀληθινὲς ὅλες αὐτὲς οἱ αἰσχρότητες...

Ἕνα πρωῒ πέρασε ἀπὸ τὸ μαγαζὶ ὁ φίλος του Ἀχιλλέας Βάντζιος, δίδασκε ἀκόμα ὡς ἑλληνοδιδάσκαλος· *ἀπ' αὐτὸν θὰ μάθω τὴν ἀλήθεια*, σκέφτηκε ὁ Πέτρος, μόλις τὸν εἶδε. Θερμός, ὅπως πάντα, ὁ Βάντζιος στὶς ἐκδηλώσεις του, χαιρέτησε ὅλους μὲ ἕναν καλὸ λόγο, ἀγαποῦσε τοὺς ἀνθρώπους κι αὐτοὶ τοῦ ἀνταπέδιδαν τὴν ἀγάπη του. *-Τὶ κάνει ἡ χωριανή μου;* ρώτησε τὸν Πέτρο, *εἶστε ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴ δουλειὰ καὶ τὸ φέρσιμό της; -Θησαυρὸ μᾶς χάρισες κὺρ - Ἀχιλλέα, ἀληθινὸ θησαυρό, ξεπέρασε ὅλες τὶς προσδοκίες μας, νάσαι εὐλογημένος ποὺ τὴν ἔφερες.* Φωτίστηκε ἀπὸ ἱκανοποίηση τὸ πρόσωπο τοῦ Βάντζιου, ἔστριψε τὸ μουστάκι του, *πρέπει νὰ τὸ γιορτάσουμε* εἶπε. Ὁ Πέτρος κατάλαβε. *-Φέρε ἕνα Μεταξᾶ καὶ τρία ποτήρια,* εἶπε στὸ Γιάγκο, *κι ἔλα κι ἐσὺ μαζί μας, ὁ κὺρ - Ἀχιλλέας ἔχει νὰ μᾶς πεῖ ἀνέκδοτα.* Ἦταν γνωστὸ στοὺς κοινωνικοὺς κύκλους τῶν Γιαννίνων πὼς ὁ Βάντζιος μὲ τὴ συμμετοχή του σ' ὁποιαδήποτε παρέα τὴ ζωντάνευε, μὲ τὶς παλιὲς ἱστορίες ποὺ τόσο παραστατικὰ διηγόταν, καὶ τ' ἀνέκδοτα, σπάνια ἐπαναλάμβανε τὰ ἴδια, πηγὴ ἀκένωτη ἦταν, ἀστείρευτη ἡ μνήμη του καὶ σπαθὶ ἡ κρίση του. Δὲν ἦταν μόνο παραμυθάς, ἀλλὰ καὶ κριτὴς καὶ δικαστὴς ἀκέραιος, γιὰ ὅλα ἔβγαζε ἀπόφαση, κανένα δὲν ἀδικοῦσε. Ὅταν ἄρχισαν ν' ἀδειάζουν τὰ ποτήρια τοῦ κονιάκ, ἡ γλώσσα τοῦ Βάντζιου δὲν κρατιόταν πιά. Ρώτησε πρῶτα τὸ Γιάγκο γιὰ τὴ γυναίκα καὶ τὴν κόρη του, ὕστερα ὁ λόγος του ἔσχισε στεριὲς καὶ θάλασσες γιὰ νὰ φτάσει στὴ Σμύρνη καὶ τὴν εὐλογημένη γὴ τῆς Ἰωνίας, εἶχε ὑπηρετήσει πολλὰ χρόνια ἐκεῖ κι εἶχε ἀγαπήσει τὸν τόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ἴδιο ὅπως τὴ μικρὴ πατρίδα του, τὸ Ζαγόρι· πρόσφυγας πὲς γύρισε κι αὐτὸς στὰ Γιάννινα, γι' αὐτὸ κι ἀγαποῦσε ὅλους τοὺς ξερριζωμένους, προπαντὸς τὴν οἰκογένεια τοῦ Γιάγκου, εἶχε μάθει γιὰ τὰ μαρτύρια καὶ τὶς περιπέτειές της.

Ἡ συζήτηση ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἰωνία, γρήγορα ὅμως προσγειώθηκε στὰ Γιάννινα. *-Τάχω χαμένα, δάσκαλε, μ' αὐτὰ ποὺ ἀκούγονται γιὰ τοὺς καθηγητές. Παλιότερα σ' εἶχα ρωτήσει γιὰ τὰ δῆθεν σκάνδαλα ποὺ εἶχαν κάνει οἱ σπουδαστὲς τοῦ Διδασκαλείου στὸ χωριό σου, τὰ «Μονοταξιακά», ἔκρινες σωστά, τίποτε τὸ κακὸ δὲν εἶχε γίνει, τώρα τί λές; Συμβαίνει κάτι*

ἢ κατηγορούνται ἄδικα οἱ καθηγητές; Τὸ πρόσωπο τοῦ Βάντζιου σοβάρεψε, κατέβασε τὰ μάτια, ἀπέφευγε νὰ τοὺς κοιτάξει στὸ πρόσωπο. —Μὲ τα παιδιὰ καὶ τὴν ἐκδρομή τους ἦταν εὔκολα τὰ πράγματα, εἶπε ὕστερα ἀπὸ λίγο. Τώρα εἶναι σοβαρά. —Δηλαδή; ρώτησε ὁ Πέτρος μὲ ἔκδηλη ἀνησυχία στὴ φωνή του, εἶναι ἀλήθεια ὅσα γράφουν οἱ ἐφημερίδες καὶ σχολιάζει ὁ κόσμος; —Δὲν εἶπα αὐτό, παρατήρησε ὁ Βάντζιος. Μίλησα γιὰ τὴ σοβαρότητα τῆς κατάστασης. Ὑπάρχει ἐνοχή, ἀλλὰ εἶναι κατανεμημένη σὲ πολλὲς πλευρές. Σώπασε πάλι. Στοὺς ἄλλους τὰ λόγια του φαίνονταν κάπως δασκαλίστικα, περιδιαγραμμάτου, μιλοῦσε γιὰ πολλὲς ἐνοχές, ἦταν κι ἄλλοι ἀνακατεμένοι στὰ σκάνδαλα, ἐκτὸς ἀπὸ τους καθηγητές; -Δηλαδή, κὺρ-Ἀχιλλέα, τόσο πολὺ ἔχει χαλάσει ἡ κοινωνία μας; Εἶναι κι ἄλλοι Γιαννιῶτες βιαστὲς καὶ προαγωγοὶ κοριτσιῶν; —Πάει ὁ νοῦς σας μόνο σ' ἕνα εἶδος ἠθικῆς. Δὲν μιλοῦσα γι' αὐτό, ἀλλὰ γιὰ τὸ γενικότερο ἠθικὸ ἐπίπεδο τῆς κοινωνίας μας. Μὲ τὰ σκάνδαλα τῶν κοριτσιῶν ἄδικα κατηγοροῦνταν πολλοὶ καθηγητές. Μπορεῖ νὰ εἶναι ἔνοχοι ἕνας-δυό, ὄχι παραπάνω. Κι οὔτε ξέρουμε ἀκόμα τὶς περιστάσεις κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔγιναν. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ κοινωνία μας, ποὺ σηκώθηκε στὸ πόδι γιὰ νὰ λιθοβολήσει κάποιον ποὺ ἔσφαλε -ἀσφαλῶς πρέπει νὰ τιμωρηθεῖ, γιατὶ ἦταν καθηγητής-, αὐτὴ ἡ κοινωνία πῶς ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ κρατάει στοὺς κόλπους της, νὰ συμπεριφέρεται μὲ τὸ γάντι ἀπέναντί τους, νὰ τοὺς τιμάει κι ὅλας, ἀνθρώπους ποὺ πλούτισαν ἢ ἔγιναν κάποιοι ἐξαιτίας τῆς συνεργασίας τους μὲ τοὺς ληστές; Δὲν θίγεται μ' αὐτὴ τὴν προσβολὴ ποὺ τῆς ἔγινε; Πῶς ἀνοίγουν τὰ σαλόνια τους οἱ Γιαννιῶτες σὲ ἀνθρώπους ποὺ στάθηκαν πλάϊ σὲ ἐγκληματίες, πῆραν μερίδιο ἀπὸ τὰ λύτρα, βαρύνονται γὶα τὰ ὅσα ἐγκλήματα διέπραξαν οἱ προστατευόμενοί τους; Ἔγινε ποτὲ κανένα συλλαλητήριο γι' αὐτό; Δὲ διέπραξαν ὠμὴ παραβίαση ἠθικῶν κανόνων ἢ δὲν ἔχουν ὅλα αὐτὰ σχέση μὲ τὴν ἠθική; Οἱ ἐφημερίδες ἔγραψαν καὶ γράφουν κατ' ἐπανάληψη ἐναντίον τους, ποιὸς τὶς ἀκούει; Νὰ γιατὶ μίλησα γιὰ πολλαπλὲς ἐνοχές. Μπροστὰ στὶς τελευταῖες ποὺ ἀνέφερα ἡ παρεκτροπὴ καὶ ἡ ἐνοχὴ κάποιου φτωχοῦ καθηγητῆ ξεθωριάζει, μοιάζει ἀσήμαντη. Σταθήκαμε στη «βρακοζώνα», ποὺ λέει ὁ Χρηστοβασίλης, δὲν μπήκαμε στὴν οὐσία τοῦ θέματος, σ' ὅτι δὲν ἔχει σχέση μὲ τὶς «βρακοζῶνες», ἀλλὰ μὲ τὴν τίμια στάση τῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι στὴ ζωή, κάτω ἀπὸ ὁποιεσδήποτε περιστάσεις. Ἡ ἠθικὴ εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετη. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ καταλάβει ἡ κονωνία μας, καὶ νὰ μὴ «διϋλίζῃ τὸν κώνωπα καὶ καταπίνῃ τὴν κάμηλον». Πολλὰ εἶπα, βάλε ἕνα κονιὰκ ἀκόμα. Ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος συνειδητοποίησαν τώρα πὼς ὁ Βάντζιος εἶχε δίκιο. Ρίχτηκαν οἱ Γιαννιῶτες νὰ κατασπαράξουν τοὺς καθηγητές, ἐνῶ ἔκαναν τεμενάδες στοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν βλάψει ἀνεπανόρθωτα τὸ καλὸ ὄνομα τῆς πόλης, καὶ δὲν αἰσθάνονταν τύψεις γιὰ ὅσα εἶχαν διαπράξει σὲ βάρος τῶν Ἠπειρωτῶν. —Κάποιος Ἡρακλῆς χρειαζόταν γιὰ νὰ καθαρίσει τὴν κόπρο τοῦ Αὐγεία... σκε-

φτόταν ὁ Πέτρος. Ὑπῆρχε ἐλπίδα νὰ ἐμφανιστεῖ κάποτε; Ὁ Χατζῆς θὰ μπορούσε, ἀλλὰ ὁ Χατζῆς... Διέκοψε τὶς σκέψεις του ὁ Βάντζιος. *—Φεύγω τώρα,* εἶπε, *δὲν ξέρω ἂν σᾶς ἔκανα σοφότερους, ἀλλὰ ἤθελα νὰ βάλω κάποια τάξη στὰ πράγματα. Νὰ προσέχεις τὴν Εἰρήνη,* εἶπε στὸν Πέτρο, *εἶναι νοικοκυρὰ καὶ περήφανη γυναίκα... —Εἶναι θησαυρός,* ἐπανέλαβε ὁ Πέτρος, *ὁ στύλος τοῦ σπιτιοῦ μας. Νὰ σ' ἔχει ὁ θεὸς καλὰ ποὺ τὴν ἔφερες...*

Ὅταν ἔφυγε ὁ Βάντζιος, ἡ σκέψη τοῦ Πέτρου ξαναγύρισε στὸ Χατζῆ. Ναί, ἦταν ὁ μόνος ἄξιος νὰ καθαρίσει τὴν κοπριά, ἀλλὰ τώρα πιὰ δὲ μποροῦσε. Ὅπως ἔμαθε βρισκόταν στὰ τελευταῖα του. Δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι κι ἑτοιμαζόταν νὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἡ ἀρρώστεια εἶχε καταφάγει τὰ σωθικά του, δὲ λάβαινε μέτρα γιὰ τὴν προστασία της, δὲ λογάριαζε τὶς συμβουλὲς τῶν γιατρῶν, ἔκανε τοῦ κεφαλιοῦ του... Τοῦ Πέτρου τοῦ σφιγγόταν ἡ καρδιὰ πὼς θὰ ἔχανε ἕναν ἀπὸ τοὺς καλλίτερους φίλους του. Εἶχε χάσει κι ἄλλους, εἶχε χάσει τὸν Ἀβραάμ, τώρα ἔφευγε κι ὁ Χατζῆς. Δὲ μποροῦσε νὰ φανταστεῖ τὰ Γιάννινα χωρὶς τὸ Χατζῆ, χωρὶς τὰ ἄρθρα καὶ τὰ σχόλιά του, τὸ χρονογράφημα, τὶς ἱστορικὲς μελέτες του, τὰ θεατρικά του ἔργα, χωρὶς ἀκόμα τοὺς καυγάδες του... Θὰ ἔκλεινε ἕνα κύκλο ἱστορίας τῆς πόλης αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, πού, ἂν καὶ πανάξιος σὲ ὅλα του, πίκρες καὶ μεγάλες ἀπογοητεύσεις εἶχε δοκιμάσει στὴ ζωή... Σύρθηκε σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ μαγαζιοῦ ὁ Πέτρος κι ἀναπολοῦσε. Ἐρχόταν στὸ νοῦ του οἱ στιγμὲς ποὺ διάβαζε τὸ ἄρθρο τοῦ Χατζῆ γιὰ τὰ ἐλευθερωμένα Γιάννινα - γραμμένο λίγες μέρες μετὰ τὴν ἀποφυλάκισή του ἀπὸ τούρκικες φυλακές, ὅπου εἶχε ριχτεῖ καταδικασμένος σὲ θάνατο, ἀπὸ τὰ ἀνήλια μπουντρούμια ἄρχισε ὁ κλονισμὸς τῆς ὑγείας του -πόσο παλμὸ εἶχε μέσα του, πόση συγκίνηση σκορποῦσε... Τὸ θυμόταν σχεδὸν ὁλόκληρο, πρὸ παντὸς τὴν ἀρχή του: *Ἀπὸ τὴν αὐγὴν τῆς 21ης Φεβρουαρίου, πόλις σεμνή, ποὺ ἔκλαιεν ὅλος ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἐθρήνουν οἱ Ἠπειρῶται - Γιάννινα ὡραῖα μὲ τὸ αἱματωμένον μέτωπον καὶ τοὺς μωλωπισμένους κροτάφους, εἶσθε ἐλεύθερα καὶ γελούμενα! Ὁ ἀέρας σας χαμογελάει, ὁ οὐρανός σας ἁπλοῦται εἰς γαλανὸν αἶνον, τὰ σπίτια κοιμοῦναι πλέον ἥσυχα μὲ θύρας ἀνοικτὰς καὶ ἡ καρδιά σας γελάει καὶ ὑπερηφανεύεται! Ἐχαμογέλασαν, τέλος πάντων, καὶ τὰ ἰδικάς σας χείλη!* Τὶ μαγεία σκορποῦσαν οἱ λέξεις, χαράχτηκαν μὲ καφτὸ σίδερο στὴ μνήμη του, δὲν τὶς λησμονοῦσε ποτέ. Τὰ Γιάννινα τότε χαμογέλασαν. Τώρα ὁ Χατζῆς ποὺ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἐλευθερία τους καὶ τόσο τὰ ὕμνησε, ἑτοιμαζόταν γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι. *—Ἤσουν καλὸς κὺρ-Γιώργη,* μουρμούρισε ὁ Χατζῆς, *μὰ ἤσουν ἀψὺς καὶ στενάχωρος... Αὐτὰ σὲ κατέστρεψαν...* Ἤθελε νὰ τὸν δεῖ, νὰ κουβεντιάσουν μιὰ φορὰ ἀκόμα, στὸ γραφεῖο δὲν πήγαινε, ἐπίσκεψη στὸ σπίτι του δίσταζε νὰ κάνει, δὲν ἤξερε ἂν τὸν δεχόταν. Τὸ ἄφησε. Ἦταν μοιραῖο νὰ μὴ ξανασυναντηθοῦν...

Τὸ 1930 βρῆκε τοὺς Ἠπειρῶτες, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνες μὲ ἀνάμικτα συναισθήματα: Ὑπῆρχαν ἀκόμη ἀποθέματα ἐλπίδων, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ἀπογοήτευση καὶ σκεπτικισμός. Οἱ Ἠπειρῶτες βέβαια, ἦταν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν ἐμπέδωση τῆς τάξης καὶ τῆς ἀσφάλειας, ὁ Βενιζέλος εἶχε ὁρκιστεῖ νὰ ἐξοντώσει τὴ ληστεία καὶ τὸ πέτυχε σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα. Ἂν μερικοὶ λήσταρχοι, ὁ Μπαμπάνης, ὁ Τζατζᾶς καὶ κάποιοι ἄλλοι ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐπιβιώνουν καὶ νὰ τρομοκρατοῦν περιοχὲς τῆς ὑπαίθρου, τὸ τέλος τους πλησίαζε, μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια. Ἡ ὕπαιθρος ξαναβρῆκε τὴ φυσιογνωμία της. Ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴ μοιρολατρεία, ἀντιδροῦσε τώρα ἐνεργητικὰ στὴν ἐμφάνιση τῶν ληστῶν, ὄχι παθητικὰ ὅπως πρίν, οἱ ληστὲς δὲ μποροῦσαν πιὰ νὰ στηρίζονται σ' αὐτούς, ἔνοιωθαν σὰν τὰ ψάρια ἔξω ἀπὸ τὸ νερό, γι' αὐτὸ καὶ προσπαθοῦσαν νὰ σβήσουν τὰ ἴχνη τῆς παρουσίας τους· ἔτρεχαν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος στ' ἄλλο, κυνηγημένοι ἀπὸ τὰ καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα, δὲν τοὺς ἄφηναν πουθενὰ σὲ ἡσυχία, εἶχαν ἐντολὲς νὰ μὴ χάνουν τὴν ἐπαφὴ μαζί τους, τὸ τέλος πλησίαζε. Αἰσιοδοξοῦσαν, λοιπόν, ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ οἱ Ἠπειρῶτες, ὅμως ἡ παρατεινόμενη οἰκονομικὴ κρίση τοὺς ἔκανε σκεφτικούς. Ὠγκώδη ἀγροτικὰ συλλαλητήρια, οἱ ἀγρότες διαμαρτύρονταν γιατί, ὅπως ὑποστήριζαν, *οὐδεμίαν συμπάθειαν δὲν εἶχε δείξει τὸ κράτος πρὸς αὐτούς*. Εἶχαν δίκιο σὲ πολλὰ αἰτήματα. Οἱ Γιαννιῶτες τὸ καταλάβαιναν, ἔρχονταν σὲ καθημερινὴ ἐπαφὴ μαζί τους, ἔβλεπαν τὴ φτώχεια ποὺ τοὺς μάστιζε. Ἐξάλλου ὁ ἐμπορικὸς κόσμος ἀντιμετώπιζε κρίση, κυρίως ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀγροτῶν νὰ ἀγοράσουν ἐμπορεύματα. Ἄλλη ἀπόδειξη αὐτῆς τῆς κρίσης ἀποτελοῦσε ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν φτωχῶν οἰκογενειῶν τῆς πόλης, ἡ ἐνίσχυση τοῦ κράτους ἦταν ἀνύπαρκτη, μόνο τὰ *Ἐλέη* καὶ οἱ φιλανθρωπικὲς ὀργανώσεις, ἀνακούφιζαν τὴ δυστυχία τους.

Βέβαια, οἱ δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετώπιζαν οἱ διάφορες κοινωνικὲς τάξεις, προπαντὸς ὁ ἀγροτικὸς κόσμος, δὲ σήμαινε πὼς ἡ Ἑλλάδα βρισκόταν καὶ σὲ οἰκονομικὴ κατάρρευση. Ἡ κυβέρνηση προχωροῦσε στὸ ἀνορθωτικὸ ἔργο της καὶ σ' ὁρισμένους τομεῖς τ' ἀποτελέσματα ἦταν ἐντυπωσιακά, ὅπως π.χ. στὸν τομέα τῆς Παιδείας. Ἀρχὲς Ἰανουαρίου ὁ Βενιζέλος διόρισε ὑπουργὸ Παιδείας τὸ Γεώργιο Παπανδρέου, ὁποῖος ἄφησε ἐποχὴ μὲ τὶς δραστηριότητές του, τόσο στὴν ἀνέγερση χιλιάδων σχολικῶν διδακτηρίων, ὅσο καὶ στὸν προσανατολισμὸ τῆς Παιδείας πρὸς ὀρθὲς κατευθύνσεις. Περισσότερα μποροῦσαν νὰ γίνουν ἀκόμα σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, ἂν δὲν ἄρχιζαν οἱ ἐσωκομματικὲς ἔριδες στὴν κυβερνῶσα παράταξη καὶ δὲν ἔπληττταν καὶ τὴν Ἑλλάδα οἱ ἐπιπτώσεις τῆς παγκόσμιας οἰκονομικῆς κρίσης.Μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ νέου ἔτους, οἱ συνεργαζόμενοι μὲ τὸ Βενιζέλο δημοκρατικοὶ ἀρχηγοί, Καφαντάρης, Παπαναστασίου καὶ Κονδύλης, ἀποστασιοποιήθηκαν κι ἄρχισαν ἐντονότατη κριτικὴ ἐναντίον του -τὸν κατηγοροῦσαν ὡς κοινοβουλευτικὸν δικτάτορα-, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς

ποὺ ἀκολουθοῦσε. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, τόση θὰ ἦταν ἡ σφοδρότητα τῶν κρίσεων μερικῶν βενιζελικῶν ἐφημερίδων, ὥστε νὰ φαίνεται ἠπιότερη ἡ ἀντιπολίτευση ποὺ ἔκανε τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* ἐναντίον τῆς κυβέρνησης. Αὐτὰ καὶ ἄλλα, προπαντὸς τὰ σκάνδαλα, ἄρχισαν νὰ ἀποδυναμώνουν τὴ λαϊκὴ βάση πάνω στὴν ὁποία στηριζόταν ὁ Βενιζέλος καὶ νὰ ἐξασθενίζουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς.

Στὰ Γιάννινα, μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ νέου ἔτους, ἡ σκανδαλολογία, ἀντὶ νὰ σημειώσει ὕφεση, δυνάμωνε. Ὀνόματα καθηγητῶν κατηγορούμενων, ποὺ πρῶτα δὲν ἀναφέρονταν στὸν τύπο, κυκλοφοροῦσαν ὅμως στοὺς δρόμους, ἄρχισαν τώρα νὰ δημοσιεύονται καὶ στὶς ἐφημερίδες, κυρίως στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, αὐτὸς ἀνέλαβε ὅλο τὸ βάρος τῆς ἠθικῆς κάθαρσης καὶ ζητοῦσε καθημερινὰ τὰ κεφάλια τῶν καθηγητῶν, ποὺ ἐγκλημάτισαν.

Γινόταν φανερὸς λόγος τώρα, γιὰ τοὺς καθηγητὲς τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* Χαρ. Ἰωαννίδη, Ἀλκ. Κοντοπάνο καὶ Ι. Μελισσάρη (μόνο αὐτὸς συνελήφθη στὰ τέλη Ἰανουαρίου γιὰ ν' ἀνακριθεῖ). Τοποθέτηση ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐφημερίδες γιὰ τὸ θέμα, σχεδὸν δὲν ὑπῆρχε. Ὁ *Κῆρυξ* μᾶλλον ὑπερασπίζονταν τοὺς καθηγητές, ἀντιμετώπιζε ὅμως ἄλλα προβλήματα. Ἡ *Ἤπειρος*, μὲ τὴν παρουσία ἀκόμα τοῦ Χατζῆ, ἂν καὶ βρισκόταν σὲ ἐλεεινὴ κατάσταση, συνέχιζε νὰ ἐκδίδεται στηρίζοντας πάντα τοὺς καθηγητές. Ἡ *Ἠπειρωτικὴ ἠχώ*, δὲν ἤθελε νὰ ἔχει ἀνάμιξη στὰ σκάνδαλα, μόνο ὁ Χρηστοβασίλης, μὲ τὴν *Ἐλευθερία*, ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισή τους καὶ τῆς ἱστορίας τῆς πόλης, ὅπως διατεινόταν. Σὲ κύριο ἄρθρο του (2-2-30, μὲ τίτλο *Οἱ σκανδαλοποιοί*, διαπίστωνε ὅτι: *Ἡ πόλις μας κατατρύχεται ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ὑπὸ φοβερᾶς σκανδαλοθηρίας... ὁσάκις δὲ τύχῃ νὰ συμβῇ καὶ κανένα πραγματικῶς κοινωνικὸν ἔκτροπον, πλέει εἰς ὠκεανὸν φανταστικόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σκανδάλων. Ἡ σκανδαλοποιΐα... μαίνεται κυριολεκτικῶς εἰς βάρος οἰκογενειακῶν ὑπολήψεων καὶ ἐντίμων προσώπων πρὸ πάντων, παρὰ εἰς βάρος τῶν ἁμαρτωλῶν... οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦν πραγματικῶς τὰ σκάνδαλα.* (ἀνέφερε σχετικὸ παράδειγμα, ἀνώνυμα ὅμως). *Αἱ ἀνήθικοι σπερμολογίαι ἐκ τῶν ἀνευθύνων διαδόσεων πληθώρας σκανδάλων, ὡς δῆθεν συμβαινόντων ἐνταῦθα, παριστοῦν τὴν πόλιν μας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα τῆς τιμῆς καὶ τῆς σεμνότητος μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ὡς πόλιν «Σοδόμων καὶ Γομόρων», ἐνῶ ἐν αὐτῇ συμβαίνουν τὰ ἐλάχιστα, ἅτινα συμβαίνουν πολλάκις καὶ εἰς μικρὰ χωριὰ ἀκόμη.* Ὕστερα ἀπὸ σύντομη ἀναφορὰ στὰ σκάνδαλα τῆς τριετίας, κατέληγε: *Πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ τεθῇ ἄπαξ διὰ παντὸς τελεία καὶ παῦλα εἰς τὴν σκανδαλοποιΐαν ταύτην, ν' ἀνακαλυφθοῦν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν σκανδαλοποιὸν καὶ δολοφόνον τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς ἐντίμων οἰκογενειαρχῶν ἀχρείαν ἑταιρείαν, καὶ νὰ τιμωρηθῇ ἐπαξίως τῶν κακοήθων πράξεών της, ἀλλέως δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἡσυχάσωμεν οἱ οἰκογενειάρχαι, οἱ ἔχοντες γυναῖκα, ἀδελφὰς καὶ θυγα-*

τέρας. Ἤδη τὸν λόγον ἔχει ὁ κ. εἰσαγγελεὺς διὰ τὰ περαιτέρω καὶ ὀφείλει νὰ λάβῃ τὸν λόγον.

Τὴν ἀντίδραση τῆς *Ἐλευθερίας* προκάλεσαν τὰ δηκτικὰ σχόλια τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, ὁ ὁποῖος δὲν περιορίστηκε ἁπλῶς νὰ δημοσιεύσει τὴν εἴδηση τῆς σύλληψης τοῦ Μελισσάρη καὶ τῆς ἀνάκρισής του, ἀλλὰ τὴ σχολίασε, μὲ ὑπονοούμενα, θέλοντας ν' ἀποδείξει, ὅτι ἡ ἐφημερίδα δὲν ἦταν σκανδαλοθηρική, γεγονότα πραγματικὰ μόνο ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια, τὰ ὁποῖα ἀτίμαζαν τὴ ζωὴ τῆς πόλης. Συνεπῶς εἶχε κάνει τὸ καθῆκον της καὶ δικαιωνόταν, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἐπικριτές της, ποὺ ἀγωνίζονταν νὰ σκεπάσουν τὰ σκάνδαλα. Ὁ καθηγητὴς Ἰωάν. Μελισσάρης δὲν ἦταν Γιαννιώτης, οὔτε ὑπηρετοῦσε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ στὰ Γιάννινα. Καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀράχωβα, καὶ πρὶν ἕνα χρόνο εἶχε μετατεθεῖ ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὸ γυμνάσιο τῆς Ἄμφισσας. Γιὰ ν' ἀνακριθεῖ, *προσήχθη βιαίως*, κατὰ τὴ δικαστικὴ ὁρολογία. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, δημοσίευσε ὡς ἐξῆς τὴν εἴδηση: *Χθὲς* (25-1-30) *προσῆλθε καὶ ἀπελογήθη ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ, ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Μελισσάρης, καθ' οὗ ἀπηγγέλθη κατηγορία ἐπὶ ἀποπλανήσει εἰς ἀσέλγειαν δύο μαθητριῶν του, ἡλικίας κάτω τῶν 15 ἐτῶν, τιμωρουμένη εἰς βαθμὸν κακουργήματος.* Μὲ συμφωνία εἰσαγγελέα καὶ ἀνακριτῆ προφυλακίστηκε.

Δέκα μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ σύλληψη τοῦ Μελισσάρη, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* δημοσίευε (16-1-30) καὶ τὴν παρακάτω εἴδηση: *Ἔτεκεν αἰσίως ἡ...* (παραλείπω τὸ ὄνομα, ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ ἀδελφὲς ποὺ κατήγγειλαν τὰ σκάνδαλα) *ἄρρεν τέκνον, εὐτραφέστατον καὶ ἀρχοντικώτατον εἰς ἐμφάνισιν* (πολλοὶ ὑπαινιγμοὶ κρύβονταν κάτω ἀπὸ τὸν ἐπιθετικὸ προσδιορισμό. Τὰ παιδιὰ γεννιοῦνται βέβαια *εὐτραφέστατα*, ἀλλὰ *ἀρχοντικώτατα;*). Δυὸ μέρες ἀργότερα τὸ *εὐτραφέστατον ἄρρεν* πέθανε, κι αὐτὸ δημιούργησε ὑποψίες. Ἔτσι διατάχθηκε ἡ ἀστυϊατρικὴ ὑπηρεσία νὰ κάμει ἔρευνα γιὰ νὰ διαλευκάνει τὰ αἴτια. Τὸ ἐρώτημα ποὺ πλανιόταν ἦταν: Τοῦ Μελισσάρη ἦταν τὸ παιδὶ ποὺ γεννήθηκε ἢ ἄλλου;

Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, μετὰ τὴν προφυλάκιση τοῦ Μελισσάρη συνέχισε περισσότερο ἔντονα τὸν ἀγώνα του, ζητώντας *κάθαρσιν* τῶν γυμνασίων ἀπὸ ὅλους τοὺς *ἀνηθίκους* καθηγητάς, προπαντὸς ἀπὸ ἐκείνους, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἦταν πιὰ γνωστά. *Γενικὴν ἀποκάθαρσιν* ζητοῦσε (28-1-30) κι αὐτὸ ἦταν στὸ ὁποῖο ἀντέδρασε ὁ Χρηστοβασίλης καὶ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες. Ἡ ἀντιπαράθεση θὰ συνεχιστεῖ, μὲ ἐξάρσεις καὶ ὑφέσεις, καθόλη τὴ διάρκεια τοῦ 1930, γιὰ ν' ἀποκορυφωθεῖ πρὸς τὸ τέλος τοῦ χρόνου, μὲ τὴν ἐρήμην καταδίκη τοῦ Μελισσάρη, τὴν κινητοποίηση τῶν ὀργανώσεων τῆς πόλης καὶ τὴ συγκρότηση συλλαλητηρίων, μὲ αἴτημα τὴν κάθαρση, τὴν ἔναρξη ἀνακρίσεων -μεροληπτικῶν κατὰ τοὺς θεωρούμενους ἐνόχους- ἀπὸ κάθε εἴδους ἀρχὲς καὶ ἐξουσίες καὶ τὴν ἀντίδραση τῶν γονέων τῆς *Ζωσιμαίας* ποὺ ζητοῦσαν τὴν παραμονὴ τῶν κατηγορούμενων καθηγητῶν. Ἡ

κοινωνία τῶν Γιαννίνων, ἐξαιτίας τῶν σκανδάλων, εἶχε διχαστεῖ γιὰ τὰ καλά, μιὰ φορὰ ἀκόμα.

Ἡ καθημερινὴ ἐνασχόληση μὲ τὰ σκάδαλα ἐπισκίαζε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν ὀξύτητα τῶν μεγάλων προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὴν περιοχή. Ἡ οἰκονομικὴ κρίση ἦταν ἐμφανὴς καὶ τὰ μέτρα ποὺ ἔπαιρναν οἱ ἀρχὲς γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή της ἀνεπαρκῆ. Στὰ Γιάννινα, μάλιστα, κατεξοχὴν κτηνοτροφικὴ περιοχή, παρατηροῦνταν τὸ φαινόμενο τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα νὰ εἶναι ἀκριβότερα ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς Ἀθήνας. Προκλητικὴ χαρακτήριζαν οἱ ἐφημερίδες τὴ στάση τῶν γαλακτεμπόρων τῆς πόλης, ποὺ σχημάτισαν «τρὰστ» γιὰ ν' ἀγοράζουν τὸ γάλα σ' ἐξευτελιστικὲς τιμές. Ἔγραφε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ* (11- 1-30): *Οἱ ἔμποροι τῆς ἀγορᾶς μας, οἱ ὁποῖοι μέχρι τοῦδε ἐκέρδιζαν πάρα πολλὰ εἰς βάρος καὶ τῶν παραγωγῶν, διότι ἠγόραζον τὸ γάλα εἰς εὐτελεῖς τιμάς, καὶ τῶν καταναλωτῶν, ὑπὲρ τῶν ὁποίων δῆθεν ἐκόπτοντο, διότι τὸ τυρὶ αὐτοὶ πωλῶσι ἀνενοχλήτως 45-50 δρχ. καὶ τοῦτο ἀποβουτυρωμένον, οἱ ἔμποροι οὗτοι ἐσχημάτισαν σιωπηρῶς «τρὰστ» μὲ τὸν πονηρὸν σκοπὸν νὰ μὴ προσφέρῃ κανεὶς τιμὴν εἰς τὸ γάλα τοῦ Μπισδουνίου, βάσει τῆς ὁποίας θὰ ἐκανονίζετο καὶ τῶν λοιπῶν κοινοτήτων, ἵνα οὕτω ἐξαναγκασθοῦν οἱ παραγωγοὶ τῆς εἰρημένης κοινότητος νὰ πωλήσωσι τὸ γάλα των εἰς τιμὴν ἀφαντάστως χαμηλήν, ὁπότε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους παραγωγοὺς ἀνάλογοι τιμαὶ θὰ δοθῶσι.* Ἡ ἐφημερίδα προέτρεπε τὶς γεωργικὲς ὀργανώσεις τῶν ἀγροτῶν, τὴν *Ἕνωση συνεταιρισμῶν*, τὴ Γενικὴ διοίκηση καὶ τὸ *Γεωργικὸ ἐπιμελητήριο* νὰ ἐπέμβουν, γιὰ νὰ ἀποτραπεῖ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν γεωργῶν. Ἀνάλογο πρόβλημα μὲ τὸ γάλα (τὴ δημιουργία δηλαδὴ μονοπωλείου) ἀντιμετώπιζαν καὶ οἱ καπνοπαραγωγοὶ τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Κρεμόταν, δηλαδή, πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, ἡ ἀπειλὴ δημιουργίας «τρὰστ» γιὰ μονοπώληση τοῦ καπνοῦ, ἰδέα ποὺ ἐκπορευόταν ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν. Ἡ ἀντίδραση τῶν καπνοπαραγωγῶν ματαίωσε προσωρινὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἰδέας αὐτῆς, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ. Ἀντίδραση ὅλων τῶν καπνοπαραγωγῶν συνιστοῦσε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, μόνο ἔτσι θὰ μειωνόταν ἡ ἵδρυση τοῦ «τράστ».

Τὸ ἐρειπωμένο ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰ Διοικητήριο, ἀποτελοῦσε πρόκληση γιὰ τὶς ἐφημερίδες, τὶς ἀρχὲς καὶ τοὺς δημότες. Οἱ ἀνακρίσεις συνεχίζονταν, χωρὶς νὰ ὁδηγοῦνται σὲ ἀποτέλεσμα. Ἐξάλλου γιὰ τὶς ἀρχές, ἀποτελοῦσε πρόβλημα καὶ καθημερινὴ φροντίδα ἡ ἐξεύρεση χώρου γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ κυβέρνηση εἶχε ὑποσχεθεῖ τὴν ἀνέγερση νέου μεγάρου, ἀλλὰ οἱ διαδικασίες καθυστεροῦσαν. Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχ. Καλεύρας, κατέβαλε κάθε δυνατὴ προσπάθεια γιὰ νὰ ἐπισπεύσει τὴ λήψη ἀπόφασης ἀπὸ τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο καὶ ν' ἀρχίσει σύντομα ἡ ἀπο-

στολὴ τῶν πρώτων κονδυλίων· δυσανασχετοῦσε γιὰ τὴ βραδυπορία, ἀλλὰ δὲν ἦταν στὸ χέρι του νὰ κάμει τίποτα περισσότερο. Πήγαινε-ἐρχόταν στὴν Ἀθήνα καὶ σὲ κάθε ταξίδι του εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει τὸν αὐστηρὸ ἔλεγχο τοῦ ἀντιπολιτευόμενου γιαννιώτικου τύπου. *Τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ ὁ κ. Καλεύρας καὶ δὲν τὸ ἔπραξε;* ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης (16-1-29) ὕστερα ἀπὸ τὸ τελευταίο ταξίδι του στὴν Ἀθήνα. Τοῦ εἴχαμε συστήσει φεύγοντας -ἔλεγε- νὰ μὴ γυρίσει στὰ Γιάννινα, ἂν δὲν φέρει μαζί του τὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ Διοικητηρίου. Παραδεχόταν ὅτι ὁ Καλεύρας φρόντισε γιὰ τὴν ἐπίλυση τοῦ θέματος, ἀλλὰ δὲν εἰσακούστηκε καὶ γύρισε μὲ τὰ χέρια ἄδεια, *ἐνῶ ἔπρεπε νὰ δηλώσῃ ἀπεριφράστως εἰς τὸν Βενιζέλον ὅτι δὲν θὰ ἐπέστρεφε στὰ Γιάννινα, ἄνευ τῆς πιστώσεως τῆς δαπάνης τῆς ἀμέσου ἀνοικοδομήσεως τοῦ Διοικητηρίου καὶ νὰ μὴ ἀνεχώρει δι' ἐνταῦθα. Διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἐπιστροφῆς του θὰ ἔφερεν εἰς δύσκολον θέσιν τὸν πανυπουργὸν* (Βενιζέλο) *καὶ θὰ τὸν ἐξηνάγκαζε ν' ἀποφασίσῃ τὴν ἄμεσον ἀνοικοδόμησιν τοῦ Διοικητήριου.* Κάκιζε στὴ συνέχεια τὸν Καλεύρα γιατὶ προτίμησε τὴ θέση ὑποτελοῦς ἀπέναντι τοῦ Βενιζέλου κι ὄχι ἐλεύθερου γερουσιαστῆ καὶ ὑφυπουργοῦ (εἶχε καὶ τὰ δύο ἀξιώματα ὁ Καλεύρας). Ἔτσι πέρασαν τρεῖς μῆνες ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς πυρκαϊᾶς, χωρὶς ἐλπίδες ἀνοικοδόμησης τοῦ Διοικητηρίου, μὲ ὑπηρεσίες ἀργοῦσες, γιατὶ δὲν ἔβρισκαν χώρους ἐγκατάστασης, καὶ μὲ τὴ Δικαιοσύνη νὰ μὴ λειτουργεῖ, ἐπειδὴ τὸ ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν δὲν ἔδινε τὸ θάλαμο τοῦ *Ὄρχου αὐτοκινήτων* γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν οἱ δικαστικὲς ἀρχὲς (τελικὰ τὸν παραχώρησε). Τί τοὺς θέλει -κατέληγε ὁ Χρηστοβασίλης- ὁ Γενικὸς διοικητὴς αὐτοὺς ποὺ καλεῖ καθημερινὰ γιὰ νὰ συνεδριάζουν γιὰ νὰ λύσουν τὸ θέμα; Δὲν χρειάζονται λόγια καὶ συνεδριάσεις γι' αὐτό, μόνο ἔργα καὶ τίποτε ἄλλο.

Τὰ νέα ἀπὸ τὸ μέτωπο τῆς ληστείας ἦταν εὐχάριστα. Παρὰ τὴ συνεχιζόμενη δράση τῶν Μπαμπάνη καὶ Τζατζᾶ, ἐκτὸς τῆς Ἠπείρου, τὰ ὑπόλοιπα τῶν συμμοριῶν στὴν Ἤπειρο ἐξοντώνονταν συστηματικά. Στὶς 13 Ἰανουαρίου σκοτώθηκε σὲ συμπλοκή, ἔξω ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι, ὁ ὑπαρχηγὸς τῆς συμμορίας τοῦ Τζατζᾶ, Πανταζῆς, ἐπικηρυγμένος μὲ 750.000 δρχ. Τὸ κεφάλι του κρεμάστηκε στὴν Πρέβεζα, πρὸς παραδειγματισμό. Ὁ Καλεύρας σὲ ἀνακοινώσεις του πρὸς τὸν τύπο, τόνιζε: *Ὁ Πανταζῆς εἰσελθὼν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Ἠπείρου ἦτο ἐκ τῶν πρώτων καταδικασμένος. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαφύγῃ. Ἡ ἐξόντωσίς του ἀποτελεῖ εὐοίωνον σταθμὸν τῶν μέτρων τῆς κυβερνήσεως, τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν διὰ τὴν ὁριστικὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἀσφαλείας ἐν Ἠπείρῳ. Ὁ Πανταζῆς εἶχεν ἐξαπολύσει ἐκβιαστικὰς ἐπιστολὰς καὶ εἰς Φιλιππιάδα καὶ εἰς Πρέβεζαν. Ἡ ἀπάντησις τοῦ κράτους εἰς τὴν πρόκλησιν ἦτο ἡ ἐξόντωσίς του.* Μὲ ἱκανοποίηση χαιρέτησε κι ὁ γιαννιώτικος τύπος, τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Πανταζῆ, *διότι ἔλειψε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπιδεξιοτέρους καὶ ἐπικινδυνωδεστέρους τῶν ληστῶν οἱ*

ὁποῖοι τρομοκρατοῦν καὶ λυμαίνονται τὴν ὕπαιθρον χώραν. Ἡ προσοχὴ τοῦ κράτους -συνιστοῦσε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (25-1-30)- νὰ στραφεῖ πρὸς τὴν κατεύθυνση ἀσφαλοῦς φύλαξης τῶν ληστῶν στὶς φυλακές, γιατὶ αὐτοὶ ποὺ συνέχιζαν τὴ δράση τους, ὁ Τζατζᾶς καὶ ὁ Μπαμπάνης εἶχαν δραπετεύσει, δύο φορὲς ὁ πρῶτος, καὶ κατὰ τὴ μεταφορά του ὡς τραυματία, ὁ δεύτερος. Σὲ λίγο καιρὸ θὰ τερματίζονταν κι αὐτῶν ἡ δράση καὶ μερικῶν ἄλλων ἀκόμη, λιγότερο γνωστῶν, ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ διαταράσσουν τὴν ἀσφάλεια τῆς Ἠπείρου. Προηγήθηκε ἡ ἐξόντωση τοῦ Μπαμπάνη, τέλη Ἰαναουαρίου, καὶ τὸ κεφάλι του κρεμάστηκε στὴν Ἐλασσόνα.

Στὸ μεταξὺ ἀπορρίφθηκαν ἀπὸ τὸν Ἄρειο Πάγο, οἱ ἀναιρέσεις τῶν Ρετζαίων καὶ τῶν Κουμπαίων καὶ τίποτε πιὰ δὲν ἦταν δυνατὸ ν' ἀναστείλει τὴν ἐκτέλεσή τους. Ὅλες οἱ προσπάθειες ποὺ καταβλήθηκαν ἀπὸ πολλὲς πλευρές, δὲν κατόρθωσαν νὰ λυγίσουν τὴν ἀπόφαση τοῦ κράτους νὰ τελειώνει μὲ τὴ ληστεία. Τυχόν μείωση τῆς ποινῆς θὰ δημιουργοῦσε κλίμα εὐνοϊκὸ γιὰ νὰ ξαναφουντώσει. Οἱ *βασιλεῖς τῶν ὀρέων* ἔπρεπε νὰ ἐκτελεστοῦν. Προηγήθηκε ὁ τυφεκισμὸς τῶν Κουμπαίων στὸ Γουδί, στὶς 28 Φεβρουαρίου, τὸ ἀπόγευμα. Στὶς 5 Μαρτίου ἔγινε στὴν Κέρκυρα, στὶς 8 τὸ πρωΐ, ἔξω ἀπὸ τὶς φυλακὲς ἡ ἐκτέλεση τῶν Ρετζαίων καὶ τῶν συνεργατῶν τους στὴ ληστεία τῆς Πέτρας, Καψάλη, Διαμάντη καὶ Κόκκαλη. Ἔγραψαν πολλοὶ γιὰ ἀποκαλύψεις καὶ τῶν Κουμπαίων καὶ τῶν Ρετζαίων πρὶν τὴν ἐκτέλεσή τους. Ὅλα ἦταν διαδόσεις. Ἔφυγαν γιὰ τὸν ἄλλο κόσμο μὲ κλειστὸ τὸ στόμα, παίρνοντας μαζί τους πολλὰ μυστικά, ἂν γίνονταν γνωστὰ θὰ ἔρχονταν στὴν Ἤπειρο, καὶ προπαντὸς στὰ Γιάννινα, τὰ πάνω-κάτω. Μὲ τὸ θάνατο τῶν πρωταγωνιστῶν ἔκλεισε τὸ μεγάλο κεφάλαιο τῆς ληστοκρατείας, ποὺ τόσα δεινὰ προκάλεσε στὴν Ἤπειρο.

Ὅλος ὁ ἑλληνικὸς τύπος, καὶ περισσότερο φυσικὰ ὁ γιαννιώτικος, ἀσχολήθηκε μὲ τὶς ἐκτελέσεις τῶν ληστάρχων, μυθιστορηματοποιώντας τες, κυρίως οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, σὲ πολλὰ σημεῖα. Ποικίλες ἦταν οἱ ἀντιδράσεις τῶν ἐφημερίδων τῶν Γιαννίνων, τόσο γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς θανατικῆς ποινῆς, ποὺ ὅλες τὴ θεωροῦσαν ἐπιβαλλόμενη, ὅσο καὶ γιὰ τὶς περιγραφὲς τῶν ἀθηναϊκῶν συναδέλφων τους. Ὁ Χρηστοβασίλης δὲν παρέλειψε τὴν εὐκαιρία νὰ βάλει ἐναντίον τῆς κυβέρνησης, μὲ τὴν αἰτιολογία ὅτι μόνο χάρη στὴ συνδρομὴ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀλβανίας ἔγινε δυνατὴ ἡ σύλληψη τῶν Ρετζαίων καὶ Κουμπαίων, θέλοντας νὰ μειώσει ἔτσι τὴ συμβολή της. Διαμαρτυρόταν, ταυτόχρονα, γιατὶ ἄλλοι συνεργοὶ τῶν ληστάρχων ἔμειναν ἀτιμώρητοι καὶ ἀνενόχλητοι. *Εἶναι δίκαιον* -ἔγραφε (10-3-30)- *χάριν τῆς ἱστορίας νὰ εἴπωμεν ὅτι, ἂν δὲν ὑπῆρχαν Ρετζαῖοι, δὲν θὰ ὑπῆρχαν καὶ Κουμπαῖοι καὶ ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρχε Βασίλης Κολοβός, δὲν θὰ ὑπῆρχαν καὶ Ρετζαῖοι! Καὶ ὅμως, ὁ μεγαλοκακοῦργος αὐτός, διὰ τῶν ἐκ τῶν ληστειῶν τῶν Ρετζαίων λεοντίων μερίδων του, ἐφησυχάζει ἀνενόχλητος ἔν τινι παρὰ τῷ Κιλκὶς χωρίῳ μὲ τὰς ἐκτεταμένας γαίας του, εἰς*

ἀγροὺς καὶ λιβάδια καὶ τὰ πάμπολλα ποίμνιά του, χάρις εἰς μίαν ἄτιμον ἀμνηστείαν, χορηγηθεῖσαν ἀτιμότερα ὑπὸ τῶν πλαστηρικῶν κυβερνήσεων... Καὶ ἀφοῦ ὑπενθύμιζε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὴν εὔνοια τῶν πλαστηρικῶν κυβερνήσεων, κατέληγε: *Ὁ μέγας ἆθλος τῶν Ρετζαίων* (ληστεία τῆς Πέτρας) *ἐξῆψε τὴν πλουτομανῆ φαντασίαν τῶν μετέπειτα διαβοήτων Κουμπαίων οἱ ὁποῖοι θὰ ὑπερέβαινον τοὺς διδασκάλους των Ρετζαίους, ἐὰν δὲν ἐπεχείρουν τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν πολιτευτῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, ἥτις τοὺς ἀπέφερε ἑκατομμύρια, καὶ ἕνεκα τούτου ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν Ἀλβανίαν διὰ νὰ ἡσυχάσουν, γενόμενοι μεγαλοποιμνιοῦχοι!*

Μεγάλο θέμα ἐθνικῆς σημασίας δημιουργήθηκε τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1930 καὶ προκάλεσε τὴ σφοδρὴ ἀντιδικία ἀνάμεσα στὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ἐξαιτίας τῆς στάσης τοῦ *Κήρυκος* ἀπέναντι στὸ *Βορειοηπειρωτικό*. Βορειοηπειρώτης ὁ ἴδιος, ὁ διευθυντὴς τοῦ *Κήρυκος*, ὑποστήριζε τὰ δίκαια τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ κόσμου, ἀλλὰ κάποιες φορὲς ἔδινε ἀφορμὴ γιὰ ἐντονότατες ἐπικρίσεις. Ἔτσι, τὸν Ἰανουάριο, σειρὰ ἄρθρων τοῦ *Κήρυκος*, δημιούργησε μεγάλη ἀναστάτωση. Τὰ ἄρθρα γράφτηκαν ὕστερα ἀπὸ πολυήμερο ταξίδι τοῦ Δ. Πανίδη στὴ Βόρειο Ἤπειρο καὶ τὰ Τίρανα, ὅπου μάλιστα -ὑποστηριζόταν ἀπὸ τοὺς ἐπικριτές του- εἶχε συναντηθεῖ μὲ τὸ βασιλιὰ Ἀχμέτ Ζώγου καὶ προχώρησε σὲ κάποιες συνεννοήσεις, καρπὸς τῶν ὁποίων ἦταν καὶ ἡ ἀρθρογραφία του. Σ' αὐτὰ ἔδινε μιὰ ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκὴ εἰκόνα γιὰ τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν περιοχή, καὶ ὑποστήριζε πὼς ἡ ζωὴ τῶν Βορειοηπειρωτῶν ἦταν ...ζηλευτὴ ἀπὸ κάθε πλευρά!' *Ἀποκάλυψε τὸν παράδεισον στὴν Β. Ἤπειρον*, ἔγραφαν εἰρωνικὰ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες κι ἄφηναν πολλὰ ὑπονοούμενα γι' αὐτὴ τὴν ἀλλαγὴ πλεύσης τῆς ἐφημερίδας. Καθὼς προχωροῦσε ἡ δημοσίευση τῶν ἄρθρων, μεγάλωνε καὶ ἡ ἀντίδραση τῶν ἄλλων ἐφημερίδων, οἱ ὁποῖες μιλοῦσαν ἀνοιχτὰ γιὰ προδοσία καὶ γιὰ συναλλαγὲς τῆς ἀλβανικῆς προπαγάνδας μὲ τὴν ἐφημερίδα. Περισσότερο ἀπ' ὅλους ἐπικριτικὸς ἦταν ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, δὲν περνοῦσε μέρα χωρὶς νὰ σχολιάσει κάποια πλευρὰ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ *Κήρυκος* καὶ νὰ διαψεύδει τὰ ἐπιχειρήματά του, μὲ τὴν καταχώρηση ἀνταποκρίσεων ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἤπειρο γιὰ τὶς συνεχιζόμενες διώξεις τῶν Ἑλλήνων, τὸ κλείσιμο σχολείων, τὴν καταπιεστικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχῶν, τὰ βασανιστήρια τῶν συλλαμβανόμενων στὰ κρατητήρια καὶ τὶς φυλακές. Ἀναφερόταν μάλιστα ὅτι μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ νέου χρόνου εἶχε ἱδρυθεῖ στὰ Τίρανα μυστικὴ ὀργάνωση ἀξιωματούχων τοῦ καθεστῶτος, μὲ τὴν ἐπωνυμία *Μαύρη χεὶρ* καὶ σκοπὸ τὶς διώξεις ἐναντίον τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων. *Μεσαιωνικὰ μαρτύρια τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀλβανίᾳ*, ἔφερε τίτλο μιὰ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο στὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα τῶν Ἰωαννίνων *Ἐθνικὸς Κῆρυξ* (δὲν ἔγινε δυνατὸ νὰ βρῶ ἀντίτυπο τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς γιὰ νὰ προσδιορίσω χρονολογία

ἔκδοσης -πρὶν ἀπὸ τὸ 1930 πάντως- καὶ διάρκεια ζωῆς), ποὺ ἀναδημοσιευόταν μὲ προσθῆκες στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (7-1-30) ὁ ὁποῖος, καθημερινὰ σχεδόν, μιλοῦσε καὶ γιὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα Ἀλβανῶν φυλάρχων, κυρίως τῆς Β. Ἀλβανίας ἐναντίον τοῦ Ζώγου, μὲ χτυπητοὺς τίτλους: *Ἀναρχία εἰς τὴν Ἀλβανίαν - Οἱ φύλαρχοι κατὰ τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου ζητοῦντες κατάργησιν τῶν μεταρρυθμίσεων - Ἡ Ἀλβανία τρομοκρατεῖται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον - Οἱ ἐπαναστάται συντασσόμενοι ἑτοιμάζονται - Συμπλοκαὶ μεταξὺ κυβερνητικῶν καὶ ἐπαναστατικῶν στρατευμάτων ἐν Ἀλβανίᾳ κ.ἄ.* Ἡ ἴδια ἐφημερίδα πρόβαλε ἐπίσης ἐπὶ ἑβδομάδες τὴν εἴδηση γιὰ σοβαρὴ ἀσθένεια τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου (καρκίνο ἢ φυματίωση τοῦ λάρυγγα) ποὺ τὸν ὁδήγησε στὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου, εἴδηση, φανταστικὴ μᾶλλον. Τὸ μένος τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἐναντίον τοῦ *Κήρυκος* πολλαπλασιάστηκε, ὅταν ὁ τελευταῖος πῆρε τὸ μέρος τῶν διασυρόμενων γιὰ σκάνδαλα καθηγητῶν, μὲ ἄρθρο στὸ ὁποῖο τοὺς χαρακτήριζε συκοφαντούμενους. Στὴν ὀξεία ἀντιπαράθεση μεταξὺ τῶν δυὸ ἐφημερίδων παρενέβη καὶ ἡ *Ἤπειρος* -ὁ Χατζῆς, ἑτοιμοθάνατος, ἀγωνιζόταν ἀκόμα ὄρθιος- γιὰ νὰ χαμηλώσουν οἱ τόνοι, χωρὶς νὰ τὸ πετύχει. Ἀλλὰ κι ὁ φίλος τοῦ Πανίδη, ὁ Χρηστοβασίλης, ἀναγκάστηκε νὰ ἐπέμβει ἐπικριτικά, σχολιάζοντας μία πλευρὰ τῶν ἑλληνοαλβανικῶν σχέσεων. *Κατάχρησιν φιλοαλβανισμοῦ παριστοῦν τὰ φιλοαλβανικὰ ἄρθρα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν τῇ πόλει μας ὀρθοδόξου βενιζελικοῦ ὀργάνου, τοῦ «Κήρυκος» κ. Δ. Πανίδη, ὅστις ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἄνευ σχεδὸν ὅρων φιλοαλβανικῆς συνεννοήσεως ἐκ μέρους τῆς Ἀλβανίας, καὶ μὲ ὅρους βαρεῖς ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἀλβανῶν ὑπηκόων, εἰς ἣν τιμὴν ἀξιοῦν οὗτοι.* Καὶ κατέληγε, ὕστερα ἀπὸ συνοπτικὴ ἔκθεση τῶν ἑλληνοαλβανικῶν διαφορῶν: *Καὶ ἔρχεται ὁ κ. Πανίδης καὶ κηρύττει ὅτι ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς νὰ κλείσῃ τὰ μάτια καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανοὺς κτηματίας ὅ,τι παραλόγως ζητοῦν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ συναφθῇ ἡ «προσφιλὴς» του ἑλληνοαλβανικὴ σύμβασις. Δηλαδὴ νὰ δώσωμεν ὅ,τι ἀπαιτοῦν οἱ Ἀλβανοὶ καὶ εἰς ἀντάλλαγμα νὰ μὴ ἀνακτήσῃ τίποτα ἀπ' ὅσα εἶχεν ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ἐν τῇ ἀλβανικῇ ἐπικρατείᾳ ἑλληνορθόδοξον στοιχεῖον, τὰ ὁποῖα τοῦ ἀφήρεσε καὶ τοῦ ἀφαιρεῖ ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις. Αὐτοὶ εἶναι οἱ Ἀλβανοὶ κ. Πανίδη καὶ ὁ βασιλεύς των, οἱ ὁποῖοι, κατὰ σέ, πεθαίνουν γιὰ τὴν ἑλληνοαλαβανικὴν συνεννόησιν!!!* (27-1-30).

Ὁ τέως ὑποδιευθυντὴς τοῦ Β/ταξίου Διδασκαλείου Ἰωαννίνων, ποὺ εἶχε ὑποκινήσει τὴν ἀναταραχὴ ἐναντίον τοῦ Εὐρ. Σούρλα, Νικ. Τζούφης, διορίστηκε γυμνασιάρχης Παραμυθιᾶς. Διορίστηκαν ἐπίσης, ὡς καθηγητές, ὁ Εὐστ. Λαμπρίδης, στὸ Ἀνώτερο Παρθεναγωγεῖο Ἰωαννίνων καὶ ὁ Μ. Κόρδας στὸ γυμνάσιο Βοστίνας (Πωγωνιανῆς).- Ἔμμετρη διαφήμιση, μὲ τίτλο: *Σύστασις κουρέως: Δὲν εἶναι μὲς τὰ Γιάννινα μπαρμπέρης κανεὶς ἄλλος / Κανεὶς σὰν τὸν Ἀπόστολο τὸν Κρίτσα πλειὸ μεγάλος / Κι ὁπόταν τὸ ξυράφι του στὸ πρόσωπό*

σου σέρνει / Χαϊδευτικὰ κι ἀνάλαφρα, ὕπνος γλυκὸς σὲ παίρνει / Κι ὁπόταν τὸ ψαλλίδι του μὲ τὸ δεξί του πιάνῃ / Κάθε κεφάλι ἀκούρευτο ἀγγελικὸ τὸ κάνει. / Ἄλλος μπαρμπέρης σὰν κι αὐτὸν ποὺ νὰ θαυμάζουν ὅλοι / Δὲν εἶναι μές τὰ Γιάννινα, δὲν εἶναι οὐδὲ στὴν Πόλη.- Στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων*, ὁ φοιτητὴς τῆς Νομικῆς Παν. Φάντης, ἔδωσε (11-1-30) διάλεξη μὲ θέμα: *Τὸ χρονογράφημα μὲ βάση τὰ ἔργα τοῦ Λουκιανοῦ*, καὶ ἀπέσπασε ἐπαινετικὰ σχόλια. *Μᾶς ἐξέπληξεν ἡ διάλεξις τοῦ νεαρωτάτου φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς κ. Πάνου Φάντη, διὰ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεών του, ὄχι μόνον τῶν ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν διεθνῶν. Ὁ νεαρὸς φοιτητὴς μᾶς ἀπεκάλυψεν ἕναν ἀκαταπόνητον μελετητήν, ἕνα εὐέλπιδα διανοούμενον νέον, ὅστις μᾶς ἐπιφυλάσσει ἐκπλήξεις ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι*, ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης στὴν *Ἐλευθερία* (20-1-30). Οἱ προβλέψεις του βγῆκαν ἀληθινές. Ὕστερα ἀπὸ λίγους μῆνες ὁ Π. Φάντης, μαζὶ μὲ τὸ λογοτέχνη Τάκη Σιωμόπουλο, ὁ ὁποῖος τὸ Φεβρουάριο τοῦ '30 πῆρε τὸ πτυχίο τοῦ φιλολόγου, ἐξέδωσαν τὸ πρῶτο σοβαρὸ περιοδικὸ λογοτεχνίας καὶ κριτικῆς στὰ Γιάνινα, τὴν *Ἑλλοπία*. -Στὶς 12 Ἰανουαρίου πέθανε μιὰ σημαντικὴ προσωπικότητα τῆς νομικῆς, τῆς ἱστοριογραφίας καὶ τῆς δημοσιογραφίας στὰ Γιάννινα, ὁ Νέστωρ Γεωργίτσης (Σίμων Ἰωνᾶς). Νεκρολογία ἔγραψε γι' αὐτὸν ὁ Χρ. Σούλης στὰ *Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ* τ. (1930). Κύριο ἄρθρο του ἀφιέρωσε καὶ ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης (20-1-30). *Σπάνιος πατριώτης, φιλοστοργώτατος πατήρ, ἀνὴρ λόγιος καὶ Ζαγορίσιος μέχρι μυελοῦ ὀστέων, ὑπὸ τὴν καλὴν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ ἐξέχουσα φυσιογνωμία ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπου διῆλθεν ὁλόκληρον τὸν βίον του. Ξεκίνησε ὡς δάσκαλος, σπούδασε νομικά, δὲν εὐδοκίμησεν ὡς δικηγόρος, διότι ἐφέρετο ἀκατασχέτως πρὸς τὴν Φιλολογίαν καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὴν Ποίησιν καὶ τὴν ἱστορίαν... Κυριολεκτικὸς ὑπῆρξε βιβλιοφάγος καὶ προσφυέστατα ὁ λόγιος διευθυντὴς τοῦ ὑποκαταστήματος Ἀθηνῶν Ἀλ. Παρανίκας εἶπε: «Πρέπει νὰ τοῦ βάλωμεν στὸ φέρετρό του καὶ μία βιβλιοθήκη γεμάτη βιβλία...».* -Συγχαρητήρια: *Τὸν ἀριστεύσαντα εἰς τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ κ. Δημήτριον Οἰκονόμου, ἐκ Λάβδανης, συγχαίρωμεν ἐγκαρδίως...*- Σοβαρῆς μορφῆς γρίππη ἔπληξε τὸ Μέτσοβο. Τὰ κρούσματα ξεπέρασαν τὰ 300 καὶ οἱ θάνατοι τοὺς 10. -Τιμολόγιο δημοσιεύσεων *Ἐλευθερίας: Δρχ. 5 κατὰ χειρόγραφον στίχον, ἐὰν ὅμως τὰ ἐν λόγῳ δημοσιεύματα πραγματεύονται περὶ γλεντιῶν καὶ φαγοποτιῶν, πρέπει νὰ συνοδεύωνται ὑπὸ δρχ. 10 κατὰ στίχον, ὑβριστικὰ δὲ κατὰ προσώπων οἱωνδήποτε δὲν θὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ἀντὶ οἱασδήποτε πληρωμῆς.* -Ἀπὸ τὴν 1η Φεβρουαρίου ἄρχισαν νὰ πωλοῦνται στὴν ἰχθυαγορὰ τῆς πόλης τὰ νέα ψάρια τῆς λίμνης, οἱ κυπρίνοι, *ὧν τὴν γονὴν ἐπρομηθεύθη ὁ συνεταιρισμὸς τῶν ἰχθυοπωλῶν τοῦ Νησιοῦ ἐξ Ἰταλίας.* Οἱ κυπρίνοι, ἡλικίας τριῶν ἐτῶν πλέον, ζύγιζαν 15 ὀκάδες ὁ καθένας καὶ πωλοῦνταν ζωντανοὶ πρὸς 36 δρχ. τὴν ὀκά. Ἡ γεύση τῶν νέων ψαριῶν ἦταν ἀρίστη. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κατοχῆς οἱ κυπρίνοι ἔσωσαν τὸν κόσμο ἀπὸ τὴν πείνα. Σήμερα ἐλάχιστοι ψαρεύονται στὴ λίμνη. Τοὺς ἀντικατέστησαν ἄλλου εἴδους ψάρια.- Ἀκόμα καὶ τὰ Γιάννινα πανηγύρισαν γιὰ τὴν ἐκλογὴ στὸ Παρίσι τῆς Ἀλίκης Διπλαράκου, *Μὶς Ἑλλάς*, ὡς *Μὶς Εὐρώπης*. Τὰ Γιάννινα, ὅμως, δὲν στάθηκαν ἱκανὰ νὰ ἐκλέξουν τὴν *Μὶς Ἤπειρος*. Στὸ χορὸ τῶν Προσκόπων, ποὺ ἔγινε στὶς 20 Ἰανουαρίου στὸ *Κέντρο Εὐστρατιάδου*, ἡ ἑλλανόδικος ἐπιτροπή, μὲ πρόεδρο τὸ δήμαρχο Δ. Βλαχλείδη (μέλη συνταγμα-

τάρχης Ραξῆς, Κ. Ἀγνάντης, Γ. Μουλαϊμίδης, Μελίρρυτος καὶ Σούρλας) *μὴ εὑροῦσα κατάλληλον καθ' ὅτι δυστυχῶς αἱ Ἠπειρωτικαὶ καλλοναὶ δὲν ἀντεπροσωπεύθησαν δεόντως, ἀνέβαλε τὴν ἐκλογήν. Ἀπένειμε μόνον ἔπαινον εἰς τὴν δίδαν Ἑλένην Γεωργάκη.*- Α.Δ.Χ. Ἠπείρου τοποθετήθηκε ὁ ἀντισυνταγματάρχης Δ. Σκουλούδης.- Ἐντύπωση προκάλεσε στὰ Γιάννινα τὸ ὅτι ὁ ὑπουργὸς Ναυτικῶν Δ. Μπότσαρης -σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ Βενιζέλο καὶ τοὺς ὑπουργούς του- δὲν ἔστειλε τηλεγράφημα στὸ δήμαρχο Δ. Βλαχλείδη γιὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἐπετείου τῆς 21ης Φεβρουαρίου. Πῶς νὰ στείλει τηλεγράφημα, ἀφοῦ βρισκόταν στὰ μαχαίρια μὲ τὸ δήμαρχο; -Παρὰ τὴν ἐξόντωση τῆς ληστείας ἐξακολουθοῦσαν στὴν ὕπαιθρο «οἱ βασιβουζουκισμοί» κάποιων ὀργάνων τῆς Χωροφυλακῆς. Ὁ Χρηστοβασίλης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες, ἔγραφαν συχνὰ ἄρθρα καὶ σχόλια, καταγγέλλοντας τέτοια περιστατικά. -Δηλώσεις, σημαντικοῦ περιεχομένου, σχετικὲς μὲ τὸ Διοικητήριο, ἔκαμε στὸν τύπο, ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας, μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα: *Ἡ ἐκπόνησις τοῦ σχεδίου τῆς ἀναγέρσεως τοῦ Διοικητηρίου* -δήλωσε- *εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Δήμου παραχωρηθέντα τόπον* (θὰ ἀναγειρόταν, συνεπῶς νέο Διοικητήριο, σὲ ἄλλη τοποθεσία) *προχωρεῖ λίαν ἱκανοποιητικῶς... Ὑπόσχομαι ἐντὸς τοῦ ἔαρος νὰ καταθέσωμεν θεμέλιον λίθον ἑνὸς «μνημειακοῦ», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ προϊσταμένου τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου, οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποτελέσῃ χάρμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ θὰ σημειώσῃ περίλμπρον σταθμὸν εἰς τὴν στοργὴν τοῦ κράτους καὶ τῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου. Τὸ νέον Διοικητήριον, τοῦ ὁποίου ἡ πίστωσις ἐνεκρίθη, θὰ περιλαμβάνῃ 92 δωμάτια, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ στεγάζωνται 18 ἐν ὅλῳ ὑπηρεσίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αἱ τῆς Γενικῆς διοικήσεως, τρεῖς μεγάλας αἰθούσας δικαστηρίων καὶ δύο μεγάλας αἰθούσας ὑποδοχῶν, διὰ τὰς κρατικὰς τελετάς. Ἐν γένει τὸ κτίριον θὰ εἶναι ἀντάξιον τῶν Ἰωαννίνων.* Τὶ ἔγινε ἀπ' ὅλα αὐτά; Ἄρχισε ἡ ἀνέγερση τοῦ Διοικητηρίου, οἱ λίγες πιστώσεις ὅμως ποὺ δίνονταν κάθε χρόνο, δὲν ἐπέτρεψαν τὴ γρήγορη ἀποπεράτωσή του. Ὁ πόλεμος τὸ βρῆκε ἡμιτελὲς καὶ χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς κατακτητὲς γιὰ στρατηγικοὺς σκοπούς. Ἀλλὰ καὶ οἱ πιστώσεις ποὺ δίνονταν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἦταν λίγες κι ἔτσι πέρασαν δεκάδες χρόνια γιὰ νὰ πάρει τὴ σημερινή του μορφὴ (Νομαρχία Ἰωαννίνων). Φυσικὰ ποτὲ δὲν ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ ἡ Γενικὴ διοίκηση, τὰ δικαστήρια, καὶ πολλὲς ἀκόμα ὑπηρεσίες, κατάσπαρτες σήμερα σὲ διάφορα οἰκήματα, τὰ περισσότερα ἐνοικιαζόμενα ἀπὸ τὸ κράτος.

Ἡ *Μὶς Ἤπειρος* τοῦ 1929 Περ. Χασιώτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΔΡΥΣ ΕΠΕΣΕ...

Στὶς 24 Φεβρουαρίου τοῦ 1930, ἡ δρῦς ἔπεσε! Ὁ Γεώργιος Χατζῆς - Πελλερέν, ὁ ἀγωνιστής, ὁ δημοσιογράφος, ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, μὲ τὶς πολυποίκιλες δραστηριότητες, πρῶτα ἀπ' ὅλα ὁ Ποιητής, ἄφηνε τὴν τελευταία πνοὴ στὴν κλινικὴ Ζαούση τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου εἶχε καταφύγει λίγες μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του. Ἤθελε νὰ πεθάνει μακρυὰ ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἦταν περήφανος, δὲν ἄντεχε νὰ βλέπουν οἱ Γιαννιῶτες τὴν κατάρρευσή του. Πάλευε μὲ νύχια καὶ δόντια νὰ κρατηθεῖ στὴ ζωή, ν' ἀγωνιστεῖ γιὰ τὴν πόλη του, τὰ Γιάννινα, ποὺ τὰ τραγούδησε μὲ χίλιους τρόπους, ποὺ τὰ ἀνάσκαψε βαθειὰ νὰ βρεῖ τὴ ρίζα τους, κι ἔχυσε αἷμα γιὰ νὰ στηθοῦν ὡραῖα, ὅπως τὰ ὀνειρευόταν, χωρὶς προβλήματα, χωρὶς ἀνάγκες, χωρὶς μιζέριες, ἔχυσε αἷμα -κυριολεκτικὰ καὶ ὄχι μεταφορικά- τοὺς τελευταίους μῆνες, γιὰ νὰ μὴν ξεχνοῦν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀγαπημένης του πατρίδας τὴν ἱστορία καὶ τὴν παράδοσή τους, νὰ μὴν ξεχνοῦν τοὺς πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα ὑπόδουλους ἀδελφούς, ὁ βήχας ξέσχιζε τὰ σωθικά του, τὸ αἷμα ἔβαφε μὲ τὸ ἄλικο χρῶμα τὸ μαντήλι του, κι αὐτὸς ἐκεῖ, στὰ γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας του, μέσα στοὺς καπνοὺς καὶ τὸ ἀντιμόνιο, νὰ γράφει, νὰ κρίνει νὰ ἐπικρίνει, νὰ ἐπαινεῖ ἢ νὰ κατακεραυνώνει ἀνθρώπους, ἀρχές, νοοτροπίες, καταστάσεις, συμπεριφορές, γκρέμιζε καὶ ἔχτιζε, αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνειρο τῆς ζωῆς του, ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποὺ ἄρχισε νὰ δημοσιογραφεῖ.

Ἡ εἴδηση τοῦ θανάτου του συγκλόνισε τὰ Γιάννινα. *Ἡ λυπηρὰ εἴδησις* -ἔγραφε *ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν- συνεκίνησεν ὁλόκληρον τὴν πόλιν μας, ὅπως καὶ τοὺς πολυπληθεῖς Ἠπειρώτας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, οἵτινες μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μετέβαινον εἰς τὴν κλινικὴν διὰ νὰ ἀποτίσουν φόρον τιμῆς. Ἡ κηδεία του ἔγινε στὶς 25 Φεβρουαρίου τὸ ἀπόγευμα μὲ δαπάνες τῆς «Ἑνώσεως Συντακτῶν Ἀθηνῶν».* Τὴν παρακολούθησαν οἱ γερουσιαστὲς καὶ βουλευτὲς τῆς Ἠπείρου, ὁ δημοσιογραφικὸς κόσμος τῆς πρωτεύουσας, τὰ διοικητικὰ συμβούλια τῶν Ἠπειρωτικῶν ὀργανώσεων Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ καὶ χιλιάδες Ἠπειρῶτες.

Ἀνάμεσα στὰ πολλὰ στεφάνια ποὺ κατατέθηκαν ξεχώριζαν τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνος, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Δημ. Μπότσαρη καὶ του Δημάρχου Δημ. Βλαχλείδη. *Ἐξ ὀνόματος τῆς «Ἑνώσεως τῶν Συντακτῶν» ὁμίλησεν ὁ Κων. Φαλτάϊτς, μετ' αὐτὸν δὲ, ἀπεχαιρέτισε τὸν νεκρὸν ἐκ μέρους τοῦ «Κήρυκος» ὁ ἀνταποκριτής του Ἡλιάδης (τοῦ «Ἐλεύθερου*

Βήματος») κι ὁ δικηγόρος κ. Γεώργιος Βαβαρέτος, ὅστις καὶ ἐκάλυψε τὸν νεκρὸν διὰ φύλλου τῆς «*Ἠπείρου*». (Πρέπει νὰ γίνει μνεία πὼς μπορεῖ ὁ *Κῆρυξ* καὶ ἡ *Ἤπειρος* νὰ εἶχαν ὀξύτατες ἀντιδικίες μεταξύ τους, ἐξαιτίας τῆς πολιτικῆς τοποθέτησης τῆς κάθε ἐφημερίδας, ὁ διευθυντής ὅμως τοῦ *Κήρυκος* Δημ. Πανίδης, εἶχε παντρευτεῖ τὴν κόρη τοῦ Γ. Χατζῆ, τὴ Φωτεινή, χωρὶς αὐτὴ ἡ συγγένεια νὰ ἐπηρεάσει ποτὲ τὶς πολιτικὲς θέσεις τους). Δεκάδες ἦταν τὰ ψηφίσματα, ἀρχῶν καὶ σωματείων, ποὺ δημοσιεύθηκαν γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Γ. Χατζῆ στὸν ἀθηναϊκὸ καὶ γιαννιώτικο τύπο.

Νεκρολογίες, ἀναφερόμενες στὴ ζωὴ καὶ τὸ πολυσχιδὲς ἔργο του, δημοσίευσαν ἀρκετὲς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες. Ἀπὸ τὰ φύλλα τῶν Ἰωαννίνων ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (26-2-30) ἔγραψε νεκρολογία σὲ θέση κύριου ἄρθρου μὲ τίτλο *Συναδελφικὰ δάκρυα*, (τὴν πιὸ ἐκτεταμένη, οἱ ὑπόλοιπες περιορίστηκαν σὲ σύντομες ἀναφορές): *Τὸ μοιραῖον ἐπῆλθεν! Ὁ συνάδελφός μας, ὁ Γεώργιος Χατζῆς, παλαίσας κατὰ τῆς φθοροποιοῦ νόσου ἐπὶ μῆνας, ὑπέκυψεν εἰς τὸ νόσημα. Ὁ δημοσιογραφικός του κάλαμος ἐθραύσθη καὶ ἡ μοῦσα του ἔπαυσε νὰ τραγουδῇ τὸ ὡραῖον τῆς ζωῆς τραγούδι. Κλαίει καὶ θρηνεῖ ἡ ἀπορφανισθεῖσα πολυμελὴς οἰκογένειά του. Ἀλλὰ θρηνοῦμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀπώλειαν ἀξίου τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ὀνόματος συναδέλφου!* Ἀναφέρεται ὕστερα στὸ ὑψηλὸ ἀλλὰ σκληρὸ ἔργο ποὺ ἐπιτελοῦν οἱ ἐπαρχιῶτες δημοσιογράφοι, παλεύοντας νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα τους μέσα σὲ ἀφάνταστες δυσκολίες κι ἀντιξοότητες, ὅπως εἶχε κάνει καὶ ὁ Γ. Χατζῆς καὶ κατέληγε: *Ἡμεῖς οἱ συνεχισταὶ τοῦ δημοσιογραφικοῦ καθήκοντος δὲν θὰ λησμονήσωμεν τὴν ἰσόβιον καταδίκην τοῦ καταδικασθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τὸν ἐθνικόν του ἀγῶνα. Ἡ μοῦσα σου πάντοτε θὰ μᾶς συντροφεύῃ εἰς κάθε τοῦ δρόμου μας βῆμα καὶ εἰς κάθε πικρίαν. Ἡ ὑπερεικοσαετὴς δημοσιογραφικὴ δρᾶσις σου, θ' ἀποτελῇ δι' ἡμᾶς μὲν τὸν ἀστέρα ποὺ θὰ μᾶς ὁδηγῇ εἰς τὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου, τὴν δὲ πατρίδα σου καὶ πατρίδα μας θὰ ὑποχρεώνῃ εὐλαβικὰ νὰ ἐνθυμῆται τὸ ὄνομά σου, διότι πολλαχῶς καὶ ποικιλοτρόπως ὑπὲρ αὐτῆς ἔδρασες. Κοιμήσου ἥσυχα ἀγαπητέ μας συνάδελφε! Ὁ Ἠπειρωτικὸς ζέφυρος πάντα θὰ σοῦ φέρῃ τοὺς Ἠπειρωτικοὺς χαιρετισμοὺς καὶ τὸν τάφον σου θὰ τὸν ραίνουν μὲ ἄνθη τὰ ταξειδευμένα τῆς Ἠπείρου παιδιά.*

Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (27-2-30) σημείωνε: *Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Χατζῆ, τοῦ δεινοῦ χειριστοῦ τοῦ καλάμου, προξένησε μέγα κενὸν εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν δημοσιογραφίαν. Ὁ ἐκλιπὼν διεκρίθη εἰς τοὺς δημοσιογραφικούς του ἀγῶνας. Ἀλλὰ καὶ ὡς λαογράφος δὲν ὑστέρησε. Καὶ ὡς ποιητὴς ἐπίσης. Καὶ ὡς οἰκογενειάρχης ὁ Γεώργιος Χατζῆς ὑπῆρξε τὸ ὑπόδειγμα ἐντίμου καὶ καλοῦ οἰκογενειάρχου.* Φτωχὰ λόγια γιὰ ν' ἀποδώσουν τὸν Ἄνθρωπο καὶ τὸ Δημιουργό... Δυὸ λόγια ἔγραψε καὶ ὁ Χρηστοβασίλης στὴν *Ἐλευθερία* του (27-2-30). (σίγουρα θὰ ἔγραφε περισσότερα ἂν τὰ δυὸ πνευματικὰ ἀναστήματα τῶν Γιαννίνων, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲ βρίσκονταν

σὲ διάσταση). *Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις μία ἐξαιρετικὴ Ἰωαννιτικὴ φυσιογνωμία, ὁ Γεώργιος Χατζῆς-Πελλερέν, διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης τῆς ἐνταῦθα ἐφημερίδος «Ἠπείρου», νευρώδης δημοσιογράφος, διηγηματογράφος, δραματογράφος, ἱστοριογράφος καὶ ποιητής, ἀφήσας ἐποχὴν τῆς δημοσιογραφικῆς του δράσεως ἐν Ἰωαννίνοις.* Αὐτὸ ἦταν ὅλο! *Ὁ Κῆρυξ* ἔγραψε κι αὐτὸς τὴ νεκρολογία του (δὲν κατόρθωσα νὰ βρῶ τὸ φύλλο τῆς ἡμερομηνίας αὐτῆς).

Ὅ,τι ὅμως δὲν ἔγραψαν γιὰ τὸ Χατζῆ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες, τὸ ἔγραψε ἡ *Ἤπειρος*, τὸ δημιούργημά του καὶ τὸ πάθος του. Λίγες μόνο μέρες κράτησε ἡ διακοπὴ τῆς ἔκδοσής της. Στὶς ἀρχὲς Μαρτίου κυκλοφόρησε πάλι μὲ ἰδιοκτήτη τώρα τὸ Δημήτρη Χατζῆ (γιὰ λίγο καιρὸ ὑπογραφόταν ὡς Δημήτριος Χατζῆς (Πελλερὲν), γρήγορα ὅμως ἄφησε τὸ ψευδώνυμο στὸν τομέα τῆς ἀρθρογραφίας καὶ χρησιμοποίησε τὸ δικό του ὄνομα Δημήτριος Χατζῆς ἢ τὰ ἀρχικὰ Δ.Γ.Χ. (μόνο στὰ χρονογραφήματα καὶ στὰ ποιήματα ὑπογραφόταν ὡς Τάκης Πελλερὲν καὶ μὲ ὑπεύθυνο κι ἀργότερα διευθυντὴ (ἀπὸ 26-3 μέχρι 9-5-30) τὸ γνωστὸ μεταπολεμικὰ δημοσιογράφο τῶν Ἰωαννίνων καὶ διευθυντὴ τοῦ *Ἐθνικοῦ ἀγῶνος* Εὐάγγελο Φακατσέλη. Τὸ φύλλο τῆς *Ἠπείρου* τῆς 5ης Μαρτίου, πολυσέλιδο (8 σελίδες) ἦταν ἀφιερωμένο στὴ μνήμη, τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Χατζῆ. Σ' αὐτό, μιὰ ὁμάδα φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ Χατζῆ, *ἀναπληροῦντες τὴν ἔλλειψιν ὀργανώσεως ἢ συλλόγου τῶν πνευματικῶν ἐργατῶν εἰς Ἰωάννινα, συνῆλθον προχείρως καὶ ἀπεφάσισαν τὸ μὲν ὅπως ὀργανώσωσιν ἐν καιρῷ, παραλλήλως πρὸς τὸ θρησκευτικόν, πολιτικὸν καὶ φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ μεταστάντος, τὸ δὲ ὅπως προβῶσιν εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐπιμνημοσύνου φύλλου τῆς «Ἠπείρου», ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ σκιαγραφηθῇ, ἀπὸ ὅλων αὐτῆς τῶν πλευρῶν ἡ πολυμερὴς φυσιογνωμία τοῦ Χατζῆ.* Στὸ ἐπιμνημόσυνο φύλλο (τὴν πρώτη σελίδα κάλυπτε τὸ κύριο ἄρθρο μὲ τίτλο *Ἡ «Ἤπειρος» θρηνεῖ τὸν διευθυντή της* καὶ ἡ ἀνακοίνωση τῆς ἐπιτροπῆς τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ Χατζῆ) συνεργάστηκαν μὲ ἄρθρα τους οἱ: Χρῆστος Σούλης, καθηγητὴς: *Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον του·* ὁ Γ.Δ. Τζαβέλλας, δικηγόρος: *Ὁ ἐθνικὸς ἀγωνιστής·* ὁ Γ. Μουλαϊμίδης, δικηγόρος: *Ὁ δημοσιογράφος·* ὁ Φιλ. Σαγκούνης, καθηγητὴς: *Ὁ πατριώτης·* ὁ δημοσιογράφος τῶν Ἀθηνῶν Κ. Φαλτάϊτς: *Ἕνα πορτραῖτο τοῦ Γεωργίου Χατζῆ·* ὁ Ἀλκιβιάδης Κοντοπάνος: *Ὁ ποιητής.* Γράφουν ἐπίσης ὁ διευθυντὴς τῆς *Πατρίδος* Ἀθηνῶν Σπῦρος Σῖμος, ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχ. Καλεύρας, (συγκινητικὴ ἦταν ἡ κατάληξη τοῦ ἄρθρου του: *Ὄρθιος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀκόμη ὁ Γεώργιος Χατζῆς, μὲ ἀκατάβλητον αὐτοπεποίθησιν καὶ μὲ ἀπαράμιλλον ψυχικὸν σθένος, παρὰ τὴν πίεσιν ἀπηνοῦς βιοπάλης, ἔπεσεν, ὡς ἐὰν ἐμάχετο. Δὲν πίπτουν ἡρωϊκὰ μόνον οἱ γενναῖοι εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Πίπτουν ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ καὶ ὅσοι δὲν κρατοῦν ξίφος, ἀλλὰ λαμπάδα. Καὶ ὁ Χατζῆς ἔπεσεν ὡς μαχητής, ὡς εἷς ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους καὶ εἰλικρινεστέρους*

ἀγωνιστὰς τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως. Δὲν ἔπεσεν ὅπως πίπτουν οἱ πεζοί καὶ οἱ ἀρνηταί, ἀλλ' ὡς ξεχωριστὸς Ἕλλην, ὡς Ἕλλην-λάμψις, ὡς Ἕλλην-ἀγάπη, ὡς Ἕλλην-θυσία) κι ὁ Χάρης Κιούρης.

Γιὰ μια καλλίτερη κατανόηση τῆς χαρισματικῆς καὶ πολυσύνθετης αὐτῆς πνευματικῆς καὶ ἀγωνιστικῆς φυσιογνωμίας, εἶναι ἀναγκαία ἡ παράθεση μερικῶν ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὰ ἄρθρα ποὺ ἀναφέρθηκαν: *Εἰς τοὺς εἴκοσι τόμους τῆς «Ἠπείρου» παρελαύνει ζωντανὴ ἡ ἱστορία τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας καὶ ἡ πνευματικὴ ζωή της. Ἐκεῖ εἶναι ἐγκατεσπαρμένη ἡ πολυσχιδὴς καὶ πολύμορφος πνευματικὴ ἐργασία τοῦ Γεωργίου Χατζῆ εἰς ἄρθρα, χρονογραφήματα, ποιήματα καὶ ἱστορικὰς μελέτας, ἀναφερομένας εἰς τὴν ἀγαπημένην του πατρίδα, τὴν Ἤπειρον. Παρ' ὅλην του ὅμως τὴν δημοσιογραφίαν ὁ Γ. Χατζῆς ὑπῆρξε λογοτέχνης καὶ δὴ λογοτέχνης ἐκ τῶν ὀλίγων. Καὶ ὅταν ἔγραφεν κύριον ἄρθρον δὲν ἔπαυεν νὰ εἶναι λογοτέχνης· τὸν κάλαμον μετεχειρίζετο καὶ ὡς ὅπλον μαχητοῦ καὶ ὡς φλογέραν τραγουδιστοῦ...* (Χρῆστος Σούλης).

Τὸ στρατοδικεῖον τῶν Νεοτούρκων (εἶχε παραπεμφθεῖ σ' αὐτὸ μὲ τὴν κατηγορία τῆς ἐσχάτης προδοσίας) *κατεδίκασεν τὸ πρῶτον αὐτὸν εἰς θάνατον καὶ ἐν μεσονυκτίῳ ὥρᾳ ἀπηγγέλθη αὐτῷ ἡ εἰς θάνατον καταδικαστικὴ ἀπόφασις, ἣν ὅλως ἀφόβως καὶ ψυχραίμως ἐδέχθη ταύτην, ἀλλὰ δὲν ἐξετελέσθη, διότι, μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ Χασὰν Ταχσὶν πασᾶ εἰς τὸν νικηφόρον ἑλληνικὸν στρατόν... καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μοναστηρίου ὑπὸ τῶν Σέρβων ἐπεκράτησαν παρὰ τοῖς στρατοδίκαις νηφαλιώτεραι σκέψεις, τῇ ἐπεμβάσει τῶν συνετῶν πολιτικῶν Τούρκων, φοβηθέντων, μετὰ τῶν πτῶσιν τῶν Ἰωαννίνων, τὴν τῶν ἴσων ἀνταπόδοσιν κατ' αὐτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των καὶ οὕτω μετετράπη ἡ τοῦ θανάτου ποινὴ εἰς ἰσόβια δεσμὰ διὰ καθείρξεως ἔν τινι φρουρίῳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας... Παρέμεινε φυλακισμένος μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ὁ νικηφόρος ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ἀπεφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σούτσου, ἐξελθὼν τῶν φυλακῶν ὡς σκελετῶδες φάσμα.* (Γ. Τζαβέλλας).

Τὴ ζωὴ, (ὁ λόγος γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Χατζῆ) *ὁ ἄκρατος καὶ ὀνειροπόλος ρωμαντισμός του τὴν ἐξωραΐζει καὶ τὴν ἐξιδανικεύει. Ψυχὴ πλασμένη ἀπὸ τὴν ἀνώτερη οὐσία τῶν προνομιούχων, τῶν ἐκλεκτῶν, ὁμοιάζει μὲ δέκτην εὐαίσθητον, χορδὴν ὑπερεντεταμένην, κραδαινομένην καὶ ἀπὸ τὴν πλέον ἀνεπαίσθητον ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν, ἀσύλληπτον διὰ τοὺς κοινοὺς θνητούς. Καὶ τὸν κραδασμὸν τοῦτον μετουσιώνει εἰς συγκινήσεις καὶ συναισθήματα, ἀνέκφραστα διὰ τῶν μέσων ἐξωτερικεύσεως, τὰ ὁποῖα διαθέτει ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμός:* Τρυφερὴ ἁρμονία θεία, ἕνα ἁβρὸ ἁπλὸ σὰν χνοῦδι / ἄνθι ἀνάνοιχτο, παρθένο, εἶναι τ' ἄγραφο τραγούδι. Τόσο μέλι καὶ φαρμάκι καὶ στὸ νοῦ μου καὶ στὸ στόμα, / ὦ! πῶς μέσ' σ' ἕνα τραγούδι νὰ μπορέσω νὰ σκλαβώσω;... (στίχοι ἀπὸ ποιήματα τοῦ Χατζῆ) *Πε-*

ΗΠΕΙΡΟΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Έτος 31ον — Περίοδος Θ.' ||| ΤΕΤΑΡΤΗ 5 Μαρτίου 1930 ||| Άριθ. Φύλλου 3505|1695

Η "ΗΠΕΙΡΟΣ,, ΘΡΗΝΕΙ ΤΟΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΝ ΤΗΣ

Άποφράς καὶ μοιραία ἡ ἡμέρα ἡ 24η Φεβρουαρίου 1930, διὰ τὴν «Ἤπειρον». Ὁ τηλέγραφος μετέδωκε ἐξ Ἀθηνῶν, τὴν δυνηρὰν εἴδησιν, τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ προσφιλοῦς μας διευθυντοῦ. Συντετριμμένοι βλέπατε ἐπὶ τῇ σκληρᾷ ἀπωλείᾳ τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἠπειρωτικῆς δημοσιογραφίας ἀειμνήστου Γεωργίου Χατζῆ, αἰσθανώμεθα βαρὺν τὸν πόνον, καὶ ἀνεύρισκον τὴν ὀδύνην τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν, καὶ μεγαλέρων ἀτυχημάτων τῆς ζωῆς. Μακρὰν τῆς πατρικῆς γῆς, μακρὰν τῶν ἀγαπημένων Του «Γιαννίνων», τῆς προσφιλοῦς του Οἰκογενείας, καὶ ἀγαπητῶν του συνεργατῶν ἔσβυσε ὁ ἀλησμόνητος Πελλερὲν, σκεπασθεὶς μὲ ἀπαλὸν Ἀττικὸν χῶμα. Μετὰ τὸν πόνον ζωγραφισμένον εἰς ταχεῖαν Του καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ζωῆς κατεπτοιζομένην ἐπὶ τοῦ προσώπου Του ἀφῆκε τὴν ὑστάτην του πνοήν. Διότι ὄντως, ὁλόκληρος ἡ ζωή Του, ὑπῆρξε [illegible] ἀγών, Ἕνας [illegible] νου, ὀδύνης, κατακλύσεων καὶ στενοχωριῶν. Ταχυδακρυσμένη ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ὑπὸ τὴν ἡμαίαν τῆς Ἠπειρωτικῆς δημοσιογραφίας, ἔταξε ὁ ἱερόν Του σκοπόν, τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Ἠπειρωτικῶν συμφερόντων καὶ τὴν ἀναζωπύρωσιν τῆς Ἐθνικῆς Ἰδέας, ἀνεμιχθεὶς ἐνεργῶς εἰς τὰς πολυτρόπους ἐκδηλώσεις τῆς πανηπειρωτικῆς ἀναδημιουργικῆς ζυμώσεως.

Ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς Ἐ-

4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1881 - 24 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1931

πρυνε τὴν Ἠπειρωτικὴν δημοσιογραφίαν, θεραπεύων ἐκ παραλλήλου τὰς Μούσας. Ὡς λόγιος ἐκ τῶν ὀλίγων Ἠπειρωτῶν, Ὡς ἀνταπόστολος ἀλησμόνητος ταύτης, ὁ ἀλησμόνητος Γεώργιος Χατζῆς, προήσπιζε τὰ δίκαια συμφέροντα τῆς Ἠπείρου, μὲ τόλμην ἀφάνταστον, μὲ σθένος ἀκατάβλητον, καὶ σπανίαν εὐσυνειδησίαν. Μὲ τὴν γραφίδα του, ἐλάμπρυνε τὴν Ἠπειρωτικὴν δημοσιογραφίαν, θεραπεύων ἐκ παραλλήλου τὰς Μούσας. Ὡς λόγιος ἐκ τῶν ὀλίγων Ἠπειρωτῶν, Ὡς ἀνταπόστολος ἀλησμόνητος ταύτης, ὁ ἀλησμόνητος Γεώργιος Χατζῆς, προήσπιζε τὰ δίκαια συμφέροντα τῆς Ἠπείρου, μὲ τόλμην ἀφάνταστον, μὲ σθένος ἀκατάβλητον, καὶ σπανίαν εὐσυνειδησίαν. Μὲ τὴν γραφίδα του, ἐλάμπρυνε τὴν Ἠπειρωτικὴν δημοσιογραφίαν, θεραπεύων ἐκ παραλλήλου τὰς Μούσας. Ὡς λόγιος ἐκ τῶν ὀλίγων Ἠπειρωτῶν, Ὡς ἀνταπόστολος ἀλησμόνητος ταύτης, ὁ ἀλησμόνητος Γεώργιος Χατζῆς, προήσπιζε τὰ δίκαια συμφέροντα τῆς Ἠπείρου, μὲ τόλμην ἀφάνταστον, μὲ σθένος ἀκατάβλητον, καὶ σπανίαν εὐσυνειδησίαν. Μὲ τὴν γραφίδα του, ἐλάμπρυνε τὴν Ἠπειρωτικὴν δημοσιογραφίαν, θεραπεύων ἐκ παραλλήλου τὰς Μούσας. Ὡς λόγιος ἐκ τῶν ὀλίγων Ἠπειρωτῶν, Ὡς ἀνταπόστολος ἀλησμόνητος ταύτης, ὁ ἀλησμόνητος Γεώργιος Χατζῆς, προήσπιζε τὰ δίκαια συμφέροντα τῆς Ἠπείρου, μὲ τόλμην ἀφάνταστον, μὲ σθένος ἀκατάβλητον, καὶ σπανίαν εὐσυνειδησίαν. Μὲ τὴν γραφίδα του, ἐλάμπρυνε τὴν Ἠπειρωτικὴν δημοσιογραφίαν, θεραπεύων ἐκ παραλλήλου τὰς Μούσας. Ὡς λόγιος ἐκ τῶν ὀλίγων Ἠπειρωτῶν, Ὡς ἀνταπόστολος ἀλησμόνητος ταύτης, ὁ ἀλησμόνητος Γεώργιος Χατζῆς, προήσπιζε τὰ δίκαια συμφέροντα τῆς Ἠπείρου, μὲ τόλμην ἀφάνταστον, μὲ σθένος ἀκατάβλητον, καὶ σπανίαν εὐσυνειδησίαν. Μὲ τὴν γραφίδα του, ἐλάμπρυνε τὴν Ἠπειρωτικὴν δημοσιογραφίαν, θεραπεύων ἐκ παραλλήλου τὰς Μούσας. Ὡς λόγιος ἐκ τῶν ὀλίγων Ἠπειρωτῶν, Ὡς ἀνταπόστολος ἀλησμόνητος ταύτης, ὁ ἀλησμόνητος Γεώργιος Χατζῆς, προήσπιζε τὰ δίκαια συμφέροντα τῆς Ἠπείρου, μὲ τόλμην ἀφάνταστον, μὲ σθένος ἀκατάβλητον, καὶ σπανίαν εὐσυνειδησίαν. Μὲ τὴν γραφίδα του, ἐλάμ

τῶν δικαίων της, τὸν τολμηρὸν καὶ σθεναρὸν προασπιστήν της. Μὲ συντριβὴν καρδίας ἐπὶ τῷ προώρῳ θανάτῳ τοῦ ἀλησμονήτου διευθυντοῦ μας, κλίνομεν εὐλαβῶς πρὸ τοῦ νεοποῦ Του τάφου καὶ χύνομεν θερμὰ δάκρυα ὀδύνης καὶ πόνου. Μνήμονες ἡμεῖς τῶν ἱερῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἱστορικῆς στάδιοδρομίας τῆς «Ἠπείρου», θὰ συνεχίσωμεν τὸ ἔργον Ἐκείνου, μετὰ τοῦ ἰδίου ψυχικοῦ σθένους, καὶ τῆς ἰδίας εὐσυνειδησίας καὶ ἐντατικότητος. Στηριζόμενοι εἰς τὰς ἱερὰς παρακαταθήκας Ἐκείνου ὅστις προσέφερε τὸν ἑαυτὸν Του θυσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἠπειρωτικῆς ἀνορθώσεως καὶ ἀναδημιουργίας, θὰ ταχθῶμεν ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τῶν τιμίων καὶ δικαίων πραγμάτων τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, συνεχίζοντες ὁμαλῶς τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τῆς «Ἠπείρου». Τὸ ἔργον Σου ἀείμνηστε Γεώργιε Χατζῆ δὲν ἀτελείωσεν.

Γονυκλινεῖς ἐπὶ τοῦ νεοσκαφοῦς τάφου Σου, ὁμνύομεν εὐλαβῶς ὅτι θὰ συνεχίσωμεν αὐτὸ διὰ νὰ τὸ συμπληρώσωμεν. Ἡ ψυχή Σου ἂς ἀγγέλλεται. Καὶ τὸ ἀπαλὸν καὶ μυροβόλον Ἀττικὸν χῶμα, ἂς θωπεύῃ ἐλαφρὰ τὸ σκῆνός Σου.

Αἰωνία Σου ἡ μνήμη ἀλησμόνητε Γεώργιε Χατζῆ.

Η «ΗΠΕΙΡΟΣ»

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΣΤΑΙ ΤΟΥ ΔΙΑ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΧΑΤΖΗΝ

Τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Χατζῆ, καίτοι ἀναμενομένου ἀπὸ καιρό: μετὰ βεβαιότητος σχεδόν, ἐβυθίσεν εἰς ἀβυσσον πένθος ὁλόκληρον τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων. Σύσσωμος ὁ Ἠπειρωτικὸς Τύπος, ἔχυσε εὐλαβῆς σπονδὰς δακρύων, Σύλλογοι καὶ Σωματεῖα συνέταξαν ψηφίσματα συλλυπητήρια, καὶ ἡ ἀθρόα συρροὴ πολιτῶν δὲ; τὸν ἀπορφανισθέντα ἀκόμη καταδεικνύει τὴν ὀδύνην τῆς Ἰωαννιτικῆς Κοινωνίας διὰ τὴν ἀπώλειαν Ἐκείνου, τοῦ ὁποίου οἱ μοῖραι προστριβαὶ τῆς ζωῆς καὶ ἀναπόφευκτοι ἀπὸ τὸ ἀπάγγελμά του δέοντος ἄφωρον μὲν ἴσως σῦχι ἅ τα ἀντιμέτωπον τοῦ ρους ἄτομα καὶ ὁμάδας, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκτίμησις οὐδέποτε ἐξέλιπεν.

Ἀλλ' ἡ πένθιμος συνουλίτ των θρόμων ἐκδηλώσεων, εἰς ἃς προέβη ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων στ ρησε τῆς μόνης: παγηγορίας νὰ περιελάσῃ εἰς τοὺς κόλπους της: τὸ φίλτρον του σκήνωμα, καὶ νὰ ἀποτίσῃ τὰς ὑστάτας τιμάς εἰς τὸν περφορηήσαντα ἀγῶνας καὶ ζηλοτύπως τὰ συμφέροντά τη; ἐπὶ δεκαετηρίδας δίας, μὲ ἀφοσίωσιν καὶ ὁρμητικότητα μοναδικήν, ὃ ἦτο ἀτελὲς ἂν μὴ προσετίθετο καὶ ἡ φωνὴ τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, ὧν θαυμασίων τῆς πνευματικῆς του ἀκτινοβολίας, τῶν φίλων του.

Ἀσυχῶς πως ἡμῖν δὲν ὑφίσταται Συγάκωσίς τις ἡ Σύλλογος τῶν πνευματικῶν ἐργατῶν δυνάμενος νὰ ἱερμηνεύσῃ τὰς σκέψεις καὶ θελήσεις αὐτῶν.

Διὰ τοῦτο ὀλίγοι ἐκ τῶν πολλῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν του, ἀναπληροῦντες τὴν ἔλλειψιν συνῆλθον προχείρως καὶ ἀποφάσισαν τὴν δ-ως ὀργανώσωσιν ἐν κειμ, παραλλήλως πρὸς τὰ θρησκευτικὰ πολιτικὰ καὶ φιλολογικὰ μνημόσυνον τοῦ Μ[illegible] προβῶσιν εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐπιμνημοσύνου φύλλ[illegible] ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ συναγραφῇ ἀπὸ ὅλων αὐτῆς τῶν [illegible] ἡ πολυμερὴς φυσιογνωμία τοῦ ἀειμνήστου Χατζῆ.

Ἐπιφυλάσσονται δ' ἤπω; ἐν καιρῷ ἐκδηλ[illegible] ὑποστέρων ἐμπράκτως τὰ αἰσθήματα τῆς πόλεως διὰ τὴν [illegible] δημοσίευσιν τῶν διασκορπισμένων καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀν[illegible]χων τοῦ Πελλῆν, ὥστε νὰ παρουσιάσῃ ἐν τῷ συνόλῳ τη[illegible] καὶ δυτερίληπτος αὐτοῦ φυσιογνωμία, διότι «Ἀνδρ[illegible] ἂν ἔργῳ γενομένων, ἔργῳ καὶ δηλοῦσθαι ἀξιοῦσι τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχαιότη ο: Πολιτικοῦ, καὶ τοῦ ὄχι διὰ λόγου; ἁπλῶς αἰσθημτικοῦ, ἀλλὰ γάριν αὐτοῦ τοῦ ὑψίστου συμφέοντος τῆς κοινωνίας. Μόνον ὅτου ἀρετὴ ἐπιμένει καὶ τιμᾶται ἐπιζῇ; δθνανται τὰ βλασθήσωσι καὶ ἀναπτυχθῇ ἀνέως; καὶ τὸ ὑψηλὸ παραδείγματά δύναται νὰ αὐξήσωσι ἀπήχησιν εἰς τὰς ψυχάς των, νὰ ὠθήσωσι πρὸς μίμησιν.

Καὶ ἤδη χύνοντες εὐλαβῆ δάκρυα ἐπὶ τοῦ νεοσκάπτου τάφου, παρέχομεν τὸν λόγον εἰς τοὺς ἐργάτας συνεργάτας, οἵτινες ἐπροθυμοποιήθησαν ν' ἀναλάβωσι τὸ δυσχερὲς ἔργον τῆς προχείρου σκιαγραφήσεως τοῦ Ἀνδρὸς καὶ τοῦ ἔργου του.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Τὸ φύλλο τῆς *Ἠπείρου* (5-3-1930) ἐπανακυκλοφόρησε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γ. Χατζῆ κι εἶναι ἀφιερωμένο στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του.

ρισσότερο ἀπὸ το «ταπεινὸ» τὸν τυραννεῖ τὸ «ἐφήμερο» τῆς ζωῆς... Ὁ πόνος παρακολουθεῖ πάντοτε ἀγλύκαντος τὴν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ, ἀνανεούμενος καὶ ἀναρριπιζόμενος ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις, αἵτινες, θλιβεραὶ μὲν διὰ τῆς ὁμοιότητός των, τερπναὶ δὲ διὰ τῆς ἀντιθέσεως, ἀνακαλοῦσι αὐτόν, ὡς διαρκῆ ἐφιάλτην... Καὶ ὁ πόνος τοῦ ποιητοῦ εκχειλίζει καὶ διαποτίζει ὁλόκληρον τὸ περιβάλλον του, καὶ αὐτὸ τὸ ἄψυχον μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ διονυσιακὴ ψυχή του συνταυτίζεται. Ὁ πόνος τοῦ Πελλερὲν -ὁ τιμαλφὴς αὐτὸς κλῆρος ὅλων τῶν εὐγενικῶν ψυχῶν-, ἐμφανίζεται εἰς ὅλας τὰς ἀποχρώσεις καὶ διαβαθμίσεις, ἀπὸ τῆς ἐλαφρᾶς καὶ γλυκείας μελαγχολίας τοῦ ἐφήβου καὶ ἄβαθης παιδικῆς λύπης, μέχρι τοῦ τραγικοῦ βωμοῦ τοῦ σπαραγμοῦ... (ὅλες οἱ κρίσεις συνοδεύονται μὲ τὴν παράθεση στίχων, ποὺ τὶς δικαιολογοῦν)... *Μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν ἀλχημιστοῦ, ἀναζητεῖ ἀνενδότως τὸ μαγικὸν φίλτρον, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν ἀβάσταχτον πόνον του. Δοκιμάζει κατ' ἀρχὰς τὴν πεπατημένην καὶ ἀναζητεῖ τὴν λήθην εἰς τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Μάταιη προσπάθεια! Στρέφεται δειλὰ πρὸς τὴν ἐλπίδα ὡς πρὸς ἄγκυραν σωτηρίας, ἀλλὰ ταχέως ἀντιλαμβάνεται τὸ ἀβάσιμον καὶ ἀπίθανον αὐτῆς καὶ περιορίζεται μὲ τραγικὴν τῷ ὄντι ἐγκαρτέρησιν εἰς τὴν ἄνευ περιεχομένου ἐλπίδα, εἰς τὴν ἐνσυνείδητον αὐταπάτην. Καταφεύγει εἰς τὴν σκέψιν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ ἀηδία, ἡ φρίκη... Τὴν πολύτιμη στάλα τῆς Πίστεως, τὴν ὁποίαν ματαίως ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν Σκέψιν, ὁ ποιητής, τὴν ἀνευρίσκει, ὁριστικῶς πλέον, μαζὶ μὲ τὴν ἀπολύτρωσιν, εἰς ἄλλην σφαῖραν, σύμφωνον μὲ τὴν ψυχικήν του διάθεσιν, εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ συναισθήματος. Τὸ ὡραῖον ὑπῆρξε ὁ ἀσφαλὴς λιμήν, εἰς τὸν ὁποῖον προσωρμίσθη ἡ πολύπλοκος ψυχή του, ἵνα μὴ ἀπομακρυνθῇ αὐτοῦ ποτὲ πλέον, καὶ ἡ ὡραιοπάθεια τὸ μαγικὸν φίλτρον, τὸ ὁποῖον ἐπέχυσε βάλσαμον παρηγορίας εἰς τὴν αἱμάσσουσαν καρδίαν του:* Ὦ ἀνυπόκριτη ὀμορφιὰ κι αἰώνια, ὁποῦ στέλλεις / τ' ἀγνό σου παρηγόρημα σὲ κάθε μου καϋμό. / Τὸν τρυφερὸ τῶν φίλτρων σου κρουνὸ πλούσια μοῦ δίνεις / καὶ στὴν καρδιά μου, γιάτρισσα, ἀγνὴ γαλήνη χύνεις. *Καὶ τὸ ἀνεκτίμητο τοῦτο φίλτρο τὸ ἀναζητεῖ καὶ τὸ ἀνευρίσκει* (ὁ ποιητὴς) *πανταχοῦ, εἰς τὴν γαλήνην τοῦ Οὐρανοῦ «τὸ γαλανό τ' ἀγνάντεμα τοῦ Ἀπείρου», εἰς τὰ λεπτὰ θέγλητρα τῶν περασμένων καὶ τῶν ἐρειπίων, εἰς τὰς ἁπαλὰς ἀποχρώσεις ἐαρινοῦ δειλινοῦ καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα εἰς τὴν γυναικείαν ὡραιότητα καὶ τὸν ἔρωτα. Ἀλλ' ἂν κατεκτήθη τὸ βάλσαμον τῆς παρηγορίας, τὸ κακὸν δὲν ἐξερριζώθη. Ὁ ἐχθρὸς παραμονεύει πάντοτε, ἕτοιμος νὰ δηλητηριάσῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν χαράν, ἐπωφελούμενος καὶ ἀπὸ τὰ πλέον μικρὰ καὶ ἀσήμαντα γεγονότα. Ἡ πίστις ἐπὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ μετά τόσων μόχθων κατακτηθέντος φίλτρου κλονίζεται ἐπικινδύνως, καὶ ἡ ἐπίπονος ἀνάβασις κινδυνεύει νὰ μετατραπῇ εἰς καταστρεπτικὸν κατρακύλισμα. Ἀλλὰ μιὰ ὑστάτη ἀνάτασις καὶ ὁ θρίαμβος κατακτᾶται πλήρως. Ὄχι ἡμίμετρα, ὄχι βάλσαμο! Ἐπιχειρεῖ ἀπε-*

γνωσμένην ἔφοδον κατ' αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ Πόνου καὶ μὲ ἄφατον ἀγαλλίασιν ἀνακαλύπτει, μαζὶ μὲ τὸν Οὐάϊλντ, ὅτι καὶ ὁ πόνος εἶναι ἡδονή, ὅτι ἂν στὸ ὡραῖο σῶμα ταιριάζει ἡ ἡδονή, μόνον ὁ πόνος ἁρμόζει στὴν ὡραία ψυχή. Ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς μεταβάλλεται ὡς διὰ μαγείας εἰς προσφιλῆ σύντροφον, ὁ τρομερὸς ἐφιάλτης μετατρέπεται εἰς πολύτιμον φίλον, ὅστις ρίπτει νέον φῶς εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα: Ὁ πόνος μου ὁ γλυκὸς - ὢ τί γλυκός!

Γράφει πολλὰ ἀκόμα, διεισδυτικὰ καὶ ἀναλυτικότατα, ὁ Ἀλκ. Κοντοπάνος γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Χατζῆ. Μιὰ γεύση τῆς ποιότητάς της δόθηκε μὲ ὅσα παρατέθηκαν. Θὰ χρειαζόταν πολὺς χῶρος γιὰ νὰ τὴν περιλάβει ὅλη. Παραθέτω μόνο τὴν κατακλεῖδα τῆς κριτικῆς του: *Τὸ μυστήριον τῆς ποιήσεως τοῦ Χατζῆ δὲν χρήζει οὔτε μύτου, οὔτε μυήσεως..., ὡς ἐτόνισεν ἤδη ὁ ἀείμνηστος Κ. Καζαντζῆς. Βγαλμένο κατ' εὐθείαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του βρίσκει μόνον του τὸν δρόμον του πρὸς κάθε ἄλλην. Εἶναι προσιτὸν πρὸς κάθε πηγὴν ζῶσαν, αἰσθανομένην καὶ πάσχουσαν. Τραγουδημένο γιὰ ν' ἀπολυτρώσῃ τὸν ποιητήν του ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς ζωῆς, ἐξακολουθεῖ ν' ἀπολυτρώνῃ καὶ ἡμᾶς καὶ νὰ μᾶς ἀνακουφίζῃ καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ὀδύνην τῆς ἀπωλείας του.*

Γιὰ τὸ φιλολογικὸ ἔργο τοῦ Χατζῆ, κυρίως τὸ θεατρικὸ καὶ τὸ ποιητικό, ἀσχολήθηκε τὴν ἑπόμενη μέρα (7-3-30) καὶ ὁ Τάκης Σιωμόπουλος. Γιὰ τὴν ποιησή του ἔγραψε: *Ἡ ποίησις τοῦ Πελλερὲν εἶναι ἕνα ἄρωμα εὐγενείας. Τὸ κλάμα τῆς ποιήσεως αὐτῆς εἶναι ἕνας ἥσυχος θρῆνος ποὺ δὲν καταλήγει ποτὲ εἰς σπαραγμόν - ὅπως μιὰ βροχὴ ποὺ ἀπειλεῖ νὰ φέρῃ κεραυνούς, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν ἔρχονται. Καὶ τὸ χαμόγελό της ποτὲ δὲν μεταβάλλεται εἰς σαρδώνειον γέλωτα τῶν χυδαίων, ἀλλὰ συντροφεύεται πάντοτε καὶ αὐτὸ ἀπὸ κάποιαν μεγαλοπρεπῆ ἠρεμίαν.* Καταλήγοντας σημείωνε: *Ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἤπειρον ὁ μόνος ἀξιόλογος ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν ἀντιπρόσωπός της, ἀνάμεσα εἰς ὅλην τὴν ἐθνικὴν φιλολογικὴν ζωὴν καὶ κίνησιν. Ἡ τελευταία αὐτὴ παρατήρησις ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ ἕνα θλιβερὸν ἀπολογισμὸν ἑνὸς τόπου, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὡς νὰ ἐγονάτισε προσκαίρως ἢ προώρως νὰ ἐξηντλήθη. Ὅσον δὲ μεγαλυτέρα ὑπῆρξεν ἡ σιωπὴ εἰς τὸν τόπον αὐτόν, τόσον περισσότερον ἀξίζει ὁ ἔπαινος εἰς τὸν ἐκλιπόντα λόγιον...*

Ὁ Κ. Φαλτάϊτς σχεδιάζοντας τὸ πορτραῖτο τοῦ Χατζῆ, τόνιζε: *Τὸ ἔργον τοῦ Χατζῆ θὰ χρειαστῇ εἰδικὸν βιογράφον, διὰ νὰ συγκεντρωθῇ, καταταχθῇ, νὰ δῇ τὸ ἐκδοτικὸν φῶς. Αὐτὸς ποὺ εἰς ὅλην του τὴν ζωήν... ἔγραφεν δι' ὅλους καὶ δι' ὅλα, διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν Πατρίδα, διὰ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα καὶ διὰ τὰ λουλούδια καὶ διὰ τὰ πουλιά, διὰ τὰ Κάστρα καὶ διὰ τ' ἀκύμαντα νερὰ τῆς λίμνης, διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ διὰ τὴν δημοσιογραφίαν, διὰ τοὺς κόσμους τῆς φαντασίας καὶ τὴν πραγματικότητα, διὰ τὴν ζωὴν καὶ διὰ τὸ θέατρον, εἶναι δίκαιον νὰ εὕρῃ μὲ τὴν σειράν*

του, τώρα ποὺ γιὰ πάντα ξεκουράστηκε ἡ πέννα του, καὶ τὸν ἰδικόν του βιογράφον, τὸν ἄνθρωπον ποὺ θ' ἀφιερώσῃ ἕνα ὁλόκληρον βιβλίον δι' Αὐτὸν καὶ διὰ τὸ ἔργον του. Εἶναι ὁ ἐλάχιστος φόρος, τὸν ὁποῖον ἡ Ἤπειρος καὶ οἱ Ἠπειρῶται ἔχουν ν' ἀποτίσουν εἰς τὸν Γεώργιον Χατζῆν. Μέχρι σήμερα αὐτὸ δὲν ἔγινε. Ἡ Ἤπειρος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὀφειλέτης ἀπέναντι σ' ἕνα ἐπίλεκτο πνευματικὸ τέκνο της...

Τὸ δημοσιογραφικό του ἔργο ἀναλύει μὲ ἐνάργεια καὶ πειστικότητα ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβητήσεις, ὁ λαμπρὸς (τότε) δικηγόρος τῶν Ἰωαννίνων Γ. Μουλαϊμίδης: *Εἰς τὴν ζωήν του ὁ Γ. Χατζῆς* (ὑπῆρξεν) *ἀνώτερος τῶν χύδην μικροτήτων, ὑπέρτερος τῆς ὕλης τῆς ταπεινῆς, ὑπεράνω τῶν δυσχερειῶν τῶν στιγμῶν, τόσων συνήθων, ἀτυχῶς, εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἐργάτας τῆς περιωπῆς του, παλαίων ἐπὶ δεκαετηρίδας ἀκάματος, ἐν μέσῳ πελάγους ἀχανοῦς, κατὰ ἀνέμων δυσμενῶν ἀπὸ τοῦ ξεκινήματός του, μέχρι τῆς θλιβερᾶς προσορμίσεως εἰς τὸν λιμένα τῆς αἰωνίας σιγῆς. Χωρὶς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀβαρίαν τῆς ἀξιοπρεπείας του, χωρὶς ὑπόπτους συμβιβασμοὺς καὶ ταπεινώσεις, μὲ τὸ μέτωπον αἱμάσσον ἐκ τῆς πάλης, ἀλλ' ὑψηλά, ὡδήγησε τὴν «Ἤπειρον» εἰς περιωπὴν ἀνταξίαν τοῦ συγγραφέως της...* Νὰ μιὰ ἄλλη πλευρὰ τοῦ χαρακτῆρα του: *Ὁ Γεώργιος Χατζῆς* -συνέχιζε ὁ Μουλαϊμίδης- *δὲν ἀναπληροῦται εὐκόλως καὶ ὡς φίλος. Ἐν τῇ φιλίᾳ του δὲν ἔθετεν ὅρια, ἀγνοῶν τὸ ὕποπτον παράγγελμα «φίλει ὡς μισήσων». Ἦτο τόσον ἄδολος φίλος, ὅσον καὶ ἔντιμος πολέμιος. Ἡ ὀφιοειδὴς πανουργία δὲν εὗρεν θέσιν ἐν τῇ ψυχῇ του. Ὡς φίλος προέτασσεν ἑαυτὸν ἄνευ ὅρων καὶ ὑπολογισμῶν, καθὼς καὶ ὡς πολέμιος ἐμάχετο κατὰ μέτωπον εὐθαρσῶς καὶ ἐντίμως....*

Ὁ πατριώτης Χατζῆς ἀναδύεται μέσα ἀπὸ τὶς γραμμὲς τοῦ ἄρθρου τοῦ Φ. Σαγκούνη: *Κατ' ἐπανάληψιν* -ἐπὶ τουρκοκρατίας- *ἐσύρθη μέχρι τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων διὰ τὰ ἄρθρα του... Γιὰ τὸ Χατζῆ τίποτε δὲν ἄλλαξε καὶ μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ πολέμου. Ὁ Χατζῆς παραμένει ἄκαμπτος, μὲ τὴν ἀπόφασιν ν' ἀντιμετωπίσῃ θαρραλέως τὴν τουρκικὴν θηριωδίαν. Τὰ ἄρθρα του δὲν χάνουν τὴν φλόγαν των, ἀλλ' ἰδοὺ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου συλλαμβάνεται, μετὰ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς ἐφημερίδος Δημ. Κούτσικου, καὶ ἐγκλείονται εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ στρατῶνος καὶ ἐκεῖθεν καταδικασθέντες εἰς 101 ἔτους δεσμά, ρίπτονται εἰς τὰ ἀπαίσια μπουντρούμια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐν τῷ φρουρίῳ... Ὁ ἴδιος ὁ πρόεδρος τοῦ Στρατοδικείου, κατά τινα ἡμέραν τῆς δίκης των, τὸν ραπίζει ἀγρίως, τὸν ρίπτει κατὰ γῆς, τὸν ποδοπατεῖ, ἐξυβρίζων αὐτὸν μὲ τὰς χυδαιοτέρας τουρκικὰς ὕβρεις, ἀλλ' ὁ Χατζῆς ὑφίσταται τὰ μαρτύρια ὡς μάρτυς ἐμψυχούμενος ὑπὸ τὴν ἱερὰν καὶ βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος. Προσέφερε, δηλαδή, ὅπως γράφει εἴς τινα ἐπιστολήν του ἐκ Δερβιτσάνης, τὸν ἑαυτόν του διὰ τὴν πατρίδα του, ἐνῶ δὲν τὸν εἶχε καὶ αὐτὸν ὁλόκληρον, διότι, ἀνῆκε καὶ στὰ παιδιά*

του. Ἀλλ' ἂν ἡ ψυχική του δύναμις παρέμεινε μετὰ τόσα βασανιστήρια ἀκατάβλητος, ἡ οἰκονομική του συντριβὴ καὶ ὁ κλονισμὸς τῆς ὑγείας του, ὑπῆρξαν αἱ μοιραῖαι τραγικαὶ συνέπειαι μιᾶς πενταμήνου φυλακίσεως εἰς τὰ κάθυγρα καὶ ἀνήλια μπουντρούμια τοῦ Ἀλῆ. Ἐξῆλθεν ἐξ αὐτῶν τὴν 21ην Φεβρουαρίου, διὰ νὰ πανηγυρίσῃ τὴν διπλῆν του ἀπελευθέρωσιν, σωματικῶς ὅμως καὶ κατόπιν τυφοειδοῦς μάλιστα πυρετοῦ, προσβαλλόντος αὐτὸν εἰς τὰς φυλακάς, ἦτο τόσον ἐξηντλημένος, ὥστε μόλις ἀντίκρυσε τὴν ἐπὶ τοῦ Φρουρίου ὑψωθεῖσαν σημαίαν ἔπεσε λιπόθυμος... Δὲν παρῆλθεν ὅμως πολὺς χρόνος καὶ ἀποδύεται εἰς νέον ἐθνικὸν ἀγῶνα. Τὸ «Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα» τὸν ἀναφλέγει καὶ ἰδοὺ καὶ πάλιν ὁ Γ. Χατζῆς ἐκ τῶν πρώτων τάσσεται εἰς τὸ πλευρὸν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς «Αὐτονόμου Ἠπείρου»...

Δὲν ἐξαντλοῦνται, μὲ τὰ λίγα ἀποσπάσματα που παρατέθηκαν, οἱ προσφορὲς τοῦ Χατζῆ, πρὸς τὴν Πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἤπειρο, τὴ λογοτεχνία, τὴν ἱστορία, τὴν παράδοση, τὴ δημοσιογραφία. Κι ὅμως! Γι' αὐτὸ τὸ χαρισματικὸ ἄνθρωπο ποὺ τίμησε τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἤπειρο μὲ τὴν πολυποίκιλη προσφορά του, πολὺ λίγα γνωρίζουν οἱ νεώτερες γενιές. Καὶ πῶς νὰ γνωρίζουν; Ἀφοῦ ποτέ, δεκάδες χρόνια τώρα, δὲν ὀργανώθηκε ἕνα φιλολογικὸ μνημόσυνο γιὰ νὰ τιμήσει τὴ μνήμη του καὶ νὰ κάνει εὐρύτερα γνωστὸ τὸ ἔργο του, ἐνῶ γιὰ χίλια ἄλλα τυρβάζουν τὰ πνευματικὰ κέντρα καὶ οἱ λογοτέχνες τῆς πόλης μας, ἀφήνοντας ἀνεκμετάλλευτη μιὰ πηγὴ γνήσια, λαγαρή, ἀνόθευτη, ἀτόφιο χρυσάφι, νερὸ κρύσταλλο πλούσιας βρυσομάνας. Ὁ γυιός του, ὁ Τάκης Χατζῆς, μὲ τὴ δική του μεγάλη προσφορά, δὲν πρέπει νὰ προβάλλεται ὡς «ἄλλοθι» στοὺς ἀσχολούμενους μὲ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, γιὰ νὰ λησμονεῖται ὁ πατέρας. Καθένας ἔχει τὸ δικό του μερίδιο συνεισφορᾶς στὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὴ δική του κατάθεση, τὴν *πεντάρα*, ποὺ ἔλεγε ὁ Τάκης (Δημήτρης) Χατζῆς καὶ ἡ *πεντάρα* τοῦ πατέρα δὲν ἦταν καθόλου γιὰ πέταμα...

Ο Πέτρος Κωστίδης, ὅταν πληροφορήθηκε τὸ θάνατο τοῦ Χατζῆ, εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς γκρεμίζονταν ὁ κόσμος γύρω του. Παρόλο ποὺ περίμενε ἀπὸ πολὺ καιρὸ τὸ μοιραῖο -γιὰ τελευταία φορὰ εἶχε συναντήσει τὸ φίλο του παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων-, ὅταν ἦρθε ἀντιμέτωπος μὲ τὸ γεγονός, ἔνοιωσε τὸ συγκλονισμὸ τοῦ ἀνεπάντεχου, τοῦ μὴ ἀναμενόμενου, τοῦ ἀπροσδόκητου. Ὅλες οἱ ἐσωτερικὲς διεργασίες καὶ οἱ συμβιβασμοὶ στοὺς ὁποίους εἶχε καταλήξει, ἀνατράπηκαν μὲ μιᾶς, λὲς κι εἶχε πέσει κεραυνός, ξαφνικά, μέσα ἀπὸ ἕνα καταγάλανο καλοκαιρινὸ οὐρανό... Ὁ Θάνατος εἶναι τόσο Μεγάλος, ἴδια ὅπως καὶ ἡ Ζωή, ὅσο προετοιμασμένος κι ἂν εἶσαι, δὲν εἶναι εὔκολο νὰ τὸν ἀποδεχτεῖς. Ἡ πρώτη ἀντίδραση τοῦ Πέτρου ἦταν νὰ τρέξει στὸ σπίτι τῆς ἀπορφανισμένης οἰκογένειας, νὰ σταθεῖ δίπλα της. Δὲν βρῆκε κανένα, εἶχαν ὅλοι πάει στὴν Ἀθήνα, ἕνα τηλεγρά-

φημα γιὰ τὴν ἐπιδείνωση τῆς ὑγείας τοῦ Χατζῆ, ὑποχρέωσε, ὅσους εἶχαν μείνει -ἡ γυναίκα του τὸν συνόδευσε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ- νὰ φύγουν γιὰ τὴν πρωτεύουσα. Ὕστερα σκέφτηκε νὰ πάει κι αὐτός, νὰ δώσει τὸ τελευταῖο φιλὶ τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ στὸν ἀγαπημένο φίλο του. Ἦταν ὅμως ἀδύνατο νὰ φτάσει τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας ἐκεῖ, οὔτε ἕνα εἰκοσιτετράωρο δὲν εἶχε στὴ διάθεσή του, τὸ ταξίδι —Γιάννινα - Πρέβεζα κι ἀπὸ ἐκεῖ μὲ πλοῖο στὸν Πειραιᾶ χρειαζόταν ὧρες πολλές. Μὲ κάποιον ἤθελε νὰ κουβεντιάσει γιὰ τὸν ἀλησμόνητο κὺρ-Γιώργη, ἤξερε πὼς ὁ Σπυρίδων ἦταν ἀδιάθετος, -παρὰ τὴν ἐπιθυμία του, δὲν μποροῦσε νὰ ταξιδέψει, ἐξάλλου οὔτε κι αὐτὸς θὰ πρόφτανε τὴν κηδεία-, στὴ Μητρόπολη θὰ πήγαινε. Ὅταν τὸν ἀνήγγειλαν, ὁ Σπυρίδων ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τὸν ὁδηγήσουν ἀμέσως κοντά του. Ἦταν ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι τρεῖς μέρες, ἔβηχε, εἶχε καὶ λίγο πυρετό, *κάπου θὰ κρυολόγησα*, εἶπε τοῦ Πέτρου, ὅταν ἐκεῖνος ἀσπαζόταν τὸ χέρι του, *φοβᾶμαι πὼς ἔχει τὴν ἴδια ἀρρώστεια μὲ τὸ Χατζῆ*, σκέφτηκε, *αὐτὸς ὁ βήχας δὲν δείχνει νὰ εἶναι κρυολόγημα.* Εἶχε μάθει πὼς ἔκανε αἱμοπτύσεις, *θὰ τὸν σκοτώσει αὐτὴ ἡ διαολοαρρώστεια, θὰ μπορέσει νὰ τὴν πολεμήσει; —Ξέρω γιατὶ ἦρθες*, τοῦ εἶπε ὁ Σπυρίδων, ὅταν κάθησε. *Γιὰ τὸ Χατζῆ. Πέταξε σὰν τὸ πουλὶ μὲς ἀπὸ τὰ χέρια μας ἂν καὶ τὸ περιμέναμε. Ἦταν γεννημένος ἐλεύθερος, δὲν ἄντεχε στὴ σκλαβιά, γι' αὐτὸν ἦταν βαρειὰ σκλαβιὰ οἱ μιζέριες καὶ οἱ ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς, ἡ ἀδιαφορία, ὁ παραγκωνισμός, ἡ ἐγκατάλειψη, ὅλα τὰ δοκίμασε ὁ μακαρίτης, πίκρες πολλές· πάσχισε νὰ βρεῖ διέξοδο μὲ τὸ τραγούδι, νὰ τὰ κάνει ὅλα ἰδεατά, νὰ μεταμορφώσει τὸ ἄσχημο σὲ ὡραῖο -πάντα μούρχεται στὸ νοῦ ὁ στίχος του: Ὅ,τι δὲν εἶναι ὄμορφο, ὦχ! μὴ μοῦ τὸ θυμίζεις, ἐγὼ πρῶτος τὸν πίκρανα Πέτρο*, φώναξε μὲ θυμὸ ὁ Σπυρίδων κι ἀνασηκώθηκε στὸ κρεβάτι του. *Καὶ ξέρεις ποιὸν πίκρανα; Τὸν καλλίτερο συμπαραστάτη μου, στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιᾶς, τότε ποὺ ἤμουν μητροπολίτης στὴν Κόνιτσα, ὁ Χατζῆς μὲ τὴν πέννα, ἐγὼ μὲ τὸ ράσο, κάτω ἀπ' αὐτὸ ἔκρυβα ὅπλα κι ἔπαιρνα σβάρα τὰ χωριά, νὰ δώσω κουράγιο στοὺς ραγιάδες, νὰ διορίζω δασκάλους γιὰ ν' ἀνοίξουν τὰ μάτια τους τὰ Ἠπειρωτόπουλα, νὰ συμμετέχω στὶς κακουχίες τους, νὰ δίνω παρηγοριὰ στὶς οἰκογένειες τῶν κυνηγημένων, κι αὐτός, ἐδῶ στὰ Γιάννινα, μέσα στὴ φωλιὰ τοῦ λύκου, νὰ γράφει ἄρθρα πύρινα ἐναντίον τῶν Τούρκων, νὰ μαστιγώνει τὴν τρομοκρατία, ρήμαζαν τὰ χωριὰ τὰ ἀποσπάσματα, μὲ τὴ βοήθεια κάποιων ἀρνησιπάτριδων ρουμανιζόντων, ἂν δὲν ἐλευθερώνονταν γρήγορα τὰ Γιάννινα, τὴν ἴδια τύχη θὰ εἴχαμε κι οἱ δυό. Κρεμάλα στὶς ἀγχόνες ποὺ εἶχαν στήσει. Καὶ μήπως ἡσυχάσαμε κι ἐγὼ κι αὐτὸς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση; Ἡ Βόρειος Ἤπειρος ἤθελε τὴ βοήθειά μας. Οἱ Μεγάλοι τὴν πίεζαν νὰ ὑποκύψει στοὺς Ἀλβανούς, γεύτηκε τὴ λευτεριὰ καὶ τῆς ζητοῦσαν νὰ γίνει καὶ πάλι σκλάβα. Ποιὸς λαὸς δέχεται νὰ γίνουν συντρίμια τὰ ἐθνικὰ ὄνειρά του, γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν τὰ συμφέροντα τῶν Μεγάλων; Τὸ Βορειοηπειρωτικό, Πέ-*

τρο, δὲν δημιουργήθηκε ἀπὸ μόνο του. Εἶναι κατασκεύασμα ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὶς εὐκαιρίες στὸ μέλλον, μόνο γιὰ τὰ συμφέροντά τους. Δὲν τοὺς εἶχε πιάσει ὁ πόνος γιὰ κανένα λαό, κι οὔτε τοὺς καίγονταν καρφί γιὰ ἐλευθερίες κι ἄλλα τέτοια, τὰ θεωροῦσαν τότε πολυτέλειες. Ἡ Βόρειος Ἤπειρος εἶχε ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ στρατό, ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ λαοῦ ἦταν ἑλληνική, γιατὶ λοιπὸν δὲν ἔπρεπε νὰ μείνει στὴν Ἑλλάδα; Δὲν συνέφερε σ' ἄλλους, προπαντὸς στὴν Αὐστρουγγαρία καὶ τὴν Ἰταλία, πάνω στὴν Ἀλβανία εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἐφαρμόζουν σχέδια πρὶν ἀπὸ πολύ καιρὸ καταρτισμένα. Εἶδε κι ἀπόειδε ὁ δυστυχισμένος λαὸς ὅτι δὲν γίνονταν τίποτε μὲ τοὺς φανεροὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ὑποτιθέμενους προστάτες καὶ κήρυξε τὴν «Αὐτονομία» του. Ἔκανα καὶ τότε τὸ καθῆκον μου, στάθηκα πλάϊ στὸν ἀρχηγὸ τοῦ «Αὐτόνομου κράτους» τὸ Γ. Ζωγράφο, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους μητροπολίτες, μαζί μας κι ο Χατζῆς, νὰ κρατάει ψηλὰ τη σημαία τῆς «Αὐτονομίας», ταλαιπωρημένος ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ τὰ βάσανα τῶν φυλακῶν, γεμάτος ἀπὸ ἀγωνιστικὴ διάθεση καὶ ἀποφασιστικότητα, φλεγόταν ὁλόκληρος ἀπὸ τὸ πάθος τῆς Ἐλευθερίας, τὰ θυσίασε καὶ πάλι ὅλα, μετέφερε τὴν ἐφημερίδα του ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὸ Ἀργυρόκαστρο, πίστευε πὼς στὴν πόλη αὐτὴ ἔπαλλε ἡ καρδιὰ τῆς Ἑλλάδας, κι ἄρχισε ἀπ' ἐκεῖ ἕναν ἀγώνα τραχὺ καὶ δύσκολο ἐναντίον ὅλων, ἀκόμα καὶ τῶν συμπατριωτῶν μας τῶν Γιαννιωτῶν, πρόσφεραν ἐλάχιστα -ἐνῶ πολλοὶ εἶχαν τὶς οἰκονομικὲς δυνατότητες- στὴν ἀγωνιζόμενη Βόρειο Ἤπειρο. Τὸν κατηγόρησαν ἀρκετοὶ Γιαννιῶτες γι' αὐτό, πίστευε ὅτι οἱ κρίσεις του ἦταν δίκαιες, γι' αὐτὸ καὶ συνέχισε νὰ καυτηριάζει τὴ στάση τους. Κι ὕστερα, ὅταν κατέβηκε πάλι στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, συνέχισε τοὺς ἀγῶνες τοὺς ἰδεολογικούς, τοὺς ἐθνικούς, τοὺς πνευματικούς, τί νὰ στὰ λέω τώρα, ὅλη ἡ ἱστορία τῶν Γιαννίνων τῶν τελευταίων δεκαεφτὰ χρόνων, καὶ σὲ προέκταση ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδας, εἶναι ἀποτυπωμένη στὰ φύλλα τῆς «Ἠπείρου». Πιστεύω νὰ συνεχίσουν τὴν ἔκδοσή της τὰ παιδιά του, θἄναι κρίμα νὰ σβήσει μιὰ τέτοια φωνή. Δὲν θὰ συγχωρήσω ποτὲ τὸν ἑαυτό μου γιὰ τὴν πίκρα ποὺ τὸν πότισα τὸν τελευταῖο καιρὸ μὲ τὴν ὑπόθεση τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν»... Ὁ Σπυρίδων σταμάτησε. Εἶχε κουραστεῖ καὶ ἀπὸ τὸ μονόλογο καὶ ἀπὸ τὶς συναισθηματικές δονήσεις τῶν ἀναπολήσεων. Ἔπεσε στὸ κρεβάτι ἐξουθενωμένος. Παπαροῦνες εἶχαν ἀνθήσει στὰ μάγουλά του, ὁ πυρετὸς εἶχε ἀνεβεῖ καὶ ἡ ἀρρώστεια πρόδινε τὴν παρουσία της μὲ τέτοιου εἴδους ἀνθοβολές. Ὁ Πέτρος ἀκούμπησε πάλι τὸ χείλη του στὸ χέρι του ποὺ ἔκαιγε καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ δωμάτιο σιωπηλά...

Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, ὅταν ξαναεκδόθηκε ἡ *Ἤπειρος* ἀπὸ τὸ Δημήτρη Χατζῆ, διάβαζε μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ πατέρα του, ἀπευθυνόμενη, ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, πρὸς τὸν Ν. Λάππα, δημοσιογράφο τότε καὶ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νομάρχη στὰ Τρίκαλα. Στὴν ἐπιστολὴ χαρακτήριζε τὴ στάση κάποιων

Γιαννιωτῶν ποὺ ἀρνοῦνταν νὰ βοηθήσουν τὸν Βορειοηπειρωτικὸ ἀγῶνα, κι ἦρθαν στὸ νοῦ του τὰ λόγια τοῦ Σπυρίδωνος. *Νὰ ἐξηγήσῃς, λοιπόν,* - ἔγραφε στὸ Λάππα ὁ Χατζῆς- *εἰς τὸν καθένα αὐτοῦ κάτω, ὅτι ὁ ἀγὼν ὁ Ἠπειρωτικὸς δὲν εἶναι κάτι τι τὸ ξένο διὰ κάθε Ἠπειρώτην, εἴτε τῆς ἐπιδίκου, εἴτε τῆς ἐλευθέρας ζώνης, ἀλλὰ εἶναι ὡραῖος ἀγών, πανηπειρωτικός, ὅπου ὁ καθένας ἐνθουσιασμένος χαρακτὴρ ἔχει καθῆκον, ὅπως ἠμπορεῖ, μὲ ὅ,τι ἔχει νὰ διαθέσῃ, μὲ κάθε τι νὰ τὸν βοηθήσῃ, νὰ τὸν ἐνισχύσῃ, νὰ τὸν συνδράμῃ, ψυχῇ τε καὶ σώματι καὶ χρήματι... Μοῦ γράφεις ὅτι μὲ κατηγοροῦν μερικοὶ διότι τοὺς ἐπιτίθεμαι, διότι δὲν εἶναι γενναιόδωροι γιὰ τὸν ἀγῶνα. Καὶ μοῦ λέγεις ὅτι μὲ κατηγοροῦν ὡς ἐκ τοῦ «ἀσφαλοῦς» γενναιόδωρον διὰ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ ἐγὼ δὲν δίδω. Τί νὰ τους κάνω ἀγαπητέ μου; Μήπως ἔχω περισσότερα ἀφ' ὅ,τι δίδω νὰ δώσω καὶ δὲν τὸ δίδω; Τὸν ἑαυτό μου ποὺ ἔχω -καὶ δὲν τὸν ἔχω καὶ αὐτὸν ὁλόκληρον, διότι ἀνήκει καὶ στὰ παιδιά μου- τὸν ἑαυτόν μου ποὺ ἔχω τὸν προσέφερα καὶ τὸν προσφέρω. Ἀπ' αὐτοὺς δὲν ζητᾶμε τὸν ἑαυτό τους -εἴτε διότι εἶναι ἄχρηστος, εἴτε διότι εἶναι πολύτιμος καὶ ξέρουμε ὅτι δὲν τὸν δίδουν εὔκολα... —Καϋμένε κὺρ-Γιώργη,* μουρμούρισε ὁ Πέτρος, ὅταν ὁλοκλήρωσε τὸ διάβασμα τῆς ἐπιστολῆς. *Σὲ κατηγοροῦσαν, ἐσένα ποὺ τὰ ἔδωσες ὅλα, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔδωσαν τίποτα... Αὐτὴ ἡ πόλη ἔχει τὸ μεγαλεῖο της, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθλιότητά της. Ναί, πρώτη στ' ἅρματα, στὰ γρόσια καὶ στὰ γράμματα, ἀλλὰ πρώτη συχνά, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ἀκόμα, σὲ μιζέρια καὶ πανάθλια συμπεριφορά, κυρίως τῶν ἀρχόντων σὲ βάρος τῶν φτωχῶν. Οἱ εὐεργέτες ἔστελναν ἀφειδώλευτα, ἀπὸ τὶς ξένες χῶρες ποὺ βρίσκονταν, λίρες, ρούβλια, γρόσια, καισαροβασιλικά φλωριά, στράγγιζαν σ' ἕνα πουγγί ὅλη τὴ ζωή τους, νὰ βοηθήσουν τὰ ὑπόδουλα Γιάννινα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τους, κι οἱ ἄρχοντες ποὺ τὰ διαχειρίζονταν ἔδιναν ψίχουλα στοὺς φτωχούς, τὰ περισσότερα τὰ μοιράζονταν μεταξύ τους. «Οἱ ἀρχόντοι τρῶν τὰ λάσσα* (κληροδοτήματα) *κι οἱ φτωχοὶ νουρὲς* (οὐρές) *'ποὺ* (ἀπὸ) *πράσσα!». Τὸ ἴδιο καὶ τώρα! Ἀρνητὲς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνα ἦταν, λίγοι ἢ πολλοί, ἐκεῖνοι ποὺ κουδούνιζαν τὶς λίρες στὶς τσέπες τους. Δὲν βοηθοῦσαν. Καὶ κατηγοροῦσαν τὸ Χατζῆ ποὺ ἔδωσε ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε, καὶ πρῶτα τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, ὅτι ἡ προσφορά του ἦταν ἰδιοτελής! Κατηγοροῦσε τοὺς ἄλλους, κι αὐτὸς δὲν πρόσφερε τίποτε... Ὅσοι τάλεγαν τότε, θὰ πρέπει νὰ ντρέπονταν τώρα ποὺ πέθανε, φτωχὸς καὶ χτυπημένος ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια, τὰ μπουντρούμια τῶν Τούρκων εἶχαν τραυματίσει βαρειὰ τὴν ὑγεία του, τί ἄλλο ἤθελαν νὰ προσφέρει;...* Θὰ περνοῦσε πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ καταλαγιάσει ἡ θλίψη τοῦ Πέτρου, ἀπὸ τὸ χαμὸ τοῦ φίλου. Τὸ ἴδιο εἶχε γίνει κι ὅταν πέθανε ὁ Ἀβραάμ. Πήγαινε στὸ νεκροταφεῖο τοῦ ἁγίου Νικολάου, νὰ ἀνάψει κεριὶ στοὺς τάφους τῶν δικῶν του, πρῶτα στὸ Βασίλη, καὶ φεύγοντας ἔψαχνε στὸ νεκροταφεῖο, ἀφηρημένος, νὰ ἀνακαλύψει τὸν τάφο του Χατζῆ, ξεχνούσε πὼς ὁ φίλος του

ἀναπαυόταν στὴν Ἀθήνα· ὅταν συνερχόταν, ἀνηφόριζε κι ἔφτανε στὰ Ἑβραϊϊκα μνήματα, καθόταν δίπλα στὸν τάφο τοῦ Ἀβραάμ, κι ἄρχιζε νὰ τοῦ διηγεῖται ὅλες τὶς ἱστορίες τῶν Γιαννίνων, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ Ἀβραὰμ τοὺς ἄφησε... Ἀκόμα καὶ τὰ ἀσήμαντα, τὰ ἐλάχιστα, τοῦ μουρμούριζε. Καὶ δὲν ἔλεγε νὰ τελειώσει... —*Θὰ ξανάρθω, Ἀβραάμ*, τοῦ ὑποσχόταν, *ἔχω πολλὰ ἀκόμα νὰ σοῦ πῶ. Αὐτὰ ποὺ ἔγιναν δὲν μπορῶ νὰ τα κουβεντιάσω μὲ τοὺς ζωντανούς, δὲν θὰ μὲ καταλάβουν...*

Τὴ μέρα ποὺ ἦλθε τὸ θλιβερὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Χατζῆ, τὸ σπίτι τοῦ Γιάγκου Κεϊβανίδη ἀναστατώθηκε καὶ πάλι, ὅπως καὶ τοὺς προηγούμενους μῆνες, ἀπὸ μιὰ εἴδηση τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*(25-2-30): *Κρατοῦνται Ἕλληνες ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ*, ἔλεγε ὁ τίτλος. Ἡ Θεώνη αἰσθάνθηκε δυνατὸ κραδασμὸ ποὺ ἔγινε ἐντονότερος, ὅταν διάβασε τὸ περιεχόμενο τῆς εἴδησης: *Κατὰ πληροφορίας μας ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὸ Λιμεναρχεῖον Πειραιῶς παρουσιάσθη χθὲς ὁ ἐκ τῆς Προύσης 18ετὴς Ἠλίας Καλιοντζῆς, ὅστις ἀνέφερεν ὅτι κρατούμενος εἰς Τουρκίαν παρ' ἑνὸς Τούρκου ταγματάρχου, κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ κατόπιν περιπετειῶν ν' ἀφιχθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν οἰκείων του. Ὁ Καλιοντζῆς ἀνέφερεν ὅτι εἰς τὴν Ἄγκυραν καὶ τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπάρχουν πολλοὶ Ἕλληνες, οἵτινες ἐργάζονται ὡς δοῦλοι εἰς ὀθωμανοὺς γαιοκτήμονας, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἑλλάδα.*

Ξύπνησαν πάλι μέσα της ὅλοι οἱ ἐφιάλτες τῆς αἰχμαλωσίας, ἡ βαρβαρότητα τῶν δημίων της, τὰ βασανιστήρια, ἡ γύμνια, πεῖνα, ἡ ἀρρώστεια, ὄχι μόνο ἡ δική της, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ποὺ σέρνονταν σκλάβοι στὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γι' αὐτοὺς μιλοῦσε ἡ ἐφημερίδα, ὁ αἰχμάλωτος ποὺ ξέφυγε ἔλεγε τὴν ἀλήθεια. Ἦταν πολλοὶ ἀκόμα οἱ Ἕλληνες ποὺ τοὺς κρατοῦσαν σκλάβους οἱ ἀφεντάδες τους, χωρὶς ἐλπίδες νὰ ξαναβροῦν τὴν ἐλευθερία. Ὅλα αὐτά, αἰχμαλωσία, μαρτύριο, ἀπελευθέρωση, πέρασαν σὰν κινηματογραφικὴ ταινία ἀπὸ μπροστά της, ἄνοιξε ἡ πληγὴ τῆς καρδιᾶς της, ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμα ἐπουλωθεῖ κι ἄρχισε νὰ στάζει αἷμα, μὲ ζεστὸ αἷμα ἔμοιαζαν καὶ τὰ δάκρυα ποὺ ἔτρεχαν ἀπὸ τὰ μάτια της, ἀναταραζόταν ἀπὸ τὰ ἀναφυλλητά, δὲν ἔλεγαν νὰ σταματήσουν. Οἱ δικοί τους ἀνησύχησαν, δὲν ἤξεραν τὴν αἰτία ποὺ προκάλεσε ὅλη αὐτὴ τὴν ἀναστάτωση, ἡ Θεώνη τοὺς ἔδειξε τὴν ἐφημερίδα, κατάλαβαν. Ἀποτραβήχτηκαν διακριτικὰ ἀφήνοντάς την νὰ ξανάβρει μόνη τὸν ἑαυτό της. Σὲ λίγη ὥρα πῆγε κοντά τους. Ἡ φουρτουνιασμένη θάλασσα εἶχε ἠρεμήσει, μιὰ ἐλαφρὰ μελαγχολία μόνο ἔμεινε διάχυτη στὸ πρόσωπό της. Κάποια στιγμὴ ὕψωσε τὴ φωνή της. —*Τί κάνει τὸ κράτος, τί κάνει ἡ κυβέρνηση;* μίλησε ὀργισμένα. *Θὰ ἀφήσουν ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους στὴν τύχη τους; Νὰ μαρτυροῦν καὶ νὰ ἀργοπεθαίνουν στὰ σκλαβοπάζαρα τῶν ἀγάδων; Λένε πὼς ὁ Βενιζέλος ἑτοιμάζεται νὰ ὑπογράψει συμφωνία μὲ τοὺς Τούρκους. Θὰ κάνει μεγάλο ἔγκλημα ἂν ξεχάσει τοὺς αἰχμαλώτους.* Οἱ ἄλλοι δὲν μίλησαν. Εἶχε

δίκιο. Θὰ νοιαζόταν τάχα ὁ Βενιζέλος γι' αὐτούς; (Σήμερα, ἑβδομήντα σχεδὸν χρόνια, ἀπὸ τότε, μὲ τοὺς ἀγνοούμενους τῆς Κύπρου, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἴδια ἱστορία. Μάταια οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Κύπριοι γονεῖς ἀναζητοῦν τὰ χαμένα παιδιά τους. Σίγουρα σὲ κάποια νέας μορφῆς σκλαβοπάζαρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας θὰ ρέβουν...).

Οταν ἕνα κόμμα συγκεντρώνει συντριπτικὴ πλειοψηφία στὶς ἐκλογές, ὅπως τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων*, εἶναι εὐεπήφορο στὴ διάπραξη σφαλμάτων, περισσότερο ἀπὸ ἄλλα κόμματα μὲ μικρὴ πλειοψηφία, ποὺ λογαριάζουν πολὺ τὴν κάθε ψῆφο ποὺ διαθέτουν. Ὁ Βενιζέλος, ἐπιβεβαίωσε αὐτὴ τὴ διαπίστωση. Ἄρχισε νὰ κάνει λάθη ἀπὸ πολὺ νωρίς. Τὸ πρῶτο καὶ μεγαλύτερο ἦταν ἡ ἐπιλογή του νὰ ἐκλεγεῖ ὡς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης, *μιὰ οὐδέτερη προσωπικότητα* κατὰ τοὺς ἱστορικούς. *Ἡ ψῆφος* -ἔγραφαν- *ποὺ ἀνεβίβασε τὸν Ἀλ. Ζαΐμην* (ἀναφέρθηκαν στὰ προηγούμενα οἱ παρασκηνιακὲς ἐνέργειες τοῦ Βενιζέλου νὰ τὸν ἐπιβάλει) *εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα τῆς νεαρᾶς ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ἦτο συγχρόνως ψῆφος καταδικάζουσα τὴν πολιτειακὴν μεταβολήν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ἡ δημοκρατικὴ παράταξις ὡμολόγει τὴν ἀδυναμίαν της νὰ δώσῃ Πρόεδρον Δημοκρατίας, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ὁ Ἀλ. Ζαΐμης, μὲ τὸ πολιτικὸν παρελθὸν ποὺ εἶχεν, ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὸν παντοδύναμον Βενιζέλον, ὡς ὁ μόνος Ἕλληνας ποὺ μποροῦσε νὰ ἐπωμισθῇ τὰς εὐθύνας τοῦ Ἀνωτάτου Ἄρχοντος, ἦτο βέβαιον ὅτι ἡ Δημοκρατία θὰ ἐλάμβανε τὴν κατιοῦσαν.* Ἔτσι ἔγινε. Μὲ τὸ δίκιο τους οἱ ἀντιβενιζελικοὶ χαρακτήρισαν τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ζαΐμη, ὡς τὸν πρῶτο σταθμὸ γιὰ τὴν παλινόρθωση. Ὁ Βενιζέλος, μὲ τὴν πρωτοφανῆ πλειοψηφία, πίστευε ὅτι εἶχε ἐξασφαλίσει τὴν παντοτινὴ ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ. Τὰ λάθη, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ὅπως συνήθως συμβαίνει, προέρχονταν ἀπὸ τὶς σφαλερὲς εἰσηγήσεις τοῦ «αὐλικοῦ» περιβάλλοντος, ροκάνισαν τὴν πλειοψηφία αὐτὴ καὶ τὸν ὁδήγησαν στὴν ἥττα. Οἱ ὑποχωρήσεις του, ἐξάλλου, πρὸς τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, ἐνδυνάμωσαν τοὺς βασιλικούς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἄρχισαν σιγά-σιγά, φανερὰ καὶ παρασκηνιακά, νὰ δείχνουν τάσεις προσέγγισης μερικὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα στελέχη της Δημοκρατικῶν, ὅπως ὁ Κονδύλης, ἐνῶ ἄλλοι, ὅπως οἱ Παπαναστασίου καὶ Καφαντάρης, ξεκίνησαν σφοδρὸ ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς κιόλας τοῦ 1930, μὲ πολλὲς αἰχμές: στὴν πραγματικότητα -ἔλεγαν- εἶχε μεταβληθεῖ σὲ «δικτάτορα», ἀφοῦ συγκέντρωσε στὸ πρόσωπό του ὅλες τὶς ἐξουσίες καὶ ἄφηνε τὸ πολιτειακὸ γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιεῖ ὡς σκιάχτρο γιὰ ἀποτροπὴ ἀνωμαλιῶν. Βολὲς ἄρχισαν νὰ ρίχνονται καὶ ἐναντίον τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς κυβέρνησης, γιὰ τὴν κατασπατάληση τοῦ δημόσιου χρήματος -σὲ λίγο θὰ ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους καὶ τὰ μεγάλα σκάνδαλα- καὶ γιὰ τὴν ἀδιαφορία της σχετικὰ μὲ τὴν κρίση ποὺ εἶχε ξεσπάσει στὶς Ἡνωμένες πολιτεῖες.

Ὅλα αὐτά, τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς χώρας, δὲν ἀπασχολοῦσαν ἔντονα τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες. Τὸ ἐνδιαφέρον τους ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι στραμμένο πρὸς τὴ συνεχιζόμενη ἐγκατάλειψη τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὸ κράτος, τὴ σκανδαλολογία, τὶς διαμάχες μεταξὺ Μπότσαρη καὶ τῶν ἀντιπάλων του, στὴ συνεχιζόμενη καὶ ἀπὸ ὅλους ἀντικρουόμενη, φιλοαλβανικὴ ἀρθρογραφία τοῦ *Κήρυκος*, στὸ ἂν ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου θὰ ζήσει ἢ θὰ πεθάνει, στὰ ἀλβανικὰ κινήματα καὶ τὶς διώξεις τῶν Βορειοηπειρωτῶν, στὰ λείψανα τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν καὶ τὰ ἐγκλήματά τους, στὴν ἔναρξη τῶν προετοιμασιῶν γιὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἑκατονταετηρίδας τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδας (Πρωτόκολλο Λονδίνου, Φεβρουάριος 1930). Στὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἤπειρο, τὰ περισσότερα θέματα ἦταν τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος, δὲν ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὰ τεκταινόμενα στὴν Ἀθήνα, ἴσως γιατὶ οἱ Ἠπειρῶτες πίστευαν ὅτι ὁ «Μπάμπας», μὲ τὴ δύναμη ποὺ εἶχε, θὰ μποροῦσε νὰ ξεπεράσει ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ νὰ κατατροπώσει τοὺς ἀντιπάλους του...

Ἡ 21η Φεβρουαρίου γιορτάστηκε μὲ μεγαλύτερο ἐνθουσιασμὸ καὶ συμμετοχὴ περισσότερου κόσμου ἀπ' ὅτι τὶς προηγούμενες χρονιές. Ἡ *Ἐλευθερία* ἀφιέρωσε ὅλες τὶς στῆλες στὴν ἐπέτειο. Δὲν παρέλειψε βέβαια νὰ ἀναδημοσιεύσει καὶ τὶς δηλώσεις τοῦ Ἐσσὰτ πασᾶ, ὅταν βρισκόταν στὴν Ἀθήνα, γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ στρατοῦ του καὶ γιὰ τὰ προτερήματα τοῦ βασιλιᾶ Κωνσταντίνου.- Τὴν ἑπόμενη τῆς γιορτῆς *ἐκ τοῦ πνέοντος ἰσχυροτάτου ἀνέμου κατέπεσε τὸ τζαμί τῆς Καλούτσιας ἄνευ εὐτυχῶς ἀπευκταίου τινός*.- Τὸ *Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων*, πρωτοπόρο πάντοτε σὲ πνευματικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπετείου τοῦ θανάτου τοῦ Πεσταλότσι, τίμησε (17 Φεβρουαρίου) τὴ μνήμη του -πρωτοβουλία τῶν μαθητῶν τῆς Ε΄ τάξης- μὲ παιδαγωγικὸ μνημόσυνο. Ἄσματα, ἀπαγγελίες, ὁμιλίες ἀναφερόμενες στὸν μεγάλο Ἑλβετὸ παιδαγωγό, μεγάλο πορτραῖτο τοῦ ὁποίου (ἔργο τοῦ σπουδαστῆ καὶ ποιητῆ Γ. Παπαδοπούλου) δέσποζε σὲ περίοπτη θέση. Μίλησαν: Ἡ Μαρίκα Πανούση μὲ θέμα: *Ὁ Πεσταλότσι ὡς ἄνθρωπος*, ὁ Χ. Καλυβόπουλος: *Ὁ Πεσταλότσι ὡς κοινωνιολόγος*, Ὁ Β. Τσουμάκας: *Ὁ Πεσταλότσι ὡς παιδαγωγός*. Τελευταῖος μίλησε ὁ διευθυντὴς Εὐρ. Σούρλας μὲ θέμα: *Ὁ Πεσταλότσι διὰ τὴν ἐποχήν μας*.- Ἡ μόδα τῶν *Μὶς* εἶχε μπεῖ γιὰ τὰ καλὰ στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῶν Γιαννίνων. Ἀφοῦ τὸ Β΄ σύστημα προσκόπων δὲν μπόρεσε στὸ χορό του νὰ ἐκλέξει τὴ *Μὶς Ἤπειρος*, τὸ Α΄ σύστημα, στὸ δικό του χορό, ὅπου παραβρέθηκαν κι ὅλες οἱ ἀρχές, ἀνέδειξε τὴ βασίλισσα τοῦ χοροῦ. Ὁ τίτλος δόθηκε στὴν Δίδα Νίκη Καππᾶ. *Ἐψήφισεν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου κ. Καλεύρας, ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες*.- Ἀπὸ τὶς 27 Φεβρουαρίου ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἄρχισε μεγάλη ἔρευνα γιὰ τὰ οἰκοτροφεῖα τῆς πόλης, ποὺ συνεχίστηκε γιὰ πολλὲς μέρες.- Θάνατοι: *Ἀπεβίωσεν τὴν 23ην φθίνοντος* (Φεβρουαρίου) *ἐκ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας, ὁ ἐκλεκτὸς συμπολίτης μας καὶ μεγάλου μέλλοντος καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου Πρεβέζης Ξενοφὼν Σάρρας. Ἀπεβίωσεν ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου εἶχε μετοικήσει ἐξ Ἁγίων Σαράντα καὶ Δελβίνου, ἀπὸ τῆς δευτέρας ὑποδουλώσεως τῆς Βορείας Ἠπείρου, ὁ Θεμιστοκλῆς Μπαμίχας, ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων μελῶν*

τῆς μεγάλης καὶ πατριαρχικῆς οἰκογενείας τῶν Μπαμιχαίων, ἥτις ὑπῆρξεν ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα ἡ ἐμψυχώτρια τοῦ κατὰ παντὸς ἐχθροῦ ἀγῶνος. Ἀπεβίωσεν (9 Μαρτίου) *ἡ χρηστὴ καὶ ἐνάρετος Δέσποινα, διακρινομένη διὰ τὰς πολλὰς αὐτῆς ἀρετὰς καὶ τὴν μεγάλην μόρφωσιν καὶ διανοητικότητα, ἡ Ἀσπασία Δευτεραίου, μήτηρ τοῦ διακεκριμένου ἰατροῦ τῆς πόλεώς μας Γ. Δευτεραίου.*- Μὲ ἀφορμὴ *τὴν γενομένην εἰς Ἀθήνας ἀποκάλυψιν τῆς κομμουνιστικῆς προπαγάνδας καὶ τὰ ἐλθόντα εἰς φῶς ἔγγραφα,* οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἄρχισαν ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο νὰ δημοσιεύουν ἔντονα ἐπικριτικὰ σχόλια καὶ ἄρθρα ἐναντίον τῶν κομμουνιστῶν καὶ τῶν κινδύνων ἀπὸ τὴ δράση τους. *Τὸ κράτος ὀφείλει νὰ λάβῃ δρακόντεια μέτρα πρὸς ἀποτροπὴν τῶν τοιούτων κινδύνων (ταραχῶν, ἀνωμαλιῶν καὶ λαφυραγωγίας) οἱ ὁποῖοι, ὡς ἀποδεικνύει ἡ γενομένη ἀνακάλυψις τῆς σπείρας, ἐπληθύνθησαν.* (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 25-2-30). Ἀναλόγου περιεχομένου ἄρθρο ἔγραψε καὶ ἡ *Ἐλευθερία* (17 Μαρτίου) παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ ἑξῆς γεγονός: Εἶχε ἔρθει στὰ Γιάννινα ἡ Μαργαρίτα Ραφτοπούλου-Ἐπιτροπάκη, γιὰ νὰ μιλήσει -μὲ προσκλήσεις πάντοτε-, στὶς 13 Μαρτίου τὸ βράδυ, στὸ καφενεῖο *Ἀβέρωφ* (χρησιμοποιόταν καὶ γιὰ χορούς, διαλέξεις, συναυλίες). Θέμα: *Τὸ ψυχορράγημα τῆς οἰκογένειας καὶ τὸ κομμουνιστικὸν κράτος.* Κι ἐνῶ προσκλήθηκαν πολλοί, ἐλάχιστοι παραβρέθηκαν (ἀνάμεσά τους ὁ ἐπίσκοπος Δωδώνης Δημήτριος, ἕνας ἱερέας καὶ 4 μόνο γυναῖκες: ἡ Ἰουλία Ἀράπη, Εὐθ. Φορτονοπούλου, Καλλιόπη Λύκα καὶ Ἀλεξάνδρα Χρηστοβασίλη). Ὁ ἀρθρογράφος διαπίστωνε ὅτι *οἱ περισσότεροι ἦταν «κομμουνίζοντες», ὄχι βεβαίως διὰ νὰ φωτισθοῦν περὶ τῆς ἐγκληματικῆς ὑπάρξεως... τοῦ ἐν Ρωσίᾳ σοβιετικοῦ καθεστῶτος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντλήσουν ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τοῦ κομμουνισμοῦ...* Ἦταν ἀρκετὰ διαφωτιστική, κατὰ τὸ Χρηστοβασίλη, ἡ ὁμιλία τῆς Ἐπιτροπάκη, ἀλλὰ τὸ ἔργο τοῦ διαφωτισμοῦ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀναλάβει τὸ κράτος, παραχωρώντας ὅλα τὰ στοιχεία ποὺ κατεῖχε σὲ διακεκριμένους ἀγορητές: ἱεροκήρυκες, καθηγητὲς πανεπιστημίου καὶ γυμνασίων, ἀνώτερους δικαστικοὺς κ.ἄ. *Αὐτὸ πρέπει νὰ πράξῃ τὸ ταχύτερον ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις* -κατέληγε-, *ἐὰν θέλῃ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι πράγματι πολεμεῖ τὸν κομμουνισμόν, καὶ δὲν τὸν προστατεύει!* Τὸ περίεργο εἶναι πὼς ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἀναφερόμενος στὴ διάλεξη σημείωνε πώς: *ἡ ὁμιλία ἐγένετο ἐν μέσῳ πυκνοτάτου ἀκροατηρίου...* Ποιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ ἐφημερίδες ἔλεγε τὴν ἀλήθεια;.- Προήχθη σὲ γυμνασιάρχη *εἷς ἐκ τῶν μικροτέρων, ἱκανοτέρων καὶ σεμνοτέρων καθηγητῶν τῆς «Ζωσιμαίας Σχολῆς», ὁ κ. Γεώργιος Μουλαρᾶς καὶ ἀνεχώρησεν διὰ τὴν νέαν του θέσιν* (γυμνάσιο Καστελλίου Πεδιάδος Κρήτης).- Εὐνοϊκὰ σχόλια γιὰ τὸ νέο διευθυντὴ τῆς *Ἠπείρου* Εὐάγγελο Φακατσέλη, ἔγραψε ἡ *Ἐλευθερία* (20 Μαρτίου). *Εἶναι πολὺ εὐχάριστον ὅτι τοιοῦτος νέος (ἱδρυτὴς καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις «Ἠπειρωτικοῦ Βήματος»), ἁγνὸς καὶ καθαρὸς καὶ ὑπὸ ὑψηλῶν ἰδανικῶν ἐμφορούμενος, εἰσέρχεται εἰς τὸν δημοσιογραφικὸν κύκλον τῶν Ἰωαννίνων, τὸν ὁποῖον, ἔχομεν πεποίθησιν, θὰ λαμπρύνῃ διὰ τοῦ καλάμου του. Ὅλαι μας αἱ καλλίτεραι εὐχαὶ ὑπὲρ τοῦ νέου συναδέλφου.*- Σκοτώθηκε σὲ αὐτοκινητιστικὸ δυστύχημα στὶς 18 Μαρτίου καὶ κηδεύτηκε τὴν ἑπομένη *ὁ τελευταῖος ἁρματωλὸς τῆς Ἠπείρου καὶ μάλιστα τοῦ Σουλίου, ὁ καπετὰν Θύμιος Δ. Ζῆκος.* Στὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία χοροστάτησε ὁ ἐπίσκοπος Δωδώνης Δημήτριος. Τὸν ἐπικήδειο ἐκφώνησε ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης. Τὸν ἀποχαιρέτησε ἐπί-

σης, μὲ ποίημά του, ὁ διευθυντὴς τῆς *Τραπέζης Ἀθηνῶν* Ἀλ. Παρανίκας.- Ἕνας ἄλλος ὁπλαρχηγός, ὁ Καραγιῶργος (οἱ παλιοὶ Ζαγορίσιοι τὸν θυμοῦνται, γιατὶ ἡ ἀνταρτικὴ δράση του ἔδωκε ἀφορμὴ στὸν φανατικὸ ἀνθέλληνα Μπεκὶρ ἀγᾶ, νὰ καταστρέψει μεγάλο τμήμα τοῦ Ζαγοριοῦ) μαζὶ μὲ ἄλλους συναδέλφους του, κατὰ τὴν ἐπέτειο τῆς 21ης Φεβρουαρίου, *περιέφερεν κατὰ τὴν δοξολογίαν τὴν σημαίαν τῆς νίκης τοῦ Μπιζανίου, τοῦ Δρίσκου, τῆς Μανωλιάσσης, τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐνθουσιάζων τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, διότι εἰς τὴν μνήμην των ἤρχοντο τὰ κατορθώματα τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων μαχῶν.* Ὅμως, παρατηροῦσε ὁ ἐπιστολογράφος Κ.Π. Τζιόβας (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 6-3-30) τὸ κράτος ἀγνόησε τὴ δράση τοῦ ὁπλαρχηγοῦ αὐτοῦ, ὅπως καὶ μερικῶν συναδέλφων του, καὶ καμμιά περίθαλψη δὲν τοῦ πρόσφερε, ἐνῶ σὲ πολλοὺς ἄλλους εἶχε ἐξασφαλίσει ἱκανοποιητικὲς συντάξεις.- *Ἐκλεκτοὶ ἀρραβῶνες: Ὁ διακεκριμένος δικηγόρος Ἰωαννίνων κ. Νικ. Γούσιας, πολιτευτὴς τοῦ «Προοδευτικοῦ κόμματος» καὶ ἡ χαριτωμένη δὶς Ἀνδρομάχη Παύλου Τσόγκα ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου. Τὸ ἑσπέρας τῆς 24ης Μαρτίου ἐτελέσθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν φαρμακεμπόρων ἀδελφῶν Θεμελῆ, ἐν μεγίστῃ συρροῇ κόσμου τῆς παρ' ἡμῖν κοινωνίας, οἱ εὐοίωνοι ἀρραβῶνες τῆς χαριτωμένης καὶ νεραϊδόκορμης ἀδελφῆς αὐτῶν Πόπης, μετὰ τοῦ ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας κ. Δημοσθένους Τσαντούλα. Παρέστησαν ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου κ. Ἀχ. Καλεύρας, ὁ διοικητὴς της VIII Μεραρχίας στρατηγὸς Χασαπίδης, ὁ πρόεδρος καὶ εἰσαγγελεὺς Πρωτοδικῶν καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι. Ἀληθῶς τοιαύτης ἐπισημότητος ἀρραβῶνας πρώτην φορὰν βλέπουν τὰ Γιάννινά μας.* («*Ἐλευθερία*», 27-3-30).- Στὶς 9 Μαρτίου ἄρχισε στὰ Γιάννινα ἡ λειτουργία τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς *Ἀγροτικῆς τραπέζης*.- Τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο Ἰωαννίνων ἐπέβαλε φορολογία 200.000 δρχ. στοὺς δημότες γιὰ νὰ βελτιωθεῖ τὸ σύστημα ὕδρευσης καὶ νὰ ἀνακουφιστοῦν οἱ ἀπορότερες τάξεις. Οἱ σχέσεις ὅμως Δήμου καὶ *Ἠλεκτρικῆς ἑταιρίας ἐξετραχύνθησαν.* Ὁ Δῆμος καθυστεροῦσε τὴν καταβολὴ τοῦ ἀντιτίμου τριῶν ἑξαμήνων τοῦ δημοτικοῦ φωτισμοῦ καὶ ἡ *Ἠλεκτρικὴ* ἀπειλοῦσε μὲ ἀντίποινα.- Γάμοι: *Ὁ δημοσιογράφος κ. Εὐάγγελος Φακατσέλης καὶ ἡ εὖ ἠγμένη δὶς Ἐλευθερία Βαζαίου, ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των εἰς Ἀθήνας.*- Στὶς 8 Μαρτίου δύο ἔνοπλοι λήστεψαν στὴ Βούλιστα Παναγιὰ τοὺς 16 ἐπιβάτες λεωφορείου. Στὴν ἀρχὴ τὰ Γιάννινα ἀναστατώθηκαν, ὅταν πληροφορήθηκαν ὅμως ὅτι πῆραν ἀπὸ τοὺς ἐπιβάτες καὶ τὰ τσιγάρα τους, κατάλαβαν ὅτι πρόκειται γιὰ πλιατσικολόγους. Ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας ἔδωσε καθησυχαστικὲς διαβεβαιώσεις καὶ τὴν ὑπόσχεση ὅτι οἱ δράστες θὰ συλληφθοῦν.- Σχόλιο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* γιὰ τοὺς ἱερεῖς: *Κατ' ἔθιμον, εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς κοινότητας, αἱ ἀποδοχαὶ τῶν ἱερέων κανονίζονται ἐν μέρει εἰς ἀραβόσιτον. Καὶ ἐνῶ ἡ πενία εἰς τὸν κατώτερον κλῆρον εἶναι πανθομολογουμένη, πολλαὶ κοινότητες δυστροποῦν νὰ ἐκτελέσουν τὴν συμφωνίαν.* Ἔπρεπε νὰ ἐπέμβουν ἡ Γενικὴ διοίκηση καὶ ἡ Μητρόπολη, κατέληγε.- Ὁ μαθητὴς τῆς στ΄ τάξης τοῦ γυμνασίου Παραμυθιᾶς Ν. Β. Ἀθανασίου δημοσίευσε στὴν ἴδια ἐφημερίδα (13-3-30) μελέτη του μὲ τίτλο: *Μερικὰ ἄγνωστα θαύματα τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ ἐκ τῆς ἀνὰ τὴν Ἤπειρον περιοδείας του.* Ὁ Ἀθανασίου ἔγινε ἀργότερα δημοσιογράφος, βουλευτὴς καὶ ὑπουργός.- Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκτύπωσης μελετῶν τοῦ διευθυντῆ τοῦ *Διδασκαλείου* Εὐρ. Σούρλα, (τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ: Γ. Ἴκκος, Γ. Παπα-

παῦλος (τριτοβάθμιοι μετεκπαιδευόμενοι) καὶ οἱ σπουδαστές: Β. Τσουμάκας, Θ. Σαφίλιος, Χρ. Καλυβόπουλος, Β. Καρβούνης καὶ Μ. Στράτης), μὲ ἀνακοίνωσή της γνωστοποιοῦσε στοὺς δασκάλους ὅτι εἶχε ἐκδόσει ἤδη τὶς ἑξῆς μελέτες: 1) *Ψυχολογία παραμυθιῶν*, 2) *Ἐξέλιξις τῆς ἑρμηνείας τοῦ παραμυθιοῦ καὶ τῆς ἀριθμητικῆς πράξεως*, 3) *Νεώτεραι κατευθύνσεις εἰς τὰ προβλήματα τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας*, 4) *Αἱ σύγχρονοι ἰδέαι περὶ ἀλφαβηταρίων καὶ πρώτης ἀναγνώσεως*, 5) *Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς ἐννοίας καὶ τῆς οὐσίας τῆς μορφώσεως*, 6) *Ἀλφαβητάριον καὶ μέθοδος ἀναγνώσεως*, 7) *Τὸ πρόβλημα τῶν συνθέσεων εἰς τὸ σύγχρονον σχολεῖον*, 8) *Ἡ ἀξιολογικὴ ἰδέα εἰς τὴν σύγχρονον παιδαγωγικὴν κίνησιν*, 9) *Νεώτεραι παιδαγωγικαὶ ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὸ γλωσσικὸν πρόβλημα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου*.- Μὲ ὑπερηφάνεια ὁ Γ. Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας ἀνήγγειλε τηλεγραφικὰ στὸν πρωθυπουργὸ ὅτι στὰ Γιάννινα, ὕστερα ἀπὸ σύσκεψη ὅλων τῶν ὀργανώσεων καὶ φορέων τῆς πόλης, ἱδρύθηκε ὁ πρῶτος στὴν Ἑλλάδα *Σύνδεσμος πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ χωρίου*· ὑποσχόταν ὅτι θὰ συνέβαλε σημαντικὰ στὴ συγκράτηση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωριῶν καὶ στὴν καταπολέμηση τῆς ἀστυφιλίας.- Ἀνακούφιση σκόρπισε καὶ στὰ Γιάννινα ἡ εἴδηση πὼς σὲ συμπλοκὴ κοντὰ στὴ Λάρισα, σκοτώθηκε ὁ Τζατζᾶς καὶ δυὸ ἀκόμα ἀπὸ τοὺς συμμορίτες του. Εἶχε καὶ τὸ καταδιωκτικὸ ἀπόσπασμα ἀπώλειες. Σκοτώθηκε ἕνας ἀνθυπασπιστὴς καὶ ἕνας χωροφύλακας. Τὰ κεφάλια τῶν ληστῶν κρεμάστηκαν στὴν πλατεία τῆς Λάρισας. Μὲ γρήγορους ρυθμοὺς ἐξαφανίζονταν καὶ τὰ τελευταῖα ὑπολλείμματα τῶν συμμοριῶν. Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῆς νεώτερης ἱστορίας τῆς Ἑλλάδας -καὶ ἰδιαίτερα τῆς Ἠπείρου- θὰ ἔκλεινε σὲ λίγο ὁριστικά...

Ἀπόφοιτοι τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ σχολείου Ἰωαννίνων τοῦ 1928.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑΣ

Μὲ τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἐπετείου τῆς 25 Μαρτίου, ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὁ πανελλήνιος ἑορτασμὸς τῆς Ἑκατονταετηρίδας τῆς Ἐθνικῆς Ἀνεξαρτησίας. (Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1830, εἶχε ὑπογραφεῖ τὸ *Πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου*, μὲ τὸ ὁποῖο ἀναγνωριζόταν ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας). Οἱ γιορτὲς κράτησαν μῆνες, ἦταν πολλὰ τὰ γεγονότα καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ ἔπρεπε νὰ τιμηθοῦν. Κάθε περιοχὴ κατάρτισε τὸ δικό της πρόγραμμα, μὲ βάση ὅσα εἶχε προγραμματίσει γιὰ τὴν Ἤπειρο ἡ Γενικὴ διοίκηση στὸ γενικὸ πρόγραμμα ποὺ περιλάμβανε τὶς ἑξῆς ἐκδηλώσεις: α) 30 Ἀπριλίου: *Γιορτὲς στὸ Σούλι* (στὸ πρόγραμμα ἀναφερόταν ἀναλυτικὰ ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς κάθε γιορτῆς), β) 19 Μαΐου: *Στὴν Πάργα*, γ) 21 Μαΐου: *Στὸ Ζάλογγο*, δ) 8 Ἰουνίου: *Στὰ Δολιανά*, πατρίδα τοῦ Γεωργίου Γενναδίου, ε) 27 Ἰουνίου: *Στὸ Βασταβέτσι* (πατρίδα τοῦ Κατσαντώνη), στ) 29 καὶ 30 Ἰουνίου: *Στὸ Συρράκο καὶ τὶς Καλαρρύτες* (ἐπανάσταση τῆς 28ης Ἰουνίου), ζ) 6 Ἰουλίου: *Στὸ Δελβινάκι*, η) 27 Ἰουλίου: *Στὸ Μονοδένδρι* (πατρίδα τῶν Ριζαρῶν), θ) 11 Σεπτεμβρίου: Ἐκδήλωση *στὰ Γιάννινα*, στὴ Σπηλιὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου (Φιλοσόφου) -κάτω ἀπὸ τὸ τζαμὶ τοῦ Ἀσλὰν πασᾶ- πρώτου ἐπαναστάτη κατὰ τῶν Τούρκων, ι) 14 Σεπτεμβρίου: *Στὰ Γιάννινα* (ἀναμνηστικὴ πλάκα στὴν πλατεῖα Γεωργίου Σταύρου, ἐκεῖ κατὰ τὴν παράδοση ὑπῆρχε ὁ πλάτανος, ὅπου μαρτύρησε ὁ Κατσαντώνης καὶ πολλοὶ κλέφτες. ια) *Στὰ Γιάννινα:* Ἀναμνηστικὴ πλάκα στὸ σπίτι τοῦ πρωτεργάτη τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρείας* Ἀθανασίου Τσακάλωφ (τὸ ἑλληνικὸ κράτος μετὰ τὴν ἐντοίχιση τῆς πλάκας, τὸ ἄφησε νὰ καταρρεύσει. Δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ βρεθεῖ ἕνα μικρὸ κονδύλι τότε γιὰ νὰ ἀγοραστεῖ καὶ νὰ συντηρηθεῖ. Γκρεμίστηκε καὶ ἔγινε πολυκατοικία...). ιβ) 28 Σεπτεμβρίου: *Στὰ Γιάννινα:* (ἡ κυριότερη ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐκδηλώσεων). Πρωΐ: Δοξολογία καὶ θεμελίωση τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ (ποτὲ δὲν κατόρθωσαν τὰ Γιάννινα νὰ τὸν ἀναγείρουν. Τὸν ὕψωσε μεγαλοπρεπῶς ὁ μητροπολίτης Σεβαστιανὸς στὴν Κόνιτσα). Ἀπόγευμα: Ἐκδήλωση *πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀγνώστου Ἠπειρώτου Διδασκάλου διὰ τὴν συμβολήν του εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἔθνους.* Ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις, προσωπικὰ θυμᾶμαι τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ Νεοφύτου Δούκα στὰ Ἄνω Σουδενὰ καὶ τῶν ἀδελφῶν Ριζάρη στὸ Μονοδέντρι.

Γιὰ τὶς γιορτὲς τῆς Ἑκατονταετηρίδας, ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες

ἀσχολήθηκαν, ὁ Χρηστοβασίλης περισσότερο ἀπ' ὅλους. Ἦταν φυσικό, γιατὶ πρῶτο ἀπ' ὅλα τιμήθηκε τὸ Σούλι, ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα του. Σὲ ἄρθρο του (10-4-30) ἔγραφε (εἶχε προηγηθεῖ καὶ ἄλλο μὲ τίτλο: *Τὸ ἀθάνατο Σούλι μας*, στὶς 21-3-30): *Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Σαββάτου* (5-4-30) *εἰσῆλθεν ἡ Ἤπειρος εἰς τὴν περίοδον τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἐπαναστησάσης Ἑλλάδος ἐναντίον τῶν Τούρκων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπελευθέρωσιν τόσον μεγάλο πρόσωπο ἔπαιξε ἡ Ἤπειρός μας, διὰ τῶν ἡρώων της, ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, καὶ τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τῶν εὐεργετῶν τέκνων της, τὰ ὁποῖα ἔθεσαν τὸν πλοῦτον των εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἐθνικοῦ μας ἀγῶνος, διὰ τῶν λεγεώνων τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν διδασκάλων της, οἱ ὁποῖοι, μεθ' ὅλων τῶν ἀναφερθέντων, ἐξύπνησαν ἀπὸ τὴν νάρκην τῆς δουλείας τὸ δουλεῦον Γένος μας. Ὁ ἑορτασμὸς οὗτος θὰ ἐκδηλωθῇ κατὰ διάφορα μέρη τῆς Ἠπείρου, ὅπου ἡ Ἠπειρωτικὴ ἀνδρεία, ἡ Ἠπειρωτικὴ γενναιοδωρία καὶ τὸ Ἠπειρωτικὸν πνεῦμα ἔδρασαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ.*

Ἀπὸ τὶς γιορτὲς τοῦ Σουλίου. Διακρίνονται: Ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων, ὁ ὑπουργὸς *Ναυτικῶν* Δημ. Μπότσαρης (δίπλα του ἀριστερά) καὶ ὁ ὁπλαρχηγὸς Γκιόκας (ἀριστερὰ τοῦ Μπότσαρη.

Οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴν πρώτη μεγάλη ἐκδήλωση τοῦ Σουλίου ἄρχισαν ἀπὸ τὶς 5 Ἀπριλίου. Γιὰ τὴν ἐπισήμανση τῶν ἱστορικῶν χώρων, ὅπου εἶχαν διεξαχθεῖ οἱ σκληρότερες μάχες ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καθὼς καὶ τῶν σπιτιῶν τῶν ἀρχηγῶν τῶν Σουλιωτῶν, εἶχε μεταβεῖ ἐπὶ τόπου, τριμελὴς ἐπιτροπή, ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς Χρ. Χρηστοβασίλη, Χρ. Σούλη καὶ Κ. Ἀμπαδογιάννη, νομομηχανικό. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπέλεξε ἀκόμα καὶ τὰ οἰκήματα διαμονῆς τῶν ἐπισήμων ποὺ θὰ πήγαιναν ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Τὴν κυβέρνηση θὰ ἐκπροσωποῦσε ὁ Σουλιώτης ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Δημ. Μπότσαρης.

Γιὰ νὰ φτάσει κανεὶς στὸ Σούλι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, μὲ τὴν ἀνυπαρξία ὁδικοῦ δικτύου, καὶ τὰ ἐμπόδια ποὺ δημιουργοῦσε ἡ πρόσβαση στοὺς αἱματοβαμμένους ὀρεινοὺς ὄγκους τῆς περιοχῆς, ἦταν ὑπόθεση δύσκολη. Πολλὲς ὧρες χρειάστηκε γιὰ ν' ἀναρριχηθεῖ στὴ Σαμονίβα, μέσω τῶν στενῶν τοῦ Ἀχέροντος, τὸ πρῶτο κλιμάκιο τῶν ἐπισήμων ἐπισκεπτῶν

(Χρ. Σούλης, Χρ. Χρηστοβασίλης, μὲ τὴ μικρὴ κόρη του Ἀνθούλα, Χ. Ἰωαννίδης, καθηγητὴς τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς, μὲ ὁμάδα μαθητῶν τοῦ γυμνασίου καὶ τοῦ *Διδασκαλείου).* Στὶς 29 Ἀπριλίου, πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς ἐπισήμους ἔφτασε, μέσω Ρωμανοῦ, ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων, *ἀκατάβλητος ἀπέναντι τῶν κακουχιῶν μιᾶς τοιαύτης μαρτυρικῆς ὁδοιπορείας,* ἀργότερα ὁ διοικητὴς τῆς VIII Μεραρχίας Χασαπίδης, ὁ διοικητὴς τοῦ VIII συντάγματος ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ Βασ. Κρυστάλλης (ἀδελφὸς τοῦ Κώστα Κρυστάλλη) ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ Κωστάκης (ὁ θρυλικὸς ταγματάρχης πυροβολητὴς τοῦ πολέμου τοῦ '40), ὁδηγώντας ἡμιλοχία πυροβολητῶν μ' ἕνα κανόνι, κι ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἐπικεφαλῆς τμημάτων -ἀκόμα καὶ εὐζωνικὸ ἀπὸ τὴν Ἄρτα ἦρθε- ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας, μαζὶ μὲ τοὺς προϊσταμένους τῶν ὑπηρεσιῶν, πολιτικῶν καὶ ἀστυνομικῶν, ἡ μουσικὴ τοῦ στρατοῦ, τμήματα ἐφίππων καὶ πεζῶν χωροφυλάκων, μαζί τους καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ τύπου (τοῦ ἀθηναϊκοῦ καὶ τοῦ γιαννιώτικου). Τελευταῖοι, μὲ προέλευση τὰ Γιάννινα, ἔφτασαν ὁ ὑπουργὸς Δ. Μπότσαρης, οἱ γερουσιαστὲς Ἀθ. Τραχήλης καὶ Γ. Βηλαρᾶς καὶ οἱ βουλευτὲς Κ. Κατσαδήμας, Σ. Σταυρόπουλος καὶ Α. Λούλης. Τὴν παραμονή, ἔγινε καὶ ἄλλη ἀνάβαση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Παραμυθιᾶς, ὁπλαρχηγῶν καὶ καπεταναίων, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν δήμαρχο (πρόεδρο κοινότητος τότε) Παραμυθιᾶς. Τὴν ἡμέρα τῶν ἐκδηλώσεων, καὶ πρὶν τὴν ἔναρξή τους, οἱ δήμαρχοι, πρόεδροι κοινοτήτων, καθηγητές, δάσκαλοι, σχολεῖα, προσκυνητές, *τρεῖς χιλιάδες πανηγυριῶτες, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο 40 καὶ πλέον ἱερεῖς ἐξ ὅλων τῶν πέριξ χωρίων,* κατέκλυσαν στοὺς χώρους τοῦ προσκυνήματος. Ἄλλοι ἀνέβασαν τὸ σύνολον τῶν ἐπισκεπτῶν σὲ τέσσερες χιλιάδες.

Οἱ ἐκδηλώσεις ἄρχισαν στὶς 7 τὸ πρωῒ μὲ μνημόσυνο στὸ φρούριο τῆς Κιάφας ἀπὸ τὸ μητροπολίτη Σπυρίδωνα. Παραβρέθηκαν ὁ Μπότσαρης καὶ ὁμάδα ἐπισήμων. Μετὰ τὸ τέλος ὁ Μπότσαρης ἀνύψωσε στὴ δυτικὴ ἔπαλξη τοῦ φρουρίου τὴν ἑλληνικὴ σημαία, κάτω ἀπὸ τοὺς ἤχους τῶν χαιρετιστήριων βολῶν του κανονιοῦ τοῦ Κωστάκη. Ὁ Σπυρίδων, ἔψαλε ἐπιμνημόσυνη δέηση ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὅλων τῶν Σουλιωτῶν ποὺ ἔπεσαν γιὰ τὴν πατρίδα, στὸ ἐκκλησάκι τοῦ ἁγίου Δονάτου, παρόντες ὅλοι οἱ ἐπίσημοι, καὶ ὁ λαός. Μετὰ τὸ τέλος, ὅλο τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν, ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι, ἀνέβηκε στὸ *ἱερὸν καὶ φοβερὸν Κούγκι.* Νέα δέηση ἐδῶ καὶ στὴ συνέχεια ὁ Σπυρίδων *ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον, ἐξ ἐκείνων, οὓς μόνο ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων γνωρίζει νὰ ἐκφωνῇ, ἐξυμνήσας τὴν μεγάλην αὐτοθυσίαν τοῦ ἡγουμένου τοῦ Κουγκίου Σαμουὴλ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἡρώων.* Ὁ Μπότσαρης ἀποκάλυψε τὴν ἀναθηματικὴ στήλη, ποὺ εἶχε στηθεῖ στὰ ἐρείπια τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, στὴν ὁποία εἶχαν χαραχτεῖ οἱ δημοτικοὶ στίχοι: *Πῆραν τὸ Σούλι πήρανε / πῆραν τὸν Ἀβαρίκο / Τὴν Κιάφα τὴν περήφανη / Τὸ φοβερὸ τὸ Κούγγι / Κι ἔκαψαν τὸν Καλόγερο / Μὲ*

δώδεκα νομάτους, ἐκφώνησε ὕστερα θαυμάσιο λόγο (ἦταν πάντοτε ἱκανὸς ρήτωρ καὶ ὁμιλητὴς καὶ προκαλοῦσε τὸ ἔντονο ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατηρίου) καὶ κατέθεσε μπρὸς στὴ στήλη τὸ δάφνινο στεφάνι τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Γονάτισε, τὸν ἀκολούθησε ὅλο τὸ πλῆθος, καὶ γιὰ τρία λεπτὰ ἀπέδωσαν σιωπηρὰ φόρο τιμῆς στοὺς ἥρωες τοῦ Σουλίου. Ἡ τελετὴ στὸ Κούγγι ὁλοκληρώθηκε μὲ τὴν θαυμάσια ἀπαγγελία ἀπὸ τὴ μικρὴ Ἀνθούλα Χρηστοβασίλη τοῦ ποιήματος *Σαμουὴλ* τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτη.

Τὸ πρόγραμμα συνεχίστηκε μὲ τὴ μετάβαση ὅλων στὰ ἐρείπια τῆς Βουλῆς τῶν Σουλιωτῶν, κάτω ἀπὸ τοὺς ἤχους *τοῦ κροτοῦντος πυροβόλου*, τῆς μουσικῆς ποὺ παιάνιζε καὶ τῶν ἑκατοντάδων τουφεκισμῶν. Νέος λόγος τοῦ Μπότσαρη ἐδῶ, ἄλλος πανηγυρικὸς τοῦ Γ.Δ. Ἠπείρου Καλεύρα, *ἐξάραντος θαυμασίως τοὺς Σουλιωτικοὺς ἀγώνας*. Τελευταῖος ἀπήγγειλε τὸ ποίημά του *Τὸ Σούλι* ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης, εἰδικὰ γραμμένο γιὰ τὴν ἑορταστικὴ ἐκδήλωση. (131 στίχοι δεκαπεντασύλλαβοι), ἀπὸ τὸ ὁποῖο παραθέτω τὴν πρώτη στροφή. (Τὸ ἔχω γράψει κι ἀλλοῦ τὸ σημειώνω κι ἐδῶ. Ὅταν κυκλοφόρησε ἡ *Ἐλευθερία* μὲ τὴν περιγραφὴ τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων, οἱ ἐφημεριδοπῶλες τὸ πρῶτο ποὺ διαλαλοῦσαν ἦταν: *«Ἐλευθερία»! Τὸ ποίημα τοῦ Χρηστοβασίλη εἰς τὸ Σούλι*. Ἀκτινοβολοῦσε τότε ἡ πνευματικὴ προσωπικότητα τοῦ Χρηστοβασίλη καὶ εἶχε ἀπήχηση ὁ ποιητικὸς λόγος του): *Κόσμος πολὺς μαζεύτηκαν, ἄντρες, παιδιά, γυναῖκες / Πέφτουν ντουφέκια σὰν βροχή, κανόνια ἀχολογᾶνε. / —Γιατὶ αὐτὴ ἡ χαροκοπιά, κι αὐτὸ τὸ πανηγύρι; / Μὴν ξάφνου ἀναστηθήκανε, οἱ ἀνίκητοι Σουλιῶτες, / Καὶ ξαναρχίσαν πόλεμο: ἄντρες παιδιὰ γυναῖκες, / Μὲ τὸν βεζὶρ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὴν Ἀρβανιτιά του; / -Ὄχι! Δὲν ἀναστήθηκαν οἱ ἀνίκητοι Σουλιῶτες, / Ὅποιος πεθαίνει, πέθανε καὶ δὲν γυρίζει πίσω. / Μόν' ἤρθανε τ' ἀγγόνια τους, ἤρθαν τὰ δίγγονά τους / Σε τοῦτα τὰ χαλάσματα, τὰ χιλιοδοξασμένα, / Ἤρθαν νὰ προσκυνήσουνε μ' εὐλάβεια μεγάλη, / Τοῦ πεθαμένου τους Σουλιοῦ, τὸ χῶμα τ' ἁγιασμένο, / Νὰ κάνουμε κηροδοσιὰ νὰ ρίξουνε τρισάγιο.*

Γιὰ πολλὲς μέρες οἱ ἐφημερίδες ἀσχολήθηκαν μὲ τὶς γιορτὲς τοῦ Σουλίου. Ἀποτέλεσε μιὰ παρένθεση ἐθνικῆς ἀνάτασης, στὴ γεμάτη δυσκολίες ζωὴ τῶν Ἠπειρωτῶν, ἰδιαίτερα τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς ποὺ τιμήθηκε. Γιατὶ τὸ Σούλι, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη -ὡς ἕνα σημεῖο καὶ σήμερα- ζοῦσε μὲ τὶς ἀναμνήσεις τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἔνδοξων ἀγώνων του καὶ μὲ τὰ ψιχία τοῦ κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος, παρότι πολλοὶ ἐπίσημοι ἄντρες κατάγονταν ἀπ' ἐκεῖ, πρῶτος καὶ καλλίτερος ὁ Μπότσαρης, πάντα ἀναφερόταν μὲ ὑπερηφάνεια στὸν τόπο τῆς καταγωγῆς του. Κι ὅμως! Ὁ κόσμος ποὺ κατοικοῦσε στὸν ἱστορικὸ αὐτὸ χῶρο, ἀπόγονοι ἔνδοξων προγόνων, πείνασε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη γωνιὰ τῆς Ἑλλάδας... Ἔγραψαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν *Ἐλευθερία* καὶ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες γιὰ τὶς γιορτές: *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (1-5-

30): *Αἱ τελεσθεῖσαι ἑορταὶ ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ Σουλίου, εἶναι ὁ ἐλάχιστος φόρος εὐγνωμοσύνης, τὸν ὁποῖον ὀφείλει ἡ παροῦσα ἑλληνικὴ γενεὰ πρὸς τοὺς ἀθανάτους πρωτοπόρους τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, τοὺς ἐνδόξους μαχητὰς τοῦ Κουγκίου καὶ τῆς Κιάφας καὶ τῶν λοιπῶν ἀποκρήμνων βράχων τοῦ ἐνδόξου καὶ ἱστορικοῦ Σουλίου. Αὗται* (οἱ γιορτές) *ὑπῆρξαν ὑπέρλαμπροι καὶ μεγαλειώδεις, ὅπως ἤρμοζεν ἄλλωστε. Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Σουλιώτισσες δὲν ἐγνώρισαν σκλαβιά, προτιμοῦσαν τὸν θάνατον ἀπὸ τὸν ζυγόν. Ἡ ἐποποιΐα των ἔμεινε ἱστορικὴ καὶ τὰ κατορθώματά των ἀνέγραψαν τὴν πλέον ἔνδοξον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὑπῆρξαν οἱ πρωτεργάται, οἱ πρωτοπόροι τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ αὐτῆς ἐθυσιάσθησαν ἀναρίθμητοι. Τὰ τάγματα τῶν ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν κόσμουν ὑπέρλαμπροι ἀδάμαντες, τέκνα τοῦ Σουλίου. Αὐτοὶ ἡγήθησαν τῶν φαλάγγων ἐκείνων ποὺ μὲ τὸ αἷμα των συνεκίνησαν τὴν ἀδιάφορον, μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, Εὐρώπην. Ἤξιζεν, λοιπόν, ἡ ἑορτὴ αὕτη. Ἔπρεπε ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων αὐτῶν ἡρώων νὰ γονατίσωμεν πρὸ τοῦ τάφου αὐτῶν καὶ νὰ χύσωμεν ἕνα δάκρυ ἀοιδίου εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἀθανάτους Ἥρωας...*

Δημήτριος (Τάκης) Σιωμόπουλος

Ἡ *Ἤπειρος*, (30-4-30), μὲ ἄρθρο τοῦ Τάκη Σιωμόπουλου, ἔδωσε τὴ δική της διάσταση στὶς γιορτὲς τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Ζαλόγγου. *Ἀπ' ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ Σουλίου -τὰ ὁποῖα μόνα εἶναι ἱκανὰ νὰ θέσουν τὴν Νέαν Ἑλλάδα ἀπὸ ἀπόψεως φιλοπατρίας, ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας εἰς τὸ πλευρὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, -ἕνα κυρίως γεγονὸς μὲ σταματᾶ καὶ μοῦ καρφώνει τὴν σκέψιν. Τὸ Ζάλογγον, μὲ τὸν χορὸν τῶν ἑξήκοντα Σουλιωτισσῶν, ποὺ ἐπροτίμησαν ἀντὶ τοῦ χαρεμίου καὶ τῆς ἀλλαξοπιστίας, τὸν τραγικὸν θάνατον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐβάδισαν μὲ τόσον ποιητικὸν μεγαλεῖον. Τὴν ἱστορίαν γενικῶς δὲν τὴν καθιστοῦν διδάσκαλον τῆς ἀνθρωπότητος τὰ καθημερινὰ γεγονότα, οὔτε οἱ εὐφυεῖς, ἔστω, διπλωματικοὶ ἐλιγμοί, ἀλλὰ μερικαὶ δραματικαὶ περιπτώσεις αὐτοθυσίας καὶ ἡρωϊσμοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος, εἴτε ὁμαδικῶς εἴτε ἀτομικῶς, καταδεικνύει ὅτι ὑφίστανται ἐν αὐτῷ κίνητρα ἠθικά, δυνάμει τῶν ὁποίων δρᾷ καὶ ὑφίσταται καὶ χάριν τῶν ὁποίων πολλάκις εὐχαρίστως δέχεται νὰ στερηθῇ τῆς ζωῆς του. Μιὰ ἀπὸ τὰς δραματικὰς αὐτὰς σκηνάς, ὑπέροχος εἰς σύλληψιν καὶ ἄφθαστος ὡς πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐκτελέσεως, εἶναι καὶ ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Οἱ γυναῖκες τοῦ Ζαλόγγου δὲν ἐδίδαξαν μόνον ὅτι εἰς τὴν ζωὴν ὑπάρχουν ἰδανικά, διὰ τὰ ὁποῖα ἀξί-*

ζει νὰ πεθάνῃ κανείς, ἀλλὰ συγχρόνως ἔδωσαν εἰς τὸν κόσμον ἕνα ὅραμα, ἄφθαστου ποιητικοῦ καὶ τραγικοῦ μεγαλείου. Ἐβάδισαν πρὸς τὸν θάνατον μὲ τὸ τραγούδι στὸ στόμα καὶ μὲ τὸ κυμάτισμα τοῦ κορμιοῦ ἀπὸ τοῦ χοροῦ τὴν δίνην.

Διθυραμβικὰ ἄρθρα ἔγραψε καὶ ὁ *Κῆρυξ*, ἐξαίροντας, φυσικὰ καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀπόγονου τῶν Σουλιωτῶν καπεταναίων, τοῦ ὑπουργοῦ Δ. Μπότσαρη. Ἡ ὑπογράμμιση αὐτὴ δημιούργησε ἕνα εἶδος ἀντιπαράθεσης, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι προβάλλονταν συνεχῶς, καὶ στοὺς λόγους καὶ στὰ δημοσιεύματα, οἱ Μποτσαραῖοι, ἐνῶ παραγκωνίζονταν οἱ ἄλλες φάρες τῶν Σουλιωτῶν. Διερμηνεύοντας τὸ κοινὸ αἴσθημα ἡ *Ἤπειρος* (3-5-30) ἔγραψε τὸ ἑξῆς σχόλιο: *Ἂν οἱ ἥρωες τῆς Σουλιώτικης ἐποποιΐας Τζαβελαῖοι, ἐλάμβανον τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Πλούτωνα νὰ ἐπανίδουν ἐκ νέου τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ των Βουλευτηρίου εἰς τὸ ἐρειπωμένον τους Σούλι, εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας τοῦ ὁποίου προσέφερον ἑαυτοὺς εὔοσμα θύματα, θὰ τοὺς ἐβλέπαμεν κάπου ἐκεῖ σὲ μία γωνιά, καταπικραμένους ἀπὸ τὴν θλίψιν ποὺ τοὺς ἐπροξένησεν ἡ ἐξεζητημένη ἀποσιώπησις τοῦ περιλάμπρου ὀνόματός των, κατὰ τὴν προχθεσινὴν ἑορτὴν τῆς ἑκατονταετηρίδος. Ἐμνημονεύθησαν βέβαια τὰ ὀνόματά των, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὸν διαρκῆ καὶ ἀνεξάντλητον ὕμνον τῶν ἑτέρων ἡγετῶν τῶν συμπολεμιστῶν των. Ὁ κόσμος γνωρίζει ἀσφαλῶς ὅτι οἱ Μποτσαραῖοι δὲν ἠνδραγάθησαν περισσότερον τῶν Τζαβελαίων, οὔτε οἱ Τζαβελαῖοι ὀλιγότερον τῶν Μποτσαραίων, καὶ ἐξ ἴσου τοὺς τιμᾶ καὶ τοὺς εὐλαβεῖται. Μάρκος Μπότσαρης καὶ Λάμπρος Τζαβέλλας, Ἑλένη Μπότσαρη καὶ Μόσχω Τζαβέλλα, εἶναι ὀνόματα, ἅτινα δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ σημειώσωμεν μεταξύ τους προτιμήσεις καὶ ἐξαιρέσεις, εἶναι ἀστέρες εἰς τὸ πάνθεον τῶν ἡρώων, ἴσου μεγέθους καὶ ἐξ ἴσου φωτεινοί. Πᾶσα μεροληψία θὰ ἦτο ὕβρις ἀδικαιολόγητος. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μὲ θλίψιν παρετηρήθη εἰς* τὴν ἐν γένει τελετὴν τῆς ἑορτῆς.

Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἔδωσε λεπτομερῆ περιγραφὴ τῶν ἑορτῶν, στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας, μὲ ἱστορικὲς ἀναδρομές, ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιο τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν ἀγώνων τους. Πάντως, τόσο ἡ ἐφημερίδα αὐτή, ὅσο καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἔκαμαν ὀξύτατη κριτικὴ γιὰ τὴ στάση τοῦ Μπότσαρη, τοὺς λόγους καὶ τὶς πολιτικὲς ἐνέργειες, κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς παρουσίας του στὰ Γιάννινα. Ἡ *Ἐλευθερία*, λόγω τῆς κοινῆς Σουλιώτικης καταγωγῆς Χρηστοβασίλη καὶ Μπότσαρη, δὲν ἔγραφε ἐπικριτικὰ σχόλια ἐναντίον τοῦ ὑπουργοῦ, οὔτε καὶ ἡ *Ἤπειρος* (ἀπὸ τὶς 25 Μαρτίου ἐκδιδόταν τετρασέλιδη), ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑποστηρίζει διακριτικὰ *τοὺς Φιλελευθέρους*, θὰ ἄλλαζε ὅμως πολιτικὴ τοποθέτηση ἀργότερα, ἐπανερχόμενη στὸ ἀντιβενιζελικὸ στρατόπεδο. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες, ἀνάλογα μὲ τὴν πολιτική τους τοποθέτηση, ἔκαμαν ἐπιλογὴ στὴ δημοσίευση τῶν πανηγυρικῶν ποὺ ἐκφωνήθηκαν στὸ Σούλι. Οἱ περισσότερες δὲν παρέλειψαν νὰ τονίσουν, ἀνεξάρ-

τητα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τῶν ἑορτῶν, καὶ τὶς τεράστιες ἀδυναμίες τῆς ὀργάνωσης, οἱ ὁποῖες ἔγιναν ἔντονα αἰσθητὲς ἀπὸ τὶς δυσχέρειες ποὺ δημιουργοῦσαν ἡ ἀνυπαρξία δρόμων, καταλυμμάτων καὶ τροφίμων, στὰ φτωχὰ χωριὰ καὶ δυσπρόσιτα ὑψώματα τοῦ Σουλίου.

Τὰ νέα ἀπὸ τὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ἐξάλειψη τῆς ληστείας ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι καλά. Τὴν ἐξόντωση τοῦ Τζατζᾶ, ἀκολούθησε ὁ φόνος τοῦ ληστάρχου Τράντου, ἡ διάλυση τῆς συμμορίας Φουρτούνα καὶ ἄλλων. Ἡ ἀσφάλεια εἶχε παγιωθεῖ στὴν Ἤπειρο καὶ σ' ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα.- Μέγα πρόβλημα γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, δημιουργήθηκε μὲ τὴν ἀπαγόρευση τῆς ἐλεύθερης πώλησης τοῦ τσίπουρου ἀπὸ τοὺς χωρικούς. Κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν ἡ κυβέρνηση ὑποχρεώθηκε, στὸ νόμο *περὶ ἀμβύκων*, νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἐλεύθερη πώληση. Δικαιολογημένα ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (20-3-30) πανηγύριζε, δημοσιεύοντας τὴν εἴδηση κάτω ἀπὸ τοὺς τίτλους: *Ἕνας ἀγὼν στεφόμενος ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Τὸ ζήτημα τοῦ τσίπουρου εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιον τῆς ὁριστικῆς αὐτοῦ ἐπιλύσεως.*- Σύμφωνα με ἀνακοίνωση τοῦ Δήμου, γιὰ νὰ ἐπιλυθεῖ τὸ θέμα τῆς ὕδρευσης τῶν Γιαννίνων (πολλὲς αἰτιάσεις ἀκούονταν ἀπὸ τοὺς Γιαννιῶτες ἐναντίον τοῦ δημάρχου) χρειάζονταν, σύμφωνα μὲ μελέτη τοῦ ὑδραυλικοῦ τοῦ κράτους Λομπρέστη, ποσὸ 15-17.000.000 δρχ., τεράστιο γιὰ τὴν ἐποχή ἐκείνη. Χρειάζονταν ἀκόμα 2.000.000 τὸ χρόνο γιὰ τὴν καταβολὴ τοῦ τοκοχρεωλυσίου τοῦ δανείου ποὺ θὰ ἔπαιρνε ὁ Δῆμος, καθὼς καὶ 1.000.000 δρχ. κάθε χρόνο γιὰ ἔξοδα συντήρησης τοῦ δικτύου καὶ ἀνύψωσης τοῦ νεροῦ. Μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις ἦταν δύσκολο ν' ἀποφασίσει ὁ Δῆμος τὴν ἔναρξη τοῦ ἔργου. Θὰ περνοῦσαν πολλὰ χρόνια ἀκόμα ὥς ὅτου ἀποκτήσουν ὕδρευση τὰ Γιάννινα...- Ἀπὸ τὶς 26 Μαρτίου ἔκαμε ἔναρξη τῶν παραστάσεών του ὁ γνωστὸς καὶ ἀγαπητὸς στοὺς Γιαννιῶτες θίασος τοῦ Γεωργίου Ξύδη, μὲ τὴν *Μπαγιαντέρα* τοῦ Κάλμαν.- Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* ἄρχισε ἀπὸ 1-4-30 ἡ δημοσίευση τῆς διάλεξης ποὺ εἶχε δώσει ὁ Γεωργ. Βαβαρέτος στὴν *Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία* (ἀργότερα ἐκδόθηκε καὶ σὲ τομίδιο), μὲ θέμα: *Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν.*- Ὁ ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν Γ. Μαρῆς ἐξαπέλυσε αὐστηρότατη ἐγκύκλιο πρὸς τοὺς οἰκονομικοὺς ἐφόρους, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ λάβουν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα γιὰ τὴν εἴσπραξη ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων (δισεκατομμυρίων καὶ τρισεκατομυρίων γιὰ τὴν ἐποχή μας) καθυστερούμενων φόρων. Τὸ ἴδιο δὲν κάνει στὶς μέρες μας ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν; Τί ἄλλαξε ἀπὸ τότε ὡς σήμερα; Τίποτε. Ἡ ἴδια νοοτροπία ἐξακολουθεῖ νὰ κυριαρχεῖ στὸ λαό: Νὰ μὴν πληρώνουμε φόρους στὸ κράτος. Ὅπως ἀκριβῶς γινόταν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, δικαιολογημένα τότε, γιατὶ οἱ Τοῦρκοι, εἶχαν ρημάξει τοὺς ραγιάδες μὲ τοὺς ἀβάσταχτους φόρους.- Διένεξη ἑβραίων καὶ χριστιανῶν στὰ Γιάννινα. Ἐπιτροπὴ ἑβραίων, ἀνεπίσημη, ἐπισκέφτηκε τὸ στρατηγὸ Χασαπίδη καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ μὴν ρίχνονται κανονιὲς ἀπὸ τὸ *Κάστρο*, κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, ὅπως συνηθιζόταν, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλο σημεῖο τῆς πόλης, γιατὶ ἀπὸ τὶς κανονιὲς τρομοκρατοῦνταν οἱ ἑβραῖοι τοῦ *Κάστρου* -ἐκεῖ ἦταν συγκεντρωμένοι- ἐξ αἰτίας τῶν δονήσεων τῶν σπιτῶν τους. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ἐκφράζοντας τὸ κοινὸ αἴσθημα, θεώρησαν τὸ αἴτημα τῶν ἑβραίων ἀπαράδεκτο καὶ ἔγραψαν ἐπικριτικὰ σχόλια ἐναντίον τους, συνδυάζοντας τὸ διάβημα μὲ τὶς

ἡμέρες τῶν Παθῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας καὶ τὴ Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὴν ὁποία θεωροῦσαν ὑπεύθυνο τὸ ἑβραϊκὸ ἔθνος. Ἦταν τόση ἡ σφοδρότητα τῆς ἀντίδρασης, ποὺ ἀναγκάστηκε ἡ ἑβραϊκὴ κοινότητα νὰ στείλει ἐπίσημη ἐπιτροπὴ στὸ στρατηγὸ καὶ νὰ τὸν βεβαιώσει ὅτι τὸ αἴτημα δὲν ὑποβλήθηκε ἀπὸ τὴν κοινότητα, ἀλλὰ ἀπὸ ὁρισμένα ἄτομα, χωρὶς καμμιὰ ἐξουσιοδότηση, καὶ ὅτι δὲν εἶχαν καμμιὰ ἀντίρρηση νὰ ρίχνονται οἱ κανονιὲς ἀπὸ τὸ *Κάστρο*...- Τὴ Μ. Παρασκευὴ δημοσιεύτηκε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (18-4-30) ποίημα τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου τοῦ σχολαρχείου Βίτσας Κώστα Βαλάνου.- Νέοι ἐπιστήμονες: *Ὁ Δημ. Ἀθανασούλας, δοὺς τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις, ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς Νομικῆς*.- Ἄρχισαν οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴν διοργάνωση τῆς πρώτης ἐμποροπανήγυρης τῶν Γιαννίνων. Σύμφωνα μὲ τὸ διάταγμα (δημοσιεύτηκε στὴν *Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως*), θἄρχιζε τὴν πρώτη Κυριακὴ τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ θὰ διαρκοῦσε 8 μέρες. Κατὰ τὶς κρίσεις τῶν ἐφημερίδων ἡ ἐμποροπανήγυρη θεωροῦνταν ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ συντελεστικὰ μέτρα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνόρθωση τῆς πόλης. Σήμερα οἱ Γιαννιῶτες, καὶ ἰδιαίτερα ὁ ἐμπορικὸς κόσμος, δὲν ἔχει τὴν ἴδια γνώμη.- *Ὁ ἐν Ἀθήναις ἔγκριτος δικηγόρος κ. Χρῆστος Παπασταύρου καὶ ἡ χαριτόβρυτος ἀνεψιὰ ἐπ' ἀδελφῷ τοῦ κ. Σπύρου Σίμου* (διευθυντῆ τῆς *Πατρίδος*) Ματίνα Σ. Σίμου, ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου.- Στὶς 22 Ἀπριλίου ἡ Ἄρτα τίμησε μὲ γιορτὲς τὴ μνήμη τοῦ Κώστα Κρυστάλλη. Ἔγιναν καὶ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς του.

Ἡ προτομὴ τοῦ Κώστα Κρυστάλλη στὴν Ἄρτα.

Στὴν Ἀλβανία οἱ διώξεις τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ στοιχείου συνεχίζονταν. Σύμφωνα μὲ ἀφηγήσεις ἐπιβατῶν ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, οἱ ἀλβανικὲς ἀρχὲς πίεζαν, μὲ διωγμούς, συλλήψεις, βασανισμοὺς κ.ἄ., τὸ χριστιανικὸ στοιχεῖο νὰ ἐκπατριστεῖ, αὐτοεξοριζόμενο. Ἄλλες εἰδήσεις, προέλευσης Βελιγραδίου αὐτὴ τὴ φορὰ -γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνονται δεκτὲς μὲ ἐπιφύλαξη, κάτι ποὺ δὲν ἔκαναν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες- μιλοῦσαν γιὰ ἀπόφαση τοῦ πρωθυπουργοῦ Παντελῆ Βαγγέλη νὰ παραιτηθεῖ, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἐφαρμόσει τὸ πρόγραμμά του, ἐξαιτίας τῆς ἀντίδρασης τῶν Ἰταλῶν πρακτόρων. Ἄλλες πάλι μιλοῦσαν γιὰ ἐπικείμενο ἀνασχηματισμό, καὶ γιὰ τὴν ἐγκληματικὴ δράση τῆς ἐθνικιστικῆς ὀργάνωσης *Μαύρη χείρ*, ποὺ δροῦσε μὲ τὴν ἀνοχὴ τῶν ἀλβανικῶν ἀρχῶν.

Οἱ διώξεις τῶν Βορειοηπειρωτῶν στὴν Ἀλβανία, ἐπέτειναν τὴ δυσφο-

ρία τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας, ἡ ὁποία ζητοῦσε εὐκαιρία γιὰ νὰ ἐκτονωθεῖ. Τὴν εὐκαιρία ἔδωσε μιὰ εἴδηση τῆς *Ἠπείρου* ποὺ μιλοῦσε γιὰ ἐμφάνιση καὶ πάλι τοῦ διευθυντῆ τοῦ *Κήρυκος* στὰ Τίρανα. Ἡ ἐκεῖ παρουσία του σχολιάστηκε, τὶς ἑπόμενες, μέρες, μὲ ἐκφράσεις ἀπαράδεκτες, ὡς ἕνα σημεῖο, ἀπὸ τὸ διευθυντὴ τῆς *Ἠπείρου* Εὐ. Φακατσέλη. Τέσσαρες μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ Πάσχα (24-4-30) ἡ *Ἤπειρος* δημοσίευε ἐπιστολὴ φίλου της ἀπὸ τὰ Τίρανα, ποὺ ἔδινε τὶς ἔξῆς πληροφορίες *ἐπὶ λέξει*: *Ἐδῶ ὁ Πανίδης βρίσκεται καὶ πάλιν εἰς τὰ Τίρανα, ὁ μέγας Ἕλλην δημοσιογράφος, ὅπως τὸν ἀποκαλοῦν αἱ ἀλβανικαὶ ἐφημερίδες. Τσέπωσε τὴν πρώτη φορὰ 600 ναπολεόνια. Τὴ δεύτερη ποὺ ἦλθε μὲ τὰ πύρινα ἄρθρα του ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας, τὸν ἔδιωξαν ἔτσι, γιατὶ κατάλαβαν τί μανέστρας ἦταν καὶ ἐν τούτοις πάλιν ἐδῶ.Τὴν πρώτη φορὰ ποὺ ἦλθε τσάγια εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν - Ἐξωτερικῶν διὰ τὸν μέγαν δημοσιογράφον...* Αὐτὰ ἔλεγε ἡ ἐπιστολή. Τὰ σχόλια τῆς ἐφημερίδας δὲν ὑστεροῦσαν σὲ ἐπικρίσεις: *Ὥστε ὁ μέγας Ἕλλην δημοσιογράφος, ὁ διαπρεπὴς Ἠπειρώτης καὶ ὁ ἀντάξιος ἀπόγονος καὶ διάδοχος τοῦ Πήλιου Γούση εὑρίσκεται ἐκ τρίτου ἤδη εἰς τὴν Ἀλβανίαν, δημοσιεύων πύρινα ὑπὲρ αὐτῆς ἄρθρα εἰς τὰς ἐφημερίδας της, εἰς στιγμὰς κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς ἔχει πᾶσαν μετ' αὐτῆς διακόψει διπλωματικὴν σχέσιν* (ἐξαιτίας τῶν διωγμῶν τοῦ χριστανικοῦ στοιχείου, εἶχε ἀνακληθεῖ στὴν Ἀθήνα, γιὰ διαβουλεύσεις, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδας στὰ Τίρανα). *Καὶ ὁ μέγας Ἕλλην δημοσιογράφος θὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τρίτου ἐδῶ, μεμιασμένος καὶ ὄζων καὶ ἀτιμάζων μὲ τὴν ἀτιμίαν του καὶ τὴν αἰσχρότητα ὁλόκληρον τὸν τίμιον Ἠπειρωτικὸν λαόν; Ἀλλὰ ἔχει τὸ δικαίωμα; Ἡ ἀδικαιολόγητος, ἡ μωρὰ σιωπὴ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ ἡ ἀδιαφορία τῶν διοικούντων τὴν δυστυχῆ ταύτην ἐπαρχίαν τοῦ τὸ ἔδωσαν, ὅπως ἔδωσαν εἰς κάθε ἄτιμον τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἐξευτελίζῃ, νὰ τοὺς ἀτιμάζει νὰ τοὺς κοροϊδεύῃ, νὰ τοὺς ἐμπαίζῃ. Θὰ ἐπιστρέψῃ ἐδῶ καὶ οὐδεὶς Ἠπειρώτης, οὐδεὶς πολίτης, θὰ ἔχῃ τὸ θάρρος καὶ τὴν φιλοτιμίαν νὰ τὸν ἐμπτύσῃ κατὰ πρόσωπον... Οἱ Ἠπειρῶται ἂς κρύψωσι τὰ πρόσωπά των καὶ ἂς κλαύσωσιν ἀπὸ ἐντροπήν, ὅπως ἔγραφεν εἰς παρομοίαν περίπτωσιν ὁ ἀείμνηστος Χατζῆς.* (Τὸ κείμενο αὐτὸ τοῦ Ε. Φακατσέλη, ἀποτελεῖ δεῖγμα γραφῆς τοῦ εἴδους τῆς ἀρθρογραφίας ποὺ χρησιμοποίησε κατὰ τὴν μεταπολεμικὴ περίοδο στὶς ἐφημερίδες ποὺ διηύθυνε καὶ κυρίως στὸν *Ἐθνικὸ ἀγῶνα).* Τὴν ἑπόμενη (25 Ἀπριλίου) ἡ *Ἤπειρος* δημοσίευσε νέο, περισσότερο ἐπικριτικὸ σχόλιο ἐναντίον τοῦ Πανίδη καὶ τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας ποὺ τὸν ἀνεχόταν (τίτλος): *Οἱ κάπηλοι.* Τὸ ἄρθρο κατέληγε, στηριζόμενο σὲ μιὰ φράση τοῦ Κικέρωνα: *Ὄχι,* (δὲν θ' ἀντιδράσουν τὰ Γιάννινα ἐναντίον τοῦ *Κήρυκος*) *διότι εἴμεθα καὶ ἡμεῖς πολὺ ὑπομονητικοί, εἴμεθα καὶ ἡμεῖς, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους Ἠπειρώτας, Φιλισταῖοι.*

Πραγματικά, τὰ Γιάννινα, μπορεῖ νὰ τὰ συζήτησαν ὅλα αὐτὰ, νὰ τὰ σχολίασαν, ἀλλά, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα,* δὲν ἀντέδρασαν. Οἱ ἄλλες

ἐφημερίδες δὲν ἔγραψαν τίποτα, οὔτε οἱ ὀργανώσεις κινήθηκαν. Ἄφησαν τὸ μένος τους νὰ ξεσπάσει ἔμμεσα, καυτηριάζοντας πράξεις καὶ προθέσεις τῶν Μπότσαρη καὶ Λούλη, ποὺ βρίσκονταν πίσω ἀπὸ τὸν *Κήρυκα*.

Ὅμως ἡ πρόκληση τῆς *Ἠπείρου*, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ διευθυντῆ της Εὐ. Φακατσέλη, ἐναντίον τοῦ *Κήρυκος*, ἦταν τέτοια ποὺ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μείνει ἀναπάντητη. Ἐξάλλου, τὸ σχόλιο τῆς *Ἠπείρου* γιὰ τὴν ὑποτίμηση τῶν Τζαβελαίων, κατὰ τὶς γιορτὲς τοῦ Σουλίου, περιεῖχε καὶ πολιτικοὺς ὑπαινιγμοὺς κατὰ τοῦ Μπότσαρη, παρόλο ποὺ ἡ *Ἤπειρος* ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑποστηρίζει τοὺς *Φιλελεύθερους*, καὶ δημοσίευε τοὺς λόγους τοῦ Μπότσαρη, μὲ εὐμενῆ σχόλια. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄμεσες ἀντιδράσεις τοῦ *Κήρυκος* στὰ γραφέντα, τὸ ἰσχυρὸ χτύπημα ἐναντίον τοῦ Φακατσέλη δόθηκε τὴν Κυριακή, 4 Μαΐου. Ἀπὸ τὸ πρωῒ τῆς μέρας αὐτῆς οἱ ἐφημεριδοπῶλες τοῦ *Κήρυκος* (κάθε ἐφημερίδα εἶχε τοὺς δικοὺς της ἐφημεριδοπῶλες) διαλαλοῦσαν πὼς ὁ δημοσιογράφος καὶ διευθυντὴς τῆς *Ἠπείρου* Εὐ. Φακατσέλης *συνελήφθη ὑπὸ τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν δι' ἀσέλγειαν*. Τί εἶχε συμβεῖ; Ἡ ἀπάντηση τῆς *Ἠπείρου* ἀποκατέστησε τὴν πραγματικότητα. *Ἡ ποταπότης καὶ ἡ χαμέρπεια καὶ ἡ ἐμπάθεια τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν* (τοῦ *Κήρυκος*) -ἔγραφε- *ἐνόμισεν ὅτι εὗρε εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῆ τὴν «Ἤπειρον», διὰ τὰς γνωστὰς περὶ Ἀλβανίας κ.λπ. ἀποκαλύψεις. Δὲν πιστεύομεν νὰ εἶναι ἔργον τοῦ κ. Καγιᾶ. Μόνον γραΐδιον ἀρτηριοσκληρωτικὸν ἢ γύναιον ἀπόζον ἀπὸ ἐμπάθειαν καὶ κακίαν, ἠδύνατο νὰ κατέλθη εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦτο. Ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἠπείρου» κ. Φακατσέλης συνελήφθη ἐντὸς τῶν γραφείων τῆς ἐφημερίδος, οὐχὶ δι' ἀσέλγειαν, ὅπως ἀχρείως πάλιν ἀνέγραψεν ἡ ἀχρεία ἐφημερίς, ἀλλὰ δι' ἐκβιασμὸν διὰ τοῦ τύπου, ἐκβιασμὸν γενόμενον πρὸ τριῶν ἐτῶν, καὶ χωρὶς ἡ πρᾶξις αὕτη καὶ ἡ εὐθύνη της νὰ ἀντανακλᾶ εἰς τὴν «Ἤπειρον». Ὁ κ. Φακατσέλης πιθανὸν νὰ διέπραξε κάτι τὸ κακόν. Ἡ «Ἤπειρος» δὲν ἔχει εὐθύνην. Ἡ «Ἤπειρος» παραμένει ἀκόμη ἐφημερὶς τοῦ Χατζῆ καὶ διευθύνεται ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἱερὰν σκιὰν Ἐκείνου. Καὶ οὐδέποτε θὰ ἐπετρέπετο εἰς οὐδένα νὰ τὴν ἀτιμάσῃ. Ἂς μὴν ματαιοπονῆ λοιπὸν ὁ «Κῆρυξ» νὰ τῆς σείσῃ τὰ θεμέλια, τὰ ἐστεριγμένα εἰς ἀγῶνας δεκαετιῶν ὁλοκλήρων, ἂς μὴν ἐλπίζῃ ματαίως ὁ «Κόραξ» καί τινες ἀκόμη νὰ μᾶς κατασπαράξουν νεκρούς.*

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεση *ἐκβιασμοῦ διὰ τοῦ τύπου* ἐκ μέρους τοῦ Φακατσέλη, ἦταν κάπως μπερδεμένη. Ὁ ἴδιος (8-5-30) ἔδινε τὴ δική του ἐκδοχή: *Τὸ γεγονὸς τῆς προχθεσινῆς περιπετείας μου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἀντίπαλος τύπος ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ψευδολογήσῃ ...καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστήριξεν τὴν κυκλοφορίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τὸ γεγονὸς λέγω τοῦτο, τὸ τόσον παρεξηγηθὲν καὶ παραμορφωθέν, δὲν ἐλύπησεν μόνον ἐμὲ ὡς ἀμέσως ἐνδιαφερόμενον ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὴν πληθὺν τῶν φίλων τῆς «Ἠπείρου»... Μοὶ ἀπεδόθη μία κατηγορία -κατηγορία ἐκβιασμοῦ ἑκατὸν δραχμῶν!!- καὶ ὅστις ἐκβιασμός, ἂν πιστεύσωμεν τὸ κατηγοροῦν ἄτομον ὅτι*

ἐγένετο, δὲν ἐγένετο ποσῶς ἐκ μέρους μου, ἀλλὰ ὑπ' ἄλλου, ἀπουσιάζοντος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὅστις θὰ ἐνήργησεν ἐν ὀνόματί μου, ἐν ἀγνοίᾳ ὄντος ἐμοῦ, ὅτε ἀκόμη διετέλουν ἐν τῇ παιδικῇ ἀφελείᾳ -τὴν ὁποίαν καὶ ἐξεμεταλλεύθη τότε ἐπιτηδείως-, πρᾶγμα ὅπερ δὲν δύναται οὐδὲ κὰν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπ' ἀνθρώπων ἔστω καὶ κοινῆς ἀντιλήψεως. Ἡ Δικαιοσύνη βέβαια ἔχουσα εἰς χεῖρας της κατηγορίαν τινά, ὤφειλεν νὰ ἐνεργήσῃ ὡς ἐνήργησεν, διότι τοῦτο τῆς ἐπέτασσεν τὸ καθῆκον της. Ἀλλ' εἰς τοὺς ἀφελεῖς... εἰς πρώτην καὶ τελευταίαν ἀπάντησιν θὰ εἴπω βροντοφώνως: Ὦ ἀγαθοί!. Δὲν κατηγοροῦμαι ἐγὼ ὁ διευθυντὴς τῆς «ἰδεολόγου Ἠπείρου», ἀλλὰ παῖς τις, ὅστις ἐσπούδασεν πλουσιοπαρόχως, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἑκατὸ δραχμῶν!! καὶ ὅστις ἐδημοσιογράφει, διότι ἠσθάνετο τὴν δημοσιογραφίαν ὡς ἀνάγκην, προσφέρων αὐτῇ μειδιάματα ἰδεώδους λατρείας. Δὲν κατηγοροῦμαι ἐγώ, ἀλλὰ παῖς τις ὅστις μὴ διαγιγνώσκων τὴν πραγματικὴν εἰλικρίνειαν τῶν φίλων του, ἐγένετο θῦμα πιθανῶς τῆς αἰσχρότητός των καὶ ἥτις βέβαια δέον νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ, καθ' ὅτι τὸ κατηγοροῦν πρόσωπον δὲν ἀπέδειξεν ἀρκούντως τοῦτο. Ἀλλὰ δὲν θὰ βραδύνῃ ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν βέβαια δὲν θὰ θελήσω ποσῶς νὰ σχολιάσω, ἐφ' ὅσον τὸ γεγονὸς εἶναι ἐντελῶς γελοῖον.

Ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες (10 Μαΐου) περισσότερο γιὰ οἰκογενειακοὺς λόγους, εἶχε ἤδη παντρευτεῖ (τὴν πρώτη του γυναῖκα), παρὰ ἐξ αἰτίας τοῦ θορύβου, ὁ Φακατσέλης ἐγκατέλειψε τὴ διεύθυνση τῆς Ἠπείρου, καὶ ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀθήνα. *Μὲ εἰλικρινῆ λύπην* -ἔγραφε- *ἀναγγέλλω σήμερον ἀπὸ τῆς παρούσης στήλης, ὅτι πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἀνυπερβλήτου ἀνάγκης καὶ ὑποχρεώσεως, καθαρῶς δι' οἰκογενειακοὺς λόγους, οἵτινες μοὶ ἀνεφύησαν κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον, εὑρίσκομαι πρὸ τοῦ ἐπιτακτικοῦ καθήκοντος ν' ἀποχωρισθῶ τῆς φίλης «Ἠπείρου» ἀπὸ σήμερον.* Τὴ διεύθυνση τῆς ἐφημερίδας ἀνέλαβε, ἀπὸ τὶς 10 Μαΐου, ὁ φιλόλογος καθηγητής, ἀδιόριστος ἀκόμα, Τάκης Σιωμόπουλος. Στὸ κύριο ἄρθρο του ὑποσχόταν νὰ διαθέσει ὅλες τὶς δυνάμεις του γιὰ νὰ κρατήσει τὴν *Ἤπειρον* στὸ ὕψος τῆς παράδοσης ποὺ δημιούργησε. *Ὁ στίβος τῆς «Ἠπείρου»* -σημείωνε- *δὲν εἶναι καμωμένος διὰ παραπατήματα καὶ διὰ γυμνάσματα ἀώρων νεανικῶν προσπαθειῶν. Ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε τὸ φωτεινότερον ἄστρον τῆς Ἠπειρωτικῆς δημοσιογραφίας καὶ αὐτολαμπές ἐν μέσῳ ὀλίγων ἄστρων ἡμιδιαφανῶν καὶ ἄλλων ἑτεροφώτων.*

Φαίνεται πὼς χωρὶς *ὀσμὴν σκανδάλων* τὰ Γιάννινα δὲν μποροῦσαν νὰ ζήσουν. Πρὶν ἀπὸ τὸ *σκάνδαλο* Φακατσέλη, ποὺ εἶχε βαπτισθεῖ ἀπὸ μικροαπάτη σὲ ἀσέλγεια, οἱ Γιαννιῶτες χόρτασαν ἀπὸ σκανδαλιστικὲς περιγραφὲς καὶ λεπτομέρειες, περιεχόμενες στὸ ὑπ' ἀριθμ. 281/30 βούλευμα τοῦ συμβουλίου Πλημμελειοδικῶν, τὸ σχετικὸ μὲ τὰ καθηγητικὰ σκάνδαλα. Τελικά, σύμφωνα μὲ τὸ βούλευμα, παραπεμπόταν νὰ δικαστεῖ, ὁ καθη-

γητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* Ἰωάννης Λ. Μελισσάρης, ἀπὸ τὴν Ἀράχωβα τῆς Βοιωτίας, γιατὶ κατὰ τὸν Μάϊο τοῦ 1928, κατὰ τὶς καταθέσεις τῶν μαρτύρων καὶ τὴν ὁμολογία του, ἀσέλγησε σὲ βάρος δυὸ ἀνήλικων μαθητριῶν του. Τὸ συμβούλιο ζητοῦσε τὴν ἀπαλλαγὴ τῶν συγκατηγορούμενων καθηγητῶν Ἀλκ. Κοντοπάνου καὶ Χαρ. Ἰωαννίδου, γιὰ ἔλλειψη ἐπαρκῶν στοιχείων. Βασικὸς στόχος τῶν κατηγόρων -καὶ ὄχι φυσικὰ τοῦ Εὐθ. Τζάλλα ποὺ δημοσιοποίησε, *καλῇ τῇ πίστει*, τὶς καταγγελίες, γι' αὐτὸ καὶ ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς συκοφαντίας κ.λπ., κατὰ τὴν ἐκδίκαση τῆς μήνυσης τῶν καθηγητῶν- ἦταν οἱ δυὸ Ἠπειρῶτες καθηγητές, κι ὄχι ὁ Μελισσάρης, νέος καὶ μὴ Ἠπειρώτης. Δὲν ἱκανοποιήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀπαλλαγὴ, ἀποζημιώθηκαν ὅμως μὲ τὴ δημοσίευση ὁλόκληρου τοῦ βουλεύματος στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (ἄρχισε ἀπὸ τὶς 23-4-30) στὸ ὁποῖο ἀναφέρονταν καὶ κάποια στοιχεῖα σεξουαλικῶν δραστηριοτήτων τῶν δυὸ καθηγητῶν. Ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐφημερίδες, ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* δὲν ἀναφέρθηκε καθόλου στὸ βούλευμα, ὁ *Κῆρυξ*, ὅπως καὶ ἡ *Ἐλευθερία* εὐνοϊκὰ τοποθετημένες ἀπέναντι τῶν καθηγητῶν, ἔδωσαν μικρὴ περίληψή του, ἐνῶ ἡ *Ἤπειρος* (18-4-30) ἔγραψε τὰ ἑξῆς: *Ἐξεδόθη τὸ βούλευμα διὰ τὸ περίφημον ζήτημα τῶν καθηγητικῶν «σκανδάλων». Διὰ τοῦ βουλεύματος τούτου ἀπαλλάσσονται πάσης κατηγορίας οἱ κ.κ. Ἰωαννίδης καὶ Κοντοπάνος, παραπεμπομένου μόνον τοῦ κ. Μελισσάρη εἰς τὸ Πλημμελειοδικεῖον. Ἄλλοι συνάδελφοι πιθανὸν νὰ τὸ δημοσιεύσωσιν, ἡ «Ἤπειρος», ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀδυνατεῖ νὰ κηλιδώσῃ τὰς στήλας της μὲ τὰς ρυπαρότητας καὶ αἰσχρολογίας τῆς Ο.* (αὐτὴ ἦταν ἡ βασικὴ μάρτυρας κατηγορίας) *καὶ τῶν λοιπῶν. Ἀρκετὰ πλέον μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐξυβρίσαμεν καὶ ἐντροπιάσαμεν τὴν δυστυχῆ αὐτὴν πόλιν, εἰς σημεῖον ὥστε οἱ ξένοι, ποὺ μᾶς ἀκούουν καὶ μᾶς παρακολουθοῦν, νὰ νομίζουν ὅτι τὰ Ἰωάννινα κατέστησαν κέντρον αἰσχροτήτων καὶ ἀκατονομάστων πράξεων.* Εἶχε δίκιο. Ἀλλὰ ἡ σκανδαλολογία δὲν θὰ σταματοῦσε στὰ Γιάννινα. Εἶχε συνυφανθεῖ μὲ τὴ ζωή τους, κνδύνευε νὰ γίνει νοσηρὴ κατάσταση. Τὸ φθινόπωρο, ἐξ αἰτίας τῆς δίκης τοῦ Μελισσάρη, ἀλλὰ καὶ τῶν συνεχιζόμενων ἀνακρίσεων -γιὰ πειθαρχικὴ δίωξη- σὲ βάρος τῶν δυὸ καθηγητῶν, θὰ φούντωνε καὶ πάλι. Ἐξάλλου, κάθε τόσο, οἱ ἐφημερίδες, καὶ προπαντὸς ἡ *Ἐλευθερία*, κατηγοροῦσαν δασκάλους τῆς ὑπαίθρου γιὰ ἀσέλγεια σὲ βάρος μικρῶν τους μαθητῶν κι αὐτὸ ἔδινε ἀφορμὴ σὲ ποικίλα σχόλια. Ἦρθε, ὕστερα ἀπὸ ἑνάδυὸ χρόνια, ἡ ἀποκάλυψη ἄλλου σκανδάλου, μὲ ἥρωα ἐπιθεωρητὴ τῆς περιοχῆς Θεσπρωτίας καὶ ὑποτιθέμενο θῦμα δασκάλα ὑφισταμένη του, γιὰ νὰ ἀναζωπυρώσει τὴν σκανδαλολογία καὶ νὰ δώσει ἀφορμὴ γιὰ κυκλοφορία τῶν πιὸ ἀπίθανων φημῶν...

Ἀπὸ τὸ Μάρτιο ἄρχισε νὰ διαφημίζεται στὶς ἐφημερίδες ἡ ἔκδοση στὰ Γιάννινα, ἐπιστημονικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐπιθεώρησης μὲ τὸν τίτλο: *Ἑλλοπία*, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῶν Π. Φάντη καὶ Δ. Σιωμοπούλου. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἔγραψαν

καλὰ λόγια γιὰ τὴ μελετώμενη ἔκδοση. Χαρακτηριστικὸ τὸ σχόλιο τοῦ Χρηστοβασίλη (3-4-30): *Δυὸ καλὰ παιδιά, ὁ κ. Πάνος Φάντης, τὸν ὁποῖον ἀκούσαμεν καὶ ἐθαυμάσαμεν πρὸ δύο μηνῶν εἰς τὸ «Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων», καὶ ὁ κ. Τάκης Σιωμόπουλος, νεαρὸς φιλόλογος, ἀπεφάσισαν νὰ πληρώσουν ἕνα πραγματικὸ κενὸ στὸν τόπο μας, ἐκδίδοντας προσεχῶς πολυσέλιδον Ἠπειρωτικὴν Ἐπιθεώρησιν, μὲ ὕλην ἐπιστημονικὴν καὶ φιλολογικήν, ἀναφερομένην σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἤπειρον. Ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἐλευθερίας» τοὺς σφίγγει ὁλόθερμα τὸ χέρι.* Ἡ *Ἑλλοπία* κυκλοφόρησε τελικὰ τὸν Αὔγουστο τοῦ 1930.- Δὲν εἶναι μόνο τῆς ἐποχῆς φαινόμενο ἡ δραστηριότητα τῶν ἐχθρῶν καὶ καταστροφέων τοῦ πρασίνου, τὰ ἴδια γίνονταν καὶ πρὶν 65 χρόνια. Σχολίαζε ἡ *Ἐλευθερία* (10-4-30): *Ἀπεπειράθη ἡ Δημοτικὴ ἀρχὴ νὰ μᾶς ἐξανθρωπίσῃ ...καὶ ἐγκατέστησε εἰς τὸ κέντρον τῆς Νέας πλατείας* (ἄνω) *ἕνα κηπάριον, μὲ ἐκλεκτὰ ἄνθη... Ὅλοι οἱ τερπνόμενοι εἰς τὸ ὡραῖον ἐπλησίαζαν καὶ τὰ ἐκαμάρωναν κάθε ἀπόγευμα· ἕνα βράδυ κάποιο τέρας, μὲ ἀνθρωπίνην δυστυχῶς μορφήν, ἐξερρίζωσεν ὅλους τοὺς ὑακίνθους ἐν πλήρει αὐτῶν ἀνθίσει. Ἦτο φιλανθὲς βλέπετε τὸ τέρας!...-.* Δὲν δεινοπαθοῦμε μόνο σήμερα ἀπὸ τὸ ποδόσφαιρο, τὸ ἴδιο γινόταν καὶ παλιά, ἀλλὰ σὲ ἄλλο ἐπίπεδο: *Ἀληθινὴ πληγὴ τῆς πόλεώς μας κατάντησαν διάφοροι μαθηταὶ τῶν γυμνασίων καὶ ἰδίως τῶν κατωτέρων τάξεων, παίζοντες τὸ ποδόσφαιρον ἀνὰ τὰς πολυσυχνάστους ὁδούς, κι ἐκεῖ, ποὺ διέρχεται κανεὶς ἀμέριμνος, δέχεται κατάστηθα ἢ κατάμουτρα τὴν τεραστία σφαῖρα... Δὲν ὑπάρχουν μέρη ἀπόκεντρα καὶ ἀνοιχτὰ στὰ Γιάννινα νὰ παίζουν οἱ μικροὶ αὐτοὶ τύραννοι χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦν τὸν κόσμο;* Νὰ ἐπέμβει ἡ ἀστυνομία, κατέληγε ἡ *Ἐλευθερία* (14-4-30).- Στὴν ἴδια ἐφημερίδα, τὸ Πάσχα (20-4-30), δημοσιευόταν ὡραῖο πασχαλινὸ διήγημα τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη, μὲ τίτλο: *Ὁ μέγας πρωτοψάλτης Νικόλαος.*- Ἔντονη δραστηριότητα, γιὰ χρόνια, ἀνέπτυσσε στὴν Ἀθήνα καὶ τὰ Γιάννινα, ὅπου τακτικὰ ἐρχόταν, ὁ δικηγόρος Δημ. Ζῶτος, εἰδικευμένος στὴν ὀργάνωση *Ἐπιμελητηρίων.* Ἦταν βασικὸς συντελεστὴς καὶ στὴν ὀργάνωση τοῦ *Ἐπιμελητηρίου Ἠπείρου.* Ὑποστήριζε, στὶς πολλὲς διαλέξεις του στὰ Γιάννινα, ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν *Ἐπιμελητηρίων* ἀποτελοῦσε πρωταρχικῆς σημασίας παράγοντα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς.- Ἔντονη διαμάχη ἄρχισε ἀνάμεσα στὰ Γιάννινα καὶ τὴν Πρέβεζα, σχετικὰ μὲ τὴν ἵδρυση τοῦ τόσο ἀναγκαίου γιὰ τὴν Ἤπειρο, ἀντιλυσσικοῦ σταθμοῦ. (Οἱ Ἠπειρῶτες ἔτρεχαν στὴν Ἀθήνα νὰ κάνουν ἀντιλυσσικὴ θεραπεία καὶ τὰ κρούσματα τῆς λύσσας ἦταν πολλά). Οἱ Γιαννιῶτες τὸν ἤθελαν γιὰ τὴν πόλη τους, οἱ Πρεβεζάνοι τὸν διεκδικοῦσαν κι αὐτοὶ μὲ πεῖσμα. Τελικὰ κέρδισαν οἱ Πρεβεζάνοι.- Στὶς 27 Ἀπριλίου ἔγιναν στὴ Μητρόπολη οἱ γάμοι τοῦ *ἐκ τῶν Σουλιοτοχωρίων καταγομένου ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ Πεζικοῦ Δημοσθένους Χρήστου καὶ τῆς «καρυάτιδος καὶ Ἡροπροσώπου» δίδος Ἀγγελικίτσας, θυγατρὸς τοῦ συμπαθεστάτου καὶ ἀγαθωτάτου τελώνου Ἰωαννίνων κ. Ἀχ. Εὐθυμίου.* Ὁ Χρηστοβασίλης στὰ κοινωνικά του χρησιμοποιοῦσε πληθώρα κοσμητικῶν ἐπιθέτων, καὶ σ' αὐτὸ τὸν μιμήθηκαν καὶ ἄλλοι, τῆς ἐποχῆς του καὶ μεταπολεμικά. Ὁ Δημοσθένης Χρήστου, ὁ σεμνότατος *τὸ τε ἦθος καὶ τὴν ψυχήν,* ὅπως τὸν χαρακτήριζε -καὶ ἦταν - ὁ Χρηστοβασίλης, κατὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1940 ἦταν ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Κατσιμήτρου. Στὸ στρατηγεῖο τῆς VIII μεραρχίας ὑπηρετοῦσα τότε κι ἐγὼ ὡς δακτυλογράφος, κι ἐρχόμουν κάθε μέρα σ'

ἐπαφὴ μὲ τὸ Χρήστου, μοῦ δόθηκε ἔτσι ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκτιμήσω τὸ ἦθος καὶ τὰ προσόντα του (Ἀρκετὰ γράφω γι' αὐτὸν στὸ βιβλίο μου «Μνῆμες τοῦ '40.....»).- Μιὰ μελέτη τοῦ καθηγητῆ Φιλ. Σαγκούνη, βασισμένη στὸ πολύτιμο ἀρχεῖο Φίλιου ποὺ βρέθηκε στὴν κατοχή του καὶ δημοσιευμένη στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* τῆς 13ης Μαΐου, δημιούργησε ἀντιδράσεις στοὺς πνευματικοὺς κύκλους τῆς πόλης. Ὁ Σαγκούνης ὑποστήριζε πὼς πατρίδα τῶν Ζωσιμάδων, δὲν ἦταν τὸ Γραμμένο, ἀλλὰ τὰ Γιάννινα. Κατέληξε σ' αὐτὴ τὴ διαπίστωση ὕστερα ἀπὸ γράμματα τῶν εὐεργετῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς διαθήκης τοῦ τελευταίου Ζωσιμᾶ, στὰ ὁποῖα ἀναφερόταν ὡς τόπος τῆς γέννησής τους τὰ Γιάννινα, ὅπου ὑπῆρχε καὶ τὸ πατρικό τους σπίτι, κατὰ τὴν ὁμολογία τους. Στὸ Γραμμένο, ὑποστήριζε ὁ Σαγκούνης, οἱ Ζωσιμάδες εἶχαν ὑποστατικά, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι πλούσιοι ἔχουν σ' ἄλλα χωριά, ἀλλὰ αὐτὰ δὲν προϋποθέτουν καὶ τόπο γέννησης καὶ καταγωγῆς. Στοὺς ἐρευνητὲς καὶ τὴν κοινὴ γνώμη ἦταν ἐδραιωμένη ἡ πεποίθηση πὼς οἱ Ζωσιμάδες κατάγονταν ἀπὸ τὸ Γραμμένο, ἐρχόταν τώρα ὁ Σαγκούνης καὶ τὰ ἀνέτρεπε. Πολλοὶ ἀντέδρασαν καὶ πρώτη ἡ *Ἐλευθερία*, (26-5-30) γράφοντας: *Μετ' ἀπορίας ἀνέγνωμεν εἰς ἐγχώριον ἐφημερίδα... πραγματείαν τοῦ φίλου μας σοφοῦ καθηγητοῦ κ. Φιλ. Σαγκούνη περὶ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος τῶν περιωνύμων Ζωσιμάδων, οὓς θεωρεῖ γεννηθέντας ἐν Ἰωαννίνοις καὶ καταγομένους ἐξ Ἰωαννίνων, οὐχὶ δὲ ἐκ Γραμμένου, ἔνθα σώζεται, μαρτυρεῖται καὶ δείκνυται ἀκόμη ὁ πατρικός των οἶκος... καὶ ἡ μπάσταινα τῶν χωραφιών των... Δὲν μᾶς δείχνει ὁ κ. Σαγκούνης καὶ ἄλλους Ἰωαννίτας ἔχοντας σπίτια καὶ μπάστινες εἰς χωρία; Ὁ κ. Σαγκούνης περιέπεσεν εἰς τὴν ἀσύγγνωστον δι' ἑαυτὸν πλάνην ἐκ τοῦ ἐν τῇ διαθήκῃ τοῦ Νικολάου Ζωσιμᾶ ἀναγραφομένου ἄρθρου (ὅπου μιλεῖ γιὰ πατρικὸν ὀσπίτιον εἰς Ἰωάννινα). Ἀλλ' αὐτὸ κ. Σαγκούνη δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐκ Γραμμένου καταγωγὴν τῶν Ζωσιμάδων, οὐδὲ τὴν αὐτόθι γέννησίν των, διότι ἔτυχε ν' ἀγοράσῃ ὁ πατήρ του ὀσπίτιον ἐν Ἰωαννίνοις! Καὶ μήπως ὀλίγοι ἐκ χωρίων καταγόμενοι, οἱ ὁποῖοι ἠγόρασαν σπίτια ἐν Ἰωαννίνοις, ἔπαυσαν καταγόμενοι ἐξ ὧν χωρίων ὁρμοῦνται;* (ἀναφέρει παραδείγματα). Ἀλλ' ὁ Σαγκούνης δὲν ἦταν ἐπιστήμων ποὺ κάνει πίσω εὔκολα. Οἱ κρίσεις τῆς *Ἐλευθερίας*, καθὼς καὶ ἄλλων φίλων του τὸν πίκραναν. Τὰ αἰσθήματά του αὐτὰ ἐκφράζει σὲ συνέντευξη ποὺ ἔδωσε στὴν *Ἤπειρο* (30-5-30): *Μὲ λύπην μου, τὴν ὁποίαν δὲν ἀποκρύπτω, εἶδα νὰ μὲ εἰρωνεύωνται φίλοι, μὲ τοὺς ὁποίους στενῶς συνδέομαι. Καὶ διατί; Ἐγὼ δὲν ἔγραψα κατὰ παραγγελίαν, οὔτε δι' ἀμοιβήν τινα οἱανδήποτε. Ἤμουν τυχερὸς νὰ πέσῃ στὰ χέρια μου μέγα μέρος ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ μακαρίτου Ἀλεξίου Φίλιου, γαμβροῦ ἐπ' ἀνεψιᾷ τῶν ἀοιδίμων μεγάλων ἐθνικῶν εὐεργετῶν Ζωσιμάδων καὶ ἐπιτρόπου αὐτῶν καὶ ἐθεώρησα καθῆκον μου νὰ τὸ τακτοποιήσω, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν μὲ αὐτὰ νὰ*

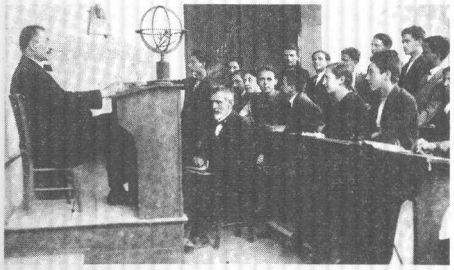

Ὁ καθηγητὴς τῆς *Ζωσιμαίας* Φιλ. Σαγκούνης διδάσκει (στὴν ἕδρα). Παρακολουθεῖ τὸ μάθημά του ὁ γυμνασιάρχης Γ. Καλούδης.

γραφῇ κάποια ἱστορία ἀληθὴς γιὰ τὸν βίον τῶν Ζωσιμάδων, τὴν δρᾶσιν αὐτῶν, τὴν ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν τῶν σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὴν κοινοτικὴν κατάστασιν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἀπ' ὅσα κατώρθωσα νὰ τακτοποιήσω... εἶδα ὅτι ἕως τώρα τὰ περισσότερα ποὺ ξέραμε ἦταν ἀοριστίαι καὶ πολλαὶ πλάναι ἀσυγχώρητοι (τὸ ἀρχεῖον Φίλιου δημοσίευσε ὁ Σαγκούνης στὰ Ἠπειρωτικὰ Χρονικά... κι ἀλήθεια πολλὲς πλάνες διέλυσε). Τὰ διάφορα, λοιπόν, ἔγγραφα σημειώματα ...μὲ ἐξηνάγκασαν, χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας... νὰ δημοσιεύσω ὅσα ἐδημοσίευσα καὶ τὰ ὁποῖα μὲ τὸ δημοσίευμα τῆς «Ἐλευθερίας» νομίζουν οἱ διαπράξαντες αὐτὸ ὅτι θὰ τὰ ἀνασκεύαζαν. Ὅμως: 1) Μὲ τὸ νὰ λέγουν ὅτι οἱ ἐπίσημοι πῆγαν στὸ Γραμμένο (στὸ σχόλιό της ἡ Ἐλευθερία ἀνέφερε κι αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη) καὶ προσέφεραν τὸν θαυμασμόν των εἰς τὴν μνήμην τῶν μεγάλων αὐτῶν τέκνων τοῦ Γραμμένου, δὲν ἀνατρέπονται τὰ ἐπιχειρήματά μου. 2) Ζητεῖ ὁ ἀρθρογράφος νὰ τοῦ δείξωμεν καὶ ἄλλους Ἰωαννίτας ἔχοντας σπίτια καὶ μπάσταινες εἰς χωρία. Θὰ ἦτο σωστότερον νὰ ἐρωτοῦσε ποῖοι ἀπὸ τοὺς εὐπόρους παλαιοὺς Ἰωαννίτας δὲν εἶχον μπάσταινες εἰς τὰ χωριά. 3) Μᾶς καταλογίζουν πλάνην ἀσύγγνωστον διότι ἐστηρίχθημεν εἰς ὁμολογίαν τοῦ Ν. Ζωσιμᾶ, ὅτι ἔχει ὑποστατικὰ εἰς τὸ Γραμμένον. Καὶ φέρει ὡς παράδειγμα τὸν κ. Λιάσκον, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι Ζιτσιώτης, διότι αὐτὸς ἢ ὁ πατήρ του, ἠγόρασε ποτὲ σπίτι στὰ Γιάννινα. Ἀλλὰ τὰ παιδιά τῶν κυρίων αὐτῶν, ἂν γεννηθοῦν στὸ πατρικόν των σπίτι στὰ Γιάννινα καὶ μεγαλώσουν σ' αὐτὸ δὲν θὰ λέγωνται Γιαννιῶτες; Ἐνῶ οἱ Ζωσιμάδες δὲν μᾶς ἀναφέρουν σπίτι πατρικὸ στὸ Γραμμένο, ὅπως θὰ λὲν τὰ παιδιὰ τοῦ κ. Λιάσκου (ὁ Λιάσκος ἦταν συμβολαιογράφος) τὸ πατρικό μας σπίτι στὴ Ζίτσα. Ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ, οἱ Ζωσιμάδες τὸ Γραμμένο τὸ ἀναφέρουν ὡς χωρίον ἁπλῶς καὶ ὄχι ὡς χωρίον μας, ὅπως ὁ ἀείμνηστος Καπλάνης συχνότατα εἰς τὴν διαθήκην του γράφει «τὸ χωρίον μου Γραμμένον»... Ὥστε φίλε μου, ἀπ' ὅσα μᾶς ἔγραψεν ὁ ἀρθρογράφος σου δὲν φωτιστήκαμε. Χρειάζεται φῶς καὶ ὄχι δανεικό. Φῶς ἀπὸ ντοκουμέντα.

Στὸ θέμα ἀναμίχτηκαν καὶ οἱ Γραμμενιάτες καὶ προπαντὸς ὁ δάσκαλος Σπυρ. Τσίκας, καὶ μὲ σειρὰ δημοσιευμάτων του στὸν Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα, ἐπιχείρησε ν' ἀντρέψει τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Σαγκούνη. Ὁ τελευταῖος ὅμως δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς ποὺ παραδίδονται εὔκολα καὶ ἀποσύρονται ἀπὸ τὴ μάχη. Μὲ σειρὰ ἄλλων δημοσιευμάτων του στὴν Ἤπειρο ἔφερε σὲ φῶς ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο Φίλιου, ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ τοῦ ἦταν ἀπαραίτητα γιὰ νὰ στηρίξει τὴν ἄποψή του, (Ἤπειρος, 29-6-30 μέχρι 11-7-30). Τίτλος τῆς μελέτης του ἦταν: Πραγματεία τοῦ κ. Φιλίππου Σαγκούνη. Ἡ ἀπάντηση - μελέτη ἀπευθυνόταν πρὸς τὸν δήμαρχο, τὸν πρόεδρο τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο Ἰωαννίνων. Ἔγραφε εἰσαγωγικά: Λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ ἓν σημείωμα τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος» περὶ Ζωσιμαδῶν, ἐδημοσίευσα εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα τῆς 13ης πραγματείαν μου περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως τῶν Ζωσιμαδῶν. Τὸ ἀνυστερόβουλον καὶ ἄσκοπον ἐκεῖνο σημείωμά μου, τὸ ὁποῖον ἐνόμιζον ὅτι θὰ συνεκίνει τοὺς ἐνδιαφερομένους ὑπὲρ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων εἰς τὴν θέσιν των, ἐξήγειρεν ἐναντίον μου πικρόχολον ἀντίδρασιν καὶ ἀγανάκτησιν ἀντιγνωμούντων. Ἐπίσης οὔτε δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα ἐννοῶ νὰ διεξαγάγω, οὔτε νὰ κατέλθω εἰς ἐπίπεδον διαμάχης, δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται δὲ νὰ ὑποχωρήσω εἰς τὴν ὑποστήριξιν ἱστο-

ρικῆς ἀληθείας. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ -συνέχιζε- ὑποβάλλει ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου του στὸ Δῆμο, μὲ τὴν παράκληση νὰ ἐνεργήσουν, ὅ,τι νόμιζαν, ἀναγκαῖο *διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκτοπισθείσης ἀληθείας ὑπὸ ἀκατανοήτων παραδόσεων καὶ μυθοπλασιών.* Κατὰ τὴν παράθεση τῶν ἱστορικῶν στοιχείων καὶ ἐγγράφων παραπονεῖται συχνὰ ἐναντίον τῶν ἐπικριτῶν του γιατὶ ἀπὸ τὰ γνωστὰ κείμενα ποὺ χρησιμοποιοῦν, παραλείπουν ὅσα δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὶς ἀπόψεις τους. Ἡ χρησιμοποίηση π.χ. ἀπὸ τὸν Σπ. Τσίκα κειμένων ἀπὸ τοὺς *Παραλλήλους βίους* τοῦ Α. Γούδα, (τόμος Γ΄, σελ. 3), ἔγινε κατὰ τρόπο ποὺ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὶς θέσεις του, μὲ παράλειψη ὅσων ὁ Γούδας ἔγραφε περὶ τόπου γέννησης τῶν Ζωσιμάδων, ὅπως: *...Καὶ τὸ μὲν Γραμμένον εἶναι ἡ πατρὶς τῶν προγόνων τῶν Ζωσιμάδων. Οὗτοι ἐγεννήθησαν ἐν Ἰωαννίνοις... Οἱ Ζωσιμάδαι κατάγονται μὲν ὡς πᾶσι γνωστὸν καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων ἀείποτε μετά τινος εὐγενοῦς ὑψηλοφροσύνης ὁμολογούμενον, ἐκ τοῦ χωρίου Γραμμένον, ἀλλ' οὔτε οὗτοι ἐγεννήθησαν ἐν αὐτῷ, ἴσως ὁ πατήρ των, οὔτε εἶναι γνωστὴ ἡ ἐποχή, καθ' ἣν οἱ προγονοί των μετώκησαν εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα βεβαίως ἐγεννήθησαν ἀλληλοδιαδόχως ἅπαντες περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης (ΙΗ΄ αἰ.) ἑκατονταετηρίδος. (Ὑπὸ τοῦ ἀρθρογράφου τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος»* (Σπ. Τσίκα) -παρατηρεῖ ὁ Σαγκούνης- *τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ὑπεράσπισιν δῆθεν τοῦ Γραμμένου ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων μητρότητος τῶν Ζωσιμάδων, παρελήφθη ὅλη ἡ ἀνωτέρω παράγραφος τοῦ Γούδα, διότι ξεθεμελιώνει τὸν ἀγῶνα του. Ποία καλοπιστία ἱστορική!!).* Ἡ πραγματεία τοῦ Σαγκούνη κατέληγε μὲ τὰ ἑξῆς: *Παραμένει λοιπὸν ὡς ἱστορικῶς μεμαρτυρημένον, ὅτι κατάγονται μὲν οἱ Ζωσιμάδες ἀπὸ τὸ χωρίον Γραμμένον, ἀλλ' οὔτε αὐτοί, οὔτε ὁ πατήρ των Παναγιώτης ἐγεννήθη εἰς αὐτό. Πιθανὸν ὁ παππούς τῶν Ζωσιμάδων νὰ ἐγεννήθη ἐκεῖ. Κατόπιν ὅλων τούτων προβάλλει εἰς τοὺς πολίτας τῶν Ἰωαννίνων τὸ ἑξῆς ζήτημα. Θὰ ἀδιαφορήσουν καὶ θὰ δεχτοῦν νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὴν ἀδέσποτον καὶ ἀστήρικτον παράδοσιν ὅτι οἱ Ζωσιμάδες δὲν ἐγεννήθησαν εἰς τὰ Ἰωάννινα; Θὰ ἀνεχθοῦν ὥστε τὴν μεγαλυτέραν δόξαν τῶν Ἰωαννίνων νὰ σφετεριστοῦν ἄλλοι, ὅλως ἀδίκως καὶ παραλόγως;* Φαίνεται μᾶλλον πὼς ἐπικράτησε ἡ παράδοση. (Γιὰ τὴν καταγωγὴ τῶν Ζωσιμάδων, ἀρκετὰ παραθέτει ὁ Στ. Μπέττης στὸ βιβλίο του: «Οἱ Ζωσιμάδες» Ἰωάννινα 1990).- Μεγάλη ἐπιτυχία σημείωσε τὸ *Ἀγροτικὸ συνέδριο* ποὺ συγκροτήθηκε στὰ Γιάννινα (11-5-30), μὲ πρωτοβολία τῶν *Γεωργικῶν συνεταιρισμῶν.* Τὰ κύρια θέματα ποὺ ἀπασχόλησαν τοὺς συνέδρους ἦταν: 1) Μέτρα γιὰ τὴν καλλιτέρευση τῆς κατάστασης τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. 2) Ἵδρυση ξεχωριστοῦ ὑποκαταστήματος τῆς *Ἀγροτικῆς τράπεζας* στὰ Γιάννινα. 3) Ἀγροτικὴ ἀσφάλεια. 4) Ἵδρυση συνεταιριστικῶν τυροκομείων. 5) Χορήγηση περισσότερων καλλιεργητικῶν δανείων καὶ ἀναστολὴ πληρωμῆς τῶν χορηγηθέντων, ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας, λόγω τῆς οἰκονομικῆς κρίσης, τῶν ἀγροτῶν νὰ τὰ ἐξοφλήσουν κ.ἄ. *Τὸ γεωργικὸν συνέδριον* -ἔγραψε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (15-5-30)- *ὅπερ ἀποτελεῖ σταθμὸν διὰ τὰ ἀγροτικὰ ζητήματα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κατόρθωμα, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον παρετηρήθη μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν ἰδιαιτέρα καὶ ἀξιέπαινος προθυμία, ἥτις παρέχει τὸ ἐνδόσημον, ὅτι ὁ γεωργὸς ἠσθάνθη τὰς δυνάμεις του καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς ἐκμεταλλεύσεώς του παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτεί.* Ἡ ἴδια ἐφημερίδα δημοσίευσε μὲ λεπτομέρειες (σὲ συνέχειες) τὰ πρακτικὰ τοῦ συνεδρίου καὶ ὅλους τοὺς λόγους τῶν ὁμιλητῶν.

Καθώς προχωρούσε ἡ ἄνοιξη πολλαπλασιάζονταν καὶ οἱ ἐκδηλώσεις, οἱ ἐνταγμένες στὸ πρόγραμμα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἑκατονταετηρίδας, σὲ πόλεις, χωριὰ καὶ ἱστορικοὺς τόπους. Πλούσιες οἱ ἐκδηλώσεις, καλλίτερα ὀργανωμένες -μετὰ τὴν πρώτη ἐμπειρία τοῦ Σουλίου- συμμετοχὴ χιλιάδων λαοῦ, ὑπουργοί, βουλευτές, ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι τῆς Πολιτείας, τοπικοὶ καὶ τοῦ κέντρου, χοροί, γνήσια Ἠπειρωτικὰ γλέντια. Οἱ Ἠπειρῶτες -ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες- ξεχνοῦσαν τὰ προβλήματά τους καὶ συμμετεῖχαν ἐνεργά, μὲ περηφάνεια καὶ ψυχικὴ ἀνάταση, στὸ μεγάλο γεγονὸς ποὺ θύμιζαν αὐτὲς οἱ γιορτές: Τὴ δημιουργία τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ κράτους. Στὶς 19 καὶ 20 Μαΐου ἔγιναν οἱ γιορτὲς στὸ Πέτα, τὴν Ἄρτα καὶ τὸ Ζάλογγο (ὁ Χρηστοβασίλης ἔγραψε καὶ ἀπήγγειλε στὸν τόπο τῆς θυσίας τῶν Σουλιωτισσῶν τὸ ποίημα: *Στὶς σκιές τῶν Σουλιωτισσῶν ποὺ ἔπεσαν ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Ζαγόγγου).* Λίγες μέρες ἀργότερα ἄρχισαν οἱ ἐκδηλώσεις στὴν Πάργα (σὲ ἀνάμνηση τῆς φυγῆς τῶν Παργινῶν ἀπὸ τὴν Πατρίδα τους, ὅταν, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1819 οἱ Ἄγγλοι τὴν πούλησαν στὸν Ἀλῆ πασᾶ) μὲ ταυτόχρονες ἐκδηλώσεις στὴν Κέρκυρα, στὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, στὸ Φρούριο, ὅπου βρισκόταν τὰ ἱερὰ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Πάργας καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν Παργινῶν. Ὁ Χρηστοβασίλης, παρακολούθησε ὁ ἴδιος ὅλες τὶς γιορτὲς καὶ ἀσχολήθηκε γιὰ ὅλες μὲ ἐκτενεῖς περιγραφές, ἀπήγγειλε ποίημα, *Στὰ ξενητεμένα κειμήλια τῆς Πάργας, ὅταν ξαναγύρισαν στὴν ἐλευθερωμένη πατρίδα τους* (22-5-1930), γραμμένο πάνω στὸ ἀντιτορπιλικὸ *Ἀετός*, μὲ τὸ ὁποῖο μεταφέρονταν οἱ ἐπίσημοι τῶν Γιαννίνων, ἀπὸ τὴν Πρέβεζα στὴν Πάργα. Οἱ γιορτὲς θὰ συνεχιστοῦν ὅλο τὸ καλοκαίρι. Φυσικά, ἀπὸ καμμιὰ δὲν ἔλλειψε, λόγω ὑπουργικῆς ἰδιότητας, ὁ Δημ. Μπότσαρης. Οἱ ἀντιπολιτευόμενες ἐφημερίδες βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ σχολιάσουν ἀκόμα κι αὐτό: *Ὁ ἀξιότιμος κ. ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἔτους σχεδὸν περιφέρεται μετὰ καὶ ἄνευ στόλου ἀνὰ τὰ Ἠπειρωτικὰ παράλια, ἀφοῦ ἤδη μετέβη εἰς τὸ Σούλι, μετὰ ναυτικοῦ ἐπιτελείου καὶ μουσικῆς διὰ τὰς ἑορτάς, τώρα ἀπέρχεται εἰς τὰς ἑορτὰς Ζαλόγγου, Πέτα καὶ Πάργας... Ἐὰν τυχὸν κατὰ τὴ θρυλουμένην ὑπουργικὴν μεταρρύθμισιν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἀπολέσῃ τὸν ὑπουργικόν του θῶκον, νομίζομεν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ ἱδρυθῇ καὶ ὑπουργεῖον ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο πολὺ κατάλληλος* (Ἀγροτικὴ ἠχὼ 20-5-30).

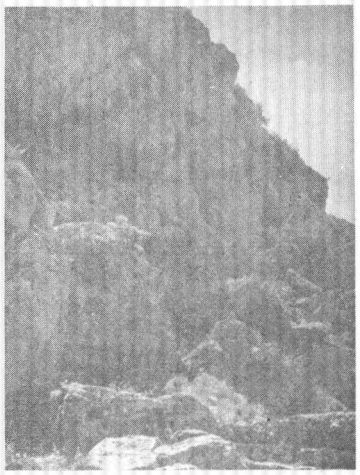

Ὁ βράχος τοῦ Ζαλόγγου

Ὁ ἑορτασμὸς τῆς Ἑκατονταετηρίδας ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στὸν ἑλληνικὸ τύπο, τῆς πρωτεύουσας καὶ τῆς ἐπαρχίας, νὰ δημοσιεύσει πολλὲς καὶ σοβαρὲς μελέτες, ἀναφερόμενες στὴν Ἐπανάσταση τοῦ '21, στὴν ἵδρυση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ στοὺς σημαντικότερους σταθμοὺς τῆς ἱστορίας του. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες εἶχαν ν' ἀντλήσουν πλούσιο ὑλικὸ ἀπὸ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα καὶ τοὺς ἀγῶνες τῶν Ἠπειρωτῶν, μὲ κορυφαία ἔξαρση τὸ Σούλι καὶ τοὺς Σουλιῶτες. Σὲ μιὰ τέτοια ἀναδρομὴ ὁ Β. Γκορτζῆς σὲ ἄρθρο του (*Ἤπειρος*, 20 καὶ 21-3-30) ἀνέφερε ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ δὲν ἐπέτρεψαν νὰ γίνουν τὰ Γιάννινα ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸ 1880 (μὲ τὴ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου). Ἂς σημειώσω ἐδῶ καὶ τὴν δέηση τῆς ἀντιπροσωπείας τῶν μαθητῶν τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* ποὺ εἶχε μεταβεῖ, μὲ τοὺς καθηγητές τους στὸ Σούλι, στὶς γιορτὲς ποὺ ἔγιναν ἐκεῖ: *Γιὰ κείνους ποὺ πάλαισαν γιὰ τὴν Ἐλευθερία, γιὰ κείνους ποὺ χάραξαν μὲ τὸ αἷμα τους στὰ ἀθάνατα βουνὰ τοῦ Σουλίου τὸ αἰώνιο τραγούδι τῆς αὐτοθυσίας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, γιὰ κείνους ποὺ στεφάνωσαν μὲ στεφάνια ἀπὸ λουλούδια τὴ δόξα, γιὰ κείνους σήμερα γονατίζουμε καὶ νοερὰ ἑνώνουμε τοὺς ὕμνους μας μαζὶ μὲ τὸ δικό τους τραγούδι. Γιὰ τοὺς Σουλιῶτες.*

Σπῦρος Σπυρομήλιος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χειμάρας.

Κι ἐνῶ οἱ Ἠπειρῶτες γιόρταζαν καὶ τιμοῦσαν τοὺς ἀγῶνες τῶν προγόνων τους, στὴν Ἀθήνα, τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Μαΐου, ἄφηνε τὴν τελευταία του πνοὴ ὁ ἀγωνιστὴς τῶν πολέμων τοῦ 1912-13 καὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνα, ὁ συνιδρυτὴς τῆς *Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας*, ποὺ πρόσφερε πολλὰ στὴν Ἤπειρο κατὰ τοὺς προαπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χειμάρας, στρατηγὸς Σπῦρος Σπυρομήλιος. Οἱ Ἠπειρῶτες τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι, τὸν τίμησαν ὅπως τοῦ ἄξιζε, τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας του. Τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ Γιαννιῶτες μὲ τὴν ὀργάνωση ἐπιβλητικοῦ μνημοσύνου στὴ Μητρόπολη. Τελευταία ἐπιθυμία τοῦ Βορειοηπειρώτη ἥρωα, ἦταν νὰ ταφεῖ στὴ γῆ τῶν προγόνων του, τὴ Χειμάρα. Ὅμως οἱ Ἀλβανοί, τὸν φοβοῦνταν ἀκόμα καὶ νεκρό, γι' αὐτὸ ἀρνήθηκαν νὰ δώσουν τὴν ἄδεια μεταφορᾶς τῆς σοροῦ του ἐκεῖ. Κι ἔγραφε πικραμένος ὁ Χρηστοβασίλης: (*Ἐλευθερία*, 29 Μαΐου 1930): *Ἡ Ἀλβανικὴ κυβέρνησις ἠρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Ἀλβανοκρατουμένην Χειμάραν τῆς σοροῦ τοῦ Σπυρομήλιου! Δυστυχισμένη Ἀλβανία πῶς κατήντησες στὰ χέρια τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου, τοῦ μικροῦ Σουλτὰν Χαμίτ, ὥστε νὰ φοβᾶσαι κι ἀπὸ ἕναν νεκρόν. Δὲν εἶναι*

κράτος βιώσιμον, εἶναι κράτος καταδικασμένον εἰς θάνατον ἡ Ἀλβανία! Ἡ πρᾶξις αὐτὴ τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως, δὲν εἶναι μόνον ἀνόητη, ἀλλὰ καὶ ἄνανδρη.

Τὸ μνημόσυνο τοῦ Σπυρομήλιου στὴ Μητρόπολη, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθεῖ κατὰ τὴν τέλεσή του σοβαρὸ ἐπεισόδιο, τὴν εὐθύνη τοῦ ὁποίου ὁ ἀντιπολιτευόμενος τὸ μητροπολίτη *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (3-6-30) ἀπέδιδε στὸ Σπυρίδωνα. Τί εἶχε συμβεῖ;

Ὅταν ὁλοκληρώθηκε ἡ ἐπιμνημόσυνη δέηση, ὁ καθηγητὴς Λούτσης, ποὺ εἶχε ὁρισθεῖ γιὰ τὴν ἐκφώνηση τοῦ ἐπιμνημόσυνου λόγου, ἀνέβηκε στὸ *λογεῖον* γιὰ νὰ τὸν ἀπαγγείλει, χωρὶς προηγουμένως νὰ ζητήσει τὴν εὐλογία τοῦ δεσπότη, φιλώντας τὸ χέρι του, ὅπως καὶ σήμερα συνηθίζεται. Ὅταν ἀντελήφθη αὐτὴ τὴν παράλειψη ὁ Σπυρίδων, ὁ ὁποῖος ἄρχισε στὸ μεταξὺ νὰ μοιράζει τὸ ἀντίδωρο, θύμωσε καὶ φώναξε δυνατά: *Φιλοῦν χέρια πρώτα ὁ κόσμος. Ὁ ρήτωρ, ὑπὸ τὴν ἐπιτακτικὴν φωνὴν τοῦ κ. Σπυρίδωνος Βλάχου, ἠναγκάσθη νὰ κατεβεῖ τοῦ «λογείου» καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη σκηνή, προξενήσασα ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν. Ἀμέσως μετὰ τὸ ἐπεισόδιον ἀπεχώρησαν ὁ Γ. διοικητὴς κ. Καλεύρας καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσημοι.* Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, ὕστερα ἀπὸ τὰ ἐγκώμια ποὺ γιὰ πολλὰ χρόνια εἶχε γράψει γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Σπυρίδωνος, ξύπνησε τὸ παλιὸ ἀντι-Σπυριδωνικὸ μένος καὶ ἔγραψε -παρ' ὅτι ἀναγνώριζε ὅτι ἡ παράλειψη τοῦ ρήτορα νὰ ἀγνοήσει τὸ Σπυρίδωνα ἦταν σοβαρή- σφοδρὸ ἐπικριτικὸ ἄρθρο ἐναντίον του μὲ τίτλο: *Ὁ ἄκρατος Δεσποτισμός*, καὶ ἐπίτιτλο τὴ γνωστὴ φράση τοῦ Εὐαγγελίου: *Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ κ.λπ. Ὑπῆρξε* -τόνιζε- *τόσον σοβαρὸν τὸ λυπηρὸν ἐπεισόδιον τὸ λαβὸν χώραν κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Σπυρομήλιου καὶ τοσαύτην κατάπληξιν ἐνεποίησε παρ' ἐπισήμοις καὶ ἀνεπισήμοις ἀλλὰ καὶ τῇ καθόλου κοινῇ γνώμῃ, ὥστε ἡ ἐφημερὶς νὰ θεωρήσῃ ἐπιτακτικὸν καθῆκον νὰ ἀφιερώσῃ τὰς σημερινὰς γραμμάς της... Ψέγομεν τὸν ἄκρατον δεσποτισμόν, ὅστις ἐξεδηλώθη κατὰ μίαν μυσταγωγίαν. Τὰ ὀστᾶ τοῦ Σπυρομήλιου θὰ ἔτριξαν εἰς τὸ νεόσκαπτον μνημεῖον του ἐξ ἀγανακτήσεως, διότι δὲν ἔγινε πλήρης συμμόρφωσις πρὸς ἕνα τύπον. ...Δυστυχῶς, ὁ ἀνώτερος κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀκολουθεῖ τὸν ἐξελικτικὸν ρυθμὸν τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος, δὲν φροντίζει νὰ ἐθισθῇ πρὸς τὰ σημερινὰ πολιτικὰ πράγματα, οὔτε πρὸς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους. Κρατεῖται σθεναρῶς ἕξεων καὶ τύπων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἀφετηρίαν των εἰς τὰ ἄδυτα τῶν ἀνακτόρων τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ὁ ἀνώτερος κλῆρος ἐξακολουθεῖ νὰ ἐφαρμόζῃ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν καὶ τάξιν τύπους καὶ διατάξεις, αἱ ὁποῖαι, ἂν εἶχον θέσιν εἰς τὴν Βυζαντινὴν καὶ Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, οὐδόλως σήμερον συμβιβάζονται πρὸς τὴν ἐκδημοκρατικοποιηθεῖσαν καθολικὴν συνείδησιν...* Τὸ ἄρθρο εἶχε καὶ πολιτικὲς προεκτάσεις, γι' αὐτὸ καὶ ἡ Γενικὴ δι-

οίκηση, μὲ ἀνακοίνωσή της, ἔσπευσε, κατὰ κάποιο τρόπο, ν' ἀποστασιοποιηθεῖ: *Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Ἠπείρου παρέστη εἰς τὸ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τελεσθὲν μνημόσυνον ὡς φίλος τοῦ μακαρίτου Σπυρομήλιου καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως. Θὰ τῷ ἦτο ἀναντιρρήτως εὐχάριστον νὰ ὁλοκληροῦτο ἡ ἀπόδοσις φόρου τιμῆς εἰς τὴν μνήμην ἀνδρός, ὅστις ἀνήκει εἰς τὴν ἀλύγιστην γενεάν τοῦ φλογερωτέρου ἐθνικοῦ καὶ φυλετικοῦ παλμοῦ. Συνεπῶς, ὁ Γενικὸς διοικητὴς ἐλυπήθη εἰλικρινῶς διότι, διὰ τοὺς τούτους ἢ ἐκείνους τοὺς λόγους, ἐματαιώθη ἡ ἐκφώνησις τοῦ προαγγελθέντος λόγου καὶ ἀπεχώρησεν. Δὲν ἀνταποκρίνονται ὅμως εἰς τὴν πραγματικότητα ὅσα ἐδημοσιεύθησαν χθές.* Οὐσιαστικὴ ἀντίκρουση τῶν κρίσεων καὶ ἐπιχειρημάτων τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, ἔδωσε ὁ Τάκης Χατζῆς (ὑπογράφοντας ὡς Δ.Γ.Χ.) στὴν *Ἤπειρο* (4-6-30, στὸ ἀρθρίδιο μὲ τίτλο: *Πέριξ ἑνὸς θορύβου: Ἀσφαλῶς πολὺ σπεύδει* -ἔγραφε- *ἡ ἀγαπητὴ συνάδελφος «Ἠπειρωτικὸς ἀγών». Σπεύδει εἰς σημεῖον ὥστε νὰ παραβλέπῃ μερικὰς ἀκαταμαχήτους ἀληθείας καὶ συνεπαιρομένη ἀπὸ τὴν ὀργήν, φθάνει εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐκστομίσῃ βαρείας φράσεις ἐναντίον, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον μεγάλου Ἠπειρώτου. Ὁμιλεῖ περὶ δεσποτισμῶν καὶ παλαιῶν βυζαντινῶν ἐθίμων, οὐδένα ἐχόντων κῦρος καὶ ἀπήχησιν εἰς τὴν σημερινὴν Δημοκρατικὴν συνείδησιν τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ θὰ λησμονῇ φαίνεται... ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία ὁμιλεῖ ἀκόμη εἰς τὰς ψυχάς μας ἕνεκα μόνον καὶ μόνον αὐτῶν τῶν δεσποτισμῶν, τῶν παλαιῶν βυζαντινῶν ἐθίμων, τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς τελέσεως τῆς θείας λειτουργίας, ἕνεκα αὐτῶν μόνον, «τῶν ἀνοήτων, ἂν θέλῃ ὁ «Ἠπειρωτικὸς ἀγών», ἐθίμων καὶ συμβόλων. Λησμονεῖ ὅτι ἐὰν εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα τῶν τραγικῶν περιπετειῶν, τῶν ἀτυχῶν πολέμων, καὶ τῆς ἀδιεξόδου οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ἐὰν ὑπάρχῃ «Πίστις», ὀφείλεται εἰς τὰ σύμβολα αὐτὰ τὰ πτωχά, τὰ ταπεινά, τὰ ἀνόητα ἴσως -τό κόνισμα, τὴν κανδήλα, τὸν Δεσπότην, τὸ κερί- ὅπως καὶ ἐάν ὑπάρχῃ Ἐθνικισμὸς καὶ Ἐθνικιστικὰ ἰδανικὰ ὀφείλονται πάλιν εἰς μερικὰ σύμβολα-τὴν φουστανέλλαν, τὸν ἀργαλειόν, τὰ σύμβολα τῶν λαϊκῶν παραδόσεων καὶ μύθων καὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Καὶ ἔχομεν τὴν ἀδιάσειστον γνώμην καὶ πεποίθησιν ὅτι ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἔπραξε ὅ,τι ἔπραξε ἐλαυνόμενος ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω σκέψεις καὶ οὐχὶ ἀπὸ τὸν φαρισαϊσμὸν τῶν διϋλιζόντων τὸν κώνωπα, ὅπως ἐντελῶς μονόπλευρα καὶ στενὰ ἐξετάζων τὸ ζήτημα θέλει νὰ παραστήσῃ ὁ ἀρθρογράφος τῆς συναδέλφου.*

Στὴν περιοχὴ τῆς Β. Ἠπείρου, ἐξακολουθοῦσαν πάντα οἱ διώξεις τῶν Ἑλλήνων, μὲ διάφορα προσχήματα (κλείσιμο τῶν σχολείων, διωγμὸ δασκάλων καὶ ἱερέων, συλλήψεις ἡγετικῶν στελεχῶν τῆς ὁμογένειας κ.λπ.). Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς διωγμούς, σύγχιση δημιουργοῦσαν καὶ οἱ ἀντιφατικὲς εἰδήσεις ποὺ κυκλοφοροῦσαν γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου. Τὸ Βελιγράδι, παραπληροφορώντας, γιὰ ἐξυπηρέτηση τῶν δικῶν του σκοπῶν, μι-

λοῦσε ὄχι μόνο γιὰ σοβαρότατη ἀσθένεια τοῦ Ζώγου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ θάνατό του. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἔπεσαν θύματα αὐτῆς τῆς παραπληροφόρησης καὶ πολλὲς φορὲς ἀνέγραψαν ὅτι ὁ Ζώγου ἦταν νεκρός, τραυματίζοντας ἔτσι τὴν ἀξιοπιστία τους καὶ γιὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν στὴν Ἀλβανία καὶ ἰδιαίτερα στὴν περιοχὴ τῆς Β. Ἠπείρου.

Τὴ Μεγάλη Τρίτη, τὸ πρωΐ, ὁ Πέτρος ξεκίνησε ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ τὸ μητροπολιτικὸ μεγάρο νὰ δεῖ καὶ πάλι τὸ Σπυρίδωνα. Δὲν ἦταν μόνο τὸ πνεῦμα τῶν ἡμερῶν ποὺ τὸν ὁδηγοῦσε ἐκεῖ, αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξομολογηθεῖ σὲ κάποιον τὶς σκέψεις ποὺ τυραννοῦσαν τὸ νοῦ καὶ νὰ κάνει κοινωνὸ τῶν συναισθημάτων ποὺ βάραιναν τὴν καρδιά του. Ποιὸς ἦταν περισσότερο κατάλληλος ἀπὸ τὸ Σπυρίδωνα γιὰ νὰ δεχτεῖ αὐτὴ τὴν ἐξομολόγηση; Βρισκόταν σὲ ἄσχημη ψυχολογικὴ κατάσταση τὸν τελευταῖο καιρό. Ὁ θάνατος τοῦ ἀγαπημένου φίλου, τοῦ Χατζῆ, τοῦ εἶχε ματώσει τὴν καρδιά, ἡ πληγὴ δὲν ἔλεγε νὰ κλείσει· κάθε φορὰ ποὺ τὸν ἔφερνε στὸ νοῦ του ἔνοιωθε πὼς ἡ πληγὴ αἱμορραγοῦσε, θὰ περνοῦσε πολὺς καιρός, χρόνια ἴσως, γιὰ νὰ κλείσει. Οἱ θάνατοι ἀγαπημένων προσώπων, τοῦ Βασίλη πρώτα, ὕστερα τόσων φίλων, τὸ ἴδιο μέρος τῆς καρδιᾶς τραυμάτιζαν, κάθε νέα δοκιμασία πρόσθετε καὶ τὴ δική της χαρακιά, μποροῦσε ποτὲ νὰ ἐπουλωθεῖ αὐτὴ ἡ πληγή; Ὅταν πονοῦσε θυμόταν πάντα τὰ λόγια καὶ τὴν ἀπελπισία τοῦ Βασίλη. Ἐκεῖ ποὺ πίστευε πὼς τὸ συρίγγιό του εἶχε ἐπουλωθεῖ, νά το πάλι, ξέσχιζε τὴν τρυφερὴ σάρκα, γιὰ νὰ ξεχυθεῖ ἀπ' ἐκεῖ βρωμερὸ πύο καὶ αἷμα, τὸ κοιτοῦσε ὁ γυιός του καὶ βυθιζόταν στὴν ἔσχατη ἀπελπισία. Ἴδια μὲ τὸ συρίγγιο τοῦ Βασίλη εἶχε γίνει καὶ ἡ πληγὴ τῆς καρδιᾶς τοῦ Πέτρου. Ἔβλεπε κάθε τόσο νὰ ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὸν περίγυρο μέσα στὸν ὁποῖο μεγάλωσε καὶ ἄνοιξε τὰ φτερά του. Ἄνθρωποι φίλοι καὶ γνωστοί, πολλοὶ συνομίληκοί του -ἦταν πιὰ ἑξήντα πέντε χρονῶν- χάνονταν, ἔφευγαν γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι, ὅλο καὶ πιὸ πολὺ ἀραίωνε ὁ κόσμος ποὺ γνώριζε, ὁ δικός του κόσμος. Οἱ νέοι ἄνθρωποι κι αὐτοὶ ποὺ συνέρρεαν ἀπὸ τὰ χωριὰ καὶ μεγάλωναν τὸν πληθυσμὸ τῆς πόλης, τοῦ ἦταν ἄγνωστοι, δὲν τοῦ ἔλεγαν τίποτα, ἀγνοοῦσαν τὰ μεγάλα γεγονότα, ἂν τοὺς ρωτοῦσες γιὰ τὴν προαπελευθερωτικὴ περίοδο, ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς πολέμους καὶ τὶς νίκες τοῦ στρατοῦ μας τὸ 1912-1913, δὲν θὰ εἶχαν πολλὰ νὰ ποῦν. Γρήγορα ξεχνιοῦνται οἱ μεγάλες στιγμὲς τῆς ἱστορίας, ἐνῶ οἱ ἄσχημες γαντζώνονται σὰ βδέλλες στὴ μνήμη καὶ δὲν λένε νὰ ξεκολλήσουν. Ἔρχονταν βέβαια καὶ οἱ προπαγάνδες ποὺ ἀγωνίζονταν νὰ πείσουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ θυμοῦνται ὅ,τι αὐτὲς ἤθελαν νὰ θυμηθοῦν καὶ νὰ ξεχνοῦν τὰ ἄλλα. Οἱ Βενιζελικοὶ ἀγωνίζονταν νὰ πείσουν τὸν κόσμο πὼς μόνο ἡ διπλωματικὴ ἱκανότητα τοῦ Βενιζέλου ἀπελευθέρωσε τὰ Γιάννινα, σὰ νὰ μὴ χρειάζονταν τὰ ἐπιτελικὰ σχέδια, οἱ σκληρότατες μάχες, τὸ αἷμα ποὺ χύθηκε. Οἱ Βασιλικοί, πάλι, μόνο στὶς στρατιωτικὲς ἱκανότητες τοῦ Κων-

σταντίνου ἀπέδιδαν τὴ νίκη. Δὲν ἔπαιξε κανένα ρόλο ἡ πολιτικὴ εὐφυΐα τοῦ Βενιζέλου ποὺ ὁδήγησε τὴ χώρα στὸ στρατόπεδο τῶν νικητῶν, χωρὶς αὐτὴ ἦταν ἀμφίβολο ἂν ἡ Ἑλλάδα θὰ ἔπαιρνε μέρος στὸν πόλεμο καὶ θ' ἀπελευθέρωνε τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἤπειρο. Δυσφοροῦσε ὁ Πέτρος ἀπὸ τὴν τάση τῶν ἀνθρώπων νὰ λησμονοῦν τὴν ἱστορία τους, ἄλλες φορὲς τρόμαζε καθώς, κάνοντας βόλτες στὴν πλατεία μαζὶ μὲ τὸ Γιάγκο Κεϊβανίδη, δὲν ξεχώριζε κανένα ἀπὸ τοὺς παλιοὺς γνωστοὺς του, νὰ τοῦ πεῖ μιὰ καλημέρα, νὰ τοῦ σφίξει τὸ χέρι, ν' ἀλλάξει δυὸ ζεστὲς κουβέντες μαζί του, ν' ἀναπολήσουν τὰ περασμένα, τὶς δύσκολες, σκληρὲς ἀλλὰ καὶ ἀλησμόνητες μέρες τῶν ἀγώνων. Τόσος κόσμος ἔκανε βόλτα στὴν πλατεῖα κι ἔρχονταν στιγμὲς ποὺ εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς περπατοῦσε σ' ἔρημο τόπο, ἄγνωστο... Ἀκόμα καὶ ἡ ραγδαία μεταβολὴ ποὺ γινόταν στὴν πόλη, νέα σπίτια, νέοι δρόμοι, πλατεῖες, νέα κέντρα, τὸν εὐχαριστοῦσε βέβαια, ταυτόχρονα, ὅμως τοῦ δημιουργοῦσε μελαγχολικὲς σκέψεις, τοῦ χαλοῦσε τὴ διάθεση. Δυσκολευόταν ν' ἀποδεσμευθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση μιᾶς κατάστασης, ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε γιὰ δεκάδες χρόνια τὸν περίγυρο, χωρὶς μεταβολὲς καὶ ἀνακατατάξεις, καὶ ν' ἀφομοιώσει μὲ εὐχέρεια τὰ ἐρεθίσματα τῶν νέων παραστάσεων (ἂν ζοῦσε τὰ μεταπολεμικὰ χρόνια καὶ ἔβλεπε τὰ Γιάννινα στὴ σημερινή τους μορφή, μπορεῖ καὶ νὰ ἔχανε τὰ λογικά του)... Ἔτσι θέλησε νὰ δεῖ τὸν Σπυρίδωνα, μιὰ προσωπικότητα ποὺ ἀποτελοῦσε τὸν κυριότερο συνδετικὸ κρίκο μὲ τὸ παρελθὸν κι ἔδινε νόημα στὴ ζωὴ τοῦ παρόντος.

Ὅταν ἔφθασε στὸ Ἀρχιμανδρειὸ μπῆκε στὴν ἐκκλησία κι ἄναψε τὸ κερί του. Ἀνοιχτὲς οἱ ἐκκλησιὲς ἀπὸ πολὺ πρωῒ δέχονταν τὸν κόσμο ποὺ πήγαινε στὶς δουλειές, ἤθελαν νὰ προσκυνήσουν τὸ Νυμφίο, νὰ πάρουν κουράγιο ἀπὸ τὰ σεπτὰ Πάθη του, νὰ καταθέσουν τὴν εὐλάβειά τους. Βγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ὁ Πέτρος, ἄλλαξε γνώμη. Δὲν θὰ πήγαινε στὸ Σπυρίδωνα. Τὸν εἶχε δεῖ ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Χατζῆ, μίλησαν γιὰ τὴ βασανισμένη ζωή του, ἔκαναν τὸ πνευματικό του μνημόσυνο, τί ἄλλο νὰ ἔλεγαν μὲ τὸ δεσπότη, χτυπημένο κι αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἴδια ἀρρώστεια; Σκέφτηκε πὼς χρέος του ἦταν νὰ δεῖ τὰ παιδιά του, ποὺ ἀνέλαβαν τὴν εὐθύνη νὰ συνεχίσουν τὴν ἔκδοση, προπαντὸς τὸν Τάκη Χατζῆ, αὐτὸς ἦταν ποὺ κράτησε στὴ ζωὴ τὴν ἐφημερίδα μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν βοήθησαν. Αἰσθάνθηκε ἕναν κόμπο στὸ λαιμό, καθὼς μπῆκε στὸ τυπογραφεῖο. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ξεχάστηκε κι ἔτρεξε πρὸς τὸ γραφεῖο γιὰ νὰ σφίξει τὸ χέρι τοῦ φίλου του, ὅταν ξαναγύρισε στὴν πραγματικότητα ἀντίκρυσε ἕνα σοβαρὸ καὶ στοχαστικὸ νέο, ποὺ σηκωνόταν ἀπὸ τὴν καρέκλα γιὰ νὰ τὸν χαιρετήσει. Ἦταν ὁ Τάκης Χατζῆς, γνώριζε τὸν Πέτρο, χάρηκε ποὺ τὸν εἶδε, ὅπως χάρηκαν κι ὅσοι ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο εἶχαν πρωϊνὴ δουλειά, διέλυαν τὴν ἐφημερίδα καὶ τοποθετοῦσαν τὰ στοιχεῖα στὶς κάσες, κάθε ἕνα στὸ κουτάκι του. Πρῶτος μίλησε ὁ Τάκης. —*Μᾶς τιμάει ἡ ἐπίσκεψή σας κ. Κω-*

στίδη, τοῦ εἶπε, πάντοτε μᾶς μιλοῦσε ὁ πατέρας γιὰ σᾶς, εἴσαστε ἀπὸ τοὺς λίγους, ἀλλὰ διαλεχτοὺς φίλους του, μᾶς ἔφυγε δυστυχῶς γρήγορα κι ἄφησε ὀρφανοὺς καὶ τὴν οἰκογένεια καὶ τὴν ἐφημερίδα. Παλεύουμε τώρα νὰ τὴν ἀναστήσουμε, κάνουμε ὅ,τι μποροῦμε, ἀγωνιζόμαστε προπαντὸς νὰ κρατήσουμε ψηλὰ τὴν ἀξιοπιστία της. Δὲν ξέρω ἂν καὶ γιὰ πόσο καιρὸ θὰ τὰ καταφέρουμε... —Θὰ τὰ καταφέρετε κ. Χατζῆ, βλέπω στὰ μάτια σας τὴ φλόγα τοῦ πατέρα σας, θὰ τὰ καταφέρετε... Μόνη μου συμβουλὴ εἶναι νὰ μὴν παρασύρεσθε ἀπὸ διαδόσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς πρώτης στιγμῆς καὶ στηρίζετε τὶς κρίσεις σας σ' αὐτές. Ὁ μακαρίτης ὁ κὺρ Γιώργης, ἀψὺς καθὼς ἦταν, ἔκανε κάποτε τέτοιες παρατιμονιές, εἶχε τὸν ἀνδρισμὸ ὅμως νὰ τὸ παραδέχεται καὶ νὰ ἐπανορθώνει. Καλλίτερο θἄναι ἐσεῖς, ἀντὶ νὰ ἐπανορθώνετε, νὰ εἶστε σίγουροι γιὰ ὅ,τι δημοσιεύετε. Μὴν ἀπογοητεύεστε ἀπὸ τὶς ἀντιξοότητες. Στηριχθεῖτε στὸ παράδειγμα ἐκείνου, στὴν ἀγωνιστική του διάθεση καὶ θὰ πετύχετε. Θὰ σᾶς στηρίζουν οἱ Γιαννιῶτες, τὸ διαισθάνομαι. Καὶ κάτι ἄλλο. Διαβάζω τὰ κείμενά σου, ὄχι τόσο τὰ πολιτικά, ὅσο τὰ φιλολογικά, τὰ ποιήματά σου καὶ τὰ λίγα χρονογραφήματα ποὺ ὑπογράφεις ὡς Τάκης Πελλερέν, βλέπω πολλὰ πράγματα σ' αὐτά. Ξανοίγονται δρόμοι μπροστά σου, ἂν ἔχεις τὴν πίστη τοῦ πατέρα σου θὰ τοὺς διαβεῖς καὶ θ' ἀνεβεῖς σὲ ψηλές κορφές. Ἐγὼ δὲν εἶμαι γραμματισμένος, ἄνθρωπος τῆς ἀγορᾶς εἶμαι, περηφανεύομαι ὅμως πὼς μπορῶ νὰ κυκλοφορῶ μὲ ἄνεση στοὺς χώρους τῶν γραμμάτων, καὶ νὰ ξεχωρίζω τὸ ὡραῖο ἀπὸ τὸ ἄσχημο. Εἶχα βλέπεις καὶ καλὸ δάσκαλο σ' αὐτά, τὸν πατέρα σου. Καλλίτερα θάταν νὰ ὑπογράφεις τὰ κείμενα μὲ τὸ ἐπώνυμό σου: Τάκης Χατζῆς. Ἄφησε τὸ «Πελλερέν», δὲν εἶναι δικό σου, ἀνήκει σ' ἄλλον, ὅ,τι δημιουργήσεις πρέπει νὰ φέρει τὴ σφραγίδα σου, τὸ πραγματικό σου ὄνομα... Σταμάτησε. Ὁ Τάκης Χατζῆς ἔνοιωσε ἔκπληξη ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ συνομιλητῆ του. Τὸν ἤξερε ὡς ἕνα καλὸ ἐπαγγελματία, ἄνθρωπο ποὺ χαιρόταν νὰ βοηθάει μ' ὅποιο τρόπο μποροῦσε τοὺς συνανθρώπους του, ἄριστο οἰκογενειάρχη, συνετὸ καὶ συνειδητὰ θρησκευόμενο χριστιανό, τώρα, ποὺ πρώτη φορὰ κουβέντιαζε μαζί του, ἀνακάλυπτε κι ἕναν ἄλλο Κωστίδη, κάποιον ποὺ μποροῦσε νὰ κρίνει ἕνα λογοτεχνικὸ κείμενο, μιὰ πνευματικὴ δημιουργία, μὲ ὑπευθυνότητα, χωρὶς νὰ παρασύρεται ἀπὸ γνῶμες ἄλλων, χωρὶς νὰ εἶναι εἰδικός, στηριγμένος μόνο στὸ κριτήριό του.

Μίλησαν γιὰ πολλὰ ἀκόμα, πολιτικά, οἰκονομικά, κοινωνικά, γιὰ τὰ Γιάννινα καὶ τὰ προβλήματά τους. Ὁ Τάκης Χατζῆς (τὸ Δημήτρης τὸ χρησιμοποίησε κυρίως μετὰ τὸν πόλεμο) ἦταν γιὰ ὅλα καλὰ κατατοπισμένος καὶ οἱ κρίσεις του ξεχώριζαν γιὰ τὴν ὀρθότητα καὶ τὴν ἀντικειμενικότητά τους, δὲν ἀπεῖχαν καὶ πολὺ ἀπὸ τὰ «πιστεύω» τοῦ Πέτρου. Ἰδιαίτερη ἐντύπωση τοῦ ἔκανε ὁ πλοῦτος τῶν γνώσεών του γιὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα τῆς χώρας μας, *ἦταν κι ὁ πατέρας του ποιητὴς καὶ συγγραφέας,* σκεφτόταν

καθὼς τὸν ἄκουε νὰ μιλάει, *ἀλλὰ τοῦτος ἔχει καὶ κάτι ἄλλο ποὺ τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν κὺρ Γιώργη...*

Ὅταν ὁ Πέτρος σηκώθηκε νὰ φύγει, εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς ὁ γυιός τοῦ Χατζῆ ἦταν ἄξιος νὰ συνεχίσει τὸ δημοσιογραφικὸ ἔργο τοῦ πατέρα του, σὲ ἄλλης μορφῆς ὅμως διαφέροντα εἶχε στραμμένα τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά του. Ἀκόμα καὶ στὰ καθαρῶς πολιτικὰ ζητήματα ἄρχισε νὰ διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ πατέρα του. Ἐξακολουθοῦσε βέβαια νὰ συντάσσεται μὲ τὶς ἀπόψεις τῶν *Φιλελευθέρων*, στροφή, τὴν ὁποία εἶχε κάνει μὲ σπαραγμὸ ψυχῆς τὸν τελευταῖο χρόνο ὁ μακαρίτης φίλος του, σιγά-σιγὰ ὅμως ἄρχισε νὰ κρατάει ἀποστάσεις ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐξάρτηση. Ἦρθε καὶ ἡ ἐπιδείνωση τῆς οἰκονομικῆς κρίσης καὶ τὰ οἰκονομικὰ σκάνδαλα τῆς κυβέρνησης τοῦ Βενιζέλου, δημιουργήθηκαν ἔτσι οἱ προϋποθέσεις γιὰ πλήρη ἀνεξαρτησία τῆς *Ἠπείρου* ἀπὸ τὴν πολιτικὴ παράταξη, ποὺ ὡς τώρα τὴν ὑποστήριζε. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ χρόνου -καὶ ἐνωρίτερα ἀκόμα- διάβαζαν οἱ Γιαννιῶτες ἄρθρα πολὺ ἐπικριτικὰ γιὰ τὸ Βενιζέλο καὶ τὴν πολιτική του: *Πανωλεθρίαν ὑπέστη εἰς τὴν Βουλὴν* -ἔγραφε στὶς 3-12-30- *ὁ Βενιζέλος, κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ἄρτου καὶ τῶν ἄλλων καταχρήσεων. Τὰ ζητήματα αὐτὰ δὲν ἐξηντλήθησαν οὔτε θὰ ἐξαντληθοῦν, ἐφ' ὅσον τὴν Ἑλλάδα ἐξακολουθεῖ νὰ κυβερνᾶ βασιβουζουκίζων καὶ καταπατῶν τὰ πάντα ὁ Βενιζελισμός... Ὁ Βενιζέλος δὲν εἶναι δυνατὸν νά ἐκλείψῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα σήμερον. Καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει καὶ κυβερνᾶ αὐτός, εἶναι πεπρωμένον, μοιραῖον, ἀναπόφευκτον, τὸ ἑλληνικὸν οἰκοδόμημα νὰ καταρρέῃ...* Πολλοὶ μπορεῖ νὰ παρεξενεύτηκαν γιὰ τὴ νέα πολιτικὴ στροφὴ τῆς ἐφημερίδας, ὄχι ὅμως καὶ ὁ Πέτρος· ἀπὸ τὴν πρώτη συνάντησή του μὲ τὸν Τάκη Χατζῆ, εἶχε διαγνώσει τὶς ἀμφιβολίες γιὰ τὴν παρατηρούμενη ἀδιαφορία τῶν κυβερνώντων γύρω ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς ἀτασθαλίες τῶν στελεχῶν τους...

Ὅταν γύρισε στὸ μαγαζὶ ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῆς *Ἠπείρου*, ὁ Πέτρος κατάλαβε πὼς κάτι συνέβαινε, δυσάρεστο ὄχι εὐχάριστο. Ἡ θλίψη ποὺ ζωγραφιζόταν ἔντονα στὸ πρόσωπο τοῦ Γιάγκου, τὸ ἐπιβεβαίωσε. —*Τί τρέχει;* τὸν ρώτησε γεμάτος ἀνησυχία. —*Ἡ Φιλίτσα...*, τοῦ ἀπάντησε κι ὁ λόγος του ἔμοιαζε μὲ λυγμὸ ἀπελπισμένου, *ἡ Φιλίτσα δὲν εἶναι καλά.* —*Κι ἐσὺ κάθεσαι ἀκόμα ἐδῶ; Τί ἔχει ἡ Φιλίτσα;* —*Ἔπαθε αἱμορραγία, μόλις ἔφυγες ἀπὸ τὸ σπίτι, φώναξαν ἀμέσως τὸ χειροῦργο Σούλη, εἶναι ἀκόμα στὸ σπίτι...* Ὁ Πέτρος δὲν περίμενε ν' ἀκούσει ἄλλα. Ἔφυγε βιαστικὰ γιὰ τὴν Καραβατιά, στὸ δρόμο βρῆκε ἕνα ἀμάξι, μπῆκε κι ἔφτασε γρήγορα. Στὸ σπίτι ὅλοι ἦταν ἐκεῖ, δὲν ἔλειπε κανένας. Εἰδοποιήθηκε ἀμέσως κι ὁ Δημήτρης, ἄφησε τὸ ἰατρεῖο του κι ἦρθε, ἦταν στὸ δωμάτιο τῆς Φιλίτσας μαζὶ μὲ τὸ Σούλη, τὴν ἐξέταζαν. Ὁ Σούλης τότε ἦταν ἀνερχόμενος χειροῦργος, συχνὰ οἱ ἐφημερίδες δημοσίευαν εὐχαριστήρια ἀνθρώπων ποὺ θεράπευε. Κάποιο εἶδος ἀντιζηλίας ἀναπτύχθηκε μὲ τὸ μεγάλο τέρας τῆς χειρουρ-

γικῆς, τὸ Δάνο, παρόλο ποὺ συγγένευαν κάπως ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς γυναίκας του (Ἡ Βασιλεία Σούλη, τὸ γένος Στεφανίδου, καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριό μου, χωριὸ καὶ τοῦ Δάνου, τὴ Βίτσα). Ἡ οἰκογένεια Κωστίδη τὸ Δάνο σκέφτηκε νὰ καλέσει, ἔμαθε ὅμως πὼς εἶχε πάει στὸ Ἀργυρόκαστρο γιὰ ἐγχειρήσεις, ἔτσι ἀπευθύνθηκε στὸ Σούλη. Περίμεναν μὲ ἀγωνία ν' ἀνοίξει ἡ πόρτα, νὰ μάθουν τί εἶχε γίνει. Ὅταν βγῆκε ὁ Σούλης, στὸ πρόσωπο τὸν κοίταξαν ὅλοι, νὰ διαβάσουν ἐκεῖ τὴν ἀλήθεια. *-Πῶς εἶναι ἡ Φιλίτσα γιατρέ;* ρώτησε πρῶτος ὁ Πέτρος. *—Εἴχαμε κάποια διαταραχὴ στὴν ἐγκυμοσύνη της,* ἀπάντησε αὐτός, *εἴπαμε μὲ τὸ Δημήτρη τί θὰ κάνει, πρὸς τὸ παρὸν δὲν θὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι, οὔτε συγκινήσεις χρειάζονται, πρέπει νὰ σταματήσει ἡ αἱμορραγία, θὰ δοῦμε...* Αὐτὸ τὸ *θὰ δοῦμε* ἔκρυβε μέσα του καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ φόβο. Ἀνήσυχοι, μπῆκαν στὸ δωμάτιο τῆς Φιλίτσας καὶ κουβέντιασαν μαζί της, χωρὶς συναισθηματικὲς ἐξάρσεις, ἀκολούθησαν τὶς συμβουλές τοῦ γιατροῦ, κι ἀποτραβήχτηκαν. Μόνο ἡ Θεώνη ἔμεινε, κάθησε κοντά της, *ὅλα θὰ πᾶνε καλὰ ἀδελφούλα,* τῆς ἔλεγε, κι ὕστερα, γιὰ νὰ ἀποσπάσει τὴν προσοχή της ἀπὸ τὶς ἐνοχλήσεις ποὺ ἔνοιωθε, ἄρχισε νὰ τῆς διηγεῖται ἱστορίες ἀπὸ τὴ ζωή τους στὴ χαμένη πατρίδα, τὴ Σμύρνη. Οἱ ἱστορίες ἔμοιαζαν μὲ ὡραῖα παραμύθια, πάντα εἶχαν καλὸ τέλος, οὔτε μιὰ φορὰ δὲν ἔκανε λόγο γιὰ τὴ θεομηνία ποὺ ξέσπασε στὸ τέλος κι ὁδήγησε στὸ μεγάλο χαλασμό. Εὐτυχῶς τὴν ἑπόμενη μέρα ἡ αἱμορραγία σταμάτησε, ὁ κίνδυνος γιὰ ἀποβολὴ εἶχε ἀποφευχθεῖ, ὁ Σούλης αὐτὴ τὴ φορὰ τοὺς καθησύχασε πειστικά. Ἡ Θεώνη ἔμεινε κοντά της, ὡς τὸ Μεγάλο Σάββατο ποὺ σηκώθηκε ἡ Φιλίτσα. Ἡ ἀνησυχία πέρασε κι ἔδωσε τὴ δυνατότητα σ' ὅλους νὰ γιορτάσουν τὸ Πάσχα μὲ χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη στὸ θεὸ ποὺ βοήθησε. Στὸ πασχαλινὸ τραπέζι ἦταν παρόντες ὅλοι: Ὁ Θεολόγος μὲ τὴν Ἀλεξάνδρα, ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιάγκου καὶ τῆς Χριστίνας, ἀκόμα κι ὁ Σταῦρος Σπυρόπουλος, τὸν εἶχαν ἐγγράψει κι αὐτὸν τακτικὸ μέλος τῆς μεγάλης οἰκογένειας. Ἔφαγαν, ἤπιαν, χάρηκαν, ὁ Γιάγκος ἔψαλλε τὰ ἀναστάσιμα τροπάριά του, *δοξασμένος ὁ Κύριος,* ἔκανε τὸ σταυρό του ὁ Πέτρος, *νὰ μᾶς ἀξιώσει καὶ τοῦ χρόνου νὰ γιορτάσουμε ὅλοι μαζί, κι ὅποιοι ἀκόμα ἔρθουν* -καὶ κοίταξε τὴ Φιλίτσα μὲ χαμόγελο- *τὴν Ἀνάστασή του.*

Ἡ ἄνοιξη προχωροῦσε μὲ γοργοὺς ρυθμούς, μπῆκε ὁ Μάϊος, ὁ μήνας τῆς πιὸ πλούσιας ἄνθησης, μοσχοβολοῦσε ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς πόλης ἀπὸ τὰ μύρα τῶν λουλουδιῶν τῶν ἀνθόκηπων, κάθε σπίτι εἶχε τὸ δικό του, ἡ καταστροφὴ τῶν πάντων ἀπὸ τὴ χρήση τοῦ τσιμέντου, ἦταν ἀκόμα μακρυά. Παρὰ τὴν οἰκονομικὴ κρίση ποὺ μάστιζε τὸν τόπο (εἶχαν ἀρχίσει οἱ μεγάλες γιορτὲς τῆς ἄνοιξης καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ- πρώτη ἦταν ἡ γιορτὴ τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης καὶ πολλὰ χωριά δημοσίευαν στὶς ἐφημερίδες ἀγγελίες ὅτι δὲν γιόρταζαν οὔτε δέχονταν ἐπισκέψεις· τέτοιες ἀγγελίες μόνο τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ εἶχαν δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας),

οἱ Γιαννιῶτες ἦταν αἰσιόδοξοι, ἐπηρεασμένοι σίγουρα ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιούργησαν οἱ ἐκδηλώσεις γιὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς Ἑκατονταετηρίδας σὲ πόλεις καὶ χωριὰ τῆς Ἠπείρου. Ἐξοντώθηκε καὶ ἡ ληστεία, ποὺ εἶχε ξαναζωντανέψει τὶς πιὸ μαῦρες μέρες τῆς σκλαβιᾶς, συνειδητοποιοῦσαν τώρα ὅλοι ὅτι, παρὰ τὶς δυσκολίες, ζοῦσαν σ' ἕνα ἐλεύθερο κράτος, γιόρταζε τὰ ἑκατὸ χρόνια τῆς ἀνεξαρτησίας του, ἐδῶ καὶ δεκαεφτὰ χρόνια τμῆμα του ἀποτελοῦσε καὶ ἡ ἐλεύθερη Ἤπειρος, τὰ προβλήματα μεγάλα καὶ δυσεπίλυτα, ὅμως οἱ ἐλπίδες δὲν εἶχαν χαθεῖ. Ὁ Πέτρος, ἐξαιτίας τῆς ἐπισφαλοῦς ὑγείας του, δὲν τόλμησε νὰ διακινδυνεύσει περιπέτειες μὲ ἀναρριχήσεις στὰ κακοτράχαλα βουνὰ τοῦ Σουλιοῦ, οὔτε στὶς γιορτὲς τῆς Ἄρτας καὶ τῆς Πάργας πῆγε, ἦταν μακρυνὰ καὶ κουραστικὰ αὐτὰ τὰ ταξίδια τότε, θὰ πήγαινε μόνο στὶς γιορτὲς τοῦ Ζαγοριοῦ καὶ τοῦ Πωγωνιοῦ.

Ἡ ἐπισφαλὴς ὑγεία τοῦ Πέτρου δὲν ἦταν πρόσχημα, ἀπεικόνιζε πραγματικὲς καταστάσεις. Οἱ ἐνοχλήσεις τῆς καρδιᾶς εἶχαν πολλαπλασιαστεῖ τὸν τελευταῖο καιρό. Στὸ μαγαζὶ ποὺ κυκλοφοροῦσε πάνω κάτω γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖ τοὺς πελάτες, κάποιες φορὲς καὶ στὸ δρόμο ποὺ περπατοῦσε αἰσθανόταν πάλι ὅπως πρὶν ἀπὸ χρόνια, μιὰ δυνατὴ γροθιὰ στὸ κέντρο τοῦ στήθους, τὸν ἔλουζε κρύος ἱδρώτας, κι ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἕτοιμος νὰ πέσει, ἡ πίεση στὸ στέρνο ἄρχιζε νὰ ἐξασθενίζει, σιγὰ σιγὰ ἀποτραβιόταν, σὲ λίγο ξανάβρισκε τὸν ἑαυτό του, ὅλα ἔμοιαζαν ὅπως πρῶτα, ἀλλὰ δὲν ἦταν. Ἔνοιωθε ἐξαντλημένος, κι ἔτρεχε κάπου νὰ καθήσει, νὰ ξεκουραστεῖ. Θυμόταν τὸ παλιὸ ἔμφραγμα καὶ τὸν ἔπιανε φόβος. Νάταν κι αὐτὲς οἱ κρίσεις προμηνύματα μιᾶς νέας δοκιμασίας; Δὲν τὸ πολυπίστευε... Ἀφοῦ περνοῦσαν κι ἔφευγαν δὲν θὰ ἦταν κάτι σοβαρό. Αὐτὸ ἦταν τὸ λάθος του. Δὲν ἔλεγε τίποτα στὸ Δημήτρη κι ἄφηνε ἔτσι τὸν ἑαυτό του ἀνυπεράσπιστο γιὰ νέα προσβολή, ἴσως νὰ ἦταν καὶ ἡ μοιραία. Τὸν ἔσωσε μιὰ γρίππη ἀνοιξιάτικη, αὐτὲς εἶναι χειρότερες ἀπὸ τὶς χειμωνιάτικες, τὸν ἔρριξε στὸ κρεβάτι, κι ἔτσι ὑποχρεώθηκε νὰ ὑποστεῖ τὴν ἐξέταση τοῦ γυιοῦ του. Κάποιος μορφασμὸς στὸ πρόσωπο, κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἐξέτασης καὶ μιὰ κίνηση τοῦ χεριοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ στήθους, ἔκαναν τὸν Δημήτρη νὰ ὑποψιαστεῖ. *-Πονᾶς πατέρα;* τὸν ρώτησε ἀνήσυχος, εἶχε διαπιστώσει ἤδη πὼς ἡ λειτουργία τῆς καρδιᾶς του δὲν ἦταν ὁμαλή. *—Ἔ, λίγο... —Τί θὰ πεῖ λίγο; Πονᾶς ἢ δὲν πονᾶς; Σ' ἔχει ἐνοχλήσει κι ἄλλες φορὲς πόνος στὸ στῆθος; Μὴν μοῦ πεῖς ψέμματα... —Κάπου κάπου Δημήτρη, μ' ἐνοχλεῖ... —Καὶ γιατὶ δὲν ἔκανες λόγο γι' αὐτό; —Τί νὰ σὲ ἀπασχολῶ τώρα ἀπὸ τὴ δουλειά σου, ἔρχεται ὁ πόνος, φεύγει, λέω πὼς δὲν εἶναι σοβαρό... —Σ' ὅλα εἶσαι καλὸς πατέρα, ὅμως ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴν ὑγεία σου δὲν ἔχει ὅρια... Αὐτοὶ οἱ πόνοι εἶναι ἐπικίνδυνοι, μπορεῖ νὰ σὲ ὁδηγήσουν σὲ θάνατο κι ἐσὺ μοῦ λὲς πὼς δὲν μοῦ μίλησες γιὰ νὰ μὴ μ' ἐνοχλήσεις; Τί νὰ σοῦ πῶ; Καὶ τὴν ἄλλη φορὰ ποὺ ἔπαθες τὸ ἔμφραγμα εἶχες ἐνοχλήσεις καὶ κρατοῦσες τὸ στόμα σου κλειστό. Μόλις σηκωθεῖς ἀπὸ τὴ γρίππη θὰ σὲ στείλω*

σὲ κλινικὴ νὰ κάνουμε ὅλες τὶς ἐξετάσεις, νὰ δοῦμε ποῦ βρισκόμαστε... Ὁ Πέτρος, ἔνοιωθε πὼς ἔφταιγε, δὲν μίλησε. Ὅλα ἔγιναν ὅπως εἶπε ὁ Δημήτρης. Οἱ ἐξετάσεις ἀπέδειξαν σοβαρὴ ἰσχαιμία, εἶχε τὴν πάθηση ἀπὸ τὸ παλιό ἔμφραγμα, ἡ ἀνεμελιὰ καὶ ἡ ἀδιαφορία του τὴν εἶχαν ἐπιδεινώσει, καὶ αὐξημένη πίεση. Τοῦ ἔδωσαν φάρμακα, αὐστηρὴ δίαιτα, -τὴν εἶχε παραβιάσει κι αὐτή- ξεκούραση γιὰ ἀρκετὸ καιρό, ἀποχὴ ἀπό κάθε δραστηριότητα, ὄχι συγκινήσεις. Τί μποροῦσε νὰ κάνει; Οἱ ἀποφάσεις τῶν γιατρῶν εἶναι νόμος. Ἂν τὸν παραβεῖς τιμωρεῖσαι μὲ θάνατο. Ἔνοιωθε νὰ ἀσφυκτιᾶ στὸ στενὸ περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ, ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ ἀντιστρέψει τίποτε. Εὐτυχῶς εἶχε τὸν κῆπο, τὸ καλοκαίρι εἶχε ἔρθει καὶ μὲ πολλὲς ζέστες μάλιστα· κατέβαινε ἐκεῖ, ἔκανε τὸν περίπατό του ἀνάμεσα στ' ἀνθισμένα παρτέρια καὶ τὴ σκιὰ τῶν δέντρων, αἰσθανόταν τὸν ἑαυτό του καλλίτερα. Εἶχε κι ἕνα ἄλλο κίνητρο χαρᾶς αὐτὴ τὴν περίδο. Ἡ ἐγγονή του ἡ Ἑλενίτσα, κόρη τοῦ Δημήτρη, τελείωσε τὸ ἑξατάξιο δημοτικὸ κι ἑτοιμαζόταν νὰ δώσει εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις στὸ ἑξατάξιο πιὰ γυμνάσιο, στὴ *Ζωσιμαία* θὰ φοιτοῦσε κι αὐτή. Διάβαζε συνήθως στὸ δωμάτιό της, πολλὲς φορὲς ὅμως κατέβαινε καὶ στὸν κῆπο, καθόταν κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο ἑνὸς δέντρου καὶ μελετοῦσε. Ὁ παππούς δὲν τὴν ἐνοχλοῦσε ποτέ, πλημμύριζε ὅμως ἀπὸ χαρά, ὅταν ἡ Ἑλενίτσα ἔτρεχε κοντά του, νὰ τοῦ ζητήσει κάποια πληροφορία, διευκρίνιση ἢ ἑρμηνεία σὲ λέξεις ἢ φράσεις ποὺ δυσκολευόταν νὰ κατανοήσει. Δὲν πήγαινε στὸν πατέρα της τὸ Νίκο, κοτζὰμ διδάκτορας ἦταν, ἔνοιωθε κάποια συστολή, ἀκόμα καὶ φόβο, μὴν τὶς κάνει παρατηρήσεις γιὰ τὶς ἐξηγήσεις ποὺ ζητοῦσε, στὸν παππού εἶχε περισσότερη ἐμπιστοσύνη. Κι ἂν ἀκόμα δὲν ἤξερε τὴν ἀπάντηση ὁ Πέτρος, τῆς ὑποσχόταν πὼς τὴν ἄλλη μέρα θὰ τὴν εἶχε ἕτοιμη. Ρωτοῦσε μὲ τρόπο τὸ Νῖκο καὶ τὴν ἔπαιρνε. Ἡ Ἑλενίτσα καταλάβαινε τὴ μέθοδο ποὺ χρησιμοποιοῦσε ὁ παππούς γιὰ νὰ τὴ βοηθήσει, δὲν τὴν ἀπασχολοῦσε ὅμως αὐτό, ὅσο τὸ πῶς θὰ ἀντιδροῦσε ἂν στὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* θὰ εἶχε καθηγητὴ τὸν πατέρα της. Ἡ σχέση καθηγητῆ πατέρα καὶ μαθήτριας κόρης, συχνὰ ἔχει καὶ στοιχεῖα ἀντιπαράθεσης. Σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση δὲν ἤθελε νὰ βρεθεῖ ἡ Ἑλενίτσα...

Τὸ *Πεντατάξιο Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων*, μὲ τὴ φωτεινὴ καθοδήγηση τοῦ διευθυντῆ του Εὐριπίδη Σούρλα, ἀναπτυσσόταν σὲ μιὰ ἀξιόλογη ἑστία, παιδαγωγικῆς κατάρτισης ἄξιων δασκάλων καὶ πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς προφορᾶς. Οἱ γιορτὲς ποὺ ὀργάνωνε μὲ τὴν εὐκαιρία ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐπετείων ἢ ἄλλων ἐκδηλώσεων γιὰ νὰ τιμήσει ἐπιφανεῖς παιδαγωγοὺς ἢ πνευματικοὺς ἀνθρώπους, ξεχώριζαν πάντα γιὰ τὴν ποιότητα καὶ τὸν πλοῦτο τοῦ περιεχομένου τους. Ὁ κύκλος μάλιστα τῶν ἑορτῶν ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὸν Μάϊο τοῦ 1930 καὶ συνεχίστηκε καὶ τὰ ἑπόμενα χρόνια, ἄφησε κατάπληκτους ὅσους τὶς παρακολούθησαν... Στὶς 16 Μαΐου, τὸ βράδυ, τὸ Διδασκαλεῖο ἔκανε τὴν πρώτη του ἐκδήλωση μὲ τὴν *Ἑορτὴν*

τῆς Ἀνοίξεως. Ἡ σημείωση ποὺ καταχωρήθηκε στὸ συνοπτικὸ πρόγραμμα τῆς γιορτῆς ἀνέφερε: *Ἡ ἑορτὴ ἔχουσα κατ' ἐξοχὴν παιδαγωγικὸν χαρακτῆρα, φέρει εἰς ὅλας της τὰς λεπτομερείας τὴν σφραγίδα τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας ὅλων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ Διδασκαλείου, εἰς οὓς ἀποκλειστικῶς ὀφείλεται ἡ λογοτεχνική, ἡ λαογραφικὴ ἡ καλλιτεχνική, ἡ διακοσμητικὴ καὶ ἡ μουσικὴ σύνθεσις καὶ ἡ διεξαγωγὴ τῆς ὅλης ἐν γένει ἑορτῆς.* (Σήμερα τέτοιες ἐκδηλώσεις εἶναι ἄγνωστες γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῶν παιδαγωγικῶν τμημάτων τῶν πανεπιστημίων μας. Ὅλα ἰσοπεδώθηκαν. Κι ἔσβησαν οἱ συλλογικὲς προσπάθειες, μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐκδηλώνονταν οἱ χαρισματικὲς προσωπικότητες καὶ τὰ πολυποίκιλα ταλέντα...). Σύμφωνα μὲ τὸ γενικὸ περίγραμμα, -συνοδευόταν μὲ λεπτομερῆ ἀνάλυση τῶν ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεων-, ἡ γιορτὴ χωριζόταν σὲ τρία μέρη: Τὸ πρῶτο (11 ἐκδηλώσεις) περιλάμβανε χαιρετισμὸ τῆς Ἄνοιξης ἀπὸ τὸ λουλοδόκοσμο καὶ τὴ φύση, μὲ βάση τὰ ἑλληνικὰ παραμύθια. Στὸ δεύτερο ὁ χαιρετισμὸς τῆς Ἄνοιξης στηριζόταν στὴν ἑλληνικὴ Λαογραφία (ἀπὸ τὸν ποιμενικό, τὸν ἀγροτικὸ καὶ τὸν παιδικὸ κόσμο μὲ 20 ἐκδηλώσεις. Τὸ τρίτο ἀναφερόταν στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ Μυθολογία, στοὺς μύθους τοῦ Ἄδωνη καὶ τῆς Περσεφόνης, σὲ συνδυασμὸ μὲ πλαστικὲς εἰκόνες καὶ ἀναπαραστάσεις (13 ἐκδηλώσεις).

Ἡ ἐπιτυχία τῆς γιορτῆς ἦταν χωρὶς προηγούμενο. Τὰ σχόλια τῶν ἐφημερίδων, ἐγχώριων καὶ ἀθηναϊκῶν, ἐξαντλοῦνταν σὲ ἐπαίνους. Τὰ παρατιθέμενα ἀποσπάσματα τὸ πιστοποιοῦν: *Τὸ ὄνειρο τοῦ Κρυστάλλη γιὰ τὴν ἀνθισμένη ἄνοιξη στὰ Γιάννινα, ξανάζησε ἐνσαρκωμένο πρὸς τιμὴ τῆς μνήμης του. Τὸ «Διδασκαλεῖον Ἰωαννίνων» εἶχε μίαν ἐπιτυχημένην ἔμπνευσιν νὰ ὀργανώσῃ ἐφέτος μίαν θαυμασίαν ἑορτὴν ἀποθεώσεως τῆς ἀνθισμένης φύσεως, μὲ τὰ κοριτσίστικα δροσερὰ νιάτα, στεφανωμένα στὴν πολύχρωμη καὶ μυροβόλο δροσιὰ τῶν πρωτόβγαλτων λουλουδιῶν. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ θὰ μείνῃ ἀξέχαστη εἰς τὰ Ἰωάννινα, γιατὶ θύμιζε πραγματικὰ κάτι ἀπὸ τὶς ἀναπαραστάσεις τῶν ἀρχαίων, ποὺ ἐξηυγένιζαν τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων, μέσα εἰς τὸ θεῖο πλαίσιο τῶν καλλιεργουμένων ἀγρῶν. Ἡ ἰδέα ἦταν περίφημη γιὰ τὴν πρωτοτυπία τῆς συλλήψεώς της: Ἡ ἀποχώρησις τοῦ χειμῶνος ἀπὸ τὰ βουνά, θέμα κατ' ἀρχὴν συγκινητικώτατο γιὰ τὸν κόσμο τῆς περιοχῆς, ὅπου ὁ χειμώνας εἶναι βαρὺς καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πιὸ αἰσθητός, ὡς ἀγαθόν, ὁ ἐρχομὸς τῆς ἀνοίξεως.* Ἀκολουθοῦσε πλήρης περιγραφὴ τῶν ἐκδηλώσεων καὶ ὁ ἐπίλογος: *Ἡ σημασία τῆς ἑορτῆς εἶχε κάποιο βαθύτερο σκοπό, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε πραγματικά: τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπαρχίας σὲ μιὰ αὐτοτέλεια πνευματικῆς ζωῆς, μὲ βάση πάντα τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προσήλωση πρὸς τὸν ἀγρόν. Ἡ Ἤπειρος, ἐγκαταλειμένη, κρύβει μέσα της μεγάλη ζωτικότητα, τὸ κέντρον ὅμως ἐπιμένει πάντα νὰ τὴν ἀγνοεῖ* («Ἡμερήσιος τύπος», Ἀθηνῶν, 27-5-1930).

Οἱ μαθηταὶ τοῦ «Πενταταξίου Διδασκαλείου», ὑπὸ τὴν ἐμπνευσμένην,

πατρικήν, εὔστροφον καὶ δεξιὰν καθοδήγησιν τοῦ διευθυντοῦ των κ. Εὐρ. Σούρλα, μᾶς ἔχουν ὡς τώρα συνηθίσει μὲ ἐκπλήξεις ἐπὶ ἐκπλήξεων. Ὁμολογοῦμεν ὅμως πὼς κατὰ τὴν προχθεσινὴν ἑορτὴν τῆς Ἀνοίξεως, ποὺ ἐδόθη ὑπ' αὐτῶν, ὑπερέβησαν καὶ τὴν βαθμίδα αὐτήν, ἐθαυματούργησαν κυριολεκτικῶς. Ἔχει γίνει ὅλη ἐκείνη ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία, ποὺ ἐχρειάζετο γιὰ νὰ παρουσιασθῇ στὸ θεατή, κατὰ τὴν μαγευτικὴ ἀνοιξιάτικη προχθεσινὴ νύχτα, ὄχι μονάχα μιὰ ἁπλῆ καὶ συνηθισμένη παράστασις, ἀλλὰ μιὰ φαντασμαγορία, κάποιο ὅραμα, μιὰ γλυκειὰ ὀπτασία, τεσσάρων ὡρῶν. Ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ νὰ φύγῃ ὁ θεατὴς μὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁμοία παράστασις δὲν ἐδόθη ποτέ, ὄχι μόνον στὴν Ἑλλάδα, ὄχι μόνον ὑπὸ σχολείου, ἀλλ' οὔτε καὶ ὑπὸ ἀναγνωρισμένων θιάσων. Ἔγινε. Οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου αὐτοῦ τίποτε δὲν παρέλειψαν νὰ πράξουν, γιὰ νὰ πετύχουν τὸ βαθύτερο σκοπὸ τῆς γιορτῆς. Τὸ σχολεῖον καμμιᾶς θυσίας δὲν ἐφείσθη γιὰ νὰ παρουσιασθῇ κάτι ἄρτιον, κάτι προτότυπον. Μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι κατέβαλον κάθε προσπάθειαν γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν πρῶτα τὸν ἑαυτόν των καὶ συγχρόνως νὰ γίνουν πρόξενοι κάποιας ἀνωτέρας εὐχαριστήσεως, σ' ὅσους θάταν δυνατὸν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ὄμορφη αὐτὴ γιορτὴ τοῦ Διδασκαλείου. Καὶ ὁ σκοπὸς τῆς γιορτῆς, ποὺ ἦταν ἀποκλειστικὰ παιδαγωγικός, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐγκαταλειφθῇ καὶ παραγνωριστῇ ἐξαιτίας τῆς μεγάλης κοσμοσυρροής... (Ἀγροτικὴ ἠχώ, 20-5-30). Τὸ «Πεντατάξιον Διδασκαλεῖον» προσέφερεν εἰς τὴν πόλιν μας μίαν ἀσυλλήπτου μεγαλείου καὶ ὡραιότητος παιδαγωγικὴν μυσταγωγίαν ὁμοίαν τῆς ὁποίας δὲν ἐγνωρίσαμεν μέχρι τοῦδε εἰς τὴν πόλιν μας. Ἐτελεῖτο, κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἑσπέραν, ὁ πανηγυρισμὸς τῆς Ἀνοίξεως. Διδασκαλεῖον, κῆπος καὶ τὸ ἐπίτηδες πηχθὲν ξύλινον θέατρον, ἦσαν καταστόλιστα μὲ κισσούς, μὲ φυσικὰ καὶ τεχνητὰ ἄνθη, τέσσερες χιλιάδες περίπου, ἔργα τῶν μαθητῶν. Ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι τὸ Διδασκαλεῖον μὲ τὸν ἀπέραντον κῆπον του καὶ τὰ δέντρα του ἦταν ἕνα κομμάτι τοῦ Παραδείσου, πεσὸν ἐν τῇ πόλει μας. Τόσον ὁ ἄφθαστος εἰς ὡραιότητα διάκοσμος, ὅσον καὶ τὰ σκηνικά, ἦσαν ἐπίσης ἔργα τῶν μαθητῶν, μεγάλων καὶ μικρῶν καὶ μικροσκοπικῶν ἀκόμη (τῶν Προτύπων σχολείων) καὶ μέσα ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἀνέθωρε ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ μεγάλου μας Ἠπειρώτου παιδαγωγοῦ (τοῦ Εὐρ.

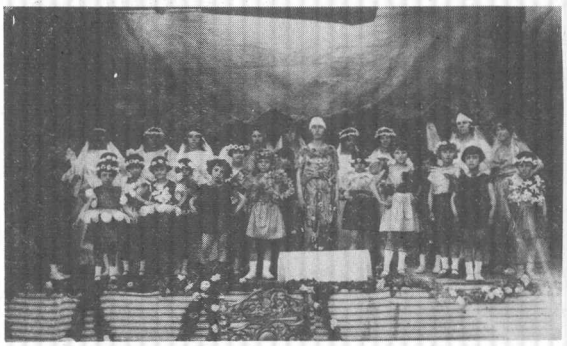

Οἱ μικροὶ μαθητὲς τῶν *Προτύπων Σχολείων τοῦ Διδασκαλείου* συμμετέχουν στὴν *Ἑορτὴν τῆς Ἀνοίξεως*.

Σούρλα) (*Ἐλευθερία*, 10-5-1930).Φυσικὰ δὲν ἔλειψαν καὶ τὰ ἐπικριτικὰ σχόλια, ἀκόμα καὶ χρονογραφήματα. Αὐτὰ ἀναφέρονταν στὴν ὀργάνωση τῆς γιορτῆς. Ἦταν ἡ καλλίτερη, ἀλλὰ βέβαια δὲν ὑπολόγισαν ποτὲ οἱ διοργανωτές της ὅτι θὰ συνέρρεαν ἐκεῖ ὅλα τὰ Γιάννινα, *σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις*, τί σχέδια καὶ τί ἐξυπηρετήσεις μποροῦσαν νὰ κάνουν;

Στὶς 21 Μαΐου ἔγιναν ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ Δ. Μπότσαρη, -παροῦσες ὅλες οἱ ἀρχὲς τοῦ νομοῦ, βουλευτές, μητροπολίτες, ἐκπρόσωποι σωματείων καὶ ὀργανώσεων- τὰ ἐγκαίνια τῆς ὁδοῦ Κονίτσης - Ἀνασελίτσης, γιὰ τὴν ὁποία ἀρκετὴ μελάνη χύθηκε. Οἱ Κονιτσιῶτες στήριξαν πολλὲς ἐλπίδες, γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς τους, στὴ διάνοιξη τοῦ δρόμου, θὰ συνέδεε τὴν Ἤπειρο μὲ τὴ Μακεδονία, γι' αὐτὸ καὶ ἡ κοσμοσυρροὴ ἦταν μεγάλη. Μίλησαν πολλοὶ γιὰ τὴ σπουδαιότητα τοῦ ἔργου, ὁ Μπότσαρης, οἱ μητροπολῖτες Ἰωαννίνων καὶ Κονίτσης, ὁ βουλευτὴς Π. Φλῶρος, ὁ πρόεδρος τοῦ πανεπαρχιακοῦ συλλόγου τῶν Κονιτσιωτῶν γιατρὸς Ἰω. Τζόγιας καὶ ὁ δάσκαλος Γ. Παπακώστας. *Παρετέθη πλουσιώτατον γεῦμα καὶ προσηνέχθη ὁ ἐκλεκτότερος οἶνος ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ ἐγχωρίου βουλευτοῦ Π. Φλώρου καὶ ἠγέρθησαν πολλαὶ προπόσεις.* Τεράστιες δαπάνες, θὰ προσθέταμε, γιὰ ἕνα ἔργο ποὺ δὲν ἔγινε ποτέ.-

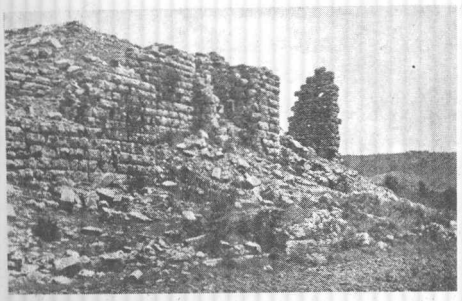

Τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου θεάτρου τῆς Δωδώνης, ὅπως ἦταν τὸ 1930.

Γεγονὸς ἀποτέλεσε γιὰ τὸ μαθητόκοσμο τῶν Γιαννίνων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πόλη, ἡ ἐκδρομὴ ποὺ πραγματοποίησαν στὴ *Δωδώνη*, στὶς 7 Ἰουνίου, οἱ μαθητὲς τῆς τελευταίας τάξης τοῦ Διδασκαλείου καὶ τῶν γυμνασίων Α΄ (*Ζωσιμαίας*) καὶ Β΄ τῶν Γιαννίνων, τῆς Βοστίνας (Πωγωνιανῆς), τῆς Πρέβεζας, τῆς Ἄρτας καὶ τῆς *Ἀγροτικῆς σχολῆς Ἰωαννίνων*. Ἡ συγκέντρωση ἔγινε στὸ ἀμφιθέατρο τῆς Δωδώνης καὶ ἡ πρωτοβουλία ἀνῆκε στὸ Γενικὸ διοικητὴ Ἀχ. Καλεύρα. Ἡ πανηπειρωτικὴ αὐτὴ συγκέντρωση, ἀποτέλεσε γιὰ τοὺς μαθητὲς ἀληθινὴ μυσταγωγία, γιατὶ οἱ ὀργανωτὲς εἶχαν φροντίσει γιὰ τὴν ἐκτέλεση προγράμματος, ἄμεσα συνδεόμενου μὲ τὸν ἀρχαῖο χῶρο. *Ἐκεῖ, μετὰ τὸ σιωπηλὸν προσκύνημα τῆς νέας Ἠπειρωτικῆς γενεᾶς πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἐψάλλησαν ἐν πρωτοτύπῳ:* 1) *Ἡ πάροδος τῆς «Ἠλέκτρας» τοῦ Σοφοκλέους*, (μελοποίηση Ἰω. Σακελλαρίδου) *ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Β΄ γυμνασίου Ἰωαννίνων*, 2) *Ἡ πάροδος τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλέους, ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων Πρεβέζης καὶ Βοστίνας καὶ* 3) *Ἡ πάροδος* (σὲ μετάφραση) *τοῦ «Οἰδίποδος τυράννου» τοῦ Σοφοκλέους, μελοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μουσικοδιδασκάλου τοῦ Διδασκαλείου Μ. Νικολάου καὶ ψαλλεῖσα ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς.* Οἱ συγκεντρωθέντες ἄκουσαν σὲ λίγο, στὸ χῶρο ὅπου γίνονταν οἱ ἀνασκαφὲς γιὰ τὸ ἀρχαῖο Μαντεῖο τῆς *Δωδώνης*, τὸν καθηγητὴ Χρ. Σούλη καὶ ἄλλους καθηγητὲς νὰ τοὺς μιλοῦν γιὰ τοὺς μύθους, τὴν ἱστορία καὶ τὴ λει-

τουργία τοῦ μαντείου. Μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐκδηλώσεων στρώθηκε γιὰ ὅλους λαμπρὸ τραπέζι στὸ ἀμφιθέατρο τῆς Δωδώνης: *ἀρνιὰ ψητά, ψωμί, τυριὰ λαμπρὰ καὶ χλωρά, γιαούρτια ἔξοχα* κ.λπ. Τὴν ὅλη ὀργάνωση εἶχαν ἀναλάβει οἱ καθηγητὲς Χρ. Σούλης (γενικὸς ἐπιμελητὴς) καὶ οἱ καθηγητὲς Χρ. Ἰωαννίδης, *στόχος προσφιλὴς παντὸς δημοσιογραφικοῦ σκανδαλοκατασκευάσματος* καὶ ὁ Ἀλκ. Κοντοπάνος. Ἀκολούθησαν προσφωνήσεις (Καλεύρα, Χρηστοβασίλη κ.ἄ.) καὶ στὴ συνέχεια χοροί, μαθητῶν, καθηγητῶν, γυμνασιαρχῶν καὶ ἐπισήμων. Μὲ τὸ ἡλιοβασίλεμα ἄρχισε ἡ πορεία τῆς ἐπιστροφῆς στὴν πόλη. Κόντευαν μεσάνυχτα κι ἄλλο γλέντι στήθηκε στὰ Γιάννινα. Οἱ γυμνασιάρχες καὶ καθηγητὲς τῶν γυμνασίων καὶ τοῦ Διδασκαλείου *παρέθηκαν πλουσιώτατον γεῦμα πρὸς τιμὴν τῶν γυμνασιαρχῶν καὶ καθηγητῶν τῶν γυμνασίων Ἄρτης καὶ Πρεβέζης, ἐν τῷ νεοδμήτῳ καὶ ἀπαστράπτοντι ἐκ καθαριότητος ἑστιατορείου Χατζήμπαση.* Ἡ περιγραφὴ τῆς πανηπειρωτικῆς συνάντησης καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς *Δωδώνης*, δοσμένη παραστατικὰ σὲ δυὸ συνέχειες ἀπὸ τὸ Χρηστοβασίλη (*Ἐλευθερία*, 12 καὶ 16-6-30) -ἔγραψαν πολλὰ καὶ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες- περιέχει καὶ στοιχεῖα γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν γυμνασίων τῆς Ἠπείρου.- Στὶς 8 Ἰουνίου ὁ στρατιωτικὸς φαρμακοποιὸς Δημ. Κωνσταντόπουλος, ἔδωσε στὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* διάλεξη γιὰ τὴ διεθνῆ γλῶσσα *Ἐσπεράντο, καταδείξας μετὰ γλαφυρότητος, σαφηνείας καὶ πειστικότητος τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα ἐκ τῆς χρήσεως καὶ διαδόσεως τῆς γλώσσης ταύτης, ἧς ἡ ἐκμάθησις εἶναι εὐκολοτάτη.* Ἡ διάλεξη δημοσιεύθηκε στὴν *Ἤπειρο* σὲ πολλὲς συνέχειες.- Ὁ διευθυντὴς τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς *Ἐθνικῆς τράπεζας* στὰ Γιάννινα Ἀλέξ. Λειβαδεὺς -ἀπὸ τὰ σημαντικὰ στελέχη τῆς *Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας* κατὰ τὴν προαπελευθερωτικὴ περίοδο- μετατέθηκε στὸ Κεντρικὸ τῆς τράπεζας, στὴν Ἀθήνα. Τὸν ἀντικατέστησε ὁ Μεγκλίδης ἀπὸ τὸ Λιασκοβέτσι τοῦ Ζαγοριοῦ. Τὰ σχόλια ποὺ γράφτηκαν μὲ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Λειβαδέα ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἦταν τὰ περισσότερα δυσμενῆ γι' αὐτόν. Τὸν κατηγοροῦσαν κυρίως γιὰ τὸ ὅτι ἡ σφιχτὴ πολιτική του στὴ χορήγηση δανείων, συνέβαλε πρωτίστως στὴν ἀνάπτυξη τῆς τοκογλυφίας στὰ Γιάννινα. Παράλληλες κατηγορίες διατυπώθηκαν καὶ γιὰ τὴ συμπεριφορά του ἀπέναντι στοὺς ἀγρότες. Χαρακτηριστικὸ ἦταν τὸ σχόλιο τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* (7-6-30): *Ἀληθῆ ἀνακούφισιν προξένησεν ἡ ἀναγγελία τῆς μεταθέσεως τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἐθνικῆς τραπέζης κ. Λειβαδέως. Ὄχι μόνον οἱ ἀγρόται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔμποροι καὶ ἐπαγγελματίαι καὶ ὅλοι, ὅσοι συνελάσσοντο μὲ τὴν τράπεζαν αὐτήν, ἀνέπνευσαν μόλις ἐπληροφορήθησαν τὸ γεγονὸς τῆς μεταθέσεώς του. Ἀρκετὰ τοὺς κατετυράννησε. Κάθε πελάτης τῆς τραπέζης, ἀνερχόμενος τὰς βαθμίδας τοῦ ὑποκαταστήματος, κατελαμβάνετο ὑπὸ τρόμου καὶ κρύος ἱδρὼς*

Τασία Ἀδὰμ

τὸν περιέλουε, μόλις ἐπλησίαζε τὴν θύραν τοῦ γραφείου τοῦ διευθυντοῦ. Ἐνόμιζεν ὅτι ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ ἱκριώματος. Αἱ ἀνάγκαι του, αἱ ὁποῖαι τὸν ὦθουν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ γραφεῖον αὐτοῦ, διὰ νὰ ζητήσῃ μικράν πίστωσιν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν του, ἐξελαμβάνοντο ὡς καταδικαστικὴ ἀπόφασις, ἥτις τοῦ ἐπέτασσε τὴν ἄνοδον ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ. Εἶναι εὐτύχημα ποὺ ἀπηλλάγη ἡ ἐπαρχία μας ἑνὸς τόσον φοβεροῦ δυνάστου, ὅστις πολλὰ κακὰ ἐπεσσώρευσεν εἰς αὐτήν.- Στὶς 24 Ἰουνίου, στὴ *Ζωσιμαία σχολή*, σὲ πυκνὸ ἀκροατήριο, *ἡ φημισμένη λογία καθηγήτρια τῆς ἀπαγγελίας δὶς Τασία Ἀδάμ, ἀπήγγειλε ποιήματα ἀρχαίων καὶ νέων ποιητῶν.* Ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἔγραψαν κολακευτικὰ λόγια, τόσο γιὰ τὴν τέχνη της, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά της. Ξανάρθε καὶ μεταπολεμικὰ μιὰ-δυὸ φορὲς στὰ Γιάννινα ἡ Τασία Ἀδὰμ καὶ πάντοτε ἦταν πετυχημένες οἱ ἀπαγγελίες της· τὸ ἀκροατήριο ὅμως εὐάριθμο, εἶχαν μαραθεῖ πιὰ τὰ ρόδα τῆς ὁμορφιᾶς της. Τὴ γνώρισα, κουβεντιάσαμε γιὰ λογοτεχνία γιὰ τὴν ὁποία ἦταν πλήρως ἐνημερωμένη, τὴ νεοελληνικὴ καὶ τὴν παγκόσμια, ἔφευγε πάντα μὲ τὸ παράπονο πὼς ὁ κόσμος δὲν τὴν ὑπολόγιζε καὶ δὲν ἔκανε λόγο γι' αὐτή... *Πῶς γίνεται νὰ μὲ ἀγνοοῦν;...* ἔλεγε κάθε τόσο· ἀπάντηση ὑπῆρχε, ποιὸς ὅμως νὰ τολμήσει νὰ τῆς τὸ πεῖ, ἦταν ἐκρηκτικὴ στὶς ἀντιδράσεις της.-

Οἱ γιορτὲς τῆς Ἑκατονταετηρίδας συνεχίζονταν, μὲ μεγάλη συμμετοχὴ κόσμου. Στὸ μεταξύ, μερικὲς ἐπαρχίες, ὅπως τὰ Κουρεντοχώρια παρότι εἶχαν νὰ παρουσιάσουν καὶ μεγάλους εὐεργέτες καὶ ἐθνικοὺς ἀγωνιστές, φαινόταν, κατὰ κάποιο τρόπο, παραγκωνισμένες, καὶ κατέβαλλαν μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ἐκδηλώσεις γιὰ τὴν περιοχή τους. Ὁ Χρηστοβασίλης ἀπέδινε εὐθύνες καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς κατοίκους τῶν διαμαρτυρομένων περιοχῶν, ποὺ δὲν φρόντισαν νὰ συγκροτήσουν ἐπιτροπὲς ὀργανωτικὲς καὶ ἐρανικές, γιὰ τὴν κατασκευὴ προτομῶν, κι ἔφερνε ὡς παράδειγμα τὸ Ζαγόρι, ποὺ κινητοποίησε τοὺς πάντες καὶ τὰ πάντα γιὰ νὰ ἔχει ἔγκαιρα ἕτοιμες τὶς προτομὲς τοῦ Γ. Ριζάρη, τοῦ Ν. Δούκα καὶ τοῦ Γ. Γενναδίου. Ἔγραψε μάλιστα καὶ εἰδικὸ ἄρθρο γιὰ τοὺς Ζαγορίσιους (*Ἐλευθερία*, 26-6-30) *Εἶναι δαιμόνιοι ἄνθρωποι αὐτοὶ οἱ Ζαγορίσιοι! Οἵ τε ἐνδημοῦντες καὶ οἱ ἐκτὸς τοῦ Ζαγορίου ἐγκατεστημένοι ἢ παρεπιδημοῦντες. Θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς ἀφρόκρεμα τῶν Ἠπειρωτῶν, ἀγαποῦν τὸ Ζαγόρι των περισσότερον ἀπ' ὅ,τι ἀγαποῦν οἱ ἄλλοι Ἠπειρῶται τὰ τμήματά των... καὶ θεωροῦν τιμήν των οἱ Ζαγορίσιοι ὅτι εἶναι ἢ κατάγονται ἀπὸ τὸ κλεινὸν Ζαγόρι. Αὐτὸ τοὺς κάνει τοὺς Ζαγορίσιους νὰ εἶναι πλέον φιλοπάτριδες ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἠπειρώτας καὶ ἐρωτώμενος ὁ Ζαγορίσιος πόθεν εἶναι, δὲν λέγει ὅτι εἶναι Ἠπειρώτης ἢ ἀπὸ τὴν Ἤπειρον, ἀλλὰ Ζαγορίσιος ἢ ἀπὸ τὸ Ζαγόρι... Οἱ Ζαγορίσιοι* (λοιπόν), *οἱ ἐκλεκτοὶ Ἠπειρῶτες, μόλις προεκηρύχθησαν αἱ ἑορταὶ τοῦ Ζαγορίου, πρὸς τιμὴν τῶν ἀδελφῶν Ριζαρῶν, τοῦ Νεοφύτου Δούκα καὶ τοῦ Γεωργίου Γενναδίου, ἂν καὶ ὁ Γεννάδιος ἀνήκει εἰς τὸ Πωγώνι* (ἐκπρόσωποι τῶν Δολιανῶν, πατρίδας τοῦ Γενναδίου, διαμαρτυρήθηκαν στὸ Χρηστοβασίλη γιατὶ τοποθέτησε τὰ Δολιανὰ στὸ Πωγώνι, ἐπιμένοντας πὼς εἶναι Ζαγορίσιοι) *σηκώθηκαν στὸ*

Ἰωάννης Κωλέττης

πόδι, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἔκφρασιν, ἐσχημάτισαν ἐπιτροπὲς ἐράνων (γιὰ τὴν ἀνέγερση τῶν προτομῶν ἢ ἀνδριάντων) *ἐκ τῶν Ζαγορισίων, ἐν Ἀθήναις, Ἰωαννίνοις, Ζαγορίῳ, Ἀλεξανδρείᾳ, Καΐρῳ, Ἀμερικῇ καὶ συνήχθησαν ἑκατομμύρια. Εὖγε εἰς τοὺς Ζαγορίσιους. Τοὺς ἀξίζει νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς τοὺς καλλιτέρους Ἠπειρώτας. Χίλιες φορὲς εὖγε τους!* Σὲ σχόλιό του, στὸ ἴδιο φύλλο, τραβοῦσε καὶ λίγο τ' αὐτὶ τῶν Ζαγορίσιων, γιατὶ λησμόνησαν νὰ περιλάβουν στὸ ἑορταστικό τους πρόγραμμα τὸν Ἀλέξη Νοῦτσο, ἀπὸ τὸ Καπέσοβο καὶ τὸ Ράδο, ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο. (Οἱ κατάλογοι τῶν συνδρομῶν τῶν Ζαγορίσιων δημοσιεύονταν ἐπὶ μῆνες στὶς ἐφημερίδες).

Στὶς 29 καὶ 30 Ἰουνίου γιόρτασαν τὴν Ἑκατονταετηρίδα τὸ Συρράκο καὶ οἱ Καλαρρύτες. Εἶχαν πολλοὺς νὰ τιμήσουν τὰ δυὸ κεφαλοχώρια. Καὶ τοὺς τίμησαν, ὅπως τοὺς ἄξιζε. Χιλιάδες κάτοικοι τῶν δυὸ χωριῶν, ἀπὸ τὴν Ἤπειρο καὶ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ. (Πλήρη περιγραφὴ τῶν ἑορτῶν ἔδινε καὶ πάλι ὁ Χρηστοβασίλης, *Ἐλευθερία* 3 καὶ 7-7-30, ποὺ τὶς παρακολούθησε). Στὸ Συρράκο τιμήθηκαν ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδας, ὁ ποιητὴς Γεώργιος Χ. Ζαλοκώστας καὶ οἱ πεσόντες, κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912-1922, Συρρακιῶτες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα χαράχτηκαν σὲ ἐντοιχισμένη πλάκα. Στὶς Καλαρρύτες τιμήθηκαν μὲ μνημόσυνο καὶ ἀναθηματικὴ στήλη, οἱ πεσόντες στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες Καλαρρυτιῶτες καὶ ὁ Γεώργιος Τουρτούρης, μεγάλη φυσιογνωμία τοῦ 1821. Μεγάλη ἐπιτυχία σημείωσαν οἱ γιορτὲς καὶ στὸ Δελβινάκι (6 Ἰουλίου). Ὁ δρόμος ἐδῶ ἦταν βατός, δὲν εἶχε τὶς δυσκολίες τῆς ἀνάβασης στὶς ἀητοφωλιὲς τοῦ Συρράκου καὶ τῶν Καλαρρυτῶν, γι' αὐτὸ καὶ ἡ κοσμοσυρροὴ μεγαλύτερη. Παρὼν καὶ ἐδῶ ὁ Χρηστοβασίλης (ἐκτενὴς περιγραφὴ στὴν *Ἐλευθερία* τῆς 10-7-30).

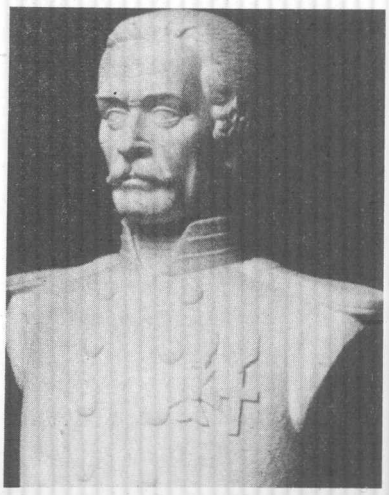

Γεώργιος Ζαλοκώστας (προτομὴ ποὺ ἔστησε στο «Ἄλσος» ἡ *Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν).*

Κωνσταντῖνος - Ἡροκλῆς Βασιάδης

Τιμήθηκαν, μὲ τὴν ἀνέγερση κενοταφίου, *ὁ παλαίμαχος ἀνδρεῖος πολεμιστὴς Γεώργιος Γαζῆς, Δελβινακιώτης χιλίαρχος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, τὸ κλεινὸν καὶ πάνσοφον τέκνον τοῦ Δελβινακίου Κωνσταντῖνος-Ἡροκλῆς Βασιάδης, ἱεραπόστολος τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, οἱ ἡρωϊκοὶ πρόγονοι τῆς πολυυμνήτου κοινότητος Δελβινακίου καὶ ἀδάμαστοι πρωτοπόροι τῆς παλλιγγενεσίας τοῦ Ἔθνους, τὰ ἐνδόξως πεσόντα ὑπὲρ πατρίδος, τετιμημένα τέκνα τοῦ Δελβινακίου, κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας 1912-1922...* Στὶς ἐκδηλώσεις ποὺ ὡς τώρα εἶχαν γίνει καὶ τὶς ἄλλες ποὺ ἐπακολούθησαν, βασικὸ μέρος τοῦ προγράμματος ἦταν οἱ λαϊκοὶ χοροί, μὲ τοπικὲς ἐνδυμασίες, ἐντυπωσίασαν ὅλους. Τὰ ἐπιγράμματα γιὰ τὸ Γαζῆ καὶ τὸ Βασιάδη, ἔργο τοῦ Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης Βασιλείου, εἶχαν χαραχτεῖ σὲ ἀρχαϊκὴ γλώσσα.

Στὶς 28 Μαΐου, στὴ μία τὰ μεσάνυχτα, ἰσχυρὸς σεισμὸς συγκλόνισε τὰ Γιάννινα, διάρκειας 10-12 δευτερολέπτων.- Μὲ χαρὰ ὑποδέχτηκαν οἱ Γιαννιῶτες, κατὰ τά τέλη Ἰουλίου, τὸ συμπολίτη τους μητροπολίτη Ἑρμουπόλεως, τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, Νικόλαο Εὐαγγελίδη, *φημισμένον διά τε τὴν θεολογικήν του παιδείαν, τὴν γλωσσομάθειαν καὶ τὰς πολλαπλὰς αὐτοῦ ἀρετάς.* Εἶχε διεκδικήσει πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια (βλ. προηγούμενους τόμους) τὸν πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Ἀλεξάνδρειας, τὸν ὁποῖο ἔχασε, ἐξαιτίας τῆς παλινωδίας ἑνὸς ἐκλέκτορα ἀρχιερέα. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μελετίου Μεταξάκη, ποὺ ἐκλέχτηκε τότε Πατριάρχης, θὰ ἀνέβαινε αὐτὸς στὸ θρόνο τοῦ ἁγίου Μάρκου.- Στὴν *Ἤπειρο,* τὴ θεατρικὴ στήλη κρατοῦσε ὁ Παν. Φάντης, ὁ ὁποῖος ἔγραφε καὶ χρονογράφημα (κατὰ διαστήματα). Τρεῖς λογοτέχνες συνεργαζόταν μὲ τὴν *Ἤπειρο:* Ὁ ἰδιοκτήτης Τάκης Χατζῆς (ἐξακολουθούσε ὡς τὸ τέλος τοῦ χρόνου στὰ λογοτεχνικά του κείμενα νὰ τὰ ὑπογράφει ὡς Τάκης Πελλερέν, στὰ ἄρθρα ὑπέγραφε ὡς Δ.Γ.Χ.) ὁ Τάκης Σιωμόπουλος, ποὺ τὴν διηύθυνε γιὰ ἕνα διάστημα καὶ ὁ Πάνος Φάντης. Δὲν τοὺς ξέφευγε λοιπὸν τίποτε, γιαννιώτικο ἢ πανελλήνιο ποὺ σχετιζόταν μὲ τὴ λογοτεχνία. Ἦταν φυσικὸ ν' ἀσχοληθοῦν καὶ μὲ τὸ θάνατο τῆς Μαρίας Πολυδούρη στὸ φθισιατρεῖο *Σωτηρία.* (4-5-30). Λίγο καιρὸ πρὶν πεθάνει εἶχε γράψει ἕνα ἐλεγεῖο γιὰ ἕναν ἄλλο ποιητὴ ποὺ νοσηλευόταν ἐκεῖ καὶ πέθανε: *Στὸν κῆπο μας πεθαίνουνε τὰ ρόδα... / Ἔφυγες μόνος ἀπὸ τὴ συντροφιά μας / στὸ λόγο σου δὲ στάθηκες πιστός. Οἱ νέοι ποὺ ἔγραφαν τραγούδια* -σημείωνε ὁ σχολιαστὴς στὴν *Ἤπειρο*- καὶ περίμεναν ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα

τὸ θάνατο στὴ «Σωτηρία», εἶχαν σχηματίσει ἕνα ἱερὸ σύνδεσμο φιλίας καὶ ἀγάπης μεταξύ τους καὶ τὸν περίμεναν νὰ τοὺς πάρη ὅλους μαζὶ καὶ νὰ τοὺς μεταφυτεύση σὰν ἕνα μπουκέτο λουλούδια, στὴν ἄλλη ζωή.- Στὸ προσκήνιο καὶ πάλι αἱ *πετρελαιοπηγαὶ Δραγοψᾶς. Μετὰ τὴν ἔκπτωση τοῦ Γαλλοελληνικοῦ συνδικάτου πετρελαίων* ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου, ἐπειδὴ δὲν ἀνταποκρίθηκε στὶς ὑποχρεώσεις του, τὸ ὑπουργεῖο *Ἐθνικῆς οἰκονομίας* προκήρυξε νέα δημοπρασία γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση πετρελαιοφόρων στρωμμάτων στὴν Ἤπειρο. Παρὰ τὶς γεωτρήσεις ποὺ ἔγιναν καὶ μεταπολεμικὰ στὴν περιοχή -τὸ ἐνδιαφέρον εἶχε ἐκδηλωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας- πέρασε ἕνας αἰώνας καὶ πετρέλαιο δὲν βρέθηκε. (Λεπτομέρειες γιὰ τὸ ἱστορικὸ τῶν ἐργασιῶν γιὰ τὴν ἐξόρυξη φρεάτων, περιέχει πολύστηλο ἄρθρο τῆς *Ἠπείρου*, τῆς 18-5-30).- Μιὰ δυσμενὴς κρίση γιὰ τὰ *Λευκώματα* τῶν δεσποινίδων τῶν Γιαννίνων: *Τὰ λευκώματα αὐτά* -σχολίαζε ἡ *Ἤπειρος* (21-5-30)- *μὲ τὰ πολλά τους ὀρθογραφικὰ λάθη, τὰ ἠλίθια ψευδώνυμα τῶν ἀπαντώντων καὶ τὰς βλακώδεις ἐρωταπαντήσεις, δείχνουν ὁλοφάνερα τὴν πνευματική, ψυχική, ἠθικὴ ἀλλὰ καὶ σωματικὴ «ντεκαντάνς» τῆς σημερινῆς νεολαίας ποὺ παραδέρνει χωρὶς ἰδανικά, χωρὶς ὄνειρα, χωρὶς σκοπὸ καὶ «δρόμο». Πρὸ πάντων αὐτὸ τὸ τελευταῖο. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ λείπει ὁλότελα ἀπὸ τὴ σημερινὴ νεολαία καὶ τὸ ὁποῖον κανείς, οὔτε σχολεῖον, οὔτε γονεῖς, οὔτε ἀρχὲς δὲν ἐφρόντισαν ποτὲ νὰ δώσουν εἶναι ὁ «δρόμος»...* Ποῦ στηριζόμενος ἔκανε αὐτὲς τὶς διαπιστώσεις ὁ σχολιαστής; *Ἔχω τὴ μεγάλη δυστυχία* -ἔγραφε- *νὰ ἔχω ἀδελφὲς καὶ οἱ ἀδελφὲς αὐτές, ἐκτὸς τῶν ἰδικῶν τους, κουβαλοῦν καὶ ξένα «Λευκώματα» στὸ σπίτι.*- Τὸ *Γκλιοὺμ* ἦταν γνωστὸ στοὺς παλιοὺς Γιαννιῶτες. Ἡ λέξη χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερα γιὰ νὰ ὑποδηλώσει τρελλὰ φερσίματα ἀνθρώπων. Κατὰ ἀφήγηση γριᾶς Γιαννιώτισσας γερόντισσας (1930) *τὸ γκλιοὺμ γινόταν στὰ «ὀβρέϊκα» μνήματα. Ἔμειναν ἐκεῖ καμμιὰ πενηνταριὰ ἀραπίνες κι ἕνας ἀράπης. Οἱ ἀραπίνες, μὲ μεγάλα μάτια, φλογερά, μὲ κορμὶ ροδαλὸ μαῦρο, π' ἀναταραζόταν ἀπὸ τοὺς πιὸ σπασμωδικοὺς σαρκικοὺς πόθους, μπροστὰ στὴ θέα τοῦ μεστοῦ καὶ σφιχτοδεμένου ἀράπη. Ὁ ἀράπης ἦταν περήφανος κι οἱ ἀραπίνες γιὰ νὰ τὸν μαγέψουν χόρευαν μπροστά του. Μὰ ἐκεῖνος βράχος-πέτρα. Ἡ σαρκικὴ ὁρμὴ καὶ ἡ λαγνεία, ἀλλὰ καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ταπεινωμένης γυναίκας ποὺ ἡ ὁμορφιά της νοιώθει πὼς δὲν συγκινεῖ, τὴ συνεπαίρνει κι ὁ χορὸς μεταβάλλεται σ' ἕνα εἶδος ὀργίων, τρέλλας. Τὸ ρυθμικὸ τραγούδι «ἄϊ τσιὲ ταμπάϊ νταμπάκο» μεταβαλλόταν σὲ ὑστερικὲς κραυγές· ἀφροὶ λύσσης ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ στόμα τους κι ἔτριβαν στὰ χώματα τοὺς ἀγκῶνες καὶ τὰ αἵματα ἔτρεχαν ποτάμι. Κι ὁ ἀράπης κοίταγε-κοίταγε καὶ μαζί του χιλιάδες κόσμος, ὅλα τὰ Γιάννινα ποὺ μαζεύονταν ἐκεῖ...*- Τὴν ἀθλητικὴ κίνηση στὰ Γιάννινα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μονοπωλεῖ τὸ ἀθλητικὸ σωματεῖο *Πύρρος*, κυρίως μὲ τὴν ποδοσφαιρικὴ ὁμάδα του. Τὸ σωματεῖο ἱδρύθηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 1920, περιέπεσε ὅμως σὲ ἀφάνεια, λόγω τῆς ἀδρανείας του. Ἀπὸ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1929 κάποιοι φίλαθλοι ἀνασύνταξαν τὸν *Πύρρο*, ποὺ ἐπιβλήθηκε κυρίως γιὰ τὸ ὅτι τὴ διοίκησή του τὴν εἶχαν ἀναλάβει οἱ ἴδιοι οἱ ποδοσφαιριστὲς ποὺ συγκροτοῦσαν τὴν ὁμώνυμη ὁμάδα. Ἔδινε ἀγῶνες μὲ ὁμάδες τοῦ στρατοῦ, ὁμάδες γυμνασίων καὶ *Διδασκαλείου*, ἐπαρχιακὲς ὁμάδες τοῦ νομοῦ, κυρίως τῆς Βήσσανης ποὺ εἶχε καταρτίσει ἀξιόλογη ὁμάδα (σὲ συναντησή τους μὲ τὸν *Πύρρο* μέσα στὰ Γιάννινα ἤρθε ἰσόπαλη μὲ σκὸρ 2-2) ἀλλὰ

καὶ ἀγῶνες μὲ ὁμάδες πόλεων δμορων νομῶν. Πάντως οἱ ἀγῶνες του μὲ τὸν *Παναιτωλικὸ* τοῦ Ἀγρινίου, δημιούργησαν μεγάλη ἔνταση ἀνάμεσα στὶς δυὸ πόλεις, ἐξαιτίας τῶν ἐπεισοδίων ποὺ σημειώθηκαν κατὰ τὶς συναντήσεις στ' Ἀγρίνιο καὶ στὰ Γιάννινα. Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων καὶ τοῦ Ἀγρινίου, ἐπὶ ἑβδομάδες ἀσχολοῦνταν μὲ τὰ ἐπεισόδια, ρίχνοντας τὶς εὐθύνες οἱ μὲν στὶς δέ. Φαίνεται ὅτι τὸ μεγαλύτερο φταίξιμο τὸ εἶχαν οἱ Ἀγρινιῶτες, ποὺ ἤθελαν νὰ ἐξασφαλίσουν μὲ κάθε μέσο, θεμιτὸ ἢ ἀθέμιτο τὴ νίκη. Παρέμβαση στὴ διένεξη ἔκανε καὶ ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας, μὲ ἔγγραφο ποὺ ἔστειλε στὸ νομάρχη Μεσολογγίου (3-6-30). Τοῦ γνωστοποιοῦσε ὅτι *πολυμελεστάτη ἀντιπροσωπεία τῶν ἀθλητικῶν σωματείων Ἠπείρου παρηπονέθη καὶ διεμαρτυρήθη δι' ὅσα τόσῳ θλιβερῶς διεπράχθησαν τὴν Κυριακὴν (1-6-30) εἰς βάρος τῶν ἐξ Ἰωαννίνων ἀθλητῶν ὑπὸ συναδέλφων των ἐν Ἀγρινίῳ, ἥκιστα φαίνεται ἐχόντων καλλιεργημένον τὸ αἴσθημα τῆς ἀθλητικῆς ἀλληλεγγύης... Ὅ,τι μὲ κατέπληξεν ἔτι μᾶλλον εἶναι ὅτι τοῦ ποδοσφαιρικοῦ ὁμίλου Ἀγρινίου προεδρεύει δημόσιος ὑπάλληλος καὶ δὴ καθηγητής, ὅστις ἠνέχθη, καθ' ἃ φαίνεται, ἀδιαμαρτυρήτως νὰ ἐκτοξευθοῦν κατὰ τῶν λαμπρῶν καὶ φιλοτίμων ἀθλητῶν τῆς Ἠπείρου... θλιβερώτατοι χαρακτηρισμοί, καταλυπήσαντες πάντας.*- Πέραν ἀπὸ τὶς διαλέξεις τοῦ *Λυκείου Ἑλληνίδων*, καὶ κάποια ρεσιτὰλ καλλιτεχνῶν, μουσικῶν (ὅπως τοῦ κιθαρωδοῦ Λ. Μακρίδη, ἀρχὲς Ἰουνίου, ἔγραψε κολακευτικὰ λόγια γι' αὐτὸ ὁ Τάκης Χατζῆς (Πελλερέν)- δὲν ὑπῆρχαν ἄλλες καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις στὰ Γιάννινα. Ἔρχονταν βέβαια κατὰ καιροὺς θίασοι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἄλλοι καλοί, ἄλλοι μπουλούκια, ἀλλὰ οἱ Γιαννιῶτες *ἀηδιασμένοι καὶ βαριεστημένοι ἀπὸ τὰ χοντροκομμένα ἀστεῖα τῆς φάρσας, τὰς γυμνότητας καὶ τὴν πεζὴν χυδαιολογίαν τῶν ἐπιθεωρήσεων, τὰ ὁποῖα προσφέρουν ἐπὶ ἔτη τώρα στὰ Γιάννινα τὰ διάφορα περιοδεύοντα θεατρικὰ συγκροτήματα,* μὲ μεγάλη χαρὰ δέχονταν τοὺς πραγματικοὺς καλλιτέχνες καὶ παρακολουθοῦσαν τὶς ἐκδηλώσεις τους. Τὰ κενὰ τῶν καλῶν παραστάσεων, ἔρχονταν νὰ καλύψουν κάποιες ἐκδηλώσεις τῶν γυμνασίων καὶ τοῦ Διδασκαλείου, ποὺ ἀνέβαζαν κατὰ καιροὺς μαθητικοὶ θίασοι, μὲ σκηνοθέτες καθηγητές. Ἀνάλογες ἐκδηλώσεις ὀργάνωναν καὶ οἱ προσκοπικὲς ὁμάδες, ὅπως ἀθλητικοὺς ἀγῶνες. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ (πρῶτο δεκαήμερο Ἰουλίου), ἔγιναν οἱ ἀγῶνες τῆς *Β΄ Φοινικιάδος* - ἔμπνευση τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν προσκόπων καὶ ποιητῆ Β. Βακατάτση. Τὰ ἔργα ποὺ ἀνέβαζαν οἱ μαθητὲς περιλάμβαναν ἀρχαῖες τραγωδίες, μεσαιωνικὰ δράματα καὶ σύγχρονο θέατρο. Στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου ἡ *Ζωσιμαία* εἶχε ἀνεβάσει μὲ ἐπιτυχία τὸ *Νικηφόρο Φωκᾶ* σὲ σκηνοθεσία τοῦ καθηγητῆ Κων. Στεργιοπούλου, ἀπὸ τοὺς πιὸ καταρτισμένους φιλόλογους τῆς πόλης.- Ἀξιοπρόσεκτα ἄρθρα ἄρχισε νὰ δημοσιεύει στὴν *Ἤπειρο* ὁ νέος φιλόλογος καθηγητὴς Σωτήρης Νικολός. Στὶς 14-6-30 τόνιζε τὴν ἀνάγκη τῆς ἵδρυσης στὰ Γιάννινα, Βιβλιοθήκης καὶ Μουσείου. Σὲ νεώτερό του (29-6-30) μιλοῦσε γιὰ τὸ πόσο ἀπαραίτητη ἦταν γὰ τὰ Γιάνινα ἡ ὕπαρξη *ἑνὸς συλλόγου, συγκεντροῦντος ὅλους τοὺς Ἠπειρώτας λογίους καὶ ἐπιστήμονας καὶ ἔχοντας σκοπὸν τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διερεύνησιν καὶ μελέτην τῆς ἀγνώστου, δυστυχῶς, Ἠπείρου.*- Τὴν ἀντίδραση καὶ τὶς ἔντονες διαμαρτυρίες τῶν ὀργανώσεων καὶ συλλόγων τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας προκάλεσε ἡ ἀπόφαση τῆς κυβέρνησης γιὰ τὴν κατάργηση τῶν Σχολαρχείων (*Ἑλληνικῶν σχολείων*). Τηλεγραφήματα στάλθηκαν στὸν πρω-

θυπουργό, τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας, βουλευτὲς κ.λπ.- Τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Ἰουνίου δημοσιοποιήθηκε μιὰ ὑποβόσκουσα ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸ γηγενὲς στοιχεῖο τῆς πόλης καὶ τοὺς πρόσφυγες. Αἰτία ἦταν τὸ αἴτημα τῶν πρώτων γιὰ τὴν κατάργηση τῶν προσφυγικῶν παραπηγμάτων ποὺ εἶχαν στηθεῖ στὴν πόλη κατὰ τὴν ἄφιξη τῶν προσφύγων, ὕστερα ἀπὸ τὴν πλήρη ἀστικὴ καὶ ἀγροτικὴ ἀποκατάστασή τους. Στὴ σύσκεψη ποὺ ἔγινε στὸ *Ἐπιμελητήριο* (εἶχε τότε τὰ γραφεῖα του στὴν ὁδὸ Ἀνεξαρτησίας), στὴν ὁποία παραβρέθηκαν ἐκπρόσωποι σαράντα σωματείων, παρὰ τὴν εἰσήγηση τοῦ προέδρου τῆς σύσκεψης Γεωργίου Παπανικολάου ἡ Μπαμπούρη νὰ ζητηθεῖ ἡ κατάργηση μόνο τῶν προσφυγικῶν παραγκῶν, οἱ σύνεδροι ἀποφάσισαν τὴν *τελείαν κατάργησιν καὶ ὅλων τῶν προσφυγικῶν παραπηγμάτων*. Οἱ πρόσφυγες ἀντέδρασαν. Θεωρητικὰ μπορεῖ νὰ εἶχαν ἀποκατασταθεῖ, ὑπῆρχαν ὅμως ἀκόμα ἐκκρεμῆ προβλήματα ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιλυθοῦν. Ἡ ἀντίδρασή τους προκάλεσε τὴ δυσφορία τῶν γηγενῶν ποὺ ἐκδηλώθηκε καὶ μὲ σχόλια στὸν τύπο. Ἔγραφε π.χ. ἡ *Ἤπειρος* (25-6-30): *Συνεπαθήσαμεν τοὺς πρόσφυγας καὶ ἐπονέσαμεν τὸν πόνο τους, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν τὸ βαθύτερον ἐγώ των. Ἐκ μόνου τοῦ λόγου τῆς δυστυχίας των κατεστήσαμεν αὐτοὺς κατὰ πάντα ἀξίους τῆς ἀγάπης μας. Τώρα ὁπότε ἔρχεται καιρὸς καὶ οἱ πρόσφυγες νὰ δείξουν τὰ πατριωτικά των αἰσθήματα, ἂς μὴ θελήσουν νὰ μᾶς διαψεύσουν εἰς τὴν γνώμην μας, διότι θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς λυπηρὸν καὶ δι' ἐκείνους οἰκτρὰ μία τοιαύτη διάψευσις. Ἂς δείξουν ὅτι θυσιάζουν εἰς τὸν βωμὸν τῆς κοινῆς σωτηρίας ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται ὁπωσδήποτε νὰ λάβουν. Ἂς δείξουν καὶ αὐτοὶ ὅτι εἶναι ἀδελφοί μας.* Τὴν κατάργηση τῶν παραγκῶν καὶ παραπηγμάτων ζητοῦσαν κυρίως οἱ ἐπαγγελματοβιοτέχνες, οἱ ὁποῖοι πίστευαν ὅτι οἱ πρόσφυγες μὲ τὶς παράγκες τους τοὺς συναγωνίζονταν ἀθέμιτα.- Τὰ σωματεῖα ἢ ἑταιρεῖες *μαϊμοῦδες*, κατὰ τὴ σύγχρονη ὁρολογία, δὲν εἶναι ἐφεύρεση τῆς ἐποχῆς μας. Ὑπῆρχαν στὰ Γιάννινα καὶ κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο ποὺ ἐξετάζεται. *Μᾶς καταγγέλλεται* -σημείωνε ἡ *Ἤπειρος* (3-7-30)- *ὅτι μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπαγγελματικῶν σωματείων καὶ ἄλλων παντοειδῶν ὀργανώσεων, ὑπάρχουσι καί τινες παρωδίαι τοιούτων σωματείων μὲ ὀγκώδεις καὶ μεγαλοστόμους τίτλους, οἵτινες ἀντιπροσωπεύουν μόνον τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου αὐτῶν καὶ κανέναν ἄλλον. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα δὲ ὅτι ἐργάζονται, χάριν τῶν συμφερόντων μιᾶς ὁλοκλήρου τάξεως τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου γίνονται τοιουτοτρόπως ἐκμεταλλευταὶ διαφόρων καταστάσεων κινοῦντες τὴν ἀγανάκτησιν.*- Εὐμενέστατα σχόλια προκάλεσε ἡ πρωτοβουλία τοῦ διευθυντῆ τοῦ *Διδασκαλείου* Εὐρ.

Ἀπὸ τὴν παράσταση τῶν μαθητῶν τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* τοῦ ἔργου τοῦ Ἀρ. Προβελέγγιου *Νικηφόρος Φωκᾶς*, σὲ σκηνοθεσία τοῦ καθηγητῆ Κων. Στεργιοπούλου (στὸ μέσον).

Σούρλα, *νὰ παραθέσει* (5-6-30) *τέϊον εἰς τοὺς ἀποχωροῦντας μετεκπαιδευομένους* (τριτοβαθμίους) *δημοδιδασκάλους, παρόντων πάντων τῶν καθηγητῶν τοῦ ἱδρύματος.* Στοὺς μετεκπαιδευόμενους μίλησε ὁ Σούρλας γιὰ τὴν ἀξία τῶν παιδαγωγικῶν ἐπιστημῶν, ἐνῶ ὁ Γ. Ἴκκος, πρόεδρος τῶν μετεκπαιδευόμενων, εὐχαρίστησε τὸν διευθυντὴ γιὰ τὴν προσφορά τοῦ ἴδιου καὶ τῶν καθηγητῶν στὴ μόρφωσή τους.- Κατὰ τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Ἰουλίου ἄρχισαν νὰ παίζονται στοὺς κινηματογράφους τῶν Γιαννίνων ὁμιλοῦσες (ἠχητικές) ταινίες. Θυμᾶμαι, μαθητὴς γυμνασίου τότε, πὼς τόσο εἴχαμε γοητευθεῖ ἀπὸ τὸν ὁμιλοῦντα κινηματογράφο, ὥστε τὰ Σαββατοκύριακα κυρίως, κόβαμε ἕνα εἰσιτήριο γιὰ μιὰ προβολὴ καὶ παρακολουθούσαμε τὸ ἴδιο ἔργο νὰ παίζεται -ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ Εὐστρατιάδη- τρεῖς καὶ τέσσερες φορές. Δὲν τὸ χορταίναμε...- Κι ἐνῶ γινόταν λόγος γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ, ἡ κυβέρνηση ψήφιζε νόμο γιὰ ἐπιβολὴ φόρου στὸν τουρισμό, *ἵνα* -κατὰ τὴ γνώμη τῶν ἁρμοδίων- *ἀποφεύγωνται αἱ ἐξ αὐτοῦ δυνάμεναι νὰ προκύψουν ἀκρότητες.* Ἔτσι γιὰ ν' ἀνεβεῖ κανένας στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὴν Ἄρτα ἢ τὴν Πρέβεζα, ἔπρεπε νὰ πληρώσει φόρο! Κι ἂν μιὰ παρέα θὰ ἤθελε νὰ πραγματοποιήσει ἐκδρομὴ στὸ Ζαγόρι γιὰ μιὰ ἑβδομάδα, θὰ πλήρωνε φόρο, *τῆς πράξεως ταύτης θεωρουμένης ὡς «τουρισμοῦ».* Σιγὰ-σιγὰ -σημείωνε ὁ ἀρθρογράφος- θὰ φτάσουμε νὰ πληρώνουμε φόρο γιὰ νὰ πᾶμε στὸ χωριό μας ἢ νὰ βγοῦμε στὴν ὕπαιθρο γιὰ περίπατο. Εἶναι ἀναχρονιστικὰ μέτρα, κατέληγε, προκαλοῦν τὴ λαϊκὴ ὀργὴ καὶ πρέπει νὰ καταργηθοῦν (*Ἤπειρος*, 18-7-30).- *Ἐκλεκτοὶ ἀρραβῶνες: Ὁ κ. Περικλῆς Ἡλιόπουλος, διευθυντὴς τῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρείας* (Ἰωαννίνων) *καὶ ἡ δὶς Μαρίνα Ἁλιέως, ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου. Ὁ κ. Κίμων Οἰκονόμου* (δάσκαλος ἀπὸ τὴν Ἀρτσίστα) *ἀντήλλαξε δακτύλιον ἀρραβῶνος μετὰ τῆς σεμνῆς δίδος Βαρβάρας Ρακοπούλου* (20-7-30). Ὁ Κίμων, πλήρης ἡμερῶν, πέθανε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1995.- *Ἐκλεκτοὶ γάμοι: Ἐν στενωτάτῳ οἰκογενειακῷ κύκλῳ ἐτελέσθησαν τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν* (20-7-30) *οἱ γάμοι τοῦ γνωστοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Λαμπράκη μετὰ τῆς ἐκλεκτῆς δίδος Κούλας Σιόμπολα. Μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τῶν: 1) Ἰωσὴφ Ἠλία Κοὲν μετὰ τῆς καλλιμόρφου δίδος Ἄννας Ἰωσὴφ Ἐλιέζερ καὶ 2) Ἐλιέζερ Ἰωσὴφ μετὰ τῆς ἁβρᾶς καὶ διὰ πολλῶν χαρίτων κεκοσμημένης δίδος Ματζάλος Ἠλία Κοέν.*- Δριμύτατες ἐπιθέσεις δέχτηκε ὁ πρώην δήμαρχος τῆς πόλης Β. Πυρσινέλλας γιὰ τὴν κατάχρηση ποὺ εἶχε σημειωθεῖ στὸ Δῆμο ἐπὶ δημαρχίας του. Παρὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ Πυρσινέλλα μὲ βούλευμα καὶ τὶς ἐκτενεῖς ἀνακοινώσεις του, οἱ ἐφημερίδες, μὲ ἐξαίρεση τὸν *Κήρυκα*, δὲν ἤθελαν νὰ πειστοῦν. Ὑπεύθυνος τῆς κατάχρησης κρίθηκε ὁ ταμίας Ντάφλος καὶ παραπέμφθηκε σὲ δίκη. Ὅμως οἱ ἐφημερίδες ἐπέμειναν νὰ ἐπιρρίπτουν τὴν εὐθύνη στὸν πρώην δήμαρχο. Ἰδιαίτερα ὀξὺ ἀγῶνα -ἄγνωστο γιατί- ἐναντίον τοῦ Πυρσινέλλα, ἔκανε ἡ *Ἤπειρος*, μὲ ἄρθρα καὶ σχόλια.- Στὸ πανελλήνιο κτηνοτροφικὸ συνέδριο ποὺ ἔγινε στὴν Ἀθήνα, στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου, δημιουργήθηκε κλῖμα ποὺ θὰ ὁδηγοῦσε σὲ ἀπόφαση γιὰ τὴ μόνιμη ἐγκατάσταση καὶ ἀποκατάσταση τῶν σκηνιτῶν Σαρακατσαναίων. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (5-6-30) ὑποστήριζε τὴ λήψη μιᾶς τέτοιας ἀπόφασης, γιατὶ θὰ ὠφελοῦσε τὴν ἐθνικὴ οἰκονομία, μὲ τὴ συστηματοποίηση τῆς κτηνοτροφίας, καὶ τοὺς Σαρακατσάνους θὰ ἐξυπηρετοῦσε, *διότι φερέοικοι καὶ ξένοι παντοῦ οὐδαμοῦ εὑρίσκουν ἀνάπαυσιν. Ἀποκαθιστάμενοι θὰ προσπαθήσουν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ*

ἐκπολιτισθοῦν καὶ νὰ ἀφομοιωθοῦν μὲ τοὺς γηγενεῖς καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν. Ἄλλωστε καὶ ἡ δημοσία ἀσφάλεια πολλὰ θὰ ἔχῃ νὰ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτοῦ. Ὀρθὲς παρατηρήσεις. Μὲ τὴν ἐγκατάστασή τους καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔγιναν καλλίτεροι ἀπὸ τοὺς «γηγενεῖς», μὲ τὴ μόρφωσή τους δὲ τοὺς ξεπέρασαν κατὰ πολύ...- Ἡ οἰκονομικὴ κρίση ὁδηγοῦσε πολλοὺς Ἠπειρῶτες στὴ μετανάστευση. Ἐπιτήδειοι πράκτορες προσπαθοῦσαν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τοὺς ὑποψήφιους μετανάστες, ὁδηγώντας τους πρὸς τὴν Ἀβησσυνία, ὅπου γρήγορα θὰ μποροῦσαν, ὅπως τοὺς ἔλεγαν, νὰ πλουτίσουν. Ἡ Γενικὴ διοίκηση ὑποχρεώθηκε νὰ ἐπέμβει μὲ ἀνακοίνωση: *Παρὰ πρακτόρων μεταναστεύσεων διαδίδεται ἡ ψευδὴς φήμη ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἐν Ἀβησσυνίᾳ ἐξεύρεσις ἐργασίας καὶ καλῆς τύχης. Ἐκ πληροφοριῶν τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν προκύπτει ὅτι ἡ κατάστασις ἐν Ἀβησσυνίᾳ, διὰ τοὺς ἐπιδιώκοντας νὰ εὕρωσιν ἐργασίαν δὲν εἶναι καλή. Οἱ πολῖται ἐπιβάλλεται νὰ μὴ δίδωσι πίστιν εἰς ψευδεῖς βεβαιώσεις πρακτόρων ἀποβλεπόντων μόνον εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα.*- Μὲ διάταγμα ἐκχωρήθηκε τὸ τζαμὶ τοῦ Ἀσλὰν πασᾶ μὲ τὴν περιοχή του στὸ Δῆμο Ἰωαννιτῶν.- Ἡ κυβέρνηση ἐνέκρινε τὴν εἰσήγηση τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ Καλεύρα, νὰ ἀνεγερθεῖ τὸ νέο διοικητήριο στὴ θέση τοῦ παλιοῦ τζαμιοῦ τοῦ Ναμὰζ Γκιὰχ (ἐκεῖ ὅπου εἶναι σήμερα). Διατέθηκε καὶ ἡ πρώτη πίστωση γιὰ τὴν ἀνέγερση, ὕψους 2.000.000 δρχ.- Κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου ὁ *Κῆρυξ* καὶ ἡ *Ἤπειρος* συμφωνοῦσαν μὲ τὴν πρόταση τοῦ ἐπιθεωρητῆ τῆς *Ἐθνικῆς τραπέζης* πρὸς τὸ Δῆμο ν' ἀγοράσει ἡ τράπεζα τὸ οἰκόπεδο τοῦ διοικητηρίου ποὺ ἀποτεφρώθηκε, γιὰ τὴν ἵδρυση ὑποκαταστήματος, ὅπως τελικὰ ἔγινε. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἡ τράπεζα δώρησε στὸ Δῆμο τὸ κτίριο καὶ ἐγκαταστάθηκε ἐκεῖ τὸ Δημαρχεῖο.- Ὁ Χρηστοβασίλης (*Ἐλευθερία*, 24-7-30) σὲ σχόλιό του ἀναφέρεται σ' ὅλους τοὺς τύπους τῶν Γιαννίνων (1930). Γράφει: *Ἐδῶ στὰ Γιάννινα ὑπάρχουν μερικοὶ τύποι, ὡς ὁ Γιώργης ὁ ψάλτης, ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ὁ Ρετσινόλαδος, πρώην Ντὲ Γκούστης, ὁ Χαραλάμπης, ὁ Ἀριστείδης ὁ ἐρωτοπαθής, ἕνας ἄλλος μὲ μαύρη γενειάδα καὶ στρατιωτικὸ πηλίκιο κι ὁ Μιχάλης ὁ Γαμβέτας, ὁ Διογένης τῆς ἐποχῆς μας, ὁ ὁποῖος δρᾶ καθ' ἡμέραν εἰς ὅλους τοὺς δρόμους τῆς πόλεως, καταστὰς τὸ sine qua non αὐτῆς. Ἐν τούτοις ὅμως ὁ «Κῆρυξ» καταγίνεται νὰ στερήσῃ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου, τοῦ ζωντανοῦ δώρου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔστειλε ἡ πατρίδα τοῦ Πυθαγόρα καὶ τοῦ Σοφοκλῆ καὶ προσπαθεῖ νὰ στείλῃ τὸν ἀγαπητόν μας Μιχ. Γαμβέταν στὸ φρενοκομεῖον. Ἀλλὰ δὲν θὰ γίνῃ αὐτό, διότι ἡ πόλις μας θ' ἀντιταχθῇ πάσῃ δυνάμει... ἐναντίον πάσης κακοβούλου προσπαθείας τοῦ «Κήρυκος», καὶ ὁ Μιχάλης, ἡ θαυμασία ψυχαγωγία τοῦ λαοῦ τῶν Ἰωαννίνων, δύναται ὡς ἄλλος Ἀλῆ πασᾶς νὰ λέγῃ: -Δὲν φεύγω ἀπὸ τὰ Γιάννινα/τὸ κιαμὲτ νὰ γίνῃ....* Μᾶλλον εἰρωνικὰ τἄγραφε αὐτὰ ὁ Χρηστοβασίλης. Γιατὶ ὁ Γαμβέτας ἔπρεπε νὰ μπεῖ σὲ φρενοκομεῖο, πολλὲς φορὲς γινόταν ἐπικίνδυνος. Ὑπὲρ τοῦ Γαμβέτα (Διανέζης τὸ πραγματικὸ του ἐπίθετο), τάχθηκε, μὲ τὸν τρόπο της, καὶ ἡ *Ἤπειρος* (6-8-30), στὴν ὁποία ὁ Γαμβέτας εἶχε στείλει μακροσκελέστατη ἐπιστολὴ (ἂν δημοσιευόταν θἄπιανε τὸ χῶρο μιᾶς σελίδας), μὲ τὴν ὁποία ἐξέφραζε τὰ παράπονά του γιὰ τὸν πόλεμο ποὺ τοῦ εἶχαν κηρύξει, ὄχι πλέον τὰ χαμίνια (μ' αὐτὰ βρισκόταν σὲ μόνιμη ἀντιδικία...) ἀλλὰ οἱ ἐφημερίδες. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πολέμου -ἔγραφε- ἡ ψυχή του ἐκλονίσθη καὶ ἔχασε τὴν πνευματική του ἠρεμία... Σὲ τέ-

τοιο σημεῖο μάλιστα, ὥστε αὐτός, *ὁ μόνος σῶος* (κατὰ τὴν ἄποψή του) *τὰς φρένας μεταξὺ ὅλων τῶν ἄλλων φρενοβλαβῶν συνανθρώπων του*, νὰ καταντήσει νὰ πάει στὸ φρενοκομεῖο. *Ἐπιβάλλεται* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος- νὰ τὸν ἀφήσωμεν ἥσυχον, καὶ διὰ τὸ καλὸν μερικῶν συμπολιτῶν μας, τῶν ὁποίων μπορεῖ νὰ σπάση τὰ κεφάλια μὲ τὶς πέτρες, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος...*

Στὴν Ἀλβανία ἡ κατάσταση ἦταν κρίσιμη. Ὁ Ζώγου φυσικὰ δὲν εἶχε πεθάνει, ὅπως διέδιδαν οἱ πράκτορες τοῦ Βελιγραδίου, ἡ πολιτικὴ ὅμως καὶ ἡ οἰκονομικὴ κρίση συνεχιζόταν. Ἡ ἀνασφάλεια τοῦ Ζώγου τὸν ὁδήγησε σὲ στενότερο ἐναγκαλισμὸ μὲ τοὺς Ἰταλούς. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1930 οἱ πληροφορίες μιλοῦσαν γιὰ ἐγκατάσταση ὡς ὀργανωτῶν 2.000 Ἰταλῶν καὶ 245 ἄλλων σὲ καθαρὰ κρατικὲς ὑπηρεσίες. Ἑκατὸ ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἦταν ἀξιωματικοὶ καὶ στελέχωσαν τὸν ἀλβανικὸ στρατό. Στὸ Γενικὸ ἐπιτελεῖο ὑπηρετοῦσαν 8 ἀνώτεροι Ἰταλοὶ ἀξιωματικοί.

Οἱ δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετώπιζε τὸ ἀλβανικὸ καθεστὼς, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν ἀσφυκτικὸ ἐναγκαλισμὸ τῆς Ἰταλίας, δημιούργησαν τὶς χειρότερες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν ὁμαλὴ διαβίωση τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ στοιχείου. Οἱ διωγμοί, ἐναντίον κυρίως τῶν δασκάλων καὶ τῶν ἱερέων, τῶν πιστῶν στὸ Πατριαρχεῖο, ἐντάθηκαν, οἱ δίκες καὶ οἱ καταδίκες δασκάλων σὲ πολυετεῖς φυλακίσεις, μὲ διάφορα προσχήματα, ἔγιναν συχνότερες, πολλοὶ ὑποχρεώνονταν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν περιοχή, αὐτὸς ἐξάλλου ἦταν καὶ ὁ βασικὸς στόχος τῆς ἀλβανικῆς πολιτικῆς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἵδρυσης τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους. Ἡ κατάσταση ἔγινε ἀκόμα χειρότερη ἀφότου ἔγιναν κυβερνῆτες οἱ *ἐξωμόται τέως ἑλληνορθόδοξοι Κώστα Κώττας καὶ Παντελῆ Βαγγέλης*, (οἱ ὁποῖοι) *ἐπίεζον τὸν ἐν τῇ ἀλβανικῇ ἐπικρατείᾳ Ἑλληνισμὸν διὰ τῶν ἀσεβεστάτων μεθόδων, ὑπερβαλουσῶν καὶ αὐτὰς τὰς τουρκικάς. Ὁ διωγμὸς τῆς ἑλληνικῆς μειονότητος ἔφθασε εἰς τὸ μὴ περαιτέρω ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου εἰς βασιλέα. Ἐδημιουργήθη μὲ τὸ «ἅστε ντούα οὐ» παράνομος αὐτοκέφαλος δῆθεν «Ἀλβανικὴ ἐκκλησία», ἐχειροτονήθησαν ἀντικανονικῶς δῆθεν ἀρχιερεῖς, ἐπεχειρήθη καὶ ἐπιχειρεῖται ἡ ἄρσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν, ἐκλείσθησαν ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐπιβάλλεται βίᾳ ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα εἰς τὰ ἐναπομείναντα λειτουργοῦντα τοιαῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξασκεῖται ἀμείλικτος λογοκρισία, ἀπαγορευομένου νὰ προφερθοῦν αἱ λέξεις Ἕλλην καὶ Ἑλλὰς παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὡς δὲ νὰ μὴν ἤρκουν πάντα ταῦτα, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν κατεδικάσθησαν ἐν τῇ ἀλβανικῇ πρωτευούσῃ τρεῖς ἑλληνορθόδοξοι, ὁ μὲν εἷς εἰς δωδεκαετῆ εἱρκτήν, οἱ δὲ δύο εἰς ὀκταετῆ τοιαύτην ἐπὶ τῇ ἀσυστάτῃ κατηγορίᾳ ὅτι διένεμον χρήματα προερχόμενα ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.* (Στὴν πραγματικότητα εἶχαν μεσολαβήσει στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση νὰ φροντίσει γιὰ τὴν καταβολὴ τῶν ἀπλήρωτων μισθῶν τῶν δασκάλων ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὶς ἑλληνικὲς κοινότητες τῆς Ἀλβανίας). Ἀπὸ τὴν κυβέρνηση Βενιζέλου -συνέχιζε

ὁ Χρηστοβασίλης (*Ἐλευθερία*, 28-7-30)- δὲν ἐλπίζουμε τίποτε, ἀφοῦ ὁ πρωθυπουργὸς εἶχε διακηρύξει πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια, ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ ξενοδοχείου *Ἀβέρωφ* στὰ Γιάννινα, ὅτι *ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει βλέψεις πέραν τῆς Κακαβιᾶς*, στηρίζουμε ὅμως ἐλπίδες στὴ φιλοπατρία τῶν Βορειοηπειρωτῶν ποὺ βρίσκονται στὴν Ἑλλάδα, *οἱ ὁποῖοι ὀφείλουν ν' ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς τυραννουμένης ἰδιαιτέρας πατρίδος των, ἔχοντες συναντιλήπτορα ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν*. Ἴσως στὴν ἐποχή μας, γιὰ πολλούς, νὰ ἠχοῦν παράταιρα τὰ λόγια τοῦ Χρηστοβασίλη, γιὰ τοὺς Ἕλληνες ὅμως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς Ἠπειρῶτες, τὸ θέμα τῆς Βορείου Ἠπείρου ἦταν ἀνοικτὸ καὶ τοὺς συγκινοῦσε, πολὺ περισσότερο γιατὶ ἦταν βέβαιο πὼς οἱ ὑπόδουλοι Βορειοηπειρῶτες διώκονταν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς. Τὶς διώξεις αὐτὲς ὁ Χρηστοβασίλης τὶς χαρακτήριζε, ὅσο κι ἂν φαίνεται παράδοξο, ἀναγκαῖες, γιὰ τὴν ἔξαρση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν ὑπόδουλων. *Ἡ ἱστορία τῆς τουρκοκρατηθείσης Ἑλλάδος* -ἔγραφε- *μᾶς ἐδίδαξεν νὰ φοβώμεθα περισσότερον τὴν περιποιουμένην τοὺς ὑποδούλους λαοὺς τυραννίαν, παρὰ τὴν καταδιώκουσαν αὐτούς. Πᾶν εἶδος διωγμοῦ γεννᾶ τὴν ἀντίδρασιν. Καὶ οἱ Βορειοηπειρῶται ἀδελφοί μας, ὅσον περισσότερον τυραννοῦνται παρὰ τῶν ἀλβανικῶν ἀρχῶν, τόσον περισσότερον φανατίζονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των, εἰς τὴν γλῶσσαν των καὶ εἰς τὸν Ἐθνισμόν των. Ἐμπρὸς κύριοι Ἀλβανοὶ εἰς τὸ τυραννικόν σας ἔργον!* (*Ἐλευθερία*, 31-7-30, ἄρθρο μὲ τίτλο: *Ἐπὶ τῆς Ἀλβανικῆς τυραννίας*). Ὡς ἕνα σημεῖο μπορεῖ νὰ ἦταν σωστὲς οἱ κρίσεις τοῦ Χρηστοβασίλη, ξεχνοῦσε ὅμως, ὅτι οἱ μεγάλοι διωγμοὶ ὑποχρέωσαν πολλοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐποχῆς, Ἕλληνες καὶ Ἀλβανούς, νὰ ἐξισλαμισθοῦν. Ἀκολούθησαν καὶ ἄλλα ἄρθρα τοῦ Χρηστοβασίλη. Στὶς 4 Αὐγούστου σὲ ἄρθρο μὲ τίτλο: *Τί πρέπει νὰ γίνῃ διὰ τὸ «Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα,»* πρότεινε *νὰ περιέλθει εἰς χεῖρας τῶν Πανηπειρωτῶν καὶ ὄχι τῶν Βορειοηπειρωτῶν μόνον, ὅπως σήμερον*. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν *Κήρυκα*, ποὺ κρατοῦσε φιλοαλβανικὴ στάση, ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν κατάσταση στὴ Βόρειο Ἤπειρο. Ἡ *Ἤπειρος* ἐπέκρινε τὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν ὄχι σθεναρὴ στάση της ἀπέναντι τῆς Ἀλβανίας, γράφοντας (18-5-30): *Ἴσως παραξενεύονται μερικοὶ διὰ τὰ τελευταίως συντελούμενα ἐν Ἑλλάδι. Δὲν ἔχουν δίκαιον. Διότι αὐτὸ ποὺ γίνεται σήμερον εἶναι συνέπεια τῶν τόσων μέχρι τοῦδε πολιτικῶν σφαλμάτων μας καὶ πολεμικῶν ἀτυχιῶν μας. Ἀφοῦ ἐχάσαμεν τὴν Βόρειον Ἤπειρον, ἀφοῦ ἐχάσαμεν παρὰ τὴν Φλώριναν ὁλόκληρον ἑλληνικὴν περιφέρειαν, ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ἔγινεν ἕνας ἄγριος φόνος, διὰ τὸν ὁποῖον μιὰ μεγάλη δύναμις ἐξανέστη, ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ μὴ δυνάμεθα καθόλου μέχρι τοῦδε οὔτε ἀπέναντι τῆς Ἀλβανίας νὰ τηρήσωμεν ἀνδρικὴν στάσιν. ... Ἡμεῖς περιποιούμεθα ὅσον δὲν ἔπρεπε τοὺς μπέηδες τῆς Τσαμουργιᾶς, μέχρι βαθμοῦ μειώσεως τῶν κυριαρχικῶν μας δικαιωμάτων καὶ ἡ Ἀλβανία, εἰς ἀνταπόδοσιν, πιέζει τὸ*

ὀρθόδοξον στοιχεῖον, πιέζει τὴν ἑλληνικὴν μειονότητα, κλείει τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ δὲν ἀνέχεται οὔτε αὐτὴν τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς. Θὰ ἐπανέλθει ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες: Ἐνῶ ἡ Ἑλλάδα, τόνιζε, μὲ πνεῦμα συνεργασίας καὶ καλῆς γειτονίας ὑπόγραψε οἰκονομικὲς συμφωνίες καὶ σύμφωνα φιλίας ἀκόμα μὲ τὶς γειτονικὲς χῶρες, παραδόξως ἡ Ἀλβανία, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις εἰλικρινῶς ἐπιθυμεῖ τὴν φιλίαν καὶ εἰλικρινέστερον, μέχρις ἀσυγχωρήτου ἀφελείας καὶ ζημίας τῶν συμφερόντων της, φέρεται ἀπέναντι τῆς ἀλβανικῆς μειονότητος, ἡ Ἀλβανία δὲν ἐννοεῖ νὰ παράσχῃ οὐδεμίαν διευκόλυνσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐν τῇ χώρᾳ μειονότητα... καὶ ποικιλοτρόπως, μέχρι βαθμοῦ ἀφαντάστου καταπιέζει αὐτήν... Ὀφείλομεν νὰ τοὺς ὑπομνήσωμεν καὶ νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὴν ὑπόμνησιν καὶ δι' ἔργων, ὅτι δὲν εἴμεθα καθόλου διατεθειμένοι νὰ δεχθῶμεν τὰς προσγιγνομένας εἰς ἡμᾶς ἀδικίας. Οἱ Ἀλβανοὶ ὑποχρεοῦνται νὰ σεβασθοῦν τὰς μειονότητας, νὰ ἐπιτρέψουν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, νὰ ἀφήσουν ἐλεύθερα τὰ ὑπάρχοντα κληροδοτήματα, νὰ μὴ καταπιέζουν τοὺς συγγενεῖς τῶν ἐν Ἑλλάδι ζώντων, καὶ ὑπηκόων Ἑλλήνων ὄντων, Βορειοηπειρωτῶν...

Δυστυχῶς ὁ τύπος τῶν Ἀθηνῶν ἔμεινε σχεδὸν ἀδιάφορος γιὰ τὸ δράμα τῶν Βορειοηπειρωτῶν. Μόνον κάποιες ἀντιπολιτευόμενες ἐφημερίδες, ἐπέκριναν τὴν κυβέρνηση: *Ἡ ἀφόρητος κατάστασις* -ἔγραφεν ὁ *Ἡμερήσιος τύπος*- *τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ κυβέρνησις τοῦ βασιλέως Ἀχμὲτ Ζώγου, εἰς βάρος τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ ὁμογενοῦς στοιχείου, συγκινεῖ βαθύτατα πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Εἶναι ὅμως ἰδιαιτέρως δικαιολογημένη ἡ συγκίνησις τῶν ἐνταῦθα Βορειοηπειρωτῶν διὰ τὰς διώξεις, τὰς φυλακίσεις καὶ τὰ ἄλλα δεινοπαθήματα ποὺ ὑφίστανται οἱ συμπατριῶται των εἰς τὴν χώραν τῶν Σκιπιτάρων, ἔνθα καὶ ἔναντι τῶν μειονοτήτων, διὰ διεθνῶν συμβάσεων ἀνειλημμέναι ὑποχρεώσεις, γράφονται μεγαλοπρεπῶς εἰς τὰ τσαρούχια τοῦ πρώτου τυχόντος Ἀλβανοῦ φυλάρχου. Καὶ οἱ μόνοι ποὺ παραμένουν ἀπαθεῖς καὶ ἀδιάφοροι διὰ τὴν τραγωδίαν τῶν ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ ὁμοεθνῶν εἶναι οἱ διπλωμάται τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων, ἀσχολούμενοι προφανῶς μὲ σπουδαιότερα ζητήματα τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς, ὅπως ἡ σύναψις συμφωνιῶν φιλίας καὶ διαιτησίας καὶ ἄλλα μὴ χειρότερα...* (6-8-30).

Τὶς διώξεις κατὰ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ στοιχείου ὑποκινοῦσε καὶ ὁ ἀλβανικὸς τύπος μὲ τὴν ἀρθρογραφία του. Ἦταν μιὰ ἐπίθεση πολύπλευρη καὶ συντονισμένη. Ἀκόμα καὶ ἡ παραπληροφόρηση ἔπαιζε τὸ ρόλο της. Στὸ Ἀργυρόκαστρο κυκλοφόρησε ἡ φήμη ὅτι στὴν Ἀθήνα εἶχαν δολοφονήσει τὸ Βενιζέλο. (Βέβαια καὶ οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες εἶχαν πεθάνει τὸν Ἀχμὲτ Ζώγου, εἶχαν πέσει ὅμως θύματα, ὄχι φημῶν, ἀλλὰ τῆς σερβικῆς προπαγάνδας, καὶ στηρίζονταν σὲ εἰδήσεις ποὺ δημοσίευσαν οἱ γιουγκοσλαβικές ἐφημερίδες). Οἱ μπέηδες πλημμύρισαν ἀπὸ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμό. Παρόλο ποὺ ὁ Βενιζέλος δὲν εἶχε βοηθήσει καὶ πολὺ τὴ Βόρειο Ἤπειρο ν' ἀλλάξει τὴ μοίρα της, οἱ Ἀλβανοὶ τὸν θεωροῦσαν ὡς τὸν

πιὸ ἐπικίνδυνο Ἕλληνα πολιτικό. Τραπέζια στρώθηκαν καὶ τσιμπούσια ὀργανώθηκαν στὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ γλέντι τῶν μπέηδων ὁλονύκτιο γιὰ τὸ *εὐτυχὲς γεγονός*. (Ἠπειρωτικὸς ἀγών 5-8-30). Ὅσο μεγάλη ἦταν ἡ χαρά τους, τόσο ἔντονη ἦταν καὶ ἡ ἀπογοήτευσή τους, ὅταν πληροφορήθηκαν ὅτι ἡ φήμη τῆς δολοφονίας τοῦ Βενιζέλου ἦταν ψεύτικη. Γιὰ νὰ ξεθυμάνουν -ὅπως σκωπτικὰ ἔγραφε ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς ἴδιας ἐφημερίδας ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο (7-8-30)- *αἱ ἀλβανικαὶ ἀρχαὶ τῆς μεθορίου ἄρχισαν νὰ ἐπιδίδονται εἰς πλιατσικολόγημα*. Στὸ τελωνεῖο Κακαβιᾶς, ἀπ' ὅπου περνοῦσαν τὰ αὐτοκίνητα γιὰ νὰ πᾶνε στὴ Θεσσαλονίκη, κατακρατοῦσαν διάφορα ἀντικείμενα ἀπὸ τοὺς ἐπιβάτες, ἀκόμα καὶ τὸ ψωμὶ καὶ τὰ φαγητά τους...

Οἱ διωγμοὶ προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση τῶν Ἠπειρωτικῶν καὶ Βορειοηπειρωτικῶν σωματείων τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα καὶ ὀργάνωσαν στὶς 3 Αὐγούστου μεγάλη συγκέντρωση στὸ θέατρο τῆς Κυβέλης *Διονύσια* γιὰ νὰ διαμαρτυρηθοῦν γιὰ τὶς διώξεις ποὺ εἶχαν ἀποκορυφωθεῖ μὲ τὴν καταδίκη τῶν τριῶν δασκάλων, ὡς δῆθεν ὀργάνων τῆς ἑλληνικῆς προπαγάνδας. Μίλησαν πολλοί, ὅπως συνήθως γίνεται, εἰπώθηκαν καὶ κάποια μεγάλα λόγια, καὶ τελικὰ ἐγκρίθηκε τὸ ψήφισμα τὸ ὁποῖο ἡ ἐκλεγμένη ἐπιτροπὴ (Κων. Σκενδέρης, ἐκδότης τοῦ *Πελασγοῦ*, Θεοφάνης Παππᾶς, Κων. Ζαρμπαλᾶς, Τηλ. Σούτης καὶ Ἀριστ. Γεωργίου) ἐπέδωσε στὸ Βενιζέλο, τοὺς προέδρους τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κομμάτων καὶ τοὺς πρεσβευτές. Ἡ ἐπιτροπὴ διαμαρτυρήθηκε ἔντονα στὸ Βενιζέλο γιὰ τὴν ἀδράνεια τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης, διαμαρτυρία ποὺ περιλαμβανόταν καὶ στὸ ψήφισμα: *Διαμαρτυρόμεθα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν συντελουμένην ὑπὸ τὰ ὄμματα ταύτης, παρὰ τῶν ἀλβανικῶν ἀρχῶν, ἐντελῆ ἐξαφάνισιν παντὸς ἴχνους ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὰς συστηματικὰς διώξεις καὶ φυλακίσεις πρὸς τρομοκράτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ, ὑπομιμνήσκοντες δὲ τὴν, παρὰ πᾶσαν ἀντίθετον συμφωνίαν, ἠθικὴν ὑποχρέωσιν, ἣν ἔχει αὕτη ἔναντι τῶν Βορειοηπειρωτῶν, ἐπικαλοῦνται τὴν προσοχὴν ταύτης, ὅπως ἐπέμβῃ ἐνεργῶς πρὸς τε ἀποφυλάκισιν τῶν καταδικασθέντων καὶ διὰ τὴν καθόλου ἀποκατάστασιν τῶν ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.* Ἐνδιαφέρον ἔχει γιὰ τὸ περιεχόμενό της ἡ τελευταία παράγραφος τοῦ ψηφίσματος: *Διακηρύσσουσιν ὅτι, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οἱ Βορειοηπειρῶται, ἔχοντες ὑπὲρ αὐτῶν ἔκδηλον τὴν συμπάθειαν τῶν ἀδελφῶν ἐλευθέρων Ἠπειρωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὑποδούλων ὁμογενῶν καὶ σύμπαντος τοῦ Πανελληνίου δὲν θὰ διστάσουν ν' ἀναλάβουν ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν κατάστασιν διὰ τῶν ἰδίων των δυνάμεων.*

Εὐμενῆ σχόλια γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τῶν Βορειοηπειρωτῶν ἔγραψαν ὅλες σχεδὸν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ἐπικρίνοντας τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση γιὰ τὴ στάση της. *Τὸ συλλαλητήριον τῶν Βορειοηπειρωτῶν* -σχολίαζε

ἡ Ἀγροτικὴ ἠχώ, (9-8-30)- καὶ ἡ ἔντονος αὐτῶν διαμαρτυρία διὰ τὰς καταπιέσεις ποὺ ὑφίστανται οἱ ἐν Ἀλβανίᾳ χριστιανοί, δὲν ἦταν δυνατὸν παρὰ νὰ συγκινήσουν τὴν Ἠπειρωτικὴν γνώμην καὶ νὰ προκαλέσουν τὴν συμπάθειάν της ὑπὲρ τῶν καταπιεζομένων... Μετὰ τὸ καίριον πλῆγμα ποὺ κατάφερε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ κυβέρνησις τῶν Τυράννων, νέον πλῆγμα, φοβερώτερον, καταφέρει κατὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ὁ χριστιανός, ποὺ μιὰ ἀπάνθρωπος καὶ ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὰ διεθνῆ δίκαια πολιτικὴ παρέδωσεν εἰς τὴν ἀλβανικὴν κυριαρχίαν, δὲν πρέπει νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ διδάσκῃ εἰς τὰ τέκνα του τὴν μητρικήν του γλῶσσαν, τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων του, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν λησμονήσῃ καὶ ὡς μητρικήν του πλέον νὰ καθιερώσῃ τὴν ἀλβανικήν. Διότι ἡ θρησκεία καὶ ἡ γλῶσσα ἀποτελοῦν τὴν σφύραν καὶ τὸν ἄκμονα ἐπὶ τοῦ ὁποίου σφυρηλατεῖται ἡ ἐθνικὴ ἰδέα. Διότι αὐταὶ χαλυβδώνουν τὴν ψυχὴν καὶ γαλβανίζουν τὸν χαρακτῆρα. Ἡ (συμπεριφορὰ) τῶν Τυράννων ἀναγκάζει καὶ ἡμᾶς ν' ἀφήσωμεν τὴν πολιτικὴν τῶν ὑποχωρήσεων καὶ τῆς ἀνεκτικότητος καὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν τὰ αὐτὰ μὲ τὴν γείτονα μέτρα ἔναντι τῶν ὁμοφύλων της... Ἡ Ἀλβανία εἶναι καιρὸς ν' ἀλλάξῃ πολιτικήν. Ἡ πατροπαράδοτος πολιτικὴ τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ, ἀπόρροια τῶν ἀπηρχαιομένων ἀντιλήψεων ποὺ ἐπικρατοῦν παρὰ τοῖς κυβερνῶσι καὶ τῶν ἐνστίκτων καὶ τῆς θηριωδίας ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς Λιάπηδες, ἀνήκει πλέον εἰς τὸ παρελθόν. Διότι δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανον τὸ συλλαλητήριον τῶν Βορειοηπειρωτῶν νὰ διαδεχθῇ γενικὴ ἐξέγερσις τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ὁπότε αἱ πολιτικαὶ περιπλοκαὶ καὶ συνέπειαι, ἀσφαλῶς δὲν θὰ εἶναι καθόλου ἀρεσταὶ εἰς αὐτήν. Τίποτε δὲν θα συνέβαινε. Καμμιὰ ἑλληνικὴ κυβέρνηση δὲν ἀντιμετώπισε τὸ Βορειοηπειρωτικὸ μὲ τὴ σοβαρότητα ποὺ ἀπαιτοῦσε τὸ ἴδιο τὸ πρόβλημα, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς γέννησής του, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις. Λόγια, μεγάλα μπορεῖ νὰ λέγονταν, τὰ ἔργα ὅμως ἦταν ἀνεπαρκῆ γιὰ νὰ ἀντικρούσουν τὰ μεθοδευμένα σχέδια τῶν Τυράννων. Ἂς μὴ λησμονεῖται ἀκόμα, πὼς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πίσω ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς βρισκόταν ἡ Ἰταλία -σήμερα βρίσκονται ἄλλοι- καὶ κάθε ἀπόπειρα ἄσκησης δυναμικῆς πολιτικῆς συντριβόταν μπροστὰ στὴν ἰταλικὴ ἀπειλή. Ἔτσι φτάσαμε στὴν ὁριστικὴ ἐνσωμάτωση τῆς Ἀλβανίας στὴν Ἰταλικὴ αὐτοκρατορία καὶ στὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐπίθεση τῶν δυὸ χωρῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Κι ἂς κάνουν πὼς ξεχνοῦν μερικοὶ τὰ ἀλβανικὰ τάγματα ποὺ πολέμησαν ἐναντίον μας. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἡ διαμαρτυρία τῶν Βορειοηπειρωτῶν θὰ συγκινήσῃ ὁπωσδήποτε τοὺς Σκιπιτάρηδες, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὁ ἑλληνικὸς τύπος καὶ ἡ ἑλληνικὴ δημοσία γνώμη δὲν ἐξανίστανται ν' ἀξιώσουν σεβασμὸν τῶν συνθηκῶν καὶ σεβασμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐν Ἀλβανίᾳ μειονότητος... Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, καλῶς πράττουσα κατὰ τὰ ἄλλα, ἐγκαινίασε εἰρηνόφιλον ἐξωτερικὴν πολιτικὴν (αὕτη ὅμως) ἀπεθράσυνεν εἰς τὸ ἔπακρον τὸν

μεγαλειόταταν Ἀχμέτ. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς τύπος, περιφρονῶν δῆθεν τοὺς Ἀλβανούς, δὲν καταδέχεται νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὰ ἐν Ἀλβανίᾳ εἰς βάρος τῆς ἑλληνικῆς μειονότητος τεκταινόμενα. Καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός; Αὐτὸς ἔχει τόσα προβλήματα ἐσωτερικὰ νὰ λύσῃ, ὥστε μόλις ὀλίγος καιρὸς τοῦ μένει νὰ σκεφθῇ καὶ διὰ τὰ ἔξω. Αὐτὸν δὲ τὸν ὀλίγον καιρὸν οἱ αἰωνίως καὶ ἐπιπολαίως αἰσιόδοξοι τὸν πλανεύουν μὲ χίλιων εἰδῶν γοητείας καὶ πλάνας, ὥστε νὰ μὴν τὸν ἀφήνουν νὰ προσέξῃ τὴν Ἀλβανίαν. Μόνον ὁ Ἠπειρωτικὸς τύπος -καὶ αὐτὸς δυστυχῶς ὄχι ὁλόκληρος- ὑψώνει φωνὴν διαμαρτυρίας εὐκαιρίας τυχούσης. Ἀλλ' εἶναι τύπος ἐπαρχιακός. Ἡ φωνὴ δὲν ἀκούεται ὅσον ἔπρεπε νὰ ἀκουσθῇ. Καὶ ὅμως, ἂν δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν τίποτε ἄλλο μὲ τοὺς Ἀλβανούς, δυνάμεθα, ἐὰν θέλωμεν, ἐὰν συμπονοῦμεν τοὺς ἀδελφούς μας καὶ ἔχωμεν διάθεσιν νὰ τοὺς ὑπερασπίσωμεν νὰ λάβωμεν τὰ ἀντίποινα (ἄρθρο τοῦ Τ(άκη) Σ(ιωμοπούλου) στὴν *Ἤπειρο* 7-8-30). Ἀπαισιόδοξος, καὶ μὲ τὸ δίκιο του, ὁ ἀρθρογράφος. Ἡ γενικὴ ἀδιαφορία τὸν ἀποκαρδίωνε. Ἀλλὰ τὸ ποτήρι δὲν εἶχε ξεχυλίσει ἀκόμα. Θὰ ἔρχονταν καὶ χειρότερα...

Στὸ Διδασκαλικὸ συνέδριο ποὺ ἔγινε στὴν Παραμυθιά, ὁ Σπύρος Μουσελίμης, δάσκαλος, ποιητής, ἱστορικὸς καὶ λαογράφος, εἶχε εἰσηγηθεῖ τὴν κατάργηση τῆς ὀρθογραφίας στὴ γλῶσσα. Οἱ ἀντίθετες ἀπόψεις ἦταν πολλές καὶ γιὰ νὰ δώσει μιὰ ἀπάντηση σ' αὐτές, ὁ Μουσελίμης δημοσίευσε στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ* (24-7-30 καὶ συνέχεια) μέρος τῆς εἰσήγησής του, προλογίζοντάς την ὡς ἑξῆς: *Ἐπειδὴ πολλοὶ κατά καιροὺς χούγιαξαν καὶ ζήτησαν τὸ κεφάλι μου στὸ πινάκι γιὰ τὴν κατάργηση τῆς ὀρθογραφίας ποὺ εἰσηγήθηκα στὸ Διδασκαλικὸ συνέδριο Παραμυθιᾶς, καταχωρῶ ἐδῶ μέρος τῆς εἰσήγησης ἐκείνης, γιὰ νὰ κρίνει ὁ καθένας σιματινὰ κι ὄχι ἀπὸ ἀλλάργα. Δέχομαι δὲ ἀπὸ προτύτερα πρόθυμα ὁποιεσδήποτε ἄρες καὶ κατάρες ἀπάνου μου, γιατὶ ζοῦμε στὸν ἴσκιο τῆς πεθαμένης γλώσσας τῶν προγόνων καὶ κοιτᾶμε μὲ τὰ χαντζάρια τους νὰ φέρομε τρόπαια καὶ νίκες γιὰ ν' ἀναστήσουμε τὸ ἀρχαῖο πνέμα καὶ δὲ βλέπουμε τὴ ζωὴ λουλουδιασμένη μπροστά μας ποὺ μᾶς προσκαλεῖ νὰ τὴ χαροῦμε καὶ νὰ τὴ ζήσομε* (ἀτός μου). Ὁ Μουσελίμης δὲν ζητοῦσε μόνο τὴν κατάργηση τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν διφθόγων, τῶν διπλῶν συμφώνων (ξ, ψ) καὶ τὴν καθιέρωση δύο μόνο φωνηέντων, τοῦ ε καὶ τοῦ ο. *Τί θὰ πάθει λ.χ. τὸ ρῆμα παίζω, ἂν τὸ «παι» γραφεῖ μὲ ἔψιλον καὶ τὸ «ζω» μὲ ὄμικρον (πέζο) καὶ τὸ παίζεις, τὸ «ζεις» μὲ γιῶτα (πέζις);* ἔγραφε. Κάποιοι ζητοῦν καὶ σήμερα τέτοιου εἴδους ὀρθογραφία, γιὰ ν' ἀντικρύσουν τὴ ζωὴ λουλουδιασμένη, κατὰ τὴ ρήση Μουσελίμη.- Μεγάλη ἔρευνα μὲ σειρὰ ἄρθρων -ξεπερνοῦσαν τὰ δέκα- ἄρχισε ὁ *Κῆρυξ*, τὸ δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Μαΐου, γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ὁδοποιΐας καὶ ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλο: *Βραδυπορεῖ ἡ ὁδοποιΐα;* Κατηγοροῦσε κυρίως τὴν ἑταιρεία Μακρῆ *Ἀσφαλτικὰ ἔργα*, γιὰ κακοτεχνίες, δόλιες ἀπάτες, καὶ κλοπές. Ἡ ἔρευνα, ποὺ στρεφόταν ἐναντίον τῆς κυβέρνησης, σταμάτησε χωρὶς νὰ ὁλοκληρωθεῖ. Ἡ ἑταιρεία, μὲ μακροσκελῆ ἀπάντηση, ἀντέκρουσε τὶς καταγγελίες τῆς ἐφημερίδας. Ὁ *Κῆρυξ* δέχθηκε καὶ τὴν ἐπίθεση τῶν ἄλλων ἐφημερίδων καὶ προπαντὸς τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, ὁ ὁποῖος τὸν κατηγοροῦσε ὅτι τερ-

μάτισε τὴν ἔρευνα μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι *ἐδόθησαν αἱ δέουσαι διαταγαὶ διὰ τὰ περαιτέρω*. Δὲν σημαίνει τίποτε αὐτό, ἀπαντοῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ὁ *Κῆρυξ* εἶχε ὑποχρέωση νὰ συνεχίσει τὸν ἔλεγχο καὶ νὰ ἐμφανίσει ἁπτὲς ἀποδείξεις ὅτι δὲν ὑπῆρχαν πιὰ οἱ λόγοι ποὺ τὸν προκάλεσαν. Ἔμμεσα, δηλαδή, τὸν κατηγοροῦσε γιὰ συναλλαγὴ μὲ τὴν ἑταιρεία.- Ἡ *Ἤπειρος καὶ πάλιν εἰς τὸ περιθώριον* καταγγέλει σὲ ἄρθρο του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (21-5-30). *Σωρεία περιστατικῶν* -ἔγραφε- *κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σοβαρῶν, ἐκδηλωθέντων τὸν τελευταῖον καιρόν, πιστοποιοῦν ὅτι καὶ πάλιν ἡ Ἤπειρος τίθεται εἰς τὸ περιθώριον τῆς κυβερνητικῆς μερίμνης*. Μόνη αὐτὴ δὲν εἶχε περιληφθεῖ καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν περιοδειῶν τοῦ Βενιζέλου ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ πότε δὲν ἦταν στὸ περιθώριο ἡ Ἤπειρος; Γι' αὐτό, κατὰ πῶς λένε οἱ ἔρευνες, εἶναι καὶ σήμερα ἡ φτωχότερη ἐπαρχία τῆς *Εὐρωπαϊκῆς Ἑνωσης*.- Ὁ νέος δικηγόρος Σωκράτης Γκιόκας (ἀργότερα ἔγραψε καὶ κυκλοφόρησε σὲ βιβλία ἠθογραφίες καὶ εὐθυμογραφήματα) σὲ δύο ἄρθρα του (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών* 22 καὶ 23-5-30) θεωρεῖ ὅτι τὰ δύο τέρατα τῆς Ἠπειρωτικῆς κακοδαιμονίας εἶναι ὁ *τζορμπαδισμὸς* καὶ ὁ *ραγιαδισμός*: *Εἶναι τὸ σφυρὶ καὶ τὸ ἀμόνι ποὺ ἀνάμεσά τους βρίσκεται ὁ νεώτερος Ἠπειρώτης καὶ ὑποφέρει τρομερά, μὴν ἠμπορώντας, ἂν καὶ πέρασαν 18 χρόνια ἐλευθέρας ζωῆς ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγόν τῶν διδύμων αὐτῶν τεράτων*. Δὲν εἶχε κι ἄδικο...- Μιὰ εἴδηση ποὺ κυκλοφόρησε καὶ ὡς φήμη, ἔκανε τοὺς Γιαννιῶτες νὰ θυμηθοῦν τὸ πολὺ κοντινὸ παρελθὸν καὶ ν' ἀνατριχιάσουν. Ὁ Λάμπρος Στάθης, ἀπὸ τοὺς ὀργανωτὲς καὶ ἐκτελεστὲς τοῦ ἀποτρόπαιου ἐκλήματος τῆς Πέτρας, εἶχε συλληφθεῖ στὴ Ρουμανία. Θὰ περνοῦσαν πολλοὶ μῆνες γιὰ νὰ ἐκδοθεῖ. Καὶ προπαντὸς θὰ γλύτωνε τὴ θανατικὴ ποινή...- Ἀρραβῶνες: *Ὁ Δημήτριος Κων. Βρυζόπουλος, ἐργοστασιάρχης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἡ δὶς Πελαγία Π. Βελογιάννη ἐκ Βελιγραδίου, ἠρραβωνίσθησαν* (Μάϊος 1930). Τὰ σπίτια καὶ τῶν δυὸ σώζονται στὸ χωριό μου, ἔρημα. Θυμᾶμαι τὸ νέο ζευγάρι, ὅταν παραθέριζε στὴ Βίτσα, εὐτυχισμένο, πλούσιο καὶ μ' ὅλη τὴ ζωὴ μπροστά του. Ποιὸς νὰ πρόβλεπε τὸ δραματικὸ τέλος καὶ τῶν δυό:.- Ἀφίξεις: *Ἀριστεύσας κατὰ τὰς ἐξετάσεις τοῦ πρώτου ἔτους ἐν τῇ Νομικῇ σχολῇ, ὁ συμπολίτης φοιτητὴς Φωκίων Γ. Μαρνέλλης καὶ ἀποσπάσας τὰ συγχαρητήρια τῶν καθηγητῶν του, ἐπανέκαμψε ψὲς ἐνταῦθα* (3-6-30). Οἱ ἀφίξεις καὶ οἱ ἀναχωρήσεις τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀποτελοῦσαν τὸ κύριο μέρος τῶν κοινωνικῶν τῶν ἐφημερίδων. Βέβαια δὲν γράφονταν ὅλες οἱ διακινήσεις, οἱ συνδρομητὲς ὅμως τῆς κάθε ἐφημερίδας ἦταν προνομιοῦχοι στὸ θέμα αὐτό.- Κατὰ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (7-6-30) τὰ πραγματικὰ αἴτια τῆς οἰκονομικῆς κρίσης τῶν Γιαννίνων ἦταν: α) Ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ καχεξία, β) Ἡ ἀνυπαρξία ὁδικῶν ἀρτηριῶν γιὰ τὴ διακίνηση τοῦ ἐμπορίου, γ) Ἡ ἔλλειψη σιδηροδρομικῆς γραμμῆς (τὸ 1995 γίνεται πάλι συζήτηση γιὰ τὴν κατασκευή της, μᾶλλον θὰ παραπεμφθεῖ γιὰ τὸν ἑπόμενο αἰῶνα), δ) Ἡ ἐπιβάρυνση τῶν ἐμπορευμάτων μὲ πολλὰ ἔξοδα, μέχρις ὅτου φτάσουν στὸν προορισμό τους.Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ τὶς εἰσαγωγές. ε) Ἡ ἔλλειψη συγκοινωνιῶν ἐμπόδιζε καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῶν ἱστορικῶν μνημείων, στ) Ἡ ἀγορὰ τῆς πόλης νέκρωσε γιατὶ ὁ κύριος καταναλωτὴς τῶν ἀγαθῶν, ὁ ἀγροτικὸς κόσμος, βρισκόταν σὲ ἄθλια οἰκονομικὴ κατάσταση. Ἐξαιτίας τῆς μικρῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, οἱ ἀγρότες ἐγκατέλειπαν τὰ χωριά τους, ἔρχονταν στὰ Γιάννινα

καὶ ἐξασκοῦσαν τὰ ἴδια μὲ ἄλλους ἐπαγγέλματα, δημουργώντας ἔτσι κρίση στὸ χῶρο ποὺ ἐντάσσονταν...- Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (ἀπὸ 12 μέχρι 20-6-30) δημοσιεύθηκε ἐκτενὴς ἀφήγηση γύρω ἀπὸ τὴ σύλληψη καὶ τὸ μαρτύριο στὴ Δράμα, τοῦ Χριστοδούλου Σαχίνη, ἀπὸ τὶς Νεγάδες τοῦ Ζαγοριοῦ, πραγματικοῦ ἐθνομάρτυρα, κατὰ τὴν περίοδο τῆς βουλγαρικῆς κατοχῆς τῆς πόλης.- Ἄρχισε ἡ συγκοινωνία Ἰωαννίνων-Θεσσαλονίκης, μέσῳ Ἀλβανίας. Τὸ ταξίδι διαρκοῦσε 10 μόνο ὧρες.- Μιὰ ἐκτενὴς βιογραφία τοῦ Ἰωάννου Δομπόλη δημοσιεύεται (σὲ συνέχειες, ἀπὸ 1-7-30) στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*. Συγγραφέας ὁ Λουκᾶς Παλαιοκαστρίτης.- Πολλὲς ἀντιδράσεις συναντοῦσε ἡ κυβέρνηση στὴ Βουλὴ καὶ τὴ Γερουσία γιὰ τὴν ἐπικύρωση τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συμφωνίας. Μεγάλο μέρος τοῦ προσφυγικοῦ κόσμου ἦταν ἀντίθετο πρὸς τὴ συμφωνία αὐτή, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τὴν κυβέρνηση. Ἀλλὰ καὶ οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, μὲ ἄρθρα τους, ἀσχολήθηκαν μὲ τὴ συμφωνία, ἀναλύοντας τὰ κέρδη καὶ τὶς ζημίες. Πάντως ὁ φιλελεύθερος γερουσιαστὴς Πέλλης Νεόκοσμος Γρηγοριάδης, διεγράφη ἀπὸ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ἐξαιτίας τῆς ἀντίθεσής του πρὸς τὴ συμφωνία.- Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, πάλι δημοσιεύτηκαν (12-4-30) δύο ἄρθρα τοῦ ἀντιπολιτευόμενου τὴν κυβέρνηση Μιχ. Χρ. Αἰλιανοῦ, (ἐξωκοινοβουλευτικοῦ) μὲ τὸν τίτλο: *Ὁ κεφαλοθραύστης*. Ἐνδιαφέρον ἔχει ὁ πρόλογος τῆς ἐφημερίδας, ποὺ δικαιολογεῖ τὴ δημοσίευση: *Ἐδέχθημεν νὰ δημοσιεύσωμεν τὰ δύο κατωτέρῳ ἄρθρα, διότι εὑρισκόμεθα ἐν συμφωνίᾳ μὲ τοὺς ὑποστηρίζοντες ὅτι πέριξ τοῦ κ. Βενιζέλου ἐδημιουργήθη μία κλίκα, ἡ ὁποία εἰσηγουμένη τὰ κακά, παρασύρει τὴν κυβέρνησιν εἰς μίαν δαπανηρὰν ἀσώτευσιν τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς ἣν ἐποχὴν μᾶλλον οἰκονομίαι ἐνδείκνυνται, πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ πάσχοντος λαοῦ...- Ὁ διερχόμενος τὴν ὁδὸν Ἀβέρωφ, μίαν τῶν κεντρικωτέρων ὁδῶν τῆς πόλεως, δέχεται τὰς ἐκκωφαντικὰς φωνὰς τῶν διαφόρων κρεοπωλῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀρκοῦνται μόνον εἰς τὸν συναγωνισμόν(;) τῶν τιμῶν, ἀλλὰ συναγωνίζονται καὶ εἰς ἀγριοφωνάρες καὶ βωμολοχίες ἀκόμη. Οὕτω ὁ ἀνύποπτος διαβάτης νομίζει ὅτι εὑρίσκεται μεταξὺ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἀπώλεσαν κάθε ἴχνος εὐπρεπείας καὶ ἀξιοπρεπείας.* Ἐπιβάλλεται ἡ ἐπέμβαση τῆς ἀστυνομίας, κατέληγε ὁ σχολιαστὴς (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 13-7-30).- Ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργὸς Ἰσμὲτ πασᾶς (μετὰ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ συμφώνου) δήλωσε στὴν Ἄγκυρα (15-7-30): *Πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀτενίζομεν πλέον ὡς πρὸς ἀδελφούς. Δι' ἡμᾶς παρελθὸν δὲν ὑπάρχει. Ἡμεῖς ἀτενίζομεν εἰς τὸ μέλλον, τὸ ὁποῖον ἀξιώνει συνεργασίαν καὶ συναδέλφωσιν τῶν δύο λαῶν...* Ἔτσι γιὰ νὰ θυμόμαστε, νὰ κρίνουμε καὶ νὰ συγκρίνουμε...- Προαγωγὲς ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Ἰωαννίνων: Χαρ. Κατσιμῆτρος, σὲ συνταγματάρχη, Ἰω. Τριανταφύλλου καὶ Σπ. Κίτσας σὲ ἀντισυνταγματάρχες, Εὐάγ. Τσόδουλος καὶ Ἀλεξ. Σίνης, σὲ ταγματάρχες, Κ. Κωνσταντόπουλος καὶ Ἀλεξ. Γεωργίου, σὲ λοχαγούς, Κων. Τσῖκος, Γεώργ. Λιόλιος, Θεόδ. Νταλιάνης σὲ ὑπολοχαγοὺς (ὅλοι ἦταν τοῦ πεζικοῦ). Ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ πῆραν προαγωγή: Ἀθ. Βουλόδουμος καὶ Δ. Κωστάκης σὲ λοχαγούς, Ἀθ. Γαλάνης, σὲ ὑπολοχαγό. Ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς θα δοξάζονταν στὸν πόλεμο τοῦ 1940.- Οἱ ληστεῖες δὲν εἶχαν ἐξαλειφθεῖ ἐντελῶς. Κρούσματα σημειώνονταν καὶ στὴν Ἤπειρο καὶ σ' ἄλλες περιοχές. Ἡ ἀστυνομία τῶν Γιαννίνων, θέλοντας νὰ διασφαλίσει τὴ ζωὴ ὁρισμένων ἑκατομμυριούχων ποὺ ἔρχονταν στὴν περιο-

χή, εἴτε ὡς ἐκδρομεῖς, εἴτε γιὰ παραθερισμό, διέθετε γιὰ τὴ φρούρησή τους 5-10 χωροφύλακες *διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν παντὸς ἐνδεχομένου*. Κάποιες ἐφημερίδες ἔβλεπαν τὸ μέτρο σωστό, ἄλλες ἦταν ἀντίθετες...- Δημοσιεύτηκε τὸ βούλευμα Πλημμελειοδικῶν Ἰωαννίνων, γιὰ τὶς καταχρήσεις ποὺ εἶχαν γίνει ἐπὶ Δημαρχίας Πυρσινέλλα στὸ Δῆμο. Σύμφωνα μ' αὐτό, παραπέμπονταν νὰ δικαστεῖ στὸ 5/μελὲς Ἐφετεῖο τῆς Κέρκυρας ὁ ταμίας τοῦ Δήμου Φιλ. Ντάφλος, ὡς ὑπεύθυνος γιὰ τὴν κατάχρηση. Τὸ συμβούλιο ἀπάλλαξε ἀπὸ κάθε κατηγορία τὸν τέως δήμαρχο Β. Πυρσινέλλα καὶ τοὺς δημοτικοὺς συμβούλους του Σπ. Δάκαρη, Βασ. Βακάλη, Ἀν. Ξιούρα καὶ Εὐθ. Τζιάλλα. Παρόλα αὐτὰ ὁ θόρυβος κατὰ τοῦ Πυρσινέλλα, ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο* κυρίως, συνεχιζόταν.- Μερικὰ συγκριτικὰ στατιστικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὶς ἀπογραφὲς τοῦ 1920 καὶ 1928 (μελέτη Σωκρ. Γκιόκα). Ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ στὴν Ἤπειρο κατὰ τὸ διάστημα μεταξὺ τῶν δύο ἀπογραφῶν ἦταν σχεδὸν μηδαμινὴ (στὸ νομὸ Ἰωαννίνων, ἐτήσια αὔξηση 1%, στὸ νομὸ Πρέβεζας μεγαλύτερη αὔξηση, ἐξαιτίας τῆς ἐγκατάστασης πολλῶν προσφύγων, στὸ νομὸ Ἄρτας μείωση). Τὸ 1920 σὲ 1000 Ἠπειρῶτες ἄνω τῶν 15 ἐτῶν ἀναλογοῦσαν: 395 ἄγαμοι, 540 ἔγγαμοι, 63 χῆροι καὶ χῆρες καὶ 2 διαζευγμένοι. Τὸ 1928 οἱ ἀναλογίες ἦταν: 209 ἄγαμοι, 575 ἔγγαμοι, 214 χῆροι καὶ χῆρες καὶ 2 διαζευγμένοι. Ἡ Ἤπειρος ἐρχόταν πρώτη σὲ χήρους καὶ χῆρες (προπαντὸς χῆρες) ἐξ αἰτίας τῶν ἀπωλειῶν στοὺς πολέμους, ἀπ' ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδας. Κατὰ τὸν μελετητὴ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν χηρῶν ὀφειλόταν καὶ στὸ ὅτι οἱ γυναῖκες ζοῦσαν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄντρες. Καὶ στὶς δύο ἀπογραφὲς οἱ γυναῖκες ὑπερτεροῦσαν σὲ ἀριθμὸ τοὺς ἄντρες, κυρίως στὸ νομὸ Ἰωαννίνων.- Νὰ καὶ κάτι ποὺ θὰ ἦταν σήμερα ἀδιανόητο νὰ δημοσιεύεται ὡς εἴδηση: *Χθὲς εἰς τὸν κινηματογράφον Εὐστρατιάδη προεβλήθη ταινία διαφημιστικὴ τῶν κουβαριστρῶν «Λέοντος»* (21-7- 30).

Οἱ ζεστὲς μέρες τοῦ καλοκαιριοῦ πέρασαν καὶ μαζὶ μ' αὐτὲς καὶ τὰ πανηγύρια τῶν χωριῶν, ὅσων βέβαια γιόρταζαν, μερικὰ ἀπὸ τὴ φτώχεια τὰ εἶχαν σταματήσει. Ἡ κρίση ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ δὲν εἶχε χτυπήσει ἀκόμα καλὰ τὴν Ἑλλάδα· παρόλα αὐτὰ οἱ οἰκονομικὲς ἐξαρτήσεις της ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, κυρίως ἡ σύνδεση τῆς δραχμῆς μὲ τὴ χρυσῆ λίρα τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἡ κρίση ἦταν πιὰ ἐμφανής, ἐπηρέασαν καὶ τὴν οἰκονομία τῆς χώρας. Τὸ χρῆμα σπάνιζε καὶ ἡ ὕφεση στὰ ἐμπορικὰ καὶ τὰ καταστήματα καταναλωτικῶν ἀγαθῶν ἦταν πιὰ φανερή. Ὁ Πέτρος τὸ διαπίστωνε καθημερινὰ ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν μαζαγιῶν του, τὸ κεντρικὸ καὶ τῆς Καλούτσανης, οἱ εἰσπράξεις εἶχαν αἰσθητὰ ἐλαττωθεῖ. Δὲν ἀνησυχοῦσε γι' αὐτό, οἱ πελάτες του ἦταν πολλοί, ὅσο κι ἂν λιγόστευαν, τὰ κέρδη θὰ ἦταν ἀρκετά. Τὸν ἀνησυχοῦσε ἡ κατάσταση τῆς ὑγείας του, δὲν μποροῦσε νὰ συνέλθει, πήγαινε βέβαια στὸ μαγαζί, ἔκανε τοὺς περιπάτους του, πάντα ὅμως μὲ φόβο κάποιας προσβολῆς. Τοῦ εἶχε γίνει ἔμμονη ἰδέα ἕνας πιθανὸς κίνδυνος, τοῦ ἀφαιροῦσε τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, ὅπως μὲ πληρότητα τὴν χαιρόταν στὸ παρελθόν. Δυσχέραινε ἀκόμα τὶς ἐπαφές του μὲ ἄλλους ἀνθρώπους, τοὺς φίλους του, καὶ βέβαια καὶ μὲ τοὺς ξένους, ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν πόλη κι ἔρχονταν νὰ τὴ γνωρίσουν γιὰ πρώτη φορὰ ἢ νὰ

ἐπαναβιώσουν παλιές στιγμές. Παράδειγμα ὁ Τραυλαντώνης. Τὸν γνώριζε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἀκόμα ποὺ ὑπηρετοῦσε γυμνασιάρχης στὴ *Ζωσιμαία*, πολὺ χάρηκε ὅταν διάβασε στὴν *Ἐλευθερία* γιὰ τὸν ἐρχομό του, στὶς ἀρχὲς Αὐγούστου, στὰ Γιάννινα: *Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἐκ τῶν ἀριστέων διηγηματογράφων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος κ. Ἀντώνης Τραυλαντώνης, ἔνθερμος νοσταλγὸς τῶν Ἰωαννίνων μας, τὸν ὁποῖον γοητεύει τὸ θρυλικὸ παρελθόν τους καὶ τοῦ δίδει ὑλικὸν πρὸς συγγραφὴν κάποιου ὡραίου ἔργου. Ἦλθε προπάντων ὁ ἐκλεκτὸς συγγραφεύς μας νὰ ρεμβάση τὰς ἡμέρας τῆς νεότητός του, ἃς διῆλθεν ἄλλοτε ἐνταῦθα ὡς γυμνασιάρχης.* Ὁ Πέτρος τὸν εἶχε γνωρίσει στὰ γραφεῖα τῆς Μητρόπολης, ἀπ' ἐκεῖ συνέχιζε -καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση- νὰ ξεκινάει ἡ ζωὴ τῆς πόλης, κουβέντιασε μαζί του, ἡ γνωριμία τους ἔγινε στενότερη μὲ τὶς συχνὲς ἐπισκέψεις τοῦ Τραυλαντώνη στὸ μαγαζὶ τοῦ Πέτρου, τὸν θαύμαζε ἀπεριόριστα γιὰ τὴ μόρφωσή του καὶ τὸ ἔργο του ἀνέβηκε σὲ ὑψηλὰ ἀξιώματα· ἔφυγε ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἐπαφὴ μαζί του εἶχε μόνο μὲ τὰ βιβλία, τ' ἀγόραζε ἀπὸ τοὺς πρώτους, μόλις κυκλοφοροῦσαν. Ἦταν συνομίληκοι, ἕνα χρόνο διαφορὰ εἶχαν, κι ἤθελε πολὺ νὰ τὸν συναντήσει, οἱ δυσχέρειες ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια του καὶ οἱ ἐνασχολήσεις τοῦ Τραυλαντώνη, δὲν τὸ ἐπέτρεψαν. Κι ἄλλοι πολλοὶ ἔρχονταν τὸ καλοκαίρι στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, στὸ Ζαγόρι, παλιοὶ γνωστοί του, τρανταχτὰ ὀνόματα, γιὰ νὰ γιορτάσουν στὰ πανηγύρια· ποτὲ στὴν περιοχὴ αὐτὴ δὲν σταμάτησαν, πόσο ἤθελε νὰ βρίσκεται κι αὐτὸς ἐκεῖ, ὅπως τὸν καιρὸ τῶν νεανικῶν του χρόνων, ἀλλὰ κι ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, δὲν ἄφηνε πανηγύρι γιὰ πανηγύρι. Μὲ νοσταλγία τὰ θυμόταν καὶ τ' ἀναπολοῦσε διαβάζοντας τὶς περιγραφές, ποὺ δημοσιεύονταν, πάντοτε μὲ καθυστέρηση, στὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, προπαντὸς στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*. Κάθε χρόνο τὰ ὀνόματα τῶν ξενητευμένων ποὺ ἔρχονταν μπορεῖ νὰ ἄλλαζαν, ὅμως ἡ ὅλη διαδικασία τοῦ θρησκευτικοῦ μέρους τῆς γιορτῆς -ἑσπερινός, ἀγρυπνία, θεία λειτουργία- γράφονταν πάντοτε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ποτὲ δὲν κουράζονταν ὁ Πέτρος νὰ διαβάζει τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια, ἦταν σὰ νὰ τὰ ζοῦσε γιὰ πρώτη φορά. Ἔνοιωθε μιὰ γλυκειὰ γεύση ἀπὸ τὴν ἀναπόληση ποὺ τοῦ χάριζαν αὐτὰ τὰ κείμενα (ἀνταποκρίσεις χαρακτηρίζονταν, σχεδὸν πάντοτε μὲ ψευδώνυμα, δὲν τὸν ἐνδιέφερε ὁ τρόπος ποὺ τοῦ προσφέρονταν).

Παλιές μέρες ἀναβίωσαν καὶ μὲ τὴν ἄφιξη στὰ Γιάννινα τοῦ μητροπολίτη Ἑρμουπόλεως Νικολάου Εὐαγγελίδη, τοῦ καθηγητῆ καὶ φίλου του στὴ *Ζωσιμαία σχολή*. Εἶχαν περάσει χρόνια, κάτασπρα τὰ μαλλιὰ καὶ τὰ γένεια του, ὅμως ἐκείνη ἡ γλυκύτητα ποὺ ὑπῆρχε πάντοτε στὸ πρόσωπό του, εἶχε βρεῖ τώρα τὴν καλλίτερή της ἔκφραση, αἰχμαλώτιζε ὅποιον τὸν ἔβλεπε. Πῆγε νὰ τοῦ εὐχηθεῖ τὸ *καλῶς ὄρισες* στὸ σπίτι τοῦ Πολυχρονιάδη, ἐκεῖ ἔμενε, σὲ προσκύνημα εἶχε μετατραπεῖ τὶς μέρες τῆς παραμονῆς τοῦ Εὐαγγελίδη, ὅλα τὰ Γιάννινα πέρασαν· ἀγκαλιές, ἀσπασμοί, κατάθεση κοινῶν

ἀναμνήσεων, ἐνδιαφέρον τοῦ δεσπότη γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου, σύντομες ἀναδρομὲς στὸ παρελθόν, ὅλα ἔγιναν γρήγορα, τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο, οὔτε παύσεις, οὔτε χάσματα, ὁ χρόνος πίεζε καὶ περίμεναν τόσοι ἄνθρωποι νὰ φιλήσουν τὸ χέρι του. *Τοῦ ἄξιζε γιὰ Πατριάρχης*, μουρμούρισε ὁ Πέτρος φεύγοντας. *Πῶς μπόρεσε ὁ δικός μας ὁ Καρβούνης νὰ τὸν πολεμήσει καὶ νὰ χάσει τὸ θρόνο τῆς Ἀλεξάνδρειας; Τί δυνάμεις καὶ τί συμφέροντα κρύβονταν πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴ διάσταση; Ποτὲ σὲ τέτοιες περιπτώσεις Ἠπειρώτης δὲν μάχεται Ἠπειρώτη, τί νὰ πῶ...* Τίποτα δὲν μποροῦσε νὰ πεῖ ἀφοῦ δὲν γνώριζε τὸ παρασκήνιο καὶ τὸ παιχνίδι ποὺ παίχτηκε γύρω ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Ἀλεξάνδρειας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη... Πῆγε καὶ στὸν ἅγιο Νικόλαο Ἀγορᾶς, ὅπου ἱερούργησε ὁ Νικόλαος, ὅλα τὰ Γιάννινα πάλι ἐκεῖ, ἤθελαν νὰ τὸν δοῦν, ν' ἀκούσουν τὸ κήρυγμά του, τὸ περίφημο καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας ἀκόμα. Ἀπαύγασμα πίστης, βαθειᾶς μόρφωσης καὶ ρητορικῆς δεινότητας, ταυτόχρονα ὅμως, ἀπόλυτα προσιτὸ καὶ στὰ λαϊκὰ στρώμματα, τὰ συγκινοῦσε καὶ τὰ προβληματίζε, ὅπως κι ὅλο τὸν κόσμο...

Τὶς ἑπόμενες μέρες τὸν λύπησε πολὺ ὁ παραλληλισμὸς ποὺ ἔκανε σὲ σχόλιά του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (12-8-30) γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ τὴν πολιτεία τῶν δυὸ μητροπολιτῶν, τοῦ Νικολάου καὶ τοῦ Σπυρίδωνος. Βέβαια ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἔγραψαν ἐγκώμια γιὰ τὴν ἱερουργία καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίδη, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἦταν λόγος παραλληλισμῶν καὶ συγκρίσεων, ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἱεράρχες ποὺ ζοῦσαν καὶ δροῦσαν σὲ διαφορετικοὺς τόπους καὶ εἶχαν νὰ ὑπηρετήσουν ἀποστολές, ὄχι συγκρίσιμες. Πικρὸ σχόλιο γιὰ τὸ Σπυρίδωνα εἶχε γράψει ἡ ἐφημερίδα: *Καὶ τώρα* -μετὰ τὰ ἐγκώμια γιὰ τὸν Εὐαγγελίδη- *ἂς τολμήσωμεν ἕνα παραλληλισμόν. Βεβαίως ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος Ἰωαννίνων δὲν χηρεύει. Ἐν τούτοις ὁ κατέχων τοῦτον, μητροπολίτης πᾶν ἄλλο ἢ περὶ τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα φροντίζει. Ποῦ τὰ θεῖα κηρύγματα; Ποῦ αἱ νουθεσίαι του πρὸς τὴν βαίνουσαν, γοργῷ τῷ ποδί, τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας κοινωνίαν; Μόνον ταξείδια καὶ ταξείδια. Πέντε ἡμέρες εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εἰκοσιπέντε εἰς τὰ ταξείδια. Σήμερα κινδυνεύουν τὰ «Ἐλέη» αὔριον κινδυνεύει ἡ μονὴ Βελλᾶς. Μεθαύριον θέλομεν νὰ ἱδρύσωμεν ἀρχαιολογικὴν σχολήν, τὴν ἑπομένην ταύτης θέλομεν νὰ συμπληρώσωμεν τὰς ἀνασκαφὰς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς. Καὶ οὕτω καθεξῆς. Νύχτα ἐρχόμεθα, νύχτα φεύγομεν καὶ ὅλα λάμπουν ὡς ἔσπερος!. —Δὲν τὸν κατάλαβες ἀκόμα τὸ δεσπότη κύρ-Θύμιο,* μονολόγησε ὁ Πέτρος, ὅταν τέλειωσε τὴν ἀνάγνωση τοῦ σχολίου. *Ὅταν ἱερουργεῖ καὶ κηρύττει ὁ Σπυρίδων, τραντάζεται συθέμελα ἡ ἐκκλησία. Δὲν εἶναι γλυκὸς ὁ λόγος του, δὲν ἀπαλύνει τὶς καρδιές, τὶς μαστιγώνει γιὰ νὰ τὶς ξυπνήσει, ἔτσι πιστεύει πὼς θὰ τὶς συνεφέρει καὶ θὰ τὶς ὁδηγήσει στὸ δρόμο τοῦ θεοῦ· μὲ συμπεριφορὰ ποὺ νὰ φανερώνει ὅτι συνεχίζεται ἀκόμα στὴν Ἤπειρο ἡ παράδοση τῆς εὐποιΐας, τέτοια εἶναι τὰ ἔργα ποὺ ὁραματίζεται καὶ*

πραγματοποιεῖ ὁ Σπυρίδων, κι ἂν δὲν βρισκόταν συνεχῶς στὸ πόδι, μὲ τὴν γραφειοκρατία τίποτε δὲν θὰ γινόταν, οὔτε σχολεῖα, οὔτε Βελλᾶ, οὔτε Γηροκομεῖα καὶ ἄλλα ἱδρύματα. Ἄστον κὺρ Θύμιο νὰ ταξειδεύει, τὸ ἔχει καὶ στὸ αἷμα του, γιὰ πολιτικὸς ἔκανε αὐτός, ὄχι γιὰ παπᾶς.

Ἐκεῖνο ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ ἐξηγήσει ὁ Πέτρος ἦταν γιατὶ ὕστερα ἀπὸ χρόνια καλῶν σχέσεων μὲ τὸ Σπυρίδωνα, ἀπόδειξη τὰ τόσα σχόλια ποὺ ἔγραφε γιὰ τὸ ἔργο του, ἡ ἐφημερίδα ξαναγύρισε σὲ παλιότερες ἐποχές -γιὰ δεύτερη φορά, ἡ πρώτη ἦταν μὲ τὸ ἐπεισόδιο στὸ μνημόσυνο τοῦ Σπυρομήλιου-, τότε πολεμοῦσε ἄγρια τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Σπυρίδωνα, εἶχε μείνει μάλιστα ἡ μόνη ποὺ ἀνέλαβε τὸν ἀντι-Σπυριδωνικὸ ἀγῶνα. Κάποια μέρα, ποὺ πῆγε στὸ μαγαζί, ρώτησε τὸν Ἀχιλλέα τὸν Βάντζιο, εἶχε ἔρθει ἀπὸ ὥρα, ἔπινε τὸ κρασάκι του κι ἔλεγε ἱστορίες στὸ Γιάγκο, γιὰ τὴν ἀναζωπύρηση τῆς διένεξης. *—Ὁ Κοντοπάνος εἶναι ἡ αἰτία...,* ἀπάντησε ὁ Βάντζιος. *—Ὁ Κοντοπάνος; Πῶς μπερδεύεται αὐτὸς στὴν ἐπικριτικὴ στάση τῆς ἐφημερίδας; —Ὁ Κοντοπάνος εἶναι συγγενὴς τοῦ δεσπότη καὶ «ὁ ἐξ ἀπορρήτων του». Ὁ Θύμιος ἔχει γράψει τὸν Κοντοπάνο στὰ κακά του κατάστιχα. Παρὰ τὸ ἀπαλλακτικὸ βούλευμα τοῦ δικαστηρίου γι' αὐτὸν καὶ τὸν συμπατριώτη μου τὸν Ἰωαννίδη, δὲν πιστεύει στὴν ἀθωότητά τους καὶ ἀγωνίζεται μὲ κάθε τρόπο νὰ τοὺς διώξει ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Εἶναι βέβαιος πὼς τὴ γλύτωσαν χάρη στοὺς ὑψηλοὺς προστάτες ποὺ εἶχαν. Τὸν Κοντοπάνο τὸν ὑποστηρίζει ὁ Σπυρίδων καί... καταλαβαίνεις. Χτυπώντας τὸ Σπυρίδωνα πιστεύει πὼς κάνει δύσκολη τὴ θέση τοῦ Κοντοπάνου. Ἔχω τὴ γνώμη πὼς ματαιοπονεῖ...*

Θὰ τὸν θυμόταν τὸ Βάντζιο ὁ Πέτρος σὲ λίγες μέρες, ὅταν θὰ διάβαζε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* ἕνα τηλεγράφημα τῆς ἐφημερίδας ἀπευθυνόμενο πρὸς τὸν ὑπουργὸ Παιδείας Γεώργιο Παπανδρέου, βρισκόταν τότε στὴν Κέρκυρα: *Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς συναντήσεώς σας μετὰ τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ Μέσης ἐκπαιδεύσεως κ. Κατσουροῦ, παρακαλοῦμεν ὅπως κανονισθῇ τὸ ζήτημα τῶν καθηγητῶν τῶν παρεκτραπέντων κατὰ τὰ γνωστὰ σκάνδαλα. Ἡ παραμονὴ τούτων ἐνταῦθα καὶ κατὰ τὸ νέον σχολικὸν ἔτος θὰ ἀποτελέσῃ αἶσχος τοῦ κράτους. —Δὲ θὰ τοὺς ἀφήσει σὲ χλωρὸ κλαδί,* σκέφτηκε ὁ Πέτρος.

Μιὰ μικρὴ ἀναταραχὴ δημουργήθηκε, τέλη Αὐγούστου, στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, ἀπὸ κάποια πάλι ἀδιαθεσία τῆς Φιλίτσας, εἶχε μπεῖ πιὰ στὸ μῆνα της. Ἔφτασαν οἱ γιατροί, διαπίστωσαν πὼς δὲν ἦταν τίποτε σοβαρό, δὲ χρειάστηκε νὰ τὴ μεταφέρουν σὲ κλινική. Παρόλα αὐτὰ συναγερμὸς χτύπησε γιὰ συγγενεῖς καὶ φίλους, ἔτρεξαν στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου γιὰ νὰ συμπαρασταθοῦν. Πρώτη ἀπ' ὅλους ἡ Θεώνη, αὐτὴ τὴ φορὰ δήλωσε σ' ὅλους πὼς δὲν θ' ἀποχωριζόταν τὴν ἀδελφή της ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ τοκετοῦ. Θὰ ἔμεινε στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, δίπλα στὴ Φιλίτσα, αἰσθανόταν γιὰ τὸ παιδὶ τῆς ἀδελφῆς της, ὅ,τι κι ἂν ἦταν, ἀγόρι ἢ κορίτσι, μιὰ τρυφερὴ στορ-

γή, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔγινε γνωστὸ πὼς ἦταν ἔγγυος. Ἔμοιαζε πολὺ μὲ μητρικὸ ἔνστικτο, τὄνοιωθε σὰ δικό της παιδί, μιὰ προέκταση τοῦ ἑαυτοῦ της.Τὶ νὰ ὑποδήλωνε ἄραγε αὐτὸς ὁ συμβολισμός;

Στὸ μεταξύ, καθὼς ἡ Θεώνη βρισκόταν πάνω στὴν ἄνθηση τῆς ὀμορφιᾶς της, εἶχε προσαρμοστεῖ πιὰ ἐντελῶς στὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον καὶ κάθε μέρα ποὺ περνοῦσε τῆς χάριζε καὶ μιὰ νέα ἀπόχρωση κάλλους καὶ γοητείας· ἄρχισαν νάρχονται στὸ σπίτι τοῦ Γιάγκου Κεϊβανίδη ἀπανωτὰ τὰ προξενιά. Γόνοι ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας, ἐπιστήμονες ἢ ἀποκαταστημένοι ἐπαγγελματίες κάθε εἴδους, ζητοῦσαν τὸ χέρι της. Ἡ Θεώνη κολακευόταν ἀπὸ τὶς προτάσεις, ἀλλὰ δὲν βιαζόταν ν' ἀποφασίσει. Ἤθελε ὁ γάμος της νὰ μὴν εἶναι μιὰ πράξη συναλλαγῆς, δὲν σχηματιζόταν μιὰ οἰκογένεια, ὅπως αὐτὴ τὴν ὀνειρευόταν, βασισμένη μόνο στὴν ἀρχοντιὰ καὶ τὸ πλοῦτος, γρήγορα θὰ κατέρρεε ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ στερεὸ ὑπόβαθρο τῆς ἀγάπης, σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις της: ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ὡς τὸν ἀκατάλυτο δεσμὸ δυὸ ψυχῶν, τὸν ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὶς ἐξάρσεις τοῦ πάθους, ἀπὸ τὸν ὁρμητικὸ χείμαρρο, ὡς τὸ πλατὺ ποτάμι ποὺ κυλάει ἤρεμα τὰ νερά του γιὰ νὰ τὰ ἐναποθέσει στὸ πέλαγος, ἔτσι ὅπως ἡ ζωὴ ἐκβάλλει στὴν αἰωνιότητα... Οἱ γονεῖς τῆς Θεώνης, εἶχαν ἤδη ἐπιλέξει ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὑποψήφιους γαμπροὺς δυό-τρεῖς, δὲν τολμοῦσαν ὅμως νὰ ποῦν τίποτε στὴν κόρη τους, τοὺς τὸ εἶχε ἀπαγορέψει ρητὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνες τῆς ἄφιξής της στὰ Γιάννινα, ὅταν εἶχε γίνει σχετικὴ συζήτηση: *Μὴ μοῦ προτείνετε κανένα, ἀκόμα καὶ τὸν καλλίτερο τῆς πόλης. Ὅταν ἀποφασίσω νὰ παντρευτῶ, θὰ πάρω ἐκεῖνον ποὺ μόνη μου θὰ διαλέξω.*

Λίγες μέρες πρίν, τέλη Αὐγούστου, ἔφτασε στὰ Γιάννινα ὁ Θεοχάρης Καρβούνης. Εὐτυχῶς ποὺ εἶχε ἀναχωρήσει γιὰ τὴν Ἀθήνα ὁ μητροπολίτης Νικόλαος Εὐαγγελίδης, μιὰ συνάντηση τῶν δυὸ ἀντρῶν στὰ Γιάννινα, ἢ ἔστω καὶ ἡ δημοσίευση στὶς ἐφημερίδες παράλληλων δραστηριοτήτων τους, μποροῦσε νὰ δημιουργήσει προβλήματα. Ὁ Καρβούνης ἦταν ἐκεῖνος ποὺ εἶχε κινήσει οὐρανὸ καὶ γῆ νὰ μὴν ἐπιτύχει ἡ ἐκλογὴ τοῦ Εὐαγγελίδη ὡς πατριάρχη Ἀλεξανδρείας. Μὲ λίγους ψήφους διαφορὰ ὁ Εὐαγγελίδης ἔχασε τὴν ἕδρα, τὴν κατέλαβε ὁ πρώην Οἰκουμενικὸς πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης (Βλ. προηγούμενους τόμους). Ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ ξεκινοῦσε ἡ ἀντίδραση ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἄντρες. Τὸ σίγουρο ἦταν πὼς ὁ Καρβούνης εἶχε τέτοιες διασυνδέσεις, ποὺ τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ἐπηρεάζει ἐκλογὲς πατριαρχῶν. Μ' αὐτὲς τὶς διασυνδέσεις, ποὺ ἐπεκτείνονταν καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, κατόρθωσε ὁ Καρβούνης νὰ ὀργανώσει τὴν ἐπιστροφὴ τῆς Θεώνης, κανένας ἄλλος δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πετύχει.

Ὁ Πέτρος εἶχε εἰδοποιηθεῖ ἔγκαιρα ἀπὸ τὸ μουφτῆ γιὰ τὴν ἄφιξη τοῦ Καρβούνη, ἐνημερώθηκε καὶ ὁ Γιάγκος, δὲν τὸ εἶπαν ὅμως στοὺς ἄλλους· φοβοῦνταν μήπως ἡ εἴδηση δημιουργοῦσε ψυχολογικὲς ἀναταραχὲς στὴ

Θεώνη, μὲ τὴν ἐπαναφορὰ στὴ μνήμη ὅλων τῶν τραγικῶν στιγμῶν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῶν δεινοπαθημάτων της. Θὰ τὸ μάθαινε τὴν τελευταία στιγμή, ὅταν οἱ δυὸ οἰκογένειες θὰ ἔβλεπαν τὸν Καρβούνη στὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ, γιὰ νὰ ἐκφράσουν γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὶς εὐχαριστίες τους. Ἔτσι καὶ ἔγινε. Ἡ συνάντηση τῆς Θεώνης μὲ τὸν Καρβούνη, ἔφερε στὸ προσκήνιο τὶς καλὲς στιγμὲς τῆς μαρτυρικῆς πορείας της, ἐκεῖνες ποὺ ἔζησε στὴν Πόλη, ἀπελευθερωμένη πιά, καὶ μετροῦσε τὶς μέρες καὶ τὶς ὧρες ποὺ θάφευγε γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἔνοιωθε γιὰ τὸν Καρβούνη, ὅπως καὶ γιὰ τὸ μεγάλο προστάτη της, τὸν Ἐσσὰτ πασᾶ, μιὰ ἀπέραντη εὐγνωμοσύνη ἡ Θεώνη, χωρὶς τοὺς δυὸ αὐτοὺς ἄντρες, δὲν θὰ χαιρόταν ποτὲ τὴν ἐλευθερία της... Ἴσως θὰ εἶχε χάσει καὶ τὴν πίστη της, ἐκεῖ στὰ βάθη τῆς Τουρκιᾶς, ἀκόμα καὶ τὸν ἐθνισμό της...

Τὶς ἑπόμενες μέρες ὁ Καρβούνης ἦταν ὁ φιλοξενούμενος τῶν δυὸ οἰκογενειῶν. Ἀγωνίστηκαν πολὺ νὰ τὸν ἀποσπάσουν ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ, εἶχε τόσο συνδεθεῖ μ' αὐτό, τὸ θεωροῦσε σὰν πατρικό του (Χρόνια ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ὅταν εἴχαμε ἱδρύσει τὴν *Ἠπειρωτικὴ ἑστία* καὶ ἐγκαταστήσαμε τὰ γραφεῖα της στὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ -ὁ ἴδιος εἶχε πεθάνει στὸ μεταξύ-, ἔβλεπα τὸν Καρβούνη νὰ ἔρχεται δυὸ-τρεῖς φορὲς τὸ χρόνο καὶ μοῦκανε ἐντύπωση ἡ ἐγκαρδιότητα μὲ τὴν ὁποία τὸν ὑποδέχονταν οἱ κόρες τοῦ μουφτῆ, λὲς καὶ ἦταν δικός τους, καταδικός τους ἄνθρωπος. Κατέβαινε καὶ στὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ καὶ κουβεντιάζαμε, τὸ εὖρος τῶν γνώσεών του προξενοῦσε ἐντύπωση, ὅπως καὶ οἱ κρίσεις του γιὰ ἐθνικὰ θέματα ὑψίστης σημασίας, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχε πλήρη ἐνημέρωση). Τί δὲν ἔκαναν γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν! Συνεστιάσεις μὲ εὐρύτατο κύκλο Γιαννιωτῶν, ἐκδρομές, σὲ περιοχὲς ὅπου ἔφτανε τότε τὸ αὐτοκίνητο, ἐκεῖ τοὺς ἀκολουθοῦσε πάντα καὶ ὁ Θεριανὸς γιὰ νὰ ψήνει τοὺς ὀβελίες, τὸ *Νησὶ* καὶ ἡ *Ντραμπάτοβα* τοὺς εἶχαν τακτικοὺς ἐπισκέπτες. Ὁ Καρβούνης ἂν καὶ εἶχε κουραστεῖ, ἔνοιωθε πὼς οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦσαν νὰ τὸν εὐχαριστήσουν μὲ τὸν καλλίτερο τρόπο. Ἦταν διπλὰ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴ βοήθεια ποὺ ἔδωσε στὴν οἰκογένεια τοῦ Γιάγκου γιὰ νὰ ξανάβρει τὴν κόρη του. Ἔσωσε μιὰ Ἑλληνίδα, κι ἔδωσε τὴ δυνατότητα σὲ μιὰ σπάνια ὀμορφιὰ ν' ἀνθίσει... Βέβαια ὁ Πέτρος δὲν μετακινήθηκε ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἐξαιτίας τῆς ἀρρώστειας του, συμμετεῖχε ὅμως νοερὰ σ' ὅλες τὶς χαρὲς καὶ τὶς διασκεδάσεις τους...

Πέρασε καιρός, συμπληρώθηκαν οἱ μῆνες, στὰ μέσα Σεπτεμβρίου, ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ τοκετοῦ τῆς Φιλίτσας. Τὴ μετακόμισαν γρήγορα στὴν κλινικὴ τοῦ Σούλη, φώναξαν καὶ τὸ Δάνο, γιατρὸς τῆς οἰκογένειας ἦταν, αὐτὸς εἶχε ξεγεννήσει ὅλα τὰ ἐγγόνια τοῦ Πέτρου, μὲ δυσφορία πῆγε στὴν κλινικὴ τοῦ συναδέλφου του, τὸ θεώρησε προσβολὴ ποὺ δὲν προτίμησαν τὴ δική του. Ἂν δὲν ἦταν ὁ Πέτρος, ὁ Δάνος ποτὲ δὲν θὰ πήγαινε, δὲν ἤθελε νὰ τὸν πικράνει. Προτιμήθηκε ἡ κλινικὴ τοῦ Σούλη γιατὶ εἶχε καλλίτερη νοσοκομει-

ακὴ περίθαλψη. Τὸ Δάνο δὲν τὸν ἔφτανε κανείς στὸ νυστέρι, ὅταν ὅμως ὁ ἀσθενὴς ἔβγαινε ἀπὸ τὸ χειρουργεῖο, κάποια χαλάρωση τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸν ἄρρωστο ποὺ εἶχε γίνει καλά, ἀνταναικλοῦσε καὶ στὸ νοσηλευτικὸ προσωπικὸ καὶ καθόριζε τὴ δραστηριότητά του. Ἀντίθετα ὁ Σούλης ἦταν αὐστηρὸς καὶ σχολαστικός, εἶχε τὸ μάτι του ἄγρυπνο, κανένας ἀπὸ τοὺς βοηθούς του δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ξεγελάσει ἢ νὰ ὀλιγωρήσει. Ὑπερτεροῦσε, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, στὴν ποιότητα τῶν παρεχόμενων ὑπηρεσιῶν. Ὁ τοκετὸς ἦταν δύσκολος, τὸ κορίτσι λεπτὸ καὶ ἀδύνατο, χρειάστηκε νὰ γίνει χειρουργικὴ ἐπέμβαση, καισαρικὴ τομή, γιὰ νἄρθει στὴ ζωὴ ὁ νέος ἔγγονος τοῦ Πέτρου, ἀγόρι ἦταν. Σ' αὐτὴ τὴ φάση ἡ χειρουργικὴ δεινότητα καὶ πεῖρα τοῦ Δάνου φάνηκε πολύτιμη. Χωρὶς τὴν παρουσία του πιθανὸν τὸ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ἦταν τὸ προσδοκώμενο. Ὅταν ὅλα τελείωσαν καὶ οἱ γιατροὶ βγῆκαν ἀπὸ τὸ χειρουργεῖο, οἱ οἰκογένειες τοῦ Πέτρου, τοῦ Γιάγκου καὶ τοῦ Θεριανοῦ, ἦταν συγκεντρωμένες ἀπ' ἔξω καὶ ἀγωνιοῦσαν, ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῶν χειρούργων κατάλαβαν πὼς ὅλα πῆγαν καλά. —*Νὰ σοῦ ζήσει ὁ ἔγγονος Πέτρο*, εἶπε ὁ Δάνος καὶ χαιρέτησε τὸν παλιό του φίλο, ὄχι μὲ θέρμη. Εἶχε πληγωθεῖ ἀπὸ τὴν προτίμηση τῆς κλινικῆς τοῦ Σούλη, τὸ κατάλαβε ὁ Πέτρος. —*Μὴ μοῦ κακιώνεις γιατρέ, δὲν τὸ ἀντέχω*, τοῦ ψιθύρισε. Ὁ ἄλλος ξαναπῆρε τὰ χέρια στὰ δικά του, τὰ ἔσφιξε. —*Πέρασε κι ὅλας, ξεχάστηκε, μὴν στεναχωριέσαι, κοίταξε τὴν ὑγεία σου. Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ διαταράξει τὴ φιλία μας. Ἔπειτα περιμένουμε κι ἄλλες γέννες. Μόλις ἔκαμε ἀρχὴ ἡ νύφη σου.* Γέμισε ἀπὸ εὐγνωμοσύνη ἡ καρδιὰ τοῦ Πέτρου, μπῆκε στὸ δωμάτιο ὅπου εἶχαν μεταφέρει τὴ Φιλίτσα, τὴ φίλησε ἁπαλὰ στὸ μέτωπο, *σ' εὐχαριστῶ καλό μου κορίτσι, γιὰ τὴ χαρὰ ποὺ χάρισες σ' ὅλους μας*, βγῆκε ἔξω, ἀγκάλιασε τὸ Γιάγκο καὶ τὸν φίλησε. —*Θέλω νὰ σοῦ μιλήσω*, τοῦ εἶπε, τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τὸν ὁδήγησε στὸ σαλόνι τῆς κλινικῆς. Ἀπορημένος ὁ Γιάγκος τὸν ἀκολούθησε, τί τἄχα τὸν ἤθελε; Οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ δὲν πῆγε στὸ κακὸ ὁ νοῦς του. Οἱ ἀπορίες του λύθηκαν γρήγορα. —*Ἄκουσε Γιάγκο*, ἄρχισε ὁ Πέτρος, *τὸ νέο βλαστάρι ποὺ ἔφερε στὴ ζωὴ ἡ κόρη σου, ἀνήκει καὶ στὶς δυὸ οἰκογένειες. Τὸ ὅτι πατέρας εἶναι ὁ γυιός μου δὲν δίνει στοὺς δικούς μου καμμιὰ ὑπεροχή. Μαζί, λοιπόν, θὰ τὸ μεγαλώσουμε, ὅπως καλὰ ξέρουμε, καὶ οἱ δυὸ οἰκογένειες. Ὅμως αὐτὰ εἶναι αὐτονόητα, δὲν σὲ ἔφερα ἐδῶ γιὰ νὰ σοῦ πῶ, ὅσα ἄκουσες. Θέλω νὰ ξέρεις ὅτι τὸ νεογέννητο θὰ πάρει τὸ δικό σου ὄνομα: Ἰωάννης, Γιάννης, Γιαννάκης, Γιάγκος, ὅπως ἐσὺ θέλεις. Τὸ δικό μου τὸ κληρονόμησε ὁ Πετράκης, δὲν θέλω ἄλλο Πέτρο στὴν οἰκογένειά μου. Κατάλαβες...* Ἄν κατάλαβε! —*Εἶσαι μεγάλη καρδιὰ Πέτρο*, μπόρεσε μόνο νὰ ψελλίσει ὁ Γιάγκος καὶ ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα... Τὰ ὑπόλοιπα κύλησαν ὁμαλά. Σὲ δέκα μέρες ἡ Φιλίτσα γύρισε σπίτι μικρομάνα, εὐτυχισμένη ποὺ χάρισε πρῶτα στὸν ἄντρα της κι ὕστερα στὶς οἰκογένειές της ἕνα γυιό, τὸν καρπὸ τῆς ἀγάπης της μὲ τὸ Νῖκο.

Οἱ κάτοικοι τῆς συνοικίας *Μεϊντάνι*, μὲ τὴν ἐγκατάσταση ἐκεῖ οἴκου ἀνοχῆς, ξεσηκώθηκαν. Μὲ διαβήματα στὶς ἀρχὲς καὶ δημοσιεύματα στὶς ἐφημερίδες, ζητοῦσαν τὴν ἀπομάκρυνσή του. Ἕνας ἐπιστολογράφος, ὁ Ἀχιλ. Παπαχρήστου, ὑπογράμμιζε ὅτι ὁ οἶκος ἀνοχῆς, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἀποτελοῦσε κίνδυνο γιὰ τὴ δημόσια ὑγεία, ἐπειδὴ εἶχε ἐγκατασταθεῖ σὲ οἴκημα, μπροστὰ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε τὸ μοναδικὸ πηγάδι τῆς περιοχῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑδρεύονταν τὸ *Μεϊντάνι*, ἡ *Λούτσα*, τὰ *Ζευγάρια*, ἡ *Ντεντερούτς*.- Ὁ δάσκαλος τότε, καὶ κατόπι Γενικὸς ἐπιθεωρητής, Ἰωάν. Ἀρχιμανδρίτης, δημοσίευσε, ἀπὸ 6-8-30, στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, σὲ πολλὲς συνέχειες, λογοτεχνικὴ περιγραφὴ τῆς μεγάλης ἐκδρομῆς -κατόρθωμα γιὰ ἐκείνη τὴν ἀποχή- τῶν Ἠπειρωτῶν δασκάλων στὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Πελοπόννησο.- Γάμοι: *Ὁ ἐν Σκαμνελίῳ φέρελπις νέος κ. Ὀδυσσεὺς Φραγκούλης, ἐτέλεσε τοὺς γάμους του μετὰ τῆς εὖ ἡγμένης Εἰρήνης Φ. Τάτση*.- Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* δημοσιεύτηκαν δύο ἐπιστολὲς τοῦ Νεοφύτου Δούκα. Μία πρὸς τὸν *ὑψηλότατον, ὑπέρτατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον ἡγεμόνα καὶ βεζύρην Ἀλῆ πασᾶ* (ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι 1820) καὶ δεύτερη πρὸς τοὺς συγχωριανούς του *Ἄνω Σουδενιάταις* (ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, 5 Φεβρουαρίου 1912). Οἱ δυὸ ἐπιστολὲς ἀναδημοσιεύτηκαν ἀργότερα (Ὀκτώβριος 1930) στὸ 3ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Ἑλλοπία*, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι παραχωρήθηκαν ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ἀχ. Βάντζιο). Τρίτη ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Δούκα, ἀπευθυνόμενη στοὺς *Ζαγορίταις τοῖς περιποθήτοις μου συμπατριώταις*, δημοσιεύτηκε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* στὶς 4-9-30.- Ἀφίξεις: *Ἀποπερατώσας τὴν εἰς τὴν Σχολὴν Ἀεροπορίας φοίτησίν του, ἀφίκετο ὁ συμπολίτης μας Γεώργιος Φιλίππου, ὁδηγὸς ἀεροπόρος*.- Μονογραφία γιὰ τὴν *Κρετσούνιστα* τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη, δημοσίευσε σὲ συνέχειες, ἀπὸ 28-8-30, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*.- Στὸ Βουκουρέστι ἔφτασαν ἀστυνομικοὶ γιὰ νὰ παραλάβουν τὸ Λάμπρο Στάθη, τὸν ἐπικεφαλῆς τῶν ἐκτελεστῶν τῆς ληστείας τῆς Πέτρας, τὸν ὁποῖο ἡ ρουμανικὴ κυβέρνηση παρέδωσε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν ὅρο νὰ μὴ καταδικαστεῖ σὲ θάνατο, ἐπειδὴ ἡ θανατικὴ ποινὴ εἶχε καταργηθεῖ στὴ Ρουμανία.-Τὸν Αὔγουστο ἐγκαταστάθηκε ὁριστικὰ στὰ Γιάννινα καὶ ἄρχισε τὶς ἐργασίες του ὁ γιατρὸς Κωνσταντῖνος Βακόλας, *ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἀσχοληθεὶς ἐν τῷ θεραπευτηρίῳ «Εὐαγγελισμὸς» εἰς τὰ παθολογικά, παιδιατρικά, μικροβιολογικά*.- Στὶς 31 Ἰουλίου σκοτώθηκε, κοντὰ στὸ Βρυσοχώρι, ὁ ἐπικηρυγμένος ἀπὸ τὸ 1927 ἀλβανὸς ληστὴς Τζεμαλή Μέτε.- Πολλὰ ἄρθρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Μυλωνᾶ δημοσίευε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ* καὶ πολλὰ εὐμενῆ σχόλια ἀφιέρωνε στὶς δραστηριότητές του. Ἡ ὑποστήριξή της πρὸς τὸ γερουσιαστὴ ἦταν συνεχής.- Ἡ ἀρθρογραφία ἐναντίον τοῦ πρώην δημάρχου Β. Πυρσινέλλα, γιὰ τὰ σκάνδαλα τοῦ Δήμου, συνεχιζόταν μὲ ἔνταση ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο* καὶ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Δὲν θὰ τελείωνε οὔτε μὲ τὸν τερματισμὸ τῆς δίκης τῶν κατηγορουμένων στὸ Ἐφετεῖο Κερκύρας.- *Ὁ φτωχόκοσμος μόνον πληρώνει φόρους, οἱ πλούσιοι διαφεύγουν τὴν φορολογίαν*, ἔγραφε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ* (2-8-30). Δὲν ἄλλαξαν καὶ πολλὰ ἀπὸ τότε ὡς τὶς μέρες μας...- Ἡ *Ἤπειρος* (2-8-30) σχολίαζε ἐπαινετικὰ τὴν πρωτοβουλία τῆς Μητρόπολης (τῆς ἐπιτροπῆς *Ἐλεῶν*) νὰ ἐνισχύσει τὴν παράδοση τῆς Λαϊκῆς τέχνης, μὲ τὴν προσθήκη στὸ ὀρφανοτροφεῖο *Γεωργίου Σταύρου* εἰδικοῦ τμήματος χρυσοχοϊκῆς καὶ τὴν πρόσληψη δυὸ τεχνιτῶν-δασκάλων, ἀπὸ τοὺς ἐμπειρότερους, οἱ ὁποῖοι θὰ δίδασκαν τὴ σκαλιστικὴ καὶ τὴ σμαλτική.- Ὁ θόρυβος, ὁ ὁποῖος εἶχε

δημιουργηθεῖ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1930 γιὰ τὸν καλόγηρο πάτερ-Γυμνάσιο, μὲ τὰ βότανά του ὑποσχόταν τὴ θεραπεία *πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας*, δὲν ἦταν δυνατὸν ν' ἀφήσουν ἀδιάφορα τὰ Γιάννινα. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες τοῦ ἀφιέρωσαν πολλὲς σελίδες, σχετικὲς μὲ τὶς ἰάσεις του. Ἡ *Ἤπειρος* σ' ἕνα σχόλιό της κάκιζε τὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες γιὰ τὴν ἔκταση ποὺ ἔδωσαν στὸ θέμα, γράφοντας: *Πολλάκις παρετηρήσαμεν, οὐχὶ ἄνευ λύπης, ὅτι οἱ ἐφημερίδες τῆς πρωτευούσης, ὑπείκουσαι εἰς τὴν κυκλοφοριακὴν ἀνάγκην, δίδουσι τὸν τόνον τῆς ἐλαφρότητος μὲ τὴν ὁποίαν ὁμολογουμένως δὲν ἐσυνήθισαν τὸ ἀναγνωστικόν των κοινὸν αἱ ἐπαρχιακαί. Οὕτω δι' ἕνα ἐμπειρικὸν ἰατρὸν-καλόγηρον τῆς Θάσου, ὁ ὁποῖος οὔτε τὸν θαυματοποιὸν ἐπαγγέλλεται, οὔτε φαινόμενον εἶναι, οὔτε ἐπὶ τέλους οὐδὲν σπουδαῖον ἔπραξε, ἀλλ' ἁπλῶς θεραπεύει μερικὰς ἀσθενείας μὲ εἰδικὰ «βοτάνια» ἐχάλασαν κυριολεκτικῶς τὸν κόσμον, διὰ ν' ἀποδειχθῇ διὰ μίαν φορὰν ἀκόμη ὅτι ὁ τύπος τῶν Ἀθηνῶν δὲν εἶναι καὶ τόσον σοβαρός, ὅσον φαίνεται τουλάχιστον.* Πολλὲς δεκαετίες ἀργότερα ὁ τύπος τῶν Ἀθηνῶν θὰ χαλοῦσε τὸν κόσμο καὶ θὰ παραπλανοῦσε μὲ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ θαυματουργοῦ νεροῦ τοῦ Καματεροῦ. Γιὰ νὰ καταλάβετε τὶς ὑπερβολὲς τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, ἀντιγράφω ἀπὸ τὸν *Κήρυκα* (2-8-30), ἕνα, ἀναδημοσιευόμενο, «θαῦμα« τοῦ καλόγηρου: *Ἰάθη καὶ μία μανιακὴ ὀνόματι Μαρία Ἀργυροπούλου ἐκ Σμύρνης. Ἡ θεραπεία ἔγινεν ὡς ἑξῆς: Ὁ καλόγηρος μὲ ἕνα δέρμα ὄνου περιετύλιξε τὴν μέσην τῆς πασχούσης καὶ ἔκαμεν ἐντριβὰς εἰς τὸν λαιμόν της. Ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἡ ὑγεία της ἀπεκατεστάθη, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπεκοιμήθη. Οἱ παρευρισκόμενοι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἠσθάνθησαν ρίγη συγκινήσεως. Ὁ Γυμνάσιος, ἐνῶ ἐκοιμᾶτο ἡ γυναίκα, εἶπε τὰ ἑξῆς: Μετὰ εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας ἡ πάσχουσα θὰ ξυπνήσῃ, δὲν θὰ ἐνθυμῆται τίποτα καὶ θὰ εἶναι ἐντελῶς καλά. Καὶ πραγματικῶς τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔγινε...* Θαυματουργὸ λοιπὸν τὸ τομάρι τοῦ γάϊδαρου... Ἀλλὰ καὶ πολιτικὸ σχόλιο ἔγινε ὁ Γυμνάσιος. Ἡ *Ἤπειρος*, ποὺ ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Χατζῆ, ἄρχισε νὰ προσανατολίζεται πάλι πρὸς τοὺς ἀντιβενιζελικούς, -χωρὶς νὰ σταματήσει τὴν ὑποστήριξη ὁρισμένων βενιζελικῶν βουλευτῶν- ἐναρμονιζόμενη μὲ τὸ γενικότερο κλῖμα τῆς ἔντονης κριτικῆς καὶ τῆς σκανδαλολογίας, ποὺ εἶχε ἀρχίσει σὲ βάρος τῆς κυβέρνησης, δὲν ἄφησε ἀσχολίαστη τὴν ἄστοχη ἀπόφαση νὰ κλείσουν τὸν καλόγηρο σὲ φρενοκομεῖο: Ἔγραφε (24-9-30): *Ὁ δυστυχὴς πάτερ Γυμνάσιος, μοναχὸς καὶ ἐρημίτης, ἐπειδὴ γνώριζε νὰ θεραπεύῃ μὲ βότανα τὸν κοσμάκη, ἥσυχος καὶ γαλήνιος, χωρὶς νὰ πειράζῃ κανέναν εἰς τὸ ἐρημητήριόν του, χωρὶς νὰ εἶναι μάγος... ἐνεκλείσθη εἰς φρονοκομεῖον, ἐδάρη ἀνηλεῶς, κατεδιώχθη, ἔγινε χρονογράφημα... καὶ τελευταίως ἐκυκλοφόρησε καὶ εἰς φυλλάδια. Ἀλλὰ πόσας φορὰς ὁ Βενιζέλος δὲν διεκήρυξεν ὅτι εἶναι θαυματουργός, ὅτι θὰ θεραπεύσῃ ὅλας τὰς ἀσθενείας τῶν Ἑλλήνων, καὶ πόσας φορὰς ὁ κ. Βουρλούμης (ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας) δὲν μᾶς εἶπε: «Μὴ φοβάσθε ἀδελφοὶ ἔχομεν τὸν μάγον». Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ἔπρεπε νὰ δαρῇ ὀλίγον ἀπὸ τοὺς χωροφύλακας, ἐπί... ἀγυρτείᾳ καὶ νὰ ἐγκλεισθῇ καὶ ἐπί τινας ἡμέρας εἰς φρενοκομεῖον, ὡς παράφρων, ἢ ἐφ' ὅσον οὔτε αὐτὸς τιμωρεῖται καὶ ὁ δυστυχὴς Γυμνάσιος νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος καὶ ἥσυχος...-* Ἔντονες προετοιμασίες συνεχίζονταν γιὰ τὴν καλλίτερη ὀργάνωση τῆς πρώτης ἐμποροπανήγυρης τῆς πόλης. Ὁ δήμαρχος Δ. Βλαχλείδης κυκλοφόρησε καὶ σχετικὴ ἐγκύκλιο, πα-

ροτρύνοντας ἔμπορους καὶ ἐπαγγελματίες καὶ τῶν ὅμορων νομῶν νὰ πάρουν μέρος.- Γενικὸς γραμματέας τῆς Γενικῆς διοίκησης Ἠπείρου τοποθετήθηκε ὁ τμηματάρχης Δ. Βλαχόπουλος.- Πολλὰ κρούσματα κατάχρησης ἐξουσίας ἐπισημαίνονταν ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες τὸ καλοκαίρι τοῦ 1930. Ἀκόμα καὶ ὁ φιλοκυβερνητικὸς *Κῆρυξ* ὑποχρεώθηκε νὰ γράψει ἐπικριτικὰ ἄρθρα, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα: *Ἡ ἀπαρίθμηση παρεμφερῶν παρανόμων ἐνεργειῶν*, κατέληγε, σ' ἕνα ποὺ ἔφερε τὸν τίτλο: *Πῶς διοικεῖται ἡ ὕπαιθρος*, (3-8-30), *θὰ ἀπήτει ἀτελεύτητον σειρὰν ἄρθρων. Ἐπιμένομεν εἰς τὸ θέμα διὰ νὰ προλάβωμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν δημιουργίαν νέων ἐπεισοδίων, προκαλούντων τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ ὑποδείξωμεν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον διοικεῖται πρὸ παντὸς ἡ ὕπαιθρος καὶ νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἁρμοδίων ἐπὶ ζητήματος σοβαροῦ καὶ κατὰ τύπους καὶ κατ' οὐσίαν. Διότι ἡ Χωροφυλακὴ ἀποτελεῖ τὴν πλέον αἰσθητὴν εἰς τὸν λαὸν ἐξουσίαν καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἔρχεται εἰς ἄμεσον μετ' αὐτοῦ ἀδιάκοπον καὶ συνεχῆ ἐπαφήν.*- Τὸν Αὔγουστο νέες ἐφημερίδες κυκλοφόρησαν στὴν Ἤπειρο. *Δροσερὸς δημοσιογραφικὸς ἄνεμος ἔπνευσε τὰς τελευταίας ἡμέρας εἰς τὴν Ἤπειρόν μας* -ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης (14-8-30). *Μετὰ τὴν «Φωνὴν τῆς Ἄρτας»* (ἐκδότης Δ. Ζαρκαλῆς) *καὶ τὸ «Βῆμα» τῆς Πρέβεζας* (ἐκδότης Ν. Τσουτσάνης), *νὰ κι ἄλλη μιὰ καινούρια ἐφημερίδα, ἡ «Θεσπρωτία» στοὺς Φιλιάτες, τὴν ὁποία ἐκδίδει σὲ λίγο ὁ ἐλπιδοφόρος δημοσιογράφος κ. Γ. Φ. Βουγίδης.* Ἐκδόθηκαν κι ἄλλες ἐφημερίδες τὸ 1930: Ἡ *Ἠπειρωτικὴ φωνὴ* τοῦ Π. Πέτσκου, στὰ Γιάννινα, ἡ *Λαϊκὴ φωνὴ* τοῦ Γ. Σαλμᾶ, στὴν Πρέβεζα, καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς τύπος* τοῦ Γ. Σαλούκα, πρώην ἀρθογράφου γιαννιώτικων ἐφημερίδων, στὴν Ἀθήνα. Ὁ ἐκδότης τοῦ *Δαίμονος*, τέλος, Γρ. Σακκᾶς, μὲ ἀνακοίνωσή του στὶς ἐφημερίδες, τὸ Δεκέμβριο, δήλωνε πώς: *Ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου ὁ «Δαίμων» ἀνακαινιζόμενος εἰς πολὺ μεγαλύτερον καλλιτεχνικὸν σχῆμα, μετονομάζεται εἰς πολιτικὴν καὶ σατιρικὴν ἐφημερίδα, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Κραυγή».*- Ἡ *Ἐλευθερία* (18-8-30) ἔβρισκε πολὺ συμφέρουσα τὴν πρόταση τῆς *Ἐθνικῆς τραπέζης* πρὸς τὸν Δῆμο γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ οἰκοπέδου τοῦ πυρπολημένου παλαιοῦ Διοικητηρίου καὶ ἀνέγερση στὴ θέση του μεγάρου, ὅπου θὰ στέγαζε τὸ ὑποκατάστημά της. Εἶχαν γίνει κι ἄλλες προτάσεις στὸ Δῆμο γιὰ ἀγορὰ τοῦ οἰκοπέδου. Ἕνας ἐπιχειρηματίας πρότεινε ν' ἀνεγείρει ἐκεῖ θέατρο μὲ δαπάνες του. Θὰ τὸ ἐκμεταλλεύονταν γιὰ 15 χρόνια, κι ὕστερα θὰ τὸ παρέδινε στὸ Δῆμο δωρεάν. Ὁ Χρηστοβασίλης ἔβρισκε ἀσύμφορη αὐτὴ τὴν πρόταση, σωστὰ κρίνοντας, ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀποσβέσει τὶς δαπάνες του ἡ λειτουργία ἑνὸς δημοτικοῦ θεάτρου στὰ Γιάννινα. Τελικά, ὅπως ἀναφέρθηκε ἤδη, τὸ οἰκόπεδο ἀγοράστηκε ἀπὸ τὴν *Ἐθνικὴ τράπεζα*, λειτούργησε ὡς ὑποκατάστημά της καὶ παραχωρήθηκε στὴν πόλη γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ πρῶτα ὡς Βιβλιοθήκη κι ἀργότερα ὡς Δημοτικὸ μέγαρο.- Προαναγγέλλεται (18-8-30) ὅτι στὸ *Μαλάμειο θέατρο* σύντομα θὰ παιζόταν ἀπὸ ἐκλεκτὸ θίασο, γιὰ πρώτη φορά, *ἡ ὑπέροχος ἐθνικὴ τραγωδία τοῦ διαπρεποῦς λογογράφου καὶ ποιητοῦ κ. Χρ. Χρηστοβασίλη «Χριστὸς καὶ Μωάμεθ».* Νεώτερη ἀνακοίνωση, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὸ καιρό, ἔκανε γνωστὸ ὅτι τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου δὲν ἔγινε ἐξ αἰτίας τῶν μεγάλων δυσχερειῶν ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ σκηνοθεσία. Δὲν ξέρω ἂν τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει δημοσιευθεῖ ἢ ἂν σώζεται ὡς χειρόγραφο.- Σχολιάζοντας ὁ Χρηστοβασίλης τὴν ὀνομασία τοῦ Ταμείου Ἰωαννίνων ὡς *Ταμείου Δωδώνης* -ἔτσι ὀνο-

μάζεται καὶ σήμερα- ἔγραψε τὰ ἑξῆς σκωπτικὰ (14-8-29): *Τὰ πάμμωρα κεφάλια τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀλλαξωνυμιῶν τῆς Ἠπείρου, δὲν ἐφείσθησαν οὔτε τῶν θρυλικῶν Ἰωαννίνων, ἀνακαλύψαντες δῆθεν ὅτι ἡ Δωδώνη δὲν εἶναι ἐκεῖ ὅπου τὴν ἀνεκάλυψεν ὁ Κων. Καραπάνος καὶ ὅπου πῆγαν φέτος ὅλα τὰ γυμνάσια καὶ Διδασκαλεῖα... ἀλλὰ εἶναι ἐδῶ στὰ Γιάννινα. Ἔτσι ἐσβήστηκε τὸ ὄνομα τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ μηνῶν, ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἔχομεν ἤδη «Ταμεῖον Δωδώνης», «Οἰκονομικὴν ἐφορείαν Δωδώνης» καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν θὰ τραγουδοῦμε τοῦ λοιποῦ: Τωμάθαταν τί γίνηκε στὰ Γιάννινα στὴ λίμνη, ἀλλὰ Τωμάθαταν τί γίνηκε στὴ Δωδώνη στὴ λίμνη. Οὔτε καί: Στὰ Γιάννινα εἶν' οἱ ὄμορφες, στὴν Ἄρτα οἱ μαυρομάτες, ἀλλά: Στὴ Δωδώνη εἶν' οἱ ὄμορφες κ.λπ. Καὶ ἄλλα ἀκόμα: ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων θὰ γίνῃ χωροεπίσκοπος Ἰωαννίνων καὶ ὁ χωροεπίσκοπος Δωδώνης μητροπολίτης Δωδώνης! Μωρέ, δὲν ὑπάρχει κανένα καλὸ φρενοκομεῖο στὴν Ἑλλάδα νὰ βάλωμεν τὴν παλαβώσασαν ἐπιτροπὴν τῶν μετονομασιῶν τῆς Ἠπείρου, ὡς καὶ τὴν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν Κεντρικὴν ἐπιτροπὴν τῶν μετονομασιῶν, ἡ ὁποία ἐγκρίνει τοιαῦτα κακουργήματα κατὰ τῆς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας;.-* Μὲ κολακευτικὰ σχόλια ὑποδέχτηκαν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες τὴν ἐκλογὴ τοῦ μητροπολίτη Κερκύρας Ἀθηναγόρα Σπύρου, ἀπὸ τὰ Τσαραπλανά, ὡς ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς. *Σεμνύνεται ἡ Ἤπειρος διὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην,* ἔγραφαν.

Τὸ σημαντικότερο πνευματικὸ γεγονὸς τῆς χρονιᾶς ἦταν γιὰ τὰ Γιάννινα ἡ ἔκδοση, τὸν Αὔγουστο τοῦ 1930, τοῦ περιοδικοῦ *Ἑλλοπία*, ἀπὸ τοὺς Πάνο Φάντη, φοιτητὴ τῆς Νομικῆς, καὶ Τάκη Σιωμόπουλο, φιλόλογο. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἐπεφύλαξαν θερμὴ ὑποδοχὴ στὸ περιοδικό, *τὴ μηνιαία Ἠπειρωτικὴ ἐπιθεώρηση*, ὅπως τιτλοφοροῦνταν, καὶ ἐπαίνεσαν τὴν πρωτοβουλία τῶν ἐκδοτῶν (Ἡ ἔκδοση εἶχε προαγγελθεῖ ἀπὸ καιρό, οἱ οἰκονομικὲς ὅμως δυσχέρειες ὅλο καὶ τὴν ἀνέβαλλαν). Ὁ Χρηστοβασίλης, ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ, ἔγραψε: *«ΕΛΛΟΠΙΑ», πρῶτον ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας φιλολογικὸν καὶ οἱασδήποτε ἄλλης φύσεως σοβαρὸν περιοδικὸν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ἠπείρου, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἄλλοτε πρωτεύουσα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων... Ἰδοὺ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐνθουσιαζόμεθα μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐν λόγω... Ἠπειρωτικοῦ καὶ στενώτερον Γιαννιώτικου περιοδικοῦ μας. Δυὸ φιλότιμοι καὶ ἐκλεκτοὶ νέοι, οἱ κ.κ. Πάνος Φάντης καὶ Τάκης Σιωμόπουλος, γεννήματα καὶ θρέμματα τῆς θρυλικῆς ταύτης πόλεως* (πῶς καὶ θυμήθηκε τὰ *γεννήματα καὶ θρέμματα* ὁ Χρηστοβασίλης ποὺ τόσο καταπολεμοῦσε; Ἐξάλλου δὲν ἦταν ἀλήθεια, ἀφοῦ ὁ Φάντης καταγόταν ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἤπειρο κι ὁ Σιωμόπουλος ἀπὸ τὴν Ψήνα...), *συνάμα δὲ καὶ μουσόληπτοι καὶ ζηλωταὶ τῶν νεοελληνικῶν μας γραμμάτων, ἀνέλαβον νὰ στολίσουν τὴν πόλιν μας, ἥτις τρέφει ἤδη ἓξ ἐφημερίδες, καὶ μὲ ἕνα φιλολογικὸν περιοδικόν. Ἀληθὲς τόλμημα. Χαρακτηρίζω τὸ ἐγχείρημα τῶν δυὸ καλῶν μας νέων ὡς τόλμημα, διότι ἀναλογίζομαι τοὺς κόπους, τὰς ἀπαγοητεύσεις, τὰς δυσκολίας καὶ τὰς ὑπερόγκους δαπάνας, ἃς ἀπαιτεῖ ἕνα μηνιαῖον περιοδικὸν ἐνταῦ-*

θα, ἔνθα τὰ ὀλίγα μας τυπογραφεῖα συνεστήθησαν δι' ἐφημερίδας μόνον καὶ οὐχὶ διὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ μὲ ἀξιώσεις, ὅπως εἶναι, καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἡ «Ἑλλοπία»... Γράφει καὶ πολλὰ ἄλλα ἐγκωμιαστικὰ γιὰ τὸ περιοδικὸ ὁ Χρηστοβασίλης, καὶ ἀναφέρεται διεξοδικὰ στὶς δημοσιευόμενες στὸ α΄ τεῦχος ἐργασίες (*Ἐλευθερία*, 18-9-30). Οὔτε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (17-8-30) ἔμεινε πίσω σὲ ἐπαίνους: *Εἶναι παρήγορον καὶ λίαν ἐνθαρρυντικὸν τὸ ὅτι ἡ εἰσερχόμενη εἰς τὸν κοινωνικὸν στίβον νεοηπειρωτικὴ νεολαία ἐμφανίζει τάσεις καὶ κατευθύνσεις τοιαύτας ποὺ νὰ ἐνθουσιάζεται καὶ ὁ μᾶλλον ἀπαισιόδοξος... Δι' ἡμᾶς ποὺ πιστεύομεν εἰς τὸν νεοηπειρώτην ὡς εἰς νέον ἄνθρωπον καὶ στηρίζομεν ἐπ' αὐτοῦ ἕνα καλλίτερον μέλλον τῆς Ἠπείρου, ὑπάρχουν πολλαὶ ἐνδείξεις πείθουσαι περὶ τῆς ἀληθινότητος τῶν παρατηρήσεών μας. Ὡς τὴν τρανωτέραν δὲ καὶ σοβαρωτέραν τοιαύτην εὑρίσκομεν τὴν ἐκδηλωθεῖσαν εὐγενῆ καὶ κατὰ πάντα ἀξιέπαινον προσπάθειαν δύο νέων μας, τῶν κ.κ. Π. Φάντη καὶ Τ. Σιωμοπούλου, ὅπως προικίσουν τὴν Ἤπειρον μὲ περιοδικὸν ἀντάξιον τῆς ἱστορίας τῆς χώρας ταύτης τῶν γραμμάτων καὶ πληροῦν ἓν πραγματικὸν κενόν, εἰς ἕνα τόπον, ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς λίκνον τῆς σοφίας.* Ἐξαντλεῖται στὴ συνέχεια σὲ ὕμνους ἡ ἐφημερίδα γιὰ τοὺς δυὸ πρωτεργάτες τῆς πρωτοβουλίας, ὑπογραμμίζει τὶς δυσκολίες ποὺ θὰ εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν, δὲν παραλείπει ὅμως νὰ ἐπισημάνει καὶ τὶς ἀδυναμίες τοῦ περιοδικοῦ τόσο στὸ τεχνικὸ μέρος, ὅσο καὶ στὸ περιεχόμενο τῶν συνεργασιῶν, ἐξηγώντας τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἠπειρῶτες δύσκολα στέλνουν κείμενα γιὰ δημοσίευση. Ὁλοκληρώνω μὲ τὸ σχόλιο τῆς *Ἠπείρου* (3-8-30), ποὺ γνώριζε καὶ περισσότερα πράγματα γιὰ τὴ διαδικασία τῆς ἔκδοσης, ἀφοῦ ὁ ἕνας τῶν ἐκδοτῶν, ὁ Τ. Σιωμόπουλος, ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι καὶ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας: *Μετὰ μεγάλην ἀσφαλῶς δυστοκίαν, προτιμωτέραν κάθε προώρου τοκετοῦ, κυκλοφορεῖ σήμερον τὸ ἀπόγευμα* (3-8-30) *ἡ «Ἑλλοπία». Τὸ πρόγραμμά της εἶναι γνωστόν. Ἡ ἔκδοσίς της δὲν ἀφορᾶ κερδοσκοπικὴν ἐπιχείρησιν. Αἱ συνθῆκαι διὰ τὴν ἔκδοσιν ἑνὸς καλλιτεχνικοῦ περιοδικοῦ εἰς ἐπαρχίαν καὶ δὴ ἐπαρχίαν, ὅπως τὰ Γιάννινα, ὅπου λείπουν καὶ ἄρτιαι τυπογραφικαὶ ἐγκαταστάσεις καὶ ἐν γένει τὰ στοιχειοθετικὰ μέσα διὰ μίαν καλὴν ἐμφάνισιν, εἶναι δυσχερέσταται. Οἱ διευθυνταί της ὅμως, μὴ φεισθέντες κόπων, θυσιῶν καὶ δαπανῶν, ἀνεπλήρωσαν ὅλας τὰς ἐλλείψεις εἰς τρόπον,*

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΔΡ 6

ΕΛΛΟΠΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙ ΕΥΟΥΝΤΑΙ: ΠΑΝΟΣ ΦΑΝΤΗΣ — ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ Α.' ΤΕΥΧΟΣ 1ον

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, Αὔγουστος 1930

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ . . . . . Τὸ Πρόγραμμά μας
ΑΧ. ΚΑΛΕΥΡΑΣ . . . . . Ἡ Γενεά μας (ἀπὸ ἐποψιν ἀπὸ ἰδιωτέραν μελέτην)
† Γ. ΠΕΛΛΕΡΗΣ . . . . . Ὑπαρξιστὴ Φυσὶς (ἔφαμε μονόπρακτον)
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ. . . . . Τετράστιχα.
Π. ΒΑΝΤΖΟΣ. . . . . Περὶ Συνεταιρισμῶν.
LEONCE DE PONT
ΑΛ. ΦΛΙΟΥ—Α. ΔΑΜΠΑΛΑΡΗ. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κ. Σουμπλὲν (ἐκ τοῦ Ἀρχείου Φ. Σαγκούνη)
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ. . . . . Ὁ Γαϊδάρος
Α. ΓΑΛΑΝΗΣ . . . . . Ἐξέλιγμος (σκίτσο)
Φ. ΔΟΤΣΙΑΣ . . . . . Καὶ μόνον τότε θὰ ἔχουμε ἀθλητισμό

ΚΑΦΕ ΜΗΝΑ

Π. Γ. ΦΑΝ. Χρονογράμματα Μὲς Μὲς —Βιβλιοκριτεία (Προσωπίδες Δεκαδάτες καὶ Τ.' πάπιες Λίσχίου —Θλιμμένα Τραγούδια Ὁ Κινηματογράφος)
ΕΙΚΟΝΕΣ † Γ. Πελλέρη— Χρυσοχοϊκὴ τέχνη

ὥστε νὰ θεωροῦν τὸν ἑαυτόν των εὐτυχῆ, ὅτι κατώρθωσαν κάτι ἀντάξιον τῶν προσδοκιῶν των. Ἠσχολήθημεν μόνον μὲ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν ἀφήσαντες κατὰ μέρος τὴν ἐσωτερικήν. Αὐτὸ ἀπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοινοῦ τὸ ὁποῖον ἐμπράκτως θὰ δείξῃ τὴν ἐκτίμησιν, ἡ ὁποία ἁρμόζει εἰς ἕνα περιοδικὸν διὰ πρώτην φορὰν ἐκδιδόμενον ἐν Ἰωαννίνοις. (Δὲν ἔδειξε τὸ κοινὸ τὴν ἐκτίμηση ποὺ περίμεναν οἱ ἐκδότες. Καὶ μεταπολεμικὰ τὸ ἴδιο κοινὸ δὲν ἔδειξε τὴν ἐκτίμηση σὲ ἀνάλογες ἐκδοτικὲς προσπάθειες. Αὐτά, γιὰ νὰ μὴ δημιουργοῦνται ψεύτικες ἐντυπώσεις μὲ τὶς ἀναφορὲς στὴν πόλη τῶν γραμμάτων κ.λπ. κ.λπ. Καὶ τὰ *Ἠπειρωτικὰ χρονικὰ* θὰ εἶχαν κλείσει σίγουρα ἂν ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων δὲν ἐξασφάλιζε πόρους γιὰ τὴ συνέχιση τῆς ἔκδοσής τους...). *Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀρκούμεθα νὰ τονίσωμεν τοῦτο: Μόνην ἱκανοποίησιν θὰ αἰσθανθοῦν οἱ διευθυνταὶ τῆς «Ἑλλοπίας», ἂν κατορθώσουν νὰ συγκεντρώσουν εἰς τὴν εὐγενῆ παλαίστραν των ὅλους τοὺς διανοουμένους τῆς Ἠπείρου, ἐπιστήμονας καὶ λογίους. Νὰ δώσουν μίαν ὥθησιν εἰς τὴν λογοτεχνικὴν κίνησιν τοῦ τόπου, ὥστε νὰ κατορθωθῇ κάποτε δυνατὴ ἡ ἀναστήλωσις τῆς Ἠπειρωτικῆς σχολῆς. Τότε καὶ μόνον τότε οἱ κόποι θὰ στεφθοῦν ὑπὸ πλήρους καὶ πραγματικῆς ἐπιτυχίας.* Μεγάλες φιλοδοξίες, μεγάλα ὄνειρα... Ἡ ἀπογοήτευση δὲν θ' ἀργοῦσε νὰ πάρει τὴ θέση τους...

Δὲν ἦταν καθαρὰ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ ἡ *Ἑλλοπία*, ἦταν ὅ,τι ὁ τίτλος της καὶ οἱ προγραμματικές της διακηρύξεις της προσδιόριζαν: *Ἐπιθεώρησις.* Ἔμοιαζε μὲ τὴν *Ἠπειρωτικὴ ἑστία*, ποὺ ἐκδόθηκε 20 χρόνια ἀργότερα. Εἶχε, βέβαια, καὶ τὰ λογοτεχνικά, της κείμενα, καθὼς καὶ *τὸ ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα*, ποὺ ἦταν ἀφιερωμένο στὴν κριτικὴ βιβλίου, κινηματογράφου καὶ τέχνης, μαζὶ μὲ τὸ τακτικὸ χρονογράφημα τοῦ Π. Φάντη, οἱ ὑπόλοιπες ὅμως σελίδες καλύπτονταν ἀπὸ μελέτες ἱστορικές, ἐπιστημονικές, κοινωνιολογικές, ἀθλητικὲς κ.ἄ. *Τὸ κύριον πρόγραμμα τῆς «Ἑλλοπίας»* - σημειωνόταν στὸ κύριο ἄρθρο της- *δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τὴν φράσιν: τί ὑπάρχει καὶ τί μπορεῖ νὰ γίνῃ διὰ τὴν Ἤπειρον. Ἀλλὰ μία συνεχὴς καὶ μονομερὴς ἀνάπτυξις τῶν ἠπειρωτικῶν ζητημάτων καὶ παρακολούθησις τῆς Ἠπειρωτικῆς φιλολογικῆς κινήσεως μόνον καὶ μονότονος θὰ ἦτο καὶ μὴ σύμφωνος πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς «Ἑλλοπίας», ἔχοντα γενικότερον διαφωτιστικὸν χαρακτῆρα.*

Δώδεκα μῆνες ἔζησε τὸ περιοδικὸ (Αὔγουστος 1930-Αὔγουστος - Ἰούλιος 1931, τεύχη 11, τὸ τελευταῖο ἦταν διπλό). Ἀπὸ τοὺς κυριότερους συνεργάτες της σημειώνουμε τοὺς: Ἀθηναγόρα, μητροπολίτη Παραμυθιᾶς, Γ. Βλαχλείδη, Γ. Βάντζιο, Β. Γκορτζῆ, Κ. Γκωλέτση, Γ. Δευτεραῖο, Ν. Δόσιο, Γιωσέφ Ἐλιγιά, Ἀχ. Καλεύρα, Γ. Κοτζιούλα, Ἀλ. Μυλωνᾶ, Σπ. Μουσελίμη, Ἄλκη Μυρσίνη (Μάνθο), Κων. Μιχαηλίδη, Τάκη Πελλερὲν (Χατζῆ), Εὐ. Παππᾶ, Γ. Παπαδόπουλο, Δημ. Σάρρο, Φ. Σαγκούνη, Κων. Στεργιόπουλο, Εὐ. Φωτιάδη, Χρ. Χρηστοβασίλη, Ἀγγελ. Χατζημιχάλη.

Δημοσιεύονταν ἐπίσης καὶ κείμενα θανόντων Ἠπειρωτῶν, μερικὰ ἀνέκδοτα, ὅπως π.χ. τὸ δράμα τοῦ Γ. Χατζῆ-Πελλερέν: *Ὑπερτάτη θυσία.*

Συγκρινόμενη μὲ μεταγενέστερες ἐκδόσεις τῶν Γιαννίνων, ἡ *Ἠλλοπία*, ἦταν φτωχὴ καὶ σὲ ἐμφάνιση καὶ σὲ περιεχόμενο. Μόνο 24 σελίδες (ἑνάμισυ τυπογραφικὸ) τὸ κάθε τεῦχος. Τί νὰ χωρέσει μέσα στὶς 24 σελίδες; Παρόλα αὐτὰ καὶ παρὰ τὸ ὅτι ὁ τύπος τὴν ὑποδέχτηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴ σχολίασε μὲ καλὰ λόγια, δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ. Ἦταν τόση ἡ οἰκονομικὴ κρίση, ἀπαγορευτικὴ γιὰ τοὺς Γιαννιῶτες νὰ διαθέτουν 6 δρχ. τὸ μῆνα, γιὰ νὰ τὴν κρατήσουν στὴ ζωή; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ἦταν ἡ ἔλειψη πνευματικῶν ἀλλὰ καὶ ἄλλης φύσεως διαφερόντων, ποὺ προσανατόλιζε τὴν προσοχὴ τῶν Γιαννιωτῶν πρὸς ἄλλες κατευθύνσεις. Πλήρωναν, βέβαια κι ἀγόραζαν τὸν *Δαίμονα* καὶ τὸν *Σατανᾶ*, ἢ ἄλλα σκανδαλοθηρικὰ περιοδικά, ὄχι ὅμως καὶ τὴν *Ἠλλοπία*. Οἱ ἐκδότες της, ἀναγγέλλοντας στὸ τελευταῖο τεῦχος (Ἰούλιος 1931) τὴ διακοπὴ τῆς ἔκδοσής της, μιλοῦν μὲ πολὺ διστακτικότητα γιὰ τοὺς λόγους ποὺ τοὺς ὁδήγησαν νὰ πάρουν μιὰ τέτοια ἀπόφαση: *Οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους διακόπτει* (ἡ *Ἠλλοπία*) *δὲν μποροῦν νὰ ἐκτεθοῦν σ' ἕνα σύντομο σημείωμα... Ἐπιφυλάσσεται κάπου ἀλλοῦ νὰ τοὺς ἐκθέσῃ πλατύτερα, ἀρκεῖται μονάχα νὰ πῇ πὼς ἡ σκέψη ποὺ εἶχε κάποτε νὰ συγκροτηθῇ στὰ Γιάννινα ἕνας σύλλογος διανοουμένων μὲ ὄργανο τῶν ἰδεῶν τοῦ συλλόγου τὴν «Ἠλλοπία», μὲ ἐπιτελεῖο συνεργατῶν ἐξησφαλισμένο καὶ κεφάλαια οἰκονομικὰ ἐπίσης ἐξησφαλισμένα, θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργον, ἂν ἔπαιρνε σάρκα καὶ ὀστᾶ.* Οὔτε τότε, οὔτε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὑπῆρχαν οἱ προϋποθέσεις ποὺ ὁραματίζονταν οἱ ἐκδότες τοῦ περιοδικοῦ. Προπαντὸς τὰ οἰκονομικὰ κεφάλαια. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκδόσεις πολὺ καλλίτερες σὲ ἐμφάνιση καὶ ποιότητα ἀπὸ τὴν *Ἠλλοπία*, ξεκίνησαν μὲ πολλὲς ἐλπίδες, ἀλλὰ ναυάγησαν.

Παρὰ τοὺς πρώτους μεγάλους ἐνθουσιασμούς, ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια ἐξουσίας ἡ κυβέρνηση Βενιζέλου ἄρχισε νὰ φθείρεται (χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι δὲν ἐπετέλεσε καὶ ἀξιόλογο ἔργο). Οἱ λόγοι τῆς προϊούσας ἀποσύνθεσης ἦταν πολλοί. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ Ζαΐμη ὡς προέδρου τῆς Δημοκρατίας, -ἀποδοκιμαζόμενη ἀπὸ τοὺς βενιζελογενοῦς προέλευσης ἀρχηγοὺς τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων- ἔγινε αἰτία ἔντονων ἐπικριτικῶν σχολίων καὶ ἀρθρογραφίας, ποὺ πολλὲς φορὲς ξεπερνοῦσε σὲ ὀξύτητα καὶ τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐφημερίδων τῶν ἀντιβενιζελικῶν. Ὁ συγκεντρωτικὸς τρόπος διοίκησης, ἡ οἰκονομικὴ πολιτική, ἡ ὁποία ἐπέμεινε νὰ ἀγνοεῖ ὡς ἕνα σημεῖο τὴν παγκόσμια οἰκονομικὴ κρίση ποὺ βρισκόταν σὲ ἐξέλιξη, ἀκόμα καὶ βασικές ἐπιλογὲς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου, ἡ κυριότερη ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συμφωνία τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1930, ἐπικρίνονταν ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευση ἀλλὰ καὶ τοὺς ὡς πρὶν λίγους μῆνες συνεργαζόμενους μὲ τὸ Βενιζέλο Παπαναστασίου, Καφαντάρη,

Κονδύλη, Ζαβιτσάνο κ.ἄ. Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ φθινοπώρου οἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς κυβέρνησης ἐντάθηκαν, ἐξαιτίας τῶν σκανδάλων (μὲ εἰσαγωγικὰ ἢ χωρὶς εἰσαγωγικά) ποὺ ἔρχονταν στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κυριότερα ἦταν τὸ σκάνδαλο τῆς νοθείας τῆς κινίνης καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἄρτου, (θὰ γίνει γι' αὐτὰ λόγος στὴ συνέχεια). Ἡ δυσμενὴς ἀτμόσφαιρα ποὺ ἄρχισε νὰ δημιουργεῖται σὲ βάρος τῆς κυβέρνησης, ἔδωσε τὴν εὐχέρεια στοὺς βασιλικοὺς κύκλους ν' ἀρχίσουν ἐκστρατεία γιὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ βασιλιᾶ Γεωργίου.

Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, ἀντιβενιζελικὲς καὶ δημοκρατικὲς -ἐκτὸς ἀπὸ τὸν *Κήρυκα*- δὲν ὑστεροῦσαν τῶν ἀθηναϊκῶν σὲ ἐπικριτικοὺς σχολιασμοὺς γιὰ καταστάσεις καὶ πρόσωπα, σὲ πανελλήνιο καὶ τοπικὸ ἐπίπεδο. Τὰ βέλη τῶν ἐπικρίσεων κυρίως ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* καὶ τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* -συγκέντρωναν οἱ Δ. Μπότσαρης καὶ Ἀλκ. Λούλης, καὶ φυσικὰ καὶ ὁ *Κῆρυξ*. Ὅλοι, κατὰ τοὺς ἐπικριτές, ἦταν ὑπεύθυνοι γιὰ τὸν παραγκωνισμὸ τῆς Ἠπείρου, στὸν τομέα τῆς ἀνάπτυξης, καὶ τῆς ἐκτέλεσης ἔργων. Ὅλοι ἦσαν ἀκόμα ὑπεύθυνοι γιὰ τὰ σκάνδαλα ποὺ ἀποκαλύπτονταν καὶ τὴ διασπάθιση τοῦ δημοσίου χρήματος. Ἡ ἀρθογραφία τοῦ Ἀλ. Μυλωνᾶ, στὴν ὁποία ἀναπτύσσονταν σκέψεις καὶ ὑποδεικνύονταν προτάσεις γιὰ ἀνάπτυξη πλουτοπαραγωγικῶν κλάδων, ἰδιαίτερα τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας, ἀποτελοῦσαν ταυτόχρονα καὶ ἔμμεση αὐστηρὴ κριτικὴ τῶν ἔργων τῆς κυβέρνησης. Ὁ ἄλλος πολιτευτὴς ποὺ εἶχε δεινοπαθήσει μαζὶ μὲ τὸ Μυλωνᾶ, κατὰ τὴν αἰχμαλωσία τῶν δυό τους ἀπὸ τοὺς Κουμπαίους, ὁ Ἀλ. Μελᾶς (χρειάζεται στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ γίνει μιὰ συμπλήρωση σ' ὅσα ἔχουν γραφεῖ στὸν Ζ΄ τόμο γιὰ τὴν καταβολὴ λύτρων στοὺς Κουμπαίους ἀπὸ τοὺς Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ. Ὁ τέως ὑπουργὸς Γεώργιος Μυλωνᾶς, γυιὸς τοῦ Ἀλέξανδρου, μὲ ἐπιστολή του προσφέρει τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ συμπλήρωση αὐτή. *Τὰ χρήματα* (λύτρα) -γράφει- *δὲν μαζεύτηκαν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ. Ἐντολῇ τοῦ Βενιζέλου κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης, ὡς ἄτοκον δάνειον 4.000.000 δρχ. στὸ Μελᾶ καὶ 1.000.000 δρχ. στὸ Μυλωνᾶ. Θυμᾶμαι μάλιστα, ὅτι περὶ τὸ τέλος τῆς κατοχῆς, ἐκλήθη ὁ πατέρας μου νὰ ἐξοφλήσει τὸ ποσὸν τοῦ 1.000.000 δρχ. στὴν Ἐθνικὴ τράπεζα. Ἕνα ἑκατομμύριο ὅμως τότε μὲ τὸν πληθωρισμό, ἄξιζε ἕνα κουλούρι! Κι ὅμως λόγῳ τῆς νομισματικῆς ἀρχῆς ποὺ ἰσχύει στὴν οἰκονομία (δραχμή=δραχμή, ἀσχέτως πληθωρισμοῦ) ὁ πατέρας μου κατέβαλε τὸ «ἑκατομμύριο» καὶ ἀπηλλάγη τῆς ὑποχρεώσεως. Ὡς τότε δὲν τὸν εἶχε ἐνοχλήσει ποτὲ ἡ τράπεζα, τὸ δάνειον ἄλλωστε εἶχε δοθεῖ μὲ ἐγγύηση τοῦ Δημοσίου)* κατὰ τὶς ἐπισκέψεις του στὰ Γιάννινα, προέβαινε πάντοτε σὲ πολιτικὲς δηλώσεις ἔντονα ἐπικριτικὲς τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου, ἔφταναν μάλιστα καὶ σὲ σημεῖο ὑπερβολῆς. *Ἡ κατάσταση τῆς χώρας εἶναι οἰκτρά*, δήλωνε τὸν Αὔγουστο τοῦ 1930. Βέβαια αὐτὸ δὲν ἦταν ἀληθινό, εἶχαν ὅμως ἀρχίσει νὰ γίνονται αἰσθητὲς οἱ ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὴν

οἰκονομικὴ κρίση. Οἱ ἐργατικὲς καὶ ἀγροτικὲς κινητοποιήσεις καὶ τὰ συλλαλητήρια σὲ πανελλαδικὴ κλίμακα, τὸ μαρτυροῦσαν.

Σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο δυσμενὲς κλῖμα γιὰ τὴν κυβέρνηση εἶχε δημιουργηθεῖ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀνάπτυξης τῆς τοκογλυφίας καὶ τῶν προκλητικῶν καταχρήσεων καὶ ἀλογίστων δαπανῶν στοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμούς. Οἱ ἔλεγχοι ποὺ διενεργοῦσε ἡ *Ἀγροτικὴ τράπεζα*, ἔφεραν σὲ φῶς στοιχεῖα -οἱ ἐκθέσεις τῶν ἐλεγκτῶν δημοσιεύονταν καὶ στὶς ἐφημερίδες- ποὺ προξενοῦν κατάπληξη γιὰ τὴν εὐκολία, μὲ τὴν ὁποία τὸ δημόσιο ἢ τὸ συνεταιριστικὸ χρῆμα διοχετευόταν στὰ θηλάκια τῶν μελῶν τῶν διοικητικῶν συμβουλίων τῶν συνεταιρισμῶν. *Ἀρουραίους* ἀποκαλοῦσαν οἱ ἐφημερίδες τὰ μέλη τῶν διοικήσεων καὶ ἔγραφαν καθημερινὰ ἄρθρα καὶ σχόλια ἐναντίον τους. Ἕνα ἀπόσπασμα χρονογραφήματος μὲ τὸν ἴδιο τίτλο (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 14-10-30), δίνει μιὰ γεύση γιὰ τὸ τί πίστευε ὁ κόσμος γύρω ἀπὸ τὸ θέμα: *—Ξέρεις κανένα συνεταιρισμὸ καινούργιο νὰ χωθοῦμε; Μ' ἐρωτοῦσε τὶς προάλλες ὁ Ἱερώνυμος. Δὲν λύεται ἀλλοιῶς τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα. Ἂν ξέρεις ἔχει καλῶς, ἂν δὲν ξέρεις μὴν κάθεσαι καὶ μεμψιμοιρεῖς μὲ τὴν τύχη σου καὶ μὲ τὴν κακομοιριά σου. Θὰ παραμείνεις αἰωνίως γκρινιάρης καὶ μεμψίμοιρος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι... —Ποιοὶ ἄλλοι Ἱερώνυμε; —Ὥστε δὲν διάβασες λοιπόν; Δὲν εἶδες πὼς ἄλλοι ἐξυπνότεροι ἀπό μένα καὶ ἀπὸ σένα ἔχουν λύσει τὸ οἰκονομικό τους πρόβλημα; Διοικητικὰ συμβούλια, ἀπόκρυφα συμβούλια, ἀρουραῖοι ἐπιτήδειοι, ὑποχθόνιοι μπέηδες καὶ ἀγάδες μὲ καπέλλο καὶ μπαστούνι, φύλαρχοι μὲ τσαρούχια καὶ κοντοκάπια, εἰργάζοντο νυχθημερὸν πρὸς εὐόδωσιν δῆθεν καὶ προκοπὴν τῶν συνεταιρισμῶν μας καὶ ὅλοι αὐτοί, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, τρώγανε ὡραῖα / ὅλοι παρέα / ποὖχαν μυαλό, / γιὰ νὰ τὸ πούμε τραγουδιστὰ σὰν ἐκεῖνον τὸν κουρέα τῆς Σεβίλλης.* (Τὸ χρονογράφημα -ὅπως καὶ τὰ περισσότερα τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*- ὑπογράφει ὁ Ν. δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ *Νοσταλγὸ* τῶν ἄλλων χρονογραφημάτων. Ὑποχρεώθηκε νὰ γράψει μόνο μὲ τὸ ἀρχικὸ τοῦ ψευδωνύμου του, γιατὶ κάποιος ἐκκολαπτόμενος ποιητὴς ἀπὸ τὶς Δρυμάδες Πωγωνίου, δημοσίευσε στὴν ἴδια ἐφημερίδα ποίημα μὲ τὴν ὑπογραφὴ *Νοσταλγός*. Ὁ πρῶτος *Νοσταλγὸς* διαμαρτυρήθηκε γι' αὐτὸ κι ἀξίωσε ἀπὸ τὸ δεύτερο ν' ἀλλάξει ψευδώνυμο. Ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος ἐπέμεινε ὑπογράφοντας ὡς *Β΄ Νοσταλγός*, ὁ πρῶτος γιὰ τὴν ἀποφυγὴ σύγχισης, ὑπέγραφε μόνο μὲ ἕνα Ν.-, ὄχι γιὰ πολὺ καιρὸ ὅμως).

Πόσο σοβαρὴ ἦταν ἡ κατάσταση στοὺς συνεταιρισμοὺς ἐξαιτίας τῶν καταχρήσεων, ἀπεικονίζεται στὰ ἄρθρα ὅλων τῶν ἐφημερίδων. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (19-10-30), συνιστοῦσε ἄμεση ἐπέμβαση τῆς δικαιοσύνης: *Ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία δικαιοῦται καὶ αὕτη νὰ καυχηθῇ ὅτι συνετέλεσεν ὅπως ἀπὸ τὴν Ἤπειρον ἐκλείψῃ τὸ ληστρικὸν ἄγος, δὲν πρέπει νὰ κλείσῃ τὰ ὦτα της πρὸς τὴν λαϊκὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἐπιτακτικὴν λαϊκὴν θέλησιν, ὅπως ἀναλάβῃ καὶ τὸ ἐξίσου βαρὺ ἔργον τῆς ἐκλείψεως τοῦ συνεταιριστι-*

κοῦ ἄγους. Οἱ καταχρήσεις καὶ οἱ σπατάλες, ἀπετέλεσαν πλῆγμα καὶ γιὰ τὸ θεσμὸ τῶν συνεταιρισμῶν, ποὺ χρειάζονταν χρηστὲς διοικήσεις γιὰ νὰ ὀρθοποδήσουν.

Στὸ μεταξὺ φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν πάλι γιὰ ἐπικείμενα στρατιωτικὰ πραξικοπήματα -εἶχαν γίνει καὶ συλλήψεις παγκαλικῶν ἀξιωματικῶν- ἀποδυνάμωναν τὶς κυβερνητικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς χώρας. Ἡ χαλάρωση ἦταν αἰσθητὴ παντοῦ καὶ παρὰ τὶς προσπάθειες ποὺ κατέβαλλαν οἱ κυβερνητικὲς ἐφημερίδες νὰ ὡραιοποιήσουν τὴν κατάσταση -δὲν ἦταν ὅμως κι αὐτὴ ποὺ ἐμφάνιζε ὁ ἀντιπολιτευόμενος τύπος- ἤρθαν τὰ σκάνδαλα καὶ ἡ σκανδαλοθηρία, νὰ ἀποτυπώσουν τὴ σφραγίδα τους στὶς κυβερνητικὲς πράξεις, καὶ νὰ ἐκτρέψουν τὴν προσοχὴ τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὶς θετικὲς πλευρὲς τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου. Στὰ Γιάννινα τὴν προβολὴ τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου ἀνέλαβε ὁ *Κῆρυξ* (τέλη Αὐγούστου - ἀρχὲς Σεπτεμβρίου) σὲ σειρὰ ἄρθρων του, ὑπὸ τὸν τίτλο: *Ἡ δημαγωγία καὶ τὸ ἔργο τῆς κυβερνήσεως*, μὲ λεπτομερὴ ἀνάλυση τῶν ἐπιτευγμάτων σὲ κάθε τομέα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἀπάντηση καὶ ταυτόχρονα αὐστηρὸ ἔλεγχο τῶν πράξεων τῶν Ἠπειρωτῶν βουλευτῶν καὶ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, δόθηκε -ἕνα μῆνα ἀργότερα- ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο* (1-10-30) σὲ ἄρθρο της μὲ τίτλο: *Τὸ πολιτικὸν στῖγμα: Δὲν παρῆλθεν οὔτε στιγμὴ χωρὶς νὰ παρασταθῇ ἐνώπιον τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ἐκ μέρους ἐκείνων ποὺ εἶχαν νὰ δώσουν λόγον, κατὰ τὸ τρίμηνον διάστημα τῆς ἀπουσίας του ἀπὸ τὴν χώραν, ὅτι δημεγέρται εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐξάπτουν τὸν λαὸν καὶ τὸν διεγείρουν εἰς συλλαλητήρια καὶ ὅτι ἡ κρίσιμος οἰκονομικὴ κατάστασις ὑπὸ τῆς ὁποίας μαστίζεται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι εἰς κατώτερον βαθμὸν ἐκείνης ποὺ ὑπάρχει εἰς ἄλλα κράτη, σκοπίμως δέ, πρὸς πολιτικὴν ἐκμετάλλευσιν, παρουσιάζεται παρ' ὡρισμένων στοιχείων ὡς λίαν ὑπερβολικὴ καὶ ἐξογκωμένη. Ἀλλ' οἱ ἐκ τῶν γραφείων των ἀφορισμοὶ οὗτοι, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἐπικοινωνήσουν πραγματικῶς μὲ τὸν λαὸν καὶ ν' ἀντιληφθῶσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐν γένει κατάστασιν καὶ νὰ διαγνώσουν τὰ αἴτια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀναγκάζουν τὸν λαὸν νὰ διαμαρτύρεται διὰ συλλαλητηρίων, τόσον ὀγκωδῶν κατὰ σύντομον χρονικὸν διάστημα εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ κράτους... ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ πρωθυπουργὸς ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ προσοχή του συνεκεντρώθη ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων, τὰ χάρτινα προπύργια, τὰ ὁποῖα ἐστήνοντο τόσον τεχνηέντως διὰ νὰ ἀποκρύψουν τὴν δυσφορίαν τοῦ λαοῦ δὲν ἀντεῖχον εἰς τὴν πολιτικὴν διορατικότητά του.* Οἱ ἐπικρίσεις τῆς *Ἠπείρου* στρέφονταν ἐναντίον τόσο τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν στελεχῶν τοῦ Βενιζέλου τὴν πρωθυπουργικὴ «αὐλή», ποὺ τοῦ ἀπέκρυβε τὴν ἀλήθεια, ὅσο καὶ κατὰ τῶν βουλευτῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τοῦ Δ. Μπότσαρη (τὸν ὑπονοεῖ χωρὶς ν' ἀναφέρει τ' ὄνομά του), ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς *Ἑκατονταετηρίδος* στὰ Γιάννινα *ἔσπευσε νὰ ἐξαγγείλῃ τὸ κυβερνητικὸν ἔργον καὶ ἱερόσυλος καὶ βέβηλος τῶν*

ἱερῶν στιγμῶν ἐτόλμησε νὰ πολιτικολογήσῃ. Καὶ ὁ λαὸς ὁ συγκεντρωμένος ἐκεῖ διὰ νὰ ἑορτάσῃ τὴν «Ἑκατονταετηρίδα», ὁ ὑπομονετικός, ὁ ἀνεκτικὸς μέχρις ἀηδίας Ἠπειρωτικὸς λαός, δὲν τὸν ἐσφύριξε, δὲν τὸν ἀπεδοκίμασε· ἠνέχθη πάντοτε καὶ ἀνέχεται νὰ τὸν ἐμπαίζουν (αὐτὸς ὁ λαὸς ὅμως, ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ θὰ κατέλθει σὲ ὀγκώδη συλλαλητήρια γιὰ νὰ προστατεύσει, ὅπως πίστευε, τὴν τιμὴ τῆς πόλης ἀπὸ τὶς ἀνήθικες πράξεις κάποιων καθηγητῶν...) *Καὶ εἰς τὸ τέλος ἐτόλμησεν νὰ ὁμιλήσῃ περὶ δημοκόπων καὶ δημαγωγῶν, τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ ἀχρειοτέρα πολιτικὴ ἀγυρτεία εἶχε διαπραχθεῖ, τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ δημαγωγία του καὶ ὁ αὐτοεξευτελισμός του εἶχαν βεβηλώσει τὰς ἱερωτέρας στιγμάς. Καὶ ἂς εἶναι αὐτὸ ἀπάντησις πρὸς τοὺς διαρκῶς περὶ δημοκοπίας ὁμιλοῦντας.*

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ σύγχιση καὶ τὸ δυσμενὲς κλῖμα ποὺ δημιουργήθηκε σὲ βάρος τῆς κυβέρνησης, καὶ ἐπιτάθηκε μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν σκανδάλων, ἦταν φυσικὸ νὰ ἀρχίσουν ν' ἀκούγονται φωνὲς γιὰ τὴν παλινόρθωση τῆς βασιλείας, τόσο στὴν ἀρθρογραφία τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, ὅσο καὶ τοῦ ἐπαρχιακοῦ. Στὶς ἀρχὲς Ὀκτωβρίου ὁ ἔκπτωτος βασιλιὰς Γεώργιος δήλωνε στὸ Λονδῖνο πὼς ἤλπιζε νὰ ἐπανέλθει στὴν Ἑλλάδα: *Οὐδέποτε ἔπαυσα πιστεύων ὅτι ὁ λαός μου θἄττον ἢ βράδιον θὰ μὲ καλέσῃ ἐκ νέου ὡς τὸν συνταγματικὸν βασιλέα. Ἡ ἐπιστροφή μου εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν θὰ σημάνῃ τὴν ἐπικράτησιν ἑνὸς κόμματος ἢ μιᾶς παρατάξεως. Δὲν θὰ γνωρίσω νικητὰς ἢ ἡττημένους, ἔχων καθῆκον νὰ ἐπιτύχω τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα καὶ ἀλληλεγγύην...* Τὶς δηλώσεις του σχολίασαν ἐπὶ ἡμέρες ὁ ἑλληνικὸς καὶ ξένος τύπος, ἀνάλογα μὲ τὴν τοποθέτηση κάθε ἐφημερίδας. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* τῶν Γιαννίνων (4-10-30) σὲ ἄρθρο του μὲ τίτλο: *Τὸ ὄνειρον τῆς παλινορθώσεως*, ἐπέκρινε τὸ Γεώργιο γιὰ τὶς δηλώσεις του, θεωροῦσε ἀδύνατη τὴν ἐπιστροφὴ του καὶ ἔκρινε ὅτι κάθε ἀπόπειρα παλινόρθωσης θὰ σήμαινε ἐμφύλιο σπαραγμό. Ἀντίθετα, ἡ *Ἐλευθερία* τοῦ Χρηστοβασίλη, κάπως καθυστερημένα (20 καὶ 23-10-30) σὲ ἄρθρα της ἐξέφραζε τὴν πίστη της γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Γεωργίου καὶ κατηγοροῦσε τὸ Βενιζέλο ὅτι ἦταν ὁ κύριος ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἐκθρόνισή του: *Τὰ πράγματα* -ἔγραφε- *θὰ ἔλθουν μόνα των. Ἡ βία δὲν ἀποτελεῖ Δίκαιον. Θἄττον ἢ βράδιον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θ' ἀποτινάξῃ τὸν βενιζελικὸν ζυγὸν καὶ θὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ἔνδοξον Βασιλείαν του, ὅτε θὰ δεχθῇ τὸ χῶμα τῆς Ἀττικῆς τὸν ἐν τῇ ξένῃ παραμένοντα ἐπὶ ἔτη τώρα ἄταφον ἐλευθερωτὴν βασιλέα μας* (τὸν Κωνσταντῖνο), *τὸν ὁποῖον κρατεῖ ἐκεῖ ὁ φόβος τῶν ἀνάνδρων ἐχθρῶν του!* Ὁ Χρηστοβασίλης δικαιώθηκε στὶς προβλέψεις του. Τὰ πράγματα ἦρθαν ἔτσι -ὄχι βέβαια ἀπὸ μόνα τους, ὅπως αὐτὸς πίστευε- ποὺ ἐπέτρεψαν τὴν παλινόρθωση.

Η συνέχιση τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων γιὰ τὴν *Ἑκατονταετηρίδα*, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ δημοσιευθοῦν στὶς ἐφημερίδες πολλὰ ἄρθρα καὶ μελέτες γύρω ἀπὸ τὴν Ἐθνεγερσία, τοὺς πρωταγωνιστές της καὶ τοὺς προ-

δρόμους της. Ἔχουν σημειωθεῖ στὰ προηγούμενα μερικά. Προσθέτω σ' αὐτὰ καὶ τά: *Διονύσιος ὁ Τρίκης* καὶ *Ἀθανάσιος Τσακάλωφ* (*Ἐλευθερία* 25-9-30), *Θανάσης Τσακάλωφ* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 28-9-30). Στὴν ἴδια ἐφημερίδα (1-10-30 - 2-10-30) δημοσιεύτηκαν μελέτες γιὰ τὸ Νεόφυτο Δούκα καὶ Γεώργιο Γεννάδιο καὶ στὶς 6-10-30 ἐπιστολές: 1) τοῦ Μάνθου Ριζάρη πρὸς τὸν Ξάνθο (ἀχρονολόγητη), 2) τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ πρὸς τὸ Γεώργιο Ριζάρη (14-9-1825), 3) τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη πρὸς τὸν Μάνθο Ριζάρη (ἀχρονολόγητη), 4) τοῦ Νεοφύτου Δούκα πρὸς τὸν Μ. Ριζάρη (5-4-1839), 5) τοῦ Ν. Δούκα πρὸς τὸν Γ. Ριζάρη (27-12-1839). Μελέτη, σὲ συνέχειες (ἀπὸ 24-9-30), δημοσιεύτηκε καὶ στὸν *Κήρυκα* ἀπὸ τὸ Β. Γκορτζῆ μὲ τίτλο: *Τὰ Ἰωάννινα ὡς κέντρον πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων* καθὼς καὶ ἄλλη τοῦ ἴδιου μὲ τὸν τίτλο: *Ὁ Σκυλόσοφος καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1611* (27-9-30). (Πολυγραφότατος ὁ Β. Γκορτζῆς, ἀπότακτος καὶ στέλεχος τῆς ἀντιβενιζελικῆς παράταξης, ἔδινε μελέτες, πάντα τεκμηριωμένες, σ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, ποὺ θεωροῦσαν τιμή τους νὰ φιλοξενοῦν κείμενά του. Ὁ κυβερνητικὸς *Κῆρυξ* ἀφιέρωσε στὸ συγγραφέα Β. Γκορτζῆ (28-9-30) τὸ ἑξῆς σχόλιο: *Ὅσοι παρηκολούθησαν τὰ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐθνικῆς Ἑκατονταετηρίδος δημοσιεύματα τοῦ κ. Β. Γκορτζῆ εἰς τὸν «Κήρυκα», δὲν δύνανται νὰ μὴ ἀναγνωρίσουν τὴν συγγραφικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν, μὲ τὴν ὁποίαν οὗτος διαχειρίζεται τὰ θέματά του. Σαφής, ἀκριβολόγος, μὲ ὀξεῖαν παρατηρητικότητα, θέτει οὗτος ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀναγνώστου, ἐν συντομίᾳ θαυμαστῇ, τὰ διάφορα θέματα τὰ ὁποῖα διαπραγματεύεται. Ὁ κ. Β. Γκορτζῆς ἀναδεικνύεται οὕτως σοβαρὸς μελετητὴς καὶ ὀξὺς παρατηρητὴς τῶν ἱστορικῶν ζητημάτων καὶ ὁ «Κῆρυξ» εἶναι εὐτυχής, διότι κατὰ τὰς ἑορτασίμους ταύτας ἡμέρας ἐπωφελήθη εὐτυχῶν περιστάσεων νὰ φιλοξενήσῃ ἀπὸ τῶν στηλῶν του τοιούτου ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος ἄρθρα, ἑνὸς ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ συνεργατῶν*). Στὶς ἐφημερίδες δημοσιεύτηκαν κατὰ τὴν ἑορταστικὴ αὐτὴ περίοδο καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ λόγοι ποὺ ἐκφωνήθηκαν κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐκδηλώσεων στὰ διάφορα κέντρα ἑορτασμοῦ.

Οἱ γιορτὲς τῆς *Ἑκατονταετηρίδας* ὁλοκληρώθηκαν μὲ τὶς ἐκδηλώσεις ποὺ ὀργανώθηκαν στὰ Γιάννινα καὶ τὸ Ζαγόρι (Δολιανά-Ἄνω Σουδενά-Μονοδέντρι). Ἐκτενέστατες περιγραφὲς ἢ συνοπτικότερες περιέχουν ὅλες οἱ ἐφημερίδες. Στὰ Γιάννινα, μὲ βάση τὸ πρόγραμμα τῆς μεγάλης ἐπιτροπῆς ἔγιναν οἱ παρακάτω ἐκδηλώσεις:

Τὸ πρωῒ τῆς Κυριακῆς (28-9-30): Ἀρχιερατικὴ λειτουργία στὸ μητροπολιτικὸ ναό. Μετὰ τὸ πέρας της ὁ δήμαρχος Δ. Βλαχλείδης ἐκφώνησε τὸν πανηγυρικὸ τῆς ἡμέρας στὴν πλατεία *Ἐθνικῆς ἀμύνης*, ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ *Ἀβέρωφ*. Ἀκολούθησε μεγάλη στρατιωτικὴ παρέλαση καὶ τὸ μεσημέρι ἐπίσημοι καὶ λαὸς πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ ἱδρυτῆ τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρείας* Ἀθανασίου Τσακάλωφ, ὅπου, μετὰ τὶς προσφωνήσεις, ἐντοιχίστηκε πλά-

κα μὲ τὴν ἐπιγραφή: *Ἐν τῇ πατρῴᾳ ταύτῃ οἰκίᾳ ἐγεννήθη τῷ1790 ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ Νικηφόρος, εἷς τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τῆς «Φιλικῆς Ἑταιρείας»* 1814-1830. (Ὅπως καὶ ἀλλοῦ ἔχω σημειώσει τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ σπίτι πουλήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του καὶ ἔγινε πολυκατοικία, πρὸς δόξαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τοῦ Δήμου Ἰωαννίνων). Τὸ ἀπόγευμα ἔγινε μεγάλη συγκέντρωση στὸν παραλίμνιο χῶρο, (κοντὰ στὸ σημερινὸ κέντρο *Κυρά-Φροσύνη),* ἔξω ἀπὸ τὸ σπήλαιο, ὅπου εἶχε καταφύγει γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴ σύλληψη ὁ ἐθνομάρτυρας ἀρχηγὸς τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1611, Διονύσιος, ἐπίσκοπος Τρίκκης, ὁ *Φιλόσοφος,* ὁ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, μὲ πρῶτο τὸ Μάξιμο τὸν Πελοποννήσιο, ἀποκαλούμενος *Σκυλόσοφος.* Ὅπως εἶναι γνωστό, μετὰ τὴ σύλληψή του ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὑπέστη τὸ φρικτότερο μαρτύριο ποὺ μπορεῖ νὰ πάθει ἄνθρωπος: Γδάρθηκε ζωντανὸς καὶ τὸ δέρμα του, -μαζὶ μὲ τὸ κεφάλι του- ἀφοῦ τὸ γέμισαν ἄχυρο τὸ ἔστειλαν ὡς τρόπαιο στὸ σουλτάνο. Τὸ σῶμα του, ἀφοῦ τὸ κατέκοψαν σὲ μικρὰ κομμάτια, τὸ ἔρριξαν στοὺς σκύλους καὶ τὸ ἔφαγαν. Ἐκεῖ λοιπόν, μπροστὰ στὴν ἀποκαλούμενη *Τρύπα τοῦ Σκυλοσόφου,* ὕστερα ἀπὸ λογίδριο τοῦ Σπυρίδωνος, ὁ Γενικὸς διοικητὴς Καλεύρας ἀποκάλυψε ἀναθηματικὴ πλάκα, ἐντοιχισμένη στὴν εἴσοδο τοῦ σπηλαίου, πρὸς τιμὴ τοῦ Διονυσίου καὶ τῶν προδρόμων τῆς ἐθνεγερσίας ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, μὲ τὶς ἑξῆς ἐπιγραφές: Α΄. *Ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ καταφυγὼν ὁ ἐπίσκοπος Τρίκκης Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος (Σκυλόσοφο* τὸν ἀποθανάτισαν καὶ ἐπίσημα...), *ὁ πρωτοστάτης εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἠπείρου, τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1611, καὶ συλληφθεὶς ἐξεδάρη ζῶν.* Β΄. *Εἰς τὰς σεπτὰς σκιὰς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντων καὶ ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ μαρτυρικῶς θανατωθέντων προδρόμων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (τοῦ 1821).* Τὴν ὥρα τῶν ἀποκαλυπτηρίων ἔφθασε καὶ ὁ ὑπουργὸς Ναυτικῶν Δημ. Μπότσαρης, ἀκολουθούμενος ἀπὸ βουλευτές, ἀξιωματικοὺς τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Ναυτικοῦ, ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἀπόστρατους, τοὺς γερουσιαστὲς (Α. Τραχήλη, Γ. Βηλαρᾶ καὶ Π. Μπέμπη) καὶ δημοσιογράφους τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων (Βασ. Ἡλιάδη, τοῦ *Βήματος,*

Ἡ συγκέντρωση στὸ Μῶλο, κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς *Ἑκατονταετηρίδας* (28-9-30), στὴν ὁποία μίλησε ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχ. Καλεύρας.

Νικ. Μαρκοπούλου (Γιαννιώτη) τῆς *Ἑλληνικῆς*, Γ. Θωμοπούλου τῆς *Ἀκροπόλεως* κ.ἄ.). Τὸν ὑπουργὸ φαίνεται περίμενε ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχ. Καλεύρας γιὰ νὰ ἐκφωνήσει τὸν πανηγυρικὸ τῆς τελετῆς, *Ὁ λόγος του* -ἔγραφε ἡ *Ἐλευθερία*, 29-9-30)- *ἱστορικὸς μὲν ἀφ' ἑνός, συγχρονισμένος δέ, ἀφ' ἑτέρου καὶ μελετημένος, ἦτο μεστὸς ὑψηλῶν νοημάτων καὶ παραινέσεων, συνάμα δὲ καὶ ἐλπίδων διὰ τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἦτο πράγματι λόγος ἀντάξιος τῆς ἡμέρας τοιούτου ἐθνικοῦ ἑορτασμοῦ.* Ὕστερα κατατέθηκαν στεφάνια ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους, μὲ κατάλληλο λογίδριο ἐκ μέρους ὅλων (ὁ στρατηγὸς Πετρίδης, ἐκπρόσωπος τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς *Ἑκατονταετηρίδας*, κατέθεσε μετάλλινο δάφνινο στεφάνι *μετὰ ἐνθουσιωδεστάτης καὶ διὰ στεντορείου φωνῆς, προσφωνήσεως, ἀκουσθείσης μέχρι τῶν Λυγγιάδων...* Τὸ βράδυ οἱ συνηθισμένες ἐκδηλώσεις ποὺ γίνονταν προπολεμικὰ σὲ κάθε γιορτή: Ἐθνικοὶ χοροὶ καὶ λαϊκὴ γιορτὴ στὸ Γυμναστήριο, λαμπαδηφορία ἀπὸ τὸ στρατό, ἐπίσημο γεῦμα τοῦ Δήμου ὅλων τῶν προσκληθέντων, στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*, ὅπου καὶ πάλιν ἐκφωνήθηκαν οἱ ἀπαραίτητοι λόγοι. Κλείνοντας τὴν περιγραφὴ τῶν ἐκδηλώσεων ὁ Χρηστοβασίλης ἔγραφε: *Οὕτω ἔληξε καὶ ἡ ἱερὰ αὕτη μυσταγωγία ἐνταῦθα, ἣν θὰ ἑορτάσουν οἱ ἀπόγονοί μας μετὰ ἑκατὸν ἔτη, ὅτε πάντες ἡμεῖς, οἱ ἑορτάσαντες χθές, θὰ κοιμώμεθα αἰωνίως ὑπὸ τὴν πλάκα τοῦ μαύρου τάφου.* Μακάβριος κάπως ἐπίλογος, ἑνὸς λαμπροῦ ἑορτασμοῦ...

Ἐξαιτίας δυσχερειῶν τὸ πρόγραμμα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς *Ἑκατονταετηρίδας* στὸ Ζαγόρι ἀνατράπηκε. (Σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα οἱ γιορτὲς θὰ γίνονταν: στὸ Μονοδέντρι (30-9-30), στὰ Ἄνω Σουδενὰ (1-10-30) καὶ στὰ Δολιανὰ (2-10-30). Ἄρχισαν ἀπὸ τὰ Ἄνω Σουδενὰ (1-10-30), συνεχίστηκαν στὰ Δολιανὰ (2-10-30) καὶ ὁλοκληρώθηκαν στὸ Μονοδένδρι (5-10-30). Τὶς ἐκτενέστερες περιγραφὲς ἔδωσαν στὶς ἐφημερίδες τους, *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* καὶ *Ἐλευθερία*, οἱ διευθυντές τους Εὐθ. Τζάλλας καὶ Χρ. Χρηστοβασίλης, ποὺ τὶς παρακολούθησαν αὐτοπροσώπως.

Στὰ Ἄνω Σουδενὰ ὁ ἑορτασμὸς ἦταν, ὅπως καὶ στὰ Δολιανά, πανζαγορισιακός. Χιλιάδες συγκεντρώθηκαν, ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ, τὰ Γιάννινα καὶ τοὺς ἀπόδημους γιὰ νὰ τιμήσουν τὴ μνήμη ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς περιοχῆς, νὰ ἐπικοινωνήσουν μεταξύ τους, νὰ χορέψουν, νὰ γλεντήσουν. Στὴν οὐσία ἕνα μεγάλο γλέντι στάθηκε γιὰ τοὺς Ἠπειρῶτες, ἰδίως τῆς ὑπαίθρου, οἱ γιορτὲς τῆς Ἐθνεγερσίας. Ὁ Χρηστοβασίλης περιγράφει: *Φθινοπωρινὴ ἡμέρα θαυμασία. Ἄνω οὐρανὸς καταγάλανος, κάτω πεδιὰς καταπράσινη, πέριξ βουνὰ κακοτράχαλα. Τ' αὐτοκίνητα κυλίονται ἐπὶ τῆς χλοερᾶς πεδιάδος, ὡς ἕρποντες δράκοντες καὶ φθάνομεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἐνδόξου χωρίου* (Ἄνω Σουδενά)... *Ὅλο τὸ χωριὸ εἰς τὴν εἴσοδόν του εἰς δύο μακροὺς καὶ πυκνοὺς στίχους... Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, ἐνδεδυμένοι τὰ πασχαλινά των φορέματα. Δὲν*

εἶναι μόνον Σουδενιῶτες οἱ ὑποδεχόμενοί μας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, μετὰ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν των. Ὅλοι Ζαγορίσιοι καὶ ὁ μόνος Καραμπέρης (κι ὁ Καραμπέρης τὸ σκυλί) ἤμην ἐγώ... Ἀψίδες κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ, μὲ φιλόξενες καλωσοριστικὲς ἐπιγραφές, κισσοστόλιστες καὶ σημαιοστόλιστες. Ζητωκραυγαὶ οὐρανομήκεις. Στὸ ναὸ τῆς Εὐαγγελίστριας (παλιὰ μονὴ) τελέστηκε δοξολογία μὲ τὴ χοροστασία τοῦ ἐπισκόπου Δωδώνης Δημητρίου, κι ὕστερα, στὸ προαύλιό της ἔγιναν τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ μεγάλου Διδασκάλου τοῦ Γένους Νεοφύτου Δούκα. Κάτω ἀπὸ τὴν προτομὴ ἦταν χαραγμένη ἐπιγραφή: *Νεόφυτος Δούκας/1760-1845. Μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους, ὁ μόνος ἰσόπαλος τοῦ Κοραῆ, συνεργάτης Καποδιστρίου καὶ Ὑψηλάντου, εὐεργέτης ἀποκληθεὶς τῆς Ἑλλάδος.* Ἐπίσημοι πολλοί, λόγοι πολλοὶ καὶ στεφάνια πλῆθος. Κύριος ὁμιλητὴς ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχ. Καλεύρας. *Γεῦμα ἐπίσημο, λαμπρό, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου* - συνεχίζει ὁ Χρηστοβασίλης- *κατήλθομεν εἰς τὴν μαρμαρόστρωτον πλατείαν, ἧς τὰ πέριξ εἶχε καταλάβει σύμπας ὁ λαὸς τῆς κοινότητος, ἔνθα ἐστήθη ὁ γυναικεῖος χορὸς ἐκ πεντήκοντα καὶ πλέον φλοκατοφορουσῶν καὶ μανδηλοφορουσῶν ὡραίων γυναικῶν, ὑπὸ τοὺς ἤχους ἐγχωρίου μουσικῆς... Ὁ χορὸς καὶ ἡ εὐθυμία* (στὸ μεταξὺ μπήκαν στὸ χορὸ καὶ οἱ ἄντρες) *διήρκησαν μέχρι βαθείας νυκτός.*

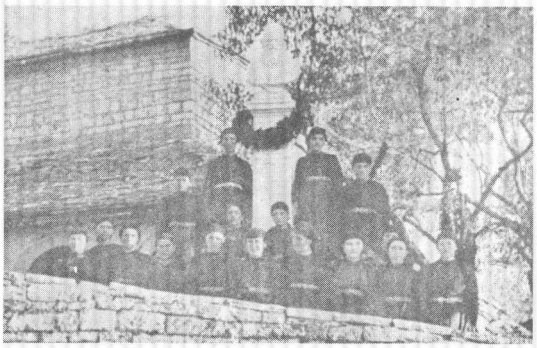

Γυναῖκες τῶν Ἄνω Σουδενῶν μὲ τοπικὲς ἐνδυμασίες, μπροστὰ στὴν προτομὴ τοῦ Νεοφύτου Δούκα, κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς *Ἑκατονταετηρίδας*.

Μεγαλύτερη κοσμοσυρροὴ στὰ Δολιανά. Στὸν πληθυσμὸ τοῦ κεφαλοχωριοῦ προστέθηκαν καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτες τῶν γύρω χωριῶν, Ζαγορίσιων, Πωγωνίσιων καὶ ἄλλων. Πολυπληθέστερη καὶ ἡ ἐκπροσώπηση τῶν ἀρχῶν. Τρεῖς μητροπολίτες, ὁ Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς Βασίλειος, ὁ Ἰωαννίνων Σπυρίδων καὶ ὁ Κονίτσης Ἰωάννης, κι ἕνας ἐπίσκοπος, ὁ Δωδώνης Δημήτριος. Δεξίωση τῶν ἐπισήμων, πρὶν τὴ δοξολογία στὴν κεντρικὴ ἐκκλησία τῆς κωμόπολης, λόγοι μετὰ τὴν τέλεσή της (μίλησε ὁ μητροπολίτης Βασίλειος) κι ὕστερα τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ Γεωργίου Γενναδίου, ἀφοῦ προηγήθηκε ἐπιμνημόσυνη δέηση. Πρὶν τὰ ἀποκαλυπτήρια προηγήθηκε λόγος, μεστὸς νοημάτων καὶ *θαυμασιώτατος ἀπὸ κάθε ἄποψιν τοῦ μεγάλου τέκνου, γεννήματος καὶ θρέμματος τῶν Δολιανῶν, καθηγητοῦ τοῦ Πενταταξίου Διδασκαλείου,* Ἀλκιβιάδη Κοντοπά-

νου. Στὸ βάθρο τῆς προτομῆς, ποὺ ἀπεκάλυψε ὁ Γενικὸς διοικητής, εἶχε χαραχτεῖ ἡ ἐπιγραφή: *Γεώργιος Γεννάδιος/1786-1854/Μέγας τοῦ Γένους Διδάσκαλος, συνεργάτης τοῦ Καποδιστρίου καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, σωτὴρ ἀποκληθεὶς τῆς Ἑλλάδος.* Κι ὕστερα ἐπίσημο γεῦμα, χοροὶ μὲ τοπικὲς ἐνδυμασίες καὶ γλέντι ὁλονύκτιο...

Τελευταῖος σταθμὸς τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Ζαγοριοῦ τὸ Μονοδέντρι. Πολὺς κόσμος κι ἐδῶ, περισσότερος ἀπὸ τὰ Σουδενά. Καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι: γερουσιαστές, βουλευτὲς (μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Μονοδενδρίτη Κων. Κατσαδήμα), Γιαννιῶτες καὶ Ἀθηναῖοι πολλοί, πρόεδροι καὶ σύμβουλοι ὀργανώσεων ἢ ἁπλοὶ προσκυνητές, γυμνασιάρχες, δεσποτάδες μὲ πρῶτο τὸ Σπυρίδωνα. Μετὰ τὴ δοξολογία ἡ ἀποκάλυψη τῆς προτομῆς τοῦ Γεωργίου Ριζάρη καὶ τῆς μαρμάρινης ληκύθου τοῦ μεγαλύτερου ἀδελφοῦ του Μάνθου, στὸ προαύλιο τοῦ σχολείου. Σύντομη ὁμιλία τοῦ Κων. Κατσαδήμα καὶ ἐκτενὴς πανηγυρικὸς τοῦ Μονοδενδρίτου δικηγόρου καὶ πολιτευτῆ Θρασύβουλου Στέα (δυὸ Ζαγορίσιοι πολιτευτές ἐπὶ δεκάδες χρόνια, πέθαναν μὲ τὸ μεράκι ὅτι δὲν μπόρεσαν νὰ ἐκλεγοῦν βουλευτές: ὁ Παπαρούσης καὶ ὁ Θρ. Στέας) προηγήθηκε τῆς ἀποκάλυψης τῆς προτομῆς καὶ τῆς ληκύθου. Στὸ βάθρο τῆς προτομῆς ἦταν χαραγμένη ἡ ἐπιγραφή: *Γεώργιος Ριζάρης/1769-1841/Μέγας Εὐεργέτης τοῦ Ἔθνους, χρηματοδότης τῆς Ἐπαναναστάσεως τοῦ 1821.* Στεφάνια, γεύματα, χοροὶ στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, *τὴν σκιαζομένην ὑπὸ γηραιᾶς καὶ πυκνοκλάδου πλατάνου... Πενήντα κυπαρισσόκορμες νυφάδες, ντυμένες τὴν γοητευτικὴν ζαγορίσιαν φορεσιάν, μὲ τὴν πανώριαν μεταξογάϊτανην κεντητὴν φλοκάταν, ἐχόρευαν, ὅλες πανώριες, ἡ μιὰ ὁμορφώτερη ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὑπαρχούσης μιᾶς καὶ μόνον μὴ ὄμορφης, χάριν τῆς ἀντιθέσεως.* Οἱ προσκεκλημένοι δοκίμασαν στὸ Μονοδέντρι καὶ ἄλλες ἐκπλήξεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θέα τῆς ἄγριας ὁμορφιᾶς τῆς χαράδρας τοῦ Βίκου, ποὺ ἀρκετοὶ δὲν γνώριζαν.

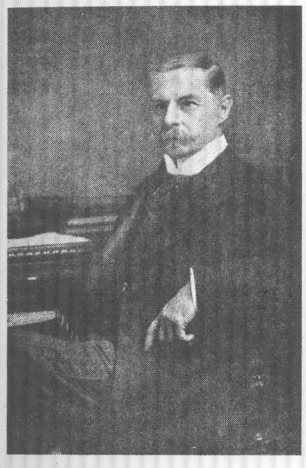

Γεώργιος Γεννάδιος

Πρὶν ξεκινήσουν, ἐπίσημοι καὶ λαός, γιὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου τῶν Ριζάρηδων, προσφέρθηκαν στοὺς πρώτους ἀναψυκτικὰ στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ βουλευτῆ Κων. Κατσαδήμα. Στὴ διαδρομή τους ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ πρὸς τὸ σχολεῖο χορὸς μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἀπόφοιτων τῆς Ριζαρείου σχολῆς *ἔψαλλεν ἐπιχαρίτως ἄσματα ἐκπονηθέντα καὶ διδαχθέντα ἀπὸ τὸν ἀπόφοιτον τῆς σχολῆς Δημήτριον Κόνιαρην: Ἐπισκέπται τιμημένοι / ἐπισκέπται σεβαστοὶ / ἡ κοινότης μας ἐν γένει / μὲ τιμὴ ξεχωριστή / καλῶς ἤλθατε φωνάζει / καὶ συγχρόνως ἀνακράζει / μυριόστομος φωνή,*

/ ζῆτε ζῆτε κι εὐτυχεῖτε / μὲ χαρὰ παντοτεινή. / Μὲ χαρὰ καὶ μὲ τραγούδια ἂς γιορτάσουμε ὅλοι τώρα / φίλοι, ξένοι στὸ χωριό μας / τὴ γιορτὴ τῆς Λευτεριᾶς. / Ἑκατὸ περάσαν χρόνια / ἀπ' τὴν ἅγια ἐκείνη μέρα/ποὺ ἡ Πατρίς μας ἔχει σπάσει / τὶς ἁλύσεις τῆς σκλαβιᾶς / καὶ μὲ τὸ χυμένο αἷμα τῶν γενναίων μας προγόνων / ἀπηλλάγησαν τυράννου / φοβεροῦ καὶ μυσαροῦ. / Καὶ στὴν ἔνδοξή μας χώρα / ἀπὸ τότε κυματίζει / μὲ περίσσια περηφάνεια / ἡ σημαία τοῦ σταυροῦ. Μετὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια, ὁ Κόνιαρης ἀπάγγειλε νέο ποίημα, ἐκπροσωπώντας τὴν κοινότητα, *θαυμάσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέγραψε τὴν ὑπὸ διπλῆν ἔποψιν σπουδαιότητα τῆς τελουμένης ἑορτῆς καὶ ἀπηύθυνεν ἔξοχον χαιρετισμὸν πρὸς τὰς σεπτὰς σκιὰς τῶν εὐεργετῶν.*

Ὁ ἑορτασμὸς τῆς *Ἑκατονταετηρίδας* στὰ Δολιανά.

Νέο ποίημά του, κατὰ τὴ στιγμὴ ποὺ κατέθεσε στεφάνι, τὸ ὁποῖο κατέληγε ὡς ἑξῆς: *Δέξαι τὸ δεῦρον εὐμενῶς ζευγάρι μας γενναῖον / καὶ τὴν θερμὴν παράκλησιν ἀρρένων καὶ θηλέων / νὰ προστατεύῃς πάντοτε τὸ μόνο μας σχολεῖον, / καὶ νὰ ἀποδώσῃς εἰς αὐτὸ τὸ πρῶτον μεγαλεῖον / καὶ τὴν προτέραν του ἀκμὴν ὥστε νὰ φθάσουν πάλιν / τὰ ξακουσμένα φῶτα του εἰς ἔκτασιν μεγάλην / πῶς ἔφτασαν ἄλλη φορὰ τὰ περασμένα χρόνια / καὶ νἄναι δόξα καὶ τιμὴ τῶν Ριζαρῶν αἰώνια.* (Μιλάει γιὰ τὸ σχολεῖο τοῦ Μονοδενδρίου, ποὺ γνώρισε μέρες ἀκμῆς στὸ παρελθόν). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ γεῦμα ποὺ παρατέθηκε πρὸς τιμὴ τῶν ἐπίσημων ἀκούστηκαν πάλι τὰ ἐπιτραπέζια τραγούδια τοῦ Κόνιαρη: *Χίλια καλῶς ὡρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι / σεῖς ὅλοι ποὺ τιμήσατε τ' ἀγαπητὸ χωριό μας / καὶ μὴ βαρυθυμήσετε ποὺ ἐλάβατε τὸν κόπο. / Παρακαλοῦμε τὸν Θεόν, αὐτὸς νὰ σᾶς χαρίζῃ / ὅλου τοῦ κόσμου τ' ἀγαθά, ὅσα ποθεῖ ἡ καρδιά σας. / Χρόνια πολλὰ νὰ ζήσετε γεροὶ κι εὐτυχισμένοι / ποτὲ μὴ δοκιμάσετε πικρία στὴ ζωή σας / μέσ' τὴν καρδιά σας πάντοτε χαρά νὰ βασιλεύῃ / καὶ νὰ θυμᾶστε κάποτε τ' ἀγαπητὸ χωριό μας. / Ἐδῶ ποὺ συναχτήκαμε στὸ σπίτι τοῦ Ριζάρη / καὶ τρώγουμ' ὅλοι μὲ χαρὰ κι ὅλοι μαζὶ γλεντοῦμε / γιὰ τὴ γιορτὴ τῆς Λευτεριᾶς, ἂς εὐχηθοῦμε τώρα / νὰ μᾶς χαρίσῃ ὁ Θεὸς ὅ,τι ποθεῖ ἡ καρδιά μας / νὰ δοῦμε τὴν πατρίδα μας μεγάλη δοξασμένη: πῶς ἦταν τὸν παλιὸ καιρό...* Ἔψαλλε κι ἄλλα τραγούδια ἡ χορωδία τοῦ Κόνιαρη, μὲ στίχους ἁπλούς, πρωτόλειους, ἀλλὰ ἐπίκαιρους ποὺ συγκινοῦσαν τότε τοὺς ἀνθρώπους. (Ἦταν ἄριστος δάσκαλος ὁ Δ. Κόνιαρης, χάθηκε πρόωρα. Ἀπὸ

μαθητὴς ἀκόμα τῆς *Ριζαρείου σχολῆς* κι ἀργότερα ὡς δάσκαλος, ἔγραφε ποιήματα, πρωτόλεια τὰ περισσότερα, δημοσιεύονταν ἀρκετὰ χρόνια στὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, προπαντὸς στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* -ἐκεῖ συνέχιζε νὰ δημοσιεύει τὰ ποιήματά του καὶ ὁ Ἄλκης Μυρσίνης (Μάνθος) ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι- καὶ στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Ἦταν μιὰ εὐαίσθητη ψυχή, ποὺ ἔνοιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράζεται σὲ στίχους, σὲ κάθε περίπτωση, σὲ χαρὰ καὶ σὲ λύπη. Λύγισε μοῦ φαίνεται κάτω ἀπὸ τὶς ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς. Τὸν καμάρωνα καὶ τὸν ζήλευα -μικρότερος τότε ἐγώ- ὅταν τὸν ἄκουα νὰ ψέλνει στὰ κοινὰ πανηγύρια Βίτσας καὶ Μονοδεντριοῦ, τοῦ προφήτη Ἠλία, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τῆς Παναγίας, ντυμένος μὲ τὰ παπαδίστικα τῆς Ριζαρείου ποὺ τόσο τὸν κολάκευαν).

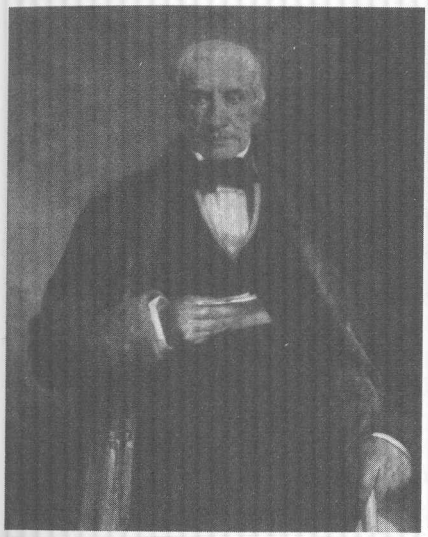

Γεώργιος Ριζάρης

Γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν προτομῶν καὶ τὰ ἔξοδα τῆς διοργάνωσης τῶν γιορτῶν ὅλες οἱ περιοχὲς εἶχαν συγκροτήσει ἐπιτροπὲς πρὸς διενέργεια ἐράνων. Ἡ πιὸ πολυπληθής, μὲ πλούσιο ἀπολογισμό, ἦταν τῶν Ζαγορίσιων, γιὰ τὶς δραστηριότητες τῆς ὁποίας ἀσχολήθηκαν κατ' ἐπανάληψη οἱ ἐφημερίδες. Ἄλλες ἐπιτροπὲς δὲν ἦταν τόσο ἀποδοτικές, πρὸ παντὸς αὐτὴ τῶν Ἰωαννίνων. Περνοῦσε οἰκονομικὴ κρίση, κάτι ποὺ ὑποχρέωσε τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* νὰ γράψει ἔντονα ἐπικριτικὸ ἄρθρο ἐναντίον τῆς κυβέρνησης, μὲ τίτλο: *Τὸ κρατικὸ αἴσχος* (18-9-30): *...Τὸ κράτος διέθεσε διὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Ἑκατονταετηρίδος σοβαρώτατα κονδύλια. Δεκάδες ἑκατομμυρίων ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς παρούσης κυβερνήσεως διὰ τὸν μεγαλοπρεπέστερον καὶ λαμπρότερον ἑορτασμὸν τῶν ἑορτῶν εἰς ὅλην τὴν χώραν. Καὶ γεννᾶται ἀμέσως τὸ ἐρώτημα: Διὰ τὴν Ἤπειρον δὲν διετέθη κανέν κονδύλιον; Ἴσως οἱ ἁρμόδιοι σπεύσουν νὰ μᾶς ἀπαντήσουν, ὅτι κάτι διετέθη, πλὴν ὅμως τοῦτο ἐδαπανήθη διὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Ζαλόγγου, ὅπου ἔλειπεν ὁ κοινοτικὸς ἢ ὁ δημοτικὸς προϋπολογισμός.* Παραθέτει καὶ ἄλλα ἐπιχειρήματα ὁ ἀρθρογράφος (τὸ κονδύλιο ποὺ διατέθηκε φαίνεται ὅτι εἶχε τὴν τύχη ἐκείνου ποὺ εἶχε δοθεῖ γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ δάγγειου πυρετοῦ ἢ κατασπαταλήθηκε σὲ σκοποὺς ξένους πρὸς τὸν προορισμό του) γιὰ νὰ καταλήξει: *Τὰς ἑορτὰς ἔπρεπε δι' ἰδίων ἐξόδων νὰ τελέσῃ τὸ κράτος. Ἔτσι ὅπως γίνονται σήμερον δὲν πρέπει νὰ ὀνομασθοῦν ἑορταὶ τῆς Ἑκατονταετηρίδος τῆς*

Ἑλλάδος, ἀλλὰ τῆς κοινότητος ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης τὸ κοινὸν ταμεῖον τῶν ὁποίων ὑπόκειται εἰς τὴν θυσίαν τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὰς ἑορτὰς εἰς μνήμην τῶν ἐνδόξων τέκνων ποὺ ἐγέννησαν, ἐγαλούχησαν καὶ ἀνάθρεψαν αὗται. Ἀποτελεῖ τῷ ὄντι αἶσχος καὶ κηλίδα ἀνεξίτηλον τὸ τοιοῦτον, διὰ τὸ ὁποῖον κάθε Ἕλλην θὰ αἰσθανθῇ ἀναμφισβητήτως ψυχικὴν συντριβὴν καὶ ἠθικὴν κατάπτωσιν ἀφάνταστον. Ὅπως κι ἂν χαρακτηριστεῖ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου, ἀποτελοῦσε μιὰ ἄποψη.

Μαθητες της *Ριζαρειου Σχολης*. Διακρινονται: Ιωάν. Σαραλὴς, Ὀδ. Φραγκούλης, Δημ. Κόνιαρης (ὄρθιος, 4ος ἀπὸ ἀριστερά). Μὲ τὰ πολιτικὰ ὁ Ν. Βολονάσης, παιδονόμος.

Ἡ *Ἤπειρος* ἔδωσε στὶς γιορτὲς μιὰ ἄλλη διάσταση: *Τώρα* -ἔγραφε- *ὁπότε πλέον ἔληξαν καὶ οἱ λόγοι καὶ οἱ πανηγυρισμοὶ καὶ οἱ σημαιοστολισμοὶ καὶ αἱ λαμπαδηφορίαι ...τώρα πλέον καλὸν θὰ ἦτο νὰ μὴ ὁμιλῶμεν διαρκῶς περὶ παλαιῶν καὶ παρελθόντων κλεῶν τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ δημιουργήσωμεν ἡμεῖς μίαν σταγόνα ἔστω εὐγνωμοσύνης διὰ τοὺς μεταγενεστέρους πρὸς ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο ὄχι μὲ λόγους καὶ σοβαροφανεῖς δηλώσεις ἀλλὰ μὲ ἔργα, ἁπτά, ἡλίου φαεινότερα. Ἂς προσπαθήσωμεν λοιπόν, νὰ δημιουργήσωμεν μίαν Ἤπειρον ἀνταξίαν τῆς παλαιᾶς της ἱστορίας καὶ ὄχι ἕναν ἰσχνόν, καχεκτικόν, ἐλώδη χωρικόν, φουσκωμένον μὲ ὑποσχέσεις καὶ ἐλπίδας. Μίαν Ἤπειρον στερεάν, δυνατήν, εὔρωστον.*

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου ἄρχισε τὶς παραστάσεις του στὰ Γιάννινα τὸ *Ἑλληνικὸν μελόδραμα*. Ἀπαρτιζόταν ἀπὸ τοὺς ἐπιφανέστερους Ἕλληνες καλλιτέχνες τῆς φωνητικῆς μουσικῆς. Πρώτη φορὰ ἐμφανιζόταν στὰ Γιάννινα, δημιούργησε ἐνθουσιώδη ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐμφανίσεις του καὶ ὁ τύπος ἔγραφε εὐνοϊκότατα σχόλια. Συνιστοῦσε μάλιστα στὸ Δῆμο νὰ ἐνισχύσει αὐτὴ τὴν καλλιτεχνικὴ προσπάθεια, γιατὶ τὸ ἀνέβασμα τῶν ἔργων του ἀπαιτοῦσε μεγάλες δαπάνες.- Οἱ συνεχεῖς ἐξαγγελίες γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ νέου διοικητηρίου, χωρὶς νὰ συνοδεύονται μὲ ἔναρξη ἔργων, στὴν ἀρχὴ ἐπέδρασαν ἀνασχετικὰ στὴν ἐκδήλωση ἀντιδράσεων, ἀργότερα ὅμως δημιούργησαν δυσπιστία στοὺς Γιαννιῶτες. Ἔκφραση τῶν συναισθημάτων αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἄρθρο τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* (9-9-30) ποὺ κατέληγε: *Ἡ πίστις τοῦ κοινοῦ εἰς τὰς κυβερνητικὰς ἐξαγγελίας, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παρέλκυσιν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ διοικητικοῦ μεγάρου, σήμερον δὲ εὑρισκόμεθα εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νὰ πληροφορηθῶμεν ἐμμέσως παρὰ τῶν αὐτῶν προσώπων ποὺ μᾶς ὑπεσχέθησαν τὴν ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους ἀνέγερσιν αὐτοῦ, ὅτι καὶ μετὰ πεντα-*

ετίαν ἀκόμη ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς δὲν πρέπει νὰ ἀναμείνῃ ἐκπλήρωσιν τῆς ἐνθέρμου ταύτης ἐπιθυμίας του, ἂν ἐξακολουθήσῃ τὴν τοιαύτην, ὡς μέχρι τοῦδε, στάσιν, του. Περίμενε πολὺ περισσότερα χρόνια...- Στὸ πρόγραμμα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς *Ἑκατονταετηρίδας* στὰ Γιάννινα, περιλαμβανόταν, γιὰ τὶς 28 Σεπτεμβρίου, καὶ τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ, ποὺ θὰ ἱδρύονταν στὸ χῶρο τοῦ τζαμιοῦ τῆς Μανωλιάσσας. Τέτοια ἐγκαίνια ποτὲ δὲν πραγματοποιήθηκαν, οὔτε ἔγινε δυνατὴ ἡ ἀνέγερση ναοῦ στὰ Γιάννινα γιὰ τὸν Πατρο-Κοσμᾶ. Ὁ χῶρος γύρω ἀπὸ τὸ τζαμὶ μετατράπηκε σὲ γκαράζ, προκαλώντας τὶς διαμαρτυρίες τῶν περίοικων.- Αἴτηση ἀπὸ τὴ Μητρόπολη γιὰ παραχώρηση τοῦ Κέντρου *Αἴγλη*, μὲ σκοπὸ τὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ εἶχε ὑποβληθεῖ καὶ στὸ Δημοτικὸ συμβούλιο, ἀλλὰ ἀπορρίφθηκε.- Μὲ ἐπιχορήγηση τῆς καπνοβιομηχανίας Παπαστράτου (40.000 δρχ., ποσὸ ἀνεπαρκὲς κατὰ τοὺς εἰδικούς) ἄρχισε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1930, ὁ ἀρχαιολόγος Δημ. Εὐαγγελίδης (ἀπὸ τὴν Πλησίβιτσα-Φιλιατῶν, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καὶ ἀργότερα καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου), νέες ἀνασκαφὲς στὴ *Δωδώνη*. Κατὰ τὶς ἀνακοινώσεις τοῦ Εὐαγγελίδη τὰ εὑρήματα ἦταν σπουδαιότατα ἀπὸ ἀρχαιολογικὴ ἄποψη. Μικρὸς ναός, καὶ δύο ἄλλα κτήρια ἀποκαλύφθηκαν κι ἀνάμεσα σ' αὐτὰ βρέθηκε στρῶμα ποὺ ἀνέβαζε τὴν ἱστορία της πέρα ἀπὸ τὴ δεύτερη π.Χ. χιλιετηρίδα. *Ἡ ἀρξαμένη μελέτη τῶν εὑρημάτων τούτων* -δήλωνε ὁ Εὐαγγελίδης- *θὰ δώσῃ τὸ συμπέρασμα περὶ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἠπείρου, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ἀπὸ τὴν παράδοσιν καὶ ὡς οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Κινητὰ εὑρήματα ἦλθον μέχρι τοῦδε εἰς φῶς ἓν ἀγαλμάτιον χαλκοῦν, ὕψους 15 ἑκ., ἀρχαϊκῆς τέχνης (550 π. Χ.) παριστάνον ὁπλίτην, θαυμασίας δὲ ἐκτελέσεως, ἓν χαλκοῦν ἔλασμα, ἐξαισίας τέχνης, μὲ ἔκτυπον παράστασιν Ἡρακλέους καὶ Ἀπόλλωνος, οἱ ὁποῖοι ἐρίζουν διὰ τὸν τρίποδα τῶν Δελφῶν. Ἐπίσης ἀνευρέθησαν πλεῖστα μολύβδινα ἐλάσματα (στεναὶ καὶ λεπταὶ πλάκες) περιέχοντα ἐπιγραφὰς ἀναφερομένας εἰς ἐρωτήσεις πρὸς τὸ Μαντεῖον. Αἱ ἀνασκαφαὶ θὰ συνεχιστοῦν κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος.* (Περισσότερα στοιχεῖα γιὰ τὶς ἀνασκαφὲς βρίσκονται στὴν ἀνακοίνωση τοῦ Δ. Εὐαγγελίδη, τὴ δημοσιευμένη στὰ *Ἠπειρωτικὰ Χρονικά*, τόμ. 1930, σελ. 1-6).- Ἡ *Ἤπειρος* διατύπωνε τὴν ἄποψη πὼς καλὸ θὰ ἦταν τὰ εὑρήματα νὰ μὴν πάρουν τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ νὰ βρεθεῖ μιὰ στέγη γιὰ νὰ μείνουν στὴν πόλη. Θὰ περνοῦσε πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ ἐπαναπατρισθοῦν.- Τὸ μεγάλο γεγονὸς τοῦ Σεπτεμβρίου γιὰ τὰ Γιάννινα ἦταν ἡ ἔναρξη τῆς πρώτης *Ἐμποροπανήγυρης*. Εἶχε προηγηθεῖ μεγάλη προεργασία καὶ διαφήμιση (διακηρύξεις δημάρχου, συνεχῆ ἄρθρα καὶ σχόλια τῶν ἐφημερίδων, ἀκόμα καὶ ἀθηναϊκῶν κ.ἄ.) καὶ φαίνεται πὼς, παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου τῆς πόλης ποὺ εἶχαν ἀντίθετη γνώμη, πέτυχε. Τὰ ἐγκαίνια ἔγιναν μὲ μεγάλη ἐπισημότητα στὶς 7 Σεπτεμβρίου, παρουσία ὅλων τῶν ἀρχῶν. Ἐκθέτες ἦρθαν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, τὴν Πάτρα, τὴν Ἀθήνα, τὴν Ἰτέα, τὴν Ἰθάκη, τὴν Κεφαλληνία, τὴ Β. Ἤπειρο. Ἀπὸ τὰ Γιάννινα λίγοι ἔμποροι πῆραν μέρος. Ἱστορικὸ σταθμὸ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς πόλης, τὴ χαρακτήρισαν οἱ ἐφημερίδες. Κάποια ὅμως δὲν δίστασε νὰ γράψει ὅτι ἀποτέλεσε τὸ νέο Βατερλὼ τῶν ἐμπόρων τῶν Ἰωαννίνων. Οἱ ἐφημερίδες δημοσίευσαν καὶ λεπτομερεῖς πίνακες τῶν ποσοτήτων τῶν ἐμπορευμάτων ποὺ ἐκτέθηκαν καὶ πωλήθηκαν, καθὼς καὶ τῶν τιμῶν τους. Σύμφωνα μὲ τοὺς πίνακες τοῦ *Ἐμπο-*

ρικοῦ Ἐπιμελητηρίου, ἐκτέθηκαν καὶ πωλήθηκαν: α) *Κτηνοτροφικὰ προϊόντα* (πουλήθηκαν ὅλα, ὅπως καὶ τὰ γεωργικά): οὔρδα 92 ὀκ., μέση τιμὴ 64 δρχ., μαλλιὰ 400 ὀκ. πρὸς 36 δρχ., τυρὸς (τουλουμιοῦ) 200 ὀκ. πρὸς 26 δρχ. β) *Γεωργικὰ προϊόντα:* Σῖτος 700 ὀκ. πρὸς 7 δρχ., κριθὴ 600 ὀκ. πρὸς 3,20 δρχ., ἀραβόσιτος 4.100 ὀκ. πρὸς 3,60 δρχ. Βρώμη 400 ὀκ. πρὸς 3,80 δρχ., βρίζα 200 ὀκ. πρὸς 4 δρχ., πατάτες 10.380 ὀκ. πρὸς 2,80 δρχ., πεπόνια 27.950 ὀκ. πρὸς 2,40 δρχ., καρπούζια 4.700 ὀκ. πρὸς 2,80 δρχ. (τὰ καρπούζια ἦταν ἀκριβότερα τότε ἀπὸ τὰ πεπόνια), κολοκύθια 1.500 ὀκ. πρὸς 2,30 δρχ., ρεβύθια 60 ὀκ. πρὸς 5 δρχ., φασόλια ξερὰ 300 ὀκ. πρὸς 12 δρχ., μέλι 30 ὀκ. πρὸς 28 δρχ., τσάϊ ἐγχώριον 175 ὀκ. πρὸς 28 δρχ., γ) *Ἐγχώρια μάλλινα:* Βελέντζες: ἐκτέθηκαν 1.498, πωλήθηκαν 1.208 πρὸς 180 δρχ. τὴν ὀκά, σαμαροσκούτι: ἐκτέθηκαν 113 πήχεις, πωλήθηκαν 111 πρὸς 11 δρχ. τὸν πῆχυ, καλτσερό: ἐκτέθηκαν 327 πήχεις, πωλήθηκαν 218 πρὸς 14 δρχ. τὸν πῆχυ, σκουτὶ: ἐκτέθηκαν 115 πήχεις, πωλήθηκαν 105 πρὸς 21 δρχ. τὸν πῆχυ, κάππες 60, πωλήθηκαν ὅλες, πρὸς 60 δρχ. τὴν ὀκὰ (σὲ ὁρισμένες ἐφημερίδες σημειώνεται ὄχι ἡ μέση τιμὴ τῶν ἐμπορευμάτων, ἀλλὰ ἡ ἀνώτατη, γι' αὐτὸ ὑπάρχουν διαφορὲς μεταξύ τους). δ) *Εἴδη μανιφατούρας* (ἐνδύματα, ὑποδήματα, καζάκες, εἴδη πολυτελείας, γυαλικά, πλεχτά, σιδηρικά, ἀρώματα, χάλκινα κ.λπ.): Ἐκτέθηκαν ἐμπορεύματα ἀξίας 4.000.000 δρχ. καὶ πωλήθηκαν ἐμπορεύματα ἀξίας 1.500.000 δρχ. (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 20-9-30. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι παρόλο ποὺ οἱ πίνακες ποὺ δημοσίευσαν ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἦταν προέλευσης κοινῆς (τοῦ *Ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου)* ὑπάρχουν διαφορὲς μεταξύ τους, τόσο ὡς πρὸς τὶς ποσότητες τῶν πωληθέντων ἐμπορευμάτων, ὅσο καὶ στὶς τιμές). Πάντως ὅλα τὰ ἐγχώρια μάλλινα ποὺ δὲν ἀγοράστηκαν στὴν ἐμποροπανήγυρη, πωλήθηκαν μετὰ τὴ λήξη της, στὴν ἀγορὰ τῶν Γιαννίνων. Μεγάλη κίνηση, *πρωτοφανής*, σημειώθηκε καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ πώληση ζώων, δὲν δημοσιεύτηκαν ὅμως στοιχεῖα.- Ἐνδιαφέρουσα μελέτη, μὲ τίτλο: *Ἀρχιτεκτονικὰ σημειώματα* ἀναφερόμενα στὰ Γιάννινα, τοῦ ἀρχιτέκτονα Ἀριστ. Ζάχου, δημοσιεύτηκε, σὲ συνέχειες, στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* ἀπὸ 10-9-30.- Ἡ *Γκόλφω*, ἡ *Ἐσμέ*, ὁ *Κατσαπρόκος* κι ἄλλα λαϊκὰ δράματα καὶ κωμωδίες τῆς ἐποχῆς, θριάμβευσαν στὰ χωριὰ μὲ τὶς παραστάσεις ποὺ ἔδιναν οἱ ἐρασιτεχνικοὶ θίασοι, ὅπως ἀποδεικνύουν τὰ δημοσιεύματα τῶν ἐφημερίδων.- Ὁ Μιχ. Δανέζης, ὁ Γαμβέττας, δὲν χτυποῦσε μόνο τὰ παιδιὰ ποὺ τὸν κορόϊδευαν μὲ τὴ μαγκούρα του, χτυποῦσε καὶ μὲ τὴν πέννα, ἦταν καλὸς χειριστὴς τοῦ λόγου, παρὰ τὴν ἀνισορροπία του. Τὸ Σεπτέμβριο (19—9-30) μὲ μακροσκελὴ ἐπιστολή του στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, καταφέρεται ἐναντίον τοῦ *Κήρυκος* (τοῦ διευθυντῆ Δ. Πανίδη, καὶ τοῦ ἀρχισυντάκτη καὶ τυπογράφου Πέτρου Μπάμπου), γιὰ ὅσα εἶχαν γράψει ἐναντίον του, τὰ ὁποῖα θεωροῦσε ὑβριστικὰ καὶ συκοφαντικά. Ὑπέγραφε: *Μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως καὶ τιμῆς, Μιχ. Ν. Διανέζης, ὁ κακῶς καὶ ἀνοήτως Γαμβέττας παρά πολλῶν ὀνομαζόμενος.* Ἂς σημειωθεῖ ὅτι οἱ Γιαννιῶτες ἐντυφοῦσαν μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση στὰ κείμενα τοῦ Γαμβέττα, ὅπως μὲ (νοσηρό) ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦσαν καὶ τὶς τρέλλες του.- Στὰ πρῶτα δημοσιεύματα τοῦ Κων. Φρόντζου, τοῦ θεμελιωτῆ καὶ ὡς τὸ θάνατό του προέδρου τῆς *Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν*, πρέπει νὰ ἀνήκουν τὰ ἄρθρα του ποὺ καταχωρήθηκαν στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (20-9-30), μὲ τίτλους: *Τὸ γυμνάσιον καὶ ἡ Ἐμπορικὴ σχολὴ* (24-9-30, μὲ συνέχειες) καί: *Ἡ ἐμποροπανή-*

γυρις.- Τέλη Σεπτεμβρίου κυκλοφόρησε ἡ νέα σατιρικὴ ἐφημερίδα *Μουσακᾶς* «μὲ ὕλην ἐκλεκτὴν καὶ πρωτότυπον καὶ ἐμφάνισιν ἀρίστην». Δὲν ἀναφέρονταν στοιχεῖα γιὰ τοὺς ἐκδότες τῆς ἐφημερίδας ποὺ φαίνεται πὼς ἡ ζωή της ἦταν μικρῆς διάρκειας.- Γιὰ νὰ μὴ μένουν στὰ σκοτάδια οἱ Γιαννιῶτες γιὰ τὰ συντελούμενα στὸ χῶρο τῶν διεθνῶν καλλιστείων, οἱ ἀνταποκριτὲς τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων στὴν Ἀθήνα, ἔσπευσαν νὰ τηλεγραφήσουν τὴν εἴδηση: *Κατὰ ραδιοτηλεγραφήματα ἐκ Ρίου Ἰανεῖρου, ἀναγγέλουν ὅτι, κατὰ τὴν γενομένην ἐκεῖ ἐκλογήν, Μὶς ὑφήλιος ἀνεδείχθη ἡ Μὶς Βραζιλία. Ἡ Μὶς Εὐρώπη, Δὶς Ἀλίκη Διπλαράκου, ἦλθε δευτέρα.*- Στὶς 28 καὶ 29 Σεπτεμβρίου δικάστηκαν στὸ Στρατοδικεῖο Ἰωαννίνων κομμουνιστὲς στρατιῶτες τοῦ *πειθαρχικοῦ οὐλαμοῦ Καλπακίου*, κατηγορούμενοι *διὰ διαφόρους οὐσιαστικὰς καὶ ἀναρχικὰς πράξεις*. Οἱ ἐπιβληθεῖσες ποινὲς ἦταν βαρύτατες. Δυὸ καταδικάστηκαν σὲ θάνατο, ἕνας σὲ ἰσόβια, τέσσερες σὲ φυλάκιση 2-5 ἐτῶν καὶ ἕνας κρίθηκε ἀθῶος. Ἀπὸ τοὺς συνηγόρους τους ἀσκήθηκε ἔφεση κατὰ τῆς ἀπόφασης στὸ Ἀναθεωρητικὸ δικαστήριο. Κανένας ἀπὸ τοὺς κατηγορούμενους δὲν ἦταν Ἠπειρώτης.- Ἀρραβῶνες: *Μετὰ χαρᾶς ἀναγγέλλομεν τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀρραβῶνας τοῦ κ. Ἰωάν. Τέγου Θεοδωρίκα, μετὰ τῆς χιλιοζηλεμένης Δίδος Ἀλεξάνδρας Θεμ. Μελανίδη, γυναικαδέλφης τοῦ ἀγαπητοῦ μας φίλου κ. Κων. Σ. Σπέγγου, τοὺς ὁποίους, ὡς καὶ τοὺς ἑκατέρωθεν γονεῖς καὶ λοιποὺς συγγενεῖς των ἐγκαρδίως συγχαίρομεν, εὐχόμενοι ταχεῖαν τὴν στέψιν* (*Ἐλευθερία*, 29-9-30).- Στὴν *Ἤπειρο* (5-9-30) δημοσιεύτηκε τὸ τελευταῖο ποίημα τοῦ Γ. Πελλερέν, γραμμένο στὴν Ἀθήνα, λίγο πρὶν πεθάνει. Τὸ χτικιὸ κατέτρωγε καὶ τοὺς τελευταίους λοβοὺς τῶν πνευμόνων του, κι αὐτὸς ἔγραφε... Τὸ παραθέτω:

Μάταια ζωὴ

Πάει, κι ὡς ὅλα σβήνονται, ἐσβήσθη κι ἡ ὠμορφιά σου!...
Κι ὡς κάθε τι ποὺ ἀρχινᾶ μοιραῖα καὶ τελειώνει
κι ὅ,τι γεράση, ἀλλοίμονο, πλέον δὲν ξανανειώνει.
Πάει, κι ὡς ὅλα σβήνονται, ἐσβήσθη κι ἡ ὠμορφιά σου!

Πούναι τα πλέον, δύστυχη τὰ μάτια τὰ λαμπρά σου,
πούναι τὸ θεῖο πρόσωπο ποὺ ρίκνωσαν οἱ χρόνοι;
Στὸ πεῖσμα μιᾶς ἀνώφελης μάταιας πλάνης, μόνη
τὰ ὅσα πιὰ ἐφύγανε κλάψε στὴ μοναξιά σου!

Κλάψε στ' ἁγνὸ κι ἀμόλυντο τοῦ κρεβατιοῦ σενδόνι
κλάψε καὶ κλάψε δύστυχη, ποτάμι δάκρυα χῦσε
τὴ νειότη ποὺ ἐπέρασεν, ὅσο θὰ ἐνθυμεῖσαι,

κι ὁ σάρακας, ὅπως κι ἐμέ, τὰ στήθεια σου θὰ λειώνη.
κι ὅσα δὲν ἐχαρήκαμε -(τώρα ἡ ζωὴ ποὺ σβήνει)-
στὸ νοῦ, στὰ χείλη, στὴν καρδιά, χολὴ θάλασσα χύνει...

-Ἐνδιαφέρον πολιτικὸ ἄρθρο δημοσίευσε ἡ *Ἤπειρος* (11-10-30) μὲ τίτλο: *Κάτω ἡ ἀνεκτικότητα*. Φαίνεται πὼς ὅλες οἱ κυβερνήσεις, ἀπὸ τὸ 1913 ὡς τὰ σήμερα, ἔχουν καταγράψει τὴν Ἤπειρο, τελευταία στὸν κατάλογο τοῦ ἐνδιαφέροντός τους,

γι' αὐτὸ καὶ κατάντησε ἡ φτωχότερη ἐπαρχία τῆς Εὐρώπης. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ κράτους εἶχε φέρει τοὺς Ἠπειρῶτες σὲ ἀπόγνωση. Καὶ παρότι ὀργίαζε ἡ πολιτικὴ ἐκμετάλλευση σὲ βάρος τους ἀπ' ὅλες τὶς παρατάξεις, *ἡ μόνη μας διαμαρτυρία* - ἔγραφε ἡ ἐφημερίδα- *διὰ τὴν τοιαύτην ἀποκαρδιωτικὴν καὶ ἀποσυνθετικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου μας συνίσταται εἰς παθητικὴν ἀντίστασιν, μὴ φθάνουσαν ὅμως εἰς τὸ ἡρωϊκὸν ὕψος τῆς Γκαντικῆς τοιαύτης* (τῆς παθητικῆς ἀντίστασης τοῦ Γκάντι) *καὶ εἰς τὴν μυστηριώδη καρτερικότητα τῶν ἁγίων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἰδική μας παθητικὴ ἀντίστασις εἶναι τοῦ τύπου τῆς ἀποκρουστικῆς καὶ χυδαίας νοοτροπίας τοῦ «σφάξε με ἀγά μου ν' ἁγιάσω». Ἡ ἀνεκτικότης μας κατήντησε παθολογικῆς μορφῆς καὶ ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε οἱ ἐπιβήτορες τῶν πολιτικῶν μας πραγμάτων νὰ διακηρύττουν μὲ κυνικὴν ἀναίδειαν ὅτι στερούμεθα προσώπων καὶ ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἐνδεδειγμένοι νὰ διευθύνουν τὰ πολιτικὰ πράγματα τοῦ τόπου μας... Ἂς ξυπνήσωμεν λοιπὸν* -κατέληγε- *καὶ ἂς ἀφήσωμεν τὴν κακομοιριασμένην στάσιν, ἂς ὀρθώσωμεν τὸ ἀνάστημά μας καὶ ἂς ἀποδείξωμεν ἐμπράκτως εἰς τοὺς ξένους ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐκμετάλλευσις δὲν χωρεῖ πλέον εἰς τὴν Ἤπειρον.* Τέτοιες «ἐπαναστατικὲς» φωνὲς ἀκούονταν κατὰ διαστήματα ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων. Μάταιη προσπάθεια... Δὲν τὰ κατάφερε ποτὲ ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ν' ἀποτινάξει τὸ ζυγὸ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ νὰ ἐξασφαλίσει μιὰ καλύτερη μοῖρα γιὰ τὸν τόπο του.- Μεγάλη εἴδηση γιὰ τὰ Γιάννινα: Γιὰ ἀρκετὲς μέρες οἱ ἐφημερίδες ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ ὅτι *ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν ὁ νέος καταβρεκτήρ.* Ἐνδεικτικὸ γιὰ τὸ πόσο ταλαιπωροῦνταν οἱ Γιαννιῶτες μὲ τὴ σκόνη τοῦ καλοκαιριοῦ. Ἐναπέθεταν τώρα τὶς ἐλπίδες τους στὸ νέο μηχάνημα...- Πολλοὶ ἔμποροι ἐξακολουθοῦσαν νὰ διαμαρτύρονται γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς *Ἐμποροπανήγυρης.* Εἶχαν χάσει, ἔλεγαν, πολλὰ χρήματα. *Τὸ φταίξιμο εἶναι δικό σας,* ἀπαντοῦσαν οἱ ἐφημερίδες. *Δὲν θελήσατε νὰ πάρετε μέρος, ἀντίθετα μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες, μὲ τὸ εὐρὺ ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, ποὺ ἔσπευσαν νὰ ἐνοικιάσουν παραπήγματα* καὶ βέβαια βγῆκαν κερδισμένοι. Ἂς γίνουν τὰ παθήματα μαθήματα, συνιστοῦσαν οἱ ἐφημερίδες. Δὲν ἔγιναν. Ὡς τὰ σήμερα ὁ ἐμπορικὸς κόσμος τῆς πόλης δὲν θέλει νὰ ἀκούσει γιὰ ἐμποροπανήγυρη...- Ἀρραβῶνες: *Ὁ κ. Βασ. Θεόπιστος ἀντήλλαξε δακτύλιον ἀρραβῶνος μετὰ τῆς σεμνῆς καὶ ὡραίας δεσποινίδος Ἀρτεμισίας Γιαννοπούλου.* Ἡ *Ἤπειρος* εὔχεται ταχὺν τὸν ὑμέναιον.- Ἀπὸ τὶς 26-9-30 ὁ Δημ. Σιωμόπουλος ἔπαυσε νὰ εἶναι διευθυντὴς τῆς *Ἠπείρου,* εἶχε διοριστεῖ καθηγητὴς σὲ γυμνάσιο. Τὴν εὐθύνη τῆς σύνταξης ἀνέλαβε μόνος του ὁ Δημήτρης Χατζῆς μὲ βοηθό, καὶ ἀναπληρωτὴ στὰ οἰκονομικά, τὸν ἀδελφό του Ἄγγελο Χατζῆ.- Στὶς 28-9-30 ἔγινε κλοπὴ στὴ Μητρόπολη. Ἡ ἀστυνομία θεώρησε ὕποπτο τὸ γνωστὸ τύπο τῶν Γιαννίνων Ἀράμη. *Ὅμως ὁ πτωχότατος, ἀλλὰ τιμιώτατος Ἀράμης, ἀπελύθη ἀποδειχθείσης τῆς ἀθωότητός του.* Ἐντύπωση ἔκανε μιὰ ἄλλη κλοπή. Ἄγνωστοι τὴ νύκτα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς *Ἑκατονταετηρίδας* ἔκλεψαν ὅλες τὶς ταινίες ἀπὸ τὰ στέφανα ποὺ εἶχαν κατατεθεῖ στὸ ἡρῶο τῶν πεσόντων, δίπλα στὴ σπηλιὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου...

Στὴ Βόρειο Ἤπειρο ἡ κατάσταση ἐξελισσόταν ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο. Μπορεῖ ἡ κυβέρνηση τοῦ Παντελῆ Βαγγέλη νὰ ἀντιμετώπιζε πολλὰ προβλήματα, ἀπότοκα τῶν μεγάλων ἀντιθέσεων ἀνάμεσα στοὺς φύλαρχους τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς προσπάθειας τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου νὰ ἑδραι-

ώσει τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία του, μὲ τὴ βοήθεια τώρα τῶν Ἰταλῶν, στόχος ὅμως καὶ αὐτῆς τῆς κυβέρνησης, ὅπως καὶ τῶν προηγούμενων καὶ τῶν ἑπόμενων, ἦταν ἡ συστηματικὴ προσπάθεια ἀφελληνισμοῦ τῆς Β. Ἠπείρου. Μετὰ τὴν καταδίκη σὲ βαρειὲς ποινὲς ἀρκετῶν δασκάλων, συνεχίστηκε ὁ διωγμὸς παντὸς ἑλληνικοῦ, μὲ διάφορα προσχήματα, χωρὶς ποτὲ νὰ λησμονεῖται ὁ κύριος στόχος: τὸ κλείσιμο τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, τῶν κέντρων, δηλαδὴ ποὺ μποροῦσαν νὰ κρατήσουν ὄρθιο τὸν Ἑλληνισμό. Ὁ μεγάλος διωγμὸς τῶν σχολείων θὰ γινόταν τὸ 1933, μὲ τὴν κατάργηση τῆς ἰδιωτικῆς ἐκπαίδευσης, τὰ προεόρτια ὅμως εἶχαν ἀρχίσει. Ἕνας κατάλογος λειτουργούντων σχολείων, ἀπὸ τὸ 1925 ὡς τὸ 1933 (Β. Κόντη: *Εὐαίσθητες ἰσορροπίες - Ἑλλάδα καὶ Ἀλβανία* στὸν 20ό αἰ., Θεσσαλονίκη 1944, σελ. 156) δείχνει τὴν προϊοῦσα μείωση τῶν σχολείων κατὰ τὴν ὀκταετία αὐτή: Ἔτσι ἐνῶ κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1925-26 λειτουργοῦσαν 787 σχολεῖα, μὲ ἀριθμὸ δασκάλων 113, κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1930-1931, εἶχαν περιοριστεῖ σὲ 64 μὲ 82 δασκάλους, γιὰ νὰ φτάσουν τὸ σχολ. ἔτος 1932-1933 στὰ 10 μὲ 11 δασκάλους, καὶ νὰ κλείσουν κι αὐτὰ μὲ διαταγὴ τοῦ ἀλβανικοῦ ὑπουργείου Παιδείας. (Ἂς σημειωθεῖ ὅτι κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἀπελευθερώθηκε ἡ Β. Ἤπειρος, ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων ἀνερχόταν σὲ 360).

Ὁ ἀλβανικὸς τύπος, στὸ σύνολό του, ἐπικροτοῦσε τὶς διώξεις τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ στοιχείου, οἱ δὲ ἐπίσημοι Ἀλβανοὶ δὲν δίσταζαν σὲ δημόσιες ἐκδηλώσεις νὰ καταφέρονται ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἔτσι σὲ μιὰ ἐκδήλωση ποὺ ὀργάνωσε ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνηση στὸ Ἀργυρόκαστρο γιὰ νὰ τιμήσει τὴ μνήμη του στρατηγοῦ Tellini, ὁ κυβερνητικὸς ἐκπρόσωπος, κατὰ ἀνταπόκριση δημοσιευμένη στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (9-9-30), *πέρασε τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση, τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλο τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος γενεὲς δεκατέσσερες*. Κι ὅλα αὐτὰ ἐνῶ ἦταν παρὼν καὶ ὁ διπλωματικὸς ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδας. Ἂς σημειωθεῖ ἀκόμα πὼς ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση εἶχε παρασημοφορήσει τὸ δικαστὴ ποὺ εἶχε ἐπιβάλει ἐξοντωτικὲς ποινὲς στοὺς Ἕλληνες δασκάλους, τὴν προηγούμενη μέρα τῆς δίκης!

Τὸ θέμα τῶν διώξεων τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, μὲ πρωτοβουλία τῆς Ἑλλάδας, συζητήθηκε καὶ στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν (Κ.Τ.Ε.). Κατὰ τὰ δημοσιεύματα τῶν ἀθηναϊκῶν καὶ γιαννιώτικων ἐφημερίδων ὁ ἀλβανὸς ἀντιπρόσωπος Φράσσαρη, μιλώντας στὴ γενικὴ συνέλευση ἔγινε καταγέλαστος. Εἶδε ὄνειρο, εἶπε, ὅτι συνομιλοῦσε μὲ τὸ Βίσμαρκ καὶ τὸν Γαμβέττα! Ἦταν φυσικὸ νὰ προκαλέσει τὴν εἰρωνία καὶ τὰ σκώμματα τῶν ἀντιπροσώπων. Οἱ ἀλβανικὲς ἀρχὲς ὅμως, φοβισμένες μήπως ἡ Κ.Τ.Ε. στείλει ἀντιπροσωπεία της στὴν Ἀλβανία γιὰ νὰ ἐξακριβώσει ἂν ἀληθεύουν τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ τύπο γιὰ διωγμοὺς τῶν Βορειοηπειρωτῶν, ἔδωσαν αὐστηρότατες διαταγὲς νὰ ἐξαλειφθεῖ ἐντελῶς ὁ γαλάζιος χρωμα-

τισμὸς στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριὰ τῆς Β. Ἠπείρου, χρωματισμὸς ποὺ ὑποδήλωνε τὴν ἑλληνικὴ παρουσία, ἐνῶ μὲ ἄλλες κυβερνητικὲς διαταγὲς δίνονταν ἐντολὲς στὶς ἀρχὲς νὰ ἀσκήσουν πιέσεις στοὺς κατοίκους τῶν ἑλληνόφωνων περιοχῶν, ἰδιαίτερα πρὸς τοὺς προύχοντες, ἱερεῖς καὶ δασκάλους, γιὰ νὰ ὑποβάλλουν ὑπομνήματα πρὸς τὴν Κ.Τ.Ε., στὰ ὁποῖα νὰ δηλώνουν, ὅτι ζοῦν ἐλεύθεροι καὶ ὅτι ὅσα γράφονταν ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ καὶ ξένο τύπο ἦταν ψεύδη. Οἱ Ἕλληνες ἀντέδρασαν, ἀλλὰ ἡ πίεση ἦταν τόσο ἰσχυρή, ποὺ ὑποχρέωσε ἀρκετοὺς προέδρους νὰ βάλουν τὴν ὑπογραφή τους σ' ἕνα κείμενο, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸ περιεχόμενό του. Ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνηση, τέλος, γιὰ νὰ ἐπιφέρει καὶ νέο πλῆγμα στὸν Ἑλληνισμό, διόρισε στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τούρκους δασκάλους γιὰ νὰ διδάσκουν τὴν ἀλβανικὴ γλῶσσα, ἐνῶ ταυτόχρονα προχώρησε σὲ νέες συλλήψεις δασκάλων, ἱερέων καὶ προυχόντων. Ἔγραφε ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (8-10-30): *Κατόπιν τῶν τελευταίων τούτων ἀπανθρώπων καὶ ἀτίμων μέσων τῶν ἀλβανικῶν ἀρχῶν κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου, ὁλόκληρος ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἀλβανίας ἐτρομοκρατήθη, διερωτόμενος κατὰ πόσον θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξακολουθήσῃ ζῶν ὑπὸ ἕνα ἐπαχθῆ ζυγόν.* Στὸ μεταξύ, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1930, τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐξακολουθοῦσαν νὰ μένουν κλειστά, γιατὶ τὸ ἀλβανικὸ ὑπουργεῖο Παιδείας καθυστεροῦσε τὴν ἔκδοση ἄδειας λειτουργίας. Τὸ προηγούμενο σχολικὸ ἔτος 1928-1929 ἡ ἄδεια εἶχε δοθεῖ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1929.

Ἂν ἀποφασίσω νὰ παντρευτῶ, θὰ πάρω ἐκεῖνον ποὺ μόνη μου θὰ διαλέξω, εἶχε πεῖ ἡ Θεώνη, ὅταν οἱ δικοί της τῆς ἔφερναν προξενειά. Ἡ ὥρα γιὰ τὴ μεγάλη ἀπόφαση δὲν ἄργησε νάρθει. Λίγο πρὶν τὸν τοκετὸ τῆς Φιλίτσας, τὶς μέρες ποὺ γιόρταζαν τὰ Γιάννινα τὴν *Ἑκατονταετηρίδα* τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, τέλη Σεπτεμβρίου, τότε ποὺ κόσμος πολύς, ἐπίσημοι, προσκηνητὲς Ἠπειρῶτες ποὺ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ τιμήσουν τοὺς ἀγῶνες τῆς Ἠπείρου καὶ γιὰ νὰ γιορτάσουν μαζί μὲ τοὺς συμπατριῶτες τους, τόφερε ἡ μοῖρα νὰ βρεθοῦν κοντά, μέσα σ' ἕνα πλῆθος ποὺ ἀλλάλαζε ἀπὸ χαρά, ἡ Θεώνη καὶ ὁ Μάνος, ἕνα ψηλὸ γεροδεμένο παλληκάρι, μὲ τὴν ὁμορφιὰ ἀρχαίου θεοῦ. Ὅταν κοιτάχτηκαν στὰ μάτια οἱ δυὸ νέοι ἔνοιωσαν πὼς δὲν ἦταν ἄγνωστοι, πὼς κάπου εἶχαν συναντηθεῖ, σὲ τόπους καὶ καιροὺς ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ προσδιορίσουν, κάποιες θολὲς ἀναμνήσεις πάσχιζαν νὰ ἀποκαταστήσουν σαφέστερα περιγράμματα, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώνουν. Δὲν ἐπέμεναν στὴν προσπάθεια νὰ ξαναζωντανέψουν φαντάσματα, ταυτόχρονα μὲ τὸν ἐρεθισμὸ τῆς μνήμης, κάτι ἄλλο εἶχε συμβεῖ ἀναμεσά τους, πολὺ ἰσχυρότερο ἀπὸ τὴν ἐπιστροφὴ στὸ παρελθόν. Ἦταν ἡ πίστη πὼς εἶχαν βρεῖ τὸν ἰδανικὸ σύντροφο τῆς ζωῆς τους, αὐτὸ ποὺ μάταια ὀνειρεύονται ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, δὲν τὸ πετυχαί-

νουν καὶ μένουν μὲ μιὰ πικρὴ γεύση στὸ στόμα ἐπιζωῆς... Ἦταν φυσικὸ μικρὴ φλογίτσα ν' ἀνάψει στὶς καρδιές τους, σὲ λίγο θὰ τὶς πυρπολοῦσε, δὲ θάσβηνε μὲ τίποτα, μόνο μὲ τὴν ἕνωση ψυχῶν καὶ σωμάτων θὰ καταλάγιαζε...

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔσμιξαν οἱ ματιές τους, ὁ τόπος ὅλος ἐρήμωσε γύρω τους. Ὁ κόσμος χειροκροτοῦσε, ζητωκραύγαζε, πήγαινε πάνω κάτω, τοὺς παρέσυρε καὶ αὐτοὺς στὴν κίνησή του, ὅμως οἱ δυό τους εἶχαν τὴν αἴσθηση πὼς ἦταν μόνοι, πὼς εἶχαν νὰ ποῦν πολλά, ἕνας χείμαρρος ἀπὸ αἰσθήματα ἦταν ἕτοιμος νὰ ξεπηδήσει ἀπὸ τὶς καρδιές τους· τίποτε δὲν ἔγινε, τοὺς προσγείωσε στὴν πραγματικότητα ἡ φωνὴ τοῦ πατέρα τῆς Θεώνης· ἡ γιορτὴ στὴν παραλίμνια περιοχὴ εἶχε τελειώσει, ἔπρεπε νὰ γυρίσουν στὸ σπίτι. Ἡ Θεώνη εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς κατέβηκε ἀπὸ τὰ σύννεφα. Κοίταξε καλὰ τὸν ἄντρα ποὺ βρέθηκε δίπλα της, σὰ νά 'θελε νὰ ἀποτυπώσει στὴ μνήμη της μ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες τὴ μορφή του· ὁ Γιάγκος πρόσεξε αὐτὸ τὸ ἐπίμονο βλέμμα της, πρόσεξε καὶ τὸ παλληκάρι ποὺ στεκόταν δίπλα της, κάτι πολὺ μακρυνὸ τοῦ θύμιζε τὸ πρόσωπο καὶ ἡ κορμοστασιά του, τοῦ ἔκανε ἐντύπωση τὸ παράστημά του, δὲν ἐπέμενε περισσότερο. *—Πᾶμε Θεώνη,* εἶπε μόνο κι ἔπιασε τὸ χέρι της. *—Πᾶμε* ψιθύρισε τὸ κορίτσι, ἔνοιωσε πὼς δυσκολευόταν πολὺ ν' ἀφήσει τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κατεβεῖ στὴ γῆ, ἀπομακρύνθηκε σιγὰ σιγά, ἔνοιωθε πὼς τὸ βλέμμα τοῦ ἄλλου τὴν παρακολουθοῦσε ἐπίμονα, γύρισε κάποια στιγμὴ τὸ κεφάλι της καὶ τὸ ἐπιβεβαίωσε... *—Ποιὸς ἦταν ὁ νέος ποὺ στεκόταν δίπλα σου:,* τὴ ρώτησε στὸ δρόμο ὁ πατέρας της. Δὲν πῆρε ἀπάντηση. Ἡ Θεώνη ἐξακολουθοῦσε νὰ μένει περιχαρακωμένη στὸν ἑαυτό της, νὰ ζεῖ στὸ δικό της κόσμο, οἱ αἰσθήσεις της εἶχαν πέσει σὲ ἀδράνεια. *—Ἄκουσες τί σὲ ρώτησα Θεώνη;* εἶπε πάλι ὁ Γιάγκος καὶ τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι νὰ τὴ συνεφέρει, κατάλαβε πὼς κάτι σοβαρὸ ἀπασχολοῦσε τὴν κόρη του. *—Ὄχι πατέρα, μὲ συγχωρεῖς, ἤμουν ἀφηρημένη, τί μὲ ρώτησες; —Γιὰ τὴ συντροφιά σου, γι' αὐτὸν ποὺ ἦταν κοντά σου, τὸν ξέρεις; —Ὄχι, πρώτη φορὰ τὸν εἶδα σήμερα, ἀλλὰ κάτι μοῦ θύμισε, ἀγωνίζομαι νὰ τὸ προσδιορίσω, δὲν καταλήγω πουθενά... —Κάτι συμβαίνει,* πρόσθεσε ὁ Γιάγκος, *κι ἐγὼ ἔτσι ἔνοιωσα· μιλήσατε καθόλου, ἔμαθες τ' ὄνομά του; — Δὲν ἀλλάξαμε κουβέντα, δὲν ξέρω, Γιαννιώτης εἶναι, ξένος... Τὸ ἔνστικτο μοῦ λέει πὼς ἀπὸ δῶ πρέπει νἄναι ἡ καταγωγή του... Μὴ μὲ ρωτᾶς ἄλλα, πατέρα, ἕνα μόνο σοῦ ζητῶ, νὰ μάθεις ὅ,τι μπορεῖς γι' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο... —Ἂν εἶναι ἀπὸ δῶ θὰ τὸ μάθουμε, θὰ μείνει κάποιες μέρες, θὰ βάλω ἄνθρωπο, θὰ τὸν βροῦμε... Μὰ γιατὶ τόσο ἐνδιαφέρον γι' αὐτόν; Συμβαίνει τίποτα;* Ἡ Θεώνη δὲν ἀπάντησε. Ἀπὸ τὸν τρόπο ὅμως ποὺ κοίταζε τὸν πατέρα της, ὁ Γιάγκος κατάλαβε, πὼς τὸ ἐνδιαφέρον της δὲν προερχόταν ἀπὸ ἁπλῆ περιέργεια, ἀλλὰ ἀπὸ κάτι βαθύτερο... *—Μακάρι νἄναι κάτι τέτοιο,* μουρμούρισε, *φτάνει νὰ συμβαδίζουν τὰ ἐσωτερικά του χαρίσματα μὲ τὴν ἐξωτερική του ἐμφάνιση.*

Ὅταν ἔφτασαν στὴν πλατεία, ἡ Θεώνη ζήτησε ἀπὸ τὸν πατέρα της νὰ πᾶνε πρῶτα στὴν Καραβατιά. Ἤθελε πολὺ νὰ δεῖ τὴ Φιλίτσα, καὶ τὸ παιδάκι της, ἤθελε νὰ δεῖ ὅλη τὴν οἰκογένεια, ὅλα τὰ πρόσωπα ἦταν τόσο ἀγαπητά, ποὺ τάνοιωθε δικά της, ὅπως τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα της. Ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ πιστεύει πὼς ἡ ζωή της εἶχε συνυφανθεῖ μὲ τὴ δική τους, ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀκόμα χρόνια τῆς παιδικῆς της ἡλικίας, ἀπὸ τὴ Σμύρνη, κι ἂς ἀγνοοῦσε τότε τελείως τὴν ὕπαρξή τους. Δὲ μποροῦσε νὰ διανοηθεῖ ὅτι δὲν ἦταν πάντα ἔτσι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς. Τὴν ἔννοια τοῦ χρόνου τὴν καθόριζε γιὰ τὴ Θεώνη ὄχι ἡ λογική, ἀλλὰ τὸ συναίσθημα. Αὐτὸ ἔκανε τὶς ἀνακατατάξεις στὴ σειρὰ τῶν γεγονότων, διέγραφε περιόδους ποὺ ἔσταζαν αἷμα καὶ μαρτύριο καὶ τὶς ἀπωθοῦσε στὰ πιὸ ἀπόμερα σημεῖα τοῦ ὑποσυνείδητου, ἔνωνε ἐποχὲς ἄσχετες τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη, χάραζε μιὰ ἐνιαία γραμμὴ ποὺ ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴν Ἰωνία καὶ ἔφτανε στὰ Γιάννινα... Ὅλα τ' ἄλλα τώρα τὶς φάνταζαν σὰν γεγονότα ἄλλων καιρῶν κι ἄλλων τόπων, ἄσχετα μ' αὐτήν. Βέβαια, κάπου κάπου, στὴν ἀρχὴ συχνότερα, ὅσο περνοῦσε ὁ χρόνος ἀραιότερα, ὁ κακὸς δαίμονας ξέφευγε ἀπὸ τὰ δεσμά του, κάλυπτε τὸ χῶρο τῆς συνείδησης κι ἄρχιζε τὴν τυραννία του. Δὲν κρατοῦσε πολύ... Ἡ θέληση καὶ ἡ σκληρὴ ἀποφασιστικότητα τῆς Θεώνης, τὸν ἔδεναν πισθάγκωνα καὶ τὸν ἔκλειναν στὸ κελί του...

Δὲν τοὺς ἄρεσε ὁ περίπατος στὴν πόλη μὲ αὐτοκίνητο. Πῆραν ἕνα ἁμάξι καὶ σὲ λίγο βρισκόταν στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου. Τοὺς καλοδέχτηκαν, ὅπως πάντα, ἡ Φιλίτσα ἔλαμπε ἀπὸ χαρὰ ποὺ εἶχε κοντά της τὴν ἀδελφή της, τὴ θεωροῦσε σὰν δεύτερη μάννα της, ἂν καὶ δὲν τὴ χώριζαν ἀπ' αὐτὴ πολλὰ χρόνια· εἶχε ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὴν κρίση της, ἀκολουθοῦσε τὶς συμβουλές της καὶ ποτὲ δὲν βάδισε σὲ λάθος κατεύθυνση. Ἡ ἀγάπη τους δὲν εἶχε ὅρια. Δὲν ἦταν μόνο ἀδελφική, ἀλλὰ καὶ μητρική, ἀκόμα φίλης πολύτιμης, ποὺ ἄκουγε τὰ πάντα μὲ κατανόηση, χωρὶς ἐπιτιμητικὰ βλέμματα καὶ συνοφρυώσεις, ἕτοιμη νὰ συμπαρασταθεῖ γιὰ τὴν παράκαμψη κάθε ἐμποδίου καὶ τὴν ἐξουδετέρωση κάθε κινδύνου. Γιὰ τὴ Φιλίτσα ἡ Θεώνη ἦταν ὅ λ α , ἡ λέξη τὰ λέει μόνη της, δὲν χρειάζεται ἑρμηνεῖες. Ἄνοιγε πάντα ἡ καρδιά της ὅταν τὴν ἔβλεπε. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ Θεώνη ἡ Φιλίτσα ἦταν ἡ προέκταση τοῦ ἑαυτοῦ της. Ἀκριβῶς αὐτὸ τῆς δημιουργοῦσε τὴν αἴσθηση ὅτι ἡ ζωὴ τῆς ἀδελφῆς της ἦταν καὶ δική της, ἔτσι πίστευε κι ὅταν ἡ Φιλίτσα ἦταν ἔγκυος, μαζὶ μεγάλωναν τὸ μικρὸ πλάσμα ποὺ ἀντίκρυσαν ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα, μαζὶ μοιράστηκαν καὶ τὴν ἀνεκλάλητη χαρὰ τῆς μητρότητας... *—Θὰ μείνετε μαζί μας γιὰ τὸ μεσημέρι...*, εἶπε ἡ Λευκή, *θὰ χαρεῖ πολὺ ὁ Πέτρος νὰ σᾶς βρεῖ ἐδῶ, ὅπου νἄναι θ' ἀνεβεῖ, στὸν κῆπο εἶναι... —Καὶ μεῖς θὰ τὸ θέλαμε,* ἀπάντησε ὁ Γιάγκος, *ἀλλὰ μᾶς περιμένει ἡ Φωτεινή,* εἶναι μόνη της. *—Καὶ δὲν πᾶς νὰ τὴ φέρεις πατέρα;*, μπῆκε στὴ μέση ἡ Θεώνη, *θὰ χαρεῖ κι αὐτὴ νάμαστε ὅλοι μαζί...* Ἔτσι κι ἔγινε. Στὸ μεσημεριάτικο τραπέζι, δόθηκε ἀφορμὴ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, πόσο

στενὸς ἦταν ὁ δεσμὸς ποὺ ἔνωνε τὶς δύο οἰκογένειες, ποιὰ μυστικὴ δύναμη ἐπενήργησε γι' αὐτὴ τὴ σύνθεση καὶ τὴ σύνδεση ἀνθρώπων ποὺ πρὶν δέκα περίπου χρόνια ἀγοοῦσαν ὁ ἕνας τὴν ὕπαρξη τοῦ ἄλλου, μόνο ὁ θεός, ὁ *ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς*, ἤξερε... Ὅταν τὸ γεῦμα τελείωσε, ὁ Γιάγκος ζήτησε ἀπὸ τὸν Πέτρο νὰ πᾶνε στὸ σαλόνι νὰ κουβεντιάσουν. —*Συμβαίνει τίποτα;*, ρώτησε ὁ Πέτρος ἀνήσυχος. —*Κάτι συμβαίνει, μὴν ἀνησυχεῖς, εἶναι γιὰ καλό...*, ἀπάντησε ὁ Γιάγκος καὶ διηγήθηκε ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς τυχαίας συνάντησης τῆς Θεώνης μὲ τὸν ἄγνωστο· *φαίνεται πὼς στὴ Θεώνη ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση τὸ παλληκάρι, θέλει νὰ τὸ γνωρίσει ἀλλὰ δὲν ξέρει πῶς καὶ ποῦ θὰ τὸ συναντήσει. Ἄγγιξε ὁ ἔρωτας τὸ κορίτσι μας, Πέτρο, ἐγὼ αὐτὸ κατάλαβα, μακάρι ἡ περιπέτεια ποὺ ἀρχίζει νὰ ἔχει εὐτυχισμένη κατάληξη...* —*Ἔρωτας...*, μουρμούρισε ὁ Πέτρος, *δωρεὰ θεοῦ, κάποτε χτύπησε καὶ τὴ δική μας καρδιὰ Γιάγκο, ἂς εἶναι. Πρώτη φροντίδα μας τώρα εἶναι νὰ μάθουμε ἂν αὐτὸς ὁ νέος μένει στὰ Γιάννινα, τὸ ὄνομά του, καὶ τὶς ἀσχολίες του. —Δὲν νομίζω πὼς εἶναι Γιαννιώτης, κάπου θὰ τὸν βλέπαμε τόσα χρόνια τώρα, πρέπει νὰ ἦρθε ἀπ' ἀλλοῦ γιὰ τὶς γιορτές. Σὲ κάποιο ξενοδοχεῖο θὰ μένει, ἐκεῖ νὰ ψάξουμε. —Αὔριο θάρθω στὸ μαγαζί, θὰ ἀναθέσω στὸ Σάββα, ποὺ δουλεύει στὴν ἀποθήκη, ν' ἀρχίσει νὰ ψάχνει. Εἶναι κάλτσα τοῦ διαόλου, θὰ τὸν ξετρυπώσει...*, ἀπάντησε ὁ Πέτρος.

Ὁ Σάββας, ἀνέλαβε μὲ μεγάλη προθυμία τὴν ἀποστολή του, ἄλλο ποὺ δὲν ἤθελε. Τὸν κατατόπισαν γιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, τὸ ἀνάστημα, τὴν ἀμφίεση καὶ ὅ,τι ἄλλο νόμιζαν ἀναγκαῖο πὼς θὰ βοηθοῦσε στὴν ἀναγνώριση. Μὲ τὴν περιγραφὴ ποὺ τοῦ ἔκαναν, ὁ Σάββας σκέφτηκε —καὶ ὀρθά— πὼς δὲν θὰ ἀνακάλυπτε τὸν ἄνθρωπο στὰ χάνια καὶ τὰ πανδοχεῖα τῆς πόλης, παρὰ μόνο στὰ καλὰ ξενοδοχεῖα τῆς πλατείας. Ἄρχισε ἀπὸ τὸ *Ἴλιον Πάλλας*, κατέβηκε στὴ *Μεγάλη Βρεττανία*, πετάχτηκε ἀπέναντι στὸ *Ἀβέρωφ*, δὲν ἀνάλυψε ἴχνος του. Οἱ ἄνθρωποι τῆς «ρεσεψιόν», ὅπως λέμε σήμερα, ἦταν γνωστοί του, πρόθυμοι νὰ τὸν ἐξυπηρετήσουν, δὲν θυμόταν ὅμως νὰ ἔχει κοιμηθεῖ στὸ ξενοδοχεῖο τους τέτοιος ἄνθρωπος. —*Ρίξε μιὰ ματιὰ καὶ στὸ «Βασιλικὸν» καὶ τὸ «Ἀθῆναι», τοῦ εἶπε ἕνας, εἴχαμε πολλὴ κίνηση αὐτὲς τὶς μέρες, μπορεῖ νὰ μὴ βρῆκε κρεββάτι στὰ ξενοδοχεῖα τοῦ κέντρου τῆς πλατείας...* Χωρὶς πολλὲς ἐλπίδες ὁ Σάββας κατηφόρησε πρὸς τὰ δυὸ τελευταῖα ξενοδοχεῖα, στὴ γωνία στὸ τέλος τῆς πλατείας, στὸ πίσω μέρος ἀπὸ τὸ σημερινὸ Δημαρχεῖο. Στὸ *Βασιλικὸν* πίστεψε πὼς τὸν βρῆκε. —*Εἶναι ὁ Μάνος Βεζάνης*, ἀπάντησε ὁ ὑπάλληλος, ἠλεκτρολόγος-μηχανολόγος, *ἔχει μεγάλη θέση σὲ ὑπουργεῖο στὴν Ἀθήνα. Σὲ μᾶς μένει, ἔχει κρατήσει δωμάτιο γιὰ δέκα πέντε μέρες, κάνει διακοπές, σήμερα πῆγε στὸ χωριό του, στὰ Ζαγοροχώρια. —Θυμᾶσαι τὸ χωριό;* ρώτησε ὁ Σάββας. —*Δὲν κράτησα τ' ὄνομά του, μοῦ φάνηκε πὼς γιὰ κεντρικὸ Ζαγόρι μίλησε. — Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὶς πληροφορίες*, εἶπε ὁ Σάββας κι ἄφησε ἕνα κατοστάρικο στὸ χέρι τοῦ ὑπαλλήλου. —*Ἂν χρειαστεῖ θὰ ξανάρθω*, πρόσθεσε. —*Εἶμαι*

στὴ διάθεσή σου, ἀπάντησε ὁ ἄλλος, ἱκανοποιημένος ποὺ ἐξασφάλισε γερὸ μεροκάματο.

—*Καὶ τώρα;* ρώτησε ὁ Γιάγκος τὸν Πέτρο, ὅταν ὁ Σάββας τοὺς μίλησε γιὰ τὴν ἀνεύρεση τοῦ νέου. —*Τὰ ὑπόλοιπα εἶναι δική μου δουλειά*, ἀπάντησε αὐτός. *Θὰ ρωτήσω τὸν κὺρ Ἀχιλλέα τὸ Βάντζιο, αὐτὸς ξέρει ὅλους τοὺς ξενητεμένους Ζαγορίσιους, δὲν τοῦ ξεφεύγει κανένας, ἂν καὶ σὲ μένα κάτι λέει αὐτὸ τό ὄνομα. Βεζάνης... Βεζάνης...*, *ἄς εἶναι. Κάναμε τὴν ἀρχή, τ' ἄλλα θάρθουν μὲ τὴ σειρά τους...* Σὰ νάταν μιλημένος, ὁ Βάντζιος πέρασε τὴν ἄλλη μέρα ἀπὸ τὸ μαγαζί. —*Στὸν οὐρανὸ σὲ γυρεύαμε καὶ στὴ γῆ σὲ βρήκαμε*, τοῦ εἶπε ὁ Πέτρος. —*Καὶ γιατὶ αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση; Μήπως ἀνακαλύψατε κανένα καλὸ κρασί; Εἶναι γρήγορα ἀκόμα, τώρα ἄρχισε νὰ βράζει ὁ μοῦστος στὰ βαρέλια...* —*Καλὸ κρασὶ βρήκαμε, ἀλλὰ ὄχι αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖς.* —*Μοῦ βάζετε δύσκολα*, εἶπε ὁ κὺρ-Ἀχιλλέας, γεμάτος περιέργεια. Ὅταν οἱ ἄλλοι ὁλοκλήρωσαν τὴ διήγησή τους γιὰ τὴν ἀναζήτηση τοῦ νέου, ἐξηγώντας καὶ τὶς αἰτίες τοῦ ἐνδιαφέροντός τους, ὁ Βάντζιος φάνηκε νὰ μὴν ἐντυπωσιάζεται. —*Γιὰ τὸ Βεζάνη μοῦ μιλᾶτε τόση ὥρα; Εἶναι γυιὸς τοῦ τόσο γνωστοῦ στὴ Σμύρνη γιατροῦ Κωνσταντίνου Βεζάνη. Ἐσὺ Γιάγκο, δὲν θυμᾶσαι τὸν Βεζάνη: Δὲ γίνεται. Ὅλη ἡ πόλη καὶ ἡ ἐνδοχώρα της τὸν ἤξερε...* —*Ὁ Βεζάνης...*, *ὁ γιατρός...*, ἀντέδρασε ξαφνιασμένος ὁ Γιάγκος. *Μόνο τὸν θυμᾶμαι; Ἦταν καὶ οἰκογενειακός μας γιατρός. Αὐτὸς ἔσωσε δυὸ φορὲς τὸ μεγάλο γυιό μου ἀπὸ ἐπικίνδυνες ἀρρώστειες... Τὸν ἔσωσε ἡ ἐπιστήμη γιὰ νὰ τὸν σφάξουν οἱ Τοῦρκοι...* —*Τὸ πρόβλημα εἶναι τώρα, πῶς θὰ γνωρίσουμε τὸ γυιό του*, παρατήρησε ὁ Πέτρος. —*Αὐτὸ εἶναι δική μου δουλειά. Θὰ τὸν φέρω στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, γιὰ νὰ γνωρίσει ἕνα φίλο τοῦ πατέρα του ἀπὸ τὴ Σμύρνη, νάστε ὅλοι συγκεντρωμένοι ἐκεῖ, καὶ βέβαια καὶ ἡ Θεώνη. Εἶμαι βέβαιος πὼς ὅλα θὰ πᾶνε καλά, θὰ σᾶς εἰδοποιήσω. Ἀνοίξτε τώρα ἕνα μπουκάλι κονιὰκ νὰ τὸ γιορτάσουμε...*

Λίγες μέρες ἀργότερα, Κυριακή, ὁ Μάνος Βεζάνης ἐπισκεπτόταν τὸ σπίτι τοῦ Πέτρου στὴν Καραβατιά. Ἦταν ἐκεῖ καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιάγκου, μὲ τὴ Θεώνη ἀεικίνητη, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σταθεῖ πουθενὰ ἀπὸ τὸν ἐκνευρισμό της. Ὁ Βάντζιος, τὶς μέρες ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τὴν κουβέντα στὸ μαγαζὶ κινήθηκε δραστήρια. Πῆγε καὶ βρῆκε τὸ Μάνο στὸ *Βασιλικόν*, τοῦ εἶπε ποιὸς ἦταν, τοῦ μίλησε γιὰ τὴ ζωή του στὴ Σμύρνη καὶ τὴ Μεναιμένη, γιὰ τὸν πατέρα του τὸ γιατρό, συμπατριώτη καὶ φίλο του· ὁ Μάνος, ἔφηβος ὅταν ἐκπατρίστηκε, ἄρχισε νὰ θυμᾶται πρόσωπα ποὺ σχετίζονταν μὲ τὴν οἰκογένειά του, δὲν ἄργησε νὰ ξαναφέρει στὴ μνήμη του καὶ τὸν συνομιλητή του, τὸν ὄμορφο ἄνδρα, μὲ τὸ μούσι καὶ τὴ μεγάλη μόρφωση, τακτικὸ ἐπισκέπτη τοῦ σπιτιοῦ. Συγκινήθηκε ἀπὸ τὴ θέρμη τῶν συναισθημάτων του καὶ ἀπὸ τὴ χαρὰ ποὺ τοῦ πρόσφερε μὲ τὴν ἀναβίωση εὐτυχισμένων στιγμῶν· μίλησαν γιὰ πολλά, κοινὲς ἀναμνήσεις μιᾶς ζωῆς

ποὺ φάνταζε σὰν ὄνειρο, τὸν παρακάλεσε τέλος νὰ τὸν τιμήσει μὲ τὴ συντροφιά του στὸ μεσημεριανὸ τραπέζι, στὴν *Κωνσταντινούπολη*, θάτρωγαν, στὸ καλὸ ἑστιατόρειο τοῦ *Ἀβέρωφ*, δυὸ βήματα πιὸ πάνω. *—Σ' εὐχαριστῶ πολύ*, εἶπε ὁ Βάντζιος, *θὰ δεχθῶ γιὰ μιὰ ἄλλη μέρα τὴν πρότασή σου, σήμερα θὰ σὲ παρακαλέσω ἐγὼ νὰ μοῦ κάνεις μιὰ χάρη. —Ὅ,τι θέλεις, σεβαστὲ δάσκαλε, εἶμαι στὴ διάθεσή σου. —Θὰ πᾶμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε μιὰ οἰκογένεια τῆς προσφυγιᾶς ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ἔμαθε γιὰ σένα καὶ θέλει πολὺ νὰ σὲ γνωρίσει. Ὁ πατέρας σου ἦταν οἰκογενειακὸς γιατρός τους. Ἔπαθε συμφορές, ὡς ὅτου κατασταλάξει στὰ Γιάννινα, φόνους καὶ ἀπαγωγὲς παιδιῶν, τώρα βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση. Μᾶς περιμένει στὸ σπίτι ἑνὸς ἁγίου ἀνθρώπου ποὺ τὸν βοήθησε καὶ τὸν στήριξε, τοῦ Πέτρου Κωστίδη. Ὁ γυιός του παντρεύτηκε τὴ μικρότερη κόρη τοῦ Γιάγκου Κεϊβανίδη, αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ θέλει νὰ σε γνωρίσει. Ἡ ἄλλη κόρη του, ἡ Θεώνη, δυὸ χρόνια ἔχει ποὺ γύρισε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. Δὲν θὰ σοῦ πῶ τίποτα γι' αὐτήν, θὰ τὴ γνωρίσεις καὶ θὰ κρίνεις. Ἂν θέλεις πᾶμε τώρα θὰ τοὺς βροῦμε συγκεντρωμένους στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, σὲ περιμένουν... —Μὲ μεγάλη μου εὐχαρίστηση*, εἶπε ὁ Μάνος καὶ σηκώθηκε. Ὁ Βάντζιος ἔστριψε τὸ μουστάκι του, ἐκδήλωση μεγάλης ἱκανοποίησης, φώναξαν ἕνα ἀμάξι, ἀπέναντι στὸ ρολόϊ ἐξακολουθοῦσαν νὰ σταθμεύουν, καὶ ξεκίνησαν.

Στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου ἡ ἀνησυχία εἶχε κορυφωθεῖ. *Θάρθει ἢ δὲν θάρθει*, ἀναλογίζονταν ὅλοι, *θὰ τὰ κατάφερνε ὁ κύρ-Ἀχιλλέας;* Τὸ μυστικὸ τῆς Θεώνης εἶχε διαρρεύσει, ἔτσι δὲν ἀγωνιοῦσε μόνο αὐτή, τὰ συναισθήματά της ἦταν κοινὰ γιὰ ὅλους. Ἡ Λευκή, προνοητικὴ νοικοκυρά, μὲ τὴ σοφία τῶν παλιῶν ἀρχοντισσῶν τῆς πόλης, κι ἂς μὴν ἦταν *γέννημα καὶ θρέμμα της*, ἡ συναναστροφή της μὲ τὰ παλιά τζάκια τῆς εἶχε διδάξει πολλά, εἶχε δώσει ἐντολὴ στὴν Εἰρήνη νὰ ἑτοιμάσει πλούσιο γεῦμα. Ποῦ ξέρεις; Ὅλα ἦταν πιθανὰ ὕστερα ἀπὸ μιὰ συνάντηση γνωριμίας. Ὁ ξένος μπορεῖ νὰ τιμοῦσε τὸ τραπέζι τους...

Ὅταν ἄκουσαν τὴν ἐξώπορτα ν' ἀνοίγει, κατάλαβαν πὼς ἔρχονταν αὐτοὶ ποὺ περίμεναν κι ἔτρεξαν ὅλοι πίσω ἀπὸ τὶς κουρτίνες τῶν παράθυρων. Ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Θεώνη. Αὐτὴ εἶχε καθήσει σὲ μιὰ πολυθρόνα τοῦ σαλονιοῦ καὶ μετροῦσε τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς της... Ἤξερε τί θ' ἀντίκρυζε, ἦταν ἀνάγκη νὰ φανεῖ ψύχραιμη. Δὲν ἔπρεπε νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση ἑνὸς ἀδύναμου πλάσματος ποὺ ἔτρεμε ἀπὸ ἀμηχανία μπρὸς στὸ βλέμμα τοῦ ἄνδρα. Γρήγορα ἀνάκτησε τὴν αὐτοκυριαρχία της, στάθηκε μακρυὰ ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ περίμενε ν' ἀνοίξει ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ...

Ὁ ἄντρας ποὺ μπῆκε, τοὺς ἄφησε ἄφωνους. Δὲν ἦταν μόνο ἡ ὁμορφιά του ποὺ προξενοῦσε ἐντύπωση, ἦταν καὶ τὸ ὅλο παράστημά του, ἡ ἀκτινοβολία ποὺ ἐξέπεμπε, κάτι ποὺ γέμιζε τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ δημιουργοῦσε μιὰ αἴσθηση πρωτόγνωρη. Τὴ σιωπὴ ἔσπασε ὁ Βάντζιος ἀρχίζοντας τὶς

συστάσεις: —*Σᾶς ἔφερα τὸ Μάνο Βεζάνη, τὸν ὡραῖο ἔφηβο τῆς Σμύρνης, ὅπως ἐγὼ τὸν γνώρισα τότε, τώρα ἔγινε ἄντρας ὥριμος, γεμάτος πεῖρα καὶ γνώση, νὰ σᾶς συστήσω: Ὁ κ. Πέτρος Κωστίδης, ἡ ὀμορφότερη ψυχὴ τῆς πόλης μας, δὲν χρειάζεται νὰ πῶ ἄλλα, ἡ γυναίκα του ἡ Λευκή, ὁ γυιός του ὁ Δημήτρης, ὁ γιατρός, ὁ ἄλλος γυιὸς ὁ Νῖκος, ὁ καθηγητής, ἡ γυναῖκα του ἡ Φιλίτσα, ὁ Γιάγκος Κεϊβανίδης καὶ ἡ γυναῖκα του ἡ Φωτενή. Χαιρετώντας τὸν Κεϊβανίδη ὁ Μάνος, στάθηκε. —Θυμᾶμαι ἀδρά τὴ φυσιογνωμία σας, θυμᾶμαι καὶ τὸ μεγάλο σας κατάστημα. Κάποτε φτάναμε ὣς ἐκεῖ παίζοντας μὲ τοὺς συνομιλήκους μου. Τὸν πατέρα μου εἴχατε γιατρό...* Ὁ Γιάγκος δὲν ἄφηνε τὸ χέρι τοῦ Μάνου ἀπὸ τὸ δικό του, τὸ ἔσφιγγε δυνατά, λὲς καὶ σ' ἐκεῖνο τὸ χέρι ἦταν κρυμμένες ὅλες οἱ καλὲς μέρες καὶ οἱ εὐτυχισμένες στιγμὲς τῆς Σμύρνης. —*Ναί, τὸν πατέρα σας -ψιθύρισε- καλότατος ἄνθρωπος κι ἔξοχος ἐπιστήμονας, ζεῖ, ποῦ βρίσκεται;* —*Κρατιέται ἀκόμα, τὸ καλοκαίρι πήγαμε καὶ στὸ χωριό, κάνουμε ἐκεῖ τὶς διακοπές μας. Ὅλες οἱ ἀρρώστειες ποὺ τὸν βασάνιζαν, κυρίως ἕνα ἐπίμονο ἕλκος, ἐξαφανίστηκαν, λὲς κι ἔχει ξαναγίνει νέος...*

Ὁ Μάνος δὲν εἶχε δεῖ καλὰ τὸ πρόσωπο τοῦ κοριτσιοῦ ποὺ κρυβόταν πίσω ἀπὸ τὸ Γιάγκο. Ὅταν παραμέρισε, *νὰ σᾶς συστήσω τὴ μεγαλύτερη κόρη μου,* εἶπε, *τὴ Θεώνη.* Ὁ Μάνος ἔμεινε στήλη ἅλατος. —*Μὰ ἐσεῖς... ἐσεῖς...* ψέλλισε, δὲν συνέχισε, γιατὶ ἡ Θεώνη ἔτεινε τὸ χέρι νὰ πιάσει τὸ δικό του, *χαίρω πολὺ* εἶπε τὸ κορίτσι, ψύχραιμα, ἀντίθετα μὲ τὸ Μάνο, ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ μουρμουρίζει λόγια ἀσυνάρτητα, χωρὶς ὅμως ν' ἀφήνει τὸ χέρι τῆς Θεώνης. Ὅταν ὕστερα ἀπὸ λίγο ὅλα ἠρέμησαν, σὰ νὰ γνωρίζονταν ἀπὸ καιρὸ ὁ Μάνος καὶ ἡ Θεώνη, ἀποτραβήχτηκαν στὴν ἄκρη τοῦ σαλονιοῦ κι ἄρχιζαν νὰ κουβεντιάζουν γιὰ χίλια δυὸ πράγματα, ποὺ εἶχαν σχέση μὲ τὴν παιδική τους ζωὴ στὴ Σμύρνη. —*Ναί, ἐγὼ ἤμουν αὐτὴ ποὺ στεκόμουν δίπλα σου στὴ γιορτὴ στὴ λίμνη,* τὸν βεβαίωσε ἡ Θεώνη πρὶν ἀνοίξει ἡ συζήτηση. Ὕστερα ἄρχισαν νὰ σεργιανίζουν στὶς ἑλληνικὲς συνοικίες τῆς Σμύρνης, στὴν κάτω πόλη, στὸ Κορδελιό, στὸ λιμάνι, στὴν ἐκκλησία τῆς ἁγίας Φωτεινῆς, μὲ τὸ τεράστιο καμπαναριό, ὣς τὴν ἀριστοκρατικὴ συνοικία τῆς Μπέλλα-Βίστα ἔφταναν, δὲν δίσταζαν καὶ στὰ σοκκάκια τῆς Πούντας νὰ περιδιαβάσουν, μὲ τὸ φόβο πάντα τῆς ἐπίθεσης ἐκ μέρους τῶν συνομιλήκων τους Μαλτέζων -συνοικία τους ἦταν- δὲν σήκωναν ἀστεῖα, ἄγριοι σὰν τοὺς πατεράδες τους. Κι ὕστερα οἱ ἐκδρομὲς στὰ προάστεια, στοῦ Μπουρνόβα, τὸ Γκιὸζ-τεπέ, τὸ Κοκάρ-Γυαλί, κι ἄλλα... κι ἄλλα.. δὲν ἄφησαν τίποτε νὰ μὴν τὸ ξαναδιαβοῦν, ὥριμοι τώρα, μὲ τὴ φαντασία καὶ τὴν ἀκοίμητη νοσταλγία τους... σὲ μιὰ στιγμὴ σταμάτησαν ἀπότομα. Δὲν εἶχαν τί ἄλλο νὰ ποῦν, ἢ τοὺς ξαναγύρισε στὴν πραγματικότητα ἡ φωνὴ τῆς Ἑλένης: —*Κύριε Μάνο, Θεώνη, τὸ τραπέζι εἶναι ἕτοιμο, σᾶς περιμένουμε. —Μὰ δὲν ἤξερα πὼς θὰ μείνω γιὰ τὸ γεῦμα...,* εἶπε, τάχα διαμαρτυρόμενος ὁ Μάνος, στὴν πραγματικότητα ἡ μόνη του ἐπιθυμία ἦταν

νὰ μὴν ἀποχωριστεῖ τόσο γρήγορα αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους...

Στὸ τραπέζι -τὴν πρωτοκαθεδρία τὴν εἶχε ὁ Βάντζιος- μὲ τὴ βοήθεια καὶ τοῦ καλοῦ κρασιοῦ οἱ καρδιές ἄνοιξαν καὶ οἱ γλῶσσες λύθηκαν... Ὁ Μάνος διηγήθηκε τὴν ἱστορία τῆς οἰκογενείας του, οἱ Πέτρος καὶ ὁ Γιάγκος τὶς δικές τους. Ὁ Μάνος λοιπόν, σπουδασμένος στὴ Λωζάννη τῆς Ἑλβετίας, πολιτικὸς μηχανικός, διδάκτορας μὲ ἄριστα, ὑπηρετοῦσε ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος στὸ ὑπουργεῖο ποὺ εἶχε τὴν εὐθύνη τῆς Βιομηχανίας. Σπάνιζαν τότε οἱ πολιτικοὶ μηχανικοὶ μὲ σπουδές στὸ ἐξωτερικό, σπουδὲς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἦταν περιζήτητοι γιὰ τὴ στελέχωση βασικῶν τομέων τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργείων. Εἶχε κι ἕναν βουλευτὴ δικηγόρο, ἐγκατεστημένο στὴν ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἀνάμεσα σὲ προσφυγικοὺς οἰκισμούς, ἀργότερα τὸν ἐξέλεξαν καὶ βουλευτὴ γιατὶ τὸν θεωροῦσαν δικό τους... Ὅπου νάταν τελείωνε ἡ ἄδειά του, θάφευγε σὲ λίγες μέρες γιὰ τὴν Ἀθήνα. *—Τώρα ποὺ σᾶς γνώρισα, πολὺ λυποῦμαι ποὺ φεύγω* -κατέληξε- μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὴ Θεώνη... *—Τώρα ποὺ μᾶς γνώρισες, δὲ θὰ σ' ἀφήσουμε εὔκολα νὰ ξαναχαθεῖς*, μίλησε ὁ Βάντζιος, πολλὰ ὑπονοώντας... Οἱ ἱστορίες τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Γιάγκου κράτησαν ὧρες, πέρασαν στὸ σαλόνι, πῆραν τὸν καφέ τους, ἔφτασε τ' ἀπόγευμα καὶ ἀκόμα νὰ τελειώσουν. Σὰ νὰ εἶχε γίνει προσυνεννόηση γιὰ τὴν περιπέτεια τῆς Θεώνης κανένας δὲν μίλησε γι' αὐτή, ὑπέθεταν πὼς κάτι θὰ τοῦ εἶχε πεῖ ἡ Θεώνη στὴ μακρὰ συνομιλία τους. *—Πρέπει νὰ μ' ἀφήσετε νὰ φύγω*, εἶπε σὲ κάποια στιγμὴ ὁ Μάνος καὶ σηκώθηκε. *Ἔχω νὰ κάνω καὶ μερικὲς ἄλλες ἐπισκέψεις συγγενῶν μου.* Τοὺς ἔδωσε τὴν κάρτα του λέγοντας: *Ὅ,τι πρόβλημα ἔχετε, ποὺ πρέπει νὰ λυθεῖ στὴν Ἀθήνα νὰ μοῦ γράψετε. θὰ τὸ φροντίσω... —Βέβαια καὶ θὰ σοῦ γράψουμε*, ἀπάντησε ὁ Βάντζιος, πρὶν προλάβει νὰ μιλήσει ἄλλος...

Ὅταν ἔφυγε κι ἔκλεισε ἡ πόρτα, ἡ χαρὰ τῆς γνωριμίας ἦταν ἔκδηλη στὰ πρόσωπα ὅλων. Ἦταν φυσικὸ ν' ἀρχίσουν καὶ τὰ ἐγκώμια, «ἐξαίρετος νέος», «ἄριστος ἐπιστήμονας», «λαμπρὸ τὸ μέλλον του», ὁ ἕνας τελείωνε, ὁ ἄλλος ἄρχιζε, εἶχαν ἐξαντλήσει ὅλα τὰ ἐπίθετα γιὰ νὰ τὸν παινέσουν. Ὄχι ὅλοι. Ἡ Θεώνη εἶχε ἀποτραβηχτεῖ σὲ μιὰ πολυθρόνα καὶ δὲν μιλοῦσε. Κάποια στιγμὴ ὁ πατέρας της τὴν εἶδε καὶ πῆγε κοντά της. *—Γιατὶ δὲ μιλᾶς κόρη μου;* ρώτησε ἀνήσυχος. *Μήπως εἴπαμε κάτι ποὺ σὲ πείραξε;* *—Ὄχι*, ἀπάντησε ἡ Θεώνη, *ἀντίθετα εἶμαι πολὺ εὐτυχισμένη πατέρα, πιστεύω πὼς βρῆκα τὸν ἄντρα τῶν ὀνείρων μου*, τοῦ ψιθύρισε στ' αὐτί, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ΑΝΑΖΩΠΥΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΚΑΝΔΑΛΟΛΟΓΙΑΣ - ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Στὴν Ἀθήνα ἡ κυβέρνηση Βενιζέλου, πού, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ χρόνου ἄρχισε νὰ γίνεται ἀντικείμενο ἔντονων ἐπικριτικῶν σχολίων, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἀντιβενιζελικῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν μικρῶν δημοκρατικῶν κομμάτων, τὸ καλοκαίρι καὶ κυρίως τὸ φθινόπωρο δέχτηκε ὁλομέτωπη ἐπίθεση, τόσο γιὰ τὴν ἐξωτερική της πολιτική, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐσωτερική, ἰδίως σὲ θέματα ποὺ εἶχαν σχέση μὲ σκάνδαλα ἢ ἐπαναστατικὲς κινήσεις. Τὸ σκάνδαλο βέβαια ποὺ συντάραξε τὴ χώρα, ἦταν ἡ νοθεία τοῦ κινίνου ἢ τὸ σκάνδαλο Γαλοπούλου. Ἡ ἐκμετάλλευσή του ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευση ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες αἰτίες τῆς κυβερνητικῆς φθορᾶς.

Τὸ περίεργο μὲ τὸ σκάνδαλο τῆς κινίνης ἦταν ὅτι ὁ θεωρούμενος ὡς κύριος αὐτουργός, γενικὸς διευθυντὴς τοῦ Χημείου τοῦ Κράτους Εὐστρ. Γαλόπουλος, ἦταν φαίνεται ἀθῶος, ὅπως καὶ δικαστικὰ ἐπιβεβαιώθηκε. Ὅμως τὸ ὄνομά του καὶ ἡ ἠθικὴ ὑποστήριξη ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Βενιζέλος, ἀποκαλώντας τον, κατὰ τὴ σύλληψη καὶ προφυλάκισή του, *ἐντιμότατο*, ἀποτέλεσαν τὴν αἰχμὴ τοῦ δόρατος ποὺ χρησιμοποίησαν οἱ ἀντιπολιτευόμενοι γιὰ νὰ τὸν φθείρουν καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσουν στὴν ἥττα.

Τὸ σκάνδαλο τοῦ κινίνου ἀποκαλύφθηκε στὴ Θεσσαλονίκη τὸν Ὀκτώβριο. Σὲ ἀναλύσεις δισκίων κινίνης ποὺ ἔγιναν, διαπιστώθηκε ὅτι τὰ δισκία δὲν περιεῖχαν κινίνη, ἀλλὰ ἀλεύρι. Ἦταν φοβερὸ ἔγκλημα ἐναντίον τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μαστιζόταν ἀπὸ ἑλονοσία, καὶ τὸ κινίνο ἀποτελοῦσε τὸ βασικὸ φάρμακο θεραπείας. Οἱ φαρμακευτικὲς ἑταιρίες ποὺ κατασκεύαζαν τὰ δισκία, κάτω ἀπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Γενικοῦ Χημείου, κρατοῦσαν τὸ κινίνο, τὸ ἐκμεταλλεύονταν ὕστερα οἱ ἴδιες, καὶ τὸ ἀντικαθιστοῦσαν μὲ ἀλεύρι. Μὲ τὴ σύλληψη τοῦ Γαλόπουλου οἱ ἀντικυβερνητικὲς ἐφημερίδες ὀργίασαν. Βασικὸ σύνθημά τους: *Ὁ ἐντιμότατος κ. Γαλόπουλος*. Ἀκόμα κι ὅταν τὸν Ἰούνιο τοῦ 1931 ὁ Γαλόπουλος ἀθωώθηκε ἀπὸ τὸ δικαστήριο, ὁ τύπος δὲν ἐγκατέλειψε τὸ σύνθημα, ἐπιμένοντας ὅτι ὁ Γαλόπουλος εἶχε ἀθωωθεῖ λόγω ἀμφιβολιῶν. Ἡ σφοδρότητα τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀντιπολιτευόμενων, καὶ ἰδιαίτερα τῶν ἐφημερίδων τους, πίκρανε καὶ ἐξόργισε τὸν Βενιζέλο σὲ σημεῖο ποὺ τὸν ὁδήγησε νὰ ἀποκαλέσει τὶς ἀντικυβερνητικὲς ἐφημερίδες ὡς *κακοῦργον τύπον*, γιὰ νὰ εἰσπράξει πανελλαδικὰ τὴ σκληρὴ κριτικὴ τῶν ἐφημερίδων αὐτῶν. Φυσικὰ

οὔτε καὶ τὰ Γιάννινα ὑστέρησαν στὴν καταδίκη τῶν χαρακτηρισμῶν τοῦ Βενιζέλου. Ἡ *Ἤπειρος* πρώτη ποὺ εἶχε ξαναγυρίσει ὁλοκληρωτικὰ στὸν ἀντιβενιζελισμό της, ἐπέκρινε δριμύτατα τὸ Βενιζέλο. Ἔπρεπε -ἔλεγε- εὐθυγραμμιζόμενη μὲ τὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, νὰ πλέκει τὸ ἐγκώμιό τους, γιατὶ ἔφεραν σὲ φῶς τὰ σκάνδαλα, ἀντὶ νὰ τὶς ὑβρίζει. Ἀλλά, *κατὰ τὸ σύστημά του, θὰ προετίμα νὰ κλέπτεται ὁ λαὸς εἰς τὸ διηνεκές, παρὰ νὰ ἐμφανισθῇ αὐτὸς ἀγνοῶν τὰ τέσσερα κακὰ τῆς μοίρας του.* Ἀνάλογη στάση κράτησαν καὶ οἱ ἄλλες γιαννιώτικες ἐφημερίδες, μὲ ἐξαίρεση τὸν *Κήρυκα*, ὁ ὁποῖος μιλοῦσε γιὰ δημαγωγοὺς καὶ συκοφάντες.

Στὰ σκάνδαλα προστέθηκαν καὶ τὰ κινήματα ἢ μᾶλλον οἱ ἀπόπειρες γιὰ ὀργάνωση κινημάτων. Κάποιοι ἀξιωματικοί, φίλοι τοῦ Πάγκαλου, συγκεντρώθηκαν τὸ βράδυ τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου σ' ἕνα χοιροστάσιο γιὰ νὰ συζητήσουν πῶς μποροῦσαν νὰ ὀργανώσουν κίνημα ἀνατροπῆς τῆς κυβέρνησης. Ἡ κίνηση, ἀσήμαντη στὴν οὐσία, μεγαλοποιήθηκε γιὰ ἐκμετάλλευση, ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ Στρατιωτικῶν Θ. Σοφούλη, ὁ ὁποῖος καὶ συνέλαβε τὸν Πάγκαλο, ἂν καί, ὅπως ἀποδείχτηκε, ὁ στρατηγὸς δὲν γνώριζε γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν φίλων του ἀξιωματικῶν. Ἡ ἀπόπειρα ἐκμετάλλευσης τῆς ὑπόθεσης ἀπὸ τὴν κυβέρνηση πρὸς ὄφελός της, εἶχε ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Μεγιστοποιήθηκε τὸ θέμα καὶ ἔδωσε λαβὴ σὲ ποικίλα σχόλια ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευση, ἡ ὁποία ἐκμεταλλεύτηκε καὶ κάποιες ἄστοχες δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου γιὰ τὴ στάση ποὺ θὰ κρατοῦσε σὲ περίπτωση ἐκδήλωσης κινήματος, κάτι ποὺ ὁδήγησε μεγάλη μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης στὴ σκέψη, ὅτι δὲν ἦταν ἀπίθανη ἡ ἔκρηξη στρατιωτικοῦ κινήματος καὶ ἡ ἐπιβολή του. Ἡ ἀξιοπιστία τῆς κυβέρνησης μειώθηκε περισσότερο καὶ γιὰ νὰ ἀλλάξει τὴν ἀτμόσφαιρα ὁ Βενιζέλος προχώρησε σὲ ἀνασχηματισμό, κατὰ τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Δεκεμβρίου. Στὴ νέα κυβέρνηση δὲν συμμετεῖχε ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Δ. Μπότσαρης. Ἡ ἀπομάκρυνσή του δημιούργησε πρόβλημα γιὰ τοὺς βουλευτὲς Ἰωαννίνων. Ὁ Βενιζέλος σκεπτόταν νὰ ὑπουργοποιήσει τὸ βουλευτὴ Πρεβέζης Θ. Χαβίνη. Στὴν ἀπόφασή του αὐτὴ ἀντέδρασαν οἱ βουλευτὲς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Πρέβεζας, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐπιστολή τους ζήτησαν ἀπὸ τὸ Βενιζέλο νὰ μὴν τὸν περιλάβει στὴν κυβέρνηση (τὴν ἐπιστολὴ δὲν ὑπέγραψε ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων Κ. Κατσαδήμας). Ὁ Βενιζέλος θύμωσε ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς *καὶ ἠκούσθη λέγων εἰς τὴν «Λέσχην τῶν Φιλελευθέρων»: Θέλουν καὶ τὰ ρέστα ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ἔγιναν βουλευταὶ μὲ τὸ χρίσμα μου;* Ἡ ὀργὴ τοῦ Βενιζέλου προερχόταν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔμμεσα ἐπιδιωκόταν, μὲ τὴ μὴ ὑπουργοποίηση τοῦ Χαβίνη, ἡ παραμονὴ τοῦ Δ. Μπότσαρη στὴν κυβέρνηση, τὴν ἀντικατάστασή του ὅμως εἶχε ἀποφασίσει ἀπὸ καιρὸ ὁ Βενιζέλος, δυσαρεστημένος ἀπὸ τὴν πολιτεία τοῦ ὑπουργοῦ του (*Ἤπειρος*, 31-12-30).

Αὐτὰ γίνονταν στὴν Ἀθήνα. Ὅλα βέβαια σχολιάζονταν στὰ Γιάννινα, ἀλλὰ κατὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα, προτεραιότητα γιὰ τὸ γιαννιώτικο τύπο δὲν εἶχαν τὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ προβλήματα, τὰ τοπικὰ καὶ τὰ γενικά, ἀλλὰ τὰ ὑπαρκτὰ ἢ ἀνύπαρκτα σκάνδαλα. Ἐπαναλαμβάνω, πὼς εἶδος ἐπιδημίας εἶχε καταντήσει ἡ σκανδαλολογία γιὰ τὴν πόλη τῶν Γιαννίνων. Ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης στὴν *Ἐλευθερία* του (11-12-30): *Τὰ Γιάννινα δὲν δύνανται νὰ ζήσουν, ἀπό τινος χρόνου, ἄνευ σκανδάλων, οἰκογενειακῶν σκανδάλων, σκανδάλων ἐρεθιζόντων τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὴν κοινὴν συνείδησιν, σκανδάλων φθασάντων μέχρι τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας καὶ μέχρι τοῦ ἀκροατηρίου τοῦ Πλημμελειοδικείου Ἰωαννίνων. Πάντων δὲ τῶν σκανδάλων ἡγοῦνται πότε ἡ μία, πότε ἡ ἄλλη ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἐφημερίδων.* Λάθος ἔκανε ὁ Χρηστοβασίλης. Δὲν ζοῦσαν τὴν σκανδαλολογία τὰ Γιάννινα *ἀπό τινος χρόνου*, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια (γίνεται ἀναφορὰ στοὺς προηγούμενους τόμους). Τὰ σκάνδαλα εἶχαν γίνει γιὰ τὴν πόλη *ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ*. Καὶ οἱ Γιαννιῶτες εἶχαν καταντήσει σκανδαλομανεῖς, κάτι σὰν τό: ναρκομανεῖς. Ἂν δὲν ἔπαιρναν τὴ δόση τους δὲν ἡσύχαζαν...

Ἡ νέα περίοδος σκανδαλολογίας ἄρχισε μὲ τὴν ἀναμενόμενη δίκη τοῦ καθηγητῆ Μελισσάρη, τοῦ μόνου κατηγορούμενου γιὰ τὸν ὁποῖο ὑπῆρχαν στοιχεῖα ἐνοχῆς. Εἶχε προηγηθεῖ τῆς περιόδου αὐτῆς μιὰ ἄλλη, ποὺ κράτησε ἀρκετὲς ἑβδομάδες. Κάποιοι κατήγγειλαν καὶ δημιούργησαν θόρυβο γιὰ καταχρήσεις στὸ νοσοκομεῖο Χατζηκώστα, στὶς ὁποῖες ἀνέμιξαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γιατροῦ τοῦ Νοσοκομείου Β. Λάππα, ὁ ὁποῖος ἐθελοντικὰ προσέφερε τὶς ὑπηρεσίες του, ὑπηρετοῦσε ὡς ἄμισθος. Ὁ Λάππας ὀργισμένος παραιτήθηκε. Κι ὅπως ἦταν φυσικὸ μιὰ μερίδα τοῦ τύπου τὸν ὑποστήριζε καὶ ἡ ἄλλη τὸν κατηγοροῦσε. Ὁ Λάππας ἐπέμεινε στὴν παραίτησή του καὶ ὑπέβαλε μήνυση ἐναντίον ὅσων τὸν ἀνέμιξαν στὴν ὑπόθεση ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐφημερίδων ποὺ ἔγραψαν ἐναντίον του. Χρειάστηκε ἡ ἄμεση παρέμβαση τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνος, γιὰ νὰ πειστεῖ ὁ Λάππας, νὰ δηλώσει στὴν ἐφοροεπιτροπεία ποὺ ἄκουσε τὰ ἐπιχειρήματά του, ὅτι θ' ἀπέσυρε τὴν παραίτηση, ὄχι ὅμως καὶ τὴ μήνυση κατὰ τῶν κατηγόρων του.

Αὐτὰ συνέβαιναν τὸν Αὔγουστο. Τὸ Σεπτέμβριο, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* -αὐτὸς ἔφερε σὲ φῶς «τὰ καθηγητικὰ σκάνδαλα»-, ἄρχισε πάλι ὁ σάλος ποὺ εἶχε προσωρινὰ κοπάσει, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀναβολὴ τῆς δίκης τοῦ καθηγητῆ Μελισσάρη (ὁρίστηκε γιὰ τὶς 23-9-30). Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σχόλια γιὰ τὴν ἀναβολὴ τῆς δίκης, μὲ ἀνοικτὴ ἐπιστολή του (25-9-30) κατηγόρησε τὸ *Ἀνώτατο Ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο*, γιατὶ *ἐπρότεινε προαγωγὰς προαγωγῶν* (ὅλοι οἱ κατηγορούμενοι καθηγητὲς εἶχαν προαχθεῖ, ἦταν οἱ ἄριστοι ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν καθηγητῶν τῆς Μέσης ἐκπαίδευσης Ἰωαννίνων) *πρὸς δόξαν σας* -ἔλεγε- *καὶ πρὸς δόξαν τοῦ δυσμοίρου κράτους, τὸ ὁποῖο ἐμπιστεύεται τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν*

τέκνων τοῦ λαοῦ του εἰς προαγομένους προαγωγοὺς καὶ νυσταλέους φρουρούς, οἷοι ὑπήρξατε ἐσεῖς. Ἀλλὰ συνέλθετε. Εἶναι καιρός. Σπεύσατε νὰ ἐπανορθώσητε τὸ σφάλμα σας καὶ ἀπομακρύνατε ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους σᾶς ὑπέδειξεν ἡ Δικαιοσύνη. Ταυτόχρονα ἡ ἐφημερίδα κάκιζε καὶ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας, γιὰ παρελκυστικὴ πολιτική, ἀφοῦ μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ βουλεύματος (μὲ τὸ ὁποῖο παραπεμπόταν μόνο ὁ Μελισσάρης γιὰ νὰ δικαστεῖ), δὲν ἔκρινε τιμωρητέους τοὺς μὴ παραπεμπόμενους καθηγητές, οὔτε κὰν τοὺς μετέθεσε. Εὐθύνες ἀπέδιδε καὶ στὸ Γενικὸ ἐπιθεωρητὴ, ΙΒ΄. περιφέρειας Κατσουρό, ἐπειδὴ εἶχε συστήσει στὸ *Ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο* νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικὸ στὴ λήψη ἀποφάσεων, μέχρις ὅτου ἐκδικαστεῖ ἡ ὑπόθεση. Τὸ ὑπουργεῖο μὲ ἔγγραφό του γνωστοποίησε στὴν ἐφημερίδα τὶς ἐπιφυλάξεις τοῦ Κατσουροῦ, γνωρίζοντας ταυτόχρονα, ὅτι ἡ ἐκδίκαση τῆς ἀπόφασης, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς διοίκησης, θὰ γινόταν ἀπὸ τὸ *Ἐποπτικὸ συμβούλιο Ἰωαννίνων*, τοῦ ὁποίου ἡ λειτουργία ἄρχιζε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου.

Ἐπειδὴ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἔκανε συνεχῆ ἐπίκληση τοῦ βουλεύματος γιὰ νὰ συνεχίσει τὴν πολεμικὴ του ἐναντίον τῶν μὴ παραπεμφθέντων καθηγητῶν, τῶν Ἀλκ. Κοντοπάνου, Χαρ. Ἰωαννίδου, στοὺς ὁποίους προστέθηκε ἀργότερα καὶ ὁ Χαρ. Μαστορίδης, ἡ *Ἤπειρος* κατήγγειλε τὴν εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ ὅτι, ἐνῶ πρότεινε μὲ τὸ βούλευμα τὴν ἀπαλλαγὴ τῶν καθηγητῶν, ἐκτὸς τοῦ Μελισσάρη, ἀπὸ κάθε κατηγορία, γιὰ νὰ φτάσει σ' αὐτὴ τὴν πρόταση, χρησιμοποίησε κρίσεις καὶ συμπεράσματα ἀδικαιολόγητα, στὴν πραγματικότητα ἄφηναν ἔκθετους στὴν κοινὴ γνώμη τοὺς καθηγητές. Ἔγραφε συγκεκριμένα (24-10-30): *Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ εἰσαγγελικὴ πρότασις, ἵνα προτείνῃ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν καθηγητῶν, καθ' ὧν οὐδεμία προέκυψεν ἔνδειξις, ἐξετράπη εἰς τὴν προσφιλῆ δυστυχῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰσαγγελεῖς «φιλολογίαν τῆς κατηγορίας» καὶ διήνθησε τὸ σκεπτικὸν καὶ τὸ ἱστορικὸν τῆς προτάσεώς της μὲ κρίσεις ἀδικαιολογήτους, ἐν πολλοῖς ὑπερβολικὰς ἐν γένει, καί, ἂς μᾶς συγχωρηθῇ τὸ βίαιον τοῦ χαρακτηρισμοῦ, εἰς μὴ ἀνδρικὴν ἀπονομὴν βδελυρῶν ἰδιοτήτων εἰς ἀνθρώπους μὴ δυναμένους νὰ ἀμυνθοῦν. Καὶ τὸ ἔτι χειρότερον: αἱ κρίσεις αὗται καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς περὶ τοῦ ἠθικοῦ ποιοῦ τῶν ἀπαλλασσομένων καθηγητῶν, γενόμεναι ἀνευθύνως καὶ σχεδὸν ἀσυνειδήτως... αἱ κρίσεις καὶ οἱ ἀνεύθυνοι χαρακτηρισμοί, βασιζόμενοι ἐπὶ γεγονότων ἀναποδείκτων ἄλλως τε ἐξωσχολικῶς, οὐδεμίαν ἐχόντων σχέσιν μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν, μὲ τὴν μαθητικὴν ἐξάρτησιν καὶ τὴν ἐν γένει σχέσιν μαθητοῦ καὶ διδασκάλου, γεγονότα μηδαμινῆς σημασίας δι' οἱονδήποτε, ἔγιναν συνθήματα ἀγῶνος εἰς τὰς στήλας τῆς συναδέλφου (τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος) καὶ ἀφορμὴ διαρκοῦς δημοσιογραφικῆς πολεμικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἄτοπον. Καὶ ἐπὶ πλέον τούτου, ἄδικον. Καὶ ἡ διαμαρτυρία τῆς συναδέλφου κατὰ τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ, συστήσαντος ἐπιφύλαξιν (στὸ ὑπουργεῖο) ἀδικαιολόγητος. Διό-*

τι ἐπιφύλαξις μεγάλη ἀπαιτεῖται εἰς τὴν υἱοθέτησιν τῶν εἰσαγγελικῶν χαρακτηρισμῶν, ἀτυχῶν, περιττῶν καὶ ἀδικαιολογήτων, δι' ὅσους ἐμελέτησαν τὴν δικογραφίαν -εἰσαγγελικῶν χαρακτηρισμῶν βασισθέντων ἐπὶ τῶν λεγομένων ἑνὸς γυναίου, ξένου καὶ πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ τὴν μαθητικὴν ἰδιότητα. Στὸ ἴδιο ἄρθρο ἡ *Ἤπειρος* ὑποστήριζε πὼς ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ποινικὴ δίωξη κατὰ τῶν ἀπαλλασσόμενων καθηγητῶν, δὲν μποροῦσε νὰ ἀσκηθεῖ καὶ διοικητικὴ δίωξη. Ὄχι, ἀπαντοῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* -καὶ σωστά- μπορεῖ νὰ ἀσκηθεῖ διοικητικὴ δίωξη, ἀνεξάρτητα τῆς ποινικῆς, γι' αὐτὸ καὶ ἔπρεπε οἱ καθηγητὲς νὰ τιμωρηθοῦν.

Ἡ ἀντιδικία ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἐφημερίδες συνεχίστηκε. Μετὰ τὴ δίκη Μελισσάρη θὰ ἔμπαιναν στὸ χορό καὶ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες, ὅλες στὸ πλευρὸ τῶν καθηγητῶν, μὲ μόνη ἀντίπαλο τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα.*

Μετὰ τὴ δεύτερη ἀναβολὴ (στὶς 28 Ὀκτωβρίου), ἡ δίκη Μελισσάρη ἄρχισε στὶς 2 Δεκεμβρίου καὶ τελείωσε τὴν ἄλλη μέρα. Μάρτυρες κατηγορίας οἱ παθοῦσες μαθήτριες, ἄλλες ἐξωσχολικές, γιατροί καὶ ἕνας καθηγητὴς τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς,* ὄχι Ἠπειρώτης, ὁ Παραρᾶς. Ὁ κατηγορούμενος δὲν ἐμφανίστηκε στὴ δίκη. Πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου ὁ Βασιλείου καὶ εἰσαγγελέας ὁ Ἐλευθερουδάκης. Ἐξετάσθηκαν οἱ δυὸ παθοῦσες μαθήτριες καὶ ἐξέθεσαν μὲ λεπτομέρειες πῶς ὁ Μελισσάρης, γιὰ νὰ τὶς βοηθήσει νὰ γράψουν στὰ διαγωνίσματα, τὶς παρέσυρε στὸ δωμάτιό του καὶ τὶς διέφθειρε. Ἀπὸ τοὺς μάρτυρες γιατροὺς ὁ Λεων. Χαρίσης, ἐξέθεσε τὰ γνωστὰ ἤδη, τὰ τῆς ἐπίσκεψης μιᾶς ἀπὸ τὶς μαθήτριες στὸ ἰατρεῖο του, τῆς ἐξέτασής της, τῆς διαπίστωσης ὅτι ἦταν ἔγκυος καὶ τῆς ὁμολογίας της ὅτι τὴν *εἶχε καταστρέψει* ὁ Μελισσάρης. Ὁ χειροῦργος Γεώργ. Σούλης, τοῦ ὁποίου τὴ μαρτυρία ἐπικαλέστηκε ὁ Χαρίσης, δήλωσε ἄγνοια τῶν γεγονότων, ἐνῶ ὁ γιατρὸς Π. Ἀποστολίδης μίλησε μόνο γιὰ ὑποψίες ποὺ τοῦ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴ συγκέντρωση μαθητριῶν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Μελισσάρη. Ὁ καθηγητὴς Παραρᾶς κατέθεσε ἐπιβαρυντικὰ στοιχεῖα ὄχι μόνο γιὰ τὸ Μελισσάρη, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς Κοντοπάνο καὶ Ἰωαννίδη, ἀνέφερε μάλιστα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χαρ. Μαστορίδη ὡς ἐνόχου, γιὰ τὴν ὅλη στάση του ἀπέναντι τῶν μαθητριών. Στὸ Α΄ γυμνάσιο (*τὴ Ζωσιμαία*) -εἶπε- βασίλευε ἀθλιότητα. Σημειώνονταν πολλὲς αἰσχρότητες ἐκ μέρους τῶν ὑπὸ κατηγορία καθηγητῶν, ἀφήνοντας ὑπονοούμενα καὶ γιὰ ἄλλους. Ὁ εἰσαγγελέας, ἀκολουθώντας τὴν τακτικὴ ποὺ χρησιμοποίησε στὴν ἔκδοση τοῦ βουλεύματος, κατακεραύνωσε ὄχι μόνο τὸ Μελισσσάρη, τοῦ ὁποίου εἶχε ἀποδειχθεῖ ἡ ἐνοχή, ἀλλὰ καὶ τοὺς Κοντοπάνο καὶ Ἰωαννίδη, τῶν ὁποίων ζήτησε τὴ διοικητικὴ δίωξη, συμφωνώντας ἔτσι μὲ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα.* Εἶπε συγκεκριμένα στὴν ἀγόρευσή του: *Μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ διαφυγόντες τοὺς ὄνυχας τῆς δικαιοσύνης ἦταν παρόντες, ὅταν ὁ Μελισσάρης παρώτρυνε τὰ θύματά του νὰ παραδοθοῦν καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ ὅτι δὲν κατήγγει-*

λαν τὸ γεγονὸς εἰς τὴν προϊσταμένην των ἀρχήν, καθιστᾶ αὐτοὺς ὑπολόγους ἀπέναντι τῆς δικαιοσύνης. Αὐτὸ ἦταν. Ἡ φράση τοῦ εἰσαγγελέα νὰ διωχθοῦν διοικητικὰ οἱ μὴ παραπεμφθέντεςς, ἄνοιξε τοὺς ἀσκοὺς τοῦ Αἰόλου, καὶ κράτησε τὴν πόλη σὲ ἀναταραχὴ γιὰ πολὺν καιρό. Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς ἀγόρευσης τοῦ εἰσαγγελέα ἔδωσαν τὴν εὐχέρεια στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* -τὴ μόνη ἐφημερίδα ποὺ δημοσίευσε τὰ λεπτομερῆ πρακτικὰ τῆς δίκης, οἱ ἄλλες περιορίστηκαν μόνο στὴν ἀναγραφὴ τῆς ἀπόφασης (καταδίκη τοῦ Μελισσάρη σὲ 3 χρόνια φυλάκιση καὶ 1.500 δρχ. ψυχικὴ ὀδύνη)- νὰ πανηγυρίσει: Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ τίτλοι του: *Ὁ ἐπίλογος τῶν σκανδάλων - Ὁ ἀγών μας δικαιώνεται πληρέστατα καὶ μέχρι κεραίας - Ἡ δικαιοσύνη αἴρει τὸν πέπλον τοῦ αἴσχους καὶ τῆς ἀτιμώσεως -Ἀθῶα κοράσσια ἐκμαυλιζόμενα ὑπὸ τῶν ἐπιτηδείων σατύρων καθηγητῶν - Αἱ ὑπέροχοι ἀγορεύσεις τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ Σωτ. Γκιζᾶ* (πολιτικὴ ἀγωγή) - *Αἱ μαῦραι φυσιογνωμίαι τῶν Κοντοπάνου καὶ Ἰωαννίδου.*

Τὰ πυρὰ ἐναντίον τοῦ εἰσαγγελέα ἄρχισαν μετὰ τὴ λήξη τῆς δίκης, μὲ αὐστηροὺς σχολιασμοὺς τῆς ἀγόρευσής του. Πρώτη τὸν κατηγόρησε ἡ *Ἤπειρος* (4-12-30): *Ὁ κ. εἰσαγγελεὺς χθὲς ὡμίλησε διὰ μίαν ὑπόνομον. Βεβαίως. Ὁ κ. εἰσαγγελεὺς εἶναι νέος εἰς τὴν πόλιν μας καὶ γνωρίζει τὴν μίαν ὑπόνομον μόνον, ὅπως τὴν εἶδεν εἰς τὴν δικογραφίαν καὶ τὴν ἀνάκρισιν, καὶ δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ καὶ τὴν ἄλλην, τὴν βαθυτέραν, τὴν βρωμερωτέραν ὑπόνομον, τῶν ἀνευθύνων φημῶν, τὴν ὑπόνομον τῶν τριόδων, τῶν καφενειακῶν συζητήσεων, τῆς ἐγωπαθείας... Μὲ ἀνθρωπίνην μορφήν, σύμβολον τῆς ὑπονόμου, λάσπη καὶ ἀναθυμίασις ἀπὸ τὸ τέλμα της, ἐκυλίσθη χθὲς πρὸ τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου καὶ πρὸ τοῦ εἰσαγγελέως, ἕνας ἄνθρωπος* (ἐννοεῖ τὸν καθηγητὴ Παραρᾶ): *Μοῦ εἶπαν, εἶδα, ἔμαθα, δὲν ξέρω, ἴσως, ἔβγαιναν περίπατο... αἱ ἀναθυμιάσεις τῆς ὑπονόμου πνίγουν τὸν πρόεδρον, ἐξαγριώνουν τὸ ἀκροατήριον. —Διατὶ δὲν καταγγείλατε; —Διότι ἔχουν ἰσχυροὺς προστάτας... κύριε εἰσαγγελεῦ! Ἐὰν εἴχατε ἔλθει ὀλίγον πρότερον εἰς τὴν πόλιν μας* (ἀναφέρεται ἡ ἐφημερίδα στὸν εἰσαγγελέα), *θὰ ἐγνωρίζατε ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἀποτελεῖ φαινόμενον μοναδικόν... ὅτι δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸν ἑαυτόν του καὶ μόνον, ἀλλ' ἀποτελεῖ σύμβολον. Σύμβολον, μὲ ἀνθρωπίνην μορφὴν τῆς ἄλλης μεγάλης ὑπονόμου, τῶν ἀνευθύνων διαδόσεων καὶ τῆς ἐγωπαθείας, τῆς ὁποίας αἱ ἀναθυμιάσεις θὰ σᾶς ἔπνιγον, ὅπως ἔπνιξαν καὶ τὸν κ. πρόεδρον, καὶ θὰ ὡμιλούσατε, ἐὰν ἐγνωρίζατε, ὅτι ὁ δυστυχὴς καθηγητὴς Παραρᾶς, δὲν ἀποτελεῖ ἄτομον ἀλλὰ κατάστασιν ὁλόκληρον, μίαν ἄλλην ὑπόνομον. Ἡ ὑπόνομος τοῦ Μελισσάρη ἔληξεν μαζὶ μὲ τὴν θύραν τοῦ κελίου τῆς φυλακῆς του, ἐνῶ ἡ ἄλλη, ἡ μεγάλη ὑπόνομος, τῆς ὁποίας αἱ ἀναθυμιάσεις μᾶς πνίγουν καθημερινῶς, καὶ τὴν ὁποίαν σεῖς κ. εἰσαγγελεῦ δὲν ἐγνωρίσατε ἀκόμη, δὲν θὰ κλείσῃ ποτέ...*

Σὲ λίγο, τὰ πράγματα θὰ ἐκτραχύνονταν περισσότερο καὶ ὁ φανατισμὸς θὰ ὁδηγοῦσε σὲ ἀσυλλόγιστες ἐνέργειες, μὲ τὴν ὀργάνωση συλλαλητηρίου. Πρὶν τὴν ἀναφορὰ στὰ πρωτοφανῆ αὐτὰ γεγονότα, παραθέτω τὴν ἄποψη τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, γιὰ τὸν Παραρᾶ, τελείως ἀντίθετη μ' ἐκείνη τῆς *Ἠπείρου* καὶ τῶν ἄλλων ἐφημερίδων: *Τὸ θάρρος καὶ ἡ παρρησία γνώμης, μὲ τὰ ὁποῖα ἐνεφανίσθη ὁπλισμένος ὁ καθηγητὴς κ. Παραρᾶς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, διὰ νὰ ἀναδιπλώσῃ τὰς πτυχάς, διὰ τῶν ὁποίων ἐκρύπτοντο τόσα αἴσχη, ἀποτελοῦν ὄντως τίτλον τιμῆς διὰ τὸν ἄντρα...* Τί συμπέρασμα νὰ βγάλεις ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν δύο κειμένων; Θάκουε ὅμως καὶ περισσότερα, ὁ Παραρᾶς, ὄχι ἐπαινετικά... (Θυμᾶμαι τὸν Παραρᾶ· τὸν εἶχα καθηγητὴ στὸ Β΄ γυμνάσιο. Ἦταν καλὰ καταρτισμένος στὴν ἐπιστήμη του, φυσικὸς νομίζω, ὡς ἄνθρωπος ὅμως ἦταν ἰδιότυπος. Ἴσως ἡ ἰδιοτυπία καὶ ἡ τάση πρὸς ἀπομόνωση νὰ προερχόταν ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ κατάσταση ποὺ βρισκόταν, ἐξαιτίας τῆς κατάθεσής του στὸ δικαστήριο, ἀφοῦ ἦρθε σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ μεγάλη πλειοψηφία τῶν καθηγητῶν).

Ἡ δίκη καὶ τὸ ἀποτέλεσμά της, ἦταν φυσικὸ νὰ ἀποτελέσουν ὑλικὸ ἐκμεταλλεύσιμο. Δυὸ μέρες μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* αἰσθανόταν ἀπόλυτα δικαιωμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο του τῆς 5-12-30, μὲ τίτλο: *Ἡ δικαίωσις τοῦ ἀγῶνος μας*. Ὡς ἕνα σημεῖο εἶχε δίκιο νὰ ἐπαίρεται. Εἶχε φέρει στὸ φῶς τὰ σκάνδαλα, παρὰ τὴν ἀντίδραση τῶν ἄλλων ἐφημερίδων, ποὺ ἀπέδιδαν ἄλλα ἐλατήρια στὴ δημοσιογραφικὴ ἔρευνα. Ὡς ἕνα σημεῖο ὅμως... Γιατὶ ἡ συνέχιση τῆς ἀρθρογραφίας κατὰ τῶν ἀπαλλαγέντων καθηγητῶν, ἐμπρηστικὴ πολλὲς φορές, χώρισε τὴν πόλη στὰ δυὸ καὶ δημιούργησε καταστάσεις κάποτε ἀνεξέλεγκτες, χωρὶς νὰ ὑπολογίζονται καὶ οἱ συνέπειες τῆς ἀναταραχῆς. Νίκησε, λοιπόν, ἡ ἐπιμονὴ τῆς ἐφημερίδας. Δὲν ἦταν ὅμως, γι' αὐτή, μιὰ νίκη ὁλοκληρωμένη, ἀφοῦ εἶχαν ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια τῆς δικαιοσύνης καὶ ἄλλοι, κατὰ τὴν ἄποψή της, ἔνοχοι. Τὸ μένος της στρεφόταν, κυρίως, κατὰ τῶν τριῶν καθηγητῶν, τῶν Ἀλ. Κοντοπάνου, Χαρ. Ἰωαννίδου, καὶ Χαρ. Μαστορίδη, τῶν ὁποίων ζητοῦσε τὴν ἄμεση ἐκδίωξή τους ἀπὸ τὴν πόλη. Στὸ ἄρθρο του ἔγραφε: *Ἔχοντες εὑρὺν κύκλον γνωριμιῶν, διαθέτοντες κῦρος* (λησμονεῖται πὼς γιὰ νὰ διαθέτει κανεὶς κῦρος πρέπει νὰ ἔχει καὶ ἀνάλογες ἱκανότητες, κυρίως ἄρτια ἐπιστημονικὴ συγκρότηση καὶ καλὰ ἀποτελέσματα διδαχῆς) *καὶ μέσα, μηχανορράφοι καὶ διαστροφεῖς τῆς ἀληθείας, εἶχον κατορθώσει νὰ ἐνσταλάξουν εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν τὴν ἀμφιβολίαν. Ὁπλισθέντες δὲ μὲ τὸ ὅπλον τοῦτο παρέπεισαν καὶ συναδέλφους των εἰς βαθμόν, ὥστε οὗτοι, τοῦ καθήκοντος εὐσυνείδητοι στρατιῶται, νὰ ὑπογράψουν μίαν ἐναντίον μας μήνυσιν.* Δυὸ αἴτια διαβλέπω στὴ στάση τοῦ, κατὰ τὰ ἄλλα, ἤρεμου καὶ σώφρονα ἀνθρώπου καὶ δημοσιογράφου Εὐθυμίου Τζάλλα, ἀπέναντι τῶν καθηγητῶν, στάση ποὺ ἐκδηλώθηκε ὄχι μόνο μὲ τὴν ἀρθρογραφία, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀνάληψη πρωτοβουλιῶν ποὺ δημιούργησαν στὰ

Γιάννινα μιὰ πρωτόγνωρη ἀναταραχή. (Θὰ γίνει στὴ συνέχεια ἐκτενέστερη ἀναφορά). Πίστευε ἀπόλυτα πὼς ὑπῆρχε διαφθορὰ στὰ σχολεῖα καὶ τὸ βάρος τῆς εὐθύνης εἶχαν γι' αὐτὸ οἱ καθηγητές. Ἔπρεπε, λοιπόν, νὰ *καθαρθῇ ἡ πόλις ἀπὸ τὸ Κυλώνειον ἄγος*. Πικράθηκε ἐπίσης πολὺ ἀπὸ τὴ μήνυση ποὺ ὑπέβαλαν ἐναντίον του πολλοὶ καθηγητὲς κατηγορώντας τον ὡς *σκανδαλοθήρα καὶ ἐχθρὸ τοῦ σώματος τῶν καθηγητῶν*. (Ἡ μήνυση ἐκδικάστηκε ὕστερα ἀπὸ μῆνες καὶ κατέληξε σὲ ἀθώωση). Ἐξάλλου, ἂν δὲν ἀποκαλύφτηκαν πολλὰ σκάνδαλα, ἀποδείχτηκε δικαστικὰ ἕνα καὶ δράστης ἦταν καθηγητής.

Σὲ ἔρευνα τῆς ἐφημερίδας, τὴν ἴδια μέρα (5-12-30) γινόταν λόγος γιὰ μεγάλη ἀναταραχὴ ἀνάμεσα στοὺς πολίτες, ἐξ αἰτίας τῆς ἀποκάλυψης τῶν σκανδάλων καὶ γιὰ προθέσεις τους νὰ ζητήσουν τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν πόλη ὁρισμένων καθηγητῶν. *Κατόπιν τῶν ἀποκαλυφθεισῶν βρωμεροτήτων κατὰ τὴν δίκην* -ἔγραφε- *θὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Εμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου τὰ προεδρεῖα τῆς Ὁμοσπονδίας τῆς πόλεως, γιὰ νὰ συσκεφθοῦν καὶ νὰ συντάξουν ὑπόμνημα διαμαρτυρίας πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν κυβέρνησιν, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ζητοῦν τὴν ἀπομάκρυνσιν ὅλων τῶν καθηγητῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶχαν ἀκουσθεῖ κατὰ τὴν δίκην Μελισσάρη*. Πολλοὶ πολίτες, πρόσθετε, ἀπείλησαν πὼς θὰ σταματήσουν τὴ φοίτηση τῶν παιδιῶν τους στὰ γυμνάσια γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τὸ σύλλογο τῶν καθηγητῶν νὰ ἐνεργήσει γιὰ τὴ μετάθεση τῶν παρεκτραπέντων συναδέλφων τους. Ἄλλες πληροφορίες ἔλεγαν -καὶ ἦταν σωστές- πὼς τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ *Συλλόγου Πολυτέκνων* ἀπεφάσισε νὰ στείλει ἔγγραφα στὸ δημαρχεύοντα Τιμ. Γιαννῆ -ὁ δήμαρχος ἔλειπε- προτρέποντάς τον νὰ συγκαλέσει σὲ σύσκεψη τὰ διοικητικὰ συμβούλια ὅλων τῶν ὀργανώσεων καὶ σωματείων τῆς πόλης, μὲ σκοπὸ τὴ λήψη ἀπόφασης: *νὰ ἐκδιωχθοῦν κακῆν κακῶς ἐκ τῆς πόλεως, ὅσοι καθηγηταὶ ἐπρόδωσαν τὸ καθῆκον των*. Στὸ μεταξὺ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας εἶχε στείλει τὸν Σταματέλλο, *ἔκτακτον ἀπεσταλμένον*, γιὰ νὰ ἐνεργήσει ἀνακρίσεις γιὰ τὰ σκάνδαλα.

Στὶς 9 Δεκεμβρίου ὁ δημαρχεύων ἀνταποκρίθηκε στὴν ἔκκληση καὶ κάλεσε σὲ σύσκεψη στὸ Δημαρχεῖο, ὅλα τὰ συμβούλια τῶν ὀργανώσεων. Μίλησαν πολλοὶ γιὰ τὸ θέμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ φάνηκε ἡ θέληση τῆς μεγάλης πλειοψηφίας *νὰ ἐκδιωχθοῦν οἱ καθηγηταὶ ἀπὸ τὴν πόλιν*. Ἀποφασίστηκε ἀκόμα, μετὰ τὴν ἐκλογὴ 7/μελοῦς ἐπιτροπῆς, ὅλοι οἱ ἐκπρόσωποι νὰ μεταβοῦν στὴ Γενικὴ διοίκηση καὶ νὰ ἀξιώσουν *τὴν ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπομάκρυνσιν τῶν καθηγητῶν*. Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχ. Καλεύρας ἔδωσε τὴν ὑπόσχεση νὰ διαβιβάσει στὴν κυβέρνηση, τηλεγραφικῶς, τὶς ἀξιώσεις τῶν ἐκπροσώπων, συνέστησε ὅμως νὰ σταματήσουν οἱ ἐνέργειες, μέχρις ὅτου ἐκδοθεῖ τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων, ἀναμενόταν σὲ 4-5 μέρες. Ταυτόχρονα εἰδοποίησε τοὺς καθηγητὲς Κοντοπάνο καὶ Ἰωαννίδη νὰ σταματήσουν νὰ παραδίδουν μαθήματα, μέχρι τὴν ἔκδοση ἀπόφασης ἀπὸ τὴν ἁρμόδια

ὑπηρεσία. Ἀπὸ τὴ μέρα αὐτὴ κι ὕστερα ἡ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων προσλαμβάνει τὴ μορφὴ χιονοστιβάδας.

Δυὸ μέρες ἀργότερα ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, σχολίαζε ὡς ἑξῆς τὶς ἐξελίξεις (10-12-30): *Ἐκεῖνο ποὺ ἔλαβε χώραν εἰς τὸ Δημαρχιακὸν κατάστημα, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῶν διοικητικῶν συμβουλίων ὅλων τῶν ὀργανώσεων, τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησε τὴν ἐκδηλωθεῖσαν λαϊκὴν ἀγανάκτησιν, ὁμολογοῦμεν ὅτι ὑπῆρξεν ἀνέλπιστον. Ἔχομεν συνηθίσει πάντοτε μὲ μίαν τακτικήν, προσομοιάζουσαν κατὰ πολὺ τῆς τακτικῆς τοῦ ραγιᾶ. Ἡ προψεσινὴ ὅμως λαῖλαψ ἦλθε διὰ νὰ θέσῃ νέαν βάσιν τῆς κινήσεως καὶ δράσεως τοῦ λαοῦ μας... Ἡ πολιτικὴ τῆς μικροψυχίας ἐγκατελείφθη πλέον καὶ ἡ πόλις ἀνδρικὰ ὕψωσε τὸ ἀνάστημά της καὶ ἠξίωσε...* Τί ἀξίωσε ἡ πόλη τῶν Γιαννίνων, ποὺ ἀπόκτησε ξαφνικὰ ἀνδρικὸ ἀνάστημα; *Νὰ ἐκδιωχθοῦν πέραν τῶν Ἠπειρωτικῶν συνόρων οἱ γνωστοὶ καθηγηταί. Νὰ ἐγκαταλείψουν ἀμέσως τὸ Ἠπειρωτικὸν ἔδαφος ἐκεῖνοι ποὺ μετέβαλαν εἰς ἀναιδῆ πορνίδια ἑλληνικὰς παρθένους. Φύγετε! Φύγετε ἐλεεινότητες καὶ ρυπαρότητες... αἱ προδοσίαι τῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἰδανικῶν μας* (ἐπαναλαμβάνεται στὴν ἀρχὴ τῶν προτάσεων πάντοτε τὸ «φύγετε»)..., *αἱ νοσηραὶ διάνοιαι ἄξιοι μόνον ὡς τρόφιμοι τρελλοκομείων, παρὰ ὡς καθηγηταί..., οἱ ὑποκλέψαντες τὴν τιμιότητα τῶν κοριτσιῶν μας, οἱ ἀτιμάσαντες τὸ ἔνδοξον Ἠπειρωτικὸν ὄνομα τῶν Μανάρηδων, Ζαμαριῶν, Ἀράπηδων* (παλιοὶ γυμνασιάρχες τῆς σχολῆς) *καὶ λοιπῶν, οἱ καταπροδώσαντες τὸ ἔνδοξον Ἠπειρωτικὸν ὄνομα. Ἡ καταιγὶς φθάνει καὶ θὰ συντριβῆτε.*

Παρὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Καλεύρα, οἱ Κοντοπάνος καὶ Ἰωαννίδης συνέχισαν νὰ παραδίδουν μαθήματα στὸ γυμνάσιο. Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τοὺς καθηγητὲς διέδιδαν ὅτι οἱ Ἰωαννίδης καὶ Μαστορίδης προέτρεπαν τοὺς μαθητὲς τῆς *Ζωσιμαίας* νὰ λιθοβολήσουν τοὺς χωροφύλακες, ποὺ θὰ πήγαιναν στὸ γυμνάσιο γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν μὲ τὴ βία τὴν ἐντολὴ τοῦ Καλεύρα. Αὐτὴ καὶ ἄλλες φῆμες κυκλοφοροῦσαν στὴν πόλη καὶ προκαλοῦσαν διέγερση στοὺς πολίτες, οἱ ὁποῖοι, μὲ τὴ ζύμωση ποὺ εἶχε γίνει ἀπὸ μέρες, ἦταν ἕτοιμοι νὰ ἀκολουθήσουν καὶ τὶς πιὸ ἀκραῖες θέσεις.

Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε καὶ μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὶς διαβεβαιώσεις τοῦ Καλεύρα, ὁ δημαρχεύων Γιαννῆς, μὲ τὴν προτροπὴ τῶν πρωτοστατούντων στὴν ἐναντίον τῶν καθηγητῶν κίνηση, κάλεσε, σὲ νέα σύσκεψη τὰ διοικητιὰ συμβούλια τῶν ὀργανώσεων (9-12-30). Μίλησαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα εἰπώθηκαν ἡ συνέλευση ἀπέκλινε πρὸς τὴν ἄποψη νὰ μὴ προβοῦν σὲ καμμιὰ ἐνέργεια πρὶν ὁλοκληρωθεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διοικητικῆς ἀνάκρισης ποὺ εἶχε διατάξει ὁ Καλεύρας. Ὅλα ἀνατράπηκαν ὅταν ἐμφανίστηκε στὴ συνέλευση ὁ Κ. Πετσαλίτης, ὁ ὁποῖος ἀνέφερε, ὅτι στὴν αἴθουσα τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* γινόταν ἄλλη συγκέντρωση παραγόντων τῆς πόλης, ἀποφασισμένων νὰ ἀποδοκιμάσουν τὶς ἐνέργειες τῆς συνέλευσης τοῦ Δημαρ-

χείου καὶ νὰ πλαστογραφήσουν τὸ γνήσιον φρόνημα τοῦ λαοῦ. Αἱ πληροφορίαι ἐξηρέθησαν τὰ πνεύματα καὶ ἡ συνέλευσις εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἀπεφάσισε τὴν ὀργάνωσιν συλλαλητηρίου. Ἐπειδὴ ἡ *Ἤπειρος* ἔγραψε ὅτι ἡ συνέλευσις (τοῦ Δημαρχείου) στερεῖται σοβαρότητος, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἀπαντοῦσε πὼς οἱ συγκεντρωμένοι στὸ Δημαρχεῖο ἀντιπροσώπευαν τὶς ὀργανώσεις τους καὶ ἦταν φορεῖς τῶν ἀντιλήψεων τῶν μελῶν των. Πρὸς ἐπίρρωση τῶν ἰσχυρισμῶν ἀνέφερε καὶ μερικὰ ὀνόματα παραστάντων ἔγκριτων πολιτῶν: Βασ. Λάππας, Πέτρος Λάππας, Ἀδ. Τσατσάνης, Ἀναστ. Ξιούρας, Μιχ. Καππᾶς, γιατροί, Ἀβραμίκος Λεβῆ, Ἀθαν. Ἀθανασιάδης, Σπυρ. Μέρτζιος, Ἀν. Βλαχόπουλος, Λεβῆ Κοέν, Κων. Γκλίναβος, ἔμποροι, Γ. Νιαβῆς, δικηγόρος.

Ποιοί εἶχαν συγκεντρωθεῖ στὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* καὶ τί ἀποφάσισαν; Κατὰ τὴν εἰδησεογραφία καὶ τὸ σχολιασμὸ τοῦ Χρηστοβασίλη, ποὺ παρακολούθησε καὶ τὶς δυὸ συγκεντρώσεις, στὴ *Ζωσιμαία* εἶχαν συγκεντρωθεῖ γονεῖς καὶ κηδεμόνες τῶν μαθητῶν, *κατόπιν τοῦ δημιουργηθέντος ἀστόχου καὶ ἀσκόπου θορύβου εἰς βάρος ἐκλεκτῶν καθηγητῶν, ἀποσκοποῦντος νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ ἔργον τῆς διεξαγομένης διοικητικῆς ἀνακρίσεως μετὰ τὸ πέρας τῆς δίκης καὶ νὰ παρακωλύσῃ οὕτω τὴν ἀπονομὴν δικαιοσύνης.* Μὲ τὸ ψήφισμα ποὺ ἐξέδωσαν οἱ συγκεντρωθέντες (τὸ ὑπέγραφαν: Ι. Κυπριώτης. Κων. Ρώϊμπας, Κων. Στεφόπουλος, δικηγόροι, Βασ. Μιχαηλίδης, Δημ. Δάνος, Ἀτζεμόπουλος, γιατροί, Β. Δόνος, κτηματίας, Σταῦρος Τσονίδης, Χ. Λάππας, ἔμποροι, Ἰωάν. Παπαζήσης καὶ Δ. Κωστῆς, ἐπαγγελματίες (ἄλλη δηλαδὴ ὁμάδα ἔγκριτων πολιτῶν, κάτι ποὺ δίνει σαφῆ εἰκόνα τῆς διάστασης τῶν Γιαννιωτῶν γύρω ἀπὸ τὸ θέμα): α) Ἀποδοκίμαζαν τὸν τεχνητὸ θόρυβο ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν τύπο καὶ ἀπὸ τὶς ἐνέργειες πολιτῶν. Ὅλα ἀποσκοποῦσαν στὴν κατάργηση τῆς ἔννοιας τοῦ κράτους καὶ τῆς δικαιοσύνης, β) Ἐξέφραζαν τὴ συμπάθειά τους πρὸς τοὺς θιγόμενους καθηγητὲς γιὰ τὴν *ἀνοίκειον πολεμικὴν* ἐναντίον τους, κατὰ τὸ διάστημα 15 ὁλόκληρων μηνῶν καὶ τὴν ἐκτίμησή τους γιὰ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφεραν στὴν Ἠπειρωτικὴ ἐκπαίδευση. γ) Παρακαλοῦσαν τὴ Γενικὴ διοίκηση νὰ λάβει τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐξασφάλιση τῆς γαλήνης καὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν σχολείων *ἐναντίον πάσης τυχὸν ἀποπείρας διαταράξεως τῆς τάξεως ἐκ μέρους εὐαρίθμων ταραξιῶν,* δ) Παρακαλοῦσαν τὸ τοπικὸ συμβούλιο τῆς Μ. Ἐκπαίδευσης νὰ συνεχίσει ἀπερίσπαστο καὶ ἀνεπηρέαστο ἀπὸ κάθε τεχνητὸ θόρυβο τὸ ἔργο τῆς πλήρους διελεύκανσης τῆς ὑπόθεσης, μὲ βάση τὰ πραγματικὰ γεγονότα καὶ ὄχι φῆμες καὶ ἀοριστολογίες, χαλκευόμενες γιὰ νὰ παραπλανήσουν τὴν κοινὴ γνώμη. Τὸ ψήφισμα παρέδωσε στὸ Γενικὸ διοικητὴ ἡ ἐπιτροπή.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ ψηφίσματος ἐξόργισε τοὺς συγκεντρωμένους στὸ Δημαρχεῖο. Αὐτοὶ ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ ἐπιβάλλουν τὶς θελήσεις τους: ἄμεση ἐκδίωξη ἀπὸ τὰ Γιάννινα τῶν καθηγητῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα

εἶχαν ἀναφερθεῖ στὴ δίκη Μελισσάρη, καὶ αὐστηρὴ τιμωρία τους. Κάποια ἄρθρα καὶ σχόλια μάλιστα, ἄφηναν νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι μπροστὰ στὴ θέληση τοῦ λαοῦ δὲν ἰσχύει ὁ νόμος, (κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ νόμο τοῦ Λύντς). Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὶς δυὸ μερίδες ἦταν τέτοια, ποὺ ὁδήγησε σὲ ἀνακατατάξεις θέσεων φορέων, μὲ ὀδυνηρὲς συνέπειες. Ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς π.χ. Κατσουρός, τὸν ὁποῖο ἡ συνέλευση τοῦ Δημαρχείου κατηγοροῦσε γιὰ ὀλιγωρία καὶ ἀδράνεια, φοβισμένος ἀπὸ τὴν ζωηρότητα τῶν ἐκδηλώσεων ἐκείνων ποὺ συγκρότησαν τὸ συλλαλητήριο, πῆρε θέση ἐναντίον τῶν καθηγητῶν, μὲ συνέπεια νὰ ἀκούσει πολλὰ ἐπικριτικὰ σχόλια, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τώρα. Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Καλεύρας, ποὺ μὲ τὴν ὡς τότε στάση του ἔδειχνε νὰ κλίνει πρὸς τὴν πλευρὰ τῶν κατηγόρων τῶν καθηγητῶν, ἔχασε τὴ θέση του, ἐνῶ ὁ γυμνασιάρχης τῆς *Ζωσιμαίας*, Ἀλκ. Κυρούσης, μέλος τοῦ *Ἐποπτικοῦ συμβουλίου*, ποὺ θὰ δίκαζε τὴν ὑπόθεση, ἔχασε τὴ ζωή του, σὲ μιὰ κρίση συνείδησης, γιὰ τὸ τί ἔπρεπε ν' ἀποφασίσει. Αὐτὸ διαδόθηκε στὰ Γιάννινα, ὅταν μαθεύτηκε ὁ θάνατος τοῦ Κυρούση, ἀπὸ συγκοπὴ καρδιᾶς. Τὰ θυμᾶμαι ὅλα, σὰ νὰ ἦταν χτές, τὰ ἔζησα ὅπως τὰ ἔζησαν καὶ ὅλοι οἱ μαθητὲς τῶν γυμνασίων ποὺ παρακολουθοῦσαν τὴν ἐξέλιξη τῆς ὑπόθεσης.

Ἡ ἀρθρογραφία τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, συνέβαλε σημαντικὰ στὴν ἐξέγερση τῶν Γιαννιωτῶν καὶ στὴ συμμετοχή τους στὸ συλλαλητήριο στὸ κέντρο *Εὐστρατιάδου*, τὸ ὁποῖο ἦταν ὀγκῶδες. (Οἱ ὀργανωτὲς εἶχαν ζητήσει ἀπὸ τὸ Γενικὸ διοικητὴ νὰ ὀργανώσουν συλλαλητήριο σὲ ἀνοιχτὸ χῶρο. Ὁ Καλεύρας δὲν ἔδωσε ἄδεια, φοβόταν μήπως δημιουργηθοῦν ἐπεισόδια). Στὴ συγκέντρωση μίλησε, μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἔντονων ἀποδοκιμασιῶν κατὰ τῶν καθηγητῶν, ὁ πρόεδρος τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συλλαλητηρίου Γ. Νιαβῆς, ὁ ὁποῖος ἀνέγνωσε καὶ τὸ σχετικὸ ψήφισμα (ἐγκρίθηκε *διὰ βοῆς*). Μ' αὐτὸ ὁ συγκεντρωμένος λαός: α) Διαδήλωνε τὴν ἱερή του ἀγανάκτηση καὶ ἐξέφραζε τὸ βαθύ του ἀποτροπιασμὸ ἐναντίον τῶν ὑπαιτίων *τῆς βδελυρᾶς πράξεως*. β) Διατύπωνε τὴν ἀξίωση νὰ ἀπολυθοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία, ὅσοι ἀποδειχθοῦν ἔνοχοι τῶν ὀργίων καὶ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὰ σχολεῖα ὅλοι οἱ καθηγητὲς ποὺ κατηγορήθηκαν. γ) Παρακαλοῦσε τὴν κυβέρνηση νὰ ἱκανοποιήσει τὸ ταχύτερο τὴν εὔλογη καὶ δίκαιη ἀξίωση τοῦ λαοῦ καὶ νὰ προχωρήσει ἀμέσως στὴ ριζικὴ ἐκκαθάριση τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*, διορίζοντας καθηγητές, ἀντάξιους διαδόχους τῶν παλιῶν καθηγητῶν τῆς σχολῆς. δ) Ἐξέφραζε μομφὴ ἐναντίον τῶν προϊσταμένων τῶν κατηγορουμένων, γιατὶ παραμέλησαν τὴν ὀφειλόμενη ἐποπτεία καὶ τὴν ἄγρυπνη παρακολούθηση τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων τῆς Ἠπείρου, πρᾶγμα ποὺ συνέβαλε στὴ δημιουργία τῶν θλιβερῶν ἐκτρόπων στὰ σχολεῖα. Τοὺς κατηγοροῦσαν ἐπίσης ὅτι, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν σκανδάλων, δὲν φρόντισαν νὰ πάρουν τὶς ἀναγκαῖες ἀποφάσεις, γιὰ τὴν αὐστηρὴ καὶ πα-

ραδειγματικὴ τιμωρία τῶν ἐνόχων. 5) Ἐξέλεξε ἐπιτροπὴ νὰ διαβιβάσει μὲ τηλεγραφήματα τὸ περιεχόμενο τοῦ ψηφίσματος, στὸν πρωθυπουργό, τοὺς προέδρους Βουλῆς καὶ Γερουσίας, ἀρχηγοὺς κομμάτων, ὑπουργὸ Παιδείας καὶ ὅλους τοὺς ἁρμόδιους.

Τὸ πλῆθος -γιὰ τὴ μεγάλη συγκέντρωση τοῦ ὁποίου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφία, συνέβαλε σημαντικὰ καὶ στὸ κλείσιμο τῆς ἀγορᾶς, καθὼς καὶ οἱ κωδωνοκρουσίες ἀπὸ τὶς καμπάνες ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν-, παρὰ τὶς συστάσεις νὰ διαλυθεῖ, ἐπέμενε νὰ μεταβεῖ στὴ Γενικὴ διοίκηση γιὰ νὰ ἐπιδόσει τὸ ψήφισμα στὸν Καλεύρα καὶ ν' ἀκούσει τὶς ἀποφάσεις του. Μιλώντας ἀπὸ τὸν ἐξώστη τῆς Γενικῆς διοίκησης ὁ Καλεύρας εἶπε: *Ἤκουσα πάντοτε μὲ βαθειὰ προσοχὴ κάθε τι ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν λαϊκὴν βούλησιν καὶ θέλησιν. Βεβαίως τότε, ἐφόσον ὁ λαὸς ἐζητοῦσε κάτι φρόνιμον καὶ δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ. Ὑπῆρξα ἐπὶ μακρὸν ὑπηρέτης τῶν λαϊκῶν συμφερόντων. Ἐπί τοῦ προκειμένου ἔχω νὰ σᾶς εἴπω ὅτι, ἐφόσον ἡ Δικαιοσύνη ἐπενέβη, ἡ Διοίκησις πρέπει ν' ἀναμείνῃ. Γνωρίζετε ὅτι διετάχθη ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς νὰ τελειώσῃ τὰς ἀνακρίσεις τὸ ταχύτερον, ἕως ὅτου ἀποκρυσταλλωθῇ ἡ τελειωτικὴ ἀπόφασις. Ἔδωσα τὴν ὑπόσχεσιν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους σας ὅτι μέχρι τῆς Δευτέρας (15-12-30) θὰ λυθῇ τὸ ζήτημα. Συνεπῶς ἀναμείνατε. Τώρα σᾶς παρακαλῶ νὰ διαλυθῆτε ἤρεμα, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ θόρυβος.* Σὲ ἀξίωση τῆς ἐπιτροπῆς νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἀμέσως τὸ αἴτημα τῆς ἀπομάκρυνσης τῶν καθηγητῶν, ὁ Καλεύρας κάλεσε στὴ Γενικὴ διοίκηση τὸ γυμνασιάρχη Ἀλκ. Κυρούση καὶ τὸ διευθυντὴ τοῦ Διδασκαλείου Εὐρ. Σούρλα καὶ τοὺς διέταξε *νὰ ἀπαγορεύσουν ἀπολύτως εἰς τοὺς κατηγορουμένους καθηγητὰς νὰ πατήσουν τὸ πόδι των εἰς τὰ σχολεῖα.* Ἔδωσε ἀκόμα τὴν ὑπόσχεση (κατὰ τὰ γραφόμενα τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* (13-12-30), ἡ ὁποία, μετὰ τὴ δίκη Μελισσάρη, ἐγκατέλειψε τὴν οὐδέτερη στάση της καὶ τάχτηκε, γιὰ ἕνα διάστημα, μὲ τὴν πλευρὰ τῶν κατήγορων τῶν καθηγητῶν, *ὅτι καὶ ἂν παρ' ἐλπίδα μέχρι τῆς προσεχοῦς Δευτέρας ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἐποπτικοῦ συμβουλίου εἶναι ἀπαλλακτικὴ διὰ τοὺς κατηγορουμένους, τότε αὐτὸς προσωπικὰ θὰ ἐκδιώξῃ τούτους ἐξ Ἰωαννίνων.* Οὔτε λίγο, οὔτε πολὺ -ἂν πραγματικὰ δήλωσε αὐτὰ ποὺ τοῦ ἀποδόθηκαν- ὁ Καλεύρας δὲν λάβαινε τίποτα ὑπόψη του. Οὔτε τὴν ποινική, οὔτε τὴ διοικητικὴ δικαιοσύνη. Θὰ ξεχνοῦσε τοὺς νόμους καὶ θὰ νομοθετοῦσε ὁ ἴδιος. Δηλαδή, ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς, εἴτε ἀποδεικνύονταν ἀθῶοι, εἴτε ὄχι, ἔπρεπε νὰ ἐξοντωθοῦν... Ἡ ὑπόθεση ὅμως δὲν ἦταν τόσο εὔκολη, ὅσο ὑπολόγισε ὁ Καλεύρας. Θὰ περνούσε ἀπὸ πολλὲς ἀκόμα φάσεις, μέχρις ὅτου ἡσυχάσουν τὰ πνεύματα.

Μετὰ τὴ διοργάνωση τοῦ συλλαλητηρίου δικαιολογημένα ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* πανηγύριζε: *Ὅ,τι προεβλέπετο ἔγινε. Ἡ λαϊκὴ θύελλα ἐξέσπασε καὶ συμπαρέσυρε τοὺς χάρτινους πύργους, τοὺς ὁποίους ἐπεχείρησαν ν' ἀνεγείρουν οἱ ὑπόδικοι διὰ νὰ ἀμυνθοῦν!* (ὑπονοεῖ τὴ συγκέντρωση τῶν

γονέων στὴ *Ζωσιμαία* ποὺ τάχθηκε μὲ τὸ μέρος τῶν καθηγητῶν, συγκέντρωση τὴν ὁποία χαρακτήριζε ὡς *παρασυναγωγή*). *Στὶς 4 ἀκριβῶς οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἐκάλουν τὴν πόλιν εἰς μίαν πραγματικὴν ἀλλὰ πρωτότυπον μυσταγωγίαν, ἡ ὁποία ἐτελέσθη εἰς τὸ θέατρον Εὐστρατιάδου, ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων. Ἐν μιᾷ στιγμῇ ἀπαξάπαντα τὰ καταστήματα τῆς ἀγορᾶς, ὡς καὶ τῆς ὁδοῦ ΚΑ΄ Φεβρουαρίου, ἔκλεισαν καὶ πλήθη λαοῦ ἄρχισαν νὰ συρρέουν πρὸς τὸν χῶρον τοῦ συλλαλητηρίου.* Μυσταγωγία λοιπόν! Ἂν γίνονταν καὶ κάποιες ἄλλες μυσταγωγίες, ὄχι γιὰ τὶς *βρακοζῶνες*, ὅπως θὰ γράψει ὁ Χρηστοβασίλης, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν τεράστιων προβλημάτων τῆς Ἠπείρου, ἴσως αὐτὸς ὁ τόπος νὰ βρισκόταν σὲ καλλίτερη κατάσταση σήμερα.

Ἦταν φυσικὴ ἡ ἀντίδραση τῆς ἄλλης μερίδας, αὐτῆς ποὺ ὑποστήριζε τοὺς καθηγητές. Κι ἔδωσε τὴν ἀπάντηση στὴν πρόκληση, μέσῳ τῶν ἐφημερίδων *Κῆρυξ*, (στὴν ἀρχὴ κρατοῦσε ἐπαμφοτερίζουσα στάση), *Ἤπειρος* καὶ *Ἐλευθερία*. Ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο* πῆρε τὴ σκυτάλη ὁ Χρηστοβασίλης, γιὰ νὰ ἐκθέσει τὸ ἱστορικὸ καὶ τὴν κρίση του γιὰ τὰ γεγονότα: *Μετὰ τὰ σκάνδαλα τῶν προηγουμένων ἐτῶν* (ἀναφέρεται σὲ ὑπαρκτὰ σκάνδαλα) -ἔγραφε- *τὸ σκάνδαλο τοῦ καθηγητοῦ Μελισσάρη καὶ τῆς μαθητρίας...* (παραλείπονται ἀπὸ τὸν γράφοντα τὰ ὀνόματα αὐτῆς καὶ τῆς ἀδελφῆς της) *μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Πλημμελειοδικείου Ἰωαννίνων, δι' ἧς κατεδικάσθη ἐρήμην ὁ ἐκ Παρνασσίδος καθηγητὴς Μελισσάρης, εἰς τριῶν ἐτῶν φυλάκισιν, ὡς συνήθως καταδικάζονται αὐστηρῶς οἱ δικαζόμενοι ἐρήμην, ἔχει καὶ συνέχειαν, συνέχειαν ἐρεθίζουσαν καταλλήλως τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὴν κοινὴν συνείδησιν. Τῇ ὑποκινήσει -ἂς μὴ τὸ κρύψωμεν- διευθυντοῦ ἡμερησίας ἐνταῦθα ἐφημερίδος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἔφερεν εἰς φῶς τὸ σκάνδαλον Μελισσάρη, τῇ βοηθείᾳ δύο ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον θέσει τοὺς δακτύλους των ἐπί... ὅπου ἔδει, διότι, διὰ τῆς μαρτυρίας κάποιου ἐκ Νάξου καθηγητοῦ ἐνταῦθα* (τοῦ Παραρᾶ), *καθ' οὗ ὑπάρχουν σοβαραί τινες κατηγορίαι, συνενοχοποιήθησαν καὶ δύο τρεῖς ἄλλοι καθηγηταί, οἵτινες ὅμως ἀπηλλάγησαν διὰ βουλεύματος ἀπὸ δέκα ἤδη μηνῶν. Ὁ δὲ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος, θριαμβεύσας οὕτω διὰ τῆς ἐρήμην καταδίκης τοῦ καθηγητοῦ Μελισσάρη, ἡ ὁποία ἐρήμην καταδίκη πιθανὸν νὰ καταλήξῃ εἰς πλήρη ἀθώωσιν ἐνώπιον τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Ἐφετείου, κατ' ἀνακοπήν, ἠθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ δημοσιογραφικόν του ἔργον καὶ μέχρι τῶν τριῶν ἀπαλλαγέντων πρὸ δεκαμήνου διὰ βουλεύματος καθηγητῶν, καὶ μέχρι τοῦ γυμνασιάρχου τῆς «Ζωσιμαίας σχολῆς» καὶ τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως ὡς παραμελησάντων τὸ καθῆκον των ἀπέναντι τῶν ἐν λόγῳ συκοφαντουμένων τριῶν καθηγητῶν, διότι νομικῶς πᾶσα κατηγορία κατὰ προσώπου ἀπαλλαγέντος διὰ βουλεύματος, θεωρεῖται συκοφαντία. Ὁ θριαμβεύσας ὡς εἴπομεν διευθυντὴς τῆς σκανδαλοποιοῦ ἐφημερίδος, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ μεγαλοποιήσῃ τὸν θρίαμβόν του, ἐξήγειρε 56 ἐν ὅλῳ σωματεῖα*

τῆς πόλεως, ἅτινα, συγκληθέντα ἐν τῷ Δημαρχείῳ ἀπῄτησαν ἐκ μέρους τοῦ Γ.Δ. Ἠπείρου τὴν ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπομάκρυνσιν τῶν τριῶν καθηγητῶν... Ἀλλ' ὁ Γ. Διοικητὴς, θέλων νὰ κρίνῃ κατὰ πόσον ἐνέχονται οἱ τρεῖς καθηγηταὶ εἰς τὸ σκάνδαλον Μελισσάρη, διέταξε διοικητικὰς ἀνακρίσεις, μέχρι τῆς προσεχοῦς Δευτέρας (15-12-30), *ἵνα αὕτη εἶναι δικαία. Ἐξάλλου δὲ πολλοὶ γονεῖς καὶ κηδεμόνες μαθητῶν τοῦ γυμνασίου, μαθόντες τὰς ἐνεργείας τῶν σωματείων κατὰ τῶν τριῶν καθηγητῶν τῶν τέκνων των καὶ θεωροῦντες αὐτοὺς ἀθώους καὶ συκοφαντουμένους, συνελθόντες ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ σχολῇ, ὡς ἐν συλλαλητηρίῳ, ὑπέβαλον εἰς τὸν Γ.Δ. Ἠπείρου, τὸ συνταχθὲν ψήφισμα.* Στὴ συνέχεια παραθέτει τὸ ψήφισμα, τὸ ὁποῖο δημοσιεύτηκε, καθὼς καὶ τὸ ψήφισμα τοῦ συλλαλητηρίου τῶν ὀργανώσεων (*Ἐλευθερία*, 11-12-30). Στὸ ἑπόμενο φύλλο τῆς ἐφημερίδας του (15-12-30) ὁ Χρηστοβασίλης ἐπανῆλθε δριμύτερος μὲ τὸ ἄρθρο του: *Οἱ βρακοζωναμύντορες: Τὸ συλλαλητήριον τῆς περασμένης Τετάρτης* -ἔγραφε- *ἔχει ξεπεράσει ὅλα τὰ συλλαλητήρια ποὺ ἔγιναν ἐδῶ στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸ 1913 ποὺ ἐλευθερώθηκε ἡ Ἤπειρος, καὶ ὅλα τὰ συλλαλητήρια ποὺ εἶχαν ὀργανωθεῖ γιὰ σπουδαιότατα Ἠπειρωτικὰ ζητήματα, ἀκόμα καὶ αὐτὸ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Βενιζέλου τὸν Αὔγουστο τοῦ 1928... —Τί συνέβαινε καὶ μαζώχτηκε αὐτὴ ἡ κοσμοπλημμύρα στὸ θέατρο τοῦ Εὐστρατιάδου; Μήπως Τοῦρκοι, Βούλγαροι, Σέρβοι ἢ Μπολσεβῖκοι εἶχαν μπεῖ στὴν Ἤπειρό μας καὶ βάδιζαν πρὸς τὰ Γιάννινα γιὰ νὰ μᾶς κατακτήσουν καὶ νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν; Μήπως ἀπὸ καμμιὰ ἄλλη δύναμη κινδύνευαν οἱ ἐκκλησίες μας, ἡ πίστη μας καὶ τὰ ἱερά μας; —Ὄχι! Τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά. Οἱ Μπολσεβῖκοι εἶναι μακρυὰ ἀκόμα... οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν φίλοι μας, οἱ Βούλγαροι εἶναι στὰ συνορά τους... οἱ Σέρβοι εἶναι φίλοι μας. Ἐκινδύνευε κάτι ἄλλο, πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν κατάκτηση τῆς πατρίδος μας καὶ ἀπὸ τὴν καταπάτηση τῶν ἐκκλησιῶν μας, τῆς πίστεώς μας καὶ τῶν ἱερῶν μας... Εἶχαν δῆθεν προσβληθεῖ ἀπὸ τούς... δασκάλους τους, δυὸ τρεῖς διεφθαρμένες μαθήτριες καὶ βρέθηκαν «βρακοζωναμύντορες» νὰ παραπλανήσουν τὸν λαὸν τῶν Ἰωαννίνων, νὰ τοῦ ἐρεθίσουν τὸ εὐγενικό του φιλότιμο, νὰ τὸν σηκώσουν στὸ ποδάρι, ζητώντας «ἐπὶ πίνακι» τὰ κεφάλια τριῶν συκοφαντουμένων καθηγητῶν, τῶν ἀθώων καθηγητῶν τῆς «Ζωσιμαίας σχολῆς» μας, οἱ ὁποῖοι ἐδῶ καὶ δέκα μῆνες εἶχαν ἀθωωθεῖ διὰ βουλεύματος. Ἀλλ' ὅταν ἕνας λαὸς ἐξεγείρεται, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἡ λογικὴ ὑποχωρεῖ καὶ ὁ λαός, ὡς φουρτουνιασμένη θάλασσα, ὡς πλημμυρισμένος ὁρμητικὸς ποταμός, προχωρεῖ ἀκάθεκτος κι ἀπάνω στὴ μανία του καταστρέφει τὰ πάντα! Ἀλλοίμονο καὶ τρισαλλοίμονο ἂν ἡ τιμὴ μιᾶς πόλεως κρέμεται ἀπὸ τὴ βρακοζώνα δυὸ νεανίδων διεφθαρμένων καὶ τὴν παθολογικὴν λαγνείαν ἑνὸς δασκάλου. Ἔστω κι ἂν ὅλα αὐτὰ ἦταν ἀληθινά, ἂν οἱ δυὸ μαθήτριες ἦταν ἀθῶες περιστερές, καὶ οἱ τρεῖς καθηγηταὶ σάτυροι, γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ἄξιζε ἕνας τέτοιος γενικὸς συναγερμὸς τῆς πόλεως γιὰ τὸ παραστρά-*

τημα δυὸ κοριτσιῶν; Ἐμεῖς κατακρίνομεν περισσότερον τὰ παραστρατημένα κορίτσια, τὰ ὁποῖα δὲν φαίνεται ὅτι ἐβιάσθησαν, καὶ λιγότερον τὸν σάτυρον καθηγητήν. Καὶ στὸ κάτω-κάτω, τίμιε λαὲ τῶν Ἰωαννίνων, τί σχέση ἔχουν ἂν δυὸ-τρεῖς μαθήτριες λησμόνησαν τὰ καθήκοντά τους πρὸς τὴν ἠθικήν; Μήπως δὲν ὑπάρχουν σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τέτοιες ἐπιλήσμονες μαθήτριες; Ἤκουσες ν' ἀναστατωθῇ ἡ Ἀθήνα, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Πάτρα ἢ ἡ Κέρκυρα γιὰ τὶς βρακοζῶνες τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης διεφθαρμένης νεάνιδος, ὅπως ἀναστατώθηκαν τὰ Γιάννινα; Ἀλλ' ὁ εἰσαγγελεὺς ἀνέγνωσε ἀπὸ τὴν ἕδρα του κατὰ τὴν δίκην τοῦ ἀνηθίκου καθηγητῆ Μελισσάρη, ἀπὸ τὴν Παρνασσίδα, καὶ τὴν κατάθεσιν ἄλλου καθηγητῆ, κάποιου Παραρᾶ, ἀπὸ τὴ Νάξο, ὁ ὁποῖος ἔλεγε πολλὰ τὰ ἀνήθικα ἐναντίον τῶν Ἠπειρωτῶν μας καθηγητῶν, καὶ πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ μὲ παῦσιν καὶ μὲ ἐξορίαν, σὲ 24 ὥρες, ἀπὸ τὴν Ἤπειρο, καὶ νὰ ἐξαγνισθῇ ἡ ἱερὴ «Ζωσιμαία σχολή» μας! Ἀλλά, λαέ μου, τὴν κατάθεσιν τοῦ Παραρᾶ ποὺ ἀνέγνωσεν ὁ εἰσαγγελεύς, τὴν ἀνέγνωσε δικαίως, γιὰ νὰ στηρίξῃ τὴν κατηγορίαν ἐναντίον τοῦ Μελισσάρη καὶ ὄχι ἐναντίον τῶν τριῶν ἄλλων καθηγητῶν. Διότι αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν κατάθεσιν τὰ εἶχε ἐξονυχίσει τὸ αὐτὸ δικαστήριον, συγκείμενον, ἀπὸ παραδειγματικῶς σοβαροὺς καὶ ἐντίμους δικαστὰς καὶ ἀξίους τῆς ἐμπιστοσύνης μας, τὰ εἶχε βρῇ ἀνάληθα -ψεύτικα καὶ εἰπωμένα ἀπὸ ἐμπάθεια, διότι ὁ Παραρᾶς εἶχε λογαριασμοὺς μὲ τοὺς συκοφαντημένους ἐντίμους Ἠπειρώτας καθηγητάς μας καὶ ἀνέμειξε ἄδικα καὶ παράλογα στὴν βρωμερὴν ὑπόθεσιν Μελισσάρη- Σ. καὶ Ο. (ἀναφέρονται τὰ ὀνοματεπώνυμα τῶν κοριτσιῶν) καὶ δὲν μποροῦσε τὸ δικαστήριο αὐτὸ νὰ στηρίξῃ ἄδικα κατηγορία ἐναντίον ἀθώων καθηγητῶν... Λαέ μου! Σὲ γέλασαν ἀσυνείδητοι κατήγοροι ἐντίμων καθηγητῶν, συμπατριωτῶν μας καθηγητῶν, σὲ μέθυσαν μὲ ψεύτικα λόγια καὶ σ' ἔσυραν δέσμιον καὶ ἀλλόφρονα στὸ μαινόμενον συλλαλητήριον τῆς περασμένης Τετάρτης γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃς, δῆθεν, τὴν τιμὴν νεανίδων, ποὺ εἶχαν χάσει θεληματικῶς ἀπὸ καιροῦ τὴν παρθενικὴ τιμή τους! Ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζες λαέ μου, καϋμένε λαέ, ὅτι ὑπερασπιζόμενος ἐσὺ τὴν ἀνύπαρκτη τιμὴ τῶν νεανίδων ἐκείνων, ἐδολοφονοῦσες καὶ τὴν τιμὴ τῆς τιμημένης πόλεώς μας, τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ποὺ εἶχε σώσει τὴν τιμήν της ἀπὸ τόσους καὶ τόσους βαρβάρους κατακτητὰς ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὴν Ἤπειρο! Τὸ συλλαλητήριό σου, λαὲ τῶν Ἰωαννίνων, δὲν ἐδολοφόνησεν μόνον τρεῖς ἀθώους καθηγητάς, ἀλλ' ἐδηλητηρίασε ὁλόκληρη τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν τῆς Ἠπειρωτικῆς πρωτευούσης, ὅτι διδάσκεται ἀπὸ διδασκάλους ἀνηθίκους, ἀλλὰ καὶ διετυμπάνισεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ τηλεγραφήματά του, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων δὲν εἶναι ἡ φημισμένη ἐκείνη πόλις (ποὺ) γιὰ τὴν ἄσπιλη καὶ ζηλεμένη τιμή της ἐπάλαισε 481 χρόνια πρὸς τὸν ἄγριον Τοῦρκον κατακτητήν της, ἀλλ' ἔγινε, ἀφότου ἐλευθερώθηκε, Σόδομα καὶ νέα Γόμορα! Λαὲ τῶν Ἰωαννίνων! Τίμιε λαὲ τῆς Ἠπειρωτικῆς πρωτεύουσας, πρόσεξε

ἄλλη φορὰ νὰ μὴ ξαναγίνῃς ὄργανο ἀσυνειδήτων ἐκμεταλλευτῶν τῆς καλωσύνης σου καὶ τῆς φιλοτιμίας σου!

Εἶναι προφανὲς τί ἐπιδίωκε ὁ Χρηστοβασίλης μὲ τὸ ἄρθρο του: Νὰ δημιουργήσει τὴν πεποίθηση πὼς δράστης τῶν ἀνήθικων πράξεων ἦταν κάποιος μὴ Ἠπειρώτης καθηγητὴς καὶ πὼς κύριος κατήγορος τῶν μὴ καταδικασθέντων καθηγητῶν, ἀθώων κατὰ τὸν ἀρθρογράφο, ἦταν ξένος κι αὐτὸς πρὸς τὴν Ἤπειρο συνάδελφός τους. Δηλαδὴ ξένοι βάλθηκαν νὰ συκοφαντήσουν τίμιους Ἠπειρῶτες καθηγητὲς καὶ τὸ ὄνομα ταυτόχρονα τῆς πόλης κι ὅτι ὅσοι πῆραν μέρος στὸ συλλαλητήριο, παρασυρμένοι, στρέφονταν -χωρὶς νὰ ἔχουν συναίσθηση τῶν σκοπῶν ποὺ ἄλλοι ἐπιδίωκαν- ἐναντίον τίμιων συμπατριωτῶν τους καθηγητῶν καὶ ἐναντίον τῆς τιμῆς τῆς πόλης, τὴν ὁποίαν οἱ εἰδήσεις τῶν ἀθηναϊκῶν καὶ ἄλλων ἐφημερίδων ἐμφάνιζαν ὡς πόλη ποὺ ἔρρεπε πρὸς τὴν ἀκολασία...

Σκληρὴ ἀπάντηση στὸ Χρηστοβασίλη ἔδωκε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (17-12-30). Τὸν κατηγόρησε ὅτι μὲ τὰ δύο ἄρθρα του ἐξύβρισε τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ συλλαλητηρίου. Ἔκρινε τὶς ἀντιλήψεις του *ὡς ἰδιορρύθμους καὶ ὅλως ὑποκειμενικὰς ἐπὶ ζητημάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχει ἀντίθετον ἄποψιν ἡ κοινὴ γνώμη. Ὄζουν γεροντικῆς ἰδιοτροπίας*, πρόσθετε, καὶ τοῦ συνιστοῦσε (ἀντιδημοκρατικὴ θέση) νὰ μὴ συμμετέχει σὲ συνεδριάσεις καὶ συσκέψεις, μὲ τὶς κατευθύνσεις τῶν ὁποίων βρισκόταν σὲ διαφωνία καὶ ἀντίθεση.

Ὁ *Κῆρυξ*, σὲ ἄρθρο του μὲ τίτλο: *Ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ συλλαλητηρίου* (13-12-30) κάκιζε καὶ στιγμάτιζε ὡς ἀνάνδρους, ὅλους, ὅσοι ἐπὶ δυὸ χρόνια ἀνέχονταν τὴν ἀγωνία μιᾶς κοινωνίας παραπαίουσας ἀνάμεσα σὲ ὑποθέσεις καὶ συλλογισμοὺς καὶ δὲν βρῆκαν τὸ ἀπαιτούμενο θάρρος νὰ παρουσιαστοῦν στὸν εἰσαγγελέα καὶ νὰ καταθέσουν ὅ,τι γνώριζαν (καὶ διέδιδαν πὼς γνώριζαν). *Θὰ βρεθοῦν καὶ νέα στοιχεῖα*, κατὰ τὴ συνεδρίαση τοῦ *Ἐποπτικοῦ συμβουλίου*, τόνιζε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ὄντας βέβαιος γι' αὐτό.

Στὶς 16 συνῆλθε τελικὰ τὸ *Ἐποπτικὸ συμβούλιο* (ἡ σύνθεσή του: Ι. Βασιλείου, πρόεδρος πρωτοδικῶν, Ι. Κατσουρός, Γεν. ἐπιθεωρητὴς Μ. ἐκπαίδευσης, Ἀλκ. Κυρούσης, γυμνασιάρχης Ζωσιμαίας σχολῆς), ἀφοῦ ὁλοκλήρωσε τὶς ἀνακρίσεις καὶ πῆρε καὶ τὶς ἔγγραφες ἀπολογίες τῶν τριῶν καθηγητῶν: Κοντοπάνου, Ἰωαννίδου, Μαστορίδη· οἱ κατηγορούμενοι ζήτησαν νὰ παρουσιαστοῦν καὶ οἱ ἴδιοι στὸ συμβούλιο γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὶς ἀπολογίες τους. Ἡ ἀπολογία τοῦ Κοντοπάνου κράτησε 4 ὧρες τὴν πρώτη μέρα καὶ συνεχίστηκε καὶ τὴν ἑπόμενη. Ἀπὸ τοὺς ἱκανότατους χειριστὲς τοῦ λόγου ὁ Κοντοπάνος φαίνεται ὅτι ἐπηρέασε τὸ συμβούλιο στὴν κρίση του. Τὸ συμβούλιο διέκοψε γιὰ λίγες μέρες τὶς ἐργασίες του ἐξαιτίας τῆς ἀσθένειας τοῦ Βασιλείου, τὴν ὁποία ἀρκετοὶ χαρακτήρισαν ὡς *διπλωματικήν*. Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ὑπουργὸς Παιδείας Γ. Παπανδρέου διέταξε

τοὺς τρεῖς καθηγητὲς νὰ παρουσιαστοῦν στὸ ὑπουργεῖο, μέχρις ὅτου ἐκδοθεῖ ἀπόφαση ἀπὸ τὸ *Ἐποπτικὸ συμβούλιο*. Ἐξάλλου, ἔπρεπε νὰ ἀπολογηθοῦν καὶ στὸ *Ἀνώτατο ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο*, ποὺ ἔκανε τὶς δικές του ἀνακρίσεις.

Στὸ μεταξὺ ἡ ἐπέμβαση τοῦ Δ. Μπότσαρη στὴν ὑπόθεση, μὲ τὸ τηλεγράφημα ποὺ ἔστειλε στὴν ἐπιτροπὴ τοῦ συλλαλητηρίου, ὅπου μιλοῦσε γιὰ ὑπέρβαση καθηκόντων τῶν κατηγορουμένων καθηγητῶν, ἔδωσε λαβὴ σὲ ἐπικριτικὰ σχόλια ἐναντίον του. Τὸν κατηγοροῦσαν συγκεκριμένα ὅτι ἔπαιζε σὲ δυὸ ταμπλώ. Ἀπὸ τὴ μιὰ τηλεγραφοῦσε στὴν ἐπιτροπὴ ὅτι συμπαρίσταται, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ζητοῦσε ἀπὸ τὸν προσωπικό του φίλο γιατρὸ Β. Μιχαηλίδη νὰ τοῦ τηλεγραφήσει πρὸς ποιὰ πλευρὰ βρισκόταν ἡ ἀλήθεια. Κατὰ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (17-12-30), *ἡ βραδύτης μὲ τὴν ὁποίαν ἀπήντησεν ὁ Μπότσαρης εἰς τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ὁ χλιαρὸς τόνος μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετώπισε τὸ συνταράξαν ὁλόκληρον τὴν πόλιν ζήτημα, ἐσχολιάσθη δυσμενέστατα ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην.*

Ἀπὸ τὶς 18 Δεκεμβρίου ἡ ὑπόθεση πῆρε ἄλλη τροπή. Ἡ *Ἤπειρος*, ἡ ὁποία δὲν ἔπαυσε καθημερινὰ νὰ ἀρθρογραφεῖ ἐναντίον τῶν διοργανωτῶν τοῦ συλλαλητηρίου καὶ νὰ ἐπικρίνει τὸν Καλεύρα, γιὰ ὅσα ἡ ἐπιτροπὴ ἔλεγε ὅτι εἶχε δηλώσει, (στὸ ἀνακοινωθὲν τῆς ἐπιτροπῆς ἀναφερόταν ὅτι εἶχε ἀπαγορεύσει στοὺς κατηγορούμενους νὰ πατήσουν τὸ πόδι τους στὰ σχολεῖα, καὶ ὅτι *ἂν παρ' ἐλπίδα, ἡ ἀπόφασις τοῦ «Ἐποπτικοῦ συμβουλίου» εἶναι ἀπαλλακτική, τότε αὐτὸς προσωπικῶς θὰ ἐκδιώξῃ τοὺς καθηγητὰς ἐξ Ἰωαννίνων*. Ὁ Καλεύρας ὑποχρεώθηκε νὰ διαψεύσει τὸ περιεχόμενο τοῦ ἀνακοινωθέντος: *Τὸ ἐν τοῖς ἐγχωρίοις ἐφημερίσι δημοσιευθὲν τὴν 13 τρέχοντος ἀνακοινωθὲν τῆς ἐπιτροπῆς συλλαλητηρίου, δὲν ἀντιπροσώπευε τὰς γνώμας μου... Εἰς πᾶσαν ἐπιτροπὴν ἐμφανισθεῖσαν ἐνώπιόν μου ἐδήλωσα ρητῶς ὅτι τὸ «Ἐποπτικὸν συμβούλιον» ἐντελῶς ἀνεπηρέαστον θὰ κρίνῃ κατὰ τὸ δίκαιον τὴν ὑπόθεσιν*), μὲ ἄρθρο της ὑπὸ τὸν τίτλο *Μωροὶ καὶ ἀνόητοι*, ἔδινε ἄλλη διάσταση στὶς βαθύτερες προθέσεις τῆς ἐξέγερσης τῶν Γιαννιωτῶν καὶ τῆς ὀργάνωσης τοῦ συλλαλητηρίου. Ἔγραφε: *Ἀμέσως μόλις ἐξερράγη ὁ θόρυβος περὶ τὰ καθηγητικὰ σκάνδαλα, δὲν εἴχομεν καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι τὰ βαθύτερα ἐλατήρια τῶν ὑποκινητῶν τοῦ θορύβου, παρασυράντων τὸν λαὸν τῶν Ἰωαννίνων καὶ μέρος τοῦ τύπου, ἦσαν ὅλως διάφορα ἀπὸ τὴν προβαλλομένην δῆθεν ὑπεράσπισιν τῆς ἠθικῆς. Ἀλλὰ δὲν ὡμιλήσαμεν μέχρι τοῦδε τίποτε περὶ αὐτοῦ, διότι δὲν εἴχομεν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἀπεκαλύπτοντο. Καὶ ἰδοὺ ἀναφορὰ εἰς τὰς τριόδους, περισυλλέγουσα ὑπογραφὰς ἐναντίον τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου. Καὶ ἰδοὺ ἔγγραφον ἑνὸς σώματος ἀπειλοῦν ὅτι, συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς κοινῆς γνώμης, θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἀλλοία διαρρύθμισις τῶν κληροδοτημάτων*. (Εἶχε δώσει λαβὴ γι' αὐτὰ τὰ

σχόλια ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγών, ὁ ὁποῖος ἔγραψε στὶς 16 Δεκεμβρίου: *Μεταξὺ διαφόρων παραγόντων συζητεῖται ὁ τρόπος καθ' ὃν θὰ κατορθωθῇ τὴν ἐφοροεπιτροπείαν* (διοίκηση τῶν κληροδοτημάτων) *νὰ ἀπαρτίσουν πρόσωπα ἱκανὰ νὰ σταματήσουν ἕνα αὐταρχισμόν, ὅστις ἐξεδηλοῦτο μέχρι σήμερον ἐν τῇ καθόλου διοικήσει τῶν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων καὶ ἐκκλησιῶν. Δέον νὰ σημειωθῇ τὸ γεγονός, ὅτι καθ' ὅλον τὸ διαρρεῦσαν τετραετὲς διάστημα ὁ ἰσχύων Κανονισμὸς δὲν ἐφηρμόσθη ἐν πολλοῖς. Ὡς δὲ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν* (ἀπὸ προφητικὸ χάρισμα, τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος, σημείωνε εἰρωνικὰ ἡ Ἤπειρος), *τὸ νέον σῶμα μόλις ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντά του, θέλει ἐπιδιώξει τὴν μεταβολὴν τοῦ Κανονισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὄζει μεσαιωνισμοῦ). Καταφαίνεται δηλαδὴ* -συνέχιζε ἡ Ἤπειρος- *διὰ τῶν ὑπὸ τῆς συναδέλφου γραφομένων σαφὴς ἡ ἀπειλὴ περὶ διαλύσεως τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων. Μωροὶ καὶ τυφλοί, δὲν βλέπουσιν ἐν τῇ τυφλώσει τῆς ἐμπαθείας των, ὅτι ἡ ἀπειλὴ αὕτη δὲν στρέφεται κατὰ τοῦ μητροπολίτου, ἀλλὰ κατὰ τῆς πόλεως. Μωροὶ καὶ τυφλοί, δὲν γνωρίζουσιν ὅτι ὁ κατόπιν ἀγώνων κατοχυρωθεὶς Κανονισμὸς δὲν παρέχει εἰς τὸν μητροπολίτην πλείονα δικαιώματα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔχει αὐτοδικαίως ἀπὸ τοὺς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἰσχύοντας νόμους. Ἀνόητοι καὶ ἐμπαθεῖς δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι ὁ μητροπολίτης ἔχει προσωπικὸν συμφέρον νὰ καταργηθῇ ὁ Κανονισμός, ἂν δὲ ἠγωνίσθη διὰ τὴν κατοχύρωσιν τοῦ Κανονισμοῦ, τὸ ἔπραξεν μόνον ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὰς παραδόσεις καὶ τὸ συμφέρον τῆς πόλεως. Ἡ λύσσα τῆς ἐμπαθείας τοὺς γεμίζει μὲ τὴν μανίαν τῆς καταστροφῆς καὶ ἀπειλοῦσι νὰ δαγκάσωσι τὰς σάρκας των. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἀνόητοι! Δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ σεβασμιώτατος, ἀηδιάσας πλέον ἀπὸ τὴν ἀγνωμοσύνην ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους μετὰ τόσης ἀφοσιώσεως καὶ ἀποτελεσματικότητος ὑπηρετεῖ ἐπὶ τόσα ἔτη, δὲν θὰ θελήσῃ ν' ἀντιδράσῃ καὶ θὰ σᾶς ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸ στάδιον τῆς καταστροφῆς. Ἐμπρός, ἀπεπειράθητε νὰ καταλύσητε τὰ σχολεῖα, καταλύσατε τώρα καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀπομένει ὀρθιον εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν. Κορέσατε τὴν μανίαν σας. Βεβαιωθεῖτε μόνον ὅτι οὐδέποτε θὰ δυνηθῆτε νὰ βλάψητε οὐσιαστικῶς ἀνθρώπους πολὺ ὑψηλὰ ἱσταμένους, τῶν ὁποίων ἀκριβῶς τοῦτο εἶναι τὸ μέγα καὶ ἀσυγχώρητον διὰ τὴν μικρότητά σας ἔγκλημα.*

Ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν (20-12-30) ἀντέδρασε στὸ ἄρθρο τῆς Ἠπείρου, ἐπιμένοντας ὅτι ἡ κινητοποίηση τῶν ὀργανώσεων καὶ τὸ συλλαλητήριο δὲν εἶχε σχέση μὲ τὸ μητροπολίτη. Δὲν δίστασε ὅμως ν' ἀφήσει αἰχμὲς ἐναντίον τοῦ τελευταίου, γράφοντας ὅτι θὰ τεθοῦν ὑπὸ δημόσιο ἔλεγχο ὁρισμένα σημεῖα τῆς πολιτείας του. Οἱ αἰχμὲς ἐδραίωσαν περισσότερο τὴν πεποίθηση τῶν ἀντίθετων, ὅτι ἡ ὅλη κίνηση ἐναντίον τῶν καθηγητῶν στόχο εἶχε τὸ μητροπολίτη. Ἡ νέα ἄποψη -γιὰ τὴν ὁποία πολλὰ θὰ γράψει ὁ Χρηστοβασίλης ἀργότερα- ἐπηρέασε καὶ τὴ στάση τοῦ *Κήρυκος* καὶ τοῦ ἑβδομαδιαίου Ἐθνικοῦ *Κήρυκος*, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν σημείωνε (28-

12-30): *Εἰς τὸν χορὸν τῆς ἀθωώτητος τῶν καθηγητῶν, τὸν ὁποῖον ἔσερναν μέχρι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἡ «Ἤπειρος» καὶ ἡ «Ἐλευθερία», προστέθηκαν καὶ αἱ δύο ἄλλαι: Ὁ «Κῆρυξ« καὶ ὁ «Ἐθνικὸς Κῆρυξ».* Οἱ δυὸ τελευταῖες ἐφημερίδες ἐπηρεάστηκαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ *Ἐποπτικοῦ συμβουλίου*, μὲ τὴν ὁποία, ὕστερα ἀπὸ πολυήμερες συνεδριάσεις καὶ διακοπές, ὁ Χαρ. Μαστορίδης *ἐκηρύχθη ἀθῶος, διότι οὐδεὶς αὐτήκοος ἢ αὐτόπτης μάρτυς κατέθεσε τι ἐναντίον του*, ὁ Χαρ. Ἰωαννίδης μετετέθη σὲ γυμνάσιο ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου καὶ γιὰ τὸν Ἀλκ. Κοντοπάνο *ἐπεφυλάχθη ν' ἀποφασίσῃ διατάξαν κρείσσονας ἀποδείξεις.*

Ἡ ἀπόφαση σχολιάστηκε δυσμενέστατα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κατήγορων τῶν καθηγητῶν *Ἐμπαίζεται ὁ λαός* ἦταν ὁ τίτλος τῆς εἴδησης τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*. Ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐφημερίδες ὑποστηρίχτηκε ὅτι ἡ ἀπόφαση ἦταν ἀθωωτικὴ γιὰ τοὺς καθηγητές. Οἱ ἴδιες ἐφημερίδες ζήτησαν τὴν ἐπέμβαση τοῦ εἰσαγγελέα γιὰ τὴ δίωξη τοῦ ἀρθρογράφου τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* Σ.Μ., ποὺ σὲ ἄρθρο του μὲ τίτλο: *Τὸ λαϊκὸν δικαστήριον καὶ οἱ ἔνοχοι*, ἔγραφε γιὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ *Ἐποπτικοῦ συμβουλίου: Ἀλλ' ἂν ἦν συμβούλιον ἐλαχίστων ἀνθρώπων ἠθέλησε νὰ ἀγνοήσῃ τὴν ἐκδηλουμένην αὐθόρμητον κοινὴν θέλησιν, εἶς λαὸς δύναται νὰ ἀγνοήσῃ καὶ παρίδῃ πολλὰ συμβούλια καὶ πλείστας αὐτῶν ἀποφάσεις, ἐφ' ὅσον αὗται δὲν ἐναρμονίζονται πρὸς τὰ ἀντικειμενικῶς παραδεδειγμένα καὶ δὲν ἠμποροῦν συνεπῶς νὰ λέγωνται δίκαιαι.* Ἀνατροπὴ τῶν πάντων δηλαδή... Τὰ δικαστήρια, ποινικά, διοικητικὰ ἢ ἄλλα, ἔπρεπε νὰ ἐκδίδουν ἀποφάσεις σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, ἀλλοιῶς οἱ ἀποφάσεις δὲν εἶχαν ἰσχύ. Ρωτήθηκε ὅμως ὁ λαὸς ποιὰ ἦταν ἡ πραγματική του θέληση; Δὲν εἶχαν λοιπὸν καὶ τόσο ἄδικο οἱ ἄλλες ἐφημερίδες ὅταν χαρακτήριζαν τὸ ἄρθρο ἐπαναστατικό...

Ἀπὸ μιὰ ἄποψη στὸ ἴδιο περίπου μῆκος κύματος βρισκόταν καὶ τὸ ἄρθρο τοῦ Χρηστοβασίλη (18-12-30), σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο, ἂν ἐκδιδόταν καταδικαστικὴ ἀπόφαση κατὰ τῶν *ἀσπίλων καθηγητῶν, ἡμεῖς θὰ ἐξακολουθῶμεν νὰ τοὺς θεωρῶμεν ἀθώους καὶ θύματα ἀδικίας καὶ ἐμπαθείας.* Ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν κρίση τῶν συμβούλων ἔδειχνε μόνο γιὰ τὸν πρόεδρο τοῦ Ἐποπτικοῦ Γεν. ἐπιθεωρητὴ Ἰω. Κατσουρό, ποὺ εἶχε καὶ διπλῆ ψῆφο.

Θὰ σταθῶ στὴν περίπτωση τοῦ λαμπροῦ καθηγητῆ Μαστορίδη, τὸν ὁποῖο τὸ συμβούλιο ἀθώωσε, γιατὶ δὲν βρῆκε τίποτα μεμπτὸ ἐναντίον του. Τότε γιατὶ ὁδηγήθηκε στὸ συμβούλιο καὶ ζητήθηκε κι αὐτοῦ ἡ ἐξορία ἀπὸ τὴν Ἤπειρο; Ποῦ στηρίχτηκαν οἱ κατήγοροί του γιὰ νὰ τὸν διαπομπεύουν ἐπὶ μῆνες καὶ νὰ κηλιδώνουν τὸ ὄνομά του, χωρὶς νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ὑποχρέωση νὰ ζητήσουν συγγνώμη μετὰ τὴν ἀθώωσή του; Οἱ ἀποκαλύψεις ἔγιναν ὕστερα ἀπὸ πολλὲς μέρες ἀπὸ τὴν *Ἐλευθερία* τοῦ Χρηστοβασίλη (15-1-31). Σύμφωνα μὲ τὰ δημοσιευόμενα ὁ *συκοφάντης κατήγορος* τοῦ Χ. Μαστορίδη, ἦταν ὁ ἑβραῖος Σαμουὴλ Νισήμ, πρώην μαθητὴς τῆς *Ζωσιμαί-*

ας σχολῆς, τὸν ὁποῖο ὁ Μαστορίδης εἶχε ἀφήσει μεταξεταστέο στὰ λατινικά. Ὁ ἴδιος μαθητής, ὕστερα ἀπὸ ἔγγραφο τῆς Ἀστυνομίας, ἀποβλήθηκε ἀπὸ τὴ σχολή, *δι' ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ μαθητοῦ διαγωγήν*. Μὲ μιὰ τέτοια κατηγορία, ἀνεξέλεγκτη -*ἄτιμον μέσον τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συλλαλητηρίου* τὴ χαρακτήριζε ὁ Χρηστοβασίλης- διασύρθηκε ἐπὶ μῆνες τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς καλλίτερους καθηγητὲς τῆς πόλης...

Ἡ στάση τοῦ Κατσουροῦ κατὰ τὶς συνεδριάσεις τοῦ *Ἐποπτικοῦ συμβουλίου*, ὑποχρέωσε τὶς ἐφημερίδες νὰ τοποθετηθοῦν ἀπέναντί του κατὰ τρόπο διαφορετικὸ ἀπ' ὅτι στὸ παρελθόν. Ὁ Κατσουρὸς στὴν ἀνάκριση καὶ τὴ συνεδρίαση ἦταν σφόδρα ἐπικριτικὸς καὶ καταδικαστικὸς γιὰ τοὺς καθηγητές, ἰδιαιτέρως ὅμως ἐναντίον τοῦ Κοντοπάνου, τοῦ ὁποίου ζητοῦσε μὲ κάθε μέσο τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ Γιάνινα. Ὁ Κοντοπάνος, διαπίστωσε τὶς προθέσεις του κατὰ τὴν πολύωρη ἀπολογία του στὸ συμβούλιο, καὶ ὑπέβαλε μήνυση ἐναντίον του γιὰ προκατάληψη καὶ μεροληψία, ἐνέργεια ποὺ ἀπὸ τοὺς κατηγόρους του χαρακτηρίστηκε ὡς προσπάθεια νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ συμβούλιο ὁ Κατσουρός. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἐφημερίδων: ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, κατήγορος ὡς τότε τοῦ Κατσουροῦ, γιὰ ἀμέλεια, βραδύτητα καὶ κωλυσιεργία στὶς ἀνακρίσεις, τώρα ἔγινε ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῶν ἀπόψεων καὶ ἐνεργειῶν του. Ἀντίθετα ἡ *Ἤπειρος* καὶ ἡ *Ἐλευθερία*, συμπαθῶς προσκείμενες πρὸς αὐτὸν ὡς τότε, μετεβλήθησαν σὲ σφοδροὺς κατηγόρους του. Ὁ Χρηστοβασίλης ἐξηγεῖ, μὲ τὴ δική του χαρακτηριστικὴ γραφή, τοὺς λόγους ποὺ τὸν ὑποχέωσαν ν' ἀλλάξει στάση ἀπέναντι στὸν Κατσουρὸ (15-1-31). *Παρηπονέθη ἐναντίον μου* -ἔγραφε- *ὁ κ. Κατσουρὸς εἰς κοινὸν φίλον, ὅτι ἐνῶ τὸν ἐξεθείαζα πρὸ ὀλίγου, ἤδη καταφέρομαι δημοσιογραφικῶς ἐναντίον του, ἐνῶ αὐτὸς οὐδὲν κατ' ἐμοῦ ἐξεφράσθη ποτὲ οὐδὲ καὶ κατὰ τῶν κατηγορουμένων καθηγητῶν, περὶ ὧν εἶχεν ἀρίστην ἰδέαν καὶ πολλάκις ἐπαινετικότατα ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ κ. Κοντοπάνου ἐξεφράσθη, καὶ ἐναντίον τῶν ὁποίων οὐδὲν τὸ ἐνοχοποιητικὸν εὗρεν κατὰ τὰς ἐνεργηθείσας παρ' αὐτοῦ διοικητικὰς ἀνακρίσεις. Ἁπάντων πρὸς τὸν φίλον μου κ. Κατσουρὸν λέγω ὅτι κατ' οὐδέν ἐμειώθησαν ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψίς μου καὶ ἐκτίμησίς μου, ὡς ἄνδρα λογίου... ἐν τούτοις ἠναγκάσθην νὰ ἐλέγξω αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν μὴ ἀμερόληπτον στάσιν του εἰς τοὺς κατὰ τῶν καθηγητῶν ἐνεργηθείσας ἀνακρίσεις παρ' αὐτοῦ, ἀναλαβόντος κατάφωρον καὶ ἐμπαθῆ προσωπικὸν ἀγῶνα... Ἤλεγξα καὶ ἐλέγχω καὶ δι' ἕνα ἄλλο ἀκόμη τὸν κ. Κατσουρόν. Ἐνῶ οὐδὲν στοιχεῖον ἔχει, ὡς ὁμολογεῖ σήμερον, ἐναντίον τῶν συκοφαντουμένων ἐντίμων καὶ ἀσπίλων Ἠπειρωτῶν καθηγητῶν μας, δὲν προέβη δι' ἑνὸς ἀνακοινωθέντος του νὰ καταπαύσῃ τὸν τεχνηέντως δημιουργηθέντα σάλον ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἠπείρου καὶ νὰ βροντοφωνήσῃ τὴν ἀθωώτητα τῶν καθηγητῶν. Τουναντίον, διὰ τῆς ἐμπαθοῦς κατ' αὐτῶν στάσεώς του, ἄφησεν ἐκθέτους τοὺς ἀνθρώπους εἰς

τὴν κοινὴν γνώμην καὶ παρ' ὀλίγον νὰ λυντσαρισθοῦν ὑπὸ τοῦ μαινομένου ὄχλου, τοῦ τόσον ραδιουργηθέντος παρὰ τῶν ἀναρχικῶν στοιχείων τῆς πόλεως. Πολὺ σκληρότερη στὶς κρίσεις ἐναντίον τοῦ Κατσουροῦ ἦταν ἡ *Ἤπειρος*, ἡ ὁποία μὲ συνεχῆ σχόλια τὸν κατηγοροῦσε γιὰ διπλοπροσωπεία, προσποίηση καὶ γιὰ τὸ ὅτι *ἔπαιζε τὸν παπᾶν...* Σ' ἕνα σχόλιό της μάλιστα, (24-12-30), συμπληρώνοντας σχόλιο τοῦ *Κήρυκος* (23-12-30), ἐπικριτικὸ τοῦ Κατσουροῦ, σημείωνε ὅτι ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν ἔργων τοῦ Γεν. ἐπιθεωρητῆ, ὁ *Κῆρυξ* παρέλειψε τὴν κυριότερη ἀσχολία του. *Ὅτι* δηλαδή, ἐπιτελοῦσε καὶ ἄλλα καθήκοντα, *μὴ προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ περί ἐπιθεωρητῶν νόμου, πιστῶς ὅμως ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελούμενα, ὡς συμφωνότερα ἀσφαλῶς πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ καθήκοντα αὐλάρχου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Γενικοῦ διοικητοῦ.* Κατηγοροῦσε ἀκόμα ἡ *Ἤπειρος* τὸν Κατσουρό, ὅτι αὐτὸς εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ Παιδείας Γ. Παπανδρέου, ὅταν συναντήθηκε στὴν Κέρκυρα, τὴν μετάθεση τῶν καθηγητῶν ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ αὐτὸ -συνέχιζε- *μᾶς παρέχει τὴν ἀπόδειξιν τῆς προκαταλήψεως, διὰ τὴν ὁποίαν τὸν καταγγέλει ὁ κ. Κοντοπάνος, καθὼς καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι πολὺ πρὶν εἰσαγάγῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ συμβούλιον, πολὺ πρὶν ἐπιληφθῆ ἀνακρίσεων, συνεμάχησε μετὰ τῶν συκοφαντῶν καὶ ἐπεχείρησε ν' ἀπαλλαγῇ τῶν μισητῶν του καθηγητῶν. Ἄρα τὸ σχέδιόν του ἔχει προμελετηθῆ πρὸ πολλοῦ.*

Νέα πυρὰ δέχτηκε ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο* ὁ Κατσουρὸς κατὰ τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ 1930 (θὰ ἐξακολουθήσει νὰ δέχεται ἐπὶ μῆνες ἀκόμα, γιατὶ τὰ σκάνδαλα καὶ ἡ σκανδαλολογία ἀπασχόλησαν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Γιαννιώτικου κοινοῦ, πολὺν καιρὸ ἀκόμα, ἀφοῦ στὸ μεταξὺ ἔγιναν αἰτία γενικότερων πολιτικῶν περιπλοκῶν καὶ ἐπηρέασαν κυβερνητικὲς ἀποφάσεις ποὺ ἐνδιέφεραν ἄμεσα τὴν Ἤπειρο). Ἔγραφε λοιπὸν ἡ *Ἤπειρος* (29-12-30): *Ὁ «Κῆρυξ», τοῦ ὁποίου εἶναι γνωσταὶ αἱ σχέσεις μετὰ τῆς Γενικῆς διοικήσεως..., ἐδημοσίευσε τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ κ. Κατσουρός, παρὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου, δὲν θὰ ἐπιληφθῆ ἀνακρίσεων προφασιζόμενος διαταγὴν δῆθεν τοῦ κ. Καλεύρα, ὑποσχεθέντος εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ ρυθμίσῃ τὸ ζήτημα ἐν Ἀθήναις, συγκαλύπτων ἐκεῖ τὰς ὑπερβασίας του... Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀδυνατοῦμεν νὰ τὸ πιστεύσωμεν, καθ' ὅτι ὁ νόμος καθιστᾷ τὰ ὑπηρεσιακὰ συμβούλια ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν θέλησιν καὶ τὰς διαταγὰς οἱουδήποτε Γενικοῦ διοικητοῦ ἢ ὑπουργοῦ. Ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι παρὰ τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλει ἐπὶ δημοσίων σκανδάλων καὶ αὐτεπάγγελτον ἀνάκρισιν, καὶ τάχιστον τερματισμὸν τῶν ἀνακρίσεων, παρείλκυσεν ἐπὶ δέκα ἓξ ὁλοκλήρους μῆνας τὴν ἀνάκρισιν καὶ ἐγένετο ὁ κύριος αἴτιος τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ κατασπιλώσαντος τὴν πόλιν μας μὲ ἕνα συλλαλητήριον. Ὅλα αὐτὰ* -συνέχιζε- καθὼς καὶ οἱ ἀλλεπάλληλες δηλώσεις τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ ὅτι δὲν ἀναμιγνύεται στὶς ἀνακρίσεις, μὲ τὴν ἀπόφασή του νὰ συγκαλύψειτὸν Κατσουρό, τὸν καθιστοῦν συνένοχο καὶ συνεργάτη του. (Τὸ ἄρθρο -προη-

γήθηκαν καὶ κάποιες ἄλλες καταγγελίες ἐκ μέρους τῆς *Ἠπείρου*- ἀποτέλεσε τὴν ἀπαρχὴ σφοδρῆς πολεμικῆς ἐναντίον τοῦ Καλεύρα, ἡ ὁποία κατέληγε στὴν ἀξίωση ἄμεσης ἀπομάκρυνσης τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ ἀπὸ τὴν Ἤπειρο. Ἀντίθετα, ἡ *Ἐλευθερία* ὑποστήριζε τὸν Καλεύρα ὡς τὴν ἀπομάκρυνσή του).

Μετὰ τήν, ὄχι εὐνοϊκὴ γιὰ τοὺς κατήγορους, ἀπόφαση τοῦ συμβουλίου, ἡ ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου κινήθηκε γιὰ τὴ συγκρότηση νέας σύσκεψης τῶν ὀργανώσεων στὸ Δημαρχεῖο. Ἡ συνέλευση -εἶχε ὁρισθεῖ λίγες μέρες πρὶν τὰ Χριστούγεννα- δὲν πραγματοποιήθηκε, μᾶλλον ἐξαιτίας τῶν ἑορτῶν. Οἱ ἀντίπαλοι τὸ ἀπέδωσαν σὲ ἀπροθυμία τῶν ὀργανώσεων νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν ἀγῶνα. Χωρὶς νὰ εἶναι καθ' ὁλοκληρία σωστὴ ἡ ἐκτίμηση, φαίνεται ὅτι πολλὲς ὀργανώσεις εἶχαν κουραστεῖ νὰ ἐμπλέκονται σ' ἕνα ἀγῶνα, ποὺ δὲν γνώριζαν καὶ τὶς πολιτικὲς προεκτάσεις του. Στὴ συνέλευση ποὺ συγκροτήθηκε τελικὰ στὶς 29 Δεκεμβρίου, τέθηκε ἀπὸ τὸν πρόεδρο τῆς ἐπιτροπῆς Νιαβῆ, τὸ ἐρώτημα ἂν ἔπρεπε νὰ συνεχίσουν ἢ ὄχι τὸν ἀγῶνα, μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης. Εἰκοσιπέντε ὀργανώσεις ψήφισαν ὑπὲρ τῆς συνέχισης καὶ πέντε ὄχι· δόθηκε καὶ μία λευκή. Μεταξὺ τῶν ἀρνητικῶν ψήφων ἦταν καὶ τοῦ ἐκπρόσωπου τῶν δασκάλων Σωτ. Δαγκλῆ, ὁ ὁποῖος εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ καταθέσουν στὸν ἀνακριτὴ ὅσοι γνώριζαν ἐπιβαρυντικὰ στοιχεῖα σὲ βάρος τῶν καθηγητῶν, γιὰ νὰ τερματιστεῖ ἡ ὑπόθεση. Πάντως ἦταν ἐμφανὴς ἡ μείωση τῆς δύναμης τῶν ὀργανώσεων ποὺ συμμετεῖχαν στὴ συγκέντρωση. Τὴν πρώτη φορὰ μετεῖχαν 52, τώρα 31. Γιὰ λίγες μέρες, γιορτὲς ἦταν, κρατήθηκε ἕνα εἶδος σιωπηρῆς ἐκεχειρίας ἀνάμεσα στοὺς ἀντιμαχόμενους. Μόλις περνοῦσε ἡ χρονιά, ὁ ἀγώνας θὰ ξανάρχιζε ὀξύτερος καὶ μὲ ὀδυνηρὲς συνέπειες γιὰ ὁριμένους...

> Τόσο τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας, ὅσο καὶ οἱ κατὰ τόπους ἐπιθεωρητὲς τῆς Δημοτικῆς ἐκπαίδευσης, διαπίστωναν ἐλλείψεις καταρτισμοῦ τῶν μαθητῶν τῶν Δημοτικῶν σχολείων, ὅπως ἀποδεικνύονταν ἀπὸ τὶς ἐπιδόσεις τους στὶς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τῶν γυμνασίων. Ὁ ἀναπληρωτὴς ἐπιθεωρητῆ τῶν Δημοτικῶν σχολείων Ἰωαννίνων, θεολόγος καθηγητὴς Γ.Α. Οἰκονόμου, ἀπὸ τοὺς πιὸ συγκροτημένους καθηγητὲς τῆς πόλης, μὲ μετεκπαίδευση στὸ *Μαράσλειο Διδασκαλεῖο*, χρησιμοποίησε αὐστηρότατη γλῶσσα γιὰ νὰ ἐλέγξει τοὺς δασκάλους τῆς περιφερείας του, γιὰ τὴν καθυστέρηση τῶν μαθητῶν τους (*Ἤπειρος*, 3-10-1930). *Καὶ ἐφέτος* -ἔγραφε- *ὅπως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν δυστυχῶς, παρετηρήθη κατὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τῶν ἀποφοίτων τῶν δημοτικῶν σχολείων εἰς τὰ γυμνάσια, ἡ αὐτὴ ἔλλειψις γνώσεων ἐκ μέρους τῶν περισσοτέρων καὶ δι' αὐτὸ οἱ ἡμίσεις σχεδὸν δὲν ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ πολλοὶ εἰσήχθησαν μετ' ἐπιεικείας. Παρετηρήθη ἔλλειψις γνώσεων εἰς πάντα τὰ μαθήματα, εἰς στοιχειώδεις ἀριθμητικὰς πράξεις ἐπὶ ἀκεραίων ἀριθμῶν, ἀλλὰ προπαντὸς εἰς τὸ γλωσσικὸν μάθημα ἡ κατάστασις εἶναι ἀφόρητος. Μαθηταὶ ἕκτης δημοτικοῦ οὐ μόνον ἀγνοοῦσι νὰ ὀρθογραφοῦν τὰς κυριωτέρας τουλάχιστον καταλήξεις τῶν κλινομένων λέξεων, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν καὶ νὰ τονίζουν τὰς λέξεις καὶ νὰ ἀποδίδουν*

γραπτῶς τοὺ φθόγγους τῶν λέξεων... Κατὰ τὸν ἐπιθεωρητή, ὑπῆρχαν πολλοὶ παράγοντες ποὺ ὁδήγησαν *εἰς αὐτὸ τὸ κατάντημα* τὴν παιδεία, *ἡ κυριοτέρα ὅμως αἰτία τοῦ δεινοῦ τούτου εἶναι ἡ ἔλλειψις πίστεως τοῦ διδασκάλου πρὸς τὸ ἔργον του.* Ἔλεγε κι ἄλλα (τὰ περισσότερα σωστά) ὁ ἐπιθεωρητὴς στὴν ἐγκύκλιό του, στὴν ὁποία, ὅπως ἦταν φυσικό, οἱ δάσκαλοι ἀντέδρασαν, μὲ τὰ δικά τους ἐπιχειρήματα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχαν τὴ βάση τους, ὅπως ἡ ἔλλειψη τοῦ ἀναγκαίου ἀριθμοῦ δασκάλων, τὸ ἀκατάλληλο τῶν σχολείων κ.ἄ.- Νέοι συνεργάτες τῆς *Ἠπείρου* οἱ δικηγόροι Θεόδωρος Μέρτζιος καὶ Σωκράτης Γκιόκας, μὲ ἄρθρα κυρίως πολιτικὰ ὁ πρῶτος, κοινωνικά, δικαστικὰ κ.ἄ. ὁ δεύτερος.- Μεγάλη πυρκαϊὰ ἐκδηλώθηκε τὴ νύχτα τῆς 4ης Ὀκτωβρίου στὴν ἀγορὰ τῆς πόλης ποὺ ἀποτέφρωσε πέντε μαγαζιά: τὸ ἐμπορορραφεῖο Ροδάνα, τὰ καταστήματα Θωμᾶ Βούρη, Παγώνη καὶ Νιάρου, κι ἕνα ἄλλο.- *Εὐτυχεῖς γάμοι: Δημήτριος Τσαντούλας, ἐπιθεωρητὴς Γεωργίας καὶ Πόπη Θεμελῆ, ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των.*- Διαπίστωση στὴν ὁποία εἶχαν καταλήξει ἀπὸ καιρὸ ὅλες οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων: Οἱ φυλακὲς τῆς πόλης βρίσκονται σὲ ἄθλια κατάσταση. Ἦταν ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη ἀνέγερσης νέων...- *Ἐκλεκτοὶ ἀρραβῶνες: Γεώργιος Κυρκόπουλος - Λουκία Μπέμπη, ἠρραβωνίσθησαν.* Ἐπίσης οἱ: Χαΐμ Χασίδ καὶ Ρινὰ Ναούμ, Ἰσαὰκ Ἀσκεντατζῆ καὶ Σταμούλα Ραφαήλ. Σώζεται κανένας ἀπόγονος τῶν τελευταίων σήμερα:.- Θάνατοι: *Ἀπεβίωσεν, πλήρης ἡμερῶν, ἡ Εἰρήνη Περωνᾶ, ἐγγονὴ τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς «Φιλικῆς Ἑταιρείας» Ἀθανασίου Τσακάλωφ. Ἀπεβίωσεν ἐπίσης ὁ Ἰωάννης Κανάτας,* (ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους καθηγητὲς τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς), σύζυγος τῆς κυρίας Εἰρήνης, ἐγγονῆς τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων* (*Ἐλευθερία,* 16-10-30).- Ἡ καταδίκη ἀπὸ τὸ Ἐφετεῖο τῆς Κέρκυρας, τῶν ληστάρχων Τσίλ Μάστορα καὶ Κιάμου σὲ ἰσόβια δεμά, καθὼς καὶ τῶν συνενόχων τους γιὰ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ ἀλβανοῦ πρόκριτου Παραμυθιᾶς Ἀγάκου Πρόνιου, χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὸ Χρηστοβασίλη, ὡς *ὁ ἐπίλογος τῆς ληστρικῆς ἐποποιΐας τῆς Ἠπείρου. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀδιστάκτως ὅτι ἡ ἐν Ἠπείρῳ ληστοκρατία ἐτάφη ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν κακουργιῶν της... Ἤδη ἐμπεδοῦται ἀληθὲς καθεστὼς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἐν Ἠπείρῳ. Ἡ ἀντιληστρικὴ συνείδησις ὠρθώθη... Ἡ ληστοκρατία ὤχετο ἀπιοῦσα πλέον ἐξ Ἠπείρου. Εὐγνωμοσύνη πρὸς τὰ ἐκδώσαντα τοὺς καταφεύγοντας εἰς τὰ ἐδάφη των ληστάρχους γειτονικά μας κράτη! Εὐγνωμοσύνη εἰς τοὺς μοχθήσαντας δικαστικούς, πρὸς ἀπολύτρωσιν τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τῆς ληστοκρατίας!* Στὰ γραφόμενα τοῦ Χρηστοβασίλη -κυρίως τὰ ἀναφερόμενα στοὺς συντελεστὲς τῆς ἐξόντωσης τῆς ληστείας-, ὁ *Κῆρυξ,* δίνοντας πολιτικὴ

Γεώργιος Οἰκονομου

διάσταση, εἶχε διαφορετικὴ γνώμη. *Ἡ ἐν Ἠπείρῳ ληστεία* -ἔγραφε- *ἐπατάχθη ἐπὶ Βενιζελοκρατίας.* Ὁ Χρηστοβασίλης ἀπαντοῦσε: *Ἡ ληστοκρατία ἐξηλείφθη ἐπὶ βενιζελοκρατίας, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἡ ὁποία μᾶς ἐξέδωσε τοὺς Κουμπαίους, τὴν Ρουμανίαν, ἡ ὁποία ἀφ' ἑνὸς μὲν μᾶς ὑπέδειξεν τὴν εἰς Βάρναν καταφυγὴν τῶν Ρετζαίων καὶ μᾶς ἐξέδωκε τὸν Λάμπρον Στάθην καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἡ ὁποία μᾶς ἐξέδωκε τοὺς Ρετζαίους. Ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατὸν ἡ βενιζελοκρατία, ἡ ὁποία ἐγέννησεν ἐν Ἠπείρῳ τὴν ληστείαν νὰ τὴν ἐξοντώσῃ; Εἶναι δυνατὸν ἡ μάννα νὰ σφάξῃ τὰ παιδιά της;* (*Ἐλευθερία*, 30-10-30). Ποιὸς ἔχει δίκιο; Καὶ οἱ δυό. Ἡ ἀπόφαση καὶ τὸ πεῖσμα τοῦ Βενιζέλου, ὁδήγησε στὴν ἐξόντωση τῆς ληστείας, συνέβαλαν ὅμως καὶ τὰ γειτονικὰ κράτη, μὲ τὴν παράδοση τῶν ληστάρχων, μὲ ἀνταλλάγματα βέβαια, ὄχι εὐκαταφρόνητα. Μπορεῖ ἡ ληστεία, ὅπως τὴν ἔζησαν οἱ Ἠπειρῶτες, μὲ τοὺς «πρωταγωνιστές» της -μόνο ποὺ ποτὲ δὲν δόθηκαν στὴ δημοσιότητα ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ὑποστηρικτῶν τους στὰ Γιάννινα καὶ τὶς ἄλλες Ἠπειρωτικὲς πόλεις- νὰ εἶχε ἐξαλειφθεῖ, ὄχι ὅμως καὶ ἡ ζωοκλοπή. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (7-10-30) σημείωνε ὅτι: *Ἀπό τινος χρόνου ἡ δημοσία ἀσφάλεια διεσαλεύθη ἐπικινδύνως ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἰωαννίνων. Ἡ ζωοκλοπή, ἡ ὁποία ἐπὶ χρονικὸν διάστημα ἐθεωρεῖτο ὡς παταχθεῖσα, ἄρχισε ν' ἀναφαίνεται καὶ πάλιν μὲ τάσεις μάλιστα ἐπεκτάσεως ἐπικινδύνους... Τὰ περισσότερα τῶν κρουσμάτων της εἶναι κλοπαὶ μεγάλων ζώων...* Οἱ κοινωνικὲς πληγὲς εἶναι σὰν τὶς ἀρρώστειες. Ὅταν βρίσκεται σὲ ἔξαρση ἡ πιὸ θανατηφόρα, οἱ ἄλλες ὑπνώττουν. Μόλις περάσει ὁ κίνδυνος, κάνουν ἀμέσως τὴν ἐμφάνισή τους ἄλλες ἠπιότερης μορφῆς. Ἐξαλείφθηκε ἡ ληστεία; Νά την στὸ προσκήνιο ἡ ζωοκλοπή... Θ' ἀποτελέσει κι αὐτὴ μιὰ ἄλλη μάστιγα γιὰ τὴν Ἤπειρο, γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα...- *Ὄργια τῶν τοκογλύφων εἰς τὴν Τσαμουριάν. Ἀνάγκη κρατικῆς ἐπεμβάσεως,* ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες. Ἄλλη πληγὴ γιὰ τὴν Ἤπειρο καὶ γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀνοιχτὴ ὡς τὶς μέρες μας. Κανένα φάρμακο -ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν- δὲν στάθηκε ἱκανὸ γιὰ τὴ θεραπεία της...- *Κατὰ τὸ δοθὲν τὸ ἑσπέρας τῆς 8ης Ὀκτωβρίου γεῦμα, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τῆς πόλεώς μας, εἰς τὸ καφενεῖον Βελισσαρίου, ἀνετέθη εἰς τοὺς κ.κ. Κων. Ἀγνάντην καὶ Γ. Μουλαϊμίδην, ὅπως καταρτίσουν προσωρινὴν ἐπιτροπήν, ἐν συνεννοήσει καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπιστημόνων τῆς πόλεως, μὲ σκοπὸν τὴν ἵδρυσιν «Λέσχης ἐπιστημόνων» εἰς Ἰωάννινα* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 10-10-30). Ἔτσι ἱδρύθηκε ἡ *Λέσχη* ἄλλοι τὴν ὀνόμασαν καὶ *Λέσχη λογοτεχνῶν*, γιὰ τὴν ὁποία θὰ γραφοῦν περισσότερα στοὺς ἑπόμενους τόμους.- Ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, ὅπου ἐργαζόταν ὁ Ἄλκης Μυρσίνης (Μάνθος) ἔστελνε τακτικὰ καὶ δημοσιευόταν στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, ποιήματα, ἀνταποκρίσεις καὶ μελέτες, κυρίως γύρω ἀπὸ ἐκπαιδευτικὰ καὶ γεωργικὰ θέματα.- Οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες, τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν -ἀλλὰ καὶ κάποιες τοῦ δημοκρατικοῦ χώρου- καταπολεμοῦσαν καὶ εἰρωνεύονταν τὴ στροφὴ τῆς πολιτικῆς Βενιζέλου πρὸς τὴν Ἄγκυρα καὶ τὶς διπλωματικές του δραστηριότητες γιὰ τὴν ὑπογραφὴ συμφώνου φιλίας μὲ τὴν Τουρκία. Φυσικὰ δὲ μποροῦσε νὰ ἀποτελέσῃ ἐξαίρεση καὶ ὁ ἀντιβενιζελικὸς τύπος τῶν Γιαννίνων. Προέβλεπαν μύρια δεινὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴ αὐτοῦ τοῦ συμφώνου. Ἔξαρση τῶν ἀντιδράσεων σημειώθηκε κατὰ τὴ μετάβαση τοῦ Βενιζέλου στὴν Ἄγκυρα (τέλη Σεπτεμβρίου). Ὁ Χρηστοβασί-

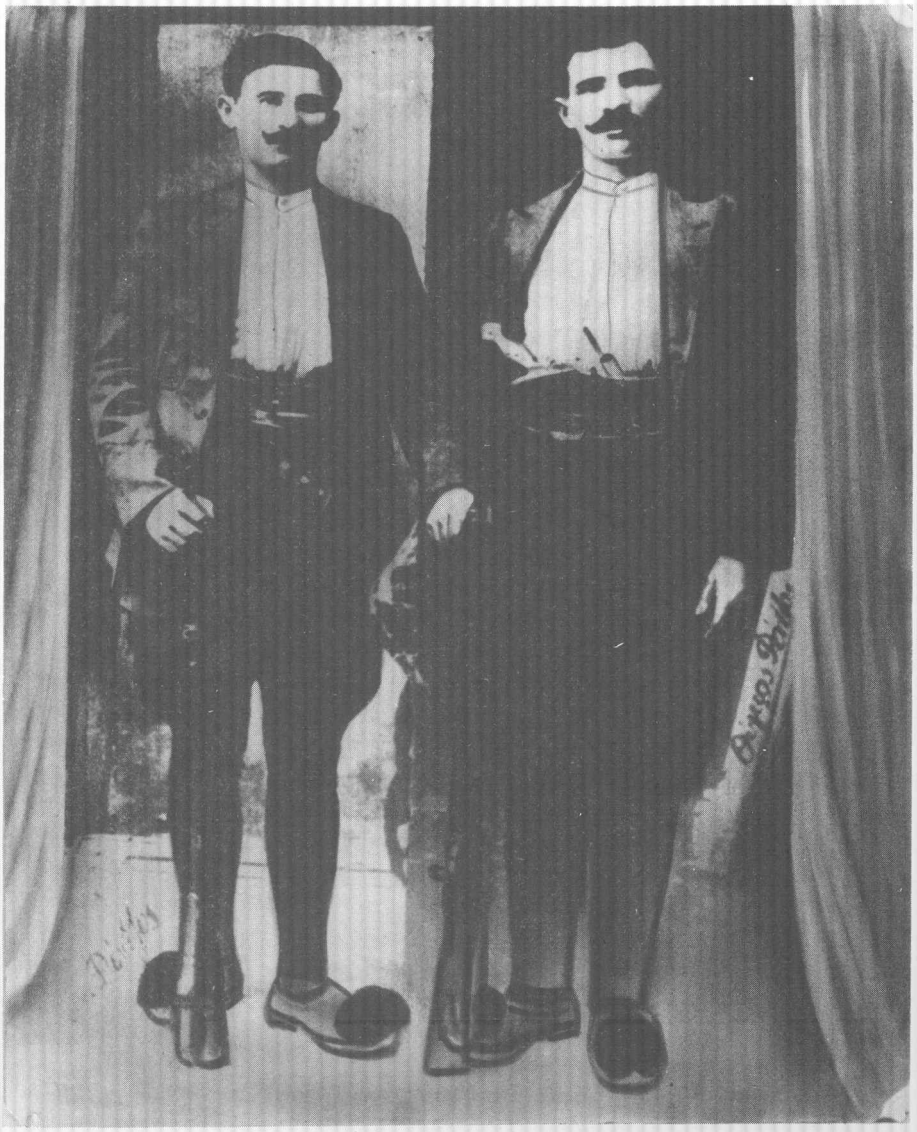

Οἱ *βασιλεῖς τῶν ὀρέων* Ρετζαῖοι: Ἀριστερὰ ὁ Γιάννης καὶ δεξιὰ ὁ Θύμιος.

λης ἔγραφε (*Ἐλευθερία* 3 καὶ 6-11-30): *Ὅλος ὁ σκοπὸς τῆς βενιζελικῆς εἰς Ἄγκυραν ἐκδρομῆς ἦτο νὰ ρεζιλευθῇ ἡ ἡττημένη Ἑλλὰς ἐνώπιον τοῦ Γαζῆ Μουσταφᾶ Κεμάλ πασιᾶ καὶ τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον πολὺ δικαίως γαυριᾷ ἤδη ἐξ ἐγωϊσμοῦ, βλέπων τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος τοσοῦτον ὑπερμέτρως ταπεινούμενον πρὸ τοῦ δικτάτορός του. Δὲν θὰ παρέλθουν ὀλίγοι μῆνες καὶ ὁ Βενιζελισμὸς θὰ θεραπευθῇ ἀπὸ τὸν σημερινὸν φιλοτουρκισμόν του καὶ ἀπὸ τὴν σημερινὴν Κεμαλίτιδά του, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀργὰ πλέον! Πόσο θὰ μᾶς βγοῦν ξυνὰ τὰ πιλάφια πῶφαγε ὁ Βενιζέλος στὴν Ἄγκυρα!* Ἔπεσε ἔξω στὶς προβλέψεις του ὁ Χρηστοβασίλης. Δὲν μᾶς βγῆκαν ξυνὰ τὰ πιλάφια. Ἴσια ἴσια ποὺ γιὰ ἐκείνη τὴν περίοδο καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια ἦταν εὐεργετικὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.- Βαρειὰ ἄρρωστος ὁ πολιτευτὴς δικηγόρος καὶ συγγραφέας Γεώργιος Βλαχλείδης ἀναχώρησε, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του δήμαρχο Δημ. Βλαχλείδη γιὰ τὴ Βιέννη. Πήγαινε ἐκεῖ γιατὶ *οἱ ἐν Ἀθήναις ἰατροὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαγνώσουν τὴν φύσιν τῆς ἀσθενείας του.* Στὴν πραγματικότητα οἱ γιατροί τῶν Ἀθηνῶν εἶχαν γνωματεύσει ὅτι ἔπασχε ἀπὸ ὄγκο στὸν ἐγκέφαλο. Μόνο ἕνας γιατρός, ὁ Πατρίκιος, ἐπέμενε ὅτι πρόκειται γιὰ ἐγκεφαλικὸ λήθαργο. Τὸ ἴδιο πιστοποίησαν καὶ οἱ γιατροὶ τῆς Βιέννης, ποὺ τοῦ ἔκαναν ἐγχείριση. Γύρισε ὕστερα ἀπὸ πολὺ καιρὸ καὶ οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν πὼς ἀποκαταστάθηκε ἡ ὑγεία του. Σὲ λίγο πέθανε.- *Σιγὰ σιγὰ καὶ προοδεύοντας τὸ σατιρικὸν φύλλον τῆς πόλεώς μας ὁ «Δαίμων», ἄγεται εἰς ἀληθινὴν σατιρικὴν περιωπήν! Βελτιούμενος καθ' ἑβδομάδα ὁ «Δαίμων» θὰ καταστῇ ἐν λίαν προσεχῇ μέλλοντι ψυχαγωγικὴ ἀναγκη γιὰ τοὺς Γιαννιῶτες, ὅπως ἦταν ποτὲ ὁ «Ρωμιός», γιὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλ' αὐτὸ θὰ γίνῃ ἂν καταπιάνεται πλειότερο μὲ γιαννιώτικα θέματα, καὶ λιγότερο μὲ θέματα γενικῆς πολιτικῆς.* Δὲν ἦταν ἔτσι. *Ὁ Δαίμων* ἦταν καὶ παρέμεινε *Δαίμων*. Λιγότερο σάτιρα καὶ περισσότερη σκανδαλοθηρία. Ὅπως καὶ ὁ δίδυμος ἀδελφός του, ὁ *Σατανᾶς*.- Πέθανε στὶς 15 Νοεμβρίου στὴν Ἀθήνα, *μία ἀπὸ τὰς ἐξοχωτέρας Ἠπειρώτιδας εἰς ἀρετήν, εἰς κάλλος, σώματος καὶ ψυχῆς, εἰς εὐγένειαν αἰσθημάτων καὶ εἰς καταγωγήν, ἡ Εὐδοκία Στεργίου Τζωαννοπούλου, κόρη τοῦ Νικολάου, ἀδερφοῦ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ, ἡ περισσότερον γνωστὴ ὡς κυρὰ Ντούκω ἢ Δούκω καὶ τραγουδημένη ὡς Βασιλικὴ ἀρχόντισσα, ἤτοι πριγκήπισσα ἀρχόντισσα,* ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τὴν εἶχαν ἀπαγάγει οἱ ληστὲς γιὰ λύτρα, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν γάμων της μὲ τὸ Στέργιο Τζωαννόπουλο, σὲ μικρὴ ἡλικία, ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἡ συμμορία εἶχε ἀνεβεῖ στὴν Ἤπειρο ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, μὲ μοναδικὸ σκοπὸ τὴν αἰχμαλωσία τῆς Δούκως. Καὶ τὸ πέτυχε. Ὁ θεῖος της, Γεώργιος Ἀβέρωφ, κατέβαλλε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της, 15.000 λίρες -6.250.000 δρχ. τῆς ἐποχῆς τοῦ 1930- τόσο χρυσὸ δηλαδή, ὅσο ζύγιζε τὸ σῶμα τῆς νεαρῆς καλλονῆς. Ὅπως ἔγραφαν ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες στὶς νεκρολογίες τους, πάμπλουτος ἡ Δούκω, ἔκανε καλὴ χρήση τοῦ πλούτου της, εὐεργετώντας ἱδρύματα κοινωφελῆ καὶ ἐξυπηρετικὰ κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Μὲ τὴ διαθήκη της ἄφησε μεγάλα ποσὰ σὲ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα (22.500.000 δρχ.). Γιὰ τὴν πόλη τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸ ποσὸ αὐτὸ ἄφηνε 9.000.000 δρχ. στὸ Ὀρφανοτροφεῖο *Γεωργίου Σταύρου* καὶ τὸ *Γηροκομεῖο τῶν Ζωσιμαδῶν*. Ὁ Χρηστοβασίλης δημοσίευσε (*Ἐλευθερία*, 20-11-30) καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι τὸ ἀναφερόμενο στὴν αἰχμαλωσία τῆς Κυρὰ Ντούκως. Τὸ παραθέτω γιὰ τοὺς νεότερους.

Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄδικο, δὲν εἶναι κι ἁμαρτία
Ν' ἀφήσης τὰ παλάτια σου καὶ τὰ χρυσᾶ κρεβάτια
Μέσα στὸ Μέτσοβο ὀρφανά, νὰ κλαῖνε γιὰ τ' ἐσένα
Καὶ νᾶσαι σκλάβα τῶν κλεφτῶν, τῶν Σαρακατσαναίων;
Νὰ στρώνῃς μπάτσες ἔλατο νὰ πέφτῃς νὰ κοιμᾶσαι
Καὶ νάχῃς γιὰ προσκέφαλο κλωνάρια ἐλατήσια
Ἐσύ, ἡ Βασιλαρχόντισσα, ἡ ἀνεψιὰ τοῦ Ἀβέρωφ
Νὰ τρῶς μὲ δάκρυ τὸ ψωμί, μὲ δάκρυα τὸ προσφάγι
Ὡς που νὰ σῶρθῃ ἡ ξαγορά, οἱ κλέφτες νὰ σ' ἀφήσουν.
Ὁ Θύμιο Γάκης φώναξεν ἀπὸ τὸ καραούλι
—Σήκου Βασιλαρχόντισσα κι ἦρθεν ἡ ξαγορά σου
Σήκου νὰ πᾶς στὸ Μέτσοβο, νὰ πᾶς στ' ἀρχοντικά σου.-

Στὶς 20 Νοεμβρίου πέθανε ὁ παπα-Σταῦρος Ἰωαννίδης *καὶ ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς τὴν ἐπαύριον, ἐν τῷ μέσῳ τῆς συρροῆς ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἀρχιμανδρείου, ὅπου ἱεράτευεν ἐπὶ ἥμισυ αἰῶνα... Ἐν τῷ προσώπῳ του ἐξέλιπε μία τῶν ἱεροπρεπεστέρων φυσιογνωμιῶν τῆς πόλεώς μας, ἥτις ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη ἐκόσμησε τὸ σεμνώτατον ἱερατεῖον αὐτῆς.* Κι ἄλλος θάνατος, νέου εἰκοσάχρονου, ἔπληξε τὰ Γιάννινα κατὰ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου. *Νεώτατος, πλήρης ἐλπίδων, μὲ μέλλον εὐρύτατον, καὶ προικισμένος μὲ τὰ ὡραιότερα δῶρα τῆς φύσεως, ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως εἰς Ἀθήνας ὁ φοιτητὴς τοῦ Πολυτεχνείου Σπῦρος Μπάρκας. Παρὰ τὴν νεαράν του ἡλικίαν, ἀπετέλει μέλος τῆς «Ἀστρονομικῆς ἑταιρείας τῶν Παρισίων» καὶ ὑπῆρξεν ἀκόμη τρυφερὸς λυρικὸς ποιητής.* (*Ἤπειρος*, 1-11-30). Δὲν ξέρω ἂν σώζονται ποιήματά του. Ἐκτενέστερη νεκρολογία του, μὲ πολλὰ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐπιστημονικὲς ἱκανότητες καὶ τὶς λογοτεχνικὲς ἐπιδόσεις τοῦ Σ. Μπάρκα, δημοσίευσε, στὴν ἴδα ἐφημερίδα, ὁ Χ(άρης) Κ(ιούρης).- Πρόεδρος τοῦ *Γεωργικοῦ Ἐπιμελητηρίου* Ἰωαννίνων ἐκλέχτηκε ὁ Δ. Μαμούρης.- Σκληρὴ πολεμικὴ συνεχίζει ὁ *Κῆρυξ* ἐναντίον τοῦ δημάρχου Βλαχλείδη (τοῦ ὁποίου τὴν ἐκλογὴ εἶχε ὑποστηρίξει σθεναρά). Οἱ ἄλλες ἐφημερίδες τῆς πόλης ἐπικρίνουν τὴν πολεμική, τὴν ὁποία ἀποδίδουν σὲ ἀνειλικρινῆ ἐλατήρια.- Ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο* καὶ τὸν *Κήρυκα* ἀντιμετωπίζεται θετικὰ ἡ πρόταση τοῦ νομίατρου Π. Πουτέτση γιὰ συγχώνευση τῶν δυὸ νοσοκομείων, τοῦ *Χατζηκώστα* καὶ τοῦ *Δημοτικοῦ* στὸν Κουραμπᾶ. Ἡ συγχώνευση θὰ συνέβαλε σημαντικὰ στὴν αὔξηση τῆς δυνατότητας τοῦ ἑνιαίου νοσοκομείου νὰ δέχεται περισ-

Ὁ παπα-Σταῦρος Ἰωαννίδης

σότερους ἀσθενεῖς, νὰ ἐξασφαλίζει μεγαλύτερους πόρους καὶ νὰ ἔχει μεγαλύτερη κοινωνικὴ ἀποστολή. Τέτοια συγχώνευση δὲν ἔγινε ποτέ, οὔτε μετὰ τὸν πόλεμο.- Μὲ ἀφορμὴ τὸ σχεδιαζόμενο στὴν Ἀθήνα ἀπὸ ὁμάδα ἀξιωματικῶν κίνημα -οἱ πρωταίτιοι ἐπισημάνθηκαν καὶ παραπέμφθηκαν μὲ τὸ ἐρώτημα τῆς ἀπόταξης- ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου Καλεύρας, γιὰ νὰ διασκεδάσει τὶς ἐπίμονες φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν καὶ στὰ Γιάννινα ἐξέδωκε ἀνακοίνωση, μὲ τὴν ὁποία καθησύχαζε τοὺς Ἠπειρῶτες: *Ἀπό τινων ἡμερῶν* -ἔγραφε (29-11-30)- *ἐπιμόνως κυκλοφοροῦσι φῆμαι ἀναγραφόμεναι καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας περὶ ἐπικειμένων κινημάτων, τούτων ἢ ἐκείνων τῶν δυσαρεστημένων, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταλειφθῇ ἡ ἐξουσία βιαίως. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ἀκόμη μίαν φοράν, ὅτι ἡ κυβέρνησις εἶναι πλέον ἢ ἰσχυρὰ διὰ νὰ πλήξῃ θανασίμως οἱανδήποτε μωρὰν καὶ καταφώρως ἀντεθνικὴν κινηματικὴν ἀπόπειραν, μωροδόξων ἢ ἄλλων δυσαρεστημένων τοῦ τόπου στοιχείων.* Ἡ ἀνακοίνωση μιλοῦσε φανερὰ ὅτι πίσω ἀπὸ τό κίνημα βρισκόταν ὁ Πάγκαλος, ὁ ὁποῖος γρήγορα *θὰ ἔδιδε λόγον τῶν πράξεών του.*- Τὸ θέμα τῆς καταγωγῆς τῶν Ζωσιμάδων δὲν εἶχε λήξει. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπιστημόνων ποὺ εἶχε συγκροτηθεῖ ἀπὸ τὸ Δῆμο γιὰ τὴ μελέτη του, ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς Χρ. Χρηστοβασίλη, δημοσιογράφο καὶ πολιτευτή, Γεωργ. Καλούδη, βουλευτὴ καὶ πρώην γυμνασιάρχη, Κων. Μολυβάδα, διευθυντὴ τῆς *Ἐμπορικῆς σχολῆς*, Ἀλκ. Κυρούση, γυμνασιάρχη *Ζωσιμαίας σχολῆς*, Φίλ. Σαγκούνη, καθηγητὴ καὶ Χρ. Σούλη, καθηγητὴ (ἐκπροσώπου τοῦ Εὐρ. Σούρλα, διευθυντὴ τοῦ Διδασκαλείου), ἀποφάνθηκε ὁμόφωνα, ἀφοῦ μελέτησε τὶς διατριβὲς τοῦ Φίλ. Σαγκούνη καὶ ἔλαβε ὑπόψη της καὶ ἄλλες σύγχρονες πηγές, ὅτι ὁ τόπος γέννησης τῶν Ζωσιμάδων ἦταν τὰ Ἰωάννινα, τὸ δὲ Γραμμένο -τὸ ὁποῖο ὡς τότε πιστευόταν ὅτι ἦταν πατρίδα τους- ὁ τόπος καταγωγῆς τους (22-11-30).

Οἱ σχέσεις τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν Ἀλβανία ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι τεταμένες. Οἱ Ἀλβανοί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνακήρυξη τῆς *Αὐτοκεφάλου Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ *Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, ἐξακολουθοῦσαν νὰ χρησιμοποιοῦν ὅλα τὰ μέσα γιὰ τὸν ἀφελληνισμὸ τῆς Βορείου Ἠπείρου. Ἀπαγόρευσαν τὴ χρήση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας σὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, προπαντὸς ὅμως ἀγωνίζονταν νὰ κλείσουν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, μὲ νόμους καὶ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦσαν, φυλάκιζαν καὶ δίκαζαν δασκάλους καὶ ἄλλους ὑποχρέωναν σὲ ἐκπατρισμό. Δὲν θ' ἀργοῦσε νὰ φτάσει ἡ στιγμὴ τῆς ἔκρηξης τῶν καταπιεζόμενων καὶ ἡ ἀνάληψη ἀγῶνα ἐπιβίωσης τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, ὑποστήριζαν τὰ δίκαια τῶν Βορειοηπειρωτῶν καὶ ἐπέκριναν μὲ ἄρθρα καὶ σχόλια τὴν πολιτικὴ τῶν Ἀλβανῶν. Κάποια παραφωνία ἀποτελοῦσε ἡ ἀρθρογραφία τοῦ *Κήρυκος*, ποὺ ἐπέμενε νὰ βλέπει τὴν κατάσταση ἀπὸ ἄλλη σκοπιὰ καὶ ἦταν ὑπέρμαχος τῆς ἑλληνοαλβανικῆς συνεργασίας. Ἔντονα ἐπιθετικὰ γιὰ τὴν Ἀλβανία, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση ἦταν τὰ σχόλια τῆς *Ἐλευθερίας*. *Πολλὰ πράγματα* -ὑπογράμμιζε (23-10-30)- *συνέβησαν τελευταίως ἐν τῇ ἀλβανοκρατουμένῃ Βορείῳ Ἠπείρῳ μας: ἐν Τυράννοις, ἐν Λόγγῳ, ἐν Ἐπισκοπῇ κ.λπ., ἀλλὰ*

κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν δὲν γράφομεν τίποτε, διότι, λέγει, τὸ περίφημον τιμάριον τοῦ κ. Ἀνδρ. Μιχαλακοπούλου (ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν), *διαπραγματεύεται μετὰ τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας, διὰ τοῦ ἐν Τυράννοις ἕλληνος ἀντιπροσώπου, την ἱκανοποιητικὴν λύσιν αὐτῶν. Φροῦδαι αἱ ἐλπίδες του! Οἱ Τουρκαλβανοὶ δὲν θέλουν χάδια καὶ διαπραγματεύσεις, θέλουν κόπανο στὸ κεφάλι κ. Μιχαλακόπουλε! Μπορούσαμε νὰ τοὺς φέρουμε τὴ σκούφια γύρα τῶν Ἀλβανῶν οἱ Ἠπειρῶται, πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ ὑποδούλου τμήματος τῆς πατρίδος μας, ἂν δὲν ἐκυβέρνα τὴν Ἑλλάδα κατὰ κακήν της μοῖραν, ὁ μέγας «πηδαλιοῦχος»* (ὁ Βενιζέλος), *ποὺ θὰ κάνῃ ἀγνώριστη τὴν Ἑλλάδα ἐντὸς τῆς παρούσης βουλευτικῆς τετραετίας... Θὰ περάσῃ ἡ τετραετία... καὶ τότε θὰ λογαριασθῶμεν μὲ τοὺς κυρίους Ἀλβανούς... Γνωρίζουν πολὺ καλὰ τί θὰ κάνωμε...* (Τίποτα δὲν ἔκανε καὶ τὸ *Λαϊκὸν κόμμα*, ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία, μετὰ τὴν πτώση τοῦ Βενιζέλου. Καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κάνει. Γιατὶ ὁ Χρηστοβασίλης ξεχνοῦσε πὼς δὲν θὰ εἴχαμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν Ἀλβανία, σὲ περίπτωση ἐπίθεσης, ἀλλά, ὅπως πάντοτε, κάποια ἄλλη μεγάλη δύναμη ποὺ κρυβόταν πίσω της. Τότε ἦταν ἡ Ἰταλία, ἀργότερα ἡ Σοβιετικὴ ἕνωση, ὕστερα ἡ Κίνα καὶ τελευταῖα πολλοὶ ἄλλοι...). Τὴν εὐθύνη τῶν Ἀλβανῶν γιὰ τὴν ὀξύτητα ἀνάμεσα στὶς δυὸ χῶρες ὑποχρεώθηκε ν' ἀναγνωρίσει καὶ ὁ *Κῆρυξ* (ἐπέσυρε μάλιστα τὸν ἔπαινο τοῦ Χρηστοβασίλη γι' αὐτό) γράφοντας (8-11-30): *Οἱ γείτονές μας Ἀλβανοὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ καλλιτέρα ὁδὸς διὰ τὰς σχέσεις δυὸ κρατῶν, ὡς ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἀλβανία, δὲν εἶναι βέβαια ἡ ὁδὸς τῆς ἀδιαλλαξίας. Αἱ σχέσεις τῶν δύο λαῶν προάγονται μόνον διὰ τῆς συνεννοήσεως καὶ τῶν ἀμοιβαίων παραχωρήσεων, τὴν πολιτικὴν δὲ ταύτην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἠκολούθησεν ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ ζητήματι τῶν μετὰ τῆς Ἀλβανίας σχέσεών της. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας της, δὲν συνήντησε τὸ αὐτὸ πνεῦμα. Διότι τοῦτο ἀκριβῶς ἀποδεικνύουν τὰ διάφορα ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν κατὰ καιροὺς ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ τὰ ὁποῖα ἀφεώρουν τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴν μειονότητα. Ταῦτα δὲ καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀλβανικὴ μειονότης ἀπολαμβάνει προνομιακῆς, δύναταί τις εἰπεῖν, ἐκ μέρους τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν προστασίας.*

Ἡ κάποια στροφὴ τῆς Ἀλβανίας γιὰ συνεννόηση μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἀποδιδόμενη ἀπὸ τὸ βενιζελικὸ τύπο στὴ συνεννόηση τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν Ἄγκυρα, ἐξόργιζε τὸ Χρηστοβασίλη, ὁ ὁποῖος σὲ ἄρθρο του μὲ τίτλο: *Φοβοῦ τοὺς Δαναοὺς καὶ δῶρα φέροντας* (13-11-30), σημείωνε: *...Ὁ βενιζελικὸς τύπος, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν, χάριν τῆς μειώσεως τῆς κακῆς ἐντυπώσεως, ἣν παρήγαγεν εἰς ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμὸν* (ἡ συμφωνία μὲ τὸν Κεμάλ) *προσπαθεῖ νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι ἡ μεταστροφὴ τῆς ἀλβανικῆς πολιτικῆς, ἥτις ἐξεδηλώθη ἀπό τινος, ὀφείλεται εἰς τὸ ἐν Ἀγκύρᾳ βενιζελικὸν κατόρθωμα! Καὶ λέγει ἀνερυθριάστως ὁ ἐγχώριος «Κῆρυξ», ὅτι ἕνεκα τῆς τουρκοελληνικῆς συμμαχίας, ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις μετεστράφη*

παύσασα τοὺς ἀνθελληνικοὺς διωγμούς, ἀποφυλακίσασα ἤδη τοὺς πρὸ μηνῶν καταδικασθέντας ἐν τῇ ἀλβανικῇ πρωτευούσῃ εἰς 12 ἐτῶν εἱρκτὴν δημοδιδασκάλους Λαζαρόπουλον, Εὐαγγελίδην, Τάκην, Οἰκονόμον παπα-Δημήτριον, ἑβδομηκοντούτην γέροντα, ὡς συνεννοουμένους δῆθεν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους καὶ τὸ σπουδαιότερον, ζητοῦσαν συνεννόησιν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον... ὁ ἀλβανικὸς τύπος ἐξύβρισεν, ἐπροπηλάκισεν καὶ δι' ἀπρεπεστάτων φράσεων ἐξουθένωσεν. Ὄχι! Ἡ μεταστροφὴ τῆς ἀλβανικῆς πολιτικῆς δὲν ὀφείλεται εἰς τὸ κατόρθωμα τοῦ Βενιζέλου εἰς Ἄγκυραν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτῆς τοῦ νὰ ἱδρύσῃ διὰ παντὸς νομίμου τρόπου «Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν» ἐν Ἀλβανίᾳ... καὶ διὰ νὰ τὴν μεταβάλῃ εἰς ποταπὸν ὄργανον τῶν ἀνθελληνικῶν της σκοπῶν...

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἤπειρος (14-11-30), τὶς ἴδιες περίπου ἀντιλήψεις ἐκφράζει: *Αἱ ἐνταῦθα συνάδελφοι «Κῆρυξ» καὶ «Ἠπειρωτικὸς ἀγών» ἀγγέλλουν ἀπὸ προχθὲς ὅτι τὸ περίφημον ἐπὶ ἔτη ἐκκρεμοῦν ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ἤρχισε εἰσερχόμενον ἐν Ἀλβανίᾳ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς λύσεως. Ἡμεῖς στερούμεθα εἰδήσεων, ἀλλὰ καὶ ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὰς συναδέλφους... δὲν βλέπομεν τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐνθουσιαστοῦν. Ἡ ἐπίλυσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος πολὺ ὀλίγα προσφέρει εἰς τὴν ἑλληνοαλβανικὴν ὑπόθεσιν ἤ, κυριολεκτικότερον, εἰς ἀλβανο-ἠπειρωτικὴν διαφοράν, διότι εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Ἑλλάς, ὡς κράτος καὶ ὡς κυβέρνησις, πολὺ ὀλίγον ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν ἑλληνικὴν μειονότητα τῆς Ἀλβανίας, οὕτως ὥστε ἡ Βόρειος Ἤπειρος καὶ τὰ μαρτύρια τῆς μειονότητος καὶ οἱ κατὰ τῆς θρησκείας διωγμοὶ ἔμειναν ὑπόθεσις Ἠπειρωτικὴ πλέον ἀποκλειστικῶς. Καὶ ἔχομεν τὴν ἀντίληψιν ὅτι, καὶ ἂν ἐπιλυθεῖ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ζήτημα εἰς τὸ ὁποῖον τόσον αἰσχράν, ἐπονείδιστον καὶ βάρβαρον διαγωγὴν ἐπεδείξατο ἡ Ἀλβανία, ὑπάρχουν πολλαί, πάμπολλαι διαφοραὶ χωρίζουσαι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν, ἐφ' ὅσον οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσαν αἱ διώξεις κατὰ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων... Ἡ Ἑλλάς, πιθανῶς μὲ τὸν τελευταῖον κατήφορον* (τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συμφώνου μὲ τὴν Ἄγκυρα), *νὰ ὑπογράψῃ καὶ ἐδῶ συμμαχίας καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχωμεν νέους ἐναγκαλισμοὺς τοῦ Βενιζέλου μὲ τὸν ἐν Ἀλβανίᾳ πράκτορα τοῦ Μουσολίνι Ζώγου καὶ ὁ πρωθυπουργὸς νὰ διακηρύξῃ καὶ ἐδῶ ὅτι τὰ σύνορα Ἑλλάδος - Ἀλβανίας χάνουν τὴν σημασίαν των πλέον. Ὄχι! Τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας μὲ τὴν Ἑλλάδα δὲν χάνουν ποτὲ τὴν σημασίαν των διὰ τοὺς Ἠπειρώτας, τῶν ὁποίων ἔγιναν πλέον πόθος καὶ δάκρυ καὶ ἐφιάλτης. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Βόρειος Ἤπειρος ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ ὄχι μόνον ὑπόδουλος ἀλλὰ καὶ θῦμα καὶ ἕρμαιον ὀρέξεων βαρβάρων ἀπολιτίστων ὀρδῶν, ἡ Ἤπειρος δὲν ἔχει κανένα σύμφωνον νὰ ὑπογράψῃ μὲ τὴν Ἀλβανίαν...*

Δύο συμπεράσματα συνάγονται ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφία γιὰ τὶς ἑλληνοαλβανικὲς σχέσεις: 1) Γιὰ τοὺς Ἠπειρῶτες -ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες- ἡ

ρύθμιση τῶν ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων δὲν ἦταν ὁριστική. Πίστη ὅλων ἦταν ὅτι ἡ *Βόρειος Ἤπειρος* ἀποτελοῦσε τμῆμα τῆς ἐνιαίας Ἠπείρου, ὑποδουλωμένο στὴν Ἀλβανία, γιατὶ τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων, τῶν κάθε φορὰ μεγάλων, αὐτὸ ἐπέβαλαν. Καμμιὰ γιαννιώτικη ἐφημερίδα -καὶ καμμιὰ ἑλληνικὴ πιστεύω- δὲν θὰ μποροῦσε τότε νὰ διατυπώσει ἀντίθετη γνώμη. (Τὸ πῶς χάθηκε ἡ *Βόρειος Ἤπειρος*, τόσο μετὰ τοὺς νικηφόρους πολέμους τοῦ 1912-1918, ὅσο καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐποποιΐα τοῦ 1940, εἶναι μιὰ μεγάλη ὑπόθεση, μὲ πολλὲς παραμέτρους, ἡ ἐπισήμανση τῶν ὁποίων ξεφεύγει ἀπὸ τὶς σκοπεύσεις αὐτῆς τῆς συγγραφῆς. 2) Εἶχε δίκιο ἡ *Ἤπειρος* νὰ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ *Βορειοηπειρωτικὸν* εἶχε καταλήξει στὸ τέλος ν' ἀποτελεῖ ὑπόθεση καθαρὰ Ἠπειρωτική, ἀφοῦ ἡ ἐλεύθερη Ἤπειρος δεχόταν τὶς συνέπειες τῶν ὅσων συνέβαιναν στὴν Ἀλβανία σὲ βάρος τῆς ἑλληνικῆς μειονότητας. Ἐξάλλου καὶ οἱ ἀλβανικὲς ἐφημερίδες τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ χώρου, μὲ τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἄνοιγαν διάλογο, ἂν μπορεῖ βέβαια νὰ ὀνομαστῆ διάλογος ἡ διατύπωση ἰσχυρισμῶν ποὺ ἔρχονταν σὲ κραυγαλέα ἀντίθεση μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἔτσι δριμύτατη καὶ ὑβριστικὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς *Ἐλευθερίας* καὶ τοῦ Χρηστοβασίλη προσωπικά, ἐξαπέλυσε ἡ ἐφημερίδα τοῦ Ἀργυροκάστρου *Δημοκρατία*, γιὰ τὸ ἄρθρο του *Φοβοῦ τοὺς Δαναοὺς* (Ἀλβανούς)... Ἀπαντώντας ὁ Χρηστοβασίλης (1-4-30) διασάφιζε ὅτι ὅταν μιλοῦσε γιὰ τοὺς Ἀλβανοὺς δὲν ἐννοοῦσε τὸν ἀλβανικὸ λαό, ποὺ ὑπέφερε κι αὐτὸς κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία ἑνὸς δικτάτορα βασιλιά, ἀλλὰ τοὺς κυβερνῶντες, *τὴν σπεῖραν δηλαδὴ ἐκείνην τῶν μωαμεθανῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν ἐξωμωτῶν τέως ἑλληνορθοδόξων, ἥτις περιβάλλει τὸν Ζώγου καὶ κατέστησε τὴν Ἀλβανίαν ἐξάρτημα ξένου κράτους.* Ἀμφισβητοῦσε ἀκόμα τὴν ἀπαίτηση τοῦ ἐκδότη τῆς *Δημοκρατίας* Τζεβάτ Καλλαντζῆ, νὰ σταματήσει ὁ Χρηστοβασίλης νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο τῆς Β. Ἠπείρου. *Ἐγὼ* - ἀπαντοῦσε αὐτός- *ὡς Ἕλλην Ἠπειρώτης... εἶχα καὶ ἔχω τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὸ καθῆκον νὰ ἐνδιαφέρωμαι περὶ τῶν συμπεριληφθέντων, παρὰ πᾶν ἀνθρώπινον Δίκαιον, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀλβανικῆς ἐπικρατείας, συμπατριωτῶν μου Ἠπειρωτῶν, ὁμιλούντων τὴν ἑλληνικήν μου γλῶσσαν καὶ πρεσβευόντων ἐπίσης τὴν ἑλληνικήν μου θρησκείαν καὶ ν' ἀμύνωμαι κατὰ πάσης ἐπιβολῆς ἐκ μέρους τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως κατὰ τοῦ σχολικοῦ, ἐκκλησιαστικοῦ καὶ γλωσσικοῦ καθεστῶτος τῶν ὑπὸ τὴν Ἀλβανίαν ὑπαγομένων Ἠπειρωτῶν. Ἀλλ' ὁ κ. Καλλαντζῆς, μὴ ἔχων λογικὰ ἐπιχειρήματα ν' ἀντιτάξῃ ἐναντίον τῶν γραφομένων μου, ἀπαντᾶ δι' ὕβρεων ποταπῶν, ἃς δὲν δύναται ν' ἀκούσῃ τις οὐδὲ ἐκ στόματος ἀχθοφόρων.* Καὶ ἀφοῦ ἀπαντᾶ στὶς ὕβρεις τῆς *Δημοκρατίας* ὁ Χρηστοβασίλης καταλήγει: *Τοὺς ἀθέους Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς ἐξωμότας τέως Ἕλληνας κατακρίνω ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων καὶ οὐχὶ τὸν ἀλβανικὸν λαόν, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέομαι προπατορικῶς. Γκέγκε, ὦ νούκου γκέγκε:*

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἡμιεπίσημη Ὥρα τῶν Τυράννων διέψευδε τὸν *Κήρυκα* καὶ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, ποὺ σχολίαζαν εὐμενῶς τὴ -δῆθεν- μεταβολὴ τῆς στάσης τῆς Ἀλβανίας ἀπέναντι στὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα. *Δίκαιον ἔχει ὁ «Κῆρυξ» τῶν Ἰωαννίνων* -ἔγραφε ἡ Ὥρα- *ν' ἀφιερώνῃ μακροσκελῆ σχόλια ἐπὶ τῇ... φανταστικῇ εὐκαιρίᾳ τῆς συνεννοήσεως τῆς «Αὐτοκεφάλου Ἀλβανικῆς ἐκκλησίας» μετὰ τοῦ «Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου». Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς πληροφορίας αὐτῆς ἡ γιαννιώτικη ἐφημερὶς ἐπεκτείνεται ἐπὶ τῆς ἑλληνοαλβανικῆς συνεννοήσεως καὶ ἐκφράζει τὴν χαράν της διότι* -ὅπως γράφει- *ἡ ἀλβανικὴ πολιτικὴ ἀποβλέπει μὲ εἰλικρίνειαν εἰς μίαν μετὰ τοῦ «Οἰκ. Πατριαρχείου» φιλικὴν συνεννόησιν. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὁ «Κῆρυξ» ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χαίρεται ἐννοῶν καὶ φανταζόμενος τὰ πράγματα ὅπως τὰ θέλει.* (Ἀλλά) *τὸ «Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως» δὲν ἠθέλησε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ Ἀλβανία εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ ὅτι θέλει ἀνεξάρτητον καὶ τὴν ἐκκλησίαν της, τὴν ὁποίαν μετὰ βίας προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν του.* Τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὴν Ὥρα ἀπηχοῦσαν τὶς ἐπίσημες θέσεις τῆς ἀλβανικῆς κυβέρνησης καὶ γι' αὐτὸ ἡ *Ἤπειρος* (7-12-30) ἐπέκρινε τὸν *Κήρυκα* καὶ τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* γιὰ τὸν ἐνθουσιασμό τους καὶ γιὰ τὴν δημοσίευση τῶν πληροφοριῶν, ποὺ ἀφοροῦσαν συνεννόηση μὲ τὸ *Πατριαρχεῖο*, κάτι ποὺ οἱ ἴδιοι οἱ Ἀλβανοὶ διέψευδαν. *Τὸ σπουδαιότερον πάντως εἶναι* -κατέληγε- *πῶς καὶ πόθεν ἐκυκλοφόρησαν αἱ εἰδήσεις ἐκεῖναι καὶ διατί.* Διέρρευσαν, θὰ λέγαμε σήμερα, καὶ εἶναι προφανεῖς οἱ λόγοι γιατὶ καὶ ἀπὸ ποῦ διαρρέουν πληροφορίες... Ἡ εὔθυμη νότα στὴν ἀντιδικία ἀνάμεσα στὶς γιαννιώτικες καὶ τὶς ἀλβανικὲς ἐφημερίδες ἦταν ἡ εἴδηση ποὺ δημοσιεύθηκε στὴ *Δημοκρατία* τοῦ Ἀργυροκάστρου (πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Δεκεμβρίου): *Προερχόμενος ἐκ Κερκύρας ἀνεχώρησε διὰ Τύραννα ὁ κ. Δ. Πανίδης, διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Κῆρυξ» τῶν Ἰωαννίνων. Ὡς πληροφορούμεθα, ὁ κ. Πανίδης εἶναι ἐπιφορτισμένος ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος νὰ διακανονίσῃ ὁριστικῶς πλέον τὰς ἑλληνοαλβανικὰς σχέσεις.* Καὶ ἡ *Ἤπειρος* σχολίαζε (13-12-30): *Ἡ ἐφημερὶς αὕτη (ἡ Δημοκρατία), ἡ ὁποία πολλάκις δίδει ἀφορμὰς εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν τύπον νὰ καταφέρεται κατὰ τῆς Ἀλβανίας, πληροφορούμεθα τώρα ὅτι εἶναι καὶ ΗΛΙΘΙΑ, διότι μόνον ἠλιθιότης εἶναι αὐτό.* Καὶ δεύτερη εὔθυμη νότα: *Τὸ ὅτι μοιάζουμε Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοί, ὡς ὄντες τῆς αὐτῆς φυλῆς ἔθνη* -ἔγραφε ἡ *Ἐλευθερία* (8-1-31)- *καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν δύο κατωτέρω γεγονότων: Πρὸ δύο ἐτῶν, ὅταν ἐπεσκέφθη τὴν Σπάρτην ὁ ψευδομεσίας Βενιζέλος, εὑρέθη Ἕλλην ἐκεῖ δημοτικὸς σύμβουλος, νὰ προτείνῃ τὴν μετονομασίαν τοῦ Ταϋγέτου εἰς Βενιζέλον. Ἤδη πρὸ ἑνὸς ἢ δύο μηνῶν τὸ πολύ, εὑρέθη κάποιος ἐξωμότης Ἕλλην ἐν Ἀργυροκάστρῳ νὰ προτείνῃ τὴν μετονομασίαν τῆς ἀλβανικῆς πρωτευούσης εἰς Ζωγούπολιν! Ἡ εἴδησις ἀνεγράφη ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος τοῦ Ἀργυροκάστρου Δημοκρατία...*

Τὰ εὐτράπελα τῶν μετονομασιῶν δὲν σχετίζονταν μόνο μὲ τὴν πολιτική, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν καθημερινότητα. Ὁ Χρηστοβασίλης ποὺ ἦταν ἀντίθετος μὲ τὶς μετονομασίες, σημείωνε κατὰ διαστήματα κάποια ἀπ' αὐτά. Ἔστελναν -ἔγραφε- κλήση ἀπὸ τὸ εἰρηνοδικεῖο Κήπων (Μπάγιας) *σ' ἕνα τζομπάνο νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδικείου διὰ νὰ καταθέσῃ. Ἀγράμματος ὁ τζομπάνος ρώτησε κάποιον νὰ τοῦ πεῖ ποῦ εἶναι οἱ κῆποι. —Γύρω ἀπὸ τὴ Μπάγια, τοῦ ἀπάντησε ὁ ἄλλος. Παίρνει ὁ τζομπάνος τὴν κλίτσα του, κατεβαίνει στοὺς κήπους, τοὺς φέρνει ὅλους γύρα, δὲ βρίσκει κανένα. ἀναγκάστηκε ν' ἀνεβῇ στὸ χωριὸ καὶ ρώτησε τὸν πρῶτο ποὺ συνάντησε: —Τί ἔγινε πατριώτη σήμερα ὁ Νεροδίκης (εἰρηνοδίκης); Μήπως εἶναι ἄρρωστος; —Ὄχι, ἀποκρίθηκε εἶναι μιὰ χαρά. Δικάζει στὸ εἰρηνοδικεῖο, ἐκεῖ πάνω στὸ ψηλὸ σπίτι. Τρεχάτος ἔφτασε στὸ εἰρηνοδικεῖο ὁ τζομπάνος, ὅπου πληροφορήθηκε ἀπὸ τὸν εἰρηνοδίκη ὅτι καταδικάστηκε «ἐρήμην». Τὸν παρατήρησε μάλιστα γιατὶ δὲν ἦρθε στὴν ὥρα του. —Ἐγὼ κύριε Νεροδίκη, εἶπε αὐτὸς μὲ παράπονο, ἦρθα πρωῒ-πρωῒ ἐδῶ κι ἔφερα γύρω τοὺς κήπους καὶ δὲν σ' εὗρισκα. Τί φταίω ἐγώ; Στοὺς κήπους μὲ καλοῦσες στοὺς κήπους παρουσιάστηκα...* Μᾶλλον φανταστικὸ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ περιστατικό.- Ἡ ρουμανικὴ κυβέρνηση, στὸ πλαίσιο τῶν αὐστηρῶν οἰκονομιῶν, κατάργησε καὶ τὸ Γενικὸ προξενεῖο της στὰ Γιάννινα. Ὁ Χρηστοβασίλης, -ἀνῆκε στὴν κατηγορία τῶν δημοσιογράφων ποὺ ἔτρεφε συμπάθεια πρὸς τὴ Ρουμανία- ἐξέφραζε τὴ λύπη του γι' αὐτό, ξεχνώντας ὅμως ὅτι, ἐπὶ δεκάδες χρόνια, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας, τὸ ρουμανικὸ προξενεῖο ἀποτελοῦσε τὸ καθοδηγητικὸ κέντρο τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ποὺ μὲ πεῖσμα καὶ φανατισμὸ καταπολεμοῦσε τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδας. Τελευταῖος πρόξενος ἦταν ὁ Κων. Μπουριλεάνου, λογοτέχνης καὶ καλλιτέχνης. Τὸ προξενεῖο ἦταν ἐγκατεστημένο στὴν ὁδὸ Βαλαωρίτου.- Στὴν πρώτη συγκέντρωση τῶν ὀργανώσεων στὸ Δημαρχεῖο γιὰ τὰ καθηγητικὰ σκάνδαλα παραβρέθηκε καὶ ὁ Χρηστοβασίλης, κατηγορήθηκε μάλιστα ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* ὅτι εἶχε συμφωνήσει στὴν ὀργάνωση συλλαλητηρίου. Ὁ ἴδιος μὲ κατηγορηματικὸ τρόπο τὸ διέψευσε καὶ δημοσίευσε τὰ ὅσα εἶπε (15-12-30): *Φρονῶ καὶ συμβουλεύω τὴν συγκέντρωσιν ταύτην, ἀντὶ ν' ἀσχολῆται μὲ τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν καθηγητάς, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν δύναμίν της παρά τε τῷ Γενικῷ διοικητῇ καὶ τῇ κυβερνήσει, ἀξιοῦσα παρ' αὐτῶν τὴν ἄμεσον ἵδρυσιν Ἀρσακείου ἐν Ἰωαννίνοις, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον θὰ ματαιώσῃ πᾶν διδασκαλικὸν σκάνδαλον ἐν τῷ μέλοντι. Ἔχομεν δικαίωμα ἡμεῖς οἱ Ἠπειρῶται ν' ἀξιώσωμεν τὴν ἵδρυσιν Ἀρσακείου, περισσότερον ἀπὸ τὰς Πάτρας, τὴν Κέρκυραν καὶ τὴν Λάρισαν, ποὺ τὰ ἀπέκτησαν.* Τὸ θέμα τῆς ἵδρυσης Ἀρσακείου ἔγινε ἀντικείμενο συζήτησης στὸν τύπο, μερικοὶ μάλιστα, ἐπώνυμοι στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα*, ἀμφισβήτησαν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἵδρυσής του. Ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ἔγινε πάλι πολὺς λόγος γιὰ τὴν ἀνάγκη ὕπαρξης *Ἀρσακείου* καὶ στὰ Γιάννινα καὶ θυμᾶμαι πὼς στὸ θέμα εἶχε ἀναμιχθεῖ μὲ ζῆλο ἡ *Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν* (ἤμουν τότε γενικὸς της γραμματέας), εἶχε ἐξευρεθεῖ μάλιστα καὶ οἰκόπεδο (πάνω ἀπὸ τὴν Περίβλεπτο), καὶ ὅλα ἦταν ἕτοιμα -ὕστερα καὶ ἀπὸ τὴν ἐπὶ τόπου ἐξέταση τῆς κατάστασης ἀπὸ τὸν πρόεδρο καὶ μέλη τοῦ συμβουλίου τοῦ *Ἀρσακείου* Ἀθηνῶν- γιὰ τὴν ὑπογραφὴ τῆς ἀπόφασης. Τελικὰ ἡ ἵδρυση ματαιώθηκε, δὲν θυμᾶμαι γιὰ ποιοὺς λόγους...- Γάμοι: Χρόνης

Παπαχρόνης, τραπεζικὸς ὑπάλληλος καὶ Ἐλευθερία Νασίκα, ἀρραβωνιάστηκαν.- Στὶς 4 Δεκεμβρίου κυκλοφόρησε στὰ Γιάννινα ἡ νέα ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα *Ἠπειρωτικὴ φωνὴ* τοῦ Π. Δ. Πέτσκου.- Εἶναι καιρὸς - σημείωνε συνεργάτης τῆς *Ἠπείρου* (3-10-30)- *τὰ ἐν Ἰωαννίνοις ἑδρεύοντα ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα τῶν ἐπιστημόνων καὶ αὐτὸς ὁ ἐμπορικὸς σύλλογος, διὰ κοινῆς προσπαθείας καὶ συννενοήσεως νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ὀργάνωσιν εἰδικοῦ σωματείου, τὸ ὁποῖον θὰ συνετέλει εἰς τὴν δημιουργίαν τοπικῆς ἐν Ἰωαννίνοις πνευματικῆς κινήσεως. Τὸ σωματεῖον τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν λειτουργίαν καταλλήλου ἐντευκτηρίου διὰ τὰ μέλη του.* Ἡ ζύμωση ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ μὲ τὰ δημοσιεύματα τῶν ἐφημερίδων ὁδήγησε στὴ συγκρότηση σύσκεψης στὶς 7 Δεκεμβρίου, στὸ Δημαρχεῖο, πολλῶν διανοουμένων καὶ ἐπιστημόνων, *διὰ τὴν σύμπηξιν καὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ καταστατικοῦ φιλολογικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ συλλόγου. Ἡ εἴδησις αὕτη* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος*, 9-12-30- *μᾶς εὐχαριστεῖ ἐξαιρετικὰ καὶ ἀποτελεῖ παρήγορον οἰωνὸν μιᾶς ὡραίας ἀφυπνίσεως εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν τῶν μακάρων καὶ τῆς τελείας πνευματικῆς νεκρώσεως καὶ ξεραΐλας.* Εἶναι, ὅπως φαίνεται, ἀπὸ τὴν εἰδησεογραφία καὶ τὰ σχόλια, ἀπροσδιόριστα ἀκόμη τὰ πλαίσια τῶν σκοπῶν τῆς κυοφορούμενης κίνησης. Ἄλλοι τὴν ἤθελαν πνευματικὸ καθαρὰ σωματεῖο, ἄλλοι *Λέσχη ἐπιστημόνων.* Ἐπικράτησε ἡ δεύτερη ἄποψη.- Ἀπὸ τὸ Στρατοδικεῖο Ἰωαννίνων (συνεδριάσεις 28 καὶ 29-11-30) ἐπιβλήθηκαν αὐστηρότατες ποινὲς εἰς τοὺς δικαζόμενους στρατιῶτες τοῦ *πειθαρχικοῦ οὐλαμοῦ* Καλπακίου. Οἱ φοιτητὲς Γρ. Μαρκοβίτης, ἀπὸ τὴ Νιάουσσα καὶ Ἰωάν. Πανούσης ἀπὸ τὴν Κρήτη καταδικάστηκαν σὲ θάνατο. Ὁ φιλόλογος καθηγητὴς Ἀρ. Ἀδαμόπουλος, ἀπὸ τὴ Μεσσηνία, σὲ 2 χρόνια φυλάκιση, ὁ Κ. Γαμβέττας, ἔμπορος ἀπὸ τὴν Εὔβοια, σὲ ἰσόβια, ὁ Εὐστρ. Τσακίρης, τυπογράφος, σὲ δυὸ χρόνια. Ὁ μηχανολόγος Ἰωάν. Χανιανόπουλος ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, *ἀπηλλάγη λόγῳ πλήρους συγχίσεως.* Ἡ *Ἤπειρος* σὲ σχόλιό της (3-12-30), παρὰ τὴν σκληρὴ ἀντικομμουνιστικὴ γραμμή της, θεώρησε πολὺ βαρειὲς τὶς ποινὲς καὶ ζήτησε ἐπιείκεια γιὰ τοὺς καταδικασθέντες. Ἡ καταδίκη τῶν κομμουνιστῶν σήκωσε θόρυβο καὶ στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες· ἡ κάθε μιά τους ἔγραφε, περισσότερο μὲ τὴ φαντασία τῶν συντακτῶν της, παρὰ μὲ ἐπιτόπιο ἔρευνα ὅ,τι ἤθελε γιὰ τὸ Καλπάκι. Ὁ θόρυβος ὑποχρέωσε τὸ Δ. Χατζῆ, νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸ χῶρο γιὰ νὰ ἔχει προσωπικὴ ἀντίληψη γιὰ τὰ ἐκεῖ συμβαίνοντα. Τὶς ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις του ἀναφέρει σὲ ἄρθρο του, δημοσιευμένο στὴν *Ἤπειρο* τὴν τελευταία μέρα τοῦ χρόνου (31-12-30). *Μᾶς ἠνάγκασαν λοιπὸν* -ἔγραφε- *ὁ φόβος καὶ αἱ φωνασκίαι νὰ ἐπισκεφθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸ περίφημον αὐτὸ Καλπάκι, τὸ ὁποῖον ἡ φαντασία εὐφαντάστων συντακτῶν μετέβαλεν εἰς φρούριον ἢ μετέτρεψε εἰς χωρίον* (σήμερα ἔγινε χωριό) *ἢ τοποθέτησε εἰς κορυφὰς ἀπροσίτων ὀρέων, ὅπου μεσαιωνικὰ μαρτύρια ἐπιβάλλονται, μακρὰν πάσης ἀνθρωπίνης ζωῆς εἰς ἀκάκους θεωρητικῶς ἰδεολόγους κομμουνιστάς.* Στὶς ἐρωτήσεις ποὺ ὑποβλήθηκαν στοὺς ἑπτὰ κρατούμενους κομμουνιστές, τὸ μόνο παράπονο ποὺ διατύπωσαν καὶ ἐπαναλάμβαναν ἦταν ὅτι *δὲν τοὺς ἔδωσαν κολόβια... Ὅταν κατόπιν ὅλου αὐτοῦ τοῦ θορύβου* -συνέχιζε ὁ ἀρθρογράφος-, *μετὰ ἀνάκρισιν μιᾶς ὁλοκλήρου ὥρας, δὲν κατορθώνομεν ν' ἀποσπάσωμεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, κανένα παράπονον παρὰ μόνον μεμψιμοιρίας διὰ τὴν ἔλλειψιν κολοβίων, τί πρέπει νὰ σκεφθῶμεν;*

Στρατιῶται καλοντυμένοι, ἥσυχοι, εὐτραφεῖς, κιτῶνες θερμαινόμενοι μὲ σόμπες, καθαριότης, συσσίτιον καλὸν - κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν των- ἐργασία ἐλαχίστη -κατὰ τοὺς ἰδίους πάλιν- ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τοῦ σημερινοῦ Καλπακίου. Ὥστε λοιπὸν τὸ Καλπάκι δὲν εἶναι Γολγοθᾶς καὶ ἀδικαιολόγητος καὶ ὁ θόρυβος καὶ μωραὶ αἱ φαντασιώδεις περιγραφαὶ τῶν μαρτυρικῶν βασανιστηρίων τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Ἀλλὰ θὰ μᾶς εἴπουν: Λησμονεῖτε τὸν Παπαχρήστου; Ὄχι! Δὲν πρόκειται νὰ τὸν λησμονήσωμεν ποτέ... Καὶ ὅταν τὸ Καλπάκι θὰ ἔδιδεν τὴν ἰδίαν εἰκόνα οἵαν ἐπὶ Παπαχρήστου, δὲν θὰ ἔμεινε κανεὶς ἀδιαμαρτύρητος. Τὸ Καλπάκι ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι τὸ παλαιόν, ἀλλὰ ὅσον ἀφορᾶ τὴν κατάργησίν του, μόνον μωροὶ καὶ ἀνόητοι θὰ συνεζήτουν περὶ αὐτῆς. Ἔχομεν ὑποχρέωσιν ν' ἀμυνθῶμεν κατὰ τῶν μπολσεβίκων καὶ ὑποχρέωσιν νὰ ἀπομονώσωμεν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀπὸ τὸ στράτευμα. Ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως; θὰ μᾶς ἐρωτήσουν. Ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως ὡραῖον κουραφέξαλον, ὅταν κρίνῃ κανεὶς λαμβάνων ὑπ' ὄψιν του, ὅτι δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἰδεολογιῶν καὶ θεωριῶν ἀλλὰ περὶ ἀγῶνος καὶ μόνον περὶ ἀγῶνος. Οἱ κομμουνισταὶ προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπον νὰ καταλύσουν τὸ κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον στοιχειῶδες καθῆκον πρὸς τὸν ἑαυτόν του ἐπιβάλλει νὰ ἀμυνθῇ. Καὶ ἀμύνεται... Τὸ «Ἀναθεωρητικὸ δικαστήριο» μείωσε κατὰ πολὺ τὶς ποινὲς τῶν καταδικασθέντων κομμουνιστῶν. Οἱ θανατοποινίτες καταδικάστηκαν σὲ πέντε ἐτῶν εἱρκτὴ ὁ ἕνας καὶ 4½ ἐτῶν φυλάκιση ὁ ἄλλος. Σὲ ποινὴ φυλάκισης 3½ ἐτῶν καταδικάστηκε ὁ ἰσοβίτης καὶ σὲ μικρὲς ποινὲς οἱ ἄλλοι.- Στὶς 28-12-30, μὲ πρωτοβουλία τοῦ *Ἐμπορικοῦ συλλόγου* Ἰωαννίνων, ὀργανώθηκε πολιτικὸ μνημόσυνο τῶν ἱδρυτῶν τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρείας*, Ἀθ. Τσακάλωφ, Νικ. Σκουφᾶ, Ἐμ. Ξάνθου καὶ Π. Ἀναγνωστοπούλου, στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*. Παραβρέθηκαν ὅλες οἱ ἀρχές. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τους μίλησε ὁ πρόεδρος τοῦ *Ἐμπορικοῦ συλλόγου* Ἐπ. Βέλλης.- Κλοπὴ πολύτιμης εἰκόνας: Ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὴ Μονὴ Ἐλεούσας τοῦ Νησιοῦ, πολύτιμη εἰκόνα τοῦ ζωγράφου Πουλάκη, ἀξίας 500.000 δρχ. Βρέθηκε αὐτὴ ἡ εἰκόνα καὶ ἀποκαλύφτηκαν οἱ δράστες τῆς κλοπῆς.- Ἡ πορνογραφία καὶ ἡ δημοσιογραφία κατάντησαν δυὸ ἀπ' τὶς χειρότερες πληγὲς τῆς ἐποχῆς, ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος* (23-12-30). *Ἄνθρωποι ἀμόρφωτοι, ψυχικῶς καὶ διανοητικῶς, γίνονται διευθυνταὶ ἐφημερίδων, ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν ὁποίων φιγουράρουν ἄσεμνα, κακοήθη καὶ δηλητηριώδη ἀναγνώσματα, χωρὶς καμμία ἀρχὴ νὰ ἐπεμβαίνῃ, χωρὶς κανεὶς -καίτοι ὑπάρχουν- νόμος νὰ ἐφαρμόζεται. Ἡ Ἤπειρος πληρώνει καὶ αὐτὴ τὸν φόρον της, εἰς τὰ ἐν εἴδει ἐφημερίδων ἐκδιδόμενα ἄσεμνα ἀναγνώσματα.* Τὸ τὶ πληρώνει σήμερα σ' αὐτὰ τὰ ἀναγνώσματα τὸ ζοῦμε ὅλοι μας.- *Πῶς νὰ ὀνομάσῃ κανεὶς* -γράφει ἡ ἴδια ἐφημερίδα, 9-12-30- *τὴν μανίαν ἡ ὁποία κατέλαβε τελευταίως τὰς σοφὰς Ἠπειρωτικὰς κεφαλὰς μὲ τὴν πλημμύραν τῶν παντοειδῶν ἐντύπων καὶ ποῦ νὰ τὴν ἀποδόσῃ; Εἰς καμμίαν ἄλλην χώραν δὲν παρατηρεῖται ἡ ἐπιδημία αὐτή, ὅσον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς καμμίαν ἐπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος ὅσον εἰς τὴν Ἤπειρον. Εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην ὑπῆρχον περισσότεροι θεοὶ καὶ ὀλιγώτεροι κάτοικοι, καὶ εἰς τὴν νεωτέραν Ἤπειρον ὑπάρχουν περισσότεραι ἐφημερίδες, μηδένα σκοπὸν ἐκπροσωποῦσαι, οὔτε ἐπιχειρηματικόν, οὔτε ἰδεολογικόν. Ἰωάννινα: τρεῖς ἡμερήσιαι παλαιαὶ ἐφημερίδες, μὲ ἱστορίαν καὶ καθωρισμένας πλέον κατευθύνσεις: «Ἤπειρος», «Κῆρυξ», «Ἠπειρωτικὸς ἀγών»,*

Ὁ Δημήτρης (Τακης) Χατζῆς γύρω στὰ 1933.

Ὁ Δημήτρης Χατζῆς σὲ ὥριμη ἡλικία.

«Ἐλευθερία», (δὲν ἦταν ἡμερήσια) *αἱ ὁποῖαι νομίζομεν ὅτι θὰ ἐξήρκουν διὰ τὴν Ἤπειρον, ἡ ἑβδομαδιαία «Ἐθνικὸς Κῆρυξ» τοῦ Δ. Κάτση, αἱ τρισεβδομαδιαῖαι «Ἀγροτικὴ ἠχώ» τοῦ Δ. Τσιμογιάννη καὶ ἡ «Ἠπειρωτικὴ φωνή» τοῦ Δ. Πέτσκου καὶ μία ἑβδομαδιαία σατιρική, «Κραυγή» τοῦ Γ. Σακκᾶ, ἐν ὅλῳ ὀκτώ. Δύο εἰς τὴν Ἄρτα («Ἠπειρωτικὸν βῆμα» τοῦ Τ. Παπαβασιλείου καὶ «Φωνὴ τῆς Ἄρτης» τοῦ Δ. Ζαρκαλῆ, μία εἰς τὴν Πρέβεζαν (Λαϊκὴ φωνὴ τοῦ Γ. Σαλμᾶ, μία εἰς τὴν Τσαμουριὰν (Θεσπρωτία, τοῦ Γ. Βουγίδη) καὶ μία εἰς τὰς Ἀθήνας (Ἠπειρωτικὸν βῆμα, τοῦ Ἀριστ. Τζάλλα) ἐν ὅλῳ δέκα τρεῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς δέκα τρία θεωρεῖται κακός, δύο φίλτατοι καὶ καλοί, κατὰ τὰ ἄλλα, νέοι, ἐσκέφθησαν καὶ ἐξέδωσαν καὶ μίαν ἀκόμη ἐφημερίδα εἰς Ἀθήνας... Εὐχόμεθα ὁ θεὸς νὰ μᾶς φυλάῃ ἀπὸ χειρότερα, καὶ ὡς δημοσιογράφοι ἐξ ἐπαγγέλματος... θεωροῦμεν ὑποχρέωσιν νὰ ἀμυνθῶμεν διὰ τὸ ψωμί μας, κατὰ τῶν διαφόρων νεαρῶν ἐρασιτεχνῶν ποὺ πλημμύρισαν τὴν Ἤπειρον μὲ παντοίου εἴδους θέματα.* (Ἐκδιδόταν ἀκόμα στὴν Κόνιτσα, ἀπὸ τὸ 1928, ὁ *Ἀῶος* τῶν Δόβα καὶ Λαμπρίδη). Ὁ Χρηστοβασίλης (18-12-30) ἀνήγγειλε τὴν ἔκδοση καὶ ἄλλης ἐφημερίδας στὴν περιοχὴ τῆς Κόνιτσας, *Τὸ Βόϊον*.- Μιὰ καὶ γίνεται λόγος γιὰ τὶς ἐφημερίδες, εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσω ἐδῶ μιὰ ἀσχήμια ποὺ ἔγινε στοὺς τόμους τῆς *Ἠπείρου*, (ἀρχεῖο τῆς *Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν*). Ὁ Δημήτρης Χατζῆς, γυιὸς τοῦ Γ. Χατζῆ-Πελλερέν, εἶναι γνωστὸς πανελλήνια καὶ παγκόσμια γιὰ τὸ πεζογραφικὸ κυρίως ἔργο του... Ὁ Δ. Χατζῆς ὅμως ἦταν καὶ καλὸς δημοσιογράφος καὶ ποιητής, μὲ δεκάδες δημοσιευμένα στὴν *Ἤπειρο*, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, ποιήματα. Δυστυχῶς, τὰ ποιήματα αὐτά, δημοσιευμένα στὸ ἄνω δεξιὰ τῆς πρώτης σελίδας τῆς ἐφημερίδας, ὅταν ἐκδιδόταν δισέλιδη καὶ στὴ δεύτερη ἢ τρίτη σελίδα, τὸ λίγο διάστημα ποὺ ἐκδόθηκε τετρασέλιδη, ἔχουν κοπεῖ μὲ ξυράφι, ἄγνωστο ἀπὸ ποιούς, πότε καὶ γιὰ

ποιὸ λόγο. Ὁ Νῖκος Γουλανδρῆς στὸ πολύ χρήσιμο βιβλίο του *Βιβλιογραφικὸ μελέτημα (1930-1939) Δημήτρη Χατζῆ*, Ἀθήνα 1991, σελ. 107 κ. ἑ. σημειώνει τὰ ἑξῆς: *Ἔτος 1932: Τὰ κείμενα τῶν ποιημάτων ποὺ καταχωροῦνται ἐδῶ μὲ τοὺς ἀριθμοὺς (20 συνολικά) εἶναι ὅλα κομμένα ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς ἐφημερίδας Ἤπειρος, ποὺ βρίσκεται στὴ βιβλιοθήκη τῆς «Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν». Κάποιες φορὲς εἶναι κομμένο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα καὶ ὁ τίτλος ἢ μέρος τοῦ τίτλου* (προσθέτω πὼς κάποτε εἶναι κομμένα βιαστικὰ καὶ ἄτεχνα, ὥστε μένουν στὸ φύλλο τῆς ἐφημερίδας συλλαβὲς ἀπὸ καταλήξεις στίχων). *Δεύτερο σῶμα τῆς ἐφημερίδας «Ἤπειρος» δὲν μπόρεσα νὰ ἐντοπίσω*, προσθέτει ὁ Γουλανδρῆς. Συμπληρώνοντάς τον σημειώνω πὼς ἡ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐξαφάνιση τῶν ποιημάτων τοῦ Δημήτρη Χατζῆ (μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του τὰ δικά του ποιήματα τὰ ὑπέγραφε ὡς: Τάκης Πελλερέν, ψευδώνυμο τοῦ Γ. Χατζῆ, ποὺ τὸ κράτησε γιὰ χρόνια. Ὡς δημοσιογράφος, τὰ ἄρθρα του ὑπέγραφε ὡς Δ.Γ.Χ. ἢ ὡς Δ.Γ. Χατζῆς) ἄρχισε ἀπὸ τὸ 1930 (15-4-30) τότε δημοσίευσε τὸ πρῶτο του ποίημα ὡς Τάκης Πελλερέν. Συνολικὰ ἔχουν κοπεῖ μὲ ξυράφι ἢ ψαλλιδάκι ἀπὸ τὰ σώματα τῆς *Ἠπείρου*: Τὸ 1930: 20 ποιήματα, τὸ 1931: 14, τὸ 1932: 13, 1933: 12, 1934: 1. Ἀπὸ τὴ λεηλασία μόνο ἕνα σώθηκε, δημοσιευμένο τὸ 1931 (7-8-1931). Τὸ παραθέτω πρὸς διάσωση:

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ

Νάξερες πόσο λαχταρῶ - πόσο πονῶ γιὰ σένα
γλυκειά ἀδερφὴ καὶ πόσο ζῶ τὰ βράδυα μου μαζύ σου...
Καὶ ξέρω κάποτε θαρθῆς μὲ χέρια ὁλανοιγμένα.
Κομμένα θἄν' τὰ μάτια σου κι' ἀργὴ γλυκειὰ ἡ φωνή σου,

κι' ἀπὸ τὸν πόθο ἔτσι χλωμὰ τὰ χείλα μαραμένα,
κι' ἤρθα -θὰ πῆς- ὦ ἤρθα 'γὼ ἡ χαρὰ ἡ ὁλόκρυφή σου
τὄνειρο ἐγὼ κι' ἀκόμα κάτι-κάτι ἀπ'τὴ ζωή σου...
—Ἔτσι τὸ ξέρω πὼς θαρθῆς καὶ ζῶ πάντα μὲ σένα...

Κι' ἀπόψε ποὺ σὲ νοσταλγῶ σᾶν κάθε βράδυ πάλι,
ὅπου κι' ἂν εἶσαι μέσ' τῆς Γῆς τ' ἀπέραντα τὰ πλάτια
σᾶ θἄχεις γύρει κουρασμένη τῶμορφο κεφάλι

σᾶ μιὰ δροσιὰ ἡ ἀγάπη μου στ' ἀσύγκριτά σου μάτια
ἔτσι νἀρθῆ σιγαλινὰ στὸ σιωπηλὸ τὸ βράδυ
κι' ἡ συλλογές μου ἡ πένθιμες - ἀνάλαφρο ἕνα χάδι...

Πλέει σὲ πελάγη εὐτυχίας, λένε γιὰ τὸν εὐτυχισμένο ἄνθρωπο. Γιὰ τὴ Θεώνη τὸ περιεχόμενο τῆς μεταφορᾶς ἀποτελοῦσε ζωντανὴ πραγματικότητα. Ἡ ἀγάπη της γιὰ τὸ Μάνο τὴν εἶχε μεταμορφώσει, ἔδωσε μιὰ ἄλλη διάσταση στὴ ζωή της. Ὅλες οἱ ἀπωθημένες πίκρες, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, τὰ μαρτύρια καὶ τὴν ἀγωνιώδη προσπάθεια νὰ κρατηθεῖ στὴ ζωή, πυρπολήθηκαν, σὰν εὔφλεκτη ὕλη, ἀπὸ τὴ θέρμη τῆς ἀγάπης, ἔγιναν στάχτη, τὴν ἀπελευθέρωσαν ἀπὸ τὴν ὑποσυνείδητη τυραννία τους. Τώρα ἡ καρδιά της ἦταν ἕτοιμη νὰ ζήσει τὸ μεγάλο ἔρωτα καὶ ὁ περίγυρός της νὰ

γευθεῖ τὰ ἀνεξάντλητα ἀποθέματα τῆς ἀγάπης της... Τὸ παράξενο ἦταν πὼς δὲν ἐπιζητοῦσε καθόλου τὴ γρήγορη ἕνωσή της μὲ τὸ Μάνο, οἱ ἄλλοι εἶχαν ἀρχίσει τὶς ἐνέργειες γιὰ νὰ τελειώσει τὸ συνοικέσιο· ἡ ἴδια ἤθελε νὰ ζήσει μόνη της, χωρὶς τὴν παρουσία τοῦ ἀγαπημένου της, τὴν πλατωνικὴ μορφὴ τοῦ ἔρωτα, αὐτὴ ποὺ ὅλα τὰ ἐξιδανικεύει, ὅλα τὰ βλέπει ὡραῖα, κανένα σύννεφο δὲν σκιάζει τὸν καταγάλανο οὐρανό, καμμιὰ ὀσμὴ δὲν νοθεύει τὸ παρθενικὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν, ὅλα ἀποτελοῦν προέκταση τῶν ὁραμάτων, τῶν πιὸ ὡραίων, ποὺ πλάθει ἡ φαντασία... Τόσο πολὺ τὴ γοήτευσε αὐτὸς ὁ ὀνειρικὸς κόσμος, ποὺ κάποτε φοβόταν μήπως μὲ τὸ γάμο ξυπνήσει ἀπότομα καὶ προσγειωθεῖ στὴ σκληρὴ πραγματικότητα, στοὺς μεγάλους ἔρωτες δημιουργοῦνται τέτοιες καταστάσεις μὲ τὴν κοινὴ συμβίωση... Γρήγορα ἀπόδιωχνε τὶς ἀπαισιόδοξες σκέψεις, καὶ ξαναγύριζε στὸν κόσμο τῶν ὀνείρων της...

Ἡ εὐτυχία τῆς Θεώνης εἶχε τὴν ἀντανάκλασή της καὶ στὴ ζωὴ τῶν δικῶν της καὶ τῶν φίλων της. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Πέτρου, ἡ ὑγεία του βελτιωνόταν συνεχῶς, βρισκόταν σὲ μιὰ συναισθηματικὴ ἔξαρση, μὲ εὐεργετικὲς ἐπιδράσεις γιὰ ὅλους, ὅμοια μ' ἐκείνη ποὺ βίωναν ὁ Γιάγκος καὶ ἡ Φωτεινή. Μόνο ποὺ οἱ ἄντρες τῶν δυὸ οἰκογενειῶν ἔβλεπαν τὸ θέμα καὶ ἀπὸ τὴν πρακτική του πλευρά: πῶς δηλαδὴ θὰ γίνονταν οἱ συνεννοήσεις μὲ τὸ Μάνο καὶ τὴν οἰκογένειά του, τὰ προξενειά, ποὺ θὰ ὁδηγοῦσαν σ' ἕνα ποθητὸ ἀποτέλεσμα. Κάποιος, βέβαια, ἔπρεπε νὰ ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία. Ποιὸς ἄλλος ἦταν καλλίτερος ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα Βάντζιο, αὐτὸς εἶχε δώσει καὶ τὶς πρῶτες πληροφορίες γιὰ τὸ Μάνο Βεζάνη, τὶς σπουδὲς καὶ τὶς ἐπαγγελματικὲς ἐνασχολήσεις του. Μ' εὐχαρίστηση δέχτηκε τὴ διαμεσολάβηση, θὰ περνοῦσε στὴν Ἀθήνα στὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων, θὰ πήγαινε καὶ στὸ σπίτι τοῦ Μάνου, ἤξερε πῶς νὰ χειριστεῖ τὸ ζήτημα, ἦταν φίλος τῆς οἰκογένειας.—*Ὅλα θὰ πᾶνε μιὰ χαρά*, τοὺς διαβεβαίωσε φεύγοντας, *ἑτοιμαστεῖτε γιὰ ἀρραβῶνες.*

Ἡ Φιλίτσα, μὲ τὸ μωρό της, ζοῦσε, μῆνες τώρα, τὴ δική της εὐτυχία. Ὅλα πήγαιναν καλά, τὸ παιδὶ μεγάλωνε φυσιολογικά, ὡς τὴ στιγμή, καμμιὰ ἀπὸ τὶς βρεφικὲς ἀρρώστειες δὲν τὸ εἶχε πειράξει. Ἔπειτα ὁ Δημήτρης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἄντρα της, μὲ σχολαστικότητα ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴν ὑγεία του. Ἦταν φυσικὸ καὶ ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος τῆς Φιλίτσας νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ συναισθήματα, ποὺ δίνουν νόημα στὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη καὶ στὴν ἀποστολή της. Ἦταν τώρα μητέρα, καὶ ἡ συνειδητοποίηση αὐτῆς τῆς ἰδιαιτερότητας, τὴ γέμιζε χαρὰ καὶ περηφάνεια. Ἔνοιωθε πὼς αὐτὴ καὶ ὁ ἄντρας της ἦταν δυὸ μικροὶ θεοί, προέκταση τοῦ Δημιουργοῦ, τὸ μαρτυροῦσε τὸ μικρὸ πλάσμα ποὺ κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά της ἡ Φιλίτσα, γέμιζε μὲ τὴν παρουσία του ὅλο τὸ σπίτι, ἔφερνε τοὺς δυὸ παπποῦδες του, τὸν Πέτρο καὶ τὸ Γιάγκο, νὰ σκύβουν πάνω ἀπὸ τὴ μικρὴ κούνια, καὶ νὰ ξαναζοῦν, βιώματα τῆς δικῆς τους ζωῆς, τῆς τόσο διαφορετικῆς, ἀφοῦ ὁ

ἕνας μεγάλωσε στὴν ἀνοιχτὴ ἀγκαλιὰ τῆς φύσης, μὲ τὶς ἔντονες μεταλλαγές της, τὸ ἄρωμα τῆς ἄνοιξης, τὸ φῶς τοῦ καλοκαιριοῦ, τὶς λευκὲς ἀνταύγιες τοῦ χιονιοῦ τὸ χειμώνα, κι ὅλα αὐτὰ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ὀρεινοῦ τοπίου, κι ὁ ἄλλος ἀναστήθηκε κι ἄνθισε στὸ πολιτιστικὸ θερμοκήπιο τῆς Σμύρνης, τῆς ἑλληνικῆς Σμύρνης, τὸ παραδείσιο περιβάλλον τῆς Ἰωνίας, μὲ τὴ θάλασσα δίπλα του νὰ τὸν νανουρίζει καὶ νὰ τοῦ ψιθυρίζει ἱστορίες παλιῶν καιρῶν, δοξασμένων ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή, ὡς τὰ πικρὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

Ἡ Φιλίτσα! Μπρὸς στὴν ἀδερφή της τὴ Θεώνη, τὴ μεγαλόπρεπη καὶ πανέμορφη, ἔμοιαζε σὰ μικρή, εὔθραυστη, λεπτὴ μινιατούρα, καμωμένη ἀπὸ καλλιτέχνη μὲ μεράκι καὶ ἔμπνευση... Κι ὅμως, αὐτὸ τὸ λεπτὸ πλασματάκι, μὲ τὴ γλυκύτατη θωριά, ἔκρυβε μέσα της δύναμη, ζωντάνεια καὶ ἀποφασιστικότητα, δύσκολα ἀνιχνεύονταν σὲ μιὰ πρώτη γνωριμία. Μόνο οἱ δικοί της, ὁ ἄντρας της, οἱ γονεῖς, τὰ πεθερικά της καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ μαγαζιοῦ τὴ γνώριζαν καλὰ κι ἤξεραν τὶ θησαυροὺς ἔκρυβε μέσα της. Τώρα ἡ Φιλίτσα, καθὼς νανούριζε τὸ μωρό της, ἔβλεπε νὰ ξανοίγονται μπροστά της νέοι δρόμοι, οἱ ὁρίζοντες ἔπαιρναν πάλι τὶς διαστάσεις τῆς ἀπεραντοσύνης, τὰ ὄνειρα ποὺ ἔπλασε γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς καὶ τὰ εἶχε προσωρινὰ νεκρώσει, γιὰ νὰ βοηθήσει τὴ Θεώνη νὰ προσαρμοστεῖ στὸ νέο περιβάλλον καὶ νὰ ξανάβρει τὴν ψυχικὴ ἰσορροπία της, ἄρχισαν πάλι νὰ προβάλλουν μὲ σαφὴ περιγράμματα, νὰ τὴ γοητεύουν. Τὸ γάμο τῆς ἀδελφῆς της τὸν θεωροῦσε σίγουρο, ἡ Θεώνη θάφευγε στὴν Ἀθήνα, κοντὰ στὸ Μάνο, θὰ μποροῦσε νὰ μείνει κοντά τους καὶ νὰ σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο. Ἔπρεπε νὰ περάσει καιρός, νὰ μεγαλώσει κάπως τὸ μωρό της, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἀφήσει στὴ φροντίδα τῶν δικῶν της, κι ἔπρεπε νὰ ὀργανώσει τὴ νέα ζωή της ἡ μεγάλη ἀδερφή, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ γινόταν αἰτία νὰ διαταραχτεῖ ἡ οἰκογενειακὴ εὐτυχία της. Ἦταν σίγουρη πὼς ὅλοι θὰ συμφωνοῦσαν μὲ τὴν ἀπόφασή της, μόνο ὁ ἄντρας της θὰ ἐναντιωνόταν, ὑπολόγιζε στὴν ἀντίδρασή του, κι εἶχε δίκιο ἀπὸ τὴν πλευρά του. Πῶς θάφηνε τὴ γυναίκα του νὰ φύγει στὴν Ἀθήνα, ἐγκαταλείποντας ὅλες τὶς ὑποχρεώσεις της, προπαντὸς τὴν ἀποστολὴ τῆς μητέρας; Τὴν ἀντίσταση αὐτὴ θὰ τὴν συναντοῦσε, θὰ χρειάζονταν μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ τὴν κάμψει. Ἦταν σίγουρη πὼς στὸ τέλος θὰ τὰ κατάφερνε, ὅπως ἔγινε καὶ τὴν πρώτη φορά, τότε ποὺ ἔπεισε ὅλους σχεδόν, ὅτι μποροῦσε νὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀθήνα μόνη της καὶ νὰ τὰ καταφέρει. Τώρα, μὲ τὴ Θεώνη ἐγκαταστημένη ἐκεῖ, ὅλα θὰ γίνονταν εὐκολότερα. Θάβρισκε τὸν τρόπο νὰ πείσει καὶ τὸ Νίκο γιὰ τὴν ἀπόφασή της...

Ὅμως ὅλα ἦταν ἀκόμα μακρυνὰ καὶ λίγο ἐξωπραγματικά. Ἔπρεπε πρῶτα νὰ τελειώσει τὸ συνοικέσιο, νὰ ἀποφασιστεῖ ὁ γάμος τῆς Θεώνης. Οἱ εὐχάριστες εἰδήσεις δὲν ἄργησαν νὰ φτάσουν. Ὁ Μάνος δὲν ἔβρισκε τρόπο νὰ ἐκφράσει τὴ χαρά του, ὅταν ἄκουσε τὸ Βάντζιο νὰ μιλεῖ γιὰ τὴν ἀπόφαση τῆς Θεώνης νὰ γίνει γυναῖκα του. Εἶχε νοιώσει κι αὐτός, ἀπὸ τὴν

πρώτη στιγμὴ τῆς γνωριμίας του μὲ τὴ Θεώνη, μιὰ ἀκατανίκητη ἔλξη νὰ τὸν τραβάει κοντά της, πρὶν ἀκόμα φύγει ἀπὸ τὰ Γιάννινα συνειδητοποίησε πὼς τὴν εἶχε ἀγαπήσει, πὼς ἡ μοῖρα τῆς ζωῆς του εἶχε δεθεῖ μὲ τὴ δική της. Οἱ γονεῖς του δὲν ἔφεραν καμμιὰ ἀντίρρηση. Ἤξεραν καλὰ τὸ γυιό τους κι ἦταν βέβαιοι πὼς ὅ,τι ἀποφάσιζε θάταν τὸ καλλίτερο γι' αὐτόν. Ἐξάλλου κι οἱ συμπτώσεις ἦταν εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν αἴσια ἔκβαση τοῦ συνοικεσίου. Ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ, ὁ Κωνσταντῖνος Βεζάνης, ἦταν γιατρός, ἐγκατεστημένος στὴ Σμύρνη, πολλὲς δεκαετίες, πρόσφυγας γύρισε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴν Ἑλλάδα.Τί ἀντίρρηση, λοιπόν, θὰ εἶχαν οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀδελφοί, γιὰ τὸ γάμο τῆς Θεώνης μὲ τὸν Μάνο, ὅταν ἄκουγαν τὸν ἴδιο νὰ παινεύει τὴ νύφη, περισσότερο ἀπὸ τὸν προξενητή; Ὁ ρόλος τοῦ Βάντζιου εἶχε καταντήσει διακοσμητικός. Ἡ οἰκογένεια εἶχε ἀνοίξει κιόλας τὴν ἀγκαλιά της στὴ Θεώνη, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Ἔμειναν οἱ τυπικὲς διαδικασίες. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Μάνου συμφώνησε νὰ γίνουν οἱ ἀρραβῶνες τὴ δεύτερη μέρα τῶν Χριστουγέννων. Θὰ ἀνέβαιναν ὅλοι στὰ Γιάννινα, ἤθελαν νὰ δοῦν τὴν πόλη, κι ἂν ὁ καιρὸς τὸ ἐπέτρεπε θὰ πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ πατρικό τους σπίτι, τὸ κρατοῦσαν συγγενεῖς τους ὁλάνοιχτο, τοὺς περίμενε. Ζούσε ἀκόμα, ὑπέργηρη, καὶ ἡ μάνα τοῦ γιατροῦ, αὐτὴ δὲν εἶχε ποτὲ ξενητευτεῖ, ἔμεινε στὸ χωριό της, στὸ σπίτι της, ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸ ἀποχωριστεῖ. Ὁ Κωνσταντῖνος Βεζάνης θὰ ἔκανε τὸ πᾶν γιὰ νὰ πάει νὰ τὴ δεῖ, νὰ νοιώσει τὴν ἀνείπωτη συγκίνηση τῆς μητρικῆς ἀγκαλιᾶς! Ὁ Μάνος τὴν εἶχε ἐπισκεφτεῖ κατὰ τὸ ταξίδι του, τὸ Σεπτέμβριο, κι ἤξερε πόσο μεγάλος ἦταν ὁ πόθος τῆς γριᾶς μάνας νὰ συναντηθεῖ μὲ τὸ γυιό της. Ὁ Βάντζιος ὑποχρεώθηκε νὰ γυρίσει στὰ Γιάννινα, μὲ τηλεγραφήματα δὲν γίνονται τέτοιες συνεννοήσεις, δὲν μεταφέρονταν ὅσα ἔζησε τὴ μέρα ἐκείνη στὸ σπίτι τοῦ Κωνσταντίνου Βεζάνη.

Τὰ γεγονότα συνέπεσαν μὲ τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς. Ἔτσι ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν ἡμερῶν, πλουτίστηκε μ' ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τοὺς συναισθηματικοὺς κραδασμούς, τὴ χαρά ποὺ πλημμύριζε τὶς καρδιές τους, τὴν ἔκσταση τοῦ ἔρωτα δυὸ νέων ἀνθρώπων, τὴν ἀκτινοβολία τῆς εὐτυχίας τους, ἔκανε ὅλους τοὺς δικούς τους καὶ περισσότερο τοὺς ἡλικιωμένους, νὰ ἔχουν τὴν αἴσθηση πὼς ζοῦν σ' ἄλλους κόσμους καὶ σ' ἄλλες ἐποχές... Ἦταν κι ο καιρός, μικρές ἀνοιξιάτικες μέρες, ἡλιοπερίχυτες, μέσ' στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα, λὲς καὶ χαιρόταν κι ὁ οὐρανὸς γιὰ τὴν εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν εὐλογοῦσε... Ὅλα ἔγιναν γρήγορα, χωρὶς τὶς τυπικότητες τῶν συνοικεσίων. Ἡ Θεώνη ἦταν ἡ κόρη δυὸ οἰκογενειῶν, τοῦ Γιάγκου καὶ τοῦ Πέτρου, εἶχαν τὴν εὐχέρεια νὰ τῆς ἐξασφαλίσουν τὶς ἀνέσεις μιᾶς ζωῆς πλούσιας. Οὔτε αὐτή, οὔτε ὁ Μάνος, ἐξάλλου, ἀσχολήθηκαν μ' αὐτά, ἦταν δουλειὰ τῶν γονιῶν νὰ τὰ ρυθμίσουν, ὄντας βέβαιοι ὅτι ὅλα θὰ πήγαιναν καλά. Εἶχαν ἄλλα νὰ κάνουν. Ὁ Μάνος ἐρχόταν κάθε πρωῒ, ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο τὴ *Μεγάλη Βρετανν-*

νία, -ἐκεῖ ἔμεινε μὲ τοὺς δικούς του-, στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, ὅπου ἐγκαταστάθηκε ἡ Θεώνη, δὲ μποροῦσε ν' ἀποχωριστεῖ τὴν ἀδελφή της καὶ τὸ μωρό της, τὴν ἔπαιρνε καὶ ντυμένοι καλὰ κι οἱ δυό τους, δὲν ἄφηναν γωνιὰ τῆς πόλης νὰ μὴν τὴν ἐξερευνήσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἀποθανατίσουν. Ὁ Μάνος εἶχε φέρει ἀπὸ τὴν Ἑλβετία, μιὰ ἀπὸ τὶς καλλίτερες φωτογραφικὲς μηχανές, ἡ φωτογραφία ἦταν τὸ χόμπυ του, τὴν ἔστηναν σὲ τρίποδα -οἱ περαστικοὶ ἔβλεπαν τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς φωτογράφισης κι ἀποροῦσαν- ἔβαζαν πάνω τὴ μηχανή, ρύθμιζαν τὸ χρόνο λήψης, καὶ μαζὶ μὲ τὸ τοπίο ἔβγαιναν κι οἱ δυὸ στὴ φωτογραφία, ἀγκαλιασμένοι πάντοτε, θάχαν νὰ θυμοῦνται πολλὰ στὰ γηρατειά τους... Ἤξεραν πὼς ποτὲ δὲν θὰ ξαναζοῦσαν αὐτό, τὸ μικρὸ σὲ χρονικὴ διάρκεια, ἀλλὰ τρισμέγιστο σὲ περιεχόμενο, κομμάτι τῆς ζωῆς τους... Τώρα ἔπαιρναν μέρος, μ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις τους, τὶς σωματικές, τὶς ψυχικὲς καὶ τὶς πνευματικές, στὸ μέγα μυστήριο τῆς ἐξομολόγησης καὶ ἀλληλοκατανόησης, ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος καὶ τῶν δυὸ εἶχε γίνει διάφανος, βρισκόταν μπροστά τους ἀνοιχτὸ βιβλίο, τίποτε δὲν ἄφησαν κρυφό, καμμὰ πτυχὴ δὲν ἔμεινε κλειστή, οὔτε οἱ μικρὲς ἁμαρτίες τοῦ Μάνου, οὔτε ἡ περίοδος τοῦ μαρτυρίου τῆς Θεώνης. Χρειάστηκε μιὰ μέρα ὁλόκληρη, τὸ πρωῒ σ' ἕνα καφενεῖο τοῦ *Νησιοῦ,* τὸ ἀπόγευμα σ' ἕνα ἄλλο, στοὺς *Ἀμπελόκηπους,* γιὰ νὰ ἀφηγηθεῖ, πνιγμένη στὰ δάκρυα, τὶς τραγικὲς μέρες ποὺ πέρασε στὴν αἰχμαλωσία, τὶς ψυχικὲς καὶ σωματικὲς δοκιμασίες της, *πῶς δὲν τρελλάθηκα, πῶς δὲν τρελλάθηκα Μάνο,* ἔλεγε κάθε τόσο καὶ συνέχιζε. Ὁ Μάνος ἦταν συγκλονισμένος. Δὲν φανταζόταν ποτὲ πὼς αὐτὸ τὸ πανέμορφο κορίτσι ποὺ θὰ γινόταν γυναίκα του, εἶχε περάσει ἀπὸ τοὺς ἑφτὰ κύκλους τῆς κόλασης, καὶ ἀποδύθηκε σὲ τεράστιο ἀγῶνα γιὰ νὰ στηθεῖ ὄρθια, νὰ ξαναγίνει ἄνθρωπος, ἱκανὴ νὰ κάνει κι ἄλλον ἄνθρωπο εὐτυχισμένο. Τοῦ φάνταζαν ὅλα σὰν ἕνα κακὸ παραμύθι ποὺ κάπου εἶχε διαβάσει ἡ ἀγαπημένη του καὶ τὸ διηγόταν γιὰ νὰ τὸν ἐντυπωσιάσει. —*Μὰ εἶναι δυνατό, εἶναι δυνατό,* ψιθύριζε ὁ Μάνος, *νὰ γίνονται στὴν ἐποχή μας τέτοια πράγματα...* —*Ἤσουν στὴν Ἑλβετία καὶ μπορεῖ νὰ μὴν τὰ ἔζησες,* τοῦ εἶπε κάποια στιγμὴ ἡ Θεώνη. *Ἐδῶ ὁλόκληρος λαὸς ξεκληρίστηκε ἀπὸ τὶς ἑστίες του, οἱ δικοί μου καὶ οἱ δικοί σου Μάνο εἶναι ζωντανὰ παραδείγματα, ἔχεις ἀκούσει τὰ παθήματά τους, χρειάζονταν κι ἄλλες ἀποδείξεις;* —*Ὄχι, χρυσῆ μου, δὲν ἦταν ἀμφιβολία ἡ ἀπορία μου, ἦταν ἐσωτερικὴ ἔκρηξη γιὰ τὰ ὅσα «οἱ πολιτισμένοι λαοί» ἐπιτρέπουν νὰ γίνονται. Ἐσὺ ἀνήκεις στὴν κατηγορία τῶν πρώτων μαρτύρων τῆς Χριστιανοσύνης, λιγότερα τράβηξαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ποὺ τιμοῦμε, δὲν βλασφημῶ, βλέπω τὸ φωτοστέφανο ποὺ σὲ περιβάλλει, γι' αὐτὸ σ' ἀγαπῶ ἀκόμα περισσότερο, τώρα ποὺ ἔμαθα τὰ πάθη σου, ἔτσι σὰν ἁγία θὰ σὲ βλέπω καὶ θὰ σὲ τιμῶ, ὅλες τὶς μέρες τῆς ζωῆς μας...* Ἡ Θεώνη πῆρε τὰ χέρια του καὶ τὰ φίλησε, *δὲν θέλω θυμιάματα ἁγίων,* τοῦ ἀπάντησε, *ἀγάπη ἀνθρώπινη, ζωντανὴ καὶ ἀδιατάραχτη θέλω, ὡς τὴ μέρα ποὺ θὰ κλείσουμε τὰ μάτια*

μας. Καὶ παιδιά, πολλὰ παιδιὰ Μάνο, αὐτὰ θὰ στεριώσουν τὴν οἰκογένεια καὶ τὴν εὐτυχία μας...

Τὴ δεύτερη μέρα τῶν Χριστουγέννων, ἔγιναν οἱ ἀρραβῶνες στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου. Ἐκεῖ θέλησε ἡ Θεώνη κι ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιάγκου. Τὸ θεωροῦσαν ἕνα εἶδος πατρικοῦ σπιτιοῦ, -κάτι ποὺ εἶχε ξεκοπεῖ ἀπὸ τὴν Ἰωνία κι εἶχε μεταφυτευθεῖ στὴν Καραβατιά, κοντὰ στὴν Παναγιὰ τὴν Ἀρχιμανδριώτισσα, οἱ πρόσφυγες τὴν ἔβλεπαν σὰν τὴν ἁγία Φωτεινὴ τὴ δική τους. Τοὺς ἀρραβῶνες εὐλόγησε ὁ Σπυρίδων, τὸ εἶχε ὑποσχεθεῖ στὸν Πέτρο, μόνο ποὺ ἀρνήθηκε νὰ καθήσει στὸ μεγάλο τραπέζι, ἦταν στενοχωρημένος, τὸ ἔδειχνε ἡ συνοφρύωση καὶ ἡ πικρία ποὺ ἦταν διάχυτη στὸ πρόσωπό του, κάποτε καὶ μερικὰ ὑπονοούμενα ποὺ ἄφηνε στὶς κουβέντες του. Ὅλοι ἤξεραν τὴν αἰτία τῆς στενοχώριας του καὶ φρόντιζαν νὰ μὴ δώσουν ἀφορμές. Βρισκόταν ἀκόμα σ' ἐξέλιξη ἡ ὑπόθεση τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ συμβούλου του, τοῦ καθηγητῆ Κοντοπάνου, ὅλοι οἱ παλιοί, οἱ δικοί του ἀντίπαλοι, μὲ σύνθημα τὴν προστασία τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν παραδόσεων τῆς πόλης, εἶχαν συνασπιστεῖ καὶ δὲν ἄργησαν ν' ἀρχίσουν πόλεμο ἐναντίον του... Εἶχε πιστέψει πὼς ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, μετὰ τὸ γύρισμό του στὰ Γιάννινα, καὶ τὰ ὅσα εἶχε προσφέρει στὴν πόλη, τὰ μίση καὶ τὰ πάθη θὰ εἶχαν καταλαγιάσει. Ὅλα ἔδειχναν, πρὶν ἕνα χρόνο, πὼς εἶχε γίνει γενικὰ ἀποδεκτός, οἱ λίγες φωνὲς ποὺ κατὰ καιροὺς ἀκούονταν, ποτὲ φανερά, ἀλλὰ ἔμμεσα, μὲ ὑπονοούμενα, δὲν τὸν ἐνοχλοῦσαν, ἴσια ἴσια τὸν κέντριζαν γιὰ ἐνεργότερη δράση καὶ μεγαλύτερη προσπάθεια. Ὁ ἔντονος ἀγῶνας, τὸ ἄγχος καὶ οἱ ἀγρύπνιες, ἔφθειραν τὴν ὑγεία του, ἡ φυματίωση ἀπὸ τὴν ὁποία ἔπασχε ἀπὸ νέος ἀκόμα, φούντωσε, μὲ τὰ πυρὰ ποὺ δεχόταν τελευταῖα, χειροτέρεψε... Τὸ γέλιο του, σατανικὸ τὸ χαρακτήριζαν οἱ ἀντίπαλοί του, ἀγγελικὸ οἱ φίλοι του, εἶχε σβήσει, ὁ ἐσωτερικός του κόσμος βρισκόταν σὲ ἀναταραχή, πῶς λοιπὸν νὰ καθήσει καὶ τί νὰ προσφέρει στὴν ὁμήγυρη τῶν χαρούμενων ἀνθρώπων; Φίλησε τὰ δυὸ παιδιὰ ποὺ ἀποφάσισαν νὰ ἑνώσουν τὶς τύχες του, ἔδωσε τὶς εὐχές του, χαιρέτησε τὸν Πέτρο καὶ τὸ Γιάγκο καὶ τὸν πατέρα τοῦ γαμπροῦ, εἶχε ἀκούσει πὼς ἦταν φημισμένος γιατρός, πῆρε τὸ διάκο κι ἔφυγε... Οἱ ἄλλοι, συγγενεῖς, φίλοι, ἄνθρωποι τῆς γειτονιᾶς καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος -εἶχαν ἔρθει καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὸ χωριό, μόνο ἡ γριὰ μάνα δὲν μπόρεσε νὰ κατεβεῖ, τὴ φόβιζαν οἱ μετακινήσεις μέσα στὸ χειμώνα, θὰ καρτεροῦσε μὲ λαχτάρα νάρθει τὸ καλοκαίρι, ὅταν θὰ πήγαινε νὰ μείνει κοντά της ὁ γυιός της, ἔτσι τῆς εἶχε μηνύσει -γλέντησαν ὡς ἀργὰ τὰ μεσάνυχτα, τὶς περισσότερες ὧρες χωρὶς τὴν παρουσία τῶν δυὸ νέων, αὐτοὶ τὸ ἀπόγευμα πῆραν σβάρνα στὶς συνοικίες τῆς πόλης, ἔστησαν τὴ μηχανή τους καὶ φωτογραφίζονταν, ἢ συνέχιζαν ψιθυριστὰ τὶς ἐξομολογήσεις τους... Εἶχαν πεῖ πολλά, ἔμειναν ὅμως νὰ ποῦν πολὺ περισσότερα...

Μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα οἰκογενειακῆς εὐφορίας πέρασαν καὶ οἱ ἄλλες μέ-

ρες τῶν Χριστουγέννων, γιορτάστηκε κι ἡ πρωτοχρονιά, μὲ τὶς εὐχὲς καὶ τὴν πίστη ὅλων πὼς τὸ νέο ἔτος, τὸ 1931, θὰ ἦταν εὐτυχισμένο γιὰ ὅλους, προπαντὸς γιὰ τὸ Μάνο καὶ τὴ Θεώνη, θὰ μετροῦσαν ἀπὸ τώρα τὶς μέρες ὡς τὸ Πάσχα, τότε, τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου, εἶχε ἀποφασιστεῖ νὰ γίνει ὁ γάμος...

Τὸ 1931, ποὺ ὅλοι ἤλπιζαν νὰ εἶναι καλλίτερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο, δὲν ἄρχισε μὲ καλοὺς οἰωνοὺς γιὰ τὴν κυβέρνηση τῶν *Φιλελευθέρων*. Οἱ ἐσωκομματικὲς διαμάχες εἶχαν ἐνταθεῖ, τὰ σκάνδαλα τῆς τιμῆς τοῦ ἄρτου καὶ τῆς νοθείας τῆς κινίνης, μὲ τὴ λυσσώδη πολεμικὴ τῶν ἀντιπολιτευόμενων ἐφημερίδων, ἔφθειραν σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ κῦρος τῆς κυβέρνησης, ἀκόμα καὶ τὸ προσωπικὸ κῦρος τοῦ Βενιζέλου. Οἱ ἐπιπτώσεις, ἐξάλλου, τῆς παγκόσμιας κρίσης ἄρχισαν νὰ γίνονται ἔντονα αἰσθητὲς καὶ στὴν Ἑλλάδα, ἐξάρθρωναν τὴν οἰκονομία, ὁδηγοῦσαν σὲ λιτότητα καὶ ὑποχρέωναν σὲ ἀπεργιακὲς κινητοποιήσεις μεγάλα τμήματα τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ καὶ τῶν ἀγροτῶν. Ἡ συρρίκνωση τέλος, τῆς ἐκλογικῆς βάσης τοῦ κόμματος, ὁδηγοῦσε, γιὰ νὰ συγκρατηθοῦν οἱ ὀπαδοί, σὲ σκληρὴ στάση ἀπέναντι τῶν ἀντιπολιτευόμενων, ἰδιαίτερα τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, παρὰ τὰ διακηρυσσόμενα, ἀπὸ τὸ Βενιζέλο ὅτι ἐπιθυμοῦσε νὰ γεφυρωθεῖ τὸ χάσμα, ἀνάμεσα στὶς δυὸ παρατάξεις. Οἱ πράξεις τοῦ ἔδειχναν τὸ ἀντίθετο. Γιὰ νὰ προκαλέσει τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* διόρισε τὸ Νοέμβριο τοῦ 1930, ὡς εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου τὸν Γεωργιάδη, ἐπαναστατικὸ ἐπίτροπο τοῦ δικαστηρίου ποὺ κατεδίκασε σὲ θάνατο τοὺς ἐξ ἡγέτες τοῦ ἀντιβενιζελισμοῦ. *Θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ*, σημειώνει εὔστοχα ὁ ἱστορικός, *ὅτι* (ὄχι μόνο δὲν ἤθελε νὰ γεφυρωθεῖ τὸ χάσμα ἀλλά) *κατέβαλε κάθε προσπάθειαν διὰ νὰ τὸ διευρύνῃ. Καὶ ὅτι, ὅσον ἠσθάνετο ὅτι αἱ μᾶζαι τὸν ἐγκατέλειπον, τόσον περισσότερον προσεπάθει νὰ φανατίσῃ καὶ νὰ διαιρέσῃ.*

Ἐξαιτίας ὅλων αὐτῶν καὶ τῶν συνεχιζόμενων ἀντιθέσεων μέσα στοὺς κόλπους τῆς κυβέρνησης, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν παραίτηση ὑπουργῶν βασικῶν ὑπουργείων, ὅπως τῶν *Ἐσωτερικῶν* καὶ τῶν *Στρατιωτικῶν*, ὁ Βενιζέλος ὑποχρεώθηκε νὰ ἐπιφέρει μεταβολὲς στὴν κυβέρνησή του στὶς 22 Δεκεμβρίου, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ σχηματίσει ὁ λαὸς καλλίτερη εἰκόνα γι' αὐτή. Ἀνάμεσα στοὺς ἀπομακρυνθέντες ὑπουργούς, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἦταν καὶ ὁ Δημ. Μπότσαρης.

Ὁ κυβερνητικὸς ἀνασχηματισμός, ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Μπότσαρη ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα, τὰ ἰδιαίτερα ὀξύτερα γιὰ τὴν Ἤπειρο, δὲν εἶχαν τόση σημασία γιὰ τοὺς Γιαννιῶτες, ὅση ἡ ἀναζωπύρηση τῶν παθῶν, μὲ τὸ νέο κύκλο σκανδαλολογίας ποὺ ἄρχισε, καὶ εἶχε σὰν κατάληξη ὄχι μόνο τὴν ἀπόλυση τῶν κατηγορούμενων καθηγητῶν ἀλλὰ καὶ πολιτικὲς προεκτάσεις, ὅπως ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Καλεύρα ἀπὸ τὴ Γενικὴ διοίκηση, ἀλλὰ καὶ τραγικὲς συνέπειες, ἀφοῦ ὁ γυμνασιάρχης τῆς *Ζωσι-*

μαίας σχολῆς Ἀλκ. Κυρούσης, μέλος τοῦ Ἐποπτικοῦ συμβουλίου, πέθανε ἀπὸ καρδιακὴ προσβολή, τὴ νύχτα ποὺ βγῆκε ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση γιὰ τοὺς καθηγητές.

Ἀλλ' ἂς ἐκθέσουμε τὰ γεγονότα μὲ τὴ σειρά τους: Στὶς 31 Δεκεμβρίου ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος: Ὥστε ὁ τόσον ἀκαριαίως καὶ αἰφνιδίως δημιουργηθεὶς πρὸ εἰκοσαημέρου ἀναβρασμὸς καὶ ὁ ἐκκωφαντικὸς θόρυβος τῶν παλληκαρισμῶν, ἐπέπρωτο τόσον ἀδόξως νὰ σβήσῃ καὶ νὰ ἐκλείψῃ κατὰ τὴν προχθεσινὴν ἐν τῷ Δημαρχείῳ σύσκεψιν. Διότι ὁ μὲν λαὸς ἀντιληφθείς, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἐποπτικοῦ συμβουλίου, περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ ἀρχηγοί, ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι οἱ λόγοι των καὶ οἱ ἐνθουσιασμοί των, δὲν εὕρισκον πλέον ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ἐκίνησαν περιλύπως τὴν κεφαλὴν ψιθυρίζοντες: Σὶκ τράνσιτ, γκλόρια μούντις.* Τὰ γεγονότα διέψευσαν τραγικὰ τὶς κρίσεις, τὶς ἐκτιμήσεις καὶ τὶς προβλέψεις τῆς *Ἠπείρου.*

Τὰ Γιάννινα, τὸ ἐπαναλαμβάνω, ἀπὸ χρόνια, δὲν μποροῦσαν νὰ ζήσουν οὔτε χωρὶς σκάνδαλα, οὔτε χωρὶς σκανδαλολογία. Τὸ μικρόβιο εἶχε μπεῖ στὸ αἷμα τους, ἀποτελοῦσε ταυτόχρονα ἕνα μέσο ἐκτόνωσης, ἔτσι ὅπως συμβαίνει σήμερα μὲ τὸ ποδόσφαιρο, ἀλλὰ καὶ ἐπαναβεβαίωσης τοῦ ρόλου τῶν πολιτῶν, ἀπέναντι στὰ προβλήματα τοῦ τόπου, τὰ συναρτημένα μὲ τὴν αὐτοδιοίκηση, τὴν κρατικὴ συμπεριφορά, καὶ τὴν πολιτεία παραγόντων ποὺ ἐπηρέαζαν σημαντικὰ τὴ ζωὴ τῶν κατοίκων, ὅπως ἡ Μητρόπολη. Ἔτσι τὰ σκάνδαλα καὶ ὁ θόρυβος γύρω ἀπ' αὐτὰ δημιούργησαν ἕνα ἄλλο εἶδος διχασμοῦ, ἀλλοιώτικου ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σχετιζόταν μὲ πολιτικὲς τοποθετήσεις, ἀφοῦ διάφορων πολιτικῶν ἀποχρώσεων ἄνθρωποι συμμετεῖχαν στὶς παρατάξεις, οἱ ὁποῖες δημιουργοῦνταν γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν θεμάτων, θετικὰ ἢ ἀρνητικά. Βέβαια ὑπήρχαν καὶ ἄλλοι παράμετροι, προβολὴ ἀτόμων, πολιτευόμενων ἢ μή, κυκλοφοριακὲς ἀνάγκες τῶν ἐφημερίδων κ.ἄ. ποὺ ἐπηρέαζαν τὸ σχηματισμὸ τῶν φατριῶν, τῶν «πράσινων» καὶ τῶν «βένετων» κι αὐτὲς δὲν πρέπει νὰ παροραθοῦν. Ἐκεῖ, λοιπόν, ποὺ ἡ *Ἤπειρος* μὲ τὴ λήξη τοῦ χρόνου πίστευε πὼς ὅλα εἶχαν τελειώσει, ἀπὸ τὴ δεύτερη κι ὅλας μέρα τοῦ 1931, ἄνοιγε ὁ κύκλος τῆς νέας φάσης τῶν σκανδάλων. Ἂς σημειωθεῖ πὼς καὶ τὴ μέρα τῆς Πρωτοχρονιᾶς ἡ *Ἤπειρος* εἶχε δημοσιεύσει ἐπιστολὴ γιαννιώτη δημοσιογράφου, συντάκτη τῆς ἀθηναϊκῆς *Ἑλληνικῆς*, ὁ ὁποῖος συνιστοῦσε, γιὰ τὸ καλὸ τῆς πόλης, νὰ σταματήσει ὁ θόρυβος γιὰ τὰ σκάνδαλα, ἀφοῦ τὸ θέμα εἶχε περιέλθει στὴ δικαιοδοσία τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ἁρμόδιων ἀρχῶν. *Κατὰ τὴν ἀτέρμονα ἐγκληματικὴν ἐπὶ τοῦ σοβαρωτάτου πράγματι ζητήματος αὐτοῦ συζήτησιν* -ἔγραφε- *καὶ κατὰ τὴν διηνεκῆ παλίρροιαν καὶ ἄμπωτιν τῶν γνωμῶν, ἰδεῶν καὶ προτάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐν προκειμένῳ ἐρρίφθησαν πολλαχόθεν εἰς τὸ μέσον, ἐλησμονήθη παρ' ὅλων γενικῶς τὸ σπουδαιότατον τοῦτο: ὅτι ἡ συνέχισις τοῦ θορύβου αὐτοῦ ζημιοῖ μεγάλως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων*

ὁλόκληρον καὶ τὴν καθόλου ἐκπαίδευσιν γενικῶς καὶ διὰ πολλοὺς μὲν ἄλλους λόγους, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὸ εἶδος τῆς ὑποθέσεως. Οἱ καθηγηταὶ ἔφυγαν ἢ ἐτιμωρήθησαν. Ἡ δικαιοσύνη τῆς χώρας ἐπελήφθη καὶ συνεχίζει τὸ ἔργον της. Καὶ ὁ τύπος καὶ ἡ κοινὴ γνώμη, ἐν ἐπιφυλακῇ ἔστω, ἀγρυπνοῦν. Πρὸς τί, λοιπόν, ὁ ἄκρως ἐπιζήμιος αὐτὸς θόρυβος, ὁ ὁποῖος παριστᾶ τὴν φιλότιμον αὐτὴν πόλιν, ὡς ἕνα ἀπέραντον πορνεῖον σωμάτων καὶ συνειδήσεων;

Ὄχι! Δὲν ἦταν καὶ τόσο φιλότιμη ἡ πόλη, ποὺ ἐπέτρεπε νὰ συνεχίζεται, μὲ ὅλο καὶ ἐντεινόμενους ρυθμοὺς καὶ χρήση ἀπαράδεκτου ὑβρεολογίου, ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές, ὁ θόρυβος ποὺ δημιουργοῦσε μιὰ ζοφερὴ εἰκόνα γιὰ τοὺς κατοίκους σὲ πανελλαδική κλίμακα. Ἂν ἤθελε, εἶχε τὴ δύναμη ὅλα νὰ τὰ σταματήσει, ὑψώνοντας τὸ ἀνάστημά της ἀπέναντι σ' ὅλους. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε. Ἔμοιαζε μὲ τραυματισμένο ἀγρίμι, ποὺ ἡδονίζονταν νὰ γλείφει τὶς πληγές του. Ἡ ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου, πρωτόγνωρος θεσμός, μὲ μεγάλη διάρκεια ζωῆς, εἶχε αὐτοανακηρυχθεῖ σὲ φύλακα ἠθικῆς τῆς πόλης, καὶ ἀγρυπνοῦσε... Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν πρόεδρό της Νιαβῆ, βρίσκονταν στὴν Ἀθήνα, ἀπ' ὅπου ὁ πρόεδρος τηλεγραφοῦσε πὼς εἶχαν ἐπισκεφτεῖ, μαζὶ μὲ τὸ βουλευτὴ Ἀλ. Λούλη, τὸν ὑπουργὸ Παιδείας Γ. Παπανδρέου, κατατοπισμένο ἤδη ἐπαρκῶς, καὶ ζήτησαν ἀπ' αὐτὸν ριζικὴ ἐκκαθάριση τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων τῆς Ἠπείρου, φροντίδα γιὰ καλλίτερη ἐπιλογὴ τοῦ προσωπικοῦ τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* καὶ ἀνάθεση στὴν ἐφορεία τῆς πόλης καθηκόντων διοικητικοῦ ἐλέγχου στὰ σχολεῖα. Ἐπίσης ἐξέφρασαν τὴ δυσπιστία καὶ τὴ δυσφορία τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ πρὸς τὸ Γενικὸ διοικητὴ Καλεύρα καὶ τὸ Γενικὸ ἐπιθεωρητὴ Κατσουρό, γιατὶ εἶχαν ἐπιδείξει βαρύτατη ἀμέλεια καὶ ὕποπτη ἀνεκτικότητα ἀπέναντι τῶν κατηγορούμενων καθηγητῶν. Ὁ Παπανδρέου τοὺς δήλωσε ὅτι εἶχε καλέσει τοὺς καθηγητὲς νὰ ἔρθουν στὴν Ἀθήνα καὶ ὅτι ἦταν ἀποφασισμένος νὰ λύσει τὸ θέμα, μὲ ἄμεση ἀποστολὴ ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου στὰ Γιάννινα, πρὸς διενέργεια ἀνακρίσεων.

Οἱ ἐπικριτικὲς θέσεις τοῦ Νιαβῆ γιὰ τὴν πολιτεία τῶν Καλεύρα καὶ Κατσουροῦ δημιούργησαν ἀναστάτωση στὰ ἄλλα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συλλαλητηρίου. Ἡ αἰτία ἦταν πὼς ἐνῶ πρὶν ἀπὸ ἑβδομάδες οἱ δυὸ αὐτοὶ παράγοντες κατηγοροῦνταν γιὰ κωλυσιεργία, τὸν τελευταῖο καιρὸ εἶχαν δείξει ζωηρὸ ἐνδιαφέρον καὶ προθυμία νὰ φέρουν σὲ πέρας τὴν ὑπόθεση, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπόψεις τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ ψηφίσματος τοῦ συλλαλητηρίου. Συγκεντρώθηκαν, λοιπόν, τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς στὸ Δημαρχεῖο, συζήτησαν καὶ ἀνακοίνωσαν ὅτι ὅσα ἀνέφερε ὁ Νιαβῆς στὸν Παπανδρέου ἐναντίον τῶν Καλεύρα καὶ Κατσουροῦ, ἀποτελοῦσαν προσωπική του γνώμη καὶ δὲν ἐξέφραζαν τὶς ἀπόψεις τους. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* διέγνωσε ὅτι ἡ ρήξη ἀνάμεσα στὸ Νιαβῆ καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς μποροῦσε νὰ ὁδηγήσει σὲ διάσπαση τοῦ ἀγῶνα, καὶ κατέβα-

λε προσπάθεια νὰ ἀμβλύνει τὶς ἀντιθέσεις, ὑπογραμμίζοντας πώς, ἀφοῦ δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ Γιάννινα οἱ καθηγητές, *δὲν ἔχει συμφέρον ὁ ἐξεγερθεὶς λαὸς νὰ δημιουργῇ νέας συζητήσεις καὶ νὰ περισπᾶται περὶ αὐτάς. Δὲν συμφέρει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ παύσῃ ἡ συζήτησις περὶ τοὺς κατηγορουμένους καθηγητὰς καὶ νὰ φανῇ ὅτι ἔπαυσε νὰ ἐνδιαφέρεται πλέον ὁ λαός.* Δὲν ἔπρεπε, τέλος, σημείωνε, νὰ πάρει ἐχθρικὴ στάση ἡ πόλη ἐναντίον ἐκείνων (Καλεύρα καὶ Κατσουροῦ) *οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν διὰ μιᾶς δεξιοτεχνίας νὰ στηρίξουν τὰς κατηγορίας κατὰ τῶν καθηγητῶν.* Τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς ἐπιτροπῆς τὸ σχολίασε καὶ ἡ *Ἤπειρος* (4 καὶ 7-1-31) ἀπὸ ἄλλη σκοπιά. Τὸ ἀνακοινωθέν, ἔλεγε, γελοιοποίησε τὴν ἐπιτροπή, γιατὶ ἐνῶ στὸ ψήφισμά της, στὸ συλλαλητήριο, *ἐπέρριπτεν ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς μομφὴν εἰς τοὺς κ.κ. Καλεύραν καὶ Κατσουρόν, παλινωδοῦσα καὶ στερουμένη ἴσως τοῦ θάρρους τῆς γνώμης νὰ ἐμμείνῃ εἰς ὅ,τι κατήγγειλε καὶ ἠξίωσε, ἀπονέμει τώρα εἰς αὐτοὺς εὔσημα καλῆς συμπεριφορᾶς, χαρακτηρίζουσα τὰ ὅσα ἐξέθεσε ὁ κ. Νιαβῆς εἰς τὸν ὑπουργὸν Παιδείας ὡς προσωπικήν του γνώμην.* Συνεχίζοντας τόνιζε, ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ εἶχε ὑποχρέωση νὰ ἐξηγήσει στοὺς Γιαννιῶτες γιὰ ποιὸ λόγο ἄλλαξε τὴ στάση της καὶ κατέληγε: *Ἡ πόλις αὐτή, ἡ ἀποδειχθεῖσα τελευταίως τόσον εὐέξαπτος, δὲν θεωρεῖ σοβαρὸν καὶ κεφαλαιῶδες τὸ ὅτι ἡ ἐπιτροπή, ἡ ὁποία τὴν ἀντιπροσώπευσεν, ἀρνεῖται τὰς ὑπογραφάς της, μὲ τὰς ὁποίας ἐπεκύρωσεν ἕνα ψήφισμα, μίαν ἀξίωσιν δηλαδή, ὄχι ἰδικήν της ἀλλὰ τῆς πόλεως, καὶ διαψεύδει τὸν πρόεδρόν της, ὅταν οὗτος δὲν πράττει τι ἄλλο, παρὰ νὰ διερμηνεύῃ προφορικῶς εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Παιδείας τὰ ὅσα αὐτὴ ἀπεφάσισεν;* Ἀνάλογους δυσμενεῖς σχολιασμοὺς γιὰ τὶς κρίσεις τῆς ἐπιτροπῆς, ὡς πρὸς τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὸν πρόεδρό της Νιαβῆ, ἔκανε καὶ ὁ *Κῆρυξ*. Ὁ Νιαβῆς ἀντέδρασε ἔντονα στὴν ἀνακοίνωση τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του, τὴν ὁποία ἡ ἐπιτροπή, ἀπὸ τὸ φόβο τῆς διάσπασης τοῦ ἀγῶνα, δὲν ἔκανε ἀποδεκτὴ ἀλλ' οὔτε τὴν ἀνεκοίνωσε. Ἐξάλλου, κατὰ τὶς καθημερινές σχεδόν συνεδριάσεις της στὸ Δημαρχεῖο, ἔπρεπε νὰ λάβει ἀποφάσεις γιὰ ἀνοιχτὲς πλευρὲς τοῦ καθηγητικοῦ ζητήματος. Ἐπειδὴ διαδόθηκε ὅτι ὁ καθηγητὴς Μαστορίδης, -ἀθῶος παμψηφεί-, θὰ συνέχιζε τὴ διδασκαλία του στὴ *Ζωσιμαία σχολή*, ἀποφασίστηκε ἀντιπροσωπεία τῆς ἐπιτροπῆς νὰ ζητήσει ἀπὸ τὸν ἀναπληρωτὴ τοῦ Καλεύρα, Βλαχόπουλο, νὰ ἀπαγορεύσει στὸν Μαστορίδη τὴν παράδοση μαθημάτων, ἀφοῦ ρητὴ ἦταν ἡ ὑπόχεση τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ ὅτι θὰ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ οἱ τρεῖς καθηγητὲς (Κοντοπάνος, Ἰωαννίδης, Μαστορίδης). Ὁ Βλαχόπουλος ζήτησε τὴ γνώμη τοῦ Κατσουροῦ, ὁ ὁποῖος ἀπάντησε πὼς στὸ Μαστορίδη μόνο σύσταση εἶχε δικαίωμα νὰ κάνει, κάτι ποὺ δὲν ἀποδέχτηκε ὁ καθηγητής. Δικαιολογημένα ἡ *Ἤπειρος* σχολίαζε (10-1-31): Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ λησμονοῦν ὅσοι ἀξίωσαν καὶ πάλι τηλεγραφικῶς ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ καθηγητῆ, τὴ στιγμὴ ποὺ ὑπάρ-

χουν νόμοι ποὺ προστατεύουν ὑπάλληλο, ὁ ὁποῖος κατ' ἐπανάληψη κρίθηκε ἀθῶος; Μὲ τὴν ἄποψη τῆς *Ἠπείρου* συντάχθηκε καὶ ὁ Καλεύρας. Ἂν καὶ ὑποστήριζε τὶς ἐνέργειες τῆς ἐπιτροπῆς, δὲν ἔκανε τὸ σφάλμα νὰ ταχθεῖ μὲ τὸ μέρος της στὴν ἀπαίτηση ν' ἀπομακρυνθεῖ ὁ Μαστορίδης. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, τὴν πατρίδα του, ὅπου βρισκόταν, ἐνημερωμένος γιὰ τὶς νέες ἐξελίξεις, ἔστειλε τηλεγράφημα στὴν ἐπιτροπή, ἀπορρίπτοντας τὴ νέα της ἀξίωση: *Ἐφ' ὅσον* -ἔλεγε- *Ἐποπτικὸν συμβούλιον, ὁμοφώνως, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως, ἠθώωσε καθηγητὴν Μαστορίδην, οὐδεμίαν εὐθύνην δύναμαι ἀναλάβω καὶ χρησιμοποιήσω χωροφυλακήν, ἵνα ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸν καθηγητὴν Μαστορίδην νὰ διδάξῃ. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ διαπράξω κατάφορον παρανομίαν καὶ θὰ καταλύσω ἐγὼ ὁ ἴδιος τοὺς νόμους... Ὑπόλογος δι' ὅ,τι διοικητικῶς διετάχθη εἶμαι ἐγὼ καὶ οὐδεὶς ἄλλος καὶ πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ὑποκατάστασιν τοῦ κράτους δὲν εἶναι ἀνεκτή.* «*Ἔπεσεν ἡ μάσκα*», τιτλοφοροῦσε ἄρθρο της ἡ *Ἤπειρος* (9-1-31), προσπαθώντας νὰ ἐκμεταλλευθεῖ τὶς ἐξελίξεις ὑπὲρ τῶν κατηγορούμενων καθηγητῶν καὶ ὑπογραμμίζοντας τὸ *παράδοξον*, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συλλαλητηρίου νομίζουν ὅτι, ἂν θελήσουν, τίποτα δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ καταλύσουν καὶ κράτος καὶ νόμους καὶ τὰ πάντα. Παρόλο ποὺ ὁ Μαστορίδης ἀποδείχθηκε ἀθῶος, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀξίωσαν νὰ φύγει, ἔπρεπε νὰ φύγει. Αὐτὲς οἱ παράλογες ἀξιώσεις τῆς ἐπιτροπῆς, νὰ μὴ λογαριάζει τοὺς νόμους καὶ νὰ ἐπαναστατεῖ, θὰ δώσουν τὸ δικαίωμα, ὕστερα ἀπὸ ἕνα δεκαήμερο στὸ διευθυντὴ τῆς ἑβδομαδιαίας *Ἠπειρωτικῆς φωνῆς* Παν. Πέτσκο νὰ γράψει ἐπαναστατικὸ ἄρθρο, πιστεύοντας ὅτι εἶχε ἀνακαλύψει τὸ φάρμακο γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς Ἠπείρου: *Θέλεις, Ἠπειρωτικὲ λαέ, νὰ σὲ λογαριάσῃ τὸ Κέντρον; Θέλεις αἱ ἀξιώσεις σου -αἱ δίκαιαι πάντοτε- νὰ γίνουν ἀποδεκταὶ ὑπὸ τοῦ ὑδροκεφάλου; Θέλεις νὰ διώξῃς ἕναν, ὅστις ζῇ εἰς βάρος σου καὶ σὲ κοροϊδεύει ἀντὶ νὰ σὲ προστατεύῃ; Αἴ, τότε μόνον θὰ τὸ πετύχῃς, ὅταν πάρῃς στὰ χέρια σου τοὺς «γκράδες». Ἀλλοιῶς νὰ ξέρετε ὅλοι οἱ Ἠπειρῶται πὼς οὐδέποτε θὰ προοδεύσωμεν.*

Ὁ χειρισμὸς τοῦ θέματος Μαστορίδη ἀποτέλεσε τὸ εὐπαθὲς σημεῖο τοῦ ἀγῶνα ἐναντίον τῶν καθηγητῶν καὶ δημιούργησε πολλὲς ἀμφιβολίες γιὰ τὶς ἀνιδιοτελεῖς προθέσεις τῶν ἀγωνιζόμενων. Ἔπρεπε, συνεπῶς, νὰ κατοχυρωθεῖ καὶ μὲ ἄλλες κατηγορίες ἡ ἀξίωσή τους γιὰ ἀπομάκρυνση. Καὶ γιὰ νὰ τὸ πετύχουν ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ ὀργανώσουν καὶ δεύτερο συλλαλητήριο. Τὶς νέες κατηγορίες κατὰ Μαστορίδη πρόσφερε μὲ κατάθεσή του στὴν ἐπιτροπὴ ὁ πρώην μαθητὴς τῆς *Ζωσιμαίας* Μωϋσῆς Μωϋσῆ (κατὰ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* καὶ Σαμουὴλ Νισήμ. κατὰ τὴν *Ἐλευθερία*, τὸ ὄνομα δὲν ἔχει καὶ τόση σημασία ἡ πράξη μετράει...), ὁ ὁποῖος κατέθεσε, ὅσα προηγούμενα ἀναφέραμε.

Ἡ ὑποτροπὴ τῆς σκανδαλολογίας, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ἀξιώσεις τῆς

ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Μαστορίδη καὶ τὶς σκέψεις γιὰ νέο συλλαλητήριο, ἐξόργισαν τὸ Χρηστοβασίλη -τὴν Πρωτοχρονιὰ πίστευε σὲ ἄρθρο του: *Μετὰ τὴν τρικυμίαν ἡ γαλήνη...*, ὅτι ἡ κατάσταση εἶχε ἐκτονωθεῖ-, καὶ τὸν ὤθησαν νὰ μπεῖ πάλι στὴ μάχη, κατηγορώντας ὅσους ὑποκινοῦσαν νέες ἐκδηλώσεις, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀποφάσεις τῶν συμβουλίων. *Ἐξακολουθεῖ ἡ συλλαλητηριακὴ φρενοβλάβεια* τιτλοφοροῦσε τὸ ἄρθρο του (12-1-31). *«Ἐνομίζαμεν* -ἔλεγε-, *ὅτι κατόπιν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἐποπτικοῦ δικαστηρίου, αἱ ὁποῖαι μὲ ὅλην τὴν ἐμπαθεστάτην διαγωγὴν τοῦ προέδρου των κ. Ἰω. Κατσουροῦ, οὐδὲν τὸ ἐπιβαρυντικὸν κατὰ τῶν τριῶν συκοφαντουμένων καθηγητῶν ἤγαγον εἰς φῶς, κατόπιν τῆς προσκλήσεως τῶν δύο ἐκ τῶν τριῶν εἰς Ἀθήνας, τοῦ τρίτου παμψηφεὶ ἀθωωθέντος, μὲ ὅλην τὴν ἀναγγελθεῖσαν ἀποστολὴν ἐνταῦθα τοῦ προέδρου τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου κ. Ρωμανοῦ, πρὸς ἔρευναν τοῦ ζητήματος, ἡ λεγομένη ἐπιτροπὴ τοῦ ἐξωφρενικοῦ συλλαλητηρίου θὰ ἔκρυπτεν τὸ πρόσωπόν της ἐξ αἰσχύνης, διότι κατήσχυνε μίαν θρυλικὴν καὶ ἱστορικὴν καὶ ἐντιμοτάτην πόλιν, τὰ χιλιοτραγουδημένα Γιάννινά μας, παρηστήσασα αὐτὰ ὡς Σόδομα καὶ Γόμορα, ἐν πλήρει εἰκοστῷ αἰῶνι καὶ θ' ἀπεσύρετο κατησχυμένη, ὡς μετανοοῦσα Μαγδαληνή... Τουναντίον αὐτὴ ἐμμένει εἰς τὴν ἐγκληματικὴν στάσιν της, νομίζουσα ὅτι θὰ χάσῃ τὸ μέγα ὀφφίκιον δι' οὗ περιεβλήθη παρ' ἑνὸς παραπλανηθέντος ἀριθμοῦ πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι τεχνηέντως ἐξηγέρθησαν, φρονοῦντες δικαίως ὅτι προσέφεραν εἰς τὴν κοινωνίαν μεγάλην ὑπηρεσίαν. Ἔ, κύριοι,* -κατέληγε- *οἱ ἀποτελοῦντες τὴν δῆθεν ἐπιτροπὴν τοῦ συλλαλητηρίου τῶν βρακοζωναμυντόρων! Ἀρκετὰ ἐρεζιλέψατε τὴν πόλιν μας μὲ τὰς ἀνοησίας σας, ἀρκετὰ τὴν διατυμπανίσατε καὶ τὴν διακηρύξατε ἀνὰ τὸ πανελλήνιον ὡς πόλιν ἀνήθικον, ἀρκετὰ τὴν ἐστενοχωρήσατε! Ἡσυχάσατε πλέον!... Μὴ γίνεσθε κράτος ἐν κράτει! Ἡσυχάσατε, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ἡ δυστυχής, ἐπὶ ἡμερῶν σας, πόλις.* Στὰ σχόλια ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ ἄρθρο, ἔκρινε δυσμενέστατα καὶ τὴ στάση τοῦ Κατσουροῦ, στὸν ὁποῖο καταλόγιζε τὶς μεγαλύτερες εὐθύνες, γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς κατάστασης, καὶ καυτηρίαζε τὴν ἀπαίτηση τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ ζητοῦσε τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν πόλη, μέσα σὲ 24 ὧρες, τοῦ Χαρ. Μαστορίδη, τὸν ὁποῖο τὸ ἐποπτικὸ συμβούλιο ἀθώωσε παμψηφεί, *ψηφισάντων ὑπέρ τῆς ἀθωότητός του καὶ τοῦ καθηγητοφάγου κ. Κατσουροῦ καὶ τοῦ ραγιᾶ αὐτοῦ κ. Κυρούση* (γυμνασιάρχη), *ἐπειδὴ βρέθηκε κάποιος ἑβραῖος, πρώην μαθητής του, νὰ τὸν κατηγορήσῃ...*

Νὰ ἡσυχάσουν, συνιστοῦσε ὁ Χρηστοβασίλης. Ἡ ἀπάντηση δόθηκε τὴν ἄλλη μέρα μὲ φλογερὴ *ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἀφιχθέντα πρόεδρον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου* τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (ἐπίτιτλος: *Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀληθείας καὶ τοῦ Δικαίου*), στὴν ὁποία ὁ ἀρθρογράφος ἀφοῦ ἐξέθετε τὸ ἱστορικὸ τῆς ὑπόθεσης κατέληγε: *Κύριε πρόεδρε! Μὴν ὠχριᾶτε Σεῖς ὁ ἔχων βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ καθηγητοῦ! Μὴ τα-*

ράσσεσθε! Αὐτὰ τὰ ἐπίσημα (τὶς κατηγορίες κατὰ τῶν καθηγητῶν) *τὰ γνωρίζει ἡ κοινὴ γνώμη τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς πόλεως. Αὐτὰ τὰ ἐπίσημα δεδομένα ὑπάρχουν διὰ τοὺς κατηγορηθέντας. Αὐτὴ ἡ ἐπίσημος βοὴ τῆς ἀληθείας βοᾷ καὶ καταμαρτυρεῖ! Δὲν θὰ θεωρήσητε ἄραγε ταῦτα ἀρκετὰ διὰ νὰ καταδικάσητε;* Καὶ ὁ Ρωμανὸς μᾶλλον τὰ θεώρησε ἱκανά. Δὲν χρειάστηκε ν' ἀρχίσει σὲ βάθος διερεύνηση. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Κατσουρὸ -ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴ γνώμη τῶν ἄλλων ἐφημερίδων ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ὅπως καὶ οἱ κατηγορούμενοι καθηγητές, γιὰ νὰ γίνουν μὲ ἀντικειμενικότητα οἱ ἀνακρίσεις -συνέταξε πόρισμα καταδικαστικὸ γιὰ τοὺς καθηγητές. Σὲ λίγες μέρες διατάχθηκε ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο νὰ ἐπιστρέψει στὴν Ἀθήνα, ἴσως καὶ ὁ ἴδιος νὰ εἶχε προκαλέσει τὴν ἀνάκλησή του. Οἱ ὑποστηρίκτριες τῶν καθηγητῶν ἐφημερίδες, πίστευαν -καὶ τὸ ἐξέφραζαν μὲ ἐπαινετικὰ σχόλια- ὅτι ὁ Ρωμανὸς θὰ ἔβρισκε τὴν ἀλήθεια, εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὴν κρίση του...

Στὸ μεταξὺ ἡ ὅλη ὑπόθεση πῆρε ἄλλες διαστάσεις, μὲ τὴν ἀνάμιξη σ' αὐτὴ τῶν ὀνομάτων τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνος καὶ τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ Καλεύρα. Ἡ ἐμπλοκὴ τοῦ πρώτου εἶχε ἀρχίσει ἤδη -καὶ ἔχει ἐπισημανθεῖ- ἀπὸ τὸν προηγούμενο μῆνα. Ἐπανερχόταν μὲ τὴν ὑπόμνηση τῶν καθηκόντων τῆς νέας ἐφοροεπιτροπείας, ἡ ὁποία ἔπρεπε -κατὰ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (14-1-31)- νὰ ἀναθεωρήσει, νὰ μετατρέψει καὶ συμπληρώσει τὸν ἰσχύοντα *Κανονισμὸ τῶν Ἀγαθοεργῶν καταστημάτων*. Ὁ δεύτερος, ὁ Καλεύρας, εἶχε γίνει στόχος λυσσαλέας ἐπίθεσης, λιβελλογραφικῆς, ἐκ μέρους τοῦ διευθυντοῦ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ βήματος* Ἀθηνῶν Ἀριστοφάνη Τζάλλα (δὲν εἶχε καμμιὰ συγγενικὴ σχέση μὲ τὸν Εὐθύμιο Τζάλλα), ὁ ὁποῖος ἀξιοῦσε συνεχῶς τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴν Ἤπειρο, γιὰ λόγους, πρώτιστα, ἠθικούς. Δὲν δίστασε -λιβελλογραφώντας- ν' ἀποκαλέσει τὸν Καλεύρα ἐρωτύλο, κάθαρμα κ.ἄ., χωρὶς τὴν ἀναγκαία ἀντίδραση, ὄχι μόνο μὲ δηλώσεις, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄμεση προσφυγὴ στὴ δικαιοσύνη ἐκ μέρους του, στάση ποὺ ἔδωσε ἀφορμὴ στὴν *Ἤπειρο* κυρίως -σὲ ἐποχὴ ποὺ ἀπὸ ἀντίδραση, ὅλες οἱ Γιαννιώτικες ἐφημερίδες εἶχαν ταχθεῖ στὸ πλευρὸ τοῦ Καλεύρα καὶ κατήγγειλλαν μὲ δριμύτητα τὴ στάση τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ βήματος*- ν' ἀρχίσει ἔντονο ἀγῶνα ἐναντίον του, γιὰ τὴ χαλαρὴ ἀντίδρασή του, ἀγῶνα, ποὺ ἔφτασε στὴν ἐπίμονη ἀπαίτηση τῆς ἄμεσης ἀπομάκρυνσης τοῦ Καλεύρα ἀπὸ τὴν Ἤπειρο.

Τὰ ὅσα γράφτηκαν καὶ συνεχίζονταν νὰ γράφονται ἀπὸ τὸ *Ἠπειρωτικὸν βῆμα*, ἔθιγαν ὄχι μόνο τὸν πολιτικὸ βίο τοῦ Καλεύρα, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑπόληψή του (πρωτάκουστα καὶ πρωτοφανῆ γιὰ τὴν Ἠπειρωτικὴ δημοσιογραφία *-δημοσιογραφικὸν ἄγος* τὸ ἀπεκάλεσε ὁ Χρηστοβασίλης). Ὁ θιγόμενος, ὅπως σωστὰ ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος*, ἔπρεπε νὰ προσφύγει ἀμέσως στὴ δικαιοσύνη πρὸς τιμωρία τοῦ ὑβριστῆ. Παραδόξως ὁ Καλεύρας δὲν ἔδειχνε μεγάλη σπουδὴ καὶ πρόβαινε σ' ἀνακοινώσεις, πιστεύ-

οντας πὼς μὲ τὸν καιρὸ θὰ καθησύχαζε ὁ θόρυβος. Οἱ θρασεῖς ὅμως, ὅταν ἀντιμετωπίζουν ἀνεκτικότητα, γίνονται ἀκόμα θρασύτεροι καὶ ἀποκτοῦν δύναμη ἐπηρεασμοῦ ὄχι μόνο τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡγεσίας τοῦ κόμματος στὸ ὁποῖο ἀνήκουν. Ἡ *Ἤπειρος* ἐπέμεινε νὰ καυτηριάζει, δικαιολογημένα, τὸν τρόπο τῆς ἀντίδρασης τοῦ Καλεύρα: *Ὅταν ἕνας ὑπουργός, ἕνας Γενικὸς διοικητὴς* (ἦταν ταυτόχρονα καὶ γερουσιαστὴς ὁ Καλεύρας), *ἀκούει καθημερινῶς νὰ τὸν ἀποκαλοῦν ἐρωτύλον ἢ κύναιδον καὶ νὰ τὸν περιπαίζουν μὲ σωρείαν αἰσχρῶν ἐπιθέτων καὶ αἰσχρῶν εἰκόνων, νομίζομεν ὅτι ἔχει ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν λαόν του, τὸν δηλητηριαζόμενον καθημερινῶς μὲ παντοειδεῖς αἰσχρότητας* (νὰ ἀντιδράσει). Γι' αὐτὸ -πρόσθετε- ἔπρεπε νὰ βρίσκεται στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ δώσει ἀπαντήσεις καὶ στὰ πολυπληθῆ ἐρωτήματα τῶν Ἠπειρωτῶν. Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ Καλεύρας γύρισε κι ἔδωσε μακροσκελῆ ἀνακοίνωση στὸν τύπο (22-1-31): *Ὁ δημόσιος λειτουργὸς* -ἔλεγε- *ὑπόκειται ἀναντιρρήτως καὶ εἰς τὸν μᾶλλον αὐστηρὸν ἔλεγχον, ἐντὸς ὅμως πάντοτε τῶν ὁρίων τῆς εὐπρεπείας. Ὅταν ὅμως αὐτὸς ὁ ἔλεγχος ὑπερβαίνει ἐξ ὁλοκλήρου τὰ ὅρια τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς στοιχειώδους καλῆς πίστεως προσλαμβάνει μορφὴν λιβέλλου ἀναξίου καὶ τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς... Οὐδέποτε, εἰς τὸ μακρὸν μου διοικητικὸν στάδιον, ὑπῆρξα στόχος τοιαύτης δημοσιογραφικῆς, κακολόγου καὶ κακοπίστου ἐπιθέσεως, ὡς συμβαίνει, ἀπὸ μηνὸς ἰδιαίτατα, ἀπὸ τῶν στηλῶν ὀργάνου ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένου, ἐνσαρκοῦντος κάθε κακίαν καὶ κάθε πονηρίαν καὶ τροφοδοτηθέντος τελευταίως ὑπὸ θλιβερῶν ἀποδήμων ἢ ἄλλων ἐνδημούντων, κακοτρόπως κινηθέντων κατ' ἐμοῦ πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν.* (Αὐτὴ ἡ τελευταία φράση θὰ τοῦ δημιουργοῦσε καὶ ἄλλα προβλήματα)... *Ἐσκέφθην πρὸς στιγμὴν ἐν Ἀθήναις νὰ ἐπιδώσω μήνυσιν. Δὲν θὰ τὸ πράξω. Δὲν θέλω νὰ εὑρεθῶ ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας εἰς τὸ ἴδιον μὲ τοὺς ὑβριστὰς περιβάλλον. Μοῦ ἀρκεῖ ἡ καταδίκη, ἣν ἐξέδωκεν ἤδη ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ τόσον ἐκφραστικὴ ἀποκήρυξις τοῦ ἐκδότου ὑπὸ τῆς γενετείρας του* (Τὸ χωριὸ τοῦ Ἀρ. Τζάλλα, στὶς 2-1-31, εἶχε ἐκδώσει ψήφισμα, στὸ ὁποῖο ἀναφερόταν: *Ἡ κοινότης Τσεπελόβου ἀνάστατος καὶ ἐν ἐξεγέρσει σύμπασα διὰ τὰ κακοήθη δημοσιεύματα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ βήματος» καὶ κακῇ τῇ μοίρᾳ συγχωρίου αὐτῆς Ἀριστ. Τζάλλα, ἐναντίον τοῦ σεβαστοῦ καὶ τετιμημένου Γενικοῦ διοικητοῦ Ἠπείρου κ. Ἀχ. Καλεύρα, ἀποκηρύττει τοῦτον μετ' ἀποστροφῆς καὶ θεωρεῖ ταῦτα ἀποκυήματα νοσηρῆς φαντασίας τοῦ γράφοντος*). Γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Καλεύρα εἶχε ἀντιρρήσεις, σὲ ὁρισμένα σημεῖα, ἡ *Ἤπειρος* (23-1-31): *Ὁ κ. Καλεύρας δηλοῖ ὅτι οὐδόλως προτίθεται νὰ κατέλθῃ εἰς τὰ δικαστήρια. Καὶ καθ' ἃ συμπεραίνει κανεὶς ἐκ τῶν ἀνακοινώσεών του, εἶναι πλέον ἱκανοποιημένος καὶ δὲν ἀποσκοπεῖ νὰ ἐπανέλθῃ. Ἡμεῖς δὲν τὴν ἐννοοῦμεν αὐτὴν τὴν ἱκανοποίησιν, οὔτε νομίζομεν ὅτι τὸ ζήτημα ἔληξε... Ἀλλὰ καὶ ὁ κ. Τζάλλας καὶ οἱ ἄλλοι θὰ ἐκδοθοῦν καὶ αὔριον κ. Κα-*

λεύρα καὶ θὰ αἰσχρολογήσουν πάλιν. Καὶ τότε τί θὰ πράξετε, ὡς Γενικὸς διοικητὴς πλέον, ἑνὸς τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐν εἴδει ἐφημερίδος κυκλοφοροῦν ἄσεμνα καὶ κακοήθη ἀναγνώσματα καὶ εἰκόνες, δηλητηριάζοντα τὸν λαόν σας, καὶ ὄχι ὡς κύριος Καλεύρας -ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἱκανοποιήθη πλέον;

Σὲ λίγες μέρες ὁ Καλεύρας βρέθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἔδωσε συνέντευξη σὲ νεοεκδοθεῖσα ἐφημερίδα (σὰν τὰ μανιτάρια φύτρωναν οἱ ἐφημερίδες καὶ στὴν Ἤπειρο καὶ στὴν Ἀθήνα), δηλώνοντας ὅτι θὰ μηνύσει τοὺς ὑβριστὲς καὶ συκοφάντες του. Σημεῖα τοῦ ἀνακοινωθέντος του στὰ Γιάννινα καὶ οἱ νέες δηλώσεις του στὴν Ἀθήνα ἄφηναν νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι κρύβονται καὶ ἄλλοι πίσω ἀπὸ τὸ *Ἠπειρωτικὸν βῆμα. Ἐπεκτείνει δηλαδή* -σχολίαζε ἡ *Ἤπειρος* (29-1-31)- *τὸν κύκλο τῶν ὑβριστῶν του καὶ πέραν τοῦ Ἀρ. Τζάλλα... Συνεπῶς ἡ ὑποχρέωσίς του νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν θέσιν του -γι' αὐτὰ ποὺ εἶπε- καθίσταται ἐπιτακτική... Ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κατονομάσῃ ποίους ἐννοεῖ, ἵνα παράσχῃ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τὸ κριτήριον τῆς ἀξίας τῶν καταγγελλομένων. Ἐὰν δὲν τὸ πράξῃ, ὄχι μόνον κατέρχεται εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐκείνων, περὶ τῶν ὁποίων μετὰ τόσης περιφρονήσεως ἐκφράζεται, ἀλλὰ ἀκόμη χαμηλότερον. Διότι παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς πάντα νὰ τὸν ἀποκαλέσῃ ὄχι μόνον ὑβριστήν, ἀλλὰ καὶ ἄνανδρον.*

Ο μητροπολιτης Σπυριδων Βλαχος

Ἡ πολεμικὴ τῆς *Ἠπείρου* κατὰ τοῦ Καλεύρα ἀπὸ τὴ μέρα αὐτὴ ἄρχισε νὰ στοχεύει, ἀνοιχτὰ πλέον, στὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Στὸ μεταξὺ δὲν ἄργησε νὰ γίνει γνωστὸ τί ἐννοοῦσε ὁ Καλεύρας ὅταν ἔλεγε ὅτι πίσω ἀπὸ τὸ *Ἠπειρωτικὸν βῆμα* κρύβονταν κι ἄλλοι. Κατὰ τὴν *Ἤπειρο*, ὕστερα ἀπὸ τρίωρη ἐμπιστευτικὴ συνεργασία τοῦ Καλεύρα μὲ τὸ διευθυντὴ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* Εὐθ. Τζάλλα, εἶδε τὸ φῶς, στὴν ἐφημερίδα τοῦ τελευταίου, ἕνα ἄρθρο, *διὰ τοῦ ὁποίου, οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, ἐπιρρίπτεται εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων ἡ εὐθύνη τῆς πολεμικῆς τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ βήματος» κατὰ τοῦ κ. Καλεύρα...* Ἦταν σωστὴ ἡ διαπίστωση. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (27-1-31), εἶχε γράψει τὰ ἑξῆς: *Ἀπίστευτον καὶ ὅμως ἀληθές! Ἴσως περίεργον! Καὶ ὅμως γεγονός! Ὁ δημοσιογράφος τῶν Ἀθηνῶν κ. Ἀρ. Τζάλλας ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος... Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις τῶν Ἰωαννίνων τῷ ἔχει προμηθεύσει τὸ ράσον τοῦ ἱεροκήρυκος. Καὶ χωρὶς δισταγμούς, διελθὼν τὰς βαθμίδας τοῦ κατηχητικοῦ ἄμβωνος, εὑρέθη εἰς τὴν κορυφήν του... Ἡ ἐντολὴ ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἡ νέα ἀποστολὴ ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχῃ...*

Ἡ ἐμπλοκὴ τῆς Μητρόπολης στὸ θέμα τῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον τοῦ Καλεύρα, σὲ συνάρτηση μὲ τὰ καθηγητικὰ σκάνδαλα, προβλήθηκε πιὰ ἐπίσημα. Ὁ συλλογισμὸς ἦταν: Ὁ Καλεύρας εἶχε πάρει θέση ἐναντίον τῶν κατηγορούμενων καθηγητῶν τοὺς ὁποίους ὑποστήριζε ἡ Μητρόπολη (Ὁ Κοντοπάνος ἦταν ἀνεψιὸς τοῦ Σπυρίδωνος). Ἄρα ἡ Μητρόπολη κρυβόταν πίσω ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ βήματος*. Ἐξάλλου ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, τὴν ἴδια μέρα, ποὺ ἔκανε τὶς ἀποκαλύψεις ἡ *Ἤπειρος* γιὰ μυστικὲς συναντήσεις, ἔγραφε (29-1-31): *Παρά πλείστων συμπολιτῶν μας ἐκφράζεται ἡ ἄποψις πῶς ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης κ. Σπυρίδων ἠνέχθη καὶ ἀνέχεται νὰ μεταβληθῇ ἡ Μητρόπολις εἰς κέντρον τῶν κατηγορουμένων καθηγητῶν. Ἐπίσης πῶς ὁ σεβ. μητροπολίτης δὲν δηλώνει πρὸς τοὺς κατηγορουμένους ὅτι τὰ γραφεῖα τῆς Μητροπόλεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῶνται παρ' αὐτῶν ὡς αἴθουσα συνεδριάσεων καὶ συσκέψεων. Γενικὰ ἡ κοινὴ γνώμη διατελεῖ εἰς μεγάλην ἀπορίαν πῶς ἕνας ποιμενάρχης δὲν ὑψώνει πρῶτος τὸ μαστίγιόν του νὰ κτυπήσῃ τὴν ἀνηθικότητα.*

Ἡ ἀνάμιξη Μητρόπολης καὶ Γενικῆς διοίκησης στὴ σκανδαλολογία ἦταν πιὰ ἐμφανής. Σὲ λίγο ἡ Μητρόπολη καὶ τὸ περιβάλλον τοῦ Σπυρίδωνος θὰ κατηγορηθεῖ ἀνοικτά, μὲ βαρεῖς χαρακτηρισμούς, *μητροπολιτικὴ μαφία*, ὄχι μόνο γιὰ περίθαλψη διαφθορέων, ἀλλὰ καὶ γιὰ συνωμοσία ἐκδίωξης τοῦ Καλεύρα, μέσω τῆς λιβελλογραφίας τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ βήματος* Ἀθηνῶν, κάτι ποὺ ἐπεξέτεινε τὸ διχασμὸ καὶ στὶς Ἠπειρωτικὲς παροικίες, τῆς Ἀθήνας, τοῦ Πειραιᾶ, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλων πόλεων. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὑπερασπιστῶν τῶν καθηγητῶν, κυρίως τῆς *Ἠπείρου* -ὁ Χρηστοβασίλης ἐπέμενε μέχρι τέλους νὰ στηρίζει τὸν Καλεύρα- ἐπισημαινόταν συνωμοσία μεταξὺ Καλεύρα, Κατσουροῦ, ὡς ἕνα σημεῖο καὶ τοῦ γυμνασιάρχη Κυρούση (ὁ ὁποῖος δεχόταν βολὲς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ) καὶ ὀργανωτῶν τοῦ συλλαλητηρίου, μὲ σκοπὸ τὴ σπίλωση, τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ Γιάννινα, καὶ τὸν ἠθικὸ στιγματισμὸ ὄχι μόνο τῶν κατηγορούμενων καθηγητῶν, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλου *ὑπόπτου*. Ἦταν φανερὸ πιὰ πὼς τὰ ἀντίπαλα στρατόπεδα, μὲ ὑπεροχὴ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἐπιτροπῆς συλλαλητηρίου, θὰ ἐρχόταν σὲ σκληρὴ σύγκρουση μεταξύ τους.

Ἡ νέα ὄξυνση τῆς κατάστασης ἄρχισε μὲ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν καθηγητῶν Κοντοπάνου καὶ Ἰωαννίδη στὰ Γιάννινα καὶ τὴν ἀπόφασή τους νὰ διδάξουν στὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* (ὁ Κοντοπάνος στὸ *Διδασκαλεῖο* ὅπου ἦταν ἀποσπασμένος). *Ἡ εἴδησις διαδοθεῖσα ἐνεποίησε ἀληθῆ κατάπληξιν*, ὅταν μάλιστα ἔγινε γνωστὸ πὼς ἦταν ἐφοδιασμένοι καὶ μὲ ἔγγραφο τοῦ ὑπουργείου Παιδείας νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τους. *Τὸ ζήτημα εἰσέρχεται πλέον εἰς νέαν φάσιν καὶ ἡ πόλις καλεῖται νὰ κανονίσῃ τὴν θέσιν της ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως. Ἤρχισαν κινήσεις διὰ τὴν συγκρότησιν νέου συλλαλητηρίου.* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 27-1-31). Τὴν ἄλλη μέρα ἡ ἴδια ἐφη-

μερίδα, σὲ πολύστηλο ἄρθρο της, ἀπηύθυνε ἔκκληση, μὲ *Ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον*, νὰ ἐπέμβει προσωπικὰ γιὰ νὰ λύσει τὸ θέμα. Ἀφοῦ ἐξέθετε τὸ ἱστορικὸ τῆς ὑπόθεσης -ὅπως αὐτὸ εἶχε μορφολογηθεῖ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κατήγορων- κατέληγε: *Ὁ λαὸς ξέρει ὅσα συνέβησαν καὶ πολλὰ ἄλλα. Δι' ὃ καὶ δικαιοῦται νὰ ἀναρωτηθῇ: Μὰ ἔπαυσε νὰ κυβερνᾶ ὁ Βενιζέλος;* Ὁ Βενιζέλος δὲν ἔπαυσε νὰ κυβερνάει, ἀλλὰ τὰ Γιάννινα, μὲ τὴν ἐπιτροπή συλλαλητηρίου, εἶχαν μεταβληθεῖ σὲ *κράτος ἐν κράτει*. Ἡ ζύμωση εἶχε συντελεστεῖ καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (28-1-31), ἐξαιτίας τοῦ ὅτι ὁ Κοντοπάνος ἄρχισε νὰ διδάσκει στὸ Διδασκαλεῖο καὶ ὁ Ἰωαννίδης στὴ *Ζωσιμαία*, προειδοποιοῦσε: *Ὁ ἐμπαιγμὸς αὐτὸς ἐξηρέθισε τὸν λαὸν τῆς πόλεως εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε νὰ μὴν ἀποκλείεται ἡ διασάλευσις τῆς δημοσίας τάξεως.*

Μὲ τὸ φόβο (ἢ πρόσχημα) μήπως διασαλευθεῖ ἡ τάξη, ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους περιπολίες χωροφυλάκων γύρω ἀπὸ τὰ δυὸ σχολεῖα καὶ ἔδωσαν ἔτσι τὸ ἔναυσμα νέων ἀντεγκλίσεων μεταξὺ τῶν δυὸ παρατάξεων. Οἱ κατήγοροι τῶν καθηγητῶν ἔγραφαν πὼς οἱ ἴδιοι ζήτησαν ἀστυνομικὴ προστασία, γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους. Οἱ ἄλλοι τὸ διέψευδαν κατηγορηματικά: *Τὸ μέτρον τῆς φρουρήσεως τῶν σχολείων ἐλήφθη μόνον καὶ μόνον, ὅπως παρουσιάσῃ κακοβούλως ὡς ἐπαπειλουμένην τὴν γαλήνην τῶν σχολείων... Παρέχομεν τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι, ὄχι μόνον δὲν ἐζητήθη παρ' οὐδενὸς ἡ λῆψις τοῦ μέτρου τούτου, ἀλλὰ οἱ ἐνδιαφερόμενοι σύλλογοι* (τῶν καθηγητῶν Μέσης ἐκπαίδευσης) *διεμαρτυρήθησαν διὰ τὸ ἄκοσμον μέτρον πρὸς τὴν ἁρμοδίαν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν* (*Ἤπειρος*, 29-1-31). Τὴν ἴδια μέρα οἱ ἄλλοι ἐπέμειναν: *Χθὲς ἡ φρουροῦσα τὴν ὑπόληψιν τῶν τριῶν καθηγητῶν ἔνοπλος δύναμις τῆς χωροφυλακῆς ἐνισχύθη. Τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ ἔνδειξιν τῆς ἐκρύθμου καταστάσεως τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ ἐπάνοδος τῶν δύο καθηγητῶν.*

Ἡ ἐπιτροπὴ ὅμως συλλαλητηρίου ἀγρυπνοῦσε. Εἴκοσι ἐκπρόσωποι σωματείων συνεδρίασαν μαζί της στὸ Δημαρχεῖο καὶ ὑπέγραψαν τηλεγράφημα πρὸς τὸν Βενιζέλο γιὰ ἄμεση ἀπομάκρυνση τῶν καθηγητῶν. Τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας, ἀνήσυχο γιὰ τὰ διαδιδόμενα περὶ διασάλευσης τῆς δημόσιας τάξης στὰ Γιάννινα, ἔστειλε διαταγὴ νὰ ἀπομακρυνθοῦν οἱ καθηγητές. *Νίκην περιφανῆ ἤρε χθὲς ὁ λαὸς τῆς πόλεώς μας*, ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (30-1-31), προσθέτοντας πὼς οἱ ὑποστηρικτὲς τῶν καθηγητῶν περιέφεραν στὴν πόλη ἀναφορὰ πρὸς τὴν κυβέρνηση γιὰ παραμονή τους, τὴν ὁποία πολλοὶ ὑπέγραψαν, γιατὶ τοὺς ἔλεγαν ὅτι ἦταν ἀναφορὰ ἐναντίον τῶν καθηγητῶν. Ἡ ὥρα τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητῆ Κατσουροῦ εἶχε φτάσει. Στηριζόμενος στὸ τηλεγράφημα τοῦ ὑπουργείου Παιδείας ἀπέσπασε ἀμέσως τὸν Κοντοπάνο στὸ Κεφαλόβρυσο Ἀγρινίου καὶ τὸν Ἰωαννίδη στὴν Παραμυθιά. Οἱ δυὸ ἀποσπασθέντες ἀμφισβητοῦσαν τὴν ἐγκυρότητα τῆς ἀπόφασης καὶ δὲν ἔφευγαν γιὰ τὶς θέσεις τους, παρὰ καὶ τὸ νέο τηλε-

γράφημα τοῦ ὑπουργείου νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴ διαταγή του. Οἱ ἀποφάσεις ὑπουργείου καὶ Κατσουροῦ καταγγέλθηκαν ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστὲς τῶν καθηγητῶν: *Ἡ ἀνεξήγητος καὶ κωμικὴ κουστωδία τῶν σχολείων* (περιπολίες τῆς χωροφυλακῆς) *κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας εὗρε πλέον τὴν ἐξήγησίν της. Οἱ ἁρμόδιοι ἐνεφάνισαν εἰς τὸ κέντρον ὡς ἀπειλουμένην τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας διέταξε τὸν κ. Κατσουρὸν νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ περὶ ἀποσπάσεως δικαιώματός του. Ὁ Κατσουρός... ἔσπευσε νὰ κάμῃ ὄχι χρῆσιν, ἀλλὰ κατάχρησιν τοῦ δικαιώματος τούτου καὶ νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς καθηγητὰς* (στὶς ἀναφερθεῖσες θέσεις). *Κατὰ κακήν του ὅμως τύχην ὑπάρχουσι μερικὰ κωλύμματα ἐκ τοῦ νόμου καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαταγῆς εἶναι κάπως προβληματική. Δὲν ἀποκλείεται νὰ δώσῃ ἐν καιρῷ καὶ εὐθύνας τῆς τόσον καλοπίστου σπουδῆς του.* (*Ἤπειρος*, 30-1-31). Τὴν ἄλλη μέρα (31-1-31) ἡ ἴδια ἐφημεριδα ἐπανῆλθε δριμύτερη, ἀποδίδοντας εὐθύνες ὄχι μόνο στὸν Κατσουρό, ἀλλὰ καὶ στὸν Καλεύρα: *Ἡ ἀνεξήγητος κουστωδία τῶν σχολείων, ἡ προκαλοῦσα τὸν οἶκτον καὶ τὴν ἀηδίαν τῶν πολιτῶν καὶ τοὺς σαρκασμοὺς τῶν φρουρῶν χωροφυλάκων καὶ ὁ μυστικισμός, ὁ ἐπικρατήσας εἰς τὰς συσκέψεις τῆς περιφήμου ἐπιτροπῆς τοῦ συλλαλητηρίου, τὸ ἀποσταλὲν τηλεγράφημα καὶ αἱ ἐμπιστευτικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Καλεύρα, ἀπεκαλύφθησαν ὡς ἐκτελεσθεῖσαι ἐπὶ τῇ βάσει ἑνιαίου σχεδίου. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπειλεῖ καθ'ὑπαγόρευσιν ὅτι θὰ διασαλεύσῃ τὴν τάξιν. Ἡ χωροφυλακὴ φρουρεῖ κατ' ἔμπνευσιν καὶ ἐπιταγήν, ἵνα ἐμφανίσῃ πραγματικὸν δῆθεν τὸν κίνδυνον καὶ ὁ κ. Γενικὸς διοικητής, παραποιῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ πράγματα τηλεγραφεῖ ἐμπιστευτικῶς, ὅτι μόλις κατορθώνει νὰ διατηρήσῃ τὴν τάξιν. Ὁμολογοῦμεν ὅτι οὐδέποτε ἀνεμένομεν τοιαύτην κατάπτωσιν ἑνὸς ἀνωτάτου ἄρχοντος... Παραδίδομεν τὴν ἐλεεινὴν σκευωρίαν εἰς τὴν περιφρόνησιν τοῦ κοινοῦ, τὸ ὁποῖον ἀντελήφθη αὐτὴν ἰδίοις ὄμμασι. Πᾶς χαρακτηρισμὸς παρέλκει.* Ἡ ἴδια πάλι ἡ ἐφημερίδα, προβαίνει σὲ ἀποκαλύψεις γιὰ τὶς παράνομες -κατὰ τὴ γνώμη της- ἐνέργειες τοῦ Κατσουροῦ. Τὸ πρώτο τηλεγράφημα τοῦ ὑπουργοῦ πρὸς τὸν Καλεύρα ἔλεγε ὅτι ἡ μετάθεση τῶν καθηγητῶν ἦταν ἀδύνατη, μετὰ τὴν ἐξάντληση τοῦ δικαιώματος τοῦ ὑπουργείου γιὰ μηνιαία ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὶς θέσεις τους. Πιεζόμενο ὅμως ἀπὸ *τὰς περὶ διασαλεύσεως τῆς δημοσίας τάξεως τερατολογίας* τοῦ Καλεύρα ἀπαντᾶ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐπέμβει, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπέμενε, μποροῦσε νὰ διατάξει τὸν Γενικὸ ἐπιθεωρητὴ νὰ κάνει χρήση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπόσπασης. Τὴν ἄρνηση τοῦ ὑπουργείου -κατὰ τὴν ἐφημερίδα πάντοτε- χρησιμοποίησε ὁ Κατσουρὸς γιὰ νὰ κάνει τὶς παράνομες ἀποσπάσεις. Εἶχε βέβαια, δικαίωμα ἀπόσπασης ἀλλὰ ὁ νόμος ὁριζε ὅτι: α) ἡ ἀπόσπαση γίνεται ἀπὸ τὸ πλησιέστερο σχολεῖο καὶ β) ἀπὸ σχολεῖο ποὺ ἔχει ὀλιγότερες ἀνάγκες σὲ ἄλλο μὲ μεγαλύτερες. *Ἀλλὰ διερωτᾶται πᾶς τις: Τὸ πλησιέστερον σχολεῖον πρὸς τὸ γυμνάσιον Κεφαλοβρύσου* (Ἀγρινίου) *εἶναι τὸ «Διδασκαλεῖον Ἰωαννί-*

νων» καὶ πρὸς τὸ γυμνάσιο Παραμυθιᾶς ἡ «Ζωσιμαία σχολή»; Ἢ μήπως εἶναι ἐπικτικώτεραι αἱ ἀνάγκαι τοῦ γυμνασίου Παραμυθιᾶς μὲ 60-70 μαθητάς, ἀπὸ τῆς «Ζωσιμαίας σχολῆς» ἢ τοῦ γυμνασίου Κεφαλοβρύσου ἀπὸ τὸ «Διδασκαλεῖον Ἰωαννίνων»;... Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπηρεσιακὴ συνείδησις τοῦ κ. Κατσουροῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεπιστεύθη ὁ νόμος τὸ μέλλον καὶ τὴν τύχην τῶν ἀτυχῶν ἐπιστημόνων; Στὸ μεταξὺ ὁ Καλεύρας, μὲ ἀνακοίνωσή του διέψευδε τὰ δημοσιευθέντα ὅτι πίσω ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ βήματος* ἐναντίον του, κρύβονταν ἄλλοι ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Διέψευδε ἐπίσης καὶ τὴ μυστικὴ συνεργασία του μὲ τὸ διευθυντὴ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, ἡ *Ἤπειρος* ὅμως ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑποστηρίζει ὅτι *κατεῖχεν ἀδιαφιλονικήτους ἀποδείξεις τῆς ὥρας καὶ τῆς ἡμέρας.*

Προβαίνοντας σὲ ἀνασκόπηση τῶν γεγονότων τοῦ Ἰανουαρίου, ποὺ εἶχαν ἄμεση ἢ ἔμμεση σχέση μὲ τὰ σκάνδαλα ὁ Χρηστοβασίλης, σὲ ἄρθρο του, μὲ τίτλο: *Τὸ δρᾶμα* (*Ἐλευθερία*, 29-1-31), διαπίστωνε ἀπογοητευμένος μιὰ κατάσταση ποὺ δὲν ἦταν καθόλου τιμητικὴ γιὰ τὴν παράδοση καὶ τὴν κοινωνία τῶν Γιαννίνων· ὑποστήριζε ταυτόχρονα ὅτι ὅλη ἡ ἐκστρατεία στρεφόταν κατὰ τοῦ Σπυρίδωνος ἀλλὰ καὶ τοῦ Καλεύρα: *Πρὸ δύο καὶ ἐπέκεινα μηνῶν -ἔγραφε- ἐξυφάνθη καὶ παίζεται ἐν τῇ πόλει μας δρᾶμα, μὲ πρόσωπα ὁρατὰ καὶ ἀόρατα, φανερὰ καὶ κρυφά, ἀνήκοντα φύρδην μίγδην εἰς ὅλα τὰ κόμματα... Πρόσχημα μὲν ἡ ὑπεράσπισις δῆθεν τῆς τιμῆς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' εἰς βάρος αὐτῆς ταύτης τῆς τιμῆς τῆς πόλεως, πόλεως ἱστορικῆς, θρυλικῆς, τιμιωτάτης, ἐξελθούσης ἀλωβήτου ἐκ τῆς σκληροτάτης τουρκικῆς δουλείας πέντε αἰώνων, σκληρότατα δὲ ἤδη συκοφαντηθείσης ὡς πόλεως ἐκπεσούσης ἠθικῶς εἰς τὸ βάραθρον τῆς κοινωνικῆς ἀτιμίας μὲ ἀνηθίκους καθηγητὰς καὶ δεκάδας διεφθαρμένων μαθητριῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ψευδῆ καὶ ἀναίσχυντα, διότι δὲν ἀτιμάζεται μία πόλις ἀπὸ δύο διεφθαρμένα γύναια τῆς κατωτάτης κοινωνικῆς βαθμίδος καὶ μὲ ἕνα ἔκφυλον καθηγητὴν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Σκοπὸς δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ προσώπῳ τριῶν ἐντιμοτάτων καθηγητῶν κατασυκοφάντησις καὶ κατασπίλωσις ἑνὸς μεγάλου μητροπολίτου, τοῦ Σπυρίδωνος, πρὸς ὃν τόσα ὀφείλει ἡ Ἤπειρος, καὶ ἑνὸς ὑπερόχου Γενικοῦ διοικητοῦ τοῦ κ. Ἀχ. Καλεύρα, περιστοιχιζομένους δυστυχῶς παρὰ προσώπων ἥκιστα εἰλικρινῶν. Τὸ δρᾶμα συλληφθὲν καὶ σκηνοθετηθέν, ἀρχίζει μὲ δύο μαινομένας συνεδριάσεις ἐν τῷ Δημαρχείῳ, καθ' ἃς ἐκυριάρχουν ὁ ὄχλος καὶ οἱ μπολσεβικίζοντες καὶ μὲ ἕνα ἐξωφρενικὸν παμπληθὲς συλλαλητήριον, τεχνικῶς ἠλεκτρισθέντος τοῦ λαοῦ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ραδιουργηθέντος μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐκινδύνευε δῆθεν καὶ κινδυνεύει ἡ τιμὴ τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς τρεῖς Ἠπειρώτας καθηγητάς, τὸ ὁποῖον συλλαλητήριον, μεταβληθὲν εἰς κυβέρνησιν ἐν κυβερνήσει, ἠξίωσε διὰ μωροτάτου ψηφίσματος τὴν ἐντὸς 24 ὡρῶν παῦσιν τῶν καθηγητῶν αὐτῶν καὶ τὴν ἀποπομπήν των ἐξ Ἠπείρου.* Ἀναφέρει στὴ συνέχεια τὰ γεγονότα ποὺ ἐπακολούθησαν καὶ

ἐπιρρίπτει τὶς εὐθύνες γιὰ τὴν ἐξέλιξή τους στὸν Κατσουρό, *ὅστις προσεπάθησε διὰ παντὸς τρόπου, ἐνεργῶν μονοπλεύρους καὶ συκοφαντικὰς ἀνακρίσεις, ἵνα ἀποδείξῃ ἐνόχους τοὺς καθηγητάς, δι' ἰδίους σκοπούς, ἀφ' ἑνὸς μὲν δολιευόμενος τὸν Γενικὸν διοικητήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δημιουργῶν συκοφαντικὴν ἀτμόσφαιραν ἐναντίον τοῦ μητροπολίτου...* Πιστέψαμε -καταλήγει- ὅτι μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ ὑπουργοῦ -ἐπειδὴ πείσθηκε, γιὰ τὴν ἀθωότητά τους- νὰ ἐπιτρέψει στοὺς καθηγητὲς νὰ γυρίσουν στὰ Γιάννινα καὶ νὰ ἐπαναλάβουν τὶς παραδόσεις τους, ὅτι τὰ πράγματα θὰ ἡσύχαζαν. *Ὅμως ἠπατήθημεν! Νέα σκευωρία τῆς δῆθεν ἐπιτροπῆς τοῦ συλλαλητηρίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἠρνήθη, κληθείς, νὰ προσέλθῃ ὁ ἐντιμότατος τέως πρόεδρος αὐτῆς κ. Γ. Νιαβῆς, καὶ ἤδη νέον τι πάλιν σκευωρεῖται ἐν τῷ Δημαρχείῳ. Ἐννοεῖ ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργείου καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸ δρᾶμα τῶν δῆθεν καθηγητικῶν σκανδάλων καὶ κατὰ τὴν ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ συνεδρίασιν αὐτῆς ἀπεφάσισε νὰ ...ἐπαναστατήσῃ ἀξιοῦσα παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Γενικοῦ διοικητοῦ τὴν παῦσιν καὶ τὴν ἐκδίωξιν ἐξ Ἠπείρου τῶν καθηγητῶν. Δι' ὄνομα τοῦ θεοῦ! Εὑρισκόμεθα ὑπὸ τὴν σκέπην εὐνόμου κράτους, ἢ ἐν χώρᾳ, ὅπου καθεὶς μπορεῖ νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει; Ἀλλ' ἡ ὑπομονὴ ἔχει ὅρια! Καὶ ἐὰν τὸ κράτος εἶναι ἀνίκανον νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν πόλιν μας, πατάσσον 5-10 ταραξίας, θὰ φροντίσωμεν νὰ τὴν ἐπιβάλλωμεν μόνοι μας!*

Βέβαια, σ' ὅλες αὐτὲς τὶς καταγγελίες ἔδινε καθημερινὲς ἀπαντήσεις ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ποὺ πρωτοστάτησε στὴ συγκρότηση τοῦ συλλαλητηρίου. Ἡ ἀρθρογραφία κάποτε, τοῦ διευθυντῆ καὶ τῶν συνεργατῶν του, ἔδειχνε πραγματικὰ ἐπαναστατική. Ἦταν ἐπόμενο νὰ προκαλεῖ τὶς ἀνάλογες ἀντιδράσεις. Ἐπανάσταση οἱ κατήγοροι τῶν καθηγητῶν, γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἡ πόλη ἀπὸ τὴν ἀνηθικότητα, ἐπανάσταση καὶ οἱ ὑποστηρικτές τους, γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς ὑποκινητὲς καὶ ταραξίες. Διχασμένα, λοιπόν, τὰ Γιάννινα μὲ ἐπίδειξη ἀδιαλλαξίας καὶ πεισμοσύνης καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές, κάποτε θὰ δινόταν ἕνα τέλος μὲ τραγικὲς συνέπειες, κι αὐτὸ τὸ τέλος ἦταν κοντά...

Στὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν καθηγητῶν, ποὺ εἶχε ἀναλάβει ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, προστέθηκε ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Ἰανουαρίου καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἄφιξης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου Ρωμανοῦ γιὰ νέες ἀνακρίσεις, ζητώντας νὰ φύγουν οἱ καθηγητές, μὲ τὸ δικό της σκεπτικό: *Ἡ προσπάθεια μερίδος τοῦ τύπου, ὅπως ἐπηρεάσῃ τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ ἀφιχθέντος κ. Ρωμανοῦ, μᾶς ἀναγκάζει νὰ διατυπώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν γνώμην μας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη τῆς πόλεως, ἐξαιρέσει ἐλαχίστου αὐτῆς μέρους, θεωρεῖ ἐνόχους τοὺς κατηγορηθέντας καθηγητάς. Ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς κοινωνίας ἐξέπεσαν πλέον οὗτοι. Ὅσα ἀθωωτικὰ βουλεύματα καὶ ὅσαι ἀποφάσεις ἐκπαιδευτικῶν συμβουλίων καὶ ἂν ἐκδοθοῦν, δὲν θὰ εἶναι ἱκαναὶ νὰ μετατρέψουν τὴν σχηματισθεῖσαν ἤδη παρὰ*

τῷ λαῷ γνώμην, γνωστοῦ ὄντος ὅτι αὗται ἐκδίδονται ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων προκυπτόντων ἐκ καταθέσεων, οὐχὶ ἀπηλλαγμένων ἐν πολλοῖς ἐπιρροῶν καὶ προκαταλήψεων. (Ἀλλὰ καὶ οἱ καταδικαστικές ἀποφάσεις, μὲ βάση τὶς καταθέσεις τῶν μαρτύρων δὲν ἐκδίδονται;). *Λέγοντες ταῦτα δὲν θέλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀναμφισβητήτως εἶναι ἔνοχοι. Τὸ ἴδιον θὰ διετυπώναμεν ἂν θὰ συνέβαινε τὸ ἐναντίον. Εἰς κάθε ζήτημα τὸν μεγαλύτερον ρόλον παίζει τὸ παρασκήνιον, ἡ παρασκηνιακὴ κίνησις καὶ ἐνέργεια. Ζῶμεν εἰς μίαν ἐποχὴν ποὺ τίποτε δὲν γίνεται, ἀνεπηρεάστως, εἰλικρινές. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ ἀπόφασις τοῦ κ. Ρωμανοῦ θὰ εἶναι ἱκανοποιητικὴ διὰ τὴν πλειονότητα τῶν συμπολιτῶν μας, ἀναμφισβητήτως δὲν θὰ τὴν θεωρήσῃ ἀπηλλαγμένην ἐπιρροῶν καὶ δικαίαν ἡ ἀντίθετος μερίς. Ὁ κ. Ρωμανὸς ἐκτὸς τῆς διαλευκάνσεως τῆς ὑποθέσεως, ἔχει καθῆκον νὰ τακτοποιήσῃ καὶ τὰ σχολικὰ πράγματα, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τάξιν εἰς τὰ σχολεῖα. Ἀνεξαρτήτως τοῦ πορίσματος τῆς ἐξετάσεώς του οἱ κατηγορηθέντες πρέπει νὰ φύγουν. Ἡ ἐνταῦθα παραμονή των θὰ δίνῃ λαβὴν εἰς πλείστας παρεξηγήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπαναλάβουν τὰ ὅσα μέχρι τοῦδε ἔλαβον χώραν, ὅπερ οὐδόλως θ' ἀποβῇ ἐξυπηρετικὸν καὶ τιμητικὸν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.* Ὁρισμένες θέσεις τοῦ σχολίου εἶναι ὀρθές, ἄλλες ὄχι. Δὲν ἦταν καθόλου βέβαιο ὅτι εἶχαν ἐκπέσει στὴ συνείδηση τῆς κοινωνίας οἱ καθηγητές. Ἡ ἴδια ἡ κοινωνία ποὺ ὑποτίθεται ὅτι τοὺς ἔδιωξε, θὰ τοὺς δεχτεῖ καὶ πάλι, χωρὶς ἀντιδράσεις, στὴν ἀγκαλιά της, ὅταν θὰ ἐπιστρέψουν στὶς θέσεις τους στὰ Γιάννινα, μετὰ τὴν ἐπαναφορά τους στὴν ὑπηρεσία.

Τὸ θέμα τῶν σκανδάλων κυριαρχοῦσε γιὰ καιρὸ στὴν κοινὴ γνώμη, παρὰ τὴν ὕπαρξη καὶ ἄλλων γεγονότων τὰ ὁποῖα ὑποχρέωναν τὸ λαὸ καὶ τὶς ἐφημερίδες ν' ἀσχοληθοῦν μ' αὐτά. Παρόλα αὐτὰ εἶχαν καταντήσει δευτερεύουσας σημασίας, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς προβολῆς. Κυριαρχοῦσαν τὰ ἄρθρα καὶ τὰ σχόλια τῶν σκανδάλων. Ὁ Χρηστοβασίλης τὸ εἶχε ἐπισημάνει: *Τὰ Γιάννινα δὲν δύνανται νὰ ζήσουν ἄνευ σκανδάλων...* Ἂς ἀπομακρυνθοῦμε, λοιπόν, γιὰ λίγο ἀπὸ τὰ σκάνδαλα γιὰ νὰ δοῦμε κι ἄλλες πλευρὲς τῆς ζωῆς.- Ὕστερα ἀπὸ προεργασία ἀρκετῶν μηνῶν, ποὺ τὴν βοήθησαν καὶ οἱ ἔρευνες τοῦ τύπου, ἱδρύθηκε στὰ Γιάννινα, τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ἰανουαρίου, ἡ *Φιλοσηροτροφικὴ Ἕνωσις Ἠπείρου*, βοήθησε πολὺ στὴν ἐξάπλωση τῆς σηροτροφίας. Ἔγιναν ἐξορμήσεις γιὰ τὴ φύτευση μωρεόδεντρων, τὰ φύλλα τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν τὴ μοναδικὴ τροφὴ τοῦ μεταξοσκώληκα, καὶ σιγά-σιγὰ ἀναπτύχθηκε μιὰ πλουτοπαραγωγικὴ πηγὴ ποὺ σήμερα ἔχει ἐκλείψει. Στὰ χωριὰ ἀπασχολήθηκαν ἀρκετὲς οἰκογένειες καὶ ἐξασφάλισαν ἕνα ἱκανοποιητικὸ εἰσόδημα. Τὸ πρῶτο διοικητικὸ συμβούλιο τῆς Φ.Σ.Ε.Η. ἀποτελέστηκε ἀπὸ τούς: Χαρ. Λαζόπουλο, διευθυντὴ ὑποκαταστήματος τῆς *Ἀγροτικῆς τράπεζας* (πρόεδρο), Ἀν. Βλαχόπουλο, πρόεδρο *Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου* Ἠπείρου καὶ Δ. Μαμούρη, πρόεδρο *Γεωργικοῦ Ἐπιμελητηρίου* (ἀντιπροέδρους), Κων. Μολυβάδα, διευθυντὴ *Ἐμπορικῆς σχολῆς*, (ταμία) καὶ μέλη τούς: Μιχ. Ἀράπη, διευθυντὴ *Ἐμπορικοῦ*

ἐπιμελητηρίου, Παναγ. Λαγίδη καὶ Ἠλ. Ἀντωνιάδη (γεωπόνους).- Ὁ διάλογος γιὰ τὴν ἵδρυση *Λέσχης Διανοουμένων* ἢ *Φιλολογικοῦ συλλόγου* κατ' ἄλλους, συνεχίζονταν. Ἡ *Ἤπειρος* ἐπαινοῦσε καὶ πάλι τὴν προσπάθεια (8-1-31): *Ἐπὶ τέλους ἐξεδηλώθη κάποια κίνησις, εἰς τὴν μακαρίαν αὐτὴν πόλιν, διὰ τὴν ἵδρυσιν ἑνὸς φιλολογικοῦ συλλόγου, ἑνὸς συλλόγου διανοουμένων. Καὶ ὅσον μᾶς ἐλύπησεν κατὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ Δημαρχείου* (6-1-31) *ἡ ἀπουσία τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ διανοουμένου κόσμου, πλὴν τριῶν τεσσάρων, γνωστῶν πρωτοπόρων εἰς ὅλας τὰς ὡραίας προσπαθείας, ἄλλο τόσον μᾶς ἐνθουσίασεν ἡ αὐθόρμητος καὶ ἀθρόα προσέλευσις τῆς νεολαίας, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ τὸν καλλίτερον οἰωνὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὡραίου σκοποῦ.* Βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ *συλλόγου* -σημείωνε- ἦταν ἡ ἄμεση ἐξασφάλιση στέγης, χωρὶς αὐτὴ ὁ *σύλλογος* θὰ κινδύνευε μὲ διάλυση. *Γνωρίζομεν τὴν τύχην πλείστων ἄλλων τοιούτων προσπαθειῶν, αἱ ὁποῖαι παρέμειναν προσπάθειαι μόνον, ἀκριβῶς διότι οἱ πρόεδροι μὲ τὰ βιβλία τῶν πρακτικῶν ἀνὰ χεῖρας, περιεφέροντο ἀνὰ τὰς πλατείας καὶ τὰς ρύμας, προσπαθοῦντες νὰ παρασύρουν τὰ μέλη ὑπὸ μίαν ἐξευρεθεῖσαν ἐπὶ τέλους στέγην, διὰ νὰ συνεδριάσουν...*- Στὶς 11-1-31, ἔγινε στὴ Μητρόπολη ἡ ἐκλογὴ τῆς νέας ἐφοροεπιτροπείας τῆς πόλης, τὰ μέλη τῆς ὁποίας ἀνέλαβαν τὶς ἑξῆς ἐπὶ μέρους ἁρμοδιότητες: *Ἐκπαιδευτικὴ ἐπιτροπή:* Π. Κίγκος, Β. Κούρεντας, Ν. Καζαντζῆς, Γ. Κραψίτης. *Πτωχοκομείου:* Εὐάγ. Παπαγγέλης, Ὀρ. Καλογήρου. *Γηροκομείου:* Κ. Παππᾶς, Ἀθανασιάδης. *Προικοδοτημάτων:* Σπ. Τσάντης, Ἀθ. Μπούντας, Ἰω. Βερτόδουλος. *Ἐποπτικὴ ἐπιτροπή:* Ἀν. Βλαχόπουλος, Σπ. Σούρλας, Λ. Μίσιος, Σπ. Μέρτζιος καὶ Κ. Κιούρης. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, συνεχίζοντας τὴν ἀντι-Σπυριδωνική του πολιτική, συνιστοῦσε στὴν ἐφοροεπιτροπεία νὰ προχωρήσει στὴν ἄμεση ἀναθεώρηση τοῦ ἰσχύοντος *Κανονισμοῦ Ἀγαθοεργημάτων*.- Καθὼς τὸ Κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων* πλήρωνε τὸ πολιτικὸ κόστος τῆς διακυβέρνησης, βαρύτερο τῆς συνηθισμένης φθορᾶς, ἐξαιτίας τῶν σκανδάλων ἀλλὰ καὶ τῆς σκανδαλολογίας, ἡ ἀντιπολίτευση ἀνασυντασσόταν. Ἐμφανὴς ἦταν ἡ ἀναδιοργάνωση τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, μὲ τὴν ἵδρυση συλλόγων σ' ὅλες τὶς πόλεις. Στὰ Γιάννινα ἀνασυστήθηκε ὁ *Λαϊκὸς πολιτικὸς σύλλογος*, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη. Στὶς 11-1-31 ἔγιναν, ἀπὸ τοὺς συγκεντρωθέντες στὸ κέντρο *Εὐστρατιάδου* οἱ ἐκλογὲς τοῦ διοικητικοῦ συμβολίου καὶ ἡ κατανομὴ ἀξιωμάτων ὡς ἑξῆς: 1) Σπ. Σούρλας, δικηγόρος, πρόεδρος. 2) Σωτ. Συρμακέσης, δικηγόρος, ἀντιπρόεδρος. 3) Κων. Σπέγγος, γενικὸς γραμματέας. 4) Δημ. Ἀναγνωστόπουλος, δικηγόρος, εἰδικὸς γραμματέας. 5) Γεώργ. Σούλης, γιατρὸς χειρουργός, ταμίας καὶ 6) Γεώργ. Τζαβέλλας, δικηγόρος. 7) Βασίλ. Γκορτζῆς, ἀπότακτος ἀξιωματικός. 8) Βασ. Κούρεντας, γιατρὸς καὶ 9) Βασ. Δόνος, μέλη.- Κρίσεις τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* (8-1-31), γιὰ τὸν κυβερνητικὸ ἀνασχηματισμὸ τοῦ Δεκεμβρίου: *Ἀπὸ ἠπειρωτικῆς ἀπόψεως κρινομένη ἡ μεταρρύθμισις* (ἀνασχηματισμός) *ἔχει τὸ ἑξῆς σπουδαῖον γεγονός: ὅτι εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν δὲν ἀντιπροσωπεύεται ἡ Ἤπειρος. ...Τοῦτο βαρύνει τὴν Ἠπειρωτικὴν ἀντιπροσωπείαν* (τοὺς βουλευτὲς καὶ γερουσιαστές). *Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ τὸν κ. Μπότσαρην εἰς τὴν κυβέρνησιν, παρὰ τὰς συχνὰς ἐπισκέψεις των καὶ τὰς παραστάσεις των, ἀφ' ἑτέρου δέ, διὰ τῆς ἀντιδράσεώς της, συνετέλεσεν εἰς τὴν μὴ ὑπουργοποίησιν τοῦ γνωστοῦ*

βουλευτοῦ Πρεβέζης (τοῦ Χαβίνη). *Ἡ στάσις αὕτη τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν τῆς Ἠπείρου οὐδόλως τιμᾶ αὐτούς.* Ἡ ἐφημερίδα εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Μπότσαρη, *ἐξ αἰτίας τῆς ἀνεπαρκείας καὶ τῆς κλασσικῆς του ἀνικανότητος*, εἶχε ἀποφασιστεῖ ἀπὸ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ Βενιζέλο, κάτι ποὺ δὲν τὸ εἶχαν ἀντιληφθεῖ οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ στὴ βουλὴ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκτεθοῦν στὴν κοινὴ γνώμη.- Τὸ *Ζιτσαῖον κληροδότημα* ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀπασχολεῖ μὲ συνεχῆ ἀρθρογραφία ὅλες τὶς ἐφημερίδες τῆς πόλης, γιὰ μεγάλο διάστημα.- *Λίγη ντροπή!* τιτλοφοροῦσε σχόλιό της ἡ *Ἐλευθερία* (1-1-31), ἀναφερόμενη στὰ συμβαίνοντα στὶς χορευτικὲς συγκεντρώσεις: *Ὅταν ἔλθῃ* -ἔγραφε- *ἡ σειρὰ τῶν ἑλληνικῶν χορῶν -ἐὰν ἐννοεῖται δὲν τοὺς ἀγνοῇ τὸ πρόγραμμα-, ἐλάχιστοι λαμβάνουν μέρος, ἂν μὴ κανείς. Παρ' ὅλον ποὺ οἱ περισσότεροι τῶν παρισταμένων χορεύουν πολὺ ἐπιδεξιώτερα τοὺς ἐθνικοὺς χοροὺς ἀπὸ τὸ ταγκὸ καὶ τὸ ἐζιτασιόν, ἀπαξιοῦν τοὺς ἑλληνικοὺς χορούς. Ντρέπονται μήπως γιατὶ εἶναι Ἕλληνες καὶ δὲν εἶναι Ἀργεντινοί; Εἰς κάθε πολιτισμένον ἔθνος, οἱ πολῖται του, ὅσον καὶ ἂν εἶναι κοσμοπολῖται, δείχνουν τουλάχιστον ὅτι κρατοῦν τὰς παραδόσεις, γιατὶ τὸ θεωροῦν ζήτημα ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας. Ἐδῶ ἀξιοπρέπεια θεωρεῖται νὰ περιφρονῇς κάθε ἐθνικὴν παράδοσιν.* Μήπως κάτι ἀνάλογον συμβαίνει καὶ στὴν ἐποχή μας;.- Ἀφίξεις: *Ἀφίκετο ἐκ Πάργας, ὅπου μετὰ ζῆλου καὶ ὑπὸ τὴν αὔραν τοῦ Ἰονίου θεραπεύει ἐπιτυχῶς τὰς Μούσας, ὁ ἐξαίρετος νέος κ. Σωτ. Ζοῦμπος, ὅστις ἐκπαιδευθεὶς καὶ ἐπὶ ἔτη διαμείνας ἐν τῇ θρυλικῇ μας πόλει, ὑπῆρξε μετὰ τοῦ ἀλησμονήτου ἀρχηγοῦ τῶν Ἠπειρωτῶν προσκόπων κ. Γεώργ. Βαβαρέτου, ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἐμψυχωτὰς τῆς Ἰωαννιτικῆς νεολαίας. Ἤδη ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ παρὰ τὴν Πάργαν γενετείρᾳ του Ἁγιᾷ, ἀφήνει δυσαναπλήρωτον κενὸν παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ* (*Ἐλευθερία*, 1-1-31). Θὰ ξαναγύριζε σύντομα ὁ Ζοῦμπος στὰ Γιάννινα...- Στὴν ἴδια ἐφημερίδα: *Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν ὁ σπουδαστὴς τῆς Νομικῆς καὶ εἰς ἄκρον διανοούμενος κ. Πάνος Φάντης, διευθυντὴς τοῦ ἀξιολόγου μηνιαίου περιοδικοῦ μας «Ἑλλοπία».* Ὁ Φάντης θὰ συνεχίσει νὰ δημοσιεύει χρονογραφήματα στὴν *Ἤπειρο*.- Ἀρραβῶνες: Χρ. Μεγκλίδης, φαρμακοποιὸς καὶ Ἕλλη Πανταζοπούλου (καὶ οἱ δυὸ ἀπὸ τὸ Λιασκοβέτσι) ἀρραβωνιάστηκαν.- Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς βράβευσης τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν* ἀπὸ τὴν *Ἀκαδημία Ἀθηνῶν*, ὁ Χρηστοβασίλης σὲ ἄρθρο του, ἀναλύει: *Τὸ μεγάλο ἔργον τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος* (5-1-31).- Τὴν Πρωτοχρονιὰ κυκλοφόρησε ἡ *Κραυγή*, ἔτσι μετονομάστηκε ἀπὸ τὸ Γρ. Σακκᾶ ὁ *Δαίμων* καὶ *Σατανᾶς*, ὅπως ἀπὸ καιρὸ τὸ εἶχε προαναγγείλει. Ἡ *Κραυγή* -(«Σιαφλόκω», ἄκουσα νὰ τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Σακκᾶς πολλὲς φορὲς τὰ μεταπολεμικὰ χρόνια) ἔφερε τοὺς ὑπότιτλους: *Ἑβδομαδιαία ἀνεξάρτητος πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐφημερίς* καὶ ἀπὸ κάτω, μὲ μεγαλύτερα γράμματα *Μάννα τῶν ἀπανταχοῦ Ἠπειρωτῶν. Δι' εὐνοήτους λόγους*, θὰ παρατηρήσει ὁ Χρηστοβασίλης. Ἦταν πράγματι πολιτική, φιλολογικὴ καὶ σατιρικὴ ἐφημερίδα, μόνο ἀνεξάρτητη δὲν ἦταν. Ἀνῆκε στὸν ἀντιβενιζελικὸ χῶρο, ὑποστηρίζοντας, κατὰ τὶς περιστάσεις τὸ *Λαϊκὸ* κυρίως κόμμα, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀντιβενιζελικοὺς ἀρχηγούς. Καὶ τὸ Μπότσαρη καὶ τὸν Ἀλ. Μελᾶ ὑποστήριζε κατὰ καιρούς, καὶ οἱ δύο πολιτικοὶ εἶχαν χρήματα καὶ πλήρωναν. Τοὺς πρώτους μῆνες, ὡς τὶς 15 Μαρτίου, στὴν 3η σελίδα εἶχε ἐγκατασταθεῖ ὁ *Δαίμων*, μὲ τὸν ὑπότιτλο: *Ἑβδο-*

μαδιαία χιουμοριστικὴ σελὶς τῆς «Κραυγῆς». Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὶς 15 Μαρτίου ὑπῆρχαν πάντα μερικὲς σατιρικὲς -χιουμοριστικὲς κατὰ τὴ νέα ὁρολογία τοῦ Σακκᾶ- στῆλες, γιὰ νὰ συνεχίζεται ἴσως ἡ παράδοση. Λογοτέχνες συνεργάτες τὴν πρώτη ἐποχὴ εἶχε τὸ γνωστὸ ποιητὴ καὶ πεζογράφο Λάκη Κολβάτσο, τὸν Τάκη Τσάκο, ποιητή, τὸν ποιητὴ Περικλῆ Κακούρη, ποὺ μὲ τὸ ψευδώνυμο *Πελῆς Ἀχρεώντιος* ἔχει δημοσιεύσει δεκάδες ποιημάτων καὶ σ' ἄλλες ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, τὸν Ἄνθο Πωγωνίτη, τὸ Σπ. Μουσελίμη, ἀργότερα τὸ Δημήτρη Σαλαμάγκα κ. ἄ. Τὸ πρωτοχρονιάτικο φύλλο κυκλοφόρησε δίχρωμο, τὸ ἴδιο γινόταν καὶ σὲ μεγάλες γιορτὲς θρησκευτικὲς ἢ ἐθνικές. Εἶχε καὶ στῆλες χρονογραφήματος, ὅπου δημοσίευαν πολλοὶ μὲ ψευδώνυμο. *Τὸ πρόγραμμά μας, ὁ Λαός,* ἦταν ὁ τίτλος τοῦ πρώτου φύλλου της. Ὁ ἐκδότης ἐπαίρεται γιὰ τὴν ἀπήχηση ποὺ εἶχαν στὴν κοινωνία ὁ *Δαίμων* καὶ ὁ *Σατανᾶς* καὶ γιὰ τὴν προφορά τους.

ΚΡΑΥΓΗ

ΠΕΜΠΤΗ 1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1931

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΜΑΝΝΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

ΕΤΟΣ Α'. Ἀριθ. Φύλλου 39|1 | ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ: ΓΡ. ΣΑΚΚΑΣ | Γραφεῖα: Βασιλείου Ὄλγης 1

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ, Ο ΛΑΟΣ

...ΜΕΤΑ ΤΟ ΚΥΜΑ ΤΩΝ ΝΟΘΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑΧΡΗΣΕΩΝ

Η «ΚΡΑΥΓΗ»

Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΖΩΗ

ΚΡΑΥΓΗ, εὐχεται εἰς τοὺς συνδρομητάς καὶ ἀναγνώστας της εὐτυχὲς τὸ νέον Ἔτος 1931

Τὸ πρῶτο φυλλο τῆς *Κραυγῆς.*

Ἀγωνισθέντες ἐπὶ μακρὸν μὲ τὰς ὑγιεῖς περὶ δημοσιογραφίας καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ἀντιλήψεις, ἀπὸ οὐδεμίαν ποτὲ ὠθήθημεν ὑστερόβουλον σκέψιν. Εἰς οὐδὲν ἀπεβλέψαμεν ταπεινὸν ὄφελος. Ἐξ οὐδενὸς ποταποῦ ἐλατηρίου ὡρμήθημεν. Οὐδεμίαν ποτὲ μὴ ἠθικὴν ἄποψιν ὑποστηρίξαμεν. Καὶ σατιρίζοντες καὶ καυτηριάζοντες μετὰ δριμύτητος πολλάκις τὴν ἀνηθικότητα ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτῆς μορφὰς καὶ ἐκδηλώσεις ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ, εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέψαμεν παρὰ μόνον εἰς τὴν καταστολὴν τοῦ παφλάζοντος κύματος τῆς ἀνηθικότητος, τὸ ὁποῖον ὁρμητικὸν ἐπ' ἐσχάτων κυλιόμενον, ἀπειλεῖ τὰ πάντα νὰ παρασύρῃ καὶ νὰ καταρρίψῃ αἰωνοβίους ἠθικοὺς θεσμοὺς καὶ κανόνας, ἵνα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν συντριμάτων ὀρθωθῇ ἡ ἀκολασία, ἡ ἔκλυσις, ὁ

ἐκφυλισμὸς (Κοσμοχαλαστῆδες, λοιπόν, οἱ τρεῖς καθηγητές... Πῶς νὰ μὴν ζητοῦν τὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τὰ Γιάννινα μέσα σὲ 24 ὧρες...). *Ὑπὸ τὴν νέαν μας ἐμφάνισιν θὰ συνεχίσωμεν μετὰ μεγαλυτέρας ἐντάσεως καὶ δραστηριότητος τοὺς ἀγώνας τούτους, εὐρύτερον καὶ γενικώτερον. Οὐχὶ ἁπλῶς ἡ ἐν τῇ στενῇ ἐννοίᾳ ὑπὸ μερικὴν μορφὴν ἀνηθικότης θὰ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς πολεμικῆς ἡμῶν, ἀλλὰ ὑπὸ γενικωτέραν τοιαύτην...* Καὶ τὴ συνέχισε. Μόνο ποὺ δὲν μποροῦσε ν' ἀποδεσμευτεῖ εὔκολα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τοῦ *Δαίμονα* καὶ *Σατανᾶ*, ποὺ δὲν ἦταν πάντοτε ἀνιδιοτελεῖς. Ὅπως καὶ νᾶναι ἡ *Κραυγὴ* ἦταν μιὰ νοικοκυρεμένη καὶ καλοτυπωμένη ἐφημερίδα, μὲ μεγάλη κυκλοφορία.- Ἐπαναδιορίστηκε ὡς γραμματέας τοῦ Ἰταλικοῦ προξενείου *ὁ ἀγαπητότερος παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ, γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων Ἀνδρέας Λιβεράνης* (*Ἐλευθερία*, 8-1-31). Δὲν ξέρω πόσο ἀγαπητὸς ἦταν ὁ Λιβεράνης, φανατικὸς ὀπαδὸς τοῦ φασισμοῦ, ξέρω ὅμως, ὅτι ἦταν ἐπικεφαλῆς τοῦ δικτύου κατασκοπείας τῶν Ἰταλῶν στὰ Γιάννινα. Τὶς πληροφορίες τὶς ἔχω ἀπὸ τὸ στρατηγεῖο τῆς VIII μεραρχίας, ὅπου ὑπηρετοῦσα, πρὶν καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου.- Τὸ θέμα τοῦ *πειθαρχικοῦ οὐλαμοῦ* τοῦ στρατοῦ στὸ Καλπάκι, ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀπασχολεῖ τὶς τοπικὲς ἐφημερίδες, δίνοντας ἀφορμὴ καὶ ἔντονες κριτικές ἐναντίον τῆς κυβέρνησης, ἡ ὁποία -ἔλεγαν- δὲν ἀντιμετώπιζε σοβαρὰ τὸν κομμουνιστικὸ κίνδυνο. *Εἰς τὸ κεφαλαιῶδες ζήτημα, τὸ ἐπαπειλοῦν αὐτὴν ταύτην τὴν ὕπαρξιν τοῦ κράτους* -σημείωνε ἡ *Ἤπειρος* (22-1-31), *εἰς τὴν ἄμυναν ἀπέναντι τοῦ μπολσεβικικοῦ κινδύνου, ἡ ἀβουλία καὶ ἡ γραφειοκρατία ἐθριάμβευσαν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀνακαλύπτωνται σχολεῖα κομμουνιστικὰ καὶ ἡ θρασύτης τῶν μπολσεβίκων νὰ φθάνῃ εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον. Ἡ κυβέρνησις ἂς συναισθανθῇ ὅτι ὁ μπολσεβικισμὸς ἀποτελεῖ πλέον κίνδυνον διὰ τὴν χώραν καὶ ἀρκετὰ σοβαρόν, καὶ ἂς λογικευθῇ καὶ αὐτὴ μίαν φοράν. Μίαν φοράν... γιὰ ὅρκο, τουλάχιστον...* Στὸ μεταξὺ ὁ ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν Κατεχάκης, κατὰ τὴν περιοδεία του στὴν Ἤπειρο, ἐπιθεώρησε καὶ τὸν *πειθαρχικὸ οὐλαμὸ* Καλπακίου καί... σύμφωνα μὲ τὴν ἔκθεσή του, διαπίστωσε ὅτι *οἱ εἰς αὐτὸν τιμωρημένοι πειθαρχικῶς 15 στρατιῶται, διατρέφονται πολὺ καλλίτερον τῶν στρατιωτῶν τῶν ἄλλων μονάδων καὶ ἐργάζονται πολὺ ὀλιγωτέρας ὥρας, ἀπὸ τὰς ὥρας ἅτινας διατίθενται διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ὁπλιτῶν γενικῶς...* Σὲ συνέντευξή του πρὸς τοὺς ἀθηναίους δημοσιογράφους τόνιζε πὼς *ὁ δημιουργηθεὶς θόρυβος περὶ τοῦ οὐλαμοῦ Καλπακίου ἐγένετο ἐσκεμμένως ὑπὸ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, διὰ νὰ καταργηθῇ ὁ οὐλαμὸς καὶ ἀφίενται τὰ κομμουνιστικὰ στοιχεῖα ἐλεύθερα νὰ ἀσκοῦν προπαγάνδαν μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν.* (*Ἤπειρος*, 27-1-31).- Ἀρραβῶνες: *Μετ' εὐχαριστήσεώς μας ἄκρας ἀναγγέλλομεν ὅτι ὁ ἐκλεκτὸς ὑπάλληλος τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης τῆς Ἑλλάδος κ. Πολυχρόνης Γκράτζιος, ἐκ Τσερβαρίου τοῦ Ζαγορίου, τοῦ ἐπικαλουμένου δασκαλοχωρίου, ἀριθμοῦντος 40 διδασκάλους ἐν ἐνεργείᾳ, ἐμνηστεύσατο τὴν διὰ πολλῶν προτερημάτων κεκοσμημένην, ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου, δίδα Μαγδαληνήν Ἐμμανουήλ, ἐκ τῶν μᾶλλον σεμνῶν καὶ τῶν μᾶλλον ὡραίων τοῦ χωρίου τούτου νεανίδων.-* Καταρτίστηκε προσωρινὴ ἐπιτροπὴ *Σωματείου χριστιανικῆς ἀδελφότητας*, μὲ τὴν προσωνυμία *Ἅγιος Κοσμᾶς*, καὶ ἀνέλαβε *τὸ βαρὺ μέν, ἀλλὰ καὶ εὐλαβὲς καὶ σωτήριον ἔργον* τῆς καταπολέμησης τῆς ἔκλυσης τῶν ἠθῶν τῆς κοινωνίας τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς ἔξαρσης τοῦ θρησκευτικοῦ συναι-

σθήματος τῶν πολιτῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς: Σωτ. Συρμακέση, δικηγόρο, Ἀλέξ. Παρανίκα, διευθυντὴ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς τράπεζας Ἀθηνῶν, Σπ. Τζώρτζη, Γεώργ. Παπλωματᾶ, Ἀθ. Μπούντα, Ἀριστ. Τσαμπαλίκα, Μιχ. Μπακάλη καὶ Ἀλ. Ξυγκᾶ. *Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς σχόντας τὴν εὐγενῆ, ἱερὰν καὶ φιλοπάτριδα ταύτην πρωτοβουλίαν*, (*Ἐλευθερία*, 22-1-31). Τὴ χριστιανικὴ ἀδελφότητα *Ἅγιος Κοσμᾶς*, τὴν ἀντικατέστησε μετὰ τὸν πόλεμο ὁ *Ἀπόστολος Παῦλος*.- Ἡ *Ἑταιρεία Βυζαντινῶν σπουδῶν*, ἐκτιμώντας τὴν ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοῦ καθηγητῆ τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* Χρ. Σούλη, τὸν ἀνεκήρυξε ἀντεπιστέλλον μέλος της.- *Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου εἶχε μεταβῆ πρὸ μηνὸς περίπου, ὅπως διαφωτίσῃ τὸν ὑπουργὸν Παιδείας περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἐνταῦθα τελευταίου μωροῦ συλλαλητηρίου, ὁ πρόεδρος τῶν Κατσανοχωριτῶν καὶ ἔγκριτος δικηγόρος τῆς πόλεώς μας κ. Γεώργιος Νιαβῆς.* (*Ἐλευθερία*, 26-1-31). Ἀκόμα καὶ τὰ κοινωνικά, τὶς ἀφίξεις καὶ ἀναχωρήσεις, εἶχαν διαποτίσει οἱ ἀντιθέσεις γύρω ἀπὸ τὰ λεγόμενα καθηγητικὰ σκάνδαλα. Ὁ Νιαβῆς εἶχε διαφωνήσει μὲ τὴν ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου καὶ εἶχε παραιτηθεῖ. Ἀργότερα θὰ γίνει ὁ συνήγορος τῶν ἐφημερίδων *Κῆρυξ* καὶ *Ἤπειρος*, στὴ δίκη τους, ἐξαιτίας τῆς μήνυσης ποὺ τοὺς εἶχε ὑποβάλλει ὁ Κατσουρός.- Ἐπιδημία γρίππης χτύπησε καὶ τὰ Γιάννινα καὶ δημιούργησε ἀνησυχία στοὺς κατοίκους της. Ὁ ὑπουργὸς Ὑγείας Παππᾶς, μὲ ἀνακοίνωσή του, μιλοῦσε γιὰ ἐξογκωμένες πληροφορίες γύρω ἀπὸ τὴ βαρύτητα τῆς νόσου καὶ τοὺς θανάτους καὶ καθησύχαζε τοὺς πολίτες.

Ο Φεβρουάριος ἦταν ὁ μήνας τῆς μεγάλης ἔξαρσης τῶν ἀντιθέσεων γύρω ἀπὸ τα σκάνδαλα καὶ τῶν τραγικῶν συνεπειῶν. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος Ρωμανός, ποὺ γύρισε, βιαστικὰ στὴν Ἀθήνα, μὲ τὸ πόρισμά του, ζητοῦσε ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας τὴν ἀπόλυση τῶν καθηγητῶν Κοντοπάνου καὶ Ἰωαννίδη, ἐπιρρίπτοντας εὐθύνες σ' αὐτοὺς γιὰ τὰ σκάνδαλα. Ὅταν γνωστοποιήθηκε τὸ περιεχόμενο τοῦ πορίσματος (πρώτη ἡ βενιζελικὴ *Ἑστία* τῶν Ἀθηνῶν ἔκανε λόγο γι' αὐτό) ἄρχισε ἡ διαμάχη ἀνάμεσα στοὺς κατήγορους τῶν καθηγητῶν (ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς Ἀθήνας), οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἀπόλυτα ἱκανοποιημένοι, καὶ στοὺς ὑποστηρικτὲς τῶν κατηγορούμενων, ποὺ κατήγγειλαν ἀμέσως τὸ πόρισμα ὡς διαβλητό, προϊὸν συναλλαγῆς καὶ σκοπιμοτήτων, ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς ἐπέμβασης. Ἡ *Ἤπειρος* (6-2-31), τόνιζε, ἀνάμεσα σ' ἄλλα: *Δὲν εἴχομεν καμμίαν ἀμφιβολίαν διὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ πορίσματος. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ὑπηρεσιακὸς διωγμὸς ἐξεδηλώθη, ὡς ἐξεδηλώθη, διὰ τῆς περὶ ἀποσπάσεως διαταγῆς τοῦ ὑπουργείου, δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ πολιτικὴ σκοπιμότης, ἡ αἰωνία βενιζελικὴ σκοπιμότης, ἡ καταλύσασα πᾶσαν ἠθικὴν δικαίου καὶ νόμου, θὰ ὑπηγόρευεν ἢ θὰ ἐπέβαλεν τοιοῦτον πόρισμα.* Κατὰ τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* (8-2-31) ἡ πρόταση γιὰ τὴν ἀπόλυση τῶν καθηγητῶν σήμαινε πολλὰ καὶ κυρίως: α) Ἀπέδειξε τὴν ἐνοχὴ τῶν καθηγητῶν, ποὺ ἔδωσαν λόγο τῶν πράξεών τους καὶ β) Ἀποτέλεσε δίδαγμα γιὰ τοὺς ἄλλους καθηγητές, τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνες καὶ ὁλόκληρη τὴν κοινωνία.

Ἂν οἱ ἐγκληματίαι ἔπαυσαν νὰ μᾶς ἐνοχλοῦν -τόνιζε-, *θὰ μᾶς ἐνοχλῇ τὸ ἔγκλημά των. Μία πολυετὴς των ἐπίδρασις, ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς διανοήσεως καὶ τῆς ψυχῆς τῆς μαθητιώσης νεολαίας, τὴν ἀπεχαλίνωσε, τὴν κατάστησε προπετῆ, αὐθάδη, ἀπείθαρχον καὶ ἀδιάντροπον.* Ὑπερβολές. Τρεῖς καθηγητές, ὅσον ἔνοχοι κι ἂν ἦταν, δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ «διαφθείρουν» τὴ νεολαία σὲ τέτοια ἔκταση. Μᾶλλον *ὡς ἀποδιοπομπαῖοι τράγοι* χρησιμοποιήθηκαν γιὰ νὰ καλύψουν τὶς εὐθύνες μιᾶς ὁλόκληρης κοινωνίας. Καὶ βέβαια μιὰ περικοπὴ ἐπιστολῆς τοῦ ἐγκατεστημένου στὸ Βουκουρέστι Δημοσθένη Γραμματικοπούλου, ἀπὸ τὰ Γραμμενοχώρια, -ἐξελίχθηκε σὲ ἐξαίρετο ἐπιστήμονα καὶ λόγιο- δημοσιευμένη στὴν *Ἐλευθερία* (19-1-31) ἦχησε παράταιρα στ' αὐτιὰ ἀρκετῶν Γιαννιωτῶν, ἰδίως τῶν ὀργανωτῶν τοῦ συλλαλητηρίου καὶ προβλημάτισε πολλούς. Ἔγραφε, λοιπόν, ὁ Γραμματικόπουλος (27-12-30) σὲ Γιαννιώτη φίλο του: *Τί εἶναι ἐκεῖνα τὰ διδασκαλικὰ σκάνδαλα; Διὰ δυὸ κορίτσια ἀναστατώθηκαν τὰ Γιάννινα ὁλόκληρα! Ἀλλοίμονο! Ἐδῶ ἔπρεπε ν' ἀναστατωθῇ τὸ Βουκουρέστι κάθε ὥρα καὶ στιγμή, ἂν εἶχαν τὴν ἴδια νοοτροπία...*

Ἀπὸ τὴν ἀσίγαστη ἐπιθετικότητα καὶ τὸ φανατισμὸ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, γεννᾶται ἕνα ἐρώτημα, στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ δοθεῖ μιὰ ἀπάντηση. Ἦταν τόσο προκατειλημμένος ἐναντίον τῶν καθηγητῶν, ὥστε νὰ υἱοθετεῖ ὅλα ὅσα κυκλοφοροῦσαν στὴν ἀγορά, ἀλήθειες καὶ μυθεύματα μαζί, καί, ἀναλαμβάνοντας ἀποστολὴ ἄγγελου-τιμωροῦ, νὰ πυρπολεῖ μὲ τὰ ἄρθρα του καὶ νὰ συνεγείρει τὰ πλήθη σὲ ὀγκωδέστατα συλλαλητήρια; Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ἄρθρων του κατέληξα στὰ συμπεράσματα: α) Ὁ Εὐθ. Τζάλλας -δούλεψα ὡς δημοσιογράφος μεταπολεμικὰ στην ἐφημερίδα του- εἶχε πειστεῖ ἀπὸ τοὺς γιατροὺς ποὺ ἐξέτασαν τὶς παθοῦσες καὶ ἀπὸ τὶς ἐξομολογήσεις τους, ὅτι οἱ καθηγητὲς ἦταν ἔνοχοι. Δὲν τὸν προβλημάτισε τὸ ὅτι, κάποιοι ἀπὸ τοὺς γιατρούς, εἶδαν ἀργότερα μὲ διαφορετικὸ πρῖσμα τὰ πράγματα, οὔτε τὸ ὅτι ἀπὸ τὶς παθοῦσες δὲν ἦταν ὅλες μαθήτριες. Ἔμεινε προσκολλημένος στὴν πρώτη του ἐντύπωση καὶ τὴν πίστη αὐτὴ τὴν ὑπηρέτησε μέχρι τέλους. Ἔτσι πῆρε τὸ φραγγέλιο κι ἄρχισε νὰ χτυπάει γιὰ νὰ διώξει τοὺς βέβηλους ἀπὸ τὸ ναό, στὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ἐκκλησιάζονται μόνο πιστοὶ στὶς παραδόσεις καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἠθικὴ διαβιοῦντες προσκυνητές. Ἦταν τίμιος ἄνθρωπος καὶ σ' ἕνα ἄρθρο του (8-2-31) μὲ τίτλο: *Ἡ κοινωνία τῶν ἐλευθέρων συνειδήσεων*, ἀφήνει νὰ διαφανοῦν κάποια ἀπὸ τὰ πιστεύω του: *Ἀτενίζομεν* -ἔγραφε- *πρὸς μίαν κοινωνίαν ἐλευθέρων ἀνθρώπων καὶ ἐλευθέρων συνειδήσεων. Ὄχι ὅμως πρὸς μίαν κοινωνίαν ἀσυδοσίας καὶ ἀτομικισμοῦ... Ὄχι πρὸς τὴν κοινωνίαν τῆς κτηνώδους βίας, τῆς ἐκλύσεως καὶ τοῦ ἠθικοῦ ψυχικοῦ καμάτου.* Ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὲς τὶς θέσεις -ὀρθὲς κατὰ βάση, ἀλλὰ μὲ πολλῶν εἰδῶν ἑρμηνεῖες- ἔφτασε νὰ πιστεύει πὼς μόνο αὐτὸς ὑπηρετοῦσε τὴν ἀλήθεια καὶ κανένας ἄλλος. Ὅλοι ἦταν ἔνοχοι κι ἔπρεπε νὰ τιμωρηθοῦν. Εἶναι φυσικὸ ἡ ἀλύγιστη ἐμμονὴ σὲ

μιὰ πίστη, χωρὶς τὴ συνεκτίμηση καὶ ἄλλων παραγόντων, νὰ δημιουργεῖ ἀδικίες. Παράδειγμα ἡ ἀπεινὴς δίωξη τοῦ ἀθώου Χ. Μαστορίδη. Μπλέχτηκαν ὕστερα καὶ θέματα πολιτικὰ καὶ ἄλλα σχετιζόμενα μὲ τὴν πολιτεία τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνα καὶ δδήγησαν τὰ πράγματα σὲ ἀδιέξοδο. Ἔτσι ὁ ἀγώνας θὰ συνεχιζόταν μὲ τὴν ἴδια ἐπιθετικότητα ὡς τὸ τέλος.

Ἀπὸ τὸ στόχαστρο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, δὲν ξέφυγε οὔτε ὁ διευθυντὴς τοῦ *Διδασκαλείου* Εὐρ. Σούρλας, πού, κατὰ κοινὴ ἀναγνώριση, ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πετυχημένους σὲ πανελλήνια κλίμακα παιδαγωγούς. Τὸ ἁμάρτημά του ἦταν πὼς ὑποστήριζε ὅτι ὁ Κοντοπάνος δὲν ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖ ἀλλὰ νὰ τοῦ ἐπιβληθοῦν ποινὲς ἐλαφρότερες. Ἔγραφε, λοιπόν, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (10-2-31), μὲ τίτλο *Ὁ ἀδιόρθωτος: Ὁ διευθυντὴς τοῦ «Διδασκαλείου» κ. Σούρλας ἐμφανίζεται ὡς αἰωνίως ἀδιόρθωτος. Κάποτε μὲ ἕνα του πεῖσμα ἐγκατέλειψε τὸ Διδασκαλεῖον* (τὰ γεγονότα ἔχουν ἐκτεθεῖ σὲ προηγούμενες σελίδες), *ἵνα κατόπιν, διὰ τῶν φίλων του, θέσῃ εἰς κίνησιν ὅλην τὴν πόλιν, ἵνα αὕτη συνηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἀσώτου τούτου υἱοῦ οἰκτρῶς μετανοήσαντος διὰ τὸ παράπτωμά του. Τὸ πάθημα δὲν ἔγινε μάθημα. Καὶ ἰδοὺ οὗτος ἐνεφανίσθη ἐσχάτως μὲ νέον πεῖσμα. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως εἶναι δικαίωμα τοῦ κ. Σούρλα. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δὲν δικαιοῦται εἶναι τὸ νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὸν κ. Κοντοπάνον ἐπισκέψεις εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, καὶ μετὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου Παιδείας πρὸς τὸν κ. Σούρλαν ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ Διδασκαλεῖον τὸν κ. Κοντοπάνον, ὑποχρεούμενον ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως διὰ τὴν νέαν του θέσιν.* Ἡ *Ἤπειρος* δὲν ἄργησε νὰ τὸν ἀντικρούσει: *Ὁ «Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν» ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου κ. Σούρλα, διαπρεποῦς παιδαγωγοῦ. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποδώσῃ καὶ εἰς αὐτὸν «σκάνδαλα», εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ τὸ ἔκαμεν, ὄχι δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ ὁ κ. Σούρλας ἀποτελεῖ καύχημα Ἠπειρωτικόν. Καὶ τελευταίως, διότι καὶ ὁ Καλεύρας δὲν τὸν ἀνέχεται.* Ἡ ἐπίθεση κατὰ τῶν Σούρλα καὶ Κοντοπάνου πρέπει νὰ συνδυασθεῖ καὶ μὲ τὴν ἐπιστολὴ ποὺ ἔστειλαν οἱ σπουδαστὲς τῆς γ΄ τάξης τοῦ Διδασκαλείου στὶς ἐφημερίδες, οἱ ὁποῖοι ὑποστήριζαν μὲ θέρμη τὸν Κοντοπάνο. Ἀπευθυνόμενοι πρὸς τοὺς κατήγορους, τοὺς καταλόγιζαν ὅτι τὸν ἀδίκησαν καὶ ὅτι *ἡ νίκη ποὺ κατήγαγε ὁ λαὸς* δὲν πρόσφερε τίποτε καλὸ γιὰ τὸ σχολεῖο τους. *Τουλάχιστον διὰ τὸν καθηγητήν μας κ. Κοντοπάνον καθιστῶμεν ἐξ ἀρχῆς γνωστὸν ὅτι μὲ τὸν ἀγῶνα τους μᾶς ἔβλαψαν μέχρι καταστροφῆς. Πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι ἐνηργήσατε ὄχι ὡς κηδεμόνες μας, ἀλλὰ ὡς ἐχθροί μας. Ἐὰν λοιπὸν ἐσεῖς ἐνεργεῖτε τόσον ξένως πρὸς τὴν θέλησίν μας, ἄνευ ἰσχυρῶν λόγων, ἡμεῖς εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἀπὸ καθαρὰν ψυχικὴν ἀνάγκην νὰ διαμαρτυρηθῶμεν καὶ νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἐνέργειάν σας ὡς ἀντικειμένην πρὸς τὴν θέλησιν, πρὸς τὸ καλόν μας. Σᾶς ἐρωτῶμεν: Διατὶ μᾶς καταστρέφετε, ἐνῶ θέλετε τὸ καλόν μας; Ἐνῶ σεῖς λοιπὸν φωνάζετε ὅτι δὲν τὸν θέλετε* (τὸν Κοντοπάνο), *ἡμεῖς, τοὺς ὁποίους*

προσπαθεῖτε νὰ ὑπερασπίσετε, μὲ δάκρυα, μὲ λυγμούς, μὲ πόνον δεικνύομεν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν καθηγητήν μας. Τί θέλετε λοιπόν; Τί ἐκάματε; Ἐχωρίσατε τέκνα ἀπὸ πατέρα. Θεωροῦμεν ὑποχρέωσίν μας καὶ ἀνάγκην μας νὰ διακηρύξωμεν πρὸς τὸ φιλοπρόοδον κοινὸν τῶν Ἰωαννίνων ὅτι ὁ καθηγητής, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τόσον σκληρὰ ἀναγκαζόμεθα ν' ἀποχωρισθῶμεν, εἶναι ἡ καρδιά μας. Πῶς θὰ ἔχετε τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀπαίτησιν νὰ ὁμιλῆτε διὰ τὴν παιδείαν ὅτι εἶναι καθυστερημένη; Πῶς θὰ ὁμιλῆτε διὰ τὰ παιδιά σας μεθαύριον, ὅτι δὲν γίνονται ἄνθρωποι, ὅταν παρεμποδίζετε τὴν ἀρτίαν μόρφωσιν;... Καὶ κατέληγαν: *Ὅλοι μας εἴμεθα ἀφοσιωμένοι ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν σοφόν μας καθηγητὴν καὶ ἀγαπητόν μας προστάτην καὶ χύνομεν πικρὰ δάκρυα διὰ τὴν ἀπώλειαν καὶ κοινοποιοῦμεν τὴν ἀγανάκτησίν μας διὰ τοὺς αἰτίους... οἱ ὁποῖοι πληγώνουν ἄδικα τὰς νεανικὰς ψυχὰς καὶ ποτίζουν ἄστοργα χολὴν καὶ πικρίαν.* Τὴν ἐπιστολὴ ὑπέγραφαν ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τῆς γ΄ τάξης οἱ: Ἐλευθέριος Δ. Τάλιος, Χρ. Παπαβασιλείου καὶ Π. Παπαδόπουλος. (Ἀποφοίτησαν κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1932-33. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Τάλιος, Βορειοηπειρώτης, ἀγωνίστηκε μὲ τὶς «Τσέτες» τοῦ Ἐμβέρ Χότζα κατὰ τὴν κατοχὴ καὶ σκοτώθηκε σὲ μάχη μὲ Γερμανούς, γιὰ νὰ ἀνακηρυχτεῖ σὲ ἐθνικὸ ἥρωα τῆς κομμουνιστικῆς Ἀλβανίας). Ἡ ἐπιστολὴ ἐπέσυρε τὰ εἰρωνικὰ σχόλια τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (11-2-31): *Παραπονοῦνται οἱ μαθηταὶ μὲ ψυχικὸν ἄλγος καὶ ἀρκετὴν δόσιν ναρκισσευομένου ἐρωτύλου, διότι ἀπεστηρήθησαν τῶν διδασκαλιῶν τοῦ ...κ. Κοντοπάνου. Ὁ θαυμασμὸς δὲ τῶν νεαρῶν τούτων μελλόντων διδασκάλων πρὸς τὸν καθηγητήν των ἐμφανίζεται τόσον ἰσχυρός, ὥστε δὲν δυσκολεύονται ν' ἀπαρνηθοῦν καὶ κηδεμόνας καὶ γονεῖς ἀκόμη, χάριν τῶν ἀπολυομένων καθηγητῶν.* Κατὰ τὴν ἐφημερίδα, τὸ θέμα τῶν καθηγητικῶν σκανδάλων δὲν ἦταν τῆς ἀρμοδιότητας τῶν μαθητῶν, αὐτοὶ ἔπρεπε μόνο στὰ μαθήματά τους ν' ἀφοσιωθοῦν. *Ἀλλοίμονο* -κατέληγε- *ἂν ὁ μαθητὴς κανονίζει τὴν προσπάθειάν του καὶ τὴν ἐπιμέλειάν του ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ καθηγητοῦ.* Ἔκανε σφάλμα ὁ σχολιογράφος. Ὁ δάσκαλος καὶ ὁ καθηγητὴς ἀσκοῦν τεράστιο ρόλο στὴν ἄρτια μόρφωση καὶ διάπλαση τοῦ χαρακτῆρα τῶν μαθητῶν. Καὶ ὁ Κοντοπάνος ὡς καθηγητὴς ἦταν μιὰ προσωπικότητα ποὺ ἄφησε τὴ σφραγίδα της στὸ χῶρο τῆς παιδείας στὰ Γιάννινα. (Ἔχω γράψει ἀρκετὰ καὶ στὰ *Χρόνια ποὺ πέρασαν*, (τόμ. Α΄) γι' αὐτόν. Εἶχα τὴν τύχη νὰ εἶμαι μαθητής του -μετὰ τὴν ἐπάνοδό του στὴν ὑπηρεσία- καὶ μπορῶ νὰ πιστοποιήσω τὴ συμβολή του στὴν ὅλη μου κατάρτιση. Κολακευτικὰ λόγια ἔχουν νὰ ποῦν γι' αὐτὸν καὶ ὅλοι οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Διδασκαλείου καὶ τῆς Ἀκαδημίας).

Ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Κατσουρός, τοῦ ὁποίου, ταυτόχρονα μὲ τὴν ἔγκριση τῆς εἰσήγησης Ρωμανοῦ γιὰ ἀπόλυση τῶν καθηγητῶν, εἶχε ζητηθεῖ ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας ἡ μετάθεση -χωρὶς νὰ πραγματοποιηθεῖ-, ἐξακολουθοῦσε νὰ συγκεντρώνει τὰ πυρὰ τῶν ὑπερασπιστῶν, τόσο γιὰ τὶς με-

θόδους ποὺ χρησιμοποιοῦσε κατὰ τὶς ἀνακρίσεις, ὅσο καὶ γιὰ τὴ δημιουργία δυσμενοῦς ἀτμόσφαιρας σὲ βάρος τους. Δημοσίευσε στὸν *Ταχυδρόμο* τοῦ Βόλου, ἐφημερίδα μεγάλης κυκλοφορίας, ἄρθρο μὲ τίτλο: *Ἐκπαιδευτικὰ αἴσχη*, μὲ προφανὴ σκοπὸ νὰ ἀναδημοσιευθεῖ καὶ στὰ Γιάννινα, ὅπως καὶ ἔγινε (τὸ ἀναδημοσίευσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 15-2-31). Στὸ ἄρθρο του ὁ Κατσουρὸς κατέληγε μὲ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ σκάνδαλα ἀποτελοῦσαν ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἠθικὴ κρίση ποὺ περνοῦσε ἡ χώρα καὶ γιὰ τὴ διοικητική της ἀποσύνθεση. Πρέπει νὰ ἀντιδράσουν ὅσοι πονοῦν τὸν τόπο, ἔλεγε. (Ἔγιναν ἔτσι τὰ Γιάννινα πανελλήνιο ἀνάγνωσμα καὶ κάκιστο παράδειγμα πρὸς ἀποφυγή). Ἡ ἀντίδραση τῆς *Ἠπείρου* (18-2-31): *Καὶ ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἀμφισβητοῦντες τὴν εὐφυΐαν τοῦ κ. Κατσουροῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἔγραψεν ἓν ἄρθρον, τὸ ἔστειλε καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς εὐρέως κυκλοφοροῦσαν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐφημερίδα, μὲ σκοπὸν νὰ ἀναδημοσιευθῇ εἰς τὸν ἐγχώριον τύπον, διὰ νὰ πληροφορηθῇ, μέσῳ Βόλου, τὸ εὐφυὲς κοινὸν περὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις συμβαινόντων. Ὅπερ καὶ ἐγένετο. Καὶ ἔπειτα τολμῶμεν νὰ μὴ ἀναγνωρίσωμεν τοιαύτην μεγαλοφυΐαν!* Ἡ ἴδια ἐφημερίδα, σὲ ἀνταπόκρισή της, χαρακτήριζε (14-2-31) τὸ πόρισμα Ρωμανοῦ ὡς παγίδα γιὰ τὸ Γενικὸ διοικητὴ Καλεύρα, γιατὶ *ὅπως εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς κύκλους* (τῶν Ἀθηνῶν) *στηρίζεται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς μίαν κατάθεσιν τῆς περιφήμου Ο..., καταλλήλως ὑπαγορευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Καλεύρα, προστάτου της.* (Ὑποχρέωσε τὸ *Ἀνώτερο Παρθεναγωγεῖο*, ποὺ τὴν εἶχε ἀπολύσει, νὰ τὴν ἐπαναπροσλάβει καὶ ὁ ἴδιος κατέβαλε τὶς δαπάνες γιὰ τὴ συνέχιση τῶν σπουδῶν της). Ἡ ἀνταπόκριση κατέληγε μὲ τὴν κρίση ὅτι τὸ πόρισμα Ρωμανοῦ δὲν ἦταν παρὰ μιὰ καμουφλαρισμένη παγίδα γιὰ τὸν Καλεύρα *ἀπὸ τὸν ἄσπονδον συνάδελφόν του ὑπουργὸν τῆς Παιδείας*. Οἱ ἐξελίξεις ἔχουν κάποια σχέση μὲ τὶς ἀποκαλύψεις αὐτές. Ἄλλη ἀνταπόκριση, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κι αὐτή, (μᾶλλον οἱ ἀνταποκρίσεις γράφονταν στὰ Γιάννινα, καὶ γιὰ λόγους ἐντυπώσεων ἀποδίδονταν στὴν Ἀθήνα), δημοσιευμένη στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* (17-2-31) μὲ τὸν τίτλο καὶ τὸ περιεχόμενό της προξένησε ἔντονες ἀντιδράσεις: *Ἡ μαφία τῆς Μητροπόλεως καὶ τὰ ἔργα καὶ αἱ ἡμέραι τῶν καθηγητῶν.* Ἡ ὅλη ἐξέλιξη τῶν γεγονότων γύρω ἀπὸ τὰ καθηγητικὰ σκάνδαλα -σημειωνόταν-ἐπιβεβαιώνει τὸ γεγονὸς ὅτι μία *μαφία*, ἐγκαταστημένη στὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο τῶν Ἰωαννίνων, *ἐπεξέτεινε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν δρᾶσιν της ὑπὲρ τῶν ἐνόχων καθηγητῶν. Ἡ μαφία αὐτὴ συνάψασα σχέσεις καὶ γνωριμίας φιλίας καὶ κοινοῦ συμφέροντος μετὰ διαφόρων ἐν Ἀθήναις προσώπων, κατεχόντων ὑψηλὰς θέσεις, ἔθεσεν ὅλους τούτους εἰς κίνησιν διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ σωτηρία τῶν ἐνόχων καθηγητῶν.* Σ' αὐτὲς τὶς ἐνέργειες ἀποδιδόταν ἡ ἀπόφαση τοῦ ὑπουργείου Παιδείας νὰ ἐπιτρέψει στοὺς καθηγητὲς νὰ γυρίσουν στὶς θέσεις τους στὰ Γιάννινα. Λίγες μέρες, μετὰ τὸ δημοσίευμα, ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Καλεύρα ἀπὸ τὰ Γιάν-

νινα. Κι αὐτὸ ἦταν ἔργο τῆς *μητροπολιτικῆς μαφίας*, ἰσχυριζόταν ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*. Ἡ ἔνταση ἀνάμεσα στὶς ἐφημερίδες κορυφώθηκε. Ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Καλεύρα εἶχε σχέση ὁπωσδήποτε καὶ μὲ τὸ χειρισμὸ τῆς ὑπόθεσης σκανδάλων ἐκ μέρους του, ὑπῆρχαν ὅμως κι ἄλλες παράμετροι ποὺ θὰ ἐκτεθοῦν.

Μετὰ τὴν ἀποδοχὴ ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας τῆς εἰσήγησης Ρωμανοῦ γιὰ ἀπόλυση τῶν καθηγητῶν, ὁ φάκελλος διαβιβάστηκε στὸ *Ἐποπτικὸ συμβούλιο* τῶν Ἰωαννίνων (πρόεδρος ὁ Κατσουρός) γιὰ νέες ἀνακρίσεις καὶ λήψη ὁριστικῆς ἀπόφασης. Ἔγιναν οἱ ἀνακρίσεις, ἀπολογήθηκαν οἱ κατηγορούμενοι μὲ πρῶτο τὸν Κοντοπάνο, (ἡ ἀπολογία του κράτησε ὧρες καὶ ἦταν ἔντονα ἐπικριτικὴ γιὰ τὸν πρόεδρο τοῦ συμβουλίου). Ἡ ἀπόφαση δὲν ἐξέπληξε κανένα. Ὁ Κοντοπάνος *ἀπηλλάγη ὁριστικῶς τῶν καθηκόντων του διὰ τὴν κυρίαν πρᾶξιν τῶν σκανδάλων καὶ ἐπεβλήθη εἰς αὐτὸν καὶ πρόστιμον ἑνὸς μηνιαίου μισθοῦ διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν καὶ ὀλιγωρίαν*, ἐπειδὴ δὲν εἶχε πάει στὴ θέση του στὸ Κεφαλόβρυσο Ἀγρινίου, ὅπου τὸν μετέθεσαν. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἔγραφε τὴν ἑπόμενη (26-2-31): *Ἡ δικαιοσύνη δὲν κατεδίκασεν μόνον τὸν Κοντοπάνον. Κατεδίκασε καὶ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τετράκις τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἀνήρχοντο τὰς κλίμακας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἡ ὁποία ἀπὸ ἑστία ἠθικῆς καὶ αὐστηρότητος μετεβλήθη εἰς χαλκεῖον συκοφαντιῶν καὶ εἰς ἕδραν συνωμοτῶν, συνωμοτησάντων ἐναντίον μιᾶς πόλεως, ἐναντίον αὐτῆς ταύτης τῆς ἠθικῆς της ὑποστάσεως. Κατεδίκασεν ἐπίσης καὶ τὰς ἐφημερίδας ποὺ τὸν ὑποστήριξαν. Ὁ ἀγὼν πρέπει νὰ συνεχισθῇ καὶ νὰ ζητηθοῦν εὐθῦναι καὶ ἀπὸ τὸν μητροπολίτην, τοῦ ὁποίου ὁ ρόλος ὑπῆρξεν αὐτόχρημα ἀντιχριστιανικὸς καὶ ἀνήθικος.* Ἡ ἐπίθεση κατὰ τοῦ μητροπολίτη ἔπαιρνε πιὰ σοβαρότατες διαστάσεις. Τὴ βαρειὰ ἀτμόσφαιρα ἦρθε νὰ φορτίσει περισσότερο ἕνα τραγικὸ γεγονός: ὁ ξαφνικὸς θάνατος τοῦ γυμνασιάρχη τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* Ἀλ. Κυρούση, μέλους τοῦ *Ἐποπτικοῦ συμβουλίου* ποὺ ἀπέλυσε τὸν Κοντοπάνο. Ὁ θάνατος τὸν βρῆκε, μετὰ τὴ λήξη τῆς συνεδρίασης τοῦ συμβουλίου. Ἄρχισε ἡ συνεδρίαση, (24 Φεβρουαρίου τὸ ἀπόγευμα), ὁ Κυρούσης ἐκμυστηρεύτηκε στὸ Γενικὸ ἐπιθεωρητὴ καὶ πρόεδρο του συμβουλίου Κατσουρό, ὅτι αἰσθάνθηκε πόνο στὸ στῆθος καὶ στὸ ἀριστερό του χέρι, κάτι ποὺ ἀπέδιδε σὲ κρυολόγημα. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνεδρίασης οἱ πόνοι ἔγιναν πολὺ δυνατοὶ (προφανῶς εἶχε πάθει ἰσχαιμικὴ κρίση) καὶ ζήτησε τὴ διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ συμβουλίου γιὰ τὴν ἑπόμενη μέρα. Σ' αὐτὸ ἀντέτεινε ὁ μετέχων τοῦ συμβουλίου, πρόεδρος πρωτοδικῶν Βασιλείου, πιστεύοντας προφανῶς ὅτι πρόκειται γιὰ πόνους ἀπὸ κρυολόγημα. Ἡ συνεδρίαση συνεχίστηκε καὶ ἐτελείωσε στὶς 2 μετὰ τὰ μεσάνυχτα, μὲ τὴν ἔκδοση τῆς καταδικαστικῆς ἀπόφασης. Ὅταν ὁ Κυρούσης γύρισε σπίτι του, παραπονέθηκε στὴ γυναίκα του Ἀθηνᾶ, (τὴ γνωστὴ σ' ὅλα τὰ Γιάννινα γιὰ τὸν τρόπο ποὺ φώναζε τ' ὄνομά

της ὁ Κυρούσης, ὅταν τὴν καλοῦσε), ὅτι αἰσθανόταν ρῖγος καὶ στενοχώρια. Γιὰ νὰ ζεσταθεῖ, ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ πρόσφερε κονιάκ, σὲ λίγο ὅμως ἐκδηλώθηκε νέα κρίση μὲ δυνατοὺς πόνους, καὶ κατὰ τὴν εἰδησεογραφία τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, ὁ Κυρούσης ἄρχισε νὰ φωνάζει: *Μ' ἔφαγε ὁ Κοντοπάνος.* Ἡ κατάσταση αὐτὴ κράτησε ὡς τὶς 6 τὸ πρωΐ, ὥρα ποὺ πέθανε. Εἶχαν περάσει 10 ὧρες ἀπὸ τὴν πρώτη προσβολὴ καὶ κανένας, οὔτε ὁ ἴδιος, οὔτε τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, οὔτε ἡ γυναίκα του, δὲν σκέφτηκαν νὰ φωνάξουν ἕνα γιατρὸ νὰ διαγνώσει τὴν ἀρρώστεια του καὶ νὰ τὸν βοηθήσει. Τὰ Γιάννινα τοῦ 1931, ἀρίστευαν στὴ σκανδαλολογία, ὄχι ὅμως καὶ στὴν ἐπίδειξη κοινοῦ νοῦ γιὰ τὴν προστασία τῆς ὑγείας τῶν πολιτῶν...

Οἱ κατήγοροι τῶν καθηγητῶν, ἔριξαν τὴν εὐθύνη τοῦ θανάτου τοῦ Κυρούση στὸν Κοντοπάνο. *Ἀπὸ τὰς πρώτας ὥρας ποὺ ἔγινε γνωστὸς ὁ θάνατος τοῦ γυμνασιάρχου Ἀλκ. Κυρούση, ἀπ' ὅλα τὰ στόματα ἠκούσθη ἡ λέξις «θῦμα». Ὑπῆρξε τὸ θῦμα μιᾶς μαφίας, ἡ ὁποία εἶχε κινήσει πάντα λίθον διὰ νὰ πνίξῃ τὴν φωνὴν τῆς ἀδεκάστου συνειδήσεώς του.* Ἄλλη γνώμη εἶχαν οἱ ὑπερασπιστὲς τῶν καθηγητῶν: *Φοβερὸς ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς κ. Κατσουρός. Ἔφαγε διὰ τῆς κακίας του τοὺς δύο συκοφαντηθέντας καθηγητὰς Κοντοπάνον καὶ Ἰωαννίδην! Ἔπαυσε διὰ τῆς ἀστοχίας του ἕνα ἰδανικὸν Γενικὸν διοικητήν, τὸν κ. Ἀχ. Καλεύραν. Ἐσκότωσε διὰ τῆς ἐπιμονῆς του ἕνα γυμνασιάρχην τὸν Ἀλκ. Κυρούσην. Τί ἄλλο ἔχει νὰ κάμῃ πλέον; Θέλει κι ἄλλα θύματα; Δὲν εἶναι ἀρκετὰ αὐτά; Τί κάνει ἀκόμα ἐδῶ; Δὲν τὸν ταράζει ὁ τόπος ποὺ κάθεται; Δὲν σηκώνεται νὰ φύγῃ; Τὸ καταγγέλει καὶ ὁ μακαρίτης ὁ Κυρούσης ἀπὸ τὸν τάφο του: «Μ' ἔφαγε τὸ ζήτημα τοῦ Κοντοπάνου. Τί κακὸ ἔκανα ἐγὼ σήμερα, ποὺ δὲν εἶχα κάνει ποτὲ κακὸ στὴ ζωή μου!». Αὐτὰ ἔλεγε πεθαίνοντας ὁ καϋμένος ὁ Κυρούσης* (*Ἐλευθερία*, 3-3-31). Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι, ἐξαιτίας τῆς ἀπόφασης ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρει, ὁ Κυρούσης φορτίστηκε μὲ θανατηφόρο ἄγχος ποὺ τὸν ὁδήγησε στὸν τάφο. Τὸ ἄγχος δημιουργήθηκε καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές. Τοῦ Κοντοπάνου, ποὺ μὲ τὴν πολύωρη ἀπολογία του, τὴν ψύχραιμη καὶ ἐπιθετικὴ κατὰ τοῦ Κατσουροῦ ἰδίως, δημιούργησε συνειδησιακὸ πρόβλημα στὸν Κυρούση, καὶ τοῦ Κατσουροῦ, ὁ ὁποῖος πίεζε τὸν ὑφιστάμενό του γυμνασιάρχη, νὰ δώσει καταδικαστικὴ ψῆφο, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ ἔτσι ἡ στάση του ἀπέναντι στὸ θέμα.

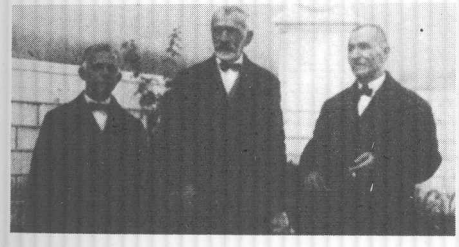

Ὁ Ἀλκιβιάδης Κυρουσης, ἀριστερα, στὸ μέσον ὁ Γ. Καλούδης καὶ δεξιὰ ὁ Φ. Σαγκούνης.

Ὁ θάνατος τοῦ Κυρούση δημιούργησε συγκίνηση στοὺς Γιαννιῶτες. Πάνδημη ἦταν ἡ κηδεία του. *Ὁλόκληρος ἡ κοινωνία τῶν Ἰωαννίνων, ἀνα-*

γνωρίζουσα τὰς θετικὰς καὶ πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὸν τόπον, κατὰ τὴν πολυετῆ ἐνταῦθα ὑπηρεσίαν του, παρηκολούθησε τὴν ἐκφορὰν τῆς σοροῦ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου, τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἰδανικά της ὑπῆρξαν τὸ σχολεῖον καὶ τὸ καθῆκον. Ὑπῆρξεν ὁ κατ'ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος μιᾶς γενεᾶς, ἡ ὁποία παρέρχεται καὶ ἐκλείπει ἀπὸ τὴν κοινωνίαν καὶ ὑπῆρξεν ἀκόμη ὁ ἀντιπρόσωπος μιᾶς γενεᾶς διδασκάλων, ἡ ὁποία ἐκλείπει ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἀφήνουσα τὴν θέσιν της εἰς τοὺς ἀκροβατοῦντας ἐλευθεριασμούς. Ἐπικήδειους λόγους ἐκφώνησαν ὁ Κατσουρός, ὁ Χ. Μαστορίδης -ὡς ὑποδιευθυντὴς τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*- τοῦ ὁποίου τὸν ἄμεσο ἀποκεφαλισμὸ καὶ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ζητοῦσε, γιὰ ἄγνωστους λόγους, ἐπὶ μῆνες ἡ *Κραυγή*, παρόλο ποὺ εἶχε ἀθωωθεῖ παμψηφεί (ἡ *Κραυγὴ* τὸν θεωροῦσε ὡς τὸν πιὸ ἐπικίνδυνο ἀπ' ὅλους), ὁ γυμνασιάρχης τοῦ Β΄ γυμνασίου Δ. Σακελλαρίδης κ.ἄ. Ὁ λόγος τοῦ γυμνασιάρχη Σακελλαρίδη προξένησε ἀντιδράσεις στοὺς κατήγορους τῶν καθηγητῶν, ἐπειδή, *δὶς μάλιστα, ἐφρόντισε νὰ τονίσῃ ὅτι τὰ ἀνθρώπινα μίση καὶ πάθη ὡδήγησαν τὸν Κυρούσην εἰς τὸν τάφον*, κάτι ποὺ θεωρήθηκε ὡς ἐκτόξευση κατηγορίας ἐναντίον τους. *Ὁ κ. γυμνασιάρχης ἐτέλει εἰς πλήρη ἀσυμφωνίαν πρὸς τὸν ἐσωτερικόν του ἄνθρωπον*, διαπίστωνε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (27-2-31) *διότι γνωρίζει πολὺ καλὰ ποῖος ὡδήγησεν τὸν Κυρούσην εἰς τὸν τάφον. Ἔπρεπε, λοιπόν, ν' ἀποφύγῃ νὰ ὁμιλήσῃ, ἀφοῦ εἶχε τοιαύτας ἀντιλήψεις.* Ἡ *Ἤπειρος* δὲν ἄφησε ἀναπάντητη τὴν πρόκληση: *Ἐνομίζαμεν ὅτι ἡ μῆνις τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος» περιωρίζετο εἰς τὸν Κοντοπάνον μόνον καὶ τοὺς δύο ἄλλους καθηγητάς. Ἐν τούτοις τελευταίως ἀποδεικνύεται ὅτι στρέφεται παντοῦ ὅπου ὑπάρχει σχολεῖον καὶ διδάσκαλος. Ὁ ὑπέροχος παιδαγωγὸς διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου κ. Σούρλας, ὁ γυμνασιάρχης τοῦ Β΄ γυμνασίου, ὁ ἀκάματος κ. Σακελλαρίδης καὶ μετ' ὀλίγον ἴσως ὁλόκληρος ὁ καθηγητικὸς σύλλογος Ἰωαννίνων καὶ ὅλα τὰ σχολεῖα θὰ δεχθοῦν τὰ βέλη καὶ τὰ μαινόμενα ἄρθρα τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος». Πῶς λέγεται αὐτὸ εἰς ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν;...* (28-2-31).

Ἡ ἀπόφαση τοῦ συμβουλίου γιὰ τὸν Ἰωαννίδη καθυστέρησε, ἐξαιτίας τῆς ἀνασύνθεσής του. Τὴ θέση τοῦ Κυρούση πῆρε ὁ γυμνασιάρχης Δ. Σακελλαρίδης. Τὸ συμβούλιο στὶς 10-3-31, ἀπέλυσε καὶ τὸν Ἰωαννίδη μὲ ψήφους 2 πρὸς 1. (Ἡ ψῆφος γιὰ τὴ μὴ ἀπόλυση τοῦ Ἰωαννίδη, ἀλλὰ γιὰ τὴ μετάθεσή του, ἦταν τοῦ Σακελλαρίδη). Ἔτσι τερματίστηκε σὲ πρώτη φάση ἡ ὑπόθεση τῶν σκανδάλων καὶ τῆς σκανδαλολογίας ποὺ ταλαιπώρησε τὰ Γιάννινα γιὰ ἐνάμιση χρόνο. Οἱ ἀπολυθέντες καθηγητὲς κατάφυγαν πρῶτα στὸ *Ἀνώτατο Ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο*, ποὺ ἔκρινε ὅτι καλῶς ἀπελύθησαν καὶ στὴ συνέχεια στὸ *Συμβούλιο Ἐπικρατείας*, τὸ ὁποῖο, σὲ πρώτη φάση, δικαίωσε τὸν Κοντοπάνο. Ὅμως οἱ παρενέργειες τῆς ἄγριας αὐτῆς διαμάχης γιὰ πολλὰ χρόνια, καὶ μετὰ τὸν πόλεμο ἀκόμα, ταλαιπωροῦσαν

τοὺς Γιαννιῶτες. Φυσικὰ τὸ παρασκήνιο ἐξακολουθοῦσε νὰ δηλητηριάζει τὴ ζωὴ τῆς πόλης, ἐξαιτίας τῆς ἐμπλοκῆς στὴν ὑπόθεση τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνος καὶ τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ Καλεύρα. Πρὶν γίνει ἀναφορὰ σ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ δοθεῖ ὁ λόγος στὸν καθηγητὴ Ἀλκ. Κοντοπάνο γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ἄποψή του γιὰ τὰ γεγονότα ποὺ ὁδήγησαν στὴν ἀπόλυσή του. Περιέχεται στὴν ἐπιστολή, στὴν ὁποία, δημοσιευμένη στὶς ἐφημερίδες, δίνει μιὰ συνολικὴ εἰκόνα τῶν θέσεων τῆς ἄλλης πλευρᾶς, τῶν κατηγορούμενων καὶ τῶν ὑποστηρικτῶν τους: *Τερματισθέντος τοῦ περὶ τὰ σχολεῖα θορύβου, διὰ τῆς γνωστῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου, αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τὴν μερίδα τοῦ ἐγχωρίου τύπου καὶ τὴν ἐπίλεκτον κοινωνίαν διὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν συγκινητικήν των ἀφοσίωσιν. Διὰ τῆς ἐνισχύσεως αὐτῶν ἐπετεύχθη ὅ,τι ἐπετεύχθη καὶ τοῦτο δὲν εἶναι μικρόν. Αἱ ἀδέσποτοι τερατώδεις φῆμαι ἀπεδείχθησαν ἁπλᾶ μυθολογήματα καὶ τὸ ὅλον ζήτημα ἐνετοπίσθη εἰς τὰς ἀδελφάς..., οὕτω δὲ ἀπηλλάγη ἡ πόλις καὶ ἰδιαιτέρως τὰ σχολεῖα αὐτῆς τῆς δεινῆς συκοφαντίας, τὴν ὁποίαν ἀπεπειράθησαν νὰ στηρίξωσιν κατ' αὐτῶν οἱ δῆθεν ἀμύντορες τῆς ἠθικῆς. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προσωπικήν μου καθαρῶς ὑπόθεσιν καὶ διὰ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα εἶναι ἄξιοι τῆς εὐγνωμοσύνης μου. Ἡ ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις περιορισθεῖσα, ὡς περιορίσθη, στηριχθεῖσα ὡς ἐστηρίχθη, οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ εὐρυτέραν ἠθικὴν σημασίαν πλὴν τῶν ὑλικῶν συνεπειῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἀποκατάστασιν ἀπεκδέχομαι παρὰ τῶν ἀνωτέρων βαθμίδων τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης. Δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω τοὺς λόγους, οἵτινες ἔπεισαν τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, ὅπως «ἐναρμονιζόμενα πρὸς τὸ πόρισμα τοῦ κ. Ρωμανοῦ», κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ ὑπουργικοῦ ἐγγράφου, ἐκδώσωσι τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Περιορίζομαι ἁπλῶς νὰ σημειώσω ρητὴν δήλωσιν τοῦ προέδρου τοῦ συμβουλίου, γενομένην ἐν τῷ γραφείῳ του, πρὸ τῆς συνεδριάσεως ἐπὶ παρουσίᾳ ἀξιοπίστων μαρτύρων, ὅτι ἡ ἀνάκρισις τοῦ κ. Ρωμανοῦ οὐδὲν νέον στοιχεῖον προσθέτει εἰς τὴν δικογραφίαν. Ἀλλ' ἡ περιπέτεια αὕτη, περιπέτεια οὐχὶ προσωπική, ἀλλ' εὐρύτερον κοινωνική, δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητος. Κατεφάνη ἐξ αὐτῆς ἡ κοινωνική μας ἀποσύνθεσις καὶ ἡ ἔλλειψις παντὸς χαλινοῦ. Κατεφάνησαν οἱ κίνδυνοι οἱ ἐπαπειλοῦντες τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν παντὸς πολίτου, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς καταστάσεως ταύτης. Κατεδείχθησαν ἔτι μᾶλλον οἱ κίνδυνοι, οἱ ἐπαπειλοῦντες τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς ὡς ἄτομα, ὡς ἐπαγγελματίας καὶ ὡς ἐντολοδόχους τῆς συγχρονισμένης μορφώσεως τῆς νέας γενεᾶς, οὐ μόνον λόγῳ τῆς ὑφισταμένης κοινωνικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ τρόπου τῆς συνθέσεως τοῦ Ἐποπτικοῦ συμβουλίου. Κατεδείχθη ὡσαύτως πόσον ἀτελεσφόρητος ἀποβαίνει οἱαδήποτε προσπάθεια ἀτομικῆς ἀμύνης. Καὶ ἐκ πάντων τούτων προκύπτει ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπιλέκτων κοινωνικῶν στοιχείων, τῆς στενῆς ὀργανώσεως τῶν ἐκπαι-*

δευτικῶν λειτουργῶν ἰδιαιτέρως καὶ χάριν ἑαυτῶν καὶ χάριν τοῦ μέλλοντος τῆς ἰδιαιτέρας μας πατρίδος. Τὴν ἔκκλησιν ταύτην δικαιοῦμαι ν' ἀπευθύνω ὡς ὁ ἀμεσώτερον πληγείς, ἀλλὰ καὶ ἔχων τὴν ὑπερήφανον ἱκανοποίησιν ν' ἀντικρύζω παρὰ πᾶσαν ἐπίθεσιν καὶ παρὰ πᾶσαν ἀπόφασιν, ἀμέριστον τὴν ἐκτίμησιν ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὴν κρίσιν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ λαμβάνῃ τις ὑπ' ὄψιν καὶ ἰδιαιτέρως ἀπαραμείωτον τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ μαθητικοῦ κόσμου, τοῦ ἀλαθήτου αὐτοῦ κριτοῦ τῶν διδασκάλων του. Ἀλκ. Κοντοπάνος. (*Ἤπειρος* 1-3-31). Περιέχει πολλοὺς ὑπαινιγμοὺς ἡ ἐπιστολή, πολλὲς προεκτάσεις καὶ ἀρκετές ἀλήθειες. Ἰδιαίτερα ἡ τελευταία φράση ποὺ ἀναφέρεται στὸ ἀλάθητο τῆς κρίσης τῶν μαθητῶν γιὰ τοὺς διδασκάλους τους· ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία μπορῶ νὰ βεβαιώσω ὅτι οἱ διδασκαλιστὲς ἔτρεφαν ἀπεριόριστη ἐκτίμηση στὴν πνευματική του συγκρότηση καὶ τὴν κρίση του, περισσότερη ἀπὸ κάθε ἄλλο καθηγητή. Ἐξάλλου οἱ συναναστροφὲς καὶ οἱ φιλίες του μὲ ἐπίλεκτα στελέχη τοῦ σώματος τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ὅπως τοῦ Εὐρ. Σούρλα, τοῦ Χρ. Σούλη, τοῦ Κ. Στεργιόπουλου, τοῦ Εὐαγ. Παπανούτσου ἀργότερα, καθὼς καὶ ἡ ὑπεύθυνη θέση του στὴ σύνταξη τῶν *Ἠπειρωτικῶν χρονικῶν* μαρτυροῦν τοῦ λόγου τὸ ἀληθές. Ἦταν, λοιπόν, φυσικὸ νὰ ἠχήσει παράταιρα ὁ σχολιασμός τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (4-3-31): *Ποδήρη τῆς μετανοίας χιτῶνα ἐνδυθεὶς κ. ὁ Κοντοπάνος καὶ τὴν «ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν» ἀναχεῖρας κρατῶν ἐνεφανίσθη. Καὶ ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ ἐκτιμήσεως καὶ εὐγνωμοσύνης ἐνεθυμήθη καὶ τὰς ἀδελφάς...., τὰς ὁποίας ἐπεχείρησε νὰ παρουσιάσῃ ὡς κατωτάτης ὑποστάθμης ὑποκείμενα. Ἐλησμόνησεν ὅμως ὁ μετανοῶν ἁμαρτωλός, ὅτι αἱ ἀδελφαὶ αὗται, προτοῦ εἰς τὴν γκαρσονιέραν τοῦ Μελισσάρη μεταβληθοῦν ὑπὸ τῶν καθηγητῶν των εἰς ἠθικὰ ράκη, ἦσαν ἐντροπαλαὶ καὶ τίμιαι ἑλληνίδες μαθήτριαι. Καὶ τὸ τοιοῦτον νομίζομεν ὅτι ἔχει μεγάλην σημασίαν, τὴν ὁποίαν παρέβλεψεν ὁ καθηγητὴς οὗτος, ὅπως παρεῖδε καὶ ἐπὶ τριετίαν τὸν ὑψηλόν του προορισμόν.* Πάντως οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κοντοπάνου, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσή του, ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ μὴν τὸν ἀφήσουν σὲ χλωρὸ κλαδί. Δὲν τολμοῦσε πουθενὰ νὰ πάει, χωρὶς νὰ σχολιαστεῖ ἡ μετακίνησή του: *Ὁ διαπρεπὴς θιασώτης τῆς φιλοσοφούσης γερμανικῆς φιλολογίας κ. Σούρλας, διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου, ἐξακολουθεῖ νὰ παρέχῃ τὸ Διδασκαλεῖον εἰς τὸν ἀπολυθέντα Κοντοπάνον ὡς ἄσυλον καὶ ἐπιτρέπει ἐντὸς αὐτοῦ νὰ λαμβάνουν χώραν ἐρωτικαὶ ἐξομολογήσεις καὶ συναντήσεις. Ἔχει δὲ γενικῶς ὁ διευθυντὴς οὗτος ἐξαχρειώσει τόσον τοὺς μαθητὰς τοῦ Διδασκαλείου, ὥστε νὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰς θεωρίας του καὶ τὸ Τμῆμα ἀσφαλείας.* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 15-3-31). Αὐτὸ δὲν ἐμπόδισε τὴν ἴδια ἐφημερίδα, ὕστερα ἀπὸ λίγους μῆνες, ὅταν ἔγιναν οἱ γιορτὲς τοῦ *Διδασκαλείου*, νὰ πλέξει τὸ ἐγκώμιο τοῦ Σούρλα καὶ τῶν παιδαγωγικῶν του ἀντιλήψεων, μὲ τὶς ὁποῖες εἶχε ἀρχίσει ν' ἀσχολεῖται τὸ *Τμῆμα ἀσφαλείας!...* Ἀλλ' ὁ Κοντοπάνος

ὅ,τι καὶ νὰ ἔκανε δὲν θὰ μποροῦσε νὰ κατευνάσει τοὺς ἀντιπάλους του. Οἱ τερατώδεις φῆμες, οἱ ἀναφερόμενες στὴν ἐπιστολή του, εἶχαν δημιουργήσει κατάσταση μὴ ἀνατρέψιμη. Λίγο μετὰ τὴν ἀπόλυσή του δημοσιευόταν στὴν ἐφημερίδα τὸ ἑξῆς: *Φίλος μας διαρρηγνύει τὰ ἱμάτιά του, διότι ὁ Κοντοπάνος, μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ σεπτοῦ θείου του* (τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνος) *ἔκαμεν ἰαματικὰ λουτρὰ εἰς τὸ νοσοκομεῖον Χατζηκώστα, ἵνα ἐνισχύσῃ τὸν ἐκ τῆς ἀκολασίας παράλυτον ὀργανισμόν του...* Καί, κατὰ τὶς ἐφημερίδες, ἡ ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου, ποὺ δικαιολογημένα τὴ χαρακτήρισαν *κράτος ἐν κράτει*, ἀφοῦ ἐκπλήρωσε τὸ σκοπό της, ἀπέλυσε δηλαδὴ τοὺς καθηγητές, -μόνο ὁ Μαστορίδης τῆς ξέφυγε κι ἔκαναν ἀγῶνα γιὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνουν, προάγοντάς τον σὲ γυμνασιάρχη καὶ μεταθέτοντάς τον στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς Ἑλλάδας, στὸν Ἅγιο Νικόλαο Κρήτης- *κατέθεσε τὴν ἐντολήν...* Σὲ λίγες μέρες ἀποκαλύφτηκε ὅτι ὄχι μόνο δὲν ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὶς ὀργανώσεις, κατὰ τὴ συνεδρίασή τους στὸ Δημαρχεῖο (22-3-31) ἡ κατάθεση τῆς ἐντολῆς, ἀλλὰ τῆς ἀνατέθηκαν κι ἄλλα καθήκοντα: 1) Νὰ ἐμφανιστεῖ στὸ νέο Γενικὸ διοικητὴ Γ. Μόδη καὶ νὰ τὸν παρακαλέσει νὰ λάβει σύντονα μέτρα γιὰ τὴν τακτοποίηση τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων τῆς πόλης. Τί εἴδους τακτοποίηση ἤθελαν φάνηκε στὴν ἀρθρογραφία τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, τῆς 26ης Ἀπριλίου. Ζητοῦσε *τὸν καθαρμὸν τοῦ Διδασκαλείου καὶ τοῦ Β΄ γυμνασίου, διότι κάτι σάπιο ὑπάρχει ἐκεῖ, ποὺ ἀποτελεῖ φοβερὸν καρκίνωμα, ἀναπτυχθὲν ἐπικινδύνως εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν ὀργανισμὸν τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων.* Τὰ *φοβερὰ καρκινώματα* ἦταν ὁ Εὐρ. Σούρλας, διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου καὶ ὁ Δ. Σακελλαρίδης, διευθυντὴς τοῦ γυμνασίου, ποὺ εἶχαν ταχθεῖ ὑπὲρ τῶν ἀπολυθέντων καθηγητῶν. Καὶ φυσικὰ ἔπρεπε νὰ φύγει ἀμέσως καὶ ὁ Μαστορίδης γιὰ τὴ νέα του θέση... 2) Νὰ παρουσιαστεῖ (ἡ ἐπιτροπή) στὸν ἀντιπρόσωπο τῆς Μητρόπολης (ὁ Σπυρίδων βρισκόταν στὴν Ἀθήνα) καὶ νὰ ἀξιώσει νὰ παύσει τὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο νὰ χρησιμοποιεῖται ὡς κατοικία τοῦ Κοντοπάνου. Ἡ ἐπίσκεψη τῆς ἐπιτροπῆς ἔγινε καὶ ἡ ἀξίωση διαβιβάστηκε, *πλὴν ὅμως ὁ Κοντοπάνος ἐπανελθὼν προχθὲς ἐκ Δολιανῶν ἐξακολουθεῖ νὰ κοιμᾶται εἰς τὴν Μητρόπολιν...*

Μπορεῖ ἡ ἐπιτροπὴ νὰ διατυμπάνιζε ὅτι ἐκπλήρωσε τὴν ἀποστολή της ὡς πρὸς τὴ δίωξη τῶν καθηγητῶν, οἱ δραστηριότητές της ὅμως ἄνοιξαν ἄλλη πληγή, τῆς ὁποίας θῦμα ἦταν ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἀχιλ. Καλεύρας. Ἡ ὑποστήριξη τοῦ προσώπου καὶ τῆς πολιτείας του ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων -μὲ ἐξαίρεση τὴν *Ἤπειρο*, ἡ ὁποία ἐπέμεινε στὴν ἀπομάκρυνσή του- ἀποδεικνύει, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κομματικὲς ἢ πολιτικές τοποθετήσεις, ὅτι εἶχε ἀποσπάσει τὴν ἐκτίμηση τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ ἰδιαίτερα τῶν κατοίκων τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Ἀπόδειξη πὼς τὸ βασιλικότατο Τσεπέλοβο -οἱ φιλελεύθεροι ἐκεῖ μετροῦνταν στὰ δάχτυλα τῶν δυὸ χεριῶν- ἦταν πλήρως ἀφοσιωμένο στὸν Καλεύρα, ἕτοιμο νὰ πέσει στὴ φωτιὰ γιὰ

τὸ χατήρι του. Μάλιστα τὸ Τσεπέλοβο βρισκόταν σ' ἀντιδικία μὲ τὴ Μπούλτζη (Ἐλάτη) γιὰ τὸ ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ χωριὰ ἦταν περισσότερο ἀφοσιωμένο στὸν Καλεύρα. (*Ἀναγνώστη μας* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος* (13-2-31)- *ἐρωτᾶ διατὶ ἐγράφομεν περὶ πρεσβείων τῆς κοινότητος Μπούλτζης εἰς τὰς ὑπὲρ τοῦ κ. Καλεύρα ἐκδηλώσεις. Ἁπλούστατα, διότι ὁ κ. Καλεύρας συνδέεται ὅλως ἰδιαιτέρως μετὰ τῆς κοινότητος ταύτης καὶ τῶν κατοίκων της. Ὅτε τὸ Τσεπέλοβον ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἐπίτιμον δημότην, πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς Μπούλτζης διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν ὑφαρπαγὴν τῆς τιμῆς, ἥτις ἀνῆκε ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κοινότητά των...*). Οὔτε φυσικὰ καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ ὑστεροῦσε σὲ ἐκδηλώσεις ἀφοσίωσης, μὲ πρῶτο τὸ δήμαρχο Δ. Βλαχλείδη καὶ τὰ συμβούλια τῶν σωματείων καὶ ὀργανώσεων.

Ἔχουν ἤδη ἀναφερθεῖ ἀρκετὰ γιὰ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Καλεύρα ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἀπὸ τὸ *Ἠπειρωτικὸν βῆμα* τοῦ Ἀριστ. Τζάλλα. Μὲ τὰ λιβελλογραφήματά του, ἔδωσε τὸ ἔναυσμα καὶ στὴν ἀντιπολίτευση τῶν Γιαννίνων, τὴν ἐκφραζόμενη μέσῳ τῆς *Ἠπείρου*, γιὰ ν' ἀρχίσει ἐπίθεση ἐναντίον του. Τὸ περίεργο εἶναι πὼς οὔτε καὶ ἡ *Ἤπειρος*, ὅπως καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ἐφημερίδες, εὐθυγραμμιζόταν μὲ τὸ *Ἠπειρωτικὸν βῆμα* γιὰ τοὺς ἐναντίον του λιβέλλους ποὺ ἔθιγαν τὸν Καλεύρα ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις, πολιτικές, ἠθικές, διαχείρισης τοῦ δημόσιου χρήματος κ.ἄ.

Τὰ αἴτια ποὺ ὁδήγησαν στὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Καλεύρα ἦταν πολλά. Ἂν καὶ οἱ ἐκτιμήσεις τῶν ἐφημερίδων, τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς Ἀθήνας, διαφέρουν, κάθε ἀναφερόμενο αἴτιο συνέβαλε ἀπὸ τὴν πλευρά του στὸ ἀποτέλεσμα.

Σὲ κάθε ἔκδοσή του τὸ *Ἠπειρωτικὸν βῆμα*, δημοσίευε καὶ νέους λιβέλλους. Ἡ ἐπίθεση εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο καὶ βάδιζε παράλληλα μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς ὑπόθεσης τῶν καθηγητῶν, τοὺς ὁποίους ἡ ἐφημερίδα ὑποστήριζε, κατηγορώντας ταυτόχρονα τὸν Καλεύρα ὅτι εἶχε μεγάλο μέρος εὐθύνης γιὰ τὰ συμβαίνοντα. Ὅλες οἱ Γιαννιώτικες ἐφημερίδες, κατεδίκασαν ἔντονα τὴν ἀρθρογραφία τοῦ Ἀρ. Τζάλλα, ἀκόμα καὶ ἡ *Ἤπειρος*, ἡ ὁποία ὅμως θεωροῦσε τὸν Καλεύρα ὑπεύθυνο γιὰ τὴ συνεχιζόμενη λιβελλογραφία, ἐπειδὴ δὲν ἀντιδροῦσε: *Εἰς πέντε ὁλόκληρους στήλας περιποιεῖται καὶ εἰς τὸ τελευταῖον του φύλλον τὸ «Ἠπειρωτικὸν βῆμα» τὸν Γενικὸν διοικητὴν Ἠπείρου καὶ εἰς τὸ ὑβρεολόγιόν του προστίθενται καὶ μερικὰ νέα ἐπίθετα, Οὗτος ὅμως, ὑπεράνω ὅλων τῶν χυδαιοτήτων αὐτῶν, ἐξακολουθεῖ σιωπῶν καὶ ἀνεχόμενος καὶ περιφρονῶν. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐξαντλήσαντες πλέον κάθε τρόπον τὴν φιλοτιμίαν του καὶ πεισθέντες πλέον ὅτι ὁ κ. Καλεύρας ἀγνοεῖ τί ἐστὶ ἀνδρικὴ ἀξιοπρέπεια καὶ τί ἐπιβάλλει αὕτη εἰς ἕνα Γενικὸν διοικητήν, ὑβριζόμενον μὲ ἐπίθετα τῶν τριόδων καὶ ἐξευτελιζόμενον ἀπὸ ἀνθρώπους πάσης φύσεως καὶ ὑποστάσεως καθημερινῶς, εἴμεθα ἀναγκασμένοι ν' ἀποδώσωμεν, ὡς δικαιωμα-*

τικῶς πλέον ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν ὅλα τὰ ἐπίθετα μὲ τὰ ὁποῖα τὸν ἐστόλισαν καὶ νὰ τὸν ἀποκαλέσωμεν ἀκόμη ἀναξιοπρεπῆ καὶ ἀφιλότιμον, διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθωμεν καὶ νὰ μὴν ἀσχοληθῶμεν πλέον μὲ τὰς ρυπαρὰς αὐτὰς ἐλεεινότητας... (*Ἤπειρος*, 3-2-1931).

Ἀντὶ ν' ἀπαντήσει στοὺς συνεχιζόμενους λιβέλλους, ὁ Καλεύρας προτίμησε νὰ τοὺς ἀντικρούσει ἐμμέσως. Ἔθεσε σὲ κίνηση τὸ μηχανισμὸ τῆς ἀποστολῆς ψηφισμάτων ἀπὸ τὶς κοινότητες, τοὺς δήμους, τα σωματεῖα κ.λπ. πρὸς τὴν κυβέρνηση, ποὺ ἐξέφραζαν τὶς διαμαρτυρίες τους γιὰ τὰ καταγγελόμενα, ἀλλὰ καὶ τὸ αἴτημα τῆς παραμονῆς τοῦ Καλεύρα στὰ Γιάννινα. Ποτὲ τόσα πολλὰ ψηφίσματα δὲν δημοσιεύτηκαν στὶς ἐφημερίδες τῆς πόλης, μόνο ἡ περίοδος τῆς δικτατορίας Μεταξᾶ μπορεῖ νὰ διεκδικήσει τὰ πρωτεῖα (μιλῶ πάντοτε γιὰ τὴν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου). Ψήφισμα συμπαράστασης δημοσίευσαν καὶ 16 σωματεῖα τῆς πόλης, πολὺ λιγότερα ἀπὸ ὅσα εἶχαν ὑπογράψει τὴ δίωξη τῶν καθηγητῶν. Ἡ *Ἤπειρος* εἰρωνεύτηκε τὴ στάση τους καὶ οἱ πρόεδροι τῶν σωματείων ἀντέδρασαν μὲ νέο ψήφισμα, κατηγορώντας τὴν ἐφημερίδα γιὰ λιβελλογραφία καὶ διαβεβαιώνοντας ὅτι *ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Καλεύρα εὗρον πάντοτε τὸν ἔνθερμον καὶ ἰδεώδη ὑποστηρικτὴν τῶν νομίμων καὶ δικαίων αὐτῶν αἰτημάτων ὡς καὶ τῶν γενικωτέρων Ἠπειρωτικῶν τοιούτων.* Ἡ *Ἤπειρος* δὲν ἄργησε νὰ ἀπαντήσει. Εἶχε προηγηθεῖ ἄρθρο της, μὲ τίτλο *Πρέπει νὰ φύγῃ... καὶ θὰ φύγῃ* (13-2-31), στὸ ὁποῖο προφητικὰ σημείωνε -σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἄλλες ἐφημερίδες, ποὺ ἐπέμειναν ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἔφευγε ὁ Καλεύρας ἀπὸ τὰ Γιάννινα- ὅτι *ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐκλιπαρῇ τοὺς πάντας καὶ ὑποβάλλεται εἰς πᾶσαν ταπείνωσιν καὶ ἐξευτελισμόν, ἵνα δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὸ ἀξίωμα τοῦ Γενικοῦ διοικητοῦ, ...εἴτε θέλει, εἴτε δὲν θέλει θὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἤπειρον καὶ πιθανὸν νὰ μὴν πρόκειται πλέον περὶ μεταθέσεως ἀλλὰ περὶ ἑκουσίας οἰκτρᾶς φυγῆς ἢ περὶ ἐπαισχύντου ἐκδιώξεως.* (Ἂς σημειωθεῖ ὅτι τὸν κατὰ Καλεύρα ἀγῶνα, ὑποστήριζαν ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο καὶ οἱ ἑβδομαδιαῖες ἐφημερίδες *Ἐθνικὸς Κῆρυξ* καὶ *Ἠπειρωτικὴ φωνή*). Στὶς διαμαρτυρίες τῶν σωματείων ἡ *Ἤπειρος* ἀπάντησε μὲ δύο ἄρθρα της (15 καὶ 17-2-31): Στὸ πρῶτο ἐξέφραζε τὴ λύπη της γιὰ τους προέδρους τῶν 16 σωματείων, γιατὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀντέδρασαν, φανέρωνε τὸ πόσο εὔκολα παρασύρονται. Στὸ δεύτερο κατήγγειλε ὅτι μὲ τὴ στάση τους ἀπέδειξαν ὅτι ὁ ραγιαδισμὸς *δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὴν Ἤπειρον*, καὶ ὅτι ἔγιναν αἰτία νὰ δημιουργηθεῖ τὸ φαινόμενο *νὰ τεθῇ ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ τόπου, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ κράτους ὑπὸ τὴν προστασίαν 16 προέδρων.*

Καὶ ἐνῶ ἡ ἀρθρογραφία ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ Καλεύρα βρισκόταν σὲ ἔξαρση, τὴν ἴδια μέρα ποὺ δημοσιευόταν στὴν *Ἤπειρο* (17-2-31) ἡ ἀπάντηση πρὸς τὰ σωματεῖα, ἔγινε γνωστὸ στὴν Ἀθήνα ὅτι ὁ Καλεύρας ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του. Δὲν ἐπρόκειτο ὅμως γιὰ παραίτηση ἀλλὰ γιὰ κυβερνητικὴ

ἀπόφαση ἀπομάκρυνσής του. Τὸ ἐπιβεβαίωσε καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὴν ἀνακοίνωσή του, ἡ ὁποία περιεῖχε αἰχμὲς ἐναντίον πολλῶν: *Ἡ ὑποβολὴ παραιτήσεως εἰς ὥρας καθ' ἃς ἐκκρεμοῦσεν ἡ κατασυγκινοῦσα τὴν Ἤπειρον ὑπόθεσις τῶν καθηγητῶν καὶ καθ' ἃς διεξήγητο κατ' ἐμοῦ ὁ βαναυσώτερος τῶν προσωπικῶν ἀγώνων ὑπὸ δυσηρεστημένων καὶ ὑπ' ἐκείνων οἵτινες ὑποστήριζαν τοὺς καθηγητάς, θὰ ἦτο φυγομαχία τοῦ χειρίστου εἴδους, ἀναξία ἐμοῦ... Δὲν ἦτο δυνατὸν εἰς τὰς κρισιμωτέρας ὥρας τῆς μάχης, καθ' ἃς ἀντιμετώπιζα ἄφοβα καὶ καρτερικὰ τὴν λύσσαν γνωστοῦ ἐν Ἰωαννίνοις συγκροτήματος, ἥτις ἐξεδηλοῦτο παντοιουτρόπως διὰ μερίδος τοῦ ἐχθρικοῦ τύπου ἀλλὰ καὶ παρασκηνιακῶς εἰς Ἀθήνας πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν καὶ δι' ὅλων τῶν ἀθεμίτων καὶ βαναύσων μέσων, νὰ ἔφευγα ἀπὸ τὴν θέσιν, ἐγκαταλείπων ἀνάνδρως αὐτήν... Δὲν παρητήθην, λοιπόν, ἀλλὰ ὁ πρωθυπουργὸς ἦρε τὴν πρὸς ἐμὲ ἐμπιστοσύνην του.* Στὴ συνέχεια ἐξέφραζε τὴν εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὰ 16 σωματεῖα ποὺ τοῦ συμπαραστάθηκαν καὶ στὶς κοινότητες γιὰ τὰ ψηφίσματά τους καὶ τὴν ἀνακήρυξή του ὡς δημότη. Ὑπερασπιζόταν τὸ ἔργο ποὺ ἐπετέλεσε κατὰ τὰ 2½ χρόνια τῆς θητείας του ὡς Γενικοῦ διοικητῆ καὶ κατέληγε: *Ἀλλὰ πολλάκις ἡ μοῖρα τῶν δημοσίων λειτουργῶν εἶναι νὰ πίπτουν ἀκριβῶς εἰς στιγμὰς κατὰ τὰς ὁποίας ἐνθουσιωδῶς ἐπικροτεῖται τὸ γόνιμον ἔργον των. Πολλὲς ἤττες φαινομενικῶς, εἶναι οἱ καλλίτερες ἠθικὲς νίκες.*

Οἱ αἰχμὲς τῆς ἀνακοίνωσης τοῦ Καλεύρα, γιὰ τοὺς ὑπεύθυνους τῆς ἀπομάκρυνσής του, ἦταν φανερὸ ὅτι στρέφονταν κατὰ κύριο λόγο ἐναντίον τῆς Μητρόπολης, τοῦ περιβάλλοντος τῶν κατηγορούμενων καθηγητῶν -στὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἀθήνα -καὶ ἐναντίον τῶν ἀντιπολιτευόμενων τὴν πολιτεία του ἐφημερίδων. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἔδωκε σαφὲς περιεχόμενο στὶς καταγγελίες: *Ἡ πόλις σύσσωμος ἐξεγερθεῖσα, ἀποδοκιμάζει τὰς κακοβούλους συκοφαντίας, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἀπεμακρύνθη ἐντεῦθεν ὁ κ. Ἀχ. Καλεύρας.* (Εἶναι ἐμφανής) *ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως κατὰ του μητροπολίτου Σπυρίδωνος, ἀρχηγοῦ τῆς μητροπολιτικῆς μαφίας. Ἀλλ' ἂν ἡ παμψηφία τῆς πόλεως ἀπεδοκίμασε τὴν κυβερνητικὴν ταύτην ἐνέργειαν, ὑπῆρξαν βεβαίως καὶ οἱ ἐλάχιστοι, οἱ ὁποῖοι ἐξεδήλωσαν τὴν χαράν των διὰ τὸ γεγονός. Καὶ οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ περὶ τὸν μητροπολίτην Σπυρίδωνα κῦκλοι, ὡς καὶ οἱ φίλοι τῶν ὑποδίκων Κοντοπάνου, Ἰωαννίδη καὶ Μαστορίδη, οἱ ὁποῖοι τόσης θερμῆς ὑποστηρίξεως ἔτυχον ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτου, ὅστις εἶχε μεταβάλει τὰ ἱερὰ γραφεῖα τῆς Μητροπόλεως εἰς κοιτῶνας καὶ ἄσυλον τῶν προαγωγῶν καθηγητῶν.*

Γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Καλεύρα νέες ἀντιδράσεις σημειώθηκαν ἐκ μέρους τῶν κοινοτήτων ἀλλὰ καὶ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν καὶ τῶν σωματείων, μὲ τηλεγραφικὴ διαμαρτυρία πρὸς τὸ Βενιζέλο, *αὐστηρῶς προσωπική.* Τὸ νόημα τοῦ *αὐστηρῶς προσωπικοῦ* εἶναι ἐμφανές. Νὰ μὴ λάβουν γνώση οἱ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Βενιζέλου, οἱ ὁποῖοι, γιὰ τοὺς διαμαρτυρόμε-

νους Γιαννιῶτες, ἦταν ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Καλεύρα. *Μετὰ μεγίστης ἐκπλήξεως καὶ εἰλικρινοῦς συγκινήσεως* -τηλεγραφοῦσαν ὁ δήμαρχος καὶ οἱ πρόεδροι 19 σωματείων- *πληροφορούμεθα τὴν ἀπομάκρυσιν τοῦ Γενικοῦ διοικητοῦ κ. Καλεύρα, τοῦ παρασχόντος μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς Ἤπειρον, ὑπερασπισθέντος μετὰ μεγίστου ζήλου ζωτικώτατα συμφέροντα αὐτῆς, ἐξοντώσαντος τὴν ληστείαν, ὅπερ ἔδωσε νέαν ζωὴν εἰς Ἤπειρον... Ἡ πατρικὴ μέριμνα τοῦ κ. Καλεύρα ὑπὲρ τῆς Ἠπείρου θὰ εἶναι ἀνεξάντλητος εἰς τὴν μνήμην μας καὶ ἀναγκαζόμεθα κ. Πρόεδρε νὰ σᾶς ἐκφράσωμεν τὴν βαθυτάτην θλῖψιν μας δι' ἀπομάκρυνσιν ἀναντικατάστατου λαοφιλοῦς διοικητοῦ μας, κατόπιν κακοβούλων συκοφαντιῶν σκηνοθετησῶν ἐπιτηδείως.* Ἄλλες αἰχμὲς ἀπὸ τὸ δήμαρχο αὐτὴ τὴ φορά. (Τὸ τηλεγράφημα ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Δ. Βλαχλείδη, δὲν τὸ ὑπόγραψε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖο -πρόεδρος Δημοτικοῦ συμβουλίου, σύμβουλοι κ.λπ.).

Γιὰ τὰ αἴτια τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ Καλεύρα διατυπώθηκαν πολλὰ σχόλια. Γιὰ τοὺς κατήγορους τῶν καθηγητῶν ἡ ἐπικρατέστερη ἄποψη ἦταν ὅτι οἱ φίλοι τοῦ μητροπολίτη στὴν Ἀθήνα εἶχαν κηρύξει ἐναντίον τοῦ Καλεύρα ἀμείλικτο πόλεμο. Ἔτσι κατόρθωσαν νὰ ἐπηρεάσουν τὸ περιβάλλον τοῦ Βενιζέλου καὶ τελικὰ τὸν ἴδιο ποὺ ἀποφάσισε τὴν ἀντικατάστασή του. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (22-2-31) πίστευε ὅτι ἐπειδὴ συνέπεσε ἡ ἀσθένεια τοῦ Βενιζέλου (εἶχε ἀρρωστήσει σοβαρὰ καὶ γιὰ μέρες ὁ πρωθυπουργός), οἱ ἐχθροὶ τοῦ Καλεύρα βρῆκαν τὴν εὐκαιρία καὶ κατόρθωσαν νὰ τὸν ἀπολύσουν. Οἱ ἐχθροὶ αὐτοὶ ἦταν ἡ μερίδα τοῦ τύπου, ἡ ἐμπνεόμενη ἀπὸ τοὺς ὑπονομευτὲς τῆς Ἠπειρωτικῆς τιμῆς (τοὺς καθηγητὲς καὶ τοὺς ὑποστηρικτές τους δηλαδή). Ὁ *Κῆρυξ* ἀργότερα -καὶ συμφωνοῦσε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* μαζί του- ὑποστήριζε πὼς ὁ Καλεύρας *ἔπεσεν θῦμα ραδιουργιῶν ἐκ τῶν κάτωθεν.* Θῦμα τῶν ραδιουργιῶν, -κατὰ τὴ δεύτερη ἐφημερίδα- ἔπεσε καὶ ὁ Βενιζέλος, κι αὐτὸ τὸ ἀντελήφθηκε ὅταν πῆρε τὴν τηλεγραφικὴ διαμαρτυρία τοῦ δημάρχου καὶ τῶν σωματείων. Ἔστειλε -κατὰ τὰ δημοσιεύματα, ποὺ βέβαια δὲν εἶχαν καμμιὰ ἐπίσημη προέλευση- ἀμέσως ἐπιστολὴ στὸν ὑπουργὸ Ἐσωτερικῶν μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ παραμείνει ὁ Καλεύρας στὰ Γιάννινα, τὴν ἴδια ὅμως μέρα εἶχαν δημοσιευθεῖ στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες *Ἐλεύθερον βῆμα* καὶ *Πατρίδα*, οἱ ἀνακοινώσεις τοῦ Καλεύρα, μὲ τὶς ὁποῖες ὁμολογοῦσε ὅτι εἶχε στερηθεῖ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς κυβέρνησης. Τὸ γεγονὸς ἐξουδετέρωσε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τηλεγραφήματος τῆς πόλης.

Ὁ ἀντιπολιτευόμενος Χρηστοβασίλης, φίλος ὅμως καὶ ὑποστηρικτὴς τοῦ Καλεύρα, ἔδινε τὴ δική του ἐκδοχή: *Ὑπάρχει ἡ ἰδέα ὅτι τὴν παῦσιν τοῦ κ. Καλεύρα ἐδημιούργησαν τὰ καθηγητικὰ σκάνδαλα τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, καθ' ἃ ὅμως ἡμεῖς γνωρίζομεν τὰ καθηγητικὰ ψευδοσκάνδαλα ὑπῆρξαν ἀφορμὴ καὶ ὄχι αἰτία. Αἰτία ὑπῆρξε κυρίως ἡ ἀσθένεια τοῦ Βενι-*

ζέλου, ἕνεκα τῆς ὁποίας οἱ διάφοροι διαχειριζόμενοι τὴν ἐξουσίαν του, ὑπεξούσιοί του, προέβησαν εἰς τὴν παῦσιν του... (23-2-31). Σὲ μεταγενέστερο σχόλιό του (5-3-31) σημείωνε: (Τὸν Καλεύρα) *τὸν ἔφαγε ἡ συκοφαντία, ὅπως ἔφαγε καὶ τοὺς καθηγητάς, τὴν ὁποίαν ἐπίστεψεν καὶ ὁ κρονόληρος Βενιζέλος!* Στὸ προηγούμενο φύλλο της ἡ *Ἐλευθερία* (2-3-31), κατηγορεῖ τὸν τύπο τῶν Γιαννίνων ὅτι ξέφυγε ἀπὸ τὸ σκοπό του, ὅτι ἐμπνεόταν ἀπὸ ἐχθρότητα, καὶ τάσεις ἐκβιασμοῦ, συκοφαντίας καὶ σκανδαλοθηρίας καὶ ἀνέφερε παραδείγματα γιὰ νὰ στηρίξει τὶς ἀπόψεις του: *Διὰ τῆς δημοσιογραφίας ἐσυκοφαντήθησαν καὶ ἐπαύθησαν δύο ἐκλεκτοὶ καθηγηταί μας οἱ κ.κ. Κοντοπάνος καὶ Ἰωαννίδης, ἐνῶ συγχρόνως ἐσυκοφαντεῖτο καὶ κατεσπιλοῦτο ἡ τιμὴ τῆς πρωτευούσης τῆς Ἠπείρου, ὡς πόλεως ὁμοίας μὲ τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορα... Διὰ τῆς δημοσιογραφίας ἐπαύθη ἐντιμότατος, σεμνότατος, ἐγκυκλοπαιδικότατος καὶ ἱκανώτατος Γενικὸς διοικητής, ὁ κ. Ἀχ. Καλεύρας. Διὰ τῆς δημοσιογραφίας ἐπιδιώκεται νά... μετατεθῇ, νὰ παυθῇ ἢ τουλάχιστον νὰ καταπικραθῇ καὶ νὰ ἀγανακτήσῃ ὁ μέγας μητροπολίτης μας κ.κ. Σπυρίδων, ν' ἀναθεματίσῃ τὴν ὥραν καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ διορίστηκε μητροπολίτης Ἰωαννίνων. Ἀρκεῖ πλέον! Μόνον δυστυχῶς στὴν Ἤπειρόν μας συμβαίνουν ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκτροπα καὶ τὰ ἀφύσικα! Μόνον ἐδῶ στὴν πατρίδα τὴ δική μας! Καὶ συμβαίνουν διότι ὁ λαὸς ὁ Ἠπειρωτικός, ἂν καὶ ἀπηλευθερώθη πρὸ δεκαοκταετίας ὅλης, δὲν ἔχει συναίσθησιν τοῦ ἐλευθέρου λαοῦ, φιλοτίμου λαοῦ, καὶ ὁ καθένας δύναται νὰ ποδοπατῇ τὰ ὅσια καὶ τὰ ἱερὰ τῆς χώρας ταύτης.* Ὁ ὑπαινιγμὸς γιὰ τὸ μητροπολίτη ἀφοροῦσε τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, ὁ ὁποῖος συνέχιζε τὶς ἐπιθέσεις ἐναντίον του, μὲ χρήση χαρακτηρισμῶν, ὅπως: *ἀρχηγὸς τῆς μητροπολιτικῆς μαφίας*, οἱ ὁποῖοι, ὅπως ἦταν φυσικὸ προκάλεσαν ἀντιδράσεις. Ἡ πιὸ ἔντονη ἐκδηλώθηκε ἀπὸ τὸν γιατρὸ καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα στελέχη τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων* Βασ. Μηχαηλίδη. Μὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (28-2-31) ζήτησε νὰ διαγραφεῖ ἀπὸ συνδρομητής, *κατόπιν τοῦ ἀναληφθέντος* (ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα) *ἀνιέρου καὶ ὅλως ἀδίκου ἀγῶνος ἐναντίον τοῦ μητροπολίτου κ. Σπυρίδωνος, ὁ ὁποῖος μεταξὺ τῶν ἱεραρχῶν ἀπολαύνει ἀπεριορίστου ἐκτιμήσεως καὶ θαυμασμοῦ ἀνὰ το πανελλήνιον.* Ἡ ἐφημερίδα δημοσίευσε τὴν ἐπιστολή, ἐκφράζοντας τὴ διαφωνία της πρὸς τὸ περιεχόμενό της καὶ προσθέτοντας ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἔχει τὴν ἴδια ἀντίληψη καὶ ἰδίως μὲ τὴν ἄποψη ὅτι ὁ ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ μητροπολίτη ἦταν ἀνίερος καὶ ἄδικος. Ἀντίθετα ὅλες οἱ ἄλλες ἐφημερίδες ἐπεκρότησαν τὴ στάση τοῦ Μιχαηλίδη.

Τί ἔγραφε ὅμως ἡ *Ἤπειρος*, ἡ κυρία κατήγορος τοῦ Καλεύρα, γιὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του; Σ' ἕνα χαμηλῶν τόνων ἄρθρο (20-2-31, τίτλος: *Ἡ δικαίωσις τοῦ ἀγῶνος μας*) ἐξέφραζε τὴν ἱκανοποίησή της γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα, πρόσθετε ὅμως: *Ὁ ἀπολυθεὶς κ. Γενικὸς διοικητὴς ἂς εἶναι βέβαιος, ὅτι ἀπολύτως τίποτε μαζί του δὲν ἔχομεν, ὅπως ἴσως σφαλερῶς θὰ ἐνόμι-*

σεν. Πολεμήσαντες αὐτὸν ὡς Γενικὸν διοικητὴν ἑνὸς τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπολύτως τίποτε δὲν προσέφερεν, τὸν ἐπολεμήσαμεν διότι ἔπρεπε, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. Ἀναφερόμενη στοὺς ὑπαινιγμοὺς τοῦ Καλεύρα γιὰ τοὺς ὑπεύθυνους τῆς ἀπόλυσής του (21-2-31), τόνιζε ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀναζητεῖ ὑπεύθυνους, *διότι ἐν τῇ πραγματικότητι τὸν Καλεύραν τὸν ἔφαγεν ὁ Καλεύρας καὶ μόνον αὐτός. Ἡ κυβερνητικὴ ἐμπιστοσύνη ἤρθη, διότι αὐτὸς κατεχράσθη αὐτῆς σκανδαλωδῶς.* Σὲ ἄλλο σχόλιό της μέμφεται τὸν Καλεύρα, γιατὶ ἐνῶ στὸ ἄρθρο της (20-1-31) τὸν ἀποχαιρέτησε μὲ ἀγνότητα καὶ χωρὶς καμμιὰ κακία ἢ πάθος προσωπικό, ὁ ἴδιος μὲ τὶς δηλώσεις του, *μᾶς ἀπεκάλεσε σπεῖραν, γνωστὸν συγκρότημα καὶ συκοφάντας. Ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ συκοφαντιῶν διατὶ δὲν μᾶς ἐμήνυσεν; Διατὶ ἐσιώπα; Δὲν ἐπρόκειτο, λοιπόν, περὶ συκοφαντῶν ἀλλὰ περὶ τιμιωτάτων δημοσιογράφων.* Οἱ συζητήσεις στὸ γιαννιώτικο καὶ τὸν ἀθηναϊκὸ τύπο κράτησαν πολλὲς μέρες. Λάδι στὴ φωτιὰ ἔρριξαν δημοσιεύματα ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων (27-2-31) ποὺ ἀνέφεραν: *Κατὰ τηλεγραφήματα τοῦ κ. Καλεύρα πρὸς τοὺς φίλους του, ἀφορμὴ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς Γενικῆς διοικήσεως Ἠπείρου, εἶναι ὅτι οὗτος ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Βενιζέλου, διότι δὲν ἐδέχθη νὰ συγκαλύψῃ τὸ σκάνδαλον τῶν καθηγητῶν τῆς «Ζωσιμαίας σχολῆς», παρὰ τὰς πιέσεις τῶν βενιζελικῶν βουλευτῶν τῆς Ἠπείρου.* Μὲ βάση τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ ἡ *Ἤπειρος* προκαλοῦσε τὸν *Κήρυκα*, τὸ ὄργανο τῶν *Φιλελευθέρων*, νὰ ἀπαντήσει ἂν εἶναι ψέμματα, ὁπότε ὀφείλει νὰ παραδεχτεῖ ὅτι ὁ Καλεύρας εἶναι παλιάνθρωπος, ἢ δὲν εἶναι, ὁπότε πρέπει νὰ ὁμολογήσει *ὅτι ὁ Βενιζέλος ἀπεβλακώθη τελείως, ὥστε νὰ ἐνδιαφέρεται τόσον πολὺ διὰ τὸν Κοντοπάνον.* Σ' ἄλλες δηλώσεις του, στὴ Θεσσαλονίκη, ὁ Καλεύρας ἀναιρώντας προηγούμενες καταγγελίες του καὶ διαψεύδοντας ὅσα ὡς τότε εἶχαν δημοσιευτεῖ, ἔδινε ἄλλη διάσταση στὴν ἀπόλυσή του. Πολὺ πρὶν γίνει ὁ ἀνασχηματισμὸς τῆς κυβέρνησης -δήλωνε- εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὸ Βενιζέλο νὰ τὸν τοποθετήσει ὡς Γενικὸ διοικητὴ Θράκης, τῆς περιοχῆς ποὺ ἀντιπροσώπευε καὶ ὡς γερουσιατής. Μετὰ τὸν ἀνασχηματισμό, ἐπανέλαβε τὴν ἐπιθυμία του νὰ μὴν μείνει στὴν Ἤπειρο πέραν ἀπὸ τὸ Πάσχα, γιατὶ θεωροῦσε δικαιολογημένα τὰ παράπονα τῶν Θρακιωτῶν ὅτι τοὺς ἐγκατέλειψε. Ὁ Βενιζέλος *πιεζόμενος ἀπὸ πλείστας φιλοδοξίας, ἐδέχθη τὴν παραίτησίν μου, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων μοὶ ἀνακοινοῦται, τὴν ὑποβληθεῖσαν αὐτῷ κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον, πρὸ τοῦ ἀνασχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως. Ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἀνεγράφησαν δὲν εἶναι ἀληθῆ. Θεωρῶ λῆξαν τὸ ζήτημα.* Καὶ οἱ ἀνακοινώσεις ποὺ ἔκαμε, ὅταν ἔγινε γνωστὴ ἡ ἀπόλυσή του καὶ κατηγοροῦσε ἐφημερίδες, Μητρόπολη, καθηγητές, παρασκήνια; Γιατὶ δὲν ἔλεγε αὐτὰ ποὺ δήλωνε στὴ Θεσσαλονίκη; Ἀκόμα πιὸ ἀπρόβλεπτα ἦταν ὅσα ἔγιναν γνωστὰ τέλη Ἀπριλίου. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐφημερίδα *Ταχυδρόμος* τῆς Μυτιλήνης (ἀναδημοσιεύτηκαν στὴν *Ἤπειρο*, 30-4-31), *ὁ πρώην Γε-*

νικὸς διοικητὴς Ἠπείρου Καλεύρας, ὁ ὁποῖος ἐπαύθη, ἐγκατέλειψε τὰς τάξεις τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἐκδικούμενος τὴν παῦσιν του καὶ μετεμορφώθη ἤδη εἰς ἀπόστολον σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν, περιπλανώμενος ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν.

Πάντως οἱ ἀντιδικίες γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Καλεύρα δὲν ἔληξαν καὶ μετὰ τὴν ἄφιξη στὰ Γιάννινα τοῦ νέου Γενικοῦ διοικητῆ Γεωργ. Μόδη, βουλευτῆ Φλωρίνης. Οἱ πρῶτες κρίσεις τῶν ἐφημερίδων γιὰ τὴν προσωπικότητά του ἦταν εὐνοϊκές, γιὰ νὰ μεταβληθοῦν γρήγορα σὲ ἐπικριτικές.

Στὶς ἀρχές Μαρτίου ἔγινε στὰ Γρεβενὰ μεγάλη συγκέντρωση ἀγροτῶν, διαμαρτυρόμενων γιὰ τὴν ἀπελπιστικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση στὴν ὁποία εἶχαν περιέλθει. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν συγκεντρωθέντων τηλεγραφοῦσε: *Ἡ κατάστασις ἐγκυμονεῖ διασάλευσιν τῆς τάξεως. Ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος ἀποστολὴ ἀραβοσίτου.* Πεινῶμεν! (Ἀναγράφεται ἡ εἴδηση γιατὶ τὶς μέρες ποὺ σύρονταν οἱ γραμμὲς αὐτές, ἔγιναν οἱ καταστροφικοὶ σεισμοὶ τῶν Γρεβενῶν ποὺ ἔφεραν τοὺς κατοίκους σὲ ἀπόγνωση). Δὲν ἦταν μόνο οἱ ἀγρότες τῶν Γρεβενῶν ποὺ διαμαρτύρονταν. Οἱ σεισμοὶ καὶ οἱ καταστροφὲς ἀπὸ τὶς πλημμύρες, κυρίως ὅμως οἱ ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὴν παγκόσμια οἰκονομικὴ κρίση, ποὺ ἐπηρέαζε αἰσθητὰ πιὰ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας, δημιούργησαν ἔντονες ἀντιδράσεις ἀνάμεσα στὸν ἀγροτικό, ὑπαλληλικὸ καὶ ἐργατικὸ κόσμο, ὅπως φανερώνουν τὰ συλλαλητήρια, μερικὰ ἦταν καὶ αἱματηρά, καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις.- Στὴν *Ἤπειρο* (4-3-31) δημοσιεύτηκε κατάλογος τῶν *Κατὰ καιροὺς βαλήδων τῶν Ἰωαννίνων.* Στὰ ἑπόμενα χρόνια εἶδαν τὸ φῶς νέοι κατάλογοι ποὺ συμπληρώνουν τοὺς παλαιότερους. Ὁ πληρέστερος πρέπει νὰ εἶναι τοῦ καθηγητῆ Ἰωάν. Θεοχαρίδη δημοσιευμένος στὴ «Δωδώνη», τόμ. 12, 1983 μὲ τὸν τίτλο: *Οἱ διοικητὲς τῶν Ἰωαννίνων, σύμφωνα μὲ τὸ salname τοῦ 1892- 1893.*- Ὁ Τάκης Πελλερὲν (Χατζῆς) μὲ ἀφορμὴ τὶς προετοιμασίες τοῦ *Διδασκαλείου* γιὰ τὴν ὀργάνωση γιορτῆς ἡ ὁποία ἀπέβλεπε στὴν ἀναβίωση τοῦ *Ἠπειρωτισμοῦ* ἔγραφε: *Θελκτικὸ ὅ,τι πέρασε -λέει σ' ἕνα τραγούδι ὁ Πελλερέν. Ὅ,τι πέρασε ἀποπνέει πλέον ἕνα ἄρωμα εὐγενείας καὶ ρωμαντισμοῦ, καὶ τὰ μάτια τὰ δικά μας, τῶν ἀνθρώπων μιᾶς ἐποχῆς στείρας καὶ ξηρᾶς αἰσθητικῶς, ὅπου τὰ πάντα ἐμηχανοποιήθησαν, γυρίζουν κάποτε νοσταλγικὰ πρὸς αὐτὸ τὸ «ὅ,τι πέρασε» καὶ τὸ βλέπουν ντυμένο μὲ τὸ πέπλον τῆς ποιήσεως. Καὶ ὁ «Ἠπειρωτισμὸς» πέρασε πλέον, πέθανε, ἔγινε ἱστορία ἢ ποίησις. Ἀπὸ τὰ κόκκινα μάγουλα τῆς χωριατοπούλας, ἕως τὴν ποίησιν τῆς ἁπλότητος τῆς ζωῆς τῶν Ἠπειρωτικῶν κάμπων καὶ λόγγων, ὁ «Ἠπειρωτισμὸς» πέθανε... Ὁ κ. Σούρλας θὰ τὸν ξαναζήσῃ στὰ μάτια καὶ τὴν ψυχήν μας εἰς μίαν ἑορτήν. Θὰ ξαναζήσῃ μίαν ποίησιν ποὺ ἐχάθη.* (*Ἤπειρος*, 6-3-31). Ἔγιναν καὶ μετὰ τὸν πόλεμο προσπάθειες ἀναβίωσης τοῦ *Ἠπειρωτισμοῦ.* Ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς ἰδέας ἦταν ὁ Κώστας Φρόντζος, πρόεδρος τῆς *Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν...*- Στὸν *Ηπειρωτικὸ ἀγῶνα* ἄρχισε, ἀπὸ τὴν 1-3-31, ἡ δημοσίευση τῆς ἱστορίας τοῦ 25ου συντάγματος τῆς IX Ἠπειρωτικῆς μεραρχίας, ποὺ πολέμησε ἡρωϊκὰ κατὰ τὴ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία. Συγγραφέας ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματος Ἀντ. Ἀντωνόπουλος. Ἡ δημοσίευση κράτησε μῆνες.- Στὶς ἀρχαιρεσίες τοῦ νεοσύστατου θρησκευτικοῦ

συλλόγου *Ἅγιος Κοσμᾶς*, ἐκλέχτηκαν ὡς διοικητικὸ συμβούλιο οἱ: Σ. Συρμακέσης, πρόεδρος, Ἀλέξ. Παρανίκας, ἀντιπρόεδρος, Γεώργ. Παπλωματᾶς, γραμματέας, Σπ. Τζώρτζης, ταμίας, καὶ σύμβουλοι οἱ: Ἀλ. Ξυγκᾶς, Ἀριστ. Τσαμπαλίκας, Μιχ. Βακάλης καὶ Βασίλ. Βλέτσας.- Ἀρραβῶνες: *Ὁ ἐκλεκτὸς ὑπάλληλος τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης κ. Κωνσταντῖνος Τσοφόπουλος καὶ ἡ χαριτωμένη καὶ εὐπαίδευτος δὶς Φιλομήλα Βερτοδούλου (τοῦ μουσικολογιωτάτου) ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου.- Χρῆστος Στεφανίδης ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ (ἀπὸ τὴ Βίτσα) καὶ Νίτσα Λαλάκου ἐξ Ἄρτης, ἠρραβωνήσθησαν.*- Οἱ Χρ. Χρηστοβασίλης καὶ Χρ. Σούλης, ὡς προσωρινὴ ἐπιτροπή, προσκαλοῦν στὶς 15 Μαρτίου, στὸ Δημαρχεῖο, τὰ μέλη τοῦ *ἱδρυθέντος «Φιλολογικοῦ συλλόγου τῶν Διανοουμένων» καὶ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἐγγραφοῦν, πρὸς συζήτησιν διὰ τὴν πραιτέρω δρᾶσιν του.*- Διένεξη ἀνάμεσα στὴν *Ἐλευθερία* καὶ τὸν *Κήρυκα* γύρω ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἀλβανίας. Σύμφωνα μὲ τὴν τελευταία σταστιστικὴ ὁ πληθυσμὸς ἀνερχόταν σὲ 804.000. Ὁ *Κῆρυξ*, μὲ τὴ δική του στατιστικὴ -κατὰ τὸ Χρηστοβασίλη- τὸν ἀνέβαζε σὲ 850.000, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 550.000 ἦταν μουσουλμάνοι. Ἂς παραδεχτοῦμε τὴ στατιστικὴ τοῦ *Κήρυκος*, στὰ δύο αὐτὰ σημεῖα, λέει ὁ Χρηστοβασίλης. Εἶναι ὅμως ἀπαράδεκτο νὰ ἀνεβάζει καὶ τοὺς καθολικοὺς σὲ 200.000, *πονηρότατα ἀφήνων νὰ ἐννοηθῇ ὅτι οἱ ὑπόλοιποι ἑλληνορθόδοξοι ἀνέρχονται σὲ 140.000 μόνον!!.* Κατὰ τὴ στατιστικὴ τοῦ 1926 οἱ Καθολικοὶ ἀνέρχονταν σὲ 100.000 καὶ οἱ ὀρθόδοξοι σὲ 240.000. Ὁ *Κῆρυξ*, ἀπαντώντας δικαιολογήθηκε ὅτι τὰ στοιχεῖα τὰ εἶχε πάρει ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴ *Ἑστία*, ἀλλὰ ὁ Χρηστοβασίλης ἐπέμεινε ὅτι δὲν ἦταν ἐπιτρεπτὸ στὸ Βορειοηπειρώτη Πανίδη νὰ υἱοθετεῖ τέτοιες ἀνθελληνικές στατιστικὲς (*Ἐλευθερία*, 26-3-31).- Ἡ ρουμανικὴ κυβέρνηση ποὺ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1930 εἶχε ἀποφασίσει τὴν κατάργηση τοῦ Γενικοῦ προξενείου της στὰ Γιάννινα ἀποφάσισε νὰ τὸ ἐπανιδρύσει, μὲ Γενικὸ πρόξενο τὸν μέχρι τῆς κατάργησης ὑπηρετοῦντα Κ. Μπουρελιάνου. Στὴ 1 Ἀπριλίου *ἐτελέσθη μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας καὶ λαμπρότητος ἡ ἀνύψωσις τῆς ρουμανικῆς σημαίας, ἥτις εἶχε ὑποσταλῆ τὴν 31-12-30, μὲ τὴν κατάργησιν τοῦ προξενείου.* Τὴν ἀνασύσταση χαιρέτησε καὶ ὁ νέος Γενικὸς διοικητὴς Γ. Μόδης (τὸ ρουμανικὸ προξενεῖο ἦταν ἐγκατεστημένο στὴ λεωφόρο Δωδώνης, ὅπου παλιότερα ἡ μαιευτικὴ κλινικὴ τοῦ γιατροῦ Ζηκοπούλου).- *Κάποιος ἀχρεῖος κλεφτανθᾶς, πῆγε μιὰ νύχτα κι ἔκλεψε ὡραιότατα ζουμπουλάκια τῶν σιδηροφράκτων ἀνθώνων τῆς νέας πλατείας. Τὰ ἴχνη τοῦ κλεφτανθᾶ τούτου παρηκολουθήθησαν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας εἰς τὴν ὁδὸν Μάνου πρὸς τὴν Ξηρόβρυσιν καὶ ἐκεῖ κάπου ἀπωλέσθησαν. Ἡ Δημαρχία προσφέρει 500 δρχ. εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἠθελε καταδώσει τὸν πρωτότυπον αὐτὸν κλέφτην* (*Ἐλευθερία*, 30-3-31). Ὑπῆρχε, νομίζω, μεγαλύτερη εὐαισθησία στοὺς Γιαννιῶτες τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀπ' ὅ,τι σήμερα. Ἀλλοιῶς δὲν θὰ εἴχαμε μεταπολεμικὰ φαινόμενα βανδαλισμῶν, ὅπως αὐτὰ τῆς κακοποίησης τῶν ἀνδριάντων καὶ τῶν προτομῶν, ἔχουν γίνει ἀγνώριστες ἀπὸ τὰ μουντζουρώματα καὶ τὴν ἀναγραφὴ κάθε εἴδους συνθημάτων καὶ αἰσχρολογιῶν. Παλιότερα εἶχαν σπάσει τὶς μύτες ὅλων τῶν προτομῶν τοῦ *Ἄλσους* καὶ τοῦ πάρκου *Λιθαριτσιῶν*. Σήμερα ὑπάρχει στὴν ἄνω πλατεία ὁ ἀνδριάντας τοῦ Βενιζέλου μὲ χαραγμένα, στὴ θέση τους, τὰ γεννητικὰ του ὄργανα. Πέντε χρόνια βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση καὶ κανεὶς δὲν βρέθηκε νὰ ἐνδιαφερθεῖ...

Ἡ κλοπή, τότε, λίγων λουλουδιῶν συγκινοῦσε, σήμερα, ἄλλα χειρότερα, δὲν προξενοῦν ἐντύπωση...- Τὸ ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν ἐνέκρινε τὴν ἀνταλλαγὴ τοῦ οἰκοπέδου τοῦ πυρπολημένου διοικητηρίου μὲ ἐκεῖνο τοῦ Ναμὰζ γκιάχ, ὅπου θὰ ἀνεγειρόταν τὸ νέο διοικητήριο (στὴ θέση ποὺ βρίσκεται σήμερα). Τὸ οἰκόπεδο τοῦ παλιοῦ διοικητηρίου συμφωνήθηκε, ὅπως ἀναφέρθηκε, νὰ πωληθεῖ στὴν *Ἐθνικὴ τράπεζα,* ἀντὶ 1.200.000 δρχ. γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ πρὸς ἀνέγερση τοῦ ὑποκαταστήματός της. Ἔτσι καὶ ἔγινε. Τὰ Γιάννινα ἀπέκτησαν ἕνα ἀρχοντικό, μὲ παραδοσιακὲς προδιαγραφές, στολίδι τῆς κάτω πλατείας. Ἡ *Ἐθνικὴ τράπεζα* τὸ δώρισε ἀργότερα στὸ κράτος κι ἐκεῖ ἐγκαταστάθηκε, τὰ πρῶτα χρόνια, ἡ *Ζωσιμαία βιβλιοθήκη,* στὸ ἰσόγειο, καὶ τὸ Δημαρχεῖο στοὺς ἄνω ὀρόφους.- Ἡ ἐφοροεπιτροπεία Ἰωαννίνων, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ μητροπολίτη, ἀπεφάσισε νὰ ἱδρυθεῖ *Παράρτημα φυματιώντων,* στὸ νοσοκομεῖο Χατζηκώστα. (Τὰ χρήματα γιὰ τὴν ἵδρυσή του προέρχονταν ἀπὸ δωρεὰ τοῦ εὐεργέτη Λάππα, ἐγκατεστημένου στὴν Εὐρώπη). Ἡ *Κραυγὴ* (8-3-31) δικαιολογημένα ἀντέδρασε σ' αὐτὴ τὴν ἐπιλογὴ καὶ συνιστοῦσε τὴν ἐξεύρεση ἄλλου χώρου γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τῶν φυματικῶν.- Ἡ διεύθυνση Γεωργίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ὕστερα ἀπὸ ἐγκύκλιο τοῦ ὑπουργείου, ἀνακοίνωσε ὅτι ἀγόραζε νυφίτσες πρὸς 500 δρχ. τὴ μία, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ εἰδικοὺς σκοπούς. Ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ οἱ σκοποὶ δὲν ἀνεφέρονταν...- Δυὸ μαθητὲς τοῦ Β΄ γυμνασίου ἀποβλήθηκαν ὡς κομμουνιστές. Ἡ *Ἤπειρος* ἀφιέρωσε ἄρθρο γιὰ τὸ θέμα, κατηγορώντας τὸ Βενιζελισμὸ ὡς ὑπεύθυνο, γιατὶ *ἔφερε τὴν κομμουνιστικὴν θεωρίαν μέχρι τῶν μαθητικῶν ἐδωλείων, παρ' ὅλον τὸν αὐταρχισμόν του καὶ τὴν δύναμιν, παρ' ὅλα του τὰ Καλπάκια.* Προέβλεπε ζοφερὸ τὸ μέλλον γιὰ τοὺς δύο ἀποβληθέντες μαθητές, *διότι ὡς κομμουνισταὶ καὶ ἐπαναστάται μόνον τὴν εἰρωνίαν καὶ τὸν οἶκτον ἀσφαλῶς θὰ προκαλοῦν...* (14-3-31).- Ἕνα σχόλιο ἐντελῶς ἐπίκαιρο: *Θλιβερὰν εἰς τὴν ἀθλιότητά της εἰκόνα, μᾶς ἔδωσεν ὁ διαγωνισμὸς διὰ τὴν θέσιν τοῦ ὑπογραμματέως εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κ. Νομομηχανικοῦ. Σαράντα ὑποψήφιοι, τελειόφοιτοι γυμνασίου, φοιτηταὶ ἀκόμη τοῦ Πανεπιστημίου, ἄνθρωποι ποὺ ἐξώδευσαν δεκαπέντε χρόνια εἰς τὰ θρανία, διηγωνίζονταο διὰ μίαν θέσιν 1.500 δρχ.* Σχολιασμὸς ποὺ ἰσχύει γιὰ τὰ συμβαίνοντα σήμερα στοὺς διαγωνισμοὺς προσλήψεων στὸ δημόσιο...

Τὸ Πάσχα αὐτὴ τὴ χρονιὰ ἦρθε πρώϊμα, στὶς 12 Ἀπριλίου. Οἱ οἰκογένειες τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Γιάγκου, μὲ τὴ βοήθεια κι ὅλων τῶν φίλων τους, ἄρχισαν ἀπὸ ἐνωρὶς τὶς ἑτοιμασίες, γιὰ τὸ γάμο τῆς Θεώνης, εἶχε ἀποφασιστεῖ νὰ γίνει τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου. Τ' ἄλλα, προῖκες, καὶ οἰκονομικὲς διευθετήσεις εἶχαν τακτοποιηθεῖ ἔγκαιρα. Ἡ Θεώνη προικίστηκε πλουσιοπάροχα ἀπὸ τὶς δυὸ οἰκογένειες, ὅλα ἔγιναν γνωστὰ στὴν κοινωνία τῶν Γιαννίνων, ἦταν ἡ πιὸ πολύφερνη νύφη τῆς χρονιᾶς. Τὰ γιαννιώτικα σαλόνια ἄνοιξαν διάπλατα νὰ τὴ δεχτοῦν, ξεχώριζε τὶς κοσμικὲς συγκεντρώσεις, τὸ ἴδιο καὶ στοὺς χορούς, ἄρχιζαν ἀπὸ τὸ Νοέμβριο καὶ τελείωναν συνήθως μὲ τὴν ἔναρξη τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς. Οἱ χοροὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀποτελοῦσαν τὸ κυριότερο κοσμικὸ γεγονὸς τῆς πόλης. Ὀργανώνονταν ἀπὸ κάθε εἴδους φορεῖς, ξεχώριζαν ὅμως πάντα οἱ χοροὶ

τῆς *Στρατιωτικῆς λέσχης*, τῶν *Δημοσίων ὑπαλλήλων*, τῶν *Προσκόπων*, τοῦ *Λυκείου Ἑλληνίδων*, τῆς *Φιλοδασικῆς ἑνώσεως*, τοῦ *Μεκκείου* κ.ἄ. Πολλοὶ συνοστίζονταν σ' αὐτούς, προπαντὸς ὑποψήφιοι γαμπροὶ καὶ νύφες, οἱ κοσμικὲς στῆλες τῶν ἐφημερίδων τὴν ἄλλη μέρα ἔγραφαν τὰ ὀνόματά τους, τί χόρεψαν, τί φοροῦσαν και ἄλλες ἐνδιαφέρουσες λεπτομέρειες τῆς συμπεριφορᾶς τους. Ὅλες ἀφιέρωναν στῆλες γιὰ τὶς χορευτικὲς βραδυές, ἡ δημοσίευση ὀνομάτων πάντα ἀνεβάζει τὴν κυκλοφορία...

Ὁ ἔρωτας ἔκανε τὴν ὀμορφιὰ τῆς Θεώνης ν' ἀνθίσει σ' ὅλη της τὴ μεγαλοπρέπεια. Καμμιὰ δὲν μποροῦσε νὰ συγκριθεῖ μαζύ της, τὸ εἶχε συνειδητοποιήσει καὶ ἡ ἴδια, αἰσθανόταν κάποιο φόβο γι' αὐτό. Προσπαθοῦσε, ὅσο τῆς ἦταν δυνατό, κατὰ τὶς μεγάλες συγκεντρώσεις, ν' ἀποσύρεται διακριτικὰ σὲ χώρους ἀπόμερους, δὲν ἤθελε νὰ προκαλεῖ, ἔνοιωθε πὼς κινδύνευε ἀπὸ κάποια ἀόρατη ἀπειλή... Δὲν σκεφτόταν τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ἀναρίθμητοι καβαλιέροι, ποὺ τὴν πολιορκοῦσαν, θεωροῦσαν τιμή τους νὰ χορέψουν ἕνα βάλς μαζί της, σ' ἑλληνικοὺς χοροὺς δὲν ἔπαιρνε μέρος, μόλις τελευταῖα ἄρχισε νὰ τοὺς μαθαίνει, παρακολουθοῦσε μαθήματα στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων*. Τὴν ἀνακάλυπταν, λοιπόν, καὶ τὴν ἔσερναν στὴ σάλα τοῦ χοροῦ, μάταια προσπαθοῦσαν ὁ Δημήτρης καὶ ὁ Νῖκος ποὺ τὴ συνόδευαν νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὶς ἁρπακτικὲς διαθέσεις τῶν νέων, περίμεναν μὲ ἀνυπομονησία νὰ ἔρθει ἡ σειρά τους...

Τὶς ἀποκριὲς ἦρθε κι ὁ Μάνος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μαζὶ τώρα ἔτρεχαν στὶς συγκεντρώσεις· τὰ σχόλια τῶν ἐφημερίδων ἐξαντλοῦνταν σὲ κολακευτικὰ λόγια γιὰ τὸ ταιριαστὸ ζευγάρι, εἶχε κατακτήσει τὶς καρδιές τῶν Γιαννιωτῶν. Ἡ Θεώνη ἔδειχνε ὅτι ἀπαλλάχτηκε ὁριστικὰ ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ παρελθόντος, ὁ οὐρανὸς ἦταν ξάστερος, οἱ δικοί της χαίρονταν γι' αὐτὴ τὴ θεαματικὴ μεταβολή, καταλάβαιναν ὅτι ἦταν ἀποτέλεσμα τοῦ ἔρωτα ποὺ εἶχε ἀνθίσει στὶς καρδιὲς τῶν δυὸ παιδιῶν, ἔρωτας κι ἀγάπη μαζί, ἕνα σύνθετο συναίσθημα, ἱκανὸ νὰ ἀντιμετωπίσει ὅλες τὶς ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς καὶ νὰ θάψει ὁριστικὰ τοὺς ἐφιάλτες. Ἡ Θεώνη, καθημερινὰ ἀποκάλυπτε στὸ Μάνο νέους θησαυροὺς τῆς ψυχῆς της, πάντοτε εὐχάριστη ἔκπληξη γι' αὐτόν, τὸν ἔφερνε πιὸ πολύ κοντά της· φοβόταν κάποτε μήπως ἡ κακὴ μοῖρα ζηλέψει τὴν εὐτυχία της, καὶ τότε προσευχόταν καὶ παρακαλοῦσε τὸ θεὸ νὰ τὴ βοηθήσει, νὰ μὴ δοκιμάσει ποτὲ τὴ διάψευση τῶν ἐλπίδων της, νὰ μὴ ξαναγυρίσει στὴν ἀγωνία καὶ τὴ θλίψη, ἀνατρίχιαζε μὲ τὴ σκέψη μιᾶς τέτοιας ὑποτροπῆς... Σὲ κανέναν δὲν ἐκμηστερευόταν τοὺς φόβους της, δὲν ἤθελε νὰ φαρμακώσει τὴ χαρά τῶν δικῶν της, ἐξάλλου τὸ μέλλον μιᾶς εὐτυχίας δὲν μπορεῖ νὰ στεριώσει σὲ διαισθήσεις χωρὶς ἀντίκρυσμα... Ὁ Μάνος, γύρισε καὶ πάλι στὴν Ἀθήνα, ἐρωτευμένος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ μὲ τὴ Θεώνη, τὸ σπάνιο λουλούδι τῆς Ἰωνίας, ποὺ ἡ θεία πρόνοια ἔφερε κοντά του...

Ὁ γάμος ἀποφασίστηκε νὰ γίνει τὴ δεύτερη μέρα τοῦ Πάσχα. Τὸ μυστή-

ριο θὰ εὐλογοῦσε ὁ Σπυρίδων στὸ Ἀρχιμαντρειό, ἑκατοντάδες προσκλήσεις ἑτοιμάζονταν νὰ σταλοῦν, χιλιάδες θἄταν ὁ κόσμος ποὺ θὰ κατέκλυζε τὴν ἐκκλησία καὶ τὸ μεγάλο της περίβολο. Πολλοὶ θὰ ἔρχονταν κι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, προϊστάμενοι, συνάδελφοι, φίλοι, γονεῖς, συγγενεῖς, ἦταν μεγάλο καὶ ἀρχοντικὸ τὸ σόϊ τοῦ γαμπροῦ... Ὅλα ἕτοιμα, λοιπόν, μιὰ παρεμβολὴ ὅμως, ἀπρόσμενη, ἦρθε ν' ἀνατρέψει τὶς ἡμερομηνίες καὶ νὰ μεταθέσει τὴν τελετὴ γιὰ τὸ Σάββατο τῆς Διακαινησίμου. Δὲν ἐπέλεξαν τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ· κατὰ τὴν παράδοση τῆς πόλης, ὁ κόσμος ἐκκλησιαζόταν αὐτὴ τὴ μέρα στὸν ἅγιο Νικόλαο τῶν Κοπάνων, δίπλα ἦταν τὸ νεκροταφεῖο καὶ τιμοῦσε ταυτόχρονα καὶ τοὺς νεκρούς του. Ἡ αἰτία ποὺ δημιούργησε τὴν ἀνάγκη τῆς μετάθεσης ἦταν ἡ νέα ἄφιξη στὰ Γιάννινα τοῦ Ἐσσὰτ πασᾶ. Μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα κυκλοφοροῦσαν φῆμες γιὰ τὸν ἐρχομό του, χωρὶς ὅμως νὰ προσδιορίζεται ἡμερομηνία. Οἱ οἰκογένειες τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Γιάγκου ἔνοιωσαν τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὸ μουφτή, αὐτὸς θὰ εἶχε θετικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ἄφιξή του. Ἂν ἀλήθευαν οἱ φῆμες, ὁ Ἐσσὰτ θὰ ἦταν ὁ ἐπίσημος προσκεκλημένος, δὲν μποροῦσε νὰ γίνει γάμος χωρὶς αὐτόν. Ὁ μουφτὴς ἦταν ἐνημερωμένος. Ὁ Ἐσσὰτ, ὅπως τοῦ εἶχε γράψει ὁ Καρβούνης ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, θὰ βρισκόταν στὰ Γιάννινα τὸ Μεγάλο Σάββατο. Ἔτσι ὁ γάμος ἀναβλήθηκε.

Τί ἔφερνε πάλι τὸν Ἐσσὰτ στὰ Γιάννινα; Οἱ κτηματικὲς ὑποθέσεις του, ἡ ἑλληνικὴ γραφειοκρατία δὲν ἔλεγε νὰ δώσει λύση. Ὡς Γιαννιώτης ὁ Ἐσσὰτ ζητοῦσε νὰ τοῦ ἀποδοθοῦν τὰ κτήματά του, τὸ σπίτι καὶ ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία του, μὲ βάση τὶς συμφωνίες ποὺ εἶχαν ὑπογραφεῖ ἀνάμεσα στὴν Τουρκία καὶ τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ τὴν ἄφιξή του καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἐρχομοῦ του, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, τὴ μέρα τοῦ Πάσχα (12-4-31) ἔγραφε: *Ἀφίκετο εἰς τὴν πόλιν μας, προερχόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως κανονίσῃ τὰς ἰδιωτικὰς κτηματικάς του ὑποθέσεις, ὁ Ἰωαννίτης στρατηγὸς καὶ ὑπερασπιστὴς τοῦ Μπιζανίου, κατὰ τὸν νικηφόρον πόλεμον τοῦ 1912-13, Ἐσσὰτ πασᾶς.* Ἡ ἴδια ἐφημερίδα, λίγες μέρες ἀργότερα, (17-4-31) κάκιζε τὶς ἑλληνικὲς ἀρχὲς γιὰ τὴ στάση τους ἀπέναντι στὸν Ἐσσάτ, ἐπειδὴ δὲν ἔδιναν μιὰ λύση στὰ αἰτήματά του: *Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἐκφράζομεν τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἀξίωσιν ὅλης τῆς πόλεώς μας, ἐν ζητήματι τὸ ὁποῖον ἀφορᾶ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτοῦ τοῦ κράτους. Πρόκειται περὶ τῆς ἐκκρεμούσης ὑποθέσεως τῆς ἐν τῇ πόλει μας κτηματικῆς περιουσίας τοῦ Ἐσσὰτ πασᾶ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα συνδέεται ὄχι μόνον μὲ τὴν ἄμυναν τοῦ Μπιζανίου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως κατὰ τοὺς χαλεποὺς καιροὺς τῆς ἁλώσεως. Ἡ κυβέρνησις σπεύδουσα νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα ὑπὲρ τοῦ Ἐσσὰτ πασᾶ καὶ πρᾶξιν δικαίαν θὰ πράξῃ, ἀλλὰ θὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ τὸ αἴσθημα τῆς πόλεώς μας, ἡ ὁποία μ' εὐγνωμοσύνην ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνδρός.*

Ὁ Χρηστοβασίλης ἀφιέρωσε δυὸ ἄρθρα γιὰ τὸν Ἐσσὰτ καὶ ἦταν ἔντονα

ἐπικριτικὸς κατὰ τῶν κυβερνητικῶν ὀργάνων, ποὺ χειρίζονταν τὸ θέμα: *Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἐπισκέπτεται τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ πόλιν τῆς γεννήσεώς του καὶ πατρίδα του, ὁ ἡρωϊκός, ἔνδοξος, πολιτισμένος καὶ τίμιος τοῦρκος στρατηγὸς Ἐσσὰτ πασᾶς, καὶ ὅμως ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων καὶ αἱ ἀνώτεραι ἐν αὐτῷ ἀρχαὶ οὐδεμίαν συγκίνησιν ἠσθάνθησαν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ἐνταῦθα τοιούτου ἱστορικοῦ ἀνδρός, τοῦ ὁποίου ἡ ἥττα συνεδέθη μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἠπείρου, ἀλλ' ἥττα ἰσοβάθμιος τῆς νίκης.* Καὶ ὁ ἀρθρογράφος, ἀφοῦ ἐξιστοροῦσε τὶς συνθῆκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀγωνίστηκε ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς καὶ πῶς σώθηκε ἡ πόλη ἀπὸ τὴν καταστροφή, πρόσθετε: *Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἕνας ἄλλος Ἐσσὰτ πασᾶς, ὁ ἄνθρωπος, κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν συνταυτισμένος μὲ τὸν τοῦρκον στρατηγὸν Ἐσσὰτ πασᾶν καὶ αὐτὸς μᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως σήμερον.* (Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου) *ἔδειξεν οὐχὶ τουρκικήν, ἀλλὰ χριστιανοτικωτάτην διαγωγήν, σεβασθεὶς τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν Ἑλλήνων Ἠπειρωτῶν. Καὶ ὅταν ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς παρέδωσεν εἰς τὸν νικητὴν τὰ Γιάννινα καὶ ὅλην τὴν Ἤπειρον, ἡ Ἠπειρωτικὴ χώρα δὲν ἔφερεν οὔτε ἴχνος πολεμοπαθοῦς χώρας. Ἀλλοίμονον ἐὰν ἦτο ἄλλος πασᾶς εἰς τὴν θέσιν του. Τὰ Γιάννινα μεθ' ὅλης τῆς Ἠπείρου, θὰ ἐγίνοντο γῆ Μαδιάμ! Αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον Ἐσσὰτ πασᾶν, ἐπισκεφθέντα τὰ Ἰωάννινα ὡς ξένος, χάριν κτηματικῶν του ὑποθέσεων, ἠγνόησαν αἱ Δημοτικαὶ καὶ Διοικητικαὶ ἀρχαὶ τῶν Ἰωαννίνων νὰ τοῦ προσφέρουν ἕνα ἐλάχιστον φόρον τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης! Ὁποία μαύρη ἀχαριστία!Αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν ἐπιγνώσεως... ἀνέλαβε νὰ ἐκπλύνῃ τὸ VIII σύνταγμα τοῦ Ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ὁ διοικητὴς τοῦ ὁποίου προσεκάλεσεν ἐπισήμως τὸν Ἐσσὰτ πασᾶν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς γεῦμα εἰς τοὺς στρατῶνας τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ ἀπέδωσε τιμὰς στρατηγοῦ!* (20-4-31).

Ὁ Ἐσσὰτ πασὰς

Τὸ ἄρθρο τοῦ Χρηστοβασίλη εἶχε εὐρύτατη ἀπήχηση στὸ κοινό. *Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γραμματισμένοι καὶ ἀγράμματοι, ἔμποροι καὶ ἐπιστήμονες, ἀπὸ τοῦ μεγαλουργοῦ μας μητροπολίτου μέχρι τοῦ τελευταίου μικροαστοῦ ὅλοι ἀνεξαιρέτως μᾶς συνεχάρησαν καὶ ὅλοι ἀνεγνώρισαν ὅτι πράγματι, δικαίως-δικαιότατα, ἡ πόλις αὕτη καὶ μετ' αὐτῆς ὁλόκληρος ἡ Ἤπειρος ὀφείλουν... τὴν διάσωσίν των εἰς τὸν Ἐσσὰτ πασᾶν·* (τοῦτο) *μᾶς καθιστᾶ ὑπερηφάνους διότι πρώτοι ὑψώσαμεν τὴν φωνὴν τῆς Δικαιοσύ-*

νης ὑπὲρ τοῦ Ἀνδρὸς τούτου... Ἤδη μετὰ τὰ ὅσα ἐγράψαμεν εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον καὶ γράφομεν εἰς τὸ παρὸν (23-4-31) *τὸν λόγον ἔχουν ὁ δήμαρχος καὶ τὸ Δημοτικὸν συμβούλιον. Οἱ δύο οὗτοι παράγοντες ὀφείλουν νὰ συνεργαστοῦν περὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ἰωαννίτην στρατηγὸν Ἐσσὰτ πασσᾶν... Τὸ ζήτημα τῆς ἀποδόσεως τιμῶν δὲν εἶναι οἰκονομικὸν διὰ τὴν πόλιν. Μία ἀναθηματικὴ πλὰξ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας πλευρᾶς τῆς ἐν τῷ Φρουρίῳ πατρώας οἰκίας του, ἐν ᾗ ἐγεννήθη οὗτος μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Ἐν τῇ πατρώᾳ ταύτῃ οἰκίᾳ ἐγεννήθη ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς», καὶ ἡ διὰ τοῦ ὀνόματός του ὀνομασία τῆς πρὸ τῆς οἰκίας ταύτης ὁδοῦ θὰ ἦτο ἔργον στοιχειοδεστάτου καθήκοντος. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο θὰ ἦτο ἀρτιώτερον, ἂν τὸ Δημοτικὸν συμβούλιον ἀνεκήρυττεν αὐτὸν ἐπίτιμον πολίτην καὶ ἀνηρτᾶτο εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν καὶ αὐτὴ ἡ εἰκὼν τοῦ Ἐσσὰτ πασᾶ...*

Δὲν μπόρεσε νὰ ἀποδεσμευτεῖ ἀπὸ τὶς προκαταλήψεις του ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν καὶ νὰ κάνει πράξη τὴν ὀρθότατη πρόταση τοῦ Χρηστοβασίλη. Παρὰ τὸ σύμφωνο ποὺ εἶχε ὑπογραφεῖ μὲ τὴν Ἄγκυρα, οἱ ἀρχὲς -ὄχι ὁ κόσμος- ἐξακολουθοῦσαν νὰ βλέπουν στὸ πρόσωπο τοῦ Ἐσσὰτ μόνο τὸν τοῦρκο στρατηγό, ποὺ πολέμησε μὲ νύχια καὶ δόντια γιὰ νὰ κρατήσει τὴν πόλη τουρκική, καὶ παραγνώριζαν τὴν ἀνθρωπιά του, ποὺ ἔσωσε τὴν πόλη ἀπὸ τὴν καταστροφή. Ἕτοιμοι ἦταν οἱ φανατικοὶ μουσουλμάνοι ποὺ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ στηρίξουν τὴν ἄμυνα τῆς πόλης, ὅπως καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ποὺ ἀπέμειναν καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ πολεμοῦν μὲ τοὺς Τούρκους, νὰ σκορπίσουν τὴ φρίκη καὶ τὸν ὄλεθρο, μὲ λεηλασίες, ἁρπαγές, φόνους, πυρπολήσεις σπιτιῶν καὶ συνοικιῶν· μόνο ἡ σιδερένια θέληση καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Ἐσσὰτ γιὰ τὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε, ἔσωσαν τὰ Γιάννινα. Οὔτε μιὰ ἀναμνηστικὴ πλάκα, λοιπόν, οὔτε μιὰ ὀνομασία δρόμου, οὔτε μιὰ ἀπονομὴ τιμῆς... Ἡ εὐθύνη βαρύνει ὅλους τοὺς δημάρχους ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης ὡς τὶς μέρες μας...

Ὁ Ἐσσὰτ κατέλυσε, ὅπως καὶ κατὰ τὸ προηγούμενο ταξίδι του, στὸ *Ἴλιον Πάλλας*. Τὰ τούρκικα ἀρχοντικὰ τῆς πόλης ἦταν ὅλα ἀνοιχτὰ γι' αὐτόν, πρῶτο ἀπ' ὅλα τοῦ μουφτῆ. Καὶ πολλὰ ἀρχοντικὰ Ἑλλήνων θὰ τὸ θεωροῦσαν τιμή τους νὰ φιλοξενήσουν ἕνα τόσο ὑψηλὸ ἐπισκέπτη, συμπατριώτη τους. Ζοῦσαν ἀκόμα οἱ περισσότεροι Γιαννιῶτες, ποὺ στὶς καρδιές τους σπαρταροῦσαν ζωντανὲς οἱ ἐπιβιώσεις τῶν μεγάλων ἡμερῶν τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἀπελευθέρωσης καὶ γνώριζαν καλὰ τὶς μεγάλες ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφερε ὁ Ἐσσὰτ στὴν πόλη, ἀπὸ τότε τὸν τιμοῦσαν καὶ τὸν σέβονταν. Ὄχι ὅμως οἱ ἀρχές· στέκονταν ἀπέναντί του κουμπωμένες, ἀπόδειξη πὼς οὔτε στὶς κτηματικὲς ὑποθέσεις του δὲν ἔλεγαν νὰ δώσουν ἕνα τέλος... Οὔτε τὸν τάφο τοῦ πατέρα του φρόντισαν οἱ δημοτικοὶ ἄρχοντες, κι αὐτὸ τὸν ὑποχρέωσε νὰ ξανάρθει στὰ Γιάννινα τὸ 1934 γιὰ νὰ τὸν περιποιηθεῖ καὶ νὰ τὸν ἀνακαινίσει. Δὲν ἦταν τυχαῖος οὔτε ὁ πατέρας τοῦ Ἐσσάτ· εἶχε

διατελέσει καὶ δήμαρχος, καὶ σύμφωνα μὲ ὅσους ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν παλαιότερη ἱστορία τῆς πόλης, *κατεπάτησεν τὸν σχολαστικὸν σεβασμὸν τῶν ἐν αὐτῇ μωαμεθανικῶν νεκροταφείων καὶ πολλὰ τούτων μετέβαλεν εἰς δρόμους, ἐξ οὗ καὶ «Χαλαστὴς» ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Τουρκογιαννιωτῶν.* Ἂς εἶναι...

Σὲ συνεννόηση μὲ τὸ μουφτή, οἱ οἰκογένειες τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Γιάγκου πῆγαν τὴ δεύτερη μέρα τοῦ Πάσχα, νὰ ὑποβάλουν τὰ σεβάσματά τους, καὶ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, τὶς εὐχαριστίες τους πρὸς τὸ μεγάλο εὐεργέτη τους. Μαζί τους ἦταν καὶ ἡ Θεώνη. Ὅταν τὴν εἶδε ὁ Ἐσσάτ, δὲν τὴν ἀναγνώρισε. Εἶχε βοηθήσει νὰ γυρίσει στὴν πατρίδα της ἕνα ταλαιπωρημένο, ἀδύνατο καὶ βασανισμένο πλάσμα, τώρα ἀντίκρυζε μπροστά του μιὰ σπάνια καλλονή, πιὸ ὄμορφη κι ἀπὸ τὶς ὀμορφότερες γυναῖκες ποὺ δὲν σπάνιζαν στὴν πατρίδα του. Ὅταν τὴν πρόσεξε καλλίτερα, τὴν ὥρα ποὺ ἡ Θεώνη πλησίασε γιὰ νὰ τοῦ φιλήσει τὸ χέρι, συνειδητοποίησε ποιὰ ἦταν, ἄνοιξε διάπλατα τὴν ἀγκαλιά του καὶ τὴ δέχτηκε. *—Θεώνη, καλό μου κορίτσι, δυὸ χρόνια ἔχω νὰ σε δῶ καὶ μέσα στὰ χρόνια αὐτὰ βάλθηκε ὁ Ἀλλὰχ νὰ σε ξαναχτίσει ἀπὸ τὴν ἀρχή, νὰ σοῦ χαρίσει τὰ καλλίτερα στολίδια, δὲν πιστεύω στὰ μάτια μου...* Ὁ Ἐσσὰτ τὴν κρατοῦσε ζεστὰ στὴν ἀγκαλιά του, κι οὔτε αὐτὴ ἤθελε νὰ φύγει ἀπ' ἐκεῖ... Δὲν ἔλεγε λέξη, καὶ νάθελε, δὲν θὰ μποροῦσε, τὰ δάκρυα ἔτρεχαν ἀσταμάτητα ἀπὸ τὰ μάτια της, δάκρυα εὐγνωμοσύνης γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ τῆς χάρισε τὴ ζωὴ καὶ τὴν ξανάδωσε στὴν οἰκογένειά της...Ὁ Ἐσσάτ, κάποια στιγμή, ἀπολυτρωμένος ἀπὸ τὴν ἔκσταση ποὺ τοῦ εἶχε δημιουργήσει ἡ παρουσία τῆς Θεώνης, ἀντιλήφθηκε πὼς βρίσκονταν κι ἄλλοι στὸ δωμάτιό του, ζήτησε συγγνώμη γιὰ τήν ἀφηρημάδα του, ἄφησε τὴ Θεώνη καὶ πῆγε κοντά τους. *—Σοφολογιότατε, Μουσταφᾶ φίλε μου, κύριε Κωστίδη, κύριε Κεϊβανίδη, χαρά μου ποὺ σᾶς ξαναβλέπω, διπλῆ χαρά ποὺ σᾶς βλέπω ὅλους καλὰ καὶ εὐτυχισμένους. —Περισσότερο εὐτυχισμένους, ἐξοχότατε ἀπ' ὅτι διαισθάνεστε,* εἶπε ὁ Γιάγκος, *κι αὐτὸ εἶναι ποὺ φοβόμαστε... μὴ τυχὸν καὶ προκαλέσουμε τὴ μοῖρα μας... —Γιατὶ τὸ λέτε αὐτό;* ρώτησε μὲ ἀπορία ὁ Ἐσσάτ... *—Αὐτὴ τὴν ἑβδομάδα παντρεύουμε τὴ Θεώνη μας,* πῆρε τὸ λόγο ὁ Πέτρος, *μ' ἕνα θαυμάσιο ἐπιστήμονα, εἴμαστε χαρούμενοι κι εὐτυχισμένοι, ἀπ' αὐτοῦ ξεκινάει κι ὁ φόβος μας... Ὁ* Ἐσσὰτ γύρισε πρὸς τὴ Θεώνη, περιεργάστηκε μὲ προσοχὴ τὸ πρόσωπό της, κατάλαβε. *—Καὶ μένα μὲ κάνεις εὐτυχισμένο, κόρη μου,* εἶπε μὲ συγκίνηση καὶ τὴν τράβηξε πάλι στὴν ἀγκαλιά του. *Κι ἀκοῦτε σεῖς, ποὺ κάθεστε σὲ τέτοιες ὧρες, καὶ λογαριάζετε πῶς νὰ φερθεῖτε γιὰ νὰ μὴν προκαλέσετε τὴν κακιὰ μοῖρα. Ὁ Ἀλλὰχ εἶναι μεγάλος, αὐτὸς προσδιορίζει τὴ μοῖρα μας, τὸ κισμέτ, τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἔξω απ' αὐτό. Ἔπειτα κι ὁ θεὸς ὁ δικός μας κι ὁ θεός ὁ δικός σας, ἀγαποῦν τοὺς ἀνθρώπους, θέλουν τὴν εὐτυχία τους. Καὶ θὰ θυμώσουν στ' ἀλήθεια,* εἶπε γελώντας τώρα, *ἂν ἀρχίσουμε νὰ μοιρολογοῦμε σὲ στιγμὲς ποὺ γεμίζουν τὶς*

καρδιές μας μὲ τὰ πιὸ γλυκά συναισθήματα. Ἐσὺ σοφολογιότατε κοίταξε νὰ τοὺς βάλεις μυαλό, οἱ παπάδες τους φαίνεται δὲν τοὺς βοηθοῦν. Γέλασαν ὅλοι καὶ κάθησαν στὶς πολυθρόνες γύρω ἀπὸ τὸν Ἐσσάτ, ὅταν αὐτὸς ἔδωσε τὸ σύνθημα. —*Ἐμεῖς, ἐξοχότατε,* μίλησε ὁ Πέτρος, *δὲν ἤρθαμε σήμερα ἐδῶ μόνο γιὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσουμε, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, γιὰ τὰ ὅσα καλὰ κάνατε στὶς οἰκογένειές μας. Ἤρθαμε καὶ σὰν καλεστάδες...* —*Τί θὰ πεῖ αὐτό;* τὸν διέκοψε μὲ ἀπορία ὁ Ἐσσάτ. —*Ἡ Θεώνη, ὅπως ἀκούσατε, παντρεύεται τὸ Σάββατο, τὸ γάμο θὰ εὐλογήσει ὁ Σπυρίδων. Ἐγὼ κι ὁ Γιάγκος, οἱ δυὸ πατεράδες της, θὰ στεκόμαστε στὸ πλάϊ της, ὅμως χρειάζεται καὶ τὸν τρίτο πατέρα της, ἐσᾶς. Ὁ θεὸς θέλησε νὰ βρίσκεστε στὰ Γιάννινα αὐτὲς τὶς μέρες, ποὺ ἀνοίγει καινούριος δρόμος γιὰ τὴ ζωὴ της. Γιὰ μᾶς εἶναι καλοσήμαδος ὁ ἐρχομός σας, δὲν ἔγινε τυχαία, σίγουρα ὁ δικός σας Ἀλλὰχ ὁδήγησε τὰ βήματά σας στὰ Γιάννινα. Σᾶς περιμένουμε λοιπόν, νὰ σταθῆτε δίπλα μας στὴ Θεώνη, στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀρχιμανδρειοῦ, τὸ Σάββατο ποὺ μᾶς ἔρχεται.*

Ὁ Ἐσσὰτ συγκλονίστηκε. Γρήγορα ἔφερε στὸ νοῦ του, τὶς φοβερὲς μέρες τῆς ἄμυνας τοῦ Μπιζανιοῦ, τότε ποὺ νύχτα μέρα ξαγρυπνοῦσε πλάϊ στοὺς ρακένδυτους καὶ πεινασμένους στρατιῶτες του, γιὰ νὰ ἀποκρούσει τὶς ἀδιάκοπες ἐπιθέσεις τοῦ ἀντίπαλου, σ' ἕνα ἀγῶνα μέχρι θανάτου, ἔπαθλο εἶχε τὴν πόλη ποὺ γεννήθηκε, θὰ τὴν κρατοῦσε ἢ θὰ τὴν ἔχανε; Ἤξερε πὼς στὶς φυλακὲς εἶχε κρατούμενους, καταδικασμένους σὲ θάνατο, δυὸ ἐξέχουσες προσωπικότητες τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἠπείρου, τὸ μητροπολίτη Κονίτσης Σπυρίδωνα καὶ τὸ δημοσιογράφο Γ. Χατζῆ· δὲν εἶχε ποτὲ σκοπὸ νὰ διατάξει τὴν ἐκτέλεσή τους καὶ στενοχωρήθηκε ὅταν στὰ κατοπινὰ χρόνια διάβαζε πώς, χάρη στὴν αὐστηρὴ προειδοποίηση τοῦ Κωνσταντίνου δὲν τοὺς θανάτωσε. Σκέφτηκε πὼς θὰ βρισκόταν ἀκόμα μιὰ φορὰ ἀντιμέτωπος στὴν ἐκκλησία μ' αὐτὸ τὸν τρομερὸ παπᾶ, ποὺ ἀψηφοῦσε τὸ θάνατο, σ' ἕνα χριστιανικὸ μυστήριο, καὶ μιὰ κοινὴ προσευχή. Εἶχε δίκιο ὁ Πέτρος νὰ τὸν ἀποκαλεῖ τρίτο πατέρα τῆς Θεώνης, κι ὁ ἴδιος τὴ θεωροῦσε κόρη του, μήπως δὲν βοήθησε νὰ ξαναρχίσει ἡ ζωή της ἀπὸ τὸ μηδέν; Οἱ ἄλλοι δὲ μιλοῦσαν, σεβάστηκαν τοὺς συλλογισμούς του. —*Θάρθω,* πετάχτηκε σὲ μιὰ στιγμὴ ὄρθιος ὁ Ἐσσάτ, *θὰ μὲ συνοδεύει κι ὁ πατρικός μου φίλος ὁ μουφτής, ὅλοι μαζὶ θὰ προσευχηθοῦμε γιὰ νὰ εἶναι στρωμένος μὲ ρόδα ὁ νέος δρόμος ποὺ ἀρχίζει ἡ κόρη μας...* Οἱ ἄλλοι δὲν μποροῦσαν ν' ἀρθρώσουν λέξη ἀπὸ τὴ συγκίνηση. Σιωπηλά, ἔτρεξαν καὶ φίλησαν τὸ χέρι τοῦ Ἐσσάτ, αὐτὸς τὸ ἀποτραβοῦσε, ἄνοιγε μόνο τὴν ἀγκαλιά του καὶ τοὺς ἔσφιγγε νοιώθοντας πὼς οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἦταν κοντά του, ἤθελαν μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐκδηλώσουν τὰ αἰσθήματά τους πρὸς τὸν εὐεργέτη τους, τὸν ἀπέραντο σεβασμό, τὴν εὐγνωμοσύνη καὶ τὴν ἀγάπη τους...

Χρέος τοῦ Πέτρου γιὰ τὶς ἀμέσως ἑπόμενες μέρες, ἦταν νὰ συναντήσει τὸ δεσπότη, νὰ τὸν παρακαλέσει νὰ εὐλογήσει τὸ μυστήριο, νὰ τὸν κατα-

τοπίσει γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Ἐσσάτ, ἀλλὰ καὶ νὰ κουβεντιάσουν γιὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν τὸν τελευταῖο καιρὸ στὰ Γιάννινα· ἦταν βέβαιος πὼς θὰ εἶχαν δημιουργήσει δυσάρεστες καταστάσεις στὸ Σπυρίδωνα, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις ποὺ δέχονταν, ἐξαιτίας τοῦ κατατρεγμοῦ τοῦ ἀνεψιοῦ τους, τοῦ καθηγητῆ Ἀλκ. Κοντοπάνου. Ὁ Πέτρος ἔνοιωθε πὼς ἦταν ὑπόλογος ἀπέναντί του, ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νὰ τὸν συναντήσει νωρίτερα, νὰ τοῦ ἐκφράσει τὰ συναισθήματά του, νὰ τοῦ συμπαρασταθεῖ. Ἀποπειράθηκε μιὰ δυὸ φορές, ἀλλὰ δὲν ἔγινε δυνατὴ ἡ συνάντηση· ὁ Σπυρίδων, κυρίως μετὰ τὴν ἐμπλοκὴ τῆς Μητρόπολης στὴν ὑπόθεση τῶν σκανδάλων, βρισκόταν συνεχῶς στὴν Ἀθήνα. Δὲν τὴν εὕρισκε ἀρκετὴ αὐτὴ τὴ δικαιολογία γιὰ τὸν ἑαυτό του ὁ Πέτρος, ἂν ἐπέμενε, θὰ μποροῦσε νὰ δεῖ τὸ Σπυρίδωνα. Γι' αὐτὸ αἰσθανόταν κάποιο φόβο ὅταν τὴν Τετάρτη βάδιζε γιὰ τὴ Μητρόπολη, δὲν ἤξερε πὼς θὰ τὸν ὑποδεχόταν. Δὲν συνέβη τίποτα ἀπ' ὅ,τι φοβόταν. Ὁ Σπυρίδων, ναί, ἦταν πικραμένος, στενοχωρημένος, ἀηδιασμένος γιὰ τὴ στάση μεγάλου μέρους τοῦ ποιμνίου του ἀπέναντί του, καθόλου ὅμως ἐκδικητικὸς γιὰ τοὺς ἀντιπάλους του. Περισσότερο τοὺς λυπόταν, παρὰ τοὺς ἐχθρευόταν, αὐτὸ διαπίστωσε ὁ Πέτρος κατὰ τὴ συνομιλία του. Τὸν δέχτηκε χωρὶς νὰ πεῖ τίποτα, τοῦ ἔδωσε τὸ χέρι νὰ τὸ φιλήσει, τὸν κάθησε ἀπέναντί του, τὸν κοίταξε ἐπίμονα ἀρκετὴ ὥρα· ὁ Πέτρος κάποια στιγμὴ κατέβασε τὰ μάτια, δὲν ἄντεχε ἐκεῖνο τὸ βλέμμα, τὸ ἐταστικό, ἔνοιωθε σὰ νὰ ξεγύμνωνε τὴν ψυχή του γιὰ ν' ἀποκαλύψει τὰ μυστικά της... Λύπη ἔκρυβε ὁ λόγος του ὅταν μίλησε. —*Καλὰ βρέ, ἀκόμα καὶ σὺ τρομοκρατήθηκες ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ συλλαλητηρίου καὶ δὲν τόλμησες νὰ πατήσεις τὸ πόδι σου στὴ Μητρόπολη, μὴ σὲ παρεξηγήσουν; Γιὰ «ἐπιτροπὴ ἐθνικῆς σωτηρίας τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως» τὴν πέρασες καὶ φοβήθηκες μὴν σοῦ πάρει τὸ κεφάλι; Πέτρος κι ἐσύ ἕτοιμος νὰ μὲ προδόσεις, ὅπως ὁ μεγάλος ἀπόστολος τὸν Κύριο, «πρὶν ἀλέκτωρ φωνήσῃ τρίς...»*. Δὲν τὸν ἄφησε νὰ συνεχίσει ὁ Πέτρος, πετάχτηκε ὄρθιος. —*Ὄχι, δεσπότη μου, νὰ χαίρεσαι τὴν ἀρχιερωσύνη σου, ὄχι, μὴν πεῖς ἄλλο τίποτα, θὰ μὲ ἀδικήσεις. Ἔφταιξα ποὺ δὲν ἤρθα νωρίτερα, εἶναι ὅμως ἀδικία νὰ μοῦ καταλογίζεις φόβο γι' αὐτὴ τὴν καθυστέρηση, μήπως καὶ φανῶ δυσάρεστος στὴν ἐπιτροπή. Μὲ ξέρεις ἀπὸ παλαιότερους καιρούς, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ διχασμοῦ, τότε ποὺ κάθε κίνηση καὶ στάση παρεξηγόταν καὶ εἶχε συνέπειες, ἐγὼ βρέθηκα πάντοτε στὸ πλευρό σου, στὶς κακὲς καὶ τὶς καλὲς μέρες, ποτὲ δὲ λογάριασα τὴ γνώμη τῶν ἄλλων, τὴ φωνὴ τῆς συνείδησής μου πάντα ἄκουσα, ἔτσι ἤμουν καὶ θὰ εἶμαι κοντά σου... —Φτάνει, φτάνει,* τὸν διέκοψε τώρα ὁ Σπυρίδων, *δὲν θέλω ἄλλα, μ' ἔπεισες,* συνέχισε γελώντας. *Κάθησε τώρα νὰ κουβεντιάσουμε...* Μίλησαν γιὰ ὅλα. Γιὰ τὰ σκάνδαλα, γιὰ τὴν καταλαλιὰ τοῦ κόσμου, γιὰ τὴ *μητροπολιτικὴ μαφία, τώρα γίναμε καὶ Ἰταλοὶ μαφιόζοι,* παρατήρησε ὁ Σπυρίδων, *καὶ γιὰ νὰ μᾶς διώξουν πάλι, ὅπως μᾶς ἔδιωξαν τὴν πρώτη φορά, ὀργανώνουν τὰ συλλαλη-*

τήρια, ἐμένα ἔχουν στόχο Πέτρο, ὄχι τὴν «ἠθικὴ κάθαρση» τῆς πόλης καὶ τὸν Κοντοπάνο, ξέρω καλὰ τί τσανάκι εἶναι ὁ ἀνεψιός μου, κάνει τὶς βρωμοδουλειές ποὺ τὸν κατηγοροῦν ἔξω ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ὄχι μὲ τὶς μαθήτριές του, ποτὲ μὲ τὶς μαθήτριές του, εἶναι μεγάλη ἀδικία ἡ ἀπόλυση καὶ ὁ κατατρεγμὸς τριῶν λαμπρῶν καθηγητῶν· ὁ Μελισσάρης ἦταν ἔνοχος, ναί, ἀποδείχτηκε, νὰ τιμωρηθεῖ, ὄχι οἱ ἄλλοι, τοὺς χρησιμοποιοῦν ὡς πρόσχημα γιὰ νὰ χτυπήσουν ἐμένα... Βρισκόταν σὲ μεγάλη ἔξαψη ὁ Σπυρίδων, δὲν μπόρεσε νὰ συνεχίσει, ἕνας συνεχὴς βήχας, χαρακτηριστικὸς τῆς ἀρρώστειας του τὸν διέκοψε· ὅταν σταμάτησε, σκουπίστηκε μὲ τὸ μαντήλι του, ὁ Πέτρος ξεχώρισε κόκκινα σημάδια, ἡ ἀρρώστεια προχωροῦσε μὲ γοργοὺς βηματισμούς... *Τὰ ἴδια σημάδια ἔβλεπα καὶ στὸ μακαρίτη τὸ Γιώργη Χατζῆ,* σκέφτηκε κι ἀνατρίχιασε... Ὁ κλονισμὸς τοῦ Σπυρίδωνος δὲν κράτησε πολύ. Ἦταν τόσο ἰσχυρὴ προσωπικότητα καὶ εἶχε τόση αὐτοκυριαρχία αὐτὸς ὁ δεσπότης, ποὺ τίποτα δὲν τὸν φόβιζε, ἀκόμα καὶ τὸ αἷμα ποὺ ἔβαφε τὸ μαντήλι του κι ἤξερε καλὰ τὶ σήμαινε.

Ὅταν ξανάρχισε ἡ κουβέντα, ὁ Σπυρίδων ἦταν ἤρεμος, ἡ ἔξαψη εἶχε περάσει. Ἐκτονώθηκε μὲ ὅσα, τόσο γρήγορα, μὲ μιὰ ἀνάσα πές, εἶπε γιὰ τοὺς κατηγόρους του, κι ἦταν τώρα ἕτοιμος ν' ἀκούσει τὸν ἐπισκέπτη του. Μόνο τοῦτο εἶπε, μὲ φανερὴ εἰρωνεία, λίγο πρὶν ἀρχίσει νὰ μιλάει ὁ Πέτρος: *— Δὲν σοῦ λέω, αὐτὴ ἡ «ἐπιτροπὴ σωτηρίας», εἶναι ἐφευρετικότατη. Δὲν διοργανώνει συλλαλητήρια μόνο γιὰ νὰ σώσει τὰ Γιάννινα ἀπὸ τὴν ἠθική, θέλει νὰ τὴ σώσει καὶ ἀπὸ τὸν «Κανονισμὸ τῶν Ἐλεῶν». Λὲς καὶ στάθηκε ἐμπόδιο νὰ χτίσουμε τόσα σχολεῖα, καὶ κοινωφελῆ ἱδρύματα. Ἐλιγμὸ κάνουν. Σὰν εἶδαν πὼς ἡ ἀνάμιξη τῆς Μητρόπολης στὰ σκάνδαλα, δημιούργησε ἀντιδράσεις, διάβασες τὴν ἐπιστολὴ τοῦ γιατροῦ τοῦ Μιχαηλίδη, ἄλλαξαν βιολὶ καὶ ξέθαψαν τὸν «Κανονισμό». Ἔγραψαν τόσες φορὲς γι' αὐτό, θὰ γράψουν κι ἄλλες. Ἔλα, πές μου τώρα τὰ δικά σου... —Εἶσαι στενοχωρημένος, δεσπότη μου, τὸ καταλαβαίνω, λυπᾶμαι πολύ, ὄχι γιὰ σένα, ἀλλὰ γιὰ ὅσους δὲν σ' ἀφήνουν νὰ συνεχίσεις τὸ ἔργο σου. Ζεῖς σὲ μιὰ ἀνήσυχη ἀτμόσφαιρα, κάνεις τὸ σφάλμα νὰ μὴν προσέχεις καὶ πολὺ τὴν ὑγεία σου, ξέρεις πὼς τὰ Γιάννινα σὲ χρειάζονται, κι ἂς λένε οἱ ἄλλοι, δὲν θάθελα νὰ ἀντιπαραθέσω στὴ στενοχώρια σου, τὶς εὐτυχισμένες στιγμὲς τῶν οἰκογενειῶν μας, αὐτὲς οἱ μέρες ποὺ ζοῦμε εἶναι ἀπὸ τὶς καλλίτερες τῆς ζωῆς μας...* Ὁ Σπυρίδων τὸν διέκοψε: *—Πῶς σοῦ πέρασε βρὲ ἀπὸ τὸ νοῦ, πὼς ἡ χαρὰ ἡ δική σου, θὰ μεγαλώσει τὴ δική μου στενοχώρια; Πέτρο, Πέτρο, καὶ σὺ ἀκόμα λίγο μὲ ξέρεις... Λέγε λοιπόν. —Παντρεύουμε τὴ Θεώνη μας αὐτὴ τὴν ἑβδομάδα, μ' ἕνα λαμπρὸ παλληκάρι, συμπατριώτη μας, σπούδασε πολιτικὸς μηχανικὸς στὴ Λωζάνη καὶ τώρα δουλεύει στὴν Ἀθήνα, στὸ ὑπουργεῖο Συγκοινωνιῶν. —Πῶς τὸν λένε;* ρώτησε ὁ Σπυρίδων. *—Μάνο Βεζάνη, ἦρθε κι αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Σμύρνη, κατάγονται ὅμως ἀπὸ τὰ Ζαγοροχώρια, εἶναι ἀκόμα ἀνοιχτὸ τὸ*

ἀρχοντικό τους ἐκεῖ. —Τὸν ξέρω, εἶπε ὁ Σπυρίδων, *τὸν συνάντησα στὸ ὑπουργεῖο, ἔχει καλὴ θέση, θ' ἀνέβει ψηλά. Καλὰ ὅλα αὐτά, ἀλλά ἐκεῖνο ποὺ μ' ἐνδιαφέρει νὰ μάθω εἶναι ἂν ὁ γαμπρός σας εἶναι ἐπιλογὴ τῆς Θεώνης ἢ δική σας. Ἂν συμβαίνει τὸ τελευταῖο θὰ τὴν κάνετε δυστυχισμένη... —Ὄχι, ὄχι,* διαμαρτυρήθηκε ὁ Πέτρος. *Μόνη της τὸν γνώρισε, τὸν διάλεξε, τὸν ἀγάπησε καὶ θέλει νὰ τὸν παντρευτεῖ. Ἐμεῖς δὲν εἴχαμε καμμιὰ ἀνάμιξη. —Μπράβο, εἶμαι σίγουρος πὼς θὰ εὐτυχήσει. Αὐτὸ τὸ κορίτσι τὸ ἔχω στὴν καρδιά μου. Καὶ μὴ σᾶς κακοφανεῖ, εἶναι καλλίτερη ἀπ' ὅλους σας... Ἔλα, ἔλα, συμπλήρωσε, ὅλοι καλοί, καλότατοι εἶστε, μακάρι κι ὅλο τὸ ποίμνιό μου νὰ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἀνθρώπους σὰν ἐσᾶς... Γιὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής, δὲν θὰ ἤθελα κάτι τέτοιο. Μέσα σὲ μιὰ κοινωνία ἀγγέλων, τί θὰ χρειαζόμουν ἐγώ; Διαβόλους θέλω νὰ ποιμαίνω, γιὰ νὰ τοὺς κάνω ἀνθρώπους, ὅσο μπορῶ, ἂν κάποιοι δὲν θέλουν ν' ἀλλάξουν, εἶναι βελζεβούληδες. Κι ἐγὼ ἀρχιβελζεβούλης,* συμπλήρωσε ψιθυριστά, *νὰ μὴν τὸν ἀκούσει ὁ ἄλλος. —Ποιὰ μέρα θὰ γίνει ὁ γάμος;* ρώτησε δυνατὰ τὸν Πέτρο. *—Τὸ Σάββατο, κι ἦρθα ἐκ μέρους ὅλων νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ τὸν εὐλογήσετε ἐσεῖς. —Θάρθω βρέ, πότε ἔλειψα ἀπὸ τὶς χαρές τῶν οἰκογενειῶν σας; Μόνο νὰ μ' ἀφήσει αὐτὸ τὸ καταραμένο κρυολόγημα, μὲ καθήλωσε στὸ κρεβάτι, πιστεύω ὡς τότε νὰ γίνω καλά. Θὰ κατεβεῖτε στὴ Μητρόπολη γιὰ τὴ στέψη; —Δὲν θὰ φύγουμε οὔτε τὴ φορὰ αὐτὴ ἀπὸ τὸ Ἀρχιμαντρειό, εἶναι ἡ ἐκκλησία μας, σεβασμιώτατε, τὸ καταλαβαίνετε... Θάθελα νὰ σᾶς πῶ καὶ κάτι ἄλλο. Στὸ γάμο θὰ βρίσκεται καὶ ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς, τὸν καλέσαμε, εἶναι ὁ τρίτος πατέρας τῆς Θεώνης... Μήπως ἔχετε ἀντίρρηση γιὰ τὴν παρουσία του;... —Πῶς τὸ λὲς αὐτό; Ὁ Ἐσσὰτ εἶναι παλληκάρι, λεβεντόπασας, μὲ μπέσα, κρατάει τὸ λόγο του, μ' ἔσωσε ἀπὸ τὴν κρεμάλα στὸν πόλεμο, μπορῶ νὰ τὸ ξεχάσω; Ἔμαθα γιὰ τὸν ἐρχομό του, θάρθει σίγουρα νὰ μὲ δεῖ, τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ κατὰ τὴν προηγούμενη φορά. Εἶναι βέρος Γιαννιώτης κι οἱ δικοί μας τὸν παιδεύουν μὲ τὰ κτήματά του. Κάνατε πολὺ καλὰ ποὺ τὸν καλέσατε...*

Πρώϊμο Πάσχα, πρώϊμη καὶ ἡ ἄνοιξη. Καὶ ἡ ἑβδομάδα τῆς Διακανησίμου δὲν ἦταν μόνο φωτεινὴ γιὰ τὶς ψυχές ἀνθρώπων -πόσο ταιριαστὸς ὁ στίχος τοῦ ψαλμωδοῦ: *Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός...*- ἀλλὰ ἔδειχνε νὰ μοιάζει σὰν μιὰ ἔντονη πινελιὰ στὸ ζωγραφικὸ πίνακα τῆς ἄνοιξης, ποὺ ἂν καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα ὁλοκληρωθεῖ, ἔδειχνε ἀπὸ τώρα τί ἐξαίσιο καλλιτέχνημα θὰ ἐμφάνιζε... Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀποθέωση τοῦ φωτὸς καὶ τῶν χρωμάτων, ὁ γάμος τοῦ Μάνου καὶ τῆς Θεώνης ἐρχόταν ν' ἀποτελέσει τὴν παράλληλη σύνθεση μιᾶς ζωῆς ποὺ πήγαζε ἀπὸ τὸ μεγάλο θαῦμα τῆς Ἀνάστασης καὶ τὴν ἀναγέννηση τῆς φύσης· καὶ τὰ δυὸ στοιχεῖα ὑπῆρχαν στὴν ἕνωση τῶν δυὸ ξεχωριστῶν ὑπάρξεων, νὰ ἕνας ἄλλος πίνακας συμβολικὸς τῆς συνέχισης τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, στὴν καλλίτερή της ἔκφραση... Τὸ πλῆθος κατέκλυζε τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ καὶ τὸν τεράστιο περίβολο τοῦ

Ἀρχιμαντρειοῦ. Γιαννιῶτες ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, Ζαγορίσοι ἀπὸ τὸ χωριὸ τοῦ γαμπροῦ καὶ τὰ γύρω χωριά, Ἀθηναῖοι, ἐπιστήμονες, συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἔδωσαν τὶς δικές τους ἀποχρώσεις στὴ σύνθεση τοῦ μεγάλου πίνακα. Καὶ στὴ μέση τοῦ ναοῦ, ὁ Μάνος καὶ ἡ Θεώνη σκορποῦσαν τὸ δικό τους φῶς στὴν ἐκκλησιά, μὲ τὶς πανέμορφες εἰκόνες, μόνο σ' ἕναν τέτοιο περίγυρο μποροῦσαν νὰ σταθοῦν ἁρμονικὰ ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα ποὺ θὰ ἕνωναν τὶς τύχες τους, ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων... Μπροστά τους ὁ Σπυρίδων, μὲ βασανισμένο ἀκόμα πρόσωπο ἀπὸ τὴν ἔξαρση τῆς ἀρρώστειας. Δίπλα του ὁ Ἐσσὰτ, ξερμάτωτος, χωρὶς τὸ ξίφος, τὸ καλπάκι, τὴ στολή, τὰ παράσημα καὶ τὰ φανταχτερὰ χρώματα, ἕνας εὐθυτενὴς σεβαστὸς πολίτης· ἔβλεπε τὸ Σπυρίδωνα καὶ τοῦ χαμογελοῦσε, εἶχε ἤρεμη τὴ συνείδησή του, οἱ σκληροὶ δικαστὲς τοῦ στρατοδικείου του τὸν εἶχαν καταδικάσει σὲ ἀπαγχονισμό, τὸν ἔβλεπε κι ὁ Σπυρίδων κι ἔτρεχε ἡ μνήμη του στὰ σκληρὰ ἐκεῖνα χρόνια -τόσο κοντινά, ἀλλὰ πόσο μακρυνὰ φάνταζαν!- κι ἀνάβλυζε ὁ θαυμασμὸς κι ἡ ἐκτίμηση γιὰ τὴ μεγαλοψυχία τοῦ ἄνδρα ποὺ στεκόταν δίπλα του, κι ἦταν τότε θανάσιμος ἐχθρός του. Κοντά τους, πίσω καὶ γύρα τους, γονεῖς, ἀδέλφια, συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν νεονύμφων, καὶ ἀρχὲς καὶ ἐξουσίες κάθε εἴδους καὶ κάθε βαθμοῦ, ὄχι, δὲν ἔλειπε κανείς, ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη σύναξη ποὺ ἔγινε ποτὲ στὰ Γιάννινα, σὲ μιὰ γαμήλια τελετή. *Στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Μάνος, τὴν δούλην τοῦ θεοῦ Θεώνην... Στέφεται ἡ δούλη τοῦ θεοῦ Θεώνη, τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ Μάνον...*, ὑψώθηκε κάποια στιγμὴ ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς καὶ τὶς εὐχές, ἡ βραχνή, ἀλλὰ δυνατή καὶ ἐπιβλητικὴ φωνὴ τοῦ Σπυρίδωνος· καὶ καθὼς ὁ χορὸς ἔψαλλε μελωδικὰ τὸ: *Κύριε ὁ θεός ἡμῶν δόξῃ καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς...* κι ὁ κουμπάρος, ἕνας συνάδελφος τοῦ Μάνου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἄλλαζε τὰ στέφανα, ἕνα χαρμόσυνο μουρμουρητὸ ἁπλώθηκε στὸ ναὸ καὶ ἔξω ἀπ' αὐτόν, ἐπιβεβαίωση καὶ συναίνεση γιὰ τὸ μυστήριο ποὺ εἶχε ὁλοκληρωθεῖ... Σὲ λίγο ὁ Σπυρίδων φίλησε στὸ μέτωπο τοὺς νεόνυμφους, τοὺς εὐχήθηκε, μὲ τὸν τρόπο καὶ τὸ λόγο ποὺ αὐτὸς ἤξερε, ὑπενθυμίζοντάς τους τὸ περιεχόμενο τῶν εὐχῶν ποὺ διάβασε κι ἔπρεπε γι' αὐτοὺς νὰ εἶναι κανόνας ζωῆς, ἔσφιξε μὲ θέρμη τὸ χέρι τοῦ Ἐσσάτ, τοῦ Πέτρου, τοῦ Γιάγκου, τῶν γονιῶν τοῦ γαμπροῦ καὶ τοῦ κουμπάρου, κι ἔφυγε, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸ διάκο καὶ τοὺς ἄλλους βοηθούς του· δὲν θὰ παρευρισκόταν στὸ γαμήλιο τραπέζι, δὲν ἔνοιωθε ἀκόμα καλά... οὔτε καὶ ὁ Ἐσσὰτ θὰ ἔμενε στὸ τραπέζι· Γιαννιώτης ἦταν, ἤξερε καλὰ τὰ ἤθη καὶ τὰ γαμήλια ἔθιμα τῶν χριστιανῶν, ἴσως ἡ παρουσία του ν' ἀποτελοῦσε μιὰ παραφωνία στὴν ἑορταστικὴ ὁμήγυρη. Μαζὶ μὲ τὸ μουφτῆ, ἔφυγαν, ἀφοῦ ἔδωσαν τὶς εὐχές τους σ' ὅλους, ἡ Θεώνη τὸν ἤθελε κοντά της, ἦταν ὁ τρίτος πατέρας της, τοῦ τὸ ψιθύρισε στ' αὐτὶ ὅταν τὴ φιλοῦσε. —*Θὰ τόθελα πολὺ κόρη μου*, τῆς ψιθύρισε, *σπουδαῖες φροντίδες μ' ἀναγκάζουν νὰ μὴν ἔρθω. Νὰ εἶσαι εὐτυχισμένη μὲ τὸν ἄντρα σου γιὰ ὅλη σου τὴ ζωή...* Δὲν

θέλησε νὰ τῆς πεῖ τοὺς πραγματικοὺς λόγους τῆς ἀπουσίας του, ἤξερε πὼς θὰ τὴν πίκραινε...

Χρειάστηκε ὥρα πολλή, ὥσπου νὰ περάσουν ὅλοι γιὰ νὰ εὐχηθοῦν τοὺς νεόνυμφους. Κι ὕστερα τὸ πλῆθος τῶν εἰδικῶν καλεσμένων, μ' ἐπικεφαλῆς δυὸ κομπανίες ὀργάνων, τράβηξαν γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Πέτρου Κωστίδη, στὴν Καραβατιά, ἐκεῖ εἶχε στρωθεῖ τὸ γαμήλιο τραπέζι, μέσα καὶ ἔξω, στὴν μεγάλη αὐλὴ καὶ στὸν κῆπο, τὴ γενικὴ εὐθύνη εἶχε ἀναλάβει ὁ Θεολόγος, μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἀλεξάνδρας τῆς γυναίκας του· ὡς τὰ ξημερώματα τῆς Δευτέρας, ὕστερα ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, κράτησε τὸ γλέντι· τὰ τραπέζια στρώνονταν μεσημέρι καὶ βράδυ, μ' ὅλα τὰ καλὰ τοῦ θεοῦ, ὁ Πέτρος εἶχε δώσει ἐντολὴ νὰ μὴ λογαριάσουν ἔξοδα, νὰ μὴν ἀποδιώξουν κανένα φτωχὸ κι ἀπόκληρο ποὺ θὰ βρισκόταν ἐκεῖ. Πατέρας ἦταν, πάντρευε τὴ δεύτερη κόρη του, ὕστερα ἀπὸ τὴν πολυαγαπημένη του Χριστίνα. Τὸ ζευγάρι τῶν νέονυμφων μόνο στὸ πρῶτο τραπέζι, τοῦ μεσημεριοῦ τοῦ Σαββάτου κάθησε, ὕστερα ἀποσύρθηκε διακριτικά, πῆρε ἕνα ἁμάξι καὶ τράβηξε γιὰ τὸ σπίτι τῆς Θεώνης γιὰ νὰ ὁλοκληρώσει τὴν εὐτυχία του... Τὴν ἄλλη μέρα ἔφευγαν γιὰ τὸ γαμήλιο ταξίδι στὴν Κέρκυρα...

Στὴν Ἀθήνα, τὰ ἀντιπολιτευόμενα κόμματα, καὶ περισσότερο τὰ δημοκρατικά, καυτηρίαζαν πολλὲς φορὲς μὲ τρόπο ἀπαράδεκτο, τὰ λάθη, τὶς παραλείψεις καὶ προπαντὸς τὰ κυβερνητικὰ σκάνδαλα, ποὺ ξεφύτρωναν σὰ μανιτάρια τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸν θόρυβο ἀπὸ τὴν αὔξηση τῆς τιμῆς τοῦ ψωμιοῦ, ποὺ δικαιολογήθηκε, χωρὶς νὰ πείσει, ὅτι ὀφειλόταν σὲ *λογιστικὸν λάθος*, ἦρθε νὰ ἐπισκιάσει τὸ μεγάλο σκάνδαλο τῆς νοθείας τῆς κινίνης -ἔγινε ἤδη λόγος-, μὲ τὸ ὁποῖο ταυτίστηκε καὶ ἡ ἀξιοπιστία τοῦ Βενιζέλου. Ἄρχισε ἀπὸ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου 1930, ὅταν ἀποκαλύφτηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅτι τὰ δισκία κινίνης ποὺ κυκλοφοροῦσαν δὲν περιεῖχαν τὴ φαρμακευτικὴ οὐσία ἀλλὰ ἀλεύρι. Ἀπὸ τὴ νοθεία ἀποκόμισαν τεράστια ποσά, ὅσοι συμμετεῖχαν σ' αὐτὴ καὶ ἦταν φυσικὸ ἡ ἐξέγερση τοῦ τύπου, καθὼς καὶ ἡ κατακραυγὴ τοῦ κόσμου, νὰ εἶναι πανελλήνια. Τὸ ὄνομα τοῦ Βενιζέλου συνδέθηκε ἄμεσα μὲ τὸ σκάνδαλο, ὅταν κάλυψε μὲ τὸ πρωθυπουργικὸ κῦρος του τὸ Γενικὸ διευθυντὴ τοῦ Χημείου τοῦ Κράτους Γαλόπουλο, ἐναντίον τοῦ ὁποίου στρέφονταν τὰ πυρὰ τοῦ τύπου, γιὰ τὴν εὐθύνη στὴ νοθεία, ἀποκαλώντας τον *ἐντιμότατο*. Ἦταν ἕνας χαρακτηρισμὸς ποὺ χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους γιὰ πολλὰ χρόνια, σὲ περιπτώσεις προσπάθειας συγκάλυψης εὐθυνῶν ἀνώτερων ὑπαλλήλων γύρω ἀπὸ σκάνδαλα. Τὸ παράδοξο στὴν ὑπόθεση εἶναι πὼς ὁ Γαλόπουλος, τὸν ὁποῖο οἱ δικαστικὲς ἀρχὲς παρέπεμψαν σὲ δίκη, ἀθωώθηκε στὶς 20-6-31 ἀπὸ τὸ πενταμελὲς Ἐφετεῖο Ἀθηνῶν, καὶ ἀπαλλάχτηκε ἀπό κάθε κατηγορία. Παρόλα αὐτά, ὁ σκανδαλοθηρικὸς τύπος, ἐξακολούθησε νὰ θεωρεῖ τὴν κυβέρνηση ὑπεύθυνη γιὰ τὸ σκάνδαλο καὶ τὸ Γαλόπουλο ἔνοχο, μὲ τὸν

ἰσχυρισμὸ ὅτι ἀπηλλάγη *λόγῳ ἀμφιβολιῶν* καὶ ὕστερα ἀπὸ κυβερνητικὲς πιέσεις πρὸς τους δικαστές. Ἡ ἀντικυβερνητικὴ προπαγάνδα θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ σκάνδαλο ὡς τὸ κύριο ἀντιπολιτευτικὸ μέσο καὶ τὸ *ἐντιμότατος* ὡς βασικὸ χαρακτηρισμὸ γιὰ κάθε ὑπεύθυνο νέου σκανδάλου.

Πρὶν ἀκόμα ἀρχίσει ἡ δίκη τοῦ Γαλοπούλου νέο σκάνδαλο ξέσπασε, μὲ ἀνάμιξη σ' αὐτὸ τοῦ ὑπουργοῦ *Συγκοινωνιῶν* Β. Καραπαναγιώτη. Ἡ κατηγορία ἦταν ὅτι τὰ ἔργα ὁδοποιΐας Λέσβου εἶχε ἀναλάβει ἑταιρία στὴν ὁποία μετεῖχαν οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ Καραπαναγιώτη καὶ ὁ γαμπρός του. Ἡ δίκη ἔγινε στὴ Μυτιλήνη, στὶς ἀρχὲς Μαΐου, ὕστερα ἀπὸ διαφορὲς ποὺ εἶχαν προκύψει μεταξὺ τῶν συνεταίρων. Ἡ κατηγορία κατὰ τοῦ Καραπαναγιώτη ἦταν, ἡ σύστασή του, μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ ὑπουργοῦ, στὴν ἀνάδοχο τῆς σύμβασης ὁδοποιΐας τῆς Μυτιλήνης ἑταιρία, νὰ δοθοῦν τὰ ἔργα σὲ κάποιο Γαλάνη, ποὺ ἐνεργοῦσε γιὰ λογαριασμὸ ἑταιρίας, στὴν ὁποία εἶχαν συμμετοχὴ οἱ συγγενεῖς τοῦ ὑπουργοῦ. Ὁ Καραπαναγιώτης, ὅταν τὸν κάλεσε ὁ Βενιζέλος, νὰ δώσει ἐξηγήσεις καὶ νὰ ἐκθέσει τὰ πραγματικὰ γεγονότα, μὲ στοιχεῖα ἀπέδειξε ὅτι ὁ γαμπρός του, εἶχε ἀποσυρθεῖ, μὲ ὑπόδειξή του, ἐνωρὶς ἀπὸ τὴν ἑταιρία. Ὁ Βενιζέλος, παρόλα αὐτά, ζήτησε ἀπὸ τὸν Καραπαναγιώτη νὰ παραιτηθεῖ, γιὰ νὰ ἔχει τὴν εὐχέρεια, ὡς ἰδιώτης πιά, νὰ ζητήσει ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τὴν καταδίωξη τῶν δυσφημιστῶν του. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Βενιζέλου χαρακτηρίστηκε ἀπὸ πολλούς, ὡς βαρύτατο λάθος. Ὅπλισε τὴν ἀντιπολίτευση μὲ νέα ἐπιχειρήματα. Στὴ συζήτηση στὴ Βουλὴ (25 Μαΐου) ὁ ἀρχηγὸς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* ἀποστόμωσε τὸ Βενιζέλο, μὲ τὸν ἑξῆς ἁπλὸ συλλογισμό: Ἀφοῦ κ. πρόεδρε ὑποσστηρίζετε τὴν ἀθωότητα τοῦ Καραπαναγιώτη, γιατὶ τὸν ἀφήσατε νὰ παραιτηθεῖ, μιὰ καὶ δὲν ὑπέπεσε σὲ κανένα παράπτωμα; Ἂν τὸν ὑποχρεώσατε νὰ παραιτηθεῖ, ἡ μόνη ἑρμηνεία εἶναι ὅτι παραδέχεστε ὅτι ἦταν ἔνοχος, ἀλλοιῶς δὲν ἔπρεπε νὰ δεχθεῖτε τὴν παραίτησή του. Ἀπὸ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ Καραπαναγιώτη δὲν ἱκανοποιήθηκε οὔτε ὁ παραιτηθεὶς ὑπουργὸς. Πικραμένος ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του καὶ ἀπὸ τὸ βουλευτικὸ ἀξίωμα. Οἱ *Λαϊκοί* εἶχαν πετύχει μεγάλη νίκη. Ἐξουδετέρωσαν ἕναν ἀπὸ τοὺς ἱκανότερους ὑπουργοὺς τοῦ Βενιζέλου. Πέτυχαν ἀκόμα τὸν ἠθικὸ στιγματισμό, ἑνὸς ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ ἐκτάκτου στρατοδικείου ποὺ κατεδίκασε σὲ θάνατο τοὺς ἕξ. Ἡ κατάληξη αὐτὴ εἶχε γενικότερες προεκτάσεις. Καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ δοθεῖ ἡ ἑρμηνεία ὅτι ὁ ἠθικὸς στιγματισμὸς ἀντανακλοῦσε σ' ὅλα τὰ πρόσωπα ποὺ εἶχαν ἐπιλεγεῖ ὡς στρατοδίκες, ἀπὸ τὴ βενιζελικὴ παράταξη, ἄρα ἡ ἀπόφασή τους ἦταν διαβλητή. Τὸ περίεργο εἶναι πὼς στὴν ἐξουδετέρωση τοῦ Καραπαναγιώτη συνέβαλαν καὶ ἀρκετοὶ βενιζελικοὶ παράγοντες, ἀκόμα καὶ ὑπουργοί, ποὺ εἶχαν φθονήσει τὴ γρήγορη ἄνοδό του στὴν ἱεραρχία τοῦ κόμματος.Τίποτα δὲν ἔμεινε ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἀπαρατήρητο ἀπὸ τὸ γιαννιώτικο τύπο, ἐκτὸς τοῦ *Κήρυκος*. Καὶ ἡ νοθεία τῆς κινίνης καὶ τὸ σκάν-

δαλο Καραπαναγιώτη σχολιάστηκαν δυσμενέστατα γιὰ την κυβέρνηση, μεγαλύτερη ὅμως ἔκταση ἔδωσαν οἱ τοπικές ἐφημερίδες, στὸ νομοσχέδιο *περί τύπου* τὸ ὁποῖο χαρακτήριζαν ὡς κυβερνητικὴ πρόφαση φίμωσής του.

Ἀναμφισβήτητα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ τύπος, ἀθηναϊκός καὶ ἐπαρχιακός, ἔκανε κατάχρηση τῆς ἐλευθερίας του, ἦταν ἐντελῶς ἀσύδοτος. Σκανδαλολογοῦσε καὶ σὲ περιπτώσεις ποὺ δὲν ὑπῆρχαν σκάνδαλα, σπίλωνε συνειδήσεις, χρησιμοποιώντας γλῶσσα ἀπαράδεκτη, δὲν λογάριαζε τίποτα, προκειμένου νὰ πετύχει τοὺς στόχους του. Τῶν ἀντιπολιτευόμενων στόχος βέβαια ἦταν ὁ Βενιζέλος καὶ ἡ προσπάθεια κατέτεινε νὰ τὸν φθείρουν διὰ τῆς τεθλασμένης, μέσω τοῦ περιβάλλοντός του (τὸν ἴδιο προσωπικὰ ἦταν δύσκολο νὰ τὸν μειώσουν ὡς διεφθαρμένο καὶ ἀναξιόπιστο), πολλὲς ἐνέργειες τοῦ ὁποίου ἦταν λανθασμένες, ἠθικὰ διαβλητὲς καὶ ποινικὰ κολάσιμες. Τόσο εἶχε ἐξοργιστεῖ ὁ Βενιζέλος, ἀπὸ τὴ χωρὶς φραγμοὺς ἐπίθεση τοῦ τύπου, ὥστε, τὸ ἀναφέραμε ἤδη, τὸν ἀπεκάλεσε *κακοῦργον τύπον.*

Ἐμπεριστατωμένο ἄρθρο γιὰ τὶς θέσεις του γιαννιώτικου ἀντιπολιτευόμενου τύπου ἔγραφε ὁ *Κῆρυξ*, ὑπερασπίζοντας πάντοτε τὴν κυβέρνηση, στὶς 23-4-31: *Κακήν ἰδέαν περὶ τῆς νοημοσύνης τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ ἔχουν προφανῶς τὰ ἐγχώρια ὄργανα τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἠμποροῦν νὰ συνεχίσουν εἰς τὸ διηνεκὲς τὰς κακοήχους ἱερεμιάδας των, ἄνευ ἐλπίδος νὰ συμφωνήσωσι ποτὲ πρὸς τὸ δημόσιον αἴσθημα. Πρόκειται ἀκριβῶς περὶ μικρογραφίας τοῦ ἀντιπολιτευομένου ἀθηναϊκοῦ τύπου, ὅστις καὶ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἀνωμαλίας ἠμπορεῖ ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν... Οὐδέποτε ὁ ἀντιπολιτευόμενος τύπος εἶχε τὸ ἠθικὸν σθένος ν' ἀναγνωρίσῃ μίαν πολιτικὴν νίκην τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου, εἴτε ἐξωτερικήν, εἴτε ἐσωτερικήν, ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ ἤδη ἔτη πλήρη ἐνεργητικῆς δράσεως. Ἡ ἀντίδρασις καὶ ἡ δημοκοπία, ὑφ' ὅλας αὐτῶν τὰς μορφάς, ἀποτελοῦσι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἀντιπολιτευομένου τύπου, ἐκτὸς ἐλαχίστων τιμητικῶν ἐξαιρέσεων. Καὶ ἦτο μοιραῖον τὰ ἐγχώρια πολυπληθῆ ἀντιβενιζελικὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὸν γενικὸν κανόνα. Εἰς τὸ μερίδιόν των ἐτάσσετο ὡς στόχος ἡ κυβερνητικὴ κοινοβουλευτικὴ ὁμὰς τῆς Ἠπείρου. Ἐμπρὸς λοιπόν! Βουλευταὶ καὶ γερουσιασταὶ συλλήβδην ὅλοι ἀνίκανοι καὶ ἀνάξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ. Ἰδοὺ τὸ στερεότυπον αὐτῶν τροπάριον, τὸ ὁποῖον καθημερινῶς ὑψοῦται εἰς τὴν διαπασῶν.* Ματαιοπονεῖ ὁ ἐγχώριος τύπος -συνέχιζε- καὶ πετυχαίνει τὸ ἀντίθετο τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ. Θὰ ὑπηρετοῦσε καλλίτερα τὴν Ἤπειρον, ἂν εἶχε τὴν φρόνηση νὰ συμβάλει καὶ ὄχι νὰ ὑπονομεύει τὸ ἀναδημιουργικὸ ἔργο τῆς κυβέρνησης. Ὀρθὲς -θεωρητικά- ἦταν οἱ θέσεις τοῦ *Κήρυκος*. Μόνο ποὺ οἱ ἀντιπολιτευόμενες ἐφημερίδες, δὲν ἔβλεπαν νὰ ἐκδηλώνεται γιὰ τὴν Ἤπειρο ἡ πρόθεση τῆς κυβέρνησης γιὰ ἀναπτυξή της, ὅπως γινόταν σ' ἄλλες περιοχές...

Γιὰ νὰ περιστείλει τὶς καταχρήσεις τοῦ τύπου ὁ Βενιζέλος ἔδωσε ἐντολὴ

στὸν ὑπουργὸ *Δικαιοσύνης* Ν. Ἀβραάμ, νὰ καταρτίσει νομοσχέδιο αὐστηρότατο. Τὸ λάθος τοῦ συντάκτη ἦταν ὅτι ἑτοίμασε ἕνα νόμο, ποὺ ὅταν ἔγινε γνωστὸ τὸ περιεχόμενό του, ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριῶν ἀπὸ ἀντιπολιτευόμενες καὶ συμπολιτευόμενες ἐφημερίδες, πραγματικὰ φίμωνε τὸν τύπο. Τὸ νομοσχέδιο πήγαινε κι ἐρχόταν στὴ Βουλή, δὲν ψηφιζόταν, γιὰ νὰ γίνουν τροποποιήσεις. Ἐπὶ μῆνες τὸ νομοσχέδιο ἀποτελοῦσε καθημερινὴ ἐνασχόληση τοῦ τύπου. Πολλὰ ἔγραφαν καὶ οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες. Σ' ἕνα ἄρθρο της (9-5-31) ἡ *Ἤπειρος* παρατηροῦσε: *Ἐξακολουθεῖ ἡ ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν ἐφημερίδων δημοσίευσις τῶν πρακτικῶν τῆς δίκης διὰ τὴν νοθείαν* (τῆς κινίνης). *Καὶ ἀποκαλύπτεται μία ὁλόκληρος μαφία λυμαινομένη τὸ κράτος καὶ ἀποκαλύπτεται ἀκόμα καὶ ἕνα κράτος μωρόν, ἄβουλον ἀποσυντεθημένον. Ἐν τῷ μεταξὺ θεωρεῖται γεγονὸς βέβαιον πλέον, ὅτι τὸ ἄθλιον ἐκεῖνο καὶ ἀντισυνταγματικὸν νομοσχέδιον περὶ τύπου θὰ ψηφισθῇ ἐφ' ὅσον ὁ κ. Βενιζέλος δηλοῖ, ὅτι θὰ θέσῃ ζήτημα ἐμπιστοσύνης διὰ τὴν ψήφισίν του εἰς τὴν Βουλὴν τῶν κωφαλάλων, ἡ ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸν βεβαίως νὰ μετέβαλεν συνηθείας τόσον ἀπροόπτως. Καὶ τὸ νομοσχέδιον δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ ψηφισθῇ καὶ ἴσως ἀκόμα καὶ ὁ τύπος νὰ φιμωθῇ, νὰ τρομοκρατηθῇ, νὰ σιωπήσῃ, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει ἐπίσης καμμία ἀμφιβολία, ὅτι τὸ κράτος θὰ ἐξακολουθῇ νὰ εἶναι τὸ σημερινὸν ἄβουλον, ἄθλιον καὶ μωρὸν Βενιζελικὸν κράτος, ὅπως τὸ ἀποκαλύπτει καὶ τὸ ξεγυμνώνει ἡ δίκη διὰ τὴν νοθείαν τῆς κινίνης. Ἀλλὰ ὁ τύπος θὰ ἔχῃ σιωπήσῃ πλέον, αἱ μισαὶ ἐφημερίδες θὰ ἔχουν κλείσει, ἐνῶ αἱ ἄλλαι μισαὶ τρομοκρατημέναι, δὲν θὰ σᾶς βρίζουν, οὔτε θὰ σᾶς ἐλέγχουν πλέον κ. Βενιζέλε...*

Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ἀντίθετος βασικὰ μὲ τὸ νομοσχέδιο, παραχωροῦσε τὶς στῆλες του καὶ σὲ συνεργάτες ποὺ συμφωνοῦσαν μὲ τὸ περιεχόμενό του. Σὲ δυὸ ἄρθρα του (30 Ἀπριλίου καὶ 1 Μαΐου) ὁ δημοσιογράφος Πύρρος Γιαννόπουλος ὑποστήριζε τὸ νομοσχέδιο: *Τὸ νομοσχέδιον περὶ τύπου εἶναι ἀληθὲς ὅτι, εἴς τινας διατάξεις, περιέχει περιορισμοὺς μηχανικῶς ἀνεφάρμοστους. Εἰς τὴν βάσιν ὅμως εἶναι ὀρθόν, σύγχρονον καὶ ἀπαραίτητον. Εἶναι ἀνάγκη ὅπως περιορισθῇ ὁ μαινόμενος ἐκτραχηλισμὸς ἐφημερίδων τινῶν.* Οἱ παρατηρήσεις τοῦ ἀρθρογράφου ἦταν ὀρθές. Μετὰ τὴν ψήφιση τοῦ νόμου ἀπὸ τὴ Βουλή, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὲς τροποποιήσεις ὁ Χρηστοβασίλης παρατηροῦσε (15-6-31): *Ὡς τὰ σήμερα εἴχαμε τὸ δικαίωμα, μαζὶ μὲ τὸ δημοσιογραφικὸν καθῆκον, νὰ ἐλέγχωμεν κάθε κυβερνητικὴν πρᾶξιν καὶ κάθε παρεκτροπὴν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων κι ἔτσι χωροφυλάκοι, ἀποσπασματάρχαι, εἰρηνοδίκαι, δικασταί, οἰκονομικοὶ ἔφοροι, ταμίαι, στρατηγοὶ καὶ κάθε εἴδους ἀξιωματικοί, ὑπουργοί, πρωθυπουργοί, δικηγόροι, γιατροί, φαρμακοποιοί, διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ καὶ κάθε λογῆς ἄνθρωποι, ὅταν παρεκτρέπονταν ἀπὸ τὰ καθήκοντά τους... ὅταν παρανομοῦσαν, ὅταν ἔκλεφταν ἢ ἔδερναν, ὅταν ἐπιβουλεύονταν τὴν τιμὴν*

τοῦ καθενός, ἔρχονταν ὁ τύπος, ἡ ἐφημερίδα, καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἐφημερίδα μας αὐτὴ καὶ χτυποῦσε τοὺς παρεκτρεπομένους... κι ἔβγαζε στὰ φόρα κάθε κακή τους πράξη καὶ τὰ διάφορα κυβερνητικὰ ὄργανα, ἀπὸ τὰ πλειὸ μικρὰ ὡς τὰ πλειὸ μεγάλα, τὰ βάνανε στὸν τύπο... κι ἄλλα μὲν τὰ ἔπιανε ὁ εἰσαγγελέας ἀπὸ τὸ αὐτὶ καὶ τάστελνε στὸ δικαστήριο καὶ τιμωριῶνταν, ἄλλα δὲ συμμαζεύονταν φοβούμενα τὴν ἐφημερίδα... Ἀλλὰ τώρα, ἀπὸ σήμερα, ἄλλαξε ὁ νόμος πώδινε τὸ δικαίωμα στὸν τύπο νὰ ἐλέγχῃ καὶ νὰ καταγγέλῃ κάθε παρανομία τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων... Τώρα ὁ νέος νόμος μᾶς βούλωσε τὸ στόμα, μᾶς ἔσπασε τὴν πέννα, καὶ δὲν μποροῦμε νὰ γράψωμε πλειὸ τίποτε ἐναντίον ἐκείνων ποὺ παρανομοῦν... Γι' αὐτὸ δὲν θὰ καταγγέλωμε στὴν ἐφημερίδα μας στὸ ἑξῆς καμμιὰ-καμμιὰ παρανομία, κανένα ἔγκλημα ἀπὸ κανέναν ἐναντίον τοῦ φορολογουμένου λαοῦ μας. Δὲν τὸ ἐπιτρέπει ὁ νέος νόμος! Τί νὰ κάνωμε; Μποροῦμε νὰ τὰ βάλωμε μὲ τὸ νόμο; Ὑπερέβαλε ὁπωσδήποτε ὁ Χρηστοβασίλης. Ὁ νέος νόμος ἦταν αὐστηρότατος ἐναντίον τῶν δημοσιογράφων ποὺ ἔθιγαν ὑπολήψεις, χωρὶς νὰ ἔχουν στοιχεῖα, κι ὅσοι θίγονταν ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ καταφεύγουν στὰ δικαστήρια. Τὸ λάθος τοῦ νόμου ἦταν ὅτι ἐπέβαλε ποινὲς ἐξοντωτικές. Πάντως οἱ ἱκανοὶ δημοσιογράφοι ἔβρισκαν τρόπους νὰ παρακάμπτουν τὸ νόμο καὶ νὰ ἐλέγχουν τοὺς παρανομοῦντες.

Ὁ βοηθὸς ἐπίσκοπος τῆς Μητρόπολης Ἰωαννίνων Δημήτριος Εὐθυμίου, *ἀνὴρ εὐσεβέστατος, ἄριστα θεολογικῶς μεμορφωμένος, σεμνός, ταπεινόφρων, ἐλεήμων καὶ μὲ πᾶσαν χριστιανικὴν ἀρετὴν πεπροικισμένος,* ποὺ εἶχε προαχθεῖ σὲ μητροπολίτη Λευκάδος καὶ Ἰθάκης, *ἀνεχώρησε, ἀρχὲς Ἀπριλίου, γιὰ τὴ νέα θέση του.- Τὰ συχαρίκια μας! Ἐσημειώθηκε στὸν Ἠπειρωτικὸν ὁρίζοντα, ὕστερα ἀπὸ δύο ἐτῶν ἡσυχία, καὶ πάλιν ἕνα λείψανο τῆς ληστοκρατίας τῶν Ρετζαίων, Κουμπαίων κ.λπ., ὁ Κώτσης, ἀπὸ τὰ περὶ τὴν Κλεισούραν κλεφτοχώρια. Αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τοὺς περιφήμους ἀμνηστευμένους ὀπαδοὺς τῶν Ρετζαίων. Μετέσχε τοῦ μεγάλου ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, κατηγορήθηκε, πέρασε ἀπὸ τὸ Κακουργιοδικεῖο τῆς Κερκύρας καὶ ἠθωώθη, ἐλλείψει ἱκανῶν ἀποδείξεων. Ἀλλ' ἐκ τῆς πορείας, ἣν ἔσχε τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, μετὰ τὴν σύλληψιν τῶν Ρετζαίων καὶ τὴν δίκην αὐτῶν, ἐβεβαιώθη πλέον* (τὸ δικαστήριο) *ὅτι ὁ Κώτσης ἦτο ἐκ τῶν ἐκτελεστῶν τοῦ φοβεροῦ ἐγκλήματος... Λέγεται ὅτι εἰς συμπλοικὴν ἐπληγώθη εἰς τὴν χεῖρα,* τελικὰ ὁ Κώτσης σκοτώθηκε.- Ὁ Μιχ. Λάππας, δευτερότοκος γυιός τοῦ Ἰω. Β. Λάππα, *δοὺς τὰς ἐπὶ διδακτορίᾳ ἐξετάσεις του ἐν τῇ Νομικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων, ἠξιώθη τοῦ βαθμοῦ ἄριστα, τιμήσας οὕτω τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ ἰδιαίτατα τὸ Ἠπειρωτικόν, ἐνώπιον τῶν μεγαλυτέρων κορυφῶν τῆς γαλλικῆς νομικῆς ἐπιστήμης.-* Γάμοι: *Σπῦρος Λούτσης, διευθυντὴς τοῦ λογιστηρίου τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης καὶ Δάφνη Χ. Χρηστοβασίλη, ἐτέλεσαν* (26-4-31) *ἐν στενωτάτῳ οἰκογενεικῷ κύκλῳ τοὺς γάμους των. Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ἠὐλόγησεν ἡ Α.Σ. ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδων, τοὺς δὲ νυμφικοὺς στεφάνους ἀντήλλαξεν ἡ ἀδελφὴ τῆς νύμφης δὶς Ἀνθούλα Χ. Χρηστοβασίλη, ὡς ἀντιπρόσωπος μακρὰν εὑρι-*

σκομένου ἀγαπητοῦ φίλου (*Ἐλευθερία*, 27-4-31).- Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀπόφαση τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* γιὰ διορισμὸ παιδονόμου, *διὰ τὴν ἐξωσχολικὴν τῶν μαθητῶν ἐπιτήρησιν καὶ παρακολούθησιν*, ὁ γυμνασιάρχης τοῦ Β΄ γυμνασίου Δημ. Σακελλαρίδης δημοσίευσε στὴν *Ἐλευθερία* ἄρθρο (30-4-31), ἐκφράζοντας τὴν ἀντίθεσή του στὸ διορισμὸ παιδονόμου. Κατέληγε: *Ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν νέων ἀπεικονίζεται ἡ θέσις καὶ ἡ ἀξία καὶ ἡ κατάστασις ἡμῶν τῶν γονέων καὶ γενικῶς τοῦ περιβάλλοντος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ζῇ καὶ δρᾷ ὁ νέος τῆς σήμερον. Ἂς βελτιώσωμεν τὸ περιβάλλον, τὴν οἰκογένειαν, τὴν κοινωνίαν καὶ τόσα ἄλλα, καὶ τότε καὶ μόνον τότε, ἡ νεανικὴ ζωὴ θὰ ἐκδηλωθῇ ὡς δεῖ καὶ ὡς προσήκει. Ἂς μὴ αὐταπατώμεθα. Μᾶς λείπουν πολλά. Μᾶς λείπει τὸ ἔμψυχον παράδειγμα. Ἡ παιδονομία εἶναι τι βίαιον, ἐξωτερικόν, ἀσυνείδητον. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀναδημιουργία εἶναι τὸ θετικόν, τὸ μόνιμον, τὸ σταθερόν.* Μὲ δυὸ ἄρθρα του -ἀπαντήσεις, ὁ Χρηστοβασίλης ἐξέφραζε τὴν ἀντίθεσή του στὶς ἀπόψεις τοῦ Δ. Σακελλαρίδη καὶ θεωροῦσε ἀναγκαῖο τὸ διορισμὸ παιδονόμου, ἰδιαίτερα στὰ Γιάννινα, ὅπου διαπίστωνε ὅτι οἱ μαθητὲς χαρακτηρίζονταν *ὡς μὴ ἔχοντες ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς βάσεις, ἦσαν μαθηταὶ ὅλων τῶν ρυπαροτήτων τῶν σχολείων τῶν ὁδῶν, ἀτίθασοι καὶ ἀσεβεῖς πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους των. Αὐτοὺς τοὺς μαθητὰς μᾶς ὑπόσχεται ὁ κ. γυμνασιάρχης, διὰ τῶν περὶ ἐλευθερίας παιδαγωγικῶν θεωριῶν του νὰ μᾶς τοὺς καταστήσῃ ἀγγέλους! Δηλαδή, νὰ εἰσάγῃ ἐλέφαντας ἐντὸς ὑαλοπωλείων.* Δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ προέρχονταν τὰ αἴτια τῆς δυσπιστίας τοῦ Χρηστοβασίλη πρὸς τοὺς μαθητές. Οἱ διαπιστώσεις του πάντως ἦταν ὑπερβολικές. Ἀντίθετος μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ Σακελλαρίδη ἦταν καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (5-5-31). Στὸ γυμνασιάρχη ὁ ἀρθρογράφος ἀπηύθυνε ὁρισμένα ἐρωτήματα καὶ ζητοῦσε ἀπάντηση. Ρωτοῦσε: *Πρέπει νὰ μὴν ὑπάρχῃ ὁ παρακολουθῶν τὸν μαθητήν, ἔξω τοῦ σχολείου, καταφεύγοντα εἰς τὸ καφενεῖον ἢ φοιτῶντα εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον ἢ γλεντοκοποῦντα εἰς τὸ ταβερνεῖον ἢ τέλος θύοντα εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἀφροδίτης;* Ἀπάντησε ὁ Σακελλαρίδης στὰ ἐρωτήματα, ἐπιμένοντας στὶς ἀπόψεις του. Πρότεινε τελικά, ἀντὶ τοῦ παιδονόμου, *τὴν ἐποπτείαν τῶν μαθητῶν ἐκτὸς τοῦ σχολείου νὰ ἀσκοῦν ὅλοι οἱ διδάσκοντες καὶ τὰ μέλη τῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν.* Ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ἀνάγκη διορισμοῦ ἢ ὄχι παιδονόμου κράτησε μέρες, οἱ περισσότερες ὅμως ἐφημερίδες εἶχαν ταχθεῖ μὲ τὴν πρόταση τοῦ διορισμοῦ του.- Στοὺς γυναικείους ἐκλογικοὺς καταλόγους τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν, ὕστερα ἀπὸ

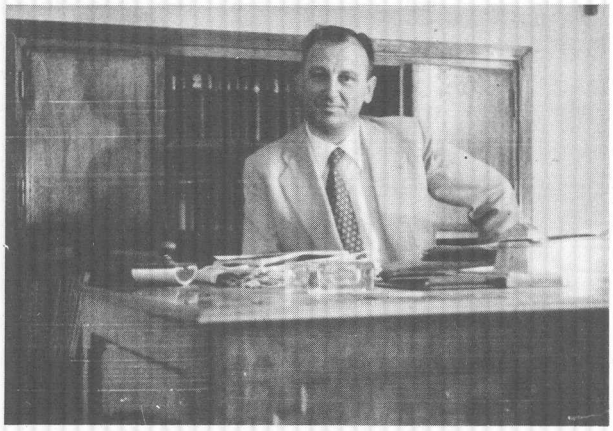

Ο δικηγόρος Μιχαὴλ Λάππας

δημοσίευση τοῦ νόμου ποὺ παρεῖχε τὸ δικαίωμα ψήφου στὶς γυναῖκες, μὲ συμπληρωμένο τὸ 30ὸ ἔτος τῆς ἡλικίας τους καὶ μὲ γνώση γραφῆς καὶ ἀνάγνωσης, ἐγγράφηκαν πέντε μόνο, οἱ κυρίες: 1) Καλλιόπη Λύκα, 2) Καλλιόπη Σαλαμάγκα (μητέρα τοῦ λαογράφου καὶ ἱστορικοῦ τῶν Γιαννίνων Δημήτρη Σαλαμάγκα), 3) Ἡ γυναίκα του (ἡ πρώτη), 4) Ἡ γυναίκα τοῦ γιατροῦ Ἀριστοτέλη Χρηστίδη, 5) Ἡ γυναίκα τοῦ Σωτ. Συρμακέση (τὰ κύρια ὀνόματα τῶν γυναικῶν δὲν ἀναγράφονταν στὶς ἐφημερίδες, ἀναφέρονταν ὡς κυρίες τοῦ τάδε καὶ τοῦ δεῖνα).- Ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς, ἀναχώρησε (25-4-31) ἀπὸ τὰ Γιάννινα γιὰ τὴν Ἀθήνα, ἀπ' ὅπου θὰ ἐπέστρεψε καὶ πάλι. Ἔφυγε ὁριστικὰ γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, στὶς 30 Ἰουνίου, ἀποχαιρετώντας τοὺς Γιαννιῶτες μὲ τὴν παρακάτω ἀνακοίνωση: *Ἐπειγόμενος ν' ἀναχωρήσω διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μὴ δυνάμενος ν' ἀποχαιρετήσω ὅλους τοὺς φίλους μου Ἰωαννίτας, ἕναν πρὸς ἕναν, ἕνεκα τῆς στενότητος τοῦ χρόνου, ἀναγκάζομαι νὰ πράξω τοῦτο διὰ τῆς φίλης «Ἐλευθερίας» καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ συγχωρήσουν τὴν ἔλλειψίν μου ταύτην. Ἰωάννινα 30 Ἰουνίου 1931. Ἐσσὰτ πασᾶς Ἰωαννίτης, ἀντιστράτηγος ἐν ἀποστρατείᾳ* (*Ἐλευθερία*, 2-7-31).- Στὶς 14 Μαΐου, ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια ἐπώδυνη ἐγκεφαλικὴ νόσο, ποὺ τὸν ὑποχρέωσε σὲ πολύμηνες θεραπεῖες σὲ κλινικὲς τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Βιέννης, πέθανε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐξέχουσες προσωπικότητες τῶν Γιαννίνων, ὁ Γεώργιος Βλαχλείδης, ἀδερφὸς τοῦ δημάρχου Δημ. Βλαχλείδη. Λαμπρὸς δικηγόρος, ἀλλὰ καὶ οἰκονομολόγος, πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος, μὲ σπάνια πνευματικὴ κατάρτιση, ἐκδήλωσε καὶ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορία καὶ λαογραφία τῆς πόλης, καρπὸς τοῦ ὁποίου ἦταν ἡ δημοσίευση στὰ *Ἠπειρωτικὰ Χρονικά*, δυὸ ἀξιόλογων ἐργασιῶν του: *Οἱ Ἑφτάμπουλες* καὶ τὰ *Γιαννιώτικα δίστιχα* (τόμοι Δ΄ καὶ Ε΄ τοῦ περιοδικοῦ). Συνεργάστηκε μὲ τὴ *Μεγάλη Ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαίδεια*, δημοσιεύοντας ἄρθρα γιὰ τὰ οἰκονομικὰ θέματα τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Γιαννίνων. Ὅλα τὰ Γιάννινα τὸν θρήνησαν καὶ τὸν τίμησαν μὲ δεκάδες ψηφίσματα, δημοσιευμένα στὶς ἐφημερίδες, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες κυκλοφόρησαν μὲ πένθιμο πλαίσιο. Ἐγκωμιαστικὲς νεκρολογίες γράφτηκαν πολλές, ἀρκετές πῆραν τὴ θέση κύριου ἄρθρου. *Θρηνοῦμεν τὸν ἄνδρα*, τιτλοφοροῦσε τὸ δικό του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (16-5-31). Ἡ *Ἤπειρος* (15-5-31) ἔγραφε: *Ἄνθρωπος σπανίας μορφώσεως καὶ χαρακτῆρος ἀκεραίου ὁ Γεώργιος Βλαχλείδης, τὸν ὁποῖον σήμερον θρηνοῦν τὰ Ἰωάννινα, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ Ἤπειρος, συνδυάζων τὴν μόρφωσιν μὲ τὸν χαρακτῆρα, ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως διὰ τὴν Ἤπειρον κεφάλαιον θετικόν... Τὸ πένθος διὰ τὸν Γεώργιον Βλαχλείδην δὲν εἶναι τῆς οἰκογενείας του μόνον. Εἶναι πανηπειρωτικόν...* Ἡ *Ἐλευθερία* (18-5-31): *...Ὁ Γεώργιος Π. Βλαχλείδης, ὁ ἀπόγονος εὐγενῶν Ζαγορισίων προγόνων, ὁ εὐρυμαθέστατος, τὸ ἐπιλεκτότερον μέλος τῆς Ἠπειρωτικῆς κοινωνίας, ὁ ἐν παντὶ κοινωνικῷ καὶ πολιτειακῷ ζητήματι σοφός, ὁ ἀδαμάντινος χαρακτὴρ καὶ εὐγενέστατος τὴν ψυχήν, ὁ υἱὸς φιλοστοργοτάτης μητρός, ὁ σύζυγος ἐναρετωτάτης καὶ ἀφοσιωμένης συζύγου, ὁ τρυφερότατος πατὴρ ἑνὸς ζεύγους ἀγγέλων θυγατέρων, ὁ προσφιλέστατος ἀδελφὸς τοῦ λαοφιλήτου δημάρχου Ἰωαννιτῶν καὶ ἐγκρίτου ἰατροῦ κ. Δημ. Βλαχλείδου, δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν τῇ ζωῇ...* Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (16-5-31): *Ἄνθρωπος σπανίας μορφώσεως καὶ ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως, χαρακτῆρος ἀκεραίου, μὲ ἀρετὰς καὶ προσόντα πάμπολλα, ἐγκυκλοπαιδικώτατος, γνώστης*

ὅλων τῶν πολυπλόκων ζητημάτων τοῦ τόπου, μὲ τὰ ὁποῖα πολλάκις ἠσχολήθη ὁ Γεώργιος Βλαχλείδης, ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἤπειρον θετικὸν κεφάλαιον. Ὁ *Κῆρυξ* ἀφιέρωσε τὶς περισσότερες στῆλες του σὲ ἄρθρα καὶ νεκρολογίες πολιτικῶν καὶ πνευματικῶν ἀνθρώπων, γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τὸν πολιτικό, τὸ νομικό, τὸν οἰκονομολόγο καὶ τὸν ἱστορικὸ Βλαχλείδη. Συγκινητικὸ ἐπικήδειο κατὰ τὴν κηδεία τοῦ Γ. Βλαχλείδη στὴν Ἀθήνα, εἶχε ἐκφωνήσει ὁ γερουσιαστὴς Ἀλέξ. Μυλωνᾶς.- Ἀπὸ τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Μαΐου, μεγάλος θόρυβος δημιουργήθηκε στὰ Γιάννινα, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, μέσῳ τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, γύρω ἀπὸ τὶς νέες ἀνασκαφές ποὺ ἄρχισαν στὸ Κάστρο, γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Τὶς ἀνασκαφὲς ἔκαναν ἡ Κούλα Χρηστίδου, σύζυγος ἀπόστρατου ἀρχίατρου, κόρη Πολωνοῦ πρόσφυγα καὶ μητέρας Γιαννιώτισσας, καὶ ὁ Γ. Γραμματικός, ἀπόγονοι καὶ οἱ δυὸ τοῦ ἀρχιγραμματέα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Δημ. Σιώμου. Φαίνεται ὅτι ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ προγόνου τους, πείσθηκαν γιὰ τὴν ὕπαρξη τῶν θησαυρῶν καὶ πίστεψαν πὼς θὰ τοὺς βροῦν, ἐκεῖ ποὺ ἄλλοι, πολλὲς φορές, εἶχαν ἀποτύχει. Οἱ ἀνταποκριτὲς τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων ἀλλὰ καὶ ἀπεσταλμένοι δημοσιογράφοι, τηλεγραφοῦσαν καθημερινὰ γιὰ τὴν πρόοδο τῶν ἀνασκαφῶν καὶ γιὰ εὑρήματα ποὺ δημιουργοῦσαν ἐλπίδες. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, οἱ περισσότερες ἀντιμετώπιζαν εἰρωνικὰ τὴν προσπάθεια καὶ δημοσίευαν ἄρθρα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀγωνίζονταν ν' ἀποδείξουν ὅτι θησαυροὶ δὲν ὑπῆρχαν. *Περὶ τοὺς ἀνυπάρκτους θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ*, τιτλοφοροῦσε τὸ ἄρθρο της ἡ *Ἐλευθερία* (25-5-31)· μὲ πληθώρα ἱστορικῶν ἀναφορῶν κατέληγε στὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ὑπῆρχαν. *Αὐτὰ λέγει ἡ ἱστορία μετὰ τῆς λογικῆς* -κατέληγε- *οἱ δὲ διάφοροι θησαυρομανεῖς ἂς ἔρχωνται αἰσιόδοξοι ἐνταῦθα, μὲ τὰ σχεδιογραφήματά των, καὶ ἂς ἀπέρχωνται πλήρεις ἀπογοητεύσεως καὶ πικρίας. Οὐδένα βλάπτουν, ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ των!* Τὴν ἴδια γνώμη εἶχε καὶ ἡ *Ἤπειρος*, ἡ ὁποία δημοσίευσε (10-5-31) καὶ μικρὴ μελέτη τοῦ καθηγητοῦ Χρ. Σούλη. Συμπέρασμά του ἦταν ὅτι δὲν ὑπάρχουν θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ: *Συνεπῶς* -κατέληγε- *τὰ περὶ θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν μᾶλλον εἰς τὴν ροπὴν τοῦ λαοῦ εἰς θρύλους, προκειμένου περὶ τοιούτων ζητημάτων, παρὰ εἰς ἱστορικὴν τινὰ βάσιν καὶ πραγματικότητα. Αὐτὴ νομίζω εἶναι ἡ ἀλήθεια, βγαλμένη ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, σχετικῶς μὲ τὸ πολυθρύλητον ζήτημα τῶν θησαυρῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ διαστήματα συγκινεῖ τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ τὴν δημοσιογραφίαν.* Δὲν ἄκουσε κανένας τοὺς ἱστορικούς. Οἱ ἀνασκαφὲς συνεχίστηκαν καὶ ὅπως πάντα *οὔτε κἂν ἄνθρακες ὁ θησαυρός, τιμωμένους σήμερον ἐν τῇ ἀγορᾷ μας πρὸς 3,60 δρχ. κατ' ὀκᾶν*, ὅπως προέβλεπε ὁ Χρηστοβασίλης. Ἀντίθετη ἄποψη μὲ τὸ Χρ. Σούλη, εἶχε ὁ Β. Γκορτζῆς καὶ τὴ διατύπωσε μὲ ἐπιστολή του στὴν *Ἤπειρο* (13-5-31). Ἔγραφε, παραθέτοντας τὰ δικά του ἐπιχειρήματα: *Ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ μᾶς ζητήσουν νὰ πληρώσωμεν τὰ ἔξοδα τῶν ἀνασκαφῶν, δὲν γνωρίζω διατὶ πρέπει νὰ ἀπαγοητεύσωμεν τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δι' ἐξόδων των ἐνεργοῦν κάτι πάντως ὠφέλιμον, ἀφοῦ πρόκειται ἴσως χρήματα μὲν νὰ μὴν εὕρουν, δυνατὸν ὅμως ν' ἀνακαλύψουν βυζαντινὰ ἴσως ἐρείπια ναοῦ ἢ ἀνακτόρου τινός, ὁπότε τὸ κέρδος διὰ τὴν ἐπιστήμην θὰ εἶναι πολὺ θετικώτερον ἀπὸ ὅλας τὰς συζητήσεις τῶν Ἠπειρωτολόγων, τὰς σχετιζομένας ἐπὶ αὐθαιρέτων γνωμῶν ἢ χρονογραφικῶν σημειωμάτων, στερουμένων ἐπαρκοῦς σημασίας. Εἶμαι πάντως ὑπὲρ*

τῶν ἀνασκαφῶν καὶ εὔχομαι καὶ νὰ εὑρεθοῦν καὶ τὰ ἑκατομμύρια τοῦ Ἀλῆ, διὰ νὰ πνιγῇ κυριολεκτικῶς τὸ ρωμαίϊκο εἰς τὰ πεντόλιρα καὶ νὰ καταστῇ τουλάχιστον δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου «ἀγνώριστον» (πολιτικὸς ὑπαινιγμός), *πρὸς εὔλογον λύπην τοῦ φίλου μου κ. Σούλη καὶ ἐμοῦ* (ἡ οἰκογένεια Σούλη ἀνῆκε στὴ φιλοβασιλικὴ παράταξη). Πρὸς ἐπίρρωση τῶν ἀπόψεων γιὰ τὴν ὕπαρξη θησαυρῶν ὁ καθηγητὴς Φ. Σαγκούνης, δημοσίευσε ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀρχείου Ἀλεξ. Φίλιου, μὲ τίτλο: *Ἱστορία τοῦ Βεζὺρ Ἀλήπασια Τεπελενλῆ, ἡγεμόνος τῆς Ἠπείρου, συντεθεῖσα παρὰ τοῦ λογιωτάτου Κωνσταντίνου Διαμάντου Τζουκαλᾶ Ἰωαννίτου 1823*, ἀποσπάσματα (ἔμμετρη ἦταν ἡ ἱστορία), στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ἡ ὕπαρξη θησαυρῶν. *Ἡ ἱστορία* -σχολίαζε ὁ Σαγκούνης- *νομίζω ὅτι παρουσιάζει ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον, ὄχι κατώτερον ἀπὸ ἄλλας σχετικὰς ἱστορίας, αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν καὶ πολὺ βραδύτερον καὶ ἀπὸ ἱστορικοὺς μὴ Ἰωαννίτας.* Οἱ ἀθηναϊκές, πάντως ἐφημερίδες, ἔδωσαν διαστάσεις στὸ θέμα τῶν ἀνασκαφῶν -πωλοῦσε φύλλα- κι εἶχαν ἀρχίσει νὰ μιλοῦν γιὰ τὰ πρῶτα εὑρήματα: Νομίσματα τοῦ Ἰονικοῦ κράτους, κρανία καὶ γυάλινοι θάλαμοι. *Προϊούσων δὲ τῶν ἀνασκαφῶν* -εἰρωνευόταν ἡ *Ἤπειρος* (16-5-31) *δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἀναλύψουν καὶ κανένα χαρέμιον...*- Ἐπαινετικὰ σχόλια γιὰ τὴ δράση τοῦ *Ἁγίου Κοσμᾶ* γράφονταν καθημερινὰ σ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες. Ἱεροκήρυκας τοῦ σωματείου εἶχε προσληφθεῖ ὁ μορφωμένος θεολόγος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς καὶ ρήτορας Ἰωάννης Κολιτσάρας.- Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* δημοσίευε καθημερινὰ λεπτομερῆ πρακτικὰ τῆς δίκης γιὰ τὴ νοθεία τῆς κινίνης. Ἡ ἐπιτυχία ἔγινε κατορθωτὴ χάρη στὴ σύνδεσή της μὲ τὴν Ἀθήνα, μέσω τοῦ ἀνταποκριτή της στὰ Τρίκκαλα. Δικαιολογημένα τὴ χαρακτήριζε ὡς θρίαμβον!- Οἱ Παγκαλικοὶ στὴν Ἀθήνα ἀποπειράθηκαν καὶ πάλι νὰ ἐπαναστατήσουν. Συνελήφθησαν ὅλοι οἱ πρωτεργάται, ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες. Ἦταν πραγματικὴ ἀπόπειρα ἢ ὄχι; Πολλοὶ τὸ ἀμφισβητοῦσαν...- Ἔντονες τηλεγραφικὲς διαμαρτυρίες ἔστειλαν οἱ ὀργανώσεις τῆς πόλης πρὸς τὴν κυβέρνηση, γιὰ τὴ μελετώμενη ἐγκατάλειψη τῆς κατασκευῆς τοῦ δρόμου Ἰωαννίνων-Γρεβενῶν. Στὴν ὑπόθεση ἀναμίχτηκε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νέου Γενικοῦ διοικητῆ Ἠπείρου Γ. Μόδη, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ *Ἤπειρος* εἶχε γράψει πὼς ἀντιδροῦσε στὴ διάνοιξη τοῦ δρόμου. Ὁ Μόδης μὲ ἀνακοίνωση διαμαρτυρόταν γιὰ τὶς προθέσεις ποὺ τοῦ ἀπέδιδαν.- Νέος τύπος ἐμφανίστηκε στὰ Γιάννινα, αὐτοτιτλοφορούμενος *βασιλεύς*. Ἀποτελοῦσε δημόσιο κίνδυνο, ἔλεγαν πολλοὶ καὶ ἔπρεπε νὰ κλειστεῖ σὲ φρενοκομεῖο.- Θλιβερὸ ἐπεισόδιο ἔγινε στὸ Οἰκοτροφεῖο θηλέων *Ζωοδόχος πηγή*, μεταξὺ μιᾶς μαθήτριας καὶ τῆς διευθύντριας τοῦ ἱδρύματος Φωτεινῆς Κασιούμη. Τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τὴν ἀπέλυσε. Ἡ *Ἤπειρος* ἔβρισκε ἄδικη καὶ βιαστικὴ τὴν ἀπόφαση (2-5-31). Γιὰ τὸ ἐπεισόδιο μόνο ἡ *Κραυγὴ* ἔδινε λεπτομέρειες: Τὴν 1ην Μαΐου ὅλες οἱ μαθήτριες τοῦ Οἰκοτροφείου *ἐκήρυξαν στάσιν ἐναντίον τῆς διευθυντρίας, ἐπιτιθέμεναι ἐναντίον της διὰ ραπισμάτων... Τὰ αἴτια τῆς στάσεως δὲν ἐγνώσθησαν εἰσέτι, πάντως ὅμως πρόκειται περὶ σκευωρίας ἐναντίον τῆς διευθυντρίας.* Στὸ ἑπόμενο φύλλο (10-5-31) καὶ σὲ κύριο ἄρθρο, διευκρινιζόταν ὅτι μία οἰκότροφος μαθήτρια χτύπησε τὴ διευθύντρια, στὴν ὁποία τώρα ἡ *Κραυγή*, καταλόγιζε εὐθύνες γιατὶ ἄφησε νὰ περάσουν ὧρες μέχρις ὅτου εἰδοποιήσει τὸ διοικητικὸ συμβούλιο.- Γάμοι: *Ὁ κ. Θ. Σταμόπουλος καὶ ἡ δὶς Ἰωάννα Μαρτίνη, ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των.*- Ὁ γενικὸς

γραμματέας τῆς Γεν. διοίκησης Ἠπείρου Δημ. Βλαχόπουλος, *ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν*, μετὰ τὴν ἀποκάλυψη ἀτασθαλιῶν στὴ διαχείριση χρημάτων τῆς Γεν. διοίκησης. Ἀργότερα ἔγινε γνωστὸ ὅτι εἶχε δανιστεῖ χρήματα καὶ ἀπὸ ἰδιῶτες χωρὶς νὰ τὰ ἐπιστρέψει, γι' αὐτὸ καὶ διατάχθηκε ἡ σύλληψή του.- Κάποιοι φίλαθλοι τοῦ *Πύρρου*, ἀποσπάστηκαν καὶ ἵδρυσαν νέο ἀθλητικὸ σύλλογο, τὸν *Ὀλυμπιακὸ* Ἰωαννίνων (16-5-31). Τὸν ἑπόμενο μῆνα, σὲ συνάντησή του στὴν Ἄρτα, μὲ τὸν Παναμβρακικό, ἤρθε ἰσόπαλος (1-1), μεγάλο ἐπίτευγμα γιὰ τὸ νέο σύλλογο.

Περνοῦσαν οἱ μῆνες, μὲ ἐξελισσόμενα σοβαρὰ ἐσωτερικὰ γεγονότα, καὶ τὰ Γιάννινα δὲν ἔλεγαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν σκανδαλολογία. Ἡ ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐνεργεῖ, ἐξ ὀνόματος, ἔλεγε, τῆς πόλης, στὴν πραγματικότητα εἶχε γίνει ὄργανο ὅσων ἤθελαν νὰ συντηρήσουν τὸν πόλεμο κατὰ τῶν ἀπολυμένων καθηγητῶν -ὁ Χαρ. Μαστορίδης εἶχε φύγει γιὰ τὴ νέα θέση στὴν Κρήτη ὡς γυμνασιάρχης-, μὲ στόχο ἀπώτερο τὸ μητροπολίτη Σπυρίδωνα, τὸν ὁποῖο κατηγοροῦσαν -προσχηματικὴ ἡ κατηγορία, τὰ αἴτια ἦταν βαθύτερα- ὅτι φιλοξενοῦσε τὸν Κοντοπάνο στὴ Μητρόπολη. Σὲ νέο ἀνακοινωθέν της ἡ ἐπιτροπὴ ἀνέφερε ὅτι συνάντησε τὸ Σπυρίδωνα καὶ τοῦ *μετέφερεν τὴν ἀξίωσιν τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως νὰ φύγῃ ὁ Κοντοπάνος ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν*, γιὰ νὰ πάρει τὴν ἀπάντηση: *Σᾶς ἤκουσα*. Ἡ ἐπιτροπὴ θεώρησε ὑποτιμητικὴ τὴν ἀπάντηση καὶ δήλωνε ὅτι θὰ συνέχιζε τὶς ἐνέργειές της ὡς τὴν ἐκδίωξη τοῦ Κοντοπάνου.

Ἡ ὕπαρξη καὶ οἱ δραστηριότητες τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν κατευθυνόμενων ἐνεργειῶν της ἐναντίον τοῦ Σπυρίδωνος, προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση ὅλων τῶν ἐφημερίδων, ἐκτὸς τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*. *Ἡ πόλις μας ὑπὸ κηδεμονίαν*, κραύγαζε ἡ *Ἤπειρος* (19-5-31). *Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας διετυμπανίσαμεν ὅτι ὅλη ἡ περὶ τὸ περίφημον καθηγητικὸν ζήτημα κίνησις δὲν ἀπετέλει εἰ μὴ συγκεκαλυμμένον προσωπικὸν ἀγῶνα, καὶ σειρὰ ἀλλεπαλλήλων τότε γεγονότων τὸ ἀπεδείκνυε. Ἐνομίζαμεν ὅμως ὅτι μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἐποπτικοῦ συμβουλίου* (οἱ Κοντοπάνος καὶ Ἰωαννίδης ἀπολύθηκαν, τὴν ἀπόλυσή τους ἐπεκύρωσε καὶ τὸ *Ἀνώτατο Ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο*, στὸ ὁποῖο εἶχαν προσφύγει· τὴ δικαίωση τὴν περίμεναν ἀπὸ τὸ *Συμβούλιο Ἐπικρατείας*), *τὸ ζήτημα θὰ ἔπρεπε νὰ λήξῃ, δεδομένου μάλιστα ὅτι ὁ ἀγὼν τῶν κηδεμόνων τῆς πόλεως καὶ τῶν κερβέρων τῆς ἠθικῆς της, εἶχε στεφθῆ ὑπὸ ἐπιτυχίας. Οἱ κηδεμόνες ὅμως αὐτοὶ τῆς δυστυχοῦς καὶ ἀκεφάλου πόλεως, ἐξακολουθοῦν ἀσχημονοῦντες, κατὰ τρόπον προκαλέσαντα πλέον τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀηδίαν... Ἡ γνωστὴ ἐπιτροπή* (συλλαλητηρίου) *τῶν ἀτασθαλιῶν, ἀστοχιῶν καὶ ἀνοησιῶν... ἀποθρασυνθεῖσα τελείως καὶ ἀναλαβοῦσα κατ' ἀποκοπὴν τὴν διευθέτησιν παντὸς ζητήματος, σχέσιν ἔχοντος μὲ τὴν ἠθικήν, ἐπανέλαβεν τελευταίως τὰς ἀσχημοσύνας καὶ ἀνοησίας της... Ἀπευθυνόμεθα πλέον πρὸς τὸν Γενικὸν διοικητὴν κ. Μόδην, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ, ἐὰν ἐννοῇ νὰ*

διοικῇ αὐτὸς τὴν Ἤπειρον καὶ νὰ διευθύνῃ αὐτός ἢ θὰ παριστοῦν τοὺς κηδεμόνας αἱ διάφοραι ἐπιτροπαὶ τῶν συλλαλητηρίων καὶ τῶν κολοκυνθοκορφάδων καὶ τῶν πρασίνων ἀλόγων. Ὁ κ. Μόδης ἦλθεν εἰς τὴν Ἤπειρον ὡς ἄνθρωπος εὐθύς, τίμιος καὶ πυγμῆς. Δὲν εἶναι δυνατὸν λοιπὸν ν' ἀφήσῃ νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ Καλευρικὴ ἱστορία. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν κ. εἰσαγγελέα ἀπευθυνόμεθα ἀκόμη. Ἐκτενέστατο ἄρθρο γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα ἔγραψε καὶ ὁ *Κῆρυξ*, κακίζοντας τὴν ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου γιὰ τὶς ἐνέργειές της, καὶ ἐπικροτώντας τὴν ἀπάντηση τοῦ μητροπολίτη. Ἐπέκρινε ἐπίσης τὶς ὀργανώσεις γιὰ τὴν ἀνάμιξή τους στὸ καθηγητικὸ ζήτημα, ἀποκαλώντας τες *σοβιετικὰ μπουλούκια* καὶ θέτοντας τὸ ἐρώτημα τί ἐκπροσωποῦν. Ἀπάντησε μὲ μακροσκελέστατο ἄρθρο ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (20-5-31) καὶ τίτλο: *Ὅταν ὑβρίζωνται αἱ ὀργανώσεις*, ἀναπτύσσοντας τὰ δικά του ἐπιχειρήματα.

Οἱ ἀντεγκλήσεις συνεχίστηκαν μὲ ἐντονότερο ὕφος. Ἡ *Ἤπειρος* ζήτησε κι αὐτὴ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα τί ἐκπροσωποῦν οἱ πρόεδροι τῶν σωματείων καὶ ἡ ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου. Τίποτα, κατὰ τὴ γνώμη της, γιατὶ δὲν ἦταν ἐξουσιοδοτημένοι ἀπὸ τὰ μέλη τῶν σωματείων τους, ὕστερα ἀπὸ γενικὲς συνελεύσεις, δι' ὅσα ἐνεργοῦσαν. Οἱ πρόεδροι διαμαρτυρήθηκαν, ἀλλὰ ἡ *Ἤπειρος*, *Διὰ τελευταίαν φορὰν* (21-5-31) ἀπαντοῦσε, ἀποκρούοντας τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ὅτι *πᾶσα ὕβρις ἐναντίον τοῦ συλλαλητηρίου ἀντανακλᾶ ἐπὶ τῆς πόλεως*, μὲ τὴν ἄποψη ὅτι *οὐδεμία ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ τῶν Καλευρικῶν ἐπιτροπῶν τῶν συλλαλητηρίων καὶ τοῦ λαοῦ... Καὶ ὄχι μόνον δὲν ὑβρίζομεν ἡμεῖς τὸν λαόν*, συνέχιζε, *ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται τὴν φορὰν αὐτὴν εἰς τὸ πλευρόν μας, ἀλλὰ ἡ ὅλη μας προσπάθεια τείνει εἰς τὸ νὰ παταχθῇ ἡ εἰς βάρος τοῦ λαοῦ ὑφ' οἱανδήποτε μορφὴν ἐκμετάλλευσις.* Ὁ *Κῆρυξ* ἔρριχνε τὶς δικές του βολές: *Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ συλλαλητηρίου εἶναι μία ἁπλῆ σκιά. Κακῶς τὰ σωματεῖα ἐδέχθησαν τὰς προσκλήσεις καὶ συνεδρίασαν. Ὅλα ὅσα ἔγιναν δὲν ἔγιναν διότι ὑπῆρξεν τι τὸ ἀξιόποινον διὰ τοὺς κατηγορηθέντας καθηγητάς, ἀλλὰ διότι τεχνηέντως οἱ ὑποκινηταὶ καὶ ὀργανωταὶ τοῦ συλλαλητηρίου ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ μητροπολίτου.* Νάτος πάλι στὴ μέση ὁ Σπυρίδων! Νέος κύκλος ἀρθρογραφίας μὲ στόχο τὶς καταγγελίες ἐναντίον του ἢ τὴν ὑπεράσπισή του. *Ἀγνωμοσύνη*, θὰ τιτλοφορήσει ἡ *Ἤπειρος* τὸ ἄρθρο της (23-5-31), μιλώντας γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σπυρίδωνος. *Ἡ Ἤπειρος ἔχει ἕναν ἀνώτατον ἐκκλησιαστικὸν λειτουργόν, τὸν μητροπολίτην Σπυρίδωνα. Ὁ ἱεράρχης οὗτος εἶναι τέκνον τῆς Ἠπείρου καὶ συνεπῶς οὐδεὶς Ἠπειρώτης δικαιοῦται νὰ τὸν ἀγνοῇ. Ἔχει ἓν παρελθὸν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, παρελθὸν ζηλευτὸν καὶ ὡραῖον, παρελθὸν ἐθνικόν, ἑλληνοπρεπέστατον... Ὅτε ἦτο διάκονος εἶχε τὸ δωμάτιόν του ὁπλοστάσιον καὶ τὰ θηλάκια τοῦ ράσου του πλήρη ἀπὸ ἐπαναστατικὰ ἔγγραφα. Ὅταν ἔγινε ἱερεὺς καὶ πρωτοσύγγελος, ἔγινε κυριολεκτικῶς ἡ ἑστία, περὶ τὴν θαλπωρὴν*

τῆς ὁποίας συνέρρεον ἐν Καβάλλᾳ πάντες οἱ σκεπτόμενοι καὶ ὀνειροπολοῦντες τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Δεκάκις ἐκεῖ διέφυγε τὴν δολοφονίαν καὶ δὶς τὴν ἀγχόνην. Ὡς μητροπολίτης Κονίτσης μίαν πρωΐαν ἐπέταξε τὸ ράσον καὶ ἔγινε ἀντάρτης ἐπίσημος, διότι ἀνεπίσημος ἦτο ἀνέκαθεν. Ἔσπευσε μόνος εἰς τὴν Βορείαν Ἤπειρον, εὗρε ἐκεῖ δύο ἄλλους ἱερεῖς ἐνθουσιώδεις καὶ μετ' αὐτῶν ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀγαπημένης ἐκείνης χώρας καὶ τὴν ἐλευθέρωσεν καὶ τὴν ἀνέστησεν καὶ τὴν ἀπέδωσεν διὰ τῆς βίας εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἑλλάδος... Καὶ ὅταν ἔπραττε πάντα ταῦτα ἔπτυε αἷμα συνεχῶς... Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐπεκήρυξαν, οἱ Βούλγαροι..., οἱ Ἀλβανοί..., οἱ Ἰταλοὶ τὸν ἐπεκήρυξαν. Ὅλοι οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος τὸν ἐπεκήρυξαν ἐκ περιτροπῆς. Ὡς μητροπολίτης Ἰωαννίνων τί ἔπραξεν ἐθνικῶς ἴσως γνωρίζουν καλλίτερον οἱ ἐκεῖθεν τῆς Κακαβιᾶς ζῶντες ἀδελφοί... Ἔκτισε σχολεῖα, ἀνέστησε νοσοκομεῖα καὶ γηροκομεῖα, ἐγέμισε τὴν ὕπαιθρον χώραν ἐκπαιδευτηρίων. Διέσωσε τὰ κληροδοτήματα ἀπὸ τὰς κρατικὰς ἐπεμβάσεις... Καὶ τώρα, ὅτε ἄνεμος νοσηρότητος ἔπεσε καὶ μία διάθεσις συντριβῆς τῶν ἐμβλημάτων ἀνεπτύχθη, φωνὴ ἠγέρθη ἀγνωμοσύνης καὶ ἐμπαθείας. Φωνὴ στιγματίζουσα τὴν εὔανδρον ταύτην γῆν, τὴν ὁποίαν αἱμοπτύων ἐν φυλακαῖς καὶ εἰς τὰ στρατόπεδα... ὡραματίσθη ἐλευθέραν ὁ διαπρεπὴς τοῦτος Ἕλλην ἱεράρχης.

Ἐντονότατη, κάποιες φορὲς καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς δημοσιογραφικῆς δεοντολογίας, ἦταν ἡ ἀντίδραση τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* στὸ ἄρθρο αὐτό. Ὁ διευθυντής της κατέβαλε προσπάθεια ν' ἀπομονώσει τοὺς φίλους καὶ ὑποστηρικτές του ἀπὸ τὸν Σπυρίδωνα, νὰ τοὺς ζωγραφίσει μὲ τὰ μελανότερα χρώματα καὶ νὰ τοὺς ἐμφανίσει ὡς κρυπτόμενους πίσω ἀπὸ τὸ μητροπολίτη -ἐναντίον τοῦ ὁποίου δὲν στρεφόταν ἡ λαϊκὴ ὀργὴ γιὰ νὰ καλύψουν τὶς ἀνομίες καὶ τὰ ἰδιοτελῆ τους συμφέροντα. *Διερχόμεθα* -ἔγραφε (24-5-31)- *περίοδον πνευματικοῦ εὐνουχισμοῦ... Φαῦλαι συνειδήσεις, νοσηροὶ ἐγκέφαλοι, ἄλυσσος προσώπων καὶ πραγμάτων, ἐδημιούργησαν μίαν ἀποπνυκτικὴν ἀτμόσφαιραν καὶ συνθλίβουν πᾶσαν διάθεσιν τείνουσαν νὰ περιορίσῃ τὴν φθοροποιὸν τούτων ἐπίδρασιν καὶ καταπνίγουν πᾶσαν φωνὴν διαμαρτυρομένην κατὰ μιᾶς ἀθλιότητος, τὴν ὁποίαν κατειργάσθησαν σκότιαι φθοροποιαὶ δυνάμεις. Καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν τῶν ἀνομιῶν καὶ τῆς ἐκλύσεως, ὑψώνει τὸ λάβαρόν του καὶ ἐπιδεικνύει τὸ ἔμβλημά του. Εἶναι τοῦτο ὁ Δεσπότης. Ἐξεγείρεται ἡ λαϊκὴ συνείδησις καὶ ἐκσπᾷ εἰς ἀναθεματισμοὺς καὶ οἱ ἔνοχοι καὶ ὑπόλογοι, οἱ προδόται καὶ διαφθορεῖς, συσπειρώνονται ὑπὸ τὴν σημαίαν του καὶ δικαιολογοῦν τὰ ἀνομήματά των καὶ κρύπτουν τὰ πρόσωπά των ὑπὸ τὰς πτυχὰς τοῦ λαβάρου των, ὁ Δεσπότης... Μετέβαλον ἕνα μητροπολίτην, ἕνα κοινὸν πατέρα,* (μὲ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι ποιμενάρχης ὅλων τῶν Γιαννιωτῶν), *ὡς κηδεμόνα τῶν ἀνομιῶν των καὶ ὡς ὑπόλογον τῶν ἀθλιοτήτων των! Καὶ προκαλοῦν καὶ ἐγκαλοῦν ἕνα λαόν, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὸν διάθεσιν καὶ τάσιν ἐξυβρί-*

σεως καὶ πολεμικῆς κατὰ τοῦ μητροπολίτου των... Προσφέρουν κακὴν ὑπηρεσίαν εἰς αὐτόν... Ἀπέναντι τῆς πόλεως δὲν εἶναι ὑπόδικος ὁ Δεσπότης, ἀλλὰ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι φίλοι του ὄντες, τὸν ἐξέθεσαν φοβερά καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ τὸν ἐκθέτουν, χρησιμοποιοῦντες αὐτὸν ὡς πρόχωμα, ἵνα σωθοῦν ἀπὸ τὴν λαϊκὴν ὀργήν. Ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ ἐπιτύχουν. Αἱ ἀνομίαι των δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν διατυμπανιζομένην μεγαλουργίαν τοῦ μητροπολίτου...

Στὸ ἄρθρο, τὸ διχαστικὸ στην οὐσία, -ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος εἶναι ὁ «λαός», τὸν ὁποῖο ὑποστηρίζει ὅτι ἐκπροσωπεῖ ἡ ἐφημερίδα, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅλες οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις τοῦ τόπου, οἱ προδότες καὶ οἱ φαῦλοι, ἄλλη μερίδα λαοῦ αὐτή, τοῦ «κακοῦ λαοῦ»-, δὲν δόθηκε ἀπάντηση ἀπὸ καμμιά ἐφημερίδα. Ἴσως οἱ ὑπερβολές ποὺ περιεῖχε νὰ δημιούργησαν λαϊκὴ ἀντίδραση, ἔτσι δὲν χρειάστηκε νὰ ἐκφραστεῖ ἡ κοινὴ γνώμη μὲ δημοσιεύματα. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, παρόλα αὐτὰ δὲν ἔπαψε τὴν πολεμικὴ ἐναντίον τοῦ μητροπολίτη, μεταφέροντάς την σὲ ἄλλα ἐπίπεδα. Ἐπειδή, μὲ τὶς πρωτοβουλίες τοῦ Σπυρίδωνα, ἀνεγείρονταν πολλὰ σχολικὰ κτίρια στὴν πόλη, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ τὸ μεγαλοπρεπές συγκρότημα τῶν σχολείων, τῶν γνωστῶν ὡς *Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία*, κάκιζε τὶς προτιμήσεις του γιὰ ἀνέγερση μεγάλων καὶ ἐπιβλητικῶν κτιρίων, δὲν ἀνταποκρίνονται, ἔλεγε, στὶς πρακτικὲς ἀνάγκες τῆς πόλης: *Ἀπὸ τὴν ἵδρυσιν σχολικῶν κτιρίων ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῇ ὁ πειρασμὸς τῆς ἐπιδείξεως. Ἐδῶ τὸν λόγον ἔχει μόνον τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, προέχει μόνον ἡ ἀληθὴς καὶ οὐσιαστικὴ ἐξυπηρέτησις τοῦ λαοῦ... Αἴφνης ἀνεγείρεται ὁ κολοσσός ἐπὶ τῆς λεωφόρου Δωδώνης. Θὰ στοιχίσῃ περὶ τὰ 12.000.000 δρχ. Ἀλλ' ἂν οἱ ἐτήσιοι πόροι τῶν κληροδοτημάτων τῆς πόλεως ὑποχρεοῦνται ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν τοὐλάχιστον νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν δαπάνην τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ σχολικοῦ κτιρίου τῆς Δωδώνης, κατά ποίαν λογικὴν τὰ ἄλλα τμήματα τῆς πόλεως θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ μείνουν ἄνευ σχολείων δημοτικῶν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἔστω; Τὸ λυπηρὸν εἶναι ὅτι ἐνῶ ὅλα σχεδὸν τὰ μέλη τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπῆς εἶναι κεκηρυγμένα κατὰ τῆς τακτικῆς τῆς ἐπιδείξεως, ἐν τούτοις ὑποχωροῦν διὰ νὰ μὴ παρεμβάλουν -ὅπως λέγουν- ἐμπόδια εἰς μίαν μεγαλοφυᾶ πολιτικήν, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις ἀποδοκιμάζουν. Τὸ αἰώνιον, δηλονότι, Γιαννιώτικον πνεῦμα!* (12-6-31). Δὲν εἶχε δίκιο ὁ ἀρθρογράφος. Τὸ ὅτι ἦταν μεγαλοφυὴς ἡ πολιτικὴ τοῦ Σπυρίδωνος, τὸ ἀπέδειξε ἡ πραγματικότητα καὶ τὸ πιστοποίησε ἡ ὁμολογία ὄχι κάποιου ὑμνητῆ ἢ φίλου του, ἀλλὰ -κατά τεκμήριο- ἀντιπάλου του, τοῦ ἀριστεροῦ γιατροῦ Πέτρου Ἀποστολίδη. Ἀναφερόμενος, ὕστερα ἀπὸ πολλὲς δεκαετίες, στὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σπυρίδωνος ἔγραφε γιὰ τὸ συγκεκριμένο θέμα, τῆς ἀνέγερσης τοῦ σχολικοῦ συγκροτήματος τῆς *Ζωσιμαίας Ἀκαδημίας: Κάποια ἄλλη μέρα ἐμεῖς, ἡ ἴδια ἐπιτροπὴ* (συλλογῆς ἐράνων γιὰ ἀνέγερση φθισιατρείου) *βρεθήκαμε στὸ γραφεῖο του. Μὲ κατη-*

γοροῦν (εἶπε ὁ Σπυρίδων) *ὅτι ξόδεψα τόσα χρήματα γιὰ νὰ χτίσω τὴν Ἀκαδημία, ἐνῶ μποροῦσα μ' αὐτὰ νὰ χτίσω σχολεῖα στὶς συνοικίες... Τὸ μέγαρο τῆς Ἀκαδημίας τὸ ἔχτισα ἀπὸ ὑστεροβουλία. Αὔριο μεθαύριο θὰ ζητήσουμε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση νὰ μᾶς φκιάσει στὴν Ἤπειρο πανεπιστήμιο. Θὰ μὲ ρωτήσεις. Καὶ ποῦ θὰ τὸ στεγάσουμε δεσπότη μου; Θὰ ἔχουμε λοιπὸν ἕτοιμο τὸ οἴκημα. Καὶ χρόνο μὲ χρόνο θὰ χτίσουμε καὶ τὰ σχολειὰ ποὺ μᾶς χρειάζονται...* (Π. Ἀποστολίδη, *Ὅσα θυμᾶμαι* (1900-1969), τόμ. Β΄, Ἀθήνα 1983). Ἦταν προφητικὸς ὁ Σπυρίδων. Ὅπως τὰ πρόβλεψε ἔτσι ἔγιναν. Ἡ *Ἀκαδημία* στέγασε τὴν πρώτη σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς πόλης, δὲν ὑπῆρχε ἄλλο κτίριο κατάλληλο. (Πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι στὸ κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του γιὰ τὸ μητροπολίτη Σπυρίδωνα Βλάχο, σελ. 181 κ.ἑ., ἐνῶ τὸν ἀναγνωρίζει ὡς τὴν πιὸ ἰσχυρὴ φυσιογνωμία στὰ Γιάννινα, ποὺ εἶχε τὴ συμπάθεια καὶ τὴν ἐκτίμηση τῆς πλειοψηφίας τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, (παρὰ τὸ ὅτι ἦταν δηλωμένος βασιλικός) -*στὸ πρόσωπό του*, γράφει, *οἱ Ἠπειρῶτες εἶχαν ἐνσαρκώσει ἕνα ἴνδαλμα ἀνωτερότητας, πατριωτισμοῦ καὶ ἀγαθοεργίας*-, παρὰ τὰ μεγάλα προτερήματα ποὺ τοῦ ἀναγνωρίζει, χωρὶς νὰ παραβλέπει καὶ τὰ ἐλαττώματά του, καταλήγει σ' ἕνα συμπέρασμα ποὺ ἀνατρέπει τὰ προηγούμενα: *Γενικὰ δὲν ὠφέλησε τὴν πόλη καὶ τὸν τόπο, ἴσως καὶ νὰ τὸν ἔβλαψε.* Ὡς κύριο ὑπεύθυνο γι' αὐτὸ θεωρεῖ τὸν καθηγητὴ Ἀλκ. Κοντοπάνο, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἐκμηδενίζει τὴν ἀξία ὁποιουδήποτε ἀγωνιζόταν γιὰ τὸ καλὸ τῆς πόλης. Φυσικὰ τὸν θεωροῦσε καὶ ὡς πρωταίτιο τῶν καθηγητικῶν σκανδάλων, μάλιστα ἦταν καὶ μάρτυς κατηγορίας στὴ δίκη τοῦ Μελισσάρη στὴν Κέρκυρα. Τὰ σκάνδαλα εἶχαν συμβεῖ στὰ Γιάννινα πρὶν 53 χρόνια ἀπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ βιβλίου. Παρόλα αὐτὰ ἐξακολουθοῦσαν ν' ἀπασχολοῦν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας...).

Ἀπὸ τὴν πλευρά της ἡ *Ἤπειρος* δὲν ἔβρισκε νόημα στὸ περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ἀφοῦ πρακτικὰ κανένα ἀποτέλεσμα δὲν μποροῦσε νάχει, μιὰ καὶ οἱ ἐργασίες ἀνέγερσης συνεχιζόταν ἕνα χρόνο καὶ κανένα σχέδιο δὲν μποροῦσε νὰ ἀλλάξει.

Ἡ σκανδαλολογία θὰ παρουσιάσει ὕφεση ἀπὸ τὸν Ἰούνιο κι ὕστερα, ἀφοῦ κράτησε σ' ἀναταραχὴ τὴν πόλη δυὸ χρόνια σχεδόν, θὰ ἔχει ὅμως δυὸ ἀκόμα ἐξάρσεις. Μιὰ μὲ τὴ δίκη τοῦ καθηγητῆ Μελισσάρη (τέλη Μαΐου) στὸ Ἐφετεῖο Κερκύρας (ὕστερα ἀπὸ ἔφεση), ὅπου ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴ βαρύτερη κατηγορία, τῆς ἀποπλάνησης τῶν δυὸ πρώην μαθητριῶν -οἱ πρώτες ποὺ κατήγγειλαν τὰ σκάνδαλα-καὶ καταδικάστηκε *δ' ἀποπλάνησιν καὶ ἀσέλγειαν μιᾶς* (ἄλλης) *μαθητρίας*, (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 28-5-31) ἢ *διὰ ἀπόπειραν ἀποπλανήσεως* (*Ἤπειρος*, 31-5-31), σὲ δεκάμηνη φυλάκιση. Ἡ ποινὴ τῶν πέντε μηνῶν ἐξαγοράστηκε, τοὺς ὑπόλοιπους πέντε μῆνες ἀποφασίστηκε ὁ ἐγκλεισμὸς του στὶς ἀγροτικὲς φυλακὲς τῆς Κερκύρας, ὅπου ἡ ποινὴ τῶν καταδικαζόμενων μειωνόταν στὸ μισό. Ἡ συνολικὴ ποι-

νή, δηλαδή, τοῦ Μελισσάρη περιορίστηκε στὴν οὐσία μόνο σὲ δυὸ μῆνες. Ἡ δεύτερη ἔξαρση σημειώθηκε μὲ τὴν ἐκδίκαση, στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου, τῆς μήνυσης τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητῆ Κατσουροῦ ἐναντίον τῶν ἐφημερίδων *Κῆρυξ* καὶ *Ἤπειρος*. Τὴ μήνυση ὑποχρέωσαν τὸν Κατσουρὸ νὰ ὑποβάλει ὁ καθηγητικὸς σύλλογος, ἐπειδὴ οἱ δυὸ ἐφημερίδες σὲ χρονογραφήματα καὶ σχόλια παραλλήλισαν τὸν Κατσουρὸ μὲ τὸ γνωστὸ τύπο τῆς πόλης Γαμβέτα (Μιχ. Διανέζη). *Μὲ ὕβρισαν κ. δικασταί* -εἶπε καταθέτοντας ὁ Κατσουρός- *μὲ πρόθεσιν νὰ μὲ ἐξευτελίσουν καὶ μὲ πρόθεσιν νὰ μὲ χλευάσουν μὲ συνεταύτισαν μὲ τὸν Γαμβέταν, ὁ ὁποῖος μὲ συνήντησε τὴν πρωΐαν καὶ μοῦ ὡμολόγησε καὶ ὁ ἴδιος ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ παραβληθῇ, μὲ ἐμένα ποὺ ἴσταμαι τόσον ὑψηλά...* (ἰλαρότης...) (ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς δίκης). Μάρτυρες κατηγορίας τῶν ἐφημερίδων ἦταν οἱ ἀποτελοῦντες τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τῶν καθηγητῶν, μάρτυρες ὑπεράσπισης οἱ: Κ. Σπέγγος, Π. Φάντης (ὑποστήριζε τὴν ἄποψη ὅτι τὰ γραφέντα ἀποτελοῦσαν εὐθυμογραφήματα καὶ ὄχι ἐξύβριση) καὶ Δ. Κάτσης. Τὸ δικαστήριο, χαρακτηρίζοντας τὰ δημοσιεύματα ὡς *περιφρονητικὸν χλευασμόν*, ἐπέβαλε στὸν Δ. Πανίδη (διευθυντὴ τοῦ *Κήρυκος)*, δεκαήμερη φυλάκιση, 200 δρχ. πρόστιμο καὶ 250 δρχ. ψυχικὴ ὀδύνη καὶ στὸ Δ. Χατζῆ (διευθυντὴ τῆς *Ἠπείρου)* ὀκταήμερη φυλάκιση, 100 δρχ. πρόστιμο καὶ 200 δρχ. ψυχικὴ ὀδύνη. Μὲ τὴ μετατροπὴ τῆς ποινῆς οἱ καταδικασθέντες ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι. Ἦταν φυσικὸ καὶ οἱ δυὸ ἐφημερίδες νὰ γράψουν καυστικὰ-εἰρωνικὰ σχόλια ἐναντίον τοῦ μηνυτῆ, σὲ κάποια σημεῖα ἦταν χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ ὑποβάλει μήνυση. Ἐξακολούθησαν ἀκόμα νὰ δημοσιεύουν καὶ πολλὰ εὐτράπελα ἀπὸ τὴ δίκη. (Ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου, ὁ ὁποῖος στὴ δίκη τῶν καθηγητῶν μετεῖχε ὡς μέλος τοῦ Ἐποπτικοῦ συμβουλίου, προεδρευόμενου ἀπὸ τὸν Κατσουρό, ὑποχρεώθηκε ἐπανειλημμένα νὰ κάνει παρατηρήσεις στὸ μηνυτὴ ποὺ χειρονομοῦσε καὶ θορυβοῦσε: *Μὴν κουνᾶς ἔτσι τὰ χέρια σου Κατσουρέ! Κατσουρὲ ἂν ξαναθορυβήσῃς θὰ σὲ βάλω εἰκοσιτέσσερες ὧρες φυλακή! Ἐξ αὐτῶν καὶ μόνο τῶν παρατηρήσεων δύναται νὰ συμπεράνῃ πᾶς τις* -σχολίαζε ἡ *Ἤπειρος*, 7-6-31- *ποία ὑπῆρξεν ἡ διαγωγὴ τοῦ Κατσουροῦ, τοῦ ἐπιφορτισμένου μὲ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεολαίας. Φαντασθῆτε τώρα τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν θὰ ἔχῃ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ εἰς τὰ σχο-*

Ἰ. Κατσουρὸς

λεῖα!...Ἀλλὰ ποῖοι εἶναι οἱ διατηροῦντες αὐτὸν ὡς Γενικὸν ἐπιθεωρητὴν καὶ δὴ ἐν Ἰωαννίνοις; Καὶ ἔπειτα διερωτώμεθα διατὶ καταρρέει ὁλόκληρος ἡ ἐκπαίδευσις! Ὁ φάκελλος τῶν σκανδάλων ἔκλεισε προσωρινὰ μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ *Ἀνωτάτου ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου*, τὸ ὁποῖο ἐκδίκασε τὴ μήνυση Κοντοπάνου κατὰ Κατσουροῦ (τὸν κατηγοροῦσε γιὰ μεροληψία, προκατάληψη, ἀντιδικία, καταπίεση μαρτύρων, ἀντικανονικὴ ἀναβολὴ τῶν διοικητικῶν ἀνακρίσεων κ. ἄ.) καὶ ἀπήλλαξε τὸν τελευταῖο ἀπὸ κάθε κατηγορία. Τὴν ἑπομένη (19-7-31) ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἔπλεκε τὸ ἐγκώμιο τοῦ Ι. Κατσουροῦ ὡς ἀνθρώπου καὶ ἐπιστήμονα, μὲ ἄρθρο ἀφιερωμένο εἰδικὰ σ' αὐτόν. Ἡ τύχη τῶν καθηγητῶν θὰ κρινόταν σὲ τελευταία φάση ἀπὸ τὸ *Συμβούλιο ἐπικρατείας*, ὅπου εἶχαν καταφύγει. Μιὰ βολὴ ἀκόμα κατὰ τοῦ Κατσουροῦ καὶ τὴ μήνυσή του ἔδωκε ὁ Π. Φάντης μὲ τὸ χρονογράφημά του στὴν *Ἤπειρο*, (7-7-31): Ὑποστήριζε πὼς τὰ δημοσιευθέντα δὲν ἀποτελοῦσαν ἐξύβριση -ὅπως ἀναφερόταν στὸ κλητήριο θέσπισμα- οὔτε δυσφήμιση, οὔτε λοιδωρία, οὔτε περιφρονητικὸ χλευασμό, ἀλλὰ ἦταν *καθαρὰ ἕνα γελοιογραφικὸ δημοσίευμα, ποὺ θὰ μποροῦσε ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο μιᾶς πρώτης τάξεως γελοιογραφίας, ἂν τὰ τεχνικὰ μέσα ἐπέτρεπαν ἕνα τέτοιο πρᾶγμα στὰ Γιάννινα καὶ μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι θὰ βρισκόταν ὁ κατάλληλος καλλιτέχνης γελοιογράφος.* Ἔχω τὴ γνώμη πὼς τελικά, ὁ νέος νόμος περὶ τύπου, ποὺ ψηφίστηκε ἀπὸ τὴ Βουλὴ στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου, μὲ τὶς αὐστηρότατες κυρώσεις ποὺ ἐπέβαλλε στὶς ἐφημερίδες γιὰ ψευδῆ καὶ συκοφαντικὰ δημοσιεύματα, συνέβαλε σημαντικὰ στὸ νὰ χαμηλώσουν οἱ τόνοι καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές: τῶν κατήγορων τῶν καθηγητῶν καὶ τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνα καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν τους.

Γιαννιώτισσα πλέκουσα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ - ΕΣΩΚΟΜΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

Ἡ ἔνταση τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδας καὶ Ἀλβανίας ἐξακολούθησε ἐξαιτίας τῶν συνεχιζόμενων διώξεων τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ στοιχείου καὶ τῶν προκλήσεων τῶν Ἀλβανῶν, ποὺ δὲν δίστασαν νὰ συλλάβουν δυὸ Ἕλληνες στὰ σύνορα καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσουν στὰ Τύραννα, διαπομπεύοντάς τους. Ἡ ἀντίδραση τοῦ γιαννιώτικου τύπου ἦταν ἄμεση. Ὁ Δ. Γ. Χατζῆς, στὴν *Ἤπειρο* (3-6-31) σὲ κύριο ἄρθρο του μὲ τίτλο: *Ἡ Ἑλλὰς ἀποτελεῖ ἀλβανικὸν προτεκτοράτον;* κάκιζε τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση γιὰ τὴν σωρεία τῶν λαθῶν της ἀπέναντι στὴν ἀλβανικὴ προκλητικότητα: Ἀφορμὴ -ἔγραφε- γιὰ τὶς τελευταῖες συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὰ ἑλληνοαλβανικά, -εἶχε προηγηθεῖ ἀρθρογραφία, κυρίως ἀπὸ τὸν *Κήρυκα* γιὰ διαλλακτικότητα καὶ εἰρηνιστικὴ πολιτική- ἔδωκε τὸ ἀλβανικὸ πραξικόπημα (ἡ σύλληψη τῶν δυὸ στρατιωτῶν). Ἀλλὰ τοὺς Ἠπειρῶτες, πρόσθετε, δὲν ἐνδιαφέρει τόσο ἡ Ἀλβανία καὶ ἡ ἄθλια τακτική της ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων, *ὅσον ἡ ἀπείρως ἀθλιεστέρα καὶ ἀσυνάρτητος στάσις τῆς Ἑλλάδος, ἀπέναντι τῆς μικρᾶς γείτονος, στάσις ἥτις ὁμολογουμένως προκαλεῖ πλέον τὴν Ἠπειρωτικὴν ἀγανάκτησιν, ἐκ παραλλήλου μὲ δυσμενῆ εἰς βάρος μας σχόλια τῶν ξένων. Στάσις τόσον ἀνεξήγητος καὶ ἀθλία καὶ κατωτέρα τῆς ἀξιοπρεπείας ἑνὸς κράτους ἐλευθέρου -καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς γραφῆς ἀσυγκρίτως, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἰσχυροτέρου τῆς νεαρᾶς γείτονος. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερον ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν μειονοτήτων, ἀπὸ τὸν ἀπηνῆ διωγμὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς Ὀρθοδόξου θρησκείας, ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐν λόγῳ ὑπόθεσιν.* Πρὸς ἀπόδειξη τοῦ ἰσχυρισμοῦ του γιὰ ἀναξιοπρεπῆ συμπεριφορὰ τῆς Ἑλλάδας, ἀνέφερε ἀριθμὸ παραδειγμάτων. 1) Τὸ ὑπουργεῖο *Ἐξωτερικῶν*, πρὶν ἕνα μῆνα κατήγγειλε καὶ παρέπεμψε στὴ δικαιοσύνη Ἠπειρώτη δημοσιογράφο, γιατὶ εἶχε ἀναδημοσιεύσει ἀπὸ ἀλβανικὴ ἐφημερίδα, ἐκδιδόμενη στὴ Βιέννη, ὑβριστικὸ ἄρθρο κατὰ τοῦ ἀλβανικοῦ καθεστῶτος. Τὰ δικαστήρια τῶν Ἰωαννίνων ἀθώωσαν τὸν δημοσιογράφο, τὸ ὑπουργεῖο *Ἐξωτερικῶν* ὅμως διαμαρτυρήθηκε στὴ Δικαιοσύνη γιὰ τὴν ἀθώωσή του!... 2) Τὸν Φεβρουάριο ἔγινε ἀπόπειρα ἐναντίον τοῦ Ζώγου. Ἡ Ἑλλάδα, παρὰ τὶς ἔντονες διαμαρτυρίες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, συνέλαβε στοὺς Φιλιάτες, τὸν ἀδελφὸ τοῦ δράστη, *φθισικὸν καὶ ἡμιθανῆ*, πολιτικὸ φυγάδα Ρετζέπ Φιλιάτι καὶ τὸν παρέδωσε στοὺς Ἀλβανούς, *παραδίδουσα μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν της.* 3) Τὸ ὑπουργεῖο *Ἐξωτερικῶν*, χωρὶς νὰ

γνωρίζουν τίποτε οἱ τοπικὲς ἀρχές, διέταξε τὴν ἐξορία μέσα σὲ πέντε μέρες στὴν Ἰθάκη, τοῦ Φέϊζου Λεπενίτσα, πολιτικοῦ φυγάδα στὰ Γιάννινα, *φιλησυχωτάτου καὶ τιμίου*, ποτὲ δὲν εἶχε ἀπασχολήσει τὴν ἀστυνομία. 4) Δυὸ Ἕλληνες στρατιῶτες συνελήφθησαν καὶ μεταφέρθηκαν στὸ Ἀργυρόκαστρο, γιὰ νὰ ἀπολυθοῦν τὴν ἄλλη μέρα. *Ἡ Ἑλλάς, μετὰ τὴν ἀπόλυσίν των, θεωρεῖ ἑαυτὴν ἱκανοποιηθεῖσαν πλέον.* 5) Στὸ μεταξὺ ἡ Ἑλλάδα πλήρωσε, χωρὶς κανένα λόγο, 5.00.000 δρχ. στοὺς μπέηδες τῶν 16 χωριῶν τῶν Φιλιατῶν, τὴ στιγμὴ ποὺ τὰ δικαστήρια τῶν Ἰωαννίνων μὲ τὶς ἀποφάσεις τους ἀπέδειξαν ὅτι δὲν εἶχαν κανένα τίτλο ἰδιοκτησίας στὰ κτήματα τῶν χωριών. Ἡ πράξη αὐτὴ ἀποτέλεσε προσβολὴ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ δικαιοσύνη καὶ περιφρόνηση τῶν ἀποφάσεών της. Ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα, συμπέρανε ὁ Χατζῆς, γεννοῦν αὐθόρμητο τὸ ἐρώτημα: *Ἡ Ἑλλὰς εἶναι κράτος ἑλληνικὸν ἐλεύθερον ἢ ἀλβανικὸν προτεκτοράτον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑποκύπτῃ εἰς τὰς ἀλβανικὰς ἰδιοτροπίας καὶ καταπατῇ στοιχειώδεις νόμους διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ καὶ κανόνας εὐπρεπείας, ἀφιλόξενος καὶ τυραννικὴ πρὸς τοὺς ξένους φυγάδας;* Καταλήγοντας διατύπωνε τὴν ὑπόνοια ὅτι στὰ Γιάννινα ὑπῆρχε Ἀλβανικὸ πρακτορεῖο κατασκοπείας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὅλοι οἱ Ἠπειρῶτες, διέτρεχαν κίνδυνο, ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα κατάντησε πιὰ ἀλβανικὸ προτεκτοράτο.

Τὴν ἴδια μέρα (3-6-31), ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἀποκάλυπτε καὶ νέο ἔγκλημα τῶν Ἀλβανῶν: Κατακρεούργησαν, μὲ τὸν πιὸ ἀπάνθρωπο τρόπο, τὸν ἱερέα τοῦ χωριοῦ Νόκορη. Ἀναφερόμενη στὸ ἔγκλημα ἔγραφε: *Φαίνεται ὅτι οἱ γείτονες Ἀλβανοί, τὴν μεγάλην ἀνοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, χάριν τῆς παγιώσεως τῆς εἰρήνης, τὴν ἐξέλαβον ὡς ἀδυναμίαν καὶ δὲν ἐννοοῦν νὰ περιορίσουν τοὺς ἐτσιθελισμοὺς των κατὰ τοῦ ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ διαβιοῦντος ἑλληνικοῦ στοιχείου... Ἔχομεν νὰ συστήσωμεν εἰς τοὺς φίλους γείτονας, ὅτι ἐὰν ὄντως θέλουν τὴν φιλίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὀφείλουσι νὰ κατευνάσωσι τὰ νεῦρα των. Τοὺς διαβεβαιοῦμεν ὅτι ἡ ὑπομονὴ ἔχει καὶ τὰ ὅριά της καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ ἐξέλθουν ζημιωμένοι δὲν θὰ εἶναι ἀσφαλῶς οἱ Ἕλληνες, οἵτινες θὰ ἐκτελέσουν τὸ καθῆκον των, ἂν ἡ ἀνάγκη τὸ ἐπιβάλλῃ. Μέχρι Βερατίου διὰ τοὺς Ἕλληνας εἶναι εἷς στρατιωτικὸς περίπατος...* Ὅταν χρειάστηκε, τὸν ἔκαναν τὸν περίπατο αὐτὸ οἱ Ἕλληνες, πολεμώντας Ἰταλοὺς καὶ Ἀλβανοὺς μαζὶ καὶ χύνοντας πολὺ αἷμα... Μόνο ποὺ ζημιωμένοι στὸ τέλος βγῆκαν οἱ Ἕλληνες κι ὄχι οἱ Ἀλβανοί... Ὅπως πάντοτε... Ἡ ἴδια ἐφημερίδα θὰ ἀποκάλυπτε σὲ λίγες μέρες (9-6-31) κι ἄλλες προκλητικότητες τῶν Ἀλβανῶν: Ἀποστολὴ τῆς ἀμερικανικῆς ἑταιρείας Φὸρδ (καραβάνι Φόρδ), ὑποχρεώθηκε, περνώντας ἀπὸ τὴν Κορυτσά, νὰ καλύψει τὶς ἑλληνικὲς ἐπιγραφὲς ποὺ ἔφερναν τὰ αὐτοκίνητα. Στὴν περιοχὴ τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐξακολουθοῦσε ἡ ἀπαγόρευση τῆς χρησιμοποίησης τοῦ γαλάζιου χρώματος, γιὰ ἐπίχριση τῶν σπιτιῶν, θύμιζε Ἑλλάδα.

Ὁ Χρηστοβασίλης (22-6-31) κατηγοροῦσε τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση, γιατὶ δώρισε στοὺς ἀγάδες τῶν Φιλιατῶν ἑκατομμύρια ὁλόκληρα, παρόλο ποὺ ἡ Δικαιοσύνη ἀποφάνθηκε ὅτι κανένα δικαίωμα ἰδιοκτησίας δὲν εἶχαν στὰ 16 χωριὰ τῆς περιοχῆς. *Εἶναι δικαία ἢ εἶναι ἄδικος κ. Πρωθυπουργὲ* -ἔγραφε- *ἡ ἀπόφασις τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων, δι' ἧς ἀπεπέμφθησαν οἱ ἀπόγονοι τῶν τυράννων τῶν 16 χωριῶν, ὡς μὴ ἔχοντες οὐδὲν ἐπὶ τούτων δικαίωμα; Καὶ ἐὰν μὲν εἶναι δικαία, διατὶ ἐχορηγήσατε σ' αὐτοὺς τὰ 5.000.000 δρχ. τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου; Ἐὰν δὲ ἄδικος, διατὶ δὲν ἐτιμωρήσατε τοὺς ἐκδόντας τοιαύτην ἀπόφασιν δικαστάς; Ἄλλωστε εἶσθε πολυεκατομμυριοῦχος κ. πρωθυπουργέ, καὶ ἐὰν ἠσθάνθητε στοργὴν τινὰ πρὸς τοὺς ἀπογόνους τῶν τυράννων τῶν 16 χωριῶν, διότι ἔχασαν ἤδη τὰ τυραννικά των προνόμια, ἠδύνασθο νὰ τοὺς χαρίσετε ἀπὸ τὴν περιουσίαν σας αὐτὰ τὰ 5 ἑκατομμύρια καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ἱδρῶτα τοῦ ἀγρίως φορολογουμένου ἑλληνικοῦ λαοῦ.* Τὸν Αὔγουστο (3-8-31) ὁ Χρηστοβασίλης διαπίστωνε πὼς τὸ ἑλληνικὸ κράτος μὲ τὸν ἴδιο ὑπουργὸ *Ἐξωτερικῶν*, τὸν Ἀνδρ. Μιχαλακόπουλο, στὴ μὲν περίοδο 1926-28, κρατοῦσε σθεναρὴ στάση ἀπέναντι στὴν Ἀλβανία, τὸ 1931, ὅμως, *φέρεται πειθήνιον πρὸς τὰς ἀλβανικὰς ἀξιώσεις, ὡς πρὸς ἀξιώσεις μεγάλης δυνάμεως* (ἀναφέρει συγκεκριμένα παραδείγματα). *Ἡ ἀνεκτικότης, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἡ ὑποτέλεια, τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἔναντι τοῦ μικροσκοπικοῦ ἀλβανικοῦ κράτους, ἔφθασε καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐγκαταλείψῃ ἕρμαιον εἰς τοὺς ἀλβανικοὺς ὄνυχας τὴν ἑλληνικὴν μειονότητα τῆς Ἀλβανίας, τῆς ὁποίας εἶναι φυσικὸς προστάτης, δυνάμει διεθνῶν συνθηκῶν.* Παρέθεσε καὶ νεότερα στοιχεῖα ἐγκληματικῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἀλβανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴ «δολοφονία» 47, κατ' ἄλλους 57, Ἑλλήνων στρατιωτῶν τοῦ ἀλβανικοῦ στρατοῦ, ποὺ καταπλακώθηκαν ἀπὸ ὄγκους χωμάτων, ἐξαιτίας ἀνατίναξης, στὰ ἀλβανοσερβικὰ σύνορα, πάνω ἀπὸ ὀχυρὸ στὸ ὁποῖο ὑποχρεώθηκαν νὰ ἐργάζωνται. *Τί θὰ πράξῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις;*, κατέληγε: *Μηδέν!Ἁπλῶς γράφομεν ταῦτα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς μειονότητος ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐπὶ τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν τοῦ κραταιοτάτου πηδαλιούχου κ. Ἐλευθ. Βενιζέλου!* Ἀλλὰ μήπως οἱ *μὴ πηδαλιοῦχοι* διάδοχοι τοῦ Βενιζέλου, οἱ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, τήρησαν σθεναρότερη στάση ἀπέναντι τῆς Ἀλβανίας; Ὄχι φυσικά. Καὶ νὰ ἤθελαν, δὲν θὰ μποροῦσαν. Γιατὶ ἡ Ἀλβανία στὸ μεταξὺ εἶχε γίνει ὄργανο τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς τοῦ ἰταλικοῦ φασισμοῦ, ὁ ὁποῖος τελικὰ τὴν ἐνσωμάτωσε στὴ νέα ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία του...

Νέος τμηματάρχης τῆς Γενικῆς διοίκησης Ἠπείρου τοποθετήθηκε, ἀπὸ τὸν Ἰούλιο, ὁ Γεώργιος Θεοδωράκης, πατέρας τοῦ Μίκη Θεοδωράκη. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ ἀνατέθηκαν τὰ καθήκοντα του γενικοῦ γραμματέα τῆς Γενικῆς διοίκησης.- Ἡ εἴδηση τῆς «δολοφονίας» τῶν 47 Ἑλλήνων τοῦ ἀλβανικοῦ στρατοῦ, τὴν ὁποία εἶχαν δημοσιεύσει οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες καὶ μόνο ὁ *Ἠπειρωτικὸς*

ἀγὼν στὰ Γιάννινα, δίχασε τὸν τύπο τῆς πόλης, ὡς πρὸς τὴν ἐγκυρότητά της. Ὁ *Κῆρυξ*, γνωστός γιὰ τὰ φιλοαλβανικά του αἰσθήματα, δημοσίευε (2-8-31), μὲ ἰδιαίτερη προβολὴ κυβερνητικὴ ἀνακοίνωση τῶν Τιράνων, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία: *Ἡ ὑπό τινων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων δημοσιευθεῖσα εἴδησις, καθ' ἣν 47 στρατιῶται ἐγένοντο θύματα δυστυχήματος εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀργυροκάστρου, εἶναι ἐντελῶς φανταστικὴ καὶ καταδεικνύει τὴν κακοπιστίαν τῶν ἐπινοησάντων αὐτήν. Κατὰ τῆς μυθοπλασίας ταύτης ἀντιτάσσομεν τὴν πλέον ἀπόλυτον καὶ κατηγορηματικὴν διάψευσιν.* Ἔτσι, ὅπως μεταδόθηκε ἡ διάψευση, παγίδευε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, τὸν *Κήρυκα*. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* τὴν ἐκμεταλλεύτηκε (4-8-31): Ναὶ -ἔγραφε- οἱ Ἀλβανοὶ λένε τὴν ἀλήθεια. Πραγματικὰ στὴν περιφέρεια Ἀργυροκάστρου δὲν ἔγινε κανένα δυστύχημα. Οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες βρῆκαν τραγικὸ θάνατο κατὰ τὴν κατασκευὴ ὀχυρῶν στὰ ἑλληνοσερβικὰ σύνορα. Καὶ ἀφοῦ αὐτὴ ἦταν ἡ εἴδηση ποὺ δημοσιεύτηκε, γιατὶ ἔσπευσε ὁ *Κῆρυξ* νὰ παρουσιάσει τὴν ἀλβανικὴ ἐκδοχή, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ Ἀλβανικὴ πρεσβεία δὲν εἶχε κάνει καμμιὰ ἀνακοίνωση; Τέτοιο ρόλο στὴν ἑλληνικὴ ἱστορία ἔπαιξαν μόνο ὁ Ἐφιάλτης καὶ ὁ Πήλιο-Γούσης... Ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι μέρες ἡ *Ἐλευθερία* δημοσίευε σχόλιο (20-8-31) πού, κατὰ κάποιο τρόπο, δικαιολογοῦσε τὴν ἀλβανικὴ πλευρὰ καὶ ἔριχνε εὐθύνες γιὰ τὸν ὅλο θόρυβο στὸ ὑπουργεῖο *Ἐξωτερικῶν*: *Ὁ ἀλβανικὸς τύπος μαίνεται ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ, τοῦ γράψαντος περὶ τῆς δολοφονίας 47 Ἑλλήνων στρατιωτῶν παρὰ τὰ ἀλβανικὰ σύνορα, ἐκ πτώσεως μεγάλου ὄγκου χώματος ἐπ' αὐτῶν. Ἀποδειχθέντος ὅτι οὐδὲν συνέβη ἐκεῖ μ ο ν ο μ ε ρ ῶ ς* (ἡ ὑπογράμμιση δική μου) *ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ συμμετάσχομεν τῆς δικαίας ἀγανακτήσεως τοῦ ἀλβανικοῦ τύπου καὶ νὰ μεμφθῶμεν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ἄφησε τὸν ἑλληνικὸν τύπον οὕτω ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ὕβρεις τοῦ ἀλβανικοῦ, ἐνῶ γνωρίζουσα τὴν ἀλήθειαν ὄχι μόνον δὲν ἔσπευσεν νὰ διαφωτίσῃ τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ καὶ δὲν προέβη εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς προελεύσεως τῆς ψευδοῦς ταύτης εἰδήσεως καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν πλασάντων αὐτήν: Τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι.* Δὲν ὑπῆρχε, λοιπόν, καμμιὰ ἀλήθεια στὴ δημοσιευθεῖσα εἴδηση; Ἡ λέξη μ ο ν ο μ ε ρ ῶ ς μᾶς δίνει τὴν ἐξήγηση. Τὸ δυστύχημα ἔγινε καὶ Ἕλληνες στρατιῶτες ὑπῆρξαν θύματα ὄχι ὅμως μόνον αὐτοί. Σκοτώθηκαν καὶ Ἀλβανοὶ κι αὐτὸ πρέπει νὰ ἦταν ἡ ἀπόδειξη γιὰ μιὰ ὄχι προσχεδιασμένη ἐνέργεια σὲ βάρος τῶν Ἑλλήνων.- Τὸ *Πεντατάξιο Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων*, μὲ τὶς καλλιτεχνικές, παιδαγωγικὲς καὶ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις του, ποὺ κάθε χρόνο πολλαπλασιάζονταν, ἀκτινοβολοῦσε στὰ Γιάννινα καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὰ καὶ δικαιολογημένα χαρακτηριζόταν ἀπὸ τὸ γιαννιώτικο τύπο, ὡς πρότυπο παιδαγωγικὸ ἵδρυμα. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ποὺ κατὰ τὴ θλιβερὴ περίοδο τῶν σκανδάλων καὶ τῆς σκανδαλολογίας εἶχε καταφερθεῖ μὲ ὄχι κολακευτικὰ λόγια ἐναντίον τοῦ διευθυντῆ τοῦ *Διδασκαλείου* Εὐρ. Σούρλα, δὲν δίστασε νὰ τοῦ ἀπονείμει ἔπαινο γράφοντας: (27-6-31): *Ἡ παρατηρουμένη καὶ ἐπιτελουμένη ἐντὸς τοῦ Διδασκαλείου ἐργασία ἀξιοζήλευτος καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπαινετή, πολὺ δικαίως ἀνεβάζει τὸ Πεντατάξιον Διδασκαλεῖον Ἰωαννίνων εἰς ἓν ἐκ τῶν προτύπων καὶ ἀρτιωτέρων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων ὁλοκλήρου τῆς χώρας μας.* Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἑορτασμοὺς μὲ τὴν εὐκαιρία θρησκευτικῶν γεγονότων καὶ ἐθνικῶν

ἐπετείων, οἱ ὁποῖες ξέφευγαν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα μέτρα καὶ ἀποκτοῦσαν περιεχόμενο, ὀργάνωνε κι ἄλλες ἐκδηλώσεις, μὲ βάση κυρίως τὴν ἀξιοποίηση τῆς παιδαγωγικῆς ἀρχῆς, τῆς συνύφανσης τῆς ἐργασίας καὶ τῆς μόρφωσης τῶν δασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων, μὲ τὶς ἀξίες καὶ τὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ τῆς στενότερης πατρίδας -ὁ Σούρλας πέθανε σὲ βαθειὰ γεράματα ὑπηρετώντας πιστὰ μὲ τὸ λόγο καὶ τὴ γραφὴ τὴν ἰδέα τῆς στενότερης πατρίδας, ποὺ ἀποτελοῦσαν γιὰ τὰ Γιάννινα γεγονὸς πολλαπλῆς σημασίας. Τὸ πιὸ ἀξιόλογο στὴν ὀργάνωση αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων ἦταν ἡ συμβολὴ ὅλων, μικρῶν καὶ μεγάλων, καθηγητῶν, σπουδαστῶν καὶ μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων· γίνονταν ὅλοι δημιουργοί, συγγραφεῖς, σκηνογράφοι, ζωγράφοι, ποιητές, συνθέτες, σκηνοθέτες, χορογράφοι καὶ ταυτόχρονα ἠθοποιοὶ ποὺ ὑποδύονταν τοὺς ρόλους τῶν ἡρώων, ἐπινοημάτων τῆς δικῆς τους φαντασίας καὶ συγγραφικῆς δεξιοτεχνίας, πάντα μέσα στὰ πλαίσια τοῦ γενικοῦ σκοποῦ. Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ τὴ *Γιορτὴ τῆς ἄνοιξης* τὸ 1930 (ἔγινε λόγος στὰ προηγούμενα), τὸ 1931 σκόρπισε τὴν ἀκτινοβολία της μιὰ ἀκόμα λαμπρότερη παράσταση: *Ἡ Ἠπειρωτοπούλα τῶν παραμυθιῶν.* Οἱ ἐξηγήσεις ποὺ περιεῖχε τὸ πρόγραμμα τῆς γιορτῆς, φωτίζουν καθαρὰ τοὺς σκοποὺς γιὰ τοὺς ὁποίους ὀργανώθηκε: *Ἡ ἐργασία γύρω ἀπὸ τὴν ἑορτὴν φέρει τὴ σφραγίδα μιᾶς ὁμαδικῆς συνεργασίας ὅλων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ Διδασκαλείου ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν ὁλοκλήρου τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ. Ἡ ἑορτὴ ἀποτελεῖ ἕνα κομμάτι τῆς πολλαπλῆς ζωῆς τοῦ Διδασκαλείου καὶ συνδυάζει εἰς τὸ ὅλον της τελείαν πρωτοτυπίαν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν δημουργικῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Εἰδικώτερον: Ἡ ἐφετεινὴ γιορτὴ τοῦ Διδασκαλείου ἐμπνέεται, μέσα εἰς τὴν πολλαπλῆν συνθετικὴν δημιουργικότητα, ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν ὡς πηγῶν ἰδίᾳ τῆς Ἠπειρωτικῆς λαογραφίας καὶ τῶν Ἠπειρωτικῶν παραμυθιῶν, ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴν ἰδέαν τῆς στενωτέρας πατρίδος καὶ τοῦ πατριδογνωστικοῦ ἀξιώματος. Μὲ λίγα λόγια: Ἡ ἑορτὴ περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ Ἠπειρωτισμοῦ.* Οἱ κριτικὲς γιὰ τὴ γιορτὴ ἦταν διθυραμβικές. Καμμιὰ ἐφημερίδα δὲν ὑστέρησε στὴ δημοσίευση ὑμνητικῶν κειμένων. Ἡ παράθεση, ἔστω καὶ ἀποσπασμάτων, θ' ἀπαιτοῦσε πολὺ χῶρο. Σημειώνω μόνο μερικοὺς τίτλους: *Ἤπειρος: Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πενταταξίου Διδασκαλείου* (27-6-31), *Ἡ παιδαγωγικὴ σημασία τῆς ἑορτῆς τοῦ Διδασκαλείου* (30-6-31). *Ἠπειρωτικὸς ἀγών: Ἡ Ἠπειρωτοπούλα τῶν παραμυθιῶν* (26-6-31). *Κραυγή: Η Ἠπειρωτοπούλα τῶν*

Ἀπὸ τὴν παράσταση
τῆς *Ἠπειρωτοπούλας τῶν παραμυθιῶν.*

παραμυθιῶν (28-6-31), *Τὸ Ἠπειρωτικό μας Διδασκαλεῖο* (28-6-31). *Ἐλευθερία: Τὸ θαῦμα τοῦ Διδασκαλείου* (29-6-31), *Ἀπὸ μίαν παιδαγωγικὴν ἑορτήν* (27-7-31). *Ἀγροτικὴ ἠχώ: Ὁ θρίαμβος τοῦ Πενταξίου Διδασκαλείου.* Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ὅλες οἱ κριτικὲς ἦταν πολύστηλες, ἢ δημοσιεύονταν σὲ συνέχειες.- Πρὶν ἀπὸ τὴ γιορτὴ αὐτή, τὸ Διδασκαλεῖο, στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου, εἶχε ὀργανώσει μιὰ ἄλλη ἐκδήλωση: *Τὴν ἑορτὴ τῶν Ἠπειρωτικῶν γραμμάτων.* Σ' αὐτὴ τιμήθηκε ὁ Ἠπειρώτης λογοτέχνης, Χρῆστος Χρηστοβασίλης, στὰ πλαίσια μιᾶς προσπάθειας ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς τῶν φιλολογικῶν μαθημάτων Ἀλκ. Κοντοπάνο (ἀπολυμένο πιά...) καὶ τὸ Χρ. Σούλη, νὰ τιμηθοῦν δηλαδὴ μὲ ἀνάλυση τοῦ ἔργου τους ἀπὸ σπουδαστὲς τῆς 5ης τάξης, οἱ νεοέλληνες λογοτέχνες καὶ προπαντὸς οἱ Ἠπειρῶτες. Τὸ ἔργο τοῦ Χρηστοβασίλη ἀνέλυσε ὁ σπουδαστὴς Κων. Παπαδόπουλος (ποιητής, μὲ δημοσιευμένες συλλογές) καὶ κατὰ τὶς ἐκτιμήσεις τῆς κριτικῆς ἦταν πολὺ πετυχημένη (περιγραφὴ τῆς γιορτῆς δημοσιεύτηκε σ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες καὶ ἐκτενέστερη στὴν *Ἐλευθερία* (4-6-31). Ἡ διάλεξη τοῦ Παπαδοπούλου δημοσιεύτηκε καὶ στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (9-6-31), μὲ τίτλο: *Ὁ Χρηστοβασίλης καὶ τὸ φιλολογικὸ ἔργο του*) καὶ ἀναδημοσιεύτηκε στὴν *Ἐλευθερία* (29-6-31). Στὸ πλαίσιο τῶν ἑορτῶν γιὰ τὰ *Ἠπειρωτικὰ γράμματα*, δόθηκε στὶς 18 Ἰουλίου στὸ *Διδασκαλεῖο* ἡ διάλεξη τοῦ σπουδαστῆ Β. Μυλωνᾶ (κι αὐτὸς ἀργότερα ἀσχολήθηκε δόκιμα μὲ τὴν πεζογραφία) γιὰ τὸ Γ. Χατζῆ - Πελλερέν. Ἐπιστέγασμα ὅλων αὐτῶν τῶν θαυμάσιων δραστηριοτήτων τοῦ *Διδασκαλείου* ἦταν ἡ *Ἔκθεσις τῆς Λαϊκῆς Ἠπειρωτικῆς τέχνης* (διοργανώθηκε στὶς αἴθουσες τῆς σχολῆς) καὶ ἡ παράλληλη *Ἔκθεσις τοῦ Ἠπειρωτικοῦ τύπου* (πρωτοβουλία τοῦ καθηγητῆ Χρ. Σούλη), μὲ προβολὴ καὶ διάσωση στοιχείων πολύτιμων, ἀναφερόμενων σ' ὅλα τὰ εἴδη τοῦ ἡμερήσιου καὶ περιοδικοῦ Ἠπειρωτικοῦ τύπου πρὶν ἀπὸ τὸ 1913 ὡς τὸ 1931. Παρουσιάζονταν ὅλες οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων καὶ τῶν ἄλλων Ἠπειρωτικῶν πόλεων, καθὼς καὶ οἱ ἐκδιδόμενες ἐκτὸς τῆς Ἠπείρου. (Πλήρη περιγραφὴ τῆς ἔκθεσης καὶ τῶν σκοπῶν ποὺ ὑπηρέτησε δημοσίευσε ὁ Χρ. Σούλης στὸ ἡμερολόγιο *Ἡ Δωδώνη*, τόμ. Α΄, Ἀλεξάνδρεια 1931-32, σελ. 273-284).- Συνεχίστηκαν τὰ *εὐτυχῆ γεγονότα* στὴν οἰκογένεια Χρηστοβασίλη. Ὁ γυιός του Γιάννος, ταγματάρχης πυροβολικοῦ καὶ ἡ Σοφία Πουλίδη *ἐτέλεσαν τοὺς ἀρραβῶνας των ὑπὸ τὰς εὐχὰς τῶν ἑκατέρωθεν γονέων των, ἐν Καβάλλα τῇ 24 Μαΐου 1931.*- Τὸ κύριο ἄρθρο τῆς *Ἐλευθερίας*, τῆς 8-6-31, ἦταν ἀφιερωμένο στὸ μεγάλο Ἠπειρώτη, διεθνοῦς φήμης ζωγράφο, Πάνο Ἀραβαντινὸ (1886—1930), ἐγγονὸ τοῦ ἱστοριοδίφη Παναγ. Ἀραβαντινοῦ. *Ὅταν πέθανε ὁ Πάνος Ἀραβαντινὸς* -σημείωνε *ὁ μεγάλος Ἀϊνστάϊν εἶχε γράψει γι' αὐτὸν στὴν Μπερλίνερ Ταγεμπλάτ: Ὅλαι αἱ ἀρεταί του ἡνώνοντο ἐδῶ: Ἡ ζωγραφικὴ φαντασία του, ἥτις ἠγάπα ἰδιαιτέρως τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ αὐτήν, ὁ πλοῦτος τῶν χρωμάτων, ὅστις ἐνεθύμιζε πολύτιμα πετράδια, ἡ λεπτότης καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν γραμμῶν, πρωτίστως δὲ ἡ ἱκανότης νὰ δημιουργῇ ἐν τῷ πνεύματι τῆς μουσικῆς. Ἡ καλλιτεχνικὴ ἀπώλεια εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι πραγματικῶς ἀνεπανόρθωτος.* Ὁ Χρηστοβασίλης σχολίαζε πικρόχολα τὴν ἄγνοια τοῦ καλλιτέχνη ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες του, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν πανελλήνια καὶ παγκόσμια ἀναγνώριση τοῦ ἔργου του... *Μόνον ἡ πατρίς του τὰ Ἰωάννινα, δὲν ἐγνώρισε τὴν ὕπαρξιν τοῦ μεγάλου τέκνου της, συνεπῶς δὲ οὐδὲ καὶ τὸν θάνατόν του. Ὁποῖον αἶσχος*

διὰ τὰ σημερινὰ Ἰωάννινα!- Στὶς 6-6-31 ὅμιλος μαθητῶν τοῦ Β΄ γυμνασίου ἀνέβασε στὸ θέατρο *Εὐστρατιάδου* τὴν *Ἀντιγόνη* τοῦ Σοφοκλέους σὲ μετάφραση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου Δημ. Σάρρου. Τὰ σχόλια ἦταν εὐνοϊκά.- Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ ὁ Χρηστοβασίλης δὲν ἄφησε ἀσχολίαστο τὸ σπάσιμο τῶν μελανοδοχείων ἀπὸ τοὺς μαθητές, μετὰ τὴ λήξη τῶν μαθημάτων: *Εἰς τὸ Α΄ γυμνάσιον, τὸ φέρον τὸ ἱερόν ὄνομα τῆς «Ζωσιμαίας σχολῆς», ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν παῦσιν τῶν μαθημάτων ἕνα ἀπαίσιον ἔθιμον. Μαθηταί, μᾶλλον βανδαλισταί, θραύουν τὰ πλήρη μελάνης ὑάλινα μελανοδοχεῖα των ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς σχολῆς, τῶν μαρμαρίνων κιόνων της καὶ τῶν πέριξ οἰκιῶν, οὕτω δὲ τὸ περικαλλὲς κτίριον παρουσιάζει γελοίαν καὶ πένθιμον ὄψιν...* Ὁ Περ. Μελίρρυτος, ποὺ ἐκπόνησε τὸ σχέδιο τῆς σχολῆς, ὑπέβαλε μήνυση γιὰ τὴν εὕρεση καὶ τιμωρία τῶν *βανδάλων* μαθητῶν. *Παρομία μήνυσις*, συμπληρώνει ὁ Χρηστοβασίλης, *ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῇ καὶ κατὰ τῶν καθηγητῶν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν κλητήρων, ἐπὶ ἀμελείᾳ καθήκοντος* (29-6-31).- Ἀρραβῶνες: Γεώργιος Ἀγγελόπουλος, πολιτικὸς μηχανικὸς καὶ Ἑλενίτσα Γ. Γαρτζούνη, ὀφθαλμολόγος, ἀρραβωνιάστηκαν.- Τακτικὸς συνεργάτης τῆς *Κραυγῆς* ὁ Βλαδ. Βρέλλης, δημοσίευε τακτικὰ ἐνδιαφέρουσες ἔρευνες γιὰ τὴν πόλη καὶ τὰ προβλήματά της. Ὡς πόλη τῶν κινηματογράφων, τὴ χαρακτήριζε σὲ μιὰ συνεργασία του, (14-6-31). Τέσσαρες κινηματογράφοι λειτουργοῦσαν τότε καὶ ἕνας ἀπ' αὐτούς, τοῦ Μπρούφου στὸ καφενεῖο *Παράδεισος*, ὁμιλῶν. Οἱ ἄλλοι τρεῖς ἦταν στὰ κέντρα: *Εὐστρατιάδου, Αἴγλης* καὶ *Κουραμπᾶ*. Σ' ἕνα χρονογράφημα ὁ Βρέλλης (26-7-31) ἀσχολήθηκε μὲ τὴ γλῶσσα γιὰ νὰ ἐπισημάνει: *Πρὸ ἐτῶν ἡ γλῶσσα μας ἦτο ἄσπιλος καὶ ἀμόλυντος. Δὲν περιεῖχε κανένα ἀπὸ τὰ σημερινὰ γλωσσικὰ καρυκεύματα. Οὔτε «μπαρντόν», οὔτε «παρόλ-ντ' ὀνέρ», οὔτε «ὦλ-ράϊτ». Ἦτο ἁγνή. Ἀφότου ὅμως τὰ σοβαροφανῆ καραβάνια -ἰδίως μεταπολεμικῶς- περιήρχοντο τὰς πρωτευούσας τῶν νικητῶν καὶ τῶν ἡττημένων, ἀφοῦ ἔζησαν μιᾶς ὥρας ζωὴν καὶ μηχανικῶς ἀπεστήθησαν ὀλίγας λέξεις, ἐπιστρέφοντας εἰς τὰ ἴδια, μᾶς ἐσέρβιραν ὡς τὸ πιὸ ἐκλεκτότερο φροῦτο διεθνοῦς γλωσσολογίας ὅ,τι ἐκεῖνοι -οἱ φράγκοι- ἐγκατέλειπον ἀπὸ τὴν ἀχρηστίαν.* Ἂς θυμίσουμε ἀκόμα ὅτι ἡ *Κραυγή*, ἦταν ἡ πρώτη ἐφημερίδα στὰ Γιάννινα ποὺ ζήτησε ἀμέσως τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ὀκτάωρου γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους. Ἀντίθετη ἦταν ἡ θέση της στὸ νομοσχέδιο περὶ τύπου γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχε γράψει (12-4-31): *Γιὰ νὰ βλασφημίσει τις τὸν θέανθρωπον θὰ καταδικάζεται διὰ χιλιοδράχμου προστίμου, ἐὰν ὅμως θίξῃ τις τὸν Σταυρόπουλον, Καραγεώργην* (βουλευτές) *κ.λπ., τότε θὰ τιμωρῆται μὲ τὴν πιὸ βαρειὰ ποινὴ τῆς φυλακίσεως καὶ προστίμου 100.000 δρχ. Ἀλλὰ βεβαίως ὁ κ. πρωθυπουργὸς ὀρθῶς ἐσκέφθη τὸ τοιοῦτον, διότι δυό, κακῇ τῇ μοίρᾳ, βουλευταί μας ἴσως νὰ εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτεροι τοῦ θεανθρώπου, διότι ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἑλληνικὴν βουλήν!!Μὴ χειρότερα.*- Στὸ κινηματοθέατρο *Εὐστρατιάδου* ἀνεβάστηκε (24-5-31), ἀπὸ ἐρασιτεχνικὸ θίασο τὸ ἔργο *Ἡ ἐκδίκησις*, τοῦ Ἠπειρώτη συγγραφέα Χρ. Μπαρμπούτη (δημοσίευε καὶ ποιήματα), γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀθλητικοῦ συλλόγου *Ἀτρόμητος*, τοῦ ὁποίου πρόεδρος τότε ἦταν ὁ Γρ. Σακκᾶς. Ἔγραψε καὶ ἄλλα κείμενα αὐτὸς ὁ συγγραφέας, ἄγνωστο ποιὰ ἡ τύχη τους.- Ἀθλητικά: *Πύρρος - Ἀτρόμητος* (μέσα Ἰουλίου) 5-1. Ὁ ἀγώνας μεταξὺ *Ἀτρομήτου - Ὀλυμπιακοῦ* (26-7-31) διακόπηκε ὕστερα ἀπὸ σοβαρὰ ἐπεισόδια. Πόσο *ἀμερόληπτος*, ὅπως ὑπόγραφε, ἦταν ὁ

συντάκτης τῆς περιγραφῆς τοῦ ἀγῶνα φαίνεται ἀπὸ μιὰ παράγραφο, σχετικὴ μὲ τὴ σύνθεση τῶν ὁμάδων. *Λίαν ἐνωρὶς ἡ ἀγωνία τῶν θεατῶν ἔφθασε εἰς τὸ κατακόρυφον, ἀνυπομονούντων διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος τῶν ὁμάδων αὐτῶν: Τοῦ «Ἀτρομήτου», ἀποτελουμένου ἐκ μαθητῶν καὶ ἐργατῶν ὁμογενῶν, φιλησύχων καὶ πειθαρχημένων στοιχείων, καὶ τοῦ «Ὀλυμπιακοῦ» κράματος στρατιωτῶν ἀγνώστου προελεύσεως καὶ ἀποστατῶν τοῦ «Πύρρου». Καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὸν τελευταῖον πνεῦμα εἶναι τόσον ἄγριον καὶ σκληρόν!* Κι ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ καταλογιστεῖ ἡ εὐθύνη τῶν ἐπεισοδίων στὴν ὁμάδα τοῦ *Ὀλυμπιακοῦ...- Ἀριστοκρατικοὶ γάμοι: Ἐν μέσῳ ἐκλεκτοῦ κόσμου ἐτελέσθησαν τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην* (30-7-31) *ἐν Ἀθήναις οἱ γάμοι τοῦ λαοφιλεστάτου ἀνὰ τὴν Ἤπειρον καὶ Ἀττικὴν* (ἀντιβενιζελικότατος ὁ Γρ. Σακκᾶς, ὑποστήριζε κατὰ καιροὺς τὸν Ἀλκ. Λούλη) *βουλευτοῦ Ἰωαννίνων κ. Ἀλκ. Λούλη, μετὰ τῆς καλλιμόρφου ἀρχοντοπούλας Ρομπίνης Νικολάου Ζορμπᾶ, θυγατρὸς τοῦ ἀειμνήστου στρατηγοῦ Ζορμπᾶ, ἀρχηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως στὸ Γουδί, δισεγγονῆς δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Σουλίου καὶ ἥρωος τῆς Κλεισόβας, πρωθυπουργοῦ ἐπὶ Ὄθωνος, Κίτσου Τζαβέλλα καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ Εὐβοίας καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος στρατηγοῦ Νικολ. Κριεζώτου.* (*Κραυγὴ* 2-8-31).- Ἱδρύθηκε καὶ στὰ Γιάννινα Παράρτημα τῆς *Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης* μὲ σκοπούς: *Τὴν διατήρησιν τῆς παραδόσεως παντὸς κλάδου τῆς Ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ τὴν προσαρμογὴν ταύτης εἰς τὰς συνθήκας καὶ ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ.* Τὸ πρῶτο διοικητικὸ συμβούλιο: Μαρία Πυρσινέλλα, πρόεδρος, Φρόσω Ἰωαννίδου, ἀντιπρόεδρος, Ἐλευθερία Χατζηαλεξίου, ταμίας, Ἀντιγόνη Γ. Τζαβέλλα, γραμματέας καὶ Ἑλένη Σ. Μπότσιου, Ἀγγελικὴ Ν. Καλαντζῆ, Μαργαρίτα Γ. Πολυχρονιάδου, σύμβουλοι.- Ἡ *Ἤπειρος* καταφερόταν ἐναντίον τῆς Δημοτικῆς ἀρχῆς γιὰ τὴν ἀπόφαση κατεδάφισης *ἑνὸς ἀπὸ τὰ ὡραιότερα καὶ τὰ λεπτοφυέστερα τζαμιά, τοῦ τζαμιοῦ τοῦ παζαριοῦ*, ποὺ προοριζόταν γιὰ Δημοτικὴ ἀγορά. (30-6-31).- Νέος γυμνασιάρχης τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*, τοποθετήθηκε ὁ Δημ. Οἰκονομόπουλος, πρώην γυμνασιάρχης Ἀμαλιάδας. Μὲ πρόταση γιὰ τὴν προαγωγὴ τοῦ καθηγητῆ Χρ. Σούλη (κατ' ἐκλογήν) σὲ γυμνασιάρχη (τέλη Αὐγούστου) ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἐξέφραζε τὴν εὐχὴ νὰ ἀναλάβει αὐτὸς τὴ διεύθνση τῆς *Ζωσιμαίας*. Ἡ προαγωγὴ ἔγινε τὸ 1932 καὶ ὁ Σούλης ἀνέλαβε τὴ διεύθυνσή της.- Ὁ Ν.Γ. Δ(όσιος) ἀπὸ τὸ Παρίσι, μὲ ἱστορικὴ ἀναδρομή του, δημοσιευμένη στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* (9-7-31) ἀναφερόταν στὴν πρὸ τοῦ 1900 περίοδο καὶ ἔκανε λόγο γιὰ τὸν τότε ἐπιλοχία τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (μπάς-τσαούς) Ἐσσάτ, τὸν κατοπινὸ ἀντιστράτηγο καὶ ὑπερασπιστὴ τοῦ Μπι-

Ἀντιγόνη Γ. Τζαβέλλα

ζανιοῦ. Εἶχε ἱδρυθεῖ τότε (1873-1874) στὰ Γιάννινα ἡ *Ἐμπορικὴ καὶ Φιλολογικὴ Λέσχη «Πρόοδος»*, ποὺ συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴν ἄνθιση μιᾶς ἀξιόλογης πνευματικῆς κίνησης, μὲ διαλέξεις, ἵδρυση ἀναγνωστηρίου καὶ τὴν ἔκδοση τῆς σατιρικῆς ἐφημερίδας *Καραβίδα*. Στὸ πλαίσιο τῆς ἀτμόσφαιρας αὐτῆς ὁ βιβλιοπώλης Κων. Ξανθόπουλος προμήθευε τοὺς μαθητὲς τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*, κυρίως τοὺς *τεταρταίους*, ἑλληνικὰ καὶ ξένα μυθιστορήματα, μεταφρασμένα, εἰσαγόμενα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ μπάς-τσαοὺς Ἐσσάτ, ἦταν ἀπὸ τοὺς πρώτους πελάτες τοῦ Ξανθόπουλου, σὲ μιὰ ἐπίσκεψή του μάλιστα στὸ βιβλιοπωλεῖο, παρολίγο νὰ πιάσει τοὺς *τεταρταίους* νὰ διαβάζουν τὴν *Ἡρωΐδα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως* τοῦ Στ. Ξένου. *Ὁ Ἐσσὰτ -κατέληγε ὁ Δόσιος- γόνος εὐγενοῦς τουρκογιαννιώτικης οἰκογενείας, ἦταν ἀπόφοιτος τῆς «Ζωσιμαίας σχολῆς», ἧς τινος διῆλθε μετ' ἐπαίνων τὰς τάξεις, ἔχει δὲ μέσα του καὶ ὀλίγον χριστιανικὸν αἷμα, διότι κατάγεται ἀπὸ τὸν Γλυκὺν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκτουρκισθῇ διὰ νὰ σώσῃ τὴν περιουσίαν του. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης κατάγεται καὶ ὁ Ἐσσάτ, ὁ ὁποῖος ἔσωσε ἀπὸ τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν καταστροφὴν τὴν γενέθλιον πόλιν, ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν Τούρκων.* Εἶναι μία ἐκδοχὴ ποὺ ἐλέγχεται ἀπὸ μεταγενεστέρους σὲ ὁρισμένα σημεῖα.- Ὁ δάσκαλος τῶν προτύπων τοῦ *Διδασκαλείου* Σωτ. Δαγκλῆς ἐκλέχτηκε αἱρετὸ μέλος τοῦ *Ἀνωτάτου ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου*.- Ἄρθρο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (18-7-31, τίτλος: *Ἀσέβεια*) μὲ βαρεῖς χαρακτηρισμοὺς (*ἀνόσιοι πράξεις εἰς βάρος ἀσθενῶν*) ἐναντίον τοῦ διευθυντῆ τοῦ χειρουργικοῦ τμήματος τοῦ νοσοκομείου *Χατζηκώστα* Δημ. Δάνου -ἐξαιτίας θανάτου ἀσθενοῦς ἀπὸ τὴ Σκλήβανη- ἔγινε ἀφορμὴ ἔντονης ἀντιδικίας μεταξὺ τῆς ἐφημερίδας καὶ τοῦ Δάνου, στὴν ὁποία ἀναμίχτηκαν καὶ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες -ὑποστηρίκτριες τοῦ Δάνου- καὶ ὁ *Ἰατρικὸς σύλλογος*. Ὀξύτατος ἦταν καὶ ὁ Δάνος στὴν ἀπάντησή του: Καταλόγιζε εὐθύνη γιὰ τὸ δημοσίευμα σὲ ὁμάδα ἀντιπάλων του *Φαρισαίων* ποὺ δῆθεν ἐνδιαφέρονταν γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ νοσοκομείου, ἀπέβλεπαν ὅμως σ' ἄλλους σκοπούς. *Τιτλοφόρησαν τὸ ἄρθρον των «ἀσέβεια» καὶ ὄντως εἰλικρινέστερος, παραστατικώτερος, εὐστοχώτερος τίτλος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ, ἵνα χαρακτηρίσῃ προσηκόντως καὶ τοὺς γράψαντας καὶ τὰ γραφόμενά των. Διότι ὄντως ἀσέβεια ἐσχάτη ἦτο τὸ δημοσίευμα. Ἀσέβεια πρὸς τοὺς κανόνας στοιχειώδους εὐπρεπείας, τῆς στοιχειώδους εὐσχημοσύνης, τοῦ στοιχειώδους αὐτοσεβασμοῦ. Ἀσέβεια πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀσέβεια πρὸς τὴν ἐπιστήμην, τῆς ὁποίας ζητεῖται δι' οἰκτρῶν μεθόδων ἡ καπήλευσις. Καὶ ἀσεβοῦντες καθ' ὃν τρόπον ἀσεβοῦσιν καὶ διαστρέφοντες γεγονότα καὶ δημιουργοῦντες οἰκτρὰ σκευωρήματα καὶ χρησιμοποιοῦντες τὴν χυδαίαν ὕβριν, τὴν συκοφαντίαν καὶ τὴν διαβολὴν πρὸς ἐπιστημονικὴν καπηλείαν, ἀξιοῦν μολαταῦτα νὰ ἐμφανίζωνται ὡς τιμηταὶ ἄλλων, ὡς ἐξ ἀγαθοῦ συνειδότος ὁμιλοῦντες, ἐνῶ οἰκτρῶς ἀσεβοῦσι πρὸς πάντας τοὺς γραπτοὺς καὶ ἀγράφους κανόνας.* Ἔλεγε καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμα ὁ Δάνος, στὰ ὁποῖα ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* δήλωσε ὅτι δὲν θὰ ἀπαντοῦσε, γιατὶ τὰ θεωροῦσε ὑβριστικά. Γιὰ ἀντίκρουση δημοσίευσε στὰ ἑπόμενα φύλλα *τὴν θλιβερὰν ἱστορίαν τοῦ ἀποθανόντος εἰς τὸ νοσοκομεῖον Χατζηκώστα* χωρικοῦ. *Ὁ Κῆρυξ*, ἀπὸ τὴν πλευρά του, χαρακτήρισε τὸ ἄρθρον τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ὡς ἐξύβριση κατὰ τῶν γιατρῶν. Καὶ ἡ *Ἤπειρος* πρὸς τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀπόκλινε, προσθέτοντας πὼς τὰ ὅσα ἔγραφε ἐναντίον ἄλλων γιατρῶν ὁ Δάνος ἔπρεπε νὰ γί-

νουν ἀντικείμενο ἔρευνας τοῦ *Ἰατρικοῦ συλλόγου*. Ὁ τελευταῖος ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα, ὕστερα ἀπὸ προσφυγὴ τοῦ χειρουργοῦ Γ. Σούλη, -θεώρησε τὸν ἑαυτό του θιγόμενο ἀπὸ τὴν ἀπάντηση Δάνου- καὶ τὸν παρέπεμψε στὸ πειθαρχικό. Οἱ ἀνακρίσεις ἀνατέθηκαν στὸν Β. Κούρεντα.- Στοὺς 39,4 βαθμοὺς ὑπὸ σκιάν, ἔφτασε ἡ θερμοκρασία στὰ Γιάννινα στὶς ἀρχὲς τοῦ δεύτερου δεκαημέρου τοῦ Ἰουλίου. Οἱ Γιαννιώτες, ὅσοι μποροῦσαν καὶ εἶχαν τὴν εὐχέρεια, πήγαιναν στὸ *Νησὶ* καὶ τὴ *Ντραμπάτοβα* γιὰ νὰ δροσιστοῦν...- Μὲ αἴτηση τῶν ἐμπόρων συγκροτήθηκε στὸ Δημαρχεῖο σύσκεψη γιὰ νὰ συζητηθεῖ τὸ θέμα τῆς ἐμποροπανήγυρης. Οἱ ἔμποροι ζήτησαν τὴν κατάργησή της, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ὀργανώσεων ἀπέρριψαν τὸ αἴτημα.- Ἀπὸ τὰ μέσα Ἰουλίου ἄρχισε τὶς παραστάσεις του ὁ θίασος τοῦ *Ἐθνικοῦ μελοδράματος* (ἐρχόταν γιὰ δεύτερη φορὰ στὰ Γιάννινα). Οἱ κριτικὲς ἦταν ἐπαινετικές.- Στὶς 15 Ἰουλίου ἄρχισε ἡ δοκιμαστικὴ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία μεταξὺ Ἀθηνῶν-Ἰωαννίνων. Τὸ πρωῖ (9 καὶ 40΄) προσγειώθηκε στὸ ἀεροδρόμιο τὸ γιοῦγκερς *Ἀθῆναι*, μέσα σὲ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις τῶν χιλιάδων Γιαννιωτῶν ποὺ πῆγαν στὸ ἀεροδρόμιο γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὸ θέαμα. Ἀνάμεσα στοὺς ἐπιβάτες ἦταν καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς *Ἀεροπορίας* Ζάκκας. Τὸ δεύτερο ἀεροπλάνο, τὰ *Ἰωάννινα*, προσγειώθηκε στὶς 17. Ἐπιβάτες του, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, ὁ Γενικὸς διοικητὴς Μόδης καὶ ἡ Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη. Ἐξαιτίας μικρῆς βλάβης στοὺς τροχοὺς τὸ ἀεροπλάνο ἔμεινε δυὸ μέρες στὰ Γιάννινα. *Ρωμαϊϊκη κακοριζικιὰ* χαρακτήριζε ἡ *Ἤπειρος* τὴν ἔλλειψη ἀνταλλακτικῶν, ὥστε νὰ μὴν παρατηροῦνται τέτοια φαινόμενα (22-7-31).- Κυκλοφόρησε ἡ εἴδηση ὅτι ὁ διώκτης τῶν ἀπολυθέντων καθηγητῶν Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Κατσουρός, μετατέθηκε στὴν Κομοτινή. Χαρακτηριστικὸ τὸ σχόλιο ποὺ ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος* (24-7-31): *Οἱ Ἰωαννῖται δὲν εἶναι δυνατὸν παρά νὰ χαίρωμεν διὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπομάκρυνσίν του. Ἐπὶ τρία ἔτη ἐδῶ οὐδεμίαν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ὑπηρεσίαν προσέφερεν, ἐπισφραγίσας τὴν ἐνταῦθα παραμονήν του μὲ τὴν δημουργίαν ἑνὸς φρικτοῦ σκανδάλου, ἀναστατώσαντος τὴν πόλιν καὶ στιγματίσαντος αὐτήν. Ἂς μὴ νομίσῃ ὁ κ. Κατσουρὸς ὅτι τὸ πάθος μας καὶ τὸ μῖσος μας θὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Τὸν ἐκτυπήσαμεν μὲ πάθος πράγματι καὶ λύσσαν, ἐφόσον ἔμεινεν ἐδῶ, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. Ἐπολεμήσαμεν ὄχι τὸν Κατσουρόν, ἀλλὰ τὸν ἐπιθεωρητήν. Παρὰ τὰ ἀτοπήματά του καὶ τὰ κακὰ ἄτινα ἐπεσώρευσεν εἰς τὴν πόλιν αὐτήν, μὲ πλήρη λησμοσύνην τοῦ παρελθόντος, χωρὶς κανένα πάθος πλέον τοῦ εὐχόμεθα «ὥρα καλή».* Παρὰ τὰ κατευόδια ὁ Κατσουρὸς ἄργησε νὰ φύγει ἀπὸ τὰ Γιάννινα.- Ὁ γνωστὸς Γαμβέτας εἶχε τοὺς ὑποστηρικτές του, ἀλλὰ εἶχε καὶ πολλοὺς πολέμιους. Ἀνάμεσά τους καὶ ἡ *Ἤπειρος*. Κατάντησε ἐπικίνδυνος καὶ ἀνυπόφορος γιὰ τὰ Γιάννινα, ἔγραφε (24-7-31). Οἱ καθημερινές του παρεκτροπὲς καὶ οἱ χυδαιότατες ὕβρεις του, στὰ κέντρα καὶ τοὺς δρόμους τῆς πόλης καὶ οἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον του διαβατῶν

Γιωσὲφ Ἐλιγιὰ

πρέπει νὰ πείσουν τοὺς ἁρμόδιους ἢ νὰ τοῦ περιορίσουν τὴν ἀσυδοσία ἢ νὰ τὸν κλείσουν σὲ ἄσυλο.- Πέθανε, τέλη Ἰουλίου στὴν Ἀθήνα, ὁ Γιαννιώτης λυρικὸς ποιητὴς καὶ *ἑβραιολόγος ἐκ τῶν ὀλίγων μελετηρὸς καὶ βαθύς, ὁ Γιωσέφ'Ελιγιά.* Ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἀφιέρωσαν νεκρολογίες καὶ κριτικὲς γιὰ τὸ ἔργο του. *Ὁ Ἐλιγιὰ* -ἔγραφε ὁ Π. Φάντης στὴν *Ἤπειρο* (2-8-31) *-ἀνῆκε στὴ φυλὴ τοῦ Ἰσραήλ· ἀλλ' αὐτὸς δὲ λάτρευε τὸν Ἰαχβὲ τὸν θεὸ τῶν ὁμοεθνῶν του, τῆς φυλῆς του, ὁ Ἐλιγιὰ πίστευε καὶ λάτρευε ἕνα ξανθὸ Ἀπόλλωνα καὶ ὁ ὕμνος καὶ ὁ αἶνος του σ' αὐτὸν εἶχε τὴν ἑλληνικὴ γραμμή, τὸ μέτρο καὶ τὸ ρυθμὸ στὴν ἔκφραση, τὴ μελωδία καὶ τὴ μουσικὴ στὴ σκέψη, σκέψη καθάρια Ἑλληνική.* (Γιὰ τὸν Ἐλιγιὰ βλέπε περισσότερα στὸν Ε΄ τόμο).

Ο νόμος 5060, περί τύπου, ποὺ ψηφίστηκε, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὲς τροποποιήσεις καὶ πολύωρες καὶ ὀξύτατες συζητήσεις στὴ Βουλὴ (ἄρχισε νὰ ἰσχύει ἀπὸ 10-7-31), δὲν ἦταν καὶ τόσο φιμωτικός, ὅσο τὸν κατάγγελλαν, μὲ καθημερινὰ ἄρθρα καὶ σχόλια ἐπί μῆνες, οἱ ἀντιπολιτευόμενες ἀθηναϊκὲς καὶ ἐπαρχιακὲς ἐφημερίδες καὶ φυσικὰ καὶ οἱ γιανιώτικες. Ἡ συζήτηση γιὰ τὸ νομοσχέδιο συνέπεσε μὲ τὸ σκάνδαλο Καραπαναγιώτη καὶ τὴν πολιτικὴ διάσταση ποὺ πῆρε, γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀντιπολιτευτικοὶ τόνοι ἦταν ὀξύτεροι ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά.

Ὁ συνδυασμὸς ὅλων αὐτῶν καθὼς καὶ ἡ ἀθώωση τοῦ Γαλοπούλου ἀπὸ τὸ δικαστήριο, δημιούργησε ἀτμόσφαιρα δυσπιστίας γιὰ τὴν πολιτικὴ τῆς κυβέρνησης σὲ μεγάλες μάζες πολιτῶν, ἀκόμα καὶ τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων.* Κανένας δὲν πίστευε πὼς ὁ Γαλόπουλος ἦταν ἀθῶος. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ σχόλιο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (3-7-31), ἐφημερίδας φιλελεύθερων καὶ δημοκρατικῶν τάσεων: *Δὲν παρεξενεύθημεν διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς δίκης, τῆς σχετικῆς μὲ τὴν νοθείαν τῆς κινίνης. Πότε ἔλλην δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ὁπωσδήποτε κρατικὸς λειτουργὸς ἐκάθησεν νὰ λογοδοτήσῃ διὰ τὰ καθ' ὑπέρβασιν ἔργα του; Ἀπόδειξις ἡ ἀπόφασις. Βεβαιοῦται δικαστικῶς ἡ πρᾶξις, τιμωροῦνται ὡρισμένοι πολῖται καὶ διὰ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἀπαγγέλει τὸ δικαστήριον ἀπαλλαγὴν ἐλλείψει ἐπαρκῶν ἀποδείξεων, λόγω ἀμφιβολιῶν.* Μέσα σ' ἕνα τέτοιο κλῖμα δυσπιστίας συζητήθηκε καὶ τὸ νομοσχέδιο περὶ τύπου. Τὸ περίεργο ἦταν, ὅτι οἱ ποινὲς ποὺ ἐπέβαλε ὁ νέος νόμος στοὺς παραβάτες, ἦταν ἐλαφρότερος ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ παλαιοῦ νόμου (τοῦ 1837). Ἡ ἐλευθεροτυπία, ἔτσι δὲν κινδύνευε τόσο, ὅσο ἰσχυρίζονταν οἱ ἀντίπαλοι. Βέβαια περιστέλλονταν οἱ ἀκρότητες τοῦ τύπου, οἱ ὕβρεις καὶ συκοφαντίες κατὰ κυβερνητικῶν παραγόντων, ἀλλὰ καὶ κάθε πολίτη ποὺ εἶχε τὴν αἴσθηση ὅτι ἦταν ἀδύναμος ν' ἀντιδράσει στὴ σπίλωση ποὺ τοῦ γινόταν, καὶ -ἂς προσεχτεῖ ἰδιαίτερα αὐτό, γιατὶ σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴ σημερινὴ πραγματικότητα- ἀπαγορευόταν στὶς ἐφημερίδες ἡ διανομὴ δώρων, βιβλίων, λαχείων κ.ἄ, ὡς καὶ προῖκες μοίραζαν καὶ ἄσεμνα ἀναγνώσματα· τὸ ἄρθρο καταπολεμοῦσε ὁρισμένα δημοσιογραφικὰ συγκροτήματα, ἐπειδὴ ἡ ἀπαγόρευση δώρων

κ.λπ. μείωνε τὴν κυκλοφορία τους. Τὰ ἴδια συμβαίνουν καὶ στὴν ἐποχή μας. Ἡ παροχὴ δώρων, διαμερισμάτων, δίσκων, βιβλίων κ.λ.π. ἀλλοιώνουν τὴν πραγματικὴ ἀπήχηση ποὺ ἔχει ὁ τύπος στὴν κοινὴ γνώμη, δημιουργοῦν προϋποθέσεις ἀθέμιτου ἀνταγωνισμοῦ. Τὸ νομοσχέδιο δὲν ἦταν ἀνελεύθερο, οὔτε ἀντισυνταγματικό, εἶχε γνωματεύσει ὁ συνταγματολόγος καθηγητὴς Ἀλ. Σβῶλος, τίποτα ὅμως δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ πείσει τὴν πολιτικὴ ἡγεσία τῶν ἀντιπολιτευόμενων καὶ τὰ δημοσιογραφικά της ὄργανα νὰ κατεβάσουν τοὺς τόνους γιὰ μιὰ ἐποικοδομητικὴ συζήτηση στὴ Βουλή. Ἴσα ἴσα, ἐκεῖ οἱ ἀντεγκλήσεις μεταξὺ τῶν βουλευτῶν δημιούργησαν ἐκρηκτικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἡ μονομαχία μάλιστα μεταξὺ Βενιζέλου-Καφαντάρη ὁδήγησε καὶ τοὺς δύο πολιτικούς, στενοὺς συνεργάτες στὸ παρελθόν, νὰ ξεπεράσουν καὶ τὰ ὅρια τῆς εὐπρέπειας. Ὁ Καφαντάρης, μὲ τὰ ὅσα εἶπε, ἀποκαλοῦσε τὸν πρωθυπουργὸ ψεύτη κι ὁ Βενιζέλος δήλωνε πὼς στὸ ἑξῆς μὲ δυσκολία θὰ ὀνόμαζε τὸν Καφαντάρη κύριο... Ἡ διένεξη ὁδήγησε σὲ συγκρότηση *συμβουλίου τιμῆς*, στὸ ὁποῖο μετεῖχαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων, ἐκτὸς τοῦ *Λαϊκοῦ*. Ἡ ἀπόφαση θεωρήθηκε ἀπὸ τὸν Καφαντάρη ὅτι δικαίωνε τὸ Βενιζέλο καὶ ἄφηνε τὸν ἴδιο ἔκθετο. Ἔτσι τὸ κόμμα του κήρυξε ἀπὸ τὶς 15 Ἰουνίου, ἀποχὴ ἀπὸ τὶς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Ἡ πολιτικὴ κατάσταση ἐκτραχυνόταν μὲ συνέπειες ποὺ δὲν θ' ἀργοῦσαν νὰ φανοῦν... Παρὰ τοὺς περιορισμοὺς τοῦ νέου νόμου περὶ τύπου, οἱ ἀντιπολιτευόμενες ἐφημερίδες συνέχισαν νὰ δημοσιεύουν νέα σκάνδαλα, κάποιο μάλιστα ἔθιγε καὶ τὴν τιμὴ τοῦ ὑπουργοῦ *Δικαιοσύνης* Ν. Ἀβραάμ. Οἱ ἐπιθεωρησιογράφοι, ἔγραφαν σάτιρες γύρω ἀπὸ τὰ σκάνδαλα, πραγματικὰ ἢ ὄχι, καὶ ἐκμεταλλεύονταν τὶς εἰδήσεις τῶν ἀντιπολιτευόμενων ἐφημερίδων κατὰ τρόπο προκλητικὸ γιὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῶν σατιριζόμενων πολιτικῶν. Ἔτσι, μιὰ ὁμάδα φανατισμένων φιλελεύθερων, τὸ βράδυ τῆς 22-8-31, ἔκανε εἰσβολὴ στὸ θέατρο *Περοκέ*, ἀποφασισμένη νὰ βιαιοπραγήσει ἐναντίον τῶν ἠθοποιῶν ποὺ παρουσίαζαν ἀντικυβερνητικὰ νούμερα. Σκοτώθηκε ἕνας μηχανικὸς σκηνῆς καὶ τραυματίστηκαν ἄλλοι. Τὸ ἐπεισόδιο ἔδωσε καινούρια ὅπλα στὴν ἀντιπολίτευση νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ κυβέρνηση εἶχε χάσει τὴν πλειοψηφία τοῦ λαοῦ.

Ἦταν φυσικό, ἡ ὄξυνση τῆς πολιτικῆς κατάστασης καὶ οἱ διαφοροποιήσεις ποὺ παρατηροῦνταν καὶ μέσα στοὺς κόλπους τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος, νὰ ἔχουν τὶς ἐπιπτώσεις τους καὶ στὴ συνοχὴ τοῦ κόμματος σὲ περιφερειακὸ ἐπίπεδο. Οἱ τελευταῖες ἐκλογικὲς ἀναμετρήσεις, ἐξάλλου, εἶχαν ἀποκαλύψει τὴν καθίζηση τοῦ κόμματος κι αὐτὸ ἐνίσχυσε περισσότερο τὸν σκεπτικισμὸ πολλῶν στελεχῶν του. Στὴν ἀναπληρωματικὴ π.χ. ἐκλογὴ τῆς Λέσβου, κέρδισε μὲν τὴν ἕδρα ὁ κυβερνητικὸς ὑποψήφιος, οἱ ἀντίπαλοί του ὅμως εἶχαν συγκεντρώσει μεγαλύτερο ἀριθμὸ ψήφων. Τὸ ἴδιο εἶχε γίνει καὶ στὴ Θεσσαλονίκη τὸν προηγούμενο χρόνο. Τὸ σκηνικὸ ἄλλαζε, ἦταν φανερὸ αὐτὸ καὶ στὰ Γιάννινα, ὄχι μὲ ἐκλογικὲς ἀναμετρήσεις ἐδῶ, ἀλλὰ

μὲ διαφοροποιήσεις μέσα στὸ κόμμα. Τὸ θέμα προβλήθηκε στὸ παρασκήνιο μὲ δημοσίευμα τοῦ *Κήρυκος* (12-7-31), τὸ ὁποῖο ἀποκάλυπτε τὴν ἀπόφαση τοῦ Σ. Σίμου, διευθυντῆ τῆς *Πατρίδος* νὰ πολιτευθεῖ στὴν Ἤπειρο. Ἡ κάθοδος τοῦ Σίμου ὑπονοοῦσε τὴν ἀπόφασή του νὰ ὑποσκελίσει τὸ Μπότσαρη καὶ νὰ ἀναλάβει αὐτὸς τὴν ἡγεσία τοῦ κόμματος στὰ Γιάννινα. Ἡ *Ἤπειρος* (14-7-31) ἔβλεπε τὸ θέμα ἀπὸ τὴ δική της σκοπιά: *Πρόκειται περὶ κινήσεως ἐντελῶς ἐντυπωσιακῆς*, οὔτε ὁ Σῖμος οὔτε οἱ ἄλλοι θὰ ἔκαναν κάτι γιὰ τὴν Ἤπειρο. *Εἴμεθα συνηθισμένοι νὰ βλέπωμεν τὸν Βενιζελισμὸν κάθε φορὰν ποὺ αἰσθάνεται τὸ ἔδαφος κλονιζόμενον ὑπὸ τοὺς πόδας του, νὰ κινῆται σπασμωδικά, νὰ φωνασκῆ, νὰ χαμογελᾶ, νὰ προσπαθῆ νὰ δημιουργήσῃ ἐντύπωσιν καὶ θόρυβον.* Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἔφερε στὴ δημοσιότητα καὶ ἄλλες διαστάσεις τοῦ θέματος. Μιλοῦσε γιὰ διχασμὸ τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος, γιὰ διαφωνία ἀνάμεσα στὸ Μπότσαρη καὶ τὸ Λούλη καὶ γιὰ τὴ συγκρότηση δεύτερου κυβερνητικοῦ συνδυασμοῦ. Στὸ μεταξὺ ὁ Σῖμος ἄρχισε νὰ ἀρθρογραφεῖ στὸν *Κήρυκα*, προβάλλοντας τὴν ἀνάγκη ἐκκαθάρισης τοῦ κόμματος στὴν Ἤπειρο, χωρίς, ὅπως ἐπεσήμαναν οἱ ἀντίπαλοί του, νὰ προτείνει κάποιες λύσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τόπου. Ἐμᾶς δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἂν θὰ εἶναι ἀρχηγὸς ὁ Σῖμος ἢ ὁ Μπότσαρης σημείωνε ἡ *Ἤπειρος* (21-7-31), ἡ ἴδια ἡ κατάσταση θὰ συνεχιστεῖ μὲ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη ἡγεσία. Γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῆς Ἠπείρου χρειάζονται ἱκανοὶ πολιτικοὶ καὶ τέτοιοι δὲν εἶναι οὔτε ὁ Μπότσαρης οὔτε ὁ Σῖμος. Ἡ διάσταση μεταξὺ τῶν δυὸ ἀντρῶν συνεχίστηκε καὶ μετὰ τὶς ἐκλογὲς τοῦ ἑπόμενου χρόνου (Σεπτέμβριος 1932). Παρὰ τὸν λυσσώδη ἀγῶνα τῶν τελευταίων νὰ ἀφαιρέσουν τὰ πρωτεῖα ἀπὸ τὸ Μπότσαρη, δὲν τὸν κατάφεραν. Ἐκλέχτηκε πάλι πρῶτος σὲ ψήφους βουλευτής.

Ἡ *Ἐλευθερία* τοῦ Χρηστοβασίλη ὑποστήριζε τὸ Μπότσαρη, λόγω Σουλιώτικης καταγωγῆς, ἀνέλαβε, λοιπόν, νὰ δώσει ἀπάντηση (6-8-31) στὴν ἀρθρογραφία τοῦ Σπ. Σίμου, τοῦ *Λαβδαναίου*, ὅπως τὸν ἀποκαλοῦσε (καταγόταν ἀπὸ τὴ Λάβδανη). Ἀφοῦ εἰρωνευόταν τὶς ἐξαγγελίες καὶ τὴν ἀπόφασή του νὰ πολιτευθεῖ γιὰ νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς Ἠπείρου, ἀποκάλυπτε τὶς βαθύτερες προθέσεις του, πίσω του κρυβόταν ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος. Ἔγραφε ὁ Σῖμος στὸν *Κήρυκα: Μοῦ προξενεῖ πάντοτε θλῖψιν τὸ γεγονὸς καθ' ὃ εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν* (τὴ βουλευτική) *τῆς Ἠπείρου, παρουσιάζεται τὸ θλιβερὸν φαινόμενον ἑνὸς εἴδους πολιτικῆς τυραννίας.* Πολιτικὸς τύραννος -μεταφράζει ὁ Χρηστοβασίλης- θεωρεῖται ἐν τῇ φράσει ταύτῃ ὁ κ. Δημ. Νότη Μπότσαρης, ὡς συνδεσμάρχης καὶ σχὼν πάντοτε τὸν πρῶτον λόγον, κι ὄχι ὁ Σῖμος, ὁ ὁποῖος ὑποσχόταν ὅτι θὰ περιλάμβανε στὸ συνδυασμό του μόνο ἐκεῖνα τὰ στελέχη ποὺ θὰ ὑποδεικνύονταν ἀπὸ τοὺς Ἠπειρῶτες. Ἡ ἀποκάλυψη ὅτι πίσω ἀπὸ τὸ Σῖμο βρισκόταν ὁ Βενιζέλος, ἔγινε ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὅταν ἔγραφε στὸν *Κήρυκα*, ὅτι: *Ἰδοὺ ἡ σκέψις, ἡ ὁποία μὲ προήγαγεν εἰς τὴν νέαν μου*

ταύτην ἀπόφασιν (τῆς καθόδου του στὶς ἐκλογές) *καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνέτεινεν καὶ ἡ πρωτόβουλος προτροπὴ τοῦ Μεγάλου κυβερνήτου τῆς χώρας μας καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων.* Εἶπε ὅμως καὶ μερικὰ ἄλλα ὁ Σῖμος, ποὺ γιὰ τοὺς ἀντιπολιτευόμενους ἤχησαν παράξενα. Κατήγγειλε ὡς *ἄθλιον τὸ ὑπάρχον πολιτικὸν καθεστώς*, θὰ ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν κατάλυσή του. *Ὁ κ. Σῖμος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀθλίου σημερινοῦ καθεστῶτος, διὰ νὰ μᾶς εἴπῃ ὅτι τώρα θὰ δημιουργήσουν ἕνα νέον καλόν, ἀξιοπρεπὲς καὶ συνετὸν καθεστώς. Ἀλλὰ ποῖος καὶ πρὸς τί; Δὲν εἶσθε οἱ ἴδιοι; Δὲν εἶσθε σεῖς πάλιν ὁ ἴδιος ἀμετάβλητος Βενιζελισμός; Καὶ διατί ἄραγε δὲν ἐφροντίσατε τὸ καθεστὼς αὐτὸ τὸ τίμιον, τὸ νέον, τὸ συνετόν, τὸ καλὸν νὰ τὸ δημιουργήσητε τὴν τετραετίαν αὐτὴν ποὺ παρῆλθεν, ἀλλὰ ἐδημιουργήσατε ἕνα καθεστὼς δυστυχίας καὶ σπατάλης καὶ καταχρήσεως καὶ Καραπαναγιώτηδων καὶ Γαλοπούλων;* (*Ἤπειρος*, 4-8-31). Ἦταν ἔντονα ἀντιπολιτευτικές, ἀλλὰ καὶ ἄδικες οἱ κρίσεις τοῦ ἀρθρογράφου Δ.Γ. Χ(ατζῆ). Γιατὶ παρὰ τὰ μεγάλα, σὲ πολλὰ σημεῖα, σφάλματα τῆς τετραετίας τοῦ Βενιζέλου, παρὰ τὶς καταχρήσεις καὶ τὰ σκάνδαλα, εἶχε νὰ ἐμφανίσει καὶ ἔργο ἀξιόλογο σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς τῆς χώρας, τὸ ὁποῖο ἔχει καταλάβει τὴ θέση του στὶς σελίδες τῆς νεώτερης ἱστορίας. Σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τὶς δηλώσεις τοῦ Σίμου, αὐτὲς πρέπει νὰ ἀναφέρονταν μᾶλλον στὸ *ἄθλιον τοπικὸν πολιτικὸν καθεστὼς* γιὰ τὸ ὁποῖο ἔμμεσα θεωροῦσε ὑπεύθυνο τὸ Μπότσαρη. Διαφωτιστικό, σὲ σχέση μ' αὐτό, εἶναι τὸ ἄρθρο τοῦ Γ. Βαβαρέτου, δημοσιευμένο στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (26-8-31), μὲ τίτλο: *Ἡ ἀποτίναξη τῆς Μποτσαρικῆς τυραννίδος.* Κατάντησε σύνθημα τῆς ἡμέρας -σημείωνε ὁ Βαβαρέτος- τὸ σάλπισμα τοῦ Σίμου: *Κάτω οἱ ἀρχηγίες.* Ἡ διένεξη τῶν δυὸ ἀντρῶν πέρασε ἀπὸ πολλὰ στάδια ὣς τὶς ἐκλογές. Κάποιοι μίλησαν γιὰ πλήρη ἀποκατάσταση τῶν σχέσεών τους καὶ γιὰ ἀγαστὴ συνεργασία. Τὴν ἄποψη αὐτὴ ὑποστήριζε ὁ *Κῆρυξ*, τὴ διέψευδε ὅμως ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, χαρακτηρίζοντας τὶς σχετικὲς εἰδήσεις ὡς *φληναφήματα* (31-8-31). Ἄλλοι ἐπέμεναν στὴ διάσταση, ποὺ εἶναι καὶ ἡ πιθανότερη ἐκδοχή. Ἡ ἐπιφανειακὴ προσέγγισή τους πρέπει νὰ ὀφειλόταν στὶς ἀνησυχίες ἀπὸ τὴ διαρροὴ φιλελεύθερων μαζῶν πρὸς ἄλλους κομματικοὺς σχηματισμούς, κυρίως πρὸς τὸ *Ἀγροτικὸν κόμμα*, τοῦ ὁποίου τὴν ἄνοδο ἀπέδειξε ὁ ἐνθουσιασμὸς μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε δεκτὸς κατὰ τὶς περιοδεῖες του, τὸν Αὔγουστο, ὁ ἀρχηγός του, γερουσιαστὴς Ἀλ. Μυλωνᾶς.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἄλλων κομμάτων ζυμώσεις καὶ συσπειρώσεις παρατηροῦνταν τόσο στὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, ὅσο καὶ στὸ κόμμα τῶν *Προοδευτικῶν* (Καφαντάρη). Ἐμφανής, ὅπως τονίστηκε, ἄρχισε νὰ γίνεται ἡ παρουσία καὶ τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος*, τὸ ὁποῖο ὕστερα ἀπὸ πολύμηνες προσπάθειες ὀργανώθηκε καὶ ὑποστηρίχτηκε κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ στὴν Ἤπειρο κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, καὶ ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*. Τὰ πάμπολλα ἄρθρα τῶν δυὸ ἐφημερίδων τὸ μαρτυροῦν. Καρ-

πὸς τῆς προσπάθειας αὐτῆς ἦταν ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ *Αγροτικοῦ κόμματος* Ἀλεξ. Μυλωνᾶ, ὡς βουλευτῆ.

Τὰ κρούσματα ληστειῶν, λιγότερων στὴν Ἤπειρο καὶ περισσότερων σ' ἄλλες περιοχές τῆς Ἑλλάδας, δημιούργησαν ἀνησυχίες στὴν κοινὴ γνώμη. *Κατετάραξαν καὶ ἐθορύβησαν τὴν κοινὴν γνώμην,* (σημείωνε ἡ *Ἤπειρος,* 29-7-31)*ὡς ἀποτελοῦντα τὴν ἀπειλὴν τῆς διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἀναβιώσεως σκοτεινῶν καὶ θλιβερῶν ἐποχῶν, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ μὲν λησταὶ ἀπεθρασύνοντο τελείως, τὸ δὲ κράτος, ἐλεεινὸν καὶ ἀξιοδάκρυτον θέαμα παρουσίαζε καθημερινῶς, θέαμα κράτους ἀβούλου, ἀκυβερνήτου, ἀποσυντεθημένου.* Κατηγοροῦσε τὴν κυβέρνηση γιατί, ἐνῶ δὲν ἄφηνε εὐκαιρία γιὰ νὰ κομπάσει καὶ νὰ ὑπερηφανευτεῖ γιὰ τὸ ὅτι ἐξαφάνισε τὸ στίγμα τῆς ληστείας, παρακολουθοῦσε τώρα ἀδιάφορη τὴν ἀναβίωσή της καὶ ἀδρανοῦσε. Ἡ χωροφυλακή, τὸ κύριο ὄργανο τῆς καταδίωξης τῆς ληστείας, χρησιμοποιόταν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση *διὰ τὴν ἀπηνῆ καταδίωξιν τῶν ἀγαθῶν νοικοκυραίων τῆς ὑπαίθρου, οἱ ὁποῖοι ἐκ πραγματικῆς καὶ τραγικῆς ἀδυναμίας, ἔγιναν ἐκπρόθεσμοι ἐκ φόρων χρεωφειλέται τοῦ Δημοσίου. Οἱ φυσικοὶ προστάται τῶν χωρικῶν, μεταβληθέντες εἰς σκληροὺς διώκτας αὐτῶν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐκτέλεσιν φορολογικῶν ἐνταλμάτων,* ἀντὶ μὲ τὴν καταπολέμηση τῆς ληστείας, δίνοντας ἔτσι τὴν εὐχέρεια σ' ὅλα τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα νὰ ὀργανώνουν καὶ ἐκτελοῦν μ' ὅλη τους τὴν ἄνεση τὰ ληστρικά τους σχέδια.

Ἡ ἀνησυχία ἔγινε ἐντονότερη στὴν περιοχὴ Ἰωαννίνων ὅταν διαδόθηκε ἡ εἴδηση -μόνο τὰ ἀθηναϊκὰ φύλλα τὴ δημοσίευσαν- ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Τσουμάνη, οἱ ὁποῖοι φυγοδικοῦσαν γιὰ φόνο, αἰχμαλώτισαν ἕνα τσέλιγκα στὸ Ζαγόρι. Ἡ εἴδηση διαψεύστηκε ἀπὸ τὴ Χωροφυλακή, ὁ Γενικὸς ὅμως διοικητὴς Γ. Μόδης, ὁ ὁποῖος περιόδευσε στὴν περιοχή, γιὰ νὰ ἐξαναγκάσει τοὺς Τσουμαναίους νὰ παραδοθοῦν, πίεσε τὴν *Ἐπιτροπὴ ἀσφαλείας* νὰ προχωρήσει σὲ ἐκτοπίσεις. Τὸ μέτρο τῶν ἐκτοπίσεων βρῆκε ἀντίθετο, ὅπως πάντοτε, τὸ Χρηστοβασίλη. Ἔγραψε γὰ τὸ θέμα δυὸ ἄρθρα (13 καὶ 17-8-31). Οἱ Τσουμαναῖοι -τόνιζε- φυγοδικοῦν *δι' ἕνα ἁπλοῦν φόνον χάριν ἐκδικήσεως, τὸν φόνον κάποιου Κουμπῆ, ὁ ὁποῖος εἶχε φονεύσει πρὸ ἐτῶν τὸν ἀδελφόν των.* Συνεπῶς οἱ Τσουμαναῖοι ἁπλοὶ φυγόδικοι ἦταν καὶ ὄχι λήσταρχοι, ὅπως τοὺς βάφτισε ὁ Μόδης κατὰ τὴν περιοδεία του στὸ Ζαγόρι. *Καὶ διῆλθεν ὄρη καὶ βουνὰ ὁ Γενικὸς διοικητὴς* -συνέχιζε- *συνήντησε φιλησύχους τσελιγκάδες καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἠπείλησε δι' ἐκτοπισμοῦ, ἂν δὲν παραδώσουν τοὺς φυγοδικοῦντας, οἱ ὁποῖοι δὲν διέπραξαν καμμίαν ληστείαν.* Καὶ ἀντὶ ὁ Μόδης, πάντα κατὰ τὸ Χρηστοβασίλη, νὰ διατάζει τὶς ἐκτοπίσεις τῆς γριᾶς μητέρας καὶ τῶν συγγενῶν τους, ἔπρεπε νὰ τοὺς χρησιμοποιήσει γιὰ νὰ τοὺς πείσει νὰ παραδοθοῦν. Μὲ τὰ μέτρα ἐξανάγκαζε τοὺς φυγοδικοῦντες νὰ μεταβληθοῦν σὲ ληστές. Ἀντίθε-

τη, πρὸς τὴν Ἐλευθερία, ὅπως καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, ἦταν ἡ Ἤπειρος (4-8-31): *Ἐπανειλημμένως ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων ἐτονίσαμεν τὴν ἀνάγκην τῆς λήψεως μέτρων συντόνων καὶ αὐστηρῶν, διὰ τὴν τελειωτικὴν πάταξιν τῆς ληστείας, ἐν ἐκ τῶν ὁποίων ἀναμφισβητήτως ἀποτελοῦν καὶ οἱ ἐκτοπισμοὶ τῶν ὑπόπτων καὶ ληστοτρόφων, μέτρον θαυμάσιον μὲ θετικώτατα ἀποτελέσματα. Ἀνάγκη, λοιπόν, τόσον ἡ Χωροφυλακή, ὅσον καὶ ἡ Γενικὴ διοίκησις νὰ προβοῦν εἰς τὸ καθῆκον των, ἀδίρητοι, ἄκαμπτοι, σκληροί, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ κάθε μεμψιμοιρίαν, δικαιολογίαν ἢ μεσολάβησιν.* Ὑπὲρ τῶν ἐκτοπισμῶν τάχθηκε καὶ ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγών, χαρακτηρίζοντας τὸ μέτρο σκληρὸ μέν, ἀλλὰ ἐπιβεβλημένον. Οἱ ἐκτοπίσεις δὲν περιορίστηκαν σὲ λίγες οἰκογένειες, πῆραν μεγαλύτερη διάσταση.

Γιὰ τὸ θέμα ἐξέδωσε μακρά ἀνακοίνωση ἡ Γενικὴ διοίκηση (9-8-31): *Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀσφαλείας ἀπεφάσισε τὴν ἐπικήρυξιν ἑκάστου τῶν τριῶν ληστῶν ἀντὶ δρχ. 125.000, διὰ τὸν φόνον, καὶ 75.000, διὰ τὴν παράδοσιν, καὶ τὴν ἐκτόπισιν εἰς τὰς νήσους 32 σκηνιτῶν κτηνοτρόφων, συγγενῶν καὶ ὑπόπτων. Προηγουμένως εἶχε ἀποφασίσει τὴν ἐκτόπισιν καὶ ἄλλων 11, ἡ ὁποία καὶ ἐξετελέσθη. Ἐφ' ὅσον ἡ τριμελὴς συμμορία θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ Ζαγόρι, ἔστω καὶ ἀδρανοῦσα, τὰ μέτρα θὰ καθίστανται ὁλονὲν εὐρύτερα καὶ αὐστηρότερα. Καθ' ἃ καὶ αὐτοπροσώπως πρὸς τοὺς Σαρακατσαναίους, κατὰ τὴν εἰς Ζαγόριον διαδρομήν μας, ἐδηλώσαμεν, θὰ φανῶμεν αὐστηροὶ καὶ ἀμείλικτοι, μέχρι σκληρότητος, ἀλλὰ τὴν ἀναβίωσιν τοῦ αἴσχους τῆς ληστείας δὲν θὰ ἐπιτρέψωμεν. Ἂν πρὸς ὁριστικὴν ἐκρίζωσιν αὐτῆς παραστῇ ἀνάγκη ἐκριζώσεως καὶ πληθυσμῶν δὲν θὰ διστάσωμεν νὰ τὸ πράξωμεν.* Ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν δημοσίευσε τὴν ἀνακοίνωση, χαρακτηρίζοντάς της ὡς *σοβαράν*, χωρὶς ἄλλα σχόλια. Ἡ Ἐλευθερία ὅμως ἀντέδρασε καὶ πάλι ἔντονα (17-8-31): *Ὁ κ. Γ. Μόδης ἐνεθυμήθη τὰ ἄγρια μαθήματα τῆς νεανικῆς του ζωῆς, ἅτινα ἐδιδάχθη ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας τῆς Μακεδονίας... καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν ράχιν τῶν δυστυχῶν τσελιγκάδων τοῦ Ζαγορίου, διὰ νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς Ἠπείρου ἡ μεγάλη ποιμνιοτροφία, μεταφερομένη εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ὅπως ἐγένετο καὶ ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1929, ὅτε περὶ τὰς τριακοσίας χιλιάδας προβάτων κατέφυγον ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἠπείρου εἰς τὸ ἀλβανικὸν κράτος! Ξεύρετε τί θὰ πῇ ἐκτοπισμὸς 40 τσελιγκάδων ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Ζαγορίου εἰς διαφόρους νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους; Καταστροφὴ ἰσαρίθμων κοπαδιῶν προβάτων! Ἐρωτῶμεν: Λειτουργοῦν νόμοι εἰς τὴν δύσμοιρον ταύτην χώραν, ἥτις λέγεται Ἤπειρος; Πότε ἠκούσθησαν ἐπικηρύξεις χρηματικαὶ διὰ κεφαλὰς ἀνθρώπων, μὴ διαπραξάντων ληστείας μετὰ φόνων; Πότε ἠκούσθησαν ἐκτοπισμοὶ ἐπὶ ὑποθάλψει μὴ ληστῶν; Αὐτὰ τὰ ἔκτροπα πρώτην φορὰν τὰ βλέπομεν, ἐπὶ ἡμερῶν τοῦ κ. Γ. Μόδη ὡς Γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Ἠπείρου!... Ἀρκετὰ ὑπέφερεν ὁ τόπος αὐτὸς ἀπὸ τὰς ἕνεκα τῆς ληστοκρατίας διώξεις, ἐκτοπισθέντων ἄλλοτε, τριακο-*

σίων περίπου ποιμνιοτρόφων. Ἂς παύση, ἐπὶ τέλους, ἡ ἀρξαμένη αὐτή, διὰ τῶν ἐκτοπισμῶν, σταυροφορία, μόνον καὶ μόνον διότι τὸ θέλει ὁ Γενικὸς διοικητής.

Ἦταν σκληρὰ τὰ μέτρα τῶν ἐκτοπισμῶν. Ὅμως ὁ φόβος γιὰ τὴν ἀναβίωση τῆς ληστείας ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι μεγάλος στὴν Ἤπειρο· ἔφτανε κάποτε στὰ ὄρια τοῦ πανικοῦ, ὅταν δημοσιεύονταν εἰδήσεις ἀναφερόμενες σὲ δράση συμμοριῶν, σὲ ληστεῖες καὶ φόνους. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ψυχολογικὴ διάθεση ἦταν ἐπηρεασμένος καὶ ὁ Γ. Μόδης, ὁ ὁποῖος πίστευε ὅτι εἶναι πρώτιστο καθῆκον του νὰ ἐξασφαλίσει τὴν τάξη καὶ ἀσφάλεια, τὸ εἶχε πετύχει ἤδη ἡ Ἀλβανία. Μὲ τὶς ἀντιδράσεις πάντως τοῦ τύπου οἱ ἐκτοπισμοὶ περιορίστηκαν.

Κι ἀφοῦ ὁ λόγος γιὰ τὸ Γενικὸ διοικητὴ Γ. Μόδη, πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι, παρὰ τὴν ἔντονη δραστηριότητα ποὺ ἀνέπτυξε στὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς Ἠπείρου -συνεχῶς περιόδευε γιὰ νὰ σχηματίσει προσωπικὴ ἀντίληψη-, δὲν μπόρεσε νὰ πετύχει τὴν κοινὴ ἀναγνώριση τῶν προσπαθειῶν του καὶ νὰ ἀποσπάσει τὴ συμπάθεια τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαού, κάτι ποὺ εἶχε κατορθώσει ὁ προκάτοχός του Καλεύρας. Τὸ γεγονὸς ὀφείλεται ἴσως στὴν ἰδιοσυγκρασία τῶν δύο ἀντρῶν. Ὁ Καλεύρας ἦταν περισσότερο προσιτὸς στὸν κόσμο, περισσότερο «γλυκομίλητος», κολάκευε τοὺς ἐπικεφαλῆς τῶν ὀργανώσεων καὶ σωματείων τῆς πόλης -συχνὰ γινόταν καὶ ὄργανό τους, ὅπως ἀπέδειξε ἡ σύμπλευσή του μὲ τὴν *ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου*, ποὺ ἀρκετὲς φορὲς τὸν ὑποκατάστησε- καὶ παρὰ τὸ ὅτι δὲν πρόσφερε πολλὰ στὴν Ἤπειρο, ἦταν γενικὰ ἀποδεκτός. Ἀντίθετα ὁ Μόδης, ἀπὸ τοὺς μαχητὲς τοῦ *Μακεδονικοῦ ἀγῶνος*, προσωπικότητα μὲ αὐτοπεποίθηση, ἀποφασισμένη νὰ ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία, σύμφωνα μὲ τὰ δικά του κριτήρια κι ὄχι κατὰ τὶς ὑποδείξεις τῶν αὐλοκολάκων καὶ τῶν προέδρων τῶν συντεχνιῶν, ἦταν φυσικὸ νὰ δημιουργήσει δυσμενὴ ἀτμόσφαιρα γύρω ἀπὸ τὶς προθέσεις του καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν δραστηριοτήτων του. Ἡ ἀντίθεση μεταξὺ ὀργανώσεων καὶ Μόδη, ἀποκαλύφτηκε σ' ὅλη της τὴν ἔκταση -εἶχε ἤδη γίνει ἡ ζύμωση μέσω τῶν περισσότερων ἐφημερίδων τῆς πόλης, μὲ τὴν ἀντιδικία ποὺ ξέσπασε γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς σκοπιμότητας τῆς κατασκευῆς ἢ ὄχι τῆς ὁδοῦ Γρεβενῶν-Ἰωαννίνων, ἀπαίτηση κοινὴ ὅλων τῶν Ἠπειρωτῶν. Κάποιοι κατηγόρησαν τὸ Μόδη ὅτι ἦταν ἀντίθετος μὲ τὴν κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ, ὁ ἴδιος τὸ διέψευσε, ἀλλὰ δὲν ἔγινε πιστευτός. Εἶχε ἐκφράσει πάντως, σὲ συνέντευξή του, τὴν ἄποψη ὅτι θεωροῦσε ἄμεσης προτεραιότητας τὴν κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Καλαμπάκας, ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦσε τὰ συμφέροντα τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου καλλίτερα ἀπὸ τὴν ὁδὸ Ἰωαννίνων-Γρεβενῶν. Μέσα σ' ἕνα τέτοιο φορτισμένο κλῖμα ἦρθε ἡ ἐπιστολὴ (6-9-31) τοῦ προέδρου τοῦ *Ἐμπορικοῦ συλλόγου* Ἰωαννίνων, Ε. Βέλλη, ἀπὸ τὰ πρωτοκλασάτα στελέχη τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων* νὰ δημιουργήσει τὴν ἔκρηξη. Κατηγο-

ροῦσε τὸ Μόδη πὼς σὲ δηλώσεις του πρὸς τὸν ἀθηναῖο δημοσιογράφο Κώστα Δαφνῆ (ἀπὸ τὴν Κέρκυρα) δὲν εὕρισκε ἀναγκαία τὴν κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς, οὔτε χρήσιμη γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἐμπορίου. Τὸν κατηγοροῦσε ἀκόμα ὅτι χαρακτήρισε τοὺς ἔμπορους τῶν Γιαννίνων ὡς *μπακάληδες* ποὺ σκέπτονταν *μπακαλίστικα* κι ἦταν ἀνίκανοι νὰ ἐξαρθοῦν στὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ μίλησε μὲ περιφρόνηση γιὰ τοὺς Ἠπειρῶτες. Βρισκόταν -ἔλεγε ὁ Βέλλης- σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὸ καλλίτερο ποὺ εἶχε νὰ κάνει ἦταν νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Ἤπειρο, *πρὶν ἡ ἐκδηλωθῇ ἡ ὑπολανθάνουσα ὀργὴ τοῦ λαοῦ κατὰ τὸν πλέον ἐντονώτερον τρόπον.*

Ὁ Μόδης στὴν ἀπάντησή του, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κι ὅλας, γράφοντας πὼς: *ὁ κ. Βέλλης κάμνων ὡς συνήθως πολιτικὴν καὶ μάλιστα κακίστης ποιότητος, ἐννοεῖ νὰ δημιουργῇ ζητήματα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἄκοπον εὐκαιρίαν νὰ ἐμφανισθῇ κέρβερος συμφερόντων, τὰ ὁποῖα κανεὶς δὲν ἐπιβουλεύεται,* δίνει τὴν πρόγευση τοῦ περιεχομένου της. Ὑπεραμυνόταν τῆς πολιτικῆς ποὺ ἀκολουθοῦσε καὶ τῶν προτεραιοτήτων ποὺ ἐπέλεξε, πρόβαινε σὲ ἀπολογισμό τοῦ ἔργου του, διέψευδε ὡς παραποιημένο τὸ περιεχόμενο τῆς συνέντευξης πρὸς τὸν Κ. Δαφνῆ καὶ κατέληγε: *Ὅσον ἀφορᾶ τὰ γραφόμενά του* (τοῦ Κ. Δαφνῆ) *περὶ περιφρονητικῶν ἐκδηλώσεων διὰ τοὺς ...ἐμπόρους -διὰ ποῖον λόγον ἄρα γε;- ἔλαβαν, ὡς ἐλπίζω, οὗτοι τὴν εὐκαιρίαν νὰ μὲ γνωρίσουν, ὥστε νὰ εἶναι ταῦτα καὶ ἀνάξια κἂν διαψεύσεως. Δὲν ἀποκρύπτω ὅμως ὅτι δὲν τρέφω ἐξαιρετικὴν ἐκτίμησιν πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς οὔτε οἱ ἴδιοι νὰ πολιτεύωνται, ἀναμιγνύουν τὴν πολιτικήν, καὶ μάλιστα τὴν μικροπολιτικήν, ἐκεῖ ὅπου αὕτη δὲν ἔχει καμμίαν θέσιν. Λυποῦμαι βέβαια διότι δὲν ἔλαβα τὴν ἄδειαν τοῦ κ. Βέλλη, ὅταν ἦλθα ἐνταῦθα. Δὲν θὰ παραλείψω ὅμως νὰ τὴν ζητήσω ὅταν ἀποχωρήσω* (*Ἤπειρος,* 8-9-31).

Νέα, μακροσκελέστατη καὶ σ' ἐντονώτερο ὕφος, ἐπιστολὴ τοῦ Βέλλη, ὄξυνε περισσότερο τὴν κατάσταση. Κατηγοροῦσε τὸν Μόδη ὅτι δὲν ἔλεγε τὴν ἀλήθεια, ὅτι ἀκολουθοῦσε πολιτικὴ περιστασιακή, ἀποκάλυπτε ἰδιαίτερες συνομιλίες τους, τοὺς διαπληκτισμούς τους, σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴν προτεραιότητα κατασκευῆς τῶν ὁδῶν. Ὁ Βέλλης ἐπέμεινε πὼς ἄμεσης ἀνάγκης ἦταν ἡ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Γρεβενῶν, ἐνῶ θεωροῦσε ὅτι ἡ ἀποπεράτωση τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Ἡγουμενίτσης θὰ ἦταν ὁ τάφος τῶν Ἰωαννίνων *καὶ δὲν πιστεύομεν ὅτι ἡ κυβέρνησις τῶν Φιλελευθέρων ἀπεφάσισε νὰ μεταβάλῃ τὴν θρυλικὴν ταύτην πόλιν εἰς ἐρείπια* (δὲν μπορῶ νὰ κατανοήσω γιὰ ποιὸ λόγο ἡ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ καταστροφὴ τῶν Ἰωαννίνων...)· ἐπέμενε ἀκόμα ὅτι ὁ Μόδης ἔκανε περιφρονητικὲς δηλώσεις γιὰ τοὺς ἐμπόρους, δηλώνοντας τελικά, *ὅτι ἀφότου ἀντελήφθη τὰς διαθέσεις του, οὐδέποτε ἐπεδίωξε τὴν ἐκτίμησίν του* καὶ ὅτι ἁρμόδια νὰ κρίνει ἂν μικροπολιτεύεται ἦταν ἡ τάξη του κι ὄχι ὁ Μό-

δης. (10-9-31). Δὲν ἔδωσε ἄλλη ἀπάντηση ὁ τελευταῖος, ἔτσι δὲν συνεχίστηκε ἡ δημόσια ἀντιπαράθεση. Μόνο ὁ ἐμπορικὸς κόσμος μὲ ἀνακοίνωσή του, ὑπογραφόμενη ἀπὸ πολλοὺς ἐμπόρους, δήλωνε ὅτι ἐνέκρινε τὴν πολιτεία τοῦ Βέλλη, σ' ὅλα τὰ θέματα ποὺ ἀνακινήθηκαν. Τὸ Μόδη ὑποστήριζε ἔνθερμα ὁ κυβερνητικὸς *Κῆρυξ*, ἐνῶ τὸ Βέλλη ἀνέβαζε *μέχρις ἑβδόμου οὐρανοῦ* ἡ *Ἐλευθερία*. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ἕνα σχόλιό της (14-9-31): *Ὁ κ. Ἐπ. Βέλλης ἀπὸ Ζαγορίσιος, ἀπὸ ἔμπορος, ἀπό πρόεδρος τοῦ «Ἐμπορικοῦ συλλόγου», ἐξήρθη εἰς πανηπειρωτικὴν φυσιογνωμίαν... Διενήργησε συλλαλητήρια μὲ ἀντιβενιζελικὸν χαρακτῆρα ἐδῶ, μέσα στὰ Γιάννινα, τάβαλε μὲ τὸ Βενιζέλλο τὸ «Μπάμπα» τῶν Γιαννιωτῶν, τάβαλε μὲ τοὺς διορισμένους βουλευτάς του τῆς 19ης Αὐγούστου, τώρα τάβαλε μὲ τὸν Γενικὸν διοικητὴν κ. Μόδην, τὸν ὁποῖον συλλαμβάνει βυσσοδομοῦντα ἐναντίον ζωτικῶν ζητημάτων τῆς Ἠπείρου, ἦν ἐτάχθη νὰ διοικήσῃ! Τὸν συλλαμβάνει ὑβρίζοντα τοὺς Ἠπειρώτας, οὓς ὤφειλε νὰ σεβασθῇ* κι ἄλλα πολλά... Πανηπειρωτικὴ προσωπικότητα ὁ Βέλλης, λοιπόν, γιατὶ ἔκανε ἀντιβενιζελικὴ πολιτική... Ἔτσι ἀποτιμόταν τότε οἱ ἄνθρωποι, ἂν ἄξιζαν ἢ ὄχι, ἀπὸ τὶς προσφορές τους στὶς κομματικὲς ἐπιδιώξεις. Μήπως τὸ ἴδιο δὲν γίνεται καὶ σήμερα;...

Ἡ ἴδια λογικὴ ἀνάμεσα στὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες -ἀξιολόγηση δηλαδὴ τῶν ἀνθρώπων ἀνάλογα μὲ τὶς κομματικὲς πεποιθήσεις τους- ἐπικράτησε ὅταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Στεφάνου, ὁ Στέφανος (ἀπὸ τὴ Ζωοδόχο), εὐεργέτες -ὄχι μόνο τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς τους-, κατὰ τὴν ἄφιξή τους στὰ Γιάννινα, ἀπὸ τὴ Φιλαδέλφεια τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένοι καὶ πάμπλουτοι, δημοσίευσε στὸν *Κήρυκα* (16-9-31) ἄρθρο ὑπὲρ τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐναντίον τῶν ἀντιπολιτευόμενων κομμάτων. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἐξανέστη: *Οἱ Ἠπειρῶται ἀγρόται ἐκλογεῖς δὲν θὰ λησμονήσουν ὅτι μίαν ἡμέραν τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1931, κάποιος Στεφάνου, μὴ σεβόμενος τὰ ἔθιμα τῆς φιλοξενίας, θέλων νὰ φανῇ τὶς οἶδε διὰ ποίους λόγους καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τίνων σκοπῶν ἀρεστός, κατεσυκοφάντησε τὸ «Ἀγροτικὸν κόμμα» καὶ καθύβρισε τὸν ἀγροτικὸν κόσμον, ὑποστηρίξας ὅτι οἱ ἀγρόται τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεπῶς οἱ Ἠπειρῶται συνάδελφοί των... ἐμφανίζονται ὡς ὄργανα ξένων προπαγανδῶν, προδίδοντες τὴν πατρίδα των καὶ ὑπονομεύοντες τὸ ἐθνικὸν οἰκοδόμημά μας...* (18-9-31). Ἀγανάκτηση, ἄλλου εἴδους ὅμως, ἐξέφρασε καὶ ὁ Χρηστοβασίλης: *Ἐκπληκτοι ἀνεγνώσαμεν εἰς τὸν «Κήρυκα» βενιζελικώτατον κύριον ἄρθρον τοῦ παρεπιδημοῦντος ἐν τῇ πόλει μας* (ἂς σημειωθεῖ ὅτι, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ Στεφάνου ἔφτασαν στὰ Γιάννινα, ὅλες οἱ ἐφημερίδες εἶχαν γράψει ἐπαινετικότατα σχόλια γι' αὐτούς) *λογίου κ. Στεφάνου, γαμβροῦ ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ τέως δημάρχου κ. Β. Πυρσινέλλα, τοὺς ὁποίους ἀμφοτέρους ἐνομίζαμεν ἀντιβενιζελικωτάτους καὶ μάλιστα ἰδεολόγους τοιούτους. Φαίνεται ὅτι ἡ μετάστασις τῶν δύο τούτων ὀψίμων βενιζελικῶν ἐχαλκεύθη ἐν Ἀθήναις καὶ τὴν*

ἔφερεν ἐνταῦθα ὁ κ. Στεφάνου... Συλλυπούμεθα ἐγκαρδίως τόν τε γαμβρόν καὶ τὸν γυναικάδελφον, διὰ τὴν ἐποχὴν ἣν ἐξέλεξαν νὰ βουτήξουν εἰς τὴν βενιζελικὴν κολυμβήθραν. (17-9-31). Δὲν ἀρκέστηκε μόνο σ' αὐτὸ τὸ σχόλιο ὁ Χρηστοβασίλης. Στὸ ἑπόμενο φύλλο (21-9-31) ἀφιέρωσε κύριο ἄρθρο, ἐπικρίνοντας ἀναλυτικότερα τὰ ὅσα δημοσίευσε ὁ Στεφάνου στὸν *Κήρυκα* μὲ τίτλο: *Αἱ δυὸ παγίδες*. Παγίδες, κατὰ τὸν Στεφάνου, στὶς ὁποῖες μποροῦσε νὰ πέσει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦταν: α) ἡ χωρὶς ἀρχὲς ἐπίθεση τῶν ἀντιπολιτευόμενων ἐναντίον τῆς κυβέρνησης μὲ ὄργανά της τὸν κίτρινο τύπο καὶ β) ὁ κίνδυνος παλινόρθωσης τῆς Μοναρχίας, ἡ ὁποία διὰ τοῦ κομματικοῦ της ὀργάνου, τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, θὰ συνεργαζόταν μὲ τὸν κομμουνισμό, γιὰ νὰ μεταβάλει τὴν Ἑλλάδα σὲ μπολσεβικικὸ πρακτορεῖο (ἀφελὲς ἐπιχείρημα τοῦ Στεφάνου). Ὁ Χρηστοβασίλης ἀντιπαρέθετε τὰ δικά του ἐπιχειρήματα -ἀναφερόμενος συνεχῶς στὸ φιλοβασιλικὸ παρελθὸν τοῦ Στεφάνου- γιὰ νὰ καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μεταστροφή του ὀφειλόταν στὴν προσπάθεια νὰ ἐξασφαλίσει μιὰ θέση στὸ γυναικάδελφό του Πυρσινέλλα, στὸ ψηφοδέλτιο τῶν *Φιλελευθέρων* κατὰ τὶς ἐκλογές. Ποτὲ βέβαια ὁ τέως δήμαρχος δὲν ἔγινε βενιζελικός, καὶ ὅλες οἱ ἐπικρίσεις ἐναντίον του ἦταν ἄδικες. Ὁ Στεφάνου μᾶλλον προσχώρησε στὸ Βενιζελισμό, χρησιμοποίησε ὅμως ἀφελῆ ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ τεκμηριώσει τὴ νέα του τοποθέτηση, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ὅσα ἔγραψε ἐναντίον τῶν κομμάτων *Ἀγροτικοῦ* καὶ *Λαϊκοῦ*.

Οι αδελφοι Στεφανου. Απο αριστερα οι τρεις καθισμένοι: Παπα-Γιάννης, Κωστῆς καὶ Στέφανος.

Νέο σκάνδαλο ἄρχισε νὰ ἀπασχολεῖ τὶς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων. Ὁ ἐπιθεωρητὴς Π. Παυλοῦρος, τῆς περιοχῆς Παραμυθιᾶς, εἶχε μηνυθεῖ ἀπὸ Κερκυραία δασκάλα τῆς περιφερείας του ὅτι τὴν ὑποχρέωσε νὰ δημιουργήσει σχέσεις μαζί της, ἔμεινε μάλιστα ἔγκυος. Ὕστερα ἀπὸ καιρὸ ἔγινε δίκη, στὴν ὁποία ἀποκαλύφθηκαν πολλά... Ἄλλες ἐφημερίδες κατηγοροῦσαν τὸν Παυλοῦρο καὶ ἄλλες τὸν ὑπερασπίζονταν...- Γάμοι: *Μετὰ μεγίστης μας χαρᾶς ἀναγγέλομεν τοὺς εὐτυχεῖς γάμους τοῦ ἐγκρίτου πολιτευτοῦ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων κ. Ἀλεξ. Λ. Μελᾶ μετὰ τῆς πολυφέρνου δίδος Βίλμας Μπερέλλ Στράττος, τελεσθέντας ἐν Παρισίοις* (*Ἐλευθερία*, 13-8-31).- Ἐκδόθηκε στὴν Ἄρτα ἡ ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα *Ἐλεύθερος λόγος* τοῦ δημοσιογράφου, συγγραφέα καὶ ἀργότερα δήμαρ-

χου Ἄρτας Ἰω. Παπαβασιλείου.- Ἀρραβῶνες: *Ἐτελέσθησαν* (9-8-31) *οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ ὑπερταιριασμένοι ἀρραβῶνες τοῦ λαμπροτάτου καὶ σεμνοτάτου νέου κ. Νίκ. Σακελλίωνος, ὀδοντιάτρου, μετὰ τῆς πανώριας δίδος Χρυσούλας, θυγατρὸς τοῦ ἀντιστρατήγου ἐ.ἀ. Χρηστογιάννη ἐκ Μεσολογγίου.*-(*Ἐλευθερία*, 13-8-31).- *Ἡ ὡραία τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, ἡ σεμνὴ καὶ ζηλευτή, δὶς Ἑλένη Ἰω. Μελᾶ, τῆς γνωστῆς ἀρχαίας Ἰωαννιτικῆς οἰκογενείας, ἐμνηστεύθη μετὰ τοῦ γνωστοῦ μεγαλεμπόρου τῆς πόλεώς μας κ. Τάκη Τσονίδη.- Εἰς Σκλήβανην* (τέλη Αὐγούστου) *ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τοῦ ἀρίστου νέου Ἀλεξάνδρου Β. Παπαδοπούλου καὶ τῆς ὡραίας δίδος Ἀλεξάνδρας Ζώη.* Ὁ Παπαδόπουλος κατὰ τὴν κατοχὴ ἀναδείχθηκε σ' ἕνα ἀπὸ τὰ βασικότερα στελέχη τῆς ὀργάνωσης τοῦ Ν. Ζέρβα ΕΔΕΣ-ΕΟΕΑ, καὶ διετέλεσε διοικητὴς τοῦ συντάγματος Ξηροβουνίου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἐξέδωκε τὴν ἐφημερίδα *Ἐθνικὸς ἀγών*, ἐκλέχτηκε βουλευτὴς μὲ τὸ *Ἐθνικὸ κόμμα* (τοῦ Ζέρβα), καὶ ἀργότερα μὲ τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων*.- Ἀναταραχὴ προξένησε στὰ Γιάννινα καὶ κυρίως στὸν οἰκονομικὸ κόσμο τῆς πόλης, ἡ χρεωκοπία τοῦ ἐπιχειρηματίου αὐτοκινητιστικῶν μεταφορῶν Νικολάου Βρανᾶ, ὑπαλλήλου τῶν Τ.Τ.Τ. Ἀποδείχτηκε ὅτι τὸ παθητικὸ τῆς ἑταιρίας ξεπερνοῦσε τὰ 2.000.000 δρχ., ποσὸ μεγάλο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἀσχολήθηκαν γιὰ πολλὲς μέρες μὲ τὴν ὑπόθεση, ἡ ὁποία προκάλεσε ὄχι μόνο βαθύτατη αἴσθηση ἀλλὰ καὶ μεγάλη ἀναταραχὴ στὴν ἀγορά. Δημοσιεύτηκαν καὶ τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν πιστωτῶν τῆς ἑταιρίας μὲ τὰ ποσὰ ποὺ διεκδικοῦσαν. Τὸ βασικὸ ἐρώτημα ἦταν: Ποιὸς ἐπέτρεψε σὲ ἕνα ὑπάλληλο νὰ συγκροτήσει ἑταιρεία, μαζὶ μὲ ἄλλους, χωρὶς κανένα ἔλεγχο; *Ἄνθρωποι ἐπιτήδειοι καὶ αἰσχροκερδεῖς, ἐπωφελούμενοι τῆς κλασσικῆς του κουταμάρας* (τοῦ Βρανᾶ) *τὸν ἐπῆραν στὰ χέρια τους καὶ ἀπὸ ἥσυχον, μειλίχιον, καλόν, εὔπιστον καὶ ἀφελῆ, τὸν μετέβαλαν εἰς κακοῆθοιόν, εἰς καταστροφέα τῆς ὑπαλληλικῆς καὶ οἰκογενειακῆς του θέσεως, εἰς ἐγκληματίαν! Διότι ἦτο ἔγκλημα κατὰ τῆς οἰκογενείας του, κατὰ τῶν φίλων του, κατὰ τῆς κοινωνίας, ἡ ἐκτὸς τῆς κρατικῆς του ὑπηρεσίας ἀνάμιξης εἰς κερδοσκοπικὴν ἐπιχείρησιν ξένην πρὸς αὐτόν, ἐξ ἧς ὠφελοῦντο μό-*

Ὁ Ἀλέκος Παπαδόπουλος μὲ τὴν οἰκογένειά του, πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ὄρθιος ἀνάμεσα στὴ γυναίκα του Ἀλεξάνδρα (δεξιά) καὶ τὴν κόρη του Ἀλίκη (ἀριστερά). Καθισμένα τὰ παιδιά του (ἀπὸ ἀριστερά): Βασίλειος, Χριστόφορος καὶ Ναπολέων.

νον οἱ ἐπιτήδειοι κερδοσκόποι. (*Ἐλευθερία,* 20-8-31), ἄρθρο: *Ὁ Βρανᾶς*). Ἡ ὑπόθεση κατέληξε στὰ δικαστήρια.- Στὶς 6-9-31, πέθανε ὁ Ἀλέξανδρος Παρανίκας (χωριανός μου) διευθυντὴς τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς *Τραπέζης Ἀθηνῶν* ἀπὸ τὸ 1918, *ἀγαπώμενος καὶ ἐκτιμώμενος παρὰ σύμπαντος τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου τῶν Ἰωαννίνων. Σύμπασα ἡ πόλις τὸν προέπεμψεν εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν ἐν προφανῇ συγκινήσει καὶ θλίψει.* Ἐπικήδειους ἐκφώνησαν πολλοί, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Χρηστοβασίλης *ἀνώτατος ἐνταῦθα τιτλοῦχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεκτονισμοῦ* -ὅπως ἔγραφε ὁ ἴδιος- γιατὶ καὶ ὁ Παρανίκας ἦταν ἀνώτερο στέλεχος τοῦ Τεκτονισμοῦ μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ *Ροδοσταύρου.* Ἕνα μῆνα πρὶν τὸ θάνατό του -ἔπασχε ἀπὸ ἕλκος, μᾶλλον καρκίνο τοῦ στομάχου- ἦρθε στὴ Βίτσα νὰ ξεκουραστεῖ καὶ νὰ πανηγυρίσει τὸ Δεκαπενταύγουστο μαζὶ μὲ τοὺς συγχωριανούς του. Ψηλός, ἐπιβλητικός, πάντα γελαστός, παρὰ τὴν ἀρρώστεια ποὺ τὸν βασάνιζε, γέμιζε μὲ τὴν παρουσία του κάθε συγκέντρωση κάτω ἀπὸ τὸν πλάτανο τῆς Κάτω Βίτσας, καὶ σὲ κάθε παιγνίδι ποὺ στηνόταν ἐκεῖ. Κυρίως ἔπαιζε *πεντίλιο,* ἦταν ὁ καλλίτερος στὸ παιγνίδι καὶ ὅλοι ἀναγνώριζαν τὸ προβάδισμά του.- Ἡ κίνηση τῆς β΄ ἐμποροπανήγυρης τῶν Γιαννίνων ἦταν περισσότερο ἀποδοτικὴ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ προηγούμενου ἔτους. Σύμφωνα μὲ στατιστικὸ πίνακα εἰσπράχτηκαν α) *Ἀπὸ πωληθέντα ἐμπορεύματα παραπηγμάτων δρχ. 1.631.300.* β) *Ἀνοικτοῦ χώρου δρχ. 331.000.* γ) *Ἀνοικτοῦ χώρου μαλλίνων εἰδῶν δρχ. 1.678.585.* δ) *Ἐκ κτηνοτροφικῶν προϊόντων δρχ. 11.650.* ε) *Ἐκ γεωργικῶν προϊόντων δρχ. 56.323.* στ) *Ἐκ πωληθέντων ζώων δρχ. 1.485.250. Σύνολο 5.194.108 δρχ.*- Ἱδρύθηκε στὰ Γιάννινα σωματεῖο μὲ τὴν ἐπωνυμία *Ἀεροπορικὴ Ἕνωσις Ἰωαννίνων,* ὑποστήριζε τὰ ἀεροπορικὰ ταξίδια.- Ἔκαναν, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1931, τὴν ἐμφάνισή τους καὶ στὰ Γιάννινα οἱ *χαλυβδόκρανοι* τῆς ἐθνικιστικῆς (φασιστικῆς τὴν χαρακτήρισαν πολλοί) ὀργάνωσης τῶν Ε.Ε.Ε. Ὁ *Κῆρυξ* ὑποστήριζε ὅτι οἱ πραγματικοὶ σκοποὶ τῶν *Τριεψιλιτῶν* ἦταν ἡ καταπολέμηση τοῦ Ἑβραϊσμοῦ καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ. Στὴν ἀπάντηση τῆς προσωρινῆς διοικούσας ἐπιτροπῆς τοῦ παραρτήματος τῶν Ε.Ε.Ε. Ἰωαννίνων ἀναφερόταν πὼς ἀγωνίζονταν *κατὰ τῶν δημαγωγῶν καὶ τῶν ἀλαλαζόντων κυμβάλων των, κατὰ τῶν ἀνθρωπιστικῶν θεωριῶν καὶ κατά τῶν ξένων προπαγανδῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν αὐτονόμησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.* Σὲ σχόλιό του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (4-9-31) παρατηροῦσε πὼς ἂν στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη δημιουργήθηκαν εἰδικὲς συνθῆκες ποὺ ἐπέβαλαν τὴν ἵδρυση τῶν Ε.Ε.Ε., στὴν Ἤπειρο τέτοιες συνθῆκες δὲν ὑπῆρχαν. *Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως δὲν εὑρίσκομεν ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην ἱδρύσεως τοιούτων ὀργανώσεων, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλονται εἰς ὄργανα ἐπιβουλῆς τῶν ἐλευθεριῶν τῶν λαῶν.*- Τὰ τρία ἀθλητικὰ σωματεῖα τῆς πόλης, ὁ *Πύρρος,* ὁ *Ἀτρόμητος* καὶ ὁ *Ὀλυμπιακὸς* διαμαρτυρήθηκαν πρὸς τὴν κυβέρνηση, γιατὶ ὁ στρατηγὸς Χασαπίδης, δὲν τοὺς παραχωροῦσε τὸ γήπεδο τῶν στρατώνων, *τὸ μοναδικὸν γήπεδον ἐν τῇ πόλει* γιὰ ποδοσφαιρικὲς συναντήσεις. Ὁ θεός, δηλαδή, νὰ τόκανε γήπεδο, ἀλλὰ σὲ τέτοια γήπεδα, μὲ χαλίκια, ἀγωνίζονταν τότε οἱ ποδοσφαιριστές, κι ὄχι σὲ καταπράσινους χλοοτάπητες...- Διαλέξεις γιὰ τὸν Γιωσὲφ Ἐλιγιὰ δόθηκαν πολλές. Ἡ πιὸ ἐμπεριστατωμένη ἦταν τοῦ Πάνου Φάντη, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ φιλολογικοῦ μνημοσύνου γιὰ τὸν ποιητή. Δημοσιεύτηκε σὲ συνέχειες στὴν *Ἤπειρο,* ἀπὸ 30-8-31. Διάλεξη ὀργανώθηκε καὶ στὴ *Ζω-*

σιμαία σχολή, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ Μόδη. Καθένας ἔβλεπε τὸν Ἐλιγιὰ ἀπὸ τὴ δική του σκοπιά, καὶ ἦταν φυσικὸ οἱ κρίσεις νὰ μὴ συμπίπτουν. Ὁ Β. Καρασκόγιας π.χ., κομμουνιστής, σὲ διάλεξή του στὸ κέντρο *Εὐστρατιάδου*, ἐμφάνισε τὸν Ἐλιγιὰ ὡς ἐπαναστάτη. Μιὰ ἄλλη διάλεξη τοῦ νεαροῦ τότε ἀθηναίου δημοσιογράφου καὶ ἀργότερα ἐκδότη ἐφημερίδων στὴν Κέρκυρα, ἐρευνητὴ ἱστορικοῦ κ.λπ. μὲ πανελλήνια ἐμβέλεια, τοῦ Κώστα Δαφνῆ, δημιούργησε προβλήματα στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους τῆς πόλης. Ἡ διάλεξη ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* καὶ δόθηκε στὶς 2-9-31. Θέμα: *Ἡ τέχνη τῆς ἀπαγγελίας καὶ αἱ νεώτεραι τάσεις τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως*. Ὁ Τάκης Χατζῆς, στὴν *Ἤπειρο* (4-9-31), ἔψεγε τὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* γιατὶ δὲν ἔδινε τὴν ἀπαιτούμενη προσοχὴ στὸ περιεχόμενο διαλέξεων τῶν προσκαλούμενων ξένων ὁμιλητῶν. Τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τῶν Γιαννιωτῶν; Ὁ Δαφνῆς χαρακτήρισε, *ἐν μέσοις Ἰωαννίνοις*, τὸ Βηλαρᾶ λογιώτατο, ἀπαισιόδοξο τὸ Νίτσε, στενῆς διανοητικότητας τὸν Σοπενχάουερ, παρεξηγήσιμο τὸν Βάρναλη, δὲν ἀναγνώρισε κανένα ποιητικὸ τίτλο στὸν Καβάφη, ἀγνόησε τὸν Γρυπάρη καὶ τὸν Παλαμᾶ, χαρακτήρισε ἐγκεφαλικοὺς τοὺς *Παρνασσιακοὺς* καὶ περιορίστηκε νὰ μιλήσει μόνο γιὰ τὴ μεγάλη ἐπίδραση -τὴ μηδαμινὴ κατὰ τὸν κριτικὸ (ὄχι εὔστοχη κρίση)- τῆς *Ἑπτανησιακῆς σχολῆς*, στὴ νεοελληνικὴ ποίηση. (Μὲ τὸν Κώστα Δαφνή, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς θητείας μου ὡς ἐπιθεωρητῆ σχολείων στὴν Κέρκυρα, συνδέθηκα στενά, συνεργαστήκαμε καὶ ὀργανώσαμε διαλέξεις, στὸ πλαίσιο τῆς συνεργασίας τῶν δυὸ πνευματικῶν σωματείων: τῆς *Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν* καὶ τῆς *Ἑταιρείας Κερκυραϊκῶν σπουδῶν*, τῆς ὁποίας ἦταν πρόεδρος).- *Νέος ἐπιστήμων : Ὁ κ. Κων. Φρόντζος, δοὺς τὰς ἐπ' ἀδείᾳ κεκανονισμένας ἐξετάσεις ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν ἀρίστην. Ἤδη, ὡς πληροφορούμεθα, ἐγκαθίσταται εἰς τὴν πόλιν μας πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος*. Δὲν ξέρω πόσες ἐπιτυχίες εἶχε ὁ Φρόντζος, ὡς δικηγόρος. Ἡ ἀγάπη του ὅμως γιὰ τὸν τόπο, τὴν παράδοσή του, ἡ ἔγνοια του γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ του ἀνάπτυξη, τὸν ὁδήγησαν σὲ δραστηριότητες ποὺ κάλυψαν τὴν δικηγορική του ἰδιότητα καὶ τοῦ ἔδωσαν δυνατότητες νὰ ἐκφράσει τὸν ἐσωτερικό του κόσμο μὲ ἔργα γιὰ τὰ ὁποῖα περηφανεύονται τὰ Γιάννινα.- *Βανδαλισμοί: Φαίνεται ὅτι ἡ πόλις μας ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκτρέφῃ βανδάλους, οἱ ὁποῖοι ποικιλοτρόπως ἐκδηλώνουν τὰς ταπεινάς των διαθέσεις. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν κήπων ἤρχισαν νὰ ρυπαίνουν διὰ τῶν βδελυρῶν χειρῶν των καὶ αὐτὰ τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἡ σημερινὴ γενεὰ ἔστησεν ὡς τρανὰς ἀποδείξεις εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ὁπωσδήποτε ἐξυπηρετήσαντας τὸ ἔθνος* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 30-9-31). Τί θὰ ἔγραφε σήμερα ἂν ζοῦσε ὁ μακαρίτης Εὐθ. Τζάλλας; Θὰ ἔκρυβε τὸ πρόσωπό του ἀπὸ ντροπή, γιὰ τοὺς αἰσχροὺς ρύπους, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχουν κατακαλύψει μνημεῖα, ἀνδριάντες, προτομὲς καὶ ὅ,τι ἄλλο οἱ σημερινοὶ βάνδαλοι, ποὺ εἶναι τρισχειρότεροι ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ 65 χρόνια ὁμοίους τους. Γιατὶ ἔχουν συσσωρευμένη περισσότερη ἀθλιότητα στὶς ψυχὲς τους καὶ χρησιμοποιοῦν τελειότερα μέσα γιὰ νὰ ρυπαίνουν καὶ νὰ καταστρέφουν. Ντροπὴ γιὰ τὰ Γιάννινα, ντροπὴ γιὰ ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδας, τὰ ἴδια συμβαίνουν παντοῦ...

Ἡ παγκόσμια οἰκονομικὴ κρίση, ποὺ ξέσπασε στὴν Ἀμερικὴ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1929 καὶ ἀποκορυφώθηκε τὸ 1931, μὲ τὴν ἐπέκτασή της καὶ στὴν Εὐρώπη καὶ σ' ὅλη τὴν ὑφήλιο, δημιούργησε τραγικὴ κατάσταση γιὰ ἑκατομμύρια ἐργαζόμενους, κατάσταση ποὺ ὁδήγησε, ἰδίως στὴν Εὐρώπη, σὲ σοβαρὲς συνέπειες· ἔγιναν αἰσθητὲς γρήγορα ποὺ ὁδήγησαν σὲ λίγα χρόνια στὸν πόλεμο καὶ στὴν καταστροφή. Ἡ κρίση ἔπληξε περισσότερο ἀπ' ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη τὴ Γερμανία, τὴν ἐκμεταλλεύθηκε ὁ Ναζισμός, κατέλαβε τὴν ἐξουσία καὶ ὁδήγησε τὸν κόσμο στὸν ὄλεθρο.

Ἡ κρίση ἔγινε αἰσθητὴ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἀποδεικνυόταν ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις καὶ τὶς συνεχεῖς κινητοποιήσεις τῶν ἐργαζομένων, τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν λεγόμενων σήμερα μικρομεσαίων. Ἀπὸ τὸ Σεπτέμβριο ὅμως τοῦ 1931, τὸ χτύπημα γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἦταν βαρύτερο, ἐξαιτίας τῆς ἀπόφασης τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης νὰ ἐγκαταλείψει τὴ χρυσὴ βάση, μὲ τὴν ὁποία ἦταν συνδεμένη καὶ ἡ δραχμή. Ἡ Ἑλλάδα, στὴν προσπάθειά της νὰ σώσει τὴ δραχμή, γιὰ νὰ ἀποφύγει περαιτέρω ἐπιδείνωση τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς κρίσης, ἔκανε ἀπεγνωσμένο ἀγῶνα νὰ κρατήσει γιὰ ἑπτὰ ὁλόκληρους μῆνες τὴ χρυσὴ βάση· ὑποχρεώθηκε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1932 νὰ τὴν ἐγκαταλείψει, ὑποτιμώντας τὴ δραχμή, μὲ ὅλες τὶς συνέπειες ποὺ εἶχε μιὰ τέτοια ἀπόφαση. Ἡ κυριότερη ἦταν ἡ πτώση τῆς τιμῆς τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, καὶ ἡ ἐπιδείνωση τῆς οἰκονομικῆς κατάστασης τῶν ἀγροτῶν. Δύσκολα προβλήματα ἀντιμετώπισαν καὶ οἱ ἄλλες τάξεις, προπαντὸς οἱ ἐργαζόμενοι, ἐξαιτίας τῆς αὔξησης τῆς ἀνεργίας καὶ τὴ συρρίκνωση τοῦ εἰσοδήματός τους, λόγω τῆς ὑποτίμησης.

Ὅλες οἱ ἐφημερίδες, ἀθηναϊκὲς καὶ ἐπαρχιακές, δημοσίευαν συνεχῶς ἄρθρα γιὰ τὶς συνέπειες ποὺ εἶχε γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ὄξυνση τῆς κρίσης, γιὰ τὸν πανικὸ ποὺ ἐπικράτησε στὸ Χρηματιστήριο Ἀθηνῶν -ἀκόμα καὶ αὐτοκτονίες χρηματιστῶν σημειώθηκαν- καὶ ἔκριναν μὲ αὐστηρότητα τὴν κυβέρνηση. Ἀκόμα καὶ τὰ ἀκριτικὰ Γιάννινα διατύπωναν γνῶμες γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις τῆς κρίσης στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, τῆς τόσο εὔθραυστης, ἐξαιτίας τῆς ἐγκατάλειψης τῆς Ἠπείρου. *Ἡ ἐκ τοῦ Σίτυ τοῦ Λονδίνου ἐκκινήσασα ἀπροσδόκητος λαῖλαψ* -ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 27-9-31- *ἐξακολουθεῖ, περιτρέχουσα τὴν γῆν, νὰ παρασύρῃ πᾶν ὅ,τι ἀνθιστάμενον ἵσταται ἀκόμη ὄρθιον. Ἡ οἰκουμένη σύμπασα ἀντιμετωπίζει μίαν οἰκονομικὴν θεομηνίαν ὁμοίαν τῆς ὁποίας μέχρι σήμερον δὲν ἐγνώρισεν ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ὁποία δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ μεγαλύτερα ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα βαθύτατα ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τῆς ζωῆς τῶν λαῶν.* Προφητικὲς κρίσεις ἑνὸς ἐπαρχιώτη δημοσιογράφου ποὺ ἔβλεπε μὲ ἀνοιχτὰ μάτια τὰ γεγονότα καὶ πρόβλεπε τὶς συνέπειές τους.

Ἡ κυβέρνηση ἦταν αἰσιόδοξη γιὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀντιμετώπιση τῆς κρίσης καὶ κατηγοροῦσε τοὺς ἐπικριτὲς τῆς πολιτικῆς της ὡς ἀπαισιόδοξους. Ἕνα ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποίησε ἦταν καὶ ὁ ἐξωτερικὸς δανεισμός, ἦρθε

ὅμως -πάντα ἐπίκαιρη καὶ τότε καὶ σήμερα- ἡ φωνὴ τοῦ Ἀλεξ. Ζολώτα, μετὰ τὴ συζήτηση τοῦ προϋπολογισμοῦ 1930-31 στὴ Βουλή, νὰ ὑπενθυμίσει τοὺς κινδύνους ποὺ ὑπέκρυπτε ὁ δανεισμὸς καὶ ἡ αὔξηση τοῦ δημόσιου χρέους: *Ἀντὶ βαθμηδὸν νὰ περιορίζηται, ὥστε νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν, ἀντιθέτως διὰ τοῦ ἀενάου δανεισμοῦ διαρκῶς διογκοῦται καὶ ἐπέρχεται ἀναγκαστικῶς ἐπιδείνωσις τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως, ἡ ὁποία ὑπάρχει κίνδυνος νὰ δημιουργήσῃ κρίσιν εἰς τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν, ἐὰν δὲν τεθῇ ἐγκαίρως τέρμα εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην.* Τὰ ἴδια λέει καὶ σήμερα ὁ Ζολώτας. Ποιὸς τὸν ἀκούει;

Ἄμεσες πολιτικὲς συνέπειες τῆς ὄξυνσης τῆς οἰκονομικῆς κρίσης ἦταν ἡ ὑποχρέωση σὲ παραίτηση τοῦ διοικητῆ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος Ἀλεξ. Διομήδη· τὸν κατηγόρησαν ὅτι δὲν εἶχε προβλέψει τὴν ἀγγλικὴ κρίση. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες ἐξελίξεις, γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ γίνει λόγος στὴ συνέχεια, εἶχαν ἄμεση συνάρτηση μὲ τὴν κρίση. Ἔτσι, στὰ μεγάλα προβλήματα, ποὺ ἀντιμετώπιζε ἤδη ἡ κυβέρνηση, ἦρθε νὰ προστεθεῖ κι ἕνα ἀκόμα, τὸ σοβαρότερο: Ἡ σταθεροποίηση τῆς δραχμῆς. Θὰ πετύχαινε ἢ θὰ ὑποχρέωνε σὲ παραίτηση τὴν κυβέρνηση, κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν συνεπειῶν μιᾶς ἀποτυχίας;

Ηταν φυσικὸ ἡ ὄξυνση τῆς κρίσης νὰ εἶναι τὸ κύριο θέμα τῶν συζητήσεων στοὺς οἰκονομικοὺς καὶ χρηματιστηριακοὺς κύκλους τῶν Γιαννίνων -ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμα νὰ λειτουργοῦν στὰ Γιάννινα μικρὲς ἰδιωτικὲς τράπεζες καὶ σαράφικα, μὲ συχνὰ τοκογλυφικὲς δραστηριότητες- καὶ βέβαια στοὺς κύκλους τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ἐπαγγελματιῶν. Τὸν πρῶτο καιρό, μὲ τὶς ταλαντεύσεις τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθητέα πολιτική, πολλὲς ἐπιχειρήσεις ἀντιμετώπισαν ὀδυνηρὲς καταστάσεις. Δὲν ἦταν ἄσχετες μὲ τὴν κρίση καὶ οἱ πολιτικὲς ἀνακατατάξεις ποὺ σημειώνονταν στὸ ἐκλογικὸ σῶμα.

Τὰ καταστήματα τῶν Πέτρου Κωστίδη, Γιάγκου Κεϊβανίδη καὶ Θεολόγου Θεριανοῦ εἶχαν γερὲς οἰκονομικὲς βάσεις· παρόλα αὐτὰ οἱ σεισμικὲς δονήσεις ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴν κρίση ἦταν τόσο ἰσχυρές, ὥστε προκάλεσαν ρήγματα στὸ οἰκοδόμημα. Ὄχι τόσο ἰσχυρὰ γιὰ νὰ ὁδηγήσουν σὲ κατάρευση, ἱκανὰ ὅμως γιὰ τὴ δημιουργία προβλημάτων. Καὶ οἱ τρεῖς συνέταιροι -συνέταιρος εἶχε γίνει πιὰ καὶ ὁ Θεολόγος- συζήτησαν γιὰ πολλὲς ὧρες τὴν κατάσταση καὶ κατέληξαν σὲ συμπεράσματα. Ὄχι μεγάλα ξανοίγματα, ὄχι τολμηρὲς οἰκονομικὲς δραστηριότητες, συνεχὴς προσπάθεια γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ποιότητας τῶν ἐμπορευμάτων καὶ συμπίεση τῶν τιμῶν, μὲ ἐλαχιστοποίηση τοῦ κέρδους, ὥστε νὰ συγκρατηθεῖ ἡ πελατεία, ποὺ τώρα δοκιμαζόταν ἀπὸ τὴν ἀνεργία, τὴν ἀγοραστικὴ καχεξία καὶ τὴν ἔλλειψη προοπτικῶν. Σὲ ἀνάλογες ἀποφάσεις κατέληξαν καὶ ἄλλοι ἔμποροι καὶ ἐπαγγελματίες τῆς πόλης. Ἐπαγρύπνηση καὶ σύνεση.

Στὴν Ἀθήνα, ὁ Μάνος καὶ ἡ Θεώνη, ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι ἐρωτευμένοι, ὅσο καὶ τὴν πρώτη μέρα τῆς γνωριμίας τους. Τίποτα δὲν μποροῦσε νὰ ἐπηρεάσει τὴν ἔκσταση τῆς εὐτυχίας μέσα στὴν ὁποία ζοῦσαν, συχνὰ πίστευαν ὅτι ἦταν οἱ ἥρωες ἑνὸς ὀνείρου καλοσήμαδου, ποὺ ἄρχισε πρὶν ἕνα χρόνο καὶ δὲν ἔλεγε νὰ τελειώσει.- *Σὰν παραμύθι μοιάζει ἡ ζωή μας,* ἔλεγε κάθε τόσο ἡ Θεώνη, *ξορκίζω κάθε μέρα τὴν κακιά μάγισσα, νὰ μὴ ζηλέψει τὴ μοίρα μας...*-—*Θὰ σὲ μαλώσω,* τῆς ἔλεγε ὁ Μάνος καὶ τὴν ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά του, *ἐμεῖς οἱ ἴδιοι γράφουμε τὴ μοίρα μας. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἀπειλήσει, μᾶς προστατεύει ἡ ἀγάπη μας.* Τὰ λόγια του τὴν ἀφόπλιζαν, ὅμως στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς της εἶχε φωλιάσει μιὰ ὑποψία φόβου, ἔμοιαζε μ' ἐκεῖνον ποὺ εἶχε θάψει στὸ ὑποσυνείδητό της κατὰ τὴ μεγάλη περιπέτεια τῆς αἰχμαλωσίας της...

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, μὲ τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴν προσωπικότητά της, ἐπιβλήθηκε στοὺς κύκλους τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ἦταν συνδεμένη ἡ ζωὴ τοῦ Μάνου· οἱ γνωριμίες καὶ οἱ φιλίες του ἦταν πολλὲς καὶ κάλυπταν μεγάλο φάσμα κοινωνικῶν στρωμάτων. Ἡ παρουσία τῆς Θεώνης γινόταν αἰσθητὴ παντοῦ, σὲ ἐπίσημες δεξιώσεις, σὲ φιλικὲς συγκεντρώσεις ἢ σὲ γιορτὲς φιλανθρωπικὲς γιὰ τὴν ἐνίσχυση ἄπορων τάξεων. Δὲν κατέβαλε καμμιὰ προσπάθεια γιὰ νὰ ἐπιβληθεῖ, οὔτε μετέβαλε τὴ συμπεριφορά της ἀνάλογα μὲ τὸ περιβάλλον ποὺ βρισκόταν· ἦταν ἡ ἀρχόντισσα τῶν Γιαννίνων, ὅσοι δὲν ἤξεραν τὴν καταγωγή της, ἀποροῦσαν πῶς ἄνθισε αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ὀμορφιᾶς, μέσα στὸ τραχὺ Ἠπειρώτικο περιβάλλον. Ὄχι πῶς δὲν εἶχαν ὄμορφες κοπέλλες τὰ Γιάννινα, ἀλλὰ τούτη ἡ ὀμορφιά, ἦταν ζωγραφιὰ ἀπὸ κοντύλι ζωγράφου ἄλλου εἴδους, δὲν εἶχε σχέση μὲ τὴν Ἤπειρο, θύμιζε ἄλλους τόπους καὶ ἄλλους ἀνθρώπους. Ὅταν μάθαιναν ὅτι ἡ Θεώνη εἶχε ἀναδυθεῖ ἀπὸ τὶς πανέμορφες ἀκτὲς τῆς Ἰωνίας, ἔνοιωθαν ἱκανοποίηση γιὰ τὶς ἀρχικὲς ἀμφιβολίες τους.

Κοινωνοὶ τῆς εὐτυχίας τῶν δυὸ νέων γίνονταν τακτικὰ οἱ οἰκογένειές τους στὰ Γιάννινα μὲ τὰ γράμματα ποὺ ἔστελνε ἡ Θεώνη, κάποτε ἔγραφε στὸ τέλος λίγες σειρὲς κι ὁ Μάνος, τί νὰ πεῖ ἄλλωστε, ὅλα τὰ αἰσθήματά τους ἐκφράζονταν μέσα στὰ πολυσέλιδα τῆς Θεώνης. Στὴ Φιλίτσα ἔστελνε καὶ ξεχωριστὰ γράμματα, ἐκμυστηρεύονταν στὴν ἀδελφή της τὶς πιὸ μύχιες σκέψεις της, ὅλο τὸν πλοῦτο τῶν αἰσθημάτων ποὺ τὴν κατέκλυζε, τὸν ἔρωτά της γιὰ τὸ Μάνο, ποῦ καὶ ποῦ καὶ κάποιους φόβους της, ἤθελε νὰ μαθαίνει ὅ,τι εἶχε σχέση μὲ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ της. Ἡ Φιλίτσα διέκρινε πίσω ἀπὸ τὶς γραμμὲς καὶ τὴ δική της ἐπιθυμία νὰ γίνει γρήγορα μητέρα· τότε ἔμπλεκε στὶς ἐξομολογήσεις τῆς ἀδερφῆς της καὶ τὰ δικά της ὄνειρα, θὰ μποροῦσαν ἄραγε νὰ πραγματοποιηθοῦν μέσα στὶς νέες συνθῆκες ζωῆς ποὺ θὰ δημιουργοῦσε μιὰ τυχὸν μητρότητα τῆς Θεώνης; Δὲν τὸ βασάνιζε πολύ, ἔνοιωθε ὅμως πὼς ἂν τυχὸν τὰ ὄνειρά της ἔμεναν ἀνεκπλήρωτα, θὰ γίνονταν ὁ σάρακας τοῦ ἐσωτερικοῦ της κόσμου ἐπὶ ζωῆς. Πρὸς τὸ παρὸν

τὴν ἱκανοποιοῦσε τὸ μωρό της, μιὰ ζωὴ βγαλμένη ἀπὸ τὰ σπλάχνα της, γύρω ἀπ' αὐτὴ εἶχε συγκεντρωθεὶ ὅλη ἡ ἀγάπη καὶ ἡ στοργὴ τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Γιάγκου. Ἡ εὐτυχία τῆς Φιλίτσας συμπληρωνόταν μὲ τὴν αἴσθηση πὼς εἶχε χαρίσει στὸν ἄνδρα της ἕνα ἀνεκτίμητο δῶρο, μὲ χίλιους τρόπους ὁ Νῖκος τὴν εὐχαριστοῦσε γι' αὐτό, ὁλοκληρωνόταν ἔτσι ἡ εὐτυχία της...

Ὁ Πέτρος, ὅταν γεννήθηκε τὸ παιδί, εἶχε πεῖ στὸ Γιάγκο ὅτι τὸ νέο ἐγγόνι θὰ ἔπαιρνε τὸ δικό του ὄνομα. Τοῦ ἔφτανε ἡ διαιώνιση τοῦ ὀνόματός του, μέσω τοῦ μεγάλου ἐγγονοῦ του, τοῦ Πετράκη, κοτζὰμ παλληκάρι εἶχε γίνει, εὐγενικό, μὲ πλοῦτο αἰσθημάτων, ἄριστος μαθητὴς τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*, φέτος τελείωνε τὴν δ΄ τάξη καὶ προετοιμαζόταν γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο. Δὲν εἶχε κάνει ἀκόμα τὴν ἐπιλογή του. Ὁ Γιάγκος, λοιπόν, εἶχε δεχτεῖ μ' εὐγνωμοσύνη τὴν προσφορὰ τοῦ Πέτρου, κι ἑτοιμαζόταν γιὰ τὴ βάφτιση, ἀποφάσισαν νὰ γίνει τὰ Χριστούγεννα. Θὰ ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κι ὁ Μάνος μὲ τὴ Θεώνη, πολὺ θὰ ἤθελαν νὰ βρίσκονταν τὸ καλοκαίρι κοντά τους, θὰ μποροῦσαν ν' ἀνεβοῦν καὶ στὸ Ζαγόρι, τὸ πατρικό σπίτι τοῦ Μάνου, ἐκεῖ παραθέριζαν φέτος οἱ γονεῖς του καὶ κάποιοι στενοὶ συγγενεῖς. Ὅμως οἱ ὑπηρεσιακὲς ὑποχρεώσεις τοῦ Μάνου δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἐκπληρώσει τὸν κοινὸ πόθο καὶ τῶν δυό, ὑποχρεώθηκε σὲ πολυήμερα ταξίδια στὴν Εὐρώπη, ἡ τεχνολογία ἐξελισσόταν καὶ τὸ ὑπουργεῖο ἦταν ὑποχρεωμένο νὰ τὴν παρακολουθεῖ. Μαζί του πήγαινε καὶ ἡ Θεώνη, θὰ ἔκανε τὴν πρώτη της γνωριμία μὲ τὴν Εὐρώπη κι αὐτὸ τῆς ἄρεσε. —*Θάναι καὶ τὸ δεύτερο γαμήλιο ταξίδι μας*, τῆς ἔλεγε ὁ Μάνος, *ἐκεῖνο τῆς Κέρκυρας ἦταν πολὺ σύντομο.*

Στὶς ἀρχὲς τοῦ φθινοπώρου ὁ Γιάγκος παρατήρησε κάποια μεταβολὴ στὴ ζωὴ τοῦ Πέτρου. Πάντοτε ἐπισκεπτόταν τὸ νεκροταφεῖο τοῦ ἁγίου Νικολάου, πήγανε νὰ κουβεντιάσει μὲ τοὺς δικούς του, προπαντὸς μὲ τὸ Βασίλη, τὸ παλληκάρι ἐξακολουθοῦσε νὰ ζεῖ μέσα του, μ' ὅλη τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴ λεβεντιὰ τῶν ἀνδρικῶν του χρόνων. Πολλὲς φορὲς ἐρχόταν καὶ στὰ ὄνειρά του, τοῦ χάριζε ὡραῖες στιγμὲς οἰκογενειακῆς ζωῆς λησμονημένης, κάποτε μιλοῦσε φωναχτὰ μαζί του. Ἡ Λευκὴ τρόμαζε καὶ τὸν ξυπνοῦσε, πίστευε πὼς τὸν τυραννοῦσε ἐφιάλτης.- *Δὲν ἦταν ἐφιάλτης, καλή μου*, τῆς εἶπε μιὰ νύχτα, *ἦταν τὸ παιδί μας, ὁ Βασίλης...* Τοὺς μῆνες τοῦ καλοκαριοῦ οἱ ἐπισκέψεις τοῦ Πέτρου στὸ νεκροταφεῖο ἔγιναν συχνότερες, ἔφευγε ἀπὸ τὸ μαγαζί, τὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς, δὲν ἔλεγε σὲ κανέναν ποῦ πήγαινε. Ἡ περιέργεια τοῦ Γιάγκου τὸν ὁδήγησε στὴν ἀπόφαση νὰ τὸν παρακολουθήσει γιὰ νὰ λύσει τὸ μυστήριο. Τὸν εἶδε γονατισμένο πάνω στὸν οἰκογενειακὸ τάφο νὰ προσεύχεται. Κρύφτηκε κοντά, τὸν ἄκουσε νὰ ψιθυρίζει πολλὲς φορὲς τὸ ὄνομα τοῦ Βασίλη, κατάλαβε. Δὲν εἶπε τίποτα. Ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὲς μέρες, σ' ἕνα ἀπὸ τὰ γεύματα, ποὺ τακτικὰ παρέθετε ὁ Πέτρος στὸ Γιάγκο καὶ τὴ Φωτεινή, ὅταν οἱ δυὸ ἄντρες ἀποτραβήχτηκαν στὸ

σαλόνι γιὰ καφέ, ὁ Γιάγκος μίλησε: —*Ἄκου, Πέτρο,* τοῦ εἶπε, *δὲν θέλω νὰ μὲ διακόψεις, οὔτε νὰ μοῦ φέρεις ἀντιρρήσεις... Ξέρω ποῦ πᾶς ὅταν ἐξαφανίζεσαι ἀπὸ τὸ μαγαζί. Στὸ Βασίλη. Ἂν θέλεις μπορεῖς νὰ μοῦ ἐξηγήσεις τὸ γιατί. Ὅ,τι καὶ νἆναι, ἐγὼ πῆρα τὴν ἀπόφασή μου. Τὸ παιδὶ τῆς Φιλίτσας θὰ πάρει τὸ ὄνομα τοῦ Βασίλη. Τὸ παλληκάρι ποὺ ἐμεῖς δὲν τὸ γνωρίσαμε, ἀλλὰ τὸ λατρέψαμε τὸ ἴδιο, ὅπως καὶ σεῖς, ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπιζήσει στὴ μνήμη ὅλων. Βλέπουμε τὴ φωτογραφία του στὸ σαλόνι καὶ τὸν θυμόμαστε, ἄλλο ὅμως εἶναι ν' ἀκοῦς κάθε μέρα καὶ τ' ὄνομά του, πιστεύεις πὼς ἐξακολουθεῖς νὰ ζεῖς μαζί του, κι ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ ἐγγονάκι μας, θὰ εἶναι σα νὰ τὸν βλέπεις νὰ μεγαλώνει μέρα τὴ μέρα, νὰ γίνεται παιδί, ἔφηβος, ἄντρας λεβέντης, ὅπως ὁ Βασίλης, πιστεύω μ' ὅλες τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ χαρίσματά του.* Ἤθελε νὰ πεῖ κι ἄλλα ὁ Γιάγκος, *σῶπα,* τὸν διέκοψε μὲ τόνο ἐπιτακτικὸ ὁ Πέτρος, *ἀνοιχτὸ βιβλίο εἶναι ἡ καρδιά σου, μὴ συνεχίζεις. Σ' εὐχαριστῶ καί...* δὲν μπόρεσε να συνεχίσει, ἡ γλῶσσα του μπερδεύτηκε, τὸ πρόσωπο εἶχε γίνει ὠχρό, τὸ σαγόνι παραμορφώθηκε, ἔγειρε στὴν πολυθρόνα, κάτι ψέλλιζε, δὲν ἔβγαινε νόημα. *Ἐγκεφαλικό,* σκέφτηκε μὲ φόβο ἀμέσως ὁ Γιάγκος., *Λευκή, Φιλίτσα,* φώναξε τὶς γυναῖκες, *ἐλᾶτε γρήγορα, ὁ Πέτρος δὲν εἶναι καλά.* Ἔτρεξαν ἔντρομες οἱ γυναῖκες, ἕτοιμες ἦταν νὰ βάλουν τὶς φωνές, ὁ Γιάγκος τοὺς ἔκανε νόημα νὰ σωπάσουν *νὰ πάει ἡ Εἰρήνη νὰ εἰδοποιήσει τὸ Δημήτρη, νάρθει ἀμέσως σπίτι, βοηθᾶτε μὲ προσοχὴ νὰ τὸν μεταφέρουμε στὸ κρεβάτι, θὰ γίνει καλά, ὁ θεὸς καὶ ἡ ἐπιστήμη θὰ βοηθήσουν...* Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ποὺ τοῦ ἔρριξε ὁ Δημήτρης, ὅταν ἔφθασε, κατάλαβε τί εἶχε συμβεῖ... *Ὁ πατέρας δὲν εἶναι καλά,* εἶπε στὴ Λευκή, πρέπει νάρθουν ὁ Μιχαηλίδης κι ὁ Δάνος, νὰ ἀποφασίσουμε κι οἱ τρεῖς τί πρέπει νὰ κάνουμε. Μὲ δυσκολία κρατοῦσε τὴ συγκίνησή του, μπῆκε κάποια στιγμὴ στὴν τουαλέτα, κι ἄφησε τὰ δάκρυά του νὰ κυλήσουν ποτάμι...

Τὸ ἰατρικὸ συμβούλιο ἔγινε ὕστερα ἀπὸ λίγες ὧρες. Κοινὴ διαπίστωση ὅτι τὸ ἐγκεφαλικὸ ἐπεισόδιο ἦταν σοβαρό, τὸ δεξιὸ χέρι καὶ τὸ πόδι παρέλυσε, εἶχε πληγεῖ καὶ τὸ ἐγκεφαλικὸ κέντρο ποὺ ρυθμίζει τὴν ὁμιλία. Ἔπρεπε νὰ μεταφερθεῖ, ἀμέσως μάλιστα, στὴν κλινική, ὁ κίνδυνος νὰ χειροτερέψει ἡ κατάστασή του ἦταν ὑπαρκτός.

Ἡ ζωὴ καὶ τῶν δυὸ οἰκογενειῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεολόγου ἀναστατώθηκε. Δὲν μποροῦσαν πρῶτα νὰ δώσουν ἐξήγηση γιὰ τὸν κεραυνὸ ποὺ χτύπησε ξαφνικὰ τὸν Πέτρο. Οὔτε καὶ ὁ Δημήτρης. Πρὶν τρεῖς μέρες τὸν εἶχε ἐξετάσει στὸ ἰατρεῖο του, παραπονοῦταν γιὰ κάποιες ζαλάδες, δὲν διέγνωσε τίποτα τὸ ἀνησυχητικό. Ἡ πίεσή του ἦταν κανονική, ἡ καρδιά του, παρὰ τὸ ἔμφραγμα ποὺ εἶχε πάθει πρὶν ἀπὸ χρόνια, βρισκόταν σὲ καλὴ κατάσταση, κανένα στοιχεῖο δὲν ἔδειχνε πὼς ὑπῆρχε κίνδυνος ἐπικείμενης ἐγκεφαλικῆς προσβολῆς. Ὅλοι ἀποροῦσαν, ὄχι ὅμως καὶ ὁ Γιάγκος. Αὐτὸς ἔδινε μιὰν ἐξήγηση. Ἤξερε πόσο συναισθηματικὰ φορτισμένος ἦταν ὁ Πέ-

τρος τὸν τελευταῖο καιρό, τὸ φανέρωναν οἱ τακτικὲς ἐπισκέψεις του στὸ νεκροταφεῖο, κουβέντιαζε μὲ τοὺς προγόνους του, προπαντὸς μὲ τὸ Βασίλη, πάντα ζωντανὸ τὸν λογάριαζε, ποτὲ δὲν παραδέχτηκε πὼς εἶχε πεθάνει. *Οἱ συγκινήσεις τοῦ τελευταίου καιροῦ ἔγιναν ἡ αἰτία τῆς ἀρρώστειας του,* σκέφτηκε ὁ Γιάγκος. *Μήπως ἑτοιμαζόταν γιὰ τὸ τελευταῖο ταξίδι καὶ προετοιμαζόταν;* ἀναλογίστηκε κάποια στιγμὴ κι ἀνατρίχιασε. *Ὄχι,* φώναξε δυνατὰ καὶ ἡ Φωτεινὴ ποὺ βρισκόταν κοντά του πετάχτηκε φοβισμένη. *—Μὴν ἀνησυχεῖς, δὲν εἶναι τίποτα,* τῆς εἶπε *κάτι μ' ἐνοχλοῦσε καὶ τὸ ἀπόδιωξα...*

Μὲ τὴν ἔλευση τοῦ φθινοπώρου, ποικίλα γεγονότα, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά, ἦρθαν νὰ προσθέσουν τὸ δικό τους βάρος στὸ πλῆθος τῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὴν κυβέρνηση. Ἀπὸ τὰ ἐσωτερικά, πρωταρχικῆς σημασίας ἦταν ἡ ἀντιμετώπιση τῆς οἰκονομικῆς κρίσης, ἡ ὁποία, μετὰ τὴν ἐγκατάλειψη τῆς χρυσῆς βάσης ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστεῖ μὲ αὐστηρὰ καὶ μακρᾶς πνοῆς μέτρα. Ὁ Βενιζέλος, μὲ τὸ λόγο στὴ Βουλὴ στὶς 15 Αὐγούστου, ἐξέφρασε μεγάλη αἰσιοδοξία γιὰ τὴν οἰκονομία καὶ τὸ μέλλον της· τὴ γνώμη του δὲν συμμερίζονταν οἱ ἀντίπαλοί του, ὄχι τόσο οἱ κοινοβουλευτικοί, ὅσο ὁ ὁ τύπος, τὸν ὁποῖο ὁ Βενιζέλος κατηγοροῦσε ὅτι ὑπονόμευε τὸ νόμισμα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ἀποδυνάμωσαν τὴν αἰσιοδοξία τοῦ Βενιζέλου, ὅπως ἀποδεικνυόταν ἀπὸ τὴ συρρίκνωση τοῦ καλύμματος τῆς *Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος* καὶ ἀπὸ τὴ μείωση τῶν ἐσόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἦρθε στιγμή, ποὺ ἡ χώρα βρέθηκε ὑποχρεωμένη νὰ ἀναστείλει τὴν καταβολὴ τῶν τοκοχρεωλυσίων τῶν δανείων σὲ χρυσὸ καὶ ἡ μόνη διέξοδος ποὺ ἀπέμεινε ἦταν ἡ σύναψη νέου ἐξωτερικοῦ δανείου, κάτι ὄχι καὶ τόσο εὔκολο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη· ὑποχρεώθηκε ἔτσι ὁ Βενιζέλος νὰ ταξειδέψει ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1932 στὶς εὐρωπαϊκὲς πρωτεύουσες γιὰ νὰ τὸ ἐξασφαλίσει.

Ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα, ἄμεσα συνδεόμενα μὲ τὰ ἐθνικὰ θέματα τῆς χώρας, τὸ σοβαρότερο ἦταν τὸ Κυπριακό. Οἱ Κύπριοι, μετὰ τὴν ἔνταξή τους, τὸ 1925 στὴ Βρεττανικὴ αὐτοκρατορία -ἡ Κύπρος ἐντάχθηκε ὡς ἀποικία- , ἐνέτειναν τὸν ἀγῶνα τους, μὲ κύριο αἴτημα τὴν ἕνωσή τους μὲ τὴν Ἑλλάδα. Συσπειρωμένοι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, ὀργάνωναν συνεχῶς διαδηλώσεις καὶ συλλαλητήρια γιὰ νὰ καταλήξουν, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1931, σὲ ἀνοικτὴ ρήξη μὲ τὶς ἀγγλικὲς ἀρχές, ἡ ὁποία κατέληξε σὲ συγκρούσεις στὴ Λευκωσία κι ἀλλοῦ. Τὴν ἐντολὴ γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστοῦν ἔνοπλα οἱ συγκεντρωθέντες μπροστὰ στὸ Κυβερνεῖο, ἔδωσε ὁ Τοῦρκος ἀρχηγὸς τῶν ἀστυνομικῶν δυνάμεων. Σκοτώθηκε ἕνας διαδηλωτὴς καὶ τραυματίστηκαν πολλοί. Οἱ συγκρούσεις γενικεύτηκαν καὶ ἐπεκτάθηκαν καὶ σ' ἄλλες πόλεις, τὴν Ἀμμόχωστο, τὴν Κυρήνεια κ.ἀ., μὲ νέους νεκροὺς καὶ τραυματίες. Τὰ ἀντίποινα τῶν Ἄγγλων ἦταν σκληρά:

Συλλήψεις καὶ ἀπελάσεις μητροπολιτῶν καὶ πολιτικῶν καὶ ἐπιβολὴ τυραννικῆς διοίκησης στὴ μεγαλόνησο. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν Ἄγγλων δημιούργησε ἄμεσες ἀντιδράσεις στὴν Ἑλλάδα, ὄχι ὅμως κυβερνητικές. Ὁ Βενιζέλος ἀποδοκίμαζε κάθε ἐκδήλωση, συλλαλητήρια κ.λπ., ἤθελε νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ ἐπίσημη Ἑλλάδα, δὲν τασσόταν ἀλληλέγγυη μὲ τὰ γεγονότα τῆς Κύπρου. Ἡ στάση τῆς κυβέρνησης δὲν ἐπηρέασε καθόλου τὴν κοινὴ γνώμη, ἡ ὁποία, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν μεγάλη ἐπιτροπὴ ποὺ εἶχε συγκροτηθεῖ ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Π. Κουντουριώτη, βρῆκε τρόπους νὰ ἐκδηλώσει τὴν ἀγανάκτησή της γιὰ τὰ γεγονότα αὐτά· ὀργάνωσε, μὲ πρωτοπόρους πάντοτε τοὺς φοιτητές, διαδηλώσεις καὶ συλλαλητήρια, ὅπου γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, διατρανώθηκε τὸ αἴτημα τῆς ἕνωσης τῆς Κύπρου μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ἔντονες ἀντιδράσεις κατὰ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς σημειώθηκαν καὶ σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδας. Πέραν τῆς ἀρθρογραφίας καὶ εἰδησεογραφίας, οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες δημοσίευσαν τὴν προκήρυξη τῆς *Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ ζητήματος*, τὴν ἔκκληση πρὸς τὴ Μ. Βρεττανία τῆς *Ἑνώσεως τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, τῶν *Ἠπειρωτικῶν ὀργανώσεων*, κ.ἄ. Στὶς 15 Νοεμβρίου στὴ Μητρόπολη ἔγινε μνημόσυνο τῶν πεσόντων Κυπρίων, μὲ ὁμιλητὴ τὸν καθηγητὴ Γ. Οἰκονόμου. Τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο Ἰωαννίνων ἀποφάσισε τὴν ἀποστολὴ δύο ψηφισμάτων: ἑνὸς πρὸς τὴν ἀγγλικὴ κυβέρνηση καὶ τὶς μεγαλύτερες ἐφημερίδες τοῦ Λονδίνου καὶ ἄλλους καὶ *πρὸς τοὺς ἡρωϊκῶς ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἀγωνιζόμενους Κυπρίους*. Μνημόσυνα ἔγιναν καὶ σ' ὅλες τὶς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωριὰ τῆς Ἠπείρου. Ἀπὸ τὶς ἀντιπολιτευόμενες ἐφημερίδες δὲν ἔμεινε ἀσχολίαστη ἡ στάση τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης. *Δὲν εἴχαμε τὴν ἀξίωσιν* -ἔγραφε ἡ *Ἐλευθερία*, 19-11-31- *ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ πάρῃ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν στὸ χέρι καὶ νὰ φωνάξῃ —Ἐμπρὸς Ἕλληνες γιὰ τὴν Κύπρο! —τὸ ὁποῖον θὰ ἐσήμαινε κήρυξιν πολέμου τῆς ἀσθενοῦς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς κραταιᾶς Ἀγγλίας, ἀλλὰ εἶναι ἔγκλημα διὰ τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος ν' ἀποδοκιμάζῃ ἐκ τῆς ἐπισήμου θέσεώς του, τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου. Δὲν τὸν ἐβίασε κανένας, δὲν τοῦ ἔβαλε κανένας τὸ μαχαίρι στὸ λαιμὸ γιὰ νὰ φανῇ ἀγγλικότερος τῶν Ἄγγλων...*

Στὸ μεταξὺ περνοῦσαν οἱ μῆνες, μπῆκε τὸ φθινόπωρο μὲ τὶς ἀκατάπαυστες βροχές, ἦρθε ὁ χειμώνας κι ὁ καυγάς ἀνάμεσα στὸν *Κήρυκα* καὶ τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* γιὰ τὸ ἂν ἐξακολουθοῦσε ἢ ὄχι ἡ διένεξη ἀνάμεσα στὸ Μπότσαρη καὶ τὸ Σίμο, δὲν ἔλεγε νὰ πάρει τέλος. Ὁ *Κῆρυξ* ὑποστήριζε ὅτι εἶχαν ἀποκατασταθεῖ ὁριστικὰ οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς δυὸ πολιτικοὺς ἄνδρες, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἐπέμενε ὅτι τὸ χάσμα ἦταν ἀγεφύρωτο· εἶχε προστεθεῖ μάλιστα καὶ ἕνα νέο στοιχεῖο σὲ βάρος τοῦ Μπότσαρη, ὅτι δηλαδὴ τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει καὶ ὁ Ἀλκ. Λούλης. Ἡ διένεξη μεταξὺ τῶν ἐφημερίδων ἦταν τόση ὀξεῖα, ὥστε δὲν παραξένευαν τίτλοι, ὅπως τοῦ

Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος τῆς 8-10-31: *Διὰ τοὺς κήρυκας τοῦ ψεύδους καὶ τοὺς μουεζίνηδες τοῦ φανατισμοῦ.* Φυσικὰ στὴν ὅλη ὑπόθεση ὑπῆρχε καὶ πολὺ παρασκήνιο, ὀργίαζε ἡ φαντασία καὶ ἡ παραπληροφόρηση καὶ ἀποδίδονταν δηλώσεις στοὺς ἀντίπαλους, ποὺ στοιχειώδης λογικὴ ἀπέκλειε. Ἔλεγαν π.χ. καὶ δημοσίευαν γιὰ τὸ Μπότσαρη ὅτι εἶχε κάνει δηλώσεις στὴν Παραμυθιὰ σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες: *Τὸ κράτος ἐξώδευσε διὰ τὴν Ἤπειρον 167.000.000 δρχ., τὰ ὁποῖα δὲν ἀξίζουν ὅλοι οἱ Ἠπειρῶται ὡς κρέας!* Ἔπρεπε νὰ εἶναι βλάκας ἕνας πολιτικὸς γιὰ νὰ ἐκστομίζει τέτοιες ὕβρεις ἐναντίον τῶν Ἠπειρωτῶν. Καὶ ὁ Μπότσαρης δὲν ἦταν...

Ὁ Χρηστοβασίλης πάλι, ὅλο αὐτὸν τὸν καιρό, εἶχε στραφεῖ μὲ πάθος ἐναντίον τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ Γ. Μόδη. Πίστευε ὅτι ἔβλαπτε τὴν Ἤπειρο καὶ ζητοῦσε κάθε τόσο τὴν ἀπομάκρυνσή του. Στὶς ἀρχὲς Ὀκτωβρίου ἀπὸ παραπληροφόρηση βεβαιώθηκε ὅτι ὁ Μόδης *ἀπηλλάγη τῶν καθηκόντων του.* Ἔσπευσε νὰ πανηγυρίσει: (5-10-31): *Ἡ «Ἐλευθερία» καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐμπορικοῦ συλλόγου κ. Ἐπ. Βέλλης δύνανται νὰ καυχῶνται ὅτι αὐτοὶ μόνον ἀπήλλαξαν τὴν Ἤπειρον ἀπὸ τὴν ἐν αὐτῇ παρουσίαν τοῦ κ. Γ. Μόδη.* Βιάστηκαν νὰ ἐκδηλώσουν τὰ αἰσθήματά τους. *Κάτι πολὺ τὸ βράζει ἐδῶ* -ἔγραφε ἀργότερα ὁ Χρηστοβασίλης- *ὁ τέως Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου κ. Μόδης! Βεβαίως δὲν τοῦ κάνει ἡ καρδιά ν' ἀφήσῃ ἕνα τέτοιο μεγάλο ἀξίωμα κ.ἄ. κ.ἄ.* Ὅμως ὁ Μόδης δὲν ἦταν *τέως*, ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι Γενικὸς διοικητὴς. Καὶ τὸ ἀπέδειξε μὲ ἐνέργειές του πολὺ σύντομα. Στὶς 30-11-31 ὁ Μόδης δὲν εἶχε φύγει, κατὰ τὸ Χρηστοβασίλη, *τελοῦσε ὑπὸ παραίτησιν,* καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ δὲν τοῦ ἐπιτρεπόταν νὰ ἀνακατεύεται σὲ ἀντιδικίες μεταξὺ Δήμου καὶ ἐφημερίδων. Στὶς 10-12-31 ὁ Χρηστοβασίλης τὸ πῆρε ἀπόφαση ὅτι ὁ Μόδης ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι Γενικὸς διοικητὴς καὶ *ἀντιπρόσωπος τοῦ δικτάτορος Βενιζέλου,* τὸν κατηγοροῦσε τώρα ἐπειδὴ εἶχε ἐπέμβει στὴν κυβέρνηση γιὰ νὰ ματαιωθεῖ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἐπ. Βέλλη ὡς προέδρου τοῦ *Ἐμπορικοῦ, Βιομηχανικοῦ καὶ Ἐπαγγελματικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἠπείρου.* Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα θὰ γράψει (14-12-31) ὁλόκληρο ἄρθρο, μὲ πολλὲς κατηγορίες ἐναντίον του, προεξοφλώντας τὴν ἀνάδειξη τοῦ Βέλλη ὡς προέδρου κατὰ τὶς ἐπικείμενες ἐκλογὲς τοῦ *Ἐπιμελητηρίου.* Εἶχαν σημασία τὰ αἴτια τῆς ὑποστήριξης τοῦ Βέλλη ἀπὸ τὸ Χρηστοβασίλη: *Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου ...θὰ ἐπιχειρήσῃ βιαίως νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκλογήν. Ἂς τὸ πράξῃ. Κρατικὴ δύναμιν ἔχει στὰ χέρια του. Ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ κ. Μόδη καί... ἢ μᾶλλον μεταξὺ Βενιζέλου καὶ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ ἐκηρύχθη. Δόξα σοι ὁ θεός, ποὺ σηκώνουν τὴν ἀντιβενιζελικὴν σημαίαν καὶ οἱ τέως Βενιζελολάτραι Ἠπειρῶται! Ἦτο καιρός!* Ἡ κατάληξη τοῦ ἄρθρου ἑρμηνεύει πολλὲς ἀπορίες... Παρὰ τὴ βεβαιότητα τοῦ Χρηστοβασίλη ἡ ἀνάδειξη τοῦ Βέλλη, ὡς προέδρου τοῦ *Ἐπιμελητηρίου* δὲν ἔγινε, γιατὶ ὁ Μόδης, βασιζόμενος σὲ νομικὲς διατάξεις, ματαίωσε τὶς ἐκλογές. Ὁ Χρηστοβασίλης (17-12-31) συνέχισε νὰ τὸν κατηγορεῖ ὅτι τὸ ἔκανε γιὰ

νὰ ἐκλέξει διοικητικὸ συμβούλιο τῆς ἀρεσκείας του. *Τί νὰ κάνωμε;* κατέληγε μοιρολατρικά. *Θὰ ὑποφέρουμε, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι κυβερνᾶ τὴν δύσμοιρον Ἑλλάδα ὁ Βενιζέλος καὶ τὰ ὄργανά του!* Τὸ συνηθισμένο ἐπιμύθιο τοῦ γηραιοῦ δημοσιογράφου καὶ πολιτικοῦ. Πληροφορίες ἔλεγαν, ὅτι ὁ Μόδης εἶχε ὑποβάλει τὴν παραίτησή του καὶ ὅτι ὁ Βενιζέλος τὴν ἔκανε δεκτή, μὲ τὸν ὅρο νὰ παραμείνει στὰ Γιάννινα ὅλο τὸ Δεκέμβριο. Ἔμεινε καὶ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1932.

Ἡ πρώτη τάξη τῆς *Ἐμπορικῆς σχολῆς* Ἰωαννίνων καταργήθηκε ἀπὸ ἔλλειψη μαθητῶν. Οἱ ὀργανώσεις διαμαρτυρήθηκαν, φαίνεται ὅμως πὼς ὁ ἐμπορικὸς κόσμος τῆς πόλης δὲν ὑποστήριζε καὶ τόσο τὴ σχολή του... Τὸ σχολικὸ ἔτος 1931-32, ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ τὸ γυμνάσιο θηλέων, μὲ πρώτο γυμνασιάρχη τὸν ὡς τότε γυμνασιάρχη τοῦ Β΄ γυμνασίου Δημ. Σακελλαρίδη. *Σύσσωμος ἡ κοινωνία ἐχαιρέτησε μὲ ἐνθουσιασμὸν τὴν σύστασίν του,* σημείωνε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (2-10-31). Διατύπωνε ὅμως τὴν ἀπορία του γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι στὶς εἰσιτήριες ἐξετάσεις εἶχαν ἀπορριφθεῖ οἱ περισσότερες ὑποψήφιες, ἀπόφοιτες Δημοτικοῦ, μὲ βαθμοὺς ἀπολυτηρίου 8, 9 καὶ 10. Μήπως γίνεται αὐτό, ἀναρωτιόταν, γιὰ νὰ ἐξακολουθήσει ὁ συναγελασμὸς τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ νὰ γίνει κατορθωτὴ ἔτσι, μὲ ἀνήθικα μέσα, ἡ ματαίωση τῆς λειτουργίας τοῦ γυμνασίου; Ὄχι, ἀπαντοῦσε ὁ γυμνασιάρχης Σακελλαρίδης. Ἔχουν ἐγγραφεῖ 42 μαθήτριες στὴν α΄ τάξη καὶ θὰ ἐγγράφονταν κι ἄλλες. Γιὰ τὸ πρῶτο ἔτος λειτουργίας ὁ ἀριθμὸς ἦταν ἱκανοποιητικός. Μὲ τὴν ἔναρξη τῆς λειτουργίας τοῦ γυμνασίου θηλέων ὁ καθηγητὴς Φιλ. Σαγκούνης δημοσίευσε (ἀπὸ τὶς 14-10-31) σειρὰ ἄρθρων στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* μὲ θέμα: *Ἡ συνεκπαίδευσις,* ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀπέκλινε.- Νέος διοικητὴς τῆς VIII μεραρχίας, μετὰ τὴ μετάθεση τοῦ Χασαπίδη, ἀνέλαβε ὁ ὑποστράτηγος Κων. Βλάχος, *ἐκ τῶν μᾶλλον μορφωμένων ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ μας, φημιζόμενος διὰ τὴν δραστηριότητά του, τὴν στρατιωτικὴν μόρφωσιν καὶ τὰς ἱκανότητάς του,* ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες.- Πέθανε στὴν Ἀθήνα, ὅπου νοσηλευόταν, ἡ Ἀμαλία Ξανθοπούλου· εἶχε διατελέσει γιὰ δεκάδες χρόνια (μισὸ αἰώνα) διευθύντρια τοῦ *Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου* Ἰωαννίνων (Ἐλισαβετείου). Ἦταν μιὰ ἐξέχουσα μορφὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαίδευσης, μὲ πλούσια ἐθνικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ δράση. Ἐκτενῆ νεκρολογία δημοσίευσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (14—10-31).- Ἄρχισαν οἱ ἐργασίες ἐκχωμάτωσης γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ νέου δι-

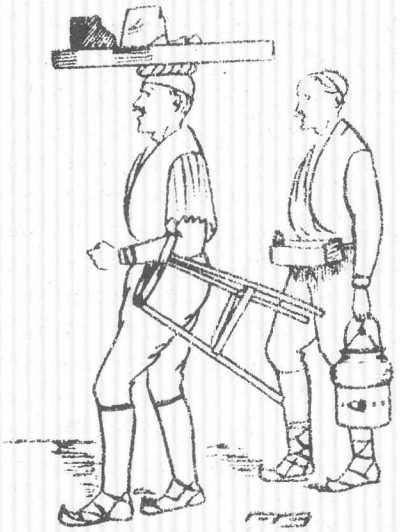

Ἀπὸ τοὺς τύπους τῶν Γιαννίνων τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς: Γκέγκηδες πωλητὲς σαλεπιοῦ καὶ χαλβᾶ.

οικητηρίου, στὴ θέση ποὺ σήμερα βρίσκεται.- Ἀπὸ δυό, πρώην τριτοβάθμιους, μὲ μετεκπαίδευση στὸ *Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων*, Ἴκκο καὶ Παπαπαύλου, ἐκδόθηκε τὸ 1ο τεῦχος τοῦ μηνιαίου ἐκπαιδευτικοῦ περιοδικοῦ *Ἐγερτήριον*. Στὸ μεταξύ, οἱ ἐπιτυχόντες στὴ μετεκπαίδευση νέοι τριτοβάθμιοι, διατάχθηκαν ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας, νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ θρανία καὶ νὰ ξαναγυρίσουν στὰ σχολεῖα τους, δὲν ὑπῆρχαν χρήματα γιὰ διορισμὸ ἀναπληρωτῶν. Ἐπὶ μῆνες διαμαρτύρονταν οἱ ἐνδιαφερόμενοι γιὰ νὰ πετύχουν τὴν ἀναστολὴ τῆς διαταγῆς αὐτῆς.- *Μετὰ ἀπὸ αὐστηροτάτας καὶ δικαιοτάτας ἐξετάσεις εἰσήχθησαν* στὸ *Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων* 22 μαθητὲς καὶ 8 μαθήτριες. Πρῶτος ἐπιτυχὼν ὁ Ἰωάννης Οἰκονόμου. Πρόκειται γιὰ τὸν γράφοντα, ποὺ τότε ἔφερε -κακῶς- τὸ ἐπίθετο Οἰκονόμου (τὸ πῶς καὶ γιατὶ τὸ ἀναφέρω σ' ἄλλα βιβλία μου). Μετὰ τὴν ἀποφοίτησή μου, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς Στρατολογίας, ξαναγύρισα στὸ πραγματικό μου ἐπίθετο: Νικολαΐδης. Οἱ εἰσαχθέντες ἦταν οἱ τελευταῖοι, ἀπὸ τὸ σχολικὸ ἔτος 1931-1932, ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ὁ θεσμὸς τῶν *Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν*. Εἴμαστε οἱ τελευταῖοι καὶ οἱ ἄτυχοι. Δὲν μᾶς ἔδωσαν τὸ 500δραχμο ἐπίδομα ποὺ ἔπαιρναν οἱ σπουδαστὲς τῶν ἄλλων τάξεων. Στὶς ἀρχὲς Νοεμβρίου στὸ *Διδασκαλεῖο* ὀργανώθηκε μνημόσυνο τοῦ μεγάλου ἐφευρέτη Θωμᾶ Ἔντισσον, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀσχολήθηκαν ἐκτενέστατα οἱ ἐφημερίδες. Μίλησαν πολλοὶ σπουδαστές, τελευταίος ὁ Σούρλας, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσει κάτι σοβαρὸ ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση τοῦ Ἔντισσον: *Ἀλλ' ὁ Ἔντισσον ποὺ ρυμούλκησε πίσω του τὴν ἀνθρωπότητα, προτοῦ νὰ φθάσῃ στὸ σημεῖον αὐτὸ ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸ σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον φοιτοῦσε, ἢ ἂν θέλετε καλλίτερα, τὸ σχολεῖο τὸν ἠγνόησε καὶ τὸν περιεφρόνησε, γιατὶ δὲν μπόρεσε μέσα στὸν σχολαστικισμό του νὰ τὸν καταλάβῃ καὶ νὰ τὸν νοιώσῃ... Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ πὼς τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ δημιουργικὰ καὶ μεγάλα πνεύματα τῆς ἀνθρωπότητος ἠδικήθησαν ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς θέτει μερικὰ ἐρωτήματα: Τὸ σχολεῖο δὲν προσέχει τὴν ἀτομικότητα τῶν παιδιῶν, τὸ σχολεῖο σέρνει ἀλύπητα τὸν ὁδοστρωτῆρα του καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ μερικὲς ἀπαιτήσεις ποὺ φαίνονται νὰ μὴν ἔχουν σχέση μὲ τὸ ἔργον του... Ἂν ὁ Ἔδισσον μποροῦσε νὰ μιλήσῃ στὴν γλῶσσαν τὴν παιδαγωγικὴν θὰ ἔλεγε: «Τὸ σχολεῖο ἂς μὴ προσέχῃ μοναχὰ τὸ σακκὶ τῶν γνώσεων, ἀλλ' ἂς χάσῃ κάμποσο καιρὸ ἐρευνώντας καὶ τὰς προδιαθέσεις τῶν τροφίμων του».* Λόγια σοφὰ ποὺ ἰσχύουν καὶ σήμερα...- Κυκλοφόρησε τὸ 1ο φύλλο τῆς ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδας ἡ *Φωνὴ τοῦ Πωγωνίου*. Ἐκδότης ὁ Χριστόφορος Κ. Σακελλάριος, ἕδρα ἡ Βήσσανη.- Ἀπὸ τὰ πιὸ παράδοξα ποὺ δημοσιεύτηκαν: Ὁ Θεοφ. Τζάλλας, ἐκδότης τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ βήματος* Ἀθηνῶν, καταχώρησε τὴν εἴδηση ὅτι ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης εἶχε προσχωρήσει στοὺς *Φιλελευθέρους!* Ποιός; ὁ Χρηστοβασίλης. Ἦταν φυσικὸ ν' ἀκούσει τὰ σκολιανά του. Δυὸ ἐξηγήσεις μποροῦν νὰ δοθοῦν, ἀπαντοῦσε ὁ Χρηστοβασίλης: *Ἢ ὁ Φ. Τζιάλλας ἐκούτιασεν καὶ γίνεται θῦμα κάποιου farseur, ὅπερ δὲν πιστεύομεν, ἢ διὰ τοῦ δημοσιεύματός του ἐπιδιώκει νὰ μὴ συνεργασθῇ ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων τὸ Λαϊκὸν κόμμα μὲ τὸν Ἀλέξ. Μελᾶν, ὅπερ καὶ πιστεύομεν.* Βέβαια ἦταν τόσο χονδροειδὴς ἡ εἴδηση ποὺ ὑποχρέωσε τὸ *Ἠπειρωτικὸν βῆμα* νὰ τὴ διαψεύσει στὴν ἑπόμενη ἔκδοσή του.- Τέλη Νοεμβρίου ἀναχώρησε γιὰ τὴ νέα του θέση στὶς Σέρρες, ὕστερα ἀπὸ μετάθεση, ὁ πρόεδρος Πρωτοδικῶν Ἰω. Βασιλείου. *Ἄφησε λαμπρὰν δικαστικὴν ἐποχὴν*

ἐν Ἰωαννίνοις, τὴν ὁποίαν ἡ κοινωνία μας καὶ πρὸ πάντων ὁ δικηγορικὸς κόσμος, ἐπὶ πολὺ θὰ ἐνθυμῆται καὶ θὰ ἐκτιμᾷ, ἔγραψαν οἱ ἐφημερίδες. Πολλὰ σχόλια καὶ ἄρθρα ἀφιέρωσαν στὴν προσωπικότητά του. *Καὶ ἕνα μυστήριον* σημείωνε ὁ Χρηστοβασίλης: *Ἐπὶ πέντε ἔτη, καθ' ἃ ὑπηρέτησεν ἐνταῦθα ὡς πρόεδρος ὁ κ. Ἰω. Βασιλείου, οὐδεὶς κατώρθωσε νὰ ἐννοήσῃ εἰς ποίαν πολιτικὴν μερίδα ἀνήκει. Ἀπόδειξις καὶ τοῦτο τῆς ἄκρας του δικαστικῆς ἀμεροληψίας.*- Τὰ δυὸ ἐγκαίνια: Στὶς 28-11-31 ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ πρώτου ἀστικοῦ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ, *ἐκ 40 ὡραίων διπλοκατοικιῶν, καλοκτισμένων, σκεπασμένων μὲ εὐρωπαϊκὰ κεραμίδια καὶ ρυμοτομικῶς τοποθετημένων.* Τὴν ἴδια μέρα, τὸ ἀπόγευμα, ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τῆς θεμελίωσης τῶν *Δημοτικῶν λουτρῶν*, τοῦ πρώτου ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου τῆς πόλης, ὅπως χαρακτηρίστηκαν. Χτίστηκαν στὴ θέση, ὅπου πρῶτα ἀνυψωνόταν τὸ τζαμὶ Μεχμέτ, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ τότε Φρουραρχεῖο. Ἐξυπηρέτησαν γιὰ πολλὲς δεκαετίες τὰ Γιάννινα. Σήμερα στὸ κτίριο εἶναι ἐγκατεστημένη, ὕστερα ἀπὸ προσθῆκες ποὺ ἔγιναν, ἡ *Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη*.- Πέθανε ὁ ναύαρχος ἐ.ἀ., πρώην ὑπουργὸς καὶ πολιτευτὴς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* στὰ Γιάννινα, Μιχαὴλ Ἀν. Γούδας. Στὴ μεγάλη δίκη, ὅπου ἀποφασίστηκε ἡ ἐκτέλεση τῶν ἓξ, ἦταν συγκατηγορούμενος καὶ καταδικάστηκε σὲ ἰσόβια δεσμά. Μνημόσυνό του ἔγινε στὶς 31-10-31.- Ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια ἀσθένεια πέθανε στὰ Γιάννινα, σὲ ἡλικία 32 χρόνων, ὁ Ραμζῆ βέης, *μονογενὴς υἱὸς τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, Ἰωαννίτου καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀλβανικοῦ οἴκου τῶν Τοπτὰν καταγομένης Ναϊνές, τῆς ξακουστῆς πάσαινας, ἐγγονὸς δὲ τοῦ Ἀχμὲτ πασᾶ Βλιώρα, εὐπατρίδου ἐξ Αὐλῶνος.* Ἀδελφή του ἦταν ἡ Ραφέτ. Ὑπηρετοῦσε στὰ Γιάννινα ὡς Γενικὸς πρόξενος τῆς Ἀλβανίας, μὲ τὴν πολιτεία του καὶ τὴν εὐγένειά του, εἶχε γίνει συμπαθὴς στὴν κοινωνία τῆς πόλης. Ἡ κηδεία του ἔγινε τὴν ἑπομένη. Παρέστησαν ὅλες οἱ ἀρχές, οἱ πρόξενοι καὶ πολὺς κόσμος (*Ἐλευθερία*, 14-12-31). Ἡ σορός του μεταφέρθηκε στὸ Λιμπόχοβο Ἀργυροκάστρου, ὅπου ἔγινε καὶ ἡ ταφή. Τὴν ἴδια μέρα, πέθανε ὁ Σικιρί Ὁμὲρ Ντεραγότ, ὁ μόνος Χότζας τῆς μουσουλμανικῆς κοινότητας τῶν Γιαννίνων, ὁ ὁποῖος ὡς θρησκευτικὸς λειτουργός, κήδευσε τὸν Ρεμζῆ βέη. Αἰτία τοῦ θανάτου ἡ λύπη γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ Ραμζῆ.- Ἀνακοινώθηκε στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἐπίσημα ἡ προσχώρηση τοῦ τέως Γενικοῦ διοικητῆ Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρα, στὸ *Προοδευτικὸν κόμμα* τοῦ Καφαντάρη, ὁ ὁποῖος δήλωσε ὅτι *ἡ συμμετοχὴ τοῦ κ. Καλεύρα εἰς τὸ «Προοδευτικὸν κόμμα», δὲν εἶναι μόνο μεγάλη τιμή, ἀλλὰ καὶ κέρδος ἀνυπολόγιστον...* Ὁ Χρηστοβασίλης πολὺ χάρηκε γι' αὐτὴ τὴ μετάσταση, *ἀποτελεῖ ἔνδειξιν τῆς ἀρξαμένης πανωλεθρίας τοῦ βενιζελικοῦ κόμματος*, ἔγραφε (*Ἐλευθερία*, 24-12-31.- Ἡ *Ἤπειρος* ἀντιμετώπιζε πάλι οἰκονομικὲς δυσχέρειες στὴν ἔκδοσή της. Τὸν Ὀκτώβριο καὶ Νοέμβριο τοῦ 1931 κυκλοφοροῦσε τρεῖς φορὲς τὴν ἑβδομάδα. Στὶς 20-11-31, ἡ ἐφημερίδα ἔδινε ἐξηγήσεις γι' αὐτὲς τὶς δυσχέρειες· ὑποσχόταν ἀπὸ τὴν ἑπόμενη νὰ ἐπαναλάβει τὴν ἡμερήσια ἔκδοση, μὲ ἔκκληση πρὸς τοὺς Ἠπειρῶτες νὰ τὴν ἐνισχύσουν.- Τὸ Ἐλεγκτικὸ συνέδριο ὑπολόγισε τὴν κατάχρηση τοῦ Ντάφλου στὸ Δῆμο Ἰωαννιτῶν σὲ 10.000.000 δρχ. Θὰ μποροῦσε ὁ Δῆμος ν' ἀναμορφώσει τὴν πόλη μ' αὐτὰ τὰ χρήματα, παρατηροῦσε ἡ *Ἤπειρος*.- Τὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* ἵδρυσε στὰ Γιάννινα παράρτημα τοῦ *Ἑλληνικοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν*. Τὰ μαθήματα θὰ ἄρχιζαν τὴν 1η Δεκεμβρίου στὸ νέο οἴκημα τοῦ *Λυκείου*, στὸν Κουραμπᾶ.

Τὸ παράρτημα ἦταν ἰσότιμο μ' ἐκεῖνο τῶν Ἀθηνῶν. Πιάνο καὶ σολφὲζ θὰ δίδασκε ἡ πτυχιοῦχος τοῦ *Ἑλληνικοῦ Ὠδείου* δὶς Τσικβάτζε. Τὸ *Λύκειο* πρῶτο ἄνοιξε καὶ τὴ σαιζὸν τῶν χοροεσπερίδων μὲ τὴν ὀργάνωση τοῦ χοροῦ του (13-12-31) στὴν αἴθουσα τοῦ καφενείου *Μεγάλη Βρεττανία*. Πρόεδρος τοῦ ἱδρύματος αὐτὴ τὴν ἐποχή, ἦταν ἡ Εὐ. Γ. Γκορτζῆ.- Παρὰ τὶς ἔντονες καὶ ἐπὶ μῆνες διαμαρτυρίες τῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων, ἡ κυβέρνηση ἀποφάσισε τὴν περικοπὴ τοῦ μισθοῦ τους κατὰ 6%, ἀπὸ τὴν 1η Ἰανουαρίου. Δὲν ἰσοσκελιζόταν μὲ ἄλλο τρόπο ὁ προϋπολογισμός, ὑποστήριζε...- Τέλη Ὀκτωβρίου ὀργανώθηκε τελετή, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Γ. Μόδη, γιὰ τὴ βράβευση 50 περίπου φιλοπρόοδων γεωργῶν τοῦ νομοῦ. Δόθηκαν καὶ πολλοὶ ἔπαινοι, κυρίως σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ σηροτροφία.- Ὁ τακτικὸς ἱεροκήρυκας τοῦ *Ἁγίου Κοσμᾶ*, θεολόγος Χρ. Παπαγιάννης, ἵδρυσε ἀπὸ τὰ μέσα Νοεμβρίου τὸ πρῶτο *Κατηχητικὸ σχολεῖο* στὰ Γιάννινα.- Ὁ συνεργάτης τῆς *Κραυγῆς* Βλαδ. Βρέλλης πέτυχε στὶς ἐξετάσεις τῆς Νομικῆς σχολῆς. Στὴν ἴδια ἐφημερίδα ἄρχισε νὰ δημοσιεύει τακτικὰ συνεργασίες (κυρίως ποιήματα) ὁ Λάκης Κολβάτσος, ὁ ὁποῖος ἀσχολήθηκε δόκιμα μὲ τὴν ποίηση, τὴν πεζογραφία καὶ τὸ μυθιστόρημα. Μετὰ τὸν πόλεμο, ὑπηρέτησε γιὰ ἕνα διάστημα καὶ νομάρχης. Τὸ ἀρχεῖο του, μὲ ἀρκετὰ ἀνέκδοτα ἔργα, βρίσκεται στὴν *Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν*. Ὁ ἴδιος ζεῖ καὶ βασιλεύει.. Ἡ *Κραυγή*, τέλος, ἦταν ἡ πιὸ ἐνημερωμένη ἐφημερίδα στὴν ἀθλητικὴ κίνηση, καὶ ἰδιαίτερα στὸ ποδόσφαιρο.- Παρὰ τὶς προόδους τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, παρὰ τὴν ὕπαρξη ἱκανότατων γιατρῶν, ὅλων σχεδὸν τῶν εἰδικοτήτων, στὰ Γιάννινα, οἱ κομπογιαννῖτες ἐξακολουθοῦσαν νὰ καταδυναστεύουν τὴν πόλη καὶ τὴν ὕπαιθρο καὶ νὰ προξενοῦν ἀνεπανόρθωτες βλάβες σὲ ἀνθρώπινους ὀργανισμούς, ἀκόμα καὶ τὸ θάνατο. Ὁ *Ἰατρικὸς σύλλογος Ἰωαννίνων*, ἀναγκάστηκε νὰ δημοσιεύσει κατ' ἐπανάληψη στὶς ἐφημερίδες μακροσκελέστατη ἀνακοίνωση, γιὰ νὰ ἐπιστήσει τὴν προσοχὴ τῶν πολιτῶν, σχετικὰ μὲ τοὺς κινδύνους ποὺ διέτρεχε ἡ ὑγεία τους ἀπὸ διαγνώσεις καὶ φάρμακα τῶν κομπογιαννιτῶν. Τοὺς χαρακτήριζε ἀλῆτες, ἐκβιαστές, ἀπατεῶνες, οἱ *θεραπεῖες* τους ὁδηγοῦσαν πάντοτε στὴν ἐπιδείνωση τῆς κατάστασης τῶν ἀσθενῶν καὶ σὲ βέβαιο θάνατο. *Παρετηρήθησαν* - ἀναφερόταν στὴν ἀνακοίνωση- *τυφλώσεις, σηψαιμίαι γάγγραιναι ἐξ ἐπιθέσεως τῶν θαυματουργῶν(!) ἀλοιφῶν, ἐπίσης παραλύσεις ποδῶν, κατόπιν ἐνέσεων κινίνης κακῶς διενεργουμένων, θάνατοι ἑλονοσούντων καὶ κατὰ συνέπειαν πασχόντων ἐκ σπληνομεγαλείας, οἵτινες κατέφυγον εἰς ἀγύρτας ἵνα τοὺς κόψωσι τὸν σπλῆνα, θάνατοι ἐπὶ γυναικῶν, αἵτινες κατέφυγον εἰς αὐτούς, ἵνα δῆθεν θεραπεύσωσι τὴν στείρωσιν, θάνατοι γυναικῶν, πτωχῶν πολύτεκνων γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τεκνοποίησιν, μὲ τὰ δῆθεν στειρόχορτα!* Ἀνέφερε καὶ πολλὲς ἄλλες περιπτώσεις ἡ ἀνακοίνωση. Κάκιζε ἐπίσης τὴ συνήθεια πολλῶν, ἀκόμα καὶ μορφωμένων, νὰ ζητοῦν φάρμακα γιὰ πονοκεφάλους, ἐντερικὲς διαταραχὲς ἢ ἀναπνευστικὲς ἐνοχλήσεις ἀπὸ τοὺς φαρμακοποιούς, χωρὶς συνταγὴ γιατροῦ καὶ ἀνέφερε παραδείγματα θανάτων ἀπὸ σκωληκοειδίτιδα, ἐπειδὴ τοὺς δόθηκε καθάρσιο γιὰ θεραπεία. Ποιὰ ἦταν τὰ ἀποτελέσματα τῶν προειδοποιήσεων τοῦ *Ἰατρικοῦ συλλόγου*, δὲ γνωρίζω. Τὸ βέβαιο εἶναι πὼς ὁ κομπογιαννιτισμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ἀνθεῖ καὶ στὶς μέρες μας καὶ νὰ ἔχει τὰ θύματά του. Ἂς θυμηθοῦμε τὸ θαυματουργὸ νερὸ τοῦ Καματεροῦ...- Μὲ ἀφορμὴ τὰ σχόλια τῶν ἐφημερίδων, ἐναντίον τῆς ὀργάνωσης

Ε.Ε.Ε. καὶ σχετικὴ ἐπιστολὴ ἀναγνώστη ὑποστηρικτὴ τῆς ὀργάνωσης, ἡ Ἤπειρος ἐξέφρασε κι αὐτὴ τὶς ἄλλου εἴδους, ἐπιφυλάξεις της. *Σήμερον βεβαίως-σημείωνε- ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἰωαννίνων, ἀποτελουμένην ἀπὸ ἐκλεκτὰ μέλη τῆς Γιαννιώτικης κοινωνίας, δὲν ἔχομεν ποῦ νὰ στηρίξωμεν τους ἐνδοιασμούς μας. Διατρέχομεν ὅμως μίαν ἐποχὴν ποὺ τὰ πάντα ἐκαπηλεύθησαν καὶ τὰ πλέον ἱερὰ ἐμβλήματα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ σκοποὺς ἀμφιβόλου ἠθικῆς καὶ διὰ νὰ εἴμεθα εἰλικρινεῖς φοβούμεθα τὸν Βενιζελισμόν. Αὔριον ἴσως καταστήσῃ ὑποχειρίους τὰς ὀργανώσεις αὐτάς, εἰς σκοποὺς πολὺ ὀλιγώτερον ἐθνικιστικοὺς καὶ περισσότερον Βενιζελικούς, διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἀπροκάλυπτον τὴν δικτατορίαν του. Δὲν χρησιμοποίησε ὁ Βενιζέλος τὰ Ε.Ε.Ε., ἄλλοι τὸ ἔκαμαν...*- Τὸ πρῶτο διοικητικὸ συμβούλιο τῶν Ε.Ε.Ε.: Γ. Δευτεραίος, πρόεδρος, Γ. Καππᾶς, ἀντιπρόεδρος, Δ. Γκωλέτσης, γενινὸς γραμματέας, Σπ. Τσαρτσῆς, ταμίας καὶ μέλη οἱ: Εὐάγ. Κολοβός, Σεπετᾶς καὶ Μαρτίνης. Ὁ *Κῆρυξ* (22-11-31) ἀσχολήθηκε καὶ πάλι ἐπικριτικὰ μὲ τὸ θέμα σημειώνοντας: *Ὁμολογοῦμεν ὅτι καὶ μετὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν ἱδρυθεῖσαν ἐνταῦθα ὀργάνωσιν τῶν Χαλυβδοκράνων ἐγκρίτων καὶ σοβαρῶν συμπολιτῶν, διατηροῦμεν εἰσέτι τὰς ἐπιφυλάξεις μας, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ σωματείου τούτου, περὶ ὧν καὶ ἄλλοτε ἠσχολήθημεν.* Εἶχε γίνει πιὰ φανερὸ ὅτι ὁ βασικὸς σκοπὸς τῆς ὀργάνωσης ἦταν ἡ καταπολέμηση τοῦ κομμουνισμοῦ, κάτι ποὺ καὶ ὁ *Κῆρυξ* δικαιολογοῦσε γιὰ ἄλλες ἐπαρχίες τῆς Ἑλλάδας, ὄχι ὅμως γιὰ τὴν Ἤπειρο...- Ἀρχιτέκτονας τοῦ ὑπουργείου Παιδείας ἄρχισε τὴ μελέτη γιὰ τὴ διαρρύθμιση τοῦ ἱστορικοῦ τεμένους τοῦ Ἀσλὰν πασᾶ, σὲ *Μουσεῖον Ἠπειρωτικῆς τέχνης.*- Ἡ *Ἕνωσις Συντακτῶν Ἀθηνῶν*, συνεχίζοντας τὴν ὀργάνωση τῶν καλλιστείων γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς *Μὶς Ἑλλάς*, ἐνημέρωνε τὶς ἐπαρχιακὲς ἐφημερίδες, γιὰ τὴ διαδικασία τῆς ἐκλογῆς τῶν ὡραίων τῶν ἐπαρχιῶν. Τὴν εὐθύνη τῆς διοργάνωσης ἀναλάβαιναν οἱ δήμαρχοι σὲ συνεργασία μὲ τὶς τοπικὲς ἐφημερίδες. Ἡ ἐκλογὴ τῶν *Μὶς* τῶν ἐπαρχιῶν ἔπρεπε νὰ ὁλοκληρωθεῖ πρὶν ἀπὸ τὶς 15 Ἰανουαρίου 1932. Ὅλα τὰ εἶχε ἡ Ἑλλάδα, αὐτὴ τὴν ἐποχή, μόνο οἱ *Μὶς* τῆς ἔλειπαν...- Πληροφορίες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα -τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Δεκεμβρίου- ἔλεγαν πὼς ἡ προσφυγὴ τῶν καθηγητῶν Ἀλκ. Κοντοπάνου καὶ Χαρ. Ἰωαννίδη ἀπὸ τὸ *Συμβούλιο Ἐπικρατείας* εἶχε ἀπορριφθεῖ. Ἔτσι ἡ ἀπόλυσή τους φαινόταν ὅτι ἦταν ὁριστική. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* πανηγύρισε. Στὶς 23-12-31 σχολίαζε: *Εἰς τὸ πολυθρύλητον καθηγητικὸν ζήτημα, διὰ τὰ γνωστὰ ἐν τῇ πόλει μας σκάνδαλα, κατόπιν τῆς ἀπορρίψεως τῶν προσφυγῶν τῶν κ.κ. Κοντοπάνου καὶ Ἰωαννίδη ἀπὸ τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας, ἐτέθη τελεία καὶ παῦλα. Ἡ κοινωνία μας, ἥτις τοσούτους ἀγῶνας κατέβαλεν ἵνα ἱκανοποιηθῇ ἡ προσβληθεῖσα τιμή της καὶ ἀποκαθάρῃ τὴν γεραρὰν «Ζωσιμαίαν σχολὴν» ἀπὸ τοὺς παρεκλίναντας τοῦ προορισμοῦ των καθηγητάς, ἐπείσθη πλέον, ὅτι δὲν δύναται κανεὶς νὰ παίξῃ μὲ τὴν τιμήν της ἀτιμωρητεί. Ἔστι δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πανθ' ὁρᾷ. Δίδεται πλέον ἕνα μάθημα διὰ τὸ μέλλον, ὅτι ἡ Ἠπειρωτικὴ κοινωνία εἶναι κέρβερος καὶ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ φυλάττει τὴν ἠθικήν της ὑπόστασιν.* Πάντως τὸ «μάθημα», ἦταν βραχείας διάρκειας. Δὲν θ' ἀργοῦσαν νὰ ξαναγυρίσουν στὶς θέσεις τους, μὲ πρῶτο τὸν Κοντοπάνο, παρόλο ποὺ τὸ θέμα ὑποτροπίασε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1932 καὶ το Φεβρουάριο τοῦ 1933.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

Τὸ 1932 ἦταν τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς τετραετίας τοῦ Βενιζέλου, μιᾶς τετραετίας ποὺ ἔχει νὰ ἐμφανίσει πολλὰ ἐπιτεύγματα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ λάθη. Ὅταν τὸν Αὔγουστο τοῦ 1928 ἀναλάμβανε τὴν ἐξουσία ὁ Βενιζέλος, εἶχε ὑποσχεθεῖ στὸν ἑλληνικὸ λαό, ὅτι θὰ ἔκανε τὴν Ἑλλάδα ἀγνώριστη. Οἱ ἀντίπαλοί του φανατισμένοι καὶ ἕτοιμοι κάθε στιγμὴ νὰ ἀμφισβητήσουν τὴν ἀξιοπιστία του -χειρότεροι ἦταν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν βενιζελογενῶν κομμάτων καὶ πρώην συνεργάτες του- τὸν λοιδωροῦσαν γι' αὐτὲς τὶς ἐξαγγελίες του, χωρὶς ὀρθὴ τεκμηρίωση ὅλων τῶν ἐπιχειρημάτων τους. Πρέπει νὰ εἰπωθεῖ πώς, παρὰ τὶς ἀντιξοότητες ποὺ ἀντιμετώπισε ὁ Βενιζέλος, ἡ κυριότερη ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν ἡ παγκόσμια οἰκονομικὴ κρίση, ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου του, στὸ σύνολό του, δὲν ἦταν ἀρνητικός. Τὰ σύμφωνα μὲ τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Τουρκία, καθὼς καὶ οἱ συνεννοήσεις μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία, ὅσο κι ἂν κατακρίθηκαν, ἀποτέλεσαν ἐπιτεύγματα μιᾶς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εὐεργετικῆς γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἡ ἐπιτυχὴς ἐξάλλου ρύθμιση τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων, καθὼς καὶ αὐτῶν τῶν ἄλλων ἠττημένων κατὰ τὸν πόλεμο χωρῶν, ἡ κατασκευὴ μεγάλων ἔργων, παρὰ τὶς καταχρήσεις, ἡ ἐνίσχυση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἡ μέριμνα γιὰ τοὺς πρόσφυγες, ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, μὲ τὴν ὁποία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἀνεγέρθηκαν χιλιάδες διδακτήρια, ἡ καθιέρωση θεσμῶν, ὅπως ἡ ἵδρυση τοῦ *Συμβουλίου Ἐπικρατείας*, ἦταν θετικὰ ἐπιτεύγματα. Ἂν πολλοὶ χειρισμοί, στὸν οἰκονομικὸ κυρίως τομέα, δὲν ἀπέδωσαν τοὺς καρποὺς ποὺ ἀνέμενε ἡ κυβέρνηση, ἐξαιτίας τῶν παρενεργειῶν τῆς οἰκονομικῆς κρίσης, ὅμως καταλογίζονται στὸ ἐνεργητικὸ τῆς κυβέρνησης. Ἴσως ἡ Ἑλλάδα νὰ γινόταν πραγματικὰ ἀγνώριστη κατὰ τὴν τετραετία τοῦ Βενιζέλου, ἂν δὲν ἐμφανίζονταν τὰ τεράστια προβλήματα, ποὺ ἀποτέλεσαν ἀνασχετικὸ φραγμὸ στὶς ἐξαγγελίες καὶ τοὺς ὁραματισμούς της καὶ δὲν σημειώνονταν σοβαρὰ λάθη σὲ πολλοὺς τομεῖς.

Ἐδῶ πρέπει νὰ γίνει μιὰ διάκριση. Στὴ γενικὴ βελτίωση ποὺ παρατηρήθηκε στὴ χώρα κατὰ τὴν τετραετία, ἡ Ἤπειρος εἶχε ἐλάχιστο ἕως μηδαμινὸ μερίδιο. Ἀκριτικὴ καὶ ἀπομονωμένη ὁδικά, μὲ βουλευτικὴ ἐκπροσώπηση, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις, ὄχι τοῦ ὕψους ποὺ ἀπαιτοῦσαν οἱ περιστάσεις, ἔμεινε στὸ περιθώριο τῆς ὁποιασδήποτε ἀνάπτυξης· τὰ ἔντυπα ποὺ ἐκπροσωποῦσαν τὴν κοινὴ γνώμη, σπάνια μιλοῦσαν γιὰ ἐπιτεύγματα, τὸν περισσότερο καιρὸ μοιρολογοῦσαν. Στὴν ἀνάπτυξη τῆς Ἠπείρου ἀνασταλτικὸ παράγοντα ἀποτέλεσε καὶ ἡ κατάρα τῆς ληστείας· ἐμπόδιζε τὴν εἰσροὴ κε-

φαλαίων γιὰ ἐπενδύσεις, ἕτοιμες ἦταν οἱ συμμορίες νὰ ἀπογυμνώσουν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους, ὅσους εἶχαν τὴν ἀπρονοησία νὰ γυρίσουν στὸν τόπο τους μὲ τὴν θέληση νὰ συνεισφέρουν στὴν προκοπή του. Οἱ ὄχι καλὲς σχέσεις μὲ τὴν Ἀλβανία -καὶ πότε ἦταν καλές;- ἐμπόδισαν τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγὲς ἀνάμεσα στὶς δυὸ χῶρες καὶ στέρησαν τὴν ἀγορὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἠπείρου ἀπὸ ἐκμεταλλεύσιμες πηγές· ἐρχόταν τώρα ἡ Ἰταλία μὲ τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἄλλη διείσδυση νὰ συμπληρώσει τὸ κενό. Δὲν εἶναι, λοιπόν, παράξενο, τὸ ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κρίση εἶχε γιὰ τὴν Ἤπειρο βαρύτατες συνέπειες, περισσότερες ἀπὸ κάθε ἄλλη περιοχή.

Οἱ σχέσεις μὲ τὴν Ἀλβανία, ὅπως ἀναφέρθηκε ἤδη, ἐξαιτίας τῶν προκλητικῶν ἀποφάσεων τῆς ἀλβανικῆς κυβέρνησης, θὰ ὀξυνθοῦν τὸ 1932 καὶ θὰ ὁδηγηθοῦν σὲ χειροτέρευση. Ἤδη, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1931, τὰ σημάδια τῆς ἐπερχόμενης κρίσης ἦταν ἐμφανῆ. *Αἱ ἀλβανικαὶ ἀρχαὶ* -ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (25-10-31)- *παρὰ τὴν ἐνδοτικότητα καὶ τὴν ἐμπράγματον φιλίαν ἣν ἐπέδειξεν ἡ ἡμετέρα κυβέρνησις εἰς πολλαπλᾶς περιστάσεις πρὸς τὸ νεοσύστατον ἀλβανικὸν κράτος, ἐξακολουθοῦν νὰ συμπεριφέρωνται πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς μας μὲ ἀνεξήγητον ἐχθρότητα. Ἡ μέχρι τοῦδε διαγωγὴ τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον δεῖγμα πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς μας πραγματικῆς φιλικῆς διαθέσεως. Ρεῦμα ἀτελευτήτου μισελληνισμοῦ ἐπικρατεῖ. Δὲν γνωρίζομεν ποῦ ἐρειδόμενοι οἱ κύριοι οὗτοι γίνονται τόσον προκλητικοὶ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ κατάστασις βαίνει εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Σχολεῖα ἑλληνικὰ κατ' ἔτος καταργοῦνται, ἐπὶ τῇ γελοίᾳ προφάσει ὅτι οἱ ἑλληνοδιδάσκαλοι ἀγνοοῦν τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν, ἥτις μόλις προσφάτως ἔγινε γραπτή...* Ἀναφέρονται καὶ πολλὲς ἄλλες προκλητικὲς ἐνέργειες τῶν Ἀλβανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ πραξικόπημα γιὰ τὸ *Αὐτοκέφαλον*. Τὸν ἀνθελληνισμὸ καλλιεργοῦσε συστηματικά, ὅπως κατ' ἐπανάληψη σημειώθηκε, ὁ ἀλβανικὸς τύπος. Περισσότερο φανατικὴ ἦταν ἡ ἐφημερίδα τοῦ Ἀργυροκάστρου *Δημοκρατία*, διευθυνόμενη ἀπὸ Ἕλληνα, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χρηστοβασίλης ἔγραφε πολλὰ «κολακευτικά»... Ἡ κυριότερη κατηγορία ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἦταν, ὅτι συμπεριφέρονταν τυραννικὰ στοὺς Τσάμηδες, τὰ ἔγραφαν γιὰ νὰ καλύψουν τὰ δεινοπαθήματα τῶν Βορειοηπειρωτῶν. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (29-1-31), ἀπαντοῦσε: *Ἡ Ἑλλὰς παραλαβοῦσα τὴν Τσαμουριὰν εἰς βαθμὸν πολιτιστικὸν ἥκιστα ἀξιοζήλευτον, προσπαθεῖ πῶς πληρέστερον νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας της καὶ καταστήσῃ τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων της ἁρμονικὴν καὶ εὐτυχῆ. Ἐνῶ ἡ Ἀλβανία τοὺς ἀτυχεῖς Βορειοηπειρώτας, διατελοῦντας εἰς ὑψηλὸν πολιτιστικὸν ἐπίπεδον, μὲ σχολεῖα, παρθεναγωγεῖα κ.ἄ., μὲ κοινωνίαν οὐχὶ καθυτερημένην, ἀλλὰ συγχρονισμένην καὶ θάλλουσαν, κατέστησεν αὐτοὺς ἀξίους πάσης συμπαθείας, ὡς στερουμένους καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ ὡς*

στενάζοντας ὑπὸ τὴν πλέον ὑποχθόνιον δουλείαν. Τέτοιες συγκρίσεις δὲν τὶς λογάριαζαν οἱ Ἀλβανοί. Στηριζόμενοι, τὴν ἐποχὴ αὐτή, στὶς πλάτες τῶν Ἰταλῶν, -ποτὲ δὲν ἔπαψαν νὰ στηρίζονται σὲ κάποιες πλάτες- ἀγωνίζονταν συστηματικὰ γιὰ τὸν ἀφελληνισμὸ τῆς Βορείου Ἠπείρου.

Ἡ ἴδια ἐφημερίδα, νωρίτερα, σύμφωνα μὲ ἀνταπόκρισή της ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, μιλοῦσε γιὰ συστηματικὲς διώξεις τῶν Ἑλλήνων, ποὺ γίνονταν μὲ πολλὰ μέσα, καὶ κυρίως μὲ τὸ κλείσιμο σχολείων. Εἶχε μπεῖ ὁ καινούριος χρόνος καὶ τὰ σχολεῖα Λόγγου, Γοραντζῆ, Σελιοῦ, Κλεισάρης, Πέπελης, ἁγίου Νικολάου, Κοσοβίτσας, Σωτήρας, Κρᾶ, Βοδίνου, Ἄνω καὶ Κάτω Λεσινίτσας, Γρίζιανης, Κράψης, Ἐπισκοπῆς, Γλινοῦ-Γοραντζῆς κ.ἄ. παρέμειναν κλειστά. Κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθῆκες κανένας δὲν προσδοκοῦσε ἀποκατάσταση ὁμαλῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδας καὶ Ἀλβανίας (19-1-32).

Μὲ τὴν ἔλευση τοῦ χειμῶνα, τὰ συμπτώματα τῆς οἰκονομικῆς κρίσης ἄρχισαν νὰ γίνονται ὀδυνηρά, σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, περισσότερο ὅμως στὴν Ἤπειρο, τὴ φτωχότερη περιοχή της. Ἡ πεῖνα, μόνιμος σύντροφος πολλῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου, ἐμφανιζόταν τώρα ἀπειλητική. Οἱ ἐθελοντικοὶ ἔρανοι ποὺ γίνονταν κάθε χρόνο, παραμονὲς Χριστουγέννων, γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῶν ἀπόρων, ἔγιναν τώρα, μετὰ καὶ ἀπὸ ἀπόφαση τῆς κυβέρνησης, ποὺ διεῖδε τὸν κίνδυνο κοινωνικῆς ἀναταραχῆς, ὑποχρεωτικοί, μὲ κύριο στόχο τὴν ἵδρυση συσσιτίων, γιὰ ἀνακούφιση τῶν ἀνέργων ἀπόρων. Ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες δημοσίευαν καθημερινὰ καταλόγους εἰσφορῶν, κι ὅλες ἦταν γεμάτες μὲ ἄρθρα ποὺ πρότρεπαν γιὰ μεγαλύτερες ἀκόμη, γιὰ οὐσιαστικὴ βοήθεια τῶν χειμαζόμενων ἀγροτῶν καὶ γιὰ ἐπίδειξη πραγματικῆς φιλοαγροτικῆς πολιτικῆς ἐκ μέρους τῆς κυβέρνησης. Περισσότερο μαχητικὴ στὸν τομέα αὐτὸ ἦταν ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, δὲν ἔπαυε νὰ εἰρωνεύεται τὴν *φιλοαγροτικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως*, νὰ κραυγάζει μὲ ἄρθρα συνεχῆ ὅτι *ὁ λαὸς πεινᾶ* καὶ νὰ ἐπιμένει στὴν εἰσαγωγὴ μεγαλύτερων ποσοτήτων ἀφορολόγητου ἀραβόσιτου καὶ κριθῆς καὶ διανομή του στοὺς ἀγρότες. Ἡ *Ἤπειρος* διέβλεπε τὸν κίνδυνο τερματισμοῦ τῶν ἐράνων μετὰ τὶς γιορτὲς -συνεχίστηκαν, ἐπειδὴ ἔγιναν ὑποχρεωτικοί- καὶ ἐπισήμανε ὅτι χρειαζόταν μονιμότερη πρόβλεψη, μὲ τακτικὴ καὶ διαρκῆ εἰσφορὰ τῶν εὐπορότερων, γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῆς δυστυχίας. Ἀρωγὸς σὲ μιὰ τέτοια προσπάθεια ἦρθε ἡ ἀπόφαση τῆς κυβέρνησης γιὰ ἵδρυση συσσιτίων ἀνέργων καὶ ἀπόρων. Τὰ Γιάννινα ζητοῦσαν 2000 συσσίτια καθημερινά, τελικὰ περιορίστηκαν σὲ 1500. Οἱ ἐφημερίδες συνιστοῦσαν ὀργάνωση συσσιτίων στὶς πόλεις καὶ διανομῆς ἀραβόσιτου στὶς κοινότητες, κατὰ τρόπο δίκαιο, ὥστε ἡ βοήθεια νὰ φτάνει στοὺς πραγματικὰ ἄπορους κι ὄχι στοὺς ἐπιτήδειους ἢ τοὺς κομματικοὺς φίλους, ὅπως συνήθως γίνονταν.

Τελικὰ τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο ἔκρινε προτιμότερο, ἀντὶ νὰ ὀργανώσει συσσίτια, νὰ μοιράζει ψωμὶ στοὺς ἄνεργους καὶ τὶς οἰκογένειες. Συμφω-

νοῦσε μὲ τὴν ἀπόφαση καὶ ἡ κοινὴ γνώμη, ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες. *Παρ' ὅλων πιστεύεται ὅτι ὅταν ἕνας οἰκογενειάρχης ἔχει ἐξασφαλισμένον ἡμερησίως τὸ «ψωμί», ἀνακουφίζεται πάρα πολύ.* Ὀρθὴ κρινόταν καὶ ἡ ἀπόφαση σύστασης ἐπιτροπῶν κατὰ ἐνορίες, γιὰ τὴ σύνταξη τῶν *πτωχολογίων* (τῶν ἄπορων). Οἱ ἄνεργοι ἔπρεπε νὰ καταθέσουν δήλωση ἀνεργίας στὸ Δημαρχεῖο. Σὲ κάθε ἄτομο ἄπορης οἰκογένειας θὰ δινόταν 200 δράμια ψωμιοῦ. Παρὰ τὶς ἐνστάσεις ὁρισμένων ἡ καταβολὴ τῶν ὑποχρεωτικῶν εἰσφορῶν συνεχιζόταν κανονικά. Προβλήματα ἄρχισαν νὰ δημιουργοῦνται ὅταν τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Ἰανουαρίου τὸ *Συμβούλιο Ἐπικρατείας* χαρακτήρισε ἀντισυνταγματικὸ τὸν ὑποχρεωτικὸ ἔρανο.

Ἦταν φυσικὸ ἡ πεῖνα τῶν ἀνέργων καὶ τῶν ἀγροτῶν νὰ γίνει ἀντικείμενο κομματικῆς ἐκμετάλλευσης, κυρίως ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἀριστερᾶς. Μὲ πρωτοβουλίες τῶν κομμουνιστῶν ὀργανώνονταν καθημερινὰ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, *πορεῖαι πείνης*, τὶς ὁποῖες ἡ κυβέρνησις ἄρχισε ν' ἀντιμετωπίζει δυναμικά. Οἱ πορεῖες ἄρχισαν ἀπὸ τὴν Καρδίτσα κι ἐξαπλώθηκαν γρήγορα σ' ὅλη τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Μακεδονία, σὲ περιοχές μάλιστα πλούσιες σὲ παραγωγή. Κατὰ τὶς πληροφορίες τῆς *Ἐλευθερίας* (8-2-32) τὸ Ἀρχηγεῖο τῆς Χωροφυλακῆς ἀποκάλυπτε, στηριζόμενο, ὅπως ἰσχυριζόταν, σὲ ἀδιάσειστα στοιχεῖα, ὅτι τὶς πορεῖες διοργάνωναν τὰ κόμματα Κομμουνιστικὸ καὶ Ἀγροτικὸ καὶ ἡ *Δημοκρατικὴ Ἕνωσις* τοῦ Παπαναστασίου. Ὁ Χρηστοβασίλης συνέχιζε: *Ὅ,τι ἀκοῦς στὴ γειτονιά σου, πάντεχέ το στὴ γωνιά σου.* Ἔτσι *καμμιὰ δεκαριὰ ἐργατικοὶ μεταβάντες* (τέλη Ἰανουαρίου) *εἰς τὸ λαϊκὸν οἰνομαγειρεῖον τοῦ Π. Γκουγιάννου... ἔφαγαν καὶ ἔπιαν κατὰ κόρον καὶ σηκώθηκαν κι ἔφυγαν, χωρὶς νὰ πληρώσουν παραπέμψαντες τὸν οἰνομάγειρον νὰ πληρωθῇ ἀπὸ τὸν δημόσιον ταμίαν.* Δεύτερο *κροῦσμα ἀναρχίας* θεώρησε ἡ *Ἐλευθερία* τὴν παρουσίαση πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς στὸ Γενικὸ διοικητή, μὲ ἀπαιτήσεις νὰ τοὺς δώσει ψωμὶ καὶ ἐργασία. Ἡ ἐπιτροπή, δυσαρεστημένη ἀπὸ τὴν ἀπάντηση -ὁ Γενικὸς διοικητὴς τοὺς εἶχε παραπέμψει στὸ δήμαρχο- ξαναγύρισαν ὕστερα ἀπὸ λίγο, *ἐπὶ κεφαλῆς πεντήκοντα, ἵνα ἐπιβληθῇ διὰ τοῦ ὄγκου της εἰς τὸν Γενικὸν διοικητήν, ὅστις ἀντιληφθείς τὴν ἐπιδρομήν, διέταξε τὸ κλείσιμον τῆς θύρας.* Τὴν ἄλλη μέρα, ὕστερα ἀπὸ ἀνακρίσεις, συνελήφθησαν, ἀλλὰ ἐλευθερώθηκαν ἀργότερα γιὰ νὰ παραπεμφθοῦν σὲ τακτικὴ ἀνάκριση οἱ: Μιχ. Τσάντης, δικηγόρος, Μ. Κούλιας, Ἀθ. Γκάσιος καὶ Ἀν. Χαρίσης, ὑποδηματοποιοί, Θ. Κοντογιάννης καὶ Γ. Μπαμπανίκας ὑποδηματεργάτες, Β. Πηγαδᾶς, ἀρτεργάτης, Ἀνδρ. Κουδουνᾶς καὶ Θ. Γιαννόπουλος, ἐργάτες, Β. Γάτσιος καὶ Κίμων Δῆμος, αὐτοκινητοδηγοί, Χρ. Λάμπρος ἐλαιοχρωματιστὴς καὶ Ἠλ. Φαραώνης, γύφτος, σιδηρουργός. *Τὸ κακὸν τῆς ἀναρχίας ἤρχισε καὶ ἐνταῦθα*, κατέληγε ὁ Χρηστοβασίλης. *Ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν νὰ σταματήσῃ ἢ νὰ ἐξακολουθήσῃ.*

Η κατάσταση τοῦ Πέτρου ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι κρίσιμη. Στὴν κλινικὴ τοῦ Δάνου, ὅπου μεταφέρθηκε, οἱ γιατροὶ κατέβαλλαν ὅλες τὶς προσπάθειες, πρῶτα νὰ τὸν κρατήσουν στὴ ζωή, νὰ σταθεροποιήσουν μιὰ κατάσταση, κι ὕστερα ν' ἀρχίσουν τὸ μεγάλο ἀγῶνα τῆς ἀποκατάστασης, ὅσων ἦταν δυνατὸ νὰ ξαναγυρίσουν στὴ φυσιολογική τους μορφή. Ὁ Δημήτρης εἶχε κλείσει τὸ ἰατρεῖο του, βρισκόταν νύχτα μέρα δίπλα στὸν πατέρα του, τὸν ὑποχρέωσαν ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες συνάδελφοί του νὰ φύγει γιὰ τὸ σπίτι, ἡ ἀϋπνία τοῦ δημιούργησε προβλήματα, θὰ τὸν ἀντικαθιστοῦσαν μὲ τὴ σειρά τους. Οὔτε ἡ Λευκὴ ἔλεγε νὰ ξεκολλήσει ἀπὸ τὸ προσκέφαλλο τοῦ Πέτρου, μὲ τὸ ζόρι τὴν ὑποχρέωσαν κι αὐτὴ νὰ ξεκουραστεῖ, ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ Φιλίτσα θὰ τὴν ἀναπλήρωναν. Μὲ τὴ μεταφορὰ τοῦ Πέτρου στὴν κλινικὴ πλῆθος γνωστοὶ καὶ φίλοι ἔτρεξαν νὰ τοῦ συμπαρασταθοῦν. Ὁ Δάνος ὑποχρεώθηκε νὰ χρησιμοποιήσει σκληρὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ τοὺς ἀπομακρύνει, βέβαια τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν σέβονταν, ἀλλὰ ἡ ὁμαδικὴ παρουσία τους στὸ μικρὸ δωμάτιο τῆς κλινικῆς δημιουργοῦσε κινδύνους γιὰ τὸν ἄρρωστο. Τὸ φθινόπωρο εἶχε προχωρήσει, πολλοὶ μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ φορεῖς μικροβίων, μιὰ πνευμονία θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ θάνατο.

Ἡ ἀρρώστεια τοῦ Πέτρου ἀνέτρεψε ὅλα τὰ σχέδια τῶν οἰκογενειῶν καὶ τὶς προετοιμασίες τους γιὰ τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς. Γιὰ τοὺς μεγάλους δὲν εἶχε καὶ τόση σημασία ἡ ματαίωση τῶν προγραμματισμῶν, ἂς γινόταν ὁ Πέτρος καλὰ κι ὅλες οἱ μέρες τοῦ θεοῦ δικές τους ἦταν γιὰ νὰ γιορτάσουν καὶ νὰ γλεντήσουν. Γιὰ τὸν Πετράκη ὅμως καὶ τὴν Ἑλενίτσα, ἂν καὶ προσπαθοῦσαν νὰ μὴν τὸ δείξουν, ἡ ἔλλειψη κάθε ἐκδήλωσης κατὰ τὸ δεκαπενθήμερο τῶν διακοπῶν ἦταν ἡ πρώτη ὀδυνηρὴ ἐμπειρία τῆς ὡς τότε ἀμέριμνης ζωῆς τους. Τοὺς εἶχε ἐπηρεάσει τρομερὰ ἡ ἀρρώστεια τοῦ παπποῦ, δὲν μποροῦσαν ὅμως νὰ προσαρμοστοῦν στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς συνεχοῦς ἀγωνίας καὶ τῆς κατάθλιψης, ἡ ζωὴ ἔσφυζε μέσα τους κι ἀπαιτοῦσε τὰ δικαιώματά της. Ὁ Πετράκης εἶχε γίνει ἄντρας πιά, δεκαοχτὼ χρονῶν παλληκάρι, ἑτοιμαζόταν γιὰ ἀνώτερες σπουδές· δὲν θὰ πήγαινε στὸ Πανεπιστήμιο, θὰ ἔδινε ἐξετάσεις στὴ *Σχολὴ Εὐελπίδων*, ἤθελε νὰ γίνει ἀξιωματικός, ἡ ζωὴ καὶ ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ θείου του Βασίλη, τὸν εἶχαν ἐπηρεάσει βαθύτατα, ἔφεδρος ἀξιωματικὸς ἦταν ἐκεῖνος, ὅμως εἶχε προσφέρει στὴν πατρίδα περισσότερα ἀπὸ πολλοὺς μόνιμους. Ἤθελε νὰ τοῦ μοιάσει ὁ Πετράκης, σὲ κανένα δὲν εἶχε ἐκμυστηρευτεῖ τὶς σκέψεις του, οὔτε τώρα θάλεγε τίποτα, τὴν ἀπόφασή του θὰ τὴν ἀνακοίνωνε στὸ τέλος τῆς χρονιᾶς, ὅταν θάπαιρνε τὸ ἀπολυτήριο τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*, παρακαλοῦσε τὸ θεὸ νὰ γίνει ὡς τότε καλὰ ὁ παπποῦς του, πρῶτα σ' αὐτὸν θὰ ἔλεγε τὰ ὄνειρά του.

Ἡ Ἑλενίτσα, εἶχε δώσει ἐξετάσεις γιὰ τὴν α΄ τάξη τοῦ νεοσύστατου γυμνασίου θηλέων, πῆρε ἄριστα καὶ μπήκε μὲ τὶς πρῶτες. Καμάρωνε τώρα φορώντας τὴ μαύρη ποδιά της, κάποιες στιγμὲς τὸ χρῶμα τὴν ἐπηρέαζε

συναισθηματικά, ἔμοιαζε μὲ πένθιμο ροῦχο ὕστερα ἀπὸ θάνατο... Ὁ νοῦς της πήγαινε στὸν παππού κι ἡ καρδιά της σφιγγόταν, δάκρυα ἔρχονταν στὰ μάτια της, *ὄχι*, μουρμούριζε, *δὲν θὰ μᾶς ἀφήσει ὁ παππούς, ἡ ζωή μας δὲν ἔχει νόημα χωρὶς αὐτόν...*

Οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὴν πλευρά τους, ἔκαναν ὅ,τι ἐπέβαλε ἡ πίστη τους σὲ τέτοιες περιστάσεις. Στὸ Ἀρχιμαντρειὸ γινόταν καθημερινὰ λειτουργίες καὶ ἀγρυπνίες, ὁ παπα-Σταῦρος εἶχε πεθάνει, εἶχαν μείνει ὅμως ἄλλοι ἄξιοι διάδοχοί του. Στὸ σπίτι διαβάζονταν εὐχέλαια κι ἄλλες ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια εἶχαν ἀνοίξει γιὰ λειτουργίες καὶ δεήσεις, ἡ πανάρχαια ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ του ζώστηκε μὲ κερὶ σὲ πολλὲς σειρές, τίποτα ἀπ' ὅσα χρειάζονταν νὰ γίνουν δὲν παραλείφθηκε. Στὸ μαγαζὶ ὁ Γιάγκος, δέχονταν καθημερινὰ τὶς εὐχὲς πάμπολλων Γιαννιωτῶν γιὰ τὴ σωτηρία καὶ γρήγορη ἀνάρρωση τοῦ Πέτρου, κι ὁ τύπος, ἐκφράζοντας τὸ κοινὸ αἴσθημα, μίλησε γιὰ τὴν ἀρρώστεια του καὶ ἔνωσε τὶς ἱκεσίες πρὸς τὸν Ὕψιστο μ' ἐκεῖνες τῶν δικῶν του. Ὁ Σπυρίδων ἔστελνε καθημερινὰ τὸν πρωτοσύγγελο νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν ὑγεία του. Τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ ἄλλοι ἐξέχοντες παράγοντες τῆς Πολιτείας.

Ἡ θέρμη τῶν εὐχῶν καὶ τῶν παρακλήσεων τόσων ἀνθρώπων καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς ἱκανότητες τῶν γιατρῶν ποὺ ἀνέλαβαν τὴ θεραπεία του, ἔφεραν ἀποτέλεσμα. Ὁ Πέτρος ἄρχισε σιγά-σιγὰ νὰ ἀποκτάει ἐπαφὴ μὲ τὸ περιβάλλον, νὰ γνωρίζει τοὺς δικούς του καὶ τοὺς φίλους του, νὰ καταλαβαίνει τὶς κουβέντες τους, στὴν ἀρχὴ νὰ δίνει ἀπαντήσεις μὲ τὸ σφίξιμο τῶν χεριῶν, τὸ ἀνοιγοκλείσιμο τῶν βλεφάρων, ὕστερα μὲ φθόγγους, ἄναρθρους πρῶτα, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, μὲ μικρὲς φράσεις, ἀκόμα τραυλίζοντας, ὅλα ἔδειχναν μιὰ ὁμαλὴ πορεία στὴν ἐξέλιξη τῆς βαρύτατης ἀρρώστειας του, τὸν χτύπησε σὰν κεραυνός, οὔτε τὸ κατάλαβε, ἔγειρε ξερὸς στὴν πολυθρόνα· ἄρχισε νὰ τὰ θυμᾶται ἀμυδρὰ τὸν πρῶτο καιρό, καθαρὰ ἀργότερα, εἶχε ἀποκτήσει πιά, καθὼς πλησίαζαν τὰ Χριστούγεννα, πλήρη συναίσθηση τῶν ὅσων ὑπέφερε καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἀρρώστειας του.

Τρεῖς μέρες μετὰ τὴν Πρωτοχρονιά, ὁ Δάνος, μὲ τὴ σύμφωνη γνώμη καὶ τῶν ἄλλων γιατρῶν, ἀποφάσισε τὴν ἔξοδό του ἀπὸ τὴν κλινική. Τὸ σπίτι τοῦ Πέτρου ἦταν κατάλληλο γιὰ μιὰ ὁμαλὴ ἀνάρρωση καὶ ἀνάκτηση τῶν δυνάμεών του, ἀλλὰ καὶ τῶν σωματικῶν ἱκανοτήτων του, ἂν βέβαια βασικὰ ὄργανα δὲν εἶχαν πάθει ἀνεπανόρθωτη βλάβη. Ὁ γυιός του, ὁ γιατρός, θὰ βρισκόταν στὸ πλάϊ του, δυὸ καλὲς νοσοκόμες, τὶς συνέστησε ὁ Δάνος, θὰ τὸν συντρόφευαν καὶ θὰ τὸν βοηθοῦσαν στὶς ἀνάγκες του νύχτα μέρα· ἡ Εἰρήνη διαμαρτυρήθηκε ἔντονα γιὰ τὴν πρόσληψή τους, ἦταν ἀποφασισμένη ἡ ἴδια νὰ τὸν περιποιεῖται. —*Δὲν μπορεῖς Εἰρήνη μόνη σου,* ἀντέτεινε ὁ Δημήτρης, *ἔχεις τόσες δουλειὲς νὰ κάνεις, τὸ σπίτι σὲ χρειάζεται, ἔχουμε τὴν ἀνάγκη σου, τὸ χτύπημα μᾶς λύγισε ὅλους, τὸν πατέρα θὰ*

τὸν ἀναλάβουμε ἐγὼ καὶ οἱ ἀδελφές, κανένας δὲν θὰ σ' ἐμποδίσει νὰ τὸν περιποιεῖσαι στὶς ὧρες τῆς σχόλης σου. Γιὰ τὴν Εἰρήνη δὲν ἦταν καὶ τόσο καλοδεχούμενος ὁ λόγος τοῦ Δημήτρη, ἤθελε νὰ βρίσκεται πάντα στὸ πλευρὸ τοῦ ἄρχοντα τοῦ σπιτιοῦ, ἔτσι τὸν ἔλεγε, γιατὶ ἔτσι τὸν πίστευε, ἦταν ἄρχοντας πραγματικός, πρῶτα ἀπ' ὅλα στὴν ψυχὴ καὶ τὰ αἰσθήματα. Οἱ προσευχὲς τῆς Εἰρήνης ἦταν οἱ πιὸ θερμότερες ἀπ' ὅλες, ἡ ἀφοσίωσή της στὸν ἄρρωστο δὲν εἶχε ὅρια, τὴν ἔνοιωθε κι ὁ Πέτρος ὡς τὰ κατάβαθα τῆς καρδιᾶς του, τὸ φανέρωναν τὰ μάτια του, ὅταν τὴν ἀντίκρυζε, γιὰ τὴν Εἰρήνη ἦταν ἡ καλλίτερη ἀνταμοιβὴ ποὺ μποροῦσε νὰ ὀνειρευτεῖ.

Ἦταν φυσικό, μὲ τὴν ἀρρώστεια τοῦ Πέτρου, οἱ προγραμματισμοὶ καὶ τῶν δυὸ οἰκογενειῶν ν' ἀνατραποῦν. Ἡ βάπτιση τοῦ νέου βλαστοῦ, τοῦ παιδιοῦ τοῦ Νίκου καὶ τῆς Φιλίτσας, ποὺ ἦταν νὰ γίνει τὰ Χριστούγεννα, ἀναβλήθηκε γιὰ τὸ Πάσχα, ὡς τότε πίστευαν ὅλοι, πὼς ὁ Πέτρος θὰ μποροῦσε νὰ σταθεῖ στὰ πόδια, ἔστω καὶ μὲ τὴ βοήθεια κάποιου ὀργάνου. Τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ εἶχε πιὰ καθοριστεῖ, σὲ στιγμὲς μάλιστα κρίσιμες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Πέτρου, λίγο πρὶν πάθει τὴν ἐγκεφαλικὴ συμφόρηση. Θυμόταν καλὰ πὼς κατὰ τὴ μοιραία ἐκείνη μέρα ὁ Γιάγκος τοῦ ἀνακοίνωσε πὼς ὁ ἐγγονός του δὲν θὰ ἔπαιρνε τὸ δικό του ὄνομα, ὅπως εἶχε προτείνει ὁ Πέτρος, ἀλλὰ τοῦ Βασίλη, ἴσως ἡ χαρά ποὺ ἔνοιωσε ἀκούοντας αὐτὰ τὰ λόγια, νὰ τοῦ δημιούργησε ἔντονο συναισθηματικὸ κραδασμὸ ποὺ νὰ ὁδήγησε στὴν κρίση. Ὅπως καὶ νάταν ὁ Πέτρος τὰ ἀναπολοῦσε κι ἔνοιωθε ἀπέραντη εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸ Γιάγκο, ἔγινε αἰτία νὰ ἀναστηθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαπημένου του παιδιοῦ· ὑποσυνείδητα τὸ ἴδιο ἐπιθυμοῦσε καὶ ὁ ἴδιος, εἶχε δώσει ὅμως τὸ λόγο του, θὰ χάριζε τάχα ὁ θεὸς παιδιὰ στὴ Θεώνη γιὰ νὰ ἀναστήσουν τὸ ὄνομα τοῦ Γιάγκου; Ἦρθε στὸ νοῦ τοῦ Πέτρου ἡ Θεώνη, καὶ τὸ πρόσωπό του -ἡ παραμόρφωση ποὺ εἶχε πάθει εἶχε σχεδὸν ἐξαφανιστεῖ- συννέφιασε. Πῶς καὶ δὲν ἦρθαν μὲ τὸν ἄνδρα της ἀπὸ τὴν Ἀθήνα νὰ τὸν δοῦν; Ἀποζητοῦσε τὴν παρουσία καὶ τῶν δυό τους, κάποτε ἔκανε λόγο καὶ στὸ Δημήτρη, ἔπαιρνε χαρτὶ καὶ σημείωνε μὲ τὸ ἀριστερό του χέρι ὅ,τι ἤθελε, τὸν κούραζε νὰ βασανίζεται μὲ τὴν ὁμιλία, ἀκόμα ἔκανε τὰ πρῶτα βήματα γιὰ τὴν ἀποκατάστασή της. —*Θάρθουν πατέρα*, τοῦ ἀπάντησε ὁ Δημήτρης, *οἱ δουλειὲς τοῦ Μάνου τοὺς κράτησαν στὴν Ἀθήνα ἀκόμα καὶ τὶς γιορτές, ἡ ἔγνοια τους εἶναι καθημερινὴ γιὰ σένα, στέλλουν τηλεγραφήματα καὶ γράμματα καὶ ρωτοῦν, ποτὲ δὲν σὲ ξέχασαν.* Ἡμέρωνε τὸ πρόσωπο τοῦ ἄρρωστου, κι ἔδειχνε τὴν ἱκανοποίησή του ἀπ' ὅσα ἄκουγε.

Τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων, τοῦ Σταυροῦ, ὁ Μάνος καὶ ἡ Θεώνη βρίσκονταν στὰ Γιάννινα. Μὲ τὴν ἀναταραχὴ ποὺ ὑπῆρχε ἀκόμα στὰ δυὸ σπίτια, δὲν ἤθελαν νὰ γίνουν πρόσθετο βάρος, ἔμειναν στὸ ξενοδοχεῖο τῆς *Μεγάλης Βρεττανίας*. Ὅταν ἡ Εἰρήνη ἀνήγγειλε στὸν Πέτρο πὼς εἶχαν ἔρθει νὰ τὸν δοῦν, ἡ ἀντίδρασή του ἦταν τέτοια ποὺ νόμιζε κανεὶς πὼς θὰ πεταζόταν ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ θὰ ἔτρεχε στὴν πόρτα νὰ τοὺς ὑποδεχτεῖ. Τὸν

συγκράτησε φοβισμένη ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις του, ἄνοιξε ἡ πόρτα, κι ὁ Πέτρος ἔνοιωσε πὼς εἶχε μπεῖ ἡ ἄνοιξη στὸ δωμάτιό του, μέσα στὸ καταχείμωνο. Αἰσθανόταν μιὰ ἄφατη ἀγαλλίαση στὴ θέα τῆς πανέμορφης γυναίκας ποὺ στεκόταν δίπλα του, καὶ τοῦ ἀρρενωποῦ ἄντρα ποὺ τὴ συντρόφευε, ὅλα ἠρέμησαν, ὅλα πήγαιναν νὰ μοιάσουν μὲ τὶς ἀλησμόνητες συγκινήσεις τῶν καλῶν ἡμερῶν. Ἔσφιξαν τὸ χέρι τοῦ Πέτρου καὶ τὸ κρατοῦσαν στὰ δικά τους, ὡς τὴν ὥρα ποὺ ἔφυγαν, κάθισαν δίπλα του στὸ κρεβάτι, κι ἄρχισε μεταξὺ τους ἕνας διάλογος, χωρὶς λόγια, μόνο μὲ τὰ μάτια, σὲ τέτοιες περιπτώσεις δὲν χρειάζονται λόγια γιὰ νὰ ἐκφραστοῦν τὰ συναισθήματα. Κάποια στιγμὴ ὁ Πέτρος φάνηκε ἀνήσυχος. Δὲν ἄργησαν νὰ καταλάβουν ὅτι τοὺς ρωτοῦσε ποῦ μένουν. —*Στὸ ξενοδοχεῖο* εἶπε ὁ Μάνος. —*Στὸ ξενοδοχεῖο;* τραύλισε συλλαβιστὰ ὁ Πέτρος, ἀναστατωμένος, καὶ προσπάθησε πάλι νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Δὲν τὸ κατόρθωσε κι ἔπεσε μουρμουρίζοντας ἀκατάληπτους φθόγγους, ἦταν φανερὸ πὼς εἶχε ἐνοχληθεῖ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση νὰ μὴ μείνουν στὸ σπίτι του. Ἡ Εἰρήνη, ποὺ ἐκείνη τὴ στιγμὴ βρισκόταν κοντά του, τὸν ἠρέμησε, τοῦ εἶπε τὰ λόγια ποὺ αὐτὴ ἤξερε, ἔδωσε στοὺς ἄλλους νὰ καταλάβουν πὼς εἶχε στενοχωρηθεῖ πολὺ νὰ μένουν μακρυά του. —*Πᾶμε νὰ πάρουμε τὶς βαλίτσες μας ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο κι ἐρχόμαστε,* τοῦ ψιθύρισε στ' αὐτὶ ἡ Θεώνη. Τὸ πρόσωπο τοῦ ἄρρωστου ξαναβρῆκε τὴ γαλήνη, κι ἕνα χαμόγελο ἄνθισε στὰ χείλη του. Τῶν Φώτων ὁ Μάνος καὶ ἡ Θεώνη παρακολούθησαν τὴν κατάδυση τοῦ Σταυροῦ στὴ λίμνη, χοροστατοῦσε ὁ Σπυρίδων, ὁ καιρὸς ἦταν μαλακός, κόσμος πολύς, χάρηκαν κι οἱ δυό τους ποὺ ξαναβρίσκονταν ἀνάμεσα στοὺς Γιαννιῶτες· τὸ ἀπόγευμα τὸ μοιράστηκαν μὲ τὴ Φωτεινὴ καὶ τὴ Φιλίτσα, εἶχαν τόσα νὰ ποῦν οἱ δυὸ ἀδερφές, ἦταν ἀδύνατο νὰ γίνει τώρα, κάτω ἀπὸ τὶς συνθῆκες ποὺ βρίσκονταν. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ζευγάρι ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀθήνα, μὲ συγκρατημένη αἰσιοδοξία γιὰ τὴν παραπέρα πορεία τῆς ἀρρώστειας τοῦ Πέτρου. Ἂν ὅλα πήγαιναν καλά, θὰ ξαναγύριζαν τὸ Πάσχα γιὰ τὴ βάπτιση τοῦ μικροῦ Βασίλη...

Μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ 1932, τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων* στὰ Γιάννινα, κυρίως σὲ ἐπίπεδο ἡγεσίας, ἔκαναν πάλι ἔντονη τὴν παρουσία τους. Ἐξάλλου ἡ ἀρθρογραφία ὅλων τῶν ἐφημερίδων, μηδὲ τοῦ *Κήρυκος* ἐξαιρουμένου, ἔδιναν λαβὴ σὲ παντοῖα σχόλια. Ποιὸς θὰ ἀναδεικνυόταν τοπικὸς ἡγέτης; Ὁ Σῖμος ἢ ὁ Μπότσαρης; Καὶ ποιὲς ἦταν οἱ σχέσεις τῶν ἄλλων βενιζελικῶν βουλευτῶν ἀπέναντι στοὺς διεκδικητὲς τῆς ἡγεσίας; Ὁ Χρηστοβασίλης σὲ ἄρθρο του: *Ὁ Βενιζελισμὸς ἐν Ἰωαννίνοις* (11-1-32), ἔβλεπε τὶς ἑξῆς διαφοροποιήσεις: Καταρτισμὸ νεοβενιζελικοῦ πολυκέφαλου συνδυασμοῦ στὸ νομὸ Ἰωαννίνων ἀποτελούμενου, πρὸς τὸ παρόν, ἀπὸ τοὺς Σπ. Σίμο, Ἀλκ. Λούλη, τοῦ ἄλλοτε ὀμνύοντος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μπότσαρη, Ἀλεξ. Μυλωνᾶ καὶ Α. Βέργου. Ὑπο-

στηρικτὲς τοῦ σχήματος αὐτοῦ ἦταν ὁ γερουσιαστὴς Φιλιατῶν Π. Μπέμπης, ποὺ ἀρθρογραφοῦσε μὲ τὸ ψευδώνυμο Μολοσσός, ὁ γερουσιαστὴς Γ. Βηλαρᾶς καὶ ὁ βουλευτὴς Πρεβέζης Θ. Χαβίνης. *Οὕτως ὁ κ. Μπότσαρης ἔμεινεν ἀπὸ ἀρχηγὸς 7 βουλευτῶν καὶ 3 γερουσιαστῶν μὲ τοὺς βουλευτὰς κ.κ. Καλούδην καὶ Κατσαδήμαν καὶ τὸν γερουσιαστὴν Τραχήλην.* Ὄργανα τοῦ νεοφιλελεύθερου σχήματος, κατὰ τὸν Χρηστοβασίλη πάντοτε, ἦταν ὁ *Κῆρυξ* καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ὑποστηρικτὴς τώρα *Φιλελευθέρων* καὶ *Ἀγροτικῶν*, κυρίως τοῦ Μυλωνᾶ. Ἀνάλογου περιεχομένου ἦταν καὶ τὸ ἑπόμενο ἄρθρο τῆς *Ἐλευθερίας* (14-1-32) μὲ τίτλο: *Μαλλιὰ κουβάρια*, καὶ τὶς ἑξῆς διαφοροποιήσεις: *ὁ Βενιζέλος, ὁ Σῖμος καὶ ὁ Μυλωνᾶς χόρευαν ἕνα χορόν ὑποκρισίας εἰς βάρος τοῦ Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν εἶχε πτοηθεῖ καὶ καιροφυλακτοῦσε γιὰ νὰ δώσῃ καίριον κτύπημα.* Ἤδη ὁ *Κῆρυξ* ποὺ προσωρινὰ τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει ἄρχισε πάλι, *ὡς μετανοοῦσα Μαγδαληνή*, νὰ τὸν ὑποστηρίζει, δημοσιεύοντας μάλιστα καὶ ἐπικριτικὰ σχόλια κατὰ τῆς ὁμάδας τοῦ βουλευτῆ Λούλη καὶ τῶν γερουσιαστῶν Βηλαρᾶ καὶ Μπέμπη, ὑποστηρικτῶν τοῦ Σίμου· τοὺς κατηγοροῦσε ὅτι ἀδιαφόρησαν γιὰ τὴν ἀποστολὴ μεγαλύτερων ποσοτήτων ἀραβοσίτου στὰ Γιάννινα (μόνο 100 τόννους εἶχε στείλει ἡ κυβέρνηση, ποσότητα ποὺ ὅλοι τὴ θεωροῦσαν ἀνεπαρκέστατη). Οἱ ἀντιβενιζελικὲς πάντως ἐφημερίδες τῆς πόλης, θεωροῦσαν δεδομένη τὴν προσχώρηση, (συνεργασία ἦταν ὁ ἀκριβέστερος ὅρος, κι αὐτὸν χρησιμοποίησε ὁ Μυλωνᾶς γιὰ ν' ἀπαντήσει, χωρὶς ἡ διευκρίνιση νὰ σημαίνει ὅτι ἦταν ὁριστικὴ ἡ συνεργασία) στὴ Βενιζελικὴ παράταξη τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* καὶ τοῦ Μυλωνᾶ.

Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, μὲ τὶς εἰδήσεις καὶ τὴν ἀρθρογραφία του ἔδινε ἐπιχειρήματα στοὺς ἀντιπάλους γιὰ νὰ ὑποστηρίζουν τὴν ἀλλαγὴ πολιτικῆς του. *Ὑψώνεται ἡ σημαία τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας - Καταργοῦνται αἱ ἀρχηγίαι καὶ οἱ ἀρχηγοί - Ὑπεράνω παντὸς συμφέροντος τίθεται τὸ συμφέρον τοῦ τόπου*, ἦταν οἱ τίτλοι ποὺ χρησιμοποιοῦσε (8-1-32). Τὶς ἴδιες θέσεις ὑποστήριξε τὴν ἄλλη μέρα σὲ μακροσκελὲς ἄρθρο του τιτλοφορούμενο: *Ποία ἡ ὑψωμένη σημαία μας πρὸς μίαν πολιτικὴν ἐπανάστασιν (9-1-32). Ἡμεῖς ἐδῶ οἱ νοικοκυραῖοι -ἔγραφε- οἱ ψηφοφόροι, οἱ ἐκλογεῖς, ὁτιδήποτε πιστεύοντες, ὁπουδήποτε ἀνήκοντες, ἔχομεν καὶ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον ν' ἀφυπνισθῶμεν, νὰ ἐξεγερθῶμεν, νὰ ἐπαναστατήσωμεν, νὰ γίνωμεν κύριοι τοῦ πολιτικοῦ μας οἴκου, καὶ νὰ καλέσωμεν εἰς προσοχὴν, ν' ἀνακαλέσωμεν εἰς τὸ καθῆκον ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μὲ οἰκόσημα καὶ πατραγαθίας, εὑρισκόμενοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀξιώνουν, παρὰ πᾶν δικαίωμα, νὰ κανονίζουν τὰ πολιτικά μας πράγματα... Ἀπευθυνόμενοι πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, κηρύττομεν τὸ εὐαγγέλιον τῆς πολιτικῆς ἀφυπνίσεως καὶ τῆς πολιτικῆς ἐπαναστάσεως.* Ὀξύτατη ἦταν ἡ ἀντίδραση τῆς *Ἠπείρου* γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου: *Καὶ ἀπὸ προχθὲς ἄρχισε πλέον τὸ πανηγύρι. Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς καλεῖται αὐτὴν*

τὴν φορὰν νὰ διασκεδάσῃ ὀλίγον τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν πίκραν του διαβάζων τὸν βενιζελικὸν πλέον «Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα» καὶ τὸν «Κήρυκα» (αὐτὸς δὲν μποροῦσε νὰ «χωνέψει» τὴν εἴσοδο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* στὰ ἀμπελοχώραφά του) *καὶ τοὺς καυγάδες τῶν βενιζελικῶν βουλευτῶν* (10-1-32). Ἐπειδὴ ὁ σχολιογράφος καὶ ἀρθρογράφος Τάκης Χατζῆς, χρησιμοποίησε καὶ ὑβριστικοὺς ὅρους στὰ κείμενά του (χρεωκόποι, γυμνοί, ρεζίληδες, τιποτένιοι) ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* τὸν προειδοποιοῦσε ὅτι στὸ μέλλον θὰ ἔπαιρνε ἀπαντήσεις ἀνάλογες: *Εὐλαβεῖς πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Γ. Χατζῆ πάντοτε, ἠθελήσαμεν ὁσάκις ἐν δημοσιογραφικαῖς συζητήσεις συνηντώμεθα μὲ τὴν «Ἤπειρον», νὰ χρησιμοποιῶμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐκτιμήσεως. Δυστυχῶς ὅμως τὸ παιδαρέλι ποὺ στοιχειοθετεῖ σήμερον τὴν «Ἤπειρον» δὲν ἠθέλησε νὰ παραδειγματισθῇ ἐκ τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς μας. Βεβαίως ἡ ἀνεπιδεικτικότης του αὕτη ζημιώνει τὸν Τάκην* (Χατζῆν), *ὑποχρεώνει ὅμως καὶ ἡμᾶς νὰ πολιτευθῶμεν ὁμοίως, διὰ νὰ ἀναγκασθῇ νὰ σοβαρευθῇ εἰς τὰς συζητήσεις του* (14-1-32).

Μετρίασε τοὺς τόνους, ὕστερα ἀπὸ τὸ σχόλιο αὐτὸ ἡ *Ἤπειρος*, ἐπανερχόταν ὅμως στὸ θέμα τῆς διαφοροποίησης τῶν τριῶν πολιτικῶν (Λούλη, Βηλαρᾶ, Μπέμπη) ἀπὸ τὸν Μπότσαρη, ἐκφράζοντας τὴν ἀπορία της γιὰ τὴ δημιουργία τόσου θορύβου γιὰ μιὰ καθαρὰ ἐσωκομματικὴ ὑπόθεση τῶν *Φιλελευθέρων*. Ἡ ἄποψή της ἦταν ὅτι στὴν πραγματικότητα ἡ διένεξη ἀποτελοῦσε μιὰ δημοκοπικὴ πολιτική, πολιτικὴ ρεκλάμας καὶ αὐτοεμφάνισης καὶ μιὰ προσπάθεια νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ἐντύπωση στὸν Ἠπειρωτικὸ λαὸ ὅτι οἱ βουλευτές του ἐνδιαφέρονταν γι' αὐτόν. Τέτοιες «ρεκλάμες» ὅμως - συνέχιζε- θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν μόνον ὅταν ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς δὲν βρισκόταν στὴν κατάσταση τῆς πείνας καὶ τῆς ἐξαθλίωσης, μόνο ὅταν δὲν εἶχε ἐννοήσει τὴν οἰκτρὴ ἐγκατάλειψη καὶ τὸ ἐπιφανειακὸ ἐνδιαφέρον τῶν βουλευτῶν του. Ἀπὸ μιὰ ἄποψη εἶχε δίκιο ὁ Χατζῆς. Ξεχνοῦσε ὅμως δυὸ πράγματα, ἢ μᾶλλον τὰ ἤξερε, ἀλλὰ δὲν τὰ ἀνέφερε. Χωρὶς σκανδαλολογία καὶ χωρὶς πολιτικολογία ὁ γιαννιώτικος τύπος καὶ ἡ κοινωνία τῆς πόλης δὲν μποροῦσε νὰ ζήσει. Ἐξάλλου, ὁ Διχασμὸς ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀποτελεῖ κυρίαρχο στοιχεῖο τῆς ζωῆς, καὶ οἱ ἀποκαλύψεις τῶν ἐφημερίδων γιὰ τὶς διενέξεις τῶν βουλευτῶν τοῦ νομοῦ, ἀποτελοῦσαν καλὴ εὐκαιρία ἐκτόνωσης.

Στὰ τέλη Ἰανουαρίου, νέο στοιχεῖο ἦρθε νὰ ἀναζωπυρώσει τὸ Διχασμό, ὁ θάνατος τῆς πρώην βασίλισσας Σοφίας, ἀδελφῆς τοῦ Κάϊζερ τῆς Γερμανίας, στὴν ὁποία μεγάλο μέρος τοῦ λαοῦ καταμαρτυροῦσε πολλὰ γιὰ τὴν πολιτικὴ ποὺ ἀκολούθησε ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τὸν α΄ παγκόσμιο πόλεμο. Ἡ Σοφία πέθανε στὶς 13-1-32 καὶ ἡ ταφή της ἔγινε στὴ Φλωρεντία, δίπλα στὸν Κωνσταντῖνο. Ἡ *Ἐλευθερία*, ἐξέφρασε μὲ ἄρθρα, σχόλια καὶ τηλεγραφήματα, τὰ φιλοβασιλικά της αἰσθήματα, οἱ ἄλλες ἐφημερίδες ἀνέφεραν εἰδησεογραφικὰ τὸ γεγονός. Οἱ τόνοι ὑψώθηκαν ὅταν ὁ *Λαϊκὸς Πο-*

λιτικὸς σύλλογος ποὺ ἀποφάσισε τὴν ὀργάνωση μνημοσύνου γιὰ τὴ Σοφία στὴ Μητρόπολη, κατηγόρησε τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο, ὅτι ἀρνήθηκε τὴν πρόταση νὰ ἀναλάβει ὁ Δῆμος τὴν ὀργάνωση, ὅπως εἶχε γίνει καὶ σ' ἄλλες πόλεις, μὲ πρώτη τὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ ὁ Δῆμος (μὲ δήμαρχο τὸ Μερκούρη, ἀντιβενιζελικό) καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀνέλαβαν τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὸ μνημόσυνο. Ὁ *Λαϊκὸς Πολιτικὸς σύλλογος* καταφέρθηκε μὲ δριμύτητα γιὰ τὴν ἀπόφαση: *Εὑρέθησαν ὄψιμοι δημοκράται* -τόνιζε- *δημοκράται ὄχι βεβαίως τὴν ψυχήν, ἀλλὰ τῆς μόδας, ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποκτήσουν τίτλους Ἡρακλέων τῆς Δημοκρατίας, διὰ τῆς παροχῆς ὑπηρεσιῶν ἀζητήτων, νὰ ματαιώσωσι τὴν ὑπὸ τῆς Δημοτικῆς ἀρχῆς τέλεσιν τοῦ μνημοσύνου... παραβλέποντες τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς εὐγενεῖς παραδόσεις τῆς πόλεως.* Τελικὰ τὸ μνημόσυνο ἔγινε ἀπὸ τὸ *Σύλλογο* στὴ Μητρόπολη, στὶς 13 Μαρτίου, ὕστερα ἀπὸ ἀναβολές. Χοροστάτησε ὁ Σπυρίδων, παρέστησαν ὁ δήμαρχος καὶ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο καὶ οἱ ἐκπρόσωποι σωματείων καὶ ὀργανώσεων. Οἱ πολιτικὲς ἀρχὲς ἀπουσίασαν. Τὸν ἐπιμνημόσυνο λόγο ἐκφώνησε ὁ Χρηστοβασίλης. Ἡ τέλεση τοῦ μνημοσύνου τοῦ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ νὰ γράψει σειρὰ ἄρθρων γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο ΙΒ΄. Ἀναταραχὴ δημιουργήθηκε στὴν Ἀθήνα μὲ τὴν ἀποστολὴ τηλεγραφήματος ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο πρὸς τὸν Γεώργιο Β΄, τὸν ὁποῖο ἀποκαλοῦσε βασιλέα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος ἔδωκε τὶς δικές του ἐξηγήσεις, ποὺ δὲν ἱκανοποίησαν τοὺς κυβερνητικοὺς κύκλους.

Διαμαρτυρίες, γιὰ πολλοστὴ φορά, δημοσιεύονται στὶς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, γιὰ τὴν μὴ ἵδρυση Ἐφετείου στὴν πόλη. Τὸ Ἐφετεῖο Κερκύρας -ἔγραφαν- ἐκδικάζει οὐσιαστικὰ μόνο ὑποθέσεις Ἠπειρωτῶν. Εἶναι δίκαιο νὰ ὑποβάλλονται σὲ ταλαιπωρίες, κινδύνους καὶ ἔξοδα, τόσοι πτωχοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία Ἐφετείου στὴν Ἤπειρο;- Τὸ καμμένο διοικητήριο ἦταν ἕτοιμο νὰ καταρρεύσει καὶ γίνονταν συστάσεις γιὰ τὴν κατεδάφισή του, τελικὰ πραγματοποιήθηκε. Σὲ λίγο ὑπογράφηκαν καὶ τὰ συμβόλαια μὲ τὴν *Ἐθνικὴ τράπεζα*, γιὰ τὴν ἵδρυση ἐκεῖ τοῦ μεγάρου της.- Στὴν Ἄρτα, ἱδρύθηκε ἀπὸ διανοουμένους νέο πνευματικὸ σωματεῖο -ὁ *Σκουφᾶς* ἐξακολουθοῦσε νὰ προσφέρει τὶς πολύτιμες ὑπηρεσίες, ὄχι μόνο πνευματικὲς καὶ παιδείας- ποὺ ὀνομάστηκε *Μικρὸς ὅμιλος*. Βασικοὶ σκοποί του ἡ διοργάνωση διαλέξεων καὶ λειτουργία Λαϊκῆς βιβλιοθήκης.- Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων συνέχιζαν νὰ ἐκφράζουν τὴ δυσφορία τους γιὰ καθυστέρηση τῆς ὀργάνωσης τῆς *Λέσχης ἐπιστημόνων*, εἶχε περάσει πολὺς καιρὸς ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τῆς ἵδρυσής της. Τελικὰ στὶς 2-3-30, ἔγινε γενικὴ συνέλευση τῶν ἱδρυτικῶν μελῶν τῆς *Λέσχης* στὴ Γενικὴ διοίκηση (πολὺ συνέβαλε στὴν ἐπιτάχυνση τῶν διαδικασιῶν ὁ γενικὸς γραμματέας Γ. Θεοδωράκης), τὴν ὁποία, κατὰ τὸ Χρηστοβασίλη, ἐπεχείρησαν νὰ μεταβάλουν εἰς *Λέσχην βυζαντινοφλυαρίας*, μερικοὶ δικηγόροι. Ἐκλέχτηκε ἑπταμελὴς ἐπιτροπή, μὲ ἀποστολὴ τὴ φροντίδα τῆς ὑπογραφῆς τοῦ καταστατικοῦ ἀπὸ τὰ 214 μέλη τῆς *Λέσχης* καὶ τὴν εἴσπραξη 200 δρχ. ὡς προκαταβολῆς. Προσωρινὰ ἡ *Λέσχη* θὰ στεγαζόταν στὸ οἴκημα πάνω ἀπὸ τὸ φαρμακεῖο Γκα-

ραλάνη. Ἡ ἐπταμελὴς ἐπιτροπὴ ἀποτελέστηκε ἀπὸ τούς: Χρ. Χρηστοβασίλη, *τῆς τάξεως τῶν διανοουμένων*, Γ. Νιαβῆ, τῶν δικηγόρων, Ἐπ. Νέλλη, τῶν ἐμπόρων, Ἀδ. Τσατσάνη τῶν γιατρῶν, Σπ. Τσάντη, τῶν φαρμακοποιῶν, Γ. Χρηστίδη, τῶν ὀδοντιάτρων καὶ τῶν Ἀντ. Χριστοδολοπούλου, τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων (*Ἐλευθερία*, 7-3-1932).- Νέος θάνατος σημειώθηκε στὸ νοσοκομεῖο Χατζηκώστα κι ἔδωσε ἀφορμὴ στὸν τύπο, στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* κυρίως, νὰ κατηγορήσει τὸ νοσοκομεῖο, καὶ τοὺς γιατροὺς ποὺ ὑπηρετοῦσαν ἐκεῖ (ἐθελοντικὰ ἂς σημειωθεῖ), γιὰ ἀδιαφορία. Ὁ *Ἰατρικὸς σύλλογος* διαμαρτυρήθηκε, σὲ ἀνακοίνωσή του, καὶ ἐπέρριψε τὴν εὐθύνη τῆς δυσλειτουργίας τοῦ νοσοκομείου σὲ κάποιους τομεῖς, στὴ μὴ ἔγκριση τοῦ Κανονισμοῦ ποὺ εἶχε ὑποβάλει ἀπὸ καιρὸ στὴ Μητρόπολη.- Ὡς κομήτης ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στὰ Γιάννινα ὁ θεῖος μου βουλευτὴς Στ. Καραγεώργης. Ἦταν φυσικὸ νὰ σατιρίζονται οἱ σπάνιες ἐμφανίσεις του: *Τὸ φαινόμενον τοῦτο* -τῆς ἄφιξης τοῦ Καραγεώργη- *πρώτην φορὰν παρατηρούμενον ἐν Ἠπείρῳ, εἶναι ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος, οἱ δὲ εἰδικοὶ ἀποδίδουν εἰς αὐτὸ μεγάλην σημασίαν. Οἱ ἀστρονόμοι προβλέπουν ἀλλαγὴν τοῦ καιροῦ, ἕτεροι δὲ -ἴσως ὑπερβολικοί- τὴν δευτέραν παρουσίαν* (*Ἤπειρος*, 22-3-32).-Θάνατοι: Πέθανε τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων ὁ Λεωνίδας Ἁλιεύς. Πέθανε ἐπίσης στὴν Ἀθήνα ὁ δικηγόρος Ἀλκ. Τσακμάκης, γέννημα καὶ θρέμμα τῶν Ἰωαννίνων.- Μεταφέρθηκε στὴν Κέρκυρα, ἀπὸ τὶς φυλακὲς τῶν Γιαννίνων, γιὰ νὰ δικαστεῖ, ὁ πρώην γενικὸς γραμματέας τῆς Γενικῆς διοίκησης Ἠπείρου Δ. Βλαχόπουλος, κατηγορούμενος ὅτι καταχράστηκε 500.000 δρχ. Καταδικάστηκε σ' ἕνα χρόνο φυλάκιση.- Στὴν Ἀθήνα καταβλήθηκε προσπάθεια ἀπὸ τὴ *Λέσχη Φιλελευθέρων* νὰ συμφιλιωθοῦν οἱ Λούλης, Μπέμπτης καὶ Βηλαρᾶς μὲ τὸν Μπότσαρη. Σχολιάζοντας τὴν εἴδηση ἡ *Ἐλευθερία* (4-2-32) ἔγραφε: *Οἱ στασιάσαντες κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των Δημ. Νότη Μπότσαρη, διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ κόμματος καὶ ἐζήτησαν συγγνώμην ἀπὸ τὸν κ. Μπότσαρην καὶ τοῦ φίλησαν τὸ χέρι καὶ τὸ ποδάρι! Μωρὲ ὄχι μόνον τὸ χέρι καὶ τὸ ποδάρι, ἀλλὰ καὶ τὸν πισινόν του ἀκόμα θὰ τοῦ φιλοῦσαν, γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ βενιζελικὸν χρῖσμα!* Δὲν ἦταν ἀκριβῶς ἔτσι τὰ πράγματα. Μιὰ κατ' ἐπίφαση συμφιλίωση, ὅπως φαινόταν καὶ ἀπὸ κοινὸ δημοσίευμά τους στὸν *Κήρυκα*, εἶχε γίνει, ἡ διένεξη ἐξακολούθησε.- Μὲ καθημερινὰ σχόλια καὶ ἄρθρα ὁ *Κῆρυξ* δὲν ἄφηνε σὲ ἡσυχία τὸ δήμαρχο Δημ. Βλαχλείδη. Τὸν θεωροῦσε ὑπεύθυνο γιὰ ὅλες τὶς δυσλειτουργίες τοῦ Δήμου. Οἱ ἄλλες ἐφημερίδες ὑποστήριζαν τὸ δήμαρχο.- *Προοδευτικότατοι καὶ ἐνεργητικώτατοι οἱ ἀδελφοὶ Σ. Ζαχαρτζῆ, οἱ ὁποῖοι, ἀπὸ μηνὸς ἤδη, διανέμουν νερὸ τῆς «Ντραμπάτοβας» καὶ εἰς τὰ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα τῆς πόλεώς μας, διὰ λαμπροῦ αὐτοκινήτου καὶ καινουργῶν βαρελῶν, πρὸς δραχμὰς τρεῖς τὴν βαρέλαν, ἀντὶ τῶν δραχμῶν ἓξ καὶ τῶν βρωμουσῶν βαρελῶν τῶν ἄλλων νεροκουβαλητῶν. Τοὺς συγχαίρομεν...* (*Ἐλευθερία*, 18-2-32). Χρυσορυχεῖο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ νερὸ τῆς *Ντραμπάτοβας*. Σήμερα δὲν ὑπάρχει, ἔχει ἀπὸ χρόνια ἐξαφανιστεῖ...- *Ὁ συμπαθὴς καὶ ἐνθουσιώδης γυμναστὴς τοῦ ἐνταῦθα Διδασκαλείου* (ὁ Φάνης Δούμας, δημοσιογραφοῦσε κατὰ διαστήματα κι ἔγραφε καὶ ποιήματα στὶς τοπικὲς ἐφημερίδες), *ἀπωλέσας πρὸ μηνῶν πολλῶν τὸ καπέλλο του, διὸ καὶ περιεφέρετο ξεσκούφωτος, τὸ ἐπανεῦρε, καὶ τὸ φορεῖ πλέον, δι' ὃ καὶ τὸν συγχαίρομεν! Ἐλπίζομεν καὶ ἄλλοι ποὺ ἔχουν χάσει τὰ καπέλλα τους καὶ περπατοῦν*

ξεσκούφωτοι, νὰ τὰ βροῦν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ τὰ φορέσουν, ἀλλὰ ἕνας μόνον δὲν θὰ βρῇ ποτὲ τὸ ἀπωλεσθὲν καπέλλο του, ὁ πολυπτύχιος δικηγόρος κ. Κων. Φρόντζος καὶ θὰ περπατάῃ ἐφ' ὅρου ζωῆς ξεσκούφωτος, ἐκτὸς ἂν τὸν λυπηθῇ κανένας καὶ τοῦ ἀγοράσῃ ἕνα καπέλο. (Ἐλευθερία, 18-12-32). Ποτὲ δὲ φόρεσε καπέλλο στὴ ζωή του ὁ Φρόντζος. Ἤθελε νὰ ἔχει ἐλεύθερο τὸ κεφάλι του...- Ἡ Ἰσραηλιτικὴ κοινότητα, μὲ τὶς φροντίδες τοῦ προέδρου της Σαμπεθάϊ Καμπιλῆ, ἀπέκτησε Γηροκομεῖο, στὸ ὁποῖο θὰ περιθάλπονταν ἄποροι ἑβραῖοι. Νοικιάστηκε γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ στὸ Κάστρο ἕνα κατάλληλο σπίτι καὶ ἐπιπλώθηκαν ὅλοι οἱ χῶροι του, δωμάτια, κοιτῶνες, ἀναρρωτήριο, αἴθουσα ἀναψυχῆς. Στὴν ἀρχὴ θὰ εἶχαν περίθαλψη 10 γέροντες. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν μεγάλων δαπανῶν πολλοὶ ἑβραῖοι πρόσφεραν σημαντικὰ ποσά.- Καθημερινή, σχεδὸν εἴδηση σ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες, ἦταν *ὁ ἀτελὴς ἀραβόσιτος. Ὁ αἰώνιος ἀραβόσιτος*, τιτλοφοροῦσε τὶς σχετικὲς εἰδήσεις ἡ *Ἤπειρος*.- Ἀξιοπρόσεκτο ἄρθρο στὴν *Ἤπειρο* (7-2-32) γύρω ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα τῶν Ἠπειρωτῶν ἀγροτῶν. Χαρακτηριστικὴ ἡ κατάληξη τοῦ ἄρθρου: *Ἐδῶ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν γῆν, ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκην τονώσεως, οἱ ἀγρόται δὲν ἐννοοῦν ν' ἀλλάξουν οὔτε σύστημα, οὔτε μέσα εἰς τὰς καλλιεργείας. Ἔ! τότε οὔτε αὐτὰ θ' ἀλλάξουν, οὔτε ὁ συνεταιρισμὸς θὰ τοὺς μεταβάλῃ, οὔτε ἡ Ἀγροτικὴ τράπεζα θὰ τοὺς προαγάγῃ, οὔτε τὸ Γεωργικὸν Ἐπιμελητήριον θὰ τοὺς κάμῃ ἐπαγγελματίας, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ θεὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἠπείρου θὰ τοὺς ἐλεήσῃ...* Ἀλήθειες, ποὺ σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τουλάχιστο τὴν ἀλλαγὴ καλλιεργειῶν, ἰσχύουν καὶ σήμερα.- Στὶς 7-2-32, ἡ ὁμάδα *Πρωτοπόρων Ἰωαννίνων* (κομμουνιστική) ὀργάνωσε διάλεξη στὸ καφενεῖο τοῦ Βελισσαρίου (ἡ ἀστυνομία δὲν ἐπέτρεψε νὰ δοθεῖ ἡ διάλεξη μέσα στὴν πόλη) μὲ θέμα: *Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Λένιν*.- Ὁ καραγκιοζοπαίχτης Μόλας ἔδωσε παραστάσεις τὸ Φεβρουάριο στὸ θέατρο *Εὐστρατιάδη*, μὲ μεγάλη ἐπιτυχία.- Ἕνας ἀρθρογράφος τῆς *Ἠπείρου* (14-2-32, ὑπογράφει μὲ τὰ ἀρχικὰ ν-ξ) ὑποστήριζε πὼς ὑπῆρχε στὰ Γιάννινα *πληθωρικὴ ζωή, καὶ ζωὴ παραπαίουσα καὶ χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως συνάρτησιν καὶ ὅτι χρειαζόταν μέθοδος καὶ σύστημα διὰ νὰ καταστῇ ἡ ζωϊκὴ αὐτὴ δύναμις ἱκανή, ν' ἀποφέρῃ καρπούς· καὶ θὰ καταστῇ ἱκανή, μόνον μὲ τὴν σύμπηξιν ἑνὸς «Συλλόγου Διανοουμένων» ἐπὶ στερεῶν βάσεων ὀργανωμένου...* Μᾶλλον αἰθεροβάμων ἦταν ὁ ἀρθρογράφος ποὺ στήριζε *τὴν καλλιτέραν Ἠπειρωτικὴν αὔριον* (τίτλος τοῦ ἄρθρου) μόνο σ' ἕνα *Σύλλογο Διανοουμένων*. Πάντως ὅλη ἡ ἀρθρογραφία γύρω ἀπὸ *Λέσχες* καὶ *Συλλόγους ἐπιστημόνων καὶ διανοουμένων*, ἐκφράζουν τὴν ἔφεση τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων γιὰ ἔξοδο ἀπὸ τὴν ἀποτελμάτωση ποὺ ἐμφάνιζαν τὰ Γιάννινα τὴν περίοδο ἐκείνη...- Ἡ ὀξύτατη διένεξη -μὲ ὑβριστικοὺς χαρακτηρισμούς- ποὺ εἶχε κοπάσει προσωρινά, ἀνάμεσα στὴν *Ἤπειρο* καὶ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* συνεχίστηκε ὅλο τὸ Φεβρουάριο. Τόσο ἦταν τὸ μένος τῶν ἀρθρογράφων καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές, ποὺ ὁρισμένες φράσεις τους οὔτε σήμερα μποροῦν ν'

Ἀπὸ τοὺς τύπους τῶν Γιαννίνων: *Πλανώδιος Ἑβραῖος πωλητὴς πανιῶν.*

ἀναφερθοῦν. Ἐπίκεντρο τῆς ἀντιδικίας, στὴν ὁποία λίγο-πολὺ ἔπαιρναν μέρος καὶ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες, ἡ ἀλλαγὴ πλεύσης στὴν πολιτικὴ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*...- Μὲ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ περιφέρεια Μετσόβου, ποὺ γιὰ ἕνα διάστημα ἀποτελοῦσε ξεχωριστὴ Μητρόπολη, προσαρτήθηκε στὴ Μητρόπολη Ἰωαννίνων. Κάποιοι ἐνεργοῦσαν νὰ προσαρτηθεῖ στὰ Γρεβενά...- Πανηγύρισαν καὶ οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων γιὰ τὴ νίκη τοῦ ὑποψήφιου δημάρχου τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* στὸν Πειραιᾶ. Ἦταν γι' αὐτὲς προμηνύματα μεταστροφῆς τοῦ λαοῦ. Παρέβλεπαν ὅμως τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ δυὸ *Φιλελεύθεροι* ὑποψήφιοι εἶχαν πάρει περισσότερους ψήφους ἀπὸ τοὺς *Λαϊκούς*.- Τέλη Φεβρουαρίου ἔγινε δεκτὴ ἡ παραίτηση τοῦ Μόδη ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. Ὁ Μόδης ἀναχώρησε ἀμέσως γιὰ τὴν Ἀθήνα, ἀπ' ὅπου, ὕστερα ἀπὸ καιρό, ἔστειλε ἀποχαιρετιστήριο μήνυμα στοὺς Γιαννιῶτες.

Κατὰ τὸ 1932, τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς τετραετίας τοῦ Βενιζέλου -θὰ κυβερνοῦσε γιὰ λίγο διάστημα καὶ τὸ 1933-, ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς χώρας ἐπιδεινώθηκε. Ἡ οἰκονομικὴ κρίση εἶχε ἀποτυπώσει τὴ σφραγίδα της σ' ὅλα τὰ μεγέθη καὶ τὶς πλευρὲς τῆς οἰκονομίας, ἀνέτρεψε προϋπολογισμούς καὶ προγραμματισμούς, συρρίκνωσε τὰ συναλλαγματικὰ ἀποθέματα, ὁδηγοῦσε σὲ ἀστάθεια, ποὺ δὲν ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὴν κατάρρευση. Ὁ Βενιζέλος πίστευε -φάνηκε καὶ ἀπὸ τὶς ἀγορεύσεις του στὴ Βουλή- πὼς τὰ μέτρα ποὺ πῆρε ἡ κυβέρνηση θὰ βελτίωναν τὴν κατάσταση, ἡ ἀντιπολίτευση διαφωνοῦσε· κύριος ἐκφραστὴς τῶν ἀπόψεών της ἦταν ὁ Δημ. Μάξιμος, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε ὡς ἄμεσης προτεραιότητας τὴν ἀπόφαση γιὰ κήρυξη χρεωστασίου (ἀναστολὴ τῶν πληρωμῶν τοῦ χρεωλυσίου τῶν δανείων σὲ χρυσό). Ὁ Βενιζέλος θεώρησε ἀσύμφορη τὴν ἄποψη γιὰ τὴ χώρα, κι ἀποφάσισε τὴ σύναψη δανείου, μὲ τὴν συγκατάθεση τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐκτὸς τῆς Γερμανίας, ποὺ εἶχε καταρρεύσει οἰκονομικά, τὶς πρωτεύουσες τῶν ὁποίων ἐπισκέφθηκε. Ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία φάνηκαν συγκρατημένες καὶ ἀνακοίνωσαν στὸ Βενιζέλο, ὅτι θὰ ἀποφάσιζαν, μετὰ τὴν ἔκθεση τῆς *Διεθνοῦς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς*, τῆς σχετικῆς μὲ τὴν κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ὁ τύπος, ἀθηναϊκὸς καὶ ἐπαρχιακός, παρακολουθοῦσε μὲ προσοχὴ -καὶ δημοσίευε εἰδήσεις καὶ κρίσεις- τὶς κινήσεις τοῦ Νιμάγερ, ἀπὸ τοὺς διευθυντὲς τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας, αὐτὸν εἶχαν στείλει οἱ τρεῖς κυβερνήσεις στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴ μελέτη τῶν οἰκονομικῶν καὶ τὴ σύνταξη τῆς ἔκθεσης. Ἡ *Δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ* τῆς *Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν* (συνεδρίασε στὶς 10-3-32 στὸ Παρίσι), πρότεινε διάφορα μέτρα, ὅπως κάνει σήμερα ἡ *Εὐρωπαϊκὴ κοινότητα*, συμφώνησε στήν, ὑπὸ ὅρους, ἀναστολὴ πληρωμῆς τῶν χρεωλυσίων γιὰ ἕνα χρόνο, καὶ πρότεινε τὴ χορήγηση προσωρινοῦ δανείου 10.000.000 δρχ. στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν ἐγγύηση τῶν Δυνάμεων. Ἡ ἀπόφαση δὲν ἦταν ἱκανοποιητική, τὸ συνειδητοποίησε γρήγορα ὁ Βενιζέλος, ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ εἶχε ἀντίθετη γνώμη, κι ἀποφάσισε νὰ προτείνει στὸν Πρόεδρο

τῆς Δημοκρατίας τὴ συγκρότηση σύσκεψης τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, μὲ ἀπώτερο στόχο τὴ συγκρότηση *Οἰκουμενικῆς κυβέρνησης*, γιὰ καλλίτερη ἀντιμετώπιση τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων. Στὴ σύσκεψη πῆραν μέρος ὅλοι οἱ ἀρχηγοί, ποὺ δέχτηκαν νὰ μετάσχουν στὴν *Οἰκουμενική*, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* Π. Τσαλδάρη, πρόβαλε τοὺς δικούς του ὅρους γιὰ συμμετοχή· πρῶτος ἦταν ἡ ἄμεση παραίτηση τῆς κυβέρνησης Βενιζέλου, ὁ σχηματισμός κυβέρνησης εἰδικοτήτων ἢ ἄμεση προκήρυξη ἐκλογῶν. Τὶς ἐκλογὲς δὲν τὶς ἤθελε ὁ Βενιζέλος, γι' αὐτὸ καὶ δὲν συμφώνησε. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Τσαλδάρη, κατὰ τὴ σύσκεψη, στὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος, ἔδωσε στὸ Βενιζέλο ἀφορμὴ -τὴν ὁποία καὶ ἐπιζητοῦσε μὲ σκοπὸ τη συσπείρωση ὅλων τῶν βενιζελικῶν γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπό του- νὰ ἀναξέσει, κατὰ τὶς ἀγορεύσεις του στὴ Βουλή, τὰ παλιὰ πάθη, νὰ ἀναφερθεῖ στὸ παρελθὸν καὶ ν' ἀναβιώσει τὸ Διχασμὸ στὴν ὀξύτερη μορφή του. Ἦταν φυσικὸ ν' ἀντιδράσουν ἔντονα καὶ οἱ ἀντιβενιζελικοί,κι ὅλα αὐτὰ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ Συμβούλιο τῆς *Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν* (12-4-32), ἄφηνε ἐκκρεμὲς τὸ θέμα τῆς ἀναστολῆς τῆς πληρωμῆς τῶν χρεωλυσίων καὶ δὲν ἔκανε κανένα λόγο γιὰ παροχὴ δανείου. Ὁ Βενιζέλος, πάντως, ποὺ εἶχε πάει καὶ πάλι στὸ ἐξωτερικό, δήλωνε ἀπ' ἐκεῖ -γίνονται καὶ σήμερα τέτοιες δηλώσεις σὲ περιπτώσεις ἀποτυχίας- ὅτι ἦταν ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἀπόφαση· ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς χαρακτηρίστηκε ὡς προσπάθεια ἐξαπάτησης τοῦ λαοῦ. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἑλλάδα (19-4-32) καὶ τὴν ἐφαρμογὴ μέτρων γιὰ κήρυξη προσωρινοῦ χρεωστασίου καὶ ἄρση τῆς σταθεροποίησης, ξέσπασε κυβερνητικὴ κρίση μὲ τὴν παραίτηση τοῦ ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν Γ. Μαρῆ· ἦρθε σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ Βενιζέλο, ὑποστηρίζοντας ὅτι τὰ νέα οἰκονομικὰ μέτρα ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν ἀπὸ νέα κυβέρνηση, ὕστερα ἀπὸ ἐκλογές. Τὸν Μαρῆ ἀντικατέστησε στὸ ὑπουργεῖο *Οἰκονομικῶν* ὁ καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Κυρ. Βαρβαρέσος, γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὴ συμμετοχή του σὲ οἰκονομικὰ ὑπουργεῖα κατὰ τὴ μεταπολεμική περίοδο.

Τὰ νέα μέτρα (ἄρση τῆς σταθεροποίησης καὶ χρεωστάσιο) συζητήθηκαν καὶ στὴ Βουλή, σὲ μιὰ συνεδρίαση τῆς ὁποίας (28-4-32), ὁ Ἀλ. Παπαναστασίου ἀποκάλεσε τὸ Βενιζέλο *μοιρολάτρη*. Ἄστραψε καὶ βρόντησε ὀργισμένος ὁ παλιὸς ἐπαναστάτης τοῦ Θερίσου. Καὶ τότε ἀπάγγειλε τὸ γνωστὸ ἐπικήδειο. —*Ἐσὺ θὰ τὸν ἀπαγγείλεις ὅταν πεθάνω*, εἶπε ἀπευθυνόμενος στὸν Παπαναστασίου, *καὶ θὰ πεῖς: Ἀγαπητοὶ φίλοι, ὁ προκείμενος νεκρὸς ἦταν ἕνας ἀληθινὸς ἄνδρας, μὲ μεγάλο θάρρος, μὲ αὐτοπεποίθησιν καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον ἐκλήθη νὰ κυβερνήση. Ἴσως ἔκαμε πολλὰ σφάλματα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τοῦ ἀπέλειψε τὸ θάρρος, ποτὲ δὲν ὑπῆρξε μοιρολάτρης, διότι δὲν ἐπερίμενε ποτὲ ἀπὸ τὴν μοῖραν νὰ ἴδῃ τὴν χώραν προηγμένην, ἀλλ' ἔθεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς ὅλον τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον εἶχε μέσα του, κάθε δύναμιν ψυχικὴν καὶ σωματικήν.* Αὐτὸς ὁ αὐτοεπική-

δειος, ἦταν ὅ,τι πραγματικὰ ὑπῆρξε ὁ Βενιζέλος στὴν πολιτική του ζωή. Ἔπρεπε νὰ ἐκτιμηθεῖ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του. Τὸ ἀντίθετο ἔγινε. Τοὺς δόθηκε εὐκαιρία νὰ τὸν σαρκάσουν... Ἀκόμα καὶ αὐτὸς ὁ Παπαναστασίου, ἀντὶ νὰ ἐκτιμήσει ὅτι μέσα στὸ μικρὸ ἐπικήδειο κρυβόταν ὁλόκληρος ὁ Βενιζέλος, δὲν συγκινήθηκε καὶ ἀπάντησε: *—Μπορεῖ νὰ παραστῇ εὐκαιρία νὰ πῶ τὰ ἀντίθετα. —Δὲν τὸ εὔχομαι,* τοῦ εἶπε μὲ λύπη ὁ Βενιζέλος. Στὰ Γιάννινα ὁ Χρηστοβασίλης, ἀφοῦ κατειρωνευόταν κάθε λέξη τοῦ αὐτοεπικηδείου κατέληγε: *Εἶναι λοιπὸν ἢ δὲν εἶναι ἀνισόρροπος ἄνθρωπος; Ἀλλὰ περισσότερον ἀνισόρροπος εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὅστις, ἐνῶ τὸν εἶδε καὶ τὸν γνώρισε τοσάκις κακουργοῦντα κατὰ τῆς πατρίδος, τοῦ ἔδωσε πιστοποιητικὸν καλῆς διαγωγῆς καὶ τὸν ἔβαλε στὸ σβέρκο του!...* Φυσικὰ ἡ *Ἐλευθερία*, ὅπως καὶ ἡ *Ἤπειρος* (ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, μετὰ τὴ στροφὴ ὑποστήριξης τῶν ἀντιτιθέμενων στὸν Μπότσαρη βουλευτῶν καὶ συνέχιση τῆς ὑπὲρ τοῦ Μυλωνᾶ ἀρθογραφίας του, εἶχε κατεβάσει τοὺς τόνους· κάποτε, παρόλο ποὺ συνέχιζε τὴν κατὰ Μπότσαρη πολεμική του, δὲν ἔμοιαζε καθόλου μὲ ἀντιπολιτευόμενη ἐφημερίδα), ἐκμεταλλευόμενες τὶς δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ κυβέρνηση στὴ λύση οἰκονομικῶν προβλημάτων, καθὼς καὶ τὶς ἐσωκομματικὲς διαφωνίες, ποὺ ὁδηγοῦσαν σὲ παραιτήσεις ὑπουργῶν, δὲν ἔπαυαν νὰ σφυροκοποῦν συνεχῶς τὸ Βενιζέλο καὶ τὴν πολιτικὴ του καὶ νὰ ζητοῦν τὴν παραίτησή του. Ὁ *Μέγας ἀταξίας* τιτλοφοροῦσε ἕνα ἄρθρο του (21-3-32) ὁ Χρηστοβασίλης, κι αὐτὸς βέβαια ἦταν ὁ Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν οἰκονομικὴ κρίση ποὺ ξέσπασε καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὴν ἀντιμετώπισε, *ἐγυμνώθη ἐνώπιον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ξένου... ἐσώθησαν πλέον τὰ τερατώδη του ψέματα* καὶ προσπαθοῦσε τώρα *ὁ ψευδοπηδαλιοῦχος* νὰ ἐμπλέξει καὶ τὰ ἄλλα κόμματα μὲ σχηματισμὸ *Οἰκουμενικῆς κυβέρνησης* γιὰ νὰ συγκαλύψει τὶς εὐθύνες του. Ὁ *Μέγας ἀνισόρροπος*, θὰ τὸν ἀποκαλέσῃ ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα (25-4-32), γιὰ νὰ ἐπαναλάβει τὶς ἴδιες κατηγορίες κατὰ τοῦ Βενιζέλου καὶ νὰ καταλήξει: *Οὕτω ὁ μέγας αὐτὸς ἀνισόρροπος πρωθυπουργός μας, ὁ μέγας ἀγνωριστοποιός μας, ἔσπειρε τὴν δυστυχίαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα* (καί) *ἀντὶ νὰ φύγῃ ἀνεπιστρεπτεί ἐκ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἢ νὰ*

Ὁ πρωθυπουργὸς Ἑλ. Βενιζέλος μὲ τὸν ὑπουργὸ *Παιδείας* Γεώργ. Παπανδρέου

καταφύγῃ εἰς κανέναν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ὄρους, δὲν ἀποσπᾶται ἐκ τῆς ἐξουσίας, μὴ ἐννοῶν νὰ χάσῃ οὐδεμίαν ἡμέραν τῆς βουλευτικῆς περιόδου τοῦ 1928...

Ἡ *Ἤπειρος*, ἀπὸ τὴν πλευρά της, ἐπισημαίνοντας τὴν προσπάθεια τοῦ Βενιζέλου κατὰ τὶς ἀγορεύσεις του στὴ Βουλή, ν' ἀναφερθεῖ στὸ παρελθόν, γιὰ νὰ συσπειρώσει τοὺς ὀπαδούς του, τὸν κατέκρινε τονίζοντας ὅτι *ἠθέλησε νὰ ἀναξέσῃ τὰς πληγὰς τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ ὑποδαυλίσῃ τὰ παλαιὰ μίση καὶ πάθη ποὺ ἐδίχασαν τὴν Ἑλλάδα εἰς δύο θλιβερὰ στρατόπεδα ἀλληλοεξοντωνομένων ἀδελφῶν, ἴσως διότι μοναδικὴ σανὶς σωτηρίας εἰς τὸν ψυχορραγοῦντα Βενιζελισμὸν ἦτο νὰ ἐμφανίσῃ τὸ «Λαϊκὸν κόμμα» ὡς σκιὰν τοῦ παρελθόντος.* Ὡς *μόνην λύσιν* διέβλεπε (27-4-32) τὸ σχηματισμὸ μιᾶς νέας κυβέρνησης, ὕστερα ἀπὸ ἄμεσες ἐκλογές, μιᾶς κυβέρνησης νέας, *ἀναβαπτισμένης εἰς τὰς ψήφους τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου νὰ ἔχῃ τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην, διὰ νὰ ἠγηθῇ τοῦ ἀγῶνος. Οἱ ἐκλογές*, κατέληγε, *θὰ δώσουν μίαν κυβέρνησιν ἰσχυρὰν καὶ νέαν, ἡ ὁποία θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν νίκην, ἢ ταχέως πρὸς τὴν καταστροφήν, ἡ ὁποία εἶναι ἀπείρως προτιμωτέρα ἀπὸ τοῦτον τὸν σημερινὸν καθημερινὸν θάνατον...*

Ἀλλὰ εἶχε φτάσει ἡ Ἑλλάδα στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι τῆς δοκιμασίας της, ὥστε νὰ δημιουργεῖ στοὺς δημοσιογράφους ψυχολογικὲς καταστάσεις τέτοιες ποὺ νὰ προτιμοῦν τὴν καταστροφὴ τῆς χώρας, παρὰ τὸν καθημερινὸ θάνατο; Ὄχι βέβαια. Τεράστιες οἰκονομικὲς δυσχέρειες ὑπῆρχαν, ἀνεργία, φτώχεια, ἀκόμα καὶ πεῖνα, δὲν βρισκόταν ὅμως ἡ χώρα στὸ ἔσχατο σημεῖο ἐξαθλίωσης, ὥστε νὰ δικαιολογοῦνται τέτοια διλήμματα. Ἡ τακτικὴ τῆς ἀντιπολίτευσης, μεγιστοποιοῦε συχνὰ τὰ γεγονότα, ἀλλά, ὅπως καὶ νάταν, οἱ κρίσεις της ἐπηρέαζαν τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ. Διορατικὸς ὁ Βενιζέλος διέβλεπε ὅτι δύσκολα θὰ κέρδιζε τὶς νέες ἐκλογὲς καί, παρά τὶς σαφεῖς προτιμήσεις του στὸ πλειοψηφικὸ σύστημα, ἐπανέφερε τὴν ἀναλογική, φοβόταν ὅτι μὲ τὸ πλειοψηφικὸ τὸ κόμμα του θὰ πάθαινε συντριβή, δὲν μποροῦσε ποτὲ νὰ ξεχάσει τί εἶχε γίνει τὸ Νοέμβριο τοῦ 1920. Οὔτε μὲ τὸ ἀναλογικὸ ἦταν βέβαιος ὅτι θὰ κέρδιζε τὶς ἐκλογές, γι' αὐτὸ καὶ προσπάθησε, κατὰ τὴν ψήφιση τοῦ ἐκλογικοῦ νομοσχεδίου νὰ ξαναθυμηθεῖ τὸν κίνδυνο τοῦ *πολιτειακοῦ*, γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ θέση τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* ἦταν ἀκόμα ἀμφίρροπη.

Οἱ ἐσωκυβερνητικὲς διενέξεις ἦταν ἐπόμενο νὰ ἀναζωπυρώσουν καὶ τὶς διαμάχες ποὺ εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ καιρὸ μεταξὺ τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Ἡ ὁμάδα τῶν τριῶν (βουλευτὴς Λούλης καὶ γερουσιαστὲς Μπέμπης καὶ Βηλαρᾶς) διέψευδε κατηγορηματικὰ ὅτι ἡ *Διοικοῦσα ἐπιτροπὴ* τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων* τοὺς εἶχε ἐπιτιμήσει γιὰ τὴ στάση τους καὶ τοὺς ὑποχρέωσε νὰ συμφιλιωθοῦν μὲ τὸν Μπότσαρη. *Παρέχομεν τὴν διαβεβαίωσιν* -τόνιζαν σὲ ἀνακοίνωσή τους- *ὅτι, οὔτε ἀστεῖαι ἀπειλαί, οὔτε ἀχαρακτήριστοι ψευδολογίαι, οὔτε εὐτελεῖς*

μηχανορραφίαι, θὰ δυνηθοῦν ν' ἀνακόψουν τὴν ἐκστρατείαν μας διὰ τὴν πολιτικὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ τόπου μας καὶ τὴν χειραφέτισιν τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐκπροσωπήσεως τῆς Ἠπείρου, ἀπὸ τὰς τόσον ὀλεθρίας τοπικὰς ἀρχηγίας. (30-1-32). Ἡ *Διοικοῦσα ἐπιτροπὴ* τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων* (Ἀθήνα), φοβούμενη τὴ διάσπαση, εἶχε πράγματι ἀναμιχθεῖ στὶς ἐσωκομματικὲς διενέξεις καὶ μὲ ἀνακοίνωσή της δήλωνε ὅτι ὁ ἐκλογικὸς συνδυασμὸς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων θὰ καταρτιστεῖ ἀπὸ τὴ διοίκηση τοῦ κόμματος (12-3-32) (ἔμμεση δήλωση κατάργησης τῆς ἀρχηγίας τοῦ Μπότσαρη). Οἱ τρεῖς εἶχαν ὑποβάλει προηγουμένως ἐπιστολὴ στὴν ἐπιτροπὴ δηλώνοντας ὅτι μετὰ τὶς διαβεβαιώσεις της -οἱ ὁποῖες δημοσιεύτηκαν ἀργότερα- εἶχε ἀποκατασταθεῖ ἡ σύμπνοια γιὰ συνεργασία καὶ ἡ ἐνιαία κατεύθυνση τοῦ ἀγῶνα τῶν *Φιλελευθέρων* στὴν Ἤπειρο. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, θερμὸς ὑποστηρικτὴς τῆς ὁμάδας τῶν τριῶν, ἐπανελάμβανε ὅτι τὸ θέμα τοῦ διχασμοῦ τὸ εἶχε δημιουργήσει ὁ *Κῆρυξ*. Ὑποστήριζε στὴν ἀρχὴ τὸ δίδυμο Μπότσαρη-Λούλη, τοὺς ἐγκατέλειψε ὕστερα, γιὰ νὰ ταχθεῖ στὸ πλευρὸ τοῦ Σίμου, τὰ χάλασε μὲ τὸ Σῖμο καὶ τάχτηκε πάλι στὸ πλευρὸ τοῦ Μπότσαρη καὶ ἐναντίον τῶν τριῶν.

Παρὰ τὶς δηλώσεις καὶ ἀνακοινώσεις τῆς *Διοίκησης τῶν Φιλελευθέρων* καὶ τῶν τριῶν, γιὰ ἀποκατάσταση τῆς ἑνότητας τῆς φιλελεύθερης παράταξης, ὁ διχαστικὸς ἀγώνας συνεχιζόταν μὲ ὅλο καὶ μεγαλύτερη ὀξύτητα. Τὸν Ἀπρίλιο, οἱ τρεῖς κατηγοροῦσαν τὸν Μπότσαρη ὅτι, παρόλο ποὺ ἦταν στρατιωτικός, δὲν χτυποῦσε κατὰ μέτωπο, ἀλλὰ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς δολοφονήσει πολιτικά, *κρυπτόμενος ἐπιμελῶς ὄπισθεν πότε τοῦ ἑνὸς καὶ πότε τοῦ ἄλλου ἐκ τῶν πειθηνίων ὑποτακτικῶν του. Καὶ μᾶς ἀμφισβητεῖ* - συνέχιζαν- *ἄλλοτε τὴν εἰς τὸ κόμμα θέσιν μας καὶ ἄλλοτε τὰς πρὸς τὴν Ἤπειρον ὑπηρεσίας μας.* Πρόσθεταν πώς, ὅταν αὐτοὶ ἀγωνίζονταν γιὰ τὴν ἐπίλυση σοβαρῶν προβλημάτων τῆς Ἠπείρου, ὁ Μπότσαρης *ἐδροσίζετο εἰς τὰς Ἑλβετικὰς Ἄλπεις.* Ἀποκάλυπταν, τέλος, ὅτι τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Μπότσαρης ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, τοὺς πρότεινε ν' ἀποσκιρτήσουν οἱ Γιαννιῶτες βουλευτές, *ἡ Ἠπειρωτικὴ ὁμάδα*, ἀπὸ τὸ κόμμα (19-4-32). Ὅλα αὐτά, δημοσιευόμενα κυρίως ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα*, διαψεύδονταν ἐπιθετικὰ ἀπὸ τὸν *Κήρυκα*, γίνονταν ὅμως καὶ ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης ἀπὸ τὶς ἀντιπολιτευόμενες ἐφημερίδες. Ἡ *Ἐλευθερία* (24-3-32) ἔβλεπε πιὰ τὴν ὕπαρξη δυὸ κομμάτων *Φιλελευθέρων* στὰ Γιάννινα. *Τοῦ ἑνὸς ἡγεῖται ὁ κ. Δημ. Νότη Μπότσαρης, ὅστις ἔχει ἐξυψώσει εἰς τὰ προηγούμενα ἔτη τὸν Βενιζελισμὸν ἐν Ἠπείρῳ, κακῶς ποιῶν βεβαίως,... τοῦ δὲ ἄλλου ὁ πατὴρ τῆς Λοβιτούρας* (πάντοτε ἔτσι τὸν ἀποκαλοῦσε) *κ. Σπῦρος Σῖμος, ὁ Λαβδαναῖος* (ἀπὸ τὴ Λάβδανη Πωγωνίου), *ὁ ὁποῖος μόνον τὴν χλεύη τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ κινεῖ... Καὶ διατάσσει μὲν πειθαρχίαν ἡ «Λέσχη τῶν Φιλελευθέρων»... καὶ προβαίνουν εἰς ταπεινὰς δηλώσεις οἱ ἀποσχισθέντες τοῦ Μποτσαρικοῦ κόμματος, ἀλλ' ὁ χωρισμὸς*

εἶναι μέγας... Ὁ ἀγώνας μεταξὺ *Κήρυκος* καὶ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, ἐξακολουθοῦσε λυσσαλέος, κάποια στιγμὴ μάλιστα ὁ πρῶτος ἐξετόξευσε τὴν κατηγορία ὅτι ὁ δεύτερος ὑποστήριζε τοὺς Βασιλικούς! Ἡ *Ἤπειρος* χαρακτήριζε ἐξευτελιστικὴ τὴν ἐπιστολὴ ποὺ εἶχαν στείλει οἱ τρεῖς στὴ *Διοικοῦσα ἐπιτροπὴ τῶν Φιλελευθέρων*, μὲ τὴν ὁποία στὴν οὐσία -κατὰ τὴν ἐφημερίδα- δήλωναν μετάνοια καὶ μιλοῦσαν γιὰ ἀποκατάσταση τῆς ἑνότητας, ἡ ἐξέλιξη ὅμως τῆς κατάστασης ἔδειχνε ὅτι ἡ ἑνότητα δὲν εἶχε ἀποκατασταθεῖ καὶ ὁ διχασμὸς συνεχιζόταν (29-3-32). Ἡ ἴδια ἐφημερίδα (9-4-32), σημείωνε: *Τί θέλουν τέλος πάντων οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ποὺ ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ δὲν ἔχουν ἄλλην δουλειὰν ἀπὸ τὸ νὰ βρίζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον; Ὁ Μπότσαρης τὸν Λούλην καὶ ὁ Λούλης τὸν Κατσαδήμαν καὶ ὁ «Ἠπειρωτικὸς ἀγών» τὸν «Κήρυκα» καὶ ὁ «Κῆρυξ» ὅλους καὶ ὅλοι πάλιν ὅλους; Διότι ἀναμφισβητήτως κανεὶς δὲν καταλαβαίνει τί γίνεται. Τί θέλουν τέλος πάντων; Τί ἔχουν νὰ μᾶς εἴπουν; Πρωτίστως τί ἔχουν νὰ κάμουν; Δὲν ἠθέλησαν ποτὲ νὰ ἐργασθοῦν παρὰ διαρκῶς νὰ φωνάζουν καὶ νὰ μαλλιοτραβιοῦνται καὶ νὰ ἐξευτελίζωνται καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ...* Ἀλλὰ καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀλ. Μυλωνᾶ πάντοτε, τὰ ἴδια σχεδὸν ὑποστήριζε: Ὅτι δηλαδὴ ὅλοι οἱ *Φιλελεύθεροι* βουλευτές, ποὺ τώρα καταφέρονταν ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, τίποτα δὲν εἶχαν προσφέρει στὴν Ἤπειρο, κατὰ τὴ διαρρεύσασα τετραετία: *Πλανῶνται πλάνην οἰκτρὰν οἱ χρεωκοπημένοι βουλευταί μας, ἀμφοτέρων τῶν μερίδων τοῦ διχασθέντος ἐν Ἠπείρῳ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἐὰν νομίζουν ὅτι μὲ τὰς τελευταίας σπασμωδικὰς κινήσεις καὶ ἐνεργείας των, τὰς ὁποίας ἀσυστόλως διατυμπανίζουν, δύνανται νὰ ἐξιλεωθοῦν ἀπέναντι τοῦ σκληρῶς δοκιμαζομένου Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ νὰ ζητήσουν καὶ πάλιν τὴν ψῆφο του.* Ἐχθρικὰ τοποθετημένη ἀπέναντι στὸ Μπότσαρη ἦταν καὶ ἡ *Κραυγὴ* -ἀπὸ ἀντιβενιζελικὴ θέση πάντοτε-, ὁ Χρηστοβασίλης θὰ τὴν κατηγοροῦσε κατὰ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1933 γιὰ ἀλλαγὴ πολιτικῆς- πρὸς τὸ παρὸν ὑποστήριζε τὸν *λαοφιλέστατον πολιτευτὴν Ἀλέξ. Μελᾶν.*

Ἡ *Ὁμοσπονδία τῶν ἐπαγγελματιῶν* Ἰωαννίνων, ὑπέβαλε, στὶς ἀρχὲς Μαρτίου, μακροσκελέστατο ὑπόμνημα πρὸς τὴν κυβέρνηση, ζητώντας τὴν ἱκανοποίηση ἕνδεκα βασικῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὸν κλάδο τους. *Φωνὴν ἀπογνώσεως καὶ διαμαρτυρίας*, τὸ χαρακτήριζαν οἱ ἐφημερίδες.- Νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν ἵδρυση Βιβλιοθήκης καὶ Μουσείου, πρότρεπε τὴ νέα γενεά, ἀρθρογράφος τῆς *Ἠπείρου* (12-3-32).- Ὁ *Κατσουρὸς φεύγει*, δήλωνε μὲ βεβαιότητα ἡ *Ἤπειρος* (26-3-32): *Ἐχορηγήθη ἐπὶ τέλους ἡ ἐξ εἴκοσι χιλιάδων δραχμῶν πίστωσις γιὰ τὴν μετάθεσίν του.* Θὰ περνοῦσε ἀκόμα καιρὸς γιὰ νὰ ἔρθει αὐτὴ ἡ πίστωση.- Οἱ μηχανικοί, στοὺς ὁποίους ὁ Δῆμος εἶχε ἀναθέσει τὴ μελέτη τῆς ὕδρευσης, τὴν ὁλοκλήρωσαν. Σύμφωνα μ' αὐτή, ἡ δαπάνη τοῦ ἔργου θὰ ἀνερχόταν σὲ 12.000.000 δρχ. καὶ ἡ ἐτήσια δαπάνη συντήρησης τοῦ δικτύου καὶ ἀνύψωσης τοῦ νεροῦ σὲ 400.000 δρχ. Ὁ Δῆμος προσανατολιζόταν στὴ σύναψη δανείου.- Ἐπικρινόταν ἡ κυβέρνηση γιὰ τὴν ἀργοπορία τῆς συμπλήρωσης τῆς

θέσης τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ, μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Μόδη. Κατὰ τὴν *Ἤπειρο*, ὁ Π. Εὐριπαῖος, ποὺ οἱ φῆμες τὸν ἔφεραν ὡς τὸ νέο Γενικὸ διοικητή, ἦταν ἀκατάλληλος γι' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, ἀφοῦ στὸ μεταξὺ εἶχε διοριστεῖ στὴν Ἀθήνα ὡς διευθυντὴς τῆς ὑπηρεσίας Ἀγορανομίας. Ἦταν δυνατὸ νὰ ἀναλαμβάνει καὶ νέα καθήκοντα; ρωτοῦσε ἡ *Ἤπειρος*. Τὸν διόρισαν γιὰ τοὺς τύπους -τόνιζε-, ἐπειδὴ πλησιάζουν οἱ ἐκλογές...- Σοβαρότατο ἐπεισόδιο δημιουργήθηκε στὴ Μητρόπολη, κατὰ τὴ δοξολογία τῆς 25ης Μαρτίου μὲ τοὺς καθηγητὲς τῆς πόλης. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ *Καθηγητικοῦ συλλόγου*, ὁ σύλλογός του *πρεσελθὼν εἰς τὸν ναὸν ἐν σώματι, ἀπεκλείσθη ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων ἀξιωματικῶν, ἀπὸ τοῦ ἐντὸς τοῦ κιγκλιδώματος χώρου τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ ὁρισθέντα κεντρικὸν χῶρον, πρὶν εἰσέλθῃ ὁ στρατηγός...* Ὁ *Σύλλογος* τὴ στάση αὐτὴ τὴ θεώρησε προσβλητικὴ καὶ ἀποχώρησε, ἀποφασισμένος νὰ διαμαρτυρηθεῖ παντοῦ, *διὰ τὴν πρωτοφανῆ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς πόλεως μείωσιν τοῦ γοήτρου των ἀπέναντι τῆς κοινωνίας καὶ τῶν μαθητῶν ἰδίως, εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ὁποίων ὁ ἐκπαιδευτικὸς δέον νὰ κατέχῃ τὴν πρώτην θέσιν.* Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους δὲν ἐπέτρεψε καὶ στὴν ἀντιπροσωπεία τῶν μαθητῶν νὰ παραστοῦν στὴ δοξολογία καὶ τὰ τμήματά τους νὰ λάβουν μέρος στὴν παρέλαση. Δόθηκαν ἀμοιβαῖες ἐξηγήσεις καὶ τὸ ἐπεισόδιο ἔληξε.- Πρωταπριλιάτικο ψέμα τῆς *Ἠπείρου: Τὴν 1ην Ἀπριλίου ἐκδίδεται εἰς Κουτσελιό, ἡ χιλιοστὴ πρώτη Ἠπειρωτικὴ ἐφημερὶς«Τὰ Καρπάθια ὄρη», ὄργανον Ἠπειρωτικῆς ἀναγεννήσεως. Συνεργάται ὅλοι οἱ ἀναλφάβητοι. Ὀνομαστικαὶ ἀπόλυτοι. Ἄρθρα ἀκατανόητα. Ἀνορθογραφίαι. Ψαλλίδι καὶ ἀντιγραφή. Θὰ ἐκδίδεται ὑπὸ συντακτικῆς ἐπιτροπῆς κάθε τετραετίαν ποὺ θὰ προκηρύσσωνται νέαι ἐκλογαί.-* Μὲ ἀφορμὴ τὴ χρήση πολλῶν ὑπερθετικῶν ἐπιθέτων, ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες, κυρίως τὴν *Ἐλευθερία* καὶ τὴν *Κραυγή*, κατὰ τὴ σύνταξη τῶν «κοινωνικῶν», ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς *Ἠπείρου* (πρέπει νὰ ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Δ. Χατζῆς), στὸ χρονογράφημά του (2-4-32), σατίριζε τὸ θέμα σ' ἕναν ὑποθετικὸ διάλογο. Κάποιος τοῦ ἔδινε συμβουλὲς πῶς νὰ ἀναπτύσσει τὰ διάφορα θέματα. *Ὅταν γράφῃς κύριο ἄρθρο* -τοῦ ἔλεγε- *νὰ μουντζουρώνῃς πολὺ τὰ χειρόγραφα γιὰ νὰ μὴ καταλαβαίνουν τί λέει οἱ τυπογράφοι καὶ νὰ τὸ συμπληρώνουν, ὅπως τοὺς ἀρέσει, γιὰ νὰ μὴ βγαίνῃ κανένα νόημα, ἤ, τὸ πιὸ καλό, νὰ τὸ καταργήσῃς τελείως. —Καὶ τί νὰ βάλω; —Κοινωνικά. Ἀλλὰ κοινωνικὰ μὲ ζουμί, μὲ οὐσία, μὲ μπρίο, ὄχι ἄψυχα καὶ τυπικά. Κοινωνικὰ μὲ ἐπίθετα, μὲ παρατσούκλια, μὲ εὐχές, μεγάλα, δυὸ συνθετήρια τὸ καθένα. Τὸ κοινωνικὸ θέλει φιλοσοφία. Δὲν εἶναι ἁπλὸ πράγμα. Πρέπει νὰ εἶσαι ψυχολόγος, σὰν οἱ «συνάδελφοι», καὶ νὰ βρίσκῃς γιὰ τὸ τί ὑπερηφανεύεται κρυφὰ ὁ καθένας ποὺ θὰ ἔλθῃ, θὰ φύγῃ θὰ παντρευτῇ ἢ θὰ πεθάνῃ, καὶ ...φάπ... ὤμορφα, ὤμορφα τοῦ τὸ γράφεις. Ἔτσι μάλιστα...* Εἴκοσι μέρες ἀργότερα (23-4-32) ἐπανέρχεται στὸ ἴδιο θέμα μὲ συγκεκριμένα στοιχεῖα: *Τὸ ἠθογραφικὸν στὺλ* -ἔγραφε- *καλλιεργεῖται τόσον ἐπιτυχῶς ἐδῶ, ὥστε, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐπεκτείνεται καὶ μέχρι αὐτῶν τῶν «κοινωνικῶν», εἰς τρόπον ὥστε τὸ κατωτέρῳ (ἀνα)δημοσιευόμενον, γηραιοῦ λογοτέχνου καὶ ἠθογράφου Ἠπειρώτου δημοσιογράφου* (τοῦ Χρηστοβασίλη), *νὰ εἶναι τόσον πρωτότυπον ὥστε, ἂν μὴ τί ἄλλο, εἶναι δύσκολος ἡ διάκρισις ἂν τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὸν συγγράψαντα ἢ ἀπὸ τσαμπατζῆν ὀρεινὸν χωρικὸν τοῦ γνωστοτάτου ἰατροῦ κ. Γεωρ-*

γίου Σούλη, τὸν ὁποῖον τόσον τερπνῶς καὶ ἄνευ προσπαθείας μιμεῖται οὗτος καὶ ἡ ἀπόδειξις (παρατίθεται τὸ κοινωνικό). *Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἡ ἀξιότιμος κυρία Βασιλικὴ Γ. Σούλη, προσέφερεν εἰς τὸν φημισμένον καθ' ἅπασαν τὴν Ἀλβανίαν ὡς χειροῦργον γυναικολόγον ἰατρὸν σύζυγόν της κ. Γ. Σούλην καὶ εἰς ἅπασαν τὴν φάραν τῶν ἐκ Χουλιαράδων Σουλαίων νέον Χουλιαρόπουλον, ἐφ' ᾧ καὶ συγχαίρομεν τοὺς γονεῖς, τὸν πάππον των καὶ ὅλον τὸ γένος τῆς εἰρημένης φάρας, εὐχόμενοι νὰ τοὺς ζήσῃ καὶ νὰ τὸν ἴδουν καὶ γαμπρόν...*- Νέος εὐεργέτης τῆς πόλης, ὁ Δημήτριος Βαταβάλης. Ἄφησε πεθαίνοντας σημαντικὴ περιουσία (10.000 τούρκικες χρυσὲς λίρες) στὰ *Ἀγαθοεργὰ καταστήματα.* Ἀρχιερατικὸ μνημόσυνο ἔγινε στὸ μητροπολιτικὸ ναὸ στὶς 10-4-32.-Μέτρηση τοῦ τιμαρίθμου τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τὴ *Γενικὴ στατιστικὴ ὑπηρεσία:* Τὸ μῆνα Μάρτιο ὁ τιμάριθμος ἀνέβηκε στὶς 16.577 μονάδες, ἔναντι 16.307 τοῦ Φεβρουαρίου. Πῶς τὸν μετροῦσαν, ἄγνωστο.- Στὸν Πειραιᾶ εἶχαν γίνει δημοτικὲς ἐκλογὲς καὶ τὶς κέρδισαν οἱ ἀντιβενιζελικοί. Ἔβγαλαν δικό τους δήμαρχο καὶ πανηγύριζαν, θεωρώντας τὴν ἐκλογὴ πρόκριμα γιὰ τὶς βουλευτικὲς ἐκλογές. Ἡ ἐκλογὴ ἀκυρώθηκε, γιατὶ ὁ νέος δήμαρχος δὲν εἶχε συγκεντρώσει τὸ προβλεπόμενο ἀπὸ τὸ νόμο ποσοστὸ ψήφων (40%). Στὶς ἐπαναληπτικὲς ἐκλογὲς (10-4-32) οἱ κυβερνητικοὶ χρησιμοποίησαν ὅλα τὰ μέσα νὰ τὶς κερδίσουν (ἔγιναν αἱματηρὲς ταραχές) καὶ τὸ πέτυχαν. Πανηγύριζαν τώρα αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους. Καὶ ἐνῶ τὴν πρώτη φορὰ ὁ Π. Τσαλδάρης εἶχε κάνει ἐνθουσιώδεις δηλώσεις γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ ὑποψηφίου του Στρατήγη, τώρα, μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ *Φιλελεύθερου* Μιαούλη, δήλωνε: *Αἱ ἐκλογαὶ Πειραιῶς ἔχουν τοπικὸν χαρακτῆρα δημάρχου. Οὐδέποτε τὸ «Λαϊκὸν κόμμα» ἔδωσε πολιτικὴν χροιὰν εἰς αὐτάς.* Τὴν πρώτη φορά, λοιπόν, οἱ ἐκλογὲς ἦταν σημαντικὲς γιὰ τὸ *Λαϊκό κόμμα*, τὴ δεύτερη ἀσήμαντες... Τὸ βέβαιον ὅμως ἦταν ὅτι ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς β΄ ἐκλογῆς διαπιστωνόταν ὅτι τὸ *Φιλελεύθερο* κόμμα εἶχε χάσει 5.000 ψήφους.- Θίασος ἀπὸ νέους ἑβραίους ὀργάνωσε δυὸ παραστάσεις (23 καὶ 24-4-32) -μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία ὅπως ἔγραφε ὁ τύπος-, στὶς ὁποῖες παρουσίασε τὸ ἔργο *Ἡ Ἔξοδος τῶν ἑβραίων ἐκ τῆς Αἰγύπτου.* Τὰ ἔσοδα διατέθηκαν γιὰ τὸ νεοσύστατο Γηροκομεῖο τῆς κοινότητας. Τὸ ἔργο παρουσίασαν οἱ ἐρασιτέχνες ἠθοποιοί: Ἔλντα Λευΐ, Σάνδρα Μάτσα, Ἐλισάβετ Μπατῆ, Ἠλίας Λαγαρῆς, Λέων Ἰακοέλ, Ἐσδρὰ Μαιήλ, Ἰάκωβος Μάτσας, Ἐσδρὰ Δαυΐδ, Νεσὶμ Νεγρίν, Μ. Ἰομτώβ, Σ. Μάτσας καὶ Σ. Ναχμίας. Σώθηκε τάχα κανένας ἀπὸ τὰ κρεματόρια τοῦ Χίτλερ;- Ἐπανελήφθησαν στὸ Φρούριο, τέλη Ἀπριλίου, οἱ ἀνασκαφικὲς ἐργασίες γιὰ ἀνεύρεση τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀπὸ τὴ Β. Χρηστίδου καὶ τὸ Γ. Γραμματικό. Οἱ ἀνασκαφὲς γίνονταν στὸν ἴδιο χῶρο, τὸν περυσινό, μέσα στὸν πύργο τοῦ Πρελούμπου καὶ σὲ σημεῖα ποὺ ὑπέδειξε ὁ ραβδοσκόπος Παπαθανασίου.- Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Ἰωαννίνων διορίστηκε ὁ... Ἰωάννης Βασιλείου, σὲ ἀντικατάσταση τοῦ μετατεθέντος Ἰωάννου Βασιλείου. Καταπληκτικὴ σύμπτωση, εἶχε κι αὐτὸς τὸ ἴδιο ὀνοματεπώνυμο μὲ τὸν μετατεθέντα!Σ' αὐτὴ τὴ σύμπτωση ἀναφέρθηκε ὁ Χρηστοβασίλης (14-3-32), μ' ἕνα ἀνέκδοτο ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο: *Ὑπῆρχε πρὸ 35 ἴσως καὶ πλέον ἐτῶν ἐν Ζακύνθῳ ὡραία τις χήρα, τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας, ἥτις ἔκλαιε ἀπαρηγορήτως τὸν ἀποθανόντα σύζυγόν της Γιάννην καὶ συχνότατα τὸν ἐμοιρολογοῦσε λέγουσα: —Γιάννη μου σ' ἔχασα! Μέχρις ὅτου ἐνεφανίσθη μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Ζάκυνθον ὁ ὡραῖος συντα-*

γματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ Γιάννης Σέχος, ὅστις τὴν ἐξήτησεν εἰς γάμον καὶ τῆς ἤλλαξε τὰ μαῦρα φορέματα τῆς χηρείας μὲ λευκά... Τότε οἱ δαιμόνιοι εἰς πνεῦμα Ζακύνθιοι τῆς ἐκόλλησαν εἰς τὸ μοιρολόγι τῆς χήρας: —Γιάννη μου σ' ἔχασα! καὶ τὸ —Γιάννη μου Σ' ἔχω! ἤτοι —Γιάννη μου σ' ἔχασα, Γιάννη μου σ' ἔχω (Σέχο).- Στὴ γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν τῆς *Λέσχης ἐπιστημόνων* Ἰωαννίνων (3 Ἀπριλίου) ποὺ συγκροτήθηκε ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ γενικοῦ γραμματέα τῆς Γενικῆς διοίκησης Γ. Θεοδωράκη, ἐκλέχτηκε τὸ πρῶτο ἑπταμελὲς διοικητικὸ συμβούλιο. Ἀποτελέστηκε ἀπὸ τούς: Γ. Μουλαϊμίδη, δικηγόρο, πρόεδρο, Ἀντ. Χριστοδουλόπουλο, ἐπιθεωρητὴ δασῶν, ἀντιπρόεδρο, Κ. Κατσαούνη, τραπεζικὸ ὑπάλληλο, γενικὸ γραμματέα, Α. Λεύκοβιτς, ὀδοντίατρο, ταμία, Γεώρ. Σούλη, χειροῦργο, κοσμήτορα καὶ μέλη τούς: Χρ. Χρηστοβασίλη καὶ Βασ. Λάππα, γιατρό.- Χορηγήθηκε πίστωση 150.000 δρχ. στὴ Γενικὴ διοίκηση γιὰ τὴ μεταρρύθμιση τοῦ τζαμιοῦ τοῦ Ἀσλὰν πασᾶ σὲ Μουσεῖο. *Κρίμα στὴν πίστωσιν!*, σημείωνε ὁ Χρηστοβασίλης. *Τὸ Μουσεῖον ἔπρεπε νὰ γίνῃ εἰς περίβλεπτον καὶ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως καὶ πρὸς στολισμὸν αὐτῆς καὶ νὰ κτισθῇ ὡς Μουσεῖον, ὅπως εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ κόσμου κι ὄχι νὰ μεταβληθῇ τζαμὶ εἰς Μουσεῖον! Μπορεῖ, δι' ὄνομα θεοῦ! νὰ γένῃ τὸ τζαμὶ Μουσεῖο ἢ τὸ Μουσεῖο τζαμί; Ποιὸς θὰ πάῃ νὰ τὸ ἐπισκεφθῇ ἐκεῖ πέρα;* Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ τζαμὶ ἔγινε *Δημοτικὸ Μουσεῖο*.- Ὀξείας μορφῆς διαμάχη ξέσπασε ἀνάμεσα στὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τοῦ ρουμανικοῦ γυμνασίου στὰ Γιάννινα καὶ τοῦ γυμνασιάρχη Νταντάμη. Καθηγητὲς τοῦ γυμνασίου καὶ δάσκαλοι τοῦ ρουμανικοῦ σχολείου κατηγοροῦσαν γιὰ -δῆθεν- φιλελληνισμὸ τὸν Νταντάμη καὶ ἤθελαν νὰ τὸν διώξουν. Οἱ κατήγοροι ἀποτελοῦσαν τὸ σκληρὸ πυρῆνα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας στὴν Ἤπειρο καὶ ὑποκινοῦνταν ἀπὸ ἀντίστοιχα κέντρα τοῦ Βουκουρεστίου. Μάλιστα σὲ ἐφημερίδα ποὺ ἐξέδιδαν τὰ κέντρα αὐτὰ οἱ *βυσσοδομοῦντες* ρουμάνοι καθηγητὲς τοῦ γυμνασίου Ἰωαννίνων, δημοσίευαν λιβέλλους ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας, *ὕβριζαν καὶ ἐσυκοφάντουν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὡς καταπιέζουσαν τὴν ἐν Ἠπείρῳ ρουμανίζουσαν μειονότητα.* Κάποιοι γράφουν σήμερα ὅτι ἦταν μῦθος ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα. Ἂς διαβάσουν τὶς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιὰ νὰ μορφώσουν γνώμη. Πολλες λεπτομέρειες γιὰ τὴ διένεξη δημοσιεύει ὁ Χρηστοβασίλης, ἔνθερμος φίλος τῶν Ρουμάνων, στὴν *Ἐλευθερία* τῆς 7 καὶ 10-4-32, κακίζοντας τὴ στάση τῶν φανατικῶν ρουμάνων καθηγητῶν. Δριμύτατο σχόλιο δημοσίευσε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (5-4-32), ἐναντίον τῶν ρουμανικῶν ἐφημερίδων ποὺ ὕβριζαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ Γιάννινα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ψεύδη τους (*χυδαῖον ψεῦδος* χαρακτηρίζεται ὁ ἰσχυρισμός τους ὅτι ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Μέσης ἐκπαίδευσης, εἶχε διατάξει, ὅταν ἐπιθεώρησε τὸ ρουμανικὸ γυμνάσιο, νὰ κατεβαστοῦν οἱ εἰκόνες τῶν Ρουμάνων ἐθνικῶν ἡρώων καὶ ν' ἀντικαταστασθοῦν μὲ εἰκόνες τῶν Ἑλλήνων ἡρώων). *Διαμαρτυρόμεθα ἐπίσης* -συνέχιζε- *κατὰ τῆς διατυπωθείσης κατηγορίας ὅτι ἡ ἐν Ἑλλάδι ρουμανικὴ μειονότης καταπιέζεται. Ἀντιθέτως μάλιστα ἰσχυριζόμεθα ὅτι ἡ συμπεριφορά μας ἀπέναντι τῆς ρουμανικῆς μειονότητος φθάνει μέχρι τοῦ σημείου τῆς παρεξηγησίμου ἀνεκτικότητος...*- Στὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια τῆς VIII μεραρχίας (Ἀπρίλιος 1932) ἔλαβε μέρος καὶ ἡ ἀεροπορία. Ἀνάμεσα στοὺς ἀξιωματικοὺς ἀεροπόρους ἦταν καὶ ὁ Γιαννιώτης Γεώργιος Παλάσχας, μεταπολεμικὰ βουλευτὴς τοῦ Πλαστήρα καὶ

ὑπουργός. *Οἱ ἑβραῖοι τῶν Ἰωαννίνων* ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης (14-4-32) *ἄγνωστον γιὰ ποιὸν λόγον, βλέποντες τοὺς λαμπρούς μας ἀεροπόρους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους γιὰ πρώτην φορὰν εἶδεν ἡ πόλις μας, ξεφώνιζαν: «Ἀγρίνιον! Ἀγρίνιον» καὶ οἱ ἀετάνθρωποί μας ἀπορροῦσαν καὶ ρωτοῦσαν: Γιατὶ μᾶς ἀποκαλοῦν «Ἀγρίνιον»: Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι μυστικὸν τῶν ἑβραίων μας καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ μάθωμεν.- Νέος διδάκτωρ: Ὁ ἐκ Νεγάδων κ. Μάνθος Κ. Οἰκονόμου, ἐγγονὸς ἐκ θυγατρὸς τοῦ αὐτόθι γηραιοῦ καὶ συνταξιούχου διδασκάλου κ. Γεωργ. Β. Σωτήρη, δοὺς τὰς ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις εἰς τὴν Φιλολογικὴν σχολήν, ἠξιώθη τοῦ ἐπιζήλου βαθμοῦ «λίαν καλῶς».- Θάνατοι: Ἀπέθανε εἰς Παρισίους* (14-2-32) *ἕνα ἀπὸ τὰ ἐνδοξότερα τέκνα τῶν Ἰωαννίνων , ὁ Περικλῆς Ἀραβαντινός, τὸ ἀηδόνι τοῦ Ἠπειρωτικοῦ τραγουδιοῦ, ὁ περιώνυμος Ἄραμης! Ἀπέθανεν ἔρημος καὶ ἐγκαταλελειμένος, χωρὶς νὰ τοῦ κλείσῃ τὰ μάτια του ἕνα Ἠπειρωτικό, ἢ κὰν ἑλληνικὸ χέρι! Αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν! Καϋμένε Ἄραμη! Ὁ θάνατός σου ὀρφάνεψε τὸ ἑλληνικὸ τραγούδι!* (Ἐλευθερία, 4-4-32).- Ὕστερα ἀπὸ τὴ διακοπὴ τῆς ἔκδοσης (ἐπανεκδόθηκε ἀργότερα) τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ βήματος* τοῦ Ἀριστ. Τζάλλα ἔκλεισαν καὶ τὰ *Ἠπειρωτικὰ νέα* (τῆς Ἀθήνας κι αὐτά). *Οἱ πάμπολλες εὐχὲς* -σχολίαζε ὁ Χρηστοβασίλης (25-4-32) *τὰ ἔβλαψαν καὶ μετεβλήθησαν σὲ κατάρες καὶ τὰ «Ἠπειρωτικὰ νέα» ἐκοιμήθησαν τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου ἐκ τοῦ καταβληθέντος μεγάλου κόπου διὰ τὴν γέννησίν των. Τί κρῖμα! Αἰωνία των ἡ μνήμη!*.- Τρία ἄρθρα, σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκαθάριση τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων* στὰ Γιάννινα, δημοσίευσε στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* (ἀπὸ 3-3-32) ὁ δικηγόρος πολιτευτὴς Θρασύβουλος Στέας, ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι, σφοδρὸς ἀντίπαλος τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μπότσαρη.- Ἡ πρώτη ἐκλογὴ τοῦ Πειραιᾶ -τότε ποὺ οἱ ἀντιβενιζελικοὶ πανηγύριζαν στὰ Γιάννινα καὶ ὁδήγησαν τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* σὲ βίαιη ἐπίθεση ἐναντίον τους- εἶχε κι ἄλλες παρενέργειες. Ὁδήγησε στὴν ἀνασύσταση τοῦ παλαιοῦ *Δημοκρατικοῦ συλλόγου, ἐξ αἰτίας ὑπόπτου δράσεως προσώπων εὑρισκομένων ἐπὶ κεφαλῆς διαφόρων ὀργανώσεων* (προφανῶς βασιλικῶν).- Σφοδρὴ ἐπίθεση ἐξαπέλυσε ὁ Βενιζέλος, μιλώντας στὴ Γερουσία (12-3-32) γιὰ τὸ νομοσχέδιο ποὺ καταργοῦσε τὰ δῶρα τῶν ἐφημερίδων, οἱ ὁποῖες δήλωναν ὅτι θὰ συνέχιζαν νὰ τὰ προσφέρουν. Τί νόμο θὰ ψήφιζε γιὰ τὶς ἐφημερίδες, ἂν κυβερνοῦσε σήμερα, ποὺ δὲν ἄφησαν τίποτα νὰ μὴ δώσουν *πρὸς ἄγραν* ἀναγνωστῶν;- Ἀντιδικία ξέσπασε μεταξὺ τοῦ Φάνη Δούμα, γυμναστὴ στὸ *Διδασκαλεῖο* καὶ ὑποστηρικτῆ τῶν νέων ποιητῶν καὶ τῶν κατηγόρων τους (Γ. Τσάμπα, Δ. Γαλάνη, Σ. Ζούμπου, Γ. Παπαγεωργίου, ὑπηρετοῦσε τότε στὴν Πάργα, κ.ἄ.), ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς ἐφημερίδας *Ἠπειρωτικὸς ἀγών. Ὁ τολμηρὸς αὐτὸς προστάτης τῶν νέων* (ὁ Φ. Δούμας, τοῦ ἀμφισβητοῦσαν καὶ

Μάνθος Κ. Οἰκονόμου, ἐπ. γυμναρχης, ἱστοριοδίφης καὶ συγγραφέας.

τοῦ ἴδιου τὸν χαρακτηρισμό του ὡς ποιητῆ) *φαντάζεται ὅτι δὲν πρέπει ἀπολύτως νὰ πειραχθοῦν οἱ νέοι, τουναντίον δὲ πιστεύει πὼς πρέπει νὰ ἐνισχυθοῦν ποικιλοτρόπως δι' εὐμενεστάτων σχολίων καὶ διὰ τῆς δημοσιεύσεως ὅλων τῶν τερατουργημάτων των, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἐμπνέονται ἀπὸ τὰ ἄχ!... βάχ...*- Σειρὰ ἱστορικῶν ἄρθρων (9) δημοσιεύτηκε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (ἀπὸ 17-4-32) ἀπὸ τὸ Νικόλαο Πατσέλη, μὲ τίτλο: *Πῶς ἐχάσαμεν τὴν Ἤπειρον εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου.*-

Σὲ νέα ἔξαρση πάλι τὸ *Βορειοηπειρωτικό*. Ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου, σφοδρὸς πολέμιος τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἑλληνισμοῦ, μὲ διάταγμά του, κατάργησε ἀπὸ τὶς ἀρχές Μαρτίου 1932, τὰ κατοχυρωμένα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, προνόμια τῆς Χιμάρας, μὲ τὸν ἰσχυρισμό ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τὸ εἶχαν ζητήσει καὶ τὴ δικαιολογία ὅτι, μέσα στὸ ἀλβανικὸ κράτος, δὲν μποροῦσαν νὰ ὑπάρχουν περιοχές μὲ προνόμια, τὴ στιγμὴ ποὺ καὶ οἱ Χιμαριῶτες ἦταν... Ἀλβανοί. Σ' ἕνα διάταγμα δέκα γραμμῶν ἐξαφάνιζε ὅλη τὴν ἱστορία τῆς ἡρωϊκῆς Χειμάρας καὶ τῶν ἀγώνων της γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸν Ἑλληνισμό. Σύμφωνα μὲ τὸ διάταγμα, ἀπὸ 1ης Μαρτίου, θὰ ἄρχιζε ἡ ἐπιβολὴ τοῦ πρώτου φόρου στὰ αἰγοπρόβατα (τζελέπι)· στὴ συνέχεια θὰ ἐπιβάλλονταν ὅλες οἱ ἄλλες φορολογίες, ὅπως γίνονταν σ' ὅλη τὴν Ἀλβανία. Οἱ ἀθηναϊκές ἐφημερίδες πρῶτα, καὶ οἱ γιαννιώτικες στὴ συνέχεια, ἀσχολήθηκαν ἐκτενέστερα μὲ τὶς νέες *πραξικοπηματικές* ἐνέργειες τοῦ Ζώγου κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ *Ἔθνος* (τέλη Φεβρουαρίου) σὲ ἄρθρο του μὲ τίτλο: *Ἡ μπέσα τοῦ Ζώγου* σημείωνε: *Τὰ προνόμια τῆς Χειμάρας, τὰ ὁποῖα καταργεῖ ἤδη τόσον αὐθαιρέτως ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις, δὲν εἶναι μόνον προνόμια παλαιὰ καὶ ἑπομένως ἀπαραίτητα διὰ τὴν κανονικὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτὴν γωνίαν τοῦ ἀλβανικοῦ βασιλείου, ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρησίς των ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον εἰδικῆς συμφωνίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς προσαρτήσεως τῆς Χειμάρας, ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν Τιράνων, μεταξὺ τῶν κατοίκων αὐτῆς καὶ τοῦ ἰδίου βασιλέως Ἀχμὲτ Ζώγου, ὅταν ἦταν ἀκόμα πρωθυπουργός. Κατὰ συνέπειαν αἴρων τὰ προνόμια τῆς Χειμάρας, καταπατεῖ τὸν ἴδιον τὸν λόγον του, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δημιουργῶν καὶ μίαν ἀφορμὴν προστριβῆς καὶ ὀξύτητος μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.*

Ἀπὸ τὴν πλευρά τους οἱ ἀλβανικὲς ἐφημερίδες πανηγύριζαν γιὰ τὶς ἀποφάσεις τοῦ Ζώγου. Ἡ *Μπέσα* τῶν Τιράνων ἔστελνε *χαρᾶς εὐαγγέλια εἰς τὸν ἀνδρεῖον λαὸν τῆς Χειμάρας... Οἱ Χειμαριῶται εἶναι ἀδελφοί μας*, ἔλεγε, *εἶναι τέκνα τῆς Ἀλβανίας καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχουν καμμίαν διάκρισιν, οὐδὲν προνόμιον μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν των τῆς κοινῆς πατρίδος καὶ τοῦτο τὸ ἐξετίμησεν ὁ βασιλεὺς καὶ διέταξε νὰ ἐξαφανισθῇ κάθε ἄκανθα, δυναμένη νὰ ἀπειλήσῃ τὴν ἐθνικὴν ἕνωσιν καὶ τὴν ἀλβανικὴν ἑνότητα.* Ἀλλὰ δὲν ἦταν, γιὰ τοὺς Ἀλβανούς, μόνο ἄκανθα τὰ

προνόμια τῆς Χιμάρας, ἦταν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες Χιμαριῶτες. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ κανένα ἄλλο σημεῖο τῆς Ἀλβανίας, ὅπου ὑπῆρχαν ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ δὲν ἔγιναν τόσες προσπάθειες ἀφελληνισμοῦ τῆς περιοχῆς. Σήμερα οἱ Ἀλβανοὶ δὲν θέλουν ν' ἀκοῦν γιὰ ἑλληνικὴ Χιμάρα. Ἔχουν διαγράψει τὴν ἱστορία της. Ὑπάρχει, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς προσάρτησης τῆς Χιμάρας στὴν Ἀλβανία, μιὰ συνεχής, ἐπίμονη πολιτικὴ γιὰ ἐξάλειψη παντὸς ἑλληνικοῦ ἀπὸ τὴν περιοχή. Καί, δυστυχῶς, τὸ ἔχουν πετύχει. Εἶναι χαρακτηριστικές οἱ προσπάθειες ποὺ κατέβαλαν οἱ ἀλβανικὲς ἐφημερίδες, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς προσάρτησης, ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὴν κατάργηση τῶν προνομίων, νὰ θεμελιώσουν τὴν ἄποψη ὅτι οἱ Χιμαριῶτες ἦταν ἀνέκαθεν Ἀλβανοί(!) ἀνδρεῖοι, ποὺ πολέμησαν γιὰ τὴν ἐλευθερία τους ἐναντίον τῶν Γάλλων, τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Τούρκων, ὅτι ἀποτελοῦσαν μέλη τῆς μεγάλης ἀλβανικῆς οἰκογένειας, δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἔχουν προνόμια. Καὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ λησμονήσουν τοὺς ἀγῶνες τους γιὰ τὴν ἕνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα, προσπαθοῦσαν νὰ ἀντιπαρέλθουν τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ γεγονὸς μὲ τὸ «παραμύθι», ὅτι *τὸ μικρόβιον τῆς θελήσεως τῶν Χειμαριωτῶν νὰ ἑνωθοῦν μὲ τὴν Ἑλλάδα εἰσῆλθεν ἔξωθεν καὶ ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ Χειμαριῶται ἔπεσαν θύματα προπαγάνδας!* Ἔτσι, οἱ πλαστογράφοι, διέγραφαν μὲ μιὰ μονοκονδυλιὰ τὴν ἱστορία καὶ τοὺς ἥρωες ποὺ τὴ δημιούργησαν, *τοὺς Βάρφηδες, τοὺς Μήληδες, τοὺς Δούληδες* κι ἄλλους πολλούς, *ὅλην τὴν φάλαγγα τῶν ἡρώων Χειμαριωτῶν, ἡ ὁποία ἐνίσχυσε τὸν στρατὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας...* Οἱ Χιμαριῶτες, βέβαια, δὲν δέχτηκαν μὲ «ἐνθουσιασμό», ὅπως ψευλογοῦσαν οἱ ἀλβανικὲς ἐφημερίδες, τὶς ἀποφάσεις τοῦ Ζώγου καὶ δὲν κάθησαν μὲ σταυρωμένα χέρια. Ἀρνοῦνταν νὰ συμμορφωθοῦν σ' αὐτὲς καὶ προτιμοῦσαν τὴ φυλακὴ παρὰ νὰ ὑπακούσουν. Ἡ ἀπάντηση τῶν Ἀλβανῶν ἦταν ἡ ἀναμενόμενη: Νὰ χτυπηθεῖ ἡ Χιμάρα. Οἱ πρόκριτοι ἀπὸ τὰ κυριότερα 7 χωριὰ τῆς περιοχῆς συνελήφθησαν καὶ φυλακίστηκαν. Σὲ μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομή, δημοσιευμένη στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* (13-3-32), ἕνας Χιμαριώτης, ἐκθέτει ἀναλυτικὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες τῶν Χειμαριωτῶν, ὄχι ἐκείνους ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀλλὰ τοὺς ἀγῶνες γιὰ νὰ διατηρήσουν τὸν ἐθνισμό τους ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς προσάρτησής τους στὴν Ἀλβανία. Κατέληγε: *Αὐτὴ εἶναι ἡ Χειμάρα, κόσμημα τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους, ἀδάμας μοναδικός, περίλαμπρος. Ἂν ἡ Ἀκρόπολις συμβολίζῃ τὸ πνεῦμα, τὸν πολιτισμὸν τῆς Φυλῆς, ἡ Χειμάρα θὰ μείνῃ ἡ Ἀκρόπολις τοῦ θάρρους, τῆς ἀνδρείας, τῆς ἀντοχῆς τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς...* (Τὰ θυμᾶται κανεὶς αὐτὰ σήμερα;). Ἀναφερόμενη, ἡ ἴδια ἐφημερίδα (22-3-32), στὸ *Κατὰ τῆς Χειμάρας πραξικόπημα* ἀποκάλυπτε τὶς βαθύτερες προθέσεις τῶν Ἀλβανῶν: *Πᾶσα παραπλανητικὴ ἀμφιβολία περὶ τῶν προθέσων τῶν Ἀλβανῶν, δέον τελείως νὰ ἐκλείψῃ. Τὸ σχέδιον τῶν ἰθυνόντων τυγχάνει ἡ συνεπὴς συνέχισις τῆς ἀφομοιωτικῆς πολιτικῆς, ἥτις καὶ θέλει ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ἀπογυμνώσεως τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου παντὸς προνομίου ἢ*

δικαιώματος θρησκευτικοῦ ἢ ἐθνικοῦ, οὗ τινος τυγχάνουσι θεματοφύλακες, καὶ διὰ τῆς ἐπιβολῆς καταπιεστικῶν μέτρων, ἵνα ἐξαφανισθῇ ἡ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἰδανικὸν προσήλωσις.

Ἡ ἐνασχόληση τῶν ἐφημερίδων μὲ τὸ θέμα τῆς Χιμάρας καὶ γενικότερα μὲ τὸ *Βορειοηπειρωτικὸ ζήτημα*, κράτησε μῆνες. Στὶς 2-4-32, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, βασιζόμενος σὲ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴ Β. Ἤπειρο, ὑπενθύμιζε: *Ὁ τόσα ἐν ἐξορίᾳ, εἰς Σερβίαν εὑρισκόμενος, Ἀχμὲτ Ζώγου, διὰ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς Β. Ἠπείρου ὑποσχεθείς, τὰ ἐναντία τούτων πράττει... Ἐνῶ ὁμολογεῖ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Βορείου Ἠπείρου, ἀπαγορεύει τὴν λειτουργίαν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καθ' ἅπασαν τὴν Β. Ἤπειρον. Εἰς τὸ ἑλληνόφωνον τμῆμα τοῦ Ἀργυροκάστρου ἡ ἑλληνικὴ διδάσκεται οὐχὶ ὡς γλῶσσα τῆς μειονότητος, ἀλλ' ὡς ξένη, ὀλίγας ὥρας μόνον τὴν ἑβδομάδα, εἰσαχθείσης ὡς κυρίας γλώσσης τῆς ἀλβανικῆς... Αἱ πιέσεις ἐκ μέρους τῶν Τουρκαλβανῶν εἶναι εἰς ἡμερησίαν διάταξιν* (ἀναφέρει πολλὰ συγκεκριμένα παραδείγματα)... *Ὁ ἀλβανικὸς τύπος ὀργιάζει εἰς ψεύδη καὶ προκλήσεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων... Οἱ Ἰταλοὶ ὑπεισῆλθον σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ τόπου... Εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους (ὀλιγίστους) ἀπαγορεύεται ἡ ἐξάσκησις ἐπαγγέλματος, ἀπελαύνονται οἱ ἀνεπιθύμητοι... Ἡ κατάργησις τῶν προνομίων τῆς Χειμάρας, εἶναι τὸ τελευταῖον καίριον πλῆγμα τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ.* Δὲν ἦταν τὸ τελευταῖο, θὰ ἀκολουθήσουν κι ἄλλα...

Καθὼς τὸ Πάσχα πλησίαζε -φέτος ἦταν ὄψιμο, πρωτομαγιάτικο- γινόταν αἰσθητὴ καὶ ἡ βελτίωση τῆς κατάστασης τῆς ὑγείας τοῦ Πέτρου. Κάθε μέρα ἔκανε ὅλο καὶ περισσότερα βήματα, ἡ ὁμιλία του εἶχε ἀποκατασταθεῖ σχεδὸν ἐντελῶς, οἱ κινήσεις του γινόταν ὁλοένα πιὸ ἐλεύθερες· ὁ Δημήτρης τοῦ εἶχε ὑποδείξει κι ὁρισμένες ἐλαφρὲς ἀσκήσεις, γιὰ νὰ πάρουν ζωὴ τὰ δυὸ παράλυτα μέρη του, τὸ πόδι νὰ μὴ σέρνεται καὶ τὸ χέρι νὰ κινεῖται κάπως ἐλεύθερα. Ὁ Πέτρος τώρα συνειδητοποιοῦσε τὴ σημασία τῆς ὑγείας κι ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε νὰ ξαναβρεῖ τὸν παλιὸ ἑαυτό του, πειθαρχώντας σ' ὅλες τὶς ἐντολὲς τοῦ γυιοῦ του. Ἀπὸ τὰ μέσα Ἀπριλίου, τὶς ζεστὲς ἀνοιξιάτικες μέρες, κατέβαινε στὸν κῆπο μὲ τὴ βοήθεια τῆς Εἰρήνης, ἀργότερα μὲ προσοχὴ καὶ μόνος του, μεθοῦσε ἀπὸ τὸ μῦρο τῶν λουλουδιῶν καὶ τὴν πανδαισία τῶν χρωμάτων, βάλσαμο ἦταν ὁ ἀέρας γιὰ τὰ κουρασμένα πλεμόνια του, ἔκανε βαθειὲς εἰσπνοὲς γιὰ νὰ τὸν ἀπολαύσει, ὕστερα ἄρχιζε τὸ πήγαινε-ἔλα στοὺς διαδρόμους, μετροῦσε τὰ βήματά του, κάθε μέρα καὶ πιὸ πολλά. Τὰ κλαδιὰ τῶν χαμηλῶν δέντρων τοῦ κήπου, τοῦ ἔδωσαν τὴν ἔμπνευση ν' ἀρχίσει ἀσκήσεις ἀποκατάστασης τοῦ παράλυτου χεριοῦ. Τὸ σήκωνε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ γεροῦ, τὸ ἀκουμποῦσε στὸ κλαδί, πίεζε τὰ δάχτυλά του νὰ τὸ γαντζώσουν κι ὕστερα, μὲ προσοχή, ἀγωνιζόταν νὰ πετύχει κάμψεις καὶ ἀνατάσεις, κάποτε τὰ κατάφερνε,

ἄλλες φορὲς ὄχι, τὸ σίγουρο ἦταν ὅτι σημειωνόταν βελτίωση. Ὅταν κουραζόταν, καθόταν κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο μιᾶς πυκνόφυλλης φιλύρας, ἀκόμα δὲν εἶχε ἀνθίσει, ἦταν τόσο ἔντονο τὸ ἄρωμά της ποὺ σ' ἔδιωχνε. Δίπλα του ἡ Εἰρήνη τοῦ ἄφηνε τὶς ἐφημερίδες τῆς ἡμέρας, σ' ὅλες ἦταν συνδρομητής, κι ἄρχιζε τὸ διάβασμα. Πρᾶγμα παράξενο! Τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει τώρα τὸ ἔντονο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα, τὰ γενικὰ καὶ τὰ τοπικά, οἱ ἀτέλειωτες ἀναφορὲς στὰ σκάνδαλα τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν Γιαννίνων· πρὶν ἀρρωστήσει, στὸ μαγαζί, στὶς συντροφιές, στὶς συγκεντρώσεις, στοὺς περιπάτους, τὰ συζητοῦσε ἔντονα, ποτὲ παθιασμένα, μετεῖχε ὅμως ἐνεργὰ σ' ὅλες τὶς διαδικασίες ποὺ δημιουργοῦσε ἡ περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα. Τώρα, ὅλα αὐτά, τοῦ φαίνονταν κάπως ἀπόμακρα, μόνο τὰ ἄρθρα γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς οἰκονομικῆς κρίσης τὸν ἐνδιέφεραν καὶ βέβαια καὶ τὰ κοινωνικά, ποιὸς γεννήθηκε, ποιὸς πέθανε, ποιὸς ἤρθε, ποιὸς ἔφυγε, γι' αὐτὰ εἶχαν πολλὲς λεπτομέρειες οἱ ἐφημερίδες. Ὅταν διάβαζε θανάτους φίλων καὶ γνωστῶν του, *ἔρχεται καὶ ἡ σειρά μας*, μουρμούριζε, *περάσαμε τὰ ἑξῆντα ἑφτά, γεράματα*. Δὲν φοβόταν τὸ θάνατο, λυπόταν ὅμως γιὰ τοὺς φίλους ποὺ ἔχανε, εἶχε ζήσει μαζί τους πολλά, σὲ ταραγμένα χρόνια τὰ περισσότερα, τὰ θυμόταν καὶ τὰ νοσταλγοῦσε...

Ὅταν ἔπεφταν τὰ μάτια του στὶς ἀντιδικίες τῶν ἐφημερίδων, ἔνοιωθε ἕνα εἶδος ἀντιπάθειας γιὰ τὸ δημοσιογραφικὸ ἀγῶνα ποὺ ἔκαναν. Ἰδιαίτερα ἡ ἐσωκομματικὴ διένεξη τῶν *Φιλελευθέρων* στὰ Γιάννινα τοῦ δημιουργοῦσε ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ποιότητα τῆς ἰδεολογίας τῶν ἀντιμαχόμενων. *—Μὰ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐκδηλώνεται τόσο μῖσος ἀνάμεσα σὲ στελέχη τοῦ ἴδιου κόμματος;* ἔλεγε ἀπορώντας, στὸ Δημήτρη καὶ τὸ Νῖκο. *Πῶς θὰ ἐμπνεύσουν ἐμπιστοσύνη στὸ λαὸ γιὰ νὰ τοὺς ξαναδώσει τὴν ψῆφο του; —Τὰ συμφέροντα πατέρα, αὐτὰ βρίσκονται πάνω ἀπὸ τὴν ἰδεολογία*, τοῦ ἀπαντοῦσε ὁ Δημήτρης. *Μὴν παραξενεύεσαι, τὸ ἴδιο γίνεται σ' ὅλα τὰ κόμματα, ποιὸς θὰ φάει τὸν ἄλλο γιὰ νὰ ἐπικρατήσει. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὶς ἐφημερίδες. Ψάλλουν τὸ τροπάρι ἐκείνου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προσδοκοῦν τὰ περισσότερα ὠφέλη. Ἐσὺ ἔχεις μεγαλύτερη πεῖρα ἀπὸ μᾶς, πρέπει νὰ τὸ ξέρεις...* Τὸ ἤξερε, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὸ παραδεχτεῖ. Πίστευε πὼς ἡ ἰδεολογία τῶν φορέων ἦταν πάνω ἀπὸ κάθε ὑλικὸ συμφέρον...

Τὸ Πάσχα πλησίαζε κι ἔπρεπε ν' ἀρχίσουν οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴ βάπτιση τοῦ μικροῦ Βασίλη. Θάρχονταν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κι ὁ Μάνος μὲ τὴ Θεώνη, κι ὄχι μόνο αὐτό. Ἡ Θεώνη εἶχε εἰδοποιήσει ἔγκαιρα ὅτι ἤθελαν, αὐτὴ καὶ ὁ ἄντρας της, νὰ εἶναι οἱ ἀνάδοχοι. Ποιὸς μποροῦσε ν' ἀρνηθεῖ τὴν προσφορά τους; Ἡ βάφτιση θὰ γινόταν τῆς *Ζωοδόχου πηγῆς*, στὴν ἐκκλησία τῆς *Περιβλέπτου* αὐτὴ τὴ φορά, γιόρταζε κιόλας· ἦταν, μετὰ τὴν ἐγκατάστασή τους στὸ νέο σπίτι, ἡ ἐκκλησία τοῦ Γιάγκου καὶ τῆς Φωτεινῆς· ὁ Πέτρος συγκατατέθηκε σ' αὐτὴ τὴν παραχώρηση, παρότι θὰ ἦταν κουραστικὴ ἡ μετάβασή του ἐκεῖ. Ὁ Δημήτρης ἐπισκέφτηκε, ἐκ μέρους τοῦ

πατέρα του, τὸ Σπυρίδωνα στὴ Μητρόπολη, τὴ Μεγάλη Πέμπτη εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ εὐλογήσει τὸ μυστήριο. —*Καὶ βέβαια θὰ εἶμαι ἐκεῖ*, ἀπάντησε μὲ χαμόγελο καὶ ἀγάπη ὁ Σπυρίδων, *ἐκτὸς ἂν παρουσιαστεῖ τίποτε ἔκτακτο*, πρόσθεσε, *ἐλπίζω νὰ μὴ συμβεῖ*. Κάτι παρουσιάστηκε, ὄχι ὅμως γιὰ νὰ φύγει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἀλλὰ γιὰ νὰ παραμείνει. Θὰ δοθεῖ ἡ ἐξήγηση στὴ συνέχεια.

Χοροστάτησε, λοιπόν, στὴ βάφτιση του μικροῦ Βασίλη, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ ἕνα πλῆθος ἱερέων τριῶν ἐκκλησιῶν: τοῦ *Ἀρχιμανδρειοῦ* -ὁ Πέτρος δὲν ἤθελε νὰ μὴ μετέχει ἡ ἐκκλησία τῆς ἐνορίας του στὸ μυστήριο-, τῆς *Μητρόπολης* -τοὺς ἔφερε μαζί του ὁ δεσπότης- καὶ τῆς *Περιβλέπτου*. Δύσκολη ἦταν ἡ παρακολούθηση τοῦ μυστηρίου ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πέτρο, δὲν μποροῦσε νὰ κρατηθεῖ γιὰ πολλὴ ὥρα ὄρθιος. Καθόταν σὲ μιὰ πολυθρόνα δίπλα στὸ δεσποτικό, ἔνοιωθε νὰ παίρνει δύναμη νοιώθοντας κοντά του τὸ Σπυρίδωνα. Κόσμος πολύς, ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι, γεμάτη ἡ ἐκκλησία, οἱ περισσότεροι ἔμειναν ἀπέξω, κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πλάτανο. Ὁ Σπυρίδων καμάρωνε γιὰ ὅλους, περισσότερο ὅμως γιὰ τὸ Μάνο καὶ τὴ Θεώνη, τοὺς εἶχε δίπλα του, ὅταν τελοῦσε τὸ μυστήριο. Κι ὅταν ἦρθε ἡ στιγμὴ νὰ ρωτήσει τοὺς ἀνάδοχους γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ, *Βασίλειος!*, ἀπάντησε μὲ δυνατὴ φωνὴ ἡ Θεώνη. Στὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος ὁ Πέτρος τραντάχτηκε ἀπὸ ἀναφυλλητά, ὁ Σπυρίδων σταμάτησε πρὸς στιγμὴ τὸ μυστήριο, ἔτρεξε κοντά του ἀνήσυχος, ἔσκυψε πάνω του κι ὁ Δημήτρης, βρισκόταν δίπλα του, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τελετῆς. Ἡ ἀνησυχία μεταδόθηκε σ' ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα, ἔφτασε γρήγορα καὶ στὸ πλῆθος, τὸ συγκεντρωμένο ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, *κάτι ἔπαθε ὁ Πέτρος*, μουρμούριζαν ὅλοι. Εὐτυχῶς δὲν ἦταν τίποτα τὸ σαβαρό. Μιὰ ἔκρηξη συναισθήματος, ὅταν ἄκουσε τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαπημένου του Βασίλη, στοὺς ἡμιπληγικοὺς αὐτὴ εἶναι πιὸ ἔντονη, ἐξαιτίας τῆς εὐσυγκινησίας ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει. Συνῆλθε γρήγορα, δὲ μπόρεσε πιὰ νὰ σηκωθεῖ ὄρθιος, τὸ μυστήριο συνεχίστηκε καὶ τέλειωσε ὁμαλά, ὁ κόσμος πέρασε κι εὐχήθηκε, μὲ τὴν περιέργεια -νοσηρὴ πολλὲς φορές- νὰ μάθει τί κρυβόταν πίσω ἀπὸ τὸ ξέσπασμα τοῦ Πέτρου, παρότι τὸν ἔβλεπαν ὅτι ἦταν καλά, μέσα τους πίστευαν ὅτι πέρασε νέα κρίση. Κάποιο φόβο εἶχε κι ὁ Δημήτρης, ἡ συγκίνηση εἶναι σοβαρὸ αἴτιο γιὰ ἕνα ἐγκεφαλικὸ ἐπεισόδιο, ἀποφάσισε, λοιπόν, νὰ πάρει τὸν πατέρα νὰ φύγουν γρήγορα γιὰ τὸ σπίτι. —*Ὄχι*, ἀντέτεινε ὁ Σπυρίδων, *θὰ τὸν κρατήσω γιὰ λίγη ὥρα μαζί μου, θέλω νὰ κουβεντιάσουμε, ἔχω ἐγὼ τὸ νοῦ μου, δὲν θὰ πάθει τίποτε...* Τὸ διαπεραστικὸ βλέμμα τοῦ δεσπότη ἀνάγκασε τὸ Δημήτρη νὰ ὑποχωρήσει, ἐπέμεινε ὅμως νὰ μείνει κι αὐτὸς στὴν ἐκκλησία, στὸ βάθος, πίσω ἀπὸ τὸ παγκάρι, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. —*Νὰ μείνεις*, τοῦ εἶπε ὁ Σπυρίδων. Ἔβγαλε στὸ μεταξὺ τὰ χρυσοποίκιλτα ἄμφια, τὰ παρέδωσε στὸ διάκο, φώναξε τοὺς ἐπιτρόπους καὶ τοὺς ἔδωσε ἐντολὴ ν' ἀδειάσουν τὴν ἐκκλησία ἀπὸ τὸν κόσμο, *κλεῖστε τὶς πόρτες*, τοὺς

εἶπε τέλος, *ἔχω ἐξομολόγηση.*

Ὅταν ἔφυγαν ὅλοι, ὁ Σπυρίδων ἔσυρε μιὰ ἄλλη πολυθρόνα, κάθησε δίπλα στὸν Πέτρο καὶ τοῦ πῆρε τὰ δυὸ χέρια στὰ δικά του. Αὐτὸς κρατοῦσε τὸ κεφάλι του σκυφτό, ἔνοιωθε πὼς ἂν ἀντίκρυζε τὸ Σπυρίδωνα στὰ μάτια, θάρχιζαν τὰ δάκρυα νὰ τρέχουν ποτάμι. Κάθησαν, ἔτσι ἀμίλητοι, ἀρκετὴ ὥρα. *—Θέλω νὰ μὲ ἐξομολογήσεις δεσπότη μου,* μουρμούρισε κάποια στιγμὴ ὁ Πέτρος. *—Τόσες φορὲς ἔχεις ἐξομολογηθεῖ, τί μεγάλα ἁμαρτήματα ἔκανες τελευταῖα, καὶ θέλεις νὰ συγχωρηθοῦν; —Τίποτα,* εἶπε μὲ δισταγμὸ ὁ ἄλλος, *ἀλλὰ νά, ἄνθρωποι εἴμαστε, θέλω νὰ εἶμαι ἕτοιμος... —Ἐσὺ ἕτοιμος εἶσαι,* ἀπάντησε σὲ ἔντονο ὕφος ὁ Σπυρίδων, *ἐγὼ δὲν εἶμαι, μὲ βαραίνουν οἱ ἁμαρτίες, ἐγὼ χρειάζομαι ἐξομολόγηση... —Ἐσὺ ἁμαρτωλὸς δεσπότη μου;,* τόλμησε ν' ἀντιτείνει ὁ Πέτρος. *—Ναί, καὶ μεγάλος ἁμαρτωλός, κάθε μέρα ποὺ περνάει, ὅλο καὶ νέα κρίματα βαραίνουν τὴν ψυχή μου.* Σώπασε γιὰ λίγο. *Δὲν μ' ἀφήνουν κι αὐτοὶ οἱ εὐλογημένοι, μὲ τὸν πόλεμο ποὺ μοῦ ξανάρχισαν, πάω στὴν'Αθήνα, μὲ κατηγοροῦν, ὅτι δὲν κάθομαι ἐδῶ, μὲ τὸ ποίμνιό μου· ἀλλ' αὐτὸ τὸ βασανισμένο ποίμνιο ἔχει ἀνάγκες πολλές, πρέπει νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ἱκανοποίησή τους. Μένοντας ἐδῶ, δὲν προσφέρω τίποτε, κανένας δὲν παίρνει πρωτοβουλία γιὰ νὰ δώσει λύσεις, στὴν Ἀθήνα παίρνονται οἱ ἀποφάσεις· τρέχω καὶ βρίσκω τοὺς ὑπουργούς, κάπως ἔτσι, κάπως ἀλλοιῶς, τοὺς πείθω, μοῦ δίνουν ἐνισχύσεις καὶ γίνονται αὐτὰ τὰ ἔργα ποὺ ξέρεις... Μὲ κατηγοροῦν γιατὶ τρέχω. Τί θάλεγαν ἂν μ' ἔβλεπαν νὰ κλείνομαι στὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο, ἢ νὰ κάνω καμιά περιοδεία στὰ χωριά, «πρὸς τόνωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος τοῦ ποιμνίου»; Καλὰ εἶναι τὰ λόγια, ἀλλὰ ὁ κόσμος πεινάει Πέτρο, καὶ κάποιοι, ἐδῶ στὰ Γιάννινα, δὲν τὸ ἔχουν συνειδητοποιήσει. Μόνο νὰ κατηγοροῦν ξέρουν. Θὰ πῶ κανένα βαρύ λόγο, «θοῦ Κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου», νὰ γι' αὐτὸ στοιβάζονται οἱ ἁμαρτίες στὴν ψυχή μου...* Ὁ Πέτρος τὸν ἄκουε μὲ προσοχή, δὲν τὸν διέκοψε οὔτε μιὰ φορά. Εἶχε συνέλθει ἐντελῶς ἀπὸ τὴ συγκινησιακὴ φόρτιση, τὸν συνεπῆραν τὰ λόγια τοῦ Σπυρίδωνα, τὸν θαύμαζε ἔτσι ποὺ τὸν ἄκουγε νὰ μιλάει. Διέκοψε τοὺς συλλογισμούς του ὁ δεσπότης. *—Πολλὰ εἶπα, ἔλα, θέλω ν' ἀκούσω τώρα καὶ τὰ δικά σου. Πρῶτα ἀπ' ὅλα, πές μου. Νοιώθεις καλὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν τελευταία περιπέτεια; —Δὲν ξανάβρα τὸν παλιὸ ἑαυτό μου, ἀλλά, δόξα τῷ Θεῷ, κάθε μέρα βαδίζω πρὸς τὸ καλλίτερο. Ἂν δὲν μὲ χτυπήσει κανένας νέος κεραυνός... —Μὴ σκέφτεσαι ἔτσι,* τὸν ἀποπῆρε ὁ Σπυρίδων. *Τί νὰ πῶ ἐγώ; Πεθαίνω σιγά-σιγά Πέτρο, τὸ ἐξομολογοῦμαι μόνο σὲ σένα, δὲν θέλω νὰ μαθευτεῖ ἔξω, θ' ἀρχίσουν τὰ συνηθισμένα γιαννιώτικα κουτσομπολιά... Μὲ τὸ ζόρι ἀγωνίζομαι νὰ σταθῶ ὄρθιος, ἡ φυματίωση μοῦ ἔχει ρημάξει τὰ σωθικά, φταίω κι ἐγώ, δὲν ἀκούω τοὺς γιατρούς, κάνω του κεφαλιοῦ μου, νοιώθω πὼς φτάνει τὸ τέλος Πέτρο... —Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λὲς δεσπότη μου,* φώναξε ὁ Πέτρος κι ἀναταράχτηκε στὴν πολυθρόνα του. *Δὲν ἔχεις*

δικαίωμα νὰ πεθάνεις ἐσύ, σὲ χρειάζεται ὁ τόπος, τί, ἔτσι, χωρὶς ἀγῶνα, χωρὶς προσπάθεια, θὰ καταθέσεις τὰ ὅπλα, ἐσὺ ὁ παλιὸς ἀντάρτης;... Ὁ Σπυρίδων χαμογέλασε πικρά. *—Νᾶσαι καλά,* εἶπε, *ἀνακουφίστηκα μ' αὐτὰ ποὺ σοῦ ἐμπιστεύτηκα, νὰ σᾶς ζήσει ὁ νέος ἔγγονος, πᾶμε τώρα. Δημήτρη!* φώναξε, *ἔλα κοντά μας, ὥρα νὰ φύγουμε... —Δὲν θάρθεις νὰ εὐλογήσεις τὸ μεσημεριάτικο τραπέζι μας; Τὸ σπίτι κι ὅλοι οἱ δικοί μου σὲ περιμένουν... —Δὲν μπορῶ, φίλε μου, σοῦ ἐξομολογήθηκα, νοιώθω πολὺ ἀδύναμος, δικαιολόγησέ με σ' ὅλους...* Ὁ Πέτρος πῆρε τὸ χέρι του, τὸ φίλησε, δὲν ἔλεγε νὰ τ' ἀφήσει...- *Ὁ θεὸς μαζί σας,* εἶπε τέλος ὁ Σπυρίδων κι ἔφυγε· ὁ διάκος κι ὁ σωφὲρ τὸν περίμεναν μὲ τ' ἀμάξι λίγο παρακάτω ἀπὸ τὴν *Περίβλεπτο.*

Γιατὶ δὲν ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀθήνα ὁ Σπυρίδων, ἀμέσως μετὰ τὸ Πάσχα, ὅπως συνήθως ἔκανε; Οἱ ἀντίπαλοί του τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ ἐγκατάλειψη τοῦ ποιμνίου του, τώρα ποὺ ἦταν κοντά τους, ἔψαχναν νὰ βροῦν τοὺς λόγους τῆς παραμονῆς του. Δὲν ἄργησαν νὰ τοὺς ἀνακαλύψουν. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών,* ἐκφραστὴς τῆς ὁμάδας τῶν ἀντι-Σπυριδωνικῶν, τοὺς ἐπισήμανε τὴν αἰτία. Ὁ Σπυρίδων παρέμεινε στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ ὑποδεχτεῖ καὶ νὰ μιλήσει γιὰ θέματα τῆς πόλης καὶ τῆς Μητρόπολης, στὸν ὑπουργὸ Γεωργίας Ἀπ. Ἀλεξανδρῆ ποὺ ἐπισκεπτόταν τὰ Γιάννινα. Στὴ Γενικὴ Διοίκηση τοῦ ἔγινε δεξίωση (στὶς 9-5-32), παρευρίσκονταν ὅλες οἱ ἀρχὲς καὶ 3 βενιζελικοὶ βουλευτές, οἱ ὁποῖοι μίλησαν γιὰ τὴν ἐπίδειξη ἐνδιαφέροντος τῆς κυβέρνησης πρὸς τὴν Ἤπειρο. Ὁ Σπυρίδων -κατὰ τὴν *Ἤπειρο* (10-5-32)- ἀκούοντας αὐτὰ ξέσπασε: *Δὲν ἐκάματε τίποτε πρὸς τὴν Ἤπειρον κ. ὑπουργέ. Πρὸς καμμίαν κατεύθυνσιν. Καὶ μὴ μοῦ εἰπῆτε διὰ τὴν κατάστασιν καὶ τὴν κρίσιν. Συγκρίνω μὲ ὅ,τι ἔγινεν εἰς τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν. Ἐδῶ δὲν ἔγινε τίποτε. Καὶ δὲν σᾶς ζητοῦμεν περισσότερον ἀπὸ τὸν τόκον τῶν ὅσων ἔχομεν προσφέρει εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα. Ἂς εἶναι βέβαιος ὁ σεβασμιώτατος,* σχολίαζε ἡ Ἤπειρος, *ὅτι χθὲς περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, ὑπῆρξεν ὁ διερμηνεὺς ἑνὸς Πανηπειρωτικοῦ παραπόνου, μιᾶς Πανηπειρωτικῆς ὀδύνης, τὴν ὁποίαν δυστυχῶς ἀπέμεινεν μόνον πλέον αὐτὸς νὰ ἐκφράζῃ καὶ διερμηνεύῃ κάθεν φοράν.* Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών...* ἐφρύαξε; Ὥστε γιὰ αὐτὸ ἔμεινε στὰ Γιάννινα ὁ Σπυρίδων καὶ δὲν ἔφυγε ἀμέσως μετὰ τὶς γιορτὲς τοῦ Πάσχα, ὅπως τὸ συνηθίζει. Περίμενε τὸν Ἀλεξανδρῆ *διὰ νὰ τοῦ ψάλλῃ τὸν ἀναβαλλόμενον καὶ διὰ νὰ λάβῃ ἀφορμὴν νὰ δημοσιεύσῃ ἐπαίνους τοῦ μητροπολίτου ἡ βασιλόφρων «Ἤπειρος». Δὲν θὰ ἐπιχειρήσωμεν ἀναφέροντες τὰ ὅσα ἑκατομμύρια διετέθησαν εἰς τὸν σεβασμιώτατον ὑπὲρ τῆς Βελλᾶς του καὶ τὸν ἄλλων Ντολμά-Μπαχτσέδων του, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς γνωρίζει ποῦ καὶ πῶς διετέθησαν. Σημειώνομεν ἁπλῶς τὰ ἀνωτέρω καὶ τὰ θέτομεν ὑπ' ὄψιν ὅλων ἐκείνων ἐν Ἀθήναις, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὅτι ὁ μητροπολίτης μας ἔγινεν Βενιζελικὸς ἐσχάτως καὶ ὅτι πρέπει διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ κυβέρ-*

νησις νὰ εὐνοῇ τὰ μεγαλεπήβολα σχέδιά του! Ἦταν φυσικὸ ἡ Ἤπειρος (14-5-32) νὰ ἀντιδράσει ἔντονα καὶ νὰ ζητήσει ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* γιὰ τοὺς ὑπαινιγμούς του, χωρὶς νὰ πάρει ἀπάντηση. Τῆς δόθηκε ταυτόχρονα ἡ εὐκαιρία νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Σπυρίδωνος γιὰ νὰ καταλήξει: *Δυστυχῶς ἀπέμεινεν ὁλομόναχος αὐτός, μόνος νὰ προσπαθῇ ἀναμέσον βουλευτῶν κοιμωμένων καὶ ἀδιαφορούντων καὶ μηδὲν προσενεγκόντων εἰς τὴν Ἤπειρον. Καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ καὶ νὰ δημιουργῇ. Διὰ νὰ ὑβρίζεται ἀπὸ τὰ κακοηθέστατα βενιζελικὰ των δημοσιογραφικὰ ὄργανα.*

Μὲ τὴν ἐξομολόγηση τοῦ Σπυρίδωνα ὁ Πέτρος εἶχε συγκινηθεῖ πολύ. Τὰ σημάδια τῆς ἀρρώστειας του ἦταν φανερὰ ἀπὸ καιρό, αὐτὸς ὅμως ἐπέμεινε νὰ ζεῖ μέσα σ' ἕνα κλῖμα συνεχοῦς ἔντασης· εἶχε ὁραματιστεῖ πολλά, ἔνοιωθε πὼς ἔκανε λίγα, ἤθελε νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὸ χρόνο ποὺ τοῦ ἀπέμεινε, ἐργαζόταν ἐξαντλητικά, ξαγρυπνοῦσε, ὅλο τὸν καιρὸ στὸ δρόμο βρισκόταν: Γιάννινα-Ἀθήνα, Ἀθήνα-Γιάννινα, κουλουριασμένος στ' αὐτοκίνητο, νὰ τὸν ψήνει πολλὲς φορὲς ὁ πυρετός, νὰ τοῦ θερίζει τὰ σωθικὰ ὁ βήχας, τὰ μαντήλια του βάφονταν μὲ αἷμα, κι αὐτὸς ἐκεῖ, νὰ μὴ θέλει νὰ ξαπλώσει σὲ κρεβάτι, μὲ τὴ βία οἱ γιατροὶ τὸν καθήλωναν ποῦ καὶ ποῦ, ὣς πότε θάντεχε αὐτὸ τὸ βασανισμένο σῶμα; —*Κρῖμα*, ψιθύρισε ὁ Πέτρος, καθὼς σηκωνόταν ἀπὸ τὴν πολυθρόνα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Δημήτρη, *σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο πρέπει νὰ στήσουν εἰκόνισμα οἱ Γιαννιῶτες, ὄχι νὰ τὸν πικραίνουν. κρῖμα!* Στηρίχτηκε στὸ μπράτσο τοῦ Δημήτρη, ἔνοιωθε ἀδύναμος, ὕστερα ἀπὸ τόσες συγκινήσεις, νὰ περπατήσει μόνος του, πέρασαν τὸ νεκροταφεῖο, οἱ νεκροὶ τότε θάβονταν γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, τὸ ἁμάξι τοὺς περίμενε. Καθὼς κατέβαιναν πλῆθος προσκυνητῶν ποὺ ἀνέβαινε ν' ἀνάψει τὸ κερί του μπρὸς στὴν Εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης, τὸν χαιρετοῦσε καὶ τοῦ εὐχόταν νὰ ζήσει ὁ νεοφώτιστος. —*Ἂς εἶναι καλὰ οἱ ἄνθρωποι*, μουρμούρισε ὁ Πέτρος κι ἀνέβηκε στ' ἁμάξι.

Στὸ σπίτι τοὺς ὑποδέχτηκαν μὲ ἔκδηλα σημεῖα ἀνησυχίας. Εἶχαν ἀργήσει, δὲν ἤξεραν τί συνέβαινε, κι οἱ δικοί του ἔτρεξαν κοντά του νὰ δοῦν πῶς εἶναι. Ὁ Δημήτρης τοὺς καθησύχασε, ἐξηγώντας τοὺς λόγους τῆς ἀργοπορίας, ἡ γιορταστικὴ ἀτμόσφαιρα ἀποκαταστάθηκε. Μόνο ἡ Εἰρήνη, ἡ ὑπηρέτρια, εἶπε τὸ λόγο της: —*Σήμερα βρῆκε κι αὐτὸς ὁ εὐλογημένος ν' ἀνοίξει κουβέντα μὲ τὸν ἄρχοντά μας: Χάθηκαν οἱ μέρες τοῦ θεοῦ:* Τὸ σπίτι εἶχε γεμίσει ἀπὸ προσκεκλημένους, πολλὰ τραπέζια καὶ στὴν αὐλὴ καὶ στὸν κῆπο. Μάϊος ἦταν, χαρὰ θεοῦ, ὁ χειμώνας εἶχε φύγει ὁριστικά. Ὁ Πέτρος κάθησε στὴν κορυφὴ τοῦ μεγάλου τραπεζιοῦ, ἔκανε προσευχὴ καὶ τὸ φαγοπότι ἄρχισε. Δίπλα του, ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ ἀνάδοχοι, ὁ Μάνος καὶ ἡ Θεώνη, ἔλαμπαν ἀπὸ χαρά, εὐτυχία καὶ ἔρωτα... Τὸ ἔδειχαν τὰ πρόσωπά τους ποὺ ἀκτινοβολοῦσαν, οἱ δικοί τους κι ὅλοι οἱ συνδαιτημόνες τοὺς καμάρωναν... Ὁ Πέτρος εἶχε ξανάβρει τὸ κέφι του, σή-

κωνε τὰ βλέμματα κι ἀπέναντί του ἀντίκρυζε τὴ φωτογραφία τοῦ Βασίλη, ἦταν σίγουρος πὼς τοῦ χαμογελοῦσε. *Ξέρω, εἶσαι εὐχαριστημένος παλληκάρι μου, τὸ ἀνεψιδάκι σου ἔχει τώρα τ' ὄνομά σου, σὲ ἀνάστησε, δὲν βλέπω πιὰ παράπονο στὰ μάτια σου*· Ἀπορροφημένος μὲ τὸν ἐσωτερικὸ μονόλογο ὁ Πέτρος ἄθελά του ξεκόπηκε ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ὁ Δημήτρης ποὺ πάντα τὸν παρακολουθοῦσε, ἀνησύχησε. *—Συμβαίνει τίποτα πατέρα; εἶσαι καλά;*, τοῦ φώναξε. Ὁ Πέτρος συνῆλθε, τόν κοίταξε ξαφνιασμένος, δὲν καταλάβαινε τί τὸν ρωτοῦσε. *—Εἶσαι καλά;* ἐπανέλαβε ὁ Δημήτρης, περισσότερο φοβισμένος τώρα. *—Καλὰ εἶμαι, νὰ ἀφαιρέθηκα, οἱ σημερινές συγκινήσεις ἦταν πολλές, νοιώθω λίγο κουρασμένος, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς ἀφήσω, θέλω νὰ ξαπλώσω... —Ὄχι πρὶν ἀκούσουμε τὶς εὐχές σου γιὰ τὸ Βασιλάκη,* εἶπε ἡ Θεώνη, σφίγγοντάς του τὸ χέρι. *Κι ἄμποτε οἱ εὐχές σου νὰ σφραγίσουν τὴ μοῖρα του... —Μπορῶ νὰ σοῦ χαλάσω χατήρι κορίτσι μου;* εἶπε γελώντας ὁ Πέτρος καὶ σήκωσε τὸ ποτήρι του. Δὲν ἄφησε εὐχὴ καὶ καλὸ λόγο ποὺ νὰ μὴν πεῖ γιὰ τὸ ἐγγονάκι του. Κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ μήν δείχνει ἡ ὁμιλία του τὰ σημάδια τῆς βαρειᾶς ἀρρώστειας ποὺ πέρασε. Τὰ κατάφερε. Ὅλοι οἱ δικοί του τὸν καμάρωναν, Πρῶτος ὁ Δημήτρης ποὺ εἶχε καταβάλει ἐπίμονες προσπάθειες γιὰ νὰ τὸν συνεφέρει. Ἔμειναν, βέβαια, μερικές βλάβες ἀκόμα στὸ χέρι καὶ στὸ πόδι, θ' ἀγωνιζόταν νὰ κάνει ὅ,τι μποροῦσε, νὰ τὶς ἐξαφανίσει ἐντελῶς, ἂν καὶ ἦταν δύσκολο. Χειροκρότησαν ὅλοι τὸν Πέτρο γιὰ τὰ λόγια του, κι ὅταν ἀποχώρησε οἱ ἄλλοι συνέχισαν τὸ γλέντι, οἱ εὐχετήριες προπόσεις διαδέχονταν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, ὅλοι ἤθελαν νὰ ποῦν τὸν καλό τους λόγο. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Μάνος καὶ ἡ Θεώνη ἔφυγαν γιὰ τὴν Ἀθήνα, ὁ Μάνος ἔπρεπε τὴ Δευτέρα νὰ βρίσκεται στὸ γραφεῖο του...

Ἐπειδὴ εἶχε ἀμφισβητηθεῖ ἀπὸ τοὺς κύκλους τοῦ Μπότσαρη ὁ ἰσχυρισμός τῶν τριῶν (Λούλη, Βηλαρᾶ, Μπέμπη), ὅτι ὁ Μπότσαρης μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Βενιζέλου νὰ μὴν τὸν συμπεριλάβει στὴ νέα κυβέρνηση, πρότεινε στοὺς βουλευτές τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, πρὶν πραγματοποιηθεῖ ὁ ἀνασχηματισμός, νὰ ἀποσκιρτήσουν ἀπὸ τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων*, οἱ τρεῖς, μὲ μακροσκελέστατη ἀνακοίνωσή τους, (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 5.5.32) ἐπέμεναν ὅτι ἡ πρόταση γιὰ ἀποσκίρτηση ἦταν γεγονὸς καὶ ἀποκάλυπταν ὅλα τὰ διαμειφθέντα κατὰ τὴ διάρκεια δείπνου, ποὺ παρέθεσε στὸ σπίτι του ὁ Μπότσαρης. Ἡ *Ἠπειρωτικὴ ἀντιπροσωπεία* -ἔγραφαν στὴν ἀνακοίνωσή τους- *κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, παρουσίαζε τὸ θλιβερὸν θέαμα ναυαγοσωστικῆς συγκεντρώσεως, σπευσάσης εἰς τὰς ἐπικλήσεις τοῦ ἐκπεμφθέντος σήματος κινδύνου (SOS) πρὸς διάσωσιν τοῦ ὑπουργικοῦ χαρτοφυλακίου.* Βουλευτὴς (κατ' ἔμπνευση τοῦ Μπότσαρη) πρότεινε τὴν ἀποσκίρτηση ἀπὸ τὸ κόμμα, ἐὰν ἀπομακρυνόταν ὁ κ. Μπότσαρης ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον Ναυτικῶν. *Πρώτος ὁ Καλούδης μὲ ἀγανάκτησιν ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν*, λέγοντας: *Ὅποιου τοῦ βαστάει ὁ κ....., ἂς παραιτηθῇ πρῶτα καὶ ἂς πάῃ ὕστερα στὸν Ἠπειρωτικὸν λαόν διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ψῆφον του διὰ τὴν ἀποσκίρτησιν...* Ὑποχρεώθηκε ἔτσι ὁ Μπότσαρης νὰ δηλώσει ὅτι οὔτε αὐτὸς

θεωροῦσε ὀρθὴ τὴν πρόταση, ἐπέμενε ὅμως νὰ γίνει τὸ γνωστὸ διάβημα πρὸς τὸν Βενιζέλο, γιὰ νὰ μὴ ἀντικατασταθεῖ.- Σὲ συμπλοκὴ κοντὰ στὴν Καλωτὰ συνελήφθη ἀπὸ ἀπόσπαμα τῆς Χωροφυλακῆς ὁ Γ. Τσουμάνης, ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς τῆς συμμορίας. Οἱ ἄλλοι δυὸ διέφυγαν.- Ἦρθαν τὰ ὁδοιπορικὰ κι ἔφυγε γιὰ τὴ νέα του θέση ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Κατσουρός. Οἱ ἐφημερίδες τὸν ξεπροβόδισαν μὲ ὄχι καλὰ λόγια, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ὅμως, (18-5-32) ἔπλεξε, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, τὸ ἐγκώμιό του. *Ἐπέδειξε* -ἔγραφε- *εὐψυχίαν καὶ τόλμην, κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν καθηγητικῶν σκανδάλων... Ἐνῶ ἄλλοι ἔτρεμον φοβούμενοι ἴσως ἐκδικήσεις ὑψηλῶν ἐπιρροῶν, ὁ κ. Κατσουρός, γίγας τὴν ψυχὴν καὶ τιτὰν τὸ θάρρος, ἐπάλευε κατὰ τῆς λύσσης ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον συμμαχήσει πρὸς ἐπιόρκους. Τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς ἀνίσου πάλης ἡ πόλις ἀσφαλῶς δὲν θὰ τὴν λησμονήσῃ...* Τὴν λησμόνησε καὶ γρήγορα μάλιστα, ἰδιαίτερα μετὰ τὴν ἀπάνοδο τῶν ἀπολυθέντων καθηγητῶν στὶς θέσεις τους...- Μιὰ παράσταση τῆς «Μήδειας» τοῦ Εὐριπίδη ἀπὸ μαθήτριες τοῦ γυμνασίου θηλέων, κατὰ σκηνοθεσία Δημ. Σιωμόπουλου (τέλος τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ Ἰουνίου), ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ ὀξύτατους διαξιφισμοὺς μεταξὺ τῶν καθηγητῶν Γρ. Τζομάκα καὶ Δ. Σιωμοπούλου. Ὁ Τζομάκας, πρὶν τὴν παράσταση, παρακολούθησε μιὰ πρόβα της καὶ ἄφηνε νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι ὑπῆρχαν διχόνοιες ἀνάμεσα στοὺς καθηγητές, ἀναφερόμενες στὸν τρόπο τῆς σκηνοθεσίας καὶ ἀντιγνωμίες σὲ κάποιες ἄλλες λεπτομέρειες. Ὁ Σιωμόπουλος ἀντέδρασε ἔντονα καὶ μὲ ἐπιστολή του στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* μὲ τὸ ψευδώνυμο *Ἰσμηνός*, κατηγοροῦσε ἔμμεσα τὸν Τζομάκα ὅτι, γράφοντας, κρατοῦσε στιλέτο ἐναντίον του... Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν παράσταση οἱ κριτικὲς δὲν ἱκανοποίησαν τὸν Σιωμόπουλο, ποὺ σὲ δυὸ ἄρθρα του, μὲ τὸ ψευδώνυμο πάλι *Ἰσμηνός* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 17 καὶ 18-6-32) ἐπετέθη λαῦρος κατὰ τῶν κριτικῶν, τοὺς ὁποίους καὶ ἀποκάλεσε *μελανορραντιστάς*. Σὲ κάποια σημεῖα εἶχε δίκιο. Πῶς νὰ μὴν ἐξεγερθεῖ ὅταν ἕνας κριτικὸς ἐπαινοῦσε τὴν ὑποδυθεῖσα τὸν ρόλον τοῦ Ἰάσονα μαθήτρια (ἦταν ἡ Ἔλσα Λεβῆ) *διότι διεκρίθη διὰ τὸ ἀλάνικον κυρίως ὕφος;* (Οἱ μαθήτριες ποὺ ὑποδύθηκαν τοὺς κυριότερους ρόλους τῶν ἡρώων τῆς τραγωδίας, ἦταν οἱ: Ναδίνα Ἀγνάντη, Μαίρη Βερσῆ, Ἕλλη Σπανοῦ, Ἄννα Συρμακέση, Φωφὼ Παγκρατίου, Κυρκοπούλου. Μοσχέτα, κ.ἄ.). Ἡ ἀπάντηση τοῦ Σιωμόπουλου σχολιάστηκε δυσμενέστατα καὶ ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο:* (21—6-32): *Ὅλων αἱ γνῶμαι πρέπει νὰ εἶναι σεβασταί. Δὲν βλέπομεν ὅμως νὰ εἶναι σεβασταὶ διὰ τὸν δημοσιογραφοῦντα ὑπὸ ψευδώνυμον «Ἰσμηνός» κ. Σιωμόπουλον...* (Μὲ τὰ γραφόμενά του) *οὔτε τὸν γυμνασιάρχην του (Δ. Σακελλαρίδην) οὔτε* -τὸ θλιβερώτερον- *τὸν ἴδιον ἑαυτόν του ὁ κ. Σιωμόπουλος σέβεται, ἀνωνυμογραφῶν καὶ ἀνωνύμως ὑβρίζων.*- Ἀπὸ 22-5-1932, ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα*, σὲ συνέχειες, οἱ ἐντυπώσεις τοῦ καθηγητῆ Α. Κ. Καθάριου ἀπὸ προσκυνηματικὴ ἐκδρομὴ στὴν Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὶς μέρες τῆς Μεγάλης ἑβδομάδας καὶ τοῦ Πάσχα.- Ἐκλεκτοὶ ἀρραβῶνες: *Ὁ ἐκ Βίτσης του Ζαγορίου εὐπαίδευτος διευθυντὴς τοῦ ἐν Παλαιοσελίῳ δημοτικοῦ σχολείου κ. Γεώργ. Δάνος καὶ ἡ ἀβρὰ καὶ χαριεστάτη δεσποινὶς Ἀνδρομάχη Χρ. Κοκκάλα, ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 8-6-32).- Ἔντονη διαμαρτυρία ὑπέβαλε τὸ *Ἐμπορικὸ Ἐπιμελητήριο* πρὸς τὴν κυβέρνηση, γιατὶ μερικὲς διατάξεις τοῦ νόμου 5197 *περὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως* δημιουργοῦσαν

μεγάλα προβλήματα στὴν ὁμαλὴ λειτουργία καὶ ἀνέλιξη τῆς *Ἐμπορικῆς σχολῆς*. Ζητοῦσαν τὴν τροποποίησή του. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἐπικροτοῦταν τὸ περιεχόμενο τῆς διαμαρτυρίας.- Ἀντίθετες ἦταν οἱ ἐφημερίδες γιὰ τὴ μελετώμενη ἀπὸ τὴν κυβέρνηση κατάργηση ὅλων τῶν Γενικῶν διοικήσεων, γιὰ λόγους οἰκονομίας.- Διακόπηκαν καὶ πάλι (13-5-32) οἱ ἀνασκαφές στὸ Φρούριο, δὲν εἶχε βρεθεῖ τίποτα ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ. Οἱ ἀνασκαφεῖς δὲν τόβαζαν κάτω καὶ θὰ ξανάρχιζαν, ἔλεγαν.- Σάπιο (μουχλιαμένο) καλαμπόκι διατέθηκε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ φυσικὰ καὶ τὰ Γιάννινα. Τὸ ψωμὶ πίκριζε καὶ ὁ κόσμος ὑπέφερε ἀπὸ ἐντερικές ἀνωμαλίες. Ὁ τύπος ἦταν ἀνάστατος καὶ ζητοῦσε κυρώσεις γιὰ τοὺς ὑπεύθυνους. Καταδικάστηκαν καὶ στὰ Γιάννινα μερικοὶ χονδρέμποροι... Εὐτυχῶς ἐπισημάνθηκαν οἱ κρυμμένοι σάκκοι τοῦ χαλασμένου καλαμποκιοῦ καὶ καταστράφηκαν. Ἡ ἀνεπάρκεια καλοῦ καλαμποκιοῦ ἀρχισε πάλι νὰ σχολιάζεται καθημερινὰ ἀπὸ τὸν τύπο. *Βρωμόσκυλα*, ἀποκαλοῦσε ἡ *Ἤπειρος* (1-6-32) ὅσους ἀπέκρυβαν καλαμπόκι, προσδοκώντας αὔξηση τῆς τιμῆς του.- Ὁ καθηγητὴς Χρ. Σούλης, *διαπρεπὴς ἱστοριοδίφης, προήχθη ἐπαξίως εἰς γυμνασιάρχην Κρεσταίνων*.- Ἄγριο ἔγκλημα ἔγινε στὶς 17 Ἰουνίου, στὰ περίχωρα τῶν Γιαννίνων, στὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Καστρίτσας, καὶ ἀναστάτωσε τὴν πόλη. Θύματα ἦταν ὁ ἱερομόναχος Δωρόθεος Τσούλιας καὶ ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος, δόκιμος μοναχός. Ἐλατήριο, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ἐπισημάνθηκε ἡ ληστεία. Οἱ δράστες, ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, συνελήφθησαν. Ἦταν ἓξ κάτοικοι ἀπὸ τὸ χωριὸ Μπρακμάδι.- Στὸ προσκήνιο καὶ πάλι τὰ πετρέλαια Δραγοψᾶς. Ἔρχονταν στὴν Ἤπειρο συνεργεῖα μηχανικῶν καὶ γεωλόγων νὰ ἐρευνήσουν τὴν περιοχή. Ἡ *Ἤπειρος* (25-6-32) ἦταν ἀπόλυτα αἰσιόδοξη. *Κάτι ὑπάρχει ἐκεῖ* , πίστευε.- Παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τῶν κατοίκων καὶ τοῦ τύπου, καταργήθηκαν τὰ Ἡμιγυμνάσια Βίτσας, Γραμμένου, Δελβινακίου, Δερβιζιάνων, Μετσόβου, Τσεπελόβου καὶ Λελόβων.- Ἀρραβῶνες: *Μετὰ χαρᾶς ἀναγγέλλομεν τοὺς ἐν Ἀθήναις τελεσθέντας ἀρραβῶνας τῆς καλλιμόρφου καὶ κυπαρισσόκορμης συμπολίτιδός μας Κατίνας Θεοδωρίδου, ἀδελφῆς τοῦ διακεκριμένου τμηματάρχου* (τμηματάρχης τότε ἦταν ὑψηλὸς βαθμός, σήμερα οὔτε κὰν ὑπολογίζεται, γέμισε ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἀπὸ διευθυντὲς κάθε κατηγορίας καὶ κάθε προέλευσης) τοῦ ὑπουργείου *Προνοίας κ. Θεόδ. Θεοδωρίδου* (μεταπολεμικοῦ δήμαρχου τῶν Γιαννίνων), *πρὸς ὃν τόσα ὀφείλει ἡ πόλις μας, μετὰ τοῦ ἐκ Λιδωρικίου κ. Ἰωάν. Πρωτοπαπᾶ, διευθυντοῦ οἰκοτροφείου Μακεδονίας* (*Ἐλευθερία*, 19-5-32).- Ὕστερα ἀπὸ πολλὲς ἀναβολές καὶ ἀντιπαραθέσεις μεταξὺ τῶν ἐφημερίδων, ἐκλέχτηκε καὶ συγκροτήθηκε σὲ σῶμα ἡ διοίκηση τοῦ *Ἐμπορικοῦ, Βιοτεχνικοῦ καὶ Ἐπαγγελματικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἠπείρου*. Ἡ σύνθεση τῆς νέας διοίκησης ἦταν: Ἐπ. Βέλης, πρόεδρος, Σαμπεθάϊ Καμπιλῆς, 1ος ἀντιπρόεδρος, Κων. Τσόδουλος, 2ος ἀντιπρόεδρος, Στέφ. Καψάλης, γραμματέας καὶ Σπυρ. Μέρτζιος, ταμίας. Ἐκλογὲς ἔγιναν καὶ στὴν *Ὁμοσπονδία ἐπαγγελματιῶν*. Ἐκλέχτηκαν οἱ: Ἰωάν. Παπαζήσης, διευθύνων σύμβουλος, Ἀθαν. Βακαλόπουλος, ἀναπληρωτής, Γεώργιος Κουρτελίδης, γενικὸς γραμματέας καὶ Δημ. Κωστῆς, ταμίας. Σύμβουλοι: Δημ. Σταμπουλτᾶς, Στέφ. Δρούγκας, Γεώργ. Κοράκης, Κυρ. Κούσης, Δημ. Γελέκης, Ἰωάν. Δογορίτης καὶ Δημ. Φλῶρος.- Σχολιάστηκε τὸ *πλουσιώτατον γεῦμα τὸ ὁποῖον παρέθηκεν εἰς πολλοὺς ἐπισήμους* στὸ *Νησί*, ὁ πρωτοσύγγελος τῆς Μητρόπολης καὶ

ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ἐλεούσης, ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Ραφανᾶς. *Μεταξὺ τῶν ὀρεκτικωτάτων φαγητῶν ἐπρώτευον τὸ ἀρνὶ γάλακτος τῆς σούβλας, καραβίδες σκορδαλιά, πήττα ἡγουμενικὴ καὶ χέλι τῆς κεραμίδας.* (*Ἐλευθερία*, 2-6-32).- Ἔπαυσαν νὰ ἐκδίδονται τὰ *Χρονικὰ τῆς Πάργας* τοῦ Σωτ. Ζούμπου. Οἱ λόγοι, ὅπως πάντοτε, οἰκονομικοί.- Ἡ *Λέσχη Ἰωαννίνων* ἄρχισε, μετὰ πάροδο πολλῶν μηνῶν, νὰ δραστηριοποιεῖται. Μὲ τὶς φροντίδες τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου της ἐξησφάλισε μόνιμη στέγη, ἐνοικιάζοντας ὁλόκληρη τὴν οἰκοδομὴ τοῦ κέντρου *Εὐστρατιάδη*, ἐκτὸς τοῦ κινηματογράφου. Εἶχε τώρα νὰ προσφέρει εὐρύτατη αἴθουσα ἀναγνωστηρίου, καὶ ἄλλες πολλὲς αἴθουσες γιὰ σφαιριστήριο, χαρτοπαίγνιο (αὐτὸ ἐξασφάλιζε τοὺς πόρους), συνομιλίες κ.λπ. Τοὺς θερινοὺς μῆνες εἶχε στὴ διάθεσή της τὸ μεγάλο ἐξώστη τῆς οἰκοδομῆς καὶ πλουσιότατο κυλικεῖο. *Παρηγγέλθη ἤδη λαμπρὰ καὶ πλουσία ἐπίπλωσις καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τελοῦνται πανηγυρικῶς καὶ μετὰ πάσης ἐπισημότητος τὰ ἐγκαίνια τοῦ ψυχαγωγικοῦ τούτου κέντρου, τὸ ὁποῖον θὰ τιμᾷ τὴν πόλιν μας...* (*Ἐλευθερία*, 27-6-32). Τώρα, *Λέσχη ἐπιστημόνων* καὶ *Ψυχαγωγικὸν κέντρον* - κατὰ τὸ Χρηστοβασίλη- πῶς ταίριασαν αὐτὰ τὰ δυό, εἶναι ἄλλη ὑπόθεση. Πάντως ὅλες οἱ ἐκτιμήσεις συμπίπτουν πὼς ἡ *Λέσχη* πρόσφερε ἀξιόλογο πνευματικὸ ἔργο...

Ἡ κρίση ποὺ ἀναστάτωσε τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας, ἐπηρέασε καὶ τὴν πολιτικὴ ζωή. Οἱ ἀγωνιώδεις προσπάθειες τοῦ Βενιζέλου νὰ ἐπιτύχει τὴ σταθεροποίηση τῆς οἰκονομίας, μὲ τὴ συναίνεση τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης, καθὼς καὶ οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν παραγόντων, ὅπως ὁ Δημ. Μάξιμος -δὲν δίστασε νὰ προτείνει καὶ τὸ σχηματισμὸ *Οἰκουμενικῆς κυβέρνησης*-, ἀπέτυχαν. Ἐξάλλου διαφωνοῦσαν μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου καὶ βασικὰ στελέχη τῶν *Φιλελευθέρων*, ἀκόμα καὶ ὑπουργοί του, ὅπως ὁ ὑπουργὸς *Οἰκονομικῶν* Μαρῆς, ὁ ὁποῖος καὶ παραιτήθηκε (21-4-32), ἐπιμένοντας στὴν ἄμεση διεξαγωγὴ ἐκλογῶν, τὶς ὁποῖες ὁ Βενιζέλος δὲν ἤθελε γιὰ κανένα λόγο. Οἱ συνεχιζόμενες ἐπαφὲς μὲ τὴν ἀντιπολίτευση δὲν εἶχαν κανένα ἀποτέλεσμα. Ὁ Βενιζέλος ἀντελήφθηκε ὅτι ὑπῆρχε πιὰ δυσαρμονία ἀνάμεσα στὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὴν κοινοβουλευτικὴ ἐκπροσώπηση καὶ ἀποφάσισε νὰ παραιτηθεῖ, μὲ τὴν προσδοκία πὼς ἡ ἀνάληψη τῆς διακυβέρνησης τῆς χώρας, ἀπὸ ἄλλους θὰ δημιουργοῦσε εὐκαιρίες γιὰ ἀνασύνταξη τοῦ κόμματός του, ὡς τὸ Σεπτέμβριο ποὺ θὰ γίνονταν οἱ ἐκλογές. Ὁ Μάϊος, λοιπόν, ἦταν ὁ μήνας τῶν ραγδαίων πολιτικῶν ἐξελίξεων. Ὁ Βενιζέλος δήλωσε στὴ Βουλὴ (τοῦ Μαΐου) ὅτι ἡ κυβέρνησή του διατελοῦσε ὑπὸ παραίτηση, ἐξήγησε τοὺς λόγους ποὺ τὸν ὁδήγησαν σ' αὐτὴ καὶ δήλωσε πώς, μὲ ὁρισμένες προϋποθέσεις, θὰ στήριζε τὴ σχηματιζόμενη κυβέρνηση. Ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Ἀλ. Ζαΐμης, προσπάθησε καὶ πάλι νὰ πετύχει τὴ συγκρότηση *Οἰκουμενικῆς κυβέρνησης*, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσει. Μετὰ τὴν ἀποτυχία καὶ τῆς τελευταίας προσπάθειας γιὰ συγκρότηση κυβέρνησης συνασπισμοῦ τῶν μικρῶν δημοκρατικῶν κομμάτων, ἀνέθεσε τελικὰ τὴν ἐντολὴ -μὲ ὑπόδειξη τοῦ Βενιζέλου- στὸν

Ἀλ. Παπαναστασίου. Ὅμως ἡ νέα κυβέρνηση ἦταν αἰχμάλωτη τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς. Ἡ κοινὴ γνώμη τὴν ἀποδέχτηκε, ἀλλὰ τὰ περισσότερα στελέχη τῶν *Φιλελευθέρων* καὶ τῶν ἐφημερίδων τους, τὴν καταπολεμοῦσαν. Πίεζαν, λοιπὸν τὸ Βενιζέλο - μὲ διάφορα προσχήματα- νὰ τὴν ἀνατρέψει. Ὁ Παπαναστασίου διέγνωσε τὶς προθέσεις τους και παραιτήθηκε, στὶς 3 Ἰουνίου, πρὶν ἀκόμα ἐμφανιστεῖ στὴ Βουλὴ γιὰ νὰ ζητήσει ψῆφο ἐμπιστοσύνης. Σὲ δυὸ μέρες ἀναλάμβανε καὶ πάλι τὴν ἐξουσία ὁ Βενιζέλος σχηματίζοντας τὴν προτελευταία κυβέρνηση τῆς τετραετίας,. Ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς κρίνεται ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῆς νέας κυβέρνησης εἶχε δυσμενῆ ἀντίκτυπο στὴν κοινὴ γνώμη.

Ἀλέξανδρος Ζαΐμης

Πῶς ἔκρινε ὁ γιαννιώτικος τύπος τὶς πολιτικές ἐξελίξεις; Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, παρὰ τὴν ἔντονη ἀντίθεσή του, τοπικά, μὲ τὴν ἡγεσία τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*, δὲν σχολίασε τὶς πολιτικές ἐξελίξεις. Περιορίστηκε μόνο νὰ δημοσιεύει καθημερινά, μὲ λεπτομέρειες, ὅλες τὶς δημοσιογραφικές εἰδήσεις, γύρω ἀπὸ τὸ θέμα, ἀκόμα καὶ τὶς φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὴν Ἀθήνα καὶ μιλοῦσαν γιὰ ἐπικείμενη δικτατορία. Ὁ *Κῆρυξ*, ἀκολουθώντας πιστὰ τὴν πολιτικὴ τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*, καὶ ἰδιαίτερα τὶς πρωτοβουλίες τοῦ ἀρχηγοῦ του, συμφωνοῦσε πάντα μ' αὐτές, αὐτὸ φανερώνουν καὶ ἡ ἀρθρογραφία καὶ ὁ σχολιασμὸς τῶν γεγονότων. Ἐκεῖνες ποὺ ξεσπάθωσαν καὶ δὲν ἔκρυβαν τὸν ἐνθουσιασμό τους γιὰ τὴν παραίτηση τοῦ Βενιζέλου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπογοήτευσή τους, ὅταν σχημάτισε τὴ νέα κυβέρνηση, ἦταν οἱ ἀντιβενιζελικὲς *Ἐλευθερία* καὶ *Ἤπειρος*. Περισσότερο ἐκδηλωτικὴ ἦταν ἡ *Ἐλευθερία*. Ἀφοῦ ἀπὸ τὶς ἀρχές Μαΐου δημοσίευσε σειρὰ ἐπικριτικῶν ἄρθρων κατὰ τοῦ Βενιζέλου: *Τὰ χάλια τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου* (12-5-32), *Ὁ ἀχαρακτήριστος* (16-5-32), *Βενιζέλος ὁ νεκροθάφτης τῆς Ἑλλάδος* (19-5-32), *Ἴδε ὁ ἄνθρωπος* (23-5-32), μὲ τὴν παραίτηση τοῦ Βενιζέλου ξέσπασε: *Ξεκουμπίστηκε!*, τιτλοφοροῦσε τὸ ἄρθρο τῆς 26-5-32. Ἔγραφε, καὶ τί δὲν ἔγραφε, γιὰ νὰ καταλήξει: *Καὶ ὅμως ὁ δικαίως τιμωρηθεὶς ἤδη ἑλληνικὸς λαὸς ἐκ τῆς τετραετοῦς βενιζελικῆς κακοδιοικήσεως, ξεμεθυσθεὶς ἀπὸ τὰς βενιζελικὰς ψευδεπαγγελίας, καὶ λυθεὶς ἀπὸ τὰ βενιζελικὰ μάγια, θὰ φέρῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὸν Μπαμπούλαν τοῦ βενιζελισμοῦ, τὸν Παν. Τσαλδάρην! Θὰ τὸν φέρῃ διὰ νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου καὶ νὰ τὴν κάνῃ, ἀπὸ τσιφλίκι τοῦ Βενιζέλου, πατρίδα ὅλων τῶν Ἑλλήνων*. Δριμύτατο ἦταν καὶ τὸ

ἑπόμενο ἄρθρο του: *Πῶς ἦλθε καὶ πῶς φεύγει. Αὐτὸ εἶναι τὸ κατάντημα τῶν ψευδομεσιῶν -κατέληγε-, τῶν ψευδαρχηγῶν τῆς φυλῆς, τῶν ψευδοπηδαλιούχων, τῶν ψευδοαναμορφωτῶν. Νὰ φεύγουν ὑπὸ τὰς ἀρὰς τοῦ λαοῦ, ὅπως φεύγει σήμερον ὁ Βενιζέλος.* Δὲν ἄφησε ἀναπάντητο καὶ ἄρθρο τοῦ *Κήρυκος* τῆς 27-5-32 (εἶχε τὸν τίτλο: *Ὁ κ. Βενιζέλος παρητήθη, τὸ ἔργον του ὅμως μένει). Εἴμεθα τελείως σύμφωνοι κ. Πανίδη ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Βενιζέλου σου μένει καὶ θὰ μείνῃ ὡς ἔργον ἐπονείδιστον καὶ ἀντεθνικώτατον!* Ἦταν ἀπόλυτος στὶς κρίσεις του ὁ Χρηστοβασίλης. Δὲν ἀνεγνώριζε καμμιὰ προσφορὰ τοῦ Βενιζέλου, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν κραυγαλέα πραγματικότητα. Γιὰ τὸν Χρηστοβασίλη ὁ χρόνος εἶχε σταματήσει στὴν ἐκδίωξη τοῦ Κωνσταντίνου καὶ στὸν τυφεκισμὸ τῶν ἓξ, γιὰ ὅλα θεωροῦσε ὑπεύθυνο τὸ Βενιζέλο. Τίποτα δὲν θὰ τὸν ἔκανε ν' ἀλλάξει γνώμη... Φυσικὰ ἦταν ἔκδηλη ἡ στενοχώρια του ὅταν ὁ Βενιζέλος ἐπανῆλθε στὴν ἐξουσία. *Ἄλλαξε ὁ Μανωλιὸς κι ἔβαλε τὰ ροῦχα ἀλλοιῶς*, ἀποφάνθηκε (6-6-32).

Ἔντονες, ἀλλὰ ἠπιότερες, ἦταν οἱ ἀντιδράσεις τῆς *Ἠπείρου. Φεύγει...*, ἦταν ὁ τίτλος τοῦ ἄρθρου τῆς 24-5-32. Τοῦ καταμαρτυροῦσε πολλά, ἰδίως τὸν κατηγοροῦσε γιὰ ἀποτυχία τῆς οἰκονομικῆς του πολιτικῆς, ποὺ ὁδήγησε τὴ χώρα -κατὰ τὴν ἄποψή της- σὲ ἐξαθλίωση: *Τὰ ταμεῖα διηρπάγησαν, τὰ περισσεύματα διενεμήθησαν, ἡ δραχμὴ κατέστη δεκάρα, τὸ συνάλλαγμα κατετέθη εἰς τὰς τραπέζας τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἰς διαταγὴν πολυωνύμων καρχαριῶν. Τῶν παραγωγικῶν ἔργων κατεφαγώθησαν ἤδη τὰ χρήματα. Οἱ ἑλληνικοὶ τίτλοι χρησιμεύουν διὰ νὰ περιτυλίγουν χαλβὰ οἱ παντοπῶλαι. Ἔγινε πρωτοφανὴς ἅμιλλα διαρπαγῆς τῶν πάντων καὶ δὲν ἔμεινε πλέον οὔτε ὀβολός, δι' αὐτὸ καὶ παρητήθη.* Ὑπερέβαλλε ὁ ἀρθρογράφος (ὑπέγραφε μὲ τὰ ἀρχικὰ β-γ). Δὲν εἶχε φτάσει σ' αὐτὸ τὸ οἰκονομικὸ κατάντημα ἡ Ἑλλάδα. Φανερὴ ἦταν καὶ τῆς *Ἠπείρου* ἡ ἀπογοήτευση μετὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Βενιζέλου. Ἐπικριτικά, τέλος, ἦταν καὶ τὰ σχόλια τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*, τόσο γιὰ τὶς κυβερνήσεις Βενιζέλου, ὅσο καὶ γιὰ τὴν κυβέρνηση Παπαναστασίου. Δὲν περίμενε τίποτα ἀπ' αὐτοὺς ὁ λαός, ἔγραφε.

Μετὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς νέας κυβέρνησης Βενιζέλου, ἄρχισε ἔντονη προεκλογικὴ κίνηση. Ὅλα τὰ κόμματα, ἦταν τώρα σίγουρα γιὰ τὴν διεξαγωγὴ τῶν ἐκλογῶν, τὸ Σεπτέμβριο· ὁ Βενιζέλος ζήτησε ἀπὸ τὴ Βουλὴ καὶ ψήφισε τὴν ἀναλογική, φοβόταν πὼς μὲ τὸ πλειοψηφικὸ ὁ Τσαλδάρης θὰ σημείωνε συντριπτικὴ νίκη· οἱ πολιτευτὲς τῶν κομμάτων ἀγωνίζονταν γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μιᾶς θέσης στὰ ψηφοδέλτια, ἄρχισαν νὰ ἁλωνίζουν τὴν ὕπαιθρο, ὑποσχόμενοι, ὅπως πάντα, λαγοὺς μὲ πετραχήλια, γιὰ νὰ τὰ ξεχάσουν τὴν ἑπόμενη τῶν ἐκλογῶν.

Σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο ἡ κατάσταση διαμορφωνόταν ὡς ἑξῆς: Τὸ *Φιλελεύθερο* κόμμα ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὴ διάσπαση τῶν στελεχῶν καὶ τὴ δημιουργία δυὸ μετώπων: ἑνός, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Δ. Μπότσαρη καὶ δεύτερου ὑπὸ τὸν Σῖμο, μὲ τὸν ὁποῖο συνεργάζονταν οἱ Λούλης, Βη-

λαρᾶς, Μπέμπης (οἱ τελευταῖοι ἦταν γερουσιαστές). Ὁ ἀγώνας μεταξὺ τῶν δυὸ ὁμάδων συνεχιζόταν μὲ ὀξεῖες ἀντιπαραθέσεις, ἐμφανεῖς καὶ τοῦ παρασκηνίου, ποὺ ὁπωσδήποτε ἀποδυνάμωναν τὸ κόμμα καὶ τὴν ἀπήχηση τῶν προεκλογικῶν ἐξαγγελιῶν του. Οἱ ἀντίπαλοι κομματικοὶ σχηματισμοί, τοὺς ὁποίους ὑποβοηθοῦσε ἡ συνεχιζόμενη διένεξη, κατέβαλαν κάθε προσπάθεια νὰ τὴν ὀξύνουν περισσότερο, βέβαιοι ὅτι θὰ ἀπεκόμιζαν κέρδη. Πλῆγμα γιὰ τὸ Μπότσαρη στάθηκε καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ Χαβίνη (βουλευτῆ Πρεβέζης) στὴ νέα κυβέρνηση Βενιζέλου καὶ ἡ τοποθέτησή του σὲ καίριας σημασίας θέση, στὸ ὑπουργεῖο *Στρατιωτικῶν*.

Στὸ *Λαϊκὸ κόμμα* ἡ κατάσταση ἦταν ρευστή, ἀπὸ τὴν ἄποψη ποιοὶ τελικὰ θὰ συμμετεῖχαν στὸ ψηφοδέλτιό του. Οἱ φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν παρασκηνιακά, τὴ μιὰ μέρα ἔφερναν ὡς βέβαιους ὑποψήφιους ὁρισμένους, τὴν ἑπόμενη ἄλλους. Αὐτὸ ἔδωσε τὴ δυνατότητα στὸν *Κήρυκα*, νὰ ἐπέμβει καὶ νὰ ἐπιτείνει τὴ σύγχιση -γιὰ νὰ σταματήσει καὶ ἡ ἐνασχόληση τῶν ἐφημερίδων μὲ τὰ συμβαίνοντα στοὺς κόλπους τοῦ *Φιλελεύθερου* κόμματος- δημοσιεύοντας ἀνταποκρίσεις καὶ φῆμες τῶν παρασκηνίων γιὰ τὸ ποιοὶ θὰ κατάρτιζαν τὸ ψηφοδέλτιο τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*. Ἡ ἐπέμβαση καὶ ἡ συνεχὴς ἀρθρογραφία καὶ ἐνασχόληση τοῦ *Κήρυκος* μὲ τὰ ἐσωκομματικὰ τῶν *Λαϊκῶν*, προκάλεσε σύγχιση καὶ ἀνησυχίες, δὲν ἤξερε κανεὶς τί νὰ πιστέψει. Ὅ,τι ἐπιδίωκε ὁ *Κῆρυξ*, τὸ πέτυχε. Τὰ ὄργανα τοῦ κόμματος, ἡ *Ἐλευθερία* ἀλλὰ καὶ ἡ *Ἤπειρος*, διέγνωσαν τὸν κίνδυνο καὶ ἀντέδρασαν. Ἡ *Ἤπειρος* σὲ ἀρθρίδιό της (6-6-32) σημείωνε: *Εἰς προχθεσινὸν σχόλιόν μας, ἐχαρακτηρίσαμεν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς βενιζελικῆς ἐφημερίδος* (τοῦ *Κήρυκος*), *ἡ ὁποία ἐννοεῖ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὰ πράγματα τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος» ἐν Ἠπείρῳ καὶ νὰ καταρτίζῃ τὸν συνδυασμόν του, μωρόν. Ἤδη εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ χαρακτηρίσωμεν ὕπουλον καὶ κακόβουλον, τονίζοντες συγχρόνως τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ταχείας διευθετήσεως τῶν πραγμάτων, εἰς τρόπον ὥστε οἱαιδήποτε κακόπιστοι, ἀνόητοι καὶ ἐμπαθεῖς ἀναμίξεις ξένων, νὰ μὴν δύνανται νὰ ταράξουν τὴν ἰσορροπίαν των.* Κατέληγε συνιστώντας στὸ *Λαϊκό πολιτικὸ σύλλογο* νὰ ἐπέμβει γιὰ νὰ τερματισθεῖ ἡ σύγχιση. Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ἀσχολήθηκε καὶ ἡ *Ἐλευθερία* σὲ δυὸ ἄρθρα (9 καὶ 13-6-32, μὲ τίτλο: *Οἱ Μεντορισμοὶ τοῦ «Κήρυκος»: Ὁ «Κήρυξ», πονηρὸς ὢν καὶ πονηρὰ διαλογιζόμενος καὶ εἰς πονηρὸν κόμμα ἀνήκων,... ἐπεδίωξε* (μὲ τὰ δημοσιεύματά του), *διὰ τῆς ἀναμίξεως προσώπων, μὴ ἐπιθυμούντων νὰ πολιτευθοῦν εἰς τὰς ἐπικειμένας ἐκλογὰς καὶ προσώπων, οὐδόλως ἐνισχυσάντων τοὺς μέχρι τοῦδε ἀγῶνας τοῦ ἐνταῦθα «Λαϊκοῦ κόμματος»,... νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ συντελεστὴς τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ ἐνταῦθα συνδυασμοῦ τοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἐπιτρέψωμεν... Παύσατε, κύριε διευθυντὰ τοῦ «Κήρυκος» νὰ βαυκαλίζεσθε μὲ τὴν ματαίαν ἰδέαν ὅτι θὰ γίνετε σεῖς, ὁ πολιτικός μας ἀντίπαλος, ρυθμιστὴς τοῦ ἐνταῦθα Λαϊκοῦ συνδυασμοῦ, διότι ρυθμιστὴς τούτου εἶναι ὁ γνωστό-*

τατος κύκλος τῶν ἐνταῦθα ἀκραιφνῶν συνεργατῶν τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος» καὶ οὐδεὶς ἄλλος. Τελικά, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν ὑπόδειξη τῆς *Ἠπείρου*, μὲ ἐπιστολή του στὶς ἐφημερίδες, ὁ πρόεδρος τοῦ *Λαϊκοῦ πολιτικοῦ συλλόγου* Κ. Σ. Σπέγγος, ἔκανε γνωστὸ ὅτι: *Οὐδεμία διάστασις ὑπάρχει εἰς τὰς τάξεις τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος» ἐνταῦθα, οὔτε διχογνωμία. Ὅσον ἀφορᾶ τὴν κατάρτισιν τοῦ Λαϊκοῦ συνδυασμοῦ Ἰωαννίνων... θὰ ζητηθῶσιν αἱ γνῶμαι ὅλων τῶν τοπικῶν παραγόντων τοῦ κόμματος καὶ θὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸν κ. ἀρχηγὸν τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος», οὗτος δέ, ὡς μόνος ἁρμόδιος, θὰ καταρτίσῃ καὶ ἀναγγείλῃ τελικῶς τοῦτον.* Καὶ μετὰ τὴν ἀνακοίνωση ἡ ἀνάμιξη τοῦ *Κήρυκος* δὲν σταμάτησε. Ὁ Χρηστοβασίλης ὑποπτευόταν ὅτι πίσω του κρυβόταν, κάποιος *ὑποβολεὺς ἐξ ὑπογείου*, ὑπονοώντας ὑποψήφιο βουλευτὴ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*.

Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν κυβερνήσεων δημιούργησε πρόβλημα καὶ στὶς τοποθετήσεις Γενικῶν διοικητῶν στὴν Ἤπειρο. Ὁ διορισθείς, σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Γ. Μόδη, Π. Εὐριπαῖος, ἀνέλαβε καθήκοντα ἀλλὰ συνεχῶς βρισκόταν στὴν Ἀθήνα, ὅπου εἶχε ἀναλάβει ἄλλες εὐθύνες ὡς ὑφυπουργὸς Οἰκονομικῶν. Ἡ *Ἤπειρος*, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ εἶχε τοποθετηθεῖ ἐναντίον του, τονίζοντας ὅτι σὲ τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ βοηθήσει τὴν ἀκριτικὴ ἐπαρχία, ἐξαιτίας τῶν πολλαπλῶν εὐθυνῶν του. Μὲ τὸ σχηματισμὸ τῆς κυβέρνησης Παπαναστασίου, διορίστηκε Γενικὸς διοικητὴς ὁ Αὔγουστος Θεολογίτης, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, εἶχε δημοσιεύσει ἐπαινετικὸ σχόλιο. Δὲν πρόφτασε νάρθει στὰ Γιάννινα, ὁ Παπαναστασίου παραιτήθηκε. Σύμφωνα μὲ τὶς ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μὲ τὴ νέα κυβέρνηση Βενιζέλου θὰ διοριζόταν Γενικὸς διοικητής, ὁ βουλευτὴς Δράμας Γεώργιος Βοραζάνης (ἀπὸ τὴ Βίτσα) (*Ἤπειρος*, 10-6-32). Δὲν ἀνταποκρινόταν στὴν πραγματικότητα ἡ εἴδηση· τοποθετήθηκε ὡς Γενικὸς διοικητὴς ὁ Ἰωάννης Τσιγκόλης, γερουσιαστὴς Αἰτωλοακαρνανίας. Ὁ Χρηστοβασίλης (30-6-32) σχολίασε τὸ διορισμό του: *Εἶναι ἐκ τῶν καλλιτέρων πολιτευτῶν τοῦ Καρπενησίου, ἀλλὰ ἀποροῦμεν πῶς ἐδέχθη τὸν διορισμὸν τοῦτον, ἐν παραμοναῖς ἐκλογῶν, προκειμένου μετὰ δύο τὸ πολὺ μῆνας νὰ πέσῃ ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου. Ἄλλωστε κατ' οὐδὲν ὑστερεῖ ὡς Γενικὸς διοικητὴς ὁ κ. Γ. Θεοδωράκης, ὁ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ καὶ καλῆς θελήσεως Θεοδωράκης...*

Μὲ τὴν ἔναρξη τῆς προεκλογικῆς περιόδου, διαμορφώθηκαν, καὶ οἱ πολιτικὲς παρατάξεις ποὺ θὰ μετεῖχαν στὶς ἐκλογές. Τὰ ψηφοδέλτια ἦταν ἕξ: α) Τῶν *Φιλελευθέρων*, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Μπότσαρη, ἀμφισβητούμενο ἀπὸ τὸ Σῖμο, β) Τῶν *Λαϊκῶν*, χωρὶς ἐμφανῆ ἀρχηγία, γ) Τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος*, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀλ. Μυλωνᾶ, δ) Τῶν *Προοδευτικῶν* (Καφαντάρη), μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀλ. Μελᾶ, ε) Τῶν *Παπαναστασιακῶν* (*Δημοκρατικῆς ἑνώσεως*) καὶ στ) Τῶν *κομμουνιστῶν*. Στὶς ἀρχὲς τῆς προεκλογικῆς περιόδου εἶχε καταβληθεῖ προσπάθεια συνεργασίας τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, τελικὰ ναυάγησε. Τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα ποὺ ὑποστήριζαν

τὴν κάθε παράταξη -κυρίως τὶς τέσσερες πρῶτες- ἦσαν: α) ὁ *Κῆρυξ*, τὸ ἐπίσημο ὄργανο τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*. Ἀγωνίστηκε, μὲ ἐπιτελεῖο συνεργατῶν, σθεναρὰ γιὰ τὴν ἐπικράτηση καὶ πάλι τῶν *Φιλελευθέρων* στὸ νομό, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι αὐτὴ τὴ φορά, λόγω τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος καὶ τῆς ἐσωκομματικῆς διχόνοιας -εἶχε κι ὁ ἴδιος μερίδιο εὐθύνης γιὰ τὴν κατάσταση- τὰ πράγματα ἦταν δύσκολα. Ἡ ἐσωτερικὴ διαμάχη μείωσε τὴν ἀκτινοβολία τοῦ κόμματος, τὸ ἀναγνώριζε καὶ ὁ *Κῆρυξ*, καὶ κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες νὰ πείσει τὰ στελέχη νὰ ὁμονοήσουν. Ἔγραφε συνεργάτης του (μὲ τὸ ψευδώνυμο *Φιλελεύθερος* λίγο καιρὸ μετὰ τὴν ἔναρξη τοῦ προεκλογικοῦ ἀγῶνα: *Τὸ σπουδαιότερον ζήτημα ποὺ ἀπασχολεῖ σήμερον τοὺς Φιλελευθέρους ἐκλογεῖς τῶν Ἰωαννίνων, εἶναι πῶς θὰ ἐμφανισθεῖ τὸ κόμμα εἰς τὴν ἐπικειμένην ἐκλογικὴν πάλην. Ὅσον δὲ περισότερον πλησιάζομεν πρὸς τὰς ἐκλογάς, τόσον ἀγωνιῶδες καθίσταται τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ὑποβάλλει ἕκαστος ψηφοφόρος εἰς τὸν ἑαυτόν του: «Θὰ ἐμφανισθῇ ἄραγε ἑνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα, ἢ μήπως θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπειληθεῖσα ἀπὸ πολλοῦ διάσπασις;* Ὁ ἀρθρογράφος παρέθετε στὴ συνέχεια ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ συνηγοροῦσαν γιὰ τὴν ἑνότητα, γιὰ νὰ καταλήξει: *Χρειάζονται ἡράκλειαι προσπάθειαι διὰ νὰ πεισθῇ ὁ λαὸς ὅτι τὸν παρασύρουν ἄλλην μίαν φορὰν εἰς τὴν καταστροφὴν* (ἐννοεῖ τὰ ἄλλα κόμματα καὶ προπαντὸς τὸ *Λαϊκό). Τὸ πεῖσμα καὶ ἡ διαίρεσις δὲν εἶναι ἀναμφισβητήτως καλὸς βοηθὸς δι' ἕνα τοιοῦτον ἀγῶνα. Καὶ αὐτὸ περισότερον παντὸς ἄλλου τὸ γνωρίζουν καλῶς οἱ Φιλελεύθεροι ἐκλογεῖς τῶν Ἰωαννίνων. Καιρὸς ἀναμονῆς δὲν ὑπάρχει.* Θὰ γραφοῦν καὶ ἄλλα ἄρθρα, παραινετικῆς μορφῆς ἀπὸ τὸν *Κήρυκα*. Βέβαια ἡ διάσπαση δὲν ἔγινε, ἕνα μόνο ψηφοδέλτιο καταρτίστηκε. Ἦταν ἔκδηλη ὅμως, κατὰ τὶς προεκλογικὲς ἐμφανίσεις, ἡ διχαστικὴ τάση ἀνάμεσα στοὺς ὑποψήφιους τοῦ συνδυασμοῦ, προπαντὸς μεταξὺ τῶν Μπότσαρη καὶ Σίμου-Λούλη. Ὁ *Κῆρυξ* ὑποστήριζε τὸ Μπότσαρη, ἀφοῦ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ χρόνου ἔρριξε, μὲ τὴν ἀρθρογραφία του, τὸ σπόρο τῆς διάσπασης, προβάλλοντας τὸ Σῖμο, τὸν ὁποῖο γρήγορα ἐγκατέλειψε γιὰ νὰ ἐπανέλθει στὸν πρῶτο. β) Ἡ *Ἐλευθερία*, πιστὴ στὶς φιλοβασιλικὲς ἰδέες της, ποὺ κάθε τόσο εὕρισκε αἰτίες γιὰ νὰ τὶς ἐκφράζει δημόσια, ἀκολουθοῦσε πιστὰ τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἔκδοσής της. Ἀλλοιθώρισε λίγο, στὴν ἐποχὴ τῆς δικτατορίας πρὸς τὸν Πάγκαλο, γρήγορα ὅπως ἀποκατέστησε τὴν πολιτική της γραμμή. Ἐξάλλου, σ' ὅλες τὶς ἐκλογικὲς ἀναμετρήσεις, ὁ ἐκδότης καὶ διευθυντής της Χρ. Χρηστοβασίλης, ἦταν ὑποψήφιος καὶ μετεῖχε στὸ ψηφοδέλτιο τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*. Ἀγωνίστηκε σκληρά, μὲ ἄρθρα καὶ σχόλια σὲ κάθε ἔκδοσή του, κατὰ τοῦ Βενιζελισμοῦ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ του, τὸν ὁποῖο, ὅπως κατ' ἐπανάληψη σημειώθηκε, θεωροῦσε τὸν αἴτιο παντὸς κακοῦ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀγωνίστηκε μὲ πεῖσμα καὶ γιὰ νὰ ἐκλεγεῖ βουλευτής, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσει. Δοκίμασε

μεγάλη ἔκπληξη γιὰ τὴν ἀποτυχία του, στενοχώρια καὶ πικρία, ποὺ τὸν ὁδήγησαν νὰ σταματήσει, μετὰ τὶς ἐκλογές, τὴν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας του, γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα. Πίστευε πὼς οἱ ἐσωκομματικοί του ἀντίπαλοι δὲν φέρθηκαν ἀνδρικὰ ἀπέναντί του. Τὸν ἐνόχλησε ἰδιαίτερα ἡ ἐκλογὴ τοῦ δικηγόρου Γεωργ. Κωνσταντινίδη, ὡς βουλευτῆ καὶ ἀπὸ τότε οἱ σχέσεις τους ψυχράνθηκαν. γ) Ἡ *Ἤπειρος*, ἀντιβενιζελικῆς τοποθέτησης, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γ. Χατζῆ, μὲ τὴν ἔναρξη τῆς προεκλογικῆς περιόδου, χωρὶς νὰ πάψει νὰ ὑπηρετεῖ τὴν ἀντιβενιζελικὴ ἰδέα, ἄρχισε, μὲ ἔμμεσο τρόπο στὴν ἀρχή, μὲ καθαρὴ τοποθέτηση ὕστερα, νὰ ὑποστηρίζει τὸ κόμμα τῶν *Προοδευτικῶν* (Καφαντάρη) καὶ κατὰ κύριο λόγο τὸν ἐπικεφαλῆς τοῦ συνδυασμοῦ Ἀλέξ. Μελᾶ, γιὰ τὴν προβολὴ τοῦ ὁποίου διέθετε καθημερινὰ τὶς στῆλες της. Δὲν ξεχνοῦσε, βέβαια τὸν κύριο στόχο τῆς ἀντιπολιτευτικῆς της γραμμῆς, τοὺς *Φιλελεύθερους*, στράφηκε ὅμως μὲ ἰδιαίτερη σφοδρότητα, καὶ κάποτε μὲ ἐμπάθεια, ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος*, καὶ ἐπικεφαλῆς τοῦ συνδυασμοῦ, Ἀλέξ. Μυλωνᾶ. Στὶς ἐπιθέσεις της ἀντιδροῦσαν ἔντονα ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ποὺ στήριζαν τὸ *Ἀγροτικὸ κόμμα* καὶ τὸν ἀρχηγό του. Ἡ *Ἤπειρος*, ἀπὸ τὸ ψηφοδέλτιο τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, ὑποστήριξε, ἐπιλεκτικά, τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Γ. Κωνσταντινίδη. δ) Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* εἶχαν ἀπὸ καιρὸ τοποθετηθεῖ ὑπὲρ τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος* καὶ τοῦ Ἀλ. Μυλωνᾶ. Ἐξεθείαζαν τὴν προσωπικότητά του, καθὼς καὶ τὸ κοινοβουλευτικὸ ἔργο του καὶ τὴ συμβολή του στὴν ἐπίλυση πολλῶν προβλημάτων τῆς Ἠπείρου· δὲν ἄφηναν ἐπίσης ἀναπάντητη κάθε ἐπίθεση ἐναντίον του. Ἦταν φυσικὸ καὶ νὰ πανηγυρίσουν γιὰ τὴν ἐκλογή του ὡς βουλευτῆ. ε) Ἀπὸ τὶς ἑβδομαδιαῖες ἐφημερίδες, ἡ περισσότερο θορυβώδης, ἡ *Κραυγή*, ἀντιβενιζελικῆς ἰδεολογίας, δὲν δίστασε νὰ τὴν ἐγκαταλείψει γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Ἀλ. Μελᾶ. Ἀπὸ τὸ ψηφοδέλτιο τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* πρόβαλλε τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Γεωργ. Κωνσταντινίδη (ἡ ὑποστήριξη τοῦ Κωνσταντινίδη ἀπὸ πολλὲς ἐφημερίδες, θὰ γίνει αἰτία προεκλογικά, ἀλλὰ κυρίως μετεκλογικά, ἔντονων καὶ συχνὰ ἀνέντιμων ἐπιθέσεων ἐναντίον του, ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων του, ποὺ τὸν ὑποχρέωσαν σὲ δημοσιεύματα ἀπολογητικῶν κειμένων ἀλλὰ καὶ σὲ σκληρές ἀντεπιθέσεις). Οἱ ἄλλες ἑβδομαδιαῖες ἐφημερίδες ὑποστήριξαν καὶ τοὺς *Φιλελεύθερους* καὶ τοὺς *Προοδευτικοὺς* καὶ τῆς *Δημοκρατικῆς ἑνώσεως* τοῦ Παπαναστασίου. Οἱ κομμουνιστὲς εἶχαν τὴ δική τους μέθοδο διεξαγωγῆς τῶν προεκλογικῶν ἀγώνων, δὲν στηρίζονταν στὶς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων.

Τὸν τόνο καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας, ἔδωκε, πανελλήνια καὶ τοπικά, ἡ Ἀθήνα, μὲ τοὺς λόγους τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς ἦταν: Ἡ ἐκ μέρους τοῦ Βενιζέλου ἐκμετάλλευση τοῦ καθεστωτικοῦ ζητήματος, γιὰ τὸν

τερματισμὸ τοῦ ὁποίου -ἀναγνώριση δηλαδὴ τοῦ Δημοκρατικοῦ πολιτεύματος- τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, φοβούμενο διαρροή ὀπαδῶν του, ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχει ἐπιφυλάξεις. Καθώς ὁ Βενιζέλος διαπίστωνε, ὅτι ὑπῆρχε διαρροὴ καὶ στὶς τάξεις τοῦ κόμματός του, γιὰ νὰ συσπειρώσει τὶς φιλελεύθερες μάζες, δὲν δίστασε νὰ διακηρύξει ὄχι μόνο ὅτι τὸ πολίτευμα κινδύνευε, ἀλλὰ νὰ δώσει ἀνοιχτὰ τὸ σύνθημα, μὲ τὸ λόγο του στὰ Χανιά, τῆς ἔναρξης ἐμφυλίου πολέμου: *Ὁ ἐμφύλιος σπαραγμός* -εἶπε- *ὁ ὁποῖος διαρκεῖ ἀπὸ 17 ἐτῶν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τερματισθῇ, παρὰ κατὰ δύο τρόπους: Ἢ διὰ τῆς συνεννοήσεως τῶν δύο μερῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας θ' ἀποκατασταθῇ ὁριστικῶς ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων, ἢ διὰ τῆς καθυποτάξεως τοῦ ἑνὸς μέρους ὑπὸ τοῦ ἄλλου, ἕως ὅτου ἀναγνωρίσῃ ὁριστικῶς τὴν ἧτταν του καὶ ζητήσῃ πλέον τὴν ἄνευ ὅρων εἰρήνην... Ἀπὸ τὸ «Λαϊκὸν κόμμα» ἐξαρτᾶται ν' ἀποφασίσῃ, ἢ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἀντιμετωπίζον τὰς συνεπείας αὐτοῦ, ἢ νὰ θελήσῃ δι' ἀμοιβαίας συνεννοήσεως, νὰ ρυθμισθῇ τὸ καθεστωτικὸν ζήτημα.* Δὲν θα μιλούσε ἔτσι ὁ Βενιζέλος, ἂν δὲν στηριζόταν κάπου, και αὐτὸ τὸ στήριγμα ἦταν ὁ *Στρατιωτικὸς σύνδεσμος*, ἀποτελούμενος ἀπὸ βενιζελικὰ στελέχη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προερχόταν καὶ ἡ ἡγεσία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Αὐτοὺς τοὺς *Στρατοκράτες*, ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦσαν οἱ ἀντίπαλοι, τοὺς πολεμοῦσε μὲ πάθος ἡ *Ἤπειρος*, καθ' ὅλη τὴν προεκλογικὴ περίοδο, φοβόταν τὴν ἀνάμιξή τους στὶς ἐκλογὲς καὶ τὴ νόθευση τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες, τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἔγραφαν ἄρθρα ἐναντίον τους.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μικρῶν δημοκρατικῶν κομμάτων, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Παπαναστασίου, χαρακτήρισαν *στασιαστικὴ* τὴ συμπεριφορὰ τοῦ Βενιζέλου, τὴν ἄμεση παραίτηση τοῦ ὁποίου ζήτησε ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, ὁ Τσαλδάρης. Στὴν προτροπὴ τοῦ Ζαΐμη ν' ἀναγνωρίσει ἀμέσως τὸ Δημοκρατικὸ πολίτευμα, ἀφοῦ εἶχε δηλώσει ὅτι εἶχε τέτοια πρόθεση, ὁ Τσαλδάρης, δήλωσε ὅτι προεκλογικὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ κάνει, γιατὶ θὰ εἶχε σοβαρὲς ἐπιπτώσεις στοὺς ὀπαδοὺς τοῦ κόμματος, ἔδωσε ὅμως τὴν ὑπόσχεση ὅτι μετεκλογικὰ θὰ τὸ ἔκανε. Πραγματικά, ἀμέσως μετὰ τὶς ἐκλογές, μὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸ Ζαΐμη (3-10-32) ἀναγνώρισε τὸ πολίτευμα.

Ἐπισείοντας τοὺς κινδύνους γιὰ τὸ Δημοκρατικὸ πολίτευμα, ὁ Βενιζέλος κατόρθωσε νὰ συγκρατήσει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν *Φιλελευθέρων* στὸ πλευρό του. Ὅμως ἡ δύναμη τοῦ κόμματος, σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1928 εἶχε αἰσθητὰ μειωθεῖ. Τὸ τραγικὸ γι' αὐτὸν ἦταν πὼς ἡ πρόβλεψή του ὅτι σὲ μιὰ ἐμφύλια σύγκρουση ὁ ἀντίπαλος ἔπρεπε νὰ ἡττηθεῖ κατὰ κράτος καὶ νὰ παραδοθεῖ ἄνευ ὅρων, θὰ ἐπαλήθευε γιὰ τὸ κόμμα του. Τὰ συνταρακτικὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίστηκαν κατὰ τὴν τετραετία 1933-1936, τὸ ἐπιβεβαίωσαν.

Πρὶν γίνει λόγος γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν, σὲ πανελλήνια κλί-

μακα, καὶ στὶς συνέπειές τους, ἂς ξαναγυρίσουμε στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ ἀναφερθοῦμε σ' ὅσα ἔγιναν σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο. Οἱ συνδυασμοὶ ἀναφέρθηκαν, ἀνάγκη νὰ σημειωθοῦν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψήφιων. α) Στὸ *Φιλελεύθερο κόμμα* δὲν ἔγινε ἡ διπάσπαση ποὺ φοβοῦνταν πολλοί. Οἱ Μπότσαρης καὶ Σῖμος κατέβηκαν μὲ κοινὸ ψηφοδέλτιο. Σ' αὐτὸ μετεῖχαν οἱ: Δημ. Μπότσαρης, Σπ. Σῖμος, Ἀλκ. Λούλης, Γεώργ. Καγιᾶς, Κων. Κατσαδήμας, Θρ. Στέας καὶ Δημ. Βέργος. β) Ὁ συνδυασμὸς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* περιλάμβανε τοὺς Γεώργιο Γάγαρη, Μιχ. Δερδεμέζη, Κων. Ζαούση, Γεώργ. Κωνσταντινίδη, Γεώργ. Μουλαϊμίδη, Κων. Σπέγγο καὶ Χρ. Χρηστοβασίλη. (Καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ μετάσχει τοῦ συνδυασμοῦ καὶ ὁ διευθυντὴς τῶν Σ.Π.Α.Π. Γ. Δούμας, ἀλλὰ ἀρνήθηκε. γ) Ὑποψήφιοι τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος* ἦταν οἱ: Ἀλέξ. Μυλωνᾶς, Μιχ. Ἀράπης, Νικ. Γούσιας, Ἀριστ. Λώλης, Γεώργ. Μπάρδας, Δημ. Ρογκότης, Δημ. Τσιπούρης. δ) Ὁ συνδυασμὸς τῶν *Προοδευτικῶν* (Καφαντάρη) ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς: Αλέξ. Μελᾶ, Βασ. Δημάρατο, Ἰωάν. Μπάρμπα, Κων. Μιχαηλίδη, Γεώργ. Τζαμίχα καὶ Νικ. Χρηστογιῶργο. (Ὁ ἕβδομος ὑποψήφιος τοῦ συνδυασμοῦ τῶν Προοδευτικῶν, δικηγόρος Δημ. Γ. Μέρτζος, ἀποκλείστηκε ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖο, μὲ τὴν αἰτιολογία ὅτι εἶχε ὑπηρετήσει ὡς Πάρεδρος τοῦ Εἰρηνοδικείου Ἰωαννίνων). ε) Ὁ συνδυασμὸς τῶν Παπαναστασιακῶν (στὶς ἐκλογὲς κατέβαινε μὲ τὸ ὄνομα *Ἀγροτοεργατικὸν κόμμα*) ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς: Π. Γεωργίτση, Ἀρ. Βασιλειάδη, Γ. Τούμπουρο, Ἀλῆ Ρασὶχ Ντίνο, Θ. Μέρτζιο, Περ. Καραπάνο καὶ Κ. Παϊλόπουλο. στ) Στὸν *κομμουνιστικὸ* συνδυασμὸ μετεῖχαν οἱ: Περ. Καρασκόγιας καὶ Μιχ. Τσάντης.

Θρασύβουλος Στέας, ἀπὸ τοὺς πιὸ δραστήριους δικηγόρους τῆς Ζαγορισιακῆς παροικίας Ἀθηνῶν. Ὁ νεότερος ἀπὸ τοὺς πολιτευτὲς τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*, μὲ πολλὲς συμπάθειες ποὺ δὲν εἶχαν ὅμως ἀντίκρυσμα σὲ ψήφους. (Ἡ φωτογραφία στέλλεται στὸν ἀδελφό του Ξενοφώντα, πατέρα τοῦ Παν. Στέα, ἀμέσως μετὰ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1932).

ζ) *Ἀνεξάρτητοι:* Ἀρ. Κουσίδης, Ἰωάν. Μπάρμπας, Γεώργ. Τζαμίχας, Ἀλῆ Ντῖνος τοῦ Σαφέτ (τῶν μουσουλμάνων).

Ὁ προεκλογικὸς ἀγώνας δὲν εἶχε τὴν ὀξύτητα τῶν προηγούμενων ἐκλογικῶν ἀναμετρήσεων, ἐξαιτίας τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος. Δὲν ἔλειψαν βέβαια οὔτε οἱ ἐμπαθεῖς προσωπικὲς ἐπιθέσεις, ὑβριστικὲς πολλές φορές, οὔτε ἡ διάδοση ψευδῶν εἰδήσεων καὶ ἡ κυκλοφορία φημῶν ποὺ δημιουργοῦσαν δυσμενεῖς ἐντυπώσεις στὸ ἐκλογικό σῶμα, κάποτε ὅμως ἀπέβαιναν καὶ σὲ βάρος τῶν παρατάξεων ποὺ τὶς κατασκεύαζαν. Κάθε κόμμα προσπαθοῦσε νὰ μειώσει τὴν προσωπικότητα τῶν ἀντίπαλων ὅλων τῶν συνδυασμῶν. Εἶναι χαρακτηριστικὸ πὼς οἱ προεκλογικές περιοδεῖες τῶν ἀντίπαλων ὑποψηφίων πάντοτε ἦταν ἀποτυχημένες, ἐνῶ τῶν μετεχόντων στὸν ἴδιο συνδυασμό, πάντοτε θριαμβευτικές.Ἀκόμα καὶ ἡ ὑποδοχὴ τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν (στὰ Γιάννινα ἦρθαν καὶ μίλησαν καὶ ὁ Ἐλ. Βενιζέλος καὶ ὁ Π. Τσαλδάρης) χαρακτηριζόταν ἀπὸ τοὺς ἀντίπαλους ὡς πλήρης ἀποτυχία, ἐνῶ δὲν συνέβαινε κάτι τέτοιο. Ὅπως συνήθως γίνεται μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀναλογικῆς, τὰ «συντροφικὰ μαχαιρώματα» -κατὰ τὴ σημερινὴ ὁρολογία- βρίσκονταν στὴν ἡμερήσια διάταξη. Ἐντονότερη ἦταν ἡ ἐσωκομματικὴ διαπάλη στὸ συνδυασμό τῶν *Φιλελευθέρων* ἀνάμεσα στοὺς Μπότσαρη, Σῖμο καὶ Λούλη.

Στὸ στρατόπεδο τῶν ἀντιπολιτευόμενων τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων* ἐπικρατοῦσε αἰσιοδοξία γιὰ ἕνα εὐνοϊκὸ ἀποτέλεσμα ὑπὲρ τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης, μετριαζόταν ὅμως ἀπὸ τὶς διαδιδόμενες φῆμες περί ἐπικείμενων στρατιωτικῶν κινημάτων καὶ προσπάθειας νοθείας τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων. Οἱ φόβοι ἔγιναν μεγαλύτεροι ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἀνασύστασης τοῦ *Στρατιωτικοῦ συνδέσμου* καὶ τὶς ἐμφυλιοπολεμικὲς διακηρύξεις τοῦ ἴδιου τοῦ Βενιζέλου. Στὶς 10-8-32, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀντιπολιτευόμενων κομμάτων, Π. Τσαλδάρης, Γ. Καφαντάρης, Ἀλ. Παπαναστασίου καὶ Κων. Ζαβιτσιάνος συνῆλθαν σὲ σύσκεψη καὶ ἐξέδωκαν διάγγελμα πρὸς τὸν ἑλληνικὸ λαό. Σ' αὐτὸ ὑπογράμμιζαν τὶς εὐθύνες τοῦ Βενιζέλου γιὰ τὴν ἀνασύσταση -τὴν ὁποία καὶ ἐπικρότησε- τοῦ *Στρατιωτικοῦ συνδέσμου* καὶ διαμαρτύρονταν γιὰ τὸ γελοῖο, ὅπως τὸν χαρακτήριζαν, ἰσχυρισμό του, ὅτι κινδύνευε τὸ πολίτευμα. *Τὸ πολίτευμα* -τόνιζαν- *δὲν διατρέχει κανένα κίνδυνο γιατὶ δὲν ὑφίσταται κόμμα ἄξιον τοῦ ὀνόματός του ποὺ ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Πολιτεύματος.* Κίνδυνοι σ' αὐτὲς τὶς ἐκλογὲς δὲν δημιουργήθηκαν, ἀπὸ τὶς ἑπόμενες ὅμως ἡ ἀνάμιξη τῶν στρατοκρατῶν καὶ ἡ ἐπανάσταση τοῦ Βενιζέλου τὸ 1935, ὁδήγησαν στὴν κατάργηση τῆς Δημοκρατίας καὶ τὴν ἐπαναφορά τῆς Βασιλείας.

Εἶχε καὶ τὰ εὐτράπελά του ὁ προεκλογικὸς ἀγώνας. Κάποια παρουσίαζε μὲ τὸ δικό του χιουμουριστικὸ τρόπο ὁ Χρηστοβασίλης. Ἔγραφε π.χ. γιὰ τὶς πολιτικὲς διαφοροποιήσεις τοῦ δικηγόρου Γ. Νιαβῆ: *Ὁ φίλος κ. Γ. Νιαβῆς, ἐπαγγέλλεται τὸν Λαϊκόν, συνεργάζεται στενώτατα μετὰ τοῦ Πα-*

παναστασιακοῦ φίλου δικηγόρου κ. Γ. Καγιᾶ, (ὁ Καγιᾶς τελικὰ κατέληξε στὸ συνδυασμὸ τῶν *Φιλελευθέρων*) *καὶ παραθέτει γεῦμα εἰς τὸν βενιζελικὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἀρχηγὸν τοῦ βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ Λευκάδος-Πρεβέζης-Ἄρτης κ. Χαβίνην. Μὴ λησμονοῦμεν ὅτι ὁ Γ. Νιαβῆς εἶναι Κατσάνος καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους πῶχουν βάλει τὸν Διάβολον στὸ κολοκύθι, ὡς βεβαιοῖ ἠπειρωτικὴ παροιμία, καὶ τώρα προβάλλει* (4-8-32) *τὸ ζήτημα ποῖα, ἀπὸ τὰ τρία κόμματα θὰ μποῦν στὸ κολοκύθι σου Νιαβῆ;* Ὁ Νιαβῆς θύμωσε μὲ τὸ σχόλιο καὶ γύρισε πίσω τὴν *Ἐλευθερία* στὴν ὁποία ἦταν συνδρομητής. (Τὸ ἐπιστραφέν, *ὡς ἀπαράδεκτον*, φύλλο βρίσκεται στὸ σῶμα τοῦ ἀρχείου τῆς ἐφημερίδας). Ἀλλὰ καὶ τὸ βενιζελικὸ βιβλιοπώλη Γ. Κουμπλομμάτη πείραξε ὁ Χρηστοβασίλης (15-8-32). Στὴ στήλη τῶν ἀναχωρήσεων σημείωνε: *Ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας ὁ τέως βενιζελικὸς βιβλιοπώλης τῆς πόλεώς μας κ. Γ. Κουμπλομμάτης, ὅπως παρουσιασθῇ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος» Π. Τσαλδάρην καὶ ζητήσῃ ἄφεσιν τῶν βενιζελικῶν ἁμαρτιῶν του καὶ μετὰ τὴν σχετικὴν κάθαρσιν θὰ μεταβῇ εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Αἰδηψοῦ πρὸς σωματικὴν του θεραπείαν.* Στὸ γυρισμό τοῦ Κουμπλομμάτη ἔγραψε: *Ἀφίχθη ἐξ Ἀθηνῶν ὁ κ. Κουμπλομμάτης, μὴ γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος, λόγῳ τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν του καὶ μὴ ἐξαγνισθείς.* Δὲν ξέρω πῶς ἀντέδρασε ὁ Κουμπλομμάτης.

Σύμφωνα μὲ τὰ ἐκλογικὰ ἀποτελέσματα, στὸ νομὸ Ἰωαννίνων - Θεσπρωτίας ἐκλέχτηκαν βουλευτὲς οἱ ἑξῆς: α) *Φιλελεύθεροι* (κατὰ σειρὰ ἐπιτυχίας): Δημ. Μπότσαρης,Ἀλκ. Λούλης, Σπ. Σῖμος, β) *Λαϊκοί:* Γεώργιος Κωνσταντινίδης, γ) *Ἀγροτικοί:* Ἀλ. Μυλωνᾶς, δ) *Προοδευτικοί:* Ἀλ. Μελᾶς. Ἡ ἕβδομη ἕδρα χάθηκε γιὰ τὰ Γιάννινα. Ἀναλυτικότερα οἱ σταυροὶ προτίμησης ποὺ ἔλαβαν, κατὰ κόμματα, οἱ ὑποψήφιοι ἦταν: α) *Φιλελεύθεροι:* Δ. Μπότσαρης 2.223, Ἀλκ. Λούλης 2.107, Σπ. Σῖμος 1.881, Δ. Βέργος 1.443, Γ. Καγιᾶς 921, Κ. Κατσαδήμας 785 καὶ Θρ. Στέας 349. β) *Λαϊκοί:* Γ. Κωνσταντινίδης 1.430, Γ. Γάγαρης 970, Χρηστοβασίλης 689, Γ. Μουλαϊμίδης 615, Χρ. Κ. Σπέγγος 529, Μ. Δερδεμέζης 466, Κ. Ζαούσης 429. γ) *Ἀγροτικοί:* Ἀλ. Μυλωνᾶς 2.045, Ν. Γούσιας 890, Γ. Μπάρδας 431, Ἀρ. Λώλης 285, Μιχ. Ἀράπης 256, Δημ. Ρογκότης 231, Δ. Τσιπούρης 102. δ) *Προοδευτικοί:* Ἀλ. Μελᾶς 1.945, Ἰω. Μπάρμπας 780, Κ. Μιχαηλίδης 275, Β. Δημάρατος 155, Ν. Χριστογιῶργος 87, Γ. Τζαμίχας 61. Οἱ ὑποψήφιοι τοῦ *Ἀγροτοεργατικοῦ κόμματος*, τῶν κομμουνιστῶν καὶ ἀνεξάρτητοι πῆραν: Π. Γεωργίτσης 63, Ἀρ. Βασιλειάδης 51, Θ. Μέρτζιος 160, Κ. Παϊλόπουλος 94, Ἀρ. Κουσίδης 133, Π. Καραπάνος 3, Π. Καρασκόγιας 536, Μ. Τσάντης 90, Γ. Τούμπουρος 13, Ἀλῆ Ντῖνος (ὁ ἄλλος συνεπώνυμός του πρέπει νὰ ἀποσύρθηκε), 56 (οἱ μουσουλμάνοι τῆς Τσαμουριᾶς ἔδωσαν, μὲ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοὺς ψήφους τους στὰ ἄλλα κόμματα. Τὶς περισσότερες ψήφους πῆρε ὁ Ἀλκ. Λούλης). Στὴν ἐκλογικὴ περιφέρεια

Λευκάδος-Ἄρτης-Πρεβέζης ἐκλέχτηκαν: α) *Λαϊκοί:* Οἰκονομίδης (Ἄρτας) καὶ Καλκάνης (Λευκάδας) ἀπὸ τὴν πρώτη κατανομή· ἀπὸ τὴ δεύτερη ὁ Τσῶκος (τῆς Πρέβεζας). Ἀπὸ τοὺς *Φιλελεύθερους* (α΄ κατανομή) οἱ Θ. Χαβίνης καὶ Τσαρλαμπᾶς. Ἀπὸ τοὺς *Ἀγροτικούς*, μὲ τὴ β΄ κατανομή, ἐκλέχτηκε ὁ Π. Γαρουφαλιᾶς, στὴν Ἄρτα.

Τὰ γενικὰ ἀποτελέσματα ἔδωκαν ἰσοψηφία, σχεδόν, στὰ δυὸ μεγάλα κόμματα, τὸ *Φιλελεύθερο* καὶ τὸ *Λαϊκό* (391.000 ψῆφοι, τὸ πρῶτο -ποσοστὸ 33,42%-, ἕδρες 98), 395.974 ψῆφοι τὸ *Λαϊκό* (33,80%), ἀλλὰ λιγότερες ἕδρες: 95. Τὰ ἄλλα κόμματα πῆραν: α) *Προοδευτικοί* (Καφαντάρης): 97.836 καὶ ἕδρες 15. β) *Ἀγροτικὸ κόμμα* 72.311, ἕδρες 11. γ) *Ἀγροτοεργατικὸ κόμμα* (Παπαναστασίου) 69.057, ἕδρες 8, δ) *Κομμουνιστικὸ κόμμα* 58.223, ἕδρες 10, ε) *Ἐθνικοριζοσπαστικὸ κόμμα* (Κονδύλης) 47.696, ἕδρες 6, στ) *Κόμμα Ἐλευθεροφρόνων* (Μεταξᾶς) 18.591, ἕδρες 3, ζ) Ἀν. Μιχαλακόπουλος 11.494, ἕδρες 2 καὶ η) Ἀνεξάρτητοι κ.ἄ. 8.923, ἕδρες 2. Σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1928 οἱ *Φιλελεύθεροι*, μαζὶ μὲ τὰ βενιζελογενῆ κόμματα (ποὺ τὸ 1928 εἶχαν συνεργαστεῖ μαζί τους) πῆραν ποσοστὸ 52,71%, λιγότερο κατὰ 10,84% ἀπ' ὅ,τι τὸ 1928 (63,55%). Μικρὴ ἦταν ἡ ἄνοδος τῶν *Λαϊκῶν*, σημαντικὴ ὅμως αὔξηση ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἐκλογὲς εἶχαν οἱ *Ἀγροτικοὶ* καὶ οἱ *κομμουνιστές*, περισσότερο οἱ πρῶτοι ἀπὸ τούς δεύτερους. Τὰ ἀποτελέσματα ἔγιναν δεκτὰ μὲ ἐνθουσιαμὸ ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς τοῦ ἀντιβενιζελικοῦ κόσμου καὶ τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τους, παρόλο ποὺ δὲν ἦταν τέτοια, ὥστε νὰ δίνουν ριζικὴ λύση στὸ πολιτικὸ πρόβλημα (τὸ πολιτειακὸ ἐπιφανειακὰ εἶχε λυθεῖ, ὑποτίθεται, μετὰ τή, χωρὶς ἐπιφυλάξεις, ἀναγνώριση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀπὸ τὸν Π. Τσαλδάρη). Ἐνθουσιώδεις ἦταν καὶ οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ἀντιβενιζελικοῦ τύπου τῶν Γιαννίνων: α) Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* πανηγύρισε τὴ νίκη τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος* (ἄρθρο: *Ἡ νίκη μας*, 28-9-32), ἦταν ὅμως συγκρατημένος σὲ ἐπικρίσεις ἐναντίον τῶν *Φιλελευθέρων*. Ὁ μόνος ποὺ δὲ βρῆκε ἔλεος ἦταν ὁ Δ. Μπότσαρης, ὅταν μάλιστα ἀπὸ τά, ὄχι τελικά, ἀποτελέσματα φαινόταν ὅτι δὲν εἶχε ἐκλεγεῖ πρῶτος. Κατὰ τὴν ἐφημερίδα, ἡ ἐκλογὴ τοῦ Μπότσαρη, ὀφειλόταν στὶς ψήφους τῶν μουσουλμάνων τῆς Τσαμουριᾶς, ἡ *Κραυγή*, ὅμως ἐπέμεινε ὅτι τὶς ψήφους αὐτὲς εἶχε πάρει ὁ Λούλης (μᾶλλον εἶχε δίκιο, γιατὶ ὁ Σακκᾶς καταγόταν ἀπὸ τὴν Τσαμουριὰ καὶ ἤξερε καλλίτερα τί γινόταν ἐκεῖ). Ἐντύπωση προκάλεσε τὸ μετεκλογικὸ σχόλιο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος)* ἐναντίον τῶν Ἑβραίων τῆς πόλης. Τοὺς κατηγοροῦσε ὅτι ψήφισαν τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* (πάντα τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* ὑποστήριζαν οἱ Ἑβραίοι) *ἐνῶ ἀθρόως μετέβαινον εἰς τὸ ἐκλογικὸν κέντρον τοῦ «Ἀγροτικοῦ κόμματος» καὶ ζητοῦσαν ψηφοδέλτια τοῦ Μ. Ἀράπη. Τὰ ἀποτελέσματα στὰ ἐκλογικὰ τμήματα ἔδειξαν ὅτι δὲν τὸν εἶχαν ψηφίσει.* Ὁ Μπότσαρης ὅμως δέχτηκε ἐπιθέσεις ἀπὸ ὅλα τὰ ἔντυπα, ἐκτὸς βέβαια τοῦ *Κήρυκος*, γιὰ ἕνα τηλεγράφημα ποὺ ἔστειλε τὶς παραμονὲς τῶν ἐκλογῶν σ'

ὅλα τὰ ἐκλογικὰ τμήματα μὲ περιεχόμενο: *Εἰδοποιήσατε ἐκπροσώπους ἐκλογικῶν τμημάτων, ἀποκλείσωσι προτιμήσεως Βέργον, ἀπὸ χθὲς μὴ συνεργαζόμενον μετὰ συνδυασμοῦ.* Ὁ Μπότσαρης φαίνεται ὅτι φοβήθηκε τὸ Βέργο, *διὰ τὸν ὁποῖον εἶχε δημιουργηθεῖ μέγα ρεῦμα*, κυρίως μέσα στὰ Γιάννινα (ἦρθε τέταρτος κατὰ σειρὰ ἐπιτυχίας, πρῶτος ἐπιλαχὼν δηλαδή). β) Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς *Ἠπείρου* ἐκδηλώθηκε μὲ συγκρατημένους τόνους, δὲν τὴν ἱκανοποίησε τὸ γενικὸ ἀποτέλεσμα: κατὰ τὴν κρίση της, θὰ ἦταν πολὺ διαφορετικό, ἂν δὲν γινόταν ἀνακίνηση τοῦ καθεστωτικοῦ ζητήματος ἀπὸ τὸ Βενιζέλο, ποὺ συσπείρωσε τοὺς ὀπαδούς του καὶ στέρησε ἔτσι ἀπὸ τὴν ψῆφο τους ἄλλα κόμματα. Πρόβλεπε ἀδιέξοδο στὶς πολιτικὲς ἐξελίξεις καὶ μόνη λύση γι' αὐτή, *ἀνδρικὴ καὶ τιμία καὶ πατριωτικὴ* (29-9-32), ἦταν ὁ σχηματισμὸς *Οἰκουμενικῆς κυβέρνησης*. γ) Ἡ *Ἐλευθερία* δὲν μποροῦσε νὰ ἐκφράσει πιὰ γνώμη, γιατὶ σταμάτησε τὴν ἔκδοσή της τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν γιὰ μεγάλο διάστημα. Πικραμένος ὁ Χρηστοβασίλης γιὰ τὴν ἀποτυχία του, ἦρθε σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς προβλέψεις ὅλων γιὰ ἐπικράτησή του, ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ τὸ προσκήνιο. Θὰ ἐπανερχόταν δριμύτερος στὶς ἀρχὲς τοῦ 1933. δ) Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, πανηγύρισε γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ἀλ. Μυλωνᾶ, ἀλλὰ κι αὐτή, ἐξαιτίας τῶν γενικῶν ἀποτελεσμάτων, ἦταν συγκρατημένη στοὺς ἐνθουσιασμούς της. Οἱ προβλέψεις της ἔλεγαν πὼς ἡ χώρα βαδίζει σύντομα γιὰ νέες ἐκλογές. Ἐγκωμιαστικὸ σχόλιο (4-10-32) ἀφιέρωσε στὸν Πέτρο Γαρουφαλιᾶ, ποὺ εἶχε ἐκλεγεῖ στὴν Ἄρτα, ὡς ὑποψήφιος τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος*. ε) Ἐκείνη ποὺ ἦταν ἀσυγκράτητη σὲ ἐνθουσιασμοὺς ἦταν ἡ *Κραυγή*. *Ὁ θρίαμβος τῶν ἀγώνων μας*, τιτλοφοροῦσε ἄρθρο της στὶς 30-9-32. Θὰ νόμιζε κανεὶς ὅτι εἶχε ἐπικρατήσει σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα τὸ κόμμα τῶν *Προοδευτικῶν* ποὺ ὑποστήριζε. *Θρίαμβος* γι' αὐτὴ ἦταν ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἀλ. Μελᾶ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Γ. Κωνσταντινίδη, ἀπὸ τοὺς *Λαϊκούς*, τὸν εἶχε ὑποστηρίξει κι αὐτόν. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Σακκᾶ εἶχε ἐνοχλήσει τὸ Χρηστοβασίλη -ποτὲ δὲν ἔγραφε καλὸ λόγο- παρόλο ποὺ ὁ Χρηστοβασίλης εἶχε γράψει πολλὲς φορὲς ἐπαινετικὰ σχόλια γιὰ τὸ Σακκᾶ καὶ τὶς ἐφημερίδες του. Ἡ ἀντίθεσή τους θὰ διευρυνθεῖ στὸ μέλλον, γιὰ νὰ φτάσει σὲ πλήρη ρήξη.

Μετὰ τὴν ἄρση τῶν ἐπιφυλάξεων τοῦ Τσαλδάρη γιὰ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα ἄνοιξε ὁ δρόμος στὸ *Λαϊκὸ κόμμα* γιὰ νὰ μετάσχει στὶς πολιτικὲς ἐξελίξεις, νὰ ἀναλάβει δηλαδὴ σχηματισμὸ κυβέρνησης, εἴτε ἀμιγοῦς, εἴτε κυβέρνησης συνεργασίας. Τὴν *Οἰκουμενικὴ* ποὺ πρότεινε ὁ Ζαΐμης, ὁ Τσαλδάρης τὴν ἀπέρριψε, τὴν θεωροῦσε ἀνωμαλία γιὰ τὸ κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα. Ἐπειδὴ αἰσθανόταν ὅτι εἶχε πιὰ πρωτοβουλίες κινήσεων, πρότεινε σχηματισμὸ κυβέρνησης συνεργασίας ἀπὸ ὅλα τὰ ἀντιπολιτευόμενα, ὡς τότε, τὴν κυβέρνηση τοῦ Βενιζέλου κόμματα. Τὴ λύση τὴν ἀπέρριψε ὁ Καφαντάρης, πρὸς μεγάλη ἱκανοποίηση τοῦ Βενιζέλου, ὁ ὁποῖος διαισθανόταν ὅτι μιὰ τέτοια κυβέρνηση -εἶχε τὴν πλειοψηφία στὴ Βουλή- θὰ ἔθετε

στὸ περιθώριο τῶν ἐξελίξεων τὸν ἴδιο καὶ τὸ κόμμα του. Γιατί, στὴν πραγματικότητα, ὁ Βενιζέλος καὶ τότε, ὅπως καὶ τὰ ἑπόμενα χρόνια, δὲν ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἐξουσία καὶ ἀγωνιζόταν νὰ ἔχει πάντα τὸν πρῶτο λόγο στὴν ἐπίλυση τῶν θεμάτων τῆς χώρας. Μιὰ κυβέρνηση συνασπισμοῦ τῶν ἀντιπολιτευόμενων κομμάτων, τὸν φόβιζε· ἀντίθετα τὸν ἱκανοποιοῦσε κυβέρνηση στενότερης συνεργασίας Τσαλδάρη-Κονδύλη-Μεταξᾶ-Χατζηκυριάκου, τὴν ὁποία πρότεινε ὡς τελευταία λύση ὁ Τσαλδάρης, γι' αὐτὸ καὶ δήλωσε προθυμία νὰ τὴ στηρίξει. Αὐτὴ τὴν κυβέρνηση μποροῦσε νὰ τὴν ἀνατρέψει εὔκολα -ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴν πλειοψηφία- καὶ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Βενιζέλου, ποὺ δὲν ἦταν σωστοί, ἡ κυβέρνηση δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐπισύρει τὴ συμπάθεια τῶν ἔνοπλων δυνάμεων, τέτοιος κίνδυνος ὑπῆρχε μόνο σὲ περίπτωση σχηματισμοῦ κυβέρνησης ἀπὸ ὅλα τὰ ἀντιπολιτευόμενα κόμματα. Ὁ Βενιζέλος ἔκανε τοὺς ὑπολογισμούς του, ὁ Τσαλδάρης τοὺς δικούς του (θὰ ἀπομάκρυνε, ἔστω καὶ μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις τὸ Βενιζέλο ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ θὰ ἀσκοῦσε ἐξουσία, ὕστερα ἀπὸ μιὰ δεκαετία ἀπομόνωσης). Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθῆκες ὁρκίστηκε ἡ πρώτη, ὀλιγόμηνης διάρκειας ζωῆς, κυβέρνηση Τσαλδάρη, στὴν ὁποία μετεῖχαν δυὸ ἀπὸ τὰ πρωτοπαλλήκαρα τῆς βενιζελικῆς παράταξης καὶ τῆς Δημοκρατίας. Ὁ Κονδύλης καὶ ὁ Χατζηκυριάκος. Σύντομα οἱ δυό τους θὰ διεδραμάτιζαν πρωταρχικὸ ρόλο στὴν ἀνατροπή της καὶ τὴν ἐπαναφορὰ τῆς Βασιλείας. Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου τῆς κυβέρνησης αὐτῆς τοποθετήθηκε ὁ Σπυρίδων Τρικούπης.

Μετὰ τὴ δικαίωσή του ἀπὸ τὸ *Συμβούλιο Ἐπικρατείας* ὁ Κοντοπάνος, ἦταν ἕτοιμος ν' ἀναλάβει ὑπηρεσία στὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* καὶ στὸ *Διδασκαλεῖο*, ὅπου ἦταν ἀποσπασμένος. Οἱ ὀργανώσεις τῆς πόλης (δὲν ἀναφέρεται ὁ ἀριθμός τους), κινητοποιήθηκαν -γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά- ἀπὸ τοὺς ἀντιμητροπολιτικοὺς κύκλους, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο. Τηλεγράφησαν στὴν ἡγεσία τοῦ ὑπουργείου Παιδείας ὅτι: *Ἡ εἴδησις τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ Κοντοπάνου εἰς Ἰωάννινα, προξένησεν ὀδυνηρὰν κατάπληξιν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἤπειρον. Ὁ καθηγητὴς Κοντοπάνος κατεδικάσθη εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν συνείδησιν διὰ τὰ γνωστὰ ἐπεισόδια καὶ θεωρεῖται ἠθικῶς ἀκατάλληλος διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεολαίας. Ἐὰν οἱ ἰσχυροὶ προστάται τοῦ Κοντοπάνου, μετὰ πείσματος ἐπιδιώκουν τὴν τοποθέτησίν του ἐνταῦθα, ὁ λαὸς τῶν Ἰωαννίνων οὐδέποτε θὰ ἀνεχθεῖ τὴν ἐπαναφορὰν του, ἀποφασισμένος νὰ μεταχειρισθῇ ἔσχατα μέσα* (ἄλλη ἐκβιαστικὴ ἀπειλή) *ἀμύνης. Παρακαλοῦμεν διαθέσητε Κοντοπάνον εἰς ἄλλην περιφέρειαν πρὸς ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεολαίας.* Ὕστατοι λεονταρισμοί, ποὺ δὲν εἶχαν καὶ μεγάλη ἀπήχηση.- Ἡ ἑβδομαδιαία προεκλογικὴ ἐφημερίδα, *Ἀναγέννησις*, φιλελεύθερων ἀρχῶν, -*θυγάτριον τοῦ «Κήρυκος»*, τὴν ἀποκαλοῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν*- ποὺ τόλμησε νὰ μιλήσει ὑπὲρ τῆς παραμονῆς τοῦ Κοντοπάνου, δέχτηκε τὶς βολές τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* καὶ τὶς κατηγορίες ὅτι τὰ δημοσιεύματα ἀπέβλεπαν στὸ νὰ ἐκφοβίσουν ὅσους ὑπέγραψαν τὴ διαμαρτυρία (2-8-32). Εἶχε περάσει ὅμως ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποία ἡ

ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου τῶν ὀργανώσεων δροῦσε ὡς *κράτος ἐν κράτει*. Τώρα ἦταν ἀνίσχυρη νὰ ἐπιβάλει θελήσεις, γι' αὐτὸ καὶ οἱ ὀργανώσεις, μετὰ τὰ πυρά ποὺ δέχτηκαν ἀπὸ τὸ Χρηστοβασίλη, σιώπησαν. Ἔγραφε, λοιπόν, ἡ *Ἐλευθερία* (4-8-32): *Καίτοι παρῆλθον δύο καὶ πλέον ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν βρακοζωναμυντόρων, ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ εἰς τὴν πόλιν μας ἡ βρακοζωναμυντορία! Θοὺ Κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου! Παρετηρήθη αὐτὰς τὰς ἡμέρας κίνησις βρακοζωναμυντόρων κατὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ὑπερόχου καθηγητοῦ κ. Ἀλκ. Κοντοπάνου, ἀθωωθέντος ἀπὸ τὴν βρωμερὰν καὶ κακοήθη κατ' αὐτοῦ συκοφαντικὴν κατηγορίαν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καὶ ἀναδιορισθέντος εἰς τὴν θέσιν του. Ὥστε οἱ βρακοζωναμύντορές μας ἔγιναν ἀνώτεροι τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας! Ποῦ κατήντησε τὸ ἐλεεινόν μας βενιζελικὸν κράτος!* Κατὰ τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* (17-8-32) ὁ Κοντοπάνος μετατέθηκε ἀπὸ τὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* στὸ γυμνάσιο Ἄρτας. Ἴσως ἡ εἴδηση νὰ ἦταν ὑποβολιμαία. Στὴν πραγματικότητα ὁ Κοντοπάνος ποτὲ δὲν μετακινήθηκε ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Μετὰ τὴ μετάθεση τοῦ γυμνασιάρχη τῆς *Ζωσιμαίας* στὸ γυμνάσιο Σελινοῦντος, καὶ τὸ διορισμὸ ὡς γυμνασιάρχη τοῦ Χρ. Σούλη, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χρηστοβασίλης (15-8-32) ἔγραψε ἐπαινετικότατα σχόλια, ὁ Κοντοπάνος ξαναγύρισε στὴ *Ζωσιμαία* καὶ ἀποσπάστηκε στὸ *Διδασκαλεῖο*, ὅπου, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1932-33 δίδασκε τὰ φιλολογικὰ μαθήματα. Εἶχε μιὰ περιπέτεια ἀκόμα, πρὶν ἀπὸ τὶς βουλευτικὲς ἐκλογὲς τοῦ Μαρτίου 1933, ὅταν ἡ τότε σχηματισθεῖσα τελευταία βραχύβια κυβέρνηση τοῦ Βενιζέλου, τὸν ἀπέσπασε καὶ πάλι στὸ Κεφαλόβρυσο Ἀγρινίου (μανία μὲ τὸ Κεφαλόβρυσο...), χωρὶς κι αὐτὴ τὴ φορὰ νὰ μετακινηθεῖ ἀπὸ τὰ Γιάννινα.- Γιὰ τὴν ἔκδοση δυὸ προεκλογικῶν ἐφημερίδων, τῆς *Ἀναγεννήσεως* καὶ τοῦ *Θάρρους*, ἡ *Κραυγὴ* (22-8-32) ἔγραψε ἕνα ἀπολαυστικὸ σχόλιο: *Σήμερον κάμνει τὴν ἐμφάνισίν της καὶ νέα συνάδελφος, ἀπότοκος τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος», τὸ «Θάρρος». Μετὰ τὸν τοκετὸν τοῦ «Κήρυκος» ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν θῆλυ, ἡ «Ἀναγέννησις», καὶ ὁ «Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν» τοῦ νῦν πολιτευτοῦ τοῦ Ἀγροτικοῦ κόμματος κ. Εὐθ. Τζάλλα, μὲ τὴν σειράν του, ἐγκυμονῶν, ἐπὶ μίαν μόνον ἑβδομάδα, ἔτεκεν αἰσίως παραφουσκωμένον ὀρθόδοξον οὐδέτερον, ὀνομάσας αὐτὸ «Θάρρος», καθ' ὑπόδειξιν καὶ ἀναδοχὴν τοῦ καπετὰν Ἀλκιβιάδη* (Λούλη) *εὐχαρίστως προσφερθέντος νὰ τροφοδοτήσῃ μέχρι τῆς ἡμέρας τῶν ἐκλογῶν τὸν συνεταιρικὸν ὅμιλον τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος».*- Ἀναταραχὴ δημιούργησε στὸ Δῆμο καὶ στὴν πόλη ἡ παραίτηση (τέλη Ἰουνίου) τοῦ προέδρου τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου Γ. Καππᾶ, ἐξαιτίας, ὅπως ἔλεγε, διαφωνιῶν του μὲ τὸ δήμαρχο Δ. Βλαχλείδη, στὸ ζήτημα τῆς ὕδρευσης τῆς πόλης. Τὸν κατηγοροῦσε ὅτι ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶχε θέσει τὸ θέμα πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια, τώρα ἀδιαφοροῦσε. Τὶς ἀπόψεις του ἐξέθεσε καὶ σὲ ἄρθρο του, στὸν *Κήρυκα* (30-6-32), ὑπογραμμίζοντας ὅτι ἡ ἀμέλεια ἢ ἡ κακὴ θέληση τοῦ δημάρχου ζημίωσαν τὴν πόλη. Κατὰ τὶς περισσότερες ἐφημερίδες, ἡ ἀπάντηση ποὺ ἔδωσε ὁ δήμαρχος στὸν Καππᾶ -καὶ δημοσιεύτηκε- μακροσκελέστατη καὶ λεπτομερειακή, ἦταν ἀποστομωτικὴ γιὰ ὅλα τὰ σημεῖα ποὺ εἶχε θίξει ὁ δεύτερος. Πάντως τὸ θέμα ἀπασχόλησε γιὰ πολλὲς μέρες τὶς ἐφημερίδες, μὲ τὴ δημοσίευση σχολίων καὶ ἄρθρων καὶ ἐπιστολῶν καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρές.- Θέμα δημιουργήθηκε, στὰ μέσα Ἰουλίου, ἀπὸ ἄρθρο τῆς νέας ἐφημερίδας *Ἀναγέννησις*, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ὁ *Δικηγορικὸς σύλλογος Ἰωαννίνων* κατὰ

τὴν τελευταία συνεδρίασή του, *ἐξέδωκε ψήφισμα, δι' οὗ ζητεῖται* -ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα- *νὰ ἐνεργηθῇ ἐπιστημονικὸς καὶ οὐσιαστικὸς ἔλεγχος ἐπὶ τῶν πράξεων καὶ ἀποφάσεων τοῦ Πρωτοδικείου καὶ Πλημμελειοδικείου Ἰωαννίνων καὶ διεξαχθῇ εὐρυτέρα ἔρευνα ἐπὶ τῆς δικαστηριακῆς καταστάσεως καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου προσωπικοῦ τοῦ Πρωτοδικείου καὶ τῆς Εἰσαγγελίας*. Τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ *Δικηγορικοῦ συλλόγου*, διέψευδε τὴν εἴδηση *ὡς ἀπολύτως ἀναληθῆ καὶ μὲ ἀγανάκτησιν*. Τέτοιο θέμα οὔτε συζητήθηκε, οὔτε μποροῦσε νὰ συζητηθεῖ, τόνιζε ὁ *Σύλλογος*. Τὶς θέσεις τῆς *Ἀναγεννήσεως* ὑποστήριξε καὶ ὁ *Κῆρυξ* -τέκνο της ἦταν ἄλλωστε-, κάτι ποὺ ἀνάγκασε τὸ δικηγόρο Γεώργιο Κωνσταντινίδη νὰ δημοσιεύσει στὴν *Ἤπειρο* δριμύτατο ἄρθρο ἐναντίον του. *Ἀπὸ τῶν στηλῶν ἐγχωρίας ἐφημερίδος... εἶδον τὸ φῶς δημοσιεύματα ἀναγόμενα εἰς συζητήσεις τῆς συνελεύσεως τοῦ «Δικηγορικοῦ συλλόγου»* (17-7-32). *Καὶ τὸ Ἠπειρωτικὸν κοινόν, ὅπερ συνηθέστατα ἐντρυφᾷ εἰς τὰ ἐξαιρετικῆς διανοήσεως ἐκλεκτὰ πνευματικὰ προϊόντα(!) ἀπὸ τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης προερχόμενα, ἐκαλεῖτο νὰ πληροφορηθῇ πράγματα φοβερὰ καὶ τρομερὰ καὶ γεγονότα καταπληκτικά. Μονονουχὶ δηλαδὴ πόλεμον κηρυχθέντα ὑπὸ τοῦ «Δικηγορικοῦ συλλόγου» κατὰ τοῦ Δικαστικοῦ τοιούτου καὶ ἐπικειμένην ἔναρξιν ἐχθροπραξιῶν. Αἱ αἰσχρότητες τῶν δημοσιευμάτων ἓν μόνον ἀπέδειξαν, ὅτι οἱ ἐπιζητοῦντες νὰ παραστήσωσιν ἑαυτοὺς ὡς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον διεξαγωγὴν τοῦ δικαστικοῦ λειτουργήματος, ὑπῆρξαν οἱ κύριοι ὑπονομευταὶ καὶ ἐπίβουλοι αὐτῆς. Ἀλλ' ἀστόχησαν...* (*Ἤπειρος*, 20-7-32). Ὁ πόλεμος συνεχίστηκε μὲ ἀνταπαντήσεις (ἐπιστολές) τῶν Γ. Κωνσταντινίδη, Γ. Μουλαϊμίδη, (ὑποστήριζε τὶς ἀπόψεις Κωνσταντινίδη) καὶ Γ. Νιαβῆ (διατύπωνε τὴν ἄποψη -ἀντικρούοντας καὶ τοὺς δύο- ὅτι ἡ συνέλευση τοῦ *Δικηγορικοῦ συλλόγου* εἶχε πάρει ἀποφάσεις νὰ ζητήσει ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο νὰ σταλεῖ ἐπιθεωρητὴς *πρὸς ἐπισκόπηση τῶν Δικαστηριακῶν πραγμάτων*, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει καμμιὰ πρόθεση ἐλέγχου τῶν δικαστῶν) καὶ ἀρθρογραφία τοῦ *Κήρυκος*, σὲ τόνους ὀξύτατους, ἡ ἐφημερίδα μάλιστα ζητοῦσε καὶ ἀποστολὴ ἀρεοπαγίτη γιὰ διεξαγωγὴ ἀνακρίσεων...- Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θόρυβο γύρω ἀπὸ τὰ δικαστικά, ἀναταραχὴ δημιουργήθηκε στὰ Γιάννινα, ἀπὸ μιὰ εἴδηση, ποὺ πρῶτος δημοσίευσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (μηνύθηκε γιὰ τὴν εἴδηση ἀπὸ τὴ Χωροφυλακή, δικάστηκε καὶ ἀθωώθηκε), ἡ ὁποία μιλοῦσε γιὰ ἐνέδρα ποὺ ἔστησαν οἱ φυγοδικοῦντες Τσουμαναῖοι στὸ δρόμο ἀνάμεσα στὴ Δοβρὰ καὶ τὴν Μπούλτζη (Ἐλάτη) γιὰ νὰ αἰχμαλωτίσουν τὸν ἀναπληρωτὴ Γενικοῦ διοικητῆ Γ. Θεοδωράκη καὶ τὴ συνοδεία του (πήγαιναν στὸ Δίκορφο γιὰ τὸ θέμα τῆς ὁδικῆς σύνδεσης τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ). Σὲ ἀνακοίνωσή της ἡ Γενικὴ διοίκηση ἀνέφερε ὅτι τὰ λιθάρια ποὺ εἶχαν τοποθετηθεῖ στὸ δρόμο τὰ εἶχαν βάλει παιδιὰ ἀπὸ τὴν Ἐλάτη, παίζοντας. Ἀνακοίνωση λεπτομερὴ δημοσίευσε καὶ ἡ Διοίκηση Χωροφυλακῆς, κατονομάζοντας καὶ τοὺς μαθητές τῆς Ἐλάτης ποὺ ἔπαιζαν καὶ ἔκλεισαν τὸ δρόμο. Τὸ θέμα πῆρε μεγάλες διαστάσεις καὶ σκόρπισε ἀνησυχία στοὺς Γιαννιῶτες· ἡ *Ἤπειρος* ἀφιέρωσε ἄρθρο μὲ τίτλο: *Ἡ δημοσία ἀσφάλεια* (14-7-32). Προλογικὰ σημείωνε: *Ἀπετέλεσεν ἀναμφισβητήτως ἀνακούφισιν διὰ τὴν κοινὴν Ἠπειρωτικὴν γνώμην, τὸ χθεσινὸν ἀνακοινωθὲν τῆς Γενικῆς διοικήσεως, τονίζον ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς ἐνέδρας τῆς Ἐλάτης ὑπῆρξεν ἀστεία παρεξήγησις. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ ἡμεῖς -ἂν ὄχι περισσότερον τῶν ἄλλων- πάντως*

συνετελέσαμεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς τρομακτικῆς ἐκείνης φήμης... Ἡ δημοσίευση ἀνεξέλεγκτων εἰδήσεων δημιουργεῖ πάντοτε σύγχιση καὶ πανικό. Ὑπεύθυνοι γι' αὐτὰ εἶναι κυρίως ὁ τύπος καί, στὴν ἐποχή μας, καὶ τὰ μέσα μαζικής ἐνημέρωσης...- Στὶς 3-7-32 ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τῆς ἔναρξης τῆς λειτουργίας τοῦ *Δημοτικοῦ νοσοκομείου* Κουραμπᾶ. Μὲ τὴν ἀνακαίνιση τὸ νοσοκομεῖο *μετετράπη εἰς μοναδικὸν καὶ τελειώτατον ἀπό πάσης ἀπόψεως ἵδρυμα*, τιμοῦσε τὴν πόλη, τὰ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματα τῶν κατοίκων της καὶ τὸν πολιτισμό της.- Στὶς ἀρχές Ἰουλίου 40 κομμουνιστές τῆς πόλης διοργάνωσαν ἐκδρομὴ στὴ Ζίτσα, μὲ δυὸ αὐτοκίνητα. Στοὺς *Ἀμπελοκήπους*, κατὰ τὴν ἐπιστροφή, τοὺς περίμενε ἡ Χωροφυλακὴ γιὰ νὰ τοὺς συλλάβει, κατηγορώντας τους γιὰ προσηλυτισμό. Αὐτοὶ ἀντιστάθηκαν καὶ τελικὰ ὁδηγήθηκαν στὸ αὐτόφωρο οἱ: Θ. Γιαννόπουλος, Ἀθ. Γέτσης, Μιχ. Τσάντης, Βασ. Πηγαδᾶς καὶ Γ. Βαφειάδης καὶ καταδικάστηκαν ἀπὸ 5 μέρες ὡς δυὸ βδομάδες φυλάκιση. Σὲ δεύτερου βαθμοῦ δίκη ἀθωώθηκαν. Μὲ ἀπόφαση ὅμως τῆς *Ἐπιτροπῆς ἀσφαλείας*, ἐκτοπίστηκαν (μὲ βάση τὸ «ἰδιώνυμο»), στὴ Φολέγανδρο οἱ: Μιχ. Τσάντης, Β. Καρασκόγιας, Β. Πηγαδᾶς καὶ Α. Γέτσος.- Νέοι ἐπιστήμονες: *Ὁ Γεώργ. Β. Γύρας, ἐκ Ζίτσης, ὑποστὰς τὰς κανονικὰς ἐξετάσεις, ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς.*- Θάνατοι: Πέθανε στὶς 18-7-32 ὁ γιατρὸς Ἀπ. Σάρκας, ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο. Στὶς 22 τοῦ ἴδιου μῆνα, πέθανε ὁ γιατρὸς Εὐάγγελος Παππᾶς, ποὺ εἶχε διατελέσει γιὰ χρόνια ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς ΙΒ΄ περιφερείας. Καὶ γιὰ τοὺς δυὸ γράφτηκαν νεκρολογίες σ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες. Νεκρολογία γιὰ τὴ Μαίρη Σαγιάνου-Κατσέλη, ἀπὸ τὸ Ζαγόρι, τὸ *φωτεινὸ ἄστρο τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου* καὶ πρωταγωνίστρια τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου, δημοσίευσε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, (17-8-32), ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὁ Χαρ. Πανταζῆς, τακτικὸς συνεργάτης τῆς ἐφημερίδας κατὰ τὰ προηγούμενα χρόνια.- Συνεχιζόταν ἡ δημοσίευση ἀνακοινώσεων κοινοτήτων γιὰ ματαίωση τῶν πανηγυριῶν τους, *λόγω τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως*.- Μεγάλη συνωμοσία ὀπαδῶν τοῦ Φὰν Νόλι, στρεφόμενη κατὰ τοῦ Ἀχμέτ Ζώγου, ἀποκαλύφτηκε στὴν Ἀλβανία. Ἔγιναν συλλήψεις πολλὲς ποὺ συνεχίζονταν γιὰ ἀρκετές μέρες.- Τὴ διεύθυνση τοῦ Ἀλβανικοῦ προξενείου Ἰωαννίνων, ἀνέλαβε -μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ρεμζῆ Μουσταφᾶ πασᾶ-, κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου, ὁ πρόξενος Δ. Κοστούρης *ἐκ τῆς γνωστῆς ἐκ Κορυτσᾶς ἑλληνοχριστιανικῆς οἰκογενείας*, σφοδρῆς πολέμιας τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῆς ἑλληνικής γλώσσας, ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης (18-8-32), προσθέτοντας: *Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὸν ἄκρατον μισελληνισμὸν τῶν νεοφωτίστων ἑλληνορθοδόξων Ἀλβανῶν, οἱ ὁποῖοι ὀφείλουν τὴν θρησκείαν των εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀνάδειξίν των εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον. Οὐδείς φθόνος ἂν χθὲς ἦσαν Ἕλληνες καὶ σήμερον καθαρόαιμοι Ἀλβανοί. Θὰ τοὺς θεωροῦμεν, ὡς θεωροῦμεν καὶ τοὺς μουσουλμάνους Ἀλβανούς, ἂν αὐτοὶ δὲν προσεπάθουν νὰ εἶναι ἢ νὰ φαίνωνται ἀλβανικώτεροι τοῦ Ἀχμέτ Ζώγου.* (Γράφω ἀρχές Αὐγούστου 1995. Αὐτὲς τὶς μέρες ἄνοιξε καὶ πάλι Ἀλβανικὸ προξενείο στὰ Γιάννινα, ὕστερα ἀπὸ διακοπὴ 55 ἐτῶν).- Ἡ τουριστικὴ κίνηση στὰ Γιάννινα ἦταν σχεδὸν ἀνύπαρκτη. Ὅταν ἔφταναν κάποιοι ξένοι τουρίστες, συνοδευόμενοι πάντοτε ἀπὸ Ἕλληνες, οἱ ἐφημερίδες δημοσίευαν ὅλα τους τὰ ὀνόματα.- Ἐφαρμοζόταν καὶ τότε ἡ θερινὴ ὥρα. Τὴν 1η Σεπτεμβρίου, οἱ δεῖκτες τῶν ρολογιῶν γύριζαν μιὰ ὥρα πίσω.- Ὁ θεῖος μου,

τέως βουλευτὴς Ἰωαννίνων, Στέφανος Καραγιώργης, ὁ ὁποῖος τόσο εἶχε καταπολεμηθεῖ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων -καὶ μὲ τὸ δίκιο τους- γιὰ τὴν ἀδιαφορία του πρὸς ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς, ἔφτασε ἀρχὲς Σεπτεμβρίου στὰ Γιάννινα. Ἦρθε καὶ στὸ σπίτι μας στὴ Βίτσα γιὰ νὰ δεῖ τὴν ἀδελφή του καὶ γιαγιά μου, τὴ Βασιλική. Οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν ὅτι θὰ ἦταν καὶ πάλι ὑποψήφιος βουλευτής. Πολιτευόταν αὐτὴ τὴ φορὰ στὴν Καβάλλα -πόλη διαμονῆς καὶ ἐργασιών του- κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ κόμματος τῶν *Προοδευτικῶν...*- Ἡ *Ἐμπορικὴ σχολὴ* Ἰωαννίνων, θὰ λειτουργοῦσε στὸ ἑξῆς, μετὰ τὸ νέο νόμο, μὲ δυὸ τμήματα: α) *Τριτάξιο πρακτικὴ Ἐμπορικὴ σχολὴ* (δεχόταν ἀποφοίτους δημοτικοῦ σχολείου) καὶ β) *Τριτάξιο Μέση Ἐμπορικὴ σχολὴ* (δεχόταν μαθητές γυμνασίου μὲ ἐνδεικτικὸ β΄ τάξης).- Γάμοι: *Ἕνα ἀπὸ τὰ λεβεντόπαιδα παλληκάρια τῶν Ἰωαννίνων ὁ κ. Ἀλέξης Π. Σ. Ἰωαννίδης, ἐκ τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ γνωστοτάτου, πρὸ τοῦ ταχυδρομείου, τυπογραφείου, χαρτοπωλείου καὶ βιβλιοπωλείου, ἐτέλεσε* (τέλη Ἰουλίου) *τοὺς εὐτυχεῖς γάμους του μετὰ τῆς πανώριας Δίδος Ἀγλαΐας Γ. Παπαζήση Χατζήμπαση.* (*Ἐλευθερία*, 1-8-32).- Στὶς 31 Ἰουλίου, *παρισταμένων τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως, τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ ἀνωτέρου ὑπαλληλικοῦ κόσμου τῆς πόλεως, ἐτελέσθησαν, μὲ πολλὴν σεμνοπρέπειαν τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῆς «Λέσχης Ἰωαννίνων».* Γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Λέσχης μίλησε ὁ πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ της συμβουλίου Γ. Μουλαϊμίδης, ὁ ἀναπληρωτὴς Γενικοῦ διοικητῆ Γ. Θεοδωράκης, ὁ δήμαρχος Δ. Βλαχλείδης καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ *Δικηγορικοῦ συλλόγου* Σπ. Σούρλας. *Ἐπηκολούθησε χορὸς μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.* Ἡ ἔναρξη τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Λέσχης ἔγινε στὶς 6-8-32 μὲ τὴ διάλεξη τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη, ποὺ περιλάμβανε τρία θέματα: *«Τὰ Γιάννινα θρύλος, τὰ Γιάννινα ἱστορία* καὶ *τὰ ἐλευθερωμένα Γιάννινα τραγούδι.* Οἱ διαλέξεις συνεχίστηκαν κάθε Σάββατο ἢ Κυριακὴ μὲ ποικιλία θεμάτων.- Μιὰ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν *Ἤπειρο* (22-8-32) τοῦ Φιλίππου Τολίδη, ἀπὸ τὸ Κουκούλι, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῶν σχέσεων ποὺ ὑπῆρχαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀνάμεσα στοὺς ντόπιους καὶ τοὺς σκηνίτες κτηνοτρόφους: *Ὁ κ. Φίλιππος Ι. Τολίδης γνωστοποιεῖ, ὅτι δὲν δέχεται ἐπισκέψεις οὔτε εἰς συναναστροφὴν τοὺς σκηνίτας τοὺς διαμένοντας καὶ παραθερίζοντας ἐν Κουκουλίῳ, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ των μέχρι τοῦ ἐσχάτου....*- Τὸ θέμα τῆς ἵδρυσης ἢ ὄχι *Ἀρσακείου* στὰ Γιάννινα, ἦρθε πάλι στὴν ἐπικαιρότητα. Ὁ καθηγητὴς Γεώργιος Οἰκονόμου ἔγραψε δυὸ ἐκτενέστατα ἄρθρα γι' αὐτὸ στὴν *Ἐλευθερία*, μὲ τίτλο: *Δὲν ἔχουν ἀνάγκη «Ἀρσακείου» τὰ Γιάννινα* (15-8-32).- Μὲ τὴ συνταξιοδότηση τοῦ προξένου τῆς Ἰταλίας Φιλέτι, ἀπόστρατου ἀξιωματικοῦ τοῦ Ἰταλικοῦ ναυτικοῦ, ὑποβιβάστηκε τὸ Γενικὸ προξενεῖο τῆς Ἰταλίας στὰ Γιάννινα (εἶχε ἱδρυθεῖ πρὶν ἀπὸ 60 περίπου χρόνια) σὲ ὑποπροξενεῖο.- Ἀφίξεις (χωρὶς σχόλια): *Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἀριστοτέχνης τοῦ γιαννιώτικου πατσᾶ, ξενοδόχος κ. Γιάννης Παπαδημητρίου* (*Ἐλευθερία*, 18-8-32).- Στὶς 15.8.32 *ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τῆς σεμνῆς καὶ ὡραιοτάτης δεσποινίδος Μερόπης Οἰκονόμου ἐκ Δοβρᾶς, μετὰ τοῦ ἀρίστου νέου Ἀναστ. Ἐλευθερίου Πανταζῆ ἐκ Μονοδενδρίου.*

Πλησίαζε νὰ τελειώσει ὁ Σεπτέμβριος καὶ ἡ ζέστη ἐξακολουθοῦσε νὰ βρίσκεται σὲ ὑψηλὰ ἐπίπεδα. Ἔχει αὐτὲς τὶς ἰδιοτροπίες τὸ κλῖμα τῶν Γιαννίνων. Ἄλλες φορὲς παρατείνεται τὸ καλοκαίρι ὡς ἀργὰ τὸν

Ὀκτώβριο, κι ἄλλες ἀρχίζει ὁ χειμώνας ἀπὸ τὶς ἀρχές αὐτοῦ τοῦ μῆνα. Ὁ ζεστὸς καιρὸς ἐπέτρεψε στὸν Πέτρο νὰ συνεχίσει τὶς ἀποθεραπευτικὲς ἀσκήσεις του στὸν κῆπο· ὁ Δημήτρης, γιὰ τὴν ἐπιτάχυνση τῆς βελτίωσης, προσέλαβε ἕναν ἀδιόριστο γυμναστὴ ποὺ τὸν βοηθοῦσε στὴν ἐπιλογὴ τῶν ἀσκήσεων ποὺ ἦταν ἀναγκαῖες. Ἔνοιωθε καλλίτερα, ὄχι ὅμως ὅσο ὁ ἴδιος ἤλπιζε. Συνειδητοποιοῦσε πὼς ποτὲ δὲν θὰ ξαναγύριζε στὸν παλιὸ ἑαυτό του. Ὅμως, ἦταν εὐχαριστημένος. Μιλοῦσε πιὰ χωρὶς νὰ μπερδεύεται ἡ γλῶσσα του, περπατοῦσε μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς μπαστουνιοῦ, μὲ ἀρκετὴ ἄνεση, ἡ μόνη αἰσθητὴ ἀδυναμία ἦταν πὼς δὲν μποροῦσε ἀκόμα νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ δεξὶ χέρι του στὸ γράψιμο, ὅπως αὐτὸς ἤθελε. Τὰ γράμματα ἐξακολουθοῦσαν νὰ μοιάζουν μὲ ὀρνιθοσκαλίσματα... Ἂς εἶναι. Δὲν θὰ ἐγκατέλειπε τὶς προσπάθειες, δὲν ἀπελπιζόταν.

Ὁ Πετράκης, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία του, εἶχε δώσει ἐξετάσεις στὴ *Σχολὴ Εὐελπίδων*, περίμεναν τ' ἀποτελέσματα χωρὶς ἀγωνία· ἦταν σίγουροι γιὰ τὴν ἐπιτυχία, εἶχε γράψει καλά, ἐξάλλου ἦταν καὶ πρῶτος ἀριστοῦχος τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*, γιὰ τὴ σειρὰ μόνο ποὺ θὰ εἶχε στὸν πίνακα ἐνδιαφέρονταν. Στὰ μέσα Ὀκτωβρίου ἐκδόθηκαν τ' ἀποτελέσματα κι ὁ Πετράκης ἦρθε πρῶτος, ἀριστοῦχος πάλι, θὰ γινόταν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς τάξης του. Οἱ τρεῖς οἰκογένειες γιόρτασαν τὸ χαρμόσυνο γεγονός ἐπὶ μέρες· τὸ σπίτι ἦταν ἀνοιχτὸ καὶ γιὰ τοὺς φίλους ποὺ ἔρχονταν νὰ συγχαροῦν. Ὁ Πετράκης συγκέντρωνε τὰ βλέμματα ὅλων καθὼς ἔκανε τὸν περίπατό του στὴν πλατεία, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ δυὸ ἀκόμα Γιαννιωτόπουλα, εἶχαν κι αὐτὰ πετύχει στὴ σχολή, μὲ τὸν ἀέρα τοῦ Εὐέλπιδος πιά. Ὁ παππούς του δὲν εἶχε μάτια νὰ τὸν καμαρώνει, δάκρυζε πάντα ὅταν καθόταν δίπλα του νὰ κουβεντιάσουν, εἶχαν πολλὰ νὰ ποῦν οἱ δυό τους, παρά τὴ διαφορὰ τῆς ἡλικίας. Γιὰ τὸν Πέτρο, ὁ ἐγγονός του ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Βασίλης, στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνδρικῆς του ἡλικίας, εἶχε τὸ ἀνάστημά του, τὴν ἴδια ἀρρενωπή του ἔκφραση, πῶς θὰ φάνταζε μὲ τὴ στολὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ! Κουβέντιαζαν λοιπόν.. Ὁ παππούς διηγόταν ἱστορίες ἀπὸ τὰ παιδικά του χρόνια, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας, τότε ποὺ φλόγιζε τὶς καρδιὲς ὁ πόθος γιὰ τὴν Ἐλευθερία, αὐτὴ ἦταν ὁ μεγάλος καϋμός τους, ὅλοι τὴν περίμεναν, κι ὅλοι κάτι ἔκαναν νὰ βοηθήσουν νάρθει τὸ γρηγορότερο. Ὁ Πετράκης, ποὺ μὲ τὴν εἴσοδό του στὴ σχολή, ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ σκέπτεται σὰν ἀξιωματικός, ἔνοιωθε νὰ βαραίνουν κιόλας τ' ἀστέρια στὶς ἐπωμίδες του, ἄκουγε ἀχόρταγα τὶς ἱστορίες αὐτές, τὸν συγκινοῦσαν, αἰσθανόταν ψυχικὴ εὐφορία, περιεῖχαν πολλὰ στοιχεῖα ποὺ συνυφαίνονταν μὲ τὸ χρέος του. Ὑπῆρχαν καὶ στὶς μέρες τους ἀλύτρωτοι Ἕλληνες: Τὰ Δωδεκάνησα, ἡ Βόρειος Ἤπειρος, ἡ Κύπρος, κάποιο ρόλο θὰ εἶχε γράψει καὶ γι' αὐτὸν ἡ μοῖρα, ὅταν τὸ Γένος ἐξορμοῦσε ξανά... Τὶς παραμονὲς τοῦ Ἄη-Δημήτρη, ὁ Πετράκης ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀθήνα, συνοδευόμενος ἀπὸ τὶς εὐχές τῶν δικῶν του καὶ τῶν φίλων του.

Ὅλα καλὰ λοιπόν. Κάτι ὅμως ἀνησυχοῦσε τὸν Πέτρο. Ἡ ἀστάθεια τῆς πολιτικῆς κατάστασης. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀναλογικῆς, δημιούργησαν πολλὲς ἀνακατατάξεις. Ἐκλέχτηκαν βουλευτὲς ἀπ' ὅλα τὰ κόμματα. Ὁ Πέτρος, παρά τὴ φιλελεύθερη τοποθέτησή του, ψήφιζε τὸ Μυλωνᾶ, ἔμεινε πιστὸς στὴν παράδοση, ποτὲ δὲν θὰ πρόδιδε τὴ μνήμη τοῦ στρατηγοῦ Δαγκλῆ· ἐξάλλου εἶχε πειστεῖ πὼς ὁ Μυλωνᾶς ἦταν μιὰ ἐξέχουσα προσωπικότητα τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, μὲ ἀκτινοβολία καὶ μὲ τὸ δικό του εἰδικὸ βάρος. Ὁ Δημήτρης, δέσμιος κι αὐτὸς τῆς παράδοσης, ψήφισε τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, τὸ Χρηστοβασίλη, λυπήθηκε ποὺ δὲν βγῆκε βουλευτής. Ὁ Νῖκος ἀκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ πατέρα του, ὁ Γιάγκος ψήφισε τὸ Μελᾶ, ὅπως κι ὁ Θεολόγος. Ἡ ἴδια πανσπερμία ψήφων παρατηρήθηκε σὲ πολλὲς οικογένειες. Νὰ ὅμως ποὺ τὸ ἀποτέλεσμα δημιουργοῦσε ἀνησυχίες γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς κατάστασης. Ποιὸς θὰ σχημάτιζε κυβέρνηση; Τὰ μεγάλα κόμματα ἰσοψηφοῦσαν. Οἱ μικροὶ μὲ ποιὸν θὰ συντάσσονταν; Ἔπειτα ὁ στρατὸς θὰ ἔμεινε ἥσυχος; Δὲν θὰ ἐπέμβαινε στὶς ἐξελίξεις; Ἦταν τὰ μεγάλα ἐρωτηματικὰ ποὺ ἀπασχολοῦσαν ὄχι μόνο τὴν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ ὅλους τοὺς Γιαννιῶτες καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνες.

Στὶς 8 Σεπτεμβρίου, πρὶν τὶς ἐκλογές, ὅπως κάθε χρόνο, τὰ Γιάννινα συγκεντρώθηκαν στὰ τρία μεγάλα μοναστήρια, γιὰ νὰ γιορτάσουν τὴ Γέννηση τῆς Θεοτόκου, κι ὕστερα ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ τελετὴ ἢ καὶ πρὶν ἀκόμα, σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα τῆς κάθε περιοχῆς, νὰ γλεντήσουν, νὰ ξεδώσουν. Ἦταν τὰ μοναστήρια τῆς *Φανερωμένης*, τῆς *Παλιουρῆς* καὶ τῆς *Βελλᾶς*. Μὲ τὶς γιορτὲς ἔκλειναν καὶ τὰ πανηγύρια τοῦ καλοκαιριοῦ. Τὴ χρονιὰ αὐτὴ ὁ Πέτρος ἐξομολογήθηκε στὸ Γιάγκο, πὼς ἤθελε νὰ προσκυνήσει τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας στὸ Μοναστήρι τῆς Βελλᾶς. Ἀπό χρόνια προγραμμάτιζε νὰ πάει ἐκεῖ, νὰ δεῖ καὶ τὰ ἔργα τοῦ δεσπότη, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἀκόμα ποὺ ἦταν μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσης. Ἄκουε καὶ διάβαζε πολλὰ γι' αὐτά, πρὶν λίγους μῆνες ἀκόμα οἱ ἐφημερίδες τοῦ ἔπλεκαν ἐγκώμια· εἶχαν πάει ἐκεῖ ὅλοι οἱ ἐπίσημοι, οἱ δημοσιογράφοι καὶ πλῆθος Γιαννιωτῶν, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς σχολικῆς γιορτῆς γιὰ τὴ λήξη τῶν μαθημάτων καὶ τὴν ἀπονομὴ πτυχίων στοὺς Βορειοηπειρῶτες δασκάλους· σπούδαζαν στὴ Βελλᾶ, κι ὕστερα πήγαιναν στὴν Ἀλβανία, ν' ἀνοίξουν τὰ σχολεῖα τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἑλληνισμοῦ, ν' ἀγωνιστοῦν, γιὰ νὰ κρατήσουν ὀρθοὺς τοὺς Ἕλληνες καὶ ἀκοίμητη τὴ φλόγα τοῦ Γένους. Ἤθελε νὰ πάει, ἀλλὰ μιὰ μὲ τὸ ἕνα, μιὰ μὲ τὸ ἄλλο -τελειώνουν οἱ ἔγνοιες τῆς ζωῆς;- δὲν ἀξιώθηκε νὰ προσκυνήσει τὴ χάρη Της. Τούτη τὴ χρονιά, ποὺ ἡ ἀρρώστεια τὸν ἔφερε πολὺ κοντὰ στὸ θάνατο, ἦταν ἀποφασισμένος νὰ πραγματοποιήσει τὸ τάμα του, μόνο νὰ μὴ τοῦ ἔφερνε ἐμπόδια ὁ Δημήτρης. Ἦταν τόσο αὐστηρός ἀπέναντί του τοὺς τελευταίους μῆνες, δὲν τοῦ συγχωροῦσε καμμιά παρεκτροπή, στιγμές-στιγμές τὸν φοβόταν. *Ἀλλὰ ἦταν παρεκτροπὴ τὸ προσκύνημα στὴ Βελλᾶ;* ρωτοῦσε τὸ Γιάγκο, ὅταν κουβέντιασαν τὸ θέμα.

—Θὰ μιλήσω ἐγὼ στὸ Δημήτρη, εἶπε αὐτός, *θὰ τὰ καταφέρω, ἐξάλλου θὰ ἔρθουν μαζί σου καὶ οἱ τρεῖς οἰκογένειες.* Ὅταν ὁ Δημήτρης ἄκουσε τὴν ἐπιθυμία τοῦ πατέρα, στὴν ἀρχὴ ἀντέδρασε. *Θὰ ἦταν μεγάλη ταλαιπωρία τὸ ταξείδι τῆς μετάβασης καὶ τῆς ἐπιστροφῆς. Οἱ δρόμοι δὲν ἦταν καλοί, θὰ κουραζόταν πολὺ μὲ τ' αὐτοκίνητο. —Μπήκαμε σ' ἕνα καλὸ δρόμο,* κατέληξε ὁ Δημήτρης, *μὴν ξαναγυρίσουμε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀκόμα καὶ χειρότερα μπορεῖ νὰ συμβοῦν. —Θὰ κάνεις περισσότερο κακὸ στὸν πατέρα σου Δημήτρη, ἂν τὸν κρατήσεις ἐδῶ καὶ δὲν τὸν ἀφήσεις νὰ πάει στὴ Βελλᾶ. Τόχει κάνει τάμα ἀπὸ χρόνια, εἶναι πολὺ θρησκευόμενος ἄνθρωπος, θὰ θεωρήσει μεγάλη ἁμαρτία νὰ μὴν πραγματοποιήσει μιὰ παλιά του ὑπόσχεση πρὸς τὴν Παναγία, θὰ ἔχει τύψεις, θὰ χειροτερέψει ἡ κατάστασή του. Ξέρεις τί μοῦ εἶπε ὅταν χωρίσαμε; «Θἄμαι τάχα τοῦ χρόνου, Γιάγκο, νὰ κάνω αὐτὸ τὸ προσκύνημα»; Καταλαβαίνεις τί κρύβει τὸ παράπονο;* Ὁ Δημήτρης σκέφτηκε λίγο κι ὕστερα μίλησε. *—Ἔχεις δίκιο, θὰ τὸ πάρει βαρειὰ ἂν δὲν τὸν ἀφήσουμε. Σὲ τέτοιες ἀρρώστειες, ὁ ψυχολογικὸς παράγοντας παίζει σπουδαῖο ρόλο. Θὰ πάει, λοιπόν, ἀλλὰ ὄχι μὲ αὐτοκίνητο. Θὰ πάρει τὸ φίλο του τὸν ἁμαξά, θὰ ξεκινήσουν πρωΐ καὶ χωρὶς νὰ τρέχουν, μὲ προσοχή, θὰ φτάσουν. Θὰ τὸν συνοδεύουν ἡ μητέρα, ἐσὺ καὶ ἡ Φωτεινή. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι θὰ νοικιάσουμε δυὸ αὐτοκίνητα καὶ θὰ ἀκολουθοῦμε πίσω σας. Καὶ κάτι ἀκόμα. Πέραν ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τῆς λειτουργίας στὸ μοναστήρι καὶ τὴ συνάντηση μὲ τὸ δεσπότη, ἄλλες μετακινήσεις δὲν θὰ κάνει. Εἶναι ἀπέραντοι οἱ χῶροι ποὺ κυκλώνουν τὸ μοναστήρι, χρειάζεται πολὺς χρόνος καὶ κόπος γιὰ ἐξερεύνηση. Μπορεῖ ὁ δεσπότης νὰ θελήσει νὰ μᾶς κρατήσει στὸ τραπέζι, δὲν θὰ μείνουμε. Οὔτε θὰ περιμένουμε ν' ἀρχίσουν οἱ χοροὶ καὶ τὰ γλέντια. Ἐξάλλου ὁ δρόμος τῆς ἐπιστροφῆς θὰ εἶναι κουραστικὸς καὶ πρέπει νὰ γυρίσουμε γρήγορα σπίτι, νὰ ἡσυχάσει. Ἂν συμφωνήσει, μποροῦμε νὰ πᾶμε.*

Ὁ Γιάγκος ἔφυγε ἀπὸ τὸ ἰατρεῖο τοῦ Δημήτρη κι ἔτρεξε ἀμέσως στὴν Καραβατιά, στὸν Πέτρο. Τοῦ τὰ εἶπε ὅλα καὶ περίμενε τὴν ἀντίδρασή του. *—Θὰ κάνουμε ὅπως λέει ὁ γυιός μου. Γιατρὸς εἶναι, ἔχει εὐθύνες, ἀγωνίστηκε πολύ, ξενύχτησε, μόχθησε γιὰ νὰ μὲ στήσει ὄρθιο, δὲν θὰ τὸν παρακούσω. Ὅ,τι εἶπε, αὐτὸ θὰ γίνει. Εἰδοποίησε καὶ τὴ Χριστίνα καὶ τὸν ἄντρα της, τὸ Θεολόγο καὶ τὴν Ἀλεξάνδρα, θέλω νάρθετε ὅλοι μαζί μου, νὰ σᾶς νοιώθω κοντά μου.* Ἔγιναν ὅλα σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις του. Στὸ μοναστήρι ἔφτασαν, μόλις ἄρχιζε ἡ λειτουργία, χοροστατοῦσε ὁ Σπυρίδων. Μικρὴ ἡ ἐκκλησία, ἀσφυκτικὰ γεμάτη, ὁ Δημήτρης παρακάλεσε τοὺς ἐπίτροπους, ἐξοικονόμησαν μιὰ καρέκλα καὶ τὴν ἔστησαν δίπλα ἀπὸ τὸ δεσποτικό. Ὁ Σπυρίδων, ὅταν τὸν εἶδε, δὲν περίμενε νὰ πάει ὁ Πέτρος νὰ τοῦ φιλήσει τὸ χέρι, κατέβηκε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ δεσποτικὸ καὶ τὸν ἀγκάλιασε, ὁ κόσμος -ἦταν καὶ πολλοὶ ποὺ δὲν ἤξεραν τὸν Πέτρο- παραξενεύτηκαν μὲ τὴ στάση του, νὰ κατεβεῖ, ὁ αὐστηρὸς δεσπότης, ἀπὸ τὸ θρόνο

του νὰ ὑποδεχτεῖ ἕναν πολίτη; Δὲν ἤξεραν τί θέση ἔπιανε αὐτὸς ὁ ἁπλὸς πολίτης στὴν καρδιά του. Ὁ Πέτρος, μπρὸς σ' αὐτὴ τὴ διάκριση, ἔνοιωσε συστολὴ στὴν ἀρχή, ὕστερα περηφάνεια καὶ ἱκανοποίηση, γιὰ τὴν ἐκτίμηση ποὺ ἔδειχνε ὁ δεσπότης ἀπέναντί του, δὲν τὴν ἔκρυβε. Ὅταν, μετὰ τὴν εἴσοδο καὶ τὸ τρισάγιο, ἐμφανίστηκε στὴν Πύλη γιὰ νὰ ἐκφωνήσει τὶς δεήσεις πρὸς τὸν Ὕψιστο μὲ ἐκεῖνο τὸ ὑποβλητικό: *«Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ εἶδε...»*, ἡ μορφὴ τοῦ δεσπότη τοῦ φάνηκε γιγάντια, ἦταν σὰ νὰ εἶχε ἀνεβεῖ ὡς τοὺς οὐρανούς, νὰ καταθέσει στὰ πόδια τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων, τὴν ταπεινή του παράκληση... Ἔπρεπε ν' ἀρχίσουν οἱ ψάλτες τὸ χερουβικὸ γιὰ νὰ συνέλθει ἀπὸ τὴν ἔκσταση. Ὁ Δημήτρης ποὺ τὸν παρακολουθοῦσε συνέχεια, χωρὶς νὰ ξέρει τὶς ψυχολογικές του ἀντιδράσεις ἀπὸ τὴν ὑποβλητικότητα τῶν δρώμενων, διαπίστωσε ἀπὸ τὶς κινήσεις του κάποια δυσφορία. Ἔτρεξε κοντά του, τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι. *—Πάρε βαθειές ἀναπνοές, τοῦ συνέστησε, δὲν εἶναι τίποτα, σοῦ ἔλειψε ὀξυγόνο· τὰ πολλὰ κεριά, ὁ κόσμος, ὁ μικρὸς χῶρος σὲ ζάλισαν.* Αὐτὸ ἦταν. Σὲ λίγο ὁ Πέτρος συνῆλθε. Δὲν ξαναμπῆκε μέσα, μόνο ὅταν θὰ μοίραζε ἀντίδωρο ὁ Σπυρίδων θὰ πήγαινε νὰ τὸ πάρει ἀπὸ τὸ χέρι του. *—Θ' ἀνεβεῖς στὸ σχολεῖο, θέλω νὰ τὸ δεῖς,* τοῦ ψιθύρισε ὁ Σπυρίδων. *—Θὰ προσπαθήσω δεσπότη μου, ἂν μοῦ τὸ ἐπιτρέψουν οἱ δυνάμεις...* Ὁ Δημήτρης εἶχε ἀντιρρήσεις, εἶχε πολλὰ σκαλιὰ τὸ ἀνέβασμα στὴ σχολή, θὰ κουραζόταν. Μπρὸς στὴν ἐπιμονὴ τοῦ πατέρα του λύγισε. Ὁ Πέτρος στηρίχτηκε στὸ μπράτσο του, κοντὰ καὶ οἱ ἄλλοι μήπως χρειαστοῦν, ἀνέβηκε στὴ σχολή, περιεργάστηκε μερικὲς αἴθουσες, δὲν εἶχε ἀντοχὴ νὰ τὴν ἐξερευνήσει ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη στὴν ἄλλη, ὅπως ἦταν ἡ ἐπιθυμία του, κουράστηκε. Κατέληξαν στὴ μεγάλη αἴθουσα, στὸ δεσποτικό, ἐκεῖ ἦταν ὅλοι οἱ ἐπίσημοι, σὲ λίγο ἦρθε καὶ ὁ Σπυρίδων, μὲ τὰ σημάδια τῆς κόπωσης φανερὰ στὸ πρόσωπό του. Ἦταν καὶ ἡ ἀρρώστεια ποὺ ἔκαναν πιὸ ἔντονη τὴν παρουσία τους, μόνο ἐκεῖνο τὸ κεραμιδὶ χρῶμα στὰ μάγουλα διέκοπτε τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου του, τὸ χρῶμα τοῦ σαρακιοῦ ποὺ τὸν κατατρώει, σκέφτηκε ὁ Πέτρος. Εἰπώθηκαν πολλὰ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Σπυρίδωνος, τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἄλλοι ἐπισκέπτες, ἦταν σίγουρος πὼς θὰ ἔγραφαν ὕμνους τὴν ἄλλη μέρα οἱ δημοσιογράφοι στὶς ἐφημερίδες. Σὲ λίγο θ' ἄρχιζε ἡ τελετὴ γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῶν πτυχίων, ἤθελε νὰ μείνει ὁ Πέτρος συνειδητοποίησε ὅμως πὼς θὰ ἦταν μεγάλη δοκιμασία γι' αὐτόν. Φίλησε τὸ χέρι τοῦ δεσπότη, τοῦ ζήτησε τὴν ἄδεια νὰ φύγει, δὲν αἰσθανόταν καλά· ὁ Σπυρίδων ἐπέμεινε νὰ τὸν κρατήσει, κατάλαβε τέλος τὶς ἀνάγκες τοῦ φίλου του, *νὰ πᾶτε στὸ καλὸ* τοῦ εἶπε, *ὅποια φορὰ θελήσεις νὰ ξανάρθεις, ἡ Βελλὰ θὰ εἶναι ἀνοιχτὴ γιὰ τὴ φιλοξενία σου.* Γύρισαν στὰ Γιάννινα, ἀργὰ τὸ μεσημέρι, χωρὶς περιπέτειες στὸ δρόμο, ἔφαγαν κι ἔπεσαν νὰ ξεκουραστοῦν.

Ὁ Πέτρος ἦταν ἐντυπωσιασμένος μὲ ὅσα εἶχε δεῖ στὴ Βελλά. Τί εἶχε

στήσει αὐτὸς ὁ δεσπότης ἐκεῖ! Κι ὅλα γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐκπαιδεύει στὸ *Ἱεροδιδασκαλεῖο* του, δασκάλους γιὰ τὴ Βόρειο Ἤπειρο καὶ νὰ προετοιμάζει παπάδες μορφωμένους. Τὰ ὅσα εἶδε τὶς ἄλλες μέρες στὶς ἐφημερίδες, ἐνίσχυσαν τὶς ἐντυπώσεις του. Τὸ κτίριο τῆς Μονῆς, διάβαζε, ἦταν ἀκατάλληλο νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὡς διδακτήριο. Ἀφιέρωσε, λοιπόν, ὅλες τὶς δυνάμεις καὶ τὶς προσπάθειές του γιὰ νὰ ἀναγερθεῖ νέο διδακτήριο, μεγαλόπρεπο, νὰ ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαιτήσεις ἑνὸς σύγχρονου σχολείου καὶ μάλιστα μὲ εἰδικὴ ἀποστολή, ὅπως αὐτό. Δὲν εἶχαν συμπληρωθεῖ ὅλες οἱ ἐργασίες οἱ ἐσωτερικές, συνεχίζονταν ὅμως μ' ἐντατικὸ ρυθμό, δὲν θ' ἀργοῦσαν νὰ τελειώσουν. (Κανένας ἐπίσημος ποὺ ἔφτανε στὰ Γιάννινα, ὁποιουδήποτε κόμματος, δὲν θὰ ἔφευγε, ἂν δὲν ἐπισκεπτόταν τὴ Βελλᾶ, τοὺς ἔσερνε ἐκεῖ μὲ τὴ βία ὁ Σπυρίδων, καὶ τοὺς ὑποχρέωνε νὰ συμβάλλουν ὑλικὰ στὴν ἀποπεράτωση τοῦ διδακτηρίου. Ἀργότερα ἔγιναν κι ἄλλες οἰκοδομικὲς ἐργασίες καὶ σχηματίστηκε τὸ συγκρότημα οἰκοδομημάτων, ποὺ ἀποπερατώθηκε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1940). Ὅλα αὐτὰ ξανάφεραν στὴ μνήμη τοῦ Πέτρου τὶς συγκινητικότατες περιγραφὲς τῆς τελετῆς ἀπονομῆς τῶν πτυχίων, τὸν Ἰούλιο, μὲ τοὺς λόγους ποὺ ἐκφωνήθηκαν, τὶς δημοσίευσαν ἡ *Ἤπειρος* (12-7-32), ἡ *Ἐλευθερία* (14-7-32) καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*. Ὁ Χρηστοβασίλης τέλειωνε ἔτσι τὴ δική του: *Μετὰ τὴν πνευματικωτάτην καὶ ἱερωτάτην καὶ ἐθνικωτάτην ταύτην μυσταγωγίαν ἐπηκολούθησε πλούσιον γεῦμα, καθ' ὃ ἐφάγομεν καὶ ἐπίομεν ἅπαντες εὐφροσύνως, καὶ ἀπήλθομεν θαυμάζοντες πάντες, πλὴν ἑνός, τὸν μέγαν Μητροπολίτην Σπυρίδωνα Α΄. —Ποιὸν ὑπονοεῖ ἄραγε;* εἶχε ἀναλογιστεῖ τότε ὁ Πέτρος. Θὰ περνοῦσαν μέρες γιὰ νὰ ἀποκαλυφτεῖ ὁ διαφωνῶν. Ἦταν ὁ διευθυντὴς τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* Εὐθ. Τζάλλας. Τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν τελετή, τὶς δημοσίευσε ὕστερα ἀπὸ δυὸ ἑβδομάδες (ἀπὸ 28-7-32), σὲ τρεῖς συνέχειες στὴν ἐφημερίδα του. Διαβάζοντές τες ὁ Πέτρος παραξενεύτηκε. Ὁ Τζάλλας ἔγραφε ἐπαινετικότερα λόγια ἀπό τοὺς φίλους δημοσιογράφους τοῦ Σπυρίδωνος καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς τελετῆς ἦταν ἡ πιὸ ἐντυπωσιακή. *Μονὴ Βελλᾶς!* ἄρχιζε. *Θρύλος, μεγαλούργημα, ἐθνικὸν λίκνον, κορύφωμα δράσεως καὶ ἐπιμονῆς! Ὁ ἕτερος τῶν πόλων τῆς δραστηριότητος καὶ ἀνησυχίας τοῦ μητροπολίτου μας. Σέμνωμα Ἠπειρωτικόν, ἀντάξιον ἑνὸς πολυταράχου καὶ ἀνησύχου δεσπότου.* Μετὰ τοὺς ὕμνους ἔθετε τὸ ἐρώτημα τῆς ἀμφιβολίας: *Εἰς τὴν Μονὴν Βελλᾶς συντελεῖται ἐργασία πρακτικῶς ὠφέλιμος ἢ ἡ ὑπόθεσις ἀποτελεῖ μίαν ματαίαν ἐπίδειξιν;* Δὲν ἔδινε ἀμέσως τὴν ἀπάντηση. Θὰ ἐξαντλοῦσε πρώτα τοὺς ὕμνους γιὰ τὴ συγκίνηση ποὺ προξένησε σ' ὅλους ἡ τελετὴ τῆς ἀπονομῆς τῶν πτυχίων, καὶ θὰ ἀπαντοῦσε μὲ δυὸ παραγράφους, στὸ τέλος τῆς ἐκτενέστατης περιγραφῆς. Τὰ ἐτήσια ἔξοδα τῆς λειτουργίας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, σημείωνε, ἀνέρχονται σὲ 1.000.000 δρχ. περίπου. Μετὰ τὴν ψήφιση τοῦ νέου νόμου, οἱ ἀπόφοιτοί του δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ διοριστοῦν στὴν Ἑλλάδα, *ἀλλ' εἰς*

τὴν ἀλλοδαπήν. Ἄξιζε, λοιπόν, νὰ δαπανηθοῦν 5.000.000 δρχ. γιὰ τὶς σπουδὲς 10 πτυχιούχων, ὅσοι οἱ ἀποφοιτήσαντες; Αὐτό, κατέληγε, θὰ τὸ κρίνει ἡ Κοινὴ Γνώμη. Ὁ Πέτρος παραξενεύτηκε μὲ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ κύρ Θύμιου. Ἂν τα ἔξοδα ἦταν δέκα ἑκατομμύρια τὸ χρόνο, αὐτὰ δὲν δίνονταν μόνο γιὰ τοὺς δέκα πτυχιούχους, ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς μαθητὲς τῆς σχολῆς, μὲ τὶς πέντε τάξεις, ξεπερνοῦσαν τοὺς σαράντα. Ἂς εἶναι. Μὲ τέτοια ἦταν συνηθισμένος ὁ Σπυρίδων, εἶχαν γίνει οἱ «ἁμαρτίες» του, ὅπως τοῦ «ἐξομολογήθηκε», αὐτὸς θὰ συνέχιζε τὸ ἔργο του...

Κάτι ἀκόμα δὲν ἄρεσε στὸν Πέτρο, ἀρχὲς Ὀκτωβρίου. Διάβασε στὸν *Κήρυκα* ἕνα σχόλιο, μὲ σοβαρὲς κατηγορίες καὶ ἀπειλὲς ἐναντίον τῶν Ἑβραίων τῶν Γιαννίνων, γιατί, ἔλεγε, εἶχαν ψηφίσει τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* κι ἔρριξαν μαῦρο στὸ Βενιζέλο. (Ἀνάλογου εἴδους κατηγορίες εἶχε διατυπώσει ἐναντίον τῶν Ἑβραίων καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ἀμέσως μετὰ τὶς ἐκλογές). Τοῦ δημιούργησε δυσφορία. *—Μὰ εἶναι λόγος αὐτός*, σκεφτόταν, *νὰ ἐκτοξεύονται ἀπειλὲς ἐναντίον τῶν συμπολιτῶν μας; Ἐλεύθεροι εἶναι, ὅ,τι θέλησαν ψήφισαν.* Ἔπειτα δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ γινόταν αὐτό. Ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Γιαννίνων κι ὕστερα οἱ Ἑβραῖοι τοὺς ἀντιβενιζελικοὺς ὑποψήφιους ὑποστήριζαν, ὄχι βέβαια ὅλοι, ἀλλὰ ἡ πλειοψηφία τους. Ὁ Ἀβραάμ -ἔνοιωθε συγκίνηση ὁ Πέτρος, μὲ τὴν ἀναπόληση τοῦ φίλου του- καὶ κάποιοι ἀκόμα τοῦ ἐπιπέδου του τοὺς *Φιλελεύθερους* ψήφιζαν. Ἐξάλλου ἡ ἀντιβενιζελικὴ τοποθέτηση τῶν Ἑβραίων δὲν ἦταν φαινόμενο μόνο Γιαννιώτικο. Σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ κυρίως στὴ Θεσσαλονίκη, μὲ τὴν πολυπληθέστατη ἑβραϊκὴ παροικία, τὸ ἴδιο συνέβαινε. Ὑπῆρχε, φαίνεται, κατευθυντήρια γραμμή, ποιὰ κέντρα τὴν ἔδιναν, ἄγνωστο. Στὴ γραμμὴ αὐτὴ δὲν πειθαρχοῦσαν ὅλοι. Παράδειγμα ἡ Θεσσαλονίκη. Ψήφιζαν τοὺς Λαϊκούς, ἀλλὰ ὑπῆρχαν καὶ πολλοὶ Ἑβραῖοι, ποὺ πήδησαν στὸ ἄλλο ἄκρο, ἔγιναν κομμουνιστές. Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες διάβασε ὁ Πέτρος στὴν *Ἤπειρο* μιὰ ἀπάντηση στὶς ἀπειλὲς τοῦ *Κήρυκα*. Ἡ ἐφημερίδα ἔδινε τὴ δική της ἄποψη στὸ θέμα: *Ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τί ἐψήφισαν οἱ συμπολῖται μας Ἰσραηλῖται: τοῦτο γνωρίζομεν μόνον, ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ ψῆφοι τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ἐδῶ ὅπως σχεδὸν παντοῦ, εἶναι ψῆφοι συνειδητοί: καὶ εἶναι φυσικὸν αὐτό, ἀφοῦ οἱ Ἰσραηλῖτες ὡς ἔμποροι καὶ ἐπιχειρηματίαι, ἐσυνήθισαν νὰ σκέπτωνται πολὺ λογικώτερα, δυστυχῶς, ἀπὸ ἡμᾶς. —Κάποια εἶναι σωστὰ ἀπ' αὐτά, κάποια ὄχι*, σκέφτηκε ὁ Πέτρος. Ξαναγύρισε πάλι στὴ μνήμη του ὁ Ἀβραάμ. *Πρέπει νὰ πάω μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς μέρες νὰ ἀνάψω ἕνα κερὶ στὸν τάφο του. Ἦταν ξεχωριστὸς ἄνθρωπος ὁ μακαρίτης ὁ φίλος μου. Δὲν βρίσκεις τέτοιους σήμερα.*

Ἡ κυβέρνηση «στενοῦ συνασπισμοῦ» τοῦ Τσαλδάρη, δέσμια τῆς ψήφου τῶν *Φιλελευθέρων* καὶ τῶν *βενιζελογενῶν* κομμάτων, ἔγινε δεκτὴ μὲ ἐπιφυλάξεις ἀπὸ τὸ λαό. Οὔτε οἱ προγραμματικὲς δηλώσεις της (11-11-32)

ἱκανοποίησαν· ἦταν γενικές, δηλώσεις ποὺ ἀκούονται ἀπὸ ὅλες τὶς κυβερνήσεις κατὰ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας (αὔξηση τῆς παραγωγῆς, καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας, οἰκονομίες κ.λπ.). Ὁ Βενιζέλος, ἀπαντώντας, εἶπε πὼς θὰ δώσει ψῆφο ἀνοχῆς στὴν κυβέρνηση, ἀλλὰ μὲ τοὺς ὅρους ποὺ ἔθετε. Δὲν δίστασε μάλιστα νὰ ὑπαινιχθεῖ ὅτι μερικὰ μέλη τῆς κυβέρνησης (ὑπονοώντας τοὺς Μεταξᾶ καὶ Χατζηκυριάκο, ἀλλὰ καὶ τὸν Κονδύλη) διαπνέονταν ἀπὸ δικτατορικὲς τάσεις. Ὅταν προκλήθηκε ἀπὸ τοὺς ἴδιους νὰ ἀπαντήσει ποιοὺς ἐννοοῦσε, σιώπησε. Ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦσαν ἀμφιβολίες στὴν κοινὴ γνώμη, διαισθανόταν καὶ ἀπὸ τὶς συζητήσεις στὴ Βουλὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφία τῶν ἐφημερίδων, ὅτι ὁ Διχασμὸς εἶχε πάλι ἀναβιώσει, μὲ νέες διαστάσεις, τὰ γεγονότα σὲ λίγο θὰ ἐπιβεβαίωναν τὴν κοινὴ πεποίθηση. Παρόλα αὐτὰ καὶ παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ Βενιζέλου, ὁ Τσαλδάρης πέτυχε νὰ ἀποσπάσει τὴν ψῆφο τῆς Βουλῆς, γιὰ διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν της, ὡς τὶς 10-1-1933. Λίγες μέρες, μετὰ τὴν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν, ἡ κυβέρνηση καταψηφίστηκε καὶ ὑποχρεώθηκε νὰ ὑποβάλει τὴν παραίτησή της. Ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καταψηφιζόταν, τὰ προβλήματα, τὰ περισσότερα συνδεόμενα μὲ τὴν οἰκονομικὴ κρίση, ἦταν τόσο πολλὰ καὶ μεγάλα, ὥστε θὰ γονάτιζε κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τους. Ὁ Τσαλδάρης ὑποχρεωνόταν νὰ ὑποβάλει τὴν παραίτησή του, ἀφοῦ δὲ μποροῦσε νὰ κυβερνήσει ὅπως ἤθελε καὶ σύμφωνα μὲ τὸ δικό του πρόγραμμα, χωρὶς νὰ εἶναι δέσμιος τῶν θελήσεων μιᾶς ξένης κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας. Κατὰ ἀξιόπιστους ἱστορικούς, ὁ Τσαλδάρης ἔκανε λάθος ποὺ ἀνέλαβε νὰ σχηματίσει κυβέρνηση. Ἂν ἐπέμεινε σὲ ἄμεση διεγαγωγὴ ἐκλογῶν, θὰ τὶς κέρδιζε. Λάθος ἔκανε καὶ ὁ Βενιζέλος ποὺ ἀνέτρεψε γρήγορα τὴν κυβέρνηση καὶ δὲν τὴν ἄφησε νὰ φθαρεῖ. Νόμιζε πὼς σὲ νέες ἐκλογὲς -τὸν πίεζαν τώρα πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση καὶ σημαντικὰ στελέχη του- θὰ συνεργαζόταν καὶ πάλι μὲ τὰ βενιζελογενῆ κόμματα καὶ θὰ κυβερνοῦσε. *Πῆραν ἀέρα τὰ μυαλά του,* ὅπως λέει ὁ λαός, δὲν ἀνεχόταν νὰ κυβερνάει ὁ Τσαλδάρης· ὅμως ἡ αἰσιοδοξία του δὲν εἶχε ἀντίκρυσμα. Τὰ λάθη θὰ διαδέχονται τὸ ἕνα τὸ ἄλλο καὶ στὸ τέλος θὰ ὁδήγησουν στὴν ἐκλογικὴ ἧττα του.

Πῶς ἀντιμετώπισαν τὴν κυβέρνηση Τσαλδάρη οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων; Ἡ *Ἐλευθερία,* αὐθεντικὴ ἔκφραση τῶν ἀπόψεων τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος,* εἶχε διακόψει τὴν ἔκδοσή της. Οἱ ἄλλες ἐφημερίδες, χωρὶς νὰ εἶναι ἔντονα ἀντιπολιτευτικές, δὲν ἔδειχναν συμπάθεια πρὸς τὴ νέα κυβέρνηση. Ἀκόμα καὶ ἡ *Ἤπειρος,* ποὺ βρισκόταν τώρα στὸ πλευρὸ τῶν *Προοδευτικῶν,* χωρὶς ποτὲ νὰ λησμονεῖ τὴν ἀντιβενιζελικὴ προϊστορία της, δὲν ἦταν ἐνθουσιασμένη μὲ τὴν κυβέρνηση, ὅπως συγκροτήθηκε. *Δὲν εἴμεθα φίλοι τοῦ κ. Τσαλδάρη,* ἔγραφε. *Ἀλλὰ θεωροῦμεν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος» πολιτικὸν κεφάλαιον διὰ τὸν τόπον. Διατὶ ὁ κ. Τσαλδάρης νὰ ὁρκισθῇ ὡς πρόεδρος ἡμεροβίου κυβερνήσεως; Διὰ νὰ λάβῃ τὸ χρῖσμα τοῦ πρωθυπουργοῦ; Ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ λάβῃ προεδρεύων μιᾶς «Οἰκουμε-*

νικῆς κυβερνήσεως». Πάσχισε πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ὁ Τσαλδάρης, ἀλλὰ συνάντησε τὴν ἄρνηση τῶν μικρῶν κομμάτων. Κατὰ τὴν *Ἤπειρο*, ἡ μόνη λύση ἦταν ἡ *Οἰκουμενικὴ* ἢ οἱ ἐκλογές. Ἀξιόλογες εἶναι καὶ μερικὲς σκέψεις τῆς ἐφημερίδας, διατυπωμένες σὲ ἄρθρο μὲ τὸν τίτλο: *Τί θέλει ὁ λαός*, στὰ τέλη τοῦ χρόνου (28-12-32), πολλὲς νομίζει κανεὶς πὼς γράφτηκαν γιὰ σήμερα: *Τὸ κράτος διὰ νὰ διοικηθῇ καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις καὶ νὰ εἶναι ἱκανὸν νὰ προστατεύσῃ τὴν πατρίδα, ἔχει ἀνάγκην ἐξόδων. Εἶχε ὅμως ἀνάγκην τόσων, ὅσων τὸ κράτος ἀπερισκέπτως ἐσπατάλα; Τὰ ἔξοδα προσαρμόζονται πάντα πρὸς τὴν δυνατότητα τῶν ἐσόδων, ὁ λαὸς γνωρίζει ὅτι ἐδῶ ἐγένετο τὸ ἀντίθετον... Ἀλλὰ μήπως ἡ σπατάλη τοῦ κράτους ἐβασάνιζεν ἐξ ἴσου ὅλους; Ἀντιθέτως ἐφορολογοῦντο βαρύτατα ὅσοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ πληρώσουν καὶ ἐπλήρωνον ἐλάχιστα, ἢ μᾶλλον δὲν ἐπλήρωνον τίποτε, ὅσοι θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ πληρώσουν... Νὰ παύσῃ ἡ σπατάλη καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ δικαιοσύνη εἰς τὰς ὑποχρεώσεις καὶ ἀπολαυάς. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἀξίωσις τοῦ λαοῦ... Ὁ λαὸς θέλει ἀκόμα νὰ ἔχῃ ψωμὶ καὶ ψωμὶ φθηνόν, θέλει νὰ ἔχῃ ἐργασίαν, θέλει ὅ,τι παράγει ἐκ τῆς ἐργασίας του νὰ δύναται νὰ τὸ διαθέτῃ, θέλει νὰ πληρώνῃ πρὸς τὸ κράτος ὅσα πρέπει νὰ πληρώνῃ, καθιστάμενος ἱκανὸς πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ θέλει ἀκόμα, ὅσα πληρώνει νὰ διατίθενται δικαιολογημένως, λελογισμένως καὶ δικαίως... Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀξίωσις τοῦ λαοῦ...* Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ὄργανο τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος*, τὸ ὁποῖο μετὰ τὶς ἐκλογές, διασπάστηκε σὲ δύο τμήματα, ἐξαιτίας ἐσωκομματικῶν ἀντιθέσεων (τῆς πλειοψηφούσης μερίδας ἐπικεφαλῆς ἦταν ὁ Ἀλ. Μυλωνᾶς), ἐπιθυμοῦσε τὸ σχηματισμὸ *Οἰκουμενικῆς κυβέρνησης*, ὅπως καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, τῶν ἴδιων φιλοαγροτικῶν τάσεων. Ὁ Μυλωνᾶς στὴ Βουλὴ καθόρισε ὡς ἑξῆς τὴ στάση του ἀπέναντι τῆς κυβέρνησης Τσαλδάρη: *Ὁ λαὸς δὲν ἔδωσεν εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς βουλευτὰς ἐντολὴν ν' ἀρνοῦνται τὰ πάντα, ἀλλὰ νὰ συντελοῦν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν τροποποίησιν, σύμφωνα μὲ τὰς ἀπόψεις τῶν μέτρων τῆς κυβερνήσεως. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν οἱ ἀγροτικοὶ θὰ δώσουν ψῆφον ἀνοχῆς, ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ εἰς τὴν κυβέρνησιν.* Ἀργότερα οἱ *Ἀγροτικοὶ* συμφώνησαν μὲ τὸ Βενιζέλο γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῆς κυβέρνησης. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι, ὁ πρώην γερουσιαστὴς καὶ ἐκ τῶν ἐπιλέκτων στελεχῶν τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος* Ἀπ. Χασιώτης, ἐπανεκλέχτηκε γερουσιαστής, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν *Γεωργικῶν ἐπιμελητηρίων*, κατὰ τὶς ἐκλογὲς ποὺ ἔγιναν τὸν Ὀκτώβριο (Ἂς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης, ποὺ εἶχε διακόψει τὴν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας του, δημοσιογραφοῦσε, κατὰ διαστήματα, ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* καὶ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος).*

Ὁ *Κῆρυξ*, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ ἀντικυβερνητικοῦ τύπου τῶν Ἀθηνῶν, δημοσίευε ἢ ἀναδημοσίευε, ἄρθρα καὶ σχόλια ἔντονα ἐπικριτικὰ τοῦ ἔργου της (μᾶλλον τῶν προθέσεων, τί ἔργο θὰ εἶχε νὰ ἐμφανίσει μέσα σ' ἐλάχιστο χρόνο), μὲ στόχο τὴν ἀνατροπή της, σύμφωνα καὶ μὲ τὶς

ἐντολὲς ποὺ εἶχαν δοθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Βενιζέλο. Πάντως ἡ ἀρθρογραφία του δὲν ἔμεινε ἀναπάντητη ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο*, τὴ μόνη πού, λόγω ἀντιβενιζελικοῦ παρελθόντος, ἔλεγε κάποια καλά λόγια γιὰ τὴν κυβέρνηση Τσαλδάρη. Πολλὲς φορὲς θεωροῦσε πρόκληση τὴν ἀρθρογραφία τοῦ *Κήρυκος*, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριζε (25-11-32) ὅτι, *ἦσαν δημοκοπίαι καὶ ἀγυρτίαι μόνον, ὅσα διὰ τὴν προκάτοχον κυβέρνησιν ἐλέγοντο περὶ σπαταλῶν καὶ καταχρήσεων. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου* -ἀπαντοῦσε ἡ *Ἤπειρος* (26-11-32), *πολὺ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν οὐσιαστικὴν ζημίαν εἰς τὸ κράτος, μὲ τὴν σπάταλον πολιτικήν της καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους καταχρήσεις, ἦτο νὰ γεννήσῃ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ κράτος αὐτὸ δὲν εἶναι κράτος, ἀλλὰ τσιφλίκιον ὀλίγων τυχοδιωκτῶν καὶ παλιανθρώπων, περιβεβλημένων ἀνώτατα ἀξιώματα... Θὰ ἐνθυμοῦνται οἱ Ἠπειρῶται ὅτι μεγάλαι ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες ἐκυκλοφόρουν προεκλογικῶς, μὲ μεγάλας πολυχρώμους ἐπιγραφὰς «κάτω οἱ κλέφτες» καὶ αὐτὸ ἀπετέλει σύνθημα προεκλογικόν.*

Σαφῶς φιλοκυβερνητικὴ ἦταν ἡ θέση τῆς *Κραυγῆς* ἀπέναντι στὴ νέα πολιτικὴ κατάσταση. Τὰ ἄρθρα τοῦ Γρ. Σακκᾶ, μὲ τὰ γνωστὰ ὑπερθετικά, ἐπικροτοῦσαν τὸ ἔργο τῆς κυβέρνησης Τσαλδάρη, ὡς τὴν ἡμέρα τῆς παραίτησής της. Αὐτὸ δὲν τὸν ἐμπόδισε στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1933 νὰ στραφεῖ ἐναντίον τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, τὴν κυβέρνηση τοῦ ὁποίου ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ ὑμνοῦσε.

Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου, ὅπως σημειώθηκε, εἶχε διορισθεῖ ὁ Σπυρίδων Τρικούπης. Κατὰ τὶς ἐφημερίδες, *ἡ προτρέχουσα γνώμη παρέστησεν εἰς τοὺς Ἠπειρώτας ὡς ἠθικόν, τίμιον καὶ θελήσεως ἄνθρωπον.* Ἄργησε νάρθει στὰ Γιάννινα (6-12-32). Οἱ ἐφημερίδες, ὅπως συνήθως γινόταν, χαιρέτησαν τὴν ἄφιξή του, μὲ κύρια ἄρθρα, στὰ ὁποῖα ἐξέθεταν τὶς ἀπόψεις τους γιὰ τὰ ὅσα ἔπρεπε νὰ κάμει γιὰ τὴν Ἤπειρο. Πρῶτος πρῶτος, βέβαια, ὁ Γρ. Σακκᾶς, πιστὸς στὴν παράδοσή του νὰ δημοσιεύει πάντοτε μιὰ *ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἐξοχώτατον* κ.λπ. διοικητὴ ποὺ διοριζόταν. Ἡ ὑποδοχὴ ποὺ ἐπεφύλαξαν οἱ Γιαννιῶτες στὸν Τρικούπη, χαρακτηριζόταν ὡς ἐνθουσιώδης. Στὸ λόγο ποὺ ἐκφώνησε εἶπε πολλὰ γιὰ τὴν Ἤπειρο, μὲ τὴν ὁποία εἶχε συνδεθεῖ ὡς μαχητὴς στὸν ἀπελευθερωτικὸ πόλεμο τοῦ 1912-13. Στοὺς συντάκτες τῶν ἐφημερίδων δήλωσε, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ προκάτοχοί του, ὅτι ἦταν ἀποφασισμένος νὰ ἐργαστεῖ μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ θὰ προσπαθοῦσε *διὰ συντόνου ἐργασίας, χρηστῆς διοικήσεως καὶ αὐστηρᾶς οἰκονομίας νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἠπειρωτικὸν λαὸν ν' ἀντιμετωπίσῃ μετὰ θάρρους τὰς θλιβερὰς ἡμέρας τῆς κρίσεως.* Δὲν μπόρεσε νὰ βοηθήσει. Σὲ λίγο καιρό, μὲ τὸ σχηματισμὸ τῆς τελευταίας κυβέρνησης Βενιζέλου, ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ Δημ. Μπότσαρη.

Γενικὸς γραμματέας τῆς Γενικῆς διοίκησης, ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὁ Γ. Θεοδωράκης, ἀπὸ τοὺς δραστηριότερους ἀνώτερους ὑπαλλήλους ποὺ

ὑπηρέτησαν στὴν Ἤπειρο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της. Ἦταν ἀκαταπόνητος καὶ ἀποτελεσματικός, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναγνώριση πάγκοινη. Μετὰ τὸ σχηματισμὸ ὅμως τῆς κυβέρνησης Τσαλδάρη, κάποιοι παράγοντες τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, δημιούργησαν θέμα ἀντικατάστασής του, τὸ ὁποῖο ἀπασχόλησε τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὸν τύπο γιὰ πολλές ἑβδομάδες. Τὶς μυστικὲς συσκέψεις καὶ τὸ παρασκήνιο ποὺ προηγήθηκε τῆς ὑποβολῆς τοῦ αἰτήματος ἀντικατάστασης τοῦ Θεοδωράκη, ἀποκάλυψε σὲ ὁλοσέλιδο ἄρθρο του, μὲ τὴ γνωστὴ γλῶσσα ποὺ χρησιμοποιοῦσε κατὰ τὶς ἀγορεύσεις του στὰ δικαστήρια, ὁ βουλευτὴς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* Γ. Κωνσταντινίδης. *Ὁμὰς πολιτικῶν τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος»*, ἔγραφε στὴν *Ἤπειρο* (14-12-32), *συνῆλθε προχθὲς εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, συμπαρισταμένων καί τινων ἄλλων... οὐδένα ἀπολύτως πλὴν ἑαυτῶν ἐκπροσωπούντων, περὶ τοὺς δώδεκα ἐν ὅλῳ. Καὶ μετὰ συζήτησιν, ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν, ὅπως ἐξ ὀνόματος καὶ ὡς ἐκπρόσωποι δῆθεν τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος» ἐν Ἠπείρῳ(!), νὰ ἀξιώσωσιν τὴν ἐντεῦθεν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Γενικοῦ γραμματέως κ. Θεοδωράκη καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ δι' ἄλλου, ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν τὴν ἑπομένην ἐξήγγειλαν εἰς τὸν κ. ὑπουργὸν* (Γενικὸ διοικητή). Ὁ Κωνσταντινίδης στὴ συνέχεια ἀποδείκνυε μὲ ἐπιχειρήματα πὼς οἱ δέκα ἦταν πλαστογράφοι τῆς θέλησης τῶν ὀπαδῶν τοῦ κόμματος, γιατὶ ἂν ἦταν γνήσιοι ἐκπρόσωποί του, θὰ προκαλοῦσαν γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ *Λαϊκοῦ πολιτικοῦ συλλόγου*, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ ζητοῦσαν τὴν ἐντολὴ νὰ τὸν ἐκπροσωπήσουν. Κινήθηκαν παρασκηνιακά, γιατί ἤξεραν πὼς τέτοια ἐντολὴ δὲν θὰ ἔπαιρναν ποτέ. Μὲ τὶς πράξεις τους ἀπόδειξαν, ὅτι ἐχθροὶ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* ἦταν καὶ ὄχι παράγοντές του, ἀφοῦ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἀναβιώσουν τὸ διχασμὸ καὶ τοὺς διωγμοὺς ὑπαλλήλων γιὰ τὰ πολιτικά τους φρονήματα. *Καὶ ποῖον ἤθελαν νὰ διώξουν; Τὸν κ. Γ. Θεοδωράκην. Ἀναμολογοῦμεν, ὡς καὶ ἡ ὁλότης τῶν Ἠπειρωτῶν μεθ' ἡμῶν, ὅτι ὁ ὑπάλληλος οὗτος, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐνταῦθα ὑπηρεσίας του ἐπεδείξατο ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα, φιλεργίαν, δραστηριότητα καὶ κατέβαλεν ἀκαταπονήτους ὑπὲρ τῆς Ἠπείρου προσπαθείας κατὰ τρόπον ἔκδηλον καὶ εὐεργετικόν, ἀμερολήπτως καὶ εὐόρκως ἐπιτελέσας τὸ καθῆκον του, ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε -πρᾶγμα σπανιώτατον ἀτυχῶς σήμερον- οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν νὰ δύναται μετὰ θετικότητος νὰ εἴπῃ ποίων φρονημάτων εἶναι οὗτος*, συμπλήρωνε ὁ Κωνσταντινίδης. Τὰ ἀκριβῆ αἴτια τῆς ἀπόφασης τῶν συγκεντρωθέντων δὲν διακριβώθηκαν, μᾶλλον ἦταν προσωπικὲς φιλοδοξίες νὰ ἀντικαταστήσει τὸ Θεοδωράκη κάποιος τῆς παρασυναγωγῆς. Πάντως ὁ Τρικούπης δὲν συμφώνησε μὲ τὴν ἀξίωσή τους *καὶ τοὺς ἀπήντησε δεόντως*. (Τὸ ἄρθρο τοῦ Γ. Κωνσταντινίδη δημοσιεύτηκε καὶ σ' ἄλλες ἐφημερίδες). Μὲ τὸ θέμα ασχολήθηκε τὴν ἄλλη μέρα καὶ ὁ Τάκης Γ. Χατζῆς (15-12-32). Συμφωνοῦσε μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ *πυρίνου* ἄρθρου τοῦ Κωνσταντινίδη, θέτοντας κι αὐτὸς τὰ ἐρωτήματα: 1) Πότε καὶ πῶς πῆραν τὴν ἐξουσιοδότηση νὰ ἐκπρο-

σωποῦν τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, οἱ ἀξιώνοντες τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Θεοδωράκη; 2) Γιατὶ νὰ φύγει ἕνας τόσο ἐπιτυχημένος, κατὰ πάγκοινη ὁμολογία, ὑπάλληλος; Οὔτε ἡ ἐπιτροπὴ ἰσχυριζόταν ὅτι ἦταν ἀνίκανος, ἀλλὰ ἔπρεπε -ἔλεγαν- νὰ τοποθετηθεῖ κάποιος τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κόμματος, ὅπως οἱ Κων. Σπέγγος ἢ Σπ. Σούρλας (πρόεδρος τοῦ *Δικηγορικοῦ συλλόγου*). Ἡ, γιὰ κομματικοὺς μόνο λόγους, ἀντικατάσταση τοῦ Θεοδωράκη θὰ προξενοῦσε μεγάλη ζημιὰ στὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, κατέληγε ὁ Χατζῆς. Καὶ ἐκεῖ ποὺ τὸ θέμα ἔτεινε νὰ κλείσει, μὲ τὴν ὁριστικὴ παραμονὴ τοῦ Θεοδωράκη στὴ θέση του, ἀπροσδόκητος σύμμαχος τῆς μερίδας τῶν *Λαϊκῶν* ποὺ ζητοῦσαν τὴν ἀντικατάστασή του, ἦρθε ὁ φιλελεύθερος *Κῆρυξ*. Μὲ ὁλοσέλιδο ἄρθρο του (21-12-32) ἔδινε ἐπιχειρήματα σ' αὐτούς, ἀλλὰ ζητοῦσε καὶ ὁ ἴδιος τὴν ἀντικατάσταση τοῦ Θεοδωράκη. Πῆρε τὴν ἀπάντηση ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο* (22-12-32). Ὁ Θεοδωράκης, ποὺ εἶχε ὑποβάλει, ὅπως συνηθιζόταν, παραίτηση μετὰ τὴν ἄφιξη τοῦ νέου Γενικοῦ διοικητῆ, θὰ παρέμεινε. Τί συμφέροντα εἶχαν *Κῆρυξ* καὶ μερίδα τῶν *Λαϊκῶν* νὰ συμπορευθοῦν, ἄγνωστο. Πάντως, σὲ ἄρθρο της (24-12-32), ἡ *Ἤπειρος* ὑπογράμμιζε *ὅτι οἱ ἐπιδιώξαντες τὴν ἐντεῦθεν μετάθεσιν τοῦ κ. Θεοδωράκη ὀλίγοι «Λαϊκοί» παράγοντες, δὲν ἐδίστασαν νὰ καταφύγουν εἰς μίαν βενιζελικὴν ἐφημερίδα. Κατόπιν τούτου δὲν θὰ δύνανται νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ἐκπροσωποῦν τὴν γνώμην τοῦ ἀντιβενιζελικοῦ κόσμου παρὰ μόνον τὴν ἰδικήν των.* Ἀπάντηση στὸν *Κήρυκα* (ἀπηχοῦσε τὶς ἀπόψεις Μπότσαρη) ἔδωσε καὶ ὁ Σπ. Σῖμος, βουλευτὴς τῶν *Φιλελευθέρων* καὶ ἐκδότης τῆς *Πατρίδος* Ἀθηνῶν (22-12-32)· ἔπλεκε τὸ ἐγκώμιο τοῦ Θεοδωράκη καὶ διαμαρτυρόταν *διὰ τὴν ἐγκληματικὴν ἐναντίον του ἀπόπειραν.*

Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (12-12-32) τὶς ἑπόμενες μέρες ἔρριξε περισσότερο φῶς στὴν ὑπόθεση, μὲ ἀναφορὰ σὲ ὀνόματα καὶ δηλώσεις τῶν φερόμενων ὡς ἀντικαταστατῶν τοῦ Θεοδωράκη. Στὴν ἐπιτροπὴ ποὺ ἐμφανίστηκε στὸν Τρικούπη μετεῖχαν οἱ Χρηστοβασίλης, Τσατσάνης, Γκορτζῆς καὶ Κούρεντας καὶ ζήτησαν τὸν διορισμὸ τοῦ Σπέγγου ἢ τοῦ Σούρλα στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ γραμματέα. Ὁ Σούρλας διέψευσε τὴν εἴδηση. Ὁ Κ. Σπέγγος, μὲ ἐκτενὴ ἐπιστολή του (15-12-32) ἔδινε τὶς ἑξῆς διευκρινίσεις: Ἐπειδὴ ἡ θέση τοῦ Γενικοῦ γραμματέα ἦταν πολιτικὴ καὶ ἐμπιστευτική, μὲ τὴν κυβερνητικὴ μεταβολὴ ἔπρεπε νὰ συμπληρωθεῖ ἀπὸ πολιτικὸ πρόσωπο καὶ ὁ Θεοδωράκης νὰ περιοριστεῖ στὰ καθήκοντα τοῦ διευθυντῆ τῶν Ἐσωτερικῶν, γιὰ νὰ συνεχίσει νὰ προσφέρει καὶ πάλι τὶς πολύτιμες, πραγματικά, ὑπηρεσίες του στὸν τόπο. Ἡ συμπλήρωση, κατὰ τὴν ἐπιτροπή, ἔπρεπε νὰ γίνει ἀπὸ Ἠπειρώτη καὶ ὄχι ξένο καὶ αὐτὴ τὴν ἔννοια εἶχε ἡ παράστασή της στὸ Γενικὸ διοικητή. Ὑπῆρξε ὅμως καὶ ἀντίδραση ἀπὸ ἄλλους παράγοντες τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, οἱ ὁποῖοι παρουσιάστηκαν στὸν Τρικούπη, ζήτησαν τὴν παραμονὴ τοῦ Θεοδωράκη καὶ διαμαρτυρήθηκαν ἔντονα γιὰ τὴν κίνηση τῶν ἄλλων. Πρόσθεσαν ὅτι κάθε ἄλλη ἐνέργεια θὰ ἔβρισκε ἀντί-

θετο ὅλο τὸν Ἠπειρωτικὸ λαὸ καὶ θὰ προξενοῦσε μεγάλη ζημιὰ στὸ *Λαϊκό κόμμα*. Ἡ ἀντίθεση μεταξὺ τῶν παραγόντων τῶν *Λαϊκῶν*, ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια καὶ τὴν ὑποβόσκουσα διένεξη ἀνάμεσα στὸ Χρηστοβασίλη καὶ στὸν Κωνσταντινίδη: *Δὲν πρέπει νὰ πλανᾶται ὁ κ. Κωνσταντινίδης, διότι ἐπῆρε μερικοὺς σταυροὺς περισσότερους ἡμῶν τῶν ἄλλων καὶ προεχειρίσθη εἰς ἀρχηγὸν τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος». Καὶ ἂν σήμερον κομπάζῃ μὲ τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα ἐπ' ὤμου, τὸ ἀξίωμα τοῦτο τὸ ὀφείλει εἰς ἡμᾶς καὶ οὐχὶ εἰς ἑαυτόν... Ὄχι ἡμεῖς, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἀντιπροσωπεύει τίποτε εἰς τὸ «Λαϊκὸν κόμμα» τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων καὶ δὲν ἔχει προσφέρει τίποτε εἰς αὐτὸ* (ἄδικη κρίση), ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Κωνσταντινίδη πρὸς τὸν Χρηστοβασίλη καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ ἔγραφαν ἐναντίον του ἀπὸ τὶς στῆλες τοῦ *Κήρυκος*, ἦταν βιαιότατη, ἀλλ' ὄχι ὑβριστική. Γιὰ τὸ Χρηστοβασίλη ἔλεγε: *Τὸ γῆρας ἤμβλυνε τὴν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος καὶ πολλὰ τοῦ συγχωρεῖ*, (ὅπως τὸ ὅτι) *ἐδήλωσε δημοσίᾳ φιλίαν διὰ τῆς ἐφημερίδος του εἰς ὅλους τοὺς ἐκ περιτροπῆς μετεπαναστατικοὺς κυβερνήτας*. Ἀμείλικτος ἦταν γιὰ ἄλλον κατήγορό του (μᾶλλον τὸν Γ. Καγιᾶ), στὸν ὁποῖο ἔδινε καὶ μαθήματα πολιτικῆς συμπεριφορᾶς (ἰσχύουν καὶ γιὰ σήμερα): *Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ ἰδίως οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοί, οἱοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι, ἀποτελοῦν κεφάλαια ἐθνικὰ καὶ ὅτι πρέπει μὲν νὰ ὑπόκεινται εἰς αὐστηρὸν ἔλεγχον τῶν πράξεών των, ἀλλ' οὐδέποτε εἰς χαμερπῆ διὰ χυδαίας γλώσσης ἐπίθεσιν*. (Ἐγώ) *οὐδέποτε θὰ εὐχαριστήσω τοὺς ἐπιστολογράφους καὶ τοὺς ὁμοίους των. Ἂς εἶναι καὶ ἂς μείνουν ἰδικόν των ἀποκλειστικὸν προνόμιον αἱ ὕβρεις* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 17-12-32). Ἡ ἴδια ἐφημερίδα, *θέτοντας τελείαν καὶ παῦλαν* στὴ συζήτηση ἀπὸ τὴν πλευρά της, δήλωνε ὅτι ἡ στάση τοῦ Κωνσταντινίδη στὸ θέμα, τὸν τιμοῦσε καὶ ἦταν σύμφωνη μὲ τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν Ἠπειρωτῶν. Σφόδρα ἀντίθετη μὲ τὸ Χρηστοβασίλη, μὲ ὑβριστικὲς μάλιστα ἐκφράσεις, καὶ ἔνθερμη ὑποστηρίκτρια τοῦ Κωνσταντινίδη ἦταν καὶ ἡ *Κραυγή*. Ἀντίθετη, τέλος, μὲ τὶς ἐνέργειες τῶν *Λαϊκῶν* γιὰ ἀπομάκρυνση τοῦ Θεοδωράκη, *ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς κοινοτικῆς ὁδοποιΐας*, ἦταν ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Χρηστοβασίλης, ὅταν ὁ Θεοδωράκης μετετέθη στὴν Κεφαλληνία ὡς διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ νομαρχίας, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1933, ἔγραφε ἐγκωμιαστικότατο ἄρθρο γιὰ τὴν προσφορά του στὴν Ἤπειρο.

Τὸ *Βορειηπειρωτικὸ* καὶ τὰ Ἑλληνοαλβανικὰ πήγαιναν ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο. Κάποια σημάδια καλλιτέρευσης τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὶς δυὸ χῶρες παρατηρήθηκαν τὸ φθινόπωρο τοῦ 1932, γρήγορα ὅμως οἱ καταπιεστικὲς ἐνέργειες τῶν Ἀλβανῶν γιὰ ἀφελληνισμὸ τῆς Βορείου Ἠπείρου, διέψευσαν τὶς ἐλπίδες ὅσων ἐργάζονταν γιὰ τὴν καλλιτέρευση τῶν σχέσεων. Ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἐκδηλωνόταν εἰλικρινὴς διάθεση πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, δὲν ἔβρισκε ὅμως τὴν ἀνάλογη ἀνταπόκριση

ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά. Ἐνδεικτικὴ τῶν προθέσεων τῆς Ἑλλάδας ἦταν ἡ ἀρθρογραφία τοῦ ἀθηναϊκοῦ καὶ ἐπαρχιακοῦ τύπου, ἰδιαίτερα τοῦ Ἠπειρωτικοῦ: *Ἐξαιρετικὰ μᾶς εὐχαριστεῖ* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος*, 13-10-32- *ἡ παρατηρουμένη τελευταίως, τόσον ἀπὸ μέρους τοῦ τύπου, ὅσον καὶ τῶν ἁρμοδίων ἐπισήμων, κίνησις διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς φιλικῆς ἀτμοσφαίρας ἐγκαρδιότητος καὶ ἐμπιστοσύνης μεταξὺ Ἑλλάδος-Ἀλβανίας, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν, ὅταν ἡ φωτισμένη ἀντίληψις, ὅτι ἔχομεν τὴν ὑποχρέωσιν ὡς ἀδελφοὶ καὶ ὡς γείτονες, δίδοντες τὰς χεῖρας, ὁμοῦ ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὸ μέλλον ὑπερισχύσῃ ἑκατέρωθεν καὶ διαλυθοῦν τὰ ὑπάρχοντα νέφη τῆς ἀμφιβολίας, τῆς δυσπιστίας καὶ τοῦ σωβινισμοῦ -εὐκολώτερον θὰ δυνάμεθα νὰ κινηθῶμεν, διὰ νὰ θέσωμεν τὰς ἀσφαλεῖς βάσεις μιᾶς στενῆς ἐμπορικῆς, μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, συνεργασίας... τόσον ἀναγκαίας καὶ εἰς τὴν Ἀλβανίαν, κινδυνεύουσαν σήμερον νὰ ὑποδουλωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν Ἰταλίαν...* Μιὰ ἀπὸ τὶς προσπάθειες ποὺ καταβλήθηκαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, ἦταν καὶ ἡ ἵδρυση, στὴν Ἀθήνα, τοῦ *Ἑλληνοαλβανικοῦ συνδέσμου*, οἱ σκοποὶ τοῦ ὁποίου μποροῦσαν νὰ συμβάλουν στὴ φιλία καὶ συνεργασία τῶν δυὸ χωρῶν, παρὰ τὶς ὁρισμένες ἐπιφυλάξεις ποὺ ὑπῆρχαν. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, π.χ. συμφωνοῦσε μὲ τοὺς σκοποὺς του, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ὁ *Ἑλληνοαλβανικὸς σύνδεσμος* θὰ περιλάμβανε στὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὴ μέριμνα γιὰ τοὺς Βορειοηπειρῶτες καὶ ἀκόμα ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξεταστεῖ ἄν, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὶς δυὸ χῶρες, ἡ Ἀλβανία μποροῦσε νὰ κινηθεῖ ἐλεύθερα (ὑπονοώντας τὴν Ἰταλία). Θὰ ἀποτύχαινε ἡ προσπάθεια, πρόσθετε, ἂν οἱ δραστηριότητες τοῦ *Συνδέσμου* κατέληγαν σὲ πλατωνικὲς συζητήσεις καὶ ὄχι στὴν ἐξασφάλιση συνθηκῶν γιὰ πραγματικὴ καλλιέργεια φιλικῶν σχέσεων Ἑλλάδας καὶ Ἀλβανίας. Ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῶν καταβαλλόμενων προσπαθειῶν ἦταν καὶ ὁ *Κῆρυξ*.

Δὲν πρόφτασε νὰ στεγνώσει ἡ μελάνη τῶν αἰσιόδοξων ἄρθρων, κι ἦρθαν «τὰ ἄσχημα μαντάτα» ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἤπειρο, ποὺ ἄλλαξαν τελείως τὴν ἀτμόσφαιρα. Ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (1-11-32), ἔγραφε ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο: *Εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα δὲν ἐπιτρέπεται ἡ λειτουργία. Διώρισαν Ἀλβανοὺς διδασκάλους καὶ ὑποχρεώνουν τοὺς Ἕλληνας γονεῖς νὰ στέλλουν τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἀλβανικὰ σχολεῖα. Ἀλβανοὶ διδάσκαλοι διωρίσθησαν εἰς τὴν Ἐπισκοπήν, στὸ Μπουλιαράτι, τὴ Δερβιτσάνη καὶ τοὺς Γεωργουτσάτες, ὅπου ἔκαυσαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην.* Μιὰ μέρα νωρίτερα (30-10-32) τὸ *Ἔθνος* Ἀθηνῶν ἔκανε γνωστό ὅτι: *Ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις κατήργησε φαίνεται πλέον ὁριστικῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν Βόρειον Ἤπειρον. Ἔκλεισε τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἔπαυσε τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους, τοὺς ὁποίους ἀντικατέστησεν μὲ μουσουλμάνους, διδάσκοντας εἰς τὴν θέσιν τῆς*

ἑλληνικῆς τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Ἐν μιᾷ λέξει ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις κάμνει εἰς τὴν Βόρειον Ἤπειρον ὅ,τι δύναται διὰ νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ ἑλληνόγλωσσον καὶ ὀρθόδοξον χριστιανικὸν στοιχεῖον... Ἡ Ἑλλὰς ἀσφαλῶς δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ τὴν στάσιν αὐτὴν τῆς κυβερνήσεως τῶν Τιράνων, ἡ ὁποία κάποτε θὰ μεταμεληθῇ διὰ τὰς πιέσεις της. Ποτὲ δὲν μεταμελήθηκε, ἀντίθετα τὶς ἐπέτεινε. Γιατί οἱ σκοποὶ καὶ οἱ προθέσεις της στὸν ἀφελληνισμὸ τῆς Βορείου Ἠπείρου κατέτειναν.

Ἐπειδὴ ἐκ μέρους τῆς ἀλβανικῆς κυβέρνησης ἀμφισβητήθηκε ἡ ἀλήθεια τῶν εἰδήσεων γιὰ τὸ κλείσιμο τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, ἡ *Ἐπιτροπὴ Βορειοηπειρωτῶν Ἰωαννίνων*, δημοσίευσε στὸν τύπο τὴν παρακάτω δήλωση: *Διὰ τῆς παρούσης μας δηλοῦμεν κατηγορηματικώτατα ὅτι ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ οὐδὲν ἑλληνικὸν σχολεῖον λειτουργεῖ καὶ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον λεπτὸν δαπανᾶται διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν παρὰ τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως. Αἱ διαβεβαιώσεις τῆς ἀλβανικῆς Πρεσβείας Ἀθηνῶν περὶ τοῦ ἀντιθέτου τῶν ἰσχυρισμών μας, οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἀλήθειαν ἔχουσιν* (7-11-32).

Ἦρθαν ὅμως κι ἄλλα στοιχεῖα γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὶς προθέσεις τῆς ἀλβανικῆς κυβέρνησης. Ἀπαγόρευσε στοὺς ἕλληνες σπουδαστές, ἀλβανοὺς ὑπηκόους, τὴ μεταβίβασή τους στὴν Ἑλλάδα γιὰ σπουδές. Ἡ *Μπέσα* τῶν Τιράνων, ἔγραφε σχετικὰ σὲ κύριο ἄρθρο της (25-10-32): *Εἴμεθα ἄτυχοι ἔχοντες πρὸς βορρὰν καὶ νότον δύο γείτονας*, (τὴν Γιουγκοσλαβία καὶ τὴν Ἑλλάδα), *οἱ ὁποῖοι ἐποφθαλμιοῦν τὴν χώραν μας.* (Ἦταν ὅμως τυχεροὶ οἱ Ἀλβανοὶ ποὺ καταδυνάστευαν τὴ χώρα τους οἱ Ἰταλοί...). Στὴ συνέχεια, ἀναφερόμενη στὰ γραφέντα ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, γιὰ τὴν παρεμπόδιση τῶν Βορειοηπειρωτῶν νὰ σπουδάζουν στὴν Ἑλλάδα, καὶ στὴν ἄποψή του ὅτι οἱ ἀλβανικὲς ἀρχὲς ἐνεργοῦσαν ὡς νευρόσπαστα ξένης ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας, ἀπαντοῦσε: *Δὲν δυνάμεθα ποτὲ νὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς τὰ τέκνα μας νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα Κονίτσης καὶ Δελβινακίου Πωγωνίου, εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν Κέρκυραν, ὅπου ἡ τρυφερὰ καὶ ἁγνὴ αὐτῶν ψυχὴ δηλητηριάζεται διὰ τῆς εἰς αὐτὰ ἐμπνεύσεως αἰσθημάτων ἐναντίον τῆς πατρίδος των, τῶν ἀδελφῶν των καὶ τῆς γλώσσης των.* Φυσικὰ ἡ *Μπέσα* πῆρε τὴν ἀπάντησή της: *Ἡ ἑλληνικὴ μειονότης τῆς Βορείου Ἠπείρου ἔχει* (γιὰ τὴν ἐκπαίδευσή της) *ἀνεγνωρισμένα δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ὑποχρεοῦται ἡ Ἀλβανία νὰ σεβασθῇ. Ὅταν διαμαρτυρόμεθα διὰ τοὺς Βορειοηπειρώτας δὲν διεκδικῶμεν οὐδὲν περισσότερον τῶν ἀνεγνωρισμένων δικαιωμάτων* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 2-11-32). Πολλὰ ἄρθρα ἀκόμα δημοσιεύθηκαν ὡς τὸ τέλος τοῦ 1932 στὸν «*Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα*»., *Περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν Ἀλβανῶν, Περὶ τῆς καλλιεργείας τῶν ἑλληνοαλβανικῶν σχέσεων* κ.ἄ. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ κι ἕνα τοῦ Χρηστοβασίλη *(Φιλοαλβανός*, σημειώνει κάτω ἀπὸ τὴν ὑπογραφή του), ποὺ κατέληγε: *Πρέπει νὰ παύσῃ αὐτὴ ἡ ἀλβανολατρεία, ἐξ ἧς πάσχομεν οἱ ἐν Ἑλλάδι, ὅτι Ἕλλη-*

νες καὶ Ἀλβανοὶ εἴμεθα δύο λαοὶ στενώτατοι συγγενεῖς, κ.λπ. Ἡ πραγματικότης εἶναι ὠμή: Ἔχομεν ἑλληνικὰ δίκαια ἐν Ἀλβανίᾳ, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν 200 χιλιάδες ὀρθοδόξων χριστιανῶν Ἑλλήνων, Ἑλληνογλώσσων καὶ Ἀλβανογλώσσων, τὰ ὁποῖα καταπατεῖ καὶ ἐπιβουλεύεται ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις, καὶ τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλλὰς ἔχει συμφέρον νὰ ὑπερασπισθῇ καὶ γνωρίζει τίνι τρόπῳ νὰ ὑπερασπισθῇ (9-11-32). Μὲ τὶς συνεχιζόμενες καταπιέσεις καὶ ἀπαγορεύσεις τῶν Ἀλβανῶν, γίνεται πιὰ φανερό, πὼς ὑπάρχει σὲ ἐφαρμογὴ ὀργανωμένο σχέδιο, γιὰ ἀφελληνισμὸ τῆς Βορείου Ἠπείρου, μὲ κύριο μέσο τὴ διακοπὴ τῆς λειτουργίας τῶν ἑλληνικῶν σχολείων. Ἡ ἀρχὴ εἶχε γίνει ἀπὸ καιρό, ἀλλὰ οἱ προθέσεις τῶν Ἀλβανῶν ἄρχισαν νὰ γίνονται περισσότερο ἐμφανεῖς ἀπὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1932, γιὰ νὰ ἀποκαλυφθοῦν πλήρως τὴν ἄνοιξη τοῦ 1933, ὅταν τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας τῆς Ἀλβανίας, διέταξε τὸ κλείσιμο ὅλων τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἦταν ἰδιωτικά. Τὸ ποτήρι εἶχε πιὰ ξεχειλίσει. Ἔτσι ἄρχισε ὁ ἀγώνας τῶν βορειοηπειρωτικῶν πληθυσμῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς δασκάλους, τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς πρόκριτους γιὰ νὰ ξανανοίξουν τὰ σχολεῖα, μὲ παρέμβαση διεθνῶν ὀργανισμῶν *(Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης).* Ὁ ἀγώνας δικαιώθηκε. (Ὅλα θὰ ἐκτεθοῦν μὲ λεπτομέρειες στὸν ἑπόμενο τόμο, τὸν ἕνατο).

Μὲ τὴν ἔναρξη τῆς δίκης τοῦ ἐπιθεωρητῆ δημοτικῶν σχολείων Παραμυθιᾶς Παυλούρου, κατηγορούμενου γιὰ ἀποπλάνηση δασκάλας τῆς περιφερείας του, ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, μὲ ὑπόσχεση γάμου (ἡ δασκάλα ἔμεινε καὶ ἔγκυος, ἄγνωστο ὅμως ἂν ἀπὸ τὸν ἐπιθεωρητὴ ἢ ἄλλον), ὑποτροπίασε καὶ τὸ θέμα τῶν καθηγητικῶν σκανδάλων, μὲ ἀρθρογραφία τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος.* Ἀπὸ τὸ ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας (30-11-32), γραμμένο, μὲ ἀφορμὴ τὴ δίκη τοῦ ἐπιθεωρητῆ, διαφάνηκαν οἱ προθέσεις της: *Ἡ κοινωνικὴ σαπηδὼν -ὑπογράμμιζε- ἐξηπλώθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐπιβάλλεται εἰς τὴν κοινωνίαν, ἂν εἰλικρινῶς ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μας, κυριολεκτικὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ. Οὔτε ἔλεος, οὔτε οἶκτος, οὔτε συγγνώμη, οὔτε ἐπιείκεια ὑπάρχουν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐτάχθησαν φύλακες τῶν ψυχῶν καὶ τῆς ἠθικῆς τῶν τέκνων μας καὶ προδίδουν τὸ καθῆκον των.* Τὴν ἄλλη μέρα ἀποκαλύφθηκε ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο γράφονταν αὐτά.

Μετὰ τὴ δικαίωσή του ἀπὸ τὸ *Συμβούλιο Ἐπικρατείας* ὁ Ἀλκ. Κοντοπάνος, ξαναγύρισε στὴ θέση του καὶ ὕστερα ἀπὸ μικρῆς διάρκειας ἀναρρωτικὴ ἄδεια ἄρχισε νὰ διδάσκει στὸ *Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων.* Αὐτὸ ἦταν ἀπαράδεκτο γιὰ ὅσους εἶχαν ἐπιδιώξει ὄχι μόνο τὴν ἀπόλυσή του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Τὴν 1-12-32 λοιπόν, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, κατηγοροῦσε: 1) τὸν πρώην ὑπουργὸ Παιδείας Πετρίδη, ἐπειδὴ δὲν κράτησε τὴν ὑπόσχεσή του νὰ ἀπομακρύνει τὸν Κοντοπάνο ἀπὸ

τὰ Γιάννινα, ἀλλὰ τὸν ἄφησε νὰ ξαναγυρίσει στὴ θέση του καὶ 2) τὸ μητροπολίτη Σπυρίδωνα, γιατὶ μετέτρεψε τὴν Μητρόπολη *εἰς κέντρον διαβουλίων ὑποδίκων καὶ ὑπολόγων, διαβουλίων τὰ ὁποῖα διαρκοῦν πολλάκις μέχρι καὶ τῶν πρωϊνῶν ὡρῶν!*. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ μητροπολίτη -πρόσθετε- ἀποτελεῖ γιὰ τὸ ποίμνιό του ἀληθινὸ σκάνδαλο. Ἡ πόλη δὲν ἔπρεπε νὰ ἀδιαφορήσει γιὰ τὴν πρόκληση. *Πρέπει νὰ ἐξεγερθῇ καὶ νὰ ἐπαναστατήσῃ, ὑψώνουσα δὲ τὸ ἠθικόν της ἀνάστημα, νὰ ἀξιώσῃ ἀπὸ τὸ μὲν κράτος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποσχέσεων τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας, ἀπὸ δὲ τὸν μητροπολίτην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πολιτικὴν τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς τὸν κ. Κοντοπάνον.* Τὴν ἑπόμενη (2-12-32) ἡ ἴδια ἐφημερίδα δημοσίευσε σφοδρότατα ἐπικριτικὸ ἄρθρο κατὰ τοῦ Σπυρίδωνος. Τὸν κατηγοροῦσε γιὰ τὰ συχνὰ ταξίδια του στὴν Ἀθήνα, ἐκεῖ περνοῦσε, ἔλεγε, τὸν περισσότερο καιρό του καὶ ἐκεῖ δημιούργησε πολλὲς κοινωνικὲς σχέσεις, τὶς ὁποῖες χρησιμοποίησε γιὰ *«νὰ μὴν περάσει τῶν Γιαννιωτῶν»*, ὅπως διαδιδόταν ὅτι εἶπε. Ἡ πόλη -κατέληγε- καλὰ πληροφορημένη, δὲν θ' ἀργήσει ν' ἀπαντήσει στὸν ποιμενάρχη της: *Ὄχι, δεσπότη μου, δὲν θὰ περάσῃ τὸ δικό σου.*

Τόσο ὁ *Κῆρυξ*, ὅσο καὶ ἡ *Ἤπειρος*, ὅταν διαφάνηκαν οἱ προθέσεις τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, ἀντέδρασαν μὲ σχόλιά τους. *Κακῶς* -τόνιζε ὁ *Κῆρυξ*- *ἡ ἐφημερίδα ἀνέμιξεν εἰς τὴν λήξασαν ὑπόθεσιν Κοντοπάνου τὸν μητροπολίτην.* Ἡ *Ἤπειρος* κατηγοροῦσε τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* ὅτι *ἀπέβλεπεν εἰς τὴν δημιουργίαν νέου θορύβου, ἐκεῖ ὅπου οὐδὲν ὑφίσταται πλέον ζήτημα, ἀφοῦ ἡ Δικαιοσύνη εἶπε τὴν τελευταίαν λέξιν, ὅσον ἀφορᾶ τὸν καθηγητὴν κ. Κοντοπάνον καὶ τὴν παραμονήν του ὡς καθηγητοῦ εἰς τὸ «Διδασκαλεῖον Ἰωαννίνων». Ἐπειδὴ ὅμως, κατὰ τὴν τακτικὴν τῆς συναδέλφου, εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀναμιγνύεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ σεπτοῦ ἱεράρχου καὶ μεγαλουργοῦ μητροπολίτου Σπυρίδωνος, κάθε προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν ἀσκόπων θορύβων θὰ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν.*

Μπορεῖ βέβαια γιὰ ὅλους τὸ θέμα Κοντοπάνου νὰ εἶχε λήξει δικαστικῶς, ἀλλὰ τὰ Γιάννινα χωρὶς σκάνδαλα καὶ χωρὶς «σιαματά» γύρω ἀπ' αὐτὰ -τὸ εἴπαμε κατ' ἐπανάληψη- δὲν μποροῦσαν νὰ ζήσουν. Νὰ τη, λοιπόν, καὶ πάλι στὸ προσκήνιο ἡ *ἐπιτροπὴ συλλαλητηρίου*, αὐτὴ ποὺ ἐπὶ Καλεύρα ἀποτελοῦσε *κράτος ἐν κράτει*, νὰ καλεῖ σὲ σύσκεψη στὸ Δημαρχεῖο τὶς ὀργανώσεις γιὰ νὰ λάβουν ἀποφάσεις στὸ θέμα τοῦ ἐπαναδιορισμοῦ τοῦ Κοντοπάνου στὸ *Διδασκαλεῖο*. Παραβρέθηκαν οἱ ἐκπρόσωποι 21 ὀργανώσεων (χωρὶς φυσικὰ νὰ συγκαλέσουν γενικὲς συνελεύσεις καὶ νὰ ζητήσουν τὴν ἔγκρισή τους), οἱ ὁποῖοι καὶ ἀποφάσισαν νὰ κληθεῖ ὁ δήμαρχος Δ. Βλαχλείδης νὰ προεδρεύσει τῆς σύσκεψης. Ὁ δήμαρχος ἦρθε, ἄκουσε τὰ αἰτήματα καὶ ἀντὶ νὰ κατευνάσει τὰ πνεύματα, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, κάλεσε τὸ λαὸ σὲ ἐπανάσταση (Δὲν ξέρω ἂν ὁ Βλαχλείδης ἀνῆκε στοὺς ἀντίπαλους τοῦ μητροπολίτη, οἱ λόγοι του ὅμως φανερώνουν, ὄχι

ὀρθὴ ἀποτίμηση τῆς κατάστασης). *Ὁ λαὸς τῆς πόλεως* -εἶπε ὁ Βλαχλείδης- *θὰ ἀγωνισθῇ ὅπως ἀποκαθάρῃ τὰ ἐκπαιδευτήρια ἀπὸ ἀνθρώπους ἐκπεσόντας εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ διὰ νομίμων μέσων θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀνεπιθυμήτων. Ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας δὲν θὰ διστάσῃ ν' ἀντικρούσῃ καὶ αὐτὰς τὰς λόγχας τῆς Χωροφυλακῆς.* Ὁ δήμαρχος εἰσηγήθηκε στὴν 7/μελῆ ἐπιτροπὴ ποὺ ἐκλέχτηκε γιὰ τὴν παρακολούθηση τοῦ θέματος (τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ: Δ. Βλαχλείδης, πρόεδρος, Ἐπ. Βέλλης, Εὐθ. Τζάλλας, Εὐάγ. Κολοβός, Ἀλ. Καμενόπουλος, Δημ. Λιάσκος, Π. Ζωνίδης): α) νὰ στείλει ἔντονο τηλεγράφημα διαμαρτυρίας (κυβέρνηση, ὑπουργούς, βουλευτές, κ.λπ.) ἀπαιτώντας τὴν ἄμεση ἀπομάκρυνση τοῦ Κοντοπάνου. β) *Ἂν τὸ τηλεγράφημα δὲν ἔφερε ἀποτέλεσμα, νὰ κληθῇ ὁ λαὸς εἰς πάνδημον συλλαλητήριον.* 3) *Ἐν περιπτώσει καὶ αὐτῆς τῆς ἀποτυχίας νὰ ἐπαναστατήσῃ, διὰ νὰ διεκδικήσῃ τὴν τρωθεῖσαν φιλοτιμίαν του.* Ἡ ἐπιτροπὴ ἔπρεπε νὰ διαμαρτυρηθεῖ ἀκόμα καὶ στὸ μητροπολίτη γιὰ τὴ συμπαράστασή του πρὸς τὸν Κοντοπάνο καὶ γιὰ τὰ ὅσα διαδόθηκαν ὅτι εἶχε πεῖ ὁ Σπυρίδων ἐναντίον τῶν Γιαννιωτῶν. Ὅλα τὰ ἄλλα ἔγιναν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ συλλαλητήρια καὶ τὶς ἐπαναστάσεις, δὲν σήκωνε τέτοια τὸ κλῖμα τῶν ἡμερῶν. Τέλος, ὁ νέος Γενικὸς διοικητὴς Σπ. Τρικούπης, τὸν ὁποῖο ἐπισκέφτηκε ἡ ἐπιτροπή, (14-12-32), ἀφοῦ ἄκουσε τὶς ἀπόψεις της, ἀπάντησε ὅτι θὰ μελετήσει τὸ ζήτημα.

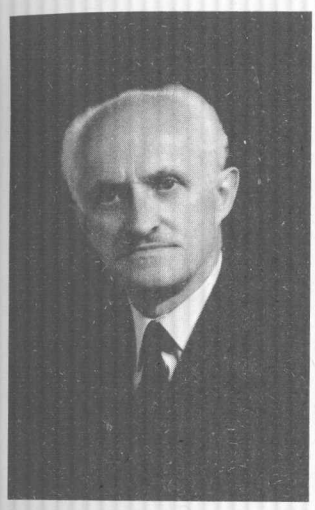

Πέτρος Ζωνίδης. Ἡ συμμετοχή του σὲ ὀργανώσεις καὶ ἐπιτροπὲς διεκδίκησης αἰτημάτων ἦταν πληθωρική.

Στὸ διάστημα αὐτὸ δὲν σταμάτησε ἀπὸ τὶς στῆλες τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἡ ἀρθρογραφία ἐναντίον τοῦ Σπυρίδωνος. Στὶς 7-12-32 δημοσιεύτηκε *Ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων Σπυρίδωνα*, ἡ ὁποία κατέληγε: *Συνέλθετε ἔστω καὶ τὴν δωδεκάτην. Σταματήσατε τὸν ρόλον τοῦ κηδεμόνος τοῦ κ. Κοντοπάνου. Ἐνθυμηθεῖτε τὸ «φωνὴ λαοῦ, ὀργὴ θεοῦ». Σᾶς προειδοποιοῦμεν διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φοράν, ὅτι τὸ πεῖσμα σας καὶ ἡ ἐπιμονή σας θὰ σᾶς ζημιώσῃ πολύ.* Τελεσίγραφο δηλαδή. Μὲ ἄλλο ἄρθρο (8-12-32) καταφερόταν ἐναντίον τῶν Γιαννιωτῶν ποὺ ὑποστήριζαν τὸ μητροπολίτη. Ἡ ἀπάντηση δὲν ἄργησε νἄρθῃ ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτή. Ἀρκετοὶ συνδρομητὲς ἐπέστρεψαν τὴν ἐφημερίδα, μάλιστα ὁ ἔμπορος Θ. Βούρης, τὴ συνόδευσε καὶ μὲ ἐπιστολή: *Ἡ ἀδικαιολόγητος καὶ συστηματικὴ ἀνιαρὰ ἀρθρογραφία σας, ἐναντίον τοῦ μητροπολίτου Σπυρίδωνος, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἡ πόλις ὀφείλει μεγάλην εὐγνωμοσύνην, μὲ ἀναγκάζει μὲ λύπην νὰ διακόψω τὴν συνδρομὴν τῆς ἐφημερίδος*

σας. Ὑπαίτιος εἶσθε ἐσεῖς ποὺ ἐτάχθητε μὲ μίαν μικρὰν καὶ ἀσήμαντον μερίδα, ἥτις θέλει καὶ ἐπιδιώκει νὰ κορέσῃ προσωπικά της πάθη, ἔγραφε. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (11-12-32) ἀντέκρουσε τὶς ἀπόψεις του μὲ τὰ δικά του ἐπιχειρήματα, τονίζοντας ὅτι εἶχε καθῆκον ὁ τύπος νὰ ἀγωνίζεται *δι' ἠθικῆς φύσεως ζητήματα.* Τελευταῖο ἄρθρο ποὺ δημοσιεύτηκε τὴ χρονιὰ αὐτὴ ἐναντίον τοῦ μητροπολίτη καὶ τοῦ Κοντοπάνου ἦταν κάποιου ἀνώνυμου (18-12-32), μὲ τίτλο: *Προϊοῦσα κοινωνικὴ ἐκφύλισις.* Ὅμως ἡ «ἀναταραχή» δὲν εἶχε κοπάσει. *Ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην διατυπώνεται ἡ ἀπορία καὶ ἐκδηλώνεται ἀνησυχία, περὶ τὸ ζήτημα τῆς μεταθέσεως τοῦ κ. Κοντοπάνου... Ἔχομεν νὰ συστήσωμεν ψυχραιμίαν καὶ νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι τὸ ζήτημα εἰσῆλθεν εἰς καλὸν δρόμον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ μητροπολίτης ἀγρυπνεῖ καὶ ἐνόσῳ τὸ ζήτημα τὸ ἐπῆρε προσωπικὸν του πλέον, δὲν εὑρίσκομεν ὅτι ἐπιβάλλεται, σὺν τῇ ἀνωτέρω διαβεβαιώσει καὶ ἡ σύστασις ὅτι ἡ πόλις τηρεῖται ἐν ἐπιφυλακῇ* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών,* 20-12-32). Μὲ τὸ ἴδιο πρῖσμα σχολιάστηκε καὶ ἡ «ἐσπευσμένη» ἀναχώρηση (18-12-32) τοῦ Σπυρίδωνος γιὰ τὴν Ἀθήνα. Πήγαινε γιὰ νὰ σώσει τὸν Κοντοπάνο, σχολίαζαν οἱ ἀντίπαλοί του. Νέα ὑποτροπὴ -καὶ τελευταία- θὰ σημειωνόταν στὰ τέλη Φεβρουαρίου, ὅταν, μὲ τὴ σχηματισθεῖσα προεκλογικὴ κυβέρνηση Βενιζέλου, οἱ ἀντίπαλοι τοῦ μητροπολίτη πέτυχαν νὰ πείσουν τὸν ὑπουργὸ Παιδείας, νὰ μεταθέσει τὸν Κοντοπάνο πάλι στὸ Κεφαλόβρυσο Ἀγρινίου. Ὅπως καὶ τὶς προηγούμενες φορές, ὁ Κοντοπάνος δὲν πῆγε στὴ νέα του θέση... Γιὰ τὸ τί θὰ συνέβαινε σὲ περίπτωση κυβερνητικῆς μεταβολῆς, ὑπῆρξε προειδοποίηση ἀπὸ δημοσιογραφικοὺς κύκλους τῶν Ἀθηνῶν. *Ἄνθρωπός τις Χαρ. Πόντιος, κέρβερος καὶ αὐτὸς εἰς τὰς Ἀθήνας τῆς Ἠπειρωτικῆς ἠθικῆς* -σημείωνε ἡ *Ἤπειρος* (29-12-32)- *γράφει ἐπιστολὴν εἰς τὴν ἐδῶ ἕδραν τῶν κερβέρων* -τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα-* (28-12-32) *καὶ λέγει ὅτι εἶδε τὸν Τσιμπιδάρον πολὺ ἐνδιαφερόμενον διὰ τὰ Ἠπειρωτικὰ ζητήματα καὶ τοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι μόλις πέσῃ ἡ κυβέρνησις Τσαλδάρη «ὁ Κοντοπάνος θὰ μετατεθῇ ἐξ Ἰωαννίνων».* Ὅπως καὶ ἔγινε...

Ἡ *Λέσχη Ἰωαννίνων* συνέχισε καὶ τὸ Νοέμβριο καὶ τὸ Δεκέμβριο τὶς διαλέξεις της, μὲ ποικιλία θεμάτων, ἀρκετὲς ἔμοιαζαν μὲ μορφωτικὰ μαθήματα, οἱ περισσότερες εἶχαν σχέση μὲ τὴν Ἤπειρο. Μέχρι τέλους τοῦ ἔτους ὁ ἀριθμὸς τῶν διαλέξεων ξεπερνοῦσε τὶς 15. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Νοεμβρίου, καθορίστηκε καὶ εἰσιτήριο εἰσόδου, 3 δρχ., γιὰ μέλη καὶ μὴ μέλη, μὲ σκοπὸ τὸν πλουτισμὸ τῆς βιβλιοθήκης. Οἱ διαλέξεις γίνονταν σχεδὸν κάθε ἑβδομάδα, μὲ διακοπὲς γιὰ ὀργάνωση χορῶν καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων.- Διαλέξεις ἐξακολουθοῦσε νὰ διοργανώνει καὶ τὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων,* κι ἄλλοι φορεῖς, ὅπως τὸ *Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων.* Ἐμπεριστατωμένη καὶ ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος διάλεξη ἔδωσε ἐκεῖ ὁ τέως δήμαρχος Βασ. Πυρσινέλλας, στὶς 25-11-32, μὲ θέμα: *Ἡ Λαϊκὴ τέχνη.* Τὴ δημοσίευσε σὲ συνέχειες ὁ *Κῆρυξ,* ἀπὸ 28-12-32. Ὁ Πυρσινέλλας, (δημοσιογραφοῦσε στὸν *Κήρυκα*) ἀνέπτυξε, σὲ σειρὰ ἄρθρων του (ἀπὸ 9-11-32) ἀξιόλογες σκέψεις γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κρίση καὶ τὴν κατάσταση τῆς ἀγορᾶς τῶν Γιαν-

νίνων. Ἕνα ἐνδιαφέρον ἀπόσπασμα: *Τὸ ἐμπορικὸν χίντερλανδ τῶν Ἰωαννίνων, τότε μόνο εἶναι δυνατὸν νὰ αὐξήσῃ, ὅταν παραχθοῦν ἐνταῦθα προϊόντα, δυνάμενα νὰ προσελκύσουν καταναλωτάς, ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα ἔξω αὐτῆς. Ἡ ἐμμονὴ εἰς τὰς πεπατημένας ὁδοὺς καὶ τὰς κεκτημένας συνηθείας, μὲ τὴν ἄγονον νοσταλγίαν τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν ματαίαν ἐλπίδα τῆς ἐπανόδου τῶν ἄλλοτε συνθηκῶν, ὁδηγεῖ μοιραίως πρὸς τὸν μαρασμὸν καὶ τὴν ἀποτελμάτωσιν.*- Ἡ συνέχιση τῶν ἐργασιῶν γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ νέου Διοικητηρίου, σκόνταψε στὶς γραφειοκρατικὲς διατυπώσεις τοῦ κέντρου. Τὸ *Γενικὸ Χημεῖο τοῦ κράτους*, ὕστερα ἀπὸ δυστοκία μηνῶν, ἀποφάνθηκε ὅτι *καλῶς ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἄργιλος, ἀντὶ τῆς προβλεπομένης* (ἀπὸ τὴ μελέτη) *θηραϊκῆς γῆς*, ζήτησε ὅμως νὰ σταλοῦν καὶ νέα ὑλικὰ γιὰ ἐξέταση. Ἐξαιτίας διαφωνιῶν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ *Συμβουλίου τῶν δημοσίων ἔργων*, ἀποφασίστηκε ἡ σύνταξη νέας προμελέτης γιὰ τὸ θέμα ἂν ἔπρεπε νὰ εἶναι βαθύτερα ἢ ὄχι τὰ θεμέλια τοῦ κτιρίου. *Ζῆσε Μάη νὰ φᾶς τριφύλλι*, σημείωναν οἱ ἐφημερίδες (23-11-32).- Τὰ σχέδια καὶ οἱ μελέτες γιὰ τὴν ἵδρυση *Δημοτικοῦ θεάτρου* εἶχαν ὁλοκληρωθεῖ. Ἡ δαπάνη του ὑπολογιζόταν σὲ 5.000.000 δρχ.- Συνηθισμένο φαινόμενο, ἀπὸ νεαροὺς ἰδίως, ποὺ ἤθελαν νὰ ἐμφανιστοῦν στὶς φιλολογικὲς στῆλες τῶν ἐφημερίδων, ἦταν ἡ λογοκλοπή. Τέλη Νοεμβρίου, ὅταν ἕνας λογοκλόπος δημοσίευσε ποίημα τοῦ Ζ. Παπαντωνίου καὶ ἔβαλε τὴ δική του ὑπογραφὴ Μῆτρος Δειλινὸς (*ἀηδὲς φιλολογικὸν ψευδώνυμον*) ὁ Τάκης Χατζῆς ἀγανάχτησε: *Μία πρωτότυπος καὶ πρωτοφανὴς ἀντίληψις περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἐπικρατεῖ εἰς τὴν φιλολογικὴν παραγωγὴν ἐδῶ εἰς τὴν Ἤπειρον, μία ἐξωφρενικὴ ἀσθένεια ἀχαρακτήριστος, ποὺ ἔχει καταλάβει κάθε νεαρὸν φιλολογοῦντα Ἠπειρώτην. Καὶ ποὺ κάθε τί τῶν νεαρῶν αὐτῶν, ποὺ θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸν ἐγχώριον τύπον, ἂν δὲν εἶναι ἄθλιον κατασκεύασμα, θὰ εἶναι κλεμμένον.* Καὶ κατέληγε ἀναφερόμενος στὴ λογοκλοπὴ τοῦ Μήτρου Δειλινοῦ: *Ἐὰν κάπου ἀλλοῦ ἀχημονοῦσε θὰ ἦτο δακτυλοδεικτούμενος καὶ ἀποδιοπομπαῖος. Ἀλλὰ ἐδῶ κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τέτοια ψιλολογήματα. Ταῦτα λοιπὸν πρὸς γνῶσιν καὶ λήθην.*- Ἐνδιαφέρουσες ἔρευνες γιὰ τὰ θέματα τῆς πόλης δημοσίευε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* ὁ Κώστας Τέκτων. (ἰδιαίτερη μνεία ἔκανε καὶ γιὰ την πνευματικὴ ζωὴ τῶν Γιαννίνων, ὀρθὰ ὑποστηρίζοντας ὅτι, μὲ τὴν ἵδρυση τῆς *Λέσχης* δὲν ἐπληρώθη τὸ κενὸν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς πόλεως. Ἐξέφραζε μάλιστα φόβους μήπως ἡ *Λέσχη παρεκτραπῇ τοῦ πραγματικοῦ προορισμοῦ της καὶ μεταβληθῇ εἰς ἐπιστημονικὸν καφενεῖον καὶ χαρτοπαίγνιον τῶν διανοουμένων*).- Στὶς 20-11-32 *ὅλη ἡ νεολαία τῆς πόλεως εἶχε συγκεντρωθεῖ εἰς τὴν αἴθουσαν Εὐστρατιάδου, προκειμένου νὰ τεθοῦν αἱ βάσεις διὰ μίαν γυμναστικὴν καὶ ἀθλητικὴν ἀναγέννησιν εἰς τὸν τόπον μας.* Πῶς θὰ γινόταν αὐτό; Ὡς τὴ μέρα τῆς συγκέντρωσης ὑπῆρχαν στὰ Γιάννινα τρεῖς ἀθλητικοὶ καὶ ποδοσφαιρικοὶ σύλλογοι: Ὁ *Πύρρος*, ὁ *Ἀτρόμητος* καὶ ὁ *Ὀλυμπιακός*. *Τὰ τρία αὐτὰ σωματεῖα διαλυθέντα συνεχωνεύθησαν εἰς ἕνα ἰσχυρὸν καὶ μὲ γενικότερον καὶ βαθύτερον προορισμὸν σύλλογον* -τὸν *Ἀβέρωφ*. Μίλησαν πολλοὶ καὶ οἱ συγκεντρωμένοι ἐπεκρότησαν τὴν ἀπόφαση τῆς διάλυσης. Τὰ μέλη τοῦ νέου συλλόγου, ἐγγράφηκαν τὴν ἴδια μέρα, στὴ συγκέντρωση, ὅπου ἐπακολούθησαν ἀρχαιρεσίες γιὰ τὴν ἐκλογὴ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ *Ἀβέρωφ*. Ἐκλέχτηκαν: Σ. Μαρτίνης, πρόεδρος, Χρ. Σούλης,

γυμνασιάρχης, ἀντιπρόεδρος, Σ. Ἀναγνωστόπουλος, λοχαγός, γενικὸς γραμματέας, Κ. Ζαλίγγας, ταμίας, Χρ. Μαρτίνης, γενικὸς ἔφορος. Σύμβουλοι: Γ. Δευτεραίος, γιατρός, Ἰω. Βογᾶς, ταγματάρχης, Γ. Χρηστίδης, ὀδοντίατρος, Γ. Ρῖζος, Ἰω. Νούσιας, Ν. Γκλίναβος. Ἀναπληρωματικοί: Γ. Κυρκόπουλος, δικηγόρος, Ε. Θεόπιστος, ἔμπορος, Στ. Ρώϊμπας, δικηγόρος. Γυμναστὴς τοῦ συλλόγου διορίστηκε ὁ Φάνης Δούμας (τοῦ *Διδασκαλείου), μὲ γενικὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς.*- Μεγάλη δημοσιότητα ἔδωκαν ὅλες οἱ ἐφημερίδες στὸ χορὸ τοῦ Ἀλβανικοῦ προξενείου (28-11-32). Ὅλες σχεδὸν οἱ ἀρχὲς καὶ μεγάλη μερίδα τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας παραβρέθηκε, *ὅ,τι ἐκλεκτὸν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ κοινωνία τῆς πόλεως,* ἔγραφε μιὰ ἐφημερίδα. Στὸ μεταξὺ οἱ Βορειοηπειρῶτες ἀγωνίζονταν νὰ κάνουν ὑποφερτὴ τὴν τυραννία τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου...

Τὰ Χριστούγεννα γύρισε στὰ Γιάννινα, γιὰ νὰ γιορτάσει μὲ τὴν οἰκογένειά του, ὁ πρωτοετὴς Εὐελπις Πετράκης Κωστίδης, ὁ ἐγγονὸς τοῦ Πέτρου. Ἡ στολή του ἐντυπωσίασε ὅλους τοὺς δικούς του καὶ τὸν περίγυρό του, φίλους καὶ γνωστούς, ἀκόμα καὶ στοὺς ἄγνωστους σ' αὐτόν Γιαννιῶτες, προκαλοῦσε τὴν περιέργεια· κάποιοι μάλιστα σταματοῦσαν, ὅταν ἔκανε τὸν περίπατό του στὴν πλατεία, γιὰ νὰ τὸν καμαρώσουν. Ὄχι πὼς δὲν εἶχαν δεῖ κι ἄλλους Εὐέλπιδες οἱ Γιαννιῶτες, δυὸ συμμαθητές του ποὺ μαζί μπῆκαν στὴ Σχολή, τὸν ἀκολουθοῦσαν στοὺς περιπάτους του, ὅμως σ' αὐτὸν καρφώνονταν τὰ μάτια τῶν Γιαννιωτῶν. Τὸ ψηλό του παράστημα, ἡ ἀρρενωπή του ἔκφραση, οἱ κινήσεις του, ὅλα προβάλλονταν ἐντονώτερα μέσα ἀπὸ τὴ στολὴ λὲς καὶ εἶχε ραφτεῖ εἰδικὰ γιὰ νὰ ἀναδείξει τὸ σῶμα του, νὰ προβάλει τὰ χαρίσματά του καὶ νὰ τὸν ἐμφανίσει στὰ μάτια τῶν συμπολιτῶν του ὡς τὴν ἰδανικὴ ἔκφραση Ἕλληνα ἀξιωματικοῦ. Κάποιων παλαιότερων, τῆς ἡλικίας τοῦ Πέτρου, ἡ ἐμφάνιση τοῦ ἐγγονοῦ, ἐπανέφερε μνῆμες στὸ προσκήνιο, ἕνας μάλιστα, ὅταν τὸν εἶδε νὰ περνάει, μουρμούρισε: *Ἴδιος ὁ Βασίλης τοῦ Κωστίδη, λὲς καὶ ξαναζωντάνεψε...*

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἐγγονοῦ του τὸ ἠθικὸ τοῦ Πέτρου ἀναπτερώθηκε. Μὲ τὴν ἀνακίνηση τῆς πολεμικῆς ἐναντίον τοῦ Σπυρίδωνος, τὸν εἶχε καταλάβει ἕνα εἶδος κατάθλιψης. Θυμόταν τὴν ἐξομολόγηση τοῦ δεσπότη στὴν ἐκκλησία τῆς Περιβλέπτου, τὴ θλίψη ποὺ τὸν βάραινε ἐξαιτίας τῆς συμπεριφορᾶς μερίδας τοῦ ποιμνίου, τὰ συνδύαζε ὅλα αὐτὰ καὶ μὲ τὴν τρομερὴ ἀρρώστεια ποὺ κατάτρωγε τὰ σωθικά του, μεταφέρονταν ὁ ἴδιος στὴ θέση του, τὸν κυρίευε ὀργή, ποὺ σιγά-σιγὰ μεταλασσόταν σὲ μελαγχολία, *δὲν ἀφήνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ πεθάνει τουλάχιστον ἥσυχος,* μουρμούριζε. Ὅπως τὸν εἶχε δεῖ στὴ βάφτιση τοῦ μικροῦ Βασίλη, πίστευε ὅτι οἱ μέρες του ἦταν μετρημένες. Κάθε λογικὸς ἄνθρωπος σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα θὰ κατέληγε. Μόνο ποὺ δὲν ὑπολόγιζαν -δὲν τὸ ἤξεραν- τὸ πόσο ἄντεχε καὶ στὶς χειρότερες δοκιμασίες τὸ σκαρί τοῦ Σπυρίδωνος, τὴν ἀδάμαστη θέλησή του, καὶ τὴν ἀπόφασή του νὰ ζήσει, ἔστω καὶ μὲ τὶς καταστάσεις ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν καίρια τραυματισμένη ὑγεία του. Σὲ λίγους

μῆνες θὰ ξάπλωνε σ' ἕνα κρεββάτι νοσοκομείου γιὰ νὰ πεθάνει. *Πεθαίνει ὁ Σταυραετός*, μοιρολογοῦσε ὁ Χρηστοβασίλης. Κι ἐκεῖ ποὺ ὅλοι περίμεναν τὸ μοιραῖο, αὐτὸς πετάχτηκε ἀπὸ τὸ κρεββάτι, φόρεσε τὰ ράσα κι ἄρχισε πάλι τὸν ἀγῶνα. Εἶχε πολλὰ ἀκόμα νὰ κάνει...

Πρόξενος χαρᾶς γιὰ τὴν οἰκογένεια ἔγινε τὶς μέρες τῶν Χριστουγέννων καὶ ὁ Νῖκος. Μετὰ τὸ διδακτορικὸ ποὺ εἶχε πάρει μὲ ἄριστα, ἀσχολήθηκε μὲ τὴ συγγραφὴ σπουδαίων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, κρίθηκαν εὐνοϊκώτατα ἀπὸ τοὺς εἰδικούς. Κάποιος φίλος του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μὲ τὸν ὁποῖο ἐπικοινωνοῦσε τακτικά, τοῦ συνέστησε νὰ ὑποβάλει τὴ μελέτη ποὺ ἑτοίμαζε, γιὰ ὑφηγεσία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, στὴν ἕδρα τῆς Κλασσικῆς φιλολογίας. Ὁ φίλος του, γνώστης τῶν εὐνοϊκῶν κρίσεων ποὺ διατύπωναν οἱ καθηγητὲς τῆς Σχολῆς, πέραν τῶν δημοσιευμάτων, γιὰ τὴν ποιότητα τῶν ἐργασιῶν του, ἦταν σίγουρος πὼς θὰ ἐκλεγόταν παμψηφεῖ. Ὅταν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνακοίνωσε στὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι -κοινὸ γιὰ ὅλες τὶς οἰκογένειες τοῦ Πέτρου Κωστίδη- ἡ ἀτμόσφαιρα γέμισε ἀπὸ ἐκρήξεις χαρᾶς. Εὐχὲς ἀκούονταν ἀπ' ὅλους γιὰ τὴν ἐπιτυχία του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνοδό του στὴν ἀνώτατη στάθμη τῆς καθηγητικῆς ἱεραρχίας, *νᾶσαι καλὰ παιδί μου, νὰ ἐκπληρωθοῦν ὅλα τὰ ὄνειρά σου καὶ οἱ πόθοι σου, μ' ἔκανες νὰ ξανανοιώσω. Μοῦ χρειαζόταν αὐτὴ ἡ τόνωση τοῦ ἠθικοῦ*, εἶπε ὁ Πέτρος.

Ἡ ὑγεία τοῦ πατέρα εἶχε πιὰ σταθεροποιηθεῖ. Μὲ τὶς ἀσκήσεις, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ γυμναστῆ, καὶ τὴ συνεχῆ παρακολούθηση τοῦ Δημήτρη, ὅ,τι μποροῦσε νὰ γίνει, ἔγινε. Μικρές, ἐλάχιστες, βελτιώσεις, μὲ τὴ συνέχιση τῶν ἀσκήσεων, ἦταν δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθοῦν, θεαματικὲς ὅμως ἀλλαγὲς δὲν περίμενε κανείς. Ὁ Πέτρος ἦταν πολὺ εὐχαριστημένος μὲ τὴν τωρινὴ κατάσταση τῆς ὑγείας του, ἀναλογιζόταν ἀπὸ ποῦ εἶχε ξεκινήσει καὶ ποῦ ἔφτασε, *δόξα σοι ὁ θεός*, ἔλεγε κάθε τόσο. Κι ὁ Δημήτρης ἦταν εὐχαριστημένος, ἀρκεῖ νὰ μὴν ὑποτροπίαζε ἡ ἀρρώστεια, τότε ὁ κίνδυνος θὰ ἦταν θανάσιμος. Δὲν ἔλεγε τίποτα στὸν πατέρα του, τὸ ἠθικό του ἦταν τώρα ὑψηλό, καὶ νύξη νὰ ἔκανε γιὰ τοὺς φόβους του, θὰ τὸν καταρράκωνε.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ χειμῶνα, ὁ κῆπος, ποὺ τόσο λαχταροῦσε ὁ Πέτρος, ἔγινε πιὰ ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον. Στὸ σπίτι περνοῦσε τὶς μέρες του, διαβάζοντας ἐφημερίδες καὶ κάποια βιβλία, ὅταν εἶχε διάθεση, εἶχε προτίμηση στὰ ἱστορικά, τὸν συγκινοῦσαν πολὺ τὰ βάσανα τῶν προγόνων κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας. Κάποτε διέκοπτε καὶ σκεφτόταν: *Τώρα ἔχουμε τὴν ἐλευθερία μας, ἀρκετοὶ ὑποφέρουν ἀκόμα, ὄχι ὅμως ὅσο τὴν ἐποχὴ ποὺ εἴμαστε σκλάβοι, κρίση περνᾶμε, θὰ καλλιτερέψει ἡ κατάσταση, ἐλεύθεροι μποροῦμε νὰ κάνουμε θάματα, τί εἶναι αὐτὸ το σαράκι ποὺ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ μονιάσουμε, νὰ δοῦμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο σὰν ἀδερφό, σὰ φίλο, νὰ δώσουμε τὴ βοήθειά μας ἂν τὴ χρειάζεται;... Ποιὸς δαίμονας ὁδηγεῖ στὴ*

σκέψη καὶ στὸ μυαλό μας νὰ ἀντικρύζουμε τὸ διπλανό μας σὰν ἐχτρό, ἕτοιμο νὰ μᾶς κατασπαράξει, κι ἂς ἔχει τὶς καλλίτερες προθέσεις ἀπέναντί μας; Τέτοιες σκέψεις ἔκανε κάποτε φωναχτά, μονολογώντας, ὁ Νῖκος, ποὺ ἔμεινε ἀρκετὸ καιρὸ στὸ σπίτι, μελετώντας καὶ συγγράφοντας, τὶς ἅρπαζε, καθόταν, δίπλα του κι ἔπιανε κουβέντα. *—Ἡ αἰώνια κατάρα τῆς φυλῆς μας πατέρα, νὰ μὴ θέλουμε ν' ἀναγνωρίζουμε τίποτα ἀπὸ τὴν προσφορά τοῦ ἄλλου, νὰ ζηλεύουμε ὅσους δίνουν τὸν ἑαυτό τους ὁλόκληρο γιὰ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, νὰ μηχανευόμαστε χίλια δυὸ γιὰ νὰ τὸν ἐξοντώσουμε. Ξεχνᾶς τὴν τύχη τοῦ ἀρχαίου προγόνου μας, τοῦ Ἀριστείδη; Τὸν ἐξόρισαν, λέει, γιατὶ δὲν ἤθελαν ν' ἀκούουν νὰ τὸν ἀποκαλοῦν δίκαιο... Ἀλλὰ γιατὶ νὰ πᾶμε στοὺς ἀρχαίους; Δὲν βλέπεις πῶς ἀλληλοτρώγονται τὰ κόμματα ποὺ μᾶς κυβερνοῦν ἢ θέλουν νὰ μᾶς κυβερνήσουν; Σὰν οἱ πιὸ θανάσιμοι ἐχθροί. Τὸ παράδειγμα τὸ ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ὀπαδοί τους, ἔτσι σκοτωνόμαστε μεταξύ μας, σὰ νάχουμε περίσσιο αἷμα γιὰ νὰ τὸ σπαταλοῦμε. Καμιὰ προσφορὰ πρὸς τὴν πατρίδα δὲν ἀναγνωρίζουν οἱ ἀρχηγοὶ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, οἱ ὀπαδοί τους χειρότεροι ἀπ' αὐτούς. Πῶς θὰ πάει ἔτσι μπροστὰ ἡ χώρα; Δὲν βλέπεις, ἔπειτα, τί γίνεται μὲ τὸ φίλο σου τὸ δεσπότη; Λίγα πρόσφερε στὸν τόπο, τὰ ξέρουν ὅλοι, ὅμως πολλοὶ δὲν θέλουν νὰ τοῦ τὰ ἀναγνωρίσουν. Ἔκανε λάθη, λένε. Ἔκανε, σίγουρα, ποιὸς δημιουργὸς δὲν κάνει λάθη. Ἀλάθητοι εἶναι μόνο ἐκεῖνοι ποὺ δὲν προσφέρουν κανένα ἔργο. Κάποιοι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι καὶ οἱ πιὸ πικρόχολοι ἐπικριτές. Τώρα ἄρχισε πάλι ἀναταραχὴ μὲ τὸ θέμα τοῦ Κοντοπάνου. Κάθε ἕναν ποὺ τὸν ὑποστηρίζει τὸν θεωροῦν ἐχθρό τῆς πόλης. Προχθὲς ἐγκαλοῦσαν τὸν Εὐρ. Σούρλα, γιατὶ δὲν ἔστειλε, λέει πρόσκληση στὸ δήμαρχο, γιὰ τὴ Χριστουγεννιάτικη γιορτὴ τοῦ Διδασκαλείου. Μὰ πῶς νὰ στείλει; Ὁ δήμαρχος, παρὰ τὴ μόρφωσή του καὶ τὴ σώφρονα πολιτική του, ἔκανε ἕνα τρομερὸ λάθος, τὸ συζητήσαμε τὶς προάλλες. Κάλεσε τὸ γιαννιώτικο λαὸ σὲ ἐπανάσταση γιὰ νὰ διώξουν τὸν Κοντοπάνο! Σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχε ἄλλο σοβαρὸ ζήτημα στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ ἐπαναστατήσει ὁ λαός, κι ἔμεινε ὁ Κοντοπάνος τὸ μόνο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τῆς πόλης. Καὶ νὰ ἦταν κανένας καθηγητὴς τῆς σειρᾶς; Ἐγὼ ξέρω ὅλους πόσο ζυγίζουν καὶ μπορῶ νὰ ἐκφέρω γνώμη. Ὁ Κοντοπάνος ἔπρεπε νὰ εἶναι πανεπιστημιακὸς δάσκαλος, ξεχωρίζει ἀπ' ὅλους μας, κανένας δὲν τὸν φτάνει. Ἔκανε παρεκτροπές, λένε, μπορεῖ, ὅμως ἀνήθικος δὲν εἶναι. Πῶς νὰ καλέσει ὁ Σούρλας τὸ δήμαρχο στὴ γιορτή, γιὰ τὴν ὁποία ἐργάστηκε κι ὁ Κοντοπάνος; Ἦταν ἄξιος λιθοβολισμοῦ γι' αὐτὸ κι ὁ Σούρλας; —Ἔφτασαν ὡς αὐτοῦ;* ἀπόρεσε ὁ Πέτρος. *—Χτὲς τὸ ἔγραψαν, δὲν θὰ τὸ πρόσεξες... —Τί νὰ πῶ, τὶ νὰ πῶ...,* μουρμούρισε ὁ Πέτρος, *ὁ θεὸς νὰ τοὺς φωτίσει...*

Τὶς μέρες ποὺ ἔκανε λιακάδα κι ὁ καιρὸς ἦταν μαλακός, ὁ Δημήτρης ἐπέτρεπε στὸν Πέτρο νὰ πηγαίνει στὸ μαγαζί, πάντοτε ὅμως μὲ ἀμάξι, τὸ ἴδιο ἔπρεπε νὰ κάνει καὶ στὸ γυρισμό. Ἐκεῖ, μὲ τὴν κίνηση τοῦ μαγαζιοῦ,

μὲ τὶς κουβέντες τῶν φίλων, ποὺ πάντα τὸν χαιρετοῦσαν, ἔβρισκε ὁ Πέτρος τὸν παλιό καλὸ ἑαυτό του. Ἰδιαίτερη χαρὰ τοῦ προξενοῦσε ἡ παρουσία τοῦ Ἀχ. Βάντζιου, χόρταινε κουβέντα μαζί του, γελοῦσε ἀπὸ καρδιᾶς μὲ τὰ ἀνέκδοτα καὶ τὶς εὔθυμες ἱστορίες του, ἀκένωτη πηγὴ εὐθυμίας ἦταν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Ὅμως στὰ Γιάννινα οἱ φωτεινὲς μέρες τοῦ χειμῶνα εἶναι λίγες, τὸν περισσότερο καιρὸ ἔμεινε σπίτι. Ὁ Νῖκος, ἰδιαίτερα τώρα μὲ τὶς διακοπὲς τῶν Χριστουγέννων, τοῦ ἔκανε τακτικὰ συντροφιά, εὐχαριστοῦσαν τὸν Πέτρο οἱ συζητήσεις μαζί του. Μάθαινε ἀπὸ τὸν κόσμο, ἦταν γονεῖς παιδιῶν τῆς *Ζωσιμαίας*, σὲ πόσο σπουδαῖο καθηγητὴ εἶχε ἐξελιχθεῖ ὁ Νῖκος, ὁ γυμνασιάρχης του ὁ Σούλης ὑπερηφανευόταν γι' αὐτόν, *θὰ φτάσει πολὺ ψηλά*, ἔλεγε, ἡ κοινωνία ἀναγνώριζε τὴν ἀξία καὶ τὴν προσφορά του. Ὁ πατέρας ἄκουγε τὰ ἐπαινετικὰ λόγια καὶ στὸ σπίτι, ἀπὸ τοὺς φίλους ποὺ ἔρχονταν, καὶ στὸ μαγαζί, ὅταν πήγαινε ἐκεῖ. Ἔλαμπε τὸ πρόσωπό του καὶ γέμιζε ἡ καρδιά του περηφάνεια. Πάντα ἡ συζήτηση μὲ τὸ Νῖκο τὸν εὐχαριστοῦσε, θαύμαζε τὸν πλοῦτο τῶν γνώσεών του καὶ διδασκόταν ἀπὸ τὴν ὡριμότητα τῶν κρίσεών του. Μιὰ μέρα, παραμονές πρωτοχρονιᾶς ἦταν, διάβασε στὴν ἐφημερίδα ὅτι στὴ *Λέσχη ἐπιστημόνων*, ἑτοιμαζόταν χοροεσπερίδα -ὁ Νῖκος ἦταν μέλος τῆς *Λέσχης*, μιὰ διάλεξη ποὺ ἔκανε συγκέντρωσε πυκνότατο ἀκροατήριο καὶ ἐντυπωσίασε-, ζήτησε, λοιπόν, ὁ Πέτρος τὴ γνώμη του γιὰ τὸ ἵδρυμα. —*Νὰ σοῦ πῶ πατέρα*, ἄρχισε ὁ Νῖκος μὲ κάποιο δισταγμό. *Προσφέρει πνευματικὸ ἔργο ἡ Λέσχη, αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ. Ὅμως οἱ ἄλλες ἐκδηλώσεις της, χοροί, συγκεντρώσεις, χαρτοπαίγνια, νοθεύουν πολὺ τοὺς σκοπούς της. Ἀκόμα καὶ ἡ προσφορά της στὸν πνευματικὸ τομέα, νομίζω πὼς εἶναι κάπως ἐπιφανειακή. Χρειάζεται μεγαλύτερη προσπάθεια γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ κόσμου. Ἡ ἔκδοση ἑνὸς λογοτεχνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ, κάτι σὰν τὴν «Ἑλλοπία», πιὸ καλλίτερο ὅμως, ἄσχετο μὲ τὰ «Ἠπειρωτικὰ χρονικὰ» -ἡ συμβολή ἡ δική του εἶναι ἄλλης μορφῆς-, θὰ πρόσφερε πολλά... Θὰ πῶ καὶ κάτι ἄλλο, ἴσως σοῦ φανεῖ παράξενο, μετὰ τὰ τόσα ἐγκώμια ποὺ γράφονται γιὰ τὴ Λέσχη, ἀπ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες. Δὲν μοῦ ἀρέσει ὁ διαχωρισμός τῶν μελῶν σὲ ὁμάδες, αὐτὸ εἶναι κατάρα, μοῦ θυμίζει κομματικὲς λέσχες, δὲ μοῦ ἀρέσει καὶ ἡ ψηφοθηρία ποὺ ἄρχισε, τὸν ἄλλο μῆνα γίνονται ἐκλογὲς νέου διοικητικοῦ συμβουλίου, ἄνθρωποι ἀπίθανοι διεκδικοῦν ἀξιώματα, φοβᾶμαι ρῆγμα στοὺς κόλπους τοῦ ἱδρύματος... —Λὲς νὰ φτάσουν ὥς ἐκεῖ, ἔτσι ἂν εἶναι θὰ τὸ διαλύσουν... —Ὅλα εἶναι πιθανά*, κατέληξε ὁ Νῖκος. —*Ὅλα πιθανά*, συμφώνησε καὶ ὁ Πέτρος. *Θυμᾶμαι τώρα πὼς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, εἶχαν γίνει προσπάθειες γιὰ τὴν ἵδρυση ἑνὸς κέντρου ποὺ εἶχε σκοποὺς περίπου ὅμοιους μὲ τῆς δικῆς σας Λέσχης. Λέσχη διανοουμένων τὴν ὀνόμασαν οἱ ἱδρυτές της, πρωτοστάτησε μάλιστα στὴν ἵδρυσή της ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς. Ἡ Λέσχη ἐγκαταστάθηκε στὴν οἰκία Τσιγαρᾶ μὲ ἐνοίκιο, ὅμως*

ἀπὸ τὴν ἵδρυσή της ξέφυγε ἀπὸ τοὺς σκοπούς της καὶ μεταβλήθηκε σὲ Λέσχη χαρτοπαιξίας. Πρόεδρός της ἦταν ὁ μακαρίτης Τζὼν Κώστας. Δὲν ἄργησε νὰ ναυαγήσει καὶ νὰ κλείσει. Καὶ ξέρεις τί ἔγινε ἀργότερα; Τοὺς χώρους, ὅπου εἶχε ἐγκατασταθεῖ ἡ Λέσχη τοὺς νοίκιασαν οἱ Ρετζαῖοι καὶ ἔστησαν τὸ στρατηγεῖο τους. Ἐκεῖ κρατοῦσαν αἰχμάλωτο, τὸν πρώτο καιρὸ καὶ τὸ παιδὶ τοῦ ἑβραίου Μαραμένου... Δὲν πιστεύω ἡ Λέσχη σας νάχει τὴν τύχη τῆς παλιᾶς... Ὁ Νῖκος δὲν ἀπάντησε. Σίγουρα κάτι τέτοιο τὸ ἀπευχόταν...

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Νίκου νὰ διεκδικήσει θέση ὑφηγητῆ στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, δημιούργησε ἀπροσδόκητες ἀντιδράσεις στὴ Φιλίτσα. Ὁ Νῖκος δὲν εἶχε γίνει ὡς τότε κοινωνὸς τῶν μύχιων πόθων τῆς γυναίκας του, νὰ συνεχίσει δηλαδὴ σπουδὲς στὸ Πανεπιστήμιο, μόνο ὁ Γιάγκος, ἡ Θεώνη καὶ ὁ Πέτρος τὸ ἤξεραν. Τὸ ἴδιο βράδυ, λοιπόν, ὅταν ξάπλωσαν νὰ κοιμηθοῦν, ἡ Φιλίτσα ἔρριξε τὸ δόλωμα. *—Τοῦ χρόνου, ὅπως δείχνουν τὰ πράγματα, ἐσὺ Νῖκο θὰ βρίσκεσαι στὴν Ἀθήνα, ὑφηγητὴς πιά, εἶμαι σίγουρη πὼς ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Ἐγὼ τί θὰ κάνω; Θὰ μείνω ἐδῶ στὰ Γιάννινα, μὲ τὸ παιδί μας; —Ὄχι, βέβαια,* ἀντέδρασε ἀμέσως ὁ Νῖκος. *Θὰ ἔρθετε μαζί μου στὴν Ἀθήνα. Μπορῶ νὰ ζήσω μόνος μου ἐκεῖ;* Ἡ Φιλίτσα γύρισε καὶ τὸν φίλησε. *—Εἶσαι ὁ πιὸ καλὸς ἄντρας στὸν κόσμο,* εἶπε μόνο, χωρὶς νὰ προσθέσει τίποτε ἄλλο. Ἡ ἀρχὴ εἶχε γίνει, τὰ ὑπόλοιπα θὰ τὰ μάθαινε ὁ Νῖκος στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἄλλη κιόλας μέρα ἡ Φιλίτσα τὰ ἔγραψε ὅλα στὴν ἀδελφή της, σελίδες ὀνείρων, θὰ μποροῦσε νὰ τὶς χαρακτηρίσει ἕνας λογοτέχνης. Ἡ Θεώνη τῆς ἀπάντησε ἀμέσως. Κι αὐτὴ κι ὁ Μάνος ἔνοιωθαν ξεχωριστὴ χαρὰ ποὺ θὰ τοὺς εἶχαν ἀπὸ τὸ φθινόπωρο μαζί τους. Δὲν χρειαζόταν νὰ φροντίσουν γιὰ τίποτε. Τὸ σπίτι τους, μεγάλο παλιὸ ἀρχοντικὸ τῆς Ἀθήνας, διέθετε τόσους χώρους ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ φιλοξενήσει ὄχι μόνο τ' ἀδέρφια της, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους. *Θἄναι εὐτυχία γιὰ μᾶς ἡ παρουσία σας ἐδῶ, τὸ ἀγοράκι σας θἄναι καὶ δικό μας παιδί, κι ἐσὺ ἀδερφή μου ἦρθε ἡ ὥρα νὰ πραγματοποιήσεις τὰ ὄνειρά σου...* Ἔγραφε κι ἄλλα ἀκόμα ἡ Θεώνη. Ἡ Φιλίτσα, μέσα ἀπὸ τὸ πολυσέλιδο γράμμα της, ἔνοιωθε νὰ ξεπηδάει σὰν ἀχνὸς ἐλπίδας, ἡ ἐπιθυμία τῆς Θεώνης ν' ἀποχτήσει ἕνα δικό της παιδί, κάποιες φράσεις ἔδειχναν ἀπογοήτευση, γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶχε γίνει ὡς τώρα κατορθωτό. *—Μακάρι ὁ ἐρχομός μας στὴν Ἀθήνα νὰ εἶναι καλοσήμαδος καὶ νὰ σοῦ χαρίσει τὴν εὐτυχία ποὺ ποθεῖς ἀδελφή μου,* μουρμούρισε ἡ Φιλίτσα.

Πέρασαν τὰ Χριστούγεννα, πέρασε καὶ ἡ Πρωτοχρονιά, χωρὶς ἰδιαίτερες συγκινήσεις ἢ γεγονότα. Τὰ μόνα ποὺ κυριαρχοῦσαν τὴν περίοδο αὐτὴ ἦταν ἡ πολιτικὴ κρίση, ποὺ βρισκόταν σὲ ἐξέλιξη, θάμεινε στὴν ἐξουσία ὁ Τσαλδάρης ἢ θὰ τὸν ἀνέτρεπε ὁ Βενιζέλος; Στὰ κοινὰ γιορταστικὰ τραπέζια τῶν οἰκογενειῶν συζητοῦσαν ὅλες τὶς ἐκδοχές, κάποτε συμφωνοῦσαν, ἄλλες φορὲς ὄχι. Ὁ Πέτρος, ὁ Γιάγκος κι ὁ Θεριανὸς εἶχαν τὴ γνώμη πὼς

ὁ Βενιζέλος θάφηνε τὸν Τσαλδάρη νὰ ἐφαρμόσει τὸ πρόγραμμά του, ἂν δὲν εἶχε τέτοια πρόθεση, γιατὶ θὰ τοῦ ἔδινε ψῆφο ἀνοχῆς; —*Ὄχι*, ἀντέτειναν ὁ Δημήτρης μὲ τὸ Νῖκο, *παιγνίδι παίζει ὁ Βενιζέλος, θὰ τὸν ρίξει. Δὲ διαβάζετε τὶς ἀντικυβερνητικὲς ἐφημερίδες, ποὺ ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ τὸν προτρέπουν ν' ἀνατρέψει τὸν Τσαλδάρη; Θὰ ἔγραφαν τέτοια ἄρθρα ἂν δὲν γνώριζαν τὶς μύχιες προθέσεις του; —Κι ὕστερα τί θὰ γίνει*, ρώτησε ὁ Γιάγκος. —*Ἐκλογές, δὲν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος*, συμπέρανε ὁ Δημήτρης. —*Θὰ τὶς κερδίσει ὁ Βενιζέλος; —Αὐτὸ εἶναι ἄγνωστο, μᾶλλον θὰ τὶς χάσει*, πρόβλεψε ὁ Δημήτρης. Ὅπως καὶ νάταν, ὅλοι εἶχαν ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ὁμαλὴ ἐξέλιξη τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Στὸν ὁρίζοντα ἐμφανίστηκαν μαῦρα σύννεφα, δὲν θ' ἀργοῦσαν νὰ ξεσπάσουν. Θάφερναν σιγανὴ εὐεργετικὴ βροχὴ ἢ καταστρεπτικὴ καταιγίδα; Πάντως ὅσα γράφονταν καὶ ἀκούονταν, δὲν δημιουργοῦσαν αἰσιοδοξία γιὰ τὶς ἐξελίξεις. Ὁ Διχασμὸς εἶχε ἀναβιώσει καὶ πάλι μὲ τὴν πιὸ ἀπεχθῆ μορφή του...

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Η΄ ΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ Ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐπιβίωση	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ Οἱ γερουσιαστικὲς ἐκλογὲς	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ Ἡ δίκη τῶν Κουμπαίων	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ Τὰ Διδασκαλειακὰ καὶ οἱ δημαρχιακὲς ἐκλογὲς	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ Ἡ δίκη τῶν Ρετζαίων - Τὰ καθηγητικὰ σκάνδαλα	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ Ἡ δρῦς ἔπεσε...	134
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ Ὁ ἑορτασμὸς τῆς Ἑκατονταετηρίδας	152
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ Ἀναζωπύρηση τῆς σκανδαλολογίας - Ἐπιπτώσεις	238
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ Ἡ οἰκονομικὴ κρίση - Ἐσωκομματικὰ καὶ ἄλλα	345
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ Οἱ ἐκλογὲς καὶ οἱ ἐπιπτώσεις τους	381

Οἱ φωτογραφίες παραχωρήθηκαν ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα: Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, Ἀγγελικῆς Βερτοδούλου - Καψάλη, Σπύρου Ἐργολάβου, Σταύρου Ἰωαννίδη, Ἀνθούλας Χρηστοβασίλη - Κατσίλα, Κων. Κατσαδήμα, Ἀγγέλου Κίτσου, Λίτσας Λάππα, Κων. Κόκκα, Κων. Νικολαΐδη, Γεωργ. Ρέντζιου, Ναπ. Παπαδοπούλου, Γεωργίου Μυλωνᾶ, οἰκ. Πέτρου Ζωνίδη, τοὺς ὁποίους καὶ εὐχαριστῶ θερμά.

Ἰδιαίτερες καὶ πάλι εὐχαριστίες ἐκφράζω: α) Στὴν κ. Λουκία Τζάλλα, διευθύντρια τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* β) Στὸν κ. Χρῆστο Πλάτωνα καὶ τὴν οἰκογένεια Ν. Τσιμογιάννη, γιὰ τὴν παραχώρηση πρὸς μελέτη τῶν τόμων τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* καὶ τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* καὶ γ) Στὴν κ. Ἀγγελικὴ Βερτοδούλου - Καψάλη γιὰ τὴν παραχώρηση τῶν σκίτσων τοῦ πατέρα της Ἀποστόλου Βερτοδούλου.

Οἱ φωτογραφίες τοῦ Δημήτρη Χατζῆ εἶναι ἀπὸ τὸ περιοδικὸ *Διαβάζω*, τ. 180, ὅπου δημοσιεύεται καὶ ἄρθρο μου μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Δημήτρης Χατζῆς ὡς ἱστοριοδίφης».

ΑΥΤΟΤΕΛΗ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

1. Ἱστορικὴ μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ χώρας Βεζήτζης, Ἰωάννινα 1939
2. Ρυθμοὶ ψυχῆς (ποιήματα), Ἰωάννινα 1939
3. Ἡ ἐποχή μας (δοκίμια), Ἰωάννινα 1971
4. Ἡ νεοελληνικὴ παράδοση καὶ τὸ ἐλεύθερο Ἑλληνικὸ Κράτος, Ἰωάννινα 1973
5. Ἀναδρομὲς (διηγήματα), Ἰωάννινα 1981
6. Ζαγόρι, δοκίμιο ἀνθρωπογεωγραφίας, Ἰωάννινα 1982
7. Μνῆμες τοῦ '40, Ἰωάννινα 1985
8. Τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν, τόμ. Α΄, Ἰωάννινα 1992
9. Τὰ Γιάννινα τοῦ μεσοπολέμου, τόμ. Α΄, Ἰωάννινα 1992
10. Τὰ Γιάννινα τοῦ μεσοπολέμου, τόμ. Β΄, Ἰωάννινα 1992
11. Τὰ Γιάννινα τοῦ μεσοπολέμου, τόμ. Γ΄, Ἰωάννινα 1992
12. Τὰ Γιάννινα τοῦ μεσοπολέμου, τόμ. Δ΄, Ἰωάννινα 1993
13. Τὰ Γιάννινα τοῦ μεσοπολέμου, τόμ. Ε΄, Ἰωάννινα 1993
14. Τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν, τόμ. Β΄, Ἰωάννινα 1994
15. Τὰ Γιάννινα τοῦ μεσοπολέμου, τόμ. ΣΤ΄, Ἰωάννινα 1994
16. Τὰ Γιάννινα τοῦ μεσοπολέμου, τόμ. Ζ΄, Ἰωάννινα 1995
17. Τὰ Γιάννινα τοῦ μεσοπολέμου, τόμ. Η΄, Ἰωάννινα 1995

Τυπογραφικές Εργασίες
Γ. Δούβαλης – Ε. Αποστόλου ο.ε
ΙΩΑΝΝΙΝΑ, 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 41 (Στοά Καμπέρη) Τηλ. (0651) 27.845 – 20.544